

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1087
sc. 8.1 f. 99

~~Frasier~~ Frassier (Claude)

339845

PHILOSOPHIA

ACADEMICA,

quam ex selectissimis

ILLUSTRIORUM PHILOSOPHORUM.

Prasertim vero

ARISTOTELIS,

Ex Biblioteca Com. ET Bonaventurae Regdumentis.

DOCTORIS SUBTILIS SCOTI

RATIONIBUS ACSENTENTIIS.

In omnium PHILOSOPHIAE subtilioris & solidioris
Studioſorum gratiam,

Brevi quidem, sed perspicua methodo,

Ordinavit F. ac P. CLAUDIOUS FRASSEN, Minor Peronensis, Sacrae Facultatis
Parisiensis Doctor, & Lector bis Jubilatus, totius Ordinis Seraphici Definitor Generalis,
& majoris Conventus, & Collegii Parisiensis Exguardianus.

TERTIA EDITIO, prioribus auctior & emendatior.

2 vol.

TOLOSAE;

Ex officina

Guillelmi-Ludovici COLOMERII,
ET
HIERONYMI POSUEL,

Regiorum
Typograph.

M. DC. LXXXVI.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGE DU ROT.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, à nos amés & fáaux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlemens, Grand Con-
seil, Requêtes de nôtre Hôtel & de nos Palais, Baillifs, Senéchaux, Pre-
vosts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers & Officiers qu'il ap-
partiendra; Salut: Nôtre amé le P. Claude Frassen Docteur en Theologie
de la Faculté de Paris, & Professeur general au grand Couvent des Peres
Cordeliers, nous a fait remontrer qu'il a composé un Livre intitulé *Dis-
quisitiones Biblica*, &c. qu'il desireroit faire imprimer & reimprimer trois
autres petits Livres, qui ont cy-devant esté impriméz en conséquence de
nos Lettres de permission, intitulez le premier *Philosophia Academica*; le
deuxiéme, *Conduite Spirituelle*; & le troisiéme, *La Regle du Tiers-Ordre
de la penitence*, ce qu'il ne peut faire sans nos Lettres de permission sur ce
necessaires, qu'il nous a tres-humblement fait supplier lui vouloir accorder:
A C E S C A U S E S, desirant favorablement traiter ledit Exposant, Nous lui
avons permis & permettons par ces presentes de faire imprimer & reimpr-
imer lesdits Livres par tel Libraire & Imprimeur qu'il voudra choisir, vendre
& debiter iceux par tout nôtre Royaume, País, Terres, & Seigneuries de
nôtre obcissance durant le temps de six années, à compter du jour que lesd.
Livres serontachevez d'imprimer & reimprimer; pendant lequel temps nous
faisons défenses à tous Libraires, Imprimeurs, & autres personnes de quel-
que qualité & condition qu'elles soient, d'imprimer ou faire imprimer lesdits
Livres, sous pretexte de changement, augmentation, ou autrement, en
quelque sorte & maniere que ce soit, vendre ni debiter iceux sans le con-
sentement dud. exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de trois
mil livres d'amende, applicable un tiers à nous, un tiers à l'Hôpital gene-
ral, & l'autre tiers à l'Exposant, confiscation des exemplaires contrefaicts, &
de tous dépens, dommages & interests au profit dudit Exposant, à condition
de mettre deux exemplaires de chacun desdits Livres en nôtre Bibliothéque
publique, un en celle du cabinet de nos Livres en nôtre Château du Louvre, &
un en celle de nôtre tres-cher & féal le Sieur le Tellier Chevalier, Chancelier
de France avant que de les exposer en vente, à peine de nullité des presen-
tes, du contenu desquelles vous mandons faire jouir & user ledit Exposant, &
ceux qui auront droit de lui pleinement & paisiblement, cessant & faisant
cesser tous troubles & empêchemens: au contraire voulons que mettant
au commencement ou à la fin de chacun desdits Livres un extrait des presentes,
elles soient tenuës pour bien & duëment signifiées à tous ceux qu'il apparten-
dra; commandons au premier nôtre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire
pour l'execution des presentes tous Exploits requis & nécessaires, sans pour-
ce demander autre permission; **C A R** tel est nôtre plaisir. DONNE à Saine

Germain en Laye le deuxiéme jour d'Aoust, l'an de Grace mil six cens soixante-dix-neuf, & de notre Régne le trente-huitiéme.

Par le Roy en son Conseil.

C A D E T.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 20. Novembre 1681. suivant l'Arrêt du Parlement du 8. Avril 1653. & celui du Conseil privé du Roy du 27. Fevrier 1665.

ANGOT, Syndic.

Ledit P. Frassen a cédé son présent Privilege pour la nouvelle impression de sa Philosophie, à Guillaume Louis Colomiez, Imprimeur & Marchand Libraire à Toulouse, pour en jouir seulement dans le temps de six ans, & aux conditions dont ils sont convenus.

Achevé d'imprimer pour la première fois, le 4. May 1686.

Les exemplaires ont été fournis.

DISPUTATIO PROEMIALIS.

*H*ILOSOPHIAM pluribus encomiis nobilem, innumerisque propemodum glorie titulis celebrandam, Veritatis indagatricem meritò quondam Peripatetici nominavere. Ea siquidem est, qua propter congenitas erroris & ignorantiae caligines, fugientem à nobis veritatem insequitur; & sub fallaci rerum similitudine, velut in Democriti puto delitescencem, scrutatur, & apprehendit. Illustriori non minus titulo eam exornavit Philosophorum Parens, & naturae Theologus Plato, dum ipsam hominis cum Deo similitudinem, non quidem in essendo, sed in cognoscendo nuncapavit: quemadmodum enim divinos obtutus nihil effugit, omniaque sunt aperta coram oculis Domini, ut facer textus elogitur; ita pariter Philosophorum nihil fermè latet animos; suntque veluti Dii scientes bonum & malum, & micantes veritatis radios à densissima falsitatis obnubilatione secerentes.

Adjecerunt Platoni sectatores ad Philosophia commendationem eam esse corporis mortem & vitam animi, quod à pravis cupiditatibus animum liberet, ut homo Deo, & sibi, non corporis illecebris & oblectamentis vivat. Medicinam animi etiam dixeré, quod illius morbos sanet, ignorantiam nempe & vitium. Alii (referente senecâ Epist. 89.) illam virtutis studium appellavere, nam nec Philosophia sine virtute est, nec sine Philosophia virtus.

*A*d hanc autem divinam & cuncta rimantem sapientiam facillor ut pateat aditus, ne res singula qua pertractanda sunt sua multitudine & varietate memoriam obruant; aut confusionem & fasti-

A

dium pariant, eas facili & perspicua methodo explicemus, & hoc ordine proponemus discutiendas: nimis an res quæ in controversiam vertitur, sit, quid sit, quotplex sit, unde & cur sit, tandem qualis sit, hoc est i. An sit possibilis, & existens. 2. Quæ sit illius natura. 3. Quot sint illius species, aut partes. 4. Quasnam habeat causas. 5. Quinam sint illius fructus, effectus, ac proprietates; ut scilicet è clarior doctrina prelucat, quò fuerit distinctior.

QUÆSTIO PRIMA.

An sit Philosophia?

 E incertum in scopum collineantes, statim à limine aberremus; neve Philosophiam ausepicaturi, rem fictitiam aut captu impossibilem insequi videamus: operæ pretium est nostras de Philosophiâ disputationes orditi ab illius possibiliitate & existentiâ.

Philosophia trifariam usurpatur.

Notandum 1. *Philosophia* nomen solitò trifariam usurpari i. qui dem *laxius* pro quâlibet excellenti peritiâ; quo sit ut peritissimi etiam artifices interdum sapientes & Philosophi nominentur. 2. *Strictius*, pro sola rerum altissimarum per altissimas causas, certâ & evidenti cognitione; qualiter soli Metaphysici res divinas & sensibus impervias speculantes *Philosophi* à veteribus dicebantur. 3. *Magis propriè*, pro congerie & collectione scientiarum naturalium quæ per discursum & studium hoc in mortali statu possunt comparari: sic Philosophiæ nomen apud omnes jam invaluit. Quæ autem à veteribus sapientia dicebatur quasi sapida scientia nomine traducto ab actione gustus sapore percipientis ad actionem

intellectus cognitam rerum veritatem suaviter degustantis; nunc communi & receptâ voce *Philosophia* seu studium & amor sapientiæ nominatur ab iis græcis vocibus *sæpta tñs oçias*. Quod utique nomen primus usurpatit Pythagoras, qui interrogatus à Leonte Principe, quis esset? & quam artem profiteretur? ut aliorum fastum, arrogantiamque reprimeret, qui Sophi, hoc est sapientes appellari volebant, modestiæ causâ respondit, se non Sophum, hoc est, sapientem, sed Philosophum, id est sapientiæ amatorem & studiosum. Existimabat enim vir prudens & humanæ ignorantia conficius, sapientis titulum soli Deo propriè competere & immerito quemquam mortalium eo posse gloriariri. Quod utique ut notat S. Augustinus, ita deinde posteris placuit, ut quantumlibet de rebus ad sapientiam pertinentibus quisque vel sibi, vel aliis videretur excellere, non nisi *Philosophus* vocaretur.

Notandum 2. Certum esse nullum unquam hominum proprio studio perfectum undequaque Philosophum extitisse, nec extare posse: Etenim Nullus proprio studio perfectus Phis-

DE EXISTENTIA PHILOSOPHIAE.

Iosephus maxima pars rerum naturalium hominibus ex parte semper latuit ; tum propter eorum prope infinitam multitudinem : tum propter humanæ mentis imbecillitatem ab originali peccato oriundam : tum denique propter breves hujus mortalis vitæ angustias. Nam ut ait Hypocrates , Aphorism. l. i. *Hominum est vita brevis , ars longa , occasio praeceps , experientia fallax , & judicium difficile.* Itaque hic non aggredimur resolvendum an possimus esse qui perfectam rerum omnium cognitionem , quamlibet Adamus & Salomon per insulam sibi divinitus sapientiam habebant : sed solum an aliqua rerum naturalium cognitio certa & evidens per discursum comparari queat.

Tres Philosophorum sententiae circa scientie existentiam. Notandum 3. Circa scientiæ existentiam tres antiquissimæ fuisse per celebres Philosophorum sententias. Prima fuit *Academicorum* præsertim *Cratilli & Heracliti* ; sustinentium nihil penitus sciri ; sed omnia aut esse prorsus incognita , aut non nisi anticipi & dubio judicio libranda ; nec usquam verum , sed solum verisimile à nobis posse apprehendi , quibus consentiebant *Arcesilaus* Scepticorum Princeps ; & *Carneades* Nova Academiæ conditor : ille namque nihil prorsus certò sciri profitebatur , quod nihil in rebus verum esse existimaret , sed omnia essent veris & falsis permixta , ut refert Cicero , lib. 4. Acad. q. recte , inquit , *consentit Arcesilas* sapientem duntaxat opinari ; neque enim falsum percipi posse , neque verum , si tale esset quale vel falsum : incubuit autem in eas disputationes , ut doceret nullum tale esse visum à vero , ut non eiusmodi à falso esse possit. Carneades vero aliquid verum quidem esse aut falsum in rebus concedebat ; sed (ut refert Sextus Empi-

ricus , lib. 7. contra Mathematicos) negabat in nobis esse vim judicandi , quæ verum à falso distingueretur ; non rationem , non sensum , aut phantasiam , seu visionem , nec ullum aliud ex iis quæ sunt , omnia ; siquidem ista , inquietabat , errori erant obnoxia. His subscribebant *Phyrrhonii* , qui de rebus nihil definiebant , inquirebant semper veritatem , tametsi cam nunquam se inventuros arbitrarentur : quamobrem de rebus omnibus judicium & sententiam suspendebant. Secunda Sententia fuit *Platoniconorum* , qui cum existimarent animas nostras à Deo creatas , & scientiis omnibus prædictas antequam in corpora infunderentur , scientiam omnem acquisitam solam Reminiscientiam esse dixerunt. Tertia *Peripateticorum* , edocentium nullam quidem esse scientiam nobis congenitam ; esse tamen aliquam à nobis acquisitu possibilem , quibus ut subscribamus , tria in præsenti quæstione sunt resolvenda , 1. an Philosophia sit possibilis , 2. an de facto existat , 3. an sit congenita : vel studio & arte comparanda.

CONCLUSIO I.

Philosophia est adeptu possibilis. Probatur. Illud est adeptu possibile , quod nullam involvit repugnatiæ , ut comparetur : at Philosophia talem repugnatiæ non involvit : Ergo est adeptu possibilis. Majorem admittunt omnes sapientes. Minor probatur. Si quæ foret talis repugnatiæ , repetenda esset , vel ex parte Dei , qui aut non posset , aut nollet Philosophiam concedere ; vel ex parte hominum , qui ad Philosophiam obtinendam omnino essent hebetes , & nulla mentis virtute prædicti ; sed

Homines ad Philosophiam apti.

ex neutra parte repugnat. Non quidem ex parte Dei; quid enim officebet si nobis, sicut & Salomoni, largiretur sedium suarum afflītricem sapientiam, ut nobiscum esset & collaboraret? Nunquid abbreviata manus ejus, & exhausta potentia? Non etiam repugnat ex parte hominum; etenim facultate intellectivâ & discursivâ idcirco prædicti sunt, ut possint patentem veritatem intueri, & latente detegere: Ergo non ex parte Dei, nec ex parte hominis repugnat Philosophiam comparari; ac proinde est adeptus possibilis.

Et nati. *Confirmatur. Illud est possibile, quod appetitur naturaliter; sed Philosophia appetitur naturaliter: Ergo est possibilis. Major constat, tūm ex trito illo axiomate, quod habet Aristoteles 1. i. de cœlo, c. 4. Deus & natura nihil agunt fruſtrā: tūm ex inductione faciendā per singulas rerum omnium naturales propensiones, quas certum est non ferri in impossibile. Minor probatur ex Aristotele, qui suam Metaphysicam sic ordit. Omnes homines naturaliter scire desiderant. Et confirmatur hāc ratione: Illud est naturale, quod invenitur in totā aliqua specie, sicut appetitus aquæ in piscibus, motus sursū in igne, appetitus centri in lapide: sed appetitus sciendi reperitur in universa specie humana; ut constat ex innata & traduce curiositate, quæ à Parentibus ad nos propagata est: Ergo appetitus sciendi in nobis est naturalis; ac proinde possibilis debet esse Philosophia, per quam explicatur.*

Dices. Creatura rationalis potest appetere impossibilia: Ergo ex insito nobis appetitu philosophandi, non recte colligitur Philosophia possibilis. Probatur antecedens, tum ex Doctore Subtili in 2. dist, 6. quaest. 2.

ubi concedit dæmones potuisse appetere æqualitatem cum Deo, licet hāc foret impossibilis: tum experientiā, quā constat nos plerumque fingere res impossibiles, & eas appetere.

Distinguo antecedens, Creatura rationalis potest appetere rem impossibilem appetitu elicito & libero, qui est actus formatus, & elicitus à voluntate, quo tendit in rem aliquam, quatenus eam intellectus apprehendit & representat tantum sub ratione boni; non verò sub ratione boni impossibilis, Concedo: Potest eam appetere appetitu naturali & necessario, qui est naturæ propensio in id quod sui perfectivum est, Nego; ac proinde neganda est consequentia: Appetitus enim philosophandi non est otiantis & erraticæ voluntatis fœtus; sed ipsius rationalis naturæ hominis partus.

Urgebis, Etiam appetitu naturali plura desideramus impossibilia; ut experientiā propriâ cuique constat: ergo neque ex eo colligenda est Philosophia possibilis.

Respondeo Duplicem in homine distinguendum esse naturalem appetitum: alterum naturæ integræ & innocentis, alterum naturæ infirmantis, & per peccatum vitiæ. Primus à Deo naturæ Artifice insitus est: secundus ex alternante corporis & animæ confictu est oriundus. Per primum, homo nihil appetit, nisi quod rationi rectæ & divini sui Artificis ordinationi congruit: per secundum cæco naturæ corruptæ impetu, in plura fertur quæ humanæ rationi & divinæ legi adversantur: Caro enim, inquit Divus Paulus ad Gal. 5. concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem; hæc enim sibi invicem adversantur. Quæ verba non solum de appetitu sensitivo, sed etiam naturali intelligi possunt. Ita-

*Duplex
in homi-
ne app-
petitus u-
nus na-
turalis
alter e-
licitus.*

*Appeti-
tus na-
turalis,
aliusna-
turefa-
ne, ali-
us na-
turein-
firman-
tis.*

que *Distinguo antecedens*. Plura desideramus adeptu impossibilia , per appetitum oriundum ex natura integra ; *Nego* : per appetitum naturae viatæ & à vero & recto aberrantis, *Transcat* ; Appetitus autem philosophandi non oritur ex natura infirmitate , sed sanâ : Philosophia enim fuit primæva innocentia comes ; siquidem hanc Protoparentibus unâ cum innocentia Deus infudit , ut infra probabitur.

Instatib. Etiam appetitu naturæ integræ , nonnulla appetuntur quæ consequi non licet. Ergo neque ex eo appetitu deducenda est Philosophia possibilitas. Probatur Antecedens. Immortalitatis appetitus provenit ex natura integra ; mortem enim summoperè horrebant primi Parentes ante peccatum , ut constat ex illis verbis quibus Eva tentatorem serpentem affata est , *Præcepit nobis Deus , ne comederemus , & ne tangemus illud , ne forte moriamur* ; sed ille appetitus adhuc in nobis perseverans , est irritus ; *Statutum est enim*, ait S. Paulus Hebræ. 9. omnibus hominibus semel mori ; Ergo , &c.

Respondent aliqui , sat esse , ne talis appetitus dicatur irritus ; quod impleatur in nobiliore parte hominis , puta anima , quæ immortalis est. *Respondet Doctor*. in 4. dist. 49. qu. 10. non esse necessum , ut impleatur in omnibus individuis illius speciei , cui talis appetitus inest , sed sufficere quod expleatur in aliquibus.

Respondeo negando antecedens. Et illius probationis , concessâ Majore ; distinguo Minorem. Appetitus immortalitatis est in nobis irritus pro statu hujus vitæ & viæ , *Transcat* : pro statu alterius vitæ & patriæ , *Nego* : tunc enim mortale hoc corpus nostrum induet immortalitatem : nec

necessum est ut omnis noster naturæ appetitus impleatur in hac vita , ne dicatur irritus : sed sufficit , ut impleri possit in altera. • Nam plures Theologi fatentur homines habere naturalem appetitum ad intuitivam Dei visionem , quam tamen non nisi in patria coelesti consequentur.

Subfumes , Ergo neque necessum est , ut philosophandi appetitus hic impleatur , ne dicatur frustraneus : sed sufficit , quod sit implendus in statu celestis felicitatis , in quo omnes beati erunt sapientissimi.

Nego subsumptum : Alia est enim Philosophia , & alia immortalitatis ratio : hæc non est necessaria in quolibet hominis statu ad illius perfectionem ; Christus enim licet hominum perfectissimus , fuit mortal is : & damnati , etiæ imperfectissimi & miserrimi , tamen erunt immortales : Illa autem in quovis hominis statu , sive viæ , sive patriæ , necessaria est ad illius perfectionem ; perfectio enim hominis , ut pote rationalis , est perfecta rectaque ratio & intellectio , quæ non nisi per Philosophiam formatur. Ac proinde appetitus philosophandi etiam in hoc mortali statu , debet aliquatenus expleri : & consequenter admittenda est possibilis Philosophia , per quam talis appetitus satietur.

Philosophia
necessaria est
quovis
in statu
ad hominis
perfectio-

mentem.

CONCLUSIO II.

*D*hilosophia nedum est possibilis : sed & actu existens. Probatur experientiâ , deductâ 1. Ab innumeris ubique terrarum inveniendis Academiis , in quibus Philosophia docetur & discitur. 2. Ab infinitis propemodum de rebus Philosophicis descriptis voluminibus , quæ nullus animi sagacitate prædictus studiosè leget ,

Statu-
turphi-
losophiae
existen-
tia.

quin plures scientificas cognitiones allequatur. 3. A tot Philosophiae Professoribus & studiosis qui de rebus etiam sensib[us] imperviis peritissime discurrent: sed h[ec] exequi non possunt sine Philosophia: ergo existit.

Probatur ratione. Plures dantur scientiæ: Ergo datur Philosophia, quæ est scientiarum congeries. Patet Consequentia ex Philosophiae definitione in sequenti quæstione assignanda. Probatur antecedens. De quo libet objecto plures formari possunt cognitiones certæ & evidentes per discursum, ut constabit in universo Philosophiae decursu: sed illæ sunt scientiæ; nihil enim aliud nomine scientiæ intelligimus: Ergo, &c.

Confirmatur hoc Dilemmate. Vel Academici sciunt certò & evidenter non dari scientiū; vel nesciunt: Si sciant, ergo habent scientiam quod non detur scientia, ita ut cum Socrate possint asserere; *Unum scio quod nihil scio*: Si nesciant; Ergo temere tam pertinaciter negant existere quod tot viri periti affirmant & demonstrant. Insuper, dubitare non possunt se existere, vivere & loqui dum scientiam negant: Ergo aliqua certò neverunt. Denique, fatentur se nosse verisimilia: Ergo opportet etiam ut verū neverint; quomodo enim quis nosse posset aliquid esse alteri simile, nisi priùs neverit illud cui assimilatur?

Objicies cum Academicis: Nulla datur scientia, Ergo neque Philosophia. Probatur, scientia debet esse cognitio certa: at nostra cognitio nequit esse certa. Probatur. Omnis cognitio procedens à principio incerto nequit esse certa: sed omnis nostra cognitio procedit à principio incerto. Probatur. Omnis nostra cognitio procedit à sensibus, ut constat tum

experienciâ, tum ex illo Aristotelis effato. 3. de anima, cap. 9. num. 3. *Qui nihil sentit, nihil discere aut intelligere potest:* Ex quo Averroës affirmat illud tritum auxioma, *Nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu*: sed cognitio procedens à sensibus est incerta & fallax: sensus enim sàpiùs res aliter apprehendunt, & proinde aliter eas intellectui representant quam sint.

Concedo Majorem, & nego Minorem. Ad cujus probationem, Dico 1. falsum esse omnem nostram cognitionem pendere à sensibus, alioquin néc Deum, nec Angelos, nec animam rationalem usquam intelligemus, cùm à nullo sensu percipi possint. Itaque effatum illud Aristotelicum intelligendum est tantum de rebus materialibus & corporeis cognoscendis, non autem, inquit Doctor, quæst. 3. universi. num. 3. *de omnibus per se intelligibilibus, quia plura per se intelliguntur, non quia speciem faciunt in sensu: sed per reflexionem intellectus.*

Urgebis. Ergo saltem rerum corporearum & materialium cognitio, quæ pendet à sensibus, erit incerta.

Distinguo. Si desint conditiones ad rectam sensationem requisitæ, *Concedo*; si adsint, *Nego*. Conditiones autem h[ec] sunt tres: 1. Debita objecti præsentia; cuius defectu, visus apprehendit ingentem navem velut muscam super mare volantem propter nimiam objecti distantiam. 2. laudabilis affectio organi sensus; si enim viata sit facultas, incerta erit sensatio; quâ ratione ihericus nivem ut flavam apprehendit, quia ejus organum visus bile vitiatur. 3. legitima medii proportio; hinc baculus media parte aquis immersus, ut curvus & fractus conspicitur, quia medium non est

Non nominis cognitio dependet à sensibus.

Quot & que sint conditiones ad perfectam sensacionem.

congruè dispositum ; aqua namque fluens, non est debitum medium ad rem solidam & immotam repræsentandam. Accedit quod in eo casu non sit legitima proportio medii, quia radii & species baculi per duplex medium transeuntes videlicet aërem & aquam franguntur, nec recta ad organum visus pertingunt.

Quomodo sensus fallentes possint coripi.

Insuper. Dico fallacem cujuslibet sensus apprehensionem corripi posse, vel per alterum sensum ; sicut v. g. visus deceptus circa baculum aquis immersum, corripitur per tactum ; vel per reflexionem intellectus, cuius est aberrantes sensus emendare.

Instabis. Intellectus nullum habet certum principium quo fallacem sensuum apprehensionem emendare possit, & certò judicare quisnam sensuum in præfato exemplo, v. g. errat ; num oculus, qui baculum fractum aut curvum percipit ? num tactus, qui integrum & rectum apprehendit ? Ergo prædicta responsio est nulla.

Negat antecedens Doctor in r. dist. 3. quast. 4. num. 11. Intellectus enim, inquit, indito sibi à natura lumine cognoscit veritatem hujus propositionis, Nullum durius frangitur nec curvatur ad tactum alicujus molitis sibi cedentis : Ex quo sic inferit. sed baculus est durior aquâ, quia hæc baculo cedit, ut uterque sensus tam visus quam tactus indicat ; unde concludit : Ergo baculus in aquâ non curvatur nec frangitur ; ac proinde, visus decipitur, non vero tactus.

Instabis iterum. Intellectus judicium, plerumque etiam incertum est, & fallax ; ergo pariter ex eo non est desinenda certa veritatis cognitio. Consequentia patet, ex trito illo Aristotelis effato, ut refert Diogenes Laërtius in ejus vita, *Mendaces in-*

crantur ut cum vera dixerint, eis non credatur. Probatur antecedens experientiâ, quâ constat intellectum nostrum modò bona probare, quæ priùs ut mala reprobaverat : sententiam aliquam ut veram nunc tueri, quam priùs ut falsam impugnabat. Ergo ipsius judicio nulla fides.

Distinguo antecedens. Intellectus *Quando* *judiciū* *intellec-* *tus cer-* *tum.* judicium incertum est & fallax circa ea quæ per verum & legitimum discursum non novit ; sed tantum per aliquam conjecturam vel probabilem rationem, Concedo : Circa ea quæ per demonstrationem novit, Nego. Constat enim intellectum nusquam judicium immitare, circa ea quæ vera per discursum perfectum semel apprehenderit. Ad consequentiam dico : mendaci nulla fides, quando desunt regulæ quibus eum certa & vera profere constet, Concedo : quando tales regulæ absunt, Nego. Regulæ autem quibus innoteſcit intellectum certò judicare & sapere, sunt discursus legitimus & proba demonstratio.

Dices secundo cum Heraclito & Cratillo, quæ perpetuae mutationi subsunt, nequeunt certò & evidenter cognosci, cum novas in dies formas induant ; sed omnia entia creata perpetuae mutationi subjacent, nihil enim est in hoc mundo firmum ac stabile. Ergo sicut nemo potest bis in eandem fugientem fluminis aquam ingredi, ita nec eandem rem bis eodem modo cognoscere ; nec consequenter de ea certam habere cognitionem.

Distinguo Majorem : Si subjace- *Res effi-* *variabi-* *les certo* *cognososi* *possunt.* rent mutationi tam secundum essentiam, quam secundum existentiam, Concedo : si tantum mutationi subjacent secundum existentiam, cò quod possunt produci vel tolli, conservari & destrui, augeri vel minui, non vero

secundum carum essentiam, Nego : Itaque dico, res esse invariabiles secundum essentiam, quia in eis est prædicatorum essentialium necessaria & invariabilis connexio : Unde homo v. g. potest quidem existentiam acquirere nascendo, vel eam moriendo deferre : sed non potest esse aliud essentialiter quam animal rationale, quæ duo sunt ejus prædicata essentia.

Urgebis. In rebus essentia eadem est cum existentia : Ergo si res sint mutabiles secundum existentiam sunt etiam variabiles secundum essentiam.

Distinguo antecedens. Essentia & existentia rerum sunt indistinctæ in rebus sumptis in particulari, & secundum privatam cuiusque entitatem : Con. in communi & secundum conceptum specificum, vel genericum, N. Sic enim præscindit essentia ab existentia & à rebus singularibus distinctè consideratis, significatque conceptum communem singulis, qui sunt ejusdem generis vel speciei, qui utique conceptus objectivus non est interitui, & mutationi obnoxius, sed omnino invariabilis, ac proinde res secundum essentiam certò cognosci possunt. Itaque tametsi dum aliquis homo particularis moritur v. g. revera pereat in ipso humana natura singularis, sicut & perit illius existentia, nihilominus tamen eadem natura humana integra perseverat in communi, in aliis videlicet hominibus subsistentibus.

Dices tertio. Philosophia est cognitionis rerum universalium : sed res universales certò cognosci non possunt : Probatur. Si enim res universales certò nobis innorescerent, aliqua propositio universalis de rebus singulis ejusdem generis posset affirmari, putà, omnis ignis est calidus :

at ita non est, ad hoc enim requiretur omnium singularium enumeratio & cognitio : porrò moraliter loquendo omnia singularia sub aliquo universalis contenta cognosci & enumerari non possunt ; quippe cum sint propemodùm infinita : igitur Philosophia non existit.

Respondeo. Concessâ majore, nego minorem : nam propositiones istæ, omne totum est majus suâ parte, & omnis homo est animal rationis ca-

Res universales innotescunt.

pax, sunt universales & certæ, idcōque res istæ certò cognosci possunt. Ad probationem dico propositionem universalem in materia quidem contingenti, certam esse non posse absque enumeratione & cognitione omnium singularium, quia res contingentes subjectis inesse possunt & abesse : secùs verò in materia necessaria, cum enim hæc necessariò conveniat subjecto, censetur non solum aliquibus, sed omnibus subjectis ejusdem generis & speciei convenire : sic v. g. quia contingens est hominem esse doctum, ista propositio, omnis homo est doctus, non potest vera censi-
ri, nisi omnes homines sint docti, fiatque singulorum hominum totalis & perfecta enumeratio, quia verò necessarium est hominem esse rationalem, idèò hæc propositio omnis homo est rationalis, vera judicatur licet omnium & singulorum hominum non fiat induc̄io ; si enim falsa esset, natura à seipso deficeret, quod dici non debet.

CONCLUSIO III.

Philosophia non est animabus nostris ante conceptum indita, nec nobis ingenita, ut somniavit Plato. Hæc conclusio est de fide, & probatur

Philosophia non est ante conceptum.

et auctoritate Concilij Braccharësis cap. 6. In quo determinatur animas non fuisse prius à Deo creatas, nec peccatrices, quām in corpora infunderentur, his verbis: *Si quis animas humanas prius in cœlesti habitatione peccasse; & pro hoc in corpora humana in terram dejectas sicut Priscilianus (Platonicus) dixit, anathema sit.* id ipsum probat Doctor cum omnibus Orthodoxis, in 2. distinct. t. 7. q. 1. n. 4. Unde vulgare illud Theologicum: *Deus infundendo creat & creando animas infundit:* Ergo cùm animæ ante corpora non fuerint creatæ, nec pariter fuerunt scientiis prædictæ.

Nec iagenitæ. *Probatur Ratione.* Primò quidem, si scientiæ essent nobiscum genitæ, illæ nos minime laterent: Qui enim habet scientias, sciens est; nemo autem sciens est, nisi qui scit se scire: at nemo advertit se scire antequam scientias labore fuerit assecutus: Ergo scientias nemo nostrum habet congenitas.

Insuper ex ipsomet Platone in Phædone, ad reminiscientiam duo requiruntur: primum ut id cuius recordamur, prius antea scivetiimus; secundum ut etiam recordemur nos id aliæ scivisse; sed nullus nisi à ratione devius, assertit & experitur recordari se prius novisse ea, quæ nunc studio cognoscit. Ergo, &c.

Denique, positâ Platonis scientiâ, sequeretur cœcum natum posse philosophari de coloribus: species enim colorum ejus in mente delitescentes, possent excitari & refricari ope aliorum sensuum; sicut per visionem cibi suavissimi excitantur species gustus ex talis cibi esu aliquando perceptæ.

Objiciunt Platonici. Quod nunc scimus, aut prius nobis erat cognitum, aut incognitum. Si cognitum, frustra

ejus scientiam inquirimus; si incognitum, illud etiam incassum querimus, quia licet id nobis occurrat, non agnosceremus.

Respondeat Aristoteles, 1. poster. *Quæ ter res prius ignota corpora culturæ.* cap. 1. n. 9. nos querere distinctam & evidenter ejus cognitionem, cuius tantum prius confusam & inevidenter habueramus: Cum enim rei alicujus scientiam inquirimus, solemus à principiis ejus, innata nobis intelligentiâ cognitis, ad conclusio nem scientificam minus notam procedere. Itaque ea, quæ nunc scimus evidenter & distinctè, prius tantum confusa & inevidenter in eorum principiis naturali intelligentiâ cognitis, noveramus.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid sit Philosophia?

NO TANDUM 1. rei cui jussilibet essentiam detegi per definitionem, quæ est *Oratio rei naturam explicans.* Definitio autem duplex est: alia *Ethimologica*, quæ nominis & rei originem usū quodam verborum ab alio deducit, ut cùm dicitur *homo* ab *humo*, quia primus hominum de terra plasmatus est; sic *Philosophia* dicitur *amor sapientia*, & formatur à nominibus Græcis, *φίλος* amicus & *σοφία* sapientia, unde *Philosophus* is dicendus est, qui studio & assidue animi contentione sapientiam investigat. Alia *Realis*, quæ rem ipsam indigit. Hæc iterum triplex 1. *Effensualis*, quæ fit per genus & differentiam, ut cum dicitur, homo est animal rationale. 2. *Propria*, quæ fit per intrinsecas rei proprietates, sic homo

Duplex definitio alia nominis & alia ratio

Definitio retinens plexus: Effensualis

Pro-pria; definiri potest animal risibile, mortale. 3. *Accidentalis*, quæ sit per rei nativa accidentia, ut cum dicitur corvus est animal volatile, nigrum, bipes, crocans. Hæc autem, satius dicenda est descriptio, quam definitio.

Notandum 2. cum Doctor subtili, in 2. dist. 12. q. 1. n. 14. triplicem potissimum distingui posse rerum unitatem. 1. Est *unitas per se* aut essentialis, quâ aliquid constans partibus essentialibus Physicis, ut sunt materia & forma, v. g. *corpus & anima*; vel Metaphysicis, ut sunt genus & differentia, puta animal & rationale, unum per se & essentialie dicitur. 2. Est *unitas per accidens*, quâ ex subiecto & accidente, v. g. ex pariete & albedine sit unum album. 3. Est *unitas per congenerem*, seu aggregationem, quâ plura entia realiter distincta simul collecta dicuntur unum. Inter quæ si quis sit ordo, ut in exercitu militum, dicitur *ordinata congeries*, si non sit, ut in cumulo lapidum, lignorum & herbarum, dicitur *congeries inordinata*.

Notandum 3. Philosophiam considerari posse, vel collective, pro complexione omnium cognitionum naturalium, quo sensu dicitur *Philosophia totalis*; vel distributivè, pro qualibet cognitione naturali ordinata ad speciale, aliquid objectum, puta *Logica* quæ ordinatur ad modum sciendi; & dicitur *Philosophia partialis*, seu *Philosophia pars*.

CONCLUSIO I.

Philosophia non potest propriè definiri

Philosophia collective sumpta non potest essentialiter & propriè definiri. Probatur. Quod non est unum per se, non potest propriè definiri; sed

Philosophia collective sumpta non est unum ens per se. Ergo, &c. Major patet ex 1. notabili & eam admittunt Aristoteles 7. Metaphys. c. 12. & Doctor in 4. distinct. 1. quæst. 2. n. 2. Minor probatur. *Quod adumatur ex entibus completis nullam habentibus unionem Physicam*, non est utrum per se; sed *Philosophia totalis ita adunatur*. Probo. *Philosophia totalis adunatur ex pluribus habitibus, specie aut genere diversis*: Etenim, ut efficacissimè probat Doctor, l. 6. Meta. q. 1. n. 4. & fatetur in 1. dist. 3. q. 7. ac in 3. dist. 25. q. 3. n. 3. *Scientia totalis non est una simplex qualitas*: tot enim, inquit, sunt specie aut genere diverse scientiæ, quæ sunt Conclusiones demonstrabiles de diversis specie aut genere subjectis: Ergo *Philosophia ex illis habitibus coalescens non erit ens per se*.

Quod autem inter illos habitus non sit aliqua unio Metaphysica aut *Physica*, experientiâ patet; Etenim si sic unirentur, sequeretur eum qui haberet habitum v. g. ritè definiendi, etiam habere habitum argumentandi, dividendi, & cæteros Philosophiæ habitus; sicut, v. g. qui habet naturam humanam, habet animam & corpus quæ uniuntur *Physicè*, & animal ac rationale quæ *Metaphysicè* uniuntur & hominem constituant: Ac proinde, qui sciret tantum unam Conclusionem Philosophicam, esset perfectus Philosophus, quod quæ falsum sit, quivis experitur. Ergo cum illi habitus ex quibus *Philosophia coalescit*, sint specie aut genere diversi, nec invicem uniri quæant ac connecti vinculo aliquo communis & intrinseco, sequitur *Philosophiam totalem*, quæ est eorum complexio, non esse unam per se, nec consequenter propriè definiibilem.

Dices: Doctor lib. 3. Metaph. q.
r. n. 9. & quæst. 2. Prologi Sententie
n. 5. affirmat ab omnibus scientiis
specie diversis posse præscindi ali-
quem conceptum genericum scien-
tiaz totalis, in quo omnes illæ scien-
tiaz specie diversæ genericè conve-
nient. Ergo Philosophia collectivè
sumpta potest esse genus, ac prout
habere unitatem per se.

Philoso-
phia
parcer
nō pos-
sunt
conve-
nire
nisi in
genere
remoto.

Distinguo antecedens cum codem
Doctore ibidem: Omnes Philosophiæ & scientiaz universalis partes,
possunt in aliquo conceptu communi-
ni convenire, tanquam in genere
proximo, quod requiritur ad per-
fectam definitionem, Nego: tan-
quam in genere remoto; Concedo tamen
Scientia enim illa, inquit, formaliter,
*in illa virtualiter contenta, sunt tan-
quam una genere remoto.* Genus autem
remotum non sufficit ad perfectam
definitionem efformandam; alius nuk-
lum esset ens per accidens, nec per ag-
gregationem, quod non possit pro-
priè definiti: Nullum enim est tamen
inordinatum, cuius partes distributi-
vè consideratæ non conveniant in ali-
quo genere remoto: sicutque aggrega-
tum ex lapidibus, metallis &c. ritè
quis definiter, dicendo ipsum esse
substantiam corpoream vitæ exper-
tem: nulla enim est ex ipsius aggre-
gati partibus, distributivè considera-
tis, quæ in gradu substantiaz corporeæ
vitæ expertis tanquam in genere re-
moto non conveniat. Hoc autem à
heretica defuditio: quām alienum
sit, quis non videat? Similiter distin-
guo consequentiam, Philosophia di-
stributivè sumpta quatenus tantum
complectitur omnes & conclusiones
scientiicas, potest habere unum con-
ceptum genericum in quibz ejusmodi
conclusiones convenient, concedo:
quatenus involvit omnes conclusio-

nesciam scientiicas, quām probabiles
potest habere aliquem conceptum
communem in quo omnes illæ con-
clusiones tanquam in aliquo con-
ceptu communi proximè convenient,
qui conceptus sit unum eis per se &
propriè definibile, Nego: enim verò
dari non potest aliquis conceptus
Philosophiæ qui sic proximè commu-
nis cognitionibus certis & incertis seu
scientificis & probabilibus, in quo
illæ tanquam in genere proximo
conveniant. Unde licet dari possit
aliquis conceptus communis in quo
omnes conclusiones Philosophiæ quæ
revera sunt scientificæ convenient
tanquam in genere proximo aut re-
moto: non tamen assignabitis est ali-
quis conceptus quæ omnibus conclu-
sionibus Philosophicis tamen incertis
quām certis proximè convenient tam-
quam genus proximum, ratione cu-
jus possit formari definitio essentialis
singulis conclusionibus communis.

Urgebis. Omnes Philosophiæ con-
clusiones & partes convenire possunt
in hoc conceptu communi tanquam
in genere proximo, *Philosophia est
cognitio naturalis rerum ut sunt:* Igi-
tur propriè potest definiri.

Nego antecedens, Tum quia per cog-
nitio rerum ut sunt, intelligividerit
cognitio scientifica, quā res certò novi-
mus per proprias earū causas & ut sunt
in seipsis adeoque hic conceptus non
potest esse communis plurimis conclu-
sionibus Philosophicis quæ sunt tan-
quam probabiles. Tum quia prædi-
ctus conceptus Philosophiæ totalis,
non solis Philosophiæ partibus, sed
& aliis à Philosophia alienis quadra;
nulla namque est ars tam rudis &
mechanica, quæ dici non possit cog-
nitio naturalis rerum ut sunt; Si enim
per cognitionem Philosophicam, re-
rum ut sunt, solùm intelligas cogni-

tionem veram & discrepantem ab erronea, quæ est quidem cognitio naturalis rerum, sed alio modo quam sunt: certè omnes etiam sutores dicensi erunt Philosophi; nullus enim eorum est, qui verè non noverit calceamentum à se confessum esse conforme regulis suæ artis, & dispareat à crepida. Adde quod prædictus conceptus, non Philosophia collectivè sumpta, de qua solum hic agimus, sed distributivè accepta quadrare posset.

Adde quod, etiamsi conceptus communis & genericus abstrahi posset ab omnibus cognitionibus Philosophicis, ille concepius non significaretur per Philosophiam secundum usum communem loquendi, etiam Philosophorum; alias qui unam adpetunt esset cognitionem Philosophicam, totam Philosophiam habere dici posset: totum enim genus in qualibet specie continetur. Per id autem describi debet Philosophia, quod apud omnes nata est significare, scilicet, collectionem scientiarum naturalium: unde sit.

CONCLUSIO II.

Philosophia collectivè sumpta recte describi potest. *Ordinata congeries omnium cognitionum, qua naturali lumine de rebus divinis & humanis haberi possunt per causas.*

Probatur. Ea descriptio est legitima, quæ soli rei descriptæ convenit, quæque notificat eam à qualibet alia discrepantem: Atqui prædicta descriptio soli Philosophia collectivè sumpta congruit, eamque notificat à quavis alia diversa. Etenim, 1. dicitur *Ordinata congeries*, per quod distinguitur ab omnibus enti-

bus per se, & ab aggregatis inordinatis. 2. *Congeries omnium cognitionum*, per quod differt ab omni alia ordinata congerie, puta exercitu militum. 3. *Quæ de rebus divinis & humanis haberi possunt*, hoc est de homine & ejus facultatibus & operationibus; & de Deo ac ejus operibus, per quod differt ab omni alia cognitione, quæ circa hæc objecta conversatur. 4. *Naturali lumine*, ut secernatur à Theologia, quæ innititur lumine supernaturali fidei. 5. *Per causas*; hoc est cognitionis ius quæ sit progressus à magis noto ad minus notum mediante discursu vero & propriè dicto; ita quod cognitionis antecedentis determinet intellectum ad cognitionem consequētis, per quod Philosophia distinguitur ab intelligentia seu innata vi percipiendi prima principia: & à sapientia quæ effectus in causis, conclusiones in principiis apprehendit. Denique ab omnibus cognitionibus *Artium*, quæ non comparantur per discursum, sed per exercitationem.

Dices. 1. Non recte definiretur homo, v. g. dicendo: Homo est congeries Petri, Jacobi & cæterorum naturali humanæ individuorum; nec etiam legitimè definiretur animal dicendo: Animal est congeries hominis, equi, bovis, &c. Ergo à pari non recte definitur Philosophia prædicto modo.

Concedo antecedens, sed nego consequentiam: Et ratio disparitatis constat ex præcedenti conclusione; conceptus enim hominis & animalis habent rationem entis per se, non sic Philosophia collectivè sumpta; unde fateor eam non posse propriè definiri, sed solum describi.

Adde, quod, licet Philosophia haberet unitatem genericam & conceptum entis per se, tamen quatenus

collectivè sumitur, non posset defini-
riti pét illum conceptum: sicut v. g.
licet omnes milites distributivè con-
siderati, convenient specie in natura
humana, verumque sit de quolibet
affirmare quod sit homo ac proinde
animal rationale: tamen quatenus
collectivè sumuntur & formant exer-
citum, non sic rite quis eos defini-
ret, dicendo exercitum militum esse
animal rationale, sed longè melius
qui diceret. Exercitus militum est
ordinata congeries hominum arma-
torum. Idem dicendum de Philosophia
collectivè sumpta.

Dices 2. Plures sunt in Philosophia conclusiones, quæ non sunt
scientiæ: Ergo Philosophia collecti-
vè sumpta, non rectè dicitur Scientia-
rum congeries: Probatur anteced.
Plures sunt conclusiones quæ conti-
nent tantum verum appetens, quæ
ve nituntur solùm principiis utri-
que probabilitibus, putà an Logicæ
objectum sit modus sciendi, aut quid
aliud: an detur natura communis à
parte rei; & sic de pluribus aliis.

Insuper. Plures sunt propositiones
quibus tantum assentimur fide huma-
na, & non per rationem aliquam
evidentem & convincentem; sed so-
lùm propter autoritatem alicujus
gravis Authoris, putà Aristotelis,
Scoti, &c.

Concedo totum argumentum; ne-
que enim contendimus Philosophiam
esse congeriem duntaxat cognitionum
& conclusionum scientificarum, sed
congeriem cognitionum tam scienti-
ficarum quam probabilium quæ de
rebus humanis & divinis haberi pos-
sunt naturaliter, & per discursum: ni-
hilominus tamen aliquo sensu Philo-
sophia dici potest scientiarum collec-
tio; ad hoc enim sufficit quod cog-
nitio Philosophica sit scientia, secun-

dum numerosiorem & nobilibrem
sui partem: licet aliunde plures ha-
beat opiniones, & propositiones so-
la fide humanâ cognitas. Sicut à pa-
ri, acervus tritici rite dicitur tritici
congeries: et si nonnulla hordes, ave-
næ imò & zizaniæ grana comple-
ctatur.

Dices 3. Deus cognoscitur per
Philosophiam: sed Deus nequit co-
gnosci per causam; Ergo Philoso-
phia non est cognition rērum per cau-
sam. Major patebit in Metaph. Mi-
nor probatur. Deus non habet cau-
sam, cum ipse sit prima omnium
causa: Ergo per causam nequit cog-
nosciri.

Resp. Concessâ Maj. distinguendo
Min. illius probationis, Deus non
habet causam suæ productionis, seu
à qua producatur, concedo: non
habet causam cognitionis, seu per
quam cognoscatur, Nego; à magni-
tudine enim speciei & Creatura poten-
ter cognoscibiliter, (id est per discurs-
um) eorum Creator videri, ut sacer
textus eloquitur. Sap. 13.

In statib.: Modus cognoscendi se-
quitur modū essendi: Ergo si Deus nō
habeat causam per quā sit; nec pariter
habebit per quam esse cognoscatur.

Disting. ansec. Modus cognos-
cendi sequitur modum essendi, id
est, cognition ut vera sit debet esse
conformis rei cognitæ, & res cogni-
ta talis debet cognosci qualis est.
Concedo: Id est, quod non habet
causam sui productivam, nequit ha-
beré causam sui representativam &
determinativam, sive motivam intel-
lectus ad sui cognitionem, inferendo
scilicet unum ex alio, v. g. Crea-
torem ex Creaturis. Nego: *Invisibilitas* do Deus
enim à Dei, à Creatura mundi per ea per tra-
gna facta sunt intellecta conspicitur
semperna quoque ejus virtus & cognoscatur.

Divinitas, ut loquitur D. Paulus, c.

I. ad Rom.

Urgebis. Creaturæ nequeunt esse determinativæ intellectus ad Deum cognoscendum: Ergo prædicta responsio est nulla. Probatut anteced. Debet esse aliqua proportio inter rem cognitam & medium quo cognoscitur; sed nulla est proportio inter Deum & Creaturam; Ille enim spiritualis est, hæc corporea; Ille infinitus, hæc finita: Ergo, &c.

*Nego Antec. & Majorem illius probationis distinguo: debet esse inter rem cognitam, & medium quo cognoscitur, aliqua proportio entitatis ad entitatem; id est, medium cognitionis debet esse ejusdem naturæ & perfectionis cum re quæ cognoscitur, Nego: debet esse proportio repræsentantis ad repræsentatum, Concedo: Talis autem est inter Deum & creature, hæc enim illius sunt vestigia, imagines, & effectus, nullæque sunt tam elingues, quæ tacito sermone non pronuncient (*Ipse fecit nos, & non ipse nos*) inquit D. Augustinus in Soliloq. c. 31.*

Dices 4. Plura etiam alia cognoscuntur in Philosophiâ, non per discursum nec per causam: pura hæc principia generalia: *Impossibile est idem simul esse & non esse. Totum est majus sua parte, &c.* Quæ ex sola terminorum apprehensione & per intelligentiam, non vero per discursum & causam cognoscuntur: Ergo, &c.

Respondeo cum Doctore, l. 6. Metaph. q. 1. n. 8. cognitionem principiorum & conclusionum ad eandem scientiam spectare: unde licet illa non cognoscantur per causas, sufficit ut unâ cum scientia involvantur, & quod sint causæ cur cognoscantur ea propositiones quæ ex ipsis per discursum eruuntur.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quanam sit origo & causa efficiens Philosophia.

Vnde in nobis naturæ scire desiderent) ut sciendi inquit Aristot. initio suæ desideriæ. Meth. propterea quod rium.

PTIAM SIT omnes homines naturæ scire desiderent) ut sciendi inquit Aristot. initio suæ desideriæ. (air ibidem Doctor) unum quodque naturaliter appetat suam pérfectionem, perfectio autem hominis est perfecta intellectio, quæ non nisi per scientiam efformatur: quocirca visum plures quam cæteros sensus facimus, quia magis ad scientiam comparandam confert: Nemini tamen scientias natura inserit; nam intellec-
tus noster est veluti codex, in quo nibil à naturâ describitur, seu tabula in qua nihil actus depingitur, inquit Arist. 3. de ani. c. 5. n. 14. ideoque scientiæ sunt ab hominibus ad eas suspirantibus, studio & labore obtinendæ; qualiter autem comparari queant, ut facilius innoteat.

Notandum 1. Scientias obtineri posse, vel per Infusionem, vel per Inventionem aut réparationem, vel per Disciplinam: quemadmodum enim (inquit Doctor, l. 1. Meth. q. 4. n. 3.) deperdita corporis sanitas, vel à solo Deo, vel à Deo simul cum natura, vel à Medicis una cum Dei & naturæ auxiliante beneficio, reducitur: ita pariter deperditæ à Protoparentibus scientiæ, cæteris hominibus una cum nativâ innocentia, per ipsos transfundendæ, vel à solo Deo infunduntur; vel per innatam aliquibus ratiocinandi vim & soleritiam inventiuntur, vel Professorum documentis & eruditione comparantur.

Notandum 2. ad Infusionem duo re-

Triplex scientiæ obtainen- de modi dus.

quiri, scilicet personam infundentem, & capacitatem subjecti rem infusam recipientis: ad Disciplinam pariter duo, nempe naturam & exercitationem: similiter & ad reparationem duo, videlicet admirationem, & experientiam, quarum prior Philosophia mater, posterior illius ma-

Tria ad gisfra nuncupatur.

*admira-
tionem
necessa-
ria.*

*Triapa-
riter ad
experi-
tiam.*

*Quid sit
experi-
tia.*

Notand. 3. ad perfectam admirationem tria desiderari; 1. est visio aliquujus effectus insoliti; 2. ignorantia illius causæ; 3. vehemens desiderium detegendæ causæ talis effectus: unde admiratio describitur, *Desiderium sciendi causam effectus insoliti.* Experientia tria pariter desiderat. 1. Sensus perfectum & sanum; cuius defectu oculus lippiens de coloribus auris surdescens de sonis, & nasus simus de odoribus certò judicare nequit: 2. Memoriam stabilem & firmam: 3. Intellectum sagacitatem & soleritatem præditum. Experientia enim describitur *Diuturna & exacta observatio singularium, ex quâ principia generalia scientiarum colliguntur.* Si autem memoria sit labilis, talis observatione non proderit: Et nisi intellectus fuerit solers, ex assidua singularium observatione, principia generalia inferre non poterit.

CONCLUSIO I.

DEUS solus est causa totalis Efficiens Philosophia per Infusionem habita: ipsamque Adamo infudit. Hæc conclusio duas involvit partes, quarum.

Probatur prima. Causa totalis ea est, quæ se solâ, & sine alterius concursu effectum producit: Atqui dum Deus Philosophiam infundit, eam sc̄ solo in intellectu sine illis con-

cursu producit. Ergo, &c. Major clara est. Minor probatur ab infusionis descriptione quæ communiter describitur, *Actio Dei in nobis productentis aliquid sine nobis coagentibus.*

Confirmatur authoritatibus sacra Scripturæ, quæ quoties de scientiarum infusione loquitur, solum Deum Authorem hujus infusionis pronuntiat. Sic 3. Reg. c. 3. Deus loquitur Salomonis, dicens: *Dedi tibi cor sapiens, & in tantum ut nullus ante te similis tibi fuerit, nec post te surrecturus sit:* sic Apostoli vocantur Theodidacti, id est, à Deo edocti, quando repleti sunt Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis: sic tandem D. Jacobus, cap. 1. scientiam à Deo infundi proclamat, dum dicit. *Si quis indiges sapientiam postule a Deo.*

Probatur 2. pars authoritate sacra Scripturæ, Eccl. c. 17. ubi de Parentibus sic habetur, *Disciplina intellectus replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, & bona ac mala ostendit eis.* Quibus haud obscurè quatuor principes Philosophia partes indigitantur: Logica quidem per disciplinam intellectus, quia illa tota est in tradendis regulis & præceptis quibus intellectus instructus perfectè ratiocinatur: Metaphysica vero per scientiam spiritus, quia circa nobilissimas entis species, Deum hempe, & Angelos versatur, Physica autem per sensu impletum cor illorum, id est animam eorum exornavit scientiis à rebus corporeis, sensuum adminiculo exceptis; Et per ultima verba, aperte Moralis: exprimitur, quia circa bonum & malum cognoscendum intellectum dirigit, ut voluntas istud amplectetur, & hoc abhorreat.

Eadem veritas his rationibus suadetur. 1. *Adamus à Deo fuit produ-*

*Quid sit
infusio.*

*Adamas
habuit
Philoso-
phiam
per in-
fuso-
rem.*

ctus, ut esset omnium hominum Doctor, Legislator, & Proto-princeps, qui eos reatis moribus informaret, disciplinâ imbuueret, & perfectè dirigeret: Sed hoc præstare non valuit, nisi quæ essent præstanta cognovisset, nec cognoscere nisi per Philosophiam saltem Moralem: Ergo eam habuit.

Deinde quæ Deus solitariè producit, ea sunt perfectissima; cùm enim sit perfectissimus, nonnisi perfectissima operari & producere potest: sed Deus Adamum solitariè produxit, nullo scilicet interveniente parentuna commercio, ecquis enim eum genuisset? Sed talis non fuisset si scientiarum ornatu caruisset. Ergo, &c. denique plato in Cratilo edocet, *solius esse sapientis & Philosophiā informatis, imponere nomina rebus; nec artificem nominum quemvis esse posse, sed eum duntaxat, qui & innatum rei cuique nomen pervidere, & illius quasi formā litteris deinde ac syllabis representare possit;* cùm enim nomina sint naturæ rerum expressiva; prius offerter rem novisse, quam nominare: Atqui Adamus imposuit nomina cunctis animantibus, ut patet ex illo Genesis 2. *Omne quod vocavit Adam anima viventis, ipsum est nomen ejus:* Ergo debuit ipsorum animalium naturas novisse, & consequenter habuisse Philosophiam, sed eam obtinere non potuit per Disciplinam; quis enim ipsum naturas rerum edocuissest? Neque per Acquisitionem, cùm tam modico inter suam recreationem, & hanc nominationem temporis intervallo non potuerit discere, neque per experientiam, neque per studium, quænam esset rerum nominandarum natura: Ergo concludendum est eum per infusionem Philosophiam obtinuisse.

Dices, Adamus credidit serpentem (qui eum decepit) esse loquacem: Ergo ejus naturam non agnoscebat; ac proinde non erat Philosophus. *Deinde* credidit huic serpenti scientiam promittenti; & ut ipsam obtineret, impositum à Deo sibi mandatum infregit: Ergo tunc scientiam non habebat. *Denique*, post eum fructus veriti, Scriptura sacra testatur apertos fuisse Protoparentum oculos; non quidem oculos corporis, quia non erant cœci, sed oculos mentis & cordis: Ergo erant ignati; ignorantia enim, cœcitas mentis vocatur.

Resp. ad 1. & ad 2. negando *Adamus* existimasse serpentes esse loquaces: sed credidit sub serpentina specie aliquem Angelum delitescere; qui vera sibi loqueretur promittendo scientiam, non naturalem & Philosophicam quam perfectissimè jam possidebat; sed supernaturalem, Theologicam, & independentem, qualem scilicet Deus in se complectitur, ut constat ex illis verbis ore serpentino prolati (*Eritis sicut Di scientes bonum & malum.*) Quibus adde non Adamum, sed Evam à serpente fuisse deceptam. *Adam non est seductus;* (ait S. Paulus 1. ad Timoth. 2.) *malius autem seducta in prævaricatione fuit.*

Ad 3. dico apertos fuisse mentis eorum oculos, non per alicujus novæ scientiæ infusionem, aut acquisitionem; sed per prioris usum, & experientiam: cognoverunt enim se nudatos & spoliatos omnibus dotibus & ornamentiis innocentiae, ac gratiæ originalis, quibus in sua formatione dictati fuerant; expertique sunt rebellionem partis inferioris adversus superiorum, corporis videlicet adversus animam, quam ante peccatum non noverant.

Dices

Dices 2. Si Adamus Philosophiam per infusionem habuisset, ejus Philosophia fuisset specie à nostra diversa : At falsum videtur esse Consequens. Ergo & Antecedens. Probatur Antecedens. Habitus infusus specie differt ab accidens ; infusus enim supernaturalis est ; acquisitus vero naturalis : Ergo , &c.

Nego Antecedens , & ejus probationem distinguo : Habitus infusus per se , & qui nullo studio nec naturæ viribus potest acquiri , quales sunt habitus fidei , & spei & charitatis , est supernaturalis & specie ab acquisito diversus , concedo : Habitus infusus per accidens , & solum quoad modum , qui potest alio modo , quam per infusionem obtineri , est specie diversus , Nego. Philosophia autem Adami fuit infusa tantum quoad modum , Adamus enim potuisse eam proprio studio comparare , si Deus ipsi eam non infudisset ; ac proinde neganda est Consequentia. Sicut enim natura humana in Adamo licet à solo Deo producta , non fuit diversa specie ab ea quam nos parentum ope accipimus ; ita nec ejus Philosophia à nostra specie diversa dicenda est.

Dices 3. Omnis peccans est ignorans : At Adamus peccavit : Ergo erat ignorans.

Distinguo Majorem. Omnis peccans est ignorans , id est , actu non advertens nec considerans in quod malorum barattum ruat ; Concedo : id est non habet cognitionem saltem habitualem illius quod facit ; Nego.

Dices 4. Me scientiarum omnium non fuit callentissimus pet divinam infusionem & à primò forthationis sua exordio , qui diuissimè vixit beluarum instar , rerum inexpertus , humani sermonis inscius , & moribus

agrestis : At talis fuit hominum protopatens unà cum primæva sua sobole : Igitur , &c. minor constantissima visa est non solum apud nonnullos Ethnicos , sed etiam apud aliquos sacros Scriptores. Sic enim de primævis hominibus scribit Lucretius Lib. 5.

Sic varios lingua sonitus natura subegit

Mittere , & utilitas expressio nominis rerum :

Non alia long' ratione , atque ipsa videatur

Prostrahere ad gestum , puerorum infantia lingue ,

Cum facit ut digito , que sunt praesentia monstrant.

Postremò quid in hac mirabile tam opere est re ,

Si genus humanum , omni vox , & lingua vigeret ,

Pro vario sensu , variae res voce notaret ,

cum pecudes mite , cum denique sacra ferarum

Dissimiles soleant voces , variaque cetero .

Cum metus , aut dolor est , & cum gaudia glisse ?

Similia habet Diodorus siculus de primorum hominum statu scribens , Illos inordinata & belluina vista urentes sparsim ad pascua exivisse , herbas suavissimas quoque & sponte nascentes arborum fructus devorasse ; & oppugnando à feris , mutuò sibi auxilio succurrisse utilitate commotos : atque ita per timorem congregatos , paulatim suam incar se formam agnovisse.

Cum autem vox inarticulata & confusa esset paulatim flentendo verbis , & de rebus singulis multa inter se signa fingendo , totam sibi ipsis effecti se omnium interpretationem. Ejusmodi conventionalis in universo orbe factis ,

non habuissent omnes eandem linguam, cum singuli forentur nomina fingerent. Rem paucioribus verbis aperit Virtuvius Lib. 2. Architect. Primos homines, inquit, sine sermonis articulati usum, diu in cavernis terre, ferarum instar, habuerat, ac crebris mutibus, spiritum vocali & voce rudi, animi sensa designasse; & sic deum ex eadem voce, de eadem re sapius repetita, vocem articulatam, vocabula significativa, ac sermonum usum ortum esse.

Iis consentre videtur Sanctus Gregorius Nissenus, nam oratione 12. contra Eunomium, cum dixisset hominem quidem rationis participem a Deo factam esse; sed verborum usum & inventionem ejus arbitrio & iudicio fuisse reservatam. Id confirmat: quemadmodum, inquit, motricem animali facultatem Deus cum dedit, non amplius singulos gressus efficit, semel enim principium ab eo qui fecit, adepius natura, se ipsam moveat & deducat ad quodcumque libitum est, motum efficiens (nisi forte gressus hominis a Domino dirigi dicantur) sic loqui posse, & sonos edere, ac per vocem, voluntatem enunciare, a Deo attingit vim, pergit natura per res, signa quaedam rebus, certa quadam sonorum differentiam imponens. Et haec sunt quae a nobis dicuntur verba & nomina, quibus rerum vim significamus. Quia si vera sit, probabile non est Adamo congenitam fuisse Philosophiam.

Verum quam ridiculum & inane sit istud commentum aperte significat sacer texus in 2. & 3. Cap. Genesis, ubi distinguunt legimus protoparentes nostros statim a sua formatione tunc cum Deo, tum inter se, & cum serpente loquitos a Iasuper Adamum singulis animalibus coram se a Deo vocatis & collectis, nomina imposuisse; quae certe omnia perspicue demon-

strant, linguae & sermonis usum inter primos parentes ab eorum exordio fuisse frequentatum. Quamobrem ubi legimus Adamum fuisse factum in animam viventem, hebreus Paraphrases reddit in spiritum boquentem. Nil mirum igitur si Enochii rerum sacram atque mundi Genesis proslus ignari, tam fidei deliraverint.

Quod vero spectat ad Sanctum Gregorium Nissenum, nihil aliud significare voluit, quam Deum rebus omnibus nomina per se non prescrisse, nec Grammatistae & ludi litterarij magistri instar ea postmodum Adamum edocuisse: sed quod Sermonem & rationem indiderit, quibus ipse Adamus pro suâ sapientia ad libitum rebus singulis nomina fecerit, eaque suis posteris deum consignarit. Accedit quod etiam si Sanctus Gregorius studiò partium abrepus, saltem in modo loquendi hac in parte a recepta apud Christianos sententia declinare videretur, satius esset scripturæ littoralis sensum, quam alienam a genuino textu explicationem auscultari; Neque enim, ait Sanctus Hieronimus epistola 3. *Quorumlibet disputationes, quantumvis Catholicorum & laudatorum bonum, velut scripturas canonicas, habere debemus; ut nobis non liceat, salutem honorificentia que illis debetur hominibus; aliquot ex eorum scriptis improbare atque respuere; si forte invenerimus quod aliter senserint, quam veritas habet, divino autorio, vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum; Tales ideo esse intellectores medrum;* Cum itaque habeamus Scripturam Sacram dilucide afferentem Adamum & Emanum invicem, tum cum Deo & serpente, statim a sua formationis exordio, collocutos; & ipsum Adae-

infim non solum animalibus, sed etiam uxori, ubi primùm eam conspexit, nomen indidisse; nihil prorsus, aut parùm movere debet, quidquid in contrarium vel ipse Sanctus Gregorius, vel quivis alius è sacris iacentibus senserit.

tradit Philosophiam scribendam, & legendam; interpretando, & discurrendo, tradit Philosophiam vocalem audiendam: utraque autem est expressiva propriè dictæ Philosophiæ, quæ ejus menti adhæret, & quam per oculos & aures intendit realiter imentes Discipulorum transfundere.

CONCLUSIO II.

Philosophia per disciplinam accepta duas habet causas efficientes, Internam unam, qua est animi sagacitas & assidua exercitatio: Externam alteram, qui sunt Preceptores aut morarii, quales sunt Libri, aut vivi, quales sunt Professores qui nos edocent.

Probatur simul utraque pars. Et modò Philosophia per disciplinam à nobis acquiritur, quò modò ipsam per disciplina nobis traditur: Atqui disciplina eo ordine nobis traditur ut unus doceat, alter doceatur; ut docens noverit omnia quæ docturus est, alioquin si cæcus cæcum duceret, ambo in foveam erroris incidenter: docendus autem habeat animum aptum ad litteras studiò & exercitacione assiduâ capescendas; frustrâ enim super arida laxa semen spargitur, & animus stolidus, ac iners edoceatur.

Dices. Professores non tradunt suis discipulis Philosophiam: sed tantum, verba legenda, scribenda, & memoriarum mandanda. Ergo non sunt causæ Philosophiæ.

Resp. Triplicem dici posse Philosophiam. Mentalem scilicet, Vocalem, & Scriptam: Prima in mente, secunda in ore, tertia in cartula existit: scripta vocalem, & vocalis mentalem repræsentat; scripturæ enim sunt signa vocum, & voces signa conceputum. Professor autem dicitando

Queres qua potissimum dispositiones desiderentur ad Philosophiam comparandam.

Respondeo eas esse duplicitis generis, aliæ enim sunt ingenitæ, aliæ studio comparandæ. Ingenitæ sunt, expeditæ vires trium animæ facultatum. Sicut enim ex quolibet ligno non sit Mercurius; ita nec ex quolibet genio formandus est Philosophus. Oportet enim Philosophiæ studiosum, esse præditum,

1. Quidem innata vi apprehensivâ, judicativâ & discursivâ, ut objecta expeditè concipere, concepta judicare, & ex judicatis propositionibus veris alias deducere queat.

2. Oportet etiam habeat memoriam fidelem, quæ exempla conservet & representet species & imagines rerum cognitarum, quas ab intellectu velut in depositum acceperat.

3. Voluntatem ad Philosophiam liberè propendentem: etenim.

Tu nihil invitat dices, faciesve Minervâ.

Unde qui reluctante animo ad Philosophiæ studium sese accingunt, saepius operam & oleum perdunt: Hinc monet Salomon, Sap. 6.

Clara est & quo nusquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui querunt eam: preoccupat enim, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.

Dispositiones verò comparandæ sunt, studium, exercitatio & pura intentio. Studium quidem, ad excitandum ingenium: Exercitatio autem, ad memoriam confirmandam: Et Intentio pura, ad perficiendam voluntatem.

Studio inquam, & animi contentio: ne opus est ad latenter veritatem sub rerum involucris detegendam: & velut è Democriti puto eruendam: etenim. *Dij laboribus omnia vendunt, maximè scientiam.* Unde Salomon Eccles. i. qui addit scientiam addit & labore; Nam ut canit Poëta, *Non jacet in molli: veneranda scientia letto:*

Exercitatione verò, sic ut rerum species & imagines altius & tenacius memoriaz defixa hæreant: imò plerumque fit ut minus idonei, fiant apti ad excolandam scientiam, etenim *labor improbus omnia vincit.*

Intentione autem rectâ fit, ut voluntas omnino divinæ voluntati subjaceat, omniaque studia in Deum scientiaz scaturigincm referat & in ejus gloriam refundat.

CONCLUSIO. III.

CAVSA illustrata & propagata Philosophie ab Antiquis Philosophis, fuit triplex. Prima producens, scilicet Intellectus & objectum. 2. Moven̄s, nemp̄ desiderium sciendi, & admiratio. 3. Adjuvans qua est Experienciaz. Hæc Conclusio tres habet partes quarum:

Prima clara est. Ea enim est causa producens in reparandâ Philosophiâ, quæ est causa omnis prorsùs cognitionis: atque intellectus & objectum sunt causæ omnis cognitionis, juxta illud trium à Philosophis axioma: *Ab objecto & potentia paritur omnis notitia.*

Secunda & tertia pars probantur simul. Causa Movens, & Adjuvans illæ sunt, per quas causa producens movetur, & juvatur ad suos effectus producendos: Atqui naturale sciendi desiderium & admiratio moverunt Intellectum, & ei manus auxiliatrices. Experienciaz contulit ad Philosophiam comparandam. Ergo, &c. *Probatur Minor. I.* Authoritate Arist. i. Met. c. 2. ubi hæc habet propter admirationem, nunc & primò cœperunt homines Philosophari. & cap. i. *Per experientiam ars & scientia hominibus efficitur.*

Secundò idem ratione declaratur. *Quomodo Innatum est cuilibet homini sciendi de determinato desiderium, unde profluxit exacta rerum observatio & investigatio: sed præcipue cum viderunt aliquos effectus insolitos, quorum causas ignorabant; tunc enim eos invasit admiratione; Admirationem sequuta est quædam animi anxietas, & detegendæ causæ & tuans desiderium: Hoc stimulos admovit mentibus, ut causam indagarent; indagatio perseverans causæ notitiam peperit; quæ semel obtentâ, assidue observaverunt homines an quoties talis causa præsens adasset, toties adasset & effectus; quod ubi diu experti sunt, tunc scientificam hujus effectus cognitionem obtinuerunt: sicut ab admiratione moveente, & experienciaz auxiliante, genita est Philosophia.*

Dices, omnis experientia est fallax; tūm quia consistit in singularium observatione, quæ cum perpetuæ mutationi sint obnoxia, certæ cognitionis fundamentum esse nequeunt: tūm quia formatur per inductionem singularium, quæ cum omnia non possint observari & enumerari, nec pariter ex eis universalis, & scientificas propositiones colligi poterit.

Distinguo consq. Experienciaz ne-

quāt esse principium per se produc-
tivum cognitionis certæ, Concedo:
nequit esse principium movens &
adjuvans intellectum ad indagandam
cognitionem certam mediante discur-
su, Nego. Verum enim est (inquit
Doctor. 4. Met. q. 4. n. 6.) quod ex-
perimentalis cognitio quantumcumque
frequens, non infert necessariò, sed
tantum probabiliter ita esse in omnibus
sicut in plurimis: Et ex hoc sequitur,
quod non sit sufficiens causa ad gene-
randam artem vel scientiam; sed tan-
tum coadjuvans & occasio.

*Experiē-
lia ma-
xim ope-
rējuvat
ad com-
paran-
dam
scientiā.*

Quomodo autem Experientia juvet
intellectum in adinveniendâ certâ
cognitione, declarat idem Doctor in
1. dist. 3. q. 4. n. 9. dicens, licet ex-
perientia non habeatur de omnibus
singularibus, sed de pluribus; nec
semper, sed plures: tamen expertus
novit quod ita est in omnibus & sem-
per; Et hoc per propositionem in
animâ quiescentem, id est naturali
lumine cognitam, scilicet *quidquid evenit pluries ab una causa non libera;*
est effectus naturalis ipsius causa; quia
causa non libera non potest plures
producere effectum, ad quem ex na-
tura & forma sua non ordinatur: sed
Experientiâ constat hanc causam etiâ
variis in locis, & sub diversis acci-
dentiis positam eundem effectum
plures produxisse: v. g. constat igne-
num quocumque in loco, & cuicun-
que materiæ applicatum calefecisse:
Ergo (ut concludit intellectus) cal-
or est igni connaturalis, & à forma
ipsi intrinseca proveniens; ac conse-
quenter omnis ignis est calidus; quæ
ultima consequentia est scientifica,
quippe cùm ex principiis certis deduc-
ta. Hæc Doctor. Quibus constat
qualiter experientia ad formandum
discursum, & comparandam scientiam,
intellectui deserviat.

CONCLUSIO IV.

*Ada-
mus fi-
lios suos
Philoso-
phiam
docuit,
& ipsi
posteros
suos.*

ADAMVS acceptam divinitus
Philosophiam, tametsi per pec-
catum & lapsum non nihil imminu-
tam, ad posteros propagavit præfer-
tim ad Ifraélitas; à quibus denum ad
ceteras nationes derivata est. Singu-
las hujuscce conclusionis partes con-
stantissimas habuerunt veteres omnes
Scriptores Sacri cùm hæbrei, tūm
Christiani. Eam præ ceteris confir-
mavit rerum Judaicarum egregius
scriptor flavius Josephus qui lib. I.
antiquitatum cap. 3. disertè tradidit
Adamum filios suos ad Dei cultum,
& humanam societatem informasse;
atque docuisse eos notitiam eorum
omnium quæ ad utrumque munus
ritè obeundum conducerent, nec non
& astronomiam & scientiam rerum
naturalium quam ipsi ad suos poste-
ros derivarunt. Josephi verba sunt, qui
de Setho Adami Tertio filio ita scri-
bit. Hic à Patre educatus ubi eō
etatis venit, ut jam quod rectum est
discernere valeret, virtutis studiis
se totum dedidit: cùm ipse vir op-
timus evassisset, etiam nepotes sui
similes post se reliquit. Qui quo-
niam erant omnes bonâ indole præ-
diti, & patriam absque seditione
incolebant, in perpetua fælicitate
vitam egerunt, & syderalem sci-
entiam, ac cœlestium rerum cogni-
tionem excogitaverunt. Ne autem
inventa sua ex hominū notitia priùs
perirent, quām pernoscerentur;
scientes Adamum duplē univer-
salē rerum interitum præcīnisse,
unum incendiō, diluvio alterum;
excitatris duabus Columnis, utrique
sua inventa inscripsérunt: ut si la-

„ tertiam diluvio deleri contingere; „ lapidea superstes, hominibus dis- „ cendi copiam faceret, & quæ inf- „ cripta continebat, spectanda exhibe- „ beret; aiunt enim lapideam illam ab „ ipsis dedicatam, quæ & nostris tem- „ poribus extat in terra siria. *Hec* „ ille.

ab Adamo ad Moysen certa Philosophie tractatio. Neque his duntaxat adminiculis, seu scriptis in lapidibus documentis; sed etiam vivâ voce ab Adamo ad Abrahamum usque propagata est Philosophia, seu rerum omnium naturalium, & eorum quæ ad instituendam humanam societatem necessaria erant notitia. Nam verò omnes, quot quot extiterunt, ad Israëlitas usque Patriarchæ, hæreditariâ successione accepta ab Adamo documenta suis posteris confignarunt: Adamus enim mortuus est anno mundi 930. habuit Mathusala natum anno mundi 687. & mortuum anno 1656. coexistentem per 263. vixit enim Mathusala 969. hic verò æquales habuit Noë & ejus filios, præsertim Semum per 98. annos. Semus enim est natus anno mundi 1558. vixit verò 600. subindeque Semus Patriarcha à Mathusala, sed multò magis à parente suò Noë, qui diutiùs cum Mathusala vixerat, excipere potuit omnia documenta à majoribus ante diluvium tradita, atque ea confignare suis posteris, præsertim Abrahamo & Isaaco; nam Isaacus Abrahami filius natus est anno mundi 2108. vixit autem 218. subindeque superstititem habuit Semum per 50. annos.

Ab eo autem sicut & à parente Jacobo edoceri potuit Levi, natus anno 1255. & mortuus anno 2392. ideoque vixit cum Semino per 33. annos & cum patre suo Jacobo circiter 100. annos, denique Amram filius Caath, & Moysi pater cum avo suo Levi vixit

diutissimè, sicut & cum ipso Moysi nato anno mundi 2433. & 41. post obitum levi, ac proinde acceptam ab antecessoribus Patriarchis Doctrinam ipsi Moysi consignare potuit. Unde fit consequens, Adamum sibi divinitùs insitam rerum omnium notitiam, edocuisse Mathusalam, à quo Semus eruditus informare potuit Isäcum, hic verò Levi, à quo sicut & à patre Jacobo informatus Amram filium Moysem erudire potuit, & acceptam continuâ successione à majoribus mundi historiam & rerum naturalium notitiam ipsi consignare; proindeque Philosophia ad Hæbreos usque propagata est, & ab eis ad alias nationes evulgata.

Constantissimum enim est Chalædos & Egiptios, apud quos sapientia diutissimè perennavit, ab Abramam ejusque posteris edoctos fuisse, & præcipua rerum naturalium documenta ab eis haussisse. Istud disertissimum èfferunt & etiam vetustissimi scriptores Ehtnici; præsertim Berosus Caldajicæ historiæ antiquissimus author, Hæcatheus, & alii plurimi referente Josepho rerum Hæbraicarum scriptore: apud Eusebium lib. 9. præparationis Evangelicæ capite 16. ubi cum ex Nicolao Damasceno dixisset, Abrahamum declinatum famis causâ in Ægyptum migrasse subjungit. Cum Ægyptiorum Eruditissimis familia- „ riter uteretur, novum ipse, non „ ad virtutem modò suam, verùm „ etiam ad nominis existimationem, „ decus, ac splendorem adjunxit. „ Nam quod Ægyptij discrepantibus „ moribus delectati, syos ipsumet „ aliorum alij ritus verbis eleva- „ rent, mutuoque propterea odio te- „ nerentur; ille cum singulis ita scor- „ sim agebat, ut quidquid suis quique „ de rebus ac placitis disputarent, id

„ totum ipse respueret, & ab omni
„ veritate vacuum demonstraret. Quod
„ factum est, ut in quotidianis eum
„ matutisque congressibus tanquam
„ sapientissimum, nec singulari tan-
„ tum intelligendi vi prædictum, sed
„ etiam ad persuadendum aliis quid-
„ quid probandum suscepisset, potissi-
„ mun admirarentur. Itaque Arith-
„ mexicā eos atque Astrologiam pro-
„ lixē & liberaliter docuit, quibus in
„ artibus, ante ipsius adventum Ägi-
„ ptij hospites omnino atque peregrini
„ fuerant. *Hac ex Nicolo Da-*
masceno Josephus.

Ei concinit Eupolemus, quem laudat Alexander Polihistor apud eundem Eusebium, cap. sequenti; is enim in ea, quam de Judæis texuit, historiā, cùm plurima de Abrahamo præclarè dixisset, *subjicit*. Ceterum cùm apud Heliopolim Abrahamus Ägyptiorum fæderotum consuetudine plurimum uteretur, multa ipsos, nec non Astrologiam, quæque ad eam pertinente omnia, illo docente, didiscerunt. Sicutamen Eorum inventionem Babyloniis, æque ipsi Abrahamo tribuit, ut principem illorum documentorum Enochum fuisse statuat, quippe qui primus omnium Astrologiam inventus, non autem Ägyptijs. Similia ex Artapano in rerum Judaicarum historiā refert, idem Alexander: scribens Abrahamum in Ägyptum cum universa familia ad Paretonem Ägyptiorum Regem se se contulisse, eumque Astrologiæ præceptio instituisse, cum anteà scientiam illam Phœnices & Chananæos edocuisse: *hec Eupolemus.*

Gracianus. Porro quod omnes qui sive apud alias nationes extiterunt sapientes, suam de rebus naturalibus scientiam,

ab Hæbreis aut Ägyptiis Hæbreorum aliarum operâ edociti, hauferint, luculentis gemitum. simè demonstrant Josephus cùm, in antiquitatibus, tūm in libris adversus Appionem editis, Aphricanus in suis fragmentis ab Eusebio collectis; Origenes in Periarchon, Clemens Alexandrinus lib. I. Aromatum, ubi cum plurima de Ethnicorum sapientiā narrasset, *subjicit*, his omnibus Judæum genus est longè antiquius: & eam, quæ apud ipsos scriptis mandata est Philosophiam cœpisse ante Græcam, multis verbis ostendit Philo Pythagoreus, qui etiam Aristobolus quoque Peripateticus, & alij complures, ne in eis nominatim prosequendis immoratur, apertissimè autem scriptor Megasthenes qui vixit cum Seleuco Nicatori scriptit in tertio rerum Judaicatum, omnia quidem quæ de natura dicta sunt à veteribus, dicuntur etiam ab iis, qui extrâ Græciam Philosophantur, partim quidem apud Indos à Bracmanis, partim verò in Syriâ, ab iis qui vocantur Judæi: videlicet etiam Tatianus, in opere adversus Græcos, uti copiosè hoc argumentum expendit; ita Clemens Alex.

Hinc est quod omnes Philosophi carum sectarum Principes & Authores, ad Ägyptum vel Palestinam declinaverint, ut ibi disseminata ab Hebreis Philosophica dogmata colligerent, apud suos deinde populares evulganda. Ita de Pythagora testatur Herinnippas apud Josephus lib. I. Contra Appionem ubi cùm plurima Pythagoricæ doctrinæ capita retulisset, subjicit: hæc autem agebat æque dicebat Judeorum & Thracum opiniones inspiratus ac transferens in semetipsum. Dicitur enim vere, quod ille vir multas Judæorum

„ leges in suam transstulit Philosophiam. Similia de Platone producit Aristobulus apud Eusebium lib. 13. *preparationis Evangelicae*, cap. 12. „ satis constat, inquit, legum nostrarum instituta sequutum esse Plato, nem, & singula earum capita dili- „ genter ac studiosè perlegisse. Nam „ etiam ante Demetrium illum Pha- „ lereum, adeòque ante Alexandri ac „ Persarum imperium, ea jam omnia „ Græcè ab aliis conversa fuerant, „ quibus illa Hebreorum popularium „ nostrorum ex Ægypto migratio, „ tūm eorum series, quæ cœlitus „ ipsis evenere, promissæ regionis „ occupatio, & universa legis expo- „ sitio continet: nemini ut dubium „ esse possit quin suos in libros lauda- „ tus inde Philosophus pleraque de- „ rivarit. Fuit enim is lectionis plu- „ rimæ, quemadmodum & Pyta- „ goras, qui è nostris selecta quo- „ que permulta suis illis decretis in- „ seruit.

Idem ferendum esse judicium de ceteris Philosophis, aperte docet Justinus Martyr, *quidquid Philosophi & Poëtae*, inquit, *de immortalitate anime, aut suppiciis post mortem,*

ipsa etiā aut celestium rerum contemplatione, Poëtarū aut doctrinis similibus dixerunt, à commen- Propheticis argumentō sumptō intellige- za.

re ea, & exponere potuerunt. Cui subscribit Tertulianus, in *Apologetico*, ubi cum de sacra Scripturā dixisset, *antiquior omnibus, ni fallor; & hoc mihi proficit antiquitas prestrulta di- vina litteratura, quō facile credatur thesaurum eam fuisse posteriori cuique sapientia. Subjicit, quis Poëtarum, quis Sophistarum qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? inde igitur Philosophi sicut ingenii sui rigaverunt, &c.*

Duas deinde profert causas ab eis

interpolatæ divinæ veritatis, quam- sacris Codicibus hauserant: homi- nes, inquit, gloria & eloquentia solius libidinosi, si quid in Sanctis Scripturis offenderunt disgestis, pro instituto curiositatibus ad propria opera verterunt; neque satis credentes divi- na esse quominus interpolarent; neque satis intelligentes, & adhuc tunc sub- nubila, etiam ipsis Iudais obumbra- ta, quorum propria videbantur: nam ei si qua simplicitas erat veritatis, eò magis scrupulositas humana fidem af- pernata mutabat, per quod incertum mischerunt, etiam quod invenerunt certum. Itaque Philosophia à Deo Patre luminum à quo est omne bonum ad Adamum derivata, tranfusa est per Mathusalem ad Noachum à Noacho, ejusque filiis ac nepotibus ad Chaldeos & Hebreos, qui plurimorum rerum peritiae floruerunt, ea à Chaldais & Hæbreis, ad Ægyptios, ab Ægypties ad Grecoes: à Græcis ad Latinos; à quibus ad septentrionales, & Occidentales populos temporum decursu deducta est. Si plura ea de re exoptes, consule librum primum nostrarum disquisitionum Biblica- rum.

De variis Philosophorum sectis.

QUARES quot & quæ fuerint ve- terum Philosophorum sectæ principes, & earum præcipua do- gemata?

Respondeo universum Philosopho- à Gre- rum sectas duas in partes à Græcis cis due fuisse distributas, unam dicebant sectæ Barbaricam, quam excolerent cæte- distin- ræ nationes quas omnes Barbaras gueban- censebant; alteram Nobilem & Ci- tur Rar- vilem quam ipsi Græci fovent & edoccent, tametsi Hebræorum, Chaldeorum

Chaldzorum, Phoenicum, atque Ägyptiorum sapientia, Græcorum omnis hausta sit atque prognata, ut disertissimè demonstrant. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tatianus libro adversus Græcos, Aphricanus, & alii plures cum sacri tum profani scriptores apud Eusebium, lib. 5. cap. 4. de sequentibus de preparacione Evangelica. Nam præterquam quod Græcanicæ sapientiæ principes ad Ägyptios & Chaldaeos ab Hæbreis eruditos, sapientiæ comparandæ causa declinaverunt; celeberrimæ fuerunt veterum Ägypti scholarum Coloniz in Ioniam, Rhodon, atque Asiam minorem, traductæ. Nam Cecrops ex Ägypto profectus, in Atticâ Regnum condidit; Danæus Argos venit, ibique litteras & Philosophiam, à Cadmo consanguineo paulò ante traditas, sed postea abolitas postliminio restituit. Ita tandem maximis laboribus variis itineribus, diversis Coloniis, ad Græcos Translata est Philosophia.

Civilis & nobilis apud Græcos Philosophia non una fuit, sed statim abiit diversas in factiones, & sectas. adeo enim altas in illorum cordibus radices egerat ambitio, ut priorum monumenta postremi conati sint intervertere, atque prorsùs delete, quod facilius proprij nominis famam sumumque, deleta priorum memoriâ, ad posteritatem propagarent: hinc factum est, ut quemcumque ambitionis Græculi de rebus divinis atque humanis à Chaldais, Phœnicibus, Ägyptiis, didiscerant, interdum aliò modò aliaque methodò, suppressis Autorum nominibus, adjectis quibusdam commentis proposuerunt, ut quisque sibi gratulari posset de recente philosophia rebusque aliis à se inventis: inde itum est in tot sententia-

rum, divortia & doctrinæ factiones ac sectas.

Illustriores verò fuerunt Italica & Ionica. Italica author & princeps fuit Pythagoras, Mnesarchi filius natione Samius, ut (referente Clemente Alex. lib. 1. Strom. pag. 300.) dicit Hippobotus; vel Tuscus testibus Aristoxene, Aristarcho & Theopompo: aut Syrus, vel Tyrius ut contendit Neanthes. Is vero ut Polychratis tyrannidem vitaret, confessit in illam Italiz partem quæ quod maximè Græcorum Coloniis esset frequenta, magna olim Græcia nunc Calabria nominatur; Ibi autem (ut referunt Laertius in vita Pythagoræ, Cicero lib. 5. Tusc. Sanctus Augustinus lib. de Civitate Dei, cap. 2.) quæ partim ab Hæbreis, partim à Chaldais, Ägyptiis, & antiquioribus Græciæ sapientibus dogmata hauserat, propalare coepit & edocere; primusque Philosophi nomen invexit; cum enim coram Leonte Philisiasiorum Rege multis de rebus naturalibus graviter & subtiliter disseruisse, rogatus quam profiteretur artem; Respondit cum animi submissione maximâ, se nullam quidem profiteri artem, nec se ὡρὸν sapientem, ullâ de re sed παιστόν, sapientie studiosum esse: atque ab eo tempore Philosophia nomine invaluit, & pro ipsa venit sapiëtia.

Utrum verò Pythagoras aliquid scriptò reliquerit, dissentient Authors, Lucianus libro de saltatione, cum nihil scripsisse afferit, vir divinus Pythagoras, inquit, nullam doctrinæ sua partem litteris consignatam relinquere nobis voluit: Josippus etiam lib. 1. de Judæis Pythagore ait nullum, de quo certò constet, scriptum est, quam icidem in sententiam ivit sanctus Hieronimus lib. 3. c. 10. adversus Rufinum: à quo cum argueret

Italica
princeps
Pytago-
ras.

Sapien-
tie stu-
diosus.

D

tur quod Pythagoræ dictum usurpar-
set, regerit, Pythagora à me libros fla-
gitas: quis enim tibi dixit illius extra-
re volumina: de dogmatibus, non de
libris locutus sum, que postea in Cicero-
ne, Brutô & Senecâ discepero, &c.
verum Laertius nihil Pythagoram
scripsisse censentes non recte id puta-
re pronunciat. Nam Hæcacytus
Physicus apud eundem, ait, Pythagor-
as se historiâ rerum exercuit supra
omnes homines; felicemque bacis scrip-
tus sapientia, multaque pietatis,
et artis documentum dedit. Similiter Laer-
tius afferit quod Pythagoras fuerit
author trium voluminum de Institu-
tione, de civilitate, & de Natura.
adjicit tamen quod opuscula quæ
ipsius ætate vulgabantur nomine Py-
thagoræ, non ipsius essent, sed Lysi-
dis Philosophi.

*Inven-
tor Mu-
sicæ.*

Sunt etiam qui Pythagoram Theó-
reticæ Musicæ authorem faciant, qua-
tenus ea disciplina sonos acutos &
graves, non sensu modò, sed subtili-
ori etiam ratione perpendit, ut re-
fert Jamblicus in vita Pythagoræ,
cap. 26. indè nota est distinctio musi-
corum in tria genera, quorum aliud
concentum in ratione dijudicat ut
Pytagorei: aliud sensu, eorum vide-
licet qui sequebantur Aristoxenum;
aliud rationem & sensum attendebat,
utri à Pythagoræ factum est, tametsi
dubium sit, aliquid scripto reliquer-
it, certum est illum musicam appri-
me calluisse, itiusque in cōponendis
& de nūcēndi animis vim & ener-
giā; scribit enim sextus Empiricus
lib. 6. adversus Mathematicos. Py-
thagoras quidem certe quum aliquan-
do vidisset adulescentes ob ebrietatem
ita debacebantes, ut ab infans nihil
differrent; fracti tibicini quoniam illi se-
cum habebant in commissatione, &
perulans illa oblectatione, ut sponteum

illis caneret melos, quod cum, ut
jusserat & fecisset, ita repente fuerunt
conversi ad modestiam ac si fuisse
ab initio sobrii.

Erat etiam in Mathematicis callentissi-
mus, ut referunt Diogenes Laertius,
Plutarchus, & ahii ipsius vitæ scripto-
res, quas omnes artes hauserat ab
exteriori, de quibus audiendis est. Euse-
bius lib. 10. Preparationis Evangelii,
cæ, cap. 4. Ita scribens, Pytagor-
as Pherecidis ante discipulus, a
quod Philosophie nomen inventum
est, Samius, ut non nulli volunt,
vel ut aliis placet, Tuscus erat.
Nec desunt qui Syrium eum, aut
Tyrium fuisse dicant. Ut sic,
illum & Philosophorum principe-
m, & Græcorum omnium ore
celebratum, non Græcum tamen,
sed barbarum esse fatendum est.
Quin etiam ipsum quoque Phereci-
dem, cui Pythagoram operam de-
disse ferunt, Syrum fuisse memo-
ravit. Quamquam non eo tantum
Doctore Pythagoram usum esse
tradunt, sed etiam cum Magis-
apud Persas, cum Prophetis apud
Ægyptios consuetudinem habuisse;
quod quidem tempore partim in
Ægyptum, partim Babyloniam
Hæbræos migrasse liquet. Iea noster
hic Philosophus, quod apud quos-
que præclarus & eruditum esset
diligenter explorans, Babyloniam,
Ægyptum, Persidemque peragravit,
Magorum ac Sacerdotum discipli-
nis imbarcis. Idem præterea Brach-
mannas, (Endorum Philosophi illi-
sunt,) audiisse fertur, is ergo cum
ab aliis Astrologiam, Geometriam
ab aliis, ab aliis Arithmeticam &
musicam, aliaque ab aliis didicisset,
à solis Græcis aufere nihil potuit;
tantum illi tum penitus sapientia, ac
perum omniū ignorāti laborat.

„ hant, contrà peregrinis ipse artibus
„ doctrinisque cunctis, et studiorum
„ omnium in Graciam fontem aperuit
„ Pythagoras quidem eiusmodi fuit
„ Ita Eusebius.

Metempsicosis assertor. Principium, inter cetera Pythagoricae Doctrinae capita, erat immortali-
tatis animae assertio, quam ut affir-
maret & explicaret Pythagoras eavera-
tias, id est transnum animarum e
corporibus quæ prius informaverant; in alia corpora, non solum hominum,
sed etiam cæcerorum cuiusvis gene-
sis animalium, &c. &c. plancarum,
docuit, unde Pythagoras ipse dicere
solitus erat, quod meminisset se fuisse
aliquando *Aethalidem*, deinde
Euphorbum postea *Hermotimum*, &
illò defuncto animam suam venisse
in *Pirrum* Delium Piscatorem, hæc
vero cum in variis arbores, pluraque
animalia successivè commigrasset,
tandem venit in Pythagoram.

Ista sic refert Ovidius lib. 15. Meta-
morphoseos.

*Ipse ego (nam memini) Trojani tem-
pore belli*

*Panthrides, Euphorbus eram, cui
peccore quondam*

*Hæsi in adverso gravis hasta mino-
ris Atride.*

*Cognovi: Clypeum nostra gestamina
leve, &c.*

Hæc etiam absurdâ sententia ipsius
discipulorum animis infudit. Nam
Empedocles Pythagoricus apud Laë-
trium lib. 8. in ejus vita de se ipso ce-
cinit.

*Nam (memini) fueram quondam
puer, atque puella plantaque, & igni-
rus pisces, pernixque volucris. Hanc
doctrinam hauserat ab Ægyptiis, teste
Herodoto lib. 2. Ægypti, inquit,
primi fuerunt, qui dixerant animam
hominis esse immortalē; si enim cor-*

*pus interiret, eam in aliud animal,
quod gignetur commigrare; ac post-
quam anima & terrestria & maritima
& aërea peragrata essent, tandem in
corpus humanum reverti; atque sunt
et Gracis qui hanc doctrinam ut suam
proposuerunt; Pythagoricos & Stoicos
significans, nam ut scribit Laëtrianus
lib. 3. de falsa sapientia, cap. 18.
Pythagorici & Stoici non nasci animas
sed insinuari potius in corpora & de
aliis in alia migrare dixerunt, &c.
inde utriusque sectæ Philosophi,
principiebant à carnibus abstineri, ne
forte animalia interimes, parentes
occideremus: hinc Empedocles in
carnivoros & animalium occisores, sic
invehit apud sextum Empiticum
lib. 8. adversus Mathematicos.*

*Non desisteris crudelē admittere
cedem*

*Pulchrumne afflictæ sic vos discerpere
mente*

*Inter vos forma mutata: namque
parentes*

*Charos occidunt natos, permulta
precari*

*Stulti. Aliique Jovi facientes sacra
precantur.*

*Est aliis non exauditus in adibüs
istum*

*Occidit, clamans miserias epulasque
paravit*

*Atque pater nati crudeli cæde perem-
pti.*

*Et matrum nati carnes in viscera
condunt.*

*Hinc impios & sacrilegos reputa-
bant illi Philosophi eos omnes qui,*

*Rubra Deum calida faciunt alta-
ria cæde.*

Quamobrem Pythagoras, referen-
te Jamblica in ejus vita cap. 48.
Diis adolebat Thus, milij semina;
placentas, liba mellita, aliosque
Dij

sufficiens : animalia autem ipse non immolabat, &c. quæ tamen non adeò constantia arbitror: prodit enim Ciceron, lib. de naturâ deorum, quod cùm Pythagoras novi aliquid in Geometriâ invenisset, Musis bovem immolare solitus erat, cùm autem triangulum rectangulum reperisset, centum boves obtulit.

*Eing-
ma-
quetum
morali-
illius
docu-
menta.*

Plurima feruntur à Pythagorâ ejusque discipulis moralia documenta, symbolis & ænigmatibus quibusdam expressa, de quibus videndus est Jamblicus, *in vita Pythagora*, Theodoretus, lib. 1. de curatione Gracarum affectionum, & sanctus Hieronimus, lib. 3. *adversus Ruffinum*, cap. 10. ubi eorum ænigmatica quedam dicta sic refert & expendit. *Stateram ne transfilias*, id est: ne prætergrediare justitiam. *Ignem gladio ne fodias*, iratum videlicet & tumidum animum verbis maledicis ne lacefas. *Coronam minimè carpendas*, id est: leges urbium conservandas. *Cor non comedendum*, id est, merorem de animo projiciendum; *cum profectus fueris ne redeas*: id est, post mortem vitam istam ne desideres: *per viam publicam ne ambules*, id est, ne multorum sequaris errorem. *Hirundinem in domum non suscipiendas*. Id est garrulos & verbosos homines sub eodem recto non-habendos, oneratis superponendum onus, deponentibus non communicandum, id est, ad virtutem pergentibus augenda præcepta, eradentes se otio relinquendos.

Plurima alia dicta symbolica Pythagorica refert & enarrat Jamblicus, selectiora mihi videntur quæ subjicio perfunditorum exemplum ne ingreditur. Id est, in sacrâ attende quid agas. *Discalceatus sacrificare & adorato*, id est: purè & religiose Deum cole Gallum alio quidem ne autem occidito, id est:

corpus nutriendum est moderate, non autem jejuniis aut epulis nimis conficiendum, *dexteram ne cui facile offerto*, id est, amicitiam ne indiscretè inreas. Plurima his similia symbola habet Plutarchus quæ ipse interpretatus est. De quibus videndus; nec non & Giraldus in Symbolis Pythagoriciis.

Ex ejus scholâ prodierūt; nominationes verò fuerunt *Pyrronica*, & *Epicurea*, prioris autor fuit *Pirrho Eliensis* ex pictore *Pirrho Philosophus*, Anaxarchi auditor, qui nii. referentibus Plutarcha, Laertio, sexto Empirico & aliis, novum commentus est Philosophiæ modum, quô de omnibus dubitans nihil decernebat. Sectatores, teste sexto Emperico lib. 1. *Pyrrhon*, cap. 3. & Clemente Alexandrino lib. 1. *stromatum*, diciti sunt à magistro quidem Pyrrhoni, sed à dogmate *Aporetici* & *Sceptici*, *Epehetici*, & *Zetetici* appellabantur, dicti inquam sunt *Sceptici*, quod de omnibus rebus, in utramque partem disputarent: Aporetici quod semper inquirerent, Epehetici, verò ab affectu, quo post inquisitionem veritatis adhuc judicium susciperent; Zetetici, quod assidue in veritatis inquisitione dubii versarentur. De quibus Gellius lib. 11. *Veritas in cap. 5. Sceptici*, inquit, nihil decernunt, nihil constituant, sed in querendo semper considerandoque sunt, quidnam per insitum omnium rerum de quo decerni constiuitique possit. Et Laertius in vita Pyrrhonis Sceptici, sectarum omnium dogmata evertere persant, nihil ipsi dogmatis afferentes; atque catervam tantum dogmata narranda proponentes, nihil definiendo. Quin etiam addit Gellius: ac ne videre quoque planè quidquam, neque audiire se posse.

stant, sed ita pati afficique, quasi videant, vel audiant, eaque ipsa, qua affectiones istas in se efficiant, qualia & cuiusmodi sunt, cunctantur atque inficiuntur. Et postea ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas carthaginas appellant: non ut rerum ipsum natura est, sed affectio animi & corporis est eorum, ad quos ea visa pervenimus: hic sextus Empiricus mox laudatus, triplicem distinguit Philosophiam, nimirum Dogmaticam, Academicam, & Scepticam: Dogmatica eorum est, qui verum invenisse putant, ut Aristoteles, Epicurus & alii quidam. Academicorum qui verum comprehendendi non posse pronunciant, ut Clitomachus, Carneades & alii Academicorum. Sceptica tandem eorum qui in veritatis inquisitione continuo persistunt.

Epi- Epicurus Neoclis filius, patria Atheniensis, ex ludi-Magistro (uti refert Hermippus, apud Diogenem Laertium) ad Philosophiam se conculit, cum incidisset in Democriti libros, cuius quanta fuerit eruditio, appareat ex plurimis libris, quos ipse conscripsit; extant enim (ait idem Laertius) volumina ejus ad usque trecenta, in quibus nullum aliud circa sur testimonium; sed quidquid sexus est, ipsius Epicuri voces sunt. Horum praecipuos recenset & narrat ibidem Laertius et in re videndus. Is (si fidem demus plurimis authoribus, tum sacris cum prophanis) summum hominis bonum in corporeis voluptatibus, & tranquillitate mentis. reportendum esse censuit. Ita refert Cicero, 3. Tusc. & 1. libro de Naturâ Deorum Plutarchus, lib. 2. in Coloten Plotinus Enn. lib. 9. cap. 15. in quam itidem sententiam eunt illustriores ex factis Doctoribus, quos

notat Petrus Gassendus. Tomo III. quibus de Epicuri Ethicâ pag. 1328. Verum ipsum ab eâ vesanâ sententiâ Epicuri liberare nititur eisdem Epicuri verbis, qui quam voluptatem esse putet finem, summumve bonum, apertere declarat, scribens non aliam esse, quam sanitatem corporis & tranquillitatem mentis. Etenim, ait, quidquid agimus eò spectat, ut neque doleamus neque perturbemur quæ quoniam nomine voluptatis, donaverat, arrepta est ab aliquibus ansa eum calumniandi, quod voluptatem corpoream obscuramque intelligeret. At ipse Epicurus hanc injuriam à se avertit; post quam enim vitam sobriam & cibis simplicissimis contentam mirum in modum commendasset; subjiciit, quando voluptatem finem dicimas, non eas voluptates qua sunt virorum luxu diffundentium, aut aliorum etiam, quatenus spectantur in ipsa actione fovendi, quā nimirum sensus jucundus, dulciterque affectatur, intelligimus: veluti quidam rem ignorantes, aut à nobis dissenientes, aut atque adversum nos male affecti interpretantur, sed illud duntur intelligimus, non dolere corpore, animo non perturbari.

Epicurus duplarem tantum Philosophiae partem visus est agnoscere, Physicam nimirum & Moralem: Epicurei, (inquit Seneca Epist. 89. duas partes Philosophiae puraverunt esse, Naturalem, atque Moralem; Rationalem autem removersunt: deinde cum ipsis rebus cogarentur ambiguâ secernere, & falsa sub veri specie latenta coarguere, ipsi quoque locum, quem de judicio & Regula appellant, also nomine Rationalem induxerunt; quam ipse Epicurus Canonicam nominat. Sunt & alia rationes minus consentanea Epicurorum Dijj

dogmata, putà circa divinam providentiam, animarum immortalitatem, inferorum pœnas, &c. alia id genus, quæ Epicurei negasse videntur: quo nomine ab aliis Philosophis vapuliant.

qui fuerint successores Pythagoræ. Pythagoræ successit Thelauges filius; ci Xenophanes; huic Parmenides; huic Zeno Eleates Dialecticæ inventor; Zenoni Leucippus, Leucippo Democritus, quem complures alii sunt secuti, sic hanc seriem refert Diogenus Laërtius in proemio, verum Clemens Alexandrinus lib. 18. stromatum, hos posteriores revocat ad Eleaticam Sectam, quæ in Xenophane Cholophónico cœperit, qui contraria Italicae Sectæ principia docuit. Hinc Aristoteles lib. 1. metaphysicorum cap. 3. Eum cum sui auditoribus, Parmenide, Melissio Samio, & Zenone Eleatico, inter Pythagoricos non receperat, sed Ionicis accessos putat.

Ionica sectæ author Thales Milesius à Mileo civitate Ioniz dictus, unus ex septem Græciæ sapientibus; imò (teste Cicerone lib. 2. de legibus.) omnium sapientissimus. A Cadmō atque Agenore, (si quæ Diogeni Laërtio fides) oriundus: qui cùm sapientiæ comparandæ causâ plurimas nationes peragrasset, variâ scientiarum supellestile illustratus, Physicam & Mathematicam in Græcianam redux primus docuit. Cujus instituta sic tradit Apuleius. Flor. 18. Thales Geometrica, peres Grajos primus repertor, & natura rerum certissimus explorator, astrorum peritus, contemplator: maximas res parvis lineis reperit: temporum ambitus, ventorum flatus, stellarum meatus, tonitruum sonora miracula, syderum obliqua curricula, solis annua reverticula, idem luna vel nas-

centis incrementa, vel senescenis dispensia, delinquentis obstacula. Idem sane jam proclivi senectute, divinam rationem de sole commentus est, quam etiam non didicit modò, verum & jam experiundo comprobavit, quoties sol magnitudine sua curriculum, quem permeat, metitur. De eo hoc faceti extat apud Laërtium & Jamblichum, quod cum domò exiisset astrotum contemplandorum causâ, & cœlo intentus in fossam subjectam incidisset, ab Anu domesticâ petulanti probro & irrisoriè sit dictum: O Thales! qua in Cœlis sunt comprehensurum te arbieraris, cùm ea que calcas non apprehendas! hic ait Lactantius lib. 1. de falsa Religione cap. 5. aquam esse dixit ex quâ nata sunt omnia: Deum esse mentem, qui aquas cunctas formaverit. Ita materiam omnium posuit in humore: principium causâque nascendi posuit in Deo,

quæ haud dubiè à Moysi scriptis hauserat, his præsertim verbis prius capitil Genesis ubi Deus imperat producere aqua. Reptile anima viventis, & volatile super terram. Cùm ipse potissimum rerum naturalium contemplationi esset deditus, ipsius secessores ex sexto Empirico adversus Mathematicos pag. 153. & Diogene Laërtio, dicti sunt Phisici, successit ei in Ionia Anaximander, huic Anaximenes, cui Anaxagoras Clazomenius; cuius auditor fuit Archelaus Atheniensis, qui Physicam Athenas transluxit. Horum Auditor Socrates Græca Doctrina clarissimum columen ait Valerius maximus lib. 6. cap. 4. omnium Philosophorum doctissimus, ex Lactantio lib. 1. de ira; imò fons Philosophorum, apud Ciceronem, in Casene qui animadvertis naturalis speculationis nullum in se fructum esse, eamque ad officia vite

Socratis
Laudes

nihil conduceere primus de moribus probè formandis differuit; & Ethicam Philosophiam invexit. Adeo religiosus erat, ait Xenophon, ut sive Dei consiliò nihil ageret; adeò justus, ut nemini ne exigua quidem in re noceret, prodeisset autem cum ijs maximè, qui ipso uenerentur: adeò continentis, ut nunquam id quod jucundius esset meliori anteponeret: adeò prudens, ut in melioribus ac pejoribus disputationis non erraret, neque alterius ad hoc opere egeret, sed ipse sebi a cognitione horum sufficeret atque etiam oratione preferre ac definiere hujusmodi posset, ac ceteroquin etiam aliquem explorare, delinquendum arguere, ad virtutem ac honestatem hortari. Ejusmodi vir esse uisus est, qualis & posset optimus, & felicissimus.

præc... Philosophandi modum à Patim-
guaque nida ostendit, & pisticum secta-
dogma-
batur, & percontando, scilicet atque
interroganda; dicere solitus aliorum
opiniones quibuscum differebat, ut
ad ea quæ ijs respondissent, si quid
videretur, diceret; abstinebat autem
ab ijs disputationibus, quæ res divi-
nas spostabant, dicere solitus, quæ
supra nos, nihil ad nos: nolebat enim,
(inquit Sanctus Augustinus, lib. 8.
de civitate D. i cap. 3.) immundos ter-
renis cupiditatibus animos se extendere
ad divina conari: quandoquidem ab eis
causas rerum videbat inquiri, primasque
atque summas non nisi ab unius
veri ac summi Dei voluntate esse cre-
debat: Docebat etiam solum bo-
num virum sapientem esse, & nemini
rem rerum causas cognoscere posse,
nisi mundata mente ad earum com-
prehensionem accederet. Ideo subdit
ibidem Sanctus Augustinus, purgan-
da bonis studiis vita censebat instan-
dum, ut deprimensibus libidinibus

exoneratus animus, naturali vigore in
eterna se attolleret, naturamque in-
corporei & immutabilis luminis, ubi
causa omnium factarum naturalium,
stabiliter vivunt, intelligentia purita-
tate conspicere. Ita præclarè enarrat
Cicero lib. 1. Tusc. quæst. Socrates,
inquit, mibi videtur prius à rebus
occultis & ab ipsa natura involutis,
in quibus omnes ante eum Philosophi
occupati fuerant, advocasse Philoso-
phiam, & ad vitam communem addu-
xisse, ut de virtutibus & viciis omni-
noque de bonis rebus & malis quare-
rer. Cœlestia autem vel procul esse à
nostra cognitione, censeret; vel si
maxime cognita essent nihil tamen ad
benè vivendum conferre; Totus ergo
Socrates, ut habet ibidem Sanctus
Augustinus, universam Philosophiam
ad corrigendos componendosque mores
flexit, cum ante illum omnes magis
Philisticis id est, naturalibus re-
bus peruersandis, operam maximam
impenderint. Quin etiam tanta ipsius
erat animi moderatio; ut nihil aliud
se scire proferret, nisi hoc unum quod
nihil scires; ideo quoque ab Apolline
sapientissimus habitus est. Sic enim
Cicero Acad. quæst. lib. 1. Socrates,
inquit, in omnibus ferè sermonibus ita
disputat, ut nihil affirmet ipse, Refel-
lat alios, nihil se scire dicat, nisi id
unum, eoque præstare ceteris, quod illi
que nesciant, scire se puient, ipse se
nihil scire unum sciat, ob tanquam rem
se arbitriari ab Apolline omnium sa-
pientissimum esse dictum, quod hac
esset una omnis sapientia, non arbit-
riari se scire quod nescias. Ipsius senti-
tias & documenta retulerunt in
dialogos, ejus discipuli, Plato, Xeno-
phon, Æschines, Xenocrates, &
alij.

Ab ejus schola tres alii Sectæ pro-
tresserunt, quarum autores illius au-
tore ipsius

Schola
Sectæ
prodierunt.

potius
Acade-
micorum
tres in-
classeſ
divisa.

veteris
author
Plato.

tores, vel ejus audit orum sequaces extiterunt, prima fuit Academicorum, secunda Stoicorum, tertia Peripateticorum. Academici tres in classes distribuebantur, prima dicta est *Vetus*, secunda *Media*, tertia *Recens*. Prima author fuit Plato Socratis discipulus, prius quidem *Aristocles*, appellatus, deinde Plato, à latitudine pectoris vel frontis, juxta Hesychium in ejus vita, vel potius ab ubertate sermonis & verborum latitudine ac facundia, ut vult Cicero Oratione 5. tantâ sciendi cupiditate flagrabat, ut non contentus disciplinis, quas præstare poterant Athenæ (ait Quintilianus lib. 1. cap. 12.) non Pythagoreorum, ad quos in Italiam migraverat, etiam ad Magos usque & Persas penetravit, e *Egipti*, quoque *Sacerdotes adiit*, ut earum gentium ritus & sacra cognosceret, inquit Laërtius lib. 4. de sapientia, cap. 2. quin etiam eruditio[n]is gratiâ (ait Sanctus Ambrosius, sermone 18. in Psalmum 118.) profectus est Plato in *Egyptum*, ut *Mosis gesta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognosceret*. Cui concinit S. Justinus Martyr, in *Apologia* 2. Consentiant etiam alij plurimi Patres; tanta ipsius erat eloquentia, ut vulgatum sit apud veteres illud, *Jovem, si Gracè loqui vellet, non aliter locutum quam Plato differebat*. Ipse cum Athenas esset regressus, philosophari cœpit publicè in suburbanò nemoroso Atheniensi, *Academia* dicto, ab Academô quodam heroë; unde & hodiè *Academia* nomen scholis publicis attributum permanet. Ibi veterum Philosophorum documenta enarrabat, singula singulis attribuens: in ijs potissimum quæ sensibus subfacent, ait Hæsychius, Heracliti partes rubebatur: in ijs vero quæ ad

intelligentiam pertinent, Pythagoræ acquiescebat: in rebus autem civilibus Socratem suum maximè amplexbatur: quin etiam Laërtius vult, ipsum non pauca scripsisse, quæ Socrates non dixerit. Quamobrem asserit Theodoretus lib. 1. de curandis Græcorum affectionibus, ipsum quoscumque sermones pareret, unius semper Socrati retulisse acceptos, credique ab omnibus passim, non aliund illos quām à mente Socratis prodiiisse. His non absimilia habet Sanctus Augustinus de civitate Dei lib. 1. cap. 4. ubi dicit, Socratem in activâ Philosophiâ excelluisse, Pythagoram magis contemplativè instituisse, Platonem utramque Philosophiam jugendo perfecisse. Hinc Laërtius testatur, Platonem universam Philosophiam, in tres partes distribuisse, nimirum, Naturalem seu Physicam: Civilem seu Moralem, & Rationalē seu Logicam: quæ p[ro]æclarè sic explicat Cicero lib. 1. Academ. c. 4. sicut, inquit, accepta à Platone Philosophandi ratio triplex, una de vitâ & moribus: altera de Naturâ & rebus occultis: tertia de differendo & quid verum & quid falsum, quid rectum in oratione pravumque: quid cōsentiens, quid repugnans judicando. successit Platoni in Academiâ, ejus ex sorore Nepos, Speusippus, quem exceptit Xenocrates Chalcedonius, cuius successor fuit Polemon, quem secutus est Crates Archesilaus præceptor, & hucusque Academia vetus extitit, retenet primi Magistri sententiâ. Platonis enim Academiam esse omnium antiquissimam, ac proinde Veterem merito jure appellari, censent Sextus Empiricus lib. 1. Pyrrhoniorum cap. 33. qui ibidem secundæ *Media* & *Mediæ Academiz* autiorem esse *Arcesilæ* facit Archesilaus, Polemonis audito[rum] rem

rem, Tertiæ autem & novæ Carnæadem, Chilitomacum qui eodem in loco ubi Plato publicè fuerat Philosophatus diversa ab eo documenta tradiderunt. In primâ Academiâ omnia hominibus licere, nec res creatas ullam à se sed tantum ab hominum usu, vel abusu turpitudinem, aut honestatem; malitiam, aut bonitatem habere docebant. In secundâ, vanam esse veritatis indagationem, & rerum perquisitionem frustraneam asseverabant: in hoc tamen ab aliis sejuncti, quod res quaque ex se bonas aut malas, veritas aut licitas esse contenderent. In Tertiâ denique frustâ in obtinenda rerum scientificâ cognitione acquisitu impossibili, non insudandum: sed moribus ad virtutem componendis, solum esse studendum, profitebantur.

Zeno Stoicorum princeps fuit Zeno qui Cratetis Thebani, Crates autem Diogenis Cinici; Diogenes Antistevi, Antistenes verò Socratis fuerat auditor, ut asserit Laertius in ejus vita. Is inter cætera dogmata, referente Plutarcho oratione de fortunâ vel virtute, suadebat bonorum omnium communitatem inter homines omni-prorsus proprietate & distinctione abdicatâ ut una omnium esset vita ratio atque unus ordo tanquam gregis alicujus, qui communibus utitur æquali lege pascuis, nec per Urbes aut Pagos singuli proprio jure ab aliis essent distincti sed universos homines populares civesque nostros esse censeremus: docebat itidem versus sapientes nullâ prorsus in quâlibet eventu perturbatione compelli, & passiones omnes tanquam ægritudines animi à viro sapiente esse eliminandas, quâ in re Peripateticis Philosophis adversabantur; tametsi ut recte admonet Sanctus Augustinus lib. 9. de civitate Dei cap. 4. contro-

versiam hanc itemque fuisse potius de nomine quam de re; Stoici enim existimabant universum perturbationum genus pravum esse, rationi adversum, & ab animo virtutis studioso penitus arcendum; inde beatitudinem à quâdam *ἀρεστα* constituebant, ut is beatus esset, qui nullâ amplius perturbatione affici posset. Peripatetici verò affectus esse dixerunt naturales, neque ullò modò extirpari posse, sed tantum beneficio virtutum revocari debere ad quan-dam mediocritatem, quasi dicere sapientem debere quidem irasci, timere, aliis perturbationibus affici, non tamen magis quam recta ratio præscribit. Quamobrem Cicero lib. 4. de finibus argumenta Stoicorum diruens ostendit eos sola novitate verborum ab Academicis & Peripateticis dissentire, cum aliter Stoici quām Peripatetici passiones acciperent; Stoici enim tantummodò nominabant passiones, quæ à ratione exorbitant, quas quidem omnes malas esse certum est; quæ verò rationi sunt conformes non appellabant, *passiones sed voluntates*.

Peripatetici autem omnes motus appetitus sensiti sive rationi sint conformes, sive contrarij, passiones nominabant, ut advertit idem Cicerio 4. Tusc. ubi addit discrimen inter eos Philosophos maximè consistere, quod Stoici existimarent aliquem posse pervenire ad eum sapientiae gradum ut nulla omnino afficiatur perturbatione: Peripatetici verò id esse possibile negarent. Adjicit etiam oratione pro Murena, Stoicos omnem misericordia motum & effectum ab homine sapiente esse arcendum. Fuit, inquit, Zeno vir, cuius invencorum amuli Stoici nominantur. hujus sententia sunt etiam precepta ejusmo-

di sapientem numquam gratiā moveri, numquām cuiusquam delictō ignoscere, neminem misericordem esse, nisi fultum & levem, viri non esse, neque exorari, neque placari, & Seneca Stoicus lib. 2. de Clement. cap. 5. hoc dogma valde commendat, ubi & imperitos eos vocat, apud quem eo nomine malè audit secta Stoicorum tanquam nūnī dura, & minimē Princepibus, Regibusque bonum datura consilium, ubi & misericordiam à clementiā discernit eō modō quō religio à superstitione differt. Ut quemadmodum religio Deos colit, supersticio violat, ita clementiam mansuetudinemque omnes boni præstabant, misericordiam autem vitabunt, est enim vitium pusilli animi, ad speciem aliorum malorum succidentis. Quare Stoicos acriter arguit Lactantius lib. 6. cap. 10. *falsa*, inquit, *virtutis specie capi misericordiam de homine sustulerant, & dum volunt sanare vitium, auxerunt: similiter sanctus Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 27. Stoici*, inquit, *cum misericordiam quasi vitium devitent, qui officio sanitatis moveri nequeunt, si nec perturbatione commoventur, congelascunt potius frigore inhumanitatis quam rationis tranquillitate seruantur.*

Porrò quam in homine sapiente indolentiam & æquanimitatem docuit Zeno, opere demonstravit; nam ut refert Plutarchus libellō de Garritulitate, cum ad solemne convivium cotam Legatis Regis una cum aliis Philosophis fuisset invitatus, & reliqui colloquiō institutō, ultrō citroque differuerint, Zeno qui tacitus se continebat, requisitus à legatis, quam de ipso ad Regem perferrent sententiam, aliquid nihil, inquit, quam esse senem Athenis, qui inter pocula silere sciat,

addit pariter quod cum à Tyranno secretum prodere urgeretur, ne corpus necessitate expugnatum arcuum animi ullum posset efferre, linguam dentibus abscondi in tyrannum expuit.

Peripatetici dicti sunt à Lyceo Aristotele nomine Peripato, in quo docebat teles Peripateticus; cujus sequaces dicti sunt Peripatetici, qui erant cum Aristotele, inquit, Cicero Acad. quæst.

Peripatetici dicti sunt, quia disputabant in ambulantes in Lyceo. Fuit autem Aristoteles, Nichomachi filius genere Macedo, patria Stagirites, Esculapii medici Pronepos, Socratis auditor per triennium, Platonis

*verò per annos viginti: inter cujus discipulos ita inclaruit ut Naturæ Genius, veritatis Reserator, Philosophorum Princeps meritò jure sit di-
ctus, unde Cicero lib. 2. de oratore, Aristoteles acie mentis omnium rerum vim naturasque viderat & ingenio singulari ac penè divinò præditus celebratur. Quamobrem à Philippo Macedonum Rege præ cæteris Philosophis selectus est, & filio*

*Alexandro Præceptor institutus. Exstant litteræ apud Gellium lib. 9. cap. 3. quibus Philippus Rex ad Aristotelem scribit, se Deo gratias agere, non tam quod sibi filius natus esset, quam quod eum eo nasci tempore contingisset, quo informatorem habere posset Aristotelem. Itaque subiectus Aristoteles singulari gratiæ Regis, ad excolandam perfectè Philosophiam nihil fecit, reliquum, sed veluti arbiter sedens inter tot Sectas, eas, ad rationis lineas, vocavit omnes, atque correxit, quod in iis dis-
pliceret: quin, & ab ipso magistro suo Platone, in multis dissensit; unde & Plato infensor ei factus, dicere solebat; Aristoteles in nos recalc-*

Laudes ejus.

eravit non secus atque in matrem pul-
ti, quos ipsa peperit. Nempe cogi-
tabat id philosophus, quod postea
scriptum reliquit, amicus Plato, ami-
cus Socrates, magis amica veritas.

Cum ipsius scripta omnium ma-
nibus terantur, necessum non est de
eo plura scribere, idque solum ob-
servandum, præ ceteris ejus operibus
celebrari historiam animalium, quam
stimulante Alexandro Rege recensuit
de quâ sic Plinius lib. 8. cap. 16.
Alexandro magno Rege inflammato
*cupidine animalium Naturas nos-
cendi delegarâque hâc commendatione*
Aristoceli, summo in omni doctrinâ
viro, aliquot millia hominum in totius
Asia Graciaque tractu parere jussit;
*omnium, quos venatus ducupia, pis-
catusque alebant, quibusdam vivaria,*
armenta, alvearia, piscina, aviaria,
in cura erant, ne quid usquam gentium
*ignoraretur ab eo; quos percanttan-
tando, quinquaginta ferè volumina*
*illa preclara de animalibus con-
didit.*

Fuerunt etiam apud ceteras Na-
tiones pluimi sapientes variis nomi-
nibus appellati, nam apud Persas
Magi: apud Babylonios & Assy-
rios *Chaldei*: apud Indos *Gymnoso-
phista* & *Brachmanes*, de quorum
vita & institutis Philostratus in vita
Apollonii permulsa habet; apud
Phoenices *Ochi* apud Traces *Zamolis*
& *Orphei*; apud Libykos *Aslantes*;
apud Britannos & Celtas seu Gallos
Druydes, qui omnes) testibus Laet-
tio & Polidore Virgilio lib. 1. de in-
vent. Rerum cap. 16.) *Sapientes*
dicebantur.

Druyde autem (ut Refert Stra-
bo lib. 4. Geographiæ) præter
fuerint. causarum naturalium studia, Mora-
leum disciplinam exercabant, etiam re-
rum divinarum cognitioni erant de-

diti: nam *Diodorus siculus* lib. 5.
Biblio. de Gallis sermonem faciens,
Philosophi, inquit, *apud eos sunt &*
Theologi, *Druydas ipsi vocant*, quos
eximio honore dignantur. Vacabant
etiam rebus divinis & sacrificiis ut
testatur (Cæsar lib. 6. comment.)
ubi dicit apud Gallos duo fuisse ho-
minum illustrium genera, alterum,
inquit, est *Druydum*, alterum, *No-
bilium* seu *Equitum*: illi rebus divi-
nis intersunt, sacrificia publica ac
privata procurant, Religiones inter-
pretantur, de quibus etiam *Lucanus*
cecinit lib. pharsal.

Et vos Barbaricos ritus, morem-
que sinistrum
Sacrorum Druyda positis repetitis
ab armis.
Solis noſſe Deos & cæli Numinia
vobis,
Aut solis nescire datum.

Adjicit Cæsar ipsos etiam de
controversiis publicis privatisque
statuisse, certò anni tempore, inquit
in finibus Carnutum, quæ Regio
totius Galliæ media habetur consi-
dunt in loco consecrato: huc omnes
undique qui controversias habent
conveniunt, eorumque decretis ju-
diciisque parent: & si quid est admis-
sum facinus, si cædes facta, si de
hæreditate, de finibus controversia
est, ijdem decernunt præmia, poe-
nasque constituunt. In Lucis, & Lo-
cis sylvestribus tanquam templis vi-
ctimas suas macabrant, ut refert tac-
tus lib. de mor. Germanorum, ne-
que quolibet Lucas eligebat, sed
eos tantum in quibus reguſſissime &
maxime molis quercus florescebat,
unde nihil sacratus quercu habe-
bant, quas violare ferro nefas erat,
ex his autem arboribus unam sacra-
bant sub cuius umbra humanas ma-
cabant viictimas: modus autem de-

E ij

dicandi arborē Deo hic erat; Elige-
bant Druydae suo & totius populi
consensu pulcherrimam totius Luci
arborē, hujus exsertos ramos ab
utroque latere iterum firmo & prin-
cipali stipiti superius jungebant: ita
ut duo illa brachia unirentur stirpi.
Superiis ubi unio horum erat, ins-
cribebant cortici vocem *Thas*, uti
& inferius, ubi brachia exibant si-
militer: dextro ramo inscribebant
vocem *Hesus*, modio stirpir, *Tharo-
mis*, sinistro *Belenus* & hac conjunc-
tione unum quidem Deum esse sed
in tribus personis subsistentem, que
tamen essent unus tantummodo
Deus. Summo studio suos erudie-
bant discipulos, & eos edocebant
versus in quibus eorum doctrina
continebatur, quos omnes non
scriptis sed voce tenus tradebant,
quod nec in vulgus disciplinam
suam efferti vellent; nec eos qui dis-
cunt litteris confilos minus me-
moriae studere; quod plerisque ferè
accidit ut praesidio litterarum dilige-
ntiam in perdiscendo ac memo-
riam remittant.

QUÆSTIO IV.

Quæ sine causa causa Philosophia.

NO T A N D. 4. rei cuiuslibet
creatæ quatuor assignari causas,
scilicet, Efficientem, Formalem,
Materiale, & Finalem: Efficientis
est à quâ, Materialis ex quâ, Forma-
lis per quam, Finalis propter quam
res est. In Adami formatione v. g.
causa Efficientis, est Deus omnium
Creator; Materialis, est limus ex quo
corpus Adami formatura fuit; For-
malis, est anima rationalis, hoc corpus
animans & vivificans; Finalis, est
Deus ipse qui omnia propter som-

tipsum, præcipue creature rationales,
operator est.

De causa efficiente Philosophia
jam actum est in præcedenti quæstio-
ne. Actum similiter est de causa For-
malis, ubi tradidimus Philosophia
definitionem. Accidentia namque
tam corporea quam spiritualia cum
sint formæ Physicæ, nullam habent
formam Physicam; formæ enim non
datur forma; alioquin fieret processus
in infinitum, sed solum habent for-
mam Metaphysicam, nimirum dif-
ferentiam, vel quod gerit vices diffe-
rentiae. Ac proinde cum Philosophia
sit accidentis spirituale, non habet
aliam formam quam assignatam defi-
nitionem.

Notandum. 2. Causam Materi-
alem esse triplicem, prima, ex quâ 2.
in quâ 3. circâ quam nominatur. Vel
alii nominibus, 1. dicitur materia
compositionis, 2. receptionis, 3. oc-
cupationis. Lignum v. g. est materia
ex quâ fit scamnum: paries est sub-
jectum, seu materia in quâ recipitur
color; objectum est materia circâ
quam cognoscendam intellectus oc-
cupatur. Objectum autem duplex
est, aliud Materiale, aliud formale.
Materiale, est res ipsa quæ secundum
diversam sui considerationem potest
à pluribus scientiis respici; sic corpus
humanum v. g. potest esse objectum
Materiale Physicæ, Medicinæ &
Mathematicæ; quia Physica illud
considerat ut naturale, Medicina ut
sanabile; Mathematica ut mensura-
bile. **F**ormale objectum, est illa for-
malitas quæ rem ipsam determinat ad
unam specialem scientiam; sic natu-
ralitas est ratio cur Physica confide-
ret corpus humanum; sanabilitas est
causa cur illud Medicina respiciat.
&c.

Notandum 3. Finem esse id cuius
gratia aliquid sit. Est autem duplex

nimirum finis *Qui & Cui*. Finis qui, est id quod expetitur, sic sanitas est finis qui intenditur à Medico dum conficit & præbet medicinam. Finis cui, est persona cui res expetitur, infirmus v.g. est finis cui Medicus expetit sanitatem beneficio pharmaci & medicinæ. Insuper *Finis qui*, in agentibus liberis iterum duplex, alius Operis, alius Operantis v. g. finis Architecturæ est commoda habitatio hominum, architecti verò est lucrum.

Rursus. Uterque finis iterum triplex nimirum, proximus, qui primè: medius, qui mediatè, & ultimus, qui remotè intenditur. Sic finis proximus quem sibi proponit Medicus dum herbas colligit, elixat & comprimit, est conficienda medicina: Medius est sanitas restituenda ægroto. Ultimus est iterum duplex; nam finis ultimus operis, est Deus qui est ultimus omnium finis; operantis verò saepe est alius à Deo, quia operans non semper suas actiones ad Deum dirigit, imò saepe à Deo exorbitat, agendo propter avaritiam, vanam gloriam, &c.

CONCLUSIO I.

Philosophia nullam habet materiam ex quâ componatur. Sed *In-
tellectus* est *subjectum* in quo recipitur. Hæc conclusio duas habet partes, quarum.

Probatur. 1. *Habitus* purè spirituatis, & in potentia purè spirituali residens, nullam habet materiam ex quâ componatur; spirituale enim & materiale essentialiter differunt: sed Philosophia est talis. Ergo, &c.

Dices talis est *habitus* scientificus, quale est *objectum* circà quod versatur; ab eo enīa specificatur & de-

nominatur: atqui *objectum* Philosophiæ est *materiale* simul & *spirituale*; quippe cùm illa versetur circa omne ens scibile. Ergo illa partim erit materialis, partim spiritualis,

Dicitur Maj. Talis est *habitus* scientificus quale est *objectum* per eum cognoscibile, extrinsecè & solùm terminativè, Concedo: Intrinsecè & entitativè, Nego: oculus enim non dicitur niger neque viridis, licet ejus visio terminetur ad *objectum* nigrum aut viride. Ad Min. Concedo Philosophiam versari quidem circa res materiales & corporeas, non tamen quatenus materiales sunt: sed tantum quatenus sunt scibiles, abstrahendo ab eo quod sunt materiales, aut spiritualies.

Instabis. Ès modò res sunt scibiles per Philosophiam, quò modò sunt; Philosophia enim est cognitio scientifica rerum ut sunt. Ergo res materiales cognosci debent materia-
diter.

Dicitur ante. Cognosci debent *Quomo-
do res* materialis à Philosophiâ cognoscatur, *mater-
iales* quatenus est ens verè constans mate- *cognoscē*
riæ & formæ, Concedo: quantum ad possint *corporeā*
modum apprehensionis, ita ut res per fa- *calitatem*
corporea debeat tantam apprehendi *spiritua-
lem*. & cognosci per potentiam corpoream
& modò, seu inmediò corporeò, Nego:
alioquin Deus, Angeli, & animæ
separatae, cum sint purè spiritua-
les, nullum ens materiale cognosce-
rent.

Urgebis. Res spiritualis non ap-
prehenditur; nec cognoscitur nisi à
potentia, & mediò purè spirituali:
spiritus enim non percipitur ab oculo
& visu corporeo. Ergo à pari res ma-
terialis non percipitur nisi à potentia,
& mediò materiali.

Nego paritatem; potentia enim
Ejj

spiritualis, ut pote perfectior, continet intrâ latitudinem sui objecti adæquati objecta potentiarum sibi inferiorum; sicque intellectus fertur in omne intelligibile sive materiale sive spirituale: At sensus habent sibi determinata objecta sensibilia, extrâ quæ non possunt excurrere, intellectus autem solutus à materiâ res sensibles sine mediò corporeò percipit, intellectu verò materiae immerso.

Difst. conseq. Res corporea & materialis non apprehenditur sine mediò corporeò, quando illius cognitio est acquirenda & in fieri, Concedo: non apprehenditur sine mediò corporeò, quando illius cognitio semel est acquisita, & in factô esse, Nego: acquisitâ enim semel rerum corporearum cognitione mediantibus sensibus, & phantasmatibus corporis, ipsis amplius non indiget intellectus, ut eas res apprehendat: sed ipsis in speciebus intelligibilibus, in se remanentibus, velut in speculô conspicit & intuetur.

Si tamen omnes prorsùs scientifacas cognitiones ex quibus adunatur; vel si humanam mentem, ex quâ forsitan velut ex subiecto educitur Philosophia, ipsius materiam ex quâ nominare volueris, tecum sentiam; dummodò paulò latius, & impropriè hic usurpari materiae nomen, non diffitearis: materia siquidem propriè sumpta, est illa pars compositi materialis & corporei, ex quâ, cum formâ sibi adjunctâ fit totum aliquod materiale & corporeum; ex tali autem materia, Philosophia non coalescit.

Probatur. 2. pars, in illâ potentiat recipitur & residet Philosophia, quæ est capax cognitionis scientificæ & discursus: Atqui solus intellectus est capax utriusque. Ergo, &c. Major

est certa: quia ideo precipue datur Philosophia, ut discursus reguletur, & scientifica cognitio comparari possit. Minor pariter est evidens & fusiùs probatur in lib. de animâ.

Dices totus homo denominatur Philosophus, & non solus Intellectus. Ergo in toto homine residet Philosophia.

Resp. ad antec. Duplex esse sub-
jectum, aliud *denominationis*, aliud *subjectæ inhæsionis*. Primum est, quod denominatur ab accidente inhærente; secundum est cui inhæret accidens. Unde *Distinguo conseq.* Philosophia *materia* est in toto homine, tamquam in sub-
jecto *denominationis*, Concedo: tanquam in *subjecto inhæsionis*, Nego: sicut à simili, totus homo dicitur vulneratus, licet in minimâ corporis parte vulnus acceperit.

CONCLUSIO II.

Obiectum Materiale *Philosophia collectivè sumptæ*, sunt res omnes, tam divina, quam humana naturaliter scibiles: Formale verò est earum rerum scibilitas, seu veritas certò & evidenter cognoscenda. Hæc conclusio duas habet partes quarum.

Probatur prima. 1. Quidem au-
thoritate D. Augustini libro 2. de ordine. cap. 18. Dicentis. *Philosophie duplex quaestio est, una de Anima; altera de Deo. Prima efficit ut nosme-sipos noverimus; altera, ut originem nostram, &c.* Probatur 2. hac ratione. Illud est objectum materiale Philosophiæ *collectivè sumptæ*, circa quod tota Philosophia versatur: sed versatur circa res omnes quatenus naturaliter scibiles; circa Deum enim & ejus opera, putâ rerum universita-

tem , nec non circa humanas intellectus & voluntatis operationes regulandas occupatur , ut patebit in uniuerso Philosophiæ decursu. Ergo , &c.

Dices , Deus & præcipua Dei opera , sunt objectum Theologiæ. Ergo non sunt objectum Philosophiæ.

Distinguo antecedens , Deus est objectum Theologiæ quatenus naturali lumine & per discursum naturalem cognoscendus , Nego : quatenus , per discursum revelationi & fidei innixum , Concedo ; itaque Deus est objectum Philosophiæ quatenus est naturaliter cognoscendus ; Theologiæ verò prout est cognoscendus per discursum fundatum in propositionibus fidei per solam revelationem cognitis.

Dices 2. Illud est objectum Philosophiæ , quod per Philosophiam cognoscitur : sed res omnes non cognoscuntur per Philosophiam ; maxima enim pars rerum nos latet ut constat tum experientiâ ; tum ex illo Salomonis oraculo , Eccles. 1. *Cunctæ res difficiles , & non posse eas homo explicare sermone.*

Concedo. Majorem : sed distinguo minorem , res omnes singularium & secundum cujuslibet individualem perfectionem & proprietatem non cognoscuntur per Philosophiam , Concedo : non cognoscuntur generatim & secundum earum principia vel genericâ vel specificâ . Nego. Licet enim quisvis Philosophorum non noverit singularum plantarum animalium virtutem , novit tamen plantas esse substantias corporeas viventes vitâ sensus experite , animalia autem esse pariter substantias viventes sensu prædictas. Eodem modo distinguenda est Salomonis sententia.

Probatur secunda pars. Illud est objectum formale Philosophiæ , quod est ratio formalis cur Philosophia versetur circa res omnes : sed rerum scibilitas , seu veritas cognoscenda , talis est ; idcirco enim Philosophia circa res intellectum dirigit , ut ei velluti facem ac lumen præbeat quo tuīus & perspicaciū latentem earum veritatem detegat & intueatur.

CONCLUSIO III.

Finis qui proximus Philosophia , est cognitio entis naturaliter scibilis : seu apprehensio veritatis. Mediatus , est perfectio potentiarum : Ultimus , est Deus. Hæc conclusio tres habet partes , quarum.

Probatur 1. Finis proximus cuiuslibet scientiæ , est objecti sui actualis cognitio; Atqui omne ens naturaliter scibile , est objectum Philosophiæ (ut supra diximus.) Ergo , etiam scientifica cognitio & detegenda veritas , est finis proximus Philosophiæ.

Dices nullum ens (excepto Deo) habet seipsum pro fine : Atqui Philosophia est congeries cognitionum entis naturaliter scibilis. Ergo ejus finis non est cognitio objecti naturaliter scibilis.

Resp. Duplicem esse cognitionem , *Actualēm* unam , quæ est intellectus operatio tandiù durans quandiu de objecto cognito , vel cognoscendo cogitat : *Habitualēm* alteram , quæ ex actuali genita in nobis etiam dormientibus perseverat ; ex repetitis enim actibus generatur habitus. Hæc propriè Philosophia dicitur , illa verò ejus finis proximus nominatur ; finis enim proximus cujuslibet habitus , est actus ab eo , & potentia pro-

ducendus : habitus enim sunt proper actus facilius elicendos.

Inst. Idein non potest esse causa efficiens & finalis respectu iudicem : atqui cognitio actualis est causa efficiens cognitionis habitualis , siquidem habitus generantur per actus. Ergo non est ejus causa finalis.

Nego Maj. Deus enim est simul causa efficiens & finalis omnium rerum juxta illud. Apoc. cap. 1. . *Ego sum a & o, principium & finis*, Ad Minorem, dico duplicem esse cognitionem actualem , unam quæ præcedit cognitionem habitualis quamve producit ; aliam quæ ipsam sequitur & à qua producitur : Prior est causa efficiens ; posterior est causa finalis.

Secunda pars clara est. Ille enim est finis mediatus alicujus , qui intenditur sed non immediate , neque ultimò : atqui perfectio potentiarum animalium intenditur à Philosophiâ ; cùm ideo concessa sit hominibus , ut in suis operationibus , ac potentij perficiantur ac regulentur : non autem intenditur immediate , ut constat ex primâ parte : neque etiam ultimò ut constabit ex tertiat. Ergo , &c.

Tertia pars est parvè evidens , tūm quia , Deus est finis ultimus omnium Entium , & consequenter Philosophiæ , quæ est eorum cognitio : cūm quia , est supremum omnium Entium , ad quod cetera ordinantur , ille autem ad nullum aliud ; quia quidquid ad aliud ordinatur , imperfectius est eo ad quod ordinatur , Deus autem nihil habet seipso perfectius. Ergo omnia entia , & consequenter Philosophia , ad ipsum ordinantur.

Dices. Plures student Philosophiæ propter vanam gloriam , honores , dignitates , divitias , & voluptates con-

sequendas , quæ homines à Deo avertunt & revocant. Ergo Deus non est finis ultimus Philosophiæ.

Resp. Hæc quidem intendi posse à depravatis Philosophis , non à Philosophiâ , quæ non nisi ad id quod justum , ordinatum , & rectæ rationi consentaneum est , inclinat & dirigit. Unde concessò antecedente : Distingo consequentiam , Deus non est semper finis ultimus operantis Philosophi transeat : Philosophiæ , Nego.

Q U A E S T I O V.

Quæ sine principiis Philosophia partes.

CERTUM est rei cujuslibet partes detegi per divisionem , quæ est , *Oratio manifestativa partium alienj totius ; totum autem est quod constat partibus ad sui complementum desiderandis ; hinc totus complexus est divisio , quotplex totum.*

Supponendum itaque I. Totum generali distributione , i. esse vel *Potentiale* , quod constat partibus subjectivis à quibus præscindit veluti quoddam earum superius & de quibus enuntiatur : vel *Affuale* , quod constat partibus componentibus quas actu involvit , & ex quibus componitur.

Rursus , Totum potentiale subdividitur in *Essentiale* , quod suis partibus essentialiter convenit : idque est vel *Genericum* , quod convenit partibus specie diversis , ut animal homini & bruto ; vel *Specificum* , quod convenit solo numero diversis , ut homo Petro , Joanni , &c. vel *Differentiale* , quod

Totum est multiplex.

quod convenit partibus specie aut numero diversis, quasve essentialiter distinguit, ut sensitivum respectu hominis & bruti, rationale respectu Joannis & Pauli: Et in *Accidentale* quod convenit partibus accidentariè, idque vel per modum proprietatis intrinsecæ, & inseparabilis, ut risibile respectu Joannis & Pauli; vel per modum accidentis contingenter advenientis subjecto & ab eo separabilis, ut quodlibet accidens respectu subjecti.

Similiter totum Actuale subdividitur in *Essentiale*, quod involvit suas partes essentiales, vel Metaphysicas, putà genus & differentiam; vel Physicas, putà materiam & formam: in *Integrale*, quod constat partibus integrantibus ordinem ad invicem habebitis ac efficietibus unum per se, ut corpus humanū constans capite, brachiis, &c. & in *Accidentale*, quod constat partibus compleatis nullum ordinem habentibus inter se ad faciendum ens per se. Istud autem totum quod est ens per accidens, componitur vel ex pluribus accidentibus, vel ex pluribus substantiis compleatis sive ejusdem sive diversæ speciei; & h̄c ultimâ modō dicitur ens per aggregationem, ut cumulus lapidum, &c.

Supponendum. 2. Philosophiam collectivè sumptam non posse dividiri ut totum potentiale aut actuale essentiale, quia ut jami probatum est in 2. quest. collectivè considerata Philosophia non est ens p̄ se, nec proinde potest habere rationem totius essentialis potentialis aut actualis. Itaque solum h̄c resolvendum est quas in partes distribui possit Philosophia 1. per ordinem ad objecta in quibus residet. 2. per ordinem ad objecta quæ contemplatur. 3. per ordinem ad munia quæ exequitur.

CONCLUSIO I.

Philosophia spectata per ordinem ad objecta circa que versatur, recte dividitur in *Logicam, Moralem, Physicam & Metaphysicam*. Probatur, totuplex assignanda est princeps Philosophiæ pars, quotuplex est illius objectum: sed hoc est quadruplex. Ergo & illa. Major patet. Minor probatur: Philosophiæ objectum est omne ens naturaliter scibile: sed hoc est in quadruplici differentia. Probatur, omne objectum scibile, vel est in anima, vel extra animam: si in anima, vel spectat ad intellectum nostrum ejusque operationes regulandas: vel ad voluntatem nostram ejusque affectus probè ordinandos; circa primum tota occupatur Logica; circa secundum universa Moralis detinetur. Si extra animam, vel materiale est & corporeum, aut saltem dicens ordinem ad corpus; vel spirituale, aut ab omni materia præscindens: at primum Phisica speculatur, & secundum Metaphysica investigat. Ergo per ordinem ad objecta, Philosophia recte in has quatuor partes dividitur.

Dices. Memoria est etiam animæ facultas ab intellectu & voluntate non diversa; Ergo etiam pro ea regulanda signatur aliqua Philosophiæ pars; & sic erunt quinque.

Distinguo antecedens: Memoria est etiam animæ facultas activa & operativa quæ regulari possit, Nego: est facultas solum passiva & specierum receptiva & conservativa quæ regulari non potest, sicut intellectus, voluntas; concedo. Et sic Nego consequiam.

Dices 2. Intellectus & voluntatis

F

consideratio pertinent ad Physicam. Ergo pro eis regulandis & speculan-
dis non sunt aliæ duæ assignandæ Philo-
sophiæ partes ; Et sic non erunt
quatuor. Probatur Anteced. Illius
scientiæ est considerare animæ fac-
ultates , cuius est considerare animam; non enim anima perfetè cognosci
potest , nisi pariter ejus facultates co-
gnoscantur : sed Physicæ est consid-
erare animam , utpote quæ est forma
corporis. Ergo , &c.

Distinguo anteced. Physicæ est in-
tellectum & voluntatem considerare
secundum earum entitatem , & qua-
tenus sunt animæ facultates operati-
væ , Concedo ; secundum earum di-
rectionem , & quatenus bene vel male
possunt operari , & regulis egent ut
rectè operentur , nec à vero & recto
devient , Nego : Itaque duæ assignan-
dæ sunt speciales Philosophiæ partes;
una quæ intellectum regulet in ve-
rum , alia quæ voluntatem in bonum
dirigat.

CONCLUSIO II.

Philosophia spectata penes sua ma-
nia , rūd dividitur in Speculari-
vam , Practicam , & effectivam. Pro-
batur. Totuplex assignanda est Philo-
sophiæ pars per ordinem ad officia ,
quot modis intellectus humanus eget
regulari in suis operationibus : at tri-
bus modis eget regulari. Ergo , &c.
Major constat : universa namque Philo-
sophia , utpote scientiarum conge-
ties , tota est in informando. illustran-
do & regulando intellectu. Minor
Probatur. Tres tantum esse possunt
principes. intellectus operationes . 1.
verum proper se speculari . 2. volun-
tatem illustrare & ejus operationes
dirigere . 3. exterius corporis faculta-

tes regulate in nobilioribus eorum
effectibus. Unde Aristotelis l. 6.
Metaph. c. 1. distinguit mentem in
Theoreticam , Activam , & Effecti-
vam. Ergo ut ibidem insert *Omnis*
scientia aut Activa , aut Factiva ,
aut Theoretica est. Theoretica , qui-
dem seu speculativa cuius munus est
veritatem solùm contemplari : Prac-
tica , cuius officium est actiones liberas
voluntatis in bonum dirigere. Effecti-
va rā lem quæ ordinat factionem hoc
est actionem in materiam externam
& opus sensibile transeuntem ut ibi-
dem explicat Doctor. n. 7. qui plu-
res harum partium subdivisiones ibi-
dem subjeicit.

Speculatoria namque dividitur in
Physicam , Metaphysicam & Mathe-
maticam. *Physica* corporis naturalis
principia causas , naturam , partes ac
proprietas speculatur. *Metaphysi-
ca* ens universum. sumptum , ac præ-
cipias illius species , Deum videlicet
& Angelos contemplatur. Mathe-
matica verò circa quantitatem tam
continuam quam discretam occu-
patur.

Mathematica solitò dividitur in
simplicem & mixtam. *Simplex* est ,
quæ quantitatem secundum se spe-
ciam , & ab omni qualitate & suje-
cto sensibili præsidentem considerat : quæ iterum duas in partes sci-
ditur. Vcl enim occupatur circa
quantitatem continuam mensurandam , & dicitur *Geometria* ; vcl circa
discretam numerandam & *Ari-
thmetica* nominatur. *Mixta* est , quæ
quantitatem considerat in subjecto
sensibili residentem. Et est quadru-
plex 1. *Optica* , quæ magnitudinem
objectorum considerat ut visibilem.
Musica , quæ numerum ut harmo-
nicum & auditu perceptibilem expen-
dit. *Astrologia* , quæ cœlorum sy-

derumque molem figuram, motusque intuetur. *Mechanica*, quæ ponderum & machinarum motui inservientium vires examinat. Has & alias similes Philosophiæ divisiones fusiori stilo videre poteris apud Doctorem in lib. 6. Metaph.

Rogabis quem dignitatis ordinem invicem servent ipsæ Philosophiæ partes.

Respondeo quod cùm disciplinæ & licentiaæ dignitas ex triplici præsertim capite derivetur, nimirum ab objecto, à modo tendendi in objectum, & à fine ratione finis disciplinæ speculativæ nobiliores sunt practicis; quia disciplinæ speculativæ considerantur propter se, & sunt sibi finis; practicæ verò desiderantur propter opus: sed præstantiusest desiderari propter se quàm propter aliud, cum sit nobilior esse bonum propter se, quàm propter aliud: proindequæ disciplinæ speculativæ ratione finis consideratae, sunt nobiliores practicis.

Ratione *objecti*, disciplinæ practicæ possunt esse nobiliores quibusdam speculativis: sic Ethica seu Moralis Philosophia nobilior est Logicæ, quia illa hominem proximiùs informat ad virtutem & beatitudinem, in quibus consistit vera & absoluta hominis perfectio: hæc verò eum tantùm instruit ad veritatis inquisitionem & modum cognoscendi res naturales sine qua non notitiâ homo potest esse perfectus & beatus.

Ratione *modi tendendi in objectum* Mathematica v.g. nobilior est Ethicâ, & Physicâ: quia tendit objectum suum nobiliori sive certiori modo, scilicet demonstrativè & necessariò semper, nam propositiones Mathematicæ semper veræ sunt & necessarie, propositiones verò Physicæ, & morales sunt veræ tantùm ut plurimum.

Dices melius est cognoscere & operari simul, quàm cognoscere tantùm: sed in Philosophiâ practica cognoscimus & operamur; in speculativa verò cognoscimus tantùm: proindeque Philosophia practica nobilior est speculativâ.

Distinguo Majorem. Si cognitio ex se referatur ad opus Concedo: si non Referatur. Nego v. g. melius est cognoscere modum ædificandi, & ædificare simul, quàm illum modum cognoscere tantùm; cum enim illa cognitio ad ædificandum referatur, debet ad praxim reduci, alioquin suo fine privaretur, cognitio verò speculativa per se ad opus non refertur, sed sibi ipsi finis est, quare Concedo majorem, & Nego consequens.

Dices 2. illæ Philosophiæ partes sunt digniores quæ magis Deo nos assimilant: sed Practicæ nos Deo similiores efficiunt: siquidem Deus non solum continuò cognoscit, sed etiam operatur: dicente Christo Domino Joannis 5. *Pater meus usquemodo operatur & ego operor*. Igitur, &c.

Respondeo. Concessa majore distinguendo minorem, scientiæ sunt nobiliores quæ nos Deo similiores efficiunt in nobiliori & præstantiori sua operatione Concedo: in minùs nobili & perfect à Nego: Porrò tametsi omnes Dei operationes respectivè ad ipsum sint ex æquo perfectæ ut pote cum divinæ sint & infinitæ; nihilominus tamen respectivè ad creaturas & secundum nostrum modum concipiendi, aliæ ejus operationes videntur aliis perfectiores; hæ vide-licet quæ in generalius & nobilius objectum tendunt. Talis verò est divina contemplatio, quia ad omnia se prorsus entia extendit, etiam ad ipsum Deum: etenim Deus continuò

scipsum contemplatur. At non efficit se ipsum neque etiam novas producit creaturarum species , aut producetas reproducit , illas tamen assidue intuetur.

CONCLUSIO III.

Philosophia considerata per ordinem ad subiectum quod afficit, recte dividitur in Angelicam & Humanam. Probatur, totuplex est Philosophia per ordinem ad subiectum, quo sunt intellectus quibus inest: at illi sunt duo , Angelicus nimirum & Humanus ; Etenim præter Angelicam & Humanam naturam , nulla est assignabilis quæ sit spiritualis & Philosophia suscipienda capax. Ergo , &c.

Dices Deus est etiam spiritualis & intellectivus. Ergo etiam assignanda est Philosophia divina; ac proinde erunt tres.

Concedo Anteced. Et Nego consequiam. Deum enim Philosophie nomen summè dedecet; Tum quia Philosophia est accidens , ac proinde longè eliminanda ab eō , apud quem non est transmutatio , nec vicissitudinis obumbratio : Tum quia non alternante conceptu effectum ex causa , ut Angeli ; aut per causam , ut homines dederit : sed unico indivisibili ac simplicissimo intuitu res omnes detegit & comprehendit ; omnia enim nuda & aperta sunt coram oculis Domini : Tum denique , quia Philosophie nomen sapientiæ amatorem ac scrutatorem significat , quod quām Dcum dedebeat , nemo est , arbitror , qui non viderat ; ut pote cūm Deus omnes sapientiæ , & scientiæ thesauros suo finu complectatur.

Dices 1. Qui discurrerit scientificè , est Philosophus ; cognitio tñm

Philosophica est ea , quæ per discursum scientificum comparatur : sed Deus discurrerit scientificè : ergo est Philosophus. Probatur Minor. Discurrere scientificè , est rem per aliam certè & évidenter cognoscere ; atqui Deus res alias per alias ita cognoscit , putè proprietates per essentias , effectus per causas. Probatur , Deus cognoscit res ut sunt : sed proprietates non sunt nisi per essentias , nec effectus nisi per causas ; illæ enim ab essentiis emanant , hì à causis producuntur. Ergo , &c.

Concedo Majorem & Nego Minorem , & primam Majorem probacionis illius distinguo : discurrere est rem per aliam cognoscere , ita quod una sit principium & medium cognitionis illius , Concedo : est rem ex alia procedentem cognoscere , Nego. Ad minorem dico , Deum cognoscere quidem proprietates ab essentiis & effectus à causis procedere , unico indivisibili & simplicissimo actu : non autem cognoscere proprietates & effectus per essentias & causas : sive illius cognitio intuitiva est , non discursiva. Ad discursum enim , inquit Doctor q. 3. prolog. n. 27 requiritur quod principium discursus sit naturatiere prius notum , & ut sic , sic causatum cognitionis alterius ; discursus enim est illatio rei minus nota à notiori.

Dices 2. Sequeretur ex hac responsione Angelos non posse discurrere , ac proinde non esse Philosophos. Probatur Antecedens , Angeli cognoscunt res unico ac simplici actu. Probatur eadem est Angelorum sanctorum ac Beatorum prærogativa : sed Beati unico actu res cognoscunt , ut constat ex iis verbis D. August. l. 35. De Trinitate. c. 16. Fortasse non erunt ibi volubiles nostra cognitiones ab aliis in alia euntes , atque redeun-

Quare
Deus
non dis-
currat.

tes: sed scientiam nostram unico intuitu videbimus: ergo si Deus idcirco non possit discurrere, quia unico actu videt omnia; nec pariter poterunt Angeli.

*Nego antecedens. Et ad illius probationem dico cum Doctore loco citato. 1. Divum Augustinum illud non afferere: sed dubitando solum proferre. 2. Eum esse intelligendum de visione beata & cognitione supernaturali, non autem de cognitione naturali Angelorum ac Beatorum, quae potest esse discursiva, quia ut asserit ibidem Doctor, *Discursus non requirit successionem temporis, nec ordinem ipsius: sed ordinem naturae; scilicet, quod principium discursus sit naturaliter prius notum, quam conclusio ex eo deducta.**

QUESTIO VI.

Qualis sit Philosophia?

APERIENDAE sunt hanc in quæstione Philosophiæ proprietas, quæ licet plures assignari possint, duas tamen præcipuas, *Necessitatem videlicet & Utilitatem* hinc perplex tractandas aggredimur; inquirentes quibus, qualiter utilis, ac necessaria sit Philosophia, quæ ut evidenter resolvantur.

Notandum. 1. ex Arist. l. 5. Metaph. toto c. 5. & ex Doct. ibidem, necessitatem (quæ aliquid necessarium esse dicitur) esse quadruplicem. Prima necessitas est *Invariabilitatis*, quæ id quod aliter esse non potest, necessarium dicitur; sic Deus dicitur ens summe necessarium. 2. Est necessitas *Coactionis*, quæ aliquis ad aliquid faciendum coactus & violenter

impulsus, dicitur id necessariò fecisse, & de istis necessitatibus hic non loquimur. 3. Est necessitas *Principij seu medij*, sine quo res aliqua nullatenus obtineri aut conservari potest: Sic cibus est necessarius homini ad vitam servandam, navis ad mare trajicendum. 4. est necessitas *Utilitatis seu commoditatis*, quæ aliquid necessarium alteri dicitur, ut minori cum difficultate possit aliud obtainere; sic equus & pecunia dicuntur necessaria viatori.

Notandum. 2. homines posse considerari in triplici statu, scilicet, naturæ, gratiæ, & gloriæ; id est, vel quatenus homines tantum; vel quatenus homines Christiani; vel quatenus homines Christiani beatificandi. Primò modò considerati, debent operari secundùm dictamen rationis, ut sint perfectè rationales. Secundò modò, debent agere secundùm legem Evangelicam, ut siant perfectè sancti. Tertiò modò, omnes suos actus dirigere debent, ad beatitudinem æternam quam sperant, & ad quam aspirant, ut ipsi copiosius aliquandò possideant.

Notandum 3. Philosophiam & Theologiam invicem in aliquibus convenire & differre in aliis: convenient in objecto & fine: in objecto quidem, quia utraque versatur circa Deum & circâ res ab eo productas, illa quidem circa Deum ut authorem naturæ & rerum omnium creaturarum opificem: hæc vero occupatur circa Deum ut auctorem gratiæ & rerum ad hominis salutem spectantium. convenient pariter in fine: utraque enim Ordinatur ad hominis felicitatem, in veritatis cognitione & amore Dei consistente atque comparandam per media naturalia aut supernaturalia. Differunt pariter, primò ratione

effectorum propriorum, quæ respectu Philosophiæ sunt sapientia & prudenter, terrena & humana cum morum honestate & felicitate terrenâ conjunctæ: respectu sacræ Theologiæ sunt sapientia & prudentia cœlestis & divina, cum verâ pietate & beatitudine æterna conjunctæ. Secundo, ratione principiorum sive notionum communium, quibus conclusiones suas, suðque modô format ac firmat. Philosophiæ principia sunt propositiones quarum veritas solo lumine naturæ ex ipsis terminis appareat: Theologiæ verò principia innituntur revelationi divina & lumine fidei innotescunt. Utrum verò Philosophia ad Theologiam illustrandam & ejus confirmanda dogmata aliquid conferat, determinandum erit in sequentibus.

CONCLUSIO I.

Philosophia est necessaria necessitate principijs ad complendam perfectionem naturalem hominis.

Probatur, ut homo sit completem perfectus naturaliter, debet operari secundum dictamen & regulas rectæ rationis, quæ sunt, assentiendum vero & falso dissentientium; Bonum amplexandum & malum fugiendum; sed haec perfectè præstare nequit absque Philosophiâ, quæ veritatem à falsitate; & bonitatem à malitia secernit: Unde Seneca Epist. 16. *Philosophia animum format & fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda & omittenda demonstrat, sedet ad gubernaculum & per anicipitia fluctuantum dirigit cursum: sine hac nemo securus est.* Ergo Philosophia homini necessaria est ad ejus perfectionem naturalem implendam.

Dices solâ naturâ docente sufficienter novimus assentiendum esse vero, & falso dissentientium: malum fugiendum, & bonum amplexandum. Ergo ad id non est taliter necessaria Philosophia.

Diff. anteced. Sufficienter ea novimus quæd principia generalia, hoc est, cognoscimus in universum esse declinandum à malo & faciendum bonum, Concedo: quæd principia particularia, id est, natura edocet hoc esse bonum, & istud malum in particulari, Nego: plerūmque enim malum pro bono, & falsum pro vero amplexantur, qui à solâ naturâ ducentur, ut constat de Idololatria, qui cum naturali lumine cognovissent aliquod Numen esse colendum: attamen mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupendum, & serpentium (inquit, D. Paul. ad Rom. 1.)

CONCLUSIO II.

Philosophia non est necessaria necessitate principijs seu medijs: sed tantum necessitate utilitatis ad Sanctitatem & Beatitudinem æternam consequendam. Hæc conclusio duas habet partes, quarum.

Probatur 1. Illud dicitur necessarium ad aliud necessitate principijs, sine quo istud obtineri non potest: sed sine Philosophiâ sanctitas & æterna beatitudo obtineri possunt. Ergo ad eas acquirendas non est taliter necessaria, Major constat ex 2. notab. Minor pariter est evidens, Tum quia parvuli baptisati, si ante rationis usum moriantur, salvi fiunt: Tum quia mulierculæ, rustici, ignari, & nul-

Huius litteraturæ homines cœlum descendunt, dum plerunque sapientes ad ima barathri præcipitantur: Tum denique, quia sanctitas & beatitudo comparantur per observanda Dei mandata, ad quæ non est necessaria Philosophia. Ergo, &c.

Dices. Nemo potest fieri sanctus; nec beatitudinem consequi, nisi declinet à malo, & faciat bonum tam in genere, quam in particulari: sed id præstare non potest absque Philosophiâ, ut in præcedenti Concl. dictum est. Ergo nullus fieri potest sanctus, nec beatus absque Philosophiâ.

R. esp. Concessâ Majore dist. Minorem, id præstare non potest, nisi habeat aliundè, quam à lumine naturali principia, quibus in suis operationibus & rigatur, Concedo: si talia principia habeat, Nego, sed nullus est Christianus qui principia non habeat, quibus de bono faciendô, & malo fugiendô instruatur: habet enim Dei mandata, Concionatorum & Pastorum documenta, de quibus inquietab Regius Psaltes, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.*

Probatur 2. Part.., quod intellectus perfectius circa verum, & voluntas circa bonum diriguntur: eò facilius sanctitas, & æterna beatitudo comparantur: sed hoc utrumque munus præstat Philosophia. Ergo, &c.

Dices. Doctiores sèpè sunt peiores ignarisi. Item ex Apostolo, Corinth. c. 8. *sciensia inflat*, id est, superbiam procreat. Ergo Philosophia non proutuntur dedit, sed obest sanctitati, & beatitudini consequendæ.

R. esp. Concessô Antec. Negando conseq. id enim non provenit ex parte, & defectu Philosophiæ: sed

Philosophi, qui scientiâ abutitur, referendo ipsam ad finem indebitum.

Unde S. Bernardus Sermon. 36. in Canticâ ait. *Sunt qui scire volunt, eò fine tantum ut sciant; Et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi; & turpis vanitas est. Et sunt qui scire volunt ut scientiam suam aliis vendant v. g. pecunia pro honoribus; & turpis quaestus est. Sed sunt qui scire volunt ut alios edificant, & charitas est: Et item qui scire volunt ut edificantur: & prudentia est. Quibus patet scientiam etiâ optimam, perversâ studiosorum intentione posse à recto exhortare.*

CONCLUSIO III.

*P*hilosophia nullatenus obest, immo plurimum prodest Theologie comparanda. Probatur Theologia versatur circâ propositiones easque vel puras, quæ solius Theologiarum terminis ex revelatione divina cognitis constant; vel mixtas, quæ unâ Theologicâ, alterâ Philosophicâ terminâ combinantur: at tam ex iis quam ex illis complures sunt quæ sine adminiculâ Philosophiæ recte & solidè explicari, probari, & intelligi non possunt, enim verò qualiter Theologus noscerem unam ex aliâ recte deduci, justè suas in partes distribui, atque congrue definiri, si definitionis, divisionis, & argumentationis præcepta à Logica excipienda ignoraret? Si per Philosophiam ingenium futuri Theologi procidè non disponatur, tunc ad invenienda argumenta pro demonstrandâ & asserendâ veritate Theologica; tum ad evitanda, solvenda, & enodanda aculeata Sophismatha quæ contra hujusmodi concla-

sione Theologicas, & fidei veritates ab hereticis & perversis hominibus obijiciuntur, quomodo doctrinæ cœlestis defensio & assertio ab eō poterit institui?

Deinde idcirco Philosophia Theologæ censeretur obesse, maximè quia lumen rationis naturalis ex quâ oriuntur & cui potissimum innituntur dogmata Philosophica, rebus à Deo revelatis & lumini fidei opponitur: at ita non est, enim verò sine ratione humanâ, homo non potest judicare de rebus divinis, neque verum à falso, & bonum à malo discernere. *Presterea* sine ratione humanâ res fidei neque doceri, neque disci, nec intelligi possunt: igitur nulla forent Theologica dogmata, quæ maximè occupantur circa res fidei explicandas & afferendas nisi rationis usus esset. Denique principia Philosophiæ naturaliter nota sunt, eorumque veritas ex ipsis terminis perspicitur, ita nec falsa sint, nec cogitari possint esse falsa, & quidquid in Philosophia verum est, cum ipsis principijs conveniret: hujusmodi principia Philosophica etiam cum rebus Theologicis concordant, neque enim verum pugnat cuim verò; nam ait Aristoteles libro 10. annal. cap. 32. *opere omne quod verum est sibi consentaneum esse*, ac subinde quod in Theologia verum est censi non potest in Philosophia falsum, nec vice versa: igitur neque rationis naturalis, neque Philosophiæ usus, principiis Philosophicis contradicunt.

Dices primò, plurima sunt à Philosophis tradita dogmata quæ fidei & principiis Theologicis adversantur, putà quod mundus sit cœternus: quod non sit factus ex nihilo sed ex præexistente materiâ Deo coœva & improducta, &c. Igitur Philosophia

Theologiae contradicit.

Nego consequentiam, enim verò distinguendum est inter Philosophiam & Philosophorum opiniones ac placita; neque enim definienda est Philosophia ex illius professoribus sed ex ipsâ suâ naturâ & rerum veritate. Fuerit sanè Aristoteles peripateticæ scholæ princeps, fuerint alij academiarum & sectarum authores celebrandi, per me licet: at indignum ingenuo Philosopho, præsertim christiano censeo, illis tamquam solis Philosophiæ magistris mordicus adherere & eorum principio ac decretis tamquam indubitatis veritatis regulis conferre fidem sine legitimô examine; præsertim cùm ea sit humanæ rationis cœcitas & protervia ut nisi divinô lumine illustretur & divinæ authoritatis fræno coercetur facilè repudiat tamquam falsum, quod demonstrari nequit esse verum; Igitur eatenus audienda sunt veterum Philosophorum placita, quatenus fidei lumini atque Dei verbo non contrariantur.

Urgebis, Philosophia falsum existimat, quidquid naturæ limiges & humanæ rationis captum excedit: at hoc apertè contrariatur Theologæ principiis, quæ maximè constant ex rebus, & mysteriis naturæ, & rationis vires excedentibus. Igitur, &c.

Nego majorem aliud enim est veritatem non cognoscere, aliud contradicere veritati: reverà quidem Philosophia plurima ignorat quæ fidès credit: illa tamen iis non contradicit, sed judicium suspendit. Quod si interdum perperam judicat, hæc allucinatio, non Philosophiæ, sed Philosophis adscribenda est; nam errata & peccata artificum, non sunt imputanda ipsis arti, neque errores Philosophorum

phorum habendi sunt pro genuinis Philosophiæ decretis ; sunt enim ab eâ deviationes & ipsius excremента.

Instabitis non solum Philosophi sed ipsum etiam Philosophia damnatur ab Apostolo tamquam fidei christianæ contraria, nam ad Colossenses cap. 2. ait, videte ne quis vos decipiatur per Philosophiam, & inanem fallaciam. Deinde sancti Patres idem sentiunt, nam D. Greg. Nazianz. in oratione de modis disputandi, ait in Ecclesiam irrepserunt Philosophi, velut Aegiptiacæ pestes ; & Tertullianus l. de animâ cap. 3. Philosophos nominat animalia gloria & Patriarchas Hæreticorum. Item l. de præscript. adversus Hæret. cap. 7. ait Stultitia mundi in confusionem Philosophia ipsius elegit : ea est enim materia sapientia secularis, temeraria interpres divina natura & dispositionis. Ipsa denique hæresis à Philosophia subornantur Quid ergo Athenis & Ierosolimis ? Quid Academia & Ecclesia ? Quid Hæreticis & Christianis Nobis curiositate opus non est post Christum, nec inquisitione post Evangelium. Cum credimus nihil desideramus ultra credere. Ergo tantum abest ut Philosophia deserviat ad beatitudinem & sanitatem comparandam ; quin imo eis summè adversatur ; quippe quæ hæreticis & erroribus tuendis faveat.

Resp. Nec Apostolum, nec Patres damnare Philosophiam integrum & incorruptam : sed adulterinam, & per malitiam Philosophorum depravatain : nam ipsem Tertul. l. de Corona militis, docet litteras, id est Philosophiam, esse summè necessarias nostris erga Deum studiis : D. Aug. ipsam Christianis ad fidem tuendam esse perutilem asserit pluribi : sed con-

vincit in libro I. contra Cresconium cap. II. Idem tuetur plurimi Patres, quos longum esset, & alienum ab instituto nostro recensere.

Nec refert quod Philosophia deserviat Hæreticis ad fidem impugnandam ; deservit enim & Catholicis ad eam propugnandam : Nec ideo esset culpanda & rejicienda : alioquin culpanda pariter, & rejicienda foret Scriptura sacra, quippe cum eâ similitè abutantur Hæretici adversus fidem.

Dico insuper Sanctos Patres equidem meritò plerumque invchere in Philosophorum errores quibus suam doctrinam infuscabant : non vero damnare eorum Philosophica ac vera dogmata. Nam ut ait D. Augustinus l. 2. de Civit. Dei cap. 7. Philosophi quadam magna, quantum divisiuns adjuti sunt, invenerunt : quantum autem humanius impediti sunt, erraverunt.

Hinc D. Gregorius Nazianz. postquam pluribi Philosophiam encomiis celebrasset, Oratione I. de Theolia refert varios Philosophorum errores, & ad eos insectandos hortatur, his verbis.

Pythagora silentium & fabas illas Orphicas infectare, recentioremque arrogantiā horum verborum ipse dixit. Impetu Platonis Ideas animarumque nostrarum in varia corpora immigraciones, & circumitiones, & reminiscētias ; denique non pulchros amores per corpora pulchra in animum subeuntes. Epicuri impium Numinis contemptum exagita ; nec non atheos, & Philosophiā indignam voluptatem. Ariophorelis jejunam & angastam providentiam, versutum quo item artificium, & mortales de anima sermones, & nimis humana atque abjecta hujus viri dogmata.

G

confuta. Stoïcoram supercilium dejice. Cynicorum ingleviem & scurrilitatem impete: vacnum illud, nugarum certe plenum incesse. Denique quamcumque illi de Diis, de Sacrificiis, de Simulacris, de Damonibus sum male-

ficiis, cum beneficis, de vaticinatione, de numinis atque animarum evocatione, ac postremò de vi & facultate synderum vanissimè disputant. Quibus paret cum culpare Philosophiæ errores, non verò Philosophiam.

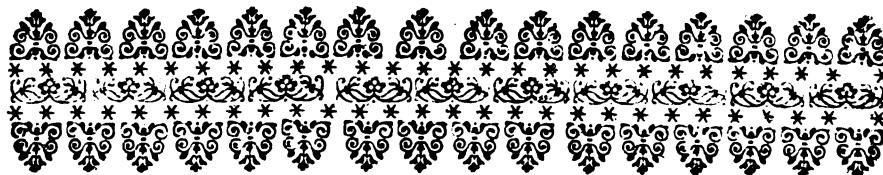
PRIMA PARS PHILOSOPHIÆ.

Qua est Logica.

LOGICAM cateris Philosophiae partibus eruditionis ordine præponendam esse, nullus (ut arbitror) Philosophorum ibit inficias: ea siquidem est, quæ docenda, & discenda scrutatur ut inventiat, inventa judicat ut approbet, vel improbet; approbata rationibus confirmat ne impugnentur; & impugnata propugnat, ne funditus expugnentur. Hinc Doctorum doctissimus, & Sanctorum augustinissimus Augustinus ubi I. l. de ordine cap. 18. Logicam nominasset artem, artium, & scientiam scientiarum, quâ apertâ aliæ reserantur, & quâ clausâ cæteræ obstruuntur, sic scribit, Quomodo ratio ad alia fabricanda transiret, nisi priùs suas regulas & præcepta, quasi quædam machinamenta distingueret, notaret, dirigeret, proderetque ipsam Disciplinarum disciplinam, quam Dialeticam vocant. Hæc docet discere, in hac sibi ratio demonstrat quæ sit, quid velit, quid valeat: Scit autem scire, sola vult scientes facere, nec solùm vult; sed etiam potest. Vnde caterarum scientiarum Parens, Clavis, & Janua solito vocatur. Ad quam ut facilior pateat aditus, ipsam scientiarum januam tres in particulas, secundum triplicem sciendi Modum ab ea tradendum & aperiendum, distribuemus. Sed huic janua præfigendum est vestibulum, in quo existentia, natura, causa, & proprietates illius depingantur, & insculpantur.

Gij

DISPUTATIO PROEMLIALIS.

De Logica in Communi.

Uobus potissimum ab idiomate Græco oriundis nominibus, intitulatur aperienda jam à nobis Disciplina: *Logica* enim dicitur à nomine λόγος, duo præsertim significante, Sermoneum videlicet, & Rationem, quibus Logica scientia *sermocinalis*, & *ratiocinatrix* vocatur: *Sermocinalis* quidem, non quod primò versetur circa ordinandum sermonem ore proferendum: ipsum enim non nisi per accidens, & quatenus latentis in mente conceptus expressivus est, respicit: sed quia primò circa regulandos animi affectus, quæ sunt interni sermones, & verba mentis, occupatur. *Ratiocinatrix* autem, quia non nisi ad regulandam rationem, discursum, sciendis modum investigat, & speculatur.

Dialectica verò nominatur à verbo græco διαλέγομαι quod significat, probabiliter disputo, ex Cicerone insine libri tertij de naturâ Deorum: in quo etiam sensu usurpatur ab Aristotele primo Topicorum cap. 2. dum ait *Dialectica* proprium esse, & maxime familiare de qualibet re proba-

biliter diffrere: ideoque Averroës & Alexander, initio Topicorum, Simplius primo Phys. c. 8. & alij Græci Interpretes putant Dialecticam octo libris Topicorum tantummodo contineri. Unde Logica pro universa disputandi arte sumi deberet, Dialectica verò pro alterâ tantum parte, quæ scilicet viam & rationem docet disputandi ex probabilibus: etiamē communis Philosophorum usus jam obtinuerit, ut voces Logica & Dialectica ad eandem disciplinam exprimendam indiscriminatim usurpentur.

QUÆSTIO I.

An & quotuplex sit Logica.

Notandum. I. duplēcēt communiter à Philosophis admitti Logicam, *Natura-Logica* item videbit, & *Artifici-duplex-
talem*. Prior est ipsissima hominibus *Natura-
ingenita ratiocinandi virtus & facul-
tas*, quā plerique nullis instruēti p̄z-*Artifici-
cialiter*.

cepsis, haud imperitè definiunt, dividunt, & ex notioribus ignota inferunt. Posterior est vel actualium, vel habitualium cognitionum adnotatio, quibus definiendi, dividendi, & argumentandi præcepta perfectè novimus.

*Artificialis est
Docens
vel
Viens.*

Notandum. 2. Logicam totalem speciari posse per ordinem, vel ad principes partes ex quibus coalescit; vel ad præcipua munera quibus fungitur. Priori modo in *Definitoriam*, *Divisivam* & *Argumentativam* distribuitur: Posteriori verò in *Docentem*, quæ docet, & tradit præcepta perfectè definiendi, dividendi, & argumentandi: Et in *Venientem*, quæ talibus præceptis uitur, ipsa ad proximū reducendo, tam in se quam in aliis scientiis, quibus inservit. Prior dicitur à Græcis *Logica à rebus avulsa*, tò quod præcepta definiendi, dividendi & argumentandi consideret in genere: Posterior dicitur *Rebus Concreta*, quia præcepta illaribus particularibus applicat.

Notandum. 3. Hanc utramque iterum esse duplēm; *Actualēm* scilicet, & *Habitualēm*.

Logica docens Actualis, est dictamen intellectus, actu tradentis regulas & præcepta definiendi, dividendi iterum & argumentandi.

Logica Viens Actualis, est ipse-Habitu met actus intellectus, quo definit dñitalis vedit & argumentatur secundam reperit. *Logica Docens habitualis*, est habitus qui dat facilitatem intellectui tradendi regulas definiendi, &c.

Viens habitualis, est habitus qui confert intellectui facilitatem applicandi præcepta Logicæ docentis. Certum est autem Logicam docentem actualēm distingui realiter ab utente Actuali, quia una potest esse

stria altera; potest enim quis actu cognoscere qualiter sit formanda definitio, absq[ue] eo quod definitionem, actu conficiat. Unde solum restat resolvenendum quomodo Docens habitualis distinguitur ab Utente habituali.

CONCLUSIO I.

*E*st admittenda *Logica artificialis*. Suadetur conclusio hac ratione. Quoties aliqua potentia in suis eliciendis operationibus à recto trahite deviare potest, toties divinā prvidentiā cœatum est, ut aliquā interveniente arte, vel scientiā regulatur, ne perpetuò desiceret: sed intellectus deviare potest in suis discursibus: Ergo aliquā arte, vel scientiā est regulandus: sed hæc vocatur Logica: Ergo est admittenda. Major constat per inductionem ex singulis corporis & animæ potentiis colligendam. Minor patet experientiā, quæ constat homines nullis instructos Logicæ præceptis, inter-discurrendum sapissimè in errorem impingere, & non nisi cum erroris formidine veritatem perscrutari: qui verò Logicæ regulis sunt prædicti, veritatem à falsō fecernunt, ex notis ignota inferunt, & rei cuiuslibet naturam, principia, partes, & proprietates facile ac certò percipiunt.

Dices. Oculus corporis nullò indiget habitu ut futurum objectum percipiat. Ergo à simili intellectus (animæ oculus) nullò indigebit habitu ad suum objectum percipendum.

Antec. Constat, & consequentia similiter; tam enim intellectus naturaliter determinatur ad intelligibile, tanquam ad objectum sibi pro-

G. 3.

portionatum, quam oculus ad objectum visibile.

Nego paritatem, & ratio disparitatis est, quod oculus corporis faciliter suum objectum percipiat, ut poterit cum moveatur ab objecto presente, & solo intuitu apprehensibili; Intellectus autem non movetur ab objecto intelligibili, sibi immediatè presente & unicò ac simplici intuitu perceptibili: sed plerūmque illud percepit mediante discursu, & rationatione, procedendo videlicet à jam cognitis ad incognita noscendo. Hic autem processus multis subjetetur erroribus; nam quid, ex quō, & qualiter unum ex aliō inferendum sit penitus ignorat intellectus, nisi per Logicæ regulas dirigatur.

Urgebis. Naturalia non egerint arte: sed discurrere est naturale hominibus sicut Cani latrare: ergo nec etiam ad discurrendum egerimus arte.

Natura eget arte non quidem ut operetur: sed ut operetur certius. Distinguo Majorem, naturalia non egerint arte ut fiant, Concedo: ut ritè & perfectè fiant, Nego: etsi enim cantus avibus sit naturalis, tamen ut ad numerum & concentrum canant, institutione egerint: ita pariter licet homini naturale sit differere, tamen eget arte ad rectè differendum, præsertim cum ejus natura peccato originali vitiata sit ac depravata.

In statibus natura certior est arte: igitur vis ingenita differendi, seu Logicæ Naturalis præstas artificiali, proindequè hæc non est necessaria.

Distinguo antecedens. Natura determinata ad unum agendi modum est certior arte, concedo: natura indifferens ad plures agendi modos, est certior arte, nego. Itaque duplex est naturæ agendi modus, alias quidem determinatus, & invariabilis, ut ignis

ad calefaciendum; solis ad illuminandum, &c. alter indifferens ad plures agendi modos, ut hominis, qui ipsa experientiæ teste, interdum bene, interdum male suas exerit actiones: quamobrem indiget aliquā regulā & facilitate ut eas rectè eliciat: igitur cum interdum bene, interdum male discurrat, eget Logicæ artificiali tanquam certā ad rectè discurrendum regulā.

Urgebis iterum. Quæ ab authore naturæ procedunt perfectiora sunt ijs, quæ oriuntur ab hominibus: sed ingenita vis discurrendi procedit ab authore naturæ: ergo præstantior est, & certior præceptis Logicæ artificialis, quæ ab hominibus traduntur.

Distinguo majorem: perfectiora sunt secundum quid concedo: simpli-citer & absolutè, hoc est, sub quolibet respectu: Nego. Itaque facit ea quæ sunt naturalia esse perfectiora secundum quid, puta secundum facultatem, & ritus agendi, quam solus Deus tribuit, non verò secundum operationem, & perfectionem actionis, quæ ut certè & debitè eliciatur, eget regulis & præceptis ut ipsam experientiæ sit compertum.

CONCLUSIO II.

Logicæ totalis, per ordinem ad principes partes ex quibus coalescit, rectè distribuitur in Definitivam, Divisivam, & Argumentativam. Probatur. Tot sunt admittendæ principes Logicæ partes, quot sunt præcipua sciendi instrumenta: sed hæc tria sunt. Ergo & illæ. Major constabit infra. Minor probatur, tot esse debene diversa sciendi instrumenta, quorū re qualibet sunt nobis ignotæ: atquæ hæc præcipue tria sunt; quæ

enim de re qualibet ignoramus, ad tria potissimum capita sunt revocanda, scilicet vel ad naturam, vel ad partes, vel ad proprietates, & causas: sed hæc nobis innotescunt per definitionem, divisionem & per argumentationem: ergo, &c.

Quod Argumentatio scientiarum sit genitrix, nemo Philosophorum Defini-dubitatur. Sed nec pariter de Defini-tio pa-tione, & Divisione debet esse dubius: rit scië- Definitione siquidem constante genere proximo, & differentia propriâ, rei natura cognoscitur. Unde Aristoteles l. 2. Post. c. 10. n. afferit definitionem esse quasi demonstrationem probantem quid sit.

Idem de Divisione ferendum est judicium; hæc enim aliquati median-te discursu, rei cuiuslibet partes tam essentiales, quam integrales certò & evidenter aperit. v. g. ut per divisionem sciri possint hominis partes essentiales, sic erit procedendum. Homo-dscienc-est ens, ergo vel Deus vel Creatura; tiam-pa-non Deus, ergo Creatura: Creatu-rit Di-va-rio. ra vel est substantia, vel accidens; homo non est accidens, ergo substantia: Substantia vel est spiritus, vel corpus; homo non est spiritus; Ergo corpus: Corpus est vivens, vel expers vita, homo non est expers vita ergo vivens: Vivens est planta, vel animal; homo non est planta, ergo animal: Animal est rationale, vel irrationale; homo non est animal irrationale, ergo est animal rationale. Quæ sunt duæ partes essentiales illius.

Nec refert, quod Arist. citat lib. Brd. c. 5. Videatur afferere Divisionem non esse instrumentum sciendi: dico enim ipsum non absolute negare divisionem esse aliqualiter scientiae genitricem: sed solum quod non sit talis, nisi aliqualem discursum habeat adjunctum.

CONCLUSIO III.

L Ogica Docens, & Utens est unus & idem realiter habitus, solo munere distinctus Hæc est Docto-ris quæst. i. universalium.

Probatur. Non sunt multiplican-da entia sine necessitate; sed nulla est necessitas multiplicandi realiter habitum Logicæ Docentis & Utenti-s: ergo non sunt diversi. Probatur Minor. Necessitas admittendi alicuius habitus provenit à difficultate quam patitur agens inter-agendum; quæ per habitum superari possit: Sed qui habet Logicam docentem, nullam experitur difficultatem ad quam vincendam opus sit alio habitu Logi-ca utentis: ergo nulla est necessitas distinguendi illos habitus.

Probatur Minor. Omnis difficultas superanda per habitum, ex triplici solùm fundamento oriri potest; vel ex ignorantia præceptorum; vel ex indispositione facultatis exequentis; vel ex defectu materiæ: At ille qui habet Logicam docentem, tales difficultates non patitur in usu. Non quidem ignorantiam præceptorum, ea enim supponit nosse per Logicam docentem: Neque ex indispositione facultatis exequentis, cum in Logica eadem sit facultas exequens & dirigens putat intellectus; unde si paratus sit sufficenter ad dirigendum, sufficenter quoque paratus erit ad exequendum: Neque ex defectu materiæ, quia materia Logicæ docentis & utentis non est diversa; siquidem illa versatur circa præcepta definiendi, dividendi & argumentandi quatenus noscenda; hæc vero ista respicit quatenus applicanda.

Si vero dixerit interdum intellectus

Etum aliquam pati difficultatem in applicandis regulis Logicæ docentis in aliena materia, putà cum definitum & dividendum erit corpus naturale.

Respondebo, hanc difficultatem non esse superandam per habitum Logicæ utentis; sed per habitum Physicæ, quæ est scientia à Logicâ tunc docente tum utente omnino diversa.

Dices. Aliquis sciens qualiter syllogismus sit formandus in *Cameræ* v. g. summam tamen patitur difficultatem in hoc syllogismo conficiendo, ut patet in Logicæ Tyrionibus. Ergo sunt diversæ difficultates à Logicâ Docente & Utente superande.

Nego Conseq. Et ad Antecedens dico, hanc difficultatem (si quæ sit) oriundam esse, vel ex eo quod illi Tyrone solū habeant memoriaz mandatas syllogandi regulas, non autem ipsas percipiunt; vel ex eo est, quod nesciant naturam materiæ, in quâ talēm syllogismum confidere cūpiunt. Si primum, falsum est eos perfectum habere Logicæ docentis habitum, ut objectio supponit: si secundum, hæc difficultas & imperitia non est evinceenda per habitum Logicæ utentis: sed per habitum illius scientiæ v. g. Physicæ, Moralis, aut alterius, in quâ vult syllogismum confidere.

Dices 2. In arte pingendi, & similibus, dantur duo habitus realiter diversi, unus quod pictor facilitatem habet ad cognoscenda picturæ præcepta, alter quod juvatur ad eadem applicanda; aliquis enim nosse potest picturæ regulas, qui tamen pingere non posset. Ergo à pari de Logicâ Docente & Utente idem sentiendum est.

Quare Nego paritatem, & ratio disparitatis est; quod cum artes exerceantur

per externas corporis potentias, duplēm requirunt habitum; unum in intellectu, ad dirigendum; alterum in potentia motrice, ad applicandum: non enim eadem est potentia, quæ cognoscit qualiter sit pingendum, cùm eā quæ pingit; eadem verò est potentia (intellectus nempè) quæ cognoscit qualiter sit formanda definitio, divisio, & argumentatio, & quæ easdem efformat.

Dices 3. Actus diversæ speciei, diversos habitus generant: sed actus Logicæ Docentis & Utentis sunt specie diversi. Ergo, &c. Major constat, cùm enim habitus procreantur ex actibus: actus diversi, diversos habitus procreabunt. Minor etiam patet. Logica enim Docens circa præcepta definiendi, dividendi & argumentandi; Utens verò circa res definendas occupatur.

Dicitur Majorem; quando uterque actus producere potest aliquem habitum, Concedo Majorem; quando non potest, Nego Majorem: actus autem Logicæ Utentis nequeunt habitum producere. Et ratio est, quia nullus actus producit distinctum habitum, nisi aliqua sit in productione, talis actus, evincenda per habitum, difficultas: sed nulla est in eliciendo, actu Logicæ Utentis, quæ sufficienter non evincatur per habitum Logicæ Docentis: unde Nego Min. Ultra, que enim Logica versatur circa modum sciendi: illa docendo, regulas obtinendæ Scientiæ, hæc iisdem regulis utendo.

Accedit. quod unus & idem habitus tendere potest in diversos actus & ad eos inclinare, quando illi diversi actus sunt inter se connexi: sic v. g. habitus temperantiaz qui inclinat ad amorem sobrietatis, inclinat etiam ad odium ebrietatis; igitur tamen ei actus

tiam & usum articulatum duo requirantur habitus; non verò ad per ritiam & usum scientiarum.

Quando diversæ specie actus diversos habitus procreare possint.

DE PARTIBUS

actus Logicæ docentis & utentis sunt diversi nihilominus ab eodem habitu possunt procedere.

Dices. 4. Logica docens est scientia, Utens verò non ; usus enim scientiæ non est scientia. Ergo non sunt unus & idem habitus.

Resp. Logicam Docentem & Utentem, bifariam spectari posse. 1. Habitualiter, quatenus scilicet illa est habitus inclinans ad præcepta docenda, & hæc idem habitus inclinans ad eamet applicanda. 2. Aequaliter, quatenus illa præcepta actu edocet, & hæc eadem actu applicat; priori modō utraque est unus & idem scientificus habitus: posteriori modo non ita, ut diximus in prænotatis.

Urgebis. Atqui Logica Utens etiam habitualiter spectata non potest esse scientia. *Probatur.* Scientia habitualis versatur circa objectum necessarium & certum, alioqui non esset cognitio certa: sed Logica Utens versatur circa materiam incertam, & contingentem, videlicet circa applicationem præceptorum traditorum à Logica docente, quæ applicatio omnino contingens est & fluxa, potest enim fieri vel non fieri: Igitur, &c,

Distinguo minorem probationis. Logica utens versatur circa materiam incertam per actus secundarios Concedo: per primarios Nego; duplex enim est genus actuum in Scientiâ, alij sunt primarij, ad quos habitus scientificus primò & pr se inclinat, & illi versantur circa materiam certam: alij, veluti contingentes & secundarij, qui per primarios diriguntur, uti sunt omnes actus scientiæ occupati circa particularia objecta quæ referantur ad objectum commune, circa quod tendit isti quidem occupantur circa materiam continua-

PHILOSOPHIAE. 57

gentem & fluxam, qui tamen ut reæ eliciantur, non requirunt distinctum habitum, quia non addunt peculiarem difficultatem supra primarios; sed continentur in virtute habitus scientifici, vel quatenus circa ejus objectum versantur, licet per medium contingens; vel quatenus ejus directioni subduntur, ab eoque accipiunt principia & media, quibus utuntur. *Quod maximè patet in actibus Logicæ Utentis;* dependent enim à docente ut dirigente, ut imperante, ut ministrante principia & media ex quibus procedunt, sive in materia propria ipsius Logicæ, sive in extra-nea aliarum scientiarum.

Dices 5. Non augetur habitus Logicæ Docentis per actus Logicæ Utentis. Ergo utriusque non est idem realiter habitus. *Consequens* patet; nam omnis habitus augetur per suos actus. Antecedens patet experientiâ; siquidem ex repetita confectione syllogismi v. g. in *Darij*, non melius quis novit regulas quomodo sit conficiendus.

Concedo anteced. Et Nego consequiam, & rationem illius distinguo, cum Merinero habitus augentur per actus ab eis elicitos, Concedo; augentur per actus ab eis solum directos, Nego; confectionio autem syllogismi non sit ab habitu Logicæ docentis elicitiæ: sed solum directivæ & regulativæ. Itaque concedo quidem augeri habitum Logicæ docentis una cum prædictâ confectione syllogismi, ex eô quod advertat intellectus ad regulas secundâm quas debet talis syllogismus confici; Nego verò præcisè per talen confectionem augeri.

In statib; potest aliquis Philosophus esse promptus & expeditus ad conficiendum talen syllogismum,

Logica

H

absque eo quod cogitet de regulis secundum quas confici debeat: imò potest talem syllogismum expedītē concīscere, et si fortè non recordetur regularum; plures enim peritè discūrunt, quibus tamen syllogisandi regulæ penitus memoriam exciderunt; si enim plerique de ipsis regulis interrogarentur; vix responderent. Ergo falsum est habitum Logicæ docentis unà cum habitu utentis auge-ri per attentionem ad regulas.

Nego anteced. Non enim peritus est dicendus, qui nescit reddere rationem suæ actionis benè an malè formata fuerit; vel enim formaret prædictum syllogisnum absque ulla consideratione & attentione ad regulas: vel cum aliqua attentione. Si primum, non ut peritus; sed ut imperitus operatur; & si ritè conficiat syllogisnum, id easui fortuito tribuendum erit, non verò peritiaz. Si attendat ad regulas, vel eas apprimè novit: & sic augebitur habitus docentis per illam attentionem: vel non novit cas accurate; & sic non erit peritus dicendus.

Dices 6. Unus idemque habitus occupari non potest circa objecta diversia: sed Logica docens & utens tendunt in objecta distincta. *Probatur.* Logica docens tendit in præcepta generalia quibus ritè formentur definitiones, divisiones, argumentationes: Utens verò versatur circa Regulas particulares, quibus hæ mentis actiones dirigantur; at Regulæ generales à particularibus sunt distinctæ. *Igitur, &c.*

Distinguo majorem. Unus idemque habitus non cepdit in diversa objecta, quandò illa non subordinantur, & diversa occurrit difficultas in eorum apprehensione. *Concedo:* quando ejusmodi objecta sunt invi-

tem subordinata, nec appareat distincta difficultas in eorum objectorum perceptione, Nego. Porrò præcepta particularia Logicæ subordinantur generalibus, & eadem facilitate percipiuntur: quisquis enim novit in communi optimam definitionem constare debere genere & differentiā, & aliundē cognoscit hominis naturam, facilè has Regulas applicabit homini dicendo ipsum essentialiter esse animal rationale; ut potè cum animal habeat locum generis, rationale verò locum differentiæ: cuius utique ratio est, quod præcepta definitionis, sive spectentur in communi, sive in particulari, sunt eadem, quatenus ad Logicam spectant, & pari facilitate apprehenduntur, quatenus sunt præcepta Logicæ: tametsi coruri applicatio interdùm difficultatem annexam habeat ratione ignorantiaz subjecti seu materiaz per aliam scientiam cognoscendæ, cui hujusmodi præcepta debent applicari.

Dices 7. Illi habitus sunt realiter distincti quorum unus existere potest absque altero: sed Logica docens habitualis existere potest absque utente, nam qui cognovit præcepta Logicæ, nec tam ea applicat, habet quidem habitum Logicæ docentis non verò Logicæ utentis, qui non potest acquiri nisi per frequentem applicacionem hujusmodi præceptorum. Igitur, &c.

Nego minorem. Nam ut pluries dictum est, qui perfectè novit præcepta Logicæ docentis non patitur ullam difficultatem in eis applicandis ratione formæ, tametsi interdùm labore defecit cognitionis materiaz cui hujusmodi præcepta sunt applicanda.

Corollarium. Tametsi habitus Logicæ docentis & utentis sit unus

idemque realiter; nihilominus tamen distinguntur invicem formaliter. Tum quia diversas habent definitiones; Tum quia una concipi potest si ne altera: Tum denique quia ad varia ordinantur; Docens enim tradit præcepta: Utens verò ea applicat.

QUESTIO II.

Quodnam sit objectum Logicae.

I R C A. præsentis questionis resolutionem, quo sunt Philosophorum capita, tot penè sensus & sententiae, in quibus omnibus referendis & refellendis, immixtum supervacaneum est: sed cum tripartitis Subtilium sententia, quorum aliqui, syllogismum, alij, intellectus operationes; cæteri modum sciendi, Logicæ objectum esse contendunt: quid in hac controversia, certius & ad eorum Doctoris mentem verius est, aperiemus.

Objetū duplex Materiale & formale Notand. I. Objectum Scientiarum esse id omne, quod objicitur, seu proponitur Intellectui mediante scientiâ cognoscendum. Dicitur autem Objectum, quia objicitur intellectui cognoscendum. Vocatur etiam Subjectum, non quidem Inhesionis cui accidens aliquod inhæret: sed Attributionis, quia proprietates de quibus agit scientia, ipsi attribuuntur & ad illud referuntur. Hoc autem est duplex *materiale & formale*. Istud tale dicitur, non quod solis rebus corporeis & materialibus competat, sed propter analogiam quam habet cum materia; illa enim est indifferens ad varias formas, istud ad va-

rias scientias; unus siquidem & idem homo potest esse objectum Metaphysicæ, quatenus est ens; Physicæ, quatenus constat corpore naturali; Moralis quatenus est ad bonum dirigendus. Formale, objectum seu formale objecti, est illa formalitas in objecto materiali repe- rienda, quæ ipsum ad aliquam specialem scientiam determinat: sic v. g. corporeitas determinat hominem ad Physicam, entitas ad Metaph.

Notand. 2. Objectum iterum esse duplex, scilicet *Adequatum seu totale* & *Inadequatum seu partiale*. Primum est, ad quod referuntur omnia quæ in scientiâ pertractantur, vel tanquam partes essentiales, integrales, aut subjectivæ: vel tanquam proprietates & effectus: vel tanquam accidentia inservientia ad illius complementum, conservationem; aut cognitionem. Partiale est, quod ab unâ tantum parte illius scientiæ consideratur. Hoc iterum duplex, scilicet *magis Præcipuum*, est que nobilior pars objecti totalis: v. g. homo in Physicâ; & *minus Præcipuum*, quod est objecti totalis pars minus nobilis, v. g. *lapis* in Physicâ.

Rufus. Ex Merinerò; objectum inadæquatum magis præcipuum; aliud est *Attributionis* aliud *Attributum*. Objectum *Attributionis*, est nobilissima objecti totalis pars; ad quam cæteræ partes referuntur, & cui deserviunt; objectum autem *Attributum*, sunt illæ minùs præcipuae partes objecti totalis, quæ ad objectum attributionis referuntur, cuique inserviunt. Fatoe: ramon Doctorem Subtilem & Authores gra- viores, communiter objectum Attributionis pro adæquato indiscernibilem usurpare:

Notand. 3. Cum Doctore q. 3.

Hij

universal. ad objectum totale quatuor potissimum conditiones desiderantur rati. *Primo* debet esse unum aliquam unitatem, nam ab objecto attributionis & totalis scientia denominatur una, *Secundo* debet esse commensuratum disciplinæ & scientiæ cuius est objectum, hoc est, nec latius, nec angustius patere debet eam disciplinam & scientiam à qua respicitur. *Tertio* ad ipsum revocari debent omnia, quæ tractantur in illa scientia, vel in recto vel in obliquo, seu tanquam pars ipsius objecti, vel tanquam accidentis ad ipsius integratorem & notitiam conducens. *Quarto* denique ut ipsam à quilibet aliâ disciplinâ vel scientiâ distinguat; nam objectum attributionis alicujus disciplinæ continet ejus objectum formale, seu formalitatem illam complectitur, per quam disciplina vel scientia à quolibet alio distinguitur.

CONCLUSIO I.

Syllogismus non est objectum ad quatum totius Logicae, pro ut nunc traditur. Hanc conclusionem verbis expressis aperit Doctor *quest. 2. lib. 1. Prior. concl. 1.* Et eam ipsemet, hac ratione demonstrat. Objectum debet esse eorumne ad omnia considerata in illâ scientiâ cuius est objectum; sed syllogismus non est communis ad omnia considerata in Logica pro ut nunc traditur. Ergo, &c. Maj. Patet ex 3. Notab. Probat. min. sic. In Logica tractatur de definitione & de divisione, quæ sunt instrumenta sciendi aquæ ac syllogismus: per definitionem enim natura, & per divisionem illius partes, certæ ac evidenter etiam independenter à

syllogismo innoteantur. Ergo, &c.
Dices 1. Quidquid Logica speculatur, confert ad Syllogismum; definitio quidem, ut ex cognitâ essentiâ proprietates inferantur; divisio autem, ut ex cognitis partibus, quale sit totum concludatur. Ergo, &c.

Distinct. an seced. conferunt per se, & quatenus sunt diversa sciendi instrumenta, Nego: consequuntur per accidens, & prout sunt propositiones seu termini invicem contexi secundum formam Syllogisticam, Concedo: definitio enim quatenus est distinctum sciendi instrumentum, ordinatur tantum ad aperiendam rei naturam; quod si interim ad inferendum aliquod consequens inseriat, hoc ei per accidens contingit.

Instab. Omnis pars refertur per se ad solum cujus est pars: sed definitio & divisio sunt partes syllogismi; ergo ad ipsum per se referuntur.

Distinguo majorem. Omnis pars per se & propriè dicta, quæ ex natura suâ postulat componere totum; quemadmodum forma Physica per se tendit ad compositionem corporis naturalis ac fertur ad solum Concedo; pars per accidens, id est, quæ ex natura sua non tendit in compositionem totius quamadmodum lapis ex se non ordinatur ad compositionem domus, sed solum ex dispositione artificis Nego. Minorem similiter distinguo. Definitio & divisio sunt partes syllogismi per accidens Concedo: per se Nego. Si quidem hæc non postulant ex se concurrere ad confirmationem & compositionem syllogismi, quia etiam si ab eo separantur, non minus per se stant integræ & perfectæ: definitio enim per se & independenter à syllogismo est explicatio naturæ sci, similiter divisio est distributio

totius in suas partes.

Urgebis. Sicut se habet essentia ad proprietates ab ea emanantes, ita se habet cognitio essentiaz quæ est definitio ad proprietatum notitiam per essentiam quæ est demonstratio: sed essentia per se & ex natura rei respicit proprietates, quarum est origo: igitur cognitio essentiaz, seu definitio ex natura sua respicit cognitionem proprietatum, ad quam ordinatur, propindeque erit per se pars syllogismi & demonstrationis.

Nego majorem. Et ratio disparatis est quod essentia sit causa & radix proprietatum, ad easque intrinsecum dicit ordinem, nec sine eis ul latentius naturaliter stare potest: secus verò est de cognitione essentiaz, quæ nullum dicit ordinem intrinsecum ad cognitionem proprietatum; tametsi apta sit ad earum notitiam deducere beneficiorum discursus, quem tamen ad sui perfectionem non exigit.

Dices 2. Doctor. sub. q. 3. univers. expressis etiam verbis edocet, & probat syllogismum esse primum, & proprium logicæ objectum. Ergo vel sibi contradicit; vel nos illi.

Nego conseq. Duplex enim numerari potest Artificialis Logica, una ab Arist. & antiquis Philosophis edita, quæ solum ab Ante-prædicamentis incipit; & hanc Doctor loco in objectione citato numero 7. *Logicam veterem nominat*: alia quæ à modernis Philosophis ordinatur, amplectiturque præludia Philosophica, & Logicalia, Porphyriana universalia; & speciales tractatus de definitione, & divisione, quatenus sunt diversa sciendi instrumenta. Prior habet syllogismum pro objecto; cum enim (inquit Doctor quæst. 2. lib. primi Prior.) argumentatio sit modus sciendi perfectissimus; ideo

de isto Aristoteles fecit quasi totam Logicam, unicunque fuit ejus scopus ea tradere, quæ ad perfectum syllogismum formandum conferebant. De priori loquitur Doctor quæst. 3. univers. De posteriori verò q. 2. lib. 1. Priorum: cuius objectum afferit esse modum sciendi.

CONCLUSIO II.

TRes intellectus operationes ad verum dirigenda incongruè pariter in objectum adequatum totius Logica assignantur. Colligitur ex Doctori, qui in assignando Logicæ objecto, non solùm talium operationum nusquam meminit: sed & q. 3. Univers. num. 2. eandem prorsus refert, & impugnat sententiam.

Probatur. I. Conclusio. Illud non est adæquatum objectum alicui scientiæ assignandum, cuius principia, partes & proprietates illa non speculatur; sed operationum intellectus principia, partes, & proprietates non speculatur Logica. Ergo, &c. Maj. constat, Minor probatur, omnia quæ Logica speculatur, sunt præcepta definiendi, dividendi aut, argumentandi: atqui hæc non sunt principia, nec partes, nec proprietates actionum intellectus; sed instrumenta sciendi ab intellectu excogitata, quibus prima, secunda, & tertia intellectus operatio dirigeretur, non autem sunt ipsæmet operationes: Ergo, &c.

Confirmatur. Illæ intellectus operations sunt considerationis Physicæ; Ergo non Logicæ. *Probatur anteced.* Eiusdem scientiæ est potentiam, & illius operationes speculari; sciri enim nequit aliqua Potentia.

nisi illius operatio pariter cognoscatur; sed Physicæ animasticæ est speculari animam, & intellectum; Ergo & illius operationes.

Reponunt aliqui, illas operationes entitativè, & principiativè consideratas; id est, secundum earum naturam, & per ordinem, quem dicunt ad intellectum, à quo profundunt; esse quidem considerationis Physicæ; quatenus vero dirigibles, ad Logicam determinari.

Contra, illa dirigibilitas vel est intrinseca: vel extrinseca ipsis operationibus: si primum; Ergo sub entitate ipsarum involvitur, proindeque à Physica debet considerari: si secundum; Ergo est tantum forma accidentalis scientiæ; nec per consequens potest esse objectum formale Logicæ.

Reponunt alij Scotistæ moderni; dirigibilitatem esse duplē, extrinsecam unam, intrinsecam alteram: seu ut aiunt activam & passivam, vel formalem & objectivam. Priorem dicunt esse leges & præcepta benè definiendi, dividendi & argumentandi; posteriorem verò, ipsam potentiam, quam habet intellectus ut per illa præcepta dirigatur; sive putant se soluisse nostram instantiam dicendo dirigibilitatem operationum mentis considerari à Logica, non divisiim; sed coniunctim, quatenus nimirum dirigibilitas illa utramque involvit, tam activam quam passivam.

Verū in incident in Scyllam cupientes vitare Caribdim. 1. namque Philosophis haec tenus inaudita est præfata dirigibilitatis distinctio in activam & passivam; imò ab omnibus Philosophis ut incongrua est explodenda; quid enim magis incongruum quam dirigibilitatem activam admittere; An non idem ac si dicegerent, ig-

nem esse calefactibilem & solem illuminabilem, quia hic lumen, ille calorem producit? 2. Ex dirigibilitate activa & passiva non coalescit nisi unum per accidens; ex extrinseco namque & intrinseco non fit unum per se. Ergo si objectum formale Logicæ utramque hanc dirigibilitatem in suo concepiu formali involvere beat, erit tantum ens per accidens; ac proinde cum scientia specificetur maximè ab objecto suo formali, Logica non erit ens per se, nec habebit unitatem propriè genericam, quod tamen ipsi adstruunt.

Replicant. 2. dirigibilitatem esse quidem intrinsecam operationibus mentis, & ut sic à Physica considerari tanquam objectum materiale: at, inquiunt, quod est objectum materiale unius scientiæ, potest esse objectum formale alterius scientiæ.

Contra. Si Dirigibilitas esset objectum formale alterius scientiæ, vel id esset sub eadem præcisâ & formali ratione intrinsecâ quâ consideratur à Physica; vel non: Si primum, non potest esse objectum formale alterius scientiæ; etenim formale objectum debet distinguere scientiam cuius est objectum ab omni alia; quomodo autem distinguet, si ab alia scientia sub eadem formali ratione consideretur? Si secundum. Quero rursus, vel illa alia formalitas, sub qua dirigibilitas operationum consideraretur ab altera scientia, est ipsi dirigibilitati intrinseca, vel non: si primum, Ergo hæc etiam propter allatas rationes debet considerari à Physica: Si secundum, Ergo illa dirigibilitas non erit objectum formale, sed materiale alterius scientiæ; quippe cum ad illam per aliam formalitatem determinari debeat.

Replicant 3. Illam dirigibilitatem

Nec estiā intrinsecam, determinari per extrinsecam putā per præcepta; quæ, ut loquuntur, connorant actiones intellectus per ea dirigibiles, quatenus reduplicativè dirigibiles.

Contra 1. ex hoc sequitur illam dirigibilitatem intrinsecam, non esse objectum formale sed in materiae Logicæ; quippe cum ad eam per aliud determinari egeat. Imò nec poterit esse illius objectum materiale; quia hoc debet ad scientiam determinari per aliquam sibi inexistentem formalitatem: sic corpus humanum potest esse objectum materiale Physicæ, Medicinæ, &c. quia ad Physicam determinatur per naturalitatem, ad medicinam per sanabilitatem, &c. quæ sunt formalitates corpori intrinsece: illa autem dirigibilitas nihil habet intrinsecum per quod ad Logicam determinaretur. Missas facinus alias probationes, quas in hujuscē conclusionis confirmationem in priori editione adduxeramus, ut brevitatē cum claritate sectantes, studiosis Scolasticis indulgeamus.

Dices 1. Actiones humanæ voluntatis ut dirigibles ad honestatēm sunt objectum Moralis Philosophiæ. Ergo à famili, actiones intellectus ut dirigibles ad verum, assignandæ erunt in objectum Logicæ.

*Discr-
men in-
ter ac-
tiones
intel-
lectus &
volun-
tatis.*

Respondeo, quidquid sit de antecedente, de quo acturi sumus in Moralibus, Negando consequentiam; & ratio utriusque disparitatis est; quod actiones intellectus, per quamlibet scientiam dirigi possint ad verum; quamlibet enim scientia medianibus præceptis à Logica mutuatis intellectum dirigit ad percipiendam veritatem sui objecti: nulla autem scientia præter Moralem, actiones humanas ordinat ad honestatēm; honestas enim cum sit tan-

tum ens Morale, à sola Morali considerari debet.

Insuper, Logica nullatenus scrutatur, nec aperit operationum intellectus naturam, principia, partes, & proprietates; quatenus intellectus operationes sunt; sed tradit tantum regulas & præcepta quibus hæ dirigantur; At Moralis, actionum humanarum naturam, species, proprietates & principia aperit, nihilque pertrahat, quod non spectet ad actiones humanas quatenus humanæ sunt; & ad honestatēm dirigendæ: summum igitur inter utramque discrimen.

Dices 2. operationes intellectus ut dirigibles, esse pariter instrumenta sciendi; & consequenter nos ab eis sold nomine dissentire.

Contra, instrumentum sciendi, debet intellectum dirigere in comparandâ scientiâ: sed operationes dirigibles, nequeunt taliter intellectum dirigere; quippe cum ipsæmet directione indigeant: Ergo, &c. Deinde instrumentum sciendi non est dirigibile; sed directivum. Ergo eorum, & nostra sententia non coincidunt.

CONCLUSIO III.

Modus sciendi (generaliè sumptus,) recte statuitur objectum ad aquatum totius Logicae, prout illa nanc edocetur. Hæc est expressa Doctoris Subt. sententia, quam tradit in primò prior. quæst. 2. concl. 2. ubi ait, *Iste terminus, instrumentum sciendi, est subjectum in tota Logica: Probatur per conditiones positas, quia est communis ad omnia considerata in Logica, nec transcedit metas ejus.* Et colligitur ex Arist.

qui idcirco pluribi Logicam *Organum*, *instrumentum*, & *modum sciendi* nominavit; quia censuit eam, sciendi modum, tanquam proprium *objectum speculari*; scientias enim ab *objecto specificari*, & denominari ipsem edocet. Eam pariter amplectuntur quotquot sunt non degeneres Doctoris subtilis Discipuli, quos referunt Venerandi Patres ac doctrinæ Scoticæ Illustratores splendidi, *Poncii*, quæst. 3. 2. disputat. Logicæ. *Merinerus*, disput. proemiali num. 83. & alij.

Probatur Concl. Modo sciendi competunt tres conditiones ad *objectum desiderandæ*: Probo, primum enim Logica presupponit *modum sciendi esse quoddam ignoti manifestativum*. Per hanc definitionem modi sciendi, demonstrantur partes & proprietates ipsius; definitio enim, divisio, & argumentatio, sunt ignoti manifestativæ; proindeque sunt modi sciendi. 3. Nihil in Logica edocetur, quod ad modum sciendi ut sic non revocetur; quidquid enim traditur in Logica, spectat ad modum sciendi, vel definitivum, vel divisivum, vel demonstrativum, aut tanquam pars, aut proprietas, aut quid conferens ad eorum complementum, aut cognitionem, ut infra patebit: sed ex his specialibus modis sciendi formatur & integratur modus sciendi in genere, qui ipsis est communis. Ergo modus sciendi in genere est *objectum adæquatum Logicæ*.

Confirmat Merinerus noster sic. Finis & scopus totius Logicæ, est notificare omnes sciendi modos, quibus de re qualibet ignota scientiam aut veram notitiam habere possimus: sed hic finis & scopus adæquare habetur per notitiam harum trium specierum modorum sciendi. Ergo

modus sciendi, in communi & prout sub se comprehendit has tres species, est *objectum adæquatum Logicæ*. Major constat: Minor pariter, quæ enim de re qualibet ignorare possumus, ad tria capita reducuntur: scilicet ad essentiam, ad partes & ad proprietates: sed hæc tria manifestantur per prædictos particulares sciendi modos, ex quibus coalescit modus sciendi totalis; nam essentiam notificat definitio; partes divisio, & argumentatio proprietates. Ergo, &c.

Confirmatur iterum. Illud est *objectum totius Logicæ*, circa quod tota occupatur; atqui circa modum sciendi tota occupatur. Probo, circa illud tota occupatur Logica, secundum quod alijs scientijs inservit: atqui non inservit alijs scientijs, nisi secundum modum sciendi: Ergo, &c. Major constat, Minor pariter; quia Logica est necessaria ad alias scientias, ut infra probabimus: sed non est taliter necessaria, nisi secundum id quod illæ ab ea assumunt; scilicet modum definiendi, & demonstrandi, ut per se patet, Ergo, &c.

Dices i. Doctor loco laudato in conclusione, statuit Argumentationem pro *objecto Logicæ*; probatque omnia quæ tractantur in Logica ad ipsam referri. Ergo non statuit modum sciendi.

Distinguo anteced. Statuit Argumentationem in *objectum Attributio est ipsam* tanquam ad præstantiorem *Attributio est* vocantur eique inserviunt, Concedo. *Logica*; *Quia* inquit ibidem, *iste modus sciendi est perfectissimus inter alios*; ideo *objectum* de ipso Aristoteles fecit quasi totam *totale* & adæquatam *Logican*. Statuit argumentationem in *objectum totale* & adæquatum

tum Nego : ipsa enim argumentatio est modus sciendi specialis , qui ad modum sciendi in genere revocandus est. Patet igitur qualiter iste terminus argumentatio , est subjectum in isto libro ; simpliciter ; sed quantum ad proprietates communes , qua se tenent ex parte necessaria illationis.

Dices 2. Nulla scientia est sibi ipsi objectum : sed (ut diximus) Logica est modus sciendi, Ergo vel est sibi ipsi objectum , quod implicat : vel modum sciendi tanquam suum objectum non speculatur.

Logica habituatis est modus sciendi directivus non objectivus. Resp. concessa Maj. dist. min. Logica est modus sciendi directivus , Concedo : objectivus , Nego. Duplex enim est sciendi modus : unus Objectivus , suntque præcepta intellectui proposita , quibus in adinveniendâ scientiâ dirigitur ; & circâ hæc cognoscenda Logica tota versatur. Alter Directivus , suntque habitus inclinantes intellectum ad eadem præcepta noscenda , & ad praxim redigenda. Prior est objectum Logicæ : posterior ipsamet Logica nominatur.

Inst. Modus sciendi objectivus , est etiam directivus : Ergo nulla solutio.

Probo ant: Onnia præcepta sunt directiva potentiaz ad quam ordinantur: sed modus sciendi objectivus , est adunatio præceptorum quibus intellectus est dirigendus , &c.

Modus sciendi directivus remotè , exemplariter , & objectivè ; in quantum scilicet intellectus præcepta tratus est tantum dita respicit , ut secundum ea definiat , dividat , & argumentetur , Concedo , Est directivus proximè , habitualiter , motè & objectivè , Nego. Sicut à simili , termini pector aliquis habens præ oculis picnativè : tam imaginem , in alia tabella depinxerit ; ab imagine , picta dirigitur exemplariter , & objectivè ; ut simili-

lem efforinet ; sed ab habitu pingendi habitu sibi inherente , ad eamdem picturam littera efformandam subjectivè , & habitu litera dirigitur.

Dices 3. Objectum scientiæ debet esse unum , ut docet Doctor. q. 3. univers. Diccas ab unitate objecti , scientia unitatem esse colligendam : sed modus sciendi non est quid unum ; quippe cum sit plurimum & diversorum præceptorum adunatio , Ergo , &c. distinguo maj. Debet esse unum Objectum eadem unitate , quâ scientiâ est una , Concedo : diversâ unitate , Nego. Ad min. Modus sciendi non est quid unum unitate per se , Concedo : unitate ordinis , seu aggregationis , quâ unita est liter Logica , & quælibet alia scientia una . totalis est una , Nego.

Dices 4. Cuilibet scientiæ duplex est assignandum objectum , materiales videlicet , & formale : sed in modo sciendi , hæc non reperiuntur. Ergo &c. Distinguo Maj. Quando plures scientiæ circâ idem objectum versantur , Concedo Maj. Quando unica Quare tantum circa idem versatur , Nego. in modo sciendi ! Formalitas enim objectivâ inservit non de solùm ad diversificandas plures scientias , circâ idem objectum occupatas: se obiectum autem est scientia præter Logicam , quæ sciendi modum speculatur; proindeque superflua foret illa formalitas objectiva.

Ex his Colliges. Corollaria. 1. Voces & Nomina , incongruè à quibusdam in Logicæ adæquatum objectum assignati : quæ sententia tribuitur O. chamo nostro : sed perperam , siquidem eam impugnat: Tum in ptoemio sua Logicæ , Tum in 1. dist. 1. q. 8.

Patet hujus illationis veritas Tum quia tria tantum sunt in vocibus & nominibus spestanta , 1. Significatio , 2. ordinatio 3. congrua prolatio : At circa neutrum horum Logica occupa-

Logica.

tur; Grammaticæ enim est nominum & vocum significationem explanare: Rhetorica verò ea ordinatè & ornatè proferre: non autem Logicæ. Tum quia objectum scientiæ debet esse certum & necessarium: si enim nunc aliter & demum aliter se haberet, nulla de ipso certa haberi posset cognitio; vocis autem significatio omnino contingens & incerta est, utpote quæ pro vario hominum & nationum arbitratu varietur; ac proinde objectum Logicæ, quam esse scientiam mox probabimus, esse non possunt. Tum denique quia Logica solum speculatur quæ concernunt modum sciendi: at voces non pertinent ad modum sciendi: sed ad modum loquendi. Ergo nequeunt esse Logicæ objectum.

Dices 1. Illud est objectum Logicæ, quod est ignoti manifestativum: sed voces sunt ignoti manifestativa: siquidem notificant conceptus in mente priùs latentes. Ergo, &c.

Distinguo Majorem. Quod est ignoti manifestativum per conceptum clariorem & scientificum, ac in ordine ad ipsum intelligentem, est objectum Logicæ *Concedo*; per conceptum subobscurum non scientificum & solum in ordine ad aliud, *Nego*: voces autem sunt ignoti manifestativa, non clarò & scientificò modò: sed per significationem externam & incertam; utpote quæ mendacio plerumque subjaceat, nec etiam ordinantur ad intelligentem, sed ad alterum.

Dices 2. Logica non agit de rebus ipsis: Ergo agit solum de vocibus.

Distinguo anteced. Non agit de rebus ipsis directè & secundum earum entitatem consideratis. *Concedo*; non agit de ipsis indirectè & quatenus acfiniri distingui & inferri possunt

aliz ab alijs, *Nego*. Licet enim Logica agat de definitione de divisione & de Syllogismo in genere, Ac proinde videatur solum agere de vocibus: nihilominus, non agit de ijs nisi quatenus connexionem habent cum definitione divisione & syllogismo mentali quem exprimunt. Sicque non nudas voces: sed voces una cum conceptibus considerat.

Instabis. Logica agit per se de propositione: sed propositio cōstat vocibus: Igitur Logica agit per se de vocibus.

Distinguo majorem, Logica agit per se de propositione, mentali, *Concedo*: vocali, *Nego*. Duplex enim est propositio, mentalis videlicet & vocalis: mentalis est ea quæ in mente formatur, & in ea delitescit, nec foras per voces & signa erumpit: vocalis verò illa est, quæ exterius patet & vocibus aut signis exprimitur. Porro Logica agit de propositione mentali: hæc enim ad secundam mentis operationem pertinet: at non agit per se de propositione vocali; considerat enim tantum propositiōnem vocalem quatenus mentalem manifestat.

Subsumes Logica agit etiam de vocibus quatenus voces sunt. Ergo solutio nulla. Probatur antec. Logica agit de termino vocali, de verbo, de oratione, de nomine quatenus sunt signa ad placitum significantia: sed ut sunt talia signa, habent tantum rationem vocis. Ergo, &c.

Nego anteced. & minorem probationis distinguo: agit de ijs quatenus nudæ voces sunt & tantum signa ad placitum significantia, qualiter de verbo nomine & oratione agit Grammatica *Nego*: agit de ijs quatenus usurpantur pro rebus quas significant, *Concedo*: Nam ut ait Arist. 1. Elench. c. 1. *Cum res ad scolas ad-*

ducere non possumus, utimur vocibus, pro rebus. Sicut enim Astrologi (inquit Pontius) sphæram artificialem fabricant, & eum usurpant pro cœlis, ut facilius eorum numerum, motum, magnitudinem & distantiam discipulos suos edoceant: Sic Philosophi, ut evidenter definitionis v.g. naturam aperirent, vocibus usi sunt, quæ definitionis naturam supponerent & representarent. Ergo sicut sphæra artificialis non rectè diceretur Astrologiæ objectum, ita nec voces dici debent objectum Logicæ.

Dices 3. Logica dicitur *Sermocinalis.* Ergo considerat sermonem.

Distinguo antec. Dicitur sermocinalis ratione sermonis interni, Concedo: ratione sermonis externi & sensibilis qui voce profertur, Nego.

Res omnes non sunt ob Logice. Collige 2. Res omnes, incongruè pariter in objectum Logicæ assignari. Pater; illud enim est objectum Logicæ, cuius naturam partes & proprietates Logica considerat: sed non considerat rerum omnium essentias proprietates & partes, ut constat; non enim agitur in eâ de ijs quæ sunt objecta aliarum scientiarum, putâ, de ente ut sic, de corpore naturali, &c. Ergo, &c.

Dices. Logica agit de definitione, divisione & syllogismô, per quæ notificantur rerum, naturæ, partes & proprietates: Ergo agit de rebus.

Distinguo anteced. Agit de eis in abstracto & solum quatenus continet præcepta bene definiendi, dividendi, & inferendi, Concedo: agit de eis in concreto, quatenus rebus singulis hæc præcepta applicantur, Nego.

Vel aliter Distinguo; Logica agit de rebus omnibus, seu circa res omnes versatur, tanquam circa objectum remotum, Concedo: tanquam circa proximum, Nego. Duplex ita-

què distingui potest Logicæ objectum, scilicet proximum & remotum. Proximum est illud in quod directè, & immediatè tendit, remotum verò illud circa quod mediante proximo versatur. Fateor autem res omnes censi possunt objectum remotum Logicæ; nam definitio, divisio, argumentatio de quibus proximè tractat, ad res omnes possunt applicari; at nemo res eas esse ipsius objectum proximum; neque enim rerum omnium ipsa naturam, partes, & proprietates aperit, sed duntaxat tradit regulas & præcepta, quibus istæ certò possint innotescere.

Instabis ipsa præcepta definitionis, divisionis, argumentationis, circa quæ occupatur Logica, proximè applicantur rebus quæ definiuntur & dividuntur, & ex alijs inferuntur: igitur in eas res Logica directè & proximè tendit.

Nego antecedens. Nam hujusmodi præcepta, non rebus ipsis, sed mentis operationibus immediatè applicantur: siquidem ordinantur ad regulandas ipsius operationes mentis, quæ deinde circa res versantur.

Urgebis. Logica directè tendit in ipsum opus: sed esse definitum; v.g. est opus Logicæ: Ergo in ipsum directè tendit Logica. Porro definitum significat rem definitam: Igitur Logica in res ipsas tendit.

Distinguo minorum. Esse definitum est opus Logicæ secundarium, Concedo: primarium Nego. Itaque opus Logicæ duplex est; primarium & secundarium primarium est illud quod propter se consideratur à Logica secundariam est illud quod non consideratur propter se, sed propter gratiam operis primarij. Nam verò esse definitum est quidem opus Logicæ secundarium, non autem pri-

matum : si quidem esse definitum non consideratur a Logicâ per se , sed per operationem mentis definientis , quam consequitur proindeque quamvis esse definitum sit opus Logicæ , non propterea tamen forma definitionis proximè applicatur rei definitæ . Nam forma definitionis potest tantum applicari illi operationi mentis quâ definit.

Instabis tandem . Definitio v. g. est operatio naturam rei explicans : igitur fieri non potest definitio quin applicetur immediate rei cuius naturam explicat : proindè Logica immediate tendens in definitionem , tendit pariter in res ipsas : si quidem fieri non potest definitio quin rei natura innoteat.

Distinguo conseq. Non potest fieri definitio rei , quin ejus notificetur natura eique definitio applicetur , Concedo: non possunt considerari præcepta formandæ definitionis , quin rei alicui applicentur ; Nego. Definitio enim considerari potest secundum suam naturam & quatenus involvit sua præcepta ; vel secundum usum ; & quatenus rebus talia præcepta applicantur . Priori modo , non involvit aliquam rem in particulari : sed tantum posteriori modo .

QUÆSTIO III.

*An. 3. qualis Logica sit habens
intellectualis.*

Habitus
intelle-
ctualis
duplex
Super
natura-
lis &

O T A N D. 1. Habitus (quibus intellectus in suis eliciendis operationibus promptior efficitur) esse vel supernaturales & infusos , quales sunt *Fides* & *Spes* , &c. Vel naturales , & ex repetitis actibus

comparatos ; de quibus hic solum lo- Naturam quimus . Hi autem triplicem adhuc lis. in ordinem dividuntur : quemadmo- dum enim in voluntate tria sunt ha- bituum genera , quorum aliqui semper boni : alij semper mali ; alij in- Naturam differentes : ita pariter intellectuales lis tri- habitus . Aliqui sunt semper falsi , & plex Ve- ad falsum inclinantes , v. g. *Heresis* rius , *Dua- Error* &c. Alij semper veri , & ad Falsus. verum dirigentes de quibus infra ; Alij modò veri , modò falsi , putat opinio , fides humana , &c. Et quemadmodum habitus voluntatem ad bo- num semper inclinantes , virtutes morales nominantur : ita pariter ha- bitus , intellectum ad veritatem (quæ illius bonum est , & perfectio) dirigentes , virtutes intellectuales vocitantur.

Notand. 2. Cùm Aristot. 5. Eude- miorum e. 3. Virtutes mentis quin- que numerari , prima est *Intelligen- tia* , quâ certò , & evidenter asseri- mur quibusdam propositionibus , Intelli- quæ aut non possunt , aut non de- gentia. bent ultrò probari : sed ad alia pro- banda assumuntur : idcirco prima principia nominantur , & *Intelligen- tia* quâ cognoscuntur dicitur , habi- tus primorum principiorum .

3. Sapientia , quæ est complexum sapien- ex intelligentiâ & scientiâ circâ res sua. aldissimas mentem dirigens (inquit ibidem Arist. c. 7.) ita ut sapiens per intelligentiam præbeat assensum pri- mis principijs , & per scientiam , conclusionibus . 3. Scientia , quæ est scientia . habitus inclinans ad cognitionem certam , & evidenteim , de re necessariâ per discursum compatandam . **4. Prudentia** , quæ est habitus cum pruden- ratione verâ conjunctus ; ad agen- dum idoneus , in ijs occupatus , quæ sume homini bona & mala . 5. Est Ars Ars. quinque . Sic describitur Ars est ha-

bitus cum verâ ratione conjunctus, ad efficiendum idoneus: seu dirigens & rectificans potentiam, cuius est secundum artium operari, ut interpretatur Doct. Subt. in 1. d. 38. n. 5. Tres priores intellectum dirigunt circa necessaria; duæ vero posteriores circa contingentia; *Ars* quidem circa factibile, *Prudentia* vero circa agibile.

Hinc illæ virtutes mentis sunt in duplii differentia, aliæ namque sunt *speculatoria*, aliæ vero *practicæ*: *speculatoria* sunt intelligentia, sapientia & scientia: *practicæ* vero ars & prudentia: cuiusquidem divisionis ratio est quia virtus mentis discurrevit vel non, si non discurrevit vocatur *intelligentia*, id est, cognitio primorum principiorum sine discursu. Si vero discurrevit, vel discurrevit de rebus altissimis per altissimas causas, & vocatur *sapientia*, vel de rebus inferioribus, & vocatur *scientia*. Virtus mentis practica vel discurrevit de rebus quas refert ad honestatem, & vocatur prudentia, vel quas refert ad alium finem, quam ad honestatem, & vocatur ars. Nihilominus tamen, scientia potest etiam interdùm esse practica, dum videlicet in morum honestatem intellectum informat ut ab eo voluntas reguletur.

*Multiplex dis-
criterium
inter-
Sci-
entiam &
Artem.*

Notand. 3. Artem, & Scientiam pluribus invicem discrepare. Primum enim Scientia suas elicet conclusiones per demonstrationem: Ars autem solum intendit, ut artefactum sit conforme regulis, & pererioribus, præscriptis. 2. Scientia versatur circa res necessarias, & quæ aliter esse nequeunt; Ars vero, circa res contingentias, & quæ possunt aliter fieri. 3. Scientia habet sua principia in rebus ipsis; est enim cognitio rerum ut sunt: Ars autem, sua habet princi-

pia in mente artificis; taliter enim fit artefactum, qualiter istud faciendum, artifex mente concepit. 4. Ars circa potentias internas, & præcipue circa externas regulandas occupatur: Scientia autem in dirigendis internis animæ facultatibus solum detinetur.

Scientia sumitur bifariæ.
*Notandum 4. Ex Doctore pluri-
bi: sed potissimum in 3. dist. 24. q.
unica, scientia rōmen iūni bifariam.*
*Propriét videli-
cet & Impro-
Atist. 6. Ethic. cap. 3. dicens eam prie-
esse quā anima affirmando vel negan-
do dicit verum: hāc ratione solitò di-
cimus nos ea scire quæ vera putamus,
quoquo modo illud noverimus, si-
ve per fidem, sive per artem, sive per
experientiam.*

*Tres sūt cōditiō-
habente tres sequentes conditiones
1. Quod sit Certa, absque errore &
dubio. 2. De re Necessaria, absque
mutatione & varietate. 3. Per causas sit cer-
ta, per præmissas evidentes in-
tellectui illi qui discurrevit & ratioci-
natur. Sic scientiæ nomen usurpat
de Objec-
Arist. 1. Poster. cap. 2. Dicens. Sci-
ceffario.
re autem unamquamque rem simplici-
ter, & non ut Sophista per accidens, sit per
arbitramur; cum causam ob quam res
est, & illius causam esse, & fieri non
posse ut res aliter se habeat, cognosco-
re arbitramur. His prænotatis sit.*

CONCLUSIO I.

O Mnes Partes Logica, sunt Ha-
bitus: sed omnes non sunt Virtu-
tes intellectus. Hæc conclusio duas
habet partes, quarum, Probatur 1.
habitus residens in intellectu, est in-
tellectualis: sed Logice habitus re-

sident in intellectu. Ergo, &c. Major prob. Minor prob. In eâ potentia residet & recipitur habitus, à qua procedit, quam perficit, dirigit, & ad objectum inclinat: atqui habitus Logicae ab intellectu oriuntur, cum in operando perficiunt, & circa variis sciendi modos dirigunt, ut amplius constabit ex dicendis. Ergo, &c.

Topica non est virtus intellectus.

Probatur 2. pars. Dialectica seu Topica est pars Logicae: sed haec non est virtus intellectus. Ergo omnes partes Logicae, non sunt virtutes intellectus. Major constat, illa enim in Logica traditur. *Minor.* Prob. Virtus intellectus est habitus inclinans intellectum semper ad verum, & nunquam ad falsum: Topica, non inclinat semper ad verum. Prob. Topica inclinat circa problemata, quae probabiliter possunt suaderi, & dissuaderi; & cum unum & idem problema nequeat simul esse verum, & falsum; inde sequitur Topicam ad falsum inclinare, dum idem suadet & dissuaderet. *Ex his collige Dialecticam, sumptum pro parte Topicâ esse Facultatem, ut docet Arist. I. Rhet. c. 4.* Dicens: si quis Rhetoriam, & Dialecticam, ut scientias, & non ut facultates instruere conaretur, latenter earum naturam evertit. Id patet ex definitione Facultatis, quae est habitus, seu aptitudo: inclinans ad agenda contraria; atqui talis est *Topica*, inclinat enim ad probabilitatem idem suadendum, & dissuadendum. Ergo, &c.

CONCLUSIO II.

*L*ogica Docens est scientia propriæ dicta. Ita Doctor Subtilis

quæst. 1. universalium.

Probatur. Logica est habitus, & virtus intellectualis. Ergo vel intelligentia, vel sapientia, vel prudentia, vel ars, vel scientia: sed non est Intelligentia; non enim versatur circa prima principia sine discursu cognoscenda: Nec Sapientia, quia non inclinat ad inferendas conclusiones altissimas, ex altissimis principijs: Nec Prudentia; quia non versatur circa ea, quæ sunt homini noxia, aut proficia, bona aut mala moraliter: Nec etiam Ars; quia suas conclusiones demonstrat, necessaria respicit, & solas internas animæ, non autem externas corporis potentias dirigit. Ergo restat ut sit scientia.

Confirmatur. Ille habitus est scientificus, qui inclinat intellectum ad efformandam cognitionem certam, evidentem, & per demonstrationem generandam: atqui Logica doceus ^{In omnibus} est talis. Probo. In qualibet parte ^{nibus} Philosophie Logicae, veræ formari possunt demonstrationes: haec enim certæ sunt, & partibus evidentes: quod explicat rei naturam formari: debet constare genere & differentiâ; possunt sed definitio est oratio explicans rei ^{scientiæ de} essentiam; Ergo debet constare genere ^{fice de} monstrare & differentiâ. Similiter omnis oratio tiones. ignoris manifestativa est modus scien-^{tiae}; divisio partes rei manifestat; Ergo est modus sciendi. Tandem argumentatio constans præmissis certis & evidentiis rite ordinatis generat scientiam, talis est demonstratio: ergo generat scientiam: has autem & similes passim efformandas in Logica demonstrationes, esse scientificas, nullus, qui scientiam noverit denegabit.

Objicies. Scientia debet esse cognitionis certa, proindeque de objecto necessario: atqui Logica non est talis. *Probatur;* Logica versatur circa

ca ea quæ fiunt à nobis liberè : sed quæ fiunt taliter, non sunt necessaria : cùm possint absolute non fieri , vel aliter fieri.

Distinguo Majorem. Scientia est de objecto necessario , necessitate essentiæ : Concedo maj. Necessitate existentiæ : Nego majorem. *Ad probationem*, concedo majorem & minorem illius distinguo ; quæ fiunt a nobis liberè , non sunt necessaria , necessitate existentiæ , Concedo ; necessitate essentiæ , Nego : hæc enim pendent eisdem à nobis , ut formentur , vel non formentur ; proinde sunt contingentia quoad eorum existentiam : sed ex hypothesi quod velimus perfectè definire , dividere , & argumentari , necesse est ut tali , & tali modò procedamus , tamque formam & methodum adhibeamus.

Instabis , forma illa , seu præcepta servanda , pendent etiam à libera hominum voluntate : Ergo sunt etiam contingentia. Probatur , hæc fuerunt liberè formata à Philosophis , qui si volvissent , opposita , & alia statuisserent. Ergo , &c.

Distinguo antecedens. Hæc præcepta liberè fuerunt formata , quantum ad eorum existentiam , nominationem , & in unius methodi collectionem , Concedo : quantum ad eorum naturam , ita ut ex hypothesi quod formarentur , alia & opposita potuissent formari , Nego. Sicut enim necessarium est , ut homo sit animal rationale ; sic pariter necessarium est , ut ejus definitio fiat per genus , quod est animal : & differentiam , quæ est ipsummet rationale.

Deinde si alia præcepta formati potuerunt aliquando , possunt & nunc ; formes ergo definitionem perfectam , non ex genere & diffe-

rentia ; divisionem non in membra opposita , demonstrationem ex contingentibus , syllogismum ex quatuor terminis , & eris mihi magnus Apollo. Tam enim necessarium est syllogismum perfectum constare tribus terminis , quæcum necessarium est hominem constare corpore & animâ.

Denique etiam si syllogismus fiat à nobis liberè , non minus necessaria est illius natura : quis enim negaret creaturam essentias esse necessarias , licet à Deo liberè producantur ? Quis assereret Physicum certò & scientificè de operationibus animæ , & sensuum , non disputare ; etiamfi illæ à nobis liberè operantibus pendent?

Urgebis. Si syllogismus secundum se consideratus , non potest aliter fieri. Ergo absurdus est , qui de eo conficiendo præceptum statuit : tūm quia idem est , ac si præcipere ut qui videre voluerit , oculos aperiat : tūm quia præceptum non datur de re aliquâ taliter faciendâ ; nisi aliter fieri posse supponatur.

Respondeo. Syllogismum absque præceptis posse fieri aliter , quæcum fit cum præceptis , imperfectè , Concedo : perfectè , Nego : sicut enim nequit esse perfectus , nisi sit conformis regulis ; ita , necessario est perfectus , dum eisdem est conformis.

Dices 2. Modus sciendi non est scientia , sicut à simili modus saltandi non est saltatio , sed Logica est modus sciendi. Nam Aristot. 2. Metaph. cap. 5. ait. *Absurdum est querere scientiam , & modum sciendi simul* , ubi Commentator per modum sciendi , Logicam intelligit. Ergo hæc non est scientia.

Distinguo majorem. Modus sciendi

Que
fiunt à
nobis
sunt ne-
cessaria
necessi-
tate Es-
sentie
non ve-
rò neces-
sitate

Existen-
tiae.

72 AN LOGICA SIT SPECULATIVA.

Prior non est scientia: sed posterior objectivus, non est scientia. *Concedo:* formalis & directivus non est scientia. *Nego:* *Adminorem.* Logica est modus sciendi objectivus, *Nego.* Formalis & directivus *Concedo*, & nego consequentiam. Ad Aristotelem dico eum voluisse non esse quærendum alias scientias simul cum Logica: sed hanc prius esse comparandam ut potè quæ cæterarum janua & clavis.

Dices 3. Scientia debet habere objectum determinatum: sed Logica non habet objectum determinatum: vagatur enim circa res omnes ex Arist. 4. Metaph. cap. 5. & ex Doctore quæst. 1. Elenc. Ergo non est scientia. *Concedo*, majorem & minorem, distinguo. Logica docens non habet materiam determinatam *Nego*: Habet enim pro materiâ seu objecto præcepta definiendi, dividendi, & argumentandi: Logica utens seu usus Logicæ, non habet materiam determinatam, quia omni materia applicari possunt præcepta definitionis, &c. *Concedo*, & sic neganda est consequentia.

Logica Docens habet objectum determinatum, non veritatem.

CONCLUSIO III.

Logica Utens, quatenus utens præcise, non est scientia.

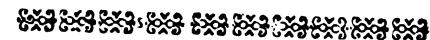
Probatur. Scientia propriè dicta versatur; circa universalia: sed Logica utens quatenus utens est, non circa singularia; applicat enim præcepta huic vel illi rei definiendæ, aut dividendæ, aut inferendæ. Ergo non est propriè scientia.

Pertinet. Confirmatur. Quod est diversæ naturæ & diversi prædicamenti à scientiâ non est scientia; sed Logica utens

ita est; scientia namque est qualitas, Logica verò utens est actio: quia est applicatio & usus præceptorum Logicæ docentis. Usus autem & applicatio revocantur ad prædicamentum Actiopis.

Dices. unus & idem realiter habitus non potest esse scientia, & non esse, sunt enim contradictionia: sed Logica Utens est unus, & idem realiter habitus cum Docente quæ est scientia: Ergo utens est etiam scientia.

Distinguo majorem. Secundum eandem formalitatem & considerationem *Concedo*: Secundum diversam, *Nego*: Sicut enim eadem virtus Charitatis inclinat ad amorem Dei, & odium peccati; et si quatenus inclinat ad amorem, non præcisè inclinet ad odium: ita cum idem realis Logicæ habitus habeat duo munia; nimur cognitionem & usum præceptorum; priori modo potest esse scientia, et si non sit posteriori.

QUÆSTIO QUARTA.

An Logica sit speculatoria.

NOTAND. 1. Scientiam solito dividi in Speculatoriam, & Practicam, quæ duæ invicem convenient & discrepant. Conveniunt (inquam) quia utraque est cognitio certa, evidens, & de objecto necessariò per demonstrationem genita: Utraque intellectum ad veritatem percipiendam dirigit &c. Differunt autem ex duplice capite videlicet ratione objecti, & ratione finis Ratione quidem objecti, quia scientia practica versatur circa rem operabilem, & ordinatur ad

Scientie speculatoriae & Practice convenientia & discremen.

ad opus eliciendum ab eo, qui scientiam habet: speculativa verò per se non tendit in opus eliciendum à scientie, tametsi interdùm contingere possit, ut opus in quod speculativa scientia tendit, fiat à scientie; nam triangulus quod est objectum Geometriæ, potest effici à Geometrâ, tametsi hæc scientia pure sit speculativa. Differunt 2. ratione finis, quia finis scientiæ speculativæ est veritas propter se & non in ordine ad aliud cognoscendum practica autem est eadem cognoscenda veritas in ordine ad movendam & regulandam voluntatem, aut aliam facultatem operativam & productivam. Hinc vulgare illud Aristotelis effatum ex 2. Metaph. cap. 2. *speculativa finis est veritas; practica autem opus est quoniam obrem 2.* Etsi cap. 2. volens probare moralē esse scientiam practicam, ait morale negotium non esse contemplationis gratia, non enim, inquit, perscrutamur quid sit virtus, ut sciamus, sed ut operemur, & boni fiamus cui concinens Avicenna, ait, *Per speculativas scimus ut sciamus; per practicas autem sumus scientes ut operemur, quia practica finis opus.*

Potentiae sunt vel appetitivæ vel appetitivæ vel Intellectivæ vel Factivæ. Potentiae sunt vel appetitivæ: Aliæ appetitivæ: Aliæ factivæ. Intellectivæ, habent pro objecto verum, aut falsum: Appetitivæ, bonum, aut malum: Factivæ, seu exteriores, circa aliquid utile, vel delectabile inclinant. Ad dirigendam Intellectivam inventa fuit Logica; ad Appetitivam Prudentia, & Moralis; & ad Factivam, artes.

Notandum 3.: Operationes intellectivæ potentiae, ad tria genera pariter sunt revocandas; nam Aliæ consummatio operatio mantur in intellectu, nec aliam ab

Logica.

eo potentiam respiciunt: Aliæ elicuntur & recipiuntur quidem in intellectu; sed dicunt ordinem ad aliam potentiam immanentem & interiorem, putà voluntatem, ut eam inserviant, & dirigant: Aliæ verò versantur circà aliquod opus ab externâ potentia faciendum. Ad primam spectat habitus *speculatorius*; ad secundam, *practicus* seu *activus*; & ad tertiam *factivus*.

Notandum 4.: Scientiam ideo dici practicam, quia intellectum inclinat ad dirigendas praxes. Praxis autem bifariam sumitur Primo quidem *Impropriæ*, pro operatione cuiuslibet potentiae, sive Intellectivæ, sive Appetitivæ, sive Factivæ. 2. *Propriæ* pro propria operatione solius potentiae Appetitivæ. Unde norat Doctor commentario in lib. 6. Metaph. n. 7. *quod omnis scientia practica, vel est Activa vel Factiva: sicut omnis praxis est Actio* *Diversa vel Factio: Dicitur autem Actio, operatio immanens, putà intelligere, & eligere sive velle. Et Ideo scientia Activa dicuntur ista, qua dirigunt & Atti-* *men inter sci-
tia Fa-
ctivam* *in praxim qua est Actio, & sunt rati-* *scientia Morales putà Prudentia.* *Factio vero dicitur operatio transiens in exteriorum materiam, ut adificare & secare: Et ideo scientia Factiva dicuntur qua dirigunt in praxim qua est Factio, ut sunt scientia Mechanica, putà ars. Ut autem dicenda clarius innotescant, sit.*

CONCLUSIO I.

*P*raxi rectè describitur *Actus alterius potentia ab intellectu, naturaliter posterior intellectione, naturalis elici conformiter recte rationi, ut sit actus rectus.* Ita Doctor querit. 3. prologi n. 3:

K

Probatur. Illa descriptio est recta, quæ omni & soli rei rei descriptæ congruit: at prædicta omni & soli praxi congruit. Probatur, quoad tres partes quas involvit nimirum. 1. Quod praxis non sit actus intellectus. 2. Quod sequi debeat intellectus actum. 3. Quod sit ad bonum dirigibilis.

Prima conditio. Patet auctoritate Aristotelis dicentis. 3. De Animâ cap. II. *Intellectus Extensione fit practicus,* Hoc est dum se extendit ad potentiam appetitivam, aut factivam regulandam & regendam. Ergo dum agit tantum gratiâ sui & propter solam veritatem noscendam non est practicus.

Reponunt. Aliqui Thomistæ, hoc usurpatum à Scotistis effatum, apud Aristotelem ibidem non inveniri: *Fatetur non verba: sed sensum repetiri;* ait enim *Intellectus, qui alicujus causâ ratiocinatur, & qui est activus, sine differt à contemplativo &c.* Quibus distinguit intellectum contemplativum seu speculativum ab activo seu pratico, per hoc, quod *practicus alicujus gratiâ ratiocinetur:* non quidem gratiâ sui; nam speculativus sic ratiocinatur: sed gratiâ potentiarum appetitivarum aut factivarum dirigidarum. Ergo Aristoteles censet intellectum fieri practicum in quantum se se extendit ad regendam aliam potentiam: hic enim opponit cognitionem actioni; speculationem affectioni & factioni, & veritatem operi.

Confirmatur ex eodem Aristotele, qui eodem loco libri de anima, ait appetibile esse principium intellectus practici, atque adeo intellectus non erit practicus nisi in ordine ad appetibile, seu objectum appetitus, quod est bonum. Unde 6. Ethic.

cap. 4. ait prudentiam esse habitum circa agibilia occupatum, quorum agibilium in agente principium est electio. Et 6. Metaph. cap. ait idem esse agibile quod eligibile & ita solæ actiones, quæ ex libertate & electione procedunt, habebunt rationem praxis, quales sunt actiones à voluntate elicite, vel imperatae, à quibus boni vel mali simpliciter dicimus. Idem etiam docet sanctus Thomas, 1. parte quæst. 79. Artic. IX. Ubi ait: *Sed contra est, quod dicitur in tertio de Anima, quod intellectus speculatorius, per extensionem fit practicus.* Et quæst. 14, De veritate. Artic. 4. ait *Intellectus practicus idem est quod operarius; unde sola extensio ad opus facit aliquem intellectum esse practicum.*

Secunda conditio, etiam patet, nimirum quod praxis sit *Naturaliter posterior intellectione:* Praxis enim debet regulari ab intellectus actu: omne autem regulatum naturaliter posterior est suo regulativo. Hinc actus naturales vegetativi & sensitivi, nec non appetitivi, qui præcedunt omnem intellectuonem, non possunt dici praxes; nedum quia nobis & brutorum sunt communes: sed quia non sunt posteriores intellectione, nec ab ea regulabiles.

*Tertia etiam conditio ad primum desideranda est, quod *Natura sit elicita conformiter recte rationi, ut sit actus rectus.* Quamquam enim actus pravus à voluntate eliciti sint etiam praxes, non tamen sunt praxes rectæ. Unde hæc ultima conditio convenit non praxi in genere & in communi: sed soli praxi rectæ quæ conformis est rationi rectæ.*

Duplex autem in qualibet operatione distingui potest rectitudo, al-

teria quidem in ordine ad appetitum rectum : altera in ordine ad habitum, seu facultatem elicientem aut præscribentem hujusmodi operationem, v. g. si quis egregie pingat conformiter ad omnes regulas artis pictoriæ, sed ex prava intentione & fine perverso, talis actio erit recta in ordine ad artem, sed non in ordine ad voluntatem seu appetitum : si vero imperite pingat bona tamen intentione ; actio non erit recta in ordine ad artem ; erit tamen recta in ordine ad appetitum seu voluntatem hanc picturam præscribentem : si autem optimè & recta intentione pingat, illa actio utraque rectitudine erit recta ; advertendum insuper ad bonam praxim non requiri quod sit solùm conformis rectæ rationi Morali : sed sufficere interdum quod sit conformis rectæ rationi Artificiali : nam in artibus operationes recte rationi dicuntur praxes, eò quod sunt conformes ipsi arti. Unde praxis bona artificiali. dividì potest in bonam moraliter, & in bonam artificialiter : Et contingere potest, quod praxis mala moraliter, quia non elicetur ob rectum finem, sit bona artificialiter. Artifex enim potest optimum artefactum perficere, et si ob pravum finem. Quæ solent objici solvet.

CONCLUSIO II.

Logica est simpliciter & mere speculativa. Hæc est Doctoris Subt. q. 4. prol. n. 3. & l. 6. Metra. I. n. 14. **Probatur** Scientia, quæ versatur tantum circa dirigendum intellectum, & nullomodo circa voluntatem, est simpliciter speculativa : atqui Logica est talis. Major con-

stat ex prænotatis. Minor probatur.

Illa scientia tantummodo circa intel- **Logica**
lectum dirigendum versatur, quæ **ordinata**
tota est in tradendis regulis & præcep- **solutum**
tis, quibus intellectus, non autem **intellege-**
rege-
rum
voluntas, dirigatur : atqui Logica est **etiam**
talis ; tota enim est in tradendis re- **specula-**
gulis quibus recte formari possint
definitiones, divisiones, &c. quæ, **specula-**
ut patet, sunt operationes intellectus,
non autem voluntatis. Ergo, &c.

Quod autem sit purè & simpliciter **Vnde**
speculativa & partim practica ut qui- **est purè**
dam volunt. **specula-**
tiva.

Probatur. Implicit differentias es- **Nec po-**
sentiales, & proprietates ex diffe- **test esse**
rentijs essentialibus profluentes, uni- **partim**
cidentique rei competere : at specula- **specula-**
tivum & practicum, aut sunt diffe- **renciales scientiæ**, ut volunt **ca.**
aliqui ; aut ad minus sunt proprieta- **specula-**
tes à differentijs essentialibus oppositiæ & **partim**
provenientes, ut vult Doctor. **practi-**
Ergo uni eidemque scientiæ compe- **ca.**
tere nequeant : Ac proinde Logica **partim**
non est partim speculativa & partim **speculativa**
practica.

Major constat, etenim rationale & irrationale v. g. cum sint differentiæ essentialies, uni & eidem convenire non possunt ; sicut nec risibile & hin- nibile quæ sunt proprietates ab eis emanantes. Minor pariter est evidens & eam fusius expendemus in tractatu de scientia ad calcem Logicæ.

Reponunt. I. Quod licet duæ differentiæ essentialies alicui enti per se habenti unitatem specificam competere nequeant ; non repugnat tamen eas in ente per aggregationem simul reperiri : illud enim constare potest partibus diversæ rationis : unde cùm Logica sit plurium cognitionum congeries quid obstat alias esse practicas & alias speculativas ?

Contra : quamvis Logica plures

cognitiones complectatur, omnes tandem non solum ad unum objectum adæquatum reducuntur, verum etiam ad unum finem referuntur scilicet ad directionem operationum mentis: sed nulla cognitio dici potest practica in ordine ad talem finem: Ergo Logica considerata ut scientia totalis recte dicitur simpliciter speculativa; quia non solum una est unitate objecti adæquati, sed etiam unitate finis.

Reponunt. 2. Aliqui cum Ruvio, non repugnare rem unam continere rationes formales specie oppositas; sed enim v. g. continet virtutes causarum inferiorum, licet sint diversæ & oppositæ speciei, alioquin non posset earum effectus producere. Similiter, anima rationalis licet unica & spiritualis, continet virtutem animalię vegetantis & sentientis carumque vices corporeas obit. Ergo à pari, non repugnabit unam eandemque scientiam continere simul rationem formalem speculativi & practici.

Verum hæc responsio nihil prorsus evincit, nec allata exempla quidquam urgent; siquidem ultrò fatemur causam aut formam superiorem continere eminenter virtutem causarum & formarum inferiorum: sed negamus rem aliquam posse continere actu & formaliter differentias aut proprietates essentiales oppositas.

Diverse virtutes uni eidemque rei competentes possunt, non vero, op. posse differenter, proprietas. Hoc enim manifestam contradictionem involveret; si enim rationale & irrationalе v. g. eidem homini competere possent, homo simul esset rationalis & non esset. Esset quidem, quia haberet rationalitatem: non esset vero, quia essentialiter involveret irrationalitatem, quæ secum importat negationem rationalis. Restat ergo inconcusa predicatione conclusionis veritas, nimisrum quod Logi-

ca non possit esse partim speculativa & partim practica: sed quod sit simpliciter speculativa.

Urgebis sapientia ex Aristotele 6. Eth. cap. 5. est habitus distinctus ab alijs virtutibus mentis: sed ex eodem Aristotele cap. 7. sapientia continet habitum principiorum, & habitum scientiæ, qui duo sunt essentialiter distincti: oportet, inquit, sapientem non solum quæ ex principijs sunt sciæ: sed & circa principia verum dicere. Igitur rationes practici & speculativi quantumvis diversæ uniusdemque habitui Logicæ competere possunt.

Distinguo minorem. Sapientia illos duos habitus continet formaliter, quasi ex ipsis duobus veluti partibus essentialibus ipsa coalescat, Nego: continet virtualiter & eminenter, Concedo: cum enim illa sit præstantissimus mentis habitus ceteris nobilior eminentiori quoddam gradu aliorum virtutes & perfectiones complectitur: seu alios habitus habet veluti sibi factulos, & subservientes.

Dices 1. ex Arist. 2. Metaph. c. 1. Speculativa scientia finis est veritas, practica vero opus: atqui Logica non quietit in sola objecti sui veritate speculanda: sed etiam ad opus progreditur; non solum enim speculatur: sed & applicat præcepta definiendi, dividendi, &c.

Distinguit Min. Doctor. 6. Metaph. q. 1. n. 14. Logica progreditur ad opus; quod sit praxis propriè negat: quod sit praxis impropriè concedit: Logica enim (inquit) dici potest practica, extendendo non men praxis; quia tamen iste actus in quo dirigit, non est nisi speculatio; ideo Logica propriè non est practica.

Accedit quod non omnis consecratio operis in quod aliqua scientia tendit.

Logica apud nō sī proprie praxis.

efficiat illam esse practicam, enim verò Geometria, Astrologia, & cæteræ Mathematicæ, sunt Scientiæ speculativæ ex communi sententiâ cum Aristotele 6. Metaph. cap. r. & tamen Geometria efficit Triangulum, Astrologia Astrolabium, &c.

Instab. Atqui Logica ordinatur ad opus quod est propriè praxis, *Nego.* Probabis, Actiones voluntatis sunt propriè praxes: sed Logica versatur circa actiones voluntatis: eas enim definit, dividit & demonstrat. Ergo, &c.

Distinguo minorem. Logica docens versatur circa actiones voluntatis dirigendas. *Nego.* Logica, utens circa eas definiendas, dividendas & demonstrandas interdum occupatur, *Concedo:* Et *Nego* conseq. quia Logica circa eas actiones non versatur modo pratico: sed speculativo.

Dices 2. Arist. 6. Metaph. c. i. adæquatè dividit scientiam speculativam, in Physicam, Mathematicam, & Theologiam, seu Metaphysicam: sed sub neutrâ comprehendit Logicam. Ergo censet eam non esse speculativam.

Distinguit Maj. Doctor S. loco supra citatō. Aristoteles dividit ibi scientias speculativas reales, circa objecta extra animam existentia occupatas, in quarum numero non est Logica, *Concedit:* dividit scientia s speculativas, tum reales: cùm rationales, seu solam rationem dirigentes, qualis est Logica, *Negat.* Deinde ab autoritate negativa, nihil legitimè concluditur.

Instabis, atqui Aristoteles ibidem de facto exclusit Logicam à conformatio scientiarum speculativarum. Probatur. Ibidem affirmat scientias speculativas esse nobiliores scientijs practicis & eas expeti propter se: sed

Logica non est nobiliores scientijs practicis; nec expetiatur propter se: sed propter alias scientias quibus inservit. Ergo, &c.

Nego anteced. Et ad Majorem probationis dico; Aristotelem ibi loqui de scientijs speculativis principiis & realibus; non autem de rationalibus & ministerialibus, ipse quas reponenda est Logica.

Ad cæteras Aristotelis sententias, quæ possent objici, dico ipsum indifferenter fatis, & indiscriminatim usurpare nomen *praxis*. Nam primo magnorum Moralium, cap. 35. vocat practicas artes illas, quæ non relinquent opus externum post se, ut est ars citharisandi, saltandi, &c. Et earum operationem vocat *praxim*: illas verò quæ relinquunt opus externum post operationem, ut Ars ædificandi, vocat *effectionem*: tales autem artes quas vocat practicas non versantur circa mores, à quibus boni vel mali simpliciter dicantur, ut notum est. Unde juxta Aristotelem duplex distingui potest genus praxis, alia *Moralis* pendens à regulis prudentiæ & virtutum: alia *artificialis*, pendens à quovis alio habitu dirigente & regulante. Verum hæc posterior praxis usurpatio minus est propria, minusquæ conformis communis Aristotelicæ menti & doctrinæ.

Dices 3. Actus intellectus tam possunt esse praxes, quam actus voluntatis. Ergo Logica dirigens actus intellectus, tam erit practica, quam *Moralis*, quæ ad voluntatem dirigendam ordinatur. Probatur antecedens. Omnis actus bonus aut malus moraliter, est praxis propriè dicta: sed actus intellectus possunt esse boni, vel mali moraliter. Probatur, bonitas vel malitia actus pendet à fine,

Scientia
specula-
tiva du-
plex
Realis
una;
Ratio-
nalis al-
tera.

& intentione: sed aliquis potest studere propter bonum, vel malum finem; putà propter fidem impugnandam, aut propugnandam, Ergo, &c.

A.7.15 *intellectus non possunt fieri boni aut mali nisi quatenus à voluntate imperante.* Nego antec. Et ad probationes ejus dico, actus intellectus fieri bonos, aut malos, non quatenus ab intellectu producuntur: sed quatenus imperantur à voluntate, quæ cum sit potentia libera, & aliarum potentiarum tam internarum, quam externarum suprema Dominæ; nullusque actus sit bonus aut malus nisi quatenus est liber: sequitur actus intellectus solum fieri posse bonos, vel malos, quatenus à voluntate imperantur: sive eorum bonitas, vel malitia in solam voluntatem est refundenda.

In statibus. Ergo actus intellectus, quorum productio à voluntate imperatur, sunt praxes: sed omnes actus intellectus definiti, dividendi, &c. sunt imperati; nullus enim definit, dividit, &c. nisi voluntas. Ergo sunt praxes, ac proinde Logica circa eos dirigendos occupata, erit practica.

A.7.16 *intellectus etiā imperati, non sunt praxes.* Negat. Sequelam Doctor Subt. quæst. 4. Prologi sentent. n. 4. Cum igitur, inquit, dicitur intellectio est imperata à voluntate, Ergo est praxis; non sequitur. Ipsa enim nata est denominari quasi accidentaliter à praxi ad quam extensioris est. Hoc est, liceat omnis praxis debeat esse actus elicitus, aut imperatus à voluntate; neq; tamen sequitur omnem actum imperatum esse praxim: Esterenim. (inquit Doctor) fallacia consequentis, si universale ex particulari inferre tur.

Urgethis. Actus aliarum facultatum sunt propriè praxes quando à voluntate imperantur. Ergo à simili-

li; actus intellectus à voluntate imperati, erunt etiam praxes.

Nego paritatem. Et ratio disparitatis repetenda est ex tribus conditionibus ad propriè dictam praxim desiderandis. 1. Namque deberet esse actus alterius potentiae ab intellectu. 2. Debet esse naturaliter posterior intellectu. 3. Debet esse conformis reæ rationi; quibus constat nullum actum intellectus posse dici propriè praxim. Secus de actibus aliarum facultatum, quia ipsis tres praedictæ conditions optimè quadrare possunt.

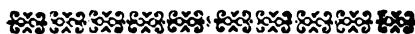
Concedit Tamen Doctor ibidem, actum intellectus posse dici praxim impropriè, extrinsecè, accidentariò & denominativè, ratione scilicet praxis, ad quam regendam ordinantur.

Dices 4. Scientia speculativa nobilior est scientijs practicis ut disertè probat Aristoteles 6. Metaph. cap. 1. sed Logica non est nobilior alijs scientijs, immo ipsis est inferior tam ratione objecti, nimirum modi sciendi, qui ad alias scientias ordinatur: quam ratione sui ministerij, quia illa ex se conducit ad comparandas alias scientias, estque aliorum veluti ministra, igitur non est speculativa.

Distinguo majorem. Scientiæ speculativæ nobiliores sunt practicis vel simpliciter & absolute, vel secundum quid. Concedo: absolute tantum, Nego. Similiter distinguo minorem: Logica non est nobilior alijs scientijs absolute, Concedo: secundum quid, Nego. Tamenetsi enim ceteræ scientiæ Logicâ videantur præstantiores ratione objecti sui, nihilominus in hoc præstat Logica, quod ad easam certitudinem & perfectionem conduceat: neque enim aliæ scientiæ comparari possunt in statu perfecto sine Logicæ subsidio.

Quare
actus a-
liarum
faculta-
tum us
impera-
ti sint
praxes;
non ve-
rò actus
intel-
lectus.

Ex his collige. Logicam rectè describi posse. Congeriem ordinaram plurium habituum scientificorum, & speculativorum dirigenium intellectum circa modum sciendi. Patet hæc descriptio ex dictis à simili de Philosophiæ descriptione.

QUÆSTIO V.

Qualis sit Logica.

 O G I C A E causas, ex dictis de Philosophiæ causis; nullus est qui facile non agnoscat: Ideo ne tritam itadia, ingrato pede iterum remetiamur; hic solum illius ad cæteras cognitiones obtainendas, necessitatem aperiendam, aggredimur.

Triplex cognitio naturæ.

Notandum. 1. Omnes prorsus cognitiones triplice in ordinem posse distingui: quædam enim sunt pure Naturales tam ex parte potentiaz, quam ex parte medij, & objecti; quales sunt Philosophiæ partes, artes omnes, &c. Quædam pure Supernaturales, putæ cognitiones quæ mediante Fide, & revelatione divina, obtainentur. Quædam Mixta ex utrisque, quales sunt conclusiones Theologicæ quæ per discursum revelatione divina innixum, habentur.

Supernaturæ.

Mixta.

Scientia in statu perfecto.

Notandum. 2. Omnes scientias obtineri posse vel in gradu perfecto; vel imperfecto. Scientia in statu perfecto censetur haberi, quando certò & evidenter cognoscuntur conclusiones ad eam pertinentes per proprias earum causas; ita ut qui scientiam eô modo possidet; sit ita firmus ac securus, ut nulla rationum argutie possit à sententia sua dimovere.

ri. Ut autem eō in statu scientia habetur triplex requiritur certitudo.

1. Ex parte Objecti, ut scilicet objectum tale cognoscatur quale est; alias cognitio esset imperfecta & erronea.

Triplex tur certitudo & Objecti. 2. Ex parte Subjecti, videlicet ut intellectus nedum objectum quale est apprehendat: sed etiam, firmiter & indubitate illi adhæreat. Alias cognitio vera quidem esset: sed in-

certa. 3. Ex parte Medij, si enim infirmum sit medium & motivum quod assentimur, etiam anceps & fluctuans erit cognitio.

Scientia in statu imperfecto ea dicitur, per quam cognoscuntur conclusiones ad eam pertinentes: sed non per proprias earum causas, nec absque in statu que errandi formidine: unde continentur hoc modis scientes, nesciant se scire; nec in cognitione suâ sint imperturbabiles, quam tamen conditio nem ad scientiam desiderat Aristoteles.

Notandum. 3. Seu potius revocandum ex dictis de utilitate & necessitate Philosophiæ, duplum esse unius.

Multiplex necessitas. versim necessitatem, absolutam vide licet & hypotheticam. Illud dicitur necessarium absolutè, quod non potest non esse, ut Deus solus. Illud vero dicitur necessarium comparatè & ex hypothesi, quod suppositione facta necessarium est. v. g. navis est necessaria, supposita navigatione facienda. Rursus necessarium ex hypothesi duplex est, scilicet simpliciter seu ad esse, & secundum quid, seu ad melius esse. Necessarium simpliciter dicitur illud, sine quo finis obtineri non potest, & sic cibus est necessarius ad vivendum. Necessarium vero secundum quid dicitur illud sine quo equidem finis obtineri potest, non tamen ita commodè, ut laetus cibus ad vivendum.

Certum est. 1. Logicam non esse simpliciter necessariam ad scientias imperfectè acquirendas, quia natura-liter & per ingenitam vim absque ul-la cognitione præceptorum Logicæ, possumus recte definire, dividere, & argumentari, licet non absque er-toris periculo, neque cum tantâ cer-titudine & evidentiâ, quanta ad scientiam perfectam desideratur.

Certum est. 2. Logicam non esse simpliciter necessariam ad habendam aliquam scientiam particularem ra-tione materiæ, quia ex Aristotele cap. 2. libri primi posteriorum, ut habeatur demonstratio, subindequæ scientia ratione materiæ de re aliqua parti-culari, tria sunt tantummodò ne-cessaria. Primum ut cognoscamus causam rei. Secundum ut cognosca-mus causam illam reverè esse causam rei, quæ venit intelligenda. Tertium denique ut certò cognoscamus rem illam aliter habere se non posse: sed aliquis habere potest illa tria sine Lo-gicâ artificiali: nam potest aliquis so-lo lumine naturæ certò percipere v. g. Eclipsim Lunæ contingere, quo-ties terra ponitur inter Solem & Lu-nam: potest etiam scire interposi-tionem istam esse causam Eclipsis; de-nique fieri non posse quod terra me-dia sit inter Solem & Lunam; quin contingat eclipsis propter ipsius ter-ræ opacitatem: igitur aliquis sine Lo-gicâ artificiali habere potest scientiam ra-tione materiæ de aliqua re specia-li. Verùm eam consequi non po-test ratione formæ syllogisticæ, id est, artificiosæ dispositionis terminorum & propositionum, hanc enim dis-positionem docet Logica. Itaque to-ta quæ superest difficultas in eō præ-sertim vertitur, utrūm Logica arti-ficialis necessaria sit simpliciter ad scientias totales perfectè comparan-

das, ita ut nullus homo quantumvis vivacitate mentis & solertia præditus possit exercere actus scientificos in ali-qua disciplina sine prævijs Logicæ præceptis: quâ de re sit.

C O N C L U S I O I.

Logica est simpliciter necessaria, ad omnes scientias in statu per-fecto acquirendas. Probatur. 1. Au-thoritate D. Augustini qui l. 3. con-tra Academicos. c. 17. sic loquitur *Formatrix omnium Philosophie par-tium, judexque Dialetica*, aut ipsa est sapientia; aut sine ipsa non potest esse sapientia. Quibus verbis, me-dium tenere videtur inter Platонem, qui Logicam sapientiam esse, & Aris-tolem qui eam sapientiæ organum asseverabat. Similia profert l. 8. de Civit. Dei cap. 36. & 1. contrà Peti-lianum, & contrà Cresconium l. 1. Hinc Aristoteles 1. Physic. cap. 2. Docet veteres Philosophos ideo in multos errores lapsos, & nonnisi im-perfectè scientias comparavisse, quia Dialeticam ignorabant. Quisnob-rem qui apud illos inclarerunt, Lo-gicam coluerunt summò studiò; hanc enim imprimis descendam esse do-cebant Pittagorei, teste Jamblico, in vita Pythagoræ cap. 29. sicut & Zenonis discipuli, referente Dioge-ne Laëtiō, lib. 9, de vitâ Zenonis; ubi adjicit Zenonem Dialeticam præceptis illustrasse, ut ejus inventor aliquibus visus fuerit: at eâ in re pal-mam sibi vindicat Aristoteles, ex-mius hujuscce disciplinæ cultor & il-lustrator.

Probarur ratione. Scientia nequit haberi in statu perfecto, nisi per de-monstrationem; scire enim, est rem per causas, id est per demonstratio-nem

non po-teſt ha-beri in gradu

perfecto nem cognoscere : atqui demonstratio sine Logica. Ergo , nec scientia comparari. Major constabit in 3. Parte. Minor (in qua solum est difficultas) Probatur. Sola Logica docet modum & regulas perfectæ demonstrationis ; vera enim demonstratio non sit nisi per syllogismum in modō , figurā , & secundū regulas efformatum : at sola Logica edocet quomodo talis syllogismus sit in modō , & figura efformandus , ut constat. Ergo etiam docet modum formandæ demonstrationis.

Confirmatur. Cū animus humanus multis erroribus sit obnoxius , & tam in veritate indagandā , quā in bonō persequendo haud raro decipiatur , duæ scientiæ adinveniendæ fuerunt , quarum altera in bonō eligendō voluntatem ejus dirigeret ; altera in veritate detegendā ejus intellectui auxiliaretur. Quamobrem sicut *Ethica* seu *Moralis Philosophia* judicata est necessaria , ad regulandas omnes voluntatis operationes , mediā illustratione mentis , quæ ipsi bonum prosequendum & malum fugiendum propoueret ; sic necessaria est *Logica* , quæ mentis ipsius cognitiones regeret : quippe aliud non est Logica quam *Ars rectè judicandi* : nam *cognitionis* nomine non simplex tantum & nuda rerum apprehensio significatur , sed & ipsa judicia , ac ipsi etiam discursus ; cū ille qui ratiocinatur , & judicat , non minus cogitat , quam qui simplices tantum notiones habet : discurrere enim , *judicare* , *concipere* , , diversi sunt tantummodō modi *cogitandi* , ut quis autem cognitiones rectè formare valeat , necessarium est , ut bene percipiat , bene judicet , & bene ratiocinetur : bene percipere dicitur , dum

Logica.

rem propositam clarè & distinctè concipit : *judicare* cum de re conceperet & cognitā , aliud affirmat aut negat , sive cū mentis suæ actione duas apprehensiones ideas conjungendo asserit unam alteri convenire , aut ab ea discrepare , ratiocinari seu *discurrere* , cum ex unā vel duabus propositionibus notis alteram minus potam colligit.

Porrò ad istas omnes mentis operationes rectè formandas necessaria sunt Logicæ præcepta quibus humana mens dirigitur & regulatur , in rerum distinctâ apprehensione , atque formandō de ipsis judiciō & cursu : quamvis enim natura , à qua mentem & rationem accepimus , cum illas operationes eliciendi nobis suppediter , & citrā peregrinam & exteriorū exquisitam opem percipere , judicare , & ratiocinari valeamus ; cū tamen in ipsis mens plerumque exorbitet & deficiat , Logicæ præceptis indiget , ut in ijs operationibus rectè eliciendis reguletur. Quemadmodum licet homini cuique innata sit pingendi , & alias artes exercendi facultas , nihilominus tamen ad imagines rectè formandas Ars & exercitatio requiritur. Ita licet ratio naturalis omnibus sit ingenita , non tamen sufficiens dici debet , actionibus animi dirigendis , cum illa data in pluriimos adhuc errores labarour , ac proinde Logica artificialis ejus regendis operationibus non modò utilis , sed etiam necessaria debet censer.

Denique ut possimus certò alicuius scientiæ totalis conclusiones tenere necessum est ut possimus solvere omnia sophismata , quibus veritas implicari posset & concurti , ut docet Aristoteles cap. 6. & 8. lib. 1. sophismatum : nā ut aliquis perfectè sciat , ita debet esse constans & fir-

L

mus in sua scientia ut ab ea non possit dimoveri: sed nemo potest solvere omnia sophismata quæ fieri possunt contra conclusiones alicujus scientiæ totalis, sine Logica artificiali quæ est ars solvendi ejusmodi sophismata; proindequè Logica est simpliciter necessaria ad habendam scientiam perfectam.

Dices 1. Si Logica sit necessaria ad cæteras scientias perfectè acquirendas, erit pariter necessaria ad seipsum, cùm ipsa sit scientia: sed consequens est absurdum; nam exinde sequeretur Logicam esse priorem scipia; quod enim necessarium est ad aliud producendum, prius est ipso, ad cuius productionem necessarium est.

*Totalo-gica non est ne-cessaria ad to-
gicam compa-randam: sed una illius pars in-seruit ad alte-rampar-*

Distinguo majorem. Logica esset necessaria ad seipsum, tamquam tota ad totam, *Nego*: tamquam pars ad partem, *Concedo*: partes enim faciliores inserviunt ad difficiliores comparandas, & respectu ipsarum sunt modi sciendi, eisque priores. Partes autem illæ, faciliores haberi possunt per solam Logicam naturalem, scilicet per vim discursivam intellectus, mediantibus primis principijs Logicæ, quæ sunt v. g. *Dicitem afferre omni & Dici de nullo.*

Inst. Si prima pars Logicæ haberi possit sine Logicâ artificiali, quidni secunda, & tertia taliter haberi poterunt?

Resp. Rationem disparitatis esse, quod prima pars non habeat dependentiam nisi à solâ intelligentiâ & intellectus acumine; cæteræ autem partes dependeant à primâ. *Deinde* prima pars dicit ordinem ad secundam, non solum ut ad eam produc-

Vna pars Logica ut ab eâ perficiatur; definitio-

utraque per demonstrationem, ad *ficitur* quam efformandam concurrunt: si *teram*. cur oculus matutinum juvat, manus protegit oculum, & ita de reliquis corporis partibus, quæ sibi mutuò succurrunt. Unde quemadmodum lumen scipium & res alias reddit visibles; sic & Logica cæteras disciplinas illustrat, & sibi ipsi lumen facit.

Dices 2. Nullus habitus est necessarius ad simpliciter & absolutè: sed tantùm ad facilius operandum. Ergo Logica non est intellectu simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas: sed tantùm secundum quid.

Resp. Dist. Antec. Habitum non est necessarius simpliciter ad operandum, quasi potentia sine eo non possit operari, *Concedo*: non est necessarius simpliciter ad expeditè, & rectè operandum, *Nego*: potentia enim se solâ, & seclusò quocumque habitu, potest quidem suos actus elicere & cognitionem rei sibi comparare: sed non perfectè & expeditè. *Consequentiam similiter distinguo*, Logica non est necessaria simpliciter ad alias scientias in statu imperfecto acquirendas, *Concedo*, in statu perfecto acquirendas, *Nego*.

Inst. Non aliâ ratione Logica dici potest alijs scientia acquirendas simpliciter necessaria, nisi ratione instrumentorum sciendi; scilicet definitionis, divisionis, &c. Atqui cæteræ scientiæ habent suas definitiones, divisiones, &c. Independenter à Logicâ; quælibet enim suum objectum definit, dividit, & ejus proprietates demonstrat. Ergo, &c.

Resp. Concessâ Maj. Disting. Min. aliæ scientiæ habent suas definitiones materialiter; id est submittent materialm formandæ defini-

*Ceteræ
scientiæ
submi-
tterant
materialm*

Logica ninitionis, divisionis, &c. Concedo: habent eas formaliter: id est tradunt formam, regulas, & præcepta formandæ definitionis, divisionis, &c. *Nego:* Id enim mutuantur & accipiunt à Logicâ.

Dices. 3. Cæteræ scientiæ habent objecta sibi proportionata, & adæquata tam quoad entitatem, quam quoad cognoscibilitatem independenter à Logica. Ergo independenter à Logicâ ea possunt cognoscere. *Antec.* Constat *Consequentia* pariter; nam si aliquo indigerent, ut suum objectum attingerent; seque-retur istud eis non esse proportionatum.

Cæteræ scientiæ habent objecta sibi proportionata, quantum ad cognoscibilitatem; ita ut nihil sit in objecto cognoscibile, quod à scientiâ, quæ circâ ipsum versatur, percipi non possit, Concedo: quantum ad modum cognitionis, & directionis, ita ut qualibet scientia seipso perfectè dirigatur erga objectum suum cognoscendum, Nego: Cæteræ enim scientiæ accipiunt à Logicâ præcepta, quibus circâ sua objecta perfectè dirigantur, & ea certò definiant, dividant & aliquid ex eis demonstrent.

Dices 4. Cæteræ scientiæ præcedunt Logicam. Ergo eæ ab eâ non pendent ut comparentur. Probatur antec. Omnis habitus directus prior est reflexo, sicut motus directus reflexum præcedit; motus enim pilæ projectæ in parietem, prior est ejus reflexione: Atqui cæteræ scientiæ sunt habitus directi; directè enim intellectum inclinant in sua objecta, & non per reflexionem supra suos actus. Logica vero est habitus reflexus & genitus per actus reflexos quibus intellectus seipsum reflectens,

supra suam actionem, eamque examinans, statuit regulas generales de modis sciendi rerum naturam, partes & proprietates. Ergo Logica est cæteris scientijs posterior; proindeque cæteræ ab eâ non pendent.

Distinguo antec. Cæteræ scientiæ præcedunt Logicam comparatae solum in statu imperfecto, *Concedo;* in statu perfecto; *Nego:* non enim perfecta censetur cognitio, donec accesserit actio reflexa Logicæ diligenter examinantis, an definitiones, divisiones, & argumentationes factæ in alijs scientijs sint legitimæ, & præceptis conformes: quare cum actus directi perfectio pendat à reflexo, nusquam perfectæ censendæ erunt aliae scientiæ usquequid Logicæ examen subierint. Exemplum allatum non juvat; motus enim directus pilæ non perficitur per reflexum.

Instabis. Actus directus perfectè fieri potest absque ullâ reflexâ mentis operatione, quæ ab alia scientia dirigente oriatur; nam visio v. g. potest esse perfecta absque scientiâ dirigente putâ optica: igitur scientiæ comparatae per actus directos haberi possunt in statu perfecto sine Logicâ, quæ non nisi per actus reflexos gignitur.

Distinguo antecedens. Actus directus quo aliquæ scientia non comparatur, potest esse perfectus sine reflexâ mentis operatione, quæ ab aliquâ scientiâ dirigente oriatur, *Concedo:* actus directus; quod scientia gignitur, perfectus esse potest absque reflexa mentis operatione, quæ ab aliâ scientiâ dirigente proficiuntur: *Nego,* duplex itaque distingui potest actus directus; alter qui est simplex rei perceptio sine discursu, putâ visio objecti colorati: aker quo apprehenditur objectum cum discursu, qualis est demonstratio v. g. de corpore naturali.

Prior haberi potest perfectus absque reflexa mentis operatione , quæ ab aliqua scientia dirigente proveniat : non ita posterior quia ad actum directum , quô scientia comparatur , requiruntur certitudo subjecti , & evidētia : sed nulla potest esse certitudo aut evidētia subjecti sine aliqua scientia quæ efficiat , ut solvi possint omnia sophismata , & aliquis ita de suâ sententiâ sit certus ut nullatenus de sua sententia possit dimoveri: hic autem sermo est de actibus dissentis quibus scientiæ comparantur.

Subsumes. Actus directus quô scientia comparatur , est signum formale : sed signum formale non minus perfectè objectum suum representat sine reflexâ sui cognitione , quam cum illa : sic quia visio est signum formale respectu objecti visibilis , non minus perfectè & evidenter representat objectum visibile , etiam si ipsa non videatur , quam si videretur ; unde in hoc differunt signum formale & instrumentale , quod illud ducat in cognitionem alterius , etiam si non cognoscatur ; hoc vero alterius cognitionem non pariat , nisi prius sit cognitum: igitur cæteræ scientiæ comparari poterunt absque ullâ mentis reflexione supra actus , quibus illæ producuntur: & consequenter sine Logicæ subsidiō , quô sciens reflectens supra suam cognitionem novit se scire.

Nego minorem. Idem enim videtur dicendum de cæteris scientijs ac de opere artefacto : sed opus artefactum non censetur perfectum , donec opifex per reflexionem illud sepiùs inspicerit , subindeque cæteræ scientiæ non poterunt censi cōparatæ in statu perfecto donec sciens per reflexionem supra comparandæ scientiæ præcepit , noverit se scire.

Aliter distinguo minorem; signum formale , seu actus directus , quâ scientia comparatur , non debet actu cognosci li spectetur præcisè quatenus representat objectum , Concedo: si spectetur quatenus scientiam parit & generat ; Nego. Fateor itaque actum directum priori modo spectatum non exigere ad suam perfectionem reflexam mentis operationem , quæ à Logicâ dirigente proficiscatur , at posteriori modò consideratum exigere ipsam reflexam mentis operationem : nam actus directus , quatenus scientiam parit , debet esse certus & evidens : porro non potest esse evidens , nisi sciens noverit se scire , nec certus nisi sophismata objicienda possit solvere : ad hæc autem desideratur Logica.

Urgebis. Scientiæ comparatæ per actum directum sunt cognitiones evidentes , & certæ ; igitur non egent opera Logicæ ad suam certitudinem & evidentiam.

Distinguo antecedens. Illæ scientiæ habent evidentiam imperfectam & inadæquatam & ratione materiæ tantum , Concedo : perfectam & adæquatam & ratione materiæ simul & formæ , Nego. Nam evidētia formæ alicujus discursus haberi non potest sine Logicâ.

Subsumes. Quælibet scientia habet demonstrationes sibi proprias etiam ratione formæ , igitur nulla solutio. *Probatur antecedens.* Quælibet scientia demonstrat necessariam esse connexionem inter suas conclusiones & principia , ex quibus illas infert , igitur quælibet scientia habet evidentiam perfectam etiam ratione formæ absque Logicæ subsidiō.

Distinguo antecedens. Quælibet scientia habet demonstrationes sibi proprias in ratione formæ quæ a Lo-

gica proveniat, *Concedo* : quæ ab ipsis scientijs oriatur, *Nego* : omnis enim forma perfectæ demonstratio-
nis pendet a Logicâ.

In statibus. Fieri possunt syllogismi demonstrativi ita evidentes, ut eorum cognitio & assensus Logicæ operam non exigat, qualis est hic. *Omne totum est majus sua parte* : at qui *omnis homo est totum & manus est illius pars*. Ergo *omnis homo major est sua manu*. Hæc ratiocinatio ita evidens est, ut quilibet etiam rusticus absque Logicæ ope ei assensum firmum præbere possit.

Distinguo antec. Potest fieri talis syllogismus evidens ratione principij ex quô conclusio eruitur, *Concedo* : ratione connexionis & dependentiæ quam conclusio habet cum præmissis, *Nego* : quatuor enim in argumentatione sunt consideranda. 1. Principium seu præmissæ. 2. Conclusio ex præmissis deducta. 3. Connexio conclusionis cum præmissis. 4. Tota ipsam argumentatio ex præmissis & conclusione conflata. Primum & secundum cognosci possunt certò vel per Intelligentiam, vel per experientiam sensuum, absque Logicæ ope ; non verò tertium & quartum; rusticus enim ille non posset reddere rationem an illatio recta esset nec ne ; & si ipsi proponeretur argumentatio Sophistica, non posset se se ab ea expedire propter Logicæ defectum & ignorantiam.

Urgebis. Eadem mentis solertiâ quâ possumus unam aut alteram conclusionem è primis principijs proximè elicere, possumus omnes quascumque deducere conclusiones, si nimirum ordine procedamus, ita ut à primo principio primam inferamus conclusionem & à prima verò conclusione secundam ; & à secunda ter-

tiam, sicquè deinceps usque ad ultimam conclusionem. Prima enim conclusio id præstat respectu secundiæ, quod primum principium respectu primæ conclusionis ; sed per ingenitam mentis soleritatem, quam Logicam naturalem dicimus, possumus deducere conclusiones proximas è primis principijs. Igitur & cæteras.

Nego majorem : prima namque conclusio facilius deducitur ex primo principio, quam secunda conclusio ex primâ conclusione : enim verò quô conclusiones sunt à primo principio remotiores, eò sunt obscuriores, & proinde difficilius eliciuntur & percipiuntur, sicut corpora eò minus lucis participant, quô sunt à Sole remotiora. Deinde secunda conclusio non accipit tantam evidentiam à prima conclusione, quam prima conclusio à primo principio : proindeque non adē facile deducitur. Præterea etiam si omnes conclusiones alicujus scientiæ totalis per Logicam naturalem possent deduci, nemmo tamen certus esset, utrum illæ rectè inferrentur, cùm non haberet comperta præcepta formæ syllogisticæ, quibus verus discursus à sophistico secernitur.

Inst. Hac positâ responsione, queretur Logicam esse alijs scientijs perfectiorem ; tum quia ab eâ dependenter ; tum quia ab eâ dirigenter : quod autem ab aliquo dependet & dirigitur, eò imperfectius est : At falsum consequens. Ergo & antecedens.

Resp. 1. Negando hanc sequelam, & ejus probationes : licet enim potentia dirigatur, & dependeat ab habitu ; ad facile, & rectè operandum, potentiam tamen habitu imperfectiorem esse nullus fatebitur ; quippe

cùm illi sit substantia, hic accidens

2. Dico Logicam considerari posse
vel secundum suam entitatem, &
naturam: vel secundum sua munera
directionis.

*Logica potest di-
scientijs perfectior: secundò autem
modò, nihil vetat eam dici alijs
imperfe-
perfectiorem. Sicut omnis causa con-
siderata ut causa, præstantior est ef-
fectus sci-
entia ab eâ productò, ut effectus
zis di-
verso productus est; licet aliquandò secun-
dum entitatem, sit imperfectior;
sol enim v. g. secundum entitatem
suam, est imperfectior vivente quod
producit.*

*Logica concur-
rit dire-
re solùm directivè ad actus aliarum
etivè nō scientiarum, subministrando eis præ-
verò eli-
cepta quibus ritè & scientificè suos
civitè actus efformit: Non autem effec-
ad actus tivè & elicitive; habitus enim so-
aliarum lùm concurrexit effectivè cùm poten-
scientia-
rum. tia quam afficit, ad actus eliciendos
similes ijs ex quibus genitus est.*

CONCLUSIO II.

LOgica non est necessaria, ullà
necessitate ad fidem comparan-
dam, exercendam, & conservan-
dam: Sed necessaria est, necessitate
utilitatis ad eam tuendam, & sua-
dendam.

Prima pars clara est, quoad tres
suas particulas, & quidem quoad
primam; quia cùm fides divina, sit
habitum supernaturalis, nobis infu-
sus sine nobis; certò certius est ad
eam comparandam studium & ratio-
nem nihil profūs conferre. Idem pa-
tetur quoad secundam, & tertiam par-
ticulam, cùn enim filies exerceatur
propter motivum supernaturalē;
nempe veritatem Dei, certum est
eam independenter à ratione perfec-

UTILITATE.

tè exerceri & conservari, immò
sæpius desperdi per nimiam veri-
tatis indagationem, ut constat exem-
plò omnium Hæsiarcharum, qui
cùm ea quæ humiliter erant creden-
da, subtilius perscrutari voluissent,
nausfragium in fide fecerunt: juxta
illud proverb. 27. *Sicut qui mel mul-
tum comedit, non est ei bonum: sic
qui scrutator est majestatis oppri-
etur à gloriâ.*

2. Pars. Probatur. I. Authoritate
SS. Patrum, præsertim Clementis
Alexandrini l. 2. Stromatum, Dia-
lektica, inquit, manu ducit ad veram
aternamque sapientiam, & ad cogni-
tionem supremae veritatis. Ruperti l.

7. De operibus Spiritus sancti, affir-
mantis Dialetica artem, veritatem
non persequi, nec Dei verbo vinculum
necltere: sed potius veritatem prose-
qui, & verbum Dei verum fidis ar-
gumentationibus comprobare. Sed id
præsertim pluribi edocet D. Augusti-
nus: præcipuè lib. I. contra Cresco-
niū cap. 13. 14. 15. & 16. ubi, si-
cuit etiam referunt Complutenses
disp. I. Proemiali q. I. Probat D.
Paulum egregium fuisse Dialeticum.
Stoici inquit cap. 14. Maxime
Dialetici fuerunt, cur Paulus ne
conferrent cum illo non eos devitavit?
Aut si Paulus Dialeticus erat, &
ideo conferre cum Stoicis non time-
bat: Nam cave ne cuiquam Dialeti-
cam pro crimine objeceris, quâ usos
Apostolos confiteris.

Imò cap. 17. affirmat etiam Chri-
stum Dominum, Dialeticā usum
fuisse, ut refelleret Judæos interro-
gantes an liceret dare censum Cæsari
an nou? Obsecro te (inquit August.
alloquens Cresconium) Illine fuo-
runt Dialetici, qui prætensis inter-
rogationis insidijs decipiendo supera-
re moliti sunt? An ille potius, qui

*Logica
non est
necessaria
ad
Fidem
comparan-
dum.*

ex hoc ipsò quod interrogaverunt veram eorum respondētionem prudētiā interrogatiōnis eliciens. Illud verò quod ab eō putabant periculōsè dici ipsos compulsi confitēti? Quibus verbis D. Augustinus retundit Cresconium qui ipsum velut Dialecticū irridebat, & cum eō utpote Dialecticō, disputare requebat.

Ratione similiter probatur. Istud est perutile ad fidei persuadēdām, & protegēdām, quod inservit ad ostendēdām credēdām non esse contrā, etiamsi sint suprà rationē natūrālēm; simulque confert ad dissolēdām rationēs adversus fidei articulōs objiciēdās: atqui ad id multūm confert Logica, ut quotidiā probat experientia. Ergo, &c.

Dices D. Hieronimus in 4. c. Epistola ad Ephes. Dialecticā artem Diaboli nominat. Ergo censet eam esse fidei adversariām.

Resp. Ipsum ibi non loqui de Dialectica, secundūm omnes illius patētes; sed tantūm de parte Sophisticā, quā ad errorem inducit: & de quā loquebatur ibidem Apostolus dicens, Non circumferamur omni ventō doctrina, in nequitia hominū, in astutia, ad circumventionem erroris. Pars autem Sophistica non nisi per accidēns à Logicā consideratur: scilicet ut veræ, & scientificæ demonstrationes ab erroneis, & falsis secerantur.

*Sancti Patres
damnati
abuso
non vero
Logica.*

Dico insuper Sanctos Patres nonnumquam carpere Hæreticos qui Dialecticā utebantur ad Dialecticā insectandā. Sic D. Aug. l. i. contra Cresconium. cap. 13. ipsum interpellat his verbis. Quid est aliud Dialectica quam peritia disputandi? Quod ideo aperiendum putavi, quia ipsam etiam mihi objicere voluisti, quasi Christiana non congruat veri-

tati. Et ideo me Doctores vestri colūt hominem Dialecticū merito fugiendum potius & cavendum, quam refellendum revincendumque censuerunt. Quoā cūm tibi non persuaserint; nam te adversūs nos etiam scribendo disputare non piguit, tu tamen in me Dialecticā criminatus es, quō falleres imperitos, illosque laudares, qui disputando mecum congregādi noluerant. Sed tu videlicet non Dialecticā uteris cūm contra nos scribis. Ut quid te ergo in tantum disputandi periculum projecisti; cum disputare non noveris? Aut si nosti; cur Dialecticus Dialecticā criminaris? Ità vel temerarius, vel ingratuus; ut aut imperiālē quā vincentis non refrenes: aut doctrinā quā juvaris accusēs. Similia habet pāsim.

CONCLUSIO III.

*L*ogica est necessaria necessitate principijs seu medijs ad Theologiam Scolasticam in statu perfectō comparandā: ad Positivam autem, est tantūm necessaria necessitate utilitatis.

Prima pars sequitur, ex praecedenti conclusione; Cūm enim Theologia Scolastica, more & ordine Philosophico de veritatibus Theologicis disputet, utaturque definitionib⁹, & demonstrationib⁹ in suis principijs, & conclusionib⁹ stabilicndis, haud dubium est ad eam, Logicam necessariō prærequiri.

Confirmatur insuper. Res quæ occupant Theologiæ studiosum sunt vel apprehendendæ per terminos simplifices; vel apprehendendæ enunciandæ per terminos complexos; vel enunciatiæ probandæ per discursus & syllogis-

mos : porrò ad ista tria munia ritè ob-eunda necessaria est Logica ; ipsa namque est quæ tradit & expendit regulas rectè & securè faciendæ appre-hensionis, enunciationis, & ordinandi discursus. Præterea ipsa maximè conduceat ad aliarum Philosophiæ partium applicationem & exercitium, ut mox probatum est ; proindeque faciem præfert ad rectè intelligendos, omnes terminos simplices ad Theologica dogmata deservientes quæ passim occurunt vel in sacris Biblijs, vel in Sanctorum Patrum & Ecclesiæ Doctorum scriptis, quorum intelligentia vix, ac ne vix quidem, sine hujusmodi Philosophiæ partium subsidiō haberi potest & conservari. Quis enim nisi illustrante Metaphysi-câ intelligeret, quid sit ens, verum bonum, subsistētia, personalitas, accidens, potentia, &c? Quis sine Phisicæ auxilio deprehenderet elementorum, cœlorum, Meteororum, & omnium animantium naturas, quorum frequens occurrit mentio in sacris libris? Quis, nisi in partes veniret moralis Philosophiæ, intelligeret virtutum moralium rectum exercitium, regulatam Reipublicæ & familiæ ordinationem, &c? Cum igitur Logica plurimum conferat ad aliarum Philosophiæ partium illustratiōnem, multum etiam conduceat ad Theologicorum terminorum securam & rectam apprehensionem.

Accedit quod ut termini Philosophici absque omni erroris periculō rebus Theologicis illustrandis applicentur, tria sunt circa eos observanda. I. *Abstractio*. II. *Analogia*.

III. *Imperfectionis remotio*: omnes enim termini simplices, qui rebus creatis convenient, ut ad res divinas explicandas traducantur primò debent abstrahi ab omni subiecto, &

considerari secundūm conceptum suum universalem, sic generatio v.g. ut judicetur convenire Deo, præcindi debet ab omni prorsus subiecto creato, in quo significat genitum distinctum realiter à generante, non tantum ratione personæ sed etiam ratione essentiæ numerò ab essentia generantis distincta ; quod cum in divinis verum non sit ; ut generatio-nis terminus Deo tribuatur, considerari debet seorsim ab omni subiecto, & secundūm proprium suum concep-tum, qui non significat naturā genitā à naturā generantis numerō distinctam, sed tantum productionem viventis à vivente in similitudinem naturæ : Logicæ autem est docere qualiter facienda sit terminorum à suis subiectis abstractio , & eorum acceptio secundūm rationem propriam & peculiarem. Ipsius pariter est tradere servandas in Analogiâ regulas, quibus Theologus judicet, qualiter nonnulli termini Deo & rebus creatis conueniunt. Ne verò minus religiosè termini imperfectionem redolentes Deo tribuantur, ab eis removendus est omnis omniō defectus. Sic v.g. cum Deo sapientiam, prudentiam, &c, tribuimus, ab eis attributis elimi-nanda est ratio accidentis, quam in creaturis adjunctam habent, & ra-tione cuius ab eis abesse possunt, illis-que adeste immutatâ eorum naturā. At Logica est quæ conceptum acciden-tium ab alijs conceptibus intrin-secis, & inseparabilibus à rebus creatis distinguit. Ad istud igitur munus ipsa plurimum deservit. Quod verò spectat terminorum sim-plicium per complexos enunciatiōnem, & enunciatorum probationem per discursum & syllogismum, ci-trà dubium est ad ista pernecessarium esse Logicæ subsidium, cum ea sit inter

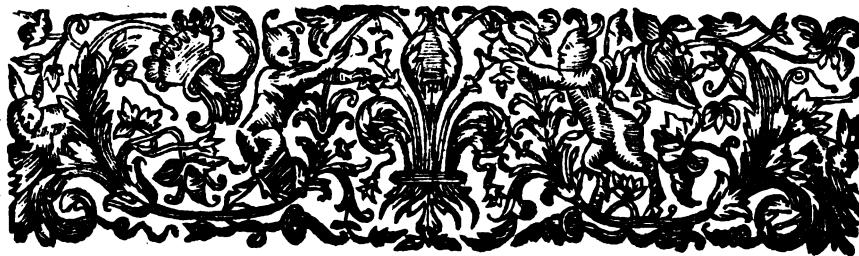
inter disciplinas unica, quæ in perfectâ enuntiatione, atque legitimâ discursu servandas regulas edoceat. Necessum est ergo ut ipsa in Theologiaz partes & subsidium veniat.

*Inser-
vit etiâ
ad posi-
tivam
compa-
randâ.*

Secunda pars conclusionis est etiam evidens; cum enim Theologia, quam positivam dicimus, tota sit in explicandis Sacrae Scripturæ difficultatibus, ex eaque nostræ fidei principijs eruendis, & stabiendi; figuris, tropis, & parabolis explicandis; verisimilibus à veris secerendis, &c. Quis negaret in his ritè exequendis Logicam multum

prodeesse, cum D. Augustinus lib. 2. de Doctrinâ Christian. cap. 31. proferat Disputationis disciplina, ad omnia genera questionum quæ in litteris sacris sunt, penetranda, plurimum valeat. Ut diximus in Logicæ proœmiolo. Cui concinit D. Hieronymus in cap. 25. Ezechielis, dicens, *Verè quidquid perverorum Dogmatum est, & putatur esse robustum in terrenâ Sapientia, hâc Dialectice arte subvertitur, & ad instar incendi in cinerem favillæ que dissolvitur.*

PRIMA PARS LOGICÆ.

Quæ est de modo sciendi Definitivo.

*V*M (ut jam probavimus) Logica tota versetur circa speculum & tradendum sciendi Modum: ordo doctrinæ postulat, ut illa in tot partes distribuatur, quot ipse membra continet. *Vnde* cum Modus sciendi in universum, adunetur & integretur ex Definitivo, divisivo & Argumentativo: Logicam pariter in tres partes, circa tres illos speciales sciendi modos occupatas, dividere congruum est. Cum autem Definitio fiat ex terminis significantibus, universalibus, & communibus; hinc est quod ante apariendam Definitionis naturam, prius agendum sit de ipsis terminis generalibus. 1. Quidem secundum eorum significacionem. 2. Iuxta diversum ordinem quem dicunt ad sua inferiora, ut eos explicuit Porphyrius. 3. Secundum eorum naturam & ordinacionem, ut Aristoteles in Cathegorijs tradidit.

Itaque hæc prima pars Logicæ, tres alias in partes est distribuenda. In prima agendum erit de terminis in genere, seu de terminorum significatione; in secunda de terminis universalibus & prædicabilibus: in tertia vero de terminis Cathegoricis; seu potius de rerum coordinatione.

In disputatione de Universalibus Logica docet quomodo que sunt similia ad unum revocari debant, ut individua ad eandem speciem & omnes species ad idem genus, ut videlicet intellectus errorem

eliminet ; qui contingit cum illæ res quæ sunt similes , ut diversas apprehendit : è quod in rebus diversis inveniantur ; in disputatione vero de Cathegoriis Logica docet quâ ratione , quæ sunt diversa , ad diversas classes referri debeant , ut medeatur errori oriundo ex eâ quod intellectus res multas , quæ diversæ sunt , ut similes apprehendit , è quod in eodem subiecto reperiantur . Cum autem horum notitia inserviat ad regulandam primam mentis operationem , quæ est simplex rerum apprehensio , priusquam agamus de istis medijs quibus illa est regenda & informanda , pauca sunt de ipsa , atque universim de operationibus mentis , prælibanda , decernendo quid , quotuplex , & qualis illa sit .

PRÆLUDIUM

De operationibus mentis.

Quid sit
mentis
opera-
tio.

ENTIS Operationes existere nullus nisi stolidus & à ratione alienus potest ambigere , quippe cum illæ sint actus intellectus , qui cùm sit facultas ordinata ad agendum , frustaneus esset , nisi actus sibi convenientes exereret . Est autem mentis operatio actus intellectus quô vivam objecti speciem exprimit , seu vitaliter objectum intelligibile apprehendit . Quamobrem quatenus hæc honnini in hac vita mortali propria est , definiti potest cognitio spiritualis pendens à corporeis operationibus , & phantasmatibus quâ omne objectum intelligibile modo spirituali apprehenditur : dicitur cognitio spiritualis , ut distinguatur ab operationibus sensuum , quæ sicut facultates à quibus procedunt , sunt omnino corporeæ . Additur pen-

dens à corporeis operationibus , ut distinguitur à cognitione angelica quæ fit independenter à sensuum & organis & phantasmatibus , quia Angeli sunt omnino spirituales in esse & operari . Cætera adjiciuntur ut significetur objectum intellectus esse omne ens intelligibile , sive incrementum , sive creatum , sive spirituale , sive materiale ; intellectus enim ait Aristoteles , est omnis entis , seu versatur circa omne prorsus ens intelligibile . Triplex tantum est operatio mentis . Totidem enim est operatio mentis , quotuplex est modus quô est . intellectus circa ens intelligibile occupatur : sed hic est triplex ; vel enim intellectus attingit objectum suum sine affirmatione & negatione : vel cum affirmatione & negatione : si primum dicatur , actus ille est simplex apprehensio : si secundum , vel

M ij

Actus ille fit absque omni illatione, vel cum illatione unius ex alio: si ille fiat absque omni illatione, dicitur *judicium*: si cum illatione *discursus* appellatur: neque enim aliis est modus quô intellectus circa objectum suum occupari possit: igitur est tantum triplex operatio mentis, scilicet Apprehensio simplex, Judicium & Discursus.

Dices 1. Methodus, quâ propositiones invicem ordinantur, est etiam una ex operationibus mentis: igitur sunt quatuor mentis operationes.

*Metho-
dus non
est quar-
ta men-
tis ope-
ratio.* *Nego consequentiam:* nam methodus revocatur ad tres mentis operationes enumeratas; cum enim aliquae scientia in ordinem dirigitur, res ordinatae apprehenduntur primo; deinde enumeratione factâ, intellectus judicat certô quôdam modô esse disponendas, atque utitur judicio & ratiocinio, quô judicat & demonstrat res ipsas esse ita disponendas; ergo his tribus mentis operationibus methodus perficitur; & sic non est alia mentis operatio à tribus præfatis distincta.

In statibus methodus conjungit multas partes & propositiones alicujus disciplinæ, easque debitô ordine distribuit, & connectit; sed hæc distributio, & coniunctio, fit per peculiarem mentis operationem; nam prima mentis operatio nihil conjungit, secunda necit tantum attributum cum subiecto; tertia verò antecedens cum consequente; igitur illa disciplinæ seu scientiæ ordinatio ad præfatas mentis operationes; scilicet ad apprehensionem, judicium, & discursum revocari non potest; est igitur ab eis distincta.

Nego minorem. Et ad ejus probationem dico, quod etsi simplex apprehensio nihil conjungat per mo-

dum alicujus sententiæ ac judicij, multa tamen concipit ut ordinata, & illa secum invicem comparat, deinde judicium per conjunctionem attributi cum subiecto statuit, hanc partem alicujus scientiæ & disciplinæ in hoc vel illô loco potius esse, quam in alio tractandam & constituendam. Denique tametsi discursus conjungat tantum antecedens cum consequente, nihilominus probare potest partem alicujus disciplinæ, hoc vel illô ordine revocari: igitur methodus revocari potest ad tres præfatas mentis operationes.

Dices 2. Omnes illæ operationes mentis seiphas complectuntur: igitur non sunt invicem distinctæ. Probatur antecedens, Judicium nihil est aliud quam complexio plurium apprehensionum & discursus quam complexio judiciorum: igitur simplex apprehensio, judicium, & discursus non sunt operationes à se invicem distinctæ.

Nego antecedens. Nam judicium & discursus sunt actus simplices, quanvis enim judicium plures apprehensiones & discursus supponat multa judicia, nihilominus formaliter & intrinsecè judicium non constat multis apprehensionibus, sicut nec discursus formaliter constat pluribus judicijs sed ea præsupponunt, & simplices intrinsecè sūt actus intellectus, quibus judicat conclusionem recte & legitime colligi ex præmissis, vel unum alteri convenire vel non convenire. Proprietates operationis mentis sunt potissimum duas, nimirum immaterialitas & dirigibilitas ad veritatem. Operatio verò mentis est immaterialis principiativæ; subjectivæ, & objective. Principiativæ quidem, quia elicetur ab intellectu,

qui est facultas omnino spiritualis: subje^tivè, quia recipitur in eòdem intellectu; & objectivè, quia versatur circa objecta spiritualia, nempè Deum, & Angelos; materialia verò apprehendit tantùm beneficiò specierum intelligibilium, quæ cunduntur ad præsentiam phantasmatum ab objectis corporeis beneficiò sensuum exceptorum.

Utrum verò omnis operatio mentis capax sit veritatis, aut falsitatis convenientius resolvemus, agendo de enunciatione. Interim verò quædam sunt præmittenda.

De prima mentis Operatione.

Prima
oper-
ationis
descrip-
tio.

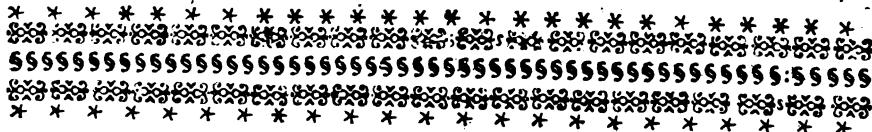
PRIMA mentis operatio est *simplex apprehensio rei expers omnis affirmationis aut negationis*: nam antequam intellectus aliquid affimet de aliò aut neget, objectum apprehendit ut in se est, per simplicem conceptum omnem excludentem compositionem; non quidem ex parte objecti, quia hic actus versari potest etiam circa objectum complexum, sed ex parte ipsius actus, qui terminatur ad ipsum objectum nihil adhuc de ipso affirmando aut negando: hoc enim proprium est actus iudicij, quod videlicet intellectus apprehendens duas res, unam per modum prædicati, alteram per modum subjecti, iudicat an ipsicessa cohaerant, an vero ab invicem differant.

Vocatur autem hæc operatio simplex conceptus: *simplex* quidem, quia est unus simplicissimus actus ad objectum unicum aut saltem per modum unius dumtaxat terminatus: *conceptus* verò metaphorâ ducâ ab animalium generatione; quemadmodum enim in animalium conceptione semen excipitur & sovetur in utero; sic animus noster, exceptis speciebus ab objectis secundatus, gignit in se aliquid simile objecto, nimirum notitiam representativam objecti, juxta illud effatum, *ab objecto & potentia paritur omnis notitia*.

Hujus mentis operationis proprietates sunt Claritas, Distinctio, Ordinatio & Veritas. Simplex apprehensio prietas.

Et pro-
Clara est quæ clare representat objectum suum pro ut est in se. *Distincta* est quando intellectus rem aliquam ita concipit, ut eam à quavis alia distinguat. *Ordinata* quando quæ sunt in objecto distincta atque subordinata, ut sunt, apprehenduntur. *Vera* dicitur quando est conformis rei apprehensione & representata, ex opposito apprehensio illa obscura est; & confusa, quando representat objectum absque ordine & confusè, qualis est definitio quæ sit terminis ambiguis: erronea vero seu falsa quando est distortis entitatis & principijs rei cognitæ. His prælibatis jam ostendenda est dissertatio de ijs, quæ conferunt ad primam mentis operationem ditigandam, ut sunt termini.

TRACTATUS PRIMUS

De Terminorum significatione.

Si Terminorum significationis peritia, Grammaticos potius dicere videatur quam Philosophos: nihilominus quoniam cuique cum Scientiarum Arti communes sunt aliqui termini, quorum ignorantia viam praeccludit ad assequendam artis aut scientiarum peritiam, cumque Logici specialis quasdam interdum voculas usurpant Grammaticis impervias & inauditas, & quarum usus & significatio, non modicum Logicarum studiois ne-

gotium faceffit, hinc ut dicendorum facilius appareat notitia, opere praeclaram duximus, hunc tractatulum de Terminorum significatione, quasi prelibamentum ad universalia Porphyrii, & Aristotelis Cathegorias subministrare. Hunc autem tractatum duas in Disputationes distribuemus, quarum prior terminorum in genere naturam, divisionem, & affectiones aperiet: posterior de Entibus rationis, seu de terminis res fictitias significantibus disceptabit.

DISPUTATIO PRIMA.

De terminis in genere.

Terminus trifariam usurpatur.

ERUM est Termini vocabulum multiformiter usurpari. 1. Qui-dem ad significandas qualiam maximam; & regulas cuique arti communes, quas qui non sapit, solito dicitur ignorare terminos illius artis de qua lo-

quitur, & ut inexpertus à peritis censetur explodendus. 2. Sumitur pro eiususque rei extremo: qualiter mors terminus dicitur vita. 3: Denique usurpatur à Logicis, pro eō omni quod potest esse prædicatum, aut subiectum in propositione: Et de hac termini usurpatione hic sumus acturi.

• QUÆSTIO I.

An & quid sint Terminis?

HIc non immoror in aperienda terminorum existentia; satis enim superesse terminos, quibus nostra sensa alter alteri promamus per propositiones ex terminis coalescentes. Hic itaque solùm paucis verbis aperienda est terminorum natura: quæ ut evidenter innotescat.

Qui sit. P opo, i-ijo? Notandum est 1. Propositionem esse Orationem in quâ aliquid de aliò affirmatur aut negatur. Unde in quâlibet propositione duo sunt termini, quorum unus habet rationem prædicati, alter rationem subjecti, & copula quæ utrumque terminum necit. v. g. in hâc propositione homo est animal, homo habet rationem subjecti, & animal rationem prædicati, quia hoc de illô affirmatur. Et verbum substantivum est habet rationem copulæ, quia animal necit cum homine.

Proposi- *tionum* *simplex* *& absolu-* *ta* *cōditio-* *nata.* Notandum. 2. Duo esse generatæ propositionum. Aliæ dicuntur simplices; aliæ compositæ. Simplices sunt ex, in quibus sine ulla coniunctione lata alia & suppositione aliquid de aliò absolu- comple- lute affirmitur & negatur, v. g. Homo est animal: Compositæ sunt ex in quibus aliquid de aliò affirmitur aut negatur, non absolute, sed hypotheticè & cum addita conditione verbi significationem modificantे; pura cùm dicitur, si homo sit rationalis est disciplina capax.

Proposi- *tiones* *simplices* *esse* *triplicis* *generis:* Aliæ

enim sunt de Secundo adjacente, in quibus verbum substantivum affir- *alia de-* matur & tenet veluti locum prædi- *secundo* *adjac-* cati respectu subjecti, nihilque post te: alia ipsum in propositione adjicitur, ut De secundum dicitur Petrus est: Aliæ de tertio tio adiacente, in quibus post verbum conte; substantivum aliquid additur per Verbo modum prædicati, ut cùm dicitur adiecti- Petrus est bonus: Aliæ tandem de ver- vo. bo adjectivo, cujusmodi sunt ex, in quibus verbum aliud ponitur quam substantivum sum es est, pura cum dicitur homo ambulat, hoc est homo est ambulans. Propositiones complexæ, diversæ sunt pro diversitate con- junctionum.

Notandum. 4. Hoc esse descri- *Discri-* men inter vocem, nomen & termi- *men in-* ter vo- num: quod vox sit sonus animalis *cem, no-* ore prolatus; Nomen, sit significatio *men &* voci superaddita ex hominum insti- *termi-* tutione & beneplacito: Terminus *num.* verò, sit extremum propositionis His prænotatis sit.

CONCLUSIO UNICA.

Terminus Logicus rectè describitur, ab Aristot. 1. Priorum cap. 10. Extremum in quod resolvitur proposition. Probatur. Ea descriptio est legitima, quæ soli & omni rei descriptæ convenit: sed prædicta descriptio soli & omni termino Logico convevit. Probatur, nullus est terminus propositionis sive complexæ sive simplicis, in quem illa propostio non resolvatur. Probatur, omnis propostio sive simplex sive complexa, sit per negationem vel affirmationem unius de aliò: sed id quod de aliò, vel de quò aliud affirmitur, est terminius quò constat talis pro-

positio & in quem tamquam in partes componentes resolvitur. Ergo recte terminus dicitur ille in quem propositio resolvitur.

Dices 1. Dantur plures termini Logici extra propositionem. Ergo praedicta definitio termini est nulla. Probatur antec. Termini ex quibus formatur prima mentis operatio, sunt Logici: sed illi sunt extrà propositionem. Probatur, illi termini sunt extra propositionem, qui nec affirmant nec negant: sed termini ex quibus formatur prima mentis operatio nec affirmant nec negant; in prima enim mentis operatione, nec affirmatio est nec negatio. Ergo, &c.

Dif. antecedens. Dantur termini Logici extra propositionem formatam, *Concedo*, extra formandam, *Nego*: similiter distinguenda est consequentia. Nullus enim terminus est, qui si non actu formet, saltem potentia concurrere possit ad formandam propositionem, quodque non possit habere rationem praedicati aut subjecti, quod sufficit ad rationem termini: sicut dum homo assumit lapidem, ut enim in agri limiten figat, lapis ille recte dicitur limes, licet actu nondum limitet.

Dices 2. Propositio etiam resolvitur in copulam: Ergo illa definitio non soli termino congruit.

Nego antecedens. Propositio enim resolvitur in partes ex quibus coalescit; copula autem non habet rationem partis componentis: sed rationem vinculi unientis. Unde sicut compositum Physicum dicitur tantum resolvi in materiam & formam ex quibus componitur, non vero in unionem quae est utriusque vinculum: ita propositio, quae est compositum Logicum, resolvitur in terminos, non vero in copulam.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit Terminus.

 A C E R E M, nusquam si omnes à Summi listis ex cogitatis Terminorum divisiones & subdivisiones hic recensere vellem. Missas itaque facio omnes illas nullius momenti voculas, quas querili & Philosophis indignò studiò nonnulli tantoperè commendant; & principes Terminorum divisiones solum hic subjicio, duabus in conclusioibus: quarum prima terminos communes; secunda terminos usuales, seu qui solito exprimuntur à Philosophis indicabit.

CONCLUSIO I.

Terminus multipliciter secundum diversas rationes, & varios quos habet respectus dividitur.

1. Quidem ratione sui immediate & essentialiter dividitur in *subjectum* & *predicatum*: duo enim tantum sunt extrema seu partes *essentialis* propositionis, ut suprà dictum est.

Utrumque subdividitur in terminum *complexum*, qui constat pluribus partibus scorsim significantibus idem, quod conjuncte significant, ut *homo justus*: & in *incomplexum*, qui unicâ voce effertur, ut *homo*.

Incomplexus est vel significatus, si ordinatus sit ad aliquid significandum, ut *animal*; vel non significatus, si nusquam usurpatus fuerit significatio aliquâ re designandâ, ut *Billy*.

2. Ratione subjecti dividitur in *mentalem*

metalem, *vocalem* & *scriptum* omnis enim terminus vel in mente latet vel voce sonat auribus, vel in subjectâ materiâ oculis patet. Unde *Mentalis* Terminus, est subjectum aut prædicatum propositionis mentalis, quâ intellectus interius aliquid affirmat aut negat. *Vocalis*, est prædicatum aut subjectum propositionis vocalis, quam ad vicinos dirigitur. *Scriptus* verâ, prædicatum aut subjectum propositionis quam ad remotos scribimus.

Catbegoremati- 3. *Ratione significationis* terminus dividitur in *Catbegorematicum*, *ticus*, qui per se & solitariè sumptus rem aliquam significat ut *lapis*: & in *Synca-* *laticus* *synbegorematicum* qui non nisi & mix- junctus cum catbegorematico signifi- s. ciat, ut *omnis*, *aliquis*; & in *mix-* *tum* qui utrumque implicitè involvit, ut *nemo*, id est *nullus homo*. *Cat-* *Concre-* *gorematicus* subdividitur in *concre-* *tus* *Abstra-* *tum* & *abstractum* prior significat formam in subjecto, ut *album* signifi- *ctus* albedinem affidentem aliquod subjectum; posterior significat formam extrâ subjectum & secundum se, ut *albedo*:

Absolu- *Concretus* subdividitur in *absolu-* *tus* *tum* & *connativum*; *absolutus* coin- *conn-* cedit cum substantivô; *connativus* *tati-* cum adjektivô Grammaticorum: ille formam subsistenter in subjecto, ut *homo* humanitatem significat; iste formam adjacentem subjecto, ut *sa-* *piens* sapientiam.

4. *Ratione significati* dividitur in *Prima* *Terminum prima & secunda intentio-* *& se-* *nis*: prior significat ea quæ sunt à parte *cunde* rei independenter ab intellectus fictione, ut *rationale*, *visibile*: posterior significat rem secundum ea quæ ab intellectus operatione habet ut *subjectum pradicatum*.

Uterque subdividitur in *universali-* *Logica*.

lem & particularim: *universalis* di- *univer-* citur de multis divisim, ut *homo satis*, de Petro & Paulo *particularis* est, *Parti-* qui tamen unicam significat; vel de- *monstrative*, ut *hic homo*; vel de- *terminatè*, ut *Petrus*; vel indeterminatè, ut *aliquis homo*; vel hypotheticè, ut *Filius Maria*, Christum significat, quia est ejus unigenitus. Interdum tamen terminus particu- laris de pluribus dicitur; sed vel de ipsis dicitur collectivè, ut *exercitus* de pluribus militibus; vel indivisim ut *Deus* de Patre, Filio & Spiritu sancto, qui non dicuntur tres Dii, sed unus Deus.

Terminus universalis subdividitur *Univo-* in *Univocum*, *Equivocum*, & *analogum*. *Univocus* est, qui tribui- *Quivo-* tur pluribus secundum idem nomen *cus. A-* & eandem naturam, Ut *homo*. *A-* quivocus qui tribuitur pluribus se- *cundum* idem nomen: sed perè diversam naturam ut *Canis*, qui tribuitur cani cœlesti, marino & ter- restri. *Analogus* qui tribuitur pluri- bus propter aliquam connexionem aut convenientiam, ut *sanum* quod tribuitur homini bene valenti, urinæ designanti hominis valetudinem, & medicinæ tales valetudinem procura- ranti.

Terminus univocus subdividitur *Trans-* in *Transcendentem* & non *Transcen-* *dentem*. Prior est, qui convenit *non* omnibus catégoriis, seu qui de re qualibet potest affirmari, ut *ens*, *unum*, *verum*, *bouium*. Posterior est, qui rei determinatam & ad specia- lem catégoriam pertinentem desig- nat, ut *homo*, *albedo*; *homo* enim ad substantiæ & albedo ad qualitatibus *Super* *transcē-* catégoriam reducitur. *dens, &*

Transcendens, subdividitur in *Sub-* *Trans-* *pertranscendentem* & in *Transcen-* *dens* *simpliciter*. Prior est, qui potest *trans-* citer.

N

affirmari de omnibus rebus tam fictis quam veris, ut *Ens imaginabilis* &c. Posterior est, qui solis rebus veris congruit ut *Ens verum reale*, &c.

Finitus
Infinitus.

Rursum terminus dividitur in *Finitum*, & in *Infinitum*. Prior est qui determinatam habet significationem, ita quod significet rem existentem aut existentiæ capacem; ut *homo*. Posterior est, qui potest convenire tam rebus existentibus, & possibilibus, quam impossibilibus & fictis, ut *non homo*, qui convenit tam omnibus entibus realibus deempto homine, quam fictitiis ut *hirco*, *cervo*.

Negatio
negans
negatio
Infinitans

Hic adverte terminum infinitum formari posse ex omni finito, per adjunctam negationem infinitantem. Duplex enim est negatio, alia *Negatio negans*; alia *Negatio Infinitans*. Prior est, quæ negat aliquid determinatum alteri competere, & præfigitur copulæ, sic *Ioannes non est bonus*, est negatio negans, quia determinatè negat bonitatem competere Joanni. Posterior est, quæ præfigitur termino & dum rem determinatam negat, omnia alia ab ipsa veluti substituit, seu omnibus aliis à negato quadrare potest, ut cum dicitur *non album ambulat*, negat enim solum album non ambulare, & omnes res non albas indiscriminatim involvit.

Termini
An-
teceden-
tes.

5. *Termini inter se comparati* sunt sibi invicem convenientes, aut repugnantes. *Convenientes* sunt *antecedentes*, *consequentes*, aut *convertibles*. *Antecedentes* sunt illi, de quibus alii prædicantur sed non vicissim, seu equorum suppositione alii inferuntur; sic dicitur, *homo est animal*: sed vice versa universaliter dici non potest, *animal est homo*. Similiter optimè sequitur, *homo est*, ergo *est animal*, *vivens*, *corpus*, *substantia*;

at ex oppositô non infertur *animal est*, aut *substantia est*; ergo *homo est*. *Consequentes* sunt illi termini, qui ex aliis inferuntur, & generaliter *consequentes* termini communiores dicuntur consequentes respectu minus communium. *Convertibles* sunt qui de se mutuò prædicantur, & inferuntur ut *omnis homo est rationalis*, *omne rationale est homo*, *homo est*, ergo *est rationalis*; *rationalis est*, ergo *homo*. *Repugnantes* sunt *disparati* qui licet *Dispari* diverli non tamen sic opponuntur *rati*. inter se quin similiter cum aliis pugnant ut *homo* & *equus*; *homo* enim tamen pugnat cum *Leone* & *Bove*, quam cum *equo*; vel *oppositi*, qui *oppositi* sic inter se pugnant ut *calor* & *frigus*. *Quadruplicis* sicut generis secundum quatuor oppositionis species de quibus in post prædicamentis agetur.

CONCLVSIONE II.

Præcipui Termini quibus frequenter uti solent Philosophi, sunt. 1. *Materialiter* & *Formaliter*: qui trifariam potissimum usurpantur. I. *Materialiter*: Ad designandam materiam & formam ex qua res fit, aut constat; *surpassus* homo materialiter dicitur *corporatus*, quia constat corpore, quod habet materiam *Physicam*, & formaliter est *spiritualis*, quia ejus anima seu forma *spiritualis*, est. 2. *Quatenus Materiale*, designat prædicatum quod convenit rei ratione subiectu; *Formale* vero, quod significat prædicatum competere rei ratione formæ, si album dicitur materialiter dulce, ratione lactis v. g. & formaliter disgregativum visus, ratione albedinis. 3. *Materiale nonnumquam* significat rem secundum cui-

tatem suam; *Formale*, verò designat formalitatem re quatenus est diversimodè conceptibilis. Sic in homine rationale & risibile materialiter dicuntur unum, formaliter verò diversa.

In sensu compo-
sito &
divisō. 2. Termini in sensu *compositō* & *divisō*, designant formam significatam per subjectum propositionis, posse compati vel non compati cum formâ significatâ per prædicatum. Sic hæc propositio vera est in sensu *compositō* & *divisō*, *manducans sedet*, quia manducatio & sessio sese compatiuntur. Hæc autem falsa in sensu *compositō* *sedens stat*: vera autem in sensu *divisō*, quia qui sedet potest surgere & stare. Unde in sensu *compositō*, usurpatur forma prædicati & subjecti secundum idem tempus, & eandem considerationem: in sensu verò *divisō* considerantur justa diversum tempus & diversam habitudinem.

In actu primo & se-
cundo. Terminus in *actu primō*, significat virtutem & principium elicivum operationis: Et terminus in *actu secundō*, significat operationem ipsam. Sic facultas visiva, secundum se considerata, dicitur visus in *actu primō*: quatenus verò *actu videt*, dicitur visus in *actu secundō*.

Viquod & ut quo. Termini *ut quō & ut quod*, denotant aut causam agentem & formam quā agit; sic ignis dicitur calefacere *ut quō*, quia mediò calore, ignis calefacit: Aut designant *Agens* & instrumentum, *quō* utitur; sic homo dicitur scribere *ut quod*, & calamus *ut quod*: Aut subjectum & formam, sic album dicitur disgregativum visus, *ut quod*; Et albedo dicitur disgregativa visus *ut quō*. Plures sunt alij termini à recentioribus Summulistis collecti, quos in Philosophiæ cursu explanabimus.

QUÆSTIO III.

Quanam sint terminorum proprietates.

 X P L I C A T A definitione, evolutisque terminorum divisionibus, supereft ut proprietates eorum subjiciamus; quō Tyrones diversos terminorum usus facilius noverint & abusus eorumdem in videndis sophismatibus commodiū emendent. Porro quæ subjiciendæ sunt terminorum proprietates non strictè sed latius sunt accipiendæ; Etenim eas non omni & soli termino convenire facile constabit ex sequentibus.

CONCLUSIO UNICA.

 Q Vinqe solitò præcipua terminorum proprietates numerantur: iuntque.

1. *Suppositio*, quæ est usurpatio termini pro aliquo. Hæc autem est *suppositio*. multiplex, puta *Materialis*, quando terminus supponit pro seipso, sic *Materialis*. dicitur homo est vox, homo est nomen. Vel *Formalis*, quando terminus usurpatur pro suo significato, *Formalis*. sic nomen *homo* significat naturam humanam. Rursus, *Formalis suppositio est*, vel *propria*, quando terminus id significat ad quod institutus est; sic *Leo* propriè significat animal irrationalē rugibile; vel *Metaphorica*, quando terminus usurpatur ad aliud significandum propter similitudinem, sic *Christus* dicitur *Leo de tribu Iuda*. *Metaphorica*.

Suppositio propria dividitur in *simplicem* & *personalem*. *Simplices* est ac- *N ij*

Perso-
nalis. ceptio termini communis pro suo solo immediatō significatō : *Personalis* verò, seu *realis* est acceptio termini communis tūm pro immediatō, tūm pro mediatis suis significatis. Immediatum autem primum & proximum significatum termini communis est natura sive ratio communis secundūm se considerata ut abstracthens ab inferioribus quibus convenit ; Sic homo proximè & immediatē naturam humanam significat. significata verò mediata & remota sunt inferiora, quibus natura communis convenit, qualia sunt individua respectu speciei, individua & species respectu generis, v. g. Petrus & Paulus respectu hominis, homo & leo respectu animalis. Portò tunc subiectum alicujus propositionis supponit simpliciter, quando p̄dicatorum convenient immediato tantum significato subiecti, & repugnat mediatis ejus significatis ; potissimum evenit, cùm terminus secundæ intentionis de termino primæ intentionis p̄dicatur ; ut *homo est species*; etenim de Petrō & Paulō dici non potest quod sint species. Tunc verò subiectūm propositionis supponit realiter cùm p̄dicatum de inferioribus subiecti enuntiari potest, ut *homo est rationalis* ; ibi homo supponit pro suis mediatis significatis, quia de ijs dici potest quod sint *rationales*.

Diftri-
butiva. *Suppositio personalis* subdividitur in *distributivam collectivam*, & *disjunctivam*. Suppositio est *distributiva*, quando terminus communis sumitur pro suis significatis seorsim & sub distributione sumptis, ut in hâc propositione *homo est visibilis*, homo sumitur pro Petrō & Paulō, & Joanne &c. *Collectiva* cùm sumitur pro multis in unum collectis, ut *omnes Apostoli sunt duodecim*, ibi duode-

cim non p̄dicatorur de Apostolis nisi simul sumptis, unde inferri nequit ergo *Petrus*, *Paulus est duodecim*. *Disjunctiva* est cum terminus applicati potest pluribus, sed sub disjunctione ut cum dicitur aliquis homo *stiva*. *Disjunctiva* cutrit homo significat vel Petrum vel Paulum vel &c.

Suppositio distributiva est completa, vel incompleta, aut accommoda. *Completa*, quæ aliter dicitur pro singulis generum, ut usurpatio termini communis pro omnibus & singulis suis inferioribus, ut sit h̄c, *animal est vivens*, ibi enim animal tūm pro omnibus suis speciebus tūm pro singulis specierum individuis sumitur. *Incompleta*, sive pro generi. Pro generibus singulorum, est acceptio termini pro aliisque tantum significatis cuiuslibet generis & speciei ut cùm dicatur *omne animal fuit in arca Noë*: intellige duo aut plura cuiuslibet speciei animalia. *Accommoda* fit, Accommodo terminus significat omnia sua moda. inferiora, exceptis tamen paucis, sic accipe, ubi leges, *omnes in Adam peccaverunt*; Scilicet excepto Christo Dominō ejusque *Maire* semper immaculatā.

Suppositio disjunctiva potest esse determinata, vel confusa determinata. Determinata, quando alicui determinatè applicari potest, ut *aliquis homo currit*, homo ibi applicari potest ad significandum Petrum currentem : *Confusa* vero cùm terminus non potest aliquid determinatè significare, v. g. in hâc propositione, *aliquis oculus necessarius est ad videndum*, an dexter? an sinistè sit? determinari non potest: sine dextrō etiam per sinistrum, & sine sinistro per dextrum vide-mus. Ut autem dignoscatur qualiter terminus communis supponat distributivè? an disjunctivè?

Observa 1. quod subjectum (& generaliter omnis terminus) affectum aliquo signo universali ut *omnis quilibet, nullus* supponit distributivè; nisi aliundè constet illud collective sumendum esse; ut hic *omnes Evangelista sunt quatuor*. Subjectum pariter affectum signo particulari ut *aliquis, quidam*, supponit determinatè; seu disjunctivè pro hoc aut pro illo. Subjectum verò, quod nullò signo afficitur, si propositione est in materia necessariā supponit distributivè, ut *homo est animal*, & in materia contingentī disjunctivè ut *homo est albus* propositione enim infinita in materia necessariā æquivalet propositioni universalī, & in materia contingentī propositioni particulari.

Observa 2. aliquot esse signa partim universalia, partim singularia, ut *uterque, neuter*, quibus adcensas terminos numerales *duo, tria, quatuor, &c.* sunt inquam partim universalia, quia pro pluribus supponunt, partim singularia, quia pro aliquibus tantum determinatè supponunt: unde fit quod terminus, cui affiguntur, sumatur partim distributivè partim determinatè, ut *uterque currit*, id est hic & ille homo currit: similiter, *tres homines ambulant*, id est hic & ille & iste ambulat. Si tamen prædicatum non conveniat subiecto nisi collectivè sumpto, subjectum supponit collectivè, ut cum de rhēda, quam unus equus trahere non potest, dicitur duo equi rhēdam trahunt; de quolibet postea seorsim dici non potest, quod rhēdam trahat; sed de utroque simul.

Observa 3. prædicatum propositionis affirmativæ nunquam distributivè sumi nisi forte per accidens, quando est convertibile cum subiecto; in propositione negativâ prædica-

tum è contra semper distribuitur v.g. *omnis homo est, animal, id est, aliquod animal* hoc vel illud, non verò *omne animal*; è contra *aliquis lapis non est animal, id est, nec hoc nec illud nec aliud animal*.

Secunda terminorum proprietas est Ampliatio, quæ etiam *Extenso & Distractio* dicitur, estque acceptio termini ad significandum pro alio tempore: sic Christus dixit *Ceci vident, Claudi ambulant*: in qua propositione *Ceci & Claudi* non usurpan-
tur pro tempore præsenti; sed pro preterito, ut sit hic sensus: qui erant cæci & claudi, tunc vident & ambulant. Cùm autem dentur quinque temporis differentiæ apud Logicos, nimirum præsens, præteritum, futurum, possibile, & imaginarium; tot etiam diversimode fieri possunt acceptiones.

Restriccio, est coarctatio termini à majori significatione ad minorem; sic *omnis homo justus est gloria aeternâ dignus*, nam *Ly Justus*, limitat propositionem, quæ alias usurparetur pro omnibus omnino hominibus.

4. Alienatio, est translatio termini à propria sua significatione: sic dicitur *homo mortuus*, ubi *ly homo* supponit pro cadavere.

Appellatio, est applicatio significacionis unius termini ad significacionem alterius. Sic cum dicitur *homo Sanctus*, *ly Sanctus* additur homini, ut designet hominem habentem sanctitatem.

Non immoror in aperiendis Terminorum causis, constat enim efficientem, esse terminorum inventorem. Formalem, esse vim significandi. Materiale, voces & dictiones: Finalem veò, est id ad quod significandum usurpantur, putatae conceptus,

DISPUTATIO SECUNDA,

De Entibus rationis.

ER T U M est *Ens rationis* juxta nominis ethimon , esse *opus mentis seu rationis* : unde tot modis sumuntur , quot modis potest aliquid esse , in vel à ratione ; id autem esse potest quadrupliciter 1. *Effectivè* , id est , tanquam effectus in causa : sic efformanda statua , est in mente Sculptroris , domus in mente Architecti . 2. *Subjectivè* , id est , tamquam accidens in subjecto ; qualiter scientia , Fictitiae artes , &c. dici possunt entia rationis ; quia rationi , seu menti inhærent . 3. *Objective* , id est , tanquam objectum in potentia ; idque dupliciter . 1. Ita ut , quod objicitur intellectui cognoscendum , realiter existat v. g. hic lapis ; vel capax sit realis existentia , v. g. Antichristus . 2. Ita ut , quod objicitur intellectui cognoscendum , nec realiter existat ; nec capax sit realis existentia v. g. *Homo-taurus* , id est aliquod ens conflatum ex natura hominis , & tauri . 4. *Fictitiae* , pro eo omni quod fingitur ad modum entis realiter existentis , aut existentiae capacis , cùm tamen tale non sit v. g. *Homo-taurus* , & de hoc ente rationis fictitiō solūm sit .

QUÆSTIO I.

An , quotplex , & quid sit . Ens rationis.

Duplex est esse reale . 1. Quamlibet rem habere posse duplex esse ; primum extra mentem , & independenter ab intellectus operatione ; secun-

dum intrà mentem , & dependenter aliud ab intellectus cogitatione . Prius vocatur *esse reale existentia* : posterior est se reale intentionale nominatur . Primum , est ipsam res ; secundum , est *imago & conceptus rei* . Qui quidem est iterum duplex : prior est operatio , quæ est veluti forma denominans intellectum agentem & concipientem ; unde *conceptus formalis* dicitur . Posterior , est res ipsa , quæ cognoscenda intellectui objicitur , & *conceptus objectivus* nuncupatur .

*D*uplex conceptus objectivus , aliud *conceptus objectivus* , & aliud formalis .

*N*otandum 2. duobus modis aliquid esse objectivè in intellectu , scilicet objectivè realiter , & objectivè fictitiè . Illud dicitur habere esse objectivè realiter , quod cognoscitur quidem ab intellectu , sed præterea realiter existit aut existere potest , ut homo cognitus & apprehensus ab intellectu . Illud verò dicitur esse fictitiè seu esse objectivè tantum in intellectu , quod non aliter existit , nisi quatenus cognoscitur ab intellectu , nec aliud habet esse quam cognosci ; ita quod si de illō intellectus non cogitaret , nullam prorsus existentiam obtineret , cum impossibile sit istud aliquando realiter existere . Hinc duæ conditiones desiderantur ad ens rationis : prima quod ille *conceptus mentalis* terminetur ad rem impossibilem , quæ nulla vi possit esse ens reale , si ve actuale sive possibile . Non quidem actuale , alioqui non esset ens fictitium sed reale ; neque possibile , quia tametsi ens possibile nihil sit actu , habet tamen aliud esse ab eo quod ei tribuit intellectus , habet

enim esse in virtute & secunditate sua causa. Secunda conditio est quod illud impossibile concipiatur per modum possibilis: si enim conciperetur ut impossibile non esset ens fictitium, quia conciperetur ut est.

Entia rationis, & rationes entium: plurimum enim duo ista invicem differunt; quippe rationes entium sunt in rebus ipsis citra & ante omnem mentis actum; sunt enim propria mentis in intelligendo objecta seu potius modi, sub quibus res menti objiciuntur at entia rationis ea sunt figura, quae solidam & realem mentis nostrae operationem, & objectorum solidorum apprehensionem sequuntur, eaque mediante, rebus accedunt; proindeque rationes entium fundamenta sunt quibus entia rationis sunt innixa, & ex quibus vi operationis intellectus oriuntur & resultant. Itaque sicuti conceptus, intellectionesque nostrae sequuntur rationes entium, & eas apprehendunt, sic entia rationis sequuntur conceptus intellectionesque nostras: & idcirco ista figura dicuntur entia rationis, non solum quia mentis operatione fiunt, quae ratio dicitur; sed etiam quia sequuntur rationes seu conceptus objectivos entium quibus sunt innixa. Utrum vero hujusmodi figura sint admittenda, & quid illa sint jam est resolvendum.

CONCLUSIO I.

Admittenda sunt entia rationis. Ita Doctor in 1. distinc. 13. q. unicâ & pluribi. Colligitur ex Arist. 5. Meta. c. 7. dicente *Ens dividit in ens quod est, & in ens quod non est;*

per primum intelligit ens reale; per secundum vero ens rationis, ut Doctor ibidem interpretatur.

Probatur quod est ens, nec reale, est ens rationis: sed datur aliquid, quod est ens, nec reale. Ergo datur ens rationis. *Major* patet; omne enim ens vel est reale, vel rationis, cum sit factum vel non factum; capax realis existentiae, vel incapax; ab intellectu fingente dependens, vel independens, quae sunt contradictionia, nec consequenter medium admittentia *Minor* Prob. *Homo rarus* v. g. de quo cogitas, est ens; non enim est purum nihil; tum quia vere apprehenditur, & fingitur ab intellectu; tum quia aliquid de eo vere affirmatur per verbum est: sed non est ens reale; quia nec existit, nec capax est realis existentiae. Ergo est ens rationis.

Confirmatur. 1. Plura concipiuntur a nobis tamquam vera & realia, quae tamen talia nec sunt, nec esse possunt, v. g. pluralitas Deorum facta ab idolatria; Angeli ad modum adolescentium alas habentium, figurati, &c. Sed haec concipiuntur quasi vera essent entia, nec tamen sunt. Ergo sunt entia rationis. *Insuper* qui negat ens rationis, vel intelligit quod negat; vel non: si non intelligit, quod negat, stultum ac temerarium se probat, negando quod non capit: si intelligit, quod sit ens rationis, ipsum facit; natura enim tota entis rationis est intelligi, & tantum secundum intelligitur. Ergo admittendum est ens rationis.

Dices. 1. Omne ens est cognoscibile: sed ens rationis quod supponitur, non est cognoscibile. Ergo non datur. Major constat, cognoscibilitas enim est proprietas entis: Minor Probatur, quod est cognoscibile,

prius potest cognosci quam de factò cognoscatur : actus enim secundus præsupponit primum , ac proinde cognitio actualis rei debet præsupponere illius cognoscibilitatem : sed ens rationis non est prius cognoscibile quam cognoscatur : quia non habet esse nisi per actualem cognitionem , si enim existeret independenter ab intellectu , esset ens reale. Ergo , &c.

Negant minorem. Et majorem illius probationis sic distinguunt communiter Recentiores cum Complutensibus : quod cognoscitur debet esse prius cognoscibile , si totum suum esse non debeat habere per actualem cognitionem , Concedunt ; si debeat habere *Negant* : quando enim actus est de essentia rei , non debet supponere potentiam ; hinc Deus , non est prius possibilis quam existat : quia existentia est ipsi essentialis : hinc patitur actus reflexus intellectus , non censetur prius cognoscibilis quam cognoscatur : quia sit per ipsummet cognitionem. Unde cum ens rationis totum suum esse habeat per cognitionem suam intellectus , non debet esse (inquiunt) prius cognoscibile quam cognitum. Verum quoniā hæc responsio non nullas patitur difficultates , idcirco.

Respondeo clarius & brevius , quod est cognoscibile , prius debet posse cognosci quam cognoscatur , vel occasionaliter , vel formaliter , Concedo : debet prius posse cognosci formaliter tantum , *Nego*. Sed ens rationis non est prius cognoscibile quam cognoscatur . *Distinguo* , non est prius cognoscibile formaliter , seu secundum suum esse formale , Concedo : non est prius cognoscibile occasionaliter , seu secundum illas res ex quibus intellectus ansam & occasionem accipit fabricandi illud ens ra-

Ens rationis est cognoscibile occasionaliter; non vero formaliter, prius quam cognoscatur.

tionis , *Nego*. Sicut enim ens rationis fingitur ex rerum cognitarum occasione , ita potest dici prius cognoscibile in rebus illis , ex quarum occasione fingitur.

Instabis. Ens rationis etiam secundum suum esse formale , non est intelligibile , Ergo , non datur. *Negabis anteced.* Ipsum probo , quod est intelligibile , potest intelligi : sed ens rationis non potest intelligi secundum suum esse formale , seu quatenus est ens rationis. *Negabis. Probo.* Illud nequit intelligi , quod nequit terminare intellectuionem : atqui ens rationis secundum suum esse formale nequit terminare intellectuionem : *Negabis. Probo.* Operationis realis terminus debet esse realis : atqui intellectio est operatio realis. Ergo debet habere terminum realem ; ac proinde ens rationis secundum suum esse formale non potest illam terminare.

Negari potest absolutè hec ultima terminus. Major. Quia cùm terminus , quatenus præcisè terminus est , nihil influat in potentiam cognoscendam ; parum refert sitne rationis vel realis ; possibilis an impossibilis , futurus an existens : possibile enim & futurum , sed tamen non existant , nihil per se influunt tamen terminant minat. ejus cognitionem ; quidni & ens rationis terminabit ?

Verum eam distingo. Terminus primarius operationis realis debet esse realis , Concedo : Terminus secundarius debet semper esse realis , *Nego* : nis realis. Ens autem rationis tantum est terminus secundarius operationis intellectus , qui primò versatur circa species reales eorum rerum , quas concepit ut unibiles aut separabiles cum tandem tales non sint.

Si queras , dictimen utriusque , res

curier- res est in aperto : Nam idcirco ter-
minus primarius debet esse realis ,
quia habet rationem objecti ex se
moventis intellectum per influxum
realem intentionalem ad formandam
non ve- cognitionem : non ita secundarius ,
ro secu- qui non ex se movet intellectum :
darius. sed tantum beneficium & per species
termini primarij.

Urgebis tandem. *Nihil* est in in-
tellectu quin prius fuerit in sensu :
sed ens rationis non cadit sub sensu :
igitur ab intellectu non potest percipi.

Respondet Doctor subtilis in tra-
tatu de universalibus quest. 5. istud
effatum esse verum tantum de rebus
corporeis , & sensibilibus , non vero
de rebus materialibus expertibus , ut sunt
entia rationis quae duntaxat habent es-
se in mente. At distinguo minorem .
Entia rationis non cadunt sub sensu ,
per se , concedo : per aliud , nego :
siquidem occasione retinunt sensibus
perceptrarum , intellectus fingit hu-
iusmodi entia eaque apprehendit insta-
tar entium realium , puta tenebras
instar atri & nigri coloris per aere
diffusas , quod solis & diei splendor in-
tercipitur.

Dices. 2. Compositio hujus homo-
tauri est realis. Ergo compositum
resultans erit etiam reale.

Disting. antec. Compositio illa
est realis ex parte intellectus unientis
& componentis , Concedo ; est enim
realis intellectus operatio : est realis
ex parte objecti seu rei unitate , Nego :
fictum enim est id ; quod refutatur.

Infa. Partes illius compositi , scilicet
homo & taurus , sunt reales. Ergo
compositum est etiam reale. *Distin-*
guo antec. Partes illae sunt reales in
sua entitate , & in sensu diviso , Con-
cedo : sunt reales in sua unione , & in
sensu composito , Nego. Partes enim

Vnitio incom- possi- lium est realis : sed uni- tum non est reale.
Partes que co- cipiun- tur uni- te sunt reales ;

Logica.

illae tantum uniuntur per fictionem ; sed non
proindeque earum unio est tantum unita.
fictitia. Unde neganda est consecq.

Urgebis. Illa unio est etiam realis ,
& non fictitia. *Negabis* , Probo. In-
tellectus concipit hominem viri compo-
sita ad modum eniūm compo-
bilium , eadem videlicet unione , quae
unitur anima rationalis cum corpore .
Ergo unio concepta erit etiam ,
sicut & partes , ens reale.

Nego consecq. Et ad antec. Dico
quod etiam si intellectus concipiatur
has partes uniri ad modum eniūm
compossibilium , haec tamen unio
non est realis sicut partes unitae ; quia
partes seorsim sumptuare sunt possibi-
les , uno vero quae concipiatur inter
has partes , est impossibilis , cum
dari non possit unio inter incompos-
sibilia : ut fuis patebit in Metaph.
Ubi disputabimus de rerum possibili-
tate & impossibilitate.

Dices. 3. Inter ens , & non ens ,
non datur medium ; sunt enim con-
tradicторia , & nullum medium ad-
mittentia. Ergo fictum illud ap-
prehensem ut existens a parte rei ,
est ens , vel non. Si primum : Ergo
reale ; quia nihil contradicторie op-
ponitur non enti , nisi reale. Si se-
cundum , istud est nihil ; proindeque
non datur.

Resp. Cum Doctore q. 3. Quod-
libetica. n. 2. Ens sumi tripliciter ,
scilicet communissime , communi-
ter , & stricte. Primo modo , involu-
vit entia realia , & rationis , & sic
acceptum opponitur contradicторie
non enti , seu nihilo. Secundo mo-
dō comprehendit tantum entia realia ,
sive substantialia , sive acciden-
talia : & sic opponitur contradic-
torie enti rationis , quod est non ens
reale. Tertio modo complectitur ,
& significat entia per se , & non in

*Ens sumi-
tur tripli-
cer.*

O

aliò ; quales solæ sunt substantiæ, tam corporeæ quam spirituales, & sic opponitur accidentibus : Unde ad conseq. Object. Dico , fictitium illud , est non ens secundò aut tertio modo consideratum , Concedo : est non ens primò modo consideratum, Nego.

Dices 4. Quod est impossibile non potest concipi ; sed ens rationis inter impossibilia deputatur : igitur non potest concipi ; proindeque non habet esse objectivè in intellectu. Patet antecedens, impossibile enim re verà est parum nihil ; at purum nihil concipi non potest , neque enim intellectus formare potest illius imaginem.

Impossibile non est in mente purum nihil.

Distinguo antecedens. Impossibile est purum nihil in seipso , Concedo : in mente fingentis & apprehendentis illud per modum possibilis , Nego ; sic enim est ens fictitium medium inter ens reale & purum nihil.

Subsumēs. Impossibile non potest concipi ad modum possibilis : igitur nulla distinctio. Probatur antecedens. Non magis impossibile potest concipi ad modum entis possibilis aut realis , quam albedo cognosci possit per modum nigredinis : sed cognosci non potest nigredo per modum albedinis : igitur nec impossibile per modum possibilis.

Nego antecedens, & majorem probationis illius disparitas enim est , quia species nigri in se & relativè ad nos habent manifestam oppositionem & contrarietatem cum albo & idcirco nigrum non potest representare album at non ens seu impossibile quodad nos aliquam habet proportionem cum ente , quia apprehenditur ad modum entis , & ideo potest concipi ab intellectu.

Dices. 5. Omne intelligibile est verum transcendentiale : sicut omne

appetibile est bonum transcendentiale : sed ens rationis non est verum transcendentiale , cum tale verum sit ens reale , aut proprietas ejus : ergo ens rationis non est intelligibile , quod si non sit intelligibile non potest habere esse objectivè in intellectu & per consequens non potest dari ens rationis.

Distinguo minorem. Ens rationis non est verum in seipso & citra mentis apprehensionem , Concedo : non est verum prout est in mente fingentis ^{Ens rationis suam habet} Nego. Nam eò modo verum est , ^{veritatem.} quò est ens , & proinde cum habeat tantum rationem entis per fictionem , etiam non habet solidam veritatem sed tantum fictitiam.

CONCLUSIO II.

*E*ns rationis adæquata dividitur in fictitium simpliciter ; & in fictitium cum fundamento.

Probatur. Illa divisio est adæquata , quæ sit in membra opposita , & comprehendit omnes divisi species , Fictitium & Fundamenta. vel partes : atqui talis est prædicta. Ergo , &c. Major supponitur ex documentis , & dicendis de Divisione.

Minor probatur , quidquid singitur ad modum entis realis , vel actualis , vel futuri , vel possibilis , cum tamen tale non sit ; vel singitur ex propria fecunditate intellectus unientis , aut dividentis aliqua ; quæ unita , & divisa esse nequeunt ; nullumque dicunt respectum unibilitatis , aut diuisibilitatis invicem : Vel singitur occasionaliter ex ordinabilitate , quæ res à parte rei habent ad invicem , ratione cuius movetur intellectus ad eam fictionem efformandam & ad duas illas species entis rationis reducitur quodlibet ens rationis , vel e-

nun est fundatum, vel non fundatum, & inter hæc extrema nullum datur medium, ac proinde ens illud rationis quod dicitur ab aliquibus ens per resultantiam ad alterutrum ex his membris referri nōcēsse est: ad secundam speciem tamen videatur reducendum: sicut enim *ad modum aliquujus forma resultantis*, tñ remanentis in subjectis ex operatione potentiarum, quæ circa ipsa subjecta verlabantur. v. g. Ex eō quod paries fuerit visus, aut cognitus, intellectus sicut in ipso remanere aliquas formas reales, quæ denominant ipsum visum, & cognitionem: sicut denominatur albus ab albedine ipsi inhærente.

Dices. 1. Nullum datur ens rationis purè fictitium, & quod non habeat fundamentum in re. *Negabis.* Probo. Nihil sicut intellectus nisi moveatur ab aliquâ specie entis realis; cum enim sicut *homosaurus* v. g. movetur ad hanc fictionem per species intentionales hominis & tauri, quas habet in memoria reconditas.

Quo modo fiat ens purè Fictitium. Nego antec. & ejus probationem; licet enim ad præsentiam & intuitum specierum intentionalium, intellectus otians uniat aliqua non unibilia: ad hanc tamen fictionem non moveatur per species directe; quippè cùm illæ nullam invicem habeant unibilitatem, immo dicant repugnantiam ut uniantur; unde talis unio sit tantum ex fecunditate otiantis intellectus: fictitium autem fundatum, habet aliquid à parte rei quod (inquit Doctor Subt. q. 4. Univers.) materialiter, originaliter, & occasionaliiter mox intellectum ad talem fictionem, ut constat de singulis universibus; ex diversa enim habitudine

naturæ ad sua inferiora, mouetur intellectus ad eam denominandam genus, speciem, &c.

Hic adverte. 1. Aliter Ens rationis dividi posse in *Positivum*, *Negativum*, & *Privativum*. *Positivum*, est vel *Absolutum*, quod sicut in modum substantia, aut accidentis *divisione* in *Positivum* absolu*tum*: vel *Relativum*, quandoali- & pri- quid sicut in aliud referri, ad quod *valit* tamen non refertur: sic Deus sicut in *volumen* realiter referri ad creaturas, ad quas non habet nisi relationem rationis. *Negativum*, est carentia formæ in subjecto inepto ad eam recipiendam v. g. Carentia visus in lapide, ratione cuius lapis dicitur non videns. *Privativum*, est carentia formæ in subjecto apto ad eam recipiendam, v. g. Carentia visus in hemine cœco.

Adverte. 2; Privationem, & Negationem considerari dupliciter. 1. Ut sunt à parte rei præcisè. 2. Ut sunt in nostró intellectu, & à nobis concipiuntur. Primo modo dicunt solum carentiam formæ in subjecto apto, aut inepto ad eam recipiendam. Secundo modo concipiuntur ad modum formæ nociæ sufficientis subjectum, ratione cuius caret illa forma quæ negatur, vel privatur. Aliquis enim v. g. Auditis his verbis ex Genesi. 1. *Tenebra erant super faciem abyssi*, potest concipere tenebras vel pro solâ & reali absentia luminis: vel pro aliquò nigro colore, aut densissimâ caligine per aerem respergâ, ratione cuius aer dicitur carere lumine. Priori modo sunt realiter non entia, quia realiter formam removent à subjecto; & sic quasi mediant inter ens reale positivum, & ens rationis. Posteriori vero, fungentia fictitia seu rationis.

Priva-
tio &
negatio
alia rea-
lis, alia
rationa-
lis.

CONCLUSIO III.

ENs rationis, rectè describitur; *Ens quod fingitur ad modum entis realiter existentis, aut existentia capacis, cum tamen non sit.* Hæc est communis, si non secundum determinatos, saltem secundum sensum.

Declaratur. Primo dicitur *Ens*, in quo convenit cum ente reali, & à nihilo distinguitur. Additur 2. *Quod fingitur*, quia nullam habet existentiam nisi per fictionem. Per cætera verba, secernitur ab entibus realibus existentibus, futuris, & possibiliibus.

Dices. Hæc definitio non competit omni enti rationis. Ergo est nulla. Probatur anteced. Inter duas chimæras à duobus intellectibus fictas eodem tempore, datur relatio similitudinis; quia illæ chimærae magis invicem convenienter quam cum hirco-cervò quem allus intellectus fingeret. Hæc autem relatio, est ens rationis; talis enim est relatio, quæ lunt ejus fundamentum & terminus: At hæc relatio non fingitur ad modum entis; habet enim esse per resultantiam ab extremis, & independenter ab intellectu fictione. Ergo, &c.

Nego antecedens. Et ad illius probationem dico, eam & similes relationes non habere esse nisi dependenter ab intellectu fictione, alioquin non essent entia rationis: quod tamen in objectione supponitur: Nam ut ait Dominus Subt. quo lib. 3. n. 2. *Ens rationis est, id quod precise habet esse in intellectu considerante.* Ac proinde quod non consideratur ab intellectu, vel non habet esse; vel si habeat, non est ens rationis: sed

reale; cum existat independenter ab intellectu consideratione. Nulla igitur est relatio similitudinis inter illas duas chimæras, nisi fingatur ab intellectu; quia non possunt existere istæ chimærae, nisi dependenter ab intellectu ipsas actu considerante; ita non possunt inter se convenire nisi inter ipsas aliqua similitudo actualiter apprehendatur: unde falsum est quod inter se magis convenienter, quam cum hirco-cervo, nisi intellectus eas minus convenienter cum hirco-cervò & magis convenienter inter se concipiatur: sicut enim nullum habent esse à parte rei; ita nullam habent vel inter se vel cum aliò convenientiam independenter ab intellectu.

QUÆSTIO I.I.

*Quot, & que sint entis rationis
Causæ?*

O T A N D U M. I. Ens rationis non habere propriæ causas; cum potius sit defectus rationis oriantis aut aberrantis, quam effectus: habet tamen causas per analogiam & quamdam convenientiam cum ente reali, ex quô, & à quô formatur. Unde assertere possumus ipsum causam materialē, esse res ex quarum occasione fingitur. *Formalem*, esse definitionem quæ ipsum distinguunt à quovis alio ente. *Finalē*, esse evidenterem entis realis cognitionem: opposita enim juxta se posita magis elucescunt. De causa vero Efficiente apud omnes Authores controvertitur; quidam enim volunt ens rationis formari posse per quamcumque corporis & animæ facultatem: Aliqui solū sensus internos & plures animæ potentias entis rationis opifices de-

*causis
entis
estionis
sententiae.*

ces agnoscunt : nonnulli illius artificem solum intellectum fatentur ; non quidem divinum , sed Angelicum aut humanum. Quid in tanta opinione varietate tenendum sit , ut evidenter appareat.

Ens rationis. 2. Ens rationis quantum opponitur enti reali , sumi trifariam. 1. *Latissime* , pro quolibet ente , quod non habet veram & realem existentiam ; & sic sensuum illusiones variæ , imaginationis figura menta , voluntatis appetitus vani & impossibilis , dici possunt entia rationis. 2. *Strictus* , pro eo omni quod est occasio fingendi aliquid esse cum tamen non sit ; licet actu & de factò non fingatur : sic visio terminata ad parietem , dici potest occasio fingendi aliquam formam realiter efficientem parietem à quâ denominetur visus , sicut ab albedine sibi inhærente denominatur albus. 3. *Stricissime* , pro solidè ente fictitiò , quod actualiter concipitur ad modum entis realis , cum tamen non sit , nec esse possit ens reale.

Tres sunt intellectus operationes & Allus.

Notandum. 3. Tres solitò distinguui intellectus operationes : quarum prima dicitur *simplex rerum apprehensio* , quæ sit sine ulla affirmatione aut negatione. Secunda *Compositio* , quâ aliquid de re aliqua affirmamus aut negamus . 3. *Discursus* , quò unum inferimus ex alio.

Insuper , tres etiam distinguuntur actus intellectus. 1. Dicitur *Rectus* , quò aliquid cognoscit absque ullâ reflexione suprà suam cognitionem. 2. Dicitur *Reflexus* , quò reflectit se suprà cognitionem , ut judicet qualiter facta fuerit. 3. *Comparativus* , quò intellectus considerat aliquid secundùm ordinem , quem habet ad aliud , putè animal secundùm ordinem , quem habet ad hominem , &

brutum. His prænotatis , resolvendum est. 1. An intellectus Divinus facere possit entia rationis. 2. An alia facultates ab intellectu creatò illud cedere possint. 3. An per triplicem intellectus operationem & actum fungi possit.

CONCLUSIO I.

*I*n intellectus Divinus non potest cūdere entia rationis . illa tamen ab intellectu creato facta cognoscit. Probatur prima pars. Qui non potest absolute res aliter concipere quām sint , non potest facere ens rationis : sed intellectus Divinus non potest res aliter apprehendere & concipere quām sint. Ergo non potest facere entia rationis. Major patet ex definitione entis rationis. Minor etiam patet ex terminis ; cum enim cognitio Dei sit intuitiva & comprehensiva , non potest res aliter percipere quām sint ; ac proindè non potest concipere separata ut conjuncta , non unibilia ut unibilia , non entia ut entia ; Ergo cedere non potest ens rationis.

Deus non fungit entia rationis.

Reponunt. Aliqui , nullam sequi imperfectionem ex eo quod res aliter cognoscatur , quām sit ; dummodo etiam cognoscatur , ut in se est : Ac proinde cum Deus perfectissimè cognoscat non ens ut non ens ; nulla in eo erit imperfectio dum cognoscat non ens utens.

Contra. Imperfæctio est in eo qui cognoscit tantum non ens ut ens ; quia hæc cognitio est erronea & falsa. Ergo etiam imperfæctio erit in eo qui cognoscit non ens ut ens ; licet aliundè cognoscat non ens ut non ens ; actus enim quonno ens ut ens apprehendit , non est verus ; ac proinde est imperfæctus. Unde prædicta

O iij

responsio difficultatem non solvit : sed tantum concludit in Deo duas fore distinguedas cognitiones , u-nam perfectam , quā non ens ut non ens concipit ; alteram imperfectam , quā non ens ut ens apprehendit . Quid quām sit à veritate alienum , nōcō est qui non videat .

Probatur. 2. pars. Deus novit cursus à Philosophis formari solitos de entibus rationis . Ergo & id de quo differunt . 2. Novit conceptus quibus entia rationis fingimus , & consequenter novit figura . 3. Deus cognoscit omnem propositionem veram ; Ergo etiam novit hanc , *chimara est ens fictitium & existentia incapax* ; ac proinde novit chimaram : proposicio enim non cognoscitur ut vera , nisi cognoscatur conformis suo objecto : ac proinde nisi cognoscatur illius objectum . 4. Nisi Deus cognosceret omnia fictitia , sequeretur hominem posse aliquid cognoscere , quod Deum latet ; falsum consequens . Ergo , & antecedens .

Dices. 1. Qui cognoscit entia rationis , ea facit . Ergo vel Deus ea non novit , vel facit . Probatur antecedens . Facere ens rationis , est apprehendere aliquid ad modum entis cum non sit ens : sed qui cognoscit ens rationis , apprehendit aliquid ad modum entis , quod non est ens . Ergo facit ens rationis .

Non quidem cognoscit ens rationis cognitione fictitiā & practicā , illud facit , Concedo : qui cognoscit cognitione speculativā & solū ad illud ens rationis terminatā illud facit , Nego : similiter nego consequētiā , Deus enim ens rationis cognoscit tantum cognitione speculativā ; non vero practicā ; quia cognoscit tantum illud à nobis sic-

tum , non verò ipse fingit : nec illud apprehendit per modum entis realis , sed tantum ut ens rationis est .

Instabis. Cognoscit Deus non entia v. g. privationes & negationes , quā nihil sunt ; hęc autem non potest cognoscere , nisi repräsentet cā sibi tanquam entia realia & positiva ; non potest enim quidpiam ab intellectu cognosci , nisi sit intelligibile , nisi verum sit : veritas enim est objectum intellectus ; sicut bonitas est objectum voluntatis : nihil autem est verum , quod non sit ens . Ergo Deus cognoscit non ens per modum entis .

Respondeo. Deum cognoscere non entia per entia illis opposita . v. g. per lumen , cognoscit tenebras , & per visum cæcitatem ; quamvis tenebras non sibi repräsentet per modum alicujus coloris nigri per aërem diffusi , uti homines fingere solent : ac proinde Deus non fallitur . Sicut enim v. g. homo non fallitur quando rem corpoream cognoscit per speciem & imaginem spiritualem illius rei quam habet in mente , dummodo rem illam corpoream sibi non repräsentet tanquam spiritualem : ita nec Deus censembitur falli , quando per ens cognoscet non ens , & per formas privationes formarum tanquam per media suę cognitionis : dummodo non apprehendat ea per modum entium & formarum realiū .

Urgebis. Non potest Deus hujusmodi entia cognoscere quin ilā habeant esse objectivum in ejus intellectu , sed illud esse objectivum est ens rationis igitur Deus in suō intellectu habet ens rationis , ac proinde producere potest ens rationis .

Distinguo minorem , est ens rationis à Deo factum , seu ens confi-

Cognoscit etiā non entia per entia & privationes per formas .

tum instar entis possibilis & realis, cum tamen nec reale nec possibile sit nego: confictum vel fingibile ab hominē quatenū videlicet Deus cognoscit operationem hominis quā illud ens rationis fingit concedo. Itaque licet illud ens confictum vel fingibile quatenū sumitur objectivè seu in ratione objecti idem. videatur in intellectu divinō & humanō: tamen diversum est ex parte cognoscētis; nam prout cognoscitur ab intellectu divinō, habet rationem meri objecti, & termini cogniti, non verò effectus: respectu verò intellectus humani habet rationem & objecti & effectus, quia ab eo cognoscitur & fingitur: igitur Deus illud cognoscit ut reverā est nimirum ens confictum & impossibile, non verò apprehendit ad modum entis realis seu capacis existentiaz, qualiter ab intellectu humano concipitur ac subindē Deus illud non fingit.

Dices. 2. Doctor Subtilis pluribz assertit intellectum & voluntatem divinam posse facere entia rationis. Ergo ipsius doctrinaz nostra adversatur. Probatur antecedens. Doctor in 1. dist. 35. q. unicā, probans nullam relationem essentiaz divinaz ad creaturas: esse rationem, cur Deus cognoscat creatureas, distinguit quadruplex instans seu signum in divina cognitione, quā creatureas respicit, & ait.

Deus in primo instanti, intelligit essentiam sub ratione merē absolutā: in secundo instanti producit lapidem in esse intelligibili, & intelligit lapidem: ita quod ibi est relatio in lapide intellectu ad intellectu rationem divinam: sed nulla adhuc in intellectione divinā ad Lapidem: sed intellectio divina terminat relationem lapidis intellecti ad ipsam. In tertio instanti, forte intellectus Divinus potest com-

parare suam intellectu rationem ad quodcumque intelligibile, ad quod non possumus comparare: & iunc comparando se ad lapidem intellectum, potest causare in se relationem rationis. Et in quarto instanti, potest quasi reflecti supra predictam relationem causatam in tertio instanti, & iunc illa relatio rationis cognita erit.

Idem habet dist. 30. q. 2. Et d. 45. affirmat voluntatem divinam causare relationem rationis in objecto volito; sicut intellectus divinus ^{eam} causat in objecto cognito. Ergo censem aperte Deum posse facere entia rationis.

Distinguo. Doctor censem Deum posse facere entia rationis, quatenū ens rationis sumitur in latiori & impropriā significacione, pro eō omni quod provenit à ratione, sive objectivè, sive effectivè, Concedo: quatenū sumitur in strictiori & propria significacione pro eo solo ente quod ^{Deus} ^{facit} solūm fingit, & de quo solūm loquimur, ^{ens rationis} ^{impro- priedatē.} Nego.

Hanc autem esse Doctoris mentem exindē patet, quod ipse quodlib. 3. Definiendo ens rationis ait, *Ens rationis est illud, quod praeceps habet esse in intellectu considerante:* Ergo censem tantū illud esse ens rationis, propriè dictum, quod actu consideratur ab intellectu ad modum entis cum non sit ens: atamen locis præfatis ait, ens rationis in tertio instanti ab intellectu divino formatum, non cognosci in quarto: Ergo censem illud ens rationis de quo loquitur, non esse strictè sumendum; quia ens rationis strictè sumptuum, non formatur nisi per cognitionem actualem, quā aliquod non ens apprehenditur ad modum entis. Loquitur ergo tantū de ente rationis materialiter, & occasionaliter sum-

pto; putà de occasione quam intellectus humanus haberet fingendi aliquam formam in lapide cognito ab intellectu Divino, quâ diceretur cognitus, sicut ab albedine dicitur albus.

In statib. Doctor ibidem afferit, intellectum divinum in quarto instanti, posse per reflexionem cognoscere illam relationem rationis, quâ causavit per comparationem suæ cognitionis ad lapidem cognitum. Ergo, nèdum occasionaliter: sed etiam formaliter ipsem divinus intellectus fingit & apprehendit ens rationis.

Nego consequentiam. Licet enim in quarto instanti Deus talem relationem rationis apprehendat, non eam tamen apprehendit ut ens rationis formaliter, hoc est, per modum relationis verè & realiter resurgentis ex praedicta comparatione intellectus cognoscentis cum lapide cognito; hæc enim apprehensio summatam in Deo inferret imperfectionem, utpote cum rem aliter cognosceret quâ sit; apprehenderet enim relationem realem pro relatione rationis, quod certè nusquam Doctor afferere voluit: sed de facto concipit illam denominationem extrinsecam, quâ lapis dicitur cognitus, similiter & illam relationem quâ intellectus refertur ad lapidem cognitum tamquam entia rationis: At cognoscere ens rationis tamquam ens rationis, non est facere ens rationis, quia sic ens non concipitur aliter quâ sit. Ergo ex hoc etiam non sequitur quod Deus faciat ens rationis propriè dictum.

Urgebis. Illud ens rationis formalium in tertio instanti, est formaliter & propriè dictum ens rationis: sed illud non sit nisi ab intellectu divino, ut patet ex verbis. Ergo intellectus divinus facit eus rationis formaliter acceptum.

Nego majorem. Est enim tantum denominatio extrinseca, quæ non sit ens rationis formaliter nisi quando concipitur per modum formæ intrinsecæ sufficientis subiectum, qualiter cam Deus non apprehendit; quia non potest rem aliter apprehendere quâ sit. Ac proinde tantum est ens rationis occasionaliter & materialiter. Hoc est, tantum est occasio ex quâ intellectus humanus aut Angelicus, præbet qui cogitat de intellectu divino ansam cognoscente lapidem & de lapide intellectu, sumeret ansam fingendi aliquam formam realem in lapide cognito, quâ denominaretur cognitus. Cum autem Deus videat hanc occasionem, idcirco dicitur cognoscere ens illud rationis occasionaliter.

Deus

per suæ

cogniti-

onem

ansam

intellec-

tui crea-

to fin-

gendi

ens ra-

tionis;

sed ipse

non fin-

git.

CONCLVSION II.

*S*ensus tam externi quâ interni sensus possunt facere entia rationis 1. & interni 2. modo sumpta non possunt tamen & ex videre ens rationis tertio modo & terni strictissime sumptum. Conclusio duas possunt habet partes, quarum

*P*robatur prima experientiâ, quâ rationis constat nocte dieque phantasiam nostram multas res fingere & imaginari quæ nec fuerunt, nec erunt ulquam: ut saepius nobis contingit inter somniandum. Similiter visus apprehendere potest objectum tanquam verum, quod tamen fictitum est, ut cum videntur larvæ figuræ & apparitiones: similiter cùm apprehendimus umbram statuæ per modum hominis viventis.

*P*robatur secunda pars; non enim possunt rem apprehendere impossibilem, quasi possibilem, quia sensus nostri tam externi quam interni, non possunt percipere nisi res sensibiles,

&

Digitized by Google

& per speciem sensibilem ad ipsos transmissam ab objectis, quæ aut actu existunt, aut extiterunt, ac proinde quæ non sunt impossibilia.

Dices. 1. Chimæra est ens rationis: sed hæc effungi potest ab imaginacione seu phantasiâ, inter dormiendum enim imaginari possumus hominem constantem asinino capite & equinis pedibus. Ergo sensus possunt facere entia rationis.

Phantasia venire potest rerum species, non verò naturas. *Distinguo minorem.* Chimæra effungi potest ab imaginatione quatenus præcisè & formaliter chimæra est, id est, unio naturarum incompositibilium, *Nego*: quatenus unio est tantum specierum sensibilium quæ de factò possunt invicem connecti, *Concedo*: possunt enim species sensibles trium animalium invicem conjungi ad repræsentandum unicum animal; non autem possunt trium animalium naturæ invicem coalescere ad unicum animal constitendum: quod tamen possibile fingit intellectus dum chimæram fabricat & apprehendit.

Dices. 2. Canis ab herdô suo, fûste percussus, apprehendit umbra in hominis pro suo hero, & ad conspectum illius umbræ, tanquam si revera herus esset, fugit & timet ne percutiatur iterum: sed umbram percutere canem est impossibile. Ergo canis apprehendit impossibilia, ac proinde facit ens rationis.

Canis non apprehendit umbram pro homine, sed species hominis que ad intuitum arbitrii herum suum ubi umbræ appareat, quod non est impossibile. *Instabis.* Dum apprehendimus umbram ad modum hominis viventis, dicimus facere ens rationis. Ergo etiâ Logica.

& canis sic umbram apprehendendo, *umbra statuæ apprehendi potest pro homine bisarium.*

Distinguo ant. Dùm apprehendimus umbram ad modum hominis, id est hominem verum arbitranur esse ubi appetet umbra, facimus ens rationis, *Nego*: hæc enim apprehensio falsa est, non vero fictitia; dum apprehendimus umbram quidem ut umbra est, & tamen fingimus reverâ umbram esse hominem viventem, facimus ens rationis *Concedo*: & *Nego consequiam*. Hæc enim fictio fit non per phantasiam; sed per intellectum qui identificat praedicata hominis cum umbra, ut sibi fingat umbram esse animal rationale & eam vivere.

CONCLV S I O III.

Angelus non potest fingere entia rationis circa res naturales: potest tamen quad res supernaturales: *Quomodo Angelus possit fingere entias rationis.* hujus Conclusionis duæ sunt partes, quarum, Prior patet, cum enim intellectus Angelicus nihil difficile deprehendat circa effectus naturales necessarios, qui ex causis naturalibus juxta ordinem à Deo institutum procedunt: sed eos habeat sibi perfectè cognitos: in iis cognoscendis eritare non potest.

Dices. Angelus cognoscit res corporeas & materiales, putâ cœlum & terram modo spirituali, cum ipse sit spiritualis, Ergo circa res materiales *Quæ ter Angelus res corporales cognoscit.* fingit ens rationis,

Distinguo anteced. Cognoscit res corporeas modò spirituali tenente se ex parte subjecti, seu Angeli cognoscit, *Concedo ant.* Ex parte objecti, seu rei cognitæ, *Nego ant.* Vnde non fallitur Angelus, qui res corporeas cognoscit ut corporeas; licet per

114 DE CAUSIS ENTIS RATIONIS.

medium spirituale, cum Deus ipse met, cuius cognitioni nulla falsitas subesse potest, cognoscat creaturas omnes per medium spirituale: nempe per silentiam divinam, in qua rerum omnium perfectiones continentur.

Patet etiam 2. pars. Cum enim Angelus supernaturalia cognoscere non possit absque speciali Dei revelatione, dubium non est quin aliter ea possit apprehendere quam sint, & de his falsum ferre judicium: sic al-lucinatus est Diabolus Christi Domini tentator, dum eum purum hominem arbitratus, ipsum aggressus est suis temptationibus urgendum & dejiciendum.

An An-
gelus cu-
dere pos-
entia rationis strictissimè sumpta, qui-
jet ens
negant, èo quod cùm oculatissi- ratiōnis
mi sint: nec iners & errabundus sit proprie-
dictum
quiunt, detineri iis figuris, quæ
problema
vaga humana mens plerūmque exco-
gitat: Alij nihilominus affirman, con-
tenduntque Dæmones entia rationis
verè effinxisse, dum æqualitatem
cum Deo appetivè. Ut ut sit, res
est minoris momenti, ut non ad gra-
viora properantes, remoretur.

CONCLVSIONE III.

INTELLECTUS HUMANUS FINGERE POTES T
ENTIA RATIONIS STRICTISSIMÈ SUMPTA:
IDQUE PER QUAMLIBET OPERATIONEM &
PER QUAMLIBET ACTUM. HÆC CONCLU-
SIO TRES CONTINET PARTES, QUARUM. I.
SUFFICIENTER PATER TUM EX DICIS, TUM
EXPERIENTIA, QUA CONSTAT NOS PLERUM-
QUE ALIQUID APPREHENDERE AD MODUM
ENTIS REALIS, QUOD TAMEN OMNINO IMPOSSIBILE EST.

Patet etiam secunda pars; nimirum
quod per quamlibet intellectus ope-

rationem formari possit ens rationis. Per primam quidem: quia plura concipiuntur entia tanquam vera, quæ talia non sunt; nec tamen de eis aliquid negamus aut affirmamus, v. g. cùm primò mentis intuitu concipio homo- Ens ra-
taurum. Per secundam, & tertiam, id fieri nemo dubitat, cùm tale ens soli- fieri po-
tè formetur per negationem, aut affir- teſt per
quamlibet in- mationem: divisionem aut compositi- tellctus
onem, discursum, & ratiocinationem. operati-
onem.

Dico similiter formari posse per quemlibet actum sive Directum, sive Reflexum, sive Comparativum illarum operationum. Per Directum quidem: potest enim quilibet rem Et per
aliter ac est, apprehendere, affirmare, vel inferre. Per Reflexum autem: potest enim quis fingere relationem cognitis inter parietem & intellectum, qui eum cognovit: si autem hanc relationem simpliciter apprehendat; erit actus reflexus primæ operationis; si affirmet parietem & intellectum esse mutuò relativos, erit actus secundæ operationis: Et si id demonstret, erit actus tertiiæ. Idem patet de Comparativo, cum v. g. comparat animal cum homine & bruto, & ipsi affingit denominatio- nem extrinsecam generis.

QUESTIO IV.

An Denominationes Extrinsecae,
& Secunda Intentiones, sint
entia rationis.

NOVELLA. 1. Denominatio-
nem, (quæ est nonen a-
licui indicatum propter for- Quid est
mam eo nomine significa- denomi-
tam) esse duplēm, Intrinsecam sci- natione in-
licet, & Extrinsecam. Prior est, quæ & ex-
subiectum taliter nominatur propter triplex.

formam ipsi realiter adhærentem; sic ab albedine, paries dicitur *albus*. Posterior est, quā subiectum tale nominatur propter formam, non ipsi inhærentem, aut inexistentem: sed ad ipsum terminatum; sic à visione ad parietem terminata: paries dicitur *visus*.

Notand. 2. in *Denominatione extrinseca*, tria posse considerari. Primum, est forma seu actio terminata ad subiectum: quod ab ea denominatur; sic à visione paries denominatur *visus*. Secundum est relatio rationis, quam intellectus fingit in pariete viso, & quā paries *visus*, ad potentiam videntem dicitur *relatus*. Tertium, est aliqua forma realis; quam intellectus fingit inesse paceti à qua *visus*, & ad potentiam videntem *relatus*, dicitur; non secus ac denominatur *albus*, ab albedine sibi inhærente. De his tribus querimus an sint entia rationis.

Notand. 3. *Intentionem* (sumptam pro *tensione*, seu *tendentia* potentiae, præsertim *Intellectivæ*, in suum objectum,) dividi communiter in *Objectivam*, quæ est intentionis objectum: & *Formalem*, quæ est ipsamet intellectio. Utraque subdividitur in Primam, & Secundam. *Objectiva prima*, est objectum intellectus secundum quod est in se, & non prout induitur attributis *species*, *generis*, &c. *Formalis prima* est operatio mentis, quā tale objectum considerat. *Objectiva secunda*, est objectum vestitum aliquo mentali attributo, putâ *definitionis*, *generis*, &c. Operatio autem intellectus, quā objectum sic vestitum considerat, est *secunda intentionis formalis*.

Quæ ut evidentius appearant adverendum est mentem nostram primò tendere in res ipsas cognoscendas

ut in se sunt, secundò autem locò in ea quæ ipsis convenienter aut convenire finguntur: ita ut in prima mentis apprehensione *res* repræsententur ut sunt in ipsis, in secunda verò apparent prout certa ratione menti objiciuntur, seu secundum modum, quō concipiuntur; Sic, verbi gratiâ, cum intellectus apprehendit Petrum, ut hominem, primò intuetur illum ut individuum naturæ humanæ, deinde conferens illum cum Paulo, & videns utrumque in humanitate convenire, concipit naturam humanam, veluti aliquid ipsis commune & ab utroque distinctum & abstractum, cui affingit nomen speciei vlti formam aliquam ipsis convenientem quā à singularibus distinguatur: quæ utique apprehensio dicitur secunda mentis intentionis, quia per illam intellectus non tam sibi repræsentat naturam humanam quam modum quo illam conceperat.

Notand. 4. Cum Doctore Subt.

6. *Metaph. q. 3. n. 15. Logicam*, & *Metaphysicam* in eo convenire, quod utraque circâ objectum universalissimum versetur; agunt enim de ente universalissimo. *Metaphysica* quidem de ente reali, *Logica* verò de ente subacente secundis intentionibus. Illa considerat primas intentiones objectivas; hæc, secundas. Illa, circa universalissimas intentiones, occupatur. Ex illa, oritur veritas prædicationis, attributionis, & discursus de quolibet. Illa per ordinem ad objectum, est simpliciter realis: hæc realis intentionalis.

In quo
conven-
niant &
in quo
dijcre-
pent
*Meta-
physica*
& *Logi-
ca*

CONCLUSIO I.

DEnominatio extrinsecaprimò modo sumpta, est realis: Secundò autem, & Tertiò modo, est ens ratio-

Pij

nis. Hęc concl. tres habet partes, quārum.

Probatur. I. Illa denominatio est realis; quae sit à forma reali, & realiter recepta, aut terminata: atqui prædicta sit à forma realiter terminata, puta à visione, cognitione, &c. Et si enim nullus intellectus de tali terminatione cogitet, non minus potentia per suam operationem ad objectum suum realiter terminatur, Ergo, &c.

Dices. Omne concretum denotat subjectum, & formam simul: sed esse visum, cognitum, &c. sunt concreta. Ergo denotant formam inexistentem subjecto, & non solum ad ipsum terminatam.

Concre-
tum non semper denotat concreta. inexis-
tentem. Distinguo Maj. Omne concretum denotat subjectum & formam: vel terminatam, vel inexistentem, concedo: denotat formam solum existentem subjecto, Nego: & concessa Min. neganda est Conseq. Ad rationem enim concreti, requiritur quidem, ut denotet formam; sive inexistentem subjecto, sive ad id terminatam; non autem necesse est, ut semper denotet formam inexistentem, neque id probari potest.

Inst. esse cognitum, concipitur ad modum alicujus formæ accidentalis subiecto cognito inexistentis. Ergo nulla distinctio.

Nego antec. Qui enim perfectè novit quid sit esse cognitum, novit pariter nihil aliud esse, quam cognitionem ad aliquod objectum terminatam: vel objectum terminans cognitionem.

Secunda & Tertia, Pars Proban-
tur simul. Illud est ens rationis, quod fingitur ad modum entis realis, cùm tale non sit: sed illa forma absolute & relatio, taliter finguntur. Probo. Non sunt à parte rei, & independenter ab

intellectus fictione. Ergo sunt tantum per fictionem. Antec. patet, quidquid enim taliter est, reale est. Ergo si illæ taliter essent, reales essent, quod nullus Philosophorum hactenus admisit.

Dices, Doctor Subt. in 2. d. 1. q. 4. n. 9. assert relationem rationis esse modum consequentem objectum Relatio rationis (inquit) est modus objecti in primo actu intellectus, & tamen non est in se nihil in genere intelligibilium: sed est in aliquid vere intelligibile &c. Item, in 1. d. 26. n. 42. ait, relationem rationis esse seipsa talem, sicut relatio realis, seipsa realis est. Item, in 1. d. 46. n. 4. Assert omniem potentiam comparativam, posse comparare objectum suum ad aliud, & in eo sic comparato causare relationem rationis: Similia habet passionem. Ergo censet Doctor relationem rationis esse independenter à fictione intellectus.

Resp. Doctorem, per has & similes sententias, velle eas relationes esse rationis, non formaliter & actu; sed materialiter & fundamentaliter; quatenus scilicet moveri potest intellectus ab operationibus aliarum facultatum, ad excogitandas & fingendas relationes rationis in objectis, circā quae versantur tales facultates, ut dicimus in quæstione præcedenti; cō sensu, quō Physici dicunt corruptionem unius, esse generationem alterius; non quidem formaliter, hoc enim implicat; sed principiativè: & dispositivè; quatenus scilicet corruptio ligni v. g. est dispositio ad productionem ignis qui ex ligno generatur.

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

*

CONCLVSION I I.

Sola secunda Intentio Objecta, sumpta pro illa forma excogitata, est ens rationis: Cetera autem Intentiones, sunt verè reales.

Hæc concl. satis superque patet ex præcedenti, & prænotatis: Certum enim est, eas formas generatæ, speciætatis, &c. non inesse rebus nisi per intellectus fictionem.

Adverte tamen, me notanter disisse, sumpta pro forma excogitata; si enim prædicatum v. g. sumatur pro

denominatione extrinseca petita ab actu intellectus, quò judicat unum convenire alteri, & de eo enunciari: Item si *predicabile* sumatur pro aptitudine, quâ unum alteri potest convenire; certum est neutrum esse ens rationis, ut patet ex dictis: primum enim significat terminum actus intellectus affirmantis unum de altero: secundum verò designat aptitudinem naturæ. Si autem *prædicatum*, sumatur pro forma reali naturæ, quæ de altera enunciatur, superaddita, à qua *prædicatum* denominetur, tunc hæc forma est purè fictitia: & secunda intentio sic accepta, est ens rationis.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Terminis universalibus in Communi.

UNIVERSALIVM Terminorum tractatus , solitè dicitur Isagoges Porphyriana , cuius Auctor Porphyrius , primùm Malchus appellatus , deinde Porphyrius ab usu vestis purpuræ , quâ induebatur ; natione Phœnix , seu ut aliis placet Iudæus , patriâ Tiriis , professione Philosophus , sc̄tā Platonicus , Religione priùs Christianus , & fide Catholicus : sed postmodum ob levem persecutionem fidei desertor & Religionis Apostata , ac Christianorum infensis simus hostis . Floruit temporibus Aureliani & Diocletiani Imperatorum . Praeceptorem habuit Plotinum , Condiscipulum Origenem , discipulum Chrysaorium nobilem adolescentem Romanum , qui cum Aristotelis Cathegorias legendo , invenisset ignota quadam vocabula , in resque impervias & captu difficiles offendisset , Praeceptorem suum rogandum esse duxit , ut cespitanti manu auxiliatricem praberet , viamque facilem ferneret , ad profundiora Scientiæ penetralia properanti . Iuvenis Discipuli voto arquiescens Porphyrius , hunc tractatum conscripsit , & Isagogem , hoc est , introductionem inscr̄psit , eò quod esset veluti manuductio ad intelligentias Aristotelis Cathegorias .

Hujus libri Objectum seu materia circa quam , est universale generatim sumptum , & quatenus complectitur quinque specialia universalia . Finis , est facilior Cathegoriam intelligentia . Utilitas ,

est scientia cuiuslibet capescenda communis manuductio. Ordo varius, pro varietate Commentatorum & Philosophie Professorum. Nos autem Usitatæ nostris in scolis Methodo moram gerentes, hunc tractatum duas in partes distribuemus: quarum Prior erit de universalibus generatim: Posterior vero, de quinque universalibus in speciali.

PRIMA PARS

De Terminis universalibus in Communi.

NIVERSALE, (quod secundum nominis ethimon dicitur quasi *unum versus alia*, eò quod plura respicit,) duplex generatim distinguitur; *Complexum*, scilicet, & *Incomplexum*. Primum est, quævis propositio generalis v. g. *Omnis homo est animal rationale*. Secundum est, res unico vocabulo expressa quæ multis convenit v. g. *homo*, qui tribuitur Petro & Paulo.

Incomplexum quinque modis dicitur. 1. *In causando*, quod ad plurimum effectuum productionem concurrevit, sic Deus, Sol, &c. dicuntur causæ universales. 2. *In significando*, quod res varias & diversæ naturæ significat; qualia sunt nomena æquivoca v. g. nomen *Canis*, quod significat canem terrenum, marinum & sydereum. 3. *In Representando*, quod plura simul representat v. g. Idea domus, quæ ligna, lapides, &c. simul refert. 4. *In Essendo*, estque natura multis convenientis, v. g. natura humana, quæ convenit Petro, Paulo, &c. 5. *In Predicando*, quod de pluribus affirmari aut negari po-

test. De his autem solum duobus posterioribus nobis impræsentiarum habendus est sermo.

QUESTIO I.

An, quod & quid sit universale?

OTANDUM. 1. Circa præsentem quæstionem quinque fuisse veterum Philosophorum placita. 1. Fuit *Democriti* & *Aristoteles*. 2. Metaph. cap. 6. qui omnia proorsus universalia negabant. 2. Fuit *Platonis*, affirmantis universalia nihil aliud esse, quam ideas communes extra singularia existentes & ad singularium formationem, quasi sigillum ad impressionem, concurrentes. 3. Fuit *Zenonis* & *Stoïcorum*, contendentium universale nihil esse præter conceptum mentis plura singularia indistinctè repræsentantem, 4. Fuit *Ochami* Nominalium principis, qui pro universali solas voces communes admittendas esse contendebat. 5. Est *Peripateticorum*, qui

præter Stoicorum conceptus qui sunt tantum universales in repræsentando, voces nominalium quæ sunt tantum universales in significando & ideas Platonicorum, quæ sunt tantum universales in causando, censem admissendas esse aliquas naturas communes, non quidem à singularibus abstractas: sed in eis existentes, quæ notionibus communibus cogitentur, & communibus vocibus explicitentur:

Peripateticis quatuor in suo universali observant. i. Notamen commune. 2. Conceptum communem. 3. Multas particulares naturas. 4. Naturam communem illis omnibus naturis particularibus, quam propriè universalem afferunt.

Notandum. 2. Rem aliquam esse dupliciter in intellectu, vel *subjectivè* id est, ipsi inhærendo; ut species intelligibilis, habitus, & actus intelligendi, vel *objectivè*, in quantum cognoscitur ab intellectu, & res illa terminat actum intelligendi: sic homo dicitur *objectivè* in intellectu, dum intelligitur, uti color est *objectivè* in vili, dum videtur: hic autem posterior modus essendi in intellectu, non ponit aliquid in re cognitâ, nisi quod denominetur cognita ab intellectu, quæ denominatio est extrinseca. Quamvis autem duplex hic modus essendi in intellectu rarissimè conjungatur, imò videatur pugnare, non enim, quod *objectivè* est in intellectu, idem & *subjectivè* est, alioquin, homo, leo, animal, cum intelleguntur, inhærenter intellectui, nihil tamen prohibet, aliquando ista duo conjungi in unum, licet maneat inter ea distinctio rationis: etenim cum intellectus reflexè intelligit solum primum actum intelligendi, tum talis actus est *subjectivè* in intellectu, cum illi inhæreat, & idem est *objectivè* in intellectu.

quia per alterum actum cognoscitur.

Notandum. 3. Pro facilitiori intelligentia mentis Platonicorum. Ideam esse exemplar, seu prototypum & *Quid sit* imaginem alicujus rei faciendæ, *Idea*.

quam intuetur artifex dum operatur. Hæc autem duplex, *Externa*, quam extra se posicam artifex respicit, dum aliiquid molitur, putà Rex *duplex* pingendus ante Pictorem positus: *Interna* & *Externa*, quam artifex in mente gerit, putà imaginem Regis ad quam

mente sua conceptam pictor attendit, ad efformandam Regis imaginem in tabella absente Rege. Cum autem omnia agentia dianoëtica, id est, intellectu prædicta, uti soleant ideis inter-operandum; Deusque sit intellectu perfectissimo prædictus, hinc censuit Plato divinas admittendas esse ideas, ad quarum similitudinem Deus creaturas omnes efformet. An autem voluerit ideas istas extra Deum esse positas, adhuc sub judice lis est: quid autem verius nobis videatur, in fratre patebit.

CONCLUSIO I.

Universalia non sunt nude vox: neque soli conceptus. Hæc sunt *salia* non est communis inter Peripateticos, *da* vo- contra Stoicos & Nominales. Pro- ces; neq**ue** batur. Illud est universale, quod ve- que soli rè affirmatur convenire inferioribus concep- essentialiter: sed illud nec nuda vox, *tus ge-* nec simplex conceptus. Ergo, &c. *nerales.* Patet major. Minor pariter, duplex *Substan-* enim solito distinguitur universale; *tie uni-* unum in essendo, alterum in prædi- *versalis* cando: at voces Nominalium, & *nomen* conceptus Stoicorum dic*ti* nequeunt *sumitur* universale: alterutro ex his duobus *vel Grā-* modis: non quidem in essendo; quia *matice* *vel Ply-* universale in essendo aptum est esse sic.
in

in multis : at conceptus Stoïcorum & voces Nominalium non possunt in multis ; sunt enim extra ea quæ repræsentant & significant , neque etiam in prædicando , nam universale in prædicando debet affirmari de rebus , quibus attribuitur ; at voces non possunt affirmari de rebus quas significant ; nec conceptus attribui possunt rebus quas repræsentant . Petrus enim v. g. non est vox hæc homo ; neque solus hominis conceptus objectivus : ac proindè dum homo de Petro prædicatur , non est sola vox , aut solus conceptus hominis : sed ipsam nec natura humana quæ de ipsis affirmatur . Ergo , &c.

Dices. 1. Tametsi nulla sit identitas inter voces materialiter sumptas , est tamen aliqua identitas inter voces formaliter sumptas : igitur vox formaliter sumpta potest prædicari de pluribus .

Distinguo antecedens. Si per voces formaliter sumptas intelligatur significatio passiva , seu id quod significatur , Concedo : si intelligatur significatio activa , Nego : nam significatio activa unius vocis non potest identificari cum significatione activa alterius vocis ; neque enim significatio activa hujus vocis , Petrus , v. g. identificatur cum significatione activa hujus vocis , homo , quamvis res significata per hanc vocem , Petrus , identificetur cum re significata per hanc vocem , homo , quia re verâ Petrus est homo , habet enim naturam humanam sibi identificantem .

Dices. 2. Substantia universalis significat quale quid ex Aristotele cap. de substantia : sed significare , proprium est vocis . Ergo substantia universalis est vox . *Distinguo* substantia universalis Grammatice sumpta , seu

pro nomine substantiam universalem significante , est vox , Concedo . Physice sumpta , seu pro re & natura ipsa per nomen significata , est nuda vox , Nego .

Dices. 3. Illud est universale , quod prædicatur : at solæ voces prædicantur . Probatur . Illud solùm prædicatur , quod ponitur loco prædicatorum : at solæ voces ponuntur loco prædicatorum . Ergo solæ prædicantur .

Distinguo min. Voces prædicantur , si sumuntur formaliter & ratione rei significatae , Concedo : si sumuntur materialiter , & quatenus voces tantum sunt , Nego .

Instabis. Res non prædicantur , nisi medianibus vocibus . Ergo voces potius prædicantur quam res . Nego consequentiam ; quia voces supponunt pro rebus . Unde sicut pictor , scipio , vel formanter , pro rebus quas significat non pingat nisi mediante penicillo , tamen dicitur ipsemet pingere , non autem ejus penicillus ; ita licet res non prædicentur nisi medianibus vocibus , tamen ipsemet res dici debent prædicari .

Urgebis. Vox communis , qualis est hæc vox , homo , est signum suppositivum supponitque pro naturâ humanâ quam significat : sed signum suppositivum commune affirmari potest de pluribus : igitur vox , homo , potest de singulis hominibus prædicari .

Distinguo minorem. Signum suppositivum commune prædicari potest de pluribus , ut quo , Concedo , ut de pluribus ut quod , Nego : duobus enim modis alii quid potest de altero prædicari ; scilicet ut quo , seu cuius beneficiò ut aliud de altero affirmatur & ut quod id nimis quod alteri tribuitur . vox quatenus est signum suppositivum commune prædicari quidem potest de multis ut quo , sic hæc vox

Logica .

Q

homo, prædicatur de Petrō & Paulō, nam hujus vocis beneficiō, natura humana ipsis tribuitur, dicendo, Petrus est homo, Paulus est homo, id est, habent naturam humānam: sed illa vox non prædicatur ut quo de ipsis significatis, non enim est identitas inter vocem hominis & Petrum & Paulum.

Subsumes. Voces etiam possunt prædicari ut quod: igitur distinctio nulla. Probatur antecedens. Quod convenit rei significatæ, convenire potest illius signo suppositivo: ergo si res ipsæ prædicens ut quod, vox communis quæ supponit pro rebus prædicari potest ut quod.

Distinguo antecedens. Quod convenit alicui rei tribui potest illius signo suppositivo diverso modo, Concedo. Èodem modo, Nego: & Nego consequentiam. Quamobrem, ut jam dixi, vox ipsa prædicari potest, sed non èodem modo quo res ipsæ prædicantur, nam res ipsæ prædicantur ut quod, & primariò, vox autem prædicari potest tantum ut quo & secundariò: sic calculi v. g. qui supponunt pro nummis non sunt, id quod numeratur primariò, & propter se, sed tantum id quod numeratur pecuniā: ergo dum voces disponuntur in aliquā propositione vocali, non sunt id quod primariò & per se prædicatur, sed tantum id cuius beneficio unum affirmatur de altero.

Urgebis. In hac propositione, *homo est animal*, id quod prædicatur est pars enunciationis seu propositionis: sed pars propositionis vocalis est vox: igitur id quod prædicatur est vox.

Distinguo majorem. Est pars enunciationis objectivæ, Concedo: vocalis, Nego. Distinguo pariter minorēm. Vox est pars enunciationis, vocalis, Concedo: objectivæ Ne-

go. Unde neganda est consequentia; neque enim id quod prædicatur in propositione vocalis est pars propositionis vocalis materialiter sumptæ, seu quatenus est complexio plurium vocum, sed est pars tantum propositionis vocalis objectivæ sumptæ, nimis pro rebus significatis quæ sunt objectivæ in intellectu, dum sit propositionis vocalis.

Dices. 4. Ex Arist. l. 1. de anima text. 8: *Animal universale, aut nihil est, aut posterius.* Similiter autem & si quid commune aliud predicatur. Quasi diceret, animal universale, aut est nihil; aut solum conceptus objectivus per intellectum ex singularibus depromptus, & per vocem expressus. Item. 1. Posteriorum cap. 18. species, seu naturas universales, verò in cantilenas & meras nugas nominat: simililia habet passim. Ergo censem universalia nihil esse præter voces & res, conceptus.

Nego conseq. Solum enim ibi Aristoteles vult naturas universales nihil esse reale actu extrà singulare existens & à singularibus sejunctum, ut fingebant Platonici: non autem impugnat naturas universales in singularibus existentes & ab eis realiter indistinctas.

Dices. Tandem humanitas v. g. est universalis quatenus concipitur sine principiis ipsam multiplicantibus. Igitur conceptus est universale de quo agitur.

Distinguo consequentiam. Est conceptus objectivus, seu res concepta, Concedo: est conceptus formalis, seu mentis operatio, quæ in ipsa res det tantum forma in subiecto, Negro. Fateor igitur conceptum objectivum esse universale de quo hic agitur, est enim natura communis suis inferioribus, quæ de ipsis affirmatur: sed

nego conceptum formalem esse universale, de quo hic est sermo; nam conceptus formalis est tantum universalis in repræsentando, hic autem agitur de universalis in effendo & prædicando.

In statibus conceptus objectivus non est in intellectu quando fit propositione mentalis; igitur ille conceptus objectivus in propositione mentali non prædicat & sic dici non potest universalis in prædicando.

Distingno antecedens. Conceptus objectivus non est in intellectu subjectivè & formaliter, hoc est ut forma in suo subjecto concedo: objectivè & inmaterialiter seu ut objectum in facultate, nego. Et sic nego consequiam: sufficit enim illa præsentia objectiva, seu intentionalis præsentia rei communis, ut de suis inferioribus, possit prædicari.

CONCLVSION II.

Plato admissit tantum Ideas internas.

Probabile est, Platonem Ideas tantum internas admisisse: non vero extra Deum existentes; que prorsus sunt inuiles, neutra tamen potest universale constituer. Hæc conclusio tres involvit partes, quarum.

Probatur. 1. Primò quidem ex sententiâ famosiorum Platonis Interpretum; inter quos eminent Marsilius Ficinus, qui in comment. de Divinis non. Hæc habet. Platonici numquam voluerunt Ideas ab intellectu Divino separatas esse, ut falso calumniantur Peripateticæ: sed eas aliquâ ratione inter se distinctas, in mente Divinâ reposauerunt, quatenus Deus sua virtutis conscientia, comprehendere quod quantisque modis sit participabilis à creaturis.

Idem docet Seneca Epistola 65. his verbis. *Hac exempla rerum omnium, Deus intrasse habet, & numeros universorum, qua agenda sunt modosque mente complexus est. Plenus est Deus his figuris quas Plato ideas appellat immortales, immutabiles, infatigabiles. Unde homines quidem pereunt, ipsa autem humanitas, id est, idea hominum qua in Deo est, & ad cuius similitudinem homo effingitur, permanet & hominibus nil patitur.*

Imò ipsemnet Plato in Dialogo, docet expressè exemplaria non esse alibi, quam in mente cuiusdam intelligentis, *Eset enim inquit, admirabilis sermo illius; qui ideas tolleret, quia Deum cognitione privaret.* Hoc expressius declarat apud Platonem Socrates disputans cum Hyppia, qui ubi convenerunt illum artificem salutem posse dici peritum, qui & artis rationem & operis speciem habet in mente, sic concludunt de ipso rerum omnium artifice sapientissimo. Socrates. Nonne quemadmodum erat in te species annuli, & in Phidia species Minerva, erunt similiter in eo species hominis & equi. Hippias erunt. Socrates. *Habebit igitur is rerum quas facit omnium in se species.* Hippias. *Habebit.* Ex quibus patet Platonem tantum admisisse ideas internas in Deo residentes, secundum quas Deus omnia ad extrâ producit, quod ultrò fatentur etiam Doctores Catholici juxta illud Boëtij metro. 9.

Tu cuncta supernò ducis ab exemplo pulchrum pulcherrimus ipse, mandam nescie gerens, similiisque ab imagine formans.

Suffragatur etiam ratio. Omne enim agens, quod agit ex ratione & per intellectum necesse est; apud se.

Qij

habeat rationes & formas rerum, quas efficiet & ut efficiendas cognoscat; hoc enim discrimen est inter agens naturale & rationale, quod naturale agat, motum ab alio, & sic non indiget exemplari per quod agat; rationale vero agit motum à seipso, & per rationem in se residentem; Deus autem in rebus producendis agit cum summâ ratione & prudentiâ: igitur necessum est, quod habeat in se rationes rerum faciendarum, hæc verò rationes sunt Ideæ divinæ; itaque illas admittere veritati Catholicæ consenteantur.

Tria ad Ideam desiderantur. Deindè ad rationem Ideæ tria desiderantur. Primo ut sit forma rei, præter ipsam rem, in agente existens. Secundo, ut res producta imitetur, referat, & exprimat illam.

3. Ut agens intendat rem exprimere secundum Ideæ similitudinem. At Deus operatur juxta tres has conditiones; ergo operatur secundum Ideas. Probo minorem, quia perfectissimus operandi modus debet Deo tribui: at talis est, qui juxta tres conditiones relatas procedit, quod patet in artificibus perfectissimis, qui semper sic operantur. Unde Sanctus Paulus ad Hebreos cap. ix. *Fide*, inquit, *intelligimus aptata esse sacula, Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.* Id est, ut ex rationibus Idealibus in verbo Dei omnis creatura sensibilis fieret ut interpretantur Sancti Patres. Quamobrem Sanctus Dyonisius lib. de divinis nominibus cap. 5. ait, in primâ omnium causâ prius constitisse rerum omnium exemplaria & illa exemplaria esse causas rerum effectrices quæ in Deo conjunctæ sunt. Hoc argumentum disertè expendit Sanctus Augustinus libro 83. quæst. 46. ubi postquam distinxit Ideas in Deo & in humana mente valde repurgata

hæc subjicit. *Quis religiosus, aut vera Religione præditus tales Ideas negabit? aut illas non profitebitur? certè nullus, nisi velit dicere, que sunt à Deo, non habere ut sint, aut ab illo non regi atque gubernari; aut si hoc dederit, affirmare velit id sine cognitione ac ratione fieri, quod esset velle Deum quæ agit agere etemerè: quæ omnia cum sint absurdissima necesse est ut Ideas ponamus. Qui plura desiderat, specialem tractatum de Ideis divinis in primo Tomo Theologiaz nostræ editum consulat.*

Hic tamen obiter advertendum est *Idea divina exponitur.* Ideam esse similitudinem rei existentem in Deo ad quam Deus rerum opifex respiciens operatur. Dicitur *similitudo*; quia res facienda conformari debet ipsi Ideæ. Additur *existens in Deo* ad excludendum exemplar externum ad quod artifex respicit in suis operibus. Postremò adjicitur *ad quam Deus respiciens operatur*, ut excludantur formæ rerum naturalium, ad quas agentia naturalia non respiciunt; licet enim producant effectum similem sive formæ v. g. ignis ignem; ipsa tamen forma naturalis non habet rationem Ideæ, quia ignis non operatur respiciendo ad illam.

Est autem Idea rerum omnium una & multiplex: una quidem, si referatur ad Deum in quô est; est enim ipsa ejus divina essentia, quæ est una & simplicissima: multiplex verò, si comparetur ad res omnes quas exprimit & repræsentat, sicut unitas in se spectata, respectu quidem sui est una; respectu verò numerorum, qui ex illâ procedunt, est multiplex. Itaque essentia divina utpote infinita tam in repræsentando, quam in essendo, cum continentur concretae quolibet esse, & illud intellectui divino

cognoscendum repræsenter , quatenus est essentia Dei repræsentantis omnia , est simplicissima , indivisibilis & una : ut vero consideratur , quatenus à diversis creaturis diversâ imitatio ne participabilis , & varias earum rationes distinctè repræsentat , dici potest multiplex & diversa in repræsentando , quæ multitudo & varietas potius refundenda est in res ipsas juxta divinam Ideam efficiendas aut productas , quam id ipsammet rationem formalem Ideæ , quæ indivisibilis est & unica . Porro non aliam ab hâc doctrinâ Platoneum habuisse sententiam appetet tam ex ejus scriptis , quam ex illius interpretibus .

Hæc una fuit Plotini , Porphyrij , Procli , Proculi , Jamblici , Pselli , D. Augustini , Joannis Pici Mirandulæ , Augustini Eugubini , Bessarionis Cardinalis & omnium Platoniconum de Ideis opinio ; quas Platoniconum aut Socratis inventum inconsulto quidam existimant , cum multis ante eos sæculis Mercurio Trismegisto cognita fuerit Idea , & ab eodem frequenter usurpata . Cum enim in Pinandro ad finem sermonis primi universam naturam *Dei imaginem* nominat , agnoscit in rerum opifice omnium quæ naturâ constant exemplar inesse atque Ideam serm . 8. *Plenus Ideis omnibus Deus Pater* , inquit , *qualitates inferens in spharam* . serm . 9. ait *Deum omnium Autorem omnia hec sibi consimilia reddidisse* ; quod aliter intelligi non potest , nisi quatenus Deus universa juxta Ideas in mente sua reconditas efformavit . serm . 12. Præter hunc mundum sensibilem alterum exemplarem & intelligibilem admittit .

Idem in Asclepio Dei ut exemplaris vel Ideæ imaginem constituit du-

plicem , unam in mundo , alteram in homine . Atque de ipsâ mente aliò loco ita scribit . *Quid igitur est in incorporeum ? Mens* , inquit , & verbum , *qua seipsum ex universo ab omni corpore liberam sustinet & continet* , inenarrabilis , impassibilis à corpore & intangibilis ipsa seipsâ stans , capax omnium , servatrixque rerum , cuius radix sunt bonitas , veritas , lux exemplaris , exemplar .

Dices . 1. Aristotelem Platonis discipulum , hanc Præceptoris suo opinionem tribuere .

Respondent Aliqui , Aristotelem inimicitiæ aut faciendi sibi nominis causâ sui Præceptoris detrimento , hanc ei labem & sententiam impo suisse , & Platonis libros abditos pridem tenuisse , ne manifesti argueretur mendacij . Dicunt alii , nullum posse afferri Aristotelis locum , in quo expresse fatetur Platonem admisisse ideas extrâ Deum positas : quæ licet ab Aristotele sèpius refellantur , tanquam inania figimenta , nusquam tamen eas Platoni adscripsit .

Respondeo ipse , quidquid sit de mente & sententiâ Aristotelis , sufficierent colligi ex libris Platonis non aliam fuisse mentem ipsius , quam asserere Deum habere in mente suâ ideas & imagines omnium creaturarum .

Dices . 2. Plato non admisit ideas omnium plane rerum : sed tantum sublimium & præcellentium , non autem vilium & abjectiarum . Ergo illæ ideæ , de quibus loquitur , non sunt in Deo reconditæ : quippe cum Deus in se habeat ideas omnium creaturarum .

Nego ant . Sic enim loquitur Plato lib . de Republ . *Mirabilis ille Ar istifex , non modò potest fabricare omnia suppelletilia , qualis mensa &*

Q iij

*lectus : sed & omnia facit qua naſ-
cuntur ex terris ; omnia denique ani-
malia , & terram , & cœlum , & om-
nia qua in cœlo ſunt , & in terris , &
apud inferos . Ergo Plato agnouit in
Deo rerum omnium ideas.*

*Quares quibus cauſis inductus
fuerit Plato ad tales admittendas
ideas.*

*lato
admitit
ideas
multis
de cau-
ſis.*

*1. Ratio.
ne effec-
tus.*

*Respondeo cauſas ejusmodi multas
fuſſe. Priua petitur ex neceſſitate
idearum. Cum enim ſimile debeat
generari à ſuo ſimiſi & tamen videan-
tur plures filij parentibus ſuis om-
niñò diſſimiles : & plurimi effectus
à ſuis cauſis omniñò diſteri, videtur
admittenda eſſe primaria quædam
idea , ſeu prototypus , ad cujuſ ſimi-
litudinem res omnes eſformentur.
Secunda petitur ex ſumma Dei per-
fectione , qui cum ſit agens perfectiſ-
ſimum , nil temere operatur ; proin-
dèque neceſſariò debet habere ali-
quod exemplar , quod in operando
ſibi proponat , qualis eſt idea Di-
vina. Tertia petitur ex objecto ſcien-
tiarum , quod debet eſſe neceſſarium
& immutabile ; unde cum videret
Plato res omnes creatas ſub cœlo eſſe
mutationi perpetuæ obnoxias ; arbi-
tratus eſt confugendum eſſe ad exem-
plaria quædam æterna , & eodem
ſemper modò ſe habentia , in quorum
contemplatione ſcientiæ occuparen-
tur.*

*Probatur. 2. Pars. Ni mirum quod
idea ex- illæ ideæ exterræ prorsùs forent
terraeſt inutiles , idque rationibus ab Arti-
prorsus ſculptoribus. totele deſromptis , qui ideas tam-
quam futiles ubique exagitat , pra-
fertim 2. Metaph. c. 5. ubi probat
quod nec ad motum proſint , nec ad
ſcientias , nec ut ſint exemplaria , nec
ut ſubſtantiae , aut cauſe genera-
tioneſ. Non ad motum , quia contra
motum. Non ad ſubſtantiam , ſeu ut*

haberetur aliquid immobile , quod eſ-
ſet neceſſarium. *Non ad ſcientiam ,* 2. Ad
quod probat 4. Rationibus. 1. ut ex ſcien-
tia eodem ibidem advertit Doctor , pri-
mo Plato (ut ſupponitur) dicebat il-
las ideas eſſe eſſentias rerum , Ergo
ſi illæ eſſent cauſe ſcendi , nihil de
novō diſcere poſſemus , quia illæ
ideæ nobis ſemper inefſent & adeſ-
ſent. 2. Nihil unquam poſſemus
oblivisci ; quæ enim à natura nobis
induntur , nūquam à mente delen-
tur , ut patet de notitia primorum
principiorum : ſed hoc eſt contra ex-
perientiam , & Platonem , qui dicit
animam , dum unitur corpori , obli-
visci ſcientiæ quam habuerat. 3. Ad
cognitionem rei , oportet ſcire for-
mam & materiam : ſed idea non po-
ſet inducere notitiam niſi ſoliuſ for-
mæ ; cum illa ponatur tantum quaſi
forma rerum. 4. Si ideæ ſint cauſe
cognoscendi ; Ergo ſenſibilia cognof-
ſimus ſine ſenſu. Probo , ſi ideæ
cauſant notitiam omnium ; ergo , &
ſenſibilium. Ergo cum idea nobis in-
ſit per influxum , & non per ſenſum ;
habebimus ſcientiam de ſenſibilibus
ſine ſenſu , quod eſt falſum ; alioquin
cæcūs à nativitate poſſet habere ſcie-
ntiam de coloribus.

*Non etiam inſerviunt ideæ tam- 3. Ad
quam exemplaria ; quia exemplaria exem-
tantum ponuntur in artifice , ut artis plar.
exprimat opera : ſed agens naturale
eis non indiget ; cum ex natura ſua
determinetur ad producendum ſibi
ſimile.*

*Nec inſerviunt ut ſubſtantia ; quia 4. Ad
vel concurrunt ad rei constitutio- ſubſtan-
nem , vel non : Si ſic , non eſſent ſe-
paratae ; nihil enim conſtat eſſentia-
liter aliquod realiter à ſe diſtincto : ſi
non , Ergo inutiles.*

*Nec tandem ut cauſa rerum : quia
plura fiunt ab Artificiis , quorum*

Plato non admittebat ideas; cur ergo sine ideis cætera fieri non possent similiter.

Confirmatur. Usus idearum exteriarum denotat imperfectionem in Artifice qui ipsis utitur, Ergo procul à Deo debet amandari. Probatur aut. Usus ideæ est directio artificis inter operandum; suum enim operandi modum ab ideo & exemplari mutuatur Artifex: sed absurdum est dicere Deum habere causam directricem in operando, à quâ desumatur rationem operum faciendorum, non enim ait Divus Aug. l. 85. quest. q. 46. *Extrâ se quidquam possum in- tuebatur Deus, ut secundum id con- stitueret quod constituebat, nam hoc opinari sacrilegum est.* Ergo Deus sibi ipsis exemplar solus esse potest.

Dices. Deus utitur causis efficien- tibus creatis ad multos effectus producendos, quos se sòlo produceret, si vellet. Ergo à pari, poterit etiam uti causâ aliquâ exemplari extrâ se positâ, quam in operando intueatur, non quidem ex necessitate, quasi ipsâ indigeat: sed ex voluntatis beneplacito & plenitudine potestatis.

Nego. I. *Consequentiâ, & ratio* disparitatis in èd est, quôd ~~or~~ usu & ministerio causæ efficientis Deo subservientis, nullam in Deum redundet imperfectio; eo quod causa efficiens secunda vel instrumentalis, nihil influat in causam primam, quæ ipsâ utitur: sed totum transmitit suum influxum in eum effectum, cuius productioni inservit: at verò causa exemplaris nedùm influit in effectum quem sibi similem reddit: sed & in artificem, quem in operando dirigit, est enim regula operis & operantis directiva: ac proinde cum Deus non possit normam operandi emendicare ab illis creaturis, èd

quod sit prima ratio, primaque agendi regula, non potest uti ideâ externâ, quam inter operandum imite- tur.

Instabis potest Deus moveri ab aliquò fine externo ad aliquid faciendum, etenim propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis. Ergo à pari, poterit uti aliquò exemplari extra se positò per quod in opere faciendò dirigatur.

Nego antecedens. Licet enim rem unam facere possit Deus propter aliam, putâ suam incarnationem propter homines salvandos; omnia ta- men propter semetipsum operatur immediate, est enim a & a principio & finis. Undè sicut summa & infinita ipsis bonitas ipsum movet ad qualsibet creaturas producendas: sic & idea ejus interna non externa, ipsum dirigit in creaturis effor- mandis; nec ab aliò quam à seipso mo- tionem & directionem accipit.

Probatur. 3. *Pars*, nimirum quod *Neutra idea po-* idea sive interna, sive externa, non *ideâ con-* constituat universale. Universale est *situere* unum aptum inesse & prædicari de *univer-* multis: sed neutra idea talis est. Ergo *sale.* &c. Major constabit ex definitione universalis. Minor Probatur, quod prædicatur de aliquò, debet necessaria existere in ipso; prædicari enim sequitur esse; in tantum siquidem homo prædicatur de Petro, in quantum natura humana in ipso est; sed neutra idea est in singularibus; imò ultraque supponitur seorsim à singularibus existere. Ergo neutra illarum potest universale constituere,

Dices. 1. Simile non generatur nisi à simili: sed homo videns generatur ab homine cæcō, Ergo præter hominem cæcum generantem, debet ad- mitti aliquis alius homo quem Pla- tonici vocant *eternum*, *primarium*,

Imo usus i- dea ex- terne summa denotat imper- fectiōnē in Arti- fice.

Licet
Deus
faciat
rempro-
pter a-
liamta-
men est
finis ul-
timus
omnium
rerum.

Cur
Deus
utatur
causâ-
conda-
efficien-
te non
verò
Exem-
pla r .

128 AN ET QUID SIT UNIVERSALE.

& per excellentiam, ad cuius exemplar & similitudinem, perfecti & completi ceteri homines producantur ob imperfectis.

Distinguo majorem. Simile generatur à simili, in perfectione specificâ, seu secundum partes nobiliores, Concedo: in perfectione individuali, seu secundum omnes omnino partes etiam minus præcipuas, Nego; certum est autem hominem videntem produci ab homine cæcō, secundum partes nobiliores & magis præcipuas hominis, uterque enim est animal rationale; uterque pariter constat corpore & anima rationali.

Dices secundò universale, de quô h̄ic agitur, est objectum scientiæ: ac proinde debet esse invariabile & incorruptibile: sed solæ ideæ Platonicon possunt esse objectum scientiæ; solæ enim sunt æternæ ingenerabiles & incorruptibiles, igitur &c.

Nego minorem: Non enim rerum ideæ, sed tantum etiam earum essentia reverâ sunt ingenerabiles & objecta scientiarum; nam dum Mathematicus v. g. conficit demonstrationem de circulo aut triangulo, non intendit illam solum efficere de ideâ circuli aut trianguli, quia non ad illam attendit, sed ad dimensiones circuli aut trianguli, quandò demonstrationem suam conficit: porrò essentiæ rerum sunt ingenerabiles & incorruptibiles, non enim pereunt & mutantur ad occasum rerum de quibus affirmantur.

CONCLUSIO III.

*A*dmittendum est universale Peripateticum.

Probatur 1. Authoritate Aristotelis, 1. cap. Cathegoriarum ubi inter ea

qua sunt, numerat ea que dicuntur & non insunt, quales sunt universales substantiaz; & ea qua dicuntur & insunt. qualia sunt universalia accidentia: dividit similiter substantiam in primam & secundam; hoc est in singularem & universalem, &c.

Probatur 2. Ratione, Quod multis aptum est inesse & inest, est universale: sed datur natura quæ apta est multis inesse, & eis inest. Ergo da universale. Major patebit ex definitio ne universalis. Minor Probatur, sump tō pro exemplō, animali, v. g. *Quod definitione animalis exprimitur, omnibus animalibus inest: sed natura animalis scilicet vivens sensitivum, definitione illius exprimitur,* Ergo illa omnibus animalibus inest, & sic est aliqua natura, quæ inest multis: ac proinde quæ est universalis.

Replicant Nominales, & Stoici, nullam rem esse multis communem: sed solum aut voces significantes multa, aut internos mentis conceptus plura repräsentantes.

Contra. Quod convenit omnibus animalibus, non est sola vox, nec simplex conceptus: sed aliquid reale; verum enim est de singulis hominibus v. g. affirmare, quod sint animalia rationalia: quod si quis negaverit, tandem virgis excipiendus est, donec affirmaverit non solum vocem aut conceptum, sed revera naturam humana in ipso cruciari.

Replicant 2. Per nomen & vocem homo, designari tantum omnem singularium hominum collectionem, non vero naturam aliquam hominibus singularibus communem.

Contra. Sequeretur ex hac replica, quod cum sit hæc propositio, Petrus est homo; sensus illius esset, Petrum esse totam singularium hominum collectionem, quod certè ridiculum est;

ac

Non sola vox communis; sed res ipsa per vocem significata convenit omnibus superioribus.

ac proindenomen istud *homo*, non tam significat homines collectivè sumptos; quām naturam humanam h̄c minibus omnibus singularibus communem.

Dices. Quidquid existit & producitur, singulare est: sed omnes naturæ existunt & producuntur: Ergo sunt singulares.

*Natura
commu-
nes exis-
tunt &
produc-
cuntur
tantum
medi-
antibus
singula-
ribus.*

Distinguo majorem. Quidquid existit per se & ut loquuntur in actu exercitō, & producitur immediate, est singulare, Concedo: qui quid existit in aliō tantū, seu in actu signatō & producitur mediata tantū, est singulare, Nego. Duobus itaque modis res aliqua potest existere; primō quidem in se ipsa, quomodo Petrus & res quālibet singularis existit; res enim singulares nullum intrâ se gradum agnoscunt, ideoque dicuntur per se existere & non in aliō. 2. Potest aliquid existere per aliud, & in aliō, sic humanitas est in Petrō & per Petrum. Similiter res aliqua producitur vel immediate, proximè & per se; vel remotè, mediata & cum aliō. Unde quidquid existit & producitur primō modō est universale; naturæ autem non nisi secundō modō existunt & producuntur.

Dices. 2. Universalia debent esse immutabilia: atqui naturæ non sunt immutabiles: Ergo nec universales.

*Quomo-
do uni-
versalia
dici de-
beant
immuta-
bilia.*

Distinguo majorem Universalia debent esse immutabilia immutabilitate propositionis & essentia, Concedo: immutabilitate existentia, Nego: sicut autem naturæ omnes immutabiles, immutabilitate propositionis & essentia; quia rerum essentia omnino sunt invariabiles, & de eis fieri possunt propositiones immutabiles, & quæ semper & quovis instanti veræ sunt, putâ homo est animal rationale.

Instabis Quālibet natura est singu-
Logica.

laris & existens; quidquid autem existit est singulare: Igitur natura non potest esse universale, de quo h̄c igitur.

Distinguo antecedens. Quālibet natura est singularis sub aliquò respectu considerata Concedo: sub quālibet respectu considerata nego: quālibet enim natura duobus modis considerari potest: primō secundū se, præcisè, & quatenus est distincta à differentiâ numericâ, putâ natura humana à differentiâ individuali Petri & Pauli, seu concepta prout est indifferens ad Petrum & Paulum. Secundō quatenus est contracta per differentias numericas & prout est in individuis. Jam verò concedo naturam spectatam quatenus est contracta per differentiam numericam esse singularem, sic humanitas est singularis, quatenus est determinata ad Petrum per differentiam numericam Petri: sed contendeo eam esse universalem, si sumatur secundū se præcisè, seu quatenus significat animal rationale, id est naturam constantem principiis sentiendi & ratiocinandi; nam eo respectu denotat tantū id, in quo plura conveniunt: significat enim tantū id, in quō Petrus & Paulus sunt similes, at de iis plura in sequenti quæstione.

CONCLUSIO IV.

*U*niversale de quo loquimur, rec-
tè describitur *Unum aptum ines-
tio uni-
se & predicari de multis, univoce, versali-
& divisim.* Colligitur ex Aristotele Meta-
physici qui 1. de partibus animalium cap. 4. & 2.
at universalia dicimus quæ pluribus gici-
infunt. Et 1. 1. de interpret. cap. 6.
ubi ait universale est unum aptum pre-
dicari de multis.

Explicatur descriptio. 1. dicitur *Qui in-
Unum*, quia universale unicâ voce que com-

R

*ditiones
ad uni-
versale
deside-
rantur.*

debet exprimi ; unicō conceptu apprehendi ; & unicam naturam multis convenientem denotare 2. *Aptum*, quia ad universalitatem non requiriatur actualis inexistentia & prædicatio : sed aptitudinalis sufficit ; unde natura humana in solō Adamō existens , poterat dici universalis ; quia poterat de hominibus producendis , sicut & de ipsō Adamō prædicari : & hāc ratione , natura Solis dici potest universalis , quia inesse & prædicari potest de multis alijs Solibus , quos Deus potest producere. 3. *Prædicari de multis* , per quod differt ab individuō ; quod de unō solō potest prædicari. 4. *Univocè* , id est tribuendo idem nomen & eandem naturam ijs de quibus prædicatur ; ad excludendum æquivoca , quæ tantum secundūm nomen de multis prædicantur. 5. *Divisim*. Ut denotetur naturam multiplicari ad multiplicationē inferiorum , ita ut non sit idem numerō nec specie animal. v. g. in homine , quod est in equō , licet sit idem genericē. Et hæc particula addita fuit à Philosophis Christianis , propter mysterium Trinitatis , in quo licet natura Divina sit in tribus adorandis Personis ; non tamen dici potest universalis , quia in eis non multiplicatur ; non enim dicuntur tres Dii , sicut Petrus , Paulus & Jacobus dicuntur tres homines.

*Non so-
lam na-
turam
nec uni-
versali-
tatem
solam ;
sed con-
cretum
ex ultra-*

Adverte autem hīc non diffiniti solūm naturam ; neque etiam universitatē solam ; sed universale in concreto ; id est naturam communem universitate affectam ; ita ut natura definitur id quod est unum aptum , & universalitas id quo natura est apta inesse , & prædicari de multis.

*que præ-
ditta
descrip-
tio com-
pletetur*

QUÆSTIO II.

Quomodo existat universale.

I A m diximus universale esse *Universale trifariam usurpatum*.

unum aptum inesse & prædicari de multis ; nunc resolvendum est , an illud existat à parte rei , independenter ab intellectu operatione , an verò solūm per mentis opus : quod ut fiat clariss.

Notandum 1. Ex Doctore Subtili. 7. Metaph. q. 18. n. 6. *Universale* , trifariam usurpari. 1. Quidem pro Natura multis communi , quæ juxta Avicennam 5. Metaph. c. 1. ex se , nec universalis est formaliter , nec singularis : sed tantum indifferens ut huic aut illi singulari inexistat ; & solitudo dicitur universale *Metaphysicum* , *Fundamentale* , primò intentionale &c. 2. Pro illa forma accidentali fiducia vel *Generis* vel , *Species* &c. quam intellectus tribuit naturæ , postquam eam à suis inferioribus astraxit , & ad inferiora comparavit ; & dicitur universale *Logicum* , *formale* , secundò intentionale. 3. Pro concreto & adunato ex utroque , & dicitur universale *completum* , *Metaphysologicum* , id est ex Logico & Metaphysico coalescens. Haud dubium est , universale secundò & tertio modō , acceptum , existere solūm per mentis opus : si quidem intellectus operationem aut supponit , aut involvit. Restat itaque determinandum , an natura illa communis verè & propriè dici possit universalis.

Notandum 2. Ex Doctore in 2. *Natura dist.* 3. q. 1. *circa finem* , Naturam considerari posse quatenus est vel Communis , vel Singularis , vel universalis. Communis est ex se : dis. 1.

ut Com-
munis.
2. ut Sin-
gularis.
3. ut V-
niverfa-
lis.

Singularis per differentias individua-
les : Universalis per proximam apti-
tudinem essendi in multis & prædi-
candi de illis. Et juxta triplicem hanc
considerationem, tres involvit uni-
tates. Prima dicitur unitas *Essentialis*
seu *Formalis*; quā aliqua conveniunt

in aliquo gradu essentiali, putà Pe-
trus & Paulus in natura humana,
homo & brutum in animali. Secunda
dicitur unitas *Numerica*, quā aliquid
est omnino indivisum in se, & à quo-

Inde
triplex
natura
unitas.
1. For-
malis.
2. Nu-
merica.
3. Vni-
versalis

vis alio distinguitur. Tertia est *Uni-
versalis*, quā natura præscindit ab
omnibus conditionibus individuan-
tibus, & consideratur ab intellectu ve-
luti quid unum præter singularia, &
de singularibus prædicabile. Per uni-
tatem numericam Petrus v. g. distin-
guitur à Paulo: Per essentialem, con-
venit cum Paulo in natura humana &
differt à Bucephalo: Et per universa-
lem, natura humana concipitur à Pe-
tro & Paulo velut abstracta, & tam-
quam quid superius eis conveniens &
de ipsis prædicabile.

Quare
unitas
*Essen-
tialis*
vocetur
*Forma-
lis*; &
singula-
ris dic-
atur *Nu-
merica*.

Unitas autem *Essentialis* idcirco
dicitur *Formalis*, quia sicut res per
suas formas Physicè: ita per sua prin-
cipia *Essentialia Metaphysicè* conve-
niunt, aut distinguntur. Singularis
autem, idcirco dicitur *Numerica*, quia
numerus solidò fit ex rebus singulari-
bus; hinc res singulares & numericæ,
prout eodemque solidò usurpantur.

Quare
unitas
*Forma-
lis* dic-
atur mi-
nor uni-
tate *Nu-
merica*.

Notand. 3. Ex Doctore in 2. dist.
3. q. 1. n. 2. Unitatem formalem di-
ci minorem unitate numerali, quia
quo ininùs res est divisibilis, cò ma-
jor est unitas; ac proindè cùm unitas
numerica excludat omnem divisionem;
idcirco dicitur omnia unitatum
maxima. Unitas autem *Formalis*, non
excludit omnem divisionem; quia
natura humana v. g. quæ est una for-
maliter, divisibilis est in Petrum, Pau-

lum &c. Natura generica, putà ani-
mal, divisibilis est in plura specie &
numero. Hinc sit, ut cò strictior sit
unitas, quò plus ad numericam acce-
dit: ed latior, quò plus ab ea rece-
dit. Unde unitas specifica, strictior
est genericā.

Notandum 4. Ex Merinero. Natu-
ram posse dici communem multis,
bisariam: positivè scilicet & negativè.
Positivè dicitur communis, quandò
censemur eadem formaliter indivisa in
pluribus: Negativè autem, quandò
est quidem formaliter divisa in singu-
laribus; sed ita, ut secundùm se speci-
tata & quatenus natura est, non di-
cat repugnantiam, ut sit in illo vel
illo individuo; ita quod non magis
hoc, quā illud individuum præcisè
resipiciat.

His prænotatis tria sunt in præsenti
quæstione resolvenda 1. An sit admit-
tenda unitas *Formalis* in rebus, inde-
pendenter ab intellectu opere. 2. An
ista unitas formalis rebus conveniat
positivè an negativè. 3. An unitas for-
malis sufficiat ad formandum universa-
le completum, seu an detur universale
completum à parte rei.

CONCLUSIO I.

Datur unitas *formalis à parte*
rei. Hæc est Doctoris Subtil.
Pluribi: sed præsertim in 2. dist. 2.
q. 1. & omnium ejus Discipulorum
quibuscum sentiunt graviores Tho-
mistæ, præsertim Cajetanus lib. de
Ente & essentia c. 4. q. 6. ubi ait,
hanc propositionem esse ita manifes-
tam, ut nullus sanæ mentis possit e-
am negare, eamque sic probat. Uni-
tas *formalis*, est parentia divisionis
per principia formalia: sed Petrus v.
g. à parte rei habet parentiam divi-

Rij

sionis, nedum per principia individuantia : sed etiam per principia formalia : sicut enim implicat, quod dividatur in plura individua ; ita etiam implicat quod dividatur in plures naturas specificas. Ergo Petrus à parte rei non solum habet unitatem numericam : sed etiam formalem.

Probat Doctor hanc conclusio nem loco laudato pluribus rationibus, ex quibus haec tres potissimum formari possunt 1. Ex Aristotele 10. Metaph. Text 2. *In unōquoque genere, est unum quod est mensura ceterorum*: sed illud non est unum unitate numericā. Ergo est unum unitate formalis : ac proinde unitas formalis datur. Probat minorem, nullum singulare potest esse mensura ceterorum, quae sunt ejusdem generis ; quia, inquit Philosophus, *in individuis ejusdem speciei, non est hoc prius, & illud posterius, secundum ordinem essentialium* : quia omnia individua æqualiter essentiam participant : Petrus enim v. g. non est magis homo quam Paulus ; ac proinde præter individualē unitatem, alia est admittenda, quae sit mensura ceterorum.

Confirmatur per hanc secundam, rationem. Si omnis unitas realis, est solum numericā, nec ulla sit formalis; ergo etiam omnis distinctio solum erit numericā, nec ulla erit distinctio formalis : sed consequens est falsum ; Ergo & aptecedens. Sequela patet ; nam cum ex Aristotele libt. 10. Metaphys. Textu 9. unum & distinctum sint immediate opposita, quotunque erit unitas, totuplex erit & distinctio : ac proinde si non sit aliqua unitas formalis ; nec etiam erit formalis distinctio. Quod autem hoc sit falsum patet. Etenim si nulla sit alia distinctio præter numericam : sequitur omnia esse æqualiter distincte ;

quæ enim solum numerò distinguntur æqualiter discrepant; sed falsū est omnia æqualiter differre ; certum enim est Petrum plus differe à Bucephalo, quam à Paulo ut per se constat: sed non plus discrepat per differentiam numericam, & individualem; quia tam Bucephalus est individuum, quam Petrus & Paulus. Ergo plus discrepant per differentiam formalem : ac proinde est admittenda distinctio formalis, & consequenter formalis unitas.

Confirmatur iterum per hanc tertiam rationem. Petrus à parte rei magis convenit cum Paulo, quam cum equo : Ergo est magis unus cum Paulo, quam cum equo : sed non est magis unus unitate numericā, ut per se constat : Ergo est magis unus unitate formalis. Consequens patet ex Arist. 5. Metaph. cap. 6, ubi ait *Universaliter quacumque non habent divisionem, quatenus non habent ; etenim unum sunt.* Ergo si Petrus non tantam habeat distinctiōnem à Paulo, quantam habet à Bucephalo, magis erit unus cum Paulo, quam cum Bucephalo. Antecedens etiam constat : Petrus enim convenit cum Paulo in principio ratiocinandi, discurrendi, ridendi, in quo certè cum Bucephalo non convenit. Quæ aduersus hanc conclusionem soleat objici, solventur in sequenti.

CONCLUSIO II.

Probabilius est Naturam communem, & unitatem Formalem repetriri positivè in rebus, independenter ab intellectus opere. Hæc conclusio vindetur esse conformior menti Doctoris Subtilis, quidquid reclamente quidam Moderni. Probatur primò authoritate Aristotelis sectione septimâ problematum n. 7. ubi hæc habet. *Quamobrem cum secari quem-*

Natu-
ram po-
sitive
unam &
commu-
nem ad-
misi
Aristo-
teles.

piam, aut uri, aut torqueri, aut ali-
quā re tetrā offici videmus, animo
vicem ejus doleamus. An quod om-
nium communis natura humana est?
Ignoscimus ergo cum tale quidpiam
inspeximus, proper natura confor-
mationem, & familiaritatem. Quæ au-
tem precor, foret naturæ consortio &
familiaritas; quæve nobis ansa do-
lendi vicem alterius hominis dolore
pressi, si nihil cum ipso nobis foret
positivè commune.

Insuper. Nonne hanc ipsam nos-
tram sententiam apertè docuit, cùm
essentias rerum universales, æternas,
necessarias, immutabiles, ingenera-
biles, incorruptibiles, & sola scien-
tiarum objecta esse toties contesta-
tus est? Cùm singularia in dies orian-
tur & moriantur, quomodo natura
eis communis censebitur incorrup-
tibilis & ingenerabilis, si ad singu-
larium interitum intereat? Quomo-
do autem cum eis non peribit & cor-
rupetur, si in illa nihil sit positivum
præter singularia, in eisque suam uni-
tatem formalem positivam non servet?

Hanc conclusionem ita certam
censet Galenus l. 2. de *Methode me-
dendi* c. 7. ut asini stupidiores esse
arbitretur eos, qui naturas commu-
nes independenter ab intellectu de-
negant; asini enim (inquit) nullum
habentes intellectum quo naturas
communes fingant, eas tamen ap-
prehendunt; cùm non solùm ad
unius, sed & ad omnium camelorum
fugiant conspectum, non autem sic
fugiant ad conspectum hominum,
aut boum. Norunt ergo aliam esse
hominum & aliam camelorum na-
turam. At hæc non præstant nisi per
naturam communem ipsis in existen-
tem positivè. Ergo ita est.

Proba-
tur na-
turam *Probatur ratione.* Illa natura est
esse mult. communis positivè, & una unitate

formali à parte rei, in qua duo in-
tis pof-
vicem essentialiter convenient, & tivè
ab aliis distinguntur: atqui nullo commu-
nem.
cogitante intellectu, Petrus & Pau-
lus v. g. taliter invicem convenient
in natura humana, & per ipsam à cæ-
teris distinguntur. Ergo illa est una.
Major constat, quia unitas est prin-
cipium convenientiæ, & divisio est
ratio inconvenientiæ. *Min. Prob.*
Petrus & Paulus ratione humanita-
tis, vel sunt divisi essentialiter: vel
non: Si non, ergo sunt unum essen-
tialiter, & consequenter natura ipsis
communis, est una: Si sic, Ergo
sunt diversæ essentiæ, & consequen-
ter aliquis eorum non est essentialiter
homo, quod est absurdum.

Reponunt aliqui, Petrum & Pau-
lum convenire à parte rei, non for-
maliter & actu, sed virtualiter &
fundamentaliter; ita quod, similitu-
do operationum inter utrumque,
præbeat intellectui fundamentum
conciendi aliquid ipsis commune.

Contra 1. Fundamentum conve-
nientiæ, non est ipsam et convenientia. Ergo si Petrus & Paulus à parte
rei sint tantum fundamentum conve-
nientiæ, actualiter non erunt conve-
nientes. Ergo erunt diversi essen-
tialiter, quia inter esse idem & diver-
sum, non datur medium.

2. Convenire fundamentaliter,
est convenire ratione fundamenti
communis. Ergo si Petrus & Pau-
lus nullo cogitante convenient fundamentaliter, habent fundamen-
tum unum commune. Sed istud fun-
damentum non est unitas numerica;
quia per ipsam sunt duo realiter dis-
tincti homines: Nec est etiam uni-
tas transcendentalis; quia hanc ha-
bent communem cum aliis omnibus
entibus, quibuscum essentialiter non
conveniunt. Ergo est unitas forma-
lis.

lis naturæ huminæ. *D*icinde, Petrus & Paulus convenient in modo operandi (ut inquiunt.) Ergo habent principium operandi commune: sed illud principium operandi utrique commune, non aliud est quām Essentia utrique communis. Ergo, &c.

Reponunt. 2. Naturam quidem esse communem negativè, non verò positivè; quia licet secundūm suas perfectiones essentiales sit indivisa formaliter, nec de se repugnantiam habeat, ut sit potius in hoc, quām in illo individuo; nihil omnis cùm sit realiter identificata differentiæ numericæ, quæ ipsam dividit, & multipliceum numerō efficit; idcirco (inquiunt) positivè non est una formaliter: sed tantūm negativè.

Natura communis rei unitatem formalem in individuali. Contra. quod secundūm se formaliter est indivisiū in pluribus; nec per quocumque sibi adveniens in illis dividitur formaliter: non solūm negativè; sed etiam positivè illis est commune: sed natura communis ita est in pluribus. Ergo non solūm negativè: sed etiam positivè est communis.

Major est evidens; quod enim pluribus competit absque divisione, censetur esse multis commune positivè, ut etiam Adversarij fatentur. Minor Probatur: si natura in multis dividatur formaliter, desperdatque suam unitatem formalem, maxime per differentiam numericam: sed non potest dividi formaliter per differentiam numericam.

Quia natura numerica non opponitur unitati formalis eam versæ formaliter essentiæ, quot individua: sicque Petrus & Paulus formaliter. Probatur. Nulla unitas solvit, nisi per divisionem sibi oppositam: sed differentia numerica non opponitur unitati formalis: sed solūm unitati numericæ; alioquin tot essent diversæ formaliter essentiæ, quot individua: sicque Petrus & Paulus eam essent diversi essentialiter, quām

Petrus & Bucephalus; quod quām sit à ratione alienum, nemo est qui non videat.

Reponunt. 3. Unitatem formalem naturæ communis, non solvi quidem in multis formaliter per differentiam numericam: sed solūm identicè; ex eo nimis quod identificetur realiter differentiæ numericæ, quæ cum individua distinguantur numerō, censetur etiam distinguere eorum unitatem formalem.

Contra. 1. Illam solam unitatem *Imo nec* solvit differentia numerica, cui formaliter opponitur: atqui, ut constat, *vit i-* non opponitur formaliter unicati *dentie.* formalis. Ergo quovismodò consideretur eam non solvit. 2. Falsum est rem semper dividi & distinguiri propter identificationem realem cum aliquo principio dividente; nam licet Essentia divina identificetur realiter cum Paternitate v. g. quæ Patrem divinum distinguit realiter à Filio & Spiritu Sancto, non tamen propterea Essentia divina in Patre distinguitur realiter, immo nec formaliter, à seipso quatenus est in Filio. Ergo à simili: (si talem licet similitudinem instituere) licet natura communis à parte rei identificetur differentiæ numericæ; non tamen ad divisionem & multiplicationem talis differentiæ censenda est dividi formaliter: eò quod ipsi formaliter non opponatur.

Infuper natura unius individui præcisa à sua singularitate, non est positivè diversa à natura alterius individui. Ergo illa natura est utrique positivè communis. Patet antecedens; si enim ut sic foret diversa, sequeretur idem esse principium convenientiarum & inconvenientiarum respectu ejusdem; Petrus enim v. g. conveniret cum Paulo per suam naturam hu-

manam ; & ab eo per eamdem discreparet : quod implicat.

Reponunt aliqui , naturam ut sic , nec esse positivè eandem , nec diversam : eò quòd ut sic , consideretur tantum secundùm sua prædicata essentialia , inter quæ nec est unitas nec distinctio.

Contra. falsum est naturam secundùm se spectatam , non habere unitatem ; nam ut loquitur Doctor locô infra citandò , n. 8. *Natura secundum illam entitatem , habet verum esse extra animam reale & secundum illam entitatem habet unitatem sibi proportionabilem.* Insuper , natura illa ut sic præcisa , est verum ens : Ergo habet proprietates entis ; ac proinde unitatem ; secundùm quam cum alio convenit aut disconvenit.

Reponunt alij , naturam sic spectatam , fore principium convenientiarum & inconvenientiarum , non respectu ejusdem : foret enim (inquiunt) principium convenientiarum ratione prædicatorum essentialium , quæ in Petro & Paulo sunt similia : foret verò principium inconvenientiarum , ratione proprietatis talium prædicatorum ; quia nempe natura Petri ita semper ipsi foret propria , ut non esset eadem cum natura Pauli : sed tantum foret similis naturæ Pauli , ita ut ex ea similitudine intellectus ansam haberet concipiendi aliquid Petro & Paulo esse commune.

Contra. Hæc replica est impertinens ad difficultatem & videtur omnino esse Sophistica , & transire à sensu simplici & præcisivo , de quo solum intelligenda est nostra probatio , ad sensum compositum & contractum. Probatio enim nostra erat , naturam humanam præcisè ut natura humana in Petro & Paulo , non esse formaliter diversam : Replica

verò loquitur de naturâ humana , non præcisè quatenus natura humana est : sed de natura humana ut contracta & determinata ad Petrum & Paulum ; quid enim aliud est dicere naturam humanam ut Petro & Paulo propriam , esse diversam ; quam naturam ut in Petro & Paulo contractam esse diversam , quatenus propria & contracta est.

Itaque non abnuo naturam humanam ut Petro & Paulo propriam , esse diversam numero ; non quatenus natura humana est præcisè , de quo solum loquimur : sed ratione contractionis & determinationis ad Petrum & Paulum : quod est extra scopum difficultatis & questionis.

Confirmantur ha noſtra responsio . Dottor Subtilis nobis concordas. Ex Doctore locô laudatô in z. d. 3. q. 1. Quod à parte rei nec singulare est : nec ita determinatum in individuis quibus inexistit , quin possit esse in aliis ; quodque etiam quatenus est in aliquo individuo , remanet adhuc indifferens secundum se ut possit esse in alio ejusdem speciei , illud dici debet multis positivè commune à parte rei : sed natura communis ita est. Ergo , &c. Major constat ; quod enim multis convenit ; quodque remanet ad multa indifferens ; nec singulare est , illud profectò positivè esse commune censi debet.

Minor videtur esse ipsissima Doctoris Subtilis sententia locô citatâ n. 7. ubi postquam probasset naturam communem : non esse ex se singularcm nec universalem : sed re verâ indifferente ad universalitatem : sicut & ad singularitatem , quam consequitur per differentiam numericam , dixisseque quod licet numquam sit realiter sine aliquo istorum ,

putà sine universalitate aut singularitate, non tamen est de se aliquid istorum; sed est prius naturaliter omnibus ipsis: & secundum istam prioritatem naturalem, est quod quid est. I. e. Essentia, Et per se objectum intellectus: & per se ut sic, consideratur à Metaphysico, & exprimitur per definitionem, &c. Tandem concludit. Ita in rerum natura secundum illam entitatem, habet verum esse extra animam reale: & secundum illam entitatem habet unitatem sibi proportionabilem, quæ est indifferens ad singularitatem; ita quod non repugnet illi unitati de se, quod cum quacumque unitate ponatur. Hoc Ergo modo intelligo naturam habere unitatem realem minorem unitate numerali.

Quibus patet Doctorem admittere. 1. Naturam communem & unitatem formalem à parte rei. 2. Asseverare hanc naturam retinere suam unitatem formalem, cum unitate numericâ: ac proinde non vult unitatem formalem per unitatem numericam solvi. 3. Naturam, etiam individuis inexistentem, remanere adhuc communem & indifferentem ut iouisit aliis individuis: ac proinde non vult eam à parte rei esse multipli- cem formaliter, ut Neoterici contendunt. Ipsius mens evidentius adhuc patebit in solutione objectionum.

Dices. 1. Natura communis una in inferioribus, vel realiter existit extra singularia, vel in singularibus. Si primum, illa erit idea Platonis ab omnibus Philosophis improbata: Si secundum, non erit communis & una; quidquid enim est in singularibus, singulare est, & numerò distinctum ab altero.

Resp. concessa primâ parte dilem- matis: distinguendo secundam. Quid-

quid existit in singularibus, singulare est primò, per se, & intrinsecè, Nego: secundò, per accidens, & extrinsecè, Concedo. Natura enim humana v. g. in Petro est singularis, non ratione sui & intrinsecè, hoc est, quatenus est animal rationale: sed ratione differentiæ individualis ipsam determinantis: quæ ut evidenter percipias.

In statibus. Quidquid est in eō quod est unum numerò, est etiam unum numerò: sed quodlibet individuum est unum numerò: igitur quidquid in ipso est, est etiam unum numerò.

Respondet. Doctor subtilis in 2. dist. 3. q. 6. n. 10. Aliiquid dici posse singulare & unum numerò, tribus modis, scilicet, primò & per se: secundò per se sed non primò: tertio non per se nec primo sed per accidens, ab extrinseco, & per denominatio- nem. Primum est; quod ex se & non per aliud, est singulare: qualis sola est differentia individualis. Secundum, quod formaliter singulare est per differentiam individualem, sic Petrus est singularis. Tertium, quod ex sua ratione formalis non est singulare: sed per aliquid accidentariò ipsi adveniens, & sic natura humana in Petro dicitur singularis ratione *Petrerat- sis* ipsam determinantis ad Petrum.

Ut autem cætera adversus hanc conclusionem objicienda facilius disolvias adverte hujusmodi unitatem formalem naturæ à parte rei conve- nientem, multiplicari numerò ad multiplicationem individuorum in quibus reperitur; ita ut tot numerò sint unitates formales, quot sunt uni- tates numericæ ut expressè docet Doctor loco mox laudato dicens, in eodem ergo, quod est idem numerò, est aliqua entitas, quam con- sequitur minor unitas, quam sit uni-

Aliiquid
potest
esse sin-
gulare
tribus
modis.

tas numeralis : & est realis , & illud cuius est unitas talis formaliter , non est de se unum unitate numerali : Concedo ergo quod unitas realis non est alicuius entis alii existentis in duobus individuis , sed in uno . Deinde explicat quomodo talis unitas formalis , non sit numerica per se , sed tantum per accidentis & extrinsecè , ut mox dictum est .

Dices . 2. Natura humana quatenus est in Petro , vel est communicabilis multis , vel non : Si non ; Ergo non est communis : Si sic , Ergo Petrus erit etiam multis communicabilis . Probatur sequela . Quod intrinsecè convenit naturæ individui , intrinsecè pariter convenit individuo v. g. quia risibilitas intrinsecè convenit naturæ humanæ , etiam intrinsecè convenit Petro . Ergo si uni communicabilitas conveniat , conveniet . & alteri .

Distinguo . Natura humana que est in Petro , est adhuc aliis individuis communis & communicabilis : Concedo . Natura Ut est in Petro & reduplicative , Nego : ut sic enim est præcisè singularis .

Predicata Ad probationem dico , naturam quamlibet habere prædicata in dicitur , sunt vel ci differentia ; quædam sunt absoluta quæ ci competunt secundum se , & luta ; vel ut natura est , qualia sunt v. g. animal , rationale , risibile , quæ naturæ humanæ convenient : alia sunt relativa & in ordine ad ipsa individua , qualia sunt esse communicabile , prædicabile , &c. Unde in forma . Prædicata quæ intrinsecè convenient naturæ , convenient & inferioribus , Distinguo , si illa prædicata sint absoluta , Concedo : si sint relativa , Nego : Sicut à pari , albedo quando communicatur parieti , ipse pariter communicat omnia sua prædicata ab-

Logica,

soluta , qualia sunt , esse disaggregatum visus , &c. Non autem tribuit parieti prædicata quæ habet in ordine ad ipsum , qualia sunt esse inhærens , esse informans accidentariò : paries enim albus , non dicitur inhærens : sicut dicitur disaggregatus visus .

Dices . 3. Si natura communis , esset indivisim in suis inferioribus , sequeretur naturam humanam v. g. eodem modò reperiri in Petro & Paulo & Jacobo ; quomodo natura Divina reperitur in tribus adorandis Personis : at falsum consequens . Ergo antecedens . Major constat , natura enim Divina est indivisim in tribus Personis ; ac proinde videtur esse eadem paritas . Minor Probatur ex communi sensu Thelogorum & Sanctorum Patrum , præsertim D. Damasceni qui ut refert Doctor , ipsius autoritatem sibi objiciendo loco citato n. 8. sic loquitur Oportet scire , quod aliud est re considerare , & aliud ratione & cogitatione . Igitur in omnibus creaturis hypostatum divisio , re consideratur , communitas autem & copulatio intellectu consideratur . Intelligimus enim intellectu , quenam Petrus & Paulus , unius sunt naturæ , & communem habent naturam ; neque enim hypostases ha invicem sunt , seorsum enim unaqueque & secundum partem , id est secundum seipsum separata , & Paulo post . In increata vero & supersubstantiali & incomprehensibili Trinitate , est è converso ; Illic enim commune quidem & unum re consideratur , cognitione vero est divisum . Quibus distinguit communem naturam in creatis , à natura Divina per hoc , quod natura Divina , re ipsa sit multis communis ; creata vero solùm per intellectum .

Negat majorem Doctor num. 9. Diversa & hanc rationem disparitatis affert , men in ser neg

S

*turam
divinā
& bu-
manam
multis
commu-
nem.*

quod natura Divina sit una in tribus personis unitate numerica, in creatis verò natura communis est tantum una unitate formalis: unde in divinis non sunt tres Dij, sed unus Deus, sicut in creatis v. g. sunt tres homines; licet enim natura humana sit una unitate formalis in suis inferioribus: non tamen in eis est una unitate numerica: imo totuplex est natura humana numero, quot sunt homines quia natura & unitas formalis ipsi conveniens, quamvis sint distinctæ formaliter, sunt tamen unum & idem realiter; ac proindè non potest natura realiter multiplicari, quin unitas quoque ejus realiter multiplicetur. In creatis enim impossibile est, aliqua duo esse realiter idem, & unum realiter multiplicari, aliò realiter non multiplicatò; sed natura v. g. humana est realiter multiplicata in Petro & Paulo, itaut natura humana Petri sit diversa numero à naturâ humanâ Pauli. Ergo similiter unitas formalis naturæ humanæ Petri, erit numero diversa ab unitate naturæ humanæ Pauli.

Ut autem hanc esse genuinam Doctoris mentem omnibus constet, ac subinde Suarem disputatione. 6. Metaph. sectione 1. numero 2. perperam Doctori subtili imponere, cum ait ipsum docere hanc unitatem formalem non multiplicari numero in individuis, verba illius refero. *Non eò modò, inquit, quò in divinis commune est unum reale, eòdem modò commune in creaturis est unum reale; ibi enim commune, est singulare & individuum; quia ipsa natura Divina de se est hac: Eodem modo manifestum est, quod nullum universale in creaturis est realiter unum i. e. unitate numerica. Tamen in creaturis est aliquod commu-*

ne unum unitate reali minori unitate numerali, &c.

Deinde respondens ad autoritatem, Divi Damasceni, quam sibi objeccerat subdit. *Dupliciter igitur patet, quomodo auctoritas non est contra me. Primò quia loquitur de unitate singularitatis in divinis; & hoc modo non solum universale creatum non est unum: sed nec commune in creaturis. Sed quia loquitur de communi predicatione; non præcisè de communi quod determinatum est de facto: licet non repugnet sibi esse in alio; quale commune præcisè non potest ponni in creatura realiter. Quibus aper- tè patet, Doctorem assertere discrimen inter naturam Divinam & creatam communem, ex eò repetendum, quod hæc sit tantum una unitate formalis in pluribus; illa autem sit in tribus Personis una etiam unitate numerica. 2. Quod natura Divina ut in Patre, sit etiam proximè prædicabili realiter de Filio, quia utrique conuenit indivisiū numeris & realiter, natura verò communis creata, quatenus est in uno inferiori, non potest prædicari realiter, & prædicatione dicente, hoc est hoc, ut loquitur, seu prædicatione identicâ de alio inferiori, quia in alio non est una unitate identicâ & numericâ, sed tantum unitate formalis.*

Vult ergo Doctor naturam communem creatam esse unam formaliter positivè in multis: ad quid enim tot solutiones proferre, totve explicaciones, nisi ad salvandam unitatem formalem positivam? Si solum tur *Colligi-
tur Do-
ctoris
Subtilis
senten-
tia de
Formalib
unitate
positiva*

quippe cum Divina sit communis positivè, creata verò solum negativè: illa eadem numerò & formaliter in multis; hæc utroque modo diversa. Hæc paulo longius dixi, ut facilius appareret eos non satis accurate Doctoris Subtilis mentem librasse, qui eum contrariam in sententiam detorquere nituntur.

Instabis. Idem Doctor eadem q. 6. n. 10. ubi sibi hanc formasset objectionem. *Si est aliqua unitas realis minor unitate numerali, aut est alicujus in eodem uno numeraliter; aut in aliquo alio: Non in eodem numero; quia quidquid est in eodem numero, est unum numero; nec est in duobus, quia in eis nihil est unum numero realiter, quia hoc proprium est suppositi in divinis; sicut expositum est dictum Damasceni supra.* Huic objectioni respondens, in fine solutionis ait. *Concedo ergo quod unitas realis non est alicujus entitatis existentis in duobus individuis: sed in uno.* Ergo censet Doctor non esse aliquam entitatem positivè communem duobus individuis.

Distinguo conseq. Censet non esse aliquam entitatem numericam positivè communem, eò modò quô natura Divina est communis, concedo: Censet non esse aliquam entitatem formalem & unam unitate formaliter nego. Hanc autem esse ipsius mentem patet ex verbis ipsius responsionis; ait enim, *Respondeo sicut dictum est in solutione prima quaestiones de hac materia, quod natura est prius naturaliter, quam hac natura, &c.* Quibus aperte facetur se eodem modo hac in quaestione loqui de unitate communi, quomodo jam loquutus fuerit in prima quaestione. Ac proinde eadem recurrit solutio.

Dices. 3. Si daretur natura com-

munis positivè, sequeretur unam speciem involvere omnes differentias & gradus speciei sibi oppositæ; v. g. si animal esset positivè communis homini & bruto, sequeretur hominem esse etiam brutum, & involvere omnes brutorum animantium naturas; sive eum esse canem, bovem, &c. at falsum consequens. Ergo & antecedens. Probatur major non potest natura animalis reperiri in homine, quin in eodem homine reperiantur omnia naturæ animalis identificata: sed omnes differentiae constitutivæ brutorum, sunt identificatae naturæ animali; natura enim communis identificata est realiter cum suis differentiis. Ergo, &c.

Negari potest sequela majoris: quamquam enim animal esset realiter in homine cum identificatis sibi differentiis omnium brutorum, non sequeretur, hominem exinde posse denominari canem aut equum &c. Etenim licet natura Divina sit realiter in Filio divino cum identificata sibi Paternitate, non propterea sequitur Filium divinum posse denominari Patrem; quia paternitas non est in Filio formaliter & constitutivè; sed tantum realiter & identice. Sicut nec illæ differentiae brutorum essent in homine formaliter & constitutivè, i. e. non formarent nec constituerent hominem; sed tantum in eo essent identice & materialiter.

Verum absolute nego majorem: & illius probationis admissa majore, distinguo minorem. Omnes differentiae brutorum sunt identificatae naturæ animalis, quæ per eas differentias contractæ & determinata est ad talem animalis speciem. Concedo: Sunt identificatae naturæ animalis, quatenus natura est præcisè & prout communis est & indifferens ad hanc vel illam

Sij

speciem, Nego: natura autem animalis non determinatur ad hominem quatenus est contracta per differentias brutorum; sed tantum quatenus ex se indifferens ad hanc vel illam speciem, contrahitur ad hominem per differentiam constitutivam & distinctivam hominis, nempe rationale.

Urgebis. Natura contracta & abstracta, est una & eadem realiter. Ergo si differentiae brutorum identificentur naturae contractae: etiam & abstractae identificabuntur.

Distinguo anteced. est una & eadem realiter unitate generica, concedo: unitate specifica & individuali, nego. Unde nego pariter consequentiam; non enim differentiae brutorum præcisè identificantur naturae animalis, quatenus natura generica & communis est; ut sic enim præscinditur ab omnibus differentiis tam specificis quam individuantibus: sed tantum censemur ipsis identificati, quatenus natura specifica aut individualis est; seu quatenus per differentias specificas aut individuales determinatur ad constituendum tale animal in specie, vel individuo.

Dices. s. Si una eademque natura humana v. g. communis esset positiva omnibus individuis, sequeretur eandem omnino naturam esse Deo gratam in Christo & ingrata in Iuda; fœlicem in beatis & miseriernam in damnatis; vivam & mortuam in celo & in inferno, & plura alia absurdia, quæ passim ab Authoribus congeruntur. At consequentiae istæ ridiculae sunt. Ergo & id unde sequuntur.

Distinguo minorem, hæc consequentiae forent ridiculae, si uni eidem rei individuali & numericæ competenter, Concedo: Si uni eidem rei communi & formali competenter,

Nego. Hæc enim primò & per se non tribuuntur naturæ communi; sed tantum ratione diversorum individuorum: sicut enim causæ universalis, putæ Soli, non repugnat producere effectus contrarios ratione diversi subjecti, & causæ specialis, ut induare lutum & liquefacere ceram; cum homine hominem gignere, & cum leone leonem, qui effectus à causa particulari nusquam possente procedere: ita non est absurdum unam eandemque naturam communem, multis subiacere, ratione diversorum individuorum ad quæ determinatur;

Vel brevius nego majorem; Hæc enim actiones aut passiones singularium sunt; ac proinde naturæ communi, ut sic, tribui non possunt.

CONCLUSIO. II.

Universale completum non existit à parte rei: sed solum per mentis opus. Hæc est expressissima Doctoris Subt. sententia, ut patet ex locis infra citandis. Colligitur ex Arist. I. de anima. c. 1. n. 11. dicente, *animal quod est universale, aut nihil est, aut posterius*; quibus insinuat contra Platonem; universalia esse posteriora singularibus, quatenus nimirum ab eis abstrahuntur.

Probatur, ex Doctore Subt. l. 7. *Metaph. q. 18.* & in 2. d. 3. q. 3. sic Natura de se nec est universalis, nec singularis. Probatur, si de se alterutra esset, nunquam posset ei oppositum convenire; v. g. si essentialiter foret universalis, nusquam posset fieri singularis; sicut nec homo, cum sit essentialiter rationalis, nusquam fieri potest irrationalis. Ergo vel nusquam posset illa natura sin-

gulari cōvenire ; nec consequenter de eo prædicari prædicatione dicente *hoc est hoc* ; & sic falsa esset hæc prædicatione. Petrus est homo : vel Petrus poterit esse universalis. Probatur , cui inest subiectum sub ratione quā est subiectum , ei inest & passio ; si ergo homo , inest Petro sub ea ratione sub quā homo est universalis. Petrus erit verè universalis. Patebit adhuc evidentiū mens Doctoris in objectiōnum solutione.

Dices. Doctor ibidem sustinet naturam humanam. v. g. esse communem Petro , Paulo , &c. ante mentis opus : sed hæc natura communis , est universalis. Ergo sustinet esse universale ante mentis opus.

Concedo maj. Sed negat ipsem etiā. n. 9. ubi apertissimè distinguens *Commune ab universalis* , hæc habet , *Ergo in re commune , quod non est de se hoc , seu singulare , & per consequens ei non repugnat esse non hoc : sed tale commune non est universale in actu ; quia deficit ei illa indifferentia , secundum quam completivè universale est universale ; secundum quam scilicet , aliquid idem aliqua identitate , est prædicabile de quolibet individuo.*

Inst. Natura illa communis à parte rei non est contracta per differentias individuales ; alioquin non esset multis communis. Ergo abstrahit à differentiis individuantibus. Ergo est universalis.

Distinguit conseq. n. 7. abstrahit abstractione negativa ; id est , non includit , nec excludit differentias individuales secundum se , & quatenus natura est , Concedit : abstrahit abstractione positiva , secundum quam abstractum excludit differentias individuales , & proximè est prædicabile de suis inferioribus. Negat. In creaturis enim (inquit n. 9.) est ali-

quod commune unum unitate reali minori unitate numerali : & illud quidem commune , non est ita commune , quod sit prædicabile de multis ; licet sit ita commune , quod non repugnet sibi esse in alio , quām in eo , in quo est.

Urgebis. Ad rationem completi universalis , requiritur tantum quod sit unum à differentiis individuantibus abstractum : sed natura communis talis est. Ergo , &c.

Negat maj. n. 8. *Nihil enim (inquit secundum quamlibet unitatem , quam habet à parte rei , est universale , sed ultra requiritur , ut secundum ipsam unitatem præcisam sit in potentia proxima ad quodlibet suppositum , ut prædicetur de eo prædicatione dicente hoc est hoc. Quia licet alicui natura non repugnet esse in alia singularitate ab ea in qua est ; non tamen dici potest de quolibet inferiori , quod quodlibet est ipsa ; sed ultra requiritur , ut ab intellectu concipiatur per modum objecti indifferentis & unius unitate numerali.*

Quibus Doctor Subt. concedit quidem naturam communem à parte rei esse unam unitate formalis seu essentiali : sed negat hanc unitatem ad rationem universalis sufficere. Ut enim natura sit universalis , debet concipi per modum objecti , quod sit unum unitate numericā : id autem non habet , nisi per intellectum præscindatur ab inferioribus , & ad modum unius numerò objecti concipiatur ; undē Doctor concedit naturam communem , esse quidem universalē materialiter , fundamentaliter , & remotè ; non autem formaliter , & proxime.

Dices. Natura communis habet omnes conditiones ad universale completem desiderandas. Ergo verè

Conditiones ad completum universale. & completem est universalis. Probatur antecedens. Tres potissimum desiderantur conditiones ad completum universale. 1. Est aptitudo-inexistendi multis. 2. Præcisio à multis.

3. Divisio in multis, seu communatio cum sui divisione: atqui natura communis has tres habet conditiones à parte rei. 1. Enim multis apta est inesse, quippe cum de facto insit. 2. Præscindit à differentiis individuantibus; ab eis enim distinguitur, & semper remanet una formaliter positivè in omnibus individuis. 3. Communiciatur cum sui divisione; non quidem formaliter, sed numerali. Ergo, &c.

Natura antecedens, & illius probationis distinguo minorem. Natura communis habet has conditiones, eo modo quo requiruntur ad comprehendam universalitatem Nego: ad incompletam & solum fundamen-
tale, Concedo. Etenim ad rationem inchoati-
vè: completi universalis, non sufficit non for-
maliter dum unius unitate formalis: sed
& com- etiam requiritur, ut concipiatur per
plese. modum unius unitate numerica, ut
supra advertebat Doctor. Nec pariter sat est, quod præscindatur quovis modo à differentiis contrahentibus: sed necesse est, ut concipiatur quasi realiter ab eis præcisa & omnino in-
differens ad illas. Similiter requiritur ad illius universalitatis aptitudinem quod abstrahatur ab inferioribus per intellectum, & cum eis conferatur, ut judicet intellectus an illud ab-
stractum ei conveniat, & qualiter; an per modum generis, aut speciei, aut differentiarum; que omnia non pos-
test consequi, nisi per mentis operam. Ac proinde universale comple-
tum non potest existere à parte rei: sed tantum universale funda-
mentale, materiale & subiectivum:

quod aliud non est, quam ipsa natura multis communis, cui intellectus at-
tribuit aliquam denominationem universalitatis, vel generis, vel spe-
ciei.

Ex his collige. 1. Universale hoc modò fieri. 1. Intellectus sensuum be-
neficiorum, percipit plura singulare in-
vicem convenientia, ex quibus sumit
ansam concipiendi aliquid ipsis com-
mune. 2. Abstrahit ab eis istud com-
mune, in quo cùm non reluceant
differentiae individuantes, etiam in-
tellectus illud commune consideran-
do, non attendit neque ad Petrum,
neque ad Paulum, à quibus v. g.
naturam humanam abstraxit: sed
solum naturam humanam, quasi
unam numerò, concipit. 3. Naturam
sic abstractam, confert cum inferioribus, à quibus eam abstraxit. 4.
Animadvertis qualiter illa inferiora
quibus naturam sic abstractam attri-
but, invicem distinguuntur, an numerò, an essentialiter. 5. Hæc ubi
conspexit, tribuit huic naturæ ab-
stractæ secundam intentionem *speciei*;
vel *generis*; &c. à qua natura ab-
stracta denominatur *genus*, vel *spe-
cies*, &c. Et in hoc statu, natura di-
citur complete universalis, & de suis
inferioribus proximè prædicabilis.

*Tres actus intellectus, ad atius in-
formandum completum universale tellestus concur-
re. Primus dicitur *præcisivus* concur-
positivè, quod scilicet intellectus ac-
cedens ad naturam humanam, v. g. dum uni-
quam videt Petro & Paulo esse com-
munem, eam præscindit, & abstra-
hit à singularitate Petri & Pauli. nimirū
Secundus, vocatur *Comparativus*, Precisi-
quod intellectus naturam sic abstra-
ctam, confert cum suis inferioribus, vus,
& eam ipsis attribuit dicendo, Petrus compa-
et homo. Tertius, est *Judicativus*, rati-
quod intellectus reflectens supra hanc
Judicativus.*

naturæ comparationem , animadvertisit eam convenire pluribus solò numerò diversis : & sic ei attribuit secundam intentionem *speciei* , &c. Unde universale fit dispositivè & inchoatiè per actum *præcisivum* : Formaliter & effectivè per *Comparativum* : Complete autem & denominativè per *judicativum*. *Præcisivus* disponit & inchoat universalitatem : *Comparativus* efficit : *judicativus* autem eam perficit & denominat.

*Quares quid & quotuplex sit
Predicatio?*

REsp. per *Predicationem*, Philosophos intelligere Enuntiationem , in qua unum alteri convenire affirmatur , vel negatur , unde quod convenit , aut non convenit , dicitur *predicatum* : illud autem cui aliquid convenit , aut non convenit , *subjectum* nominatur.

Resp. 2. Innumeros propè à Philosophis assignari prædicationis modos , quorum præcipios breviter & methodicè perstringo. Primo itaque prædicatio dividitur in *Affirmativam* & *Negativam* ; per illam , aliquid affirmatur alteri convenire v. g. *omnis homo est animal* : per hanc verò , negatur , v. g. *nullus homo est arbor*.

Predi-
catio
Affirma-
tiva &
Logica .
affirma-
tiva &
Nega-
tiva .
Forma ,
iden-
tica .
Affirma-
& Identicam .
Prior est , in qua unum de alio affirmatur tanquam forma *essentialis* , aut *accidentalis* . v. g. *homo est animal* : *homo est albus* . Posterior est , quâ unum de alio prædicatur , non quod ei conveniat tanquam forma , sed quia est idem realiter cum ipso. v. g. *rationale est risibile* : *rationale* enim , non *risibili* ; sed homini , tanquam forma convenit. Hæc fit duabus modis t. modo idem prædicatur

de seipso , eodem nomine v. g. *Petrus est Petrus* , aut diversò , v. g. *enfus est gladius*. 2. modo duo realiter indistincta de se mutuò prædicantur , v. g. *rationale est risibile* , *risibile est rationale*.

Formalis est duplex , *Ordinata* Forma- scilicet seu directa , & *Inordinata* , seu indirecta. Prima , est quâ id prædicatur quod magis aptum est prædicti id autem censetur esse magis aptum prædicari , quod se habet tanquam superius , & magis commune , putâ *animal respectu hominis*. Secunda autem est , quâ id prædicatur quod subjici deberet , v. g. *animal est homo*.

Hæc subdividitur in *Predicationem Contra ordinem* , & *contra naturam*. Prior est quâ nullus , aut perturbatus est ordo prædicationis ; itaut fiat subiectum ; quod prædicatum esse debuerat v. g. *homo est Petrus*. Posterior est , quâ prædicatum affirmatur de subjecto , cui naturaliter non convenit , v. g. *Deus est homo* , *Virgo est Mater*.

Formalis ordinata , est triplex , secundum triplicem modum quo aliquid tanquam forma prædicari potest de suis inferioribus , scilicet tanquam forma *Essentialis* , *Accidentalis Necessaria ac reciproca* : & *Accidentalis seu Contingens*. Exemplum primi , *Petrus est homo* , *homo est animal* ; hic enim sumo formam essentiali pro omni gradu essentiali , & essentialiter constitutente. Exemplum secundi , *homo est risibilis* : tertii vero , *homo est albus*. Aliis vocabulis. Prima dicitur , *in primo modo dicendi per se* , seu de primo adjacente : *secunda* , *in secundo modo dicendi per se* , seu de secundo adjacente : & *tertia* , *in tertio modo dicendi per se* , seu de tertio adjacente. Primo modò , omnes gradus essentiales sive *genus* sive *spe-*

Inordi-
nata a-
lita con-
tra or-
dinem ,
alia con-
tra Na-
turam.

Ordina-
ta alia
Essen-
tialis ,
alia Pro-
pria ,
alia Con-
tingens
jen Ac-
identa
lis.

Formalis *triplex* , *se*-
*cundum triplicem modum quo ali-
quid tanquam forma prædicari po-
test de suis inferioribus , scilicet tan-
quam forma *Essentialis* , *Acciden-
talis Necessaria ac reciproca* : & *Acci-
dentalis seu Contingens*. Exemplum
primi , *Petrus est homo* , *homo est ani-
mal* ; hic enim sumo formam essen-
tiali pro omni gradu essentiali , &
essentialiter constitutente. Exemplum
secundi , *homo est risibilis* : tertii ve-
ro , *homo est albus*. Aliis vocabulis.
Prima dicitur , *in primo modo dicendi per se* , seu de primo adjacente : *secunda* , *in secundo modo dicendi per se* , seu de secundo adjacente : & *tertia* , *in tertio modo dicendi per se* , seu de tertio adjacente. Primo modò , omnes gradus essentiales sive *genus* sive *spe-**

cies sive *differentia*, de suis inferioribus prædicantur; Secundò omnes proprietates; & Tertiò, omnia accidentia, de suis subjectis prædicantur.

muniſ cum Doctore Subt. q. 12, universiſ.

Probat Doctor. n. 5. sic, Tot sunt universalia, nec plura, quoſ ſunt modi prædicandi univocè unum de multis: ſed hi ſunt quinque. Ergo & illa. Major conſtat ex universalis deſtione. Probat Min. quidquid prædicatur de pluribus, prædicatur in quid, vel in quale, ſeu per modum ſubſiſtentis, aut per modum adjacentis & denominantis. Si pri- muſ vel prædicatur ut pars eſſentialiſ inferiorum ſpecie diverſorum, & ſic eſt Genus: vel ut tota eſſentia inferiorum ſolō numero diſtingtorum, & ſic Species. Si prædicetur in quale, vel prædicatur ut pars eſſentialiter denominans, & ſic eſt differentia: vel accidentariō, ſed neceſſariō & reciprocē, & eſt Proprium; vel in quale accidentariō contingenter & ſic eſt Accidens: nullusque eſt prædi- candi modus, qui ad hos reduci non poſſit. Ergo, &c.

Confirmatur, hæc diſtio & expli- catur per analogiam, & proportionem quam universalia habent cum rebus Physicis. In qualibet re naturali, pu- tā in homine, quinque reperiuntur.

1. Materia, v. g., corpus 2. Forma, putā animal rationale. 3. Compoſitum ex materia & forma, ut homo.
4. Proprietates inseparabiles, ut riſibile. 5. Qualitates separabiles, ut ca- lor.

Huic autem quinario numero reſpon- det quinarius universalium nu- merus. 1. namque Genus, reſpondet ma- teria propter duplē analogiam, quam habet cum ipla. 1. quidem quantum ad indifferentiam: ſicut e- nem materia ex ſe eft indifferens ad varias formas, ita & genus ad varias differentias, putā animal ad rationale & irrationalē. 2. Quantum ad com- mu nitatem:

Varia
Autho-
rum ſen-
tentia
circa u-
niverſa-
lum nu-
merum

Uner-
ſale du-
plex Lo-
gicum
& Me-
taphy-
ſicum.

Otand. 1. in aſſignandō universalium numero. Authores non conve- nire. Quidam enim 8. numerant cum *De Ra- conis*; Aliqui 6. cum *Cajetanō*; Non nulli 2. cum *Camerariō*. Cæteri com- muniter 5. cum *Porphirio*.

Notandum 2. universale genera- tum ſumptum, primò dividi in *Me- taphyſicum* & *Logicum*. Primum eſt quævis natura communis termino abſtractō expreſſa, qualis eſt v. g. *humanitas*: dicitur autem *Metaphyſicum*; quia Metaphysici eſt conſide- rare res universales & rerum gradus communes. Hoc autem totuplex aſſignari potest, quoſ ſunt diverſæ re- rum eſtentiae. Secundum eſt ipsamet ſecunda intentio naturam commu- nem afficiens, & eam reddens de multis proximè prædicabilem: Logica enim res ſpeculatur quatenus prædi- cables, & ſecundis intentionibus af- fectaſ, ut ex eis propositiones & ſyl- logiſmos conficiat: Potiū tamen ſe- cundas intentiones, quam res ipſas ſpeculatur: His prænotatis, duo ſunt in præſenti quæſtione reſolvenda. 1. quæ ſit terminorum universalium di- viſio? 2. qualis ſit: an generica, an ſpecifica?

CONCLUSIO I.

R Eſtē ſtatuitur quinarius univer- ſalium numerus. Hæc eſt com-

munitatem: sicut enim materia multis rebus naturalibus potest esse communis; ita & genus multis speciebus, putà animal homini & bruto.

Universalia. *Differentia*, respondet Formæ: *Salvia* etiam in duobus. 1. quantum ad determinationem; sicut enim forma, *babent* determinat materiam ad faciendum *analogiam* compositum v. g. anima rationalis *cum rebus* determinat corpus ad constituendum *Physicis*, & hominem: sic & differentia genus determinat ad speciem constituendam. 2. Quantum ad distinctionem, sicut enim *inde de-* *jumitur* *corum* *quintuplicem* *nun-* *merus*. *Species*, respondet toti Physico. 1. Quantum ad compositionem, sicut enim totum Physicum componitur ex duabus partibus, alterà indeterminata quæ est materia, alterà determinante quæ est forma: ita & species componitur ex genere indeterminato, & differentia determinante. 2. Quantum ad continentiam: sicut enim totum ita complectitur suas partes, ut sine iis nec esse, nec definiri possit; ita & Species suum genus suamque differentiam complectitur.

Proprium, respondet proprietatis bus inseparabilibus. Eadem enim risibilitas, quæ à Physico consideratur ut proprietas naturalis procedens ab hominis essentia & ab ea inseparabilis, consideratur etiam à Logico tanquam attributum homini proprium; quod de eo prædicatur necessariò & reciproce.

Accidens, respondet qualitatibus separabilibus, putà colori; quia consideratur à Physico, ut est forma naturalis subjecti perfectiva: à Logico, verò quatenus est attributum de subjecto contingenter prædicabile.

Ex his ergo patet, Logicos idcirco admittere solitos quintuplex universalis, quia quintuplex distinguitur præ-

Logica.

dicatum, quod diverso modo potest alteri inesse & de eo prædicari.

Nota tamen hanc divisionem, non *Prædicta* esse immediatam. Etenim universale *ta divi-* *primum* dividi potest in *essentialis* & *ac-* *sio non* *cidentale*: Essentialis autem subdividi *est im-* in Genus *Differentiam* & Speciem: *media* Accidentalis autem in Proprium & Accidens.

Dico 1. tot sunt universalia, quot sunt modi quibus unum prædicari potest de alio: sed hi sunt sex. Ergo, & illa. Probatur minor. Sicut tres sunt modi, quibus essentialiter unum prædicatur de alio, ita & tres sunt quibus unum de alio prædicatur accidentiò. Probatur, quod prædicatur de alio accidentiò, prædicatur vel *necessariò*, vel *contingenter*. Quod autem prædicatur contingenter: vel prædicatur contingenter separabiliter physicè, vel inseparabiliter: at modi prædicandi separabiliter & inseparabiliter sunt diversi. Probatur: prædicari accidentiò contingenter & necessariò, sunt duo modi diversi. Ergo à pari, prædicari contingenter si separabiliter & inseparabiliter, etiam erunt duo modi diversi.

Distinguo majorem, si illi modi prædicandi sunt diversi Logicè & formaliter, concedo: si tantum Physicè & materialiter, nego: at modi prædicandi separabiliter & inseparabiliter, non sunt diversi Logicè, quia Logica non considerat modum quo accidens

Modi
prædicandi
sun t di-
versi vel
Logicè,
vel physi-
cè.

potest physicè separari, aut non separari à subjecto: sed tantum modum quo affirmari aut negari potest de subjecto. Hic autem modus in utroque accidente, tam separabili quam inseparabili est unicus; nam utrumque accidens negari potest de suo subjecto, salvâ ejus essentiâ, ac proinde utrumque potest tantum prædicari contingenter de suo subjecto. Modus

I

autem quo res aliqua prædicatur de alia necessariò , aut contingenter , per se consideratur à Logica. Siquidem ex modo prædicandi necessariò formatur propositio necessaria : quæ inservit ad syllogismum demonstrativum : & ex modo prædicandi contingenter , formantur propositiones probabiles , ex quibus conficitur syllogismus probabilis qui per se consideratur à Logicâ: ac proindè cum propositiones necessariæ & contingentes , specie differant ; etiam & modi prædicandi necessariò , & contingenter sunt specie diversi.

Dices 2. ex Arist. 1. Topic. cop. 12. quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis & reliquum: sed universalia & singularia sunt opposita , singularia sunt innumera. Ergo & universalia.

Resp. Doctor. num. 8. istud effatum esse intelligendum de pluralitate significatorum ; non autem de pluralitate suppositorum : hoc est , quot modis unum opponitur alteri , tot modis & alterum isti opponitur ; v. g. sicut aqua dicitur opposita igni duobus modis , scilicet ratione frigoris & humiditatis; sic ignis opponitur aquæ duobus modis , scilicet ratione siccitatis & caloris : ita ut quælibet aqua taliter igni opponatur , & è contra : non autem sequitur tot esse aquas , quot sunt ignes. *Ad Min.* dico , singularia opponi universalibus tantum uno modo , scilicet ratione singularitatis : idèoque non tot esse debent universalia , quot sint singularia.

Dices. 3. Arist. ibidem. cap. 3. reducit omnia prædicata ad quatuor , nempe Proprium , Definitionem , Genus & Accidens : nec anumerat Differentiam & Speciem. Ergo aliter sentit de numero universalium.

Resp. Doctor. num. 7. quod aliter

& penes alia, Arist. assignat numerum prædicatorum , & Porphyrius numerum universalium : ille colligit prædicta penes prædicare essentiam , vel non prædicare ; & penes prædicari convertibiliter ; vel non : & hoc modo , sunt tantum 4. prædicata *Genus* enim , & *Definitio* prædicant essentiam ; *Accidens* autem , & *Proprium*, cùm non sint de essentia , eam prædicare nequeunt. Item duo prædicant convertibiliter & reciprocè , nempe *Definitio* & *Proprium* ; alia duo non ita ; unde patet differentiam genericam ad genus , specificam ad speciem ; speciem verò ad Definitionem revocari. Porphyrius autem diversificat prædicabilia penes prædicari *in quid* , & *in quale* ; hic autem modus est quintuplex , ut dictum est.

Dices 4. Tot sunt universalia , quot modi essendi , sed hi sunt decem , ut patebit in categoriis. Ergo & tot illa. Major constat , quia modulus prædicandi sequitur modum essendi.

Dift. Mai. Tot sunt universalia , quot modi essendi fundantes diversam prædicabilitatem , *Concedo* , quot sunt modi essendi non fundantes prædicabilitatem , *Nego* , similiter *distinguenda Min.* neganda est *Conseq.* quidquid enim in Categoriis involvitur , uno , aut altero ex quinque super dictis modis , prædicatur. *Addo* quod numerus universalium ex Categ. idcirco incongrue colligeretur ; quia quæ spectant ad diversas Categorias v. g. *substantia* , & *color* , eodem modo suis inferioribus prædicantur , & ad idem universale spectant : & è contra color & albedo , quæ in eadem categoriâ collocantur , ad diversa pertinent universalia , ille ad genus , hæc ad speciem.

Dices. 5. Differentia genericæ &

specifica (idem de Proptid & de Accidente specifico & generico ,) constituant distincta universalia. Ergo sunt plusquam quinque. Probatur antecedens numerus universalium colligitur ex diverso modo praedicandi : atqui differentia generica & specifica habent diversum modum praedicandi. Probatur, ideo genus & species , diversum habent modum praedicandi , quia genus de multis specie, species vero de multis numero praedicatur : atqui differentia generica & specifica ita praedicantur. Ergo etiam diversum modum praedicandi , ac proinde distincta universalia debent instituere.

Quare differencia Generica & Specifica non confituant duo distincta universalia, sicut genus & species.

Nego anteced. & ad illius probationes dico , ideo genus & speciem diversa instituere universalia , quia genus praedicatur incompletè & tamquam pars correspondens materiz Physice : Species vero praedicatur completè per modum totius composite Physico respondentis: Differentiae autem sive generica sive specifica, praedicantur de suis inferioribus semper incompletè , & tamquam partes formæ Physicæ correspondentes ; proindeque cum non habeant diversum modum praedicandi , etiam non debent distincta formare universalia.

Instab. Exinde sequeretur speciem & genus non constituere diversa universalia. Probatur : non habent diversum modum praedicandi : Probatur : utrumque praedicatur incompletè : Probatur : ideo genus dicitur praedicari incompletè v. g. animal de homine , quia animal secundum se non complectitur totam hominis naturam: atqui species v. g. homo , non complectitur etiam totam Petri naturam. Probatur : non complectitur petreitatem , seu differentiam individualem & constitutivam Petri in ratione individuali: Ergo , &c.

Nego anteced. Species enim v. g. homo , amplectitur totam cuiuslibet hominis singularis essentiam communem : in quolibet enim homine nihil reperitur præter animal & rationale , quæ homo complectitur in ratione speciei de cunctis hominibus signatim praedicabilis. Differentia autem numerica , non sortitur rationem praedicabilis communis & essentialis , sed singularis. Philosophi enim nomine essentiaz , non complectuntur differentiam individualem , sed solum genus & differentiam specificam ; cum enim singularia sine numero , proponendum infinita ; eorum differentiaz nos latent , nec certa de eis scientia haberi potest. Unde in definitionibus rerum , non solent exprimi differentiaz singulares , sed tantum gradus generici & differentiaz specificaz.

Vrgib. Genus præcisè non differt à specie, quod illud significet partem essentiaz communem , hæc vero totam essentiam , nam genus est tota essentia communis specierum , sicut species est tota essentia communis individualium : quemadmodum enim humanitas significat totam essentiam naturæ humanæ in quâ singuli homines convenient ; Ita animalitas significat totam essentiam rerum viventium sensibilium, in quâ res illæ tametsi specie distinctæ convenient.

Nego antecedens nam in specie est alia pars essentialis communis præter genus scilicet differentia ; Sic in homine præter animalitatem reperitur rationalitas ; seu principium & vis ratiocinandi quod homini non minus essentialis est : quam gradus animalitatis seu vis sentiendi : in individuis autem nihil est essentiale commune præter speciem , sic præter humanitatem nihil est essentiale in Petro , quod de multis possit praedicari , differentia

enim individualis, ut mox dictum est non habet rationem partis essentialis.

Instabitis iterum, Sicut homo significat totam essentiam nempe humanitatem communem huic & illi homini; ita animal significat totam essentiam communem huic & illi animali: Igitur in hoc genus non distinguitur à specie quod genus significat tantum partem essentiae communem, species vero totam essentiam:

Distinguo antecedens. Animal significat totam essentiam hujus & illius animalis, si hoc animal sumatur duntaxat pro distincto gradu generico animalis nimirum pro principio & vi sentiendi concedo, si hoc animal sumatur pro aliquo singulari & determinato animali v. g. pro Petro & Paulo, nego: & sic neganda est consequentia, animal enim non significat totam essentiam communem alicujus animalis singularis in quo reperitur ille gradus genericus seu vis sentiendi; neque enim hic vis est tota essentia Petri v. g. nam præter eam vim sentiendi Petrus adhuc habet vim ratiocinandi; quamobrem non tam dicitur animal, sed insuper dicitur animal rationale.

Objices 6. Differentia, Proprium, & Accidens reduci possunt ad genus aut speciem. Ergo duplex tantum admissendum est universale, genus videlicet & species.

Distinguo antecedens, si accidens comparetur cum suis inferioribus concedo; cum suis subjectis nego. Color enim v. g. si cōparetur cum suis inferioribus, putā, albedine & nigredine, habet rationem generis & de eis prædicatur *in quid* tanquam pars: si vero consideretur cum ordine ad subjectum cui inhæret, speciale universale format: prædicatur *in quale* contingenter. Idem, proportione servata dicendum est de Differentia & Proprio.

Accidens non est speciale universale per ordinem ad sua, inferiora sed per ordinem ad subjecta.

Instabitis. Accidens non potest constitutere universale per ordinem ad subjecta. Ergo vel non est universale; vel non est distinctum à genere aut specie. Probatur antec. Universale debet esse unum aptum inesse & prædicari de multis univocè: atqui accidens non potest prædicari de subjectis univocè. Ergo per ordinem ad subjecta non potest habere rationem universalis.

Nego antecedens, & ad probationem illius, minorem distinguo, Accidens non convenit subjectis univocè, univocatione essentiali, quia non spectat ad naturam & essentiam subjectorum, concedo: univocatione nivocè accidentiarū, nego: accidens enim participatur æqualiter tām secundūm nomen, quām secundūm naturam nomine significat, à subjectis qui bus inest; albedo enim v. g. tam inest; marmori quām nivi, & eodem modo ea afficit, scilicet inhærendo utriusque, eis pariter suum tribuit effectum formalem, nimirum esse disgregativum yisus.

Dices tandem, individuum prædicatur etiam de pluribus; dicitur enim *Petrus est individuum, Paulus est in dividuum &c.* At non prædicatur ullo quinque ex assignatis modis: Igitur sunt plures quam quinque modi prædicandi, & consequenter sunt plura quam quinque universalia.

Distinguo majorem, individuum secundò intentionaliter sumptum prædicatur de pluribus concedo: individuum primò intentionaliter sumptum ita prædicatur nego. Itaque individuum sumitur duobus modis nimirum primò & secundò intentionaliter. Individuum primò intentionaliter sumptum est ipsa natura singularis pluribus incomunicabilis & ad unum duntaxat determinata. Individuum vero

secundo intentionaliter sumptum, est ipsa secunda intentio, quam intellectus veluti formam affingit naturae singulari, quæ de unicò affirmatur: que quidem denominatio licet plurimis tribuatur non properea distinctum universale constituit; quis est simplex denominatio extrinseca nos significans naturam communem, quæ sit apta ad existendum in multis, quod utique ad rationem universalis desideratur:

Substimes: acquisib[us] omnibus individuum significat etiam aliquis commune plurimos & gradum realem in quo plura numero distincta convenientia: Petrus enim v. g. convenit cum Paulo in gradu numericō & individuali, nam sicut Petrus per gradum numericum est unum individuum & unus homo, ita pariter Paulus.

Distinguo antecedenter: Petrus convenit cum Paulo in gradu numericō univocè, nego: analogicè concedo. Est equidem aliqua proportio inter gradum numericum Petri & Pauli, quia uterque est unus homo: sed hāc ratione non est unitas & univocatio; nam gradus numericus est principium diversitatis; facit enim ut Petrus sit distinctus à Paulo; itaque non potest habere rationem universalis, nam universalē debet esse unum aptum inesse multis, & de eis prædicari univocè.

Urgebis quod potest pluribus inesse subjectis, & de iisdem prædicari, illud est universale: sed unum numerò accidens potest diuinis inesse pluribus subjectis, & de iisdem prædicari.

Distinguo diuisim & cum sui multiplicazione, ut postulat universale, Nego: in diuisim & sine sui multiplicazione, Concedo: sicut autem natura divina licet prædictetur de pluribus personis non censetur, tamen univer-

salis; quia eadem singulariter est in ipsis; ita nec albedo una numerò in tribus partibus posita dicenda est universalis, quia indivisa numerò manet illis. At de his plura in sectione pœculati subjicienda de individuis omniq[ue] ex iis quibus sunt pluribus.

C O N C L U S I O N E . III

Pradicta divisione Universalis est propriè generis in suis species. Probatur. Illa divisio est genericā, quā unum dividunt univocè in species oppositas per veras differentias; in quibus non includitur; sed prædicant talis est: probator. 1. Universale est unum quid; concipit enim ad modum unius supremi universalis à quinque inferioribus præcisi & de ipsis prædicabilis 2. Distribuitur in oppositas species; constat enim ex prædicti conclusione, quinque prædicta universalia esse invicem specie diversa. 3. Dividuntur per veras differentias scilicet per diversum modum prædicandi, qui quinque universalia constituit & distinguit. 4. Convenit eis univocè, tribus enim eis; idem nomen candemque rationem essendi in multis & de eis prædicandi. 5. Non includitur in differentiis; aliud enim est esse aptum essendi in multis simpliciter & de eis prædicandi; & aliud esse aptum essendi in multis & prædicandi de multis tali vel tali modo. Primus modus competit universali communī, secundas vero universalibus particularibus.

Dices. 1. Generi non datur genus; alioquin fieret processus in infinitum: sed si universale esset genus, generi daretur genus; genus enim quod est primum universale, haberet supra se aliud genus. Ergo Universale ut sic non est genus respectu aliorum universalium.

*Triplex
est ge-
nus.*

In Distinguendo majorem: Generi universalis non datur aliud genus ejusdem rationis, concedo, diversæ rationis, nego. Triplex autem distingui potest genus: primum purè Metaphysicum, quod est natura communis pluribus specie diversis & dicitur genus primò intentionale fundamentale: Aliud purè Logicum, estque secunda intentionis genetice natura communis ab intellectu superaddita; tertium. Metaphysologicum, seu concretum ex Logico & Metaphysico. Unde ad minorem dico, genetim metaphysologicum, quod est prima species universalium, non datur aliud genus Metaphysologicum; concedo: non datur genus purè logicum nego, Universale enim in communi, est tantum genus purè Logicum, seu solum denominative & secundò intentionale.

Subsumes. Atqui genus non potest etiam habere supra se aliud genus secundò intentionaliter: Ergo nulla solutio. Probatur antecedens, genus non potest habere aliud genus supra se, quin sit species: sed genus non potest esse species: Ergo nec habere genus supra se.

Genus Nego subsumptum, & minorem probacionis distinguo, genus non posse species esse species praedicabilis, consequitur; subiectibilis nego: hoc est, vero prædicabilis non potest praedicari de suis inferioribus eò modò quò species praedicatur; sed potest subjici superiori, & sortiti nomen speciei subiectibilis.

Instatib. genus non potest esse species universalis, nisi in quantum est praedicabile. Ergo vel non est species universalis, vel est species praedicabilis. Probatur antecedens, genus non est species universalis, nisi quatenus est universale: atqui quatenus est universale, est praedicabile.

Ergo non potest esse species universalis, nisi quatenus est praedicabile.

Nego antecedens, non enim censetur species universalis, nisi quatenus subjicitur universalis. Ad probationem distinguo minorem, genus non est universale, nisi quatenus praedicabile, per ordinem ad inferiora, concedo, per ordinem ad superiorius cui subjicitur, nego: Sufficit enim ut subjiciatur universalis ut sic, ad hoc ut denominari possit universale; sive duobus modis genus potest dici universale, vel formaliter, vel solum denominative: est formaliter universale, per ordinem ad inferiora & quatenus de ipsis est proxime praedicabile in quid incompletè: dicitur autem denominative universale per ordinem ad universale ut sic cui subjicitur, quatenus est illius species.

Dices. 2. Si universale esset genus respectu quinque universalium sequetur ipsa quinque universalia in parti-

culari fore genus; nam ex Arist. l. 1. categoriarum, quidquid essentialiter convenit superiori, convenit & inferiori: sed falsum est quinque universalia fore genus. Ergo, &c.

Nego antecedens, & probationem illius distinguo, quidquid convenit superiori essentialiter, convenit & inferiori, concedo: quidquid convenit tantum accidentariò, nego: denominario autem generis convenit tantum extrinsecè & accidentariò universalis in communi, eò scilicet modò quò, v. g. convenit animali, universale enim essentialiter est tantum unum aptum inesse multis & de eis praedicari univocè & divisim, in quo convenient universalia; sicut, v. g. animal est vivens sensitivum, in quo omnia animalia tam homines quam bruta univocè & genericè convenient. Vnde sicut animal est tantum extrinsecè genus, ita

Genus formaliter universale per ordinem ad inferiora, & denominative solum per ordinem ad superiorius.

Vniversalis est tantum genus denominativus.

etiam universale in communis, ex trinsecè & secundò intentionale supra ens, con-
tantum & denominativè genus dicitur.

Dices 3. Si universale esset genus ad quinque universalia, sequeretur aliquod genus contineri sub sua specie: at consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Probatur major, prima species universalis, genus scilicet, sub se complectitur omnia genera, ideoque si universale communis sit genus, etiam & illud sub se complectitur; ac proinde universale in communis continebitur sub una è suis speciebus.

Distingua minorem, absurdum est Genus aliquod genus primò intentionale & materia-
essentiale, contineri sub unā è suis
speciebus, quia sic inverteatur rerum
ordo & series; concedo: absurdum est,
genus accidentale & secundò intentionale contineri sub unā è suis specie-
bus, seu potius denominari eodem
nomine quō sua species denominatur,
nego: universale autem in communis,
per ordinem ad quinque universalia est
tantum genus accidentariò; ac proinde non est absurdum, ipsum denominari posse eō nomine quō denominatur una è suis speciebus.

Dices 4. Si universale in communis esset genus per ordinem ad quinque universalia specialia, sequeretur nullum posse dari supremum genus in rerum natura: at falsum consequens; alioquin nullæ forent categoriæ nullaque rerum series. Ergo, &c.

Probatur sequela. Genus supremum, si quod sit, maximè est Ens in communis: sed si universale sit genus, ens in communis non potest esse supremum genus, siquidem poterit adhuc assignari aliud genus supra ens; Ens enim cum sit universale, subjicitur universalis in communis tanquam illius species. Ergo, &c.

Non po- *Distinguo minorem.* Poterit assignari aliquod genus denominativum:

& secundò intentionale supra ens, con-
stantum & denominativè genus dicitur. cedo: genus essentiale & primò intentionale quod de ente prædicetur, nego; universale enim in communis, est tantum genus accidentale & denominativum, quod de ente prædicari potest tantum denominativè & accidentariò.

Instabis. Genus est, essentialiter universale: sed ens est genus. Ergo est essentialiter universale.

Distinguo majorem. Genus forma-
liter & reduplicativè sumptum; hoc
est præcisè quatenus genus est, con-
cedo: genus materialiter & solum de-
nominativè sumptum, nego. Ens au-
tem est tantum materialiter & de-
nominativò genus; unde sicut animal
quod est genus materialiter, non di-
citur essentialiter universale, alioquin
etiam Petrus, qui est essentialiter vi-
vens sensitivus, quia est animal, foret
etiam universalis; ita nec ens dici de-
bet essentialiter universale; sed tantum
denominativè.

Adversendum nihilominus prædicatam distributionē universalis in quaque species non esse in membra imme-
diata opposita; etenim universale ut
sic primo dividitur in essentiale & acci-
dентale: tria enim sunt universalia
essentia, scilicet, Genus, species, &
differentia, & duo accidentalia, scili-
cet proprium & accidens commune;
nam quidquid est commune alteri
essentialiter, vel ei convenit tanquam
tota essentia, & sic est species; vel ve-
pars essentia magis communis, & est
genus; vel minus communis & est
differentia: inter accidentalia vero altera-
rum est necessarium quod separari non
potest ab essentiâ rei, tametsi ei essen-
tiæ complectit & suis prædicatis essen-
tialibus constanti adveniat, & dicitur
propter. Alterum contingens est &
separari potest à re cui advenit, &
dicitur accidens commune, ac subin-

de universale primò & immediate distribuendum est in esse ntiale & acciden- talē, deinde vero in quinque praefata universalia.

Attamen juxta praxim praefata divisio communior est & magis ad usum philosophorum accommodata, quia hæc divisio multum conducit ad definitiōndū, dividendum & argumentandum; nam in definitione tuis speciati debem⁹ scilicet species quæ definitur, genus, & differentia, quæ sunt illius partes essentiales: differentiæ autem innescunt per proprietates ipsius essentiæ, proprietates vero per operationes & characteres extrinsecos rei, quæ sunt accidentia communia: similiter divisio vel est generis in species, vel speciei in individua: vel accidentis in subjecta: vel subjecti in sua accidentia propria aut communia: demique in demonstratione, quæ est præcipua argumentationum species solito demonstrantur proprietates per definitionem subjecti ipsius conclusionis, quæ definitio continet illius partes essentiales; igitur ista distributione quamvis mediata, est ad praxim plurimum accommodata; ut potè quæ maxime conferat ad rectè definiendum dividendum, & argumentandum.

Queres i. Vtrum Universale Logicum suam amittat universalitatem dum actualiter prædicatur de subjecto aliquo inferiori, v. g. cum dicitur, Petrus est homo, utrum hunc in hac prædicatione remaneat universalis?

Vnde respondeo, non remanere; Tum quia universale debet esse unum apud proxime prædicari de pluribus: sed in actuali prædicatione de aliquo singulare, tale non perseverat; quod enim ad unum singulare determinatur, non remanet indifferens ad plura: prædicatione. Tum quia universale debet conceipi, per modum unius numeri & habere

unitatem præcisionis: sed in actuali prædicatione non servat amplius illam unitatem; etenim tandem remanet unum unitate præcisionis & numerit: quandiu concipitur non conceptis differentiis ipsum dividetur: sed in actuali prædicatione ita concipi non potest; siquidem per differentiam individualiæ Petri contrahitur & res tringitur ad Petrum: Ergo, &c.

Dicas primum si homo quatenus prædicatur de Petro, non remaneat universalis, sed fiat singularis, sensus hujus propositionis, Petrus est homo; erit ridiculus; idem enim de seipso prædicabitur, & huius propositionis sensus erit; Petrus est Petrus.

Nego sequelam, licet enim in prædictâ propositione, idem de seipso prædicetur; non tamen prædicatur eodem modo; Petrus enim tantum confusè & implicitè significat humanitatem, quam nomine homo, clarius manifestat; sive sensus hujus propositionis erit, humanitatem clare expressam affirmari de humanitate tantum implicitè & confusè significata, quod non est ridiculum.

Infrabis: in ista prædicatione, Petrus non est lapis, quod prædicatur est universale: igitur universale in actuali sua prædicatione de subjecto, non deparet suam universalitatem.

Distinguo consequiam in actuali prædicatione negativa, Concedo; in illa enim praefata prædicatione sensus est Petrus nullus, est lapis: in actuali prædicatione affirmativa, de qua hinc agitur, Nego: cum enim in prædicatione affirmativa prædicatum affirmetur inesse subjecto singulare, illud debet etiam censi singulare: ac subinde non remanet amplius universale.

Urgetis: quando affirmatur, Petrus est homo, simul enim hoc iudicio remanet apprehensio Petri & apprehensio

Quando idem prædicari possit de se ipso.

prehensio hominis seu naturæ humanæ quæ judicatur Petro convenire , ac suōnde homo adhuc apprehenditur ut universale : igitur in hâc prædicatione suam universalitatem non amittit.

Distinguo antecedens: simul apprehenditur natura humana in eodem statu , in quô concipiebatur anteā Nego : in aliò statu , concedo nam antea natura humana concipiebatur ut indifferens ad Petrum & Paulum , & ut confusè ac virtualiter continebat differentias individuantes : in hâc autem prædicatione apprehenditur ut determinata ad petrum per ejus differentiam individualem , aliis rejectis differentiis individuantibus , ac subinde illa natura non apprehenditur in eodem statu in quô priùs concipiebatur.

Dices 2. in istâ prædicatione , omnis homo est rationalis , universale non amittit suam universalitatem , sensus enim est , omnis homo est omne rationale : igitur in actuali prædicatione non deperdit universalitas.

Distinguo consequentiam: non deperdit universalitas in actuali prædicatione de subiecto , quod habet æqualem extensionem cum ipso universalis , concedo : quod habet minorem extensionem quam habeat universale quod prædicatur Nego : in præfatâ autem prædicatione subiectum & prædicatum habent æqualem extensionem universalitatis ; quamobrè mirum non est , si in ea prædicatione non deperdat universalitas.

Urgebis si in prædicatione actuali de subiecto singulari universale suam deperdat universalitatem nusquam poterit ut universale prædicari de inferiori ; falsum consequens , ergo & antecedens . Probatur major , in tantum universale prædicatur , in quantum terminus qui prædicatur remanet universalis ; sed si deperdat universalis-

Logica.

tas in actuali prædicatione , terminus qui prædicatur non remanebit universalis . Ergo universale ut universale nusquam poterit prædicari.

Nego majorem , ut enim univ-

sale dicatur prædicari de inferiori , suf-
ficit quod natura quæ enunciatur , *Natura*
fuerit universalis ante prædicationem *dum præ-*
& suam determinationem ad inferiora , *datur*
sicque dici potest universalis *præsup-* *dici po-*
positivè & in sensu diviso , licet in ac- *test unio-*
tuali prædicatione , non remaneat for- *versatis*
maliter universalis , & in sensu com- *præsup-*
posito . Fateor itaque alium esse statum *positivè*
hominis solitariè concepti , & alium *non for-*
statum hominis quatenus cum Petró *maliter.*
vel Paulōconjuncti : in priori statu
suâ gaudet universalitate , quia nulli
concipitur alligatus individuo : in
posteriori verò , suâ excidit universa-
litate propter societatem cum indivi-
duo ad quod determinatur.

Instabis. actus non tollit potentiam . Ergo si homo secundum se conceptus , sit universalis formaliter , & proximè aptus effendi in multis & prædicandi de multis , etiam in actuali prædicatione talis remanebit.

Distinguo antecedens , actus perfec-
tivus potentia non destruit potentiam , *Duplex*
sicut v. g. visio aut intellectio actu-
alis non destruit oculum , aut intel-
lectum , imo perficit , concedo : ac-
tus oppositus potentia , nego : exis-
tentia enim v. g. quæ opponitur possi-
bilitati rerum , destruit earum possi-
bilitatem : res enim actu existentes
non sunt amplius possibles forma-
liter . Unde cum prædicatio actualis
sit opposita prædicabilitati possibili ,
quia hæc indifferens est ad plura , illa
autem determinativa ad unicum ; non
mirum est , si aptitudinem effendi in
multis & universalitatem destruat.

Queres 2. quot & quæ sint uni-
versalium causæ ?

Respondeo primò, causam *Efficiētem* universalium esse intellectum creatum, qui è multis singularibus præcindit naturam communem eamque ad modum unius numerò concipit, & à differentiis contrahentibus veluti sejunctam apprehendens, eam confert cum inferioribus, ut judiceat qualiter apta sit inesse, & de iis prædicari; qualive denominatione sit affienda, an nomine generis, aut speciei, aut differentiæ, &c.

Causa formalis, universalium est ipsam unitas, & aptitudo proxima ad existendum in multis & capacitas de ipsis proximè prædicandi, quam intellectus apprehendens & naturæ communi applicans, efformat totum universale; sicut Pictor albedinem parieti applicans, eum constituit album.

Causa materialis universalium, duplex distingui potest; altera remota; suntque naturæ singulares individuorum, quæ priùs considerantur ab intellectu, ut ex illis naturam deponat universalē. Altera proxima, quæ est natura communis cui intellectus noster unitatem universalem affingit, & ut proximè de inferioribus prædicabilem concipit.

Causa finalis universalium, est varia. 1. enim ordinantur ad facilius persipiendas categorias, quæ sunt series generum, specierum & individuorum. 2. Non patùm conferunt ad formandas definitiones, divisiones & argumentationes. Quis enim perfectè definiret, essentialiter divideret & proprietatem ab essentia, ac essentiam à proprietate colligeret per argumentationem, si quid sit genus, quid differentia, quid proprium ignoraret. 3. Maximè juvant ad comparandas scientias; cum enim intellectus plura simul intelligere nequeat, nisi per mo-

dum unius objecti; idcirco dum intetit aliquid de omnibus singularibus demonstrare, oportet ut ab eis communem & universalem rationem abstracta habeat.

Quares ultimò, quænam sint universalium metaphysicorum proprietates.

Respondeo, eas esse multiplices; sed pouissimæ. 1. *Quod ingenerabilia* & incorruptibilia dicantur: non quod de facto produci & interire non possint: sed idcirco talia dicuntur, quia generatim & per se, nec generantur, nec bilingua, & intereunt, sed tantum secundariò, & incorrupeaccidens, videlicet ad generationem & corruptionem singulatum quibus insunt: dum enim producitur & interit Petrus v. g. etiam natura humana, quæ in illo est, dicitur produci & interire, non quidem primò & simpliciter; quia adhuc perseverat in aliis hominibus, sed secundariò, & peraccidens, nimis ad interitum & productionem singulatum. Unde Arist. cap. I. Metaph. *Actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt; non enim hominem, nisi peraccidens sanat, qui medetur; sed Calliam aut Socratem.*

2. *Universalia dicuntur esse ubique*, non quidem positivè & per realem præsentiam, aut infinitam immensitatem, cunctur è scilicet modò quò Deus est in omni loco; sed tantum negativè; quia in nullò determinato loco clauduntur; nec alium locum obtinent, aut requirunt quam eum, quem singularia occupant. Hac etiam ratione dicuntur æterna, quia nullo determinato clauduntur tempore, sicut singularia sibilatim sumpta; sed cuilibet temporis inexistunt, ad existentiam scilicet singularium.

3. *Proprietas eorum est*, quod sola sunt ob-sunt propriæ objectum scientiarum, quia ipsum objectum scientiarum debet esse certum,

ac proinde invariabile, ac eodem modo semper se habens ; qualia non sunt singularia ; quæ cum sint in perpetuō fluxu , nec semper in eodem statu permaneant ; idcirco de eis, certa & scientifica cognitio haberi non potest.

4. Proprietas est quod sint priora singularibus ; non quidem tempore & existentiâ ; nulla namque universalia sunt in rerum natura ante singularium existentiam , ut antea probavimus explodendo ideas Platonicas. Nihilominus dici possunt eis priora variis , sed potissimum duobus modis.

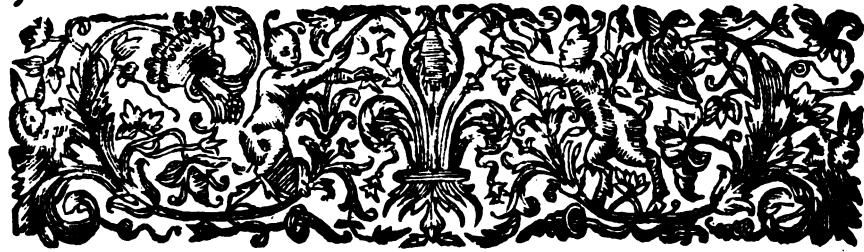
5. Quidem securidum effendi consecutionem , juxta quam rectè colligitur gradus universalis ex singularibus : sed non vice versa ; vera enim est hæc consequentia , *Petrus est* , ergo *homo existit* : hæc autem falsa , *homo est* , ergo *Petrus existit*.

Juxta ordinem cognitionis confusæ,

Qualiter sunt priora singularibus.

universalia dici debent priora singularibus ; dum enim videmus hominem à longè venientem⁴ , priùs judicamus esse animal quām hominem , & priùs hominem quām talem hominem : unde infantuli ante formatum in eis rationis usum , omnes quos vident homines , suos patres solent appellare ; quia nondum distinctam habent cognitionem illius hominis singularis qui reversa eorum pater est. Si autem agatur de cognitione clara & distincta , certum est singularia esse cognitione priora universalibus : priùs namque sub sensu cadunt , non enim videtur humanitas quæ est in Petro ; sed Petrus ; ideoque clariūs & distinctius cognosci potest Petrus quām humanitas : unde non potest universale distinctè cognosci , quin singularia priùs cognoscantur.

DISPUTATIO TERTIA.

De Vniversalibus in particuliari.

SECTIO I.

De Genere.

Variè à variis Authoribus hoc nomen *Genus* usurpatur : sed à Porphyrio c. 2. tribus præcipue modis accipitur. 1. Designat collectionem , seu progeniem multorum , aliquam invicem habentium affinitatem , eò quod ab uno principio suam ducant originem : sic FF. Minores à Seraphico Patre Francisco oriundi , *genus Franciscanum* nuncupantur. 2. Denotat caput seu genitorem hujus multitudinis , sic S. P. Franciscus dici poterit *genus* sue genitor *Franciscanorum*. 3. Sumitur pro eo universalis cui multæ & diversæ species subjiciuntur , sic *animal* dicitur genus respectu hominis , & equi ; de quâ generis acceptance , sic .

QUÆSTIO I.

Quid & quotplex sit genus.

Generis existentiam , tot Philosophorum placitis comprobata suppono , ut illius definitionem paucis aperiam. Quam ut percipias , revocanda sunt ea quæ suprà notavimus , nimirum universalia tripliciter posse considerari , scilicet pro naturâ tantum ; vel pro secundâ intentione tantum ; vel pro concreto ex utroque , & insuper.

Notand. 1. Triplicem distingui *triplex* posse rerum definitionem. 1. Fit *sororum* lumen per genus & differentiam , v. g. *homo est animal rationale*. 2. Adiut aliquid generi & differentiæ , majoris explicationis gratiâ , v. g. *homo est animal rationale , disciplina capax*. 3.

Fit per Proprietates, v. g. homo est risibilis. Prima dicitur pure Quidditativa. 2. vocatur Quidditativa per additamentum. 3. Descriptiva nominatur.

Duplex est definitum, ex Merinero, Definitum esse duplex, Formale videlicet & Materiale. Primum est, cui per se competit definitio: Secundum verò, cui definitio non per se primò competit; sed solum ratione formæ sibi adjacentis: sic in hac definitione, album est disaggregativum visus; albedo est definitum formale; subiectum verò cui albedo inhæret, est definitum materiale.

Insuper definitum Formale est duplex; ut quod & ut quò. Primum dicitur, cui adæquatè convenit definitio: Secundum est ratio, cur talis definitio alicui competit. Sic album in prædictâ definitione est definitum ut quod; & albedo est definitum ut quò.

Notandum 3. Nomina Complexa v. g. Homo justus, & nomina Concreta accidentalia, qualia sunt, album, sapiens, &c. invicem convenientia & discrepare. Conveniunt in hoc, quod utraque involvant & significant res diversorum prædicamentorum, nimirum formam accidentalem, & subiectum habens formam. Discrepant verò in modò significandi; nam complexa utrumque per se significant; unde non possunt facere unum per se, nec unicà definitione explicari, ut affirmavit Arist. 7. Metaph. cap. 3. dicens. Complexorum non est definita. Concreta verò solum significant unum per se, alterum verò connotatè tantum: unde licet plura involvant, nihilominus possunt definiri, secundum id quod per se significant, ut observat Doctor in 4. dist. 1. q. 2.

CONCLUSIO I.

*G*enus rectè definitur, *Quod* prædicatur in quid de pluribus differentiis specie. Hæc est Doctoris. q. 15. universi. num. 4. & colligitur ex Arist. 1. Topic. cap. 4. & Porphyrio cap. 2.

*Probatur. Illa definitio est legitima & quidditativa, quæ fit per genus & differentiam: sed prædicta talis est. Probatur per declarationem. 1. dicitur. *Quod* prædicatur de pluribus, id est, universale de pluribus prædicabile; quæ verba conceptum genericum omnibus universalibus communem exprimunt. 2. Additur *In quid*, per quod Genus distinguitur à Differentiâ, Propriô, & Accidente, quæ tria prædicanter in quale, 1. in quale quid, 2. in quale necessariò, 3. in quale contingenter. Cæteris verbis, Generis & Speciei discriminis indicatur.*

Quid autem sit prædicari in quid, & in quale, aperit Porphyrius dicens, ideo Genus & Speciem prædicari in quid, quia ad quæstionem quid sit res de qua differit, respondendum est per Speciem, aut Genus. v. g. si quæras, quid sit Petrus? respondebo est homo: si roges prædictum in quid sit homo? dicam, esse animal. Cætera autem universalia in quale ideo in quale prædicanter; quia ad questionem qualis sit res? respondetur per aliquod eorum. v. g. si quæras, qualis sit homo essentialiter? resp. est rationalis, qualis accidentariò reciprocè? resp. est risibilis. qualis accidentariò contingenter? resp. est albus. Vel aliter, illa prædicantur in quid, quorum prædicatum exprimitur per nomen substantiæ.

tivum, & significat rem veluti per se stantem, putà *animal*. Prædicantur verò in *quale*, quorum prædicatum effertur per nomen adjективum, & significat rem alteri adjacentem v. g. *rationale*, *risibile*, *album*, quæ sunt nomina adjективæ, res alteri adjacentes, & illud qualificantes, significantia.

Dices. 1. genus prædicatur etiam de multis genere differentibus v. g. *vivens de animali*, & *plantâ*. Item genus prædicatur etiam de multis numero differentibus; recta enim est hæc prædicatio, *Petrus est animal*, &c. Ergo prædicta descriptio est nulla.

Quo modo genus prædicatur de genere & individuo.

Resp. ad 1. genus prædicatur de multis genere diversis, quatenus genere differunt, seu prout sunt diversa genera, *Nego*: quatenus sunt diversæ species, *Concedo*. Planta enim & animal, prout subjiciuntur viventi, non dicuntur genera, sed species subjicibiles. Ad 2. diff. *Ansecedens*, Genus prædicatur de pluribus numero diversis, immediatè, *Nego*: mediante Specie, quæ est media inter genus & individua, *Concedo*: *Porphyrius autem loquitur de prædicatione immediata*.

Dices 2. nulla pars prædicatur in recto casu de suò totò, ineptæ enim sunt hæc prædicationes, *corpus est brachium*, *homo est pes*: Atqui genus est pars speciei; species evum constat genere, & differentiâ. Ergo illud de hâc nequit in recto prædicari.

Genus potest considerari, ut totum, ut pars actualis

Resp. Genus v. g. *animal* posse considerari tribus modis; 1. ut totum actuale; quatenus constat suis partibus essentialibus vivente scilicet, tamquam genere, & sensibilitate, tamquam differentiâ. 2. Tamquam pars actualis v. g. quando *animal*

concipitur cum *rationali*, compo-
nere hominem. 3. Ut est totum po-
tentiale, abstractum per intellectum
à pluribus speciebus, & conceptum
ut contrahibile ad ipsas per veras
differentias. Primò modò, dicitur
totum *Metaphysicum*, & sic est spe-
cies subjicibilis 2. Est pars *Metaphy-
sica*, & sic, nec genus est, nec species.
3. Est totum *Logicum*, implicitè &
in confusò dicens totam essentiam
specierum à quibus abstrahit; & sic,
est universale, & genus propriè
dictum; hæcque est mens Porphyrii,
genus quoddam totum, in fine capi-
tis nominantis.

Unde in forma distinguo. Nulla pars prædicatur in recto de suò toto, si ita sit pars, ut nullatenus possit esse totum, *Concedo*. Si ita sit pars unò modò, ut etiam alterò modò possit habere rationem totius, *Nego*. Ad minorem, Genus Metaphysicè sumptum, & quatenus contractum & determinatum ad species, est pars speciei, *Concedo*: Genus Logicum & præcimum à species est earum pars, *Nego*; ut sic enim est totum potentiale in recto casu de suis species prædicabile; rectè enim dicitur, *homo est ani-
mal*.

Dices. 2. Genus non potest defini-
niri, quin constet genere & dif-
ferentiâ: sed genus ita constare nequit;
aliquin generi daretur genus,
quod implicat; sic enim fieret pro-
gressus in infinitum. *Insuper* defini-
tum ingredetur suam definitio-
nem, & idem definitetur p: idem,
nimisimum genus per genus.

Distinguo minorem, Gereri essen-
tialiter, non potest dari genus essen-
tiale, *Concedo*. *Accidentæ*, *Nego*:
Genus autem quod hic cœfinitur, est
genus essentiale, quod definitur

per universale in communi, quod est genus tantum accidentari, ut dictum est in quest. precedenti. Similiter distinguenda est instantia.

Dices 3. Ex Aristotele. 7. Metaphys. Concreta non possunt definiri; utpote cum involvant duas naturas; sed Genus est concretum, dicit ea in naturam & secundam intentionem simul. Ergo nequit definiri.

Distinguo majorem. Concreta non possunt definiri unica definitione quae partem utramque distingue ex-plicet, Concedo: quae unam partem distincte explicet; alietam vero tantum connotet, Nego. Licet enim album v. g. sit concretum, nihilominus recte definitur quod est. Disgregativum visus, ita quod albedinem distincte explicet, eum per se convenit posse disgregare visum; Subjectum vero cui inest albedo, tantum connotet, & cui non per se, sed tantum ratione albedinis convenit esse visus disgregativum. In definitione autem generis distincte exprimitur universalitas per praedicabilitatem; & connatur natura quae est praedicabilis.

Genus potest esse species sub-jicibilis. *Dices 4. Sola species potest definiri: sed genus non est species. Ergo definiri neq[ue]it. Distinguo minorem; Genus non est species praedicabilis, & per ordinem ad inferiora, Concedo. Non est species subjicibilis, & per ordinem ad Universale in communi, quod est genus ad quinque universalia, Nego.*

Dices 5. Ex Arist. Secundæ substantiæ significant, quale quid: Sed genera sunt secundæ substantiæ; Ergo significant, quale quid. Ergo, non solum praedicanter, in quid.

Discri- men in- ter pra- Nego ultimam illationem; aliud enim est praedicari, aliud significare quale quid: Significare enim qua-

le quid, est rem alteri inexistenter dicari & signare: quomodo secundæ substantiæ prioris inexistunt. Prædicari secare verò in quale quid, est affirmari quale de altero per modum adjacentis, & sub nomine adjectivō. Primum competit generi; nos verò secundum.

Dices 6. Nihil definitur per ordinem ad id quod se posterius est: sed species sunt posteriores genere; Ergo genus per ordinem ad species non potest definiri.

Distinguo minorem, genus fundamentaliter sumptum, seu natura quae denominari potest genus, non constituit nec definitur per species, quia prius est illis, Concedo: Genus complete & logicè sumptum, non constituit per species, quia est illis prius. Nego; quia ut sic essentialet est prædicabile. Ergo in sub conceptu essentiali involvit respectum ad Species.

Quares, qualis sit prædicta definitio?

Respondens cum Doctore quest. 154. Prædicunt universalium, esse quidem Quidditatem, sed per additamentum, Quod sit Quidditatem patet: Illa enim definitio est quidditativa, quae definiti essentiam explicat qualis cumque illa sit, realis aut rationis: Sed hæc definitio explicat essentiam generis, denotat enim illud esse universale à quicunque alijs essentialet distingutum, ut diximus in definitionis explicatione. Fitque per genus & differentiam: Loco enim generis, ponitur universalis in communi definitio; videlicet unum aptum inesse & praedicari de multis: in quo Genus cum alijs quatuor universalibus particularibus generice convenit; ponitur etiam essentialis differentia genetis constituyta &

distinctiva ; nimur modus prædicandi in quid de pluribus specie diversis. Ergo prædicta definitio est quidditativa.

Sed per addita-
mentum

Quod autem sit per Additamen-
tum , etiam patet : aliqua enim inclu-
dit , quæ generis essentiam non spec-
tant , pùa ly differentibus specie ; hæ
enim particulæ non significant par-
teis aliquam essentiæ generis ,
sed ejus terminum relativum.

Dices. 1. Porphyrius prædictam definitionem descriptivam nominat his verbis , *De tertio genere apud Philosophos est sermo , quod etiam describentes assignarunt : Genus esse di- centes , quod de pluribus , &c.* Ergo censet eam non esse quidditativam.

Descrip-
tio &
defini-
tio ins-
terdum
pro eo-
dem u-
surpan-
tur.

Nego consequentiam , Descriptio-
nis enim vocabulum pro definitione
usurpavit Porphyrius : unde Boëtius
qui librum Porphyrii ex Graeco
Latìnum fecit , locò describentes , po-
suit definientes.

Dices. 2. Per prædictam defini-
tionem , genus non differt essentia-
liter à diff. rentia. Probatur. Diffe-
rentia , etiam prædicatur in quid
eo modò quod genus ex Arist. q. 7.
Topic. cap. 2. dicente , *Eorum que
sunt in assignata ratione , hæc qui-
dem genus , illud autem differentia ,
& in eo quod quid est genus & diffe-
rentia prædicantur.*

Quo-
modo
differ-
entia dif-
crepet à
genere
in modo
predi-
candi.

Respondeo. Equidem differentiam prædicari etiam in quid , non simpli-
citer & admodum per se stantis ; sed
qualificative & admodum alteri ad-
jacentis , uti iam diximus.

CONCLUSIO II.

Definitum ut quod in hac defini-
tione , est genus in concreto ; Se-
cunda autem intentione genericitatis , est

definitum ut quod . Hæc conclusio duas
habet partes quarum probatur. 1. Il-
lud est definitum ut quod , cui ad-
æquatè competit definitio : sed soli
generi in concreto adæquatè compe-
tit esse predicable de pluribus in quid.
Ergo , &c. Major constat. Min. Pro-
batur. Prædicari de pluribus , non
convenit soli naturæ ; quia natura
generica secundum se , dicit tantum
partes essentiales quibus constat :
animal v. g. dicit tantum *vivens* , &
sensitivum : non convenit etiam soli
secundæ intentioni ; quia quod defi-
nitur , debet prædicari de pluribus :
sed generitas non potest , taliter præ-
dicari. Ergo , &c.

Confirmatur à pari ; cum definitur
risibile id quod aptum est ad ridendum ,
risibilitas non definitur in abstracto.
Ergo similiter cum genus definitur
id quod aptum est prædicari , sola se-
cunda intentio non definitur.

Deinde , eodem modo se habet de-
finitio generis ad genus , quomodo se
habet definitio albi ad album : at in
hac definitione albi , album est dis-
gregativum visus ; non tantum sub-
iectum : neque sola albedo : sed cop-
cretum ex utroque definitur. Ergo ,
&c.

Probatur 2. pars , illud definitur
ut quod , quod est ratio cur definitio
conveniat rei definitæ : sed generitas
est ratio cur prædicta definitio con-
veniat generi in concreto. Ergo ,
&c.

Dices. 1. Doctorem. q. 14. univers.
n. 4. his adversari ; dicit enim Ag-
gregatum ex prima , & secunda in-
tentione , hic non definiri ; quia est
ens per accidens , cuius non datur de-
finitio , ex Aristotele 6. & 7. Me-
taphys.

Resp. Cum eodem Doctore ibidem
n. 3. Genus considerari posse duobus
modis

modis; vel in *concreto*, quatenus dicit formaliter generitatem, & connotat subjectum cui competit ipsa generitas; vel in *abstracto*: quatenus significat tantum generitatem: Priori modo, dicit ipsum definiti, non autem posteriori. Quibus constat ipsum nec nobis, nec nos ipsis adversari: dicere enim intentionem definiti in *concreto*, idem est ac afferere *concretum ex subjecto* & secunda intentione definiri, & ipsam definitionem competere *subjecto*, ratione secundae intentionis, quod asserimus.

Dices 2. Illud hic definitur, quod prædicatur, aut prædicari potest: sed sola natura, *animalis* v. g. prædicari potest de homine; non autem *generitas*: non enim dicitur *homo est genus*, sicut dicitur *homo est animal*. Ergo, &c.

Resp. Cum Doctore *ibidem n. 4.* duplarem esse prædicationem, *exercitiam unam*, quæ sit per verbum *sum, es, est*, & quâ dicitur v. g. *homo est animal*; *animal signatam*, quæ sit per hæc vocabula, *dicitur, prædicatur, &c.* Prior significat naturam determinatam & contractam; posterior designat eam per intellectum abstractam, & universalem logicè. Unde in forma, illud hic definitur, quod prædicatur, prædicatione *exercitâ*, Nego; prædicatione *signatâ*, Concedo. Ad Min, sed sola natura prædicatur prædicatione *exercitâ*, de qua hic non loquimur, Concedo; prædicatione *signatâ*, & universalis, de quâ nunc agimus Nego.

CONCLUSIO III.

Genus communiter dividitur in *Supremum, Medium, & Infimum*. *Supremum* dicitur, quod nulla supra se continet genera; sic *Ens* respectu substantiarum & accidentis, dicitur genus supremum. *Medium* est quod respectu inferiorum est genus; respectu vero superioris species est: v. g. *Vivens*, respectu animalis & plantæ, est genus; respectu autem corporis est species. *Infimum* nominatur, quod habet pro inferioribus solas species de pluribus numero diversis prædicabiles; sic *animal* dicitur genus infimum respectu *Hominis, & Leonis*. Omnia hæc in arbore Porphyrianâ infra ponendâ evidenter inspicies.

Genus
triplex.
Supre-
mum,
medium
& *Inf-*
num.

Prædi-
cta di-
vi-
sio non
est Es-
sen-
tia-
lis.

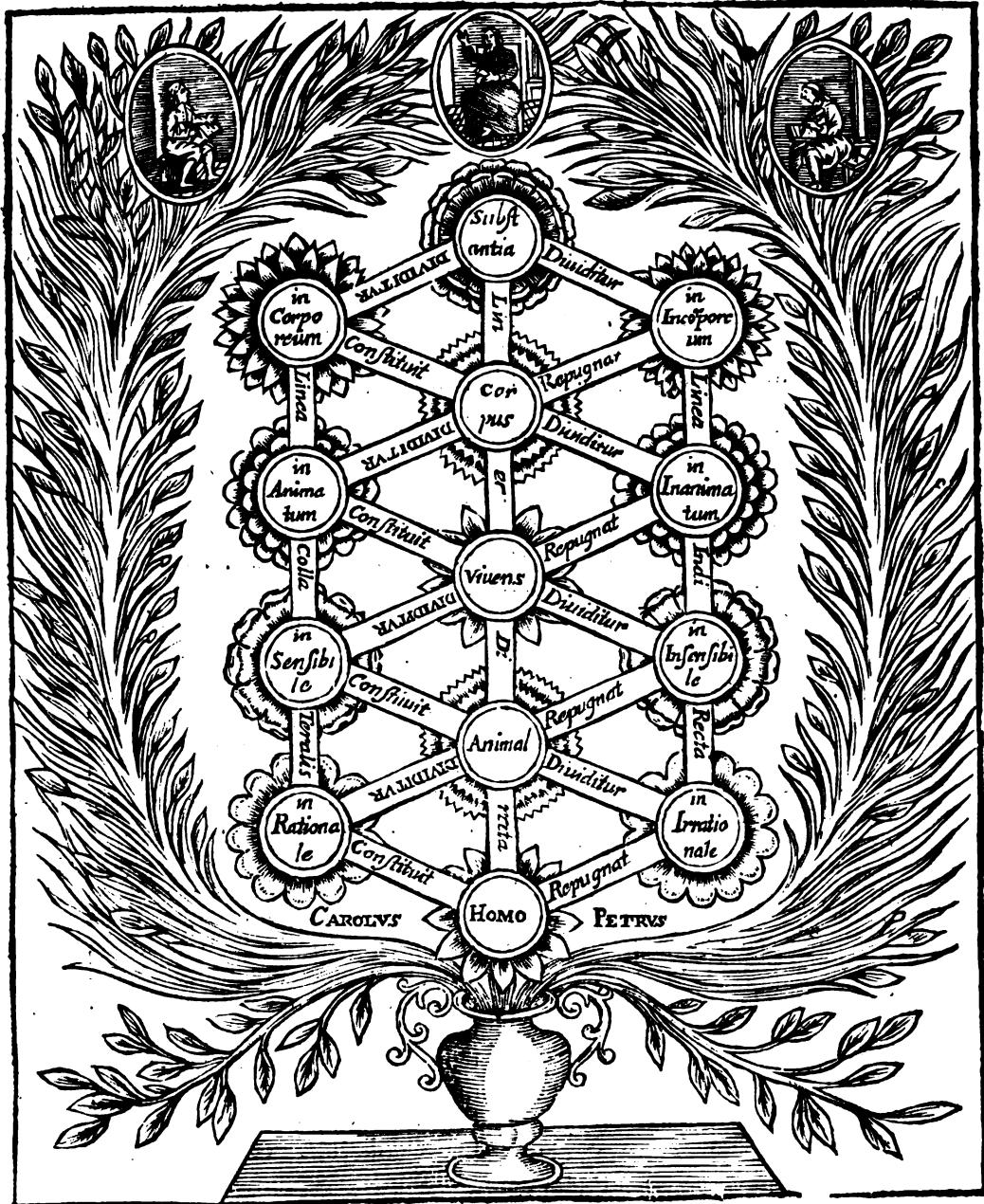
Quares quænam sit præfata divisio?

Respondes 1. Non esse alicujus essentialis in species oppositas essentialiter. Tria namque præfata genera non differunt essentialiter in ratione universalis; prædicantur enim eodem modo de suis inferioribus, nimirum *in quid de multis specie diversis*.

Sed so-
lum Ac-
ciden-
tia.
lum.

Respondes 2. Hanc divisionem esse solum accidentalem, sit enim in partes accidentariò solum diversas, videlicet ratione diversi situs; quod enim unum genus locum superiorem, alterum locum intermedium, aliud vero locum infimum in ratione generis occupet; hoc tantum-extrinsicum est, & repetendum solum ex libera nostri intellectus resultanter ordinantis coordinatione.

GUARDIAN: GUARDIAN: GUARDIAN: GUARDIAN:
QUÆSTIO II.

Quomodo genus se habeat ad sua inferiora.

R I A sunt in præsenti quæstione resolvenda, Primum, quomodo genus contineat suas species, differentias, & individua. Secundum, quomodo in ipsis contineatur, & conservetur. Tertium, quomodo ad species, & individua referatur. Quæ ut patet.

Varia Notand. 1. cum Doct. Subt. 7. rerum continētia. Metaph. q. 16. n. 8. & 9. aliquid in aliò contineri posse variis modis. 1.

1. **For-** Formaliter, quando contentum est in malis, continentem per modum formæ ipsi adhærentis, ut albedo in pariete; aut ipsum informantis, ut anima in corpore. 2. **Inclusivè**, quando contentum includitur in continente, absque unione reali inter utrumque; sic vim um continetur in lagenâ. 3. **Emi-**

3. **Emissor-** nenter, quando minus perfectum, in nobiliore dicitur includi; sic Deus dicitur continere omnes creaturem.

4. **Virtualiter**, quando continens potest contentum producere; sic Sol continere dicitur calorem. 5. **Essentialiter**, quomodo species v. g. homo continere dicitur suum genus, & suam differentiam scilicet animal &

6. **Potentialiter**, quando aliquid habet inferiora, à quibus abstractur, & de quibus prædicari potest. **Notand.** 2. Aliquid dici possibile duobus modis. 1. Physicè. 2. Logicè: rerum possibilias, Physica una; Logica altera. Prior est, secundum quam

Phisica aliquid est in potentia causarum naturalium ut ab illis producatur; quo-

modo flores tempore hyemali dicuntur esse in potentia terræ, & solis, à quibus vernō tempore producentur. Posterior est secundum quam aliquid non habet repugnantiam ut producatur, sive naturaliter, sive supernaturaliter; Sic plures Soles dicuntur esse possibles; Deus enim qui unum produxit, alios potest producere.

Notandum 3. Genus & speciem considerari posse duobus modis, materialiter scilicet & formaliter. Genus materialiter sumptum est natura genera-
tia secundum se spectata, ut natura animalis: formaliter verò, ut ipsam: ut natura à suis inferioribus præscindens & affecta secundâ intentione seu for-

mâ genereitatis. Similiter species materialiter sumpta est natura specifica, ut natura humana secundum se considerata: formaliter autem sumpta, est species quatenus includit formam speciei, atque proximè apta est prædicari de multis numerò diversis.

Certum est autem nec genus, nec speciem formaliter sumpta à parte rei, & citrè omnem mentis operationem conservari posse sine suis inferioribus, utpote cum genus & species hujusmodi sint opus ipsius intellectus abstractantibus naturas communes à suis inferioribus, & illas cum ipsis comparantis, ut videat, an aptæ sint de illis prædicari. **Certum** pariter genus formaliter sumptum servari posse in mente sine ullâ specie realiter existente actu: quamvis enim jam omnes plantæ species destrucentur, posset Philosophus, qui hujusmodi plantas, dum existerent, cognoverat abstractere conceptum communem ab ipsis plantis, atque cum illis conservere, & eis attribuere. **Certum** denique genus materialiter sumptum vñ posse conservari sine aliquâ spe-

Genus
&
species
materia
li er vel
forma-
liter su-
mi pos-
sunt.

cies realiter existente; neque enim realiter subsisteret natura animalis si neque homines neque bruta existarent. Restat itaque determinandum utrum genus conservari possit in unicâ specie, & species in unicâ individuo actuali ceteris possibilibus. Igitur tria sunt in præsenti quæstione determinanda: Primum qualiter genus suas continet species & in eis continetur. Secundum quomodo genus & species in suis inferioribus conserventur. Tertium qualiter genus ad sua inferiora nimirum species & individua referatur, an unicâ relatione vel dupli.

CONCLUSIO I.

Genus non continetur in suis speciebus; nec eas continet actu: sed tantum potentia. Probatur. Genus propriè dictum, est illud quod aptum est prædicari de suis inferioribus: sed ut sic, est abstractum ab eis: Ergo ea actu non continet. Major est certa: Minor pariter: genus enim in tantum est prædicabile, in quantum est indifferens ad inferiora, & ab eis præscindit: atqui ut præscindit ab eis, non ea continet, nec in eis continetur actu: sed est tantum quid superius ad illa. Ergo, &c.

Confirmatur. 1. Genus rectè concipi potest absque suis speciebus, animal enim, v. g. rectè concipi potest, id quod est vivens sensitivum: absque eo quod concipiatur rationale aut irrationale. Ergo formaliter neutrum includit. 2. Si genus includeret suas species, vel omnes simul includeret; vel solum aliquas: Non primum; alioquin idem animal v. g. formaliter esset rationale & irrationa-

le, homo & brutum, quod implicat. Non etiam secundum; cur enim potius alias, quam alias includeret, cum æqualiter se habeat ad illas. 3. Nullum superiorius participat rationem inferiorum: sed genus est superiorius per ordinem ad species. Ergo illarum rationem non participat: Nec proinde eas includit, neque in eis includitur.

Has tres rationes insinuasse videtur Aristoteles. Primam quidem 4. Topic. cap. i. ubi comparans genus ad speciem ait. *Manifestum igitur quoniam species quidem participant genera, Genera autem species non. Nam species suscipit generis rationem; genus autem speciei non.* Secundam vero indicat. 7. Metaph. cap. 12. ubi ait: *Genus non videtur participare differentias: simul enim contraria idem participaret; nam differentia contraria sunt.* Tertiam denique insinuat ibidem cap. 2. dicens. *Rursus si genus participat speciem, vel ipsum vel aliquid superiorum generum, non bene assignatur genus; nam nullum superiorum participat quod inferius est.*

Dices, genus est de essentiâ suorum inferiorum: Ergo essentialiter & actu; non autem potentia solum, illa continet.

Resp. 1. negando Conseq. ex hoc enim inferendum est, genus potius in inferioribus contineri, quam ea continere. Vel dist. antec. genus Metaphysicum materiale, & contractum ad inferiora, est actu de ipsorum essentiâ, *Concedo: genus Logice sumptum, & abstractum à suis inferioribus, est de ipsorum essentiâ,* Nego: ut sic enim dicit solum respectum essentialem ad inferiora de quibus est prædicabile: non autem in eis involvitur.

Genus
Meta-
physicū
est de
essentiâ
inferiorum:
non ve-
rogenus
Logicū.

Ques.
modo
genus
sit per-
fectius
& im-
perfe-
tius
suis dif-
feren-
tia.

Quare an genus sui perfectius suis differentiis?

Respondeo esse quidem perfectius in modo praedicandi; quia genus prædicatur in quid, seu ad modum per se stantis: Differentia vero prædicatur in quale quid, seu ad modum alteri adjacentis; nobilis autem est per se stare, quam alteri adjacete. Non autem perfectius est in modo essendi; Tum quia differentia se habet admodum formam, genus autem ad modum materiæ: forma autem longe perfectior est materia. Tum, quia differentia præcipue constituit speciem, genus ad eam determinando; ipsamque essentialiter distinguit a quovis alio.

CONCLUSIO II.

Genus propriæ dictum requirit plures species: Non tamen actuales omnes, sed sufficiunt quod una sit actualis, & alias Logice possibilis. Hæc conclu. 3. habet partes. 1. Quod requirantur, plures species. 2. Quod non omnes actuales. 3. Quod sufficiat ut illæ sint Logice possibilis. Probatur prima pars, ex definitione generis. Genus est unum aptum prædicari de multis specie differentiis; sed non esset tale nisi plures haberet species. Ergo, &c.

Dicss. I. Species est extrinseca generi & ab eo distincta; sunt enim diversa prædictabilia. Ergo genus, potest esse genus, absque specie.

Dicss. ansec. Species prout est prædictabilis, & universalis, est extrinseca generi, *Concedo*: prout est subiectibilis generi quod de ipsa prædicatur, est extrinseca generi, *Nego*; usque enim genus dicit respectum & aptitudinem prædictabilitatis ad ipsam

in qua aptitudine tota consistit generis natura.

Dices 2. Genus Metaphysicum & g. animal, non requirit plures species ad sui conseruationem. Ergo nec Logicum plures requirit. Antec. patet; si enim Deus annihilaret omnia bruta, solique homines subsisterent; non minus animalis existens, esset vivens & sensitivum, in quo tota consistit animalis natura. Conseq. etiam patet à paritate rationis; idem enim genus Logicum requirit plures species; quia est aptum prædicari de pluribus specie diversis: atqui genus Metaphysicum etiam deservit aptum inesse pluribus specie diversis. Ergo par utrobique ratio.

Dicss. antec. Genus Metaphysicum conservari potest in unica specie actualiter existente, supposito quod alia sint possibilis Physice, vel Logice, cui possit incipi. *Concedo*: supposito quod alia sic utroque modo impossibilis, *Nego*: si enim repugnaret talis species, animal quidem esset vivens sensitivum in homine; sed non haberet rationem generis. Conseq. similiter distinguendo, genus Logicum non requirit plures species actuales solum. *Concedo*; non requirit plures species, aut actuales, aut possibilis, *Nego*.

Instabis. An ipsa in hoc casu haberet voram generis rationem. Ergo prædicta solutio est nulla. Probatur antecedens. Homo in hac Hypothese foret ipsa species; quia esset prædictabilis de multis numero diversis ut tota eorum essentia; Ergo etiam animal foret verum genus. Probatur hæc sequela. Vera species debet constare genere & differentia: atque nullum est aliud assignabile genus speciei hominis, quam animal. Ergo animal foret verum genus.

**Genus
requirit
plures
species.**

**Quo-
modo
species
peri-
neat od
genus.**

**Genus
Meta-
physi-
cum
conser-
vari
potest
in una
specie;
non ve-
ru Lo-
gicum.**

*Sistens et
set bo-
mo,
gradus
Viven-
tis foret
prox-
mum
Genus
illius.*

Nego minorem. Siquidem in hac Hypothesi gradus viventis est genericus respectu hominis & plantæ ; cum enim genus desumi debeat ab eo gradu qui ultimo communis est rebus specie diversis, nihilque in eâ Hypothesi foret ultimò commune homini cum aliâ re specie diversâ, quâm vivens ; sequitur eum viventis gradu fore proximum genus respectu hominis.

Urgebis, atqui gradus vegetantis in ea Hypothesi non posset esse proximum genus hominis. Probatur : Proximum genus, est illud quod determinatur per differentiam essentialem ultimam ; atque vivens non determinaretur per ultimam differentiam essentialem hominis, putâ per rationale ; Vivens enim proxime dividitur & determinatur per sensitivum ; non autem per rationale.

*Respondeo, in hac Hypothesi, sen-
sitivum fore differentiam essentialem
formaliter constitutivam hominis,
quatenus adjunctam haberet rationa-
litatem ; itâ quod sensitivum necel-
lariò involueret & inferret rationale,
sicut nunc rationale infert & involvit
risibile : veraque est hoc propositio,
omne sensitivum est rationale ; si
cuit nunc vera est hoc ; omne ratio-
nale est risibile.*

Subsumes, Ergo ex hac responsione, sequeretur in eo casu rationale fore tantum proprietatem hominis : sicut risibile nunc tantum est hominis proprietas : ac rationale cum sit differencia essentialis, nusquam potest esse proprietas, essentiaz enim rerum sunt invariabiles. Ergo, &c.

*Rationale au-
tem fo-
ret so-
lum illius*

*Nego sequelam, est enim condif-
ferentia ; unde sicut homo habet duo
principia quibus Physicè differt à
plantâ, nimirum corpus sensitivum
& animaq[ue] rationalem ; ita etiam ab*

*eadem difficeret dupli differentia condife-
Metaphysicâ, putâ sensitivo & ratio- feren- |
tiali ; ita quod per primam, utpote à tia.
principio corporeo oriundam, minus
diffaret à planta ; per secundam vero
qua à principio spirituali scaturit, ab
eadem logius diffaret.*

*Instabis iterum. Gradus animalis
in hac Hypothesi perseveraret in ho-
mine : At illud non est species. Ergo
est Genus.*

*Distinguo minorem. Non est spe-
cies distincte & explicitè concedo : nimal
non est species confusa & implicitè effec
nego. Cum enim animal in eâ Hypo- species
thesi non est indifferens ad rationale indif-
& irrationale ; sed foret necessariò & con- tincte
determinatum ad hominem ; unâ cum fusè.
hominis involveretur : unde cum gra-
dus ille est tantum abstrahibilis à
pluribus solo numero diversis, & de
eis solùm prædicabilis ; sic etiam so-
lum diciti posset gradus specificus ; no
autem genericus ; gradus enim gene-
ricus debet abstrahi à pluribus non
solo numero, sed etiam specie diversis.*

*Probatur 2. pers., si omnia bruta
annihilarentur, posset Philosophus
concipere naturam animalis ut com-
munem hominibus existentibus, &
brutis possibilibus, & de eis prædicabiliem : sed illa natura sic concepta es-
set verum genus. Ergo, &c. Major tuales.*

*per se constat. Minor probatur ;
De ratione veri generis est, ut aptum
sit prædicari, non autem ut actu præ-
dicetur, immò in prædicatione actua-
li determinatur ; & quia, ut supra dic-
tum est attributum cuiuslibet propo-
sitionis affirmantis illius subiecto res-
tringitur ; Sic animal, v.g. restringitur
ad hominem, dum actu prædicatur de
hominis ; & consequenter non manet
actu abstractum ab omnibus specie-
bus, & subinde suam amittit univer-
salitatem ; sed natura sic concepta est.*

ptā communicari, & prædicari de
brutis. Ergo, &c.

Sed sūf. *ficit ut aliqua sint pos-*
sibiles. *Probatur tertia pars à Doctore,*
q. 18. universal. Ad rationem generis
propriè dicti, sufficit ut intellectus
apprehendat aliquam naturam mul-
tis communicabilem, ac de eis præ-
dicabilem: sed natura genericā sic
potest ab intellectu concipi, etiam si
species illius sint tantum Logicē pos-
sibiles: modò cognoscat eas taliter
esse possibles, id est, non repugnan-
tes. Ergo, &c.

Dices. 1. Illud genus esse prædi-
cabile de inferioribus solum possibili-
bus. Ergo esset tantum genus possibi-
le, non autem actu. Consequentia
patet; quia tale est genus, quales sunt
species; illæ autem forent tantum
possibles. Ergo & illud.

Dīst. *Conseq.* Non esset genus Me-
taphysicum actu extra intellectum
existens, *Concedo:* non esset genus
Logicum in intellectu existens, eo-
dem modo ac si illæ species essent ac-
tu in rerum natura existentes, *Nego:*

Nibilo-
minus
effet ge-
nus ac-
e uale. genus enim Logicum, seu prædicabile
de speciebus sive existentibus, sive
tantum possibilibus, non habet esse
nisi in intellectu illud concipiente, &
ad inferiora comparante.

Dices 2. Genus dicere debet apti-
tudinem prædicandi de multis: sed
potentia Logica non dicit talem apti-
tudinem. Ergo ea non sufficit ad ge-
nus. *Major* constat. *Min.* probatur:
potentia Logica dicit solum non re-
pugnantiam: sed non repugnantia
non dicit ullam aptitudinem; licet
enim non repugnet lapidem moveri
sursùm, & ignem deorsum; tamen
neutrū eorum habet aptitudinem ad
talem motum: quia ex Doctore suprā
citato n. 3. *Aptitudo est inclinatio*
alicujus secundum se in aliquid: ignis
autem & lapis secundum se non incli-

nantur ad talēm motum, ut constat.
Ergo &c.

Resp. Duplicem esse aptitudinem: *Duplex*
Physicam unam & positivam, quam ap-
Doctor nominat potentiam ordina- do Lo-
tam ad actum; qualis est aptitudo ho-
minis ad ridendum: Logicam alteram,
quæ est non repugnantia alicujus *seu po-*
litiva *ad aliquid, qualiter Cœcus dicitur &* *ne-*
aptus ad visum: non dicitur enim vi-
su privatus, nisi quia aptus est ad vi-
sum sibi à natura debitum, ut docet
Arist. 5. Metaph. c. de Privatione.
Vnde ad Argumentum. disting.
Mai. Genus dicere debet aptitudi-
nem physicam prædicandi de multis,
Nego; aptitudinem Logicam, Cone-
do. Nulli enim universali quantum
est ex sua forma, repugnat dici de
multis, (inquit Doctor ibidem) hac
ramen aptitudo impediri potest ex eo,
quod non sint multa de quibus dica-
tur.

CONCLUSIO III.

*G*enus unica relatione refertur
ad Species, & ad Individua.
Probatur, Eadem prædicatione de eis
prædicatur. Ergo & eadem relatione
refertur. *Antec.* patet, de utroque
enim prædicatur in quid, quia sicut
dicitur homo est animal, sic dici potest
Petrus est animal. Consequentia est
evidens: quia genus ad speciem, &
ad individua interri, nihil aliud est,
quam esse aptum illis inesse, & de his
prædicari.

Dices, relationes multiplicantur
ad multiplicationem terminorum: sed
species & individua sunt diversi ter-
mini. Ergo ad ipsa relatione diversa
referruntur.

Dīst. *Majorem* relationes multi-
plicantur ad multiplicationem termi- *Res-*
no mut-

riplicatur ad multipli-
cationem terminorum totatis-
um non partium.

*Quo-
modo
species
mediat
inter
inividuum
& ge-
nus.*

Inst. In hac prædicatione *Petrus est animal*, nulla species mediat inter *animal* quod est genus, & *Petrum*, qui est iividuum. Ergo genus non refertur mediata ad iividuum.

Diss. antec. Nulla species mediat explicitè, quia natura humana non explicitè in hac prædicatione declaratur & exprimitur: *Concedo*: nulla mediat implicitè *Nego*: Petrus enim non est animal, nisi quatenus est homo cuius animal est pars essentialis.

Queres 1. Utrum genus immedia-
tè possit prædicari de iividuis?

Respondeo Non posse immedia-
tè prædicari de iividuis specificè &
completè consideratis; benè verò de
iividuis genericè & incompletè
conceptis. Individuum autem specificum
& completum appello, quod
continet totam speciem & eam in se
contractam involvit v. g. *Petrus est
homo*, Individuum verò genericum
& incompletum dico, quod concipi-
tur tantum involvere rationem gene-
ricam in se contractam v. g. *Petrus
est animal*.

Prima responsionis pars est evidens,
tunc enī prædicatio est mediat,
quando aliquid mediat inter prædi-
catum & subjectum: sed inter individu-
um completum & genus, aliquid
necessariò mediat, nimirum species:
Ergo, &c.

Secunda pariter est clara, si enī
individuum sumatur incompletè: so-
lumque attendatur ratio genericā in
eo contracta v. g. si attendatur solus
gradus animalis in Petro, nulla at-
tentione facta ad gradum differen-
tiam individualē.

SIT GENUS.

lem, putà rationale; nec ad gradum
specificum, putà humanitatem; cer-
tum est hanc prædicationem *Petrus
est animal*, fore immediatam, sensus
enī erit, *hoc animal est animal*, id
est habet omnem rationem animalis
genericè concepti, quia est vivens sen-
suum,

Dices. In hac prædicatione *hoc
animal est animal*, mediare speciem,
putà homo: animal enim prædicatur
de homine, & homo de hoc animali.
Distinguo, homo prædicatur de hoc
animali, quatenus consideratur præ-
cisè ut est iividuum genericum &
incompletum, *Nego*; ut sic enim
solum immedieat respicit genus: qua-
tenus est iividuum specificum to-
tamque speciei naturam, putà illius
genus & differentiam, *Concedo*.

Instabis, si hoc animal posset conci-
pi sine ullā differentiā, iividuum
foret genus. Probatur, genus est quod
censemur indifferens ad specificas dif-
ferentias, v. g. animal ut indifferens
ad rationale & irrationalē dicitur ge-
nus: sed si *hoc animal* posset concepi
sine rationali & irrationali, ad utrum-
que erit indifferens: ac proindè ali-
quod iividuum poterit esse genus.

Nego sequelam. Et probationem
distinguo: quod est indifferens ad
differentias specificas, nec est con-
tractum per differentiam individua-
lem, est genus, *Concedo*: secus
Nego. Hoc autem animal licet sit ad
rationale aut irrationalē indifferens:
quia neutrū in iūdō conceptu invol-
vit formaliter, sed tantum gradum
animalis, non tamen potest esse ge-
nus: quia est contractum per diffe-
rentiam individualē.

Potes quā sit hæc prædicatio, *hoc
animal est animal*.

Respondeo. Esse prædicationem per
modum speciei; gradus enim ani-
malis

ialis prædicatur de hoc individuo animali, ut tota illius essentia in ratione animalis: quippe cum differentia individualis non habeat rationem differentiæ essentialis.

Quares 2. Unde desumenda sit ratio Generis & Differentiæ.

Vnde
desu-
matur
ratio
Generis
& Dif-
feren-
tiae.

Respondeo. Rationem Generis in re qualibet, rectè deduci & colligi ab operatione, & statu magis communi: rationem verò Differentiæ, à minus communi statu & operatione illius rei, quæ dicitur constare genere & differentiâ: nam ex eo quod animadvertis Hominem & Brutum v.g. habere operationes sensitivas, rectè infero in eis esse commune principium istarum operationum, putà animal. Similiter ex eò quod audiam Hominem discurrentem: & ratiocinante, quæ Brutum non præstat: rectè colligo Hominem habere principium ratiocinationis & discursus, putà rationale, quod Bruto non convenit, ac per consequens Hominem cum Bruto in animali convenire, & ab eodem per rationale, discrepare.

Potes, cur ergo Doctor Subt. q. 6. univers. n. 10. & Porphyrius cap. de differ. afferunt Genus desumi à Materia, & differentiam à Formâ?

Quare
Genus
dicatur
desumi
à Ma-
teria.

Resps. 1. Eos non sic esse intelligendos, quasi velint materiam esse principium ex quo res esse genere easdem aut diversas inferre liceat: id enim apertè falsum est. Tum quia in Angelis diversi ordinis, in quibus nulla est materia, diversa tamen est ratio generica. Tum quia exinde sequerentes materiales habere idem genus, quia habent materiam ejusdem rationis: hoc autem falsum est: animal enim quod est genus Hominis & Bruti, non ejusdem rationis est cum genere florum aut plantarum: quia plus

Logica.

invicem convenienter Homo & Brutum ratione animalis, quācum planta convenienter. Tum denique, quia evidenter & facilius ratio generis ab operatione magis communi colligitur, quām à materia: et si enim ignorantem quod Homo & Brutum constarent materiâ primâ; attamen per eorum operationem sensitivam, rectè colligerem eos convenire, & per discursum, hominem à Bruto differe.

Resps. 2. Id esse intelligendum per Analogiam quam Genus habet cum ^{gia ge-} Materiâ, & Differentia cum formâ: ^{neris} ^{cum} sicut enim materia prima est Physicè ^{Mate-} perfectibilis à forma Physica; ita genera- nus est perfectibile Metaphysicè per differentiam. Sicut materia est indifferens ad plures formas, quibus informetur: ita genus est indifferens ad suas differentias, per quas contrahitur, animal enim secundum se, nec rationale, nec irrationale est; sed ad utrumque est indifferens. Tandem sicut materia prima determinatur per formam Physicam ad faciendum unum compositum Physicum; ita genus determinatur per differentiam ad faciendum compositum Metaphysicum, scilicet speciem.

S E C T I O S E C U N D A.

De Specie.

 *T*s i Compositionis, & naturæ ordo postulet, ut præmissa Generis discussione, Differentiæ questiones evolvantur; *Quare* eò quod hæc sit Generis comparsa, prius de illud ad Speciei constitutionem determinans, proindeque prior Specie quam constituit; Speciei tamen indagationem merito Differentiæ præmita ^{Specie} ^{de Dif-} ^Y *Porphyrius:* Tum quia Genus & etetur

Species sunt correlata, quæ simul sunt naturâ & cognitione; id est, quæ se mutuò explicant, & indigent, ut loquitur Arist. Tum quia Species cum Genere majorem habet affinitatem in modo prædicandi, quām habeat Differentia; Species enim & Gensis prædicantur in *quid purum*, illa in *quid completum*, hoc in *quid incompletum*: Differentia autem quasi jacet media inter prædicari in *quid & quale* purum, & utrumque modum prædicationis ipsa velut in se adurat & amplectitur, cùm in *quale quid* prædicetur.

QUÆSTIO I.

Quid, quotplex, & qualis sit Species.

 RIFARIA M Speciei nomen usurpat Porphyrius. 1. quidem, pro eleganti corporis venustate, quo sensu apud Grammaticos pulchri, speciosi dicuntur; indeque adorandus Salvator noster, *Speciosus formâ praefiliis hominum*, Psal. 44. nominatur. 2. Pro secundō universali; Quô sensu duplēm involvit habitudinem & relationem, unam ad genus eui subjicitur, & hæc explicatur per subjicibilitatem: Aliam ad inferiora, de quibus prædicatur, & dicitur relatio prædicabilitatis; ex quod oritur resolvenda difficultas, à quânam habitudine Species habeat quod sit universalis.

Species sumitur trifariam.

Duplicem habet habitudinem, unâ ad genus cui subjicitur aliam ad individua de quibus prædicatur.

CONCLUSIO I.

SPECIES non est universalis per habitudinem ad Genus, seu quatenus est subjicibilis. Hæc est communis. Probatur. Conceptus universalis progradientur à superiori ad inferiora;

est enim unum aptum inesse multis, & de ipsis prædicari: sed conceptus Species subjicibilis tendit ab inferiori ad superiorius. Ergo quâ talis non est universalis.

Quare Species ut subjicibilis non sit universalis.

Confirmatur, Ratio subjicibilitatis non importat formaliter ullam universalitatem; alioquin suprema genera non essent universalia, cùm nulli subjiciantur: vel etiam Individua dici possent universalia, cùm speciei subjiciantur: hoc autem utrumque absurdum est. Ergo, &c.

Dices 1. Species subjicibilis, & prædicabilis, sunt una & eadem entitas. Ergo vel neutra, vel utraque est universalis.

Concedo antecedens, sed nego Conseq. Licet enim sit, idem homo, secundum entitatem cui subjicitur animali, & prædicatur de suis inferioribus; non tamen est idem secundum formalitatem, & illos respectus quos dicit ad superiorius & inferiorius: nam per primum, est inferior & subjicibilis, per secundum vero, est superior & prædicabilis; respectus autem inferioritatis & superioritatis sunt diversi & oppositi. Unde sicut Philosophus qui pingit, non pingit quatenus est Philosophus, sed quatenus Pictor: ita Species quæ est universalis, non est talis quatenus est subjicibilis, sed quatenus prædicabiliis.

Dices 2. Species ut subjicibilis, non est singularis; quia ut sic, non est contracta per differentias individuas. Ergo est universalis. 3. Species ut subjicibilis, participat rationem universalis; quia illa sicut & quatuor alia, subjicitur universalis in se. Ergo ut sic, est universalis. 4. Species subjicibilis, est communis huic, aut illi speciei subjicibili: Ergo est universalis.

Resp. ad 1. negando conseq. nam

Species inter universale completem, & singularare, datur medium, neimpè natura communis quæ nec universalis est formaliter, nec singularis, ut probatum est. Ad 2. dico Speciem ut subjectam universali in se, esse universalem denominativè, & secundum nomen; non autem formaliter & secundum rationem; quia ratio formalis universalis, est, ut sit prædicabile de pluribus: quam rationem non habet Species dum ad superiora comparatur. Ad 3. dico speciem subjicibilem esse prædicabilem de hâc & illâ specie subjicibili, quatenus subjicibilis est, seu prout dicit respectum ad superius: sed quatenus est prædicabilis, id est, ut inferiora respicit.

*Species subjici-
bilis &
prædi-
cabilis
sunt &
una ea-
dem
Enti-
tas.*

Ex his collige 1. Speciem Subjicibilem & Prædicabilem quatenus sunt à parte rei, esse unam & eamdem realiter entitatem: quatenus verò sunt in intellectu eas abstrahente, & per ordinem ad superius, aut inferiorius, considerante, realiter intentionaliter distinguntur; intellectus enim eas concipit ut separabiles; quia species suprema, & media sunt subjicibles, omnis enim, species subjecta generi est subjicibilis: Prædicabilis autem est sola species infima: ergo invicem possunt separari, ac proinde invicem realiter distinguntur.

Species referitur ad Genus & ad Individua dupli relatione: relatio enim inferioritatis & subjicibilitatis: est alia à relatione prædicabilitatis & superioritatis; ab illa species non habet quod sit universalis, ab hâc verò id consequitur.

*quod de multis, sôlo numerò differen-
tibus prædicatur in quid.*

*Probatur. Ea descriptio est legiti-
ma, quæ soli rei descriptæ conve-
nit: atqui prædicta talis est. Ergo,
&c. Minor constat, quia per præ-
dicari in quid, species distinguitur à Differentia, Propriò, & Accidente
quæ prædicantur in quale: & per
alia vocabula, secernitur à Genere,
quod licet prædicetur etiam de plu-
ribus numero: attamen non præ-
dicatur immediate, neque de solis
numero diversis; sed mediante spe-
cie, de quâ etiam est prædicabile.*

*Dices 1. Species intermediaz, v. g.
animal, vivens, corpus, &c. sunt
veræ species etiam de diversis numero
prædicabiles: *Petrus enim est ani-
mal, vivens, &c.* sed illæ non sunt
prædicabiles de sôlo numero diversis.
Ergo prædicta descriptio non conve-
nit omni speciei.*

*Dist. Maj. Illæ sunt veræ species *Duplex*
subjicibiles, *Concedo*: prædicabiles, *specie*
de quibus hâc agimus, *Nego*: du-
plicem enim speciei definitionem ¹⁵⁰
profert Porphyrius: prima est num.*

*21. Species est qua collocatur sub ge-
nere, & cui genus attribuiatur in qua-
stione quid est. Et num. 22. addit
eam in nostra concl. expressam &
sub jungit, *Hac explicatio, est spe-
cies specialissima, & qua ita est spe-
cies, ut genus esse nequeat: Aliæ
verò descriptions sunt etiam earum
specierum, que non sunt specialissime.**

*Dices 2. plura prædicantur in quid
de differentibus numero, v. g. *punc-
tum de hâc & illâ, anima rationalis
de hâc illâ; materia prima de istâ
& ipsâ: sed hâc non sunt species,*
Probo, Species est ens completum &
compositum ex genere & differentia:
sed hâc sunt entia incompleta,
Ergo, &c.*

¶ ij.

CONCLUSIO II.

*Species, (ut constituit secundum
Prædicabile) regè describitur. Id*

Quomo. *Difst.* *Min.* illa non sunt species
do En- quoad entitatem Physicam ; quia
tia Phy- eorum entitas Physica est incom-
pleta, Concedo : non sunt species
comple- ta pos- quoad entitatem Metaphysicam,
sunt esse & prædicabilitatem speciei ; id est
Species. non constant genere & differentia,
nec prædicantur, ut species, *Nego.*

CONCLUSIO III.

Triples admittitur Species à
Porphyriò, nimirum Suprema,
Media seu interjecta, & Infima seu
athoma.

Prima est, quæ habet supra se ge-
nus, nulli alteri generi prædicamen-
tali subiectum ; sic *Corpus* in linea
prædicamentali, dicitur species sup-
rema ; quia subiectum *Substantia*,
nulli alteri generi prædicamentali sub-
iectæ. *Interjecta* est, quæ super se
est spe- plura habet genera ratione quorum
cies Su- dicitur species : sed respectu inferio-
prema, rum est genus, v. g. *vivens*, habet
Media, supra se *corpus* & *substantiam*, quæ
& Inf- sunt genera ; & infra se habet, ani-
ma. mal & plantam, quæ sunt species
respectu *viventis*, & genera respectu
suorum inferiorum. *Infima*, est illa
quæ ita est species tam respectu su-
perioris, quam inferioris, ut genus
esse non possit ; quia de solis numero
differentibus prædicatur. Hæc eviden-
ter patent arborem Porphyrianam
supra positam intuentibus.

Quæres 1. utrum detur species in-
fima, seu athoma, hoc est, quæ ita
sit species, ut non possit fieri genus,
nec de distinctis specie affirmari.

Datur
Species
Athoma *Respondeo* 1. reverâ dari speciem
infimam in substantiis : siquidem no-
mine speciei infimæ intelligitur gra-
dus naturæ communis individuò pro-
ximus, qui totam illius essentiam

communem significet : sed hujus-
modi gradus existit : enim verò na-
tura humana v. g. totam cuiusque
hominis essentiam ita significat, &
singulis hominibus essentialiter sic
immediatè convenit, ut ad eorum
essentiale complementum nihil ultrà
desideretur : igitur, &c. deinde vel
enim natura humana, v. g. nullò
mediò ad Petrum & Paulum deter-
minatur ; vel aliquo : Si primum,
habemus intentum. Si secundum,
quæro rursus, vel illud immediatè,
Petro & Paulo conveniet, vel non ;
Si sic, datur species athoma ; si non,
ergo aut aliquid assignabris quod im-
mediatè Petro conveniet, aut in in-
finitum erit procedendum.

Denique, impossibile est superius,
aliquid existere, nisi in inferioribus :
sed si nulla daretur species Athoma,
necessè esset aliquid superius existere,
sine inferioribus. Probatur, Sublatis
speciebus infinitis, necessè esset genera
manere sine ullâ specie ; nulla enim
esset Species quæ fieri non posset ge-
nus ; siveque genus nullam haberet
veram speciem sibi inferiorem.

Dices 1. Ex Aristotele loco supra
laudato, Species sunt sicut numeri.
Ergo sicut in numero nusquam datur
ultimus, quia quantumvis magnus
sit numerus, adhuc augeri potest per
additionem novæ entitatis ; Ita nec
in speciebus dabatur ultima.

Nego consequentiam, non enim cur spe-
cidecircò numeris speciem assimilavit cies nu-
meris. Aristoteles, ut infinitaret eam sem-
per posse augeri sicut numeri ; sed
propter quatuor rationes jam à nobis
præmissas ex Doctore.

Dices 2. Si quæ esset Species
Athoma, maximè homo ; Atqui ho-
mo non est species Athoma. Proba-
tur, de facto dantur homines à nobis
Species diversi, putâ Aërii, Aquæ,

Ignei, Semi-belluini. Aerii quidem, ut Harpiæ, de quibus Virg. 3. Aeneid.

*Virginei volucrum vultus, fædis-
sima ventris*

*Proluvies, uncaque manus, &
pallida semper*

Ore fame, &c.

*Aquei autem, ut monstra marina homines ex parte referentia, de quibus videndus Aldroandus libro de monstribus; tales sunt Tritones, Syrenes, & alia hujusmodi. Ignei, ut saepius vidi sunt armati in aere dimicantes, sicut etiam refertur lib. 2. Machab. cap. 5. *Semi-belluini*, ut Satyri, quorum unum vidit D. Antonius, dum S. Paulum medias inter sylvas inquireret, iti refert D. Hieronymus in ejus vita. Sunt etiam referente Pausaniam in atticis *Satyrideres* Insulae Satyrorum habitacula in extremâ Oceanici parte. Scribit etiam Sabellius libro. 3. enn. 6. Silla oblatum fuisse *Satyrum* vivum qui à linguarum peritis, quis esset interrogatus, vocem inter balatum, hinnitumque medium edidit: ad Arabiæ quoq; urbem faunam, in excelsò quoddam monte Hippocentarus captus est vivens, & ad Cæsarem missus est in Ægyptum. Vescebatur ille carnibus; sed aëris mutati impatiens mortuus est. Ille postea Romam missus mirum populo spectaculum præbuit. Facies, quam humana, truculentior erat, manus digitique pilis intecti: latera ventri & prioribus pedibus contigua, ungulæ equinæ solidæ, juba rubrula, magnitudo parum intrâ picturæ simulacra & affirmat Plinius, visum à se in melle Hippocentarum, sub Claudio primo natum in Ægypto, neque difficitur ad mela, qui in Oonis insulis equinis pedibus nasci homines dicit. Cui adsimulatur Solinus, *Hippopodes* humanæ usque ad vesti-*

gium formæ in equinos definere pedes testatur. Addit monstrositatis causam Plutarchus: quando ait & capris tentarunt viâ, & seraphis ac equis illudere, mulieres quoquè in bestiarum ruin mares insanierunt; ex quibus nati nuptiis Minotauri & Ægiopanes: igitur reverâ sunt homines à nobis specie diversi.

Nego minorem: & ad ejus proportionem dico omnia hæc vel partim sentientes figura, ut Harpiæ: Vel belluas hominis speciem & figuram habentes quidem, non autem natum, ut Monstra Marina: Vel species ignea, & condensatas exhalationes, quibus Deus mortales terrere volvit, ut ignei exercitus: Vel denique Dæmones humanæ corpore vestitos quo facilius homines ludarent, & in superstitiones inducerent. Stat ergo nostra responsionis veritas, de facto admittendam esse speciem Athomam.

Instabis ille gradus non est species infima, qui habet infra se multas species possibles: sed homo habet infra se multas species possibles: nam ut statim dicemus, Deus potest producere homines à nobis specie diversos: igitur, &c.

Respondeo, quod et si homo non esset species infiniton minus deberet semper assignari aliquis gradus qui sit species infinita respectu Petri & pauli & ipsis proximus, atque in plures alias species immultiplicabilis.

Respondeo 2. distinguendo majori rem: ille gradus non est species infinita si spectetur per ordinem ad species possibles Concedo: si per ordinem ad individua quibus immedietè convenit nego: nam sub hoc respectu significat totam essentiam individuum ac subinde respectu illorum est species infinita.

Urgebis: Repugnat eumdem gradum esse genus & speciem infinitam, alioqui idem gradus esset immediate proximus individuo quatenus esset species infinita; & non esset quartus genus. Ergo si homo possit esse genus sub aliquo respectu non poterit esse species infinita.

Distinguo antecedens, id repugnat sub eodem respectu. Concedo, sub diverso nego. Nam idem gradus hominis dici potest genus per ordinem ad homines à nobis specie diversos quos Deus potest producere; & species infinita per ordinem ad homines actu existentes.

In statibus iterum, gradus qui est species sub uno respectu, non potest esse individuum sub altero; ergo gradus qui est genus sub uno respectu, non potest esse species infinita sub altero.

Nego Consequentiam, & ratio disparitatis est quia gradus singularis & communis invicem pugnant: nam gradus communis est communicabilis pluribus; singularis verò uni tantum convenit; at idem gradus communis habere potest respectum ad multa diversa, nempè vel ad individua, quibus immediate de facto convenit vel ad species universas quibus convenire potest. *Quod spectat ad accidentia* dico in eis admittendam esse speciem ita infinitam ut nullò modō fieri possit genus, v. g. Binarius ita est Species, ut nulla virtute possit fieri genus; non enim possunt dari duo binarii specie distincti: numerus enim non potest specie ab aliò differre, nisi per additas vel detractas unitates: at binario, non potest addi aliqua unitas, eodem binario remanente; etenim si binario una addatur unitas, desinet esse binarius, & fiet ternarius, & sic de ceteris. Simi-

*Ita ut in
acciden-
tibus
non pos-
sit fieri
Genus.*

liter una Figura Orbicularis, v. g. non potest specie ab alia differre, ratione Figuræ: sed tantum ratione materiæ, cui inest; cuicumque enim materiæ sive aureæ, sive cereæ applicetur talis figura, certum est eam non variari specie, sed semper esse Figuram orbicularē; si enim variari posset orbicularitas maximè per additum sibi aliquem angulum: at si orbicularitati addatur aliquis angulus, desinet esse orbicularitas. Ergo, &c.

Queres 2. Vtrum revera produci possint homines à nobis specie diversi.

Affirmo Nam Deus tam producere potest homines à nobis specie diversos: quam bellus & Angelos specie discrepantes, sed revera Deus produxit bellus plurimas specie diversas, produxit similiter Angelos specie distinctos: nam Seraphini specie distinguuntur à Cherubinis: igitur potest etiam producere homines specie discrepantes.

Confirmatur. Si quæ in ista productione esset repugnativa, petetur vel ex parte corporis humani, vel ex parte animæ rationalis: at ex neutra parte colligi potest hujusmodi repugnativa. Non ex parte animæ; repugnaret enim esse diversas specie animas rationales, vel quia anima est spiritualis substantia, vel quia est rationalis: at neutrū dici potest; nam licet Angeli sint spirituales & rationales nihilominus specie invicem & à nobis distinguntur, non etiam ex parte corporis; quia innumeræ sunt res corporeæ non solùm specie, sed etiam genere diversæ: quid officit quominus corpus humanum effingat cui naturale, si volare ut avibus; aut natare ut pisibus; aut reperire ut serpentibus?

Dices. Nihil est in nobis quò pos-

semus specie differre ab illis producendis hominibus. Ergo illi non forent à nobis diversi. Probatur antecedens. Si quid sit in nobis quò ab illis distingueremur, maximè humana-
nitas: atqui per humanitatem non possumus ab illis Specie discrepare. Probatur, per id non possumus ab aliis Specie differe, per quod alii nobiscum convenient: at per huma-
nitatē nobiscum convenient, alio-
quin non essent homines dicendi, ho-
mo enim ab humanitate nominatur.
Ergo, &c.

Possunt
dari ho-
mines à
nobis
specie
diversi.

Nego anteced. Ea enim specifica humanitas quæ in nobis est, esset ra-
tio sufficiens stabilienda distinctionis specificæ inter nos & illos homines qui haberent aliam & Specie diver-
sam à nobis humanitatem. Sicut albe-
do v. g. quæ duos parietes afficiebat, quæque postmodum remanet in uno solùm, est ratio sufficiens distinguendi illos Specie accidentariā, ubi u-
nus illorum de albo fit niger. Non enim necessum est ut uterque paries de novo suscipiat colorem specie di-
versum, ad hoc ut dicantur speci di-
versi in colore: sed sufficit ut unus suscipiat novum colorem specie dif-
finitum à colore qui est in alio pa-
riete.

Instab. Illi homines haberent omnes & eosdem gradus humanita-
tis qui in nobis sunt: Ergo nullatenus à nobis forent diversi. Probatur ante-
ced. Duo sunt tantum gradus essentialia-
les in humanitate, putà animal &
rationale: atqui eos gradus involve-
rent; alioquin non essent homines.

Distinguo anteced. Haberent illos gradus qui in hâc hypothesi, forent in nobis generici, concedo: qui fo-
rent specifici, nego. Itaque in hac hypothesi, animal rationale con-
sideraretur ut genus aliquod diversior.

dè contrahibile per differentias specie distinctas: sicut de facto animal irra-
tionale contrahitur ad varias bruto-
rum Species per differentias specie diversas. Differentia autem quæ illud ad nos contraheret & determinaret, posset esse *terreneitas*, quæ nos, ut-
pote animalia rationalia è terrâ forma-
tâ, & in terra degentia, distinguenter ab animalibus rationalibus in celo, aut in aquis degentibus, non quod forte terreneitas esset verè essentialis nostra differentia; sed quod essentialis differentiam latentem in nobis argueret.

Inst. Essentialia rerum sunt immuta-
biles. Igitur humanitati non potest adjici alius gradus quò homines possi-
biles sint à nobis specie diversi.

Distinguo Consequentiam: non potest addi novus gradus essentialis humanitati contractæ & determinatae ad individua concedo: nam Petrus v. g. non potest novum aliquem gra-
dum essentialium recipere: humanitati secundum se considerata nego; tam enim humanitati sic considerata adjici potest novus gradus specificus, quām naturæ angelicæ aut brutali se-
cundum se consideratae adjiciuntur plures differentiae essentialia quibus Angeli invicem & bruta inter se spe-
cie disperguntur.

Vrgebis. Enti essentialiter comple-
to & perfecto non potest adjici novus gradus specificus, sed humanitas secundum se considerata est ens es-
sentialiter complectum & perfectum, igi-
tur &c.

Distinguo majorem. Enti comple-
to sub quolibet respectu addi non potest novus gradus essentialis Concede-
do: completo tantum sub aliquo res-
pectu nego & similiter distinctâ minore neganda est consequentia: nam hu-
manitas spectari potest duobus modis,

nimirum per ordinem ad homines actu existentes & per ordinem ad homines possibles. Priori modo est ens essentia-
liter completum, significat enim totam essentiam hominum actu existen-
tiū: secūs autem est si sp. Octur pos-
teriori modo; sic enim spectata, est
ens incompletum, sicut genus;
significat enim tantum partem essen-
tiæ minus communem, quæ conve-
niat hominibus existentibus & possi-
bilis. Itaque nihil obstat, quomodo
humani considerare adjiciatur novus gradus specificus quod
homines illi possibles, si produceren-
tur, à nobis specie discrepant.

In statib. iterum. Essentia rerum sunt sicut numeri, ut dicemus sta-
tim: at non potest adjici aliqua uni-
tas numero ternario v. g. quin mu-
tetur illius essentia. Igitur non potest
etiam addi novus gradus humanitati,
quin ipsius essentia destruatur.

Nego consequentiam. Et ratio
disparitatis est quod ternarius secun-
dum se consideratus includit essentia-
liter tres unitates cum exclusione cu-
juslibet alterius unitatis; idcirco nova
unitas non potest ei adjici, quin illius
essentia destruatur: at humanitas non
includit aliquid in suo conceptu, quo
repugnet ei novum gradum adjici;
sicut genus conceptum cum unâ diffe-
rentia, v. g. animal affectum gradu
rationalitatis, non destruitur per ad-
ditum gradum irrationalitatis. Itaque
præfata essentiarum comparatio cum
numeris, in eo tantum valet, quod
sicut non potest addi aliqua unitas nu-
mero quin mutetur ejus species; sic
neque adjici potest aliquis gradus es-
sentia quin nova species priori acce-
dat. Quod ultrò fateor: nam ille gra-
dus qui adderetur humanitati novos
homines à nobis specie distinctos
efficeret.

SIT SPECIES.

Adjicies tandem. Si hæc vera essentia, sequeretur nullam dari veram Speciem: nulla enim esset quæ evadere non posset genus. *Distinguo*, seque-
retur nullam dari veram Speciem Metaphysicè & actu Nego: Logicè & potentiâ Concedo; Natura enim humana de facto est vera Species, quia solo numero diversis inest: Licet potentia fieri possit genus. Itaque non abnuerem naturam humanam dici posse genus Logicè & potentiâ; Speciem verò Metaphysicè & actu.

Corollaria. Ex his collige 1. So-
lam Speciem Athoram constituere secundum universale: Suprema enim & in media non prædicantur immediate de pluribus numero, sed specie di-
versis; nec sunt Species prædicabiles, sed tantum subjicibles: Species au-
tem hoc universale non constituit, ut subjicibilis, sed tantum ut prædica-
bilis: eo modo enim hoc universale constituit, quomodo est universalis:
sed talis est tantum ut prædabilis.
Ergo, &c.

Collige 2. Solam Speciem propriè
definiti; nam ut loquitur Arist. 7. Species
Metaph. cap. 12. *Nihil aliud in de-* potest
finitione est, nisi quod primum dicitur propriè
genus & differentia; seu quod idem defini-
rit: Omne definitibile, debet consi-
tare genere & differentiâ: quod au-
tem his constat, est Species.

Collige 3. Speciem esse ad instar Quare
numeri, ut docet Arist. 8. *Metaph. species*
c. 3. propter tres rationes quas ibidem dicatur
expendit doctor Subt. 1. Sicut in di- effe ad
visione numeri non proceditur in in- instar
finitum, sed in quolibet numero numreis
certæ sunt & definitæ unitates: sic
in Speciei principiis constitutivis, non
est procedendum in infinitum: sed
aliqui gradus speciem immediate sunt
constituentes. 2. Sicut numero nihil
potest addi, vel detrahi, quin varie-
tur;

tur; si enim unitatem à ternario demas, non amplius erit ternarius, sed binarius, si verò adjicias, erit quaternarius: ita à pati, nihil Speciei addi vel detrahi potest, quin varietur: unde infert Doctor, Quidditatem specificam in indivisibili consistere. 3. *Sicut numerus non suscipit magis, nec minus, ita neque substantia qua secundum Speciem est; sed si est, quidem ea est qua secundum materiam*, inquit Arist. hoc est (ut commentatur Doctor) natura specifica ut sic & secundum se, non suscipit magis, aut minus: sed quatenus contracta est ad esse individuale, potest suscipere magis & minus.

*Quomo-
do spe.* Collige. 4. Species esse æqualis omnino perfectionis respectu generis sit cuius naturam participant: inæqualis verò ratione suarum differentiarum, quarum una est altera nobilior; sic per rationale, homo dicitur perfectior equo, non autem per animalium.

Dices 1. Una Species præstat alteri ratione proprietatum genericarum; plura siquidem bruta nobis præstant ratione sensitivitatis, seu operationum sensuum juxta hoc distinctum.

*Nos Aper audiu, linx visu, Si-
mia gustu,
Vultur odoratu, præcellit Aranea
actu.*

Quare aliqua bruta homini- bus in- terdum pre- sent in ope- rationi- bus sen- suis. *Disting.* antec. Una Species præstat alteri ratione proprietatum genericarum, secundum se consideratarum, Nego: per accidens, & propter adjunctam differentiam; aut perfectiorum organorum dispositionem in tali Specie, ad eas operationes eliciendas Concedo: Nam sicut calor adjunctus siccо, vehementius urit, quam adjunctus humido, licet sit in æquali gradu; ita idem gradus genericus,

Logica.

& in eâdem perfectione adjunctus unius differentiaz, videtur esse præcellentior quam si alteri jungeretur.

Instabis. Differentia, quæ contrahit animal ad bruta, non est perfectior eâ, quæ contrahit ipsum ad hominem: irrationale enim non potest perfectius rationali. Ergo illa præcellentia operationum sensitivarum, non provenit à differentiis; sed ab animali inæqualiter participato.

Resp. Has præcellentias non provenire formaliter ab irrationali; alias sequentur omnia bruta, cum habeant irrationale, habere pariter tales præcellentias simul, quod tamen falsum esse constat: sed proveniunt à meliori organorum dispositione in ipsis brutis, quam in aliis, vel à differentiis specificis ipsa bruta specie distincta constituentibus, quæ differentiaz specialem habent activitatem ad tales operationes, secundum quam activitatem possunt esse perfectiores rationali, in quantum rationale determinat animal ad homines, ut in eis istud sit principium talium operationum: licet non sint perfectiores rationali, in quantum rationale est principium discursus, & ratiocinii in homine.

Dices 2. Plura sunt animantia, quibus animal non largitur omnes suas proprietates, scilicet visum, auditum, &c. Ergo nec totam suam essentiam eis communicat.

Dist. antec. Animal eis non largitur proprietates sibi convenientes ut animal est secundum se, quales sunt v. g. sensitivitas, mortalitas, corruptibilitas, &c. Nego; nulla Proprietas enim est species animalis, quæ non sit tates mortalis & corruptibilis: non eis largitur proprietates sibi convenientes: quatenus est determinatum ad aliquid ~~peciem~~; quales sunt visus, anima- lis sunt in dupli ci diffe- renia.

auditus. &c. Concedo; sicut enim esse gressivum, reptile, &c. non sunt proprietates animalis ut sic, alioquin omnia animantia essent gressiva, ita pariter esse visivum, auditivum, &c. non sunt proprietates animalis ut sic; sed tantum prout est ad aliquam speciem determinatum.

ris constans proprietatis, qua- Indivi-
rum collectio in uno, talis non repe- duis Phy-
ritur in altero: Haec autem proprietati des-
criptio.

Forma, figura, locus, tempus,
cum nomine, sanguis,
Patria, sunt septem, qua non ha-
bet unus & alter.

Declarantur. *Forma*, denotat statum in quo quisque reperitur, ille sanus, hic agrotus; ille sapiens, hic ignarus, &c. *Figura*: significat membrorum corporis dispositionem & colorem; hic claudus, ille rectus; hic niger, ille albus &c. *Locus*, regionem indicat, in qua quisque natus est aut demoratur: unde hic est Gallus, ille Hispanus. *Tempus*, etatem designat, unde hic juvenis, ille senex, &c. *Nomen*, diversam cuiusque appellationem declarat, hic Paulus, ille Petrus, & similiter agnomen. *Sanguis*, familiam & parentes exprimit, ex quibus habet hic quod sit nobilis, ille rusticus. *Patria*, est provincia seu natale cuiusque solum, unde hic est Parisinus, ille Romanus.

Licet autem hæc omnes qualitates: Quali-
vix in duobus individuis repertæ fue- ter hæ-
rint simul; non tamen ab eis desu- propri-
menda est ratio individuationis: Tum tates
qua- cùm sint accidentia jam sup- fuit ac-
ponunt naturam constitutam perfectè: cipien-
proindeque individualem: Tum quia de- de.

Duo tri-
plex In-
dividui
ceptio.

 UONIAM Species prædicatur de Individuis, tamquam de suis inferioribus, nec possit superioris natura, absque inferiorum cognitione perfectè detegi: idcirco post Speciei explanationem, merito censuit Porphyrius nonnulla de Individuis delibare. Illius itaque vestigiis & methodo inhærentes, Individui naturali & affectiones in præsenti sectione aggredimur explicandas.

QUÆSTIO I.

Quid & quosplex sit Individuum.

 NDIVIDUUM, juxta nominis ethimon; aliquid indivisum seu indivisibile designat; prout autem usurpatur à Philosophis, denotat aliquam naturali singularem alteri incommunicabilem; qualiter acceptum, triple solitò distinguitur, putè *Physicum*, *Metaphysicum*, & *Logicum*, de quibus hic aliqua sunt delibanda.

CONCLUSIO I.

Individuum Physicè sumptum re-
gè describitur, *Natura* *Singularis*.

CONCLUSIO II.

In dividuum Metaphysicè sumptu-
dui Me- tum describi potest, *Id quod ap-*
rapby- *sum est uni soli convenire.* Logicè ve-
sici *rò, Id quod aptum est de uno solo*
& Logi- *ci desiri predicari.*
pijo. Probatur, taliter definiendum est

ptio. Probatur, taliter definiendum est individuum, qualiter opponitur naturæ communis, universali, sed per primam, individuum opponitur naturæ communis; & per secundam, opponitur universali. Ergo, &c.

Dices ex Arist. 7. *Metaph.* c. 15. & ex Doctore ibidem, & alibi, singularia & individua nequeunt definiti sub ratione & conceptu singularitatis: Definitio enim fit per praedicata essentialia; singularitas autem nihil addit esse entia supra speciem; alioquin, Petrus v. g. distingueretur essentialiter à Paulò. Deinde Arist. in antepraedic. ait *Omnino individua, & qua sunt unum numerò, de nullò subiecto dicuntur*. Ergo individuum de uno non praedicatur.

Quomo^d *Resp. Ad 1.* Arist. loqui de definitione propriè dicta & constante generare & differentia, qualiter sola species definitur ; non autem de definitione descriptiva , quales sunt illæ , quæ in concl. declarantur. *Ad 2. dicatur.* co , eum loqui de prædicatione ordinatâ , & formalî ; non autem de inordinatâ , & identicâ , de quâ solùm hîc agimus.

Dices. 2. Individuum prædicabile est de multis; nam dici potest Petrus est individuum, Paulus est individuum &c. Ergo non de uno solo.

Dif. Individuum potest de multis
prædicari secundō intentionaliter, &
nomine tenūs, *Concedo*: primo in-
tentionaliter, quasi daretur aliqua

natura , vel realis quidam conceptus Nihil est
individualis communis Petro Paulo , commun-
&c. Nego. Sicut enim nomen *canis* ne indi-
conveniens cani marino , terrestri , viduis
& coelesti , nihil dicit ipsis commune _{sub ra-}
præter nomen , ita individuum , ni- _{tione in-}
bul dicit nisi nomen commune omni-
bus singularibus. Hæc autem eviden-
tius ut pateant , sit.

CONCLUSIO. III.

Non potest abstrahi aliqua ratio communis positiva ab omnibus individuis, qua de eis predicitur in quid, sub ratione formalis individualis. Hæc est expressa Doctoris subtilis sententia, quam indicat & tuetur pluribi: sed præsertim in 2. distinct. 3. q. 6. n. 14. ubi hæc habet. *Differ- rentia ultima* (seu *Individuales* sunt primò diversa; & idè ab eis nihil unum commune per se abstrahi potest. Et in 1. d. 23. quæst. unic. n. 6. Dico quod ab ultimis distinctivis & consti- tutivis personarum, nil potest abstrahi commune dictum de eis; quia illa sunt primò diversa, id est, nihil realiter includentia: tunc enim esset quarere per quid distinguenteruntur? Ex quibus sic.

103

Probatur conclusio. Si differentiae
individuales in aliquo communi po-
sitivo convenirent, nec essent primò
diversæ & totaliter oppositæ; debe-
rent distingui invicem per alias diffe-
rentias individuales: at falsum est
consequens. Ergo & antecedens.
Major constat, quæ enim in aliquo
conveniunt, & tamen sunt distincta,
debent distingui per aliquid diversum
ab eō in quō convenientiunt. Unum
enim & idem non potest esse princi-
pium convenientiarum & discriminarum: Ac
proinde si Petrus & Paulus v. g. qua-

tenus præcisè individua sunt, convenirent in aliquâ communi ratione individuali; sicut convenient in naturâ humanâ quatenus sunt homines, debent invicem distingui per alias differentias individuantes.

Alias fieret processus in infinitum.

Minor etiam patet. Si enim individua ratione suarum differentiarum individualium in aliquo communis invicem convenient, alias exigerent differentias quibus discrepant: de quibus differentiis rursùm quarti posset num in aliquo convenienter inter se; nec ne. Si dixeris eas non convenire: queram cur potius priores differentiaz convenient invicem, quám posteriores; cum utròbique sit idem principium convenientiaz. Si dixeris eas etiam conveniente invicem; rursus hæ debebunt subdistingui per alias differentias, de quibus cùm eadem poterit formari quæstio, constat apertere ex hoc sequi processum in infinitum.

Nec in dividuum effet singulare & de u-

& singulare, sed universale. Proba-

no solo tur, idèo enim natura humana v. g. non est singularis, sed universalis,
predicabile, quia est communis pluribus: Ergo à
sed es- simili, si ratio individui sit etiam posi-
tivè communis omnibus individuis, Individuum non erit amplius singulare, sed universale.

*C*onfirmatur 2. Differentia individualis Petri, v. g. *Petreitas*, est id quod Petrus distinguitur ab omni eō quod non est Petrus. Ergo non potest esse ratio cur Petrus cum aliquo aliò conveniat. Probatur antecedens. Petrus quatenus Petrus & ut hic se dicit homo, individualiter distinguitur ab omni aliò ente: At non distinguitur per differentias specificas & generi-

cas, in quibus cum aliquibus aliis entibus convenit, ut pater. Ergo per differentiam individualē. Ergo differentia individualis non potest esse ratio cur cum aliquo aliò individuo conveniat.

*R*eponunt aliqui. Hæc equidem esse vera de individuo distincte & determinate concepto: non autem de individuo indeterminate & confusè, ac per modum unius apprehensō.

*C*ontrà, nihil datur commune omnibus individuis, distincte & determinate cognitis. Ergo nec etiam confusè & indeterminate apprehensis. Probatur consequens, idcirco individua distincte concepta, nihil habent positivum commune; quia à parte rei sunt primò diversa: at quæ sunt primò diversa quovis modo concipiuntur, sive confusè, sive distincte, nihil à parte rei possunt habere commune intrinsecum & positivum;

Nihil datur communis intrinsecū positivū individuis etiam confusè et indistincte conceptis.

quod enim essentialiter & intrinsecè tale est, quovis respectu remanet semper tale. Unde licet intellectus per unicum actum possit apprehendere confusè & indeterminate omnes singularitates, seu differentias individuales per modum unius, & quatenus convenient in munere communis individuandi, singularisandi, & praedicandi de unō solō: non tamen revera per illum actum praescindit, ab eis differentiis aliquam rationem communem, quæ sit de ipsis praedicabilis sicut superioris de suò inferiori, eō scilicet modo quò universalia praedicantur. Sed tantum fibi representat aliquod munus commune ipsis differentiis.

Dices. 1. Doctor Subt. in 1. dist. 23. quæst. unicā in fine, quamvis contendat nihil positivum commune essentiale posse abstrahi ab ultimis differentiis; tamen facetur ab eis posse

Intellectus cōcipere potest aliquod munus communis differentiis individualibus; nam autem aliquā rationem cōmunem positivam.

abstrahi aliquid commune de ipsis prædicabile in quale, & per modum proprietatis, ait enim. *Potest dici quod ab individuis non tantum potest abstrahi species, qua dicit quidditatem individuorum, sed etiam aliquid quasi proprium.* Ergo censet Doctor aliquid esse commune ipsis differentiis individuantibus.

Distinguo consequens, censet aliquid intrinsecum positivum & essentiale ipsis esse communem, nego; aliquid

Doctor sôcedit quidem esse Doctoris mentem exinde patet, aliquid ubi dixisset in eadem quæstione numi. 6. nihil reale esse posse abstrahi ab ultimis differentiis, quia fieret progressus in infinitum; subdit, Et ideo omne commune abstractum ab eius, vel est conceptus omnino negativus, vel saltem non est conceptus quidam quidditativus unius rationis. Ceterum positivum, est autem quod aliqua negatio communis potest abstrahi ab illis ultimis, & hoc unius rationis. Omnia enim individua convenienter in modo incomunicabiliter & indivisibiliter existendi; qui quidem modus, est veluti individuum proprietas quæ de ipsis prædicatur in quale: Si enim quadratur qualiter Petrus existat v. g. rectè respondebitur, existit indivisibiliter & incomunicabiliter.

Deinde, respondens ad dubium quod proponit, quomodo negatio possit esse communis sine positivo.

Potest Respondeo, inquit, quod quantum negatio esse cōmunis absque aliquo positivo communi- cinq̄e diversis, et si nihil eodemune haberent, potest esse negatio communis; sicut non Sortes, est commune univocum ad omnia alia à Sorte; tam entia quam non entia. Addit insuper quod et si nonnumquam negatio communis conveniat rebus, quæ habent aliquid positivum communem, non

tamen esse necessarium ut illa negatio fundetur in illo positivo communem. Non rationalitas enim (inquit) convenit ultima differentie equi & asini, & non per commune in illis quibus convenit ista negatio: quia vel nihil est commune differentiis ultimis: vel si entitas est eis communis. Non tamen propriez entitatem convenit eis, talis negatio. Quibus patet Doctorem velle, nihil positivum & intrinsecum esse commune differentiis individuantibus: sed scilicet aliquid negativum & extrinsecum.

Dices 2. Petrus quatenus est individuum, magis convenienter à parte rei cum Paulo ut individuū; quam cum hoc aut illo equo. Ergo ab eis ut individua sunt, est abstrahibilis conceptus communis in quō taliter convenienter.

Distinguo antecedens. Sunt magis inter se convenientes per respectum quem uterque dicit ad naturam humanam, quæ ipsis est communis, Concedo: sive magis convenientes ratione sive differentiae individualis, Nego: Petreitas enim tam facit differre Petrum à Paulò quam ab equo; propterea quod differentiae individuales sint primò diversæ.

Vrgebis, Petreitas, & Pauleitas convenienter in hoc, quod utraque individuet naturam humanam; non autem eam individuet differentia individualis equi, Ergo illæ à parte rei magis inter se convenienter quam cum hac equinitate.

Distinguo conseq. Magis convenienter in conceptu reali intrinseco, & essentiali eis communem, Nego; magis convenienter in denominatione extrinseca, Concedo; quod enim Petreitas, & Pauleitas eamdem naturam singularisent, hoc est externum ad rationem formalem eorum individuationem.

Petrus
ut individuum
non magis convenienter
cum Paulo
quam cum E-
quo.

Quomo-
do dif-
ferentie
indivi-
duales
Petri &
Pauli
conve-
nienter

nis; etenim, ut se habet una species infinita ad alteram sibi oppositam; ita se habet unum individuum ad aliud: atqui una species nullam habet rationem realem communem, cum altera sibi opposita, in ratione speciei; sed tantum ratione generis. Ergo pariter unum individuum, nullam habebit communem rationem realem & essentialem cum altero, ratione individui, sed ratione speciei.

Quomodo species involvit totam essentiam, non autem totam entitatem suorum inferiorum: ita ut nullum sit praedicatum essentiale in Petró v. g. quod natura non verò totā humana secundūm se non includat, quia quidquid essentialiter de Petró praedicari potest, est vel animal, vel rationale, utrumque autem natura humana complectitur; non tamen quā talis, involvit Petreitatem seu illam entitatem à quā Petrus habet quod sit Petrus; quia natura humana secundūm se nullum individuum excludit, nec includit: sed ad ea est indifferens, & per individuales differentias determinabilis.

Dices. Aequè intrinsecè Petreitas determinat naturam humanam ad Petrum, & eum constituit in esse Petri, ac rationale determinat animal ad hominem quem constituit. Ergo si una differentia sit essentialis, talis erit & altera.

Distinguit antecedens Doctor, quare n. 12. aequè intrinsecè, id est, essentialiter Petreitas determinat & con- dualis non sit stituit, ac rationale Negat, id est essen- tialis. cieci quasi possibilem & potentialem, ac rationale determinat animal, Concedit. Nulla enim entitas quidditativa (inquit) dempta natura diuinā,

intelligitur quatenus est hæc, & incommunicabilis pluribus. Ergo illa entitas quæ de se est hæc, est alia entitas ab entitate quidditativa. Ergo non constituit totum in esse quidditativo, sed solum in esse numerali & individuali; quasi diceret, nulla essentia est individualis præter essentiam divinam; ac proinde nulla differentia individualis, est essentialis; omne enim essentiale est principium alicujus operationis: sic animal est principium sensitivitatis, & rationale est principium discursus: ac differentia individualis nullius operationis principium est, proindeque non potest dici essentialis.

CONCLUSIO IV.

*Individualum rotuplex est, quo sunt entia existentia: certum enim est existentiam esse rei singularis. Dividi tamen solet communiter ab Authoribus. In *Physicum*, *Metaphysicum*, & *Logicum*, de quibus supra. 2. In *Determinatum*, quod particulari nomine exprimitur, ut Petrus; & *Vagum* quod nullum determinatè significat, ut *aliquis homo*. 3. In *Demonstrativum*, quod pro nomine vel signo demonstrativo denotatur ut *hic homo*: & in *Hypotheticum*, ut *filius Mariae Virginis*, quæ appellatio convenire posset pluribus, si Maria plures genuisset filios: sed facta hypothesi, quod unicum genuerit per illam intelligitur Christus Jesus.*

QUÆSTIO SECUNDA.

Quodnam sit principium individuationis, sive qua sit rerum differentia individualis?

MIRUM sane quantum inter se dissentiant Authores in resolvenda hac proposita quæstione, in quorum referendis & refellendis sententiis hic inmorari supervacaneum esse judico; & sat esse genuinam hac de re Doctoris Subtilis sententiam paucis aperire.

CONCLUSIO UNICA.

Prinципium individuationis, seu unitas individualis cuiuscumque rei tam partialis, quam totalis; tam ~~accidentalis~~, quam substantialis; tam materialis, quam spiritualis, est aliqua *Entitas positiva*, realiter indistincta: sed distincta formaliter à natura qua individuatur, & hæc dicitur *Differentia individualis*. Hæc est Doctoris in 2. dist. 3. q. 6. à n. 9. &c.

Diffe-
rentia
indi-
vidua-
lis
est ali-
quid po-
litivum

Probatur. 1. Omnis repugnantia importat aliquid reale positivum ex quo sequatur: sed unitas individualis dicit repugnantiam quam habet natura singularis, ut communicetur multis. Ergo illa repugnantia importat aliquid reale positivum: Sed istud non est natura communis; quia hæc non habet ex se repugnantiam ut communicetur. Ergo istud est aliquid ab ipsa realiter indistinctum; at hoc est quod nominamus differentiam individualem. Ergo est aliquid positivum.

Quod
speciem
dividit

Deinde, sicut se habet genus ad speciem, ita se habet species ad individua; tam enim natura specifica est

indifferens, ut sit in hoc aut illo in dividuo, quam natura generica, ut sit in hac aut illa specie. Ergo sicut *tia* natura generica determinatur ad hanc *cistica* speciem per differentias specificas, ita natura specifica determinari debet ad individua per differentias individuales.

Denique, ea quæ non sunt eadem, nec secundum se tota ab invicem diversa, debent habere differentias, quibus ab invicem secernantur: sed Petrus & Paulus v. g. non sunt *Individua* idem realiter; sunt enim duo individualia realiter distincta; Nec etiam sunt diversi secundum se totos; quia *tinguit* ambo convenient in natura humana. Ergo debent habere aliquas differentias, quibus ab invicem realiter distinguuntur: sed ipsa differentia, non est alia ab ista realitate individuali & determinante naturam ad esse individui; ut patebit tum in solutione objectionum; tum ex infra colligendis. Ergo, &c.

Dices 1. distinctio fit per formam, vel per materiam: sed hæc entitas neutra est. Ergo, &c.

Resp. *Disting.* maj. distinctio fit *Differ-* solùm per formam *Physicam*, aut *rentia* *Metaphysicam* propriè dictam, Nego: *indivi-* *Etiam* fit per impropriè dictam, *Con-* *dualis se* cedo, risibile enim, v. g. discernit ho- *babet ad* minem à brutō; per aliquid se habens *modum* *forme* ad modum formæ *Metaphysicæ*, qua- *Metâ-* lis etiam est differentia individualis. *physicæ*.

Urgebis, forma perfectior est re cuius est; ipsam enim perficit: sed differentia individualis non, est perfectior natura specifica. Ergo non est forma.

Resp. Veram esse maiorem de formis essentialibus & quidditatis solùm; constat enim formas accidentales non esse perfectiores substancialiæ *essentia-* quam informant; differentia autem *les sunt* individualis non est essentialiter, sed *semp*er

184 DE DIFFERENTIA INDIVIDUALI.

perfectiores solum individualiter constitutiva.

subjectis; non vero forma *accidentales.* *Inst.* Quæ sunt posteriora generatione, sunt perfectiora, secundum Aristotelem 8. Metaph. Sed hec differentia individualis esset posterior generatione quam specifica. Ergo tales. esset illa perfectior.

Resp. Verum esse axioma Aristotelis in rebus distinctis realiter & per diversas actiones, productis quales non sunt illæ differentiæ; alias sequeretur proprietates esse perfectiores essentiis à quibus fluunt.

Dices 2. Actus supponit potentiam. Ergo actus singularis, qualis est differentia individualis, supponit jam naturam singularem; sicque eam non singularisat.

Dift. majorem. Actus constituens rem in esse suò, supponit eam consti- tuendam, *Concedo*: constitutam, *Nego*; rationale enim supponit animal ut cum ipso constituat hominem, & Petreitas supponit naturam huma- nam ut ipsi adveniens constituat Petrum.

Dices 3. Sequeretur in composito Physicò dari plures differentias individuales, quibus materia & forma individuantur, at hoc est absurdum.

Dari possunt plures differentie partiales in composite. *Respondeo.* Dari quidem plures differentias partiales, non autem totales, nec inde quidquam absurdum sequitur. Sicut enim in quolibet composito, in quo plures sunt partes, etiam plures existentiae partiales reperiuntur correspondentes pluribus partibus, ex quibus totum componitur; sic in eo esse plures partiales differentias individuales non est absurdum.

Dices 4. Si differentia individua- lis esset aliqua entitas simplex & Metaphysica; eò scilicet modo, quod differentia specifica & generica; se- queretur individua, quatenus indi-

vidua sunt, differre essentialiter. Pro- batur, quæ habent diversos gradus Metaphysicos, differunt essentialiter: atqui si differentia individualis sit entitas Metaphysica, cum ea sit di- versa in singulis individuis, individua diversos habebunt gradus Metaphysi- cos. Ergo, &c.

Nego sequelam majoris. & illius diversa probationis maiorem distinguo, quæ gradus habent diversos gradus Metaphysicos *Metaphysici essentiales*, seu genericos aut specifi- cos, differunt essentialiter, *Concedo*. Quæ habent diversos gradus Meta- physicos solùm individuales, diffe- rentur essentialiter, *Nego*. Jam enim satis aperuimus, & etiam amplius non ve- constabit ex dicendis, differentiam rò di- individualem, non induere rationem veri gradus partis essentialis.

Instabis. Omnis gradus Metaphy- sicus est principium alicujus opera- tionis propriæ; sic sensitivitas est principium operationis sensuum; rationalitas est principium ratiocina- tionis: Sed differentia individualis, nullius operationis est principium. Ergo non est gradus Metaphysicus.

Nego maj. Gradus enim corporis & Non substantiaz, nullius operationis sunt omnes principiū; licet sint gradus Metaphy- sici: unde differentia individualis potest esse gradus Metaphysicus, et si non sunt alicujus operationis principium.

Urgebis. Saltem gradus Metaphy- sicus, est radix alicujus proprietatis ab eo promanantis: atqui differentia individualis, nullius proprietatis est radix, nulla enim est proprietas in Petró quæ non sit in Paulô.

Nego minorem. Cum enim diversi homines ad diversa sint apti & nati, diversaque habeant activitates, & individualis propensiones; sic pariter dici pos- sunt habere diversas proprietates In- dividuales, quæ licet plerumque nos

nos lateant, nihilominus eas existere non debemus difficeri. Licet enim plurium herbarum virtutes & proprietates specificæ non innoteantur; non sequitur eas non existere.

Cetera, quæ Corollaria spectant ad hujus questionis enucleationem, aperta fient ex sequentibus collectib⁹.

*Differ-
entia
indi-
vidualis
est dis-
tincta
forma-
liter à
natura
commu-
ni.*

Ex his Collige 1. Differentiam individualē esse distinctam formaliter à natura communi: Tum quia illa natura de se & intrinsecè est communicabilis multis. Ergo debet fieri incommunicabilis & singularis per aliquid à se distinctum: Tum quia quod est per se, & à se incommunicabile multis, est essentialiter singulare; quod autem est intrinsecè singulare, in plura dividi nequit nec intrinsecè, nec extrinsecè. Unde natura Divina cum sit essentialiter singularis, in plura nequid dividi: at natura quælibet creata, est extrinsecè in plura divisibilis. Ergo debet fieri incommunicabilis per aliquid à se distinctum.

*Differ-
entia
indi-
vidualis
non est
repeten-
da ab
existen-
tia.*

Collige 2. Unitatem numericam non esse repetendam ab Existentiā rei; tūm quia existentiæ munus est ponere rem in actu, non autem reddere ipsam pluribus communem: Tum quia individua possibilia habent differentiam numericam, & numericè ab invicem distinguntur; certum est enim ab æternō, quod Petrus non est Paulus, prout uterque adhuc est tantum possibilis & futurus: Tūm sive quia individua per se reponuntur in prædicamentis; Ergo quidquid ad eorum constitutionem concurredit, debet etiam reponi: Sed existentia non ponitur in prædicamentis; omnia enim prædicamentalia abstractantur ab existentiā. Ergo illa non est principium constitutivum individui.

Logica.

Collige 3. Ex Doctore loco citato Nec à q. 5. differentiam numericam non materia erit repeti à Materia, sive affecta primis.

quantitate & aliis accidentibus, ut volunt aliqui Thomistæ: Sive tantum secundum se consideratā ut Alii contendunt. Tum quia, ut probat idem Doctor, Materia sicut & Forma ingreditur essentiam rei materialis: differentia autem numerica est extrà essentiam. Tum quia, remanet eadem numerō materia; in genitō & in corruptō: putā in lignō quod conburitur, & in igne qui ex combustionē gignitur. Atamen genitum & corruptum numero distinguntur. Tum denique quia, Res spirituales ad materiam nullum dicentes ordinem v. g. Angeli numero distinguntur, ut probant Theologi: quod si Thomistæ id negent, saltem negare non possunt intellœctiones & volitiones Angelicas multiplicari numero, licet cum materia nullum habeant commercium. *Nec objicias Arist. 5. Meth. c. 6. circa finem*, dicentem *Alio numero alia specie, alia genere, alia analogice unum sunt.* Numero quidem, quorum materia est una. Resp. enim cum Doctore l. cit. q. 6. n. 2. quod Arist. ibi accipit materiam pro illa entitate individuali, qua constituitur in esse materiali; non autem in esse formalis, pro ut quidditas dicitur forma: quia ista entitas non est quidditativa: patet & ista expositio, per illud quod subdit specie unum sunt quorum ratio est una, ratio enim ibi sumitur pro quidditate, que dicitur forma respectu esse individualis; quemadmodum enim materia non est præ ipua pars compositi Physici; ita differentia individualis, non est præcipua pars in compagno Methaphysico; natura enim specifica, est tota individui natura.

Aa

Nec ab ullo Accidente. Collige 4. Nec Quantitatem, nec accidentia simul sumpta, esse principia individuationis: Tum quia, quilibet substantia (saltem divinitus) potest existere sine quolibet accidente; non autem potest existere sine sua singularitate; existentia enim est rei singularis. Tum quia, ubi est formale principium individuationis, ibi pariter debet esse res per illud individuata: sed ubi est quantitas & alia accidentia, potest non esse res individuata; nam in adorando Eucharistiae Sacramento v. g. quantitas & alia accidentia panis remanent, non remanente substantiam panis. Ergo, &c.

Hanc ipsam veritatem probat Doctor in. 2.d. 3.q. 4.n. 3. pluribus rationibus. Quarum prima sic formari potest. Res eadem immutata. intrinsecè, non potest transire ab una singularitate ad aliam: sed potest transire à quolibet accidente ad aliud, eadem intrinsecè manens. Ergo non

Substantia habet ab accidente quod sit individua. Major patet, quia differentia individualis est intrinsecè individuo: Ergo non potest fieri hæc varietur, necessum est illud etiam variari. Minor etiam patet, Deus enim potest aliquam substancialiter spoliare omnibus suis accidentibus tamen novis accidentibus rursus induere; eadem tamen intrinsecè & substancialiter remanente; ac

1. Eadem in variata proinde non habet ab accidentibus quod sit singularis.

Confirmat Doctor n. 4. Implicat unam speciem immutatam intrinsecè, & suscipere novas differentias specificas, individualiter, via posse suscipere diversas differentias individuales: At una & eadem res suscipere potest alia & alia accidentia: Ergo ab eis non habet quod sit individua.

Probat 2. Omnis substantia ex i. Quia Arist. 7. Metaphys. est prior quolibet prior accidente. Ergo etiam substantia prima, seu individualis, est prior quilibet accidente: Ac proinde non potest fieri individualis per ullum accidentem. *Confirmat*, eo modo substantia prior est accidente, quò modò est subjectum accidentium: at substantia individualis maximè est subjectum accidentium. Ergo maximè hæc prior est accidente; ac consequenter ab eo non pendet ut fiat singularis.

Probat 3. Res quæ sunt unius 3. Quia prædicamenti, non possunt constitui per eas quæ sunt alterius prædicamenti: quia prædicamenta sunt invicem primò diversa: Sed entitas individualis est de prædicamento substantiæ. Ergo non potest talis fieri per ullum accidens quod diversum à substantia prædicamentum constituit. Alias egregias ac subtilissimas rationes videcamen- re poteris apud Doctorem locis laudatis, quas brevitatè studens omitendas esse duxi. Cætera quæ ad Individui naturam & proprietates spectant, congruentius enucleabuntur in Physica, tunc in Metaphysica.

SECTIO QUARTA.

De Differentia.

 A M E T S I naturæ ordine differentia speciem antecedat; ut potè cum sit illius unâ cum genere pars constitutiva; Atque hac ratione de specie dissertationem præcedere debuerit de differentia disputatio; nihilominus tamen cum species sit correlativum generis, Correlativa autem sine simul natura & cognitione, ordo doctrinæ postu-

labat, ut prius de specie quam de differentia fieret sermo. *Accedit*, quod cum Genus & Species ad eandem praedicamentalem seriem spectent, & in eadem rectâ linea collocentur, ut insuper habeant eundem modum praedicandi *in quid*; Prius de istis agendum fuit, quam de differentia quæ praedicatur *in quale*, & indirecte tantum ac in sola linea collaterali inter categorias sedem obtinet. Congruo igitur ordine de differentia jam est disserendum.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit differentia?

Discri-
men in-
ter be-
vocabu-
lo,
Dif-
finitum
Diffe-
rens &
Di-
versum.

NO T A N D U M. 1. quod et si hæc vocabula, *Differens*, *Diversum*, & *Differentium*, indiscriminatum usurpentur à Grammaticis; aliquid tamen discriminis in eis delitescere conjiciunt Philosophi cum Arist. 5. Metaph. 9. & Subt. Doctore ibidem: *Differentium* enim negat identitatem unius rei cum alia, sive interim illæ res invicem differant, sive non: *Diversum* autem negat omnimodam convenientiam, unius rei cum altera: *Differens* vero, indigit rem in aliquo cum aliâ convenientem, & in aliquo disconvenientem: indeque id per quod disconvenit, *Differentia* solito vocatur.

Notand. 2. Città controversiam admittendas esse rerum differentias, quas solus ille negabit, qui se à lapide, brutis & cæteris rebus rationis expertibus non discrepare fatebitur. Est autem differentia pars essentiaæ minus communis formæ respondens quemadmodum enim forma in physica determinat & perficit materia;

& simul cum illâ corpus naturale constituit, ita differentia determinat & perficit genus, & simul cum illo constituit speciem; Sic rationale determinat, & perficit gradum animalis & simul cum eo constituit hominem, consideratur verò differentia vel quantum est pars essentiaæ minus communis, per quam una res ab alia primari & essentialiter discrepat: vel quantum est tertium universale à cæteris distinctum. Priori modo dicitur unum aptum inesse multis ut pars essentiaæ minus communis, posteriori vero dicitur unum aptum praedicari de multis *in quale* quid.

Notandum. 3. Differentiam à Porphyrio, dividi in *Communem Propriam* & *Propriissimam*. Communis, non ita dicitur, quasi extremis invicem discrepantibus conveniat; iam enim non esset eorum differentia, sed convenientia. Propria similiter & Propriissima, non sic appellantur, quasi uni soli convenientia. Sed ed quodd prima oriatur ab accidente pluribus communis, 2. à proprietate, 3. à parte essentialiter constitutente. Sic *rationale* v. g. est differentia *Propriissima*, quâ homines differunt à Corvis; *risibile*, est propria; & *albedo*, est communis. Hic inquirimus qualis sit hæc divisio, & quantum earum, tertium universale constitutum?

Diffe-
rentia
triplex,
Commu-
nis,
Propria
& 1ro
priissi-
ma.

CONCLUSIO. I.

Pradicta divisio est quidem adæquata: sed non generica; nec unicæ. Probatur 1. pars, Illa divisio est adæquata, quæ omnia divisi membra complectitur: sed prædicta talis est. Probo. Omnis differentia petitur à formâ: sed omnis forma est vel es-
sentialiter constituens, ut *rationale*;

¶ a ij

vel fluens inseparabilitate ab essentiâ ut *r̄isibile*: vel sequens complemen-
tum & constitutionem individui à
quô separabilis est. Sed per primam,
habetur differentia *Propriissima*: per
secundam *Propria*; & per tertiam,
Communis: nullaque ex cogitati po-
test alia, quæ ad eas reduci non possit.
Ergo, &c.

Dices. Differentia Individualis,
sib nullò ex his membris dividenti-
bus continetur: Ergo hæc divisio non
est adæquata.

*Quo-
modò
diffe-
rentia
individua-
lis
dicit pro-
prietatis
constitutio-
nem.*

Nego antec. Differentia enim Indi-
vidualis, si comparetur ad speciem,
dici potest propria; quia non est ipsi
intrinseca formaliter, & est ab ea in-
separabilis. Si autem ad individua-
lē comparetur, dicitur propriissima: est
enim ipsis essentialis, quatenus essen-
tia & tiale sumitur pro principio intrinsecé
proprijs constitutivo.

Dices 2. Multa inter se distingun-
tur, non tamen ullis ex assignatis
differentiis; putè suprema genera,
quæ scip̄is differunt. *Deinde* Petrus
distinguitur à Bucephalō per humani-
tatem, quæ non est differentia: sed
species. Ergo, &c.

*Supre-
magma-
gera se-
non dif-
ferunt.*

Nego antec. & ad 1. dico, falsum
esse illa scip̄is simpliciter differre;
conveniunt enim in conceptu entis,
ipsis & per suas differentias constitutivas
invicem discrepant. At 2. dico, Pe-
trum differre à Bucephalō per huma-
nitatem; quatenus humanitas inclu-
dit rationalitatem, quæ est differentia
propriissima.

Homo *Inst.* Homo differt ab equo per-
differt animam rationalem, quæ non inclu-
ab equo datur in his differentiis. *Distinguo*,
per ani- *differet Physicè Concedo*: Metaphy-
mam *sic Nego*, h̄c autem loquimur de
rationa. *differentiis Metaphysicis*.

*sic non Meta-
physicè.* *Nec dicas* albedinem esse accidens
Physicum, quæ tamen est differentia

communis: accidentia enim h̄c con-
siderantur prout afficiunt subjectum,
& de ipso prædicantur; v. g. album
de homine, sic autem sunt differentiæ
Metaphysicæ, quia subjectum effi-
cient dissimile.

Probatur 2. pars. Illud quod ge-
nericè & univocè dividitur, debet *Predi-*
tribuere idem nomen, & eamdem na-
turam nomine expressam suis mem-
bris dividentibus: sed nulla datur natu-
ra, seu conceptus realis, communis his
tribus differentiis: quomodo enim
differentia *Communis*, & *Propria*,
quæ sunt accidentiales, in aliquo con-
ceptu reali cum differentiis *Propriissi-
mis*, quæ sunt essentiales, conveni-
tent? Cum ipsæmet differentiæ pro-
priissimæ v. g. *rationale*, & *irrationa-
le*, ut differentiæ sunt, in nullo invi-
cem convenient; sed se totis differant:
Nam si inter se in aliquo convenienterat
& se totis ab invicem non essent diver-
sa, deberent per aliquam aliam dif-
ferentiam ab invicem distingui, & sic
daretur processus in infinitum.

Nec valet dicere eas, convenire
in conceptu differentiali; quia quæ-
libet earum facit differre. *Dico enī*
hanc convenientiam esse tantum pe-
nēs nomen, non autem penēs con-
ceptum realem, ut à simili dictum
est de individuis.

Dico ergo cum Doctore q. 23.
univers. prædictam divisionem esse
analogi in sua analogata: id est, divi-
sionem unius, cuius nomen commu-
ne est membris dividentibus: sed res
nomine significata, alicui membro
tantum propriè convenit: aliis autem
impropriè & per similitudinem, ap-
propriationem & communem usum
dicendi, sicut docet Doctor l. citato
ex Aristotele I. *Elenc. c. 2.*

Quod autem talis sit prædicta di-
visio; satis aperte constat, cum sola

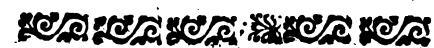
Sed &
analogi-
ca.

tatio differendi; differentiaz propriis sume perfecte conveniat: non enim res propriæ dicuntur differe per accidentia; alias homo albus secundum dentes, & niger secundum cutem, aut capillos, à seipso propriè discreparet, quæ nullus fatebitur...

sumpta, quæ est de quinto prædictabili Concedit: non se habet ad modum qualitatis determinantis naturam genericant ad esse tale, vel tale; sicut à pari, color qualificat & determinat partem ad esse album, aut nigrum, etiam Negat: nam ipsemet Arist. lib. 5. in qua Metaph. cap. 14. hæc, Uno itaque modo qualitas dicitur substantia differentia.

Ex his collige 1. Solam differentiam sola Propriissimam, hoc prædicabile constitutere; sola enim in quale quid prædicatur: alia vero non ita, ut infra patet.

Collige 2. Propriissimam univocè dividisi in Genericam, quæ prædicatur de specie diversis v. g. sensibile de homine & bruto; & in Specificum, quæ de pluribus numero diversis enumiciatur, v. g. rationale de Petro Quomo, & Paulo. Hæc ratione numerum, non autem diversitatis, duplex dicitur, scilicet Divisiva, seu determinativa genetis, & Constitutiva speciei; idem enim rationale dividit animal, & hominem constituit.

QUÆSTIO SECUNDA.

An & quomodo Differentia inferior involvit genus quod contrahit, & differentiam superiorē cui subjicitur?

 Um Differentia propriissima, quæ hoc universale inservit, possit comparari vel cum genere, quod dividit & contrahit, vel cum differentia superiori, cui subjicitur, ut videre. Est in arbore Porphyrianâ: Hinc duplex oriatur hic resolvenda difficultas, nimirum an & quoniodo irrationalitas v. g. includat animalitatem, quam

Aa iii

Defini-
tio dif-
feren-
tia.

Differentia (prout constituit tertium prædicabile) recte definitur, *Unum aptum prædicari de pluribus in quale quid.* Hæc est Doctoris q. 27. univer. concl. 2. Probatur, illa definitio est recta, in quâ nihil deficit, aut superfluit ad aperiendam definiti naturam: sed præsens est talis, Ergo: &c. Minor. prob. per prædicari in quale, sufficenter patet differentiam à Specie, & Genere distingui; hæc enim in quid, non autem in quale prædicantur. Per prædicari in quale quid, secernitur à Proprio & Accidente, quæ in quale vel reciprocè vel accidentario; non autem in quale essentialiter prædicantur.

Dices 1. Prædicta descriptio pugnat in Porphyrium; sic enim ille describit, Differentia est quæ de pluribus differentiis specie prædicatur in quale quid. Ergo non est admittenda.

Quare Nego antec. Porphyrius enim solam differentiam intermedium & supremam, non autem ultimam, prædicta definitione aperuit; quia ultima v. g. rationale, nequic prædicari de pluribus specie, sed de pluribus solo numero diversis: Nos autem, definimus differentiam essentiali in se, quatenus ad supremam, medianam, & infimam, est communis.

Dices 2. Differentia non est qualitas. Ergo nequic prædicari in quale.

Distinguit antec. Doctor in 3. d. 3. q. 1. n. 5. non est qualitas propriæ

contrahit ad hominem , & sensitivitatem cui subjicitur ; quæ ut evidenter patet.

Notandum 1. Entitatem illam , quæ differentia nominatur , considerari posse vel formaliter & in abstracto , ut cum dicitur *rationalitas* , vel materialiter & in concretō , ut cum dicitur *rationale*. Priori modo designat solam entitatem differentiæ secundum se considerat : Posteriori verò significat differentiam unā cum specie quam constituit , seu connotat speciem & pro specie supponit ; sic rationale designat hominem , ita ut rationale idem significet , ac homo. Licet jam apud Philosophos usus invaluerit , ut *rationale* pro *rationalitate* usurparetur. De priori acceptio ne differentiæ hic loquimur , non vero de posteriori.

Notandum 2. Duplicem (quoad Duplex præsentem difficultatem) esse rerum continentiam , *Formalem* scilicet & *Continentia* , ut à simili de prædicacione jam dictum est , 1. est , quæ unum Forma- lis & Identica . ita formaliter in aliò continentur , ut sit ejus pars essentialis ; sic v. g. *animal* & *rationale* continentur in homine. 2. Est quæ unum ita in aliò involvitur , ut ab eo realiter non separatur ; etiamsi non sit ejus pars essentialis ; sic *risibile* continentur in rationali , & vice versa.

CONCLUSIO I.

Differentiae non includunt formaliter genera : Nec in eis includuntur. Hæc est Arist. pluribi , sed precipue 4. Topic. cap. 2. ubi ait. Omne quod participat genus ; vel species , vel individuum est : Differentia autem neque individuum , neque species. Manifestum igitur quod differentia non participat genus.

Eandem sententiam propugnat *Quare Doctor Subt.* 1. posterior. q. 24. & *diffe-* 7. Metaphysic. q. 17. & in 4. d. 11. *rentia* q. 3. n. 48. Et probatur. Si rationa- *inferior* *res for-* *maliter* *non in-* *cludunt* *superio-* *res nec* *genera*, formaliter animalitatem & sensi- tivitatem , & in eis convenienter for- maliter , non secùs ac homo & bru- formaliter in ipsis convenientiunt , scipis non essent diversæ , quia in aliquo superiori convenienter ; ac proinde deberent per alias differen- tias sibi superadditas discrepare ; quæ superadditæ differentiæ , rursus in ali- quod superiori convenienter , vel non : Si sic , iterum per alias deberent dis- ferre , & sic dabitur processus in in- finitum : si non , cur hæc potius scipis discrepabunt , quam priores ?

Deinde. Sequeretur differentiam esse speciem. *Probarur* , omne quod habet prædicatum dictum de ipso in quid , & differentiam dictam in quæ quid , est verè species ; quia constat genere & differentiæ , & potest per illa definiri : sed talis esset rationalitas v. g. nam animalitas ipsis convenienter tanquam genus , & sensitivitas tanquam differentia. Ergo rationalis non esset amplius differentia , sed species. *Denique* si genus , putat animal , im- biberetur in rationali , animal bis esset in homine ; scilicet ratione sui , cum sit pars constitutiva hominis , & ra- tione differentiæ , quoniam in ea imbibetur , & sic homo esset bis animal , quod est nugatio.

Dices. 1. Illud est de conceptu for- mali & intinseco alicujus , sine quod istud perfectè nequit concipi : sed rationale v. g. nequit perfectè concipi sine animali. Ergo , &c.

Negari potest Major. Relatio enim v. g. concipi nequit sine termino & fundamento ; neutrum tamen est de non pos- illius essentia , hæc enim est ens respec- *Licet* *diffe-* *rentia* *non pos-* *illius* *essentia* , *hæc enim est ens respec-* *fit per-*

feliciter vivum, & illa sunt entia absoluta, *concipi* essentialiter à relativis distincta.

sine genere, non tantum animalitate, conceptu præcisivō & formam est li, Nego : Conceptu identicō & adæquatō, Concedo. Cum enim rationalitas sit formalitas ab animalitate diversa, etiam diversō ab ea conceptu formalī potest concipi ; cum autem sit eadem realiter cum animalitate, ejusque sit determinativa & distinctiva, mirum non est si adæquatō conceptu sine eā nequeat apprehendī.

Differētia concipi potest, sine genere, eiūsque sit determinativa & distinctiva, conceptu sine eā nequeat apprehendī.

Dices 2. Sensitivum est differentia respectu viventis quod est genus : sed sensitivum includit formaliter vivens : Ergo differentia includit formaliter genus. Probatur minor. Sensatio includit formaliter vitam ; est enim formaliter actus vitae. Ergo etiam sensitivum includit formaliter vivens.

Nego minorem, & illius probatio- nis nego consequentiam ; sensatio enim comparatur ad vivens tamquam species ad genus, quod includit, vel tamquam actus ad principium, à quo oritur ; sensitivitas autem ad genus, quod dividit, & à quo distinguitur.

Instatib[us], quod includit formaliter principium operationum vitalium, includit formaliter vivens : sed sensitivum includit formaliter principium operationum vitalium. Ergo etiam includit formaliter vivens Major patet, vivens enim, nihil aliud dicit quam principium operationum vitalium. Minor probatur. Quod includit formaliter principium sensationum, includit formaliter principium operationum vitalium ; sensations enim sunt operationes vita- les; atqui sensitivum includit formaliter principium sensationū. Ergo, &c.

Distinguo minorem. Si sensitivum sénatur adæquate, & in concreto, videlicet pro complexō ex gradibus viventis & sensitivitatis, Concedo : Si inadæquate & in abstractō, pro sola sensitivitate formaliter, & secundūm se considerata Nego. Sensitivitas enim in abstractō considerata, non est principium adæquatum sensationis & operationum vitalium ; sed est tan- tūm determinativa & contractiva viventis ad animal, quod est principium sensationum & operationum vitalium,

CONCLUSIO II.

Differentia inferior non includit superiorē formaliter. Hac conclusio sequitur ex præcedentī & insuper. Probatur. Si rationale v. g. includeret sensitivum formaliter ; illud includeret vel tamquam suum genus vel tamquam suam differentiam ; nihil enim formaliter includitur in aliō, nisi sit illius pars essentiālis ; nulla autem est pars essentiālis præter genus & differentiam : sed rationale non includit sensitivum neque ut genus, neque ut differentiam. Non quidem ut genus, alias rationale esset species : non etiā ut differentiam, quia differentia non debet latius patere eō, cuius est differentia : Sensitivum autem latius patet rationali ; convenit enim etiam irrationali : Ergo, &c.

Dices 1. Quod est de essentiā alii- cuius rei, formaliter includitur in illā : sed differentia superior est de essentiā inferioris. Probatur. Perseitas est differētia superior respectu rationalitatis : at perseitas est de essentiā rationalitatis. Probatur, perseitas est de essentiā substantiæ ; est enim differē-

tia illius constitutiva : sed substantia est de essentiâ rationalitatis. Ergo, & per seitas.

Nego minorem. Et ad illius probationem dico, rationalitatem non esse formaliter & essentialiter substantiam; sed tantum identice, quatenus scilicet rationalitas identificatur cum homine, qui est formaliter substantia.

Instabis, vel rationale est formaliter substantia; vel accidens, sed non est formaliter accidens. Ergo est formaliter substantia.

Nego minorem. Rationalitas enim non est formaliter substantia, nec accidens: sed solum est quid substantiale, seu eptitas constitutiva alicujus quod est formaliter substantia, non ratione differentiae, sed ratione sui generis. Unde homo v. g. praeceps non habet à rationali quod sit substantia formaliter: sed ab animali, quod directe subjicitur substantiae, tamquam illius species intermedia; rationale autem non directe subjicitur animali & in linea rectâ tamquam illius species: sed tantum indirecte & in linea collaterali. Unde animal quidem est substantia formaliter; rationale autem est substantia solum identice.

Dices 2. Nihil praedicatur in abstracto de aliquo, in cuius formalis conceptu non includitur: sed differentia superior praedicatur in abstracto de inferiori; ex Arist. 7. Metaph. c. 12. dicente quod *fusio pedis est qualiter peditas*. Peditas enim est differentia superior, in qua omnia animantia pedes habentia convenient, & à non habentibus pedes separantur: *fusio* verò est differentia inferior, qua animantia pedes fissos habentia, à non habentibus pedes fissos, distinguuntur. Ergo. &c.

Dicit. maj. Nihil praedicantur in abs-

tracto de aliquo, &c. praedicatione formalis, Concedo; identica, Nego; recta enim est hæc identica praedicationis rationalitas, est animalitas, quia hæ sunt eadem realiter, licet sint diversæ formaliter: & similiter distinctâ Min. neganda est conseq. Vel Dico cum Doctore locis cit. Arist. Differentium velle quod differentia superior dividi debeat per inferiores; non autem per alias: Et ideo dicit ibidem, per inferiores quod ad dividendum animal pedatum, non est dicendum aliud esse alatum, aliud non alatum; quia alatum, non est differentia pedis: sed dicendum, animalis pedati, aliud habet pedes fissos, aliud non habet fissos; hæ namque sunt differentiae pedum: non autem vult Arist. quod peditas praedicetur per se de fissione. De his fusius agemus in Metaph. ubi probabimus gradus Metaphysicos à parte rei esse ab invicem distinctos.

Dices 3. vitale est differentia superior, & sensitivum est differentia inferior: sed sensitivum includit formaliter vitale; si quidem sine eo concipi nequit, non enim magis copcipi potest sensitivum absque vitali, quam operatio sensitiva concipi non potest sine operatione vitali: sed operatio sensitiva concipi nequit sine operatione sensitivâ, est enim essentialementer actus vitalis: igitur & differentia inferior includit formaliter superiorum.

Distinguo majorem; vitale est differentia superior quæ habet etiam rationem generis respectu sensitivi, Concedo: quæ non habet rationem generis, Nego: & similiter distinctâ minor, Neganda est Consequentia: duplex itaque distingui potest differentia inferior & superior, una quæ beat in etiam rationem generis respectu differentiarum inferiorum, ut pedatum respectu

respectu bipedis, mobile respectu progressivi: altera quæ non concipiatur ut genus respectu inferioris differentiaz, sicut sensitivum respectu rationalis. Similiter differentia inferior duplex distingui potest, una quæ se habeat instar speciei respectu differentiaz superioris, ut bipes respectu pedati: altera quæ non sit species respectu superioris differentiaz, ut rationale respectu sensitivi. Fateor itaque concedi posse sensitivum non posse concipi sine vitali, etiam ut est differentia superior, quia vitale se habet instar generis respectu sensitivi: hic autem præcisè non est quæstio de differentiis, quæ habent rationem generis.

Dices: denique docet Aristoteles Metaph. in definitione rerum solum assumendam esse differentiam infimam, quia hæc superiores differentias complectitur, igitur differentia inferior superiorum continet.

Distinguo: inferior differentia superiores complectitur ratione sui, & ut præcisè differentia est, Nego: ratione generis quod contrahit, Concedo: sic enim rationale v. g. quod est differentia infima respectu hominis complectitur sensitivum quod est differentia superior, non quatenus differentia infima, sed quatenus contrahit animal in quo formaliter includitur sensitivum.

QUÆSTIO III.

Quales sunt Differentiae?

R. I. A sunt potissimum in praesenti quæstione resoluta venga. *I.* Ad denteur aliquæ differentiaz infimæ, quæ cum speciebus animalium reciprococentur? *2.* Au-

quælibet species infima constitutus per unicam& simplicem differentiam, an vero per plures? *3.* Quæ sint differentiarum proprietates?

Notandum i. Nos tantum cognoscere rerum ultimas differentias per raro proprietas & effectus, qui exterius apparent & nobis innotescunt, ac auctam præbent detectegeundi & conjicendi eorum rerum essentiales differentias. v. g. quia conspicimus omnem equum habinire, & omnem ignem calorem & siccitatem producere, inde colligimus esse aliquod principium essentiale in equo & aeneo igne, unde habitus, & cælestatio-
riuntur.

Notandum ii. Differentiam esse vel Genericam, vel tantum Specificam & Animaliam. Prima est interjecta seu media, quæ unum genus determinat & contrahit ad aliud, putat sensitivitas, quæ contrahit vivens ad animal. Secunda est, quæ genus contrahit & determinat ad speciem infimam, quæ nullatenus rursus potest fieri genus, sic rationalitas determinat animal ad hominem. Certum est autem quilibet speciem infimam non involvere solum differentiam ultimam: sed etiam omnes alias ipsi superiores; nam enim v. g. non solum rationalitatem sed & sensitivitatem, & corporeitatem, ac perseitatem, quæ sunt differentiaz superiores, essentialiter complectitur. Unde cum querimus, an species constitutur per unicam & simplicem differentiam, non censemus excludeendas esse differentias superiores: Sed difficultas solum est, an differentia ultima ita sit simplex aliqua entitas, ut ad speciei constitutionem & distinctionem plures entitates sibi adjunctas non requirat, v. g. an rationalitas sola sufficiat ad ultimam

*Non agnosco
non sum
tum re-
rum dif-
fren-
tia, nisi
per ea-
rum
proprie-
tates &
effectus*

*Species
infima
invol-
vit om-
nes dis-
feren-
tias su-
periores*

constituendum, & distinguendum hominem à quovis alio ente: an vero secum requirat risibilatem mortalitatem, &c.

tiarum complexio requiratur ad constituantem & distinguendam speciem; an vero sufficiat unica simplex, quæ cum ipsa specie reciprocari possit.

Sunt genera, ordinis respectu ad genus cui subjiciuntur: unctus: aliæ quæ subjiciuntur generi, quod unam patitur divisionem immediatam, ut animal respectu vivens; etenim vivens inmediate tantum dividitur in animal sensitivum & insensibilem: aliæ vero subjiciuntur generi, quod plurius patitur divisiones & quæ immediatas, ut homo respectu animalis; animal enim inmediate dividitur non solum in rationale & irrationale, sed etiam in sanguineum & exsanguine, respirativum & non respirativum, &c. Porro certum est species prioris generis per unicam differentiam constituit, nam animal sufficiens constituitur per sensitivum: itaque solum remanet difficultas de species, quæ subjiciuntur generi, quod plures immediatas patitur divisiones.

Est autem duplex capitalis hanc de referentia: sunt qui contendunt nullas differentias infimas simplices, quibus res constituantur, & ab aliis distinguantur, sed tantum subalternas, quarum singulæ seorsim latius pateant specie quæ definitur; simul autem sumptæ eam ex integrâ constituunt, & à ceteris distinguunt; sic hominem definiunt animal rationale mortale; nam, inquit, rationale latius patet homine, convenit enim Deo & Angelis, & sic non potest esse sola differentia hominis constitutiva & distinctiva; similiter mortale cum etiam bruto conveniat, non sufficit ad hominis constitutionem & distinctionem: at rationale & mortale simul sumpta reverâ hominem constituunt & à quolibet distinguunt: queritur itaque utrum hujusmodi plurium differen-

CONCLUSIO I.

Probabilis in quilibet specie infinitima unicam reperiri differentiam simplicem, quæ sit illius constitutiva & distinctiva à quilibet aliâ specie. Ita Doctor subtilis 2. poster. quæst. 52.

Probatur 1. ex Aristotele 8. metaphysicorum cap. 3. differentia respondet formæ: sed in rebus materialibus est unica forma specialis distincta à formâ aliarum rerum, putâ in homine anima rationalis, per quam homo in suâ esse ultimâ physicè constituitur, & à ceteris omnibus distinguitur: igitur etiam admitti debet unica simplex differentia per quam essentialiter constituitur, & à ceteris metaphysicè distinguitur. Deinde: Una species infinita differt ab aliâ specie infinitâ essentialiter, putâ homo à leone: atque non differt per differentias superiores, putâ sensitivitatem aut corporeitatem; per eas enim illæ duæ species invicem convenient: Ergo differt per aliquam differentiam ultimam, ac proinde, datur differentia essentialis ultima.

Denique: In quilibet specie infinitâ sunt aliquæ proprietates intrinsecæ, quæ alteri speciei infinitæ non competit. v. g. in homine esse admirativum, risibilem, &c. quæ convenire non possunt leoni. Ergo in homine est aliquod essentiale principium, à quo illæ proprietates oriuntur: Hoc autem principium non est genus, putâ animal, quod homini & leoni convenit. Ergo est differentia

hominis ultimò constitutiya; putà rationalitas.

Dices. Porphyrius hòc modò defines differentiam, *Differentia est*, inquit, *qua predicatur de pluribus specie in quale quid*: Sed differentia ultima non potest prædicari de pluribus specie. Ergo non datur.

Quare Porphyrius non definivit differentiam speciem ultimam. Respondeat. Doctor quæst. 27. universal. Porphyrium noluisse per hanc definitionem, definire Differentiam in communi; & quatenus tam medianam, quam insinuam complectitur; solum definiisse medianam & subalternam, eò quod illa tunc notior esset; tunc & illius usus in definitionibus, divisionibus, & argumentationibus frequentior.

Dices 2. illæ species plures requirunt differentias ad suam constitutionem & distinctionem, quæ ex quâlibet divisione sui generis requirunt & accipiunt unam differentiam: sed species subjectæ generi, quæ multas patitur divisiones immediatas plures requirunt, & accipiunt differentias ex divisione ipsius generis: sic v. g. Cum animal dividitur in rationale & irrationalis, in hac divisione homo sibi assunxit rationale quo distinguitur à brutis: cum idem animal dividitur in sanguineum & exsangue, homo sibi assunxit sanguineum quod distinguitur ab omnibus rebus sanguinem non habentibus, & sic de cæteris animalis divisionibus: igitur species subjectæ generi, quod multas patitur divisiones æquæ immediatas plures requirunt differentias.

Distinguo maiorem. Si illæ species accipiant unum gradum formalem in quâlibet divisione generis, per quem ab aliis specie distinguantur, Concedo: si habeant unicum gradum formalem virtualiter, omnibus divisionibus correspondentem & æquivalentem

nego: Porrò quælibet species per differentiam suam insinuam virtualiter & sufficienter distinguitur à quâlibet membro dividente genus. Sic v. g. homo per rationale sufficienter distinguitur à non sanguineo, non respirativo, &c. quippe nullum est animal rationale, quod reverè non sit sanguineum & respirativum; subindeque rationale determinans animal ad hominem, sufficienter distinguit ipsum hominem à quâvis alia animalis specie.

In statibz rationale convenit alteri ab homine: nimirum Deo & Angelis: igitur non potest esse principium sufficiens ad hominis constitutionem & distinctionem.

Distinguo antecedens rationale convenit alteri ab homine quatenus est differentia contractiva gradus animalis ad speciem ipsi inferiorem nego: quatenus est principium intelligendi & res cognoscendi cum judico, Concedo. Post rationale non est differentia hominis, ut est principium intelligendi simpliciter, sed ut est principium ratione mandi dependenter ab organis sensuum, quâ ratione nec Deo nec Angelis convenit.

CONCLUSIO. II.

Differentie simplices rerum confunditiva, cum ipsis speciebus reciprocantur.

Probatur. Illud reciprocatur cum aliò quod ipsi soli adæquatè convenit, nec ulli alteri simili ratione potest attribui: sed rationale v. g. ut est principium intelligendi per organa sensuum, ita convenit omni homini ut similitatione non possit alteri attribui: igitur cum ipso reciprocatur; adeò que verum est dicere *omnis homo est rationalis, & omne rationale est homo*.

B. b. ij.

Factos tamen quasdam esse species
quævidentur non habere differentiam
reciprocam, sicutem quæ nobis inno-
descat v. g. numerus ternarius & clemen-
tum, nam ternarius definitur ab Aris-
totele *numerus impar primus*. Postò
in hac definitione nihil est quod recip-
rocari possit cum tertario; non qui-
dem *nummerus primus*, nam binarius
est etiam numerus primus: neque
etiam *nummerus impar*, nam quinarius
est etiam numerus impar. Similiter
elementum, definitur *corpus simplex*
corruptibile: at in hac definitione ni-
hil est quod reciprocari possit cum
elemento: non quidem *corpus sim-
plex*, nam hoc commune est etiam
caelo: non *corruptibile*, quia hoc
commune est mixto sicut elemento;
itaque nisi aliae proferantur harum
specierum definitiones, nulla recipro-
cabitur cum te definita; ac subinde
species illæ non videtur habere diffe-
rentias reciprocas.

CONCLUSIO III.

Precipua Differentiarum porprie-
ties sunt 1. Quod superiores de-
rennia. inferioribus solùm identice prædicen-
proprie-
tas, est
- quid su-
perior
de infi-
riori
prædice.
sur so-
lum
identic
homo est rationalis, sed
homo est rationalis.
2. Quod 2. Est quod sint constitutivæ simul
sunt cons- & distinctivæ: ab eo enim habent
tituti- entia quod ad aliis distinguuntur, à
va, si- mul & distinctivæ: ab eo enim habent quod sint talia entia, &
non alia; atqui à rationali, v. g. ho-
mo habet, quod sit tale animal, &

nón aliud. Ergo, &c.

3. Quidam assignat Doctor in. 1. d.
17. q. 6. n. 9. est quod non suscipiant
magis & minus secundum se, ita ut 3. *Quod*
*non sus-
cipiat*
rationalitas v. g. non dicatur modò
magis modò minus rationalitas; sicut *magis &
minus*.
magis dicitur magis aut minus ca-
lidum per additionem, vel detractio-
nem alicujus gradus caloris; quia
(ut supra dictum est de Specie) *ef-
fentia rerum sunt sicut numeri*, qui-
bus nihil addi vel detrahi potest
quidditatis, quin varientur. *Quod* si
aliqui sint homines aliis acutiores ad
ratioinandum, & differendum, id
non provenit ab intensâ magis in eis
rationalitate; sed vel à meliori orga-
norum, & sensuum dispositione; vel
à perfectiori corporis complexione.

Dices aliquid potest esse magis aut
minus album secundum varios albe-
dinis gradus quibus afficitur, igitur
differentia essentialis albedinis potest
suscipere magis aut minus.

*N*e go consequentiam. Non enim
aliquid dicitur magis aut minus al-
bum, quod differentia albedinis sit
capax intensionis & remissionis, ita
quod una possit esse magis vel minus
albedo quam alia, sed quia albedo
habet entitatem divisibilem in plures
gradus ejusdem rationis: hinc cum
possint esse plures vel pauciores ejus-
modi gradus in eadem parte subjecti,
aliquid dici potest magis aut minus
album.

Urgebis esse disaggregatum visus
est differentia essentialis albedinis:
sed hæc differentia suscipere potest
magis aut minus, juxta varios;
igitur albedo suscipere potest magis
aut minus secundum suam differen-
tiæ essentialiem.

Respondeo permissa majore, distin-
guendo minorem: disaggregatum visus
entitatè consideratum, seu ratione

entitatis, & variorum graduum albedinis potest suscipere magis aut minus, Concedo; essentialiter spectatum & secundum suam propriam definitionem potest suscipere magis aut minus, Nego: tamen si enim una albedo ratione variorum suorum graduum possit esse altera intensior aut remissior, non potest tamen esse magis vel minus albedo.

4. Quod duæ differentiæ idem genus dividentes, ita sint incompositæ differen-
tiae sint siccâ, quam constiunt, nusquam incom-
pôssibi-
les in
eadem
specie
Meta-
physica. siccâ, ut ab hâc regulâ excipiatur totum Physicum, sive accidentale, sive substantiale, quod in se diversas admittit differentias; in homine enim Physicè consideratò, reperiuntur spiritualitas, & corporeitas; perfectas & inalietas, quæ sunt diversæ Metaphysicæ differentiæ: sed illæ in eâdem specie Metaphysicâ simul nequeunt inveniri. In substanciali euim, nequit esse perfectas & inalietas, & sic de ceteris.

Dices. Visi sunt aliquandò homines belluinæ simul & humanæ naturæ speciem ferentes, ut narrante D. Hieronymo, contigit S. Antonio, qui cum Dei jussu S. Paulum in horrendis vastissimæ solitudinis latebris delitescentem inquireret, & quod essent dirigendi gressus anxius haberet; & repente consperxit hominem equum Sanctus mixtum, cuius opinio Poëtarum bipo- Anton. centauro vocabulum indidit, verba vides sunt D. Hieronimi in vita S. Pauli Sasypos. Eremitæ, à quô cum S. Antonio quæsiisset quānam in parte servus Dei haberet? Ille nescio quid infrendens, & frangens potius verba quām

proloquens, inter horrenda ora senis blandum quæsivit alloquium; & dextra protensione manus cupitum indicat iter: Et sic patentes campos volucris transmittens fugâ, ex oculis mirantis evanuit. Hæc dum secum volveret S. Antonius exemplò; Inter saxosam convallim hand grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cujus extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Quem cum interrogasset S. Antonius, ab eo hoc responsum accepit. Mortalis ego sum, & unus ex Eremi accolis, quos variò delusa errore gentilitas Faunos Satyrosque, & Incubos, vocans colit. Legatione fungor gregis mei: præcamur, ut pro nobis communem Deum deprecemus, quem pro salutem mundi venisse cognovimus, &c. Ergo possunt duæ oppositæ differentiæ rationalitas scilicet & irrationalitas in unicâ naturâ reperiiri.

Nego consequentiam, & ad prædicta exempla, dico cum D. Hieronimò ibidem, ea vel fuisse belluina monstra; vel Diabolum hâc specie larvatum, ait enim S. Hieronimus: Utrum diabolus ad terrendum simula- Qui non verit: An ut solet, Eremus, Mon- erant struorum animalium ferax, istas homines quoque genuerit bestias, incertum ha- & bestia simul. bermus. Mens etiam S. Antonij, fuit sed vel monstra hâc tantum bestias fuisse: demæs; Refert enim ibidem S. Hieronimus, vel solu- D. Antonium audientem quæ Saty- lue. rous proferebat, ubertim faciem lacrymis rigasse, quas magnitudo latitia indices cordis effuderat.... Et Baculo humum percuiens aiebat. Ve tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris. Ac proinde salva semper manet nostri asserti veritas.

5. Proprietas est, quod differentia rentia sit perfectior gehere quod contrahit; est per- quia omnis actus perfectior est po- suo ge- tentia cuius est actus: sed differentia nere.

est actus respectu generis quod contrahit. Ergo est perfectior est.

Dices 1. Hæc proprietas congruit quidem differentiis, quæ elevant genus ad perfectiorem statum & gradum; non autem iis quæ illud ad statum & gradum imperfectiorem deprimitur; sic rationalitas v. g. potest dici perfectior animalitati, quia illa hanc elevat ad statum spiritualitatis; irrationalitas autem nihil perfectionis addit animalitati; inquit etiam velut imperfectiorem reddit, dum eam veluti coerget & limitat.

Respondeo. Replicam esse nullam, quælibet enim differentia est modo se habet ad genus, quomodo quævis forma Physica ad materiam Physicam; atqui omnis forma Physica perficit materiam, ut videbimus in Physicis: Ergo & omnis differentia perficit genus. Ad id autem quod additur illimitationem¹, aliquam importare perfectionem, exinde falsum appareat, quod materia prima sit omnium rerum maxime illimitata; & nihilominus omnium rerum est imperfessionis.

Dices 2. Volitio libera, est genus ad omnes volitiones liberas tam bonas, quam malas; sed differentia quæ ipsam limitat & determinat ad malam volitionem, non est perfectior ipsa volitione liberâ in communis; quippe cum per ipsam reddatur imperfecta. Ergo, &c.

Distinguo minorem. Illa differentia non est perfectior in genere moris, seu ut est ens morale, *Concedo*, est enim privatio restringendis: non est perfectior in genere entis; seu quantum est ens Physicum, & actus productus à potentia Physice operante:

Omnis Nego.

differen- *Hic obiter advertit*, quod etiam si tia entis quædam differentiaz nominibus ne-

gativis effrantur, v. g. *irrationale*, *positivæ*, non minus sunt in se reales & positivæ; alioquin speciem aliquam posse quæd potivè non constituerent, & sic brutum stirvum. v. g. non esset ens positivum; sed negativum seu privativum: ideo autem nominibus negativis exprimuntur; quia, cum quæ sint easum entitates, ignoreamus, cogimur eas per negationem oppositæ differentiaz notioris, indigitare: idcirco illæ differentiaz sunt negativæ quoad significacionem & vocem, non autem quoad rem significatam.

SECTIO QUARTA.

De Proprio, & Accidente.

 N aperiendis duobus ultimis prædicabilibus, diu non habet Porphyrius; quippe cum 28. lincolis utrumque complexus fuerit. Illius itaque methodo & brevitatibus insistentes, hoc utrumque unicâ hâc Sectione discutiemus.

QUESTIO PRIMA.

Quid, & quale sit Proprium

 *M*issis variis Proprii acceptionibus, ad præsentis questionis elucidationem minime deservientibus: hic tantum à nobis usurpatur, pro eo quod fluit à quâlibet natura essentialiter constituta; quodque solis inferioribus talis naturæ convenit.

Norand. 1. Illud nihilominus à Porphyriò in 4. membra distribui. *Quædrus* 1. Dicitur *Proprium*, quod convenient plex prii speciei, sed non omni, nec ceptio. semper; ut homini esse *Logicum*. 2.

Quod convenit omni speciei , sed non soli , nec semper , ut , homini esse bipedem ; 3. **Quod** omni & soli , sed non semper ; sic omni & soli homini (si credere fas est) convenit canescere in senectute. 4. **Quod** omni , soli , & semper speciei convenit , ut risibilitas homini.

Proprii & **Acci.** Notand. 2. cum Doctore in 4. d. 49. q. 2 Proprium , & Accidens communi in hoc convenire : quod utrumque sit extra prædicata essentialia rei cui competunt ; & idcirco utrumque vocari solet Accidens , sumptò nomine accidentis pro eō quod non est de essentiā rei. Sed in hōc differunt.

1. Quia proprium convenit inferioribus ratione superioris , Accidens vero è cōtra : ideo eam Petrus est risibilis , quia homo est risibilis : at ideo homo est albus , quia Petrus est albus. 2. Proprium sicut ab essentiā ; necessariam cum eā habet connexionem & reciprocationem ; eam indigit , & ab ipsā (si sit Metaphysicum) est inseparabile ; quæ omnia , Accidenti non competit.

Notand. 3. Cum eodem q. 20. uniusversi. Proprium sumi posse trifariam. acceptio 1. Pro illâ aptitudine seu passione Proprii. reali fluente à principiis essentialibus , qualis est risibilitas à naturâ humanâ profluens. 2. Pro relatione , quam dicit ad ea omnia quibus competit. 3. Pro illâ intentione addita huic reabilitati , à quâ habet quod sit prædicabile in quale , accidentale reciprocē. Primo modo , Proprium dicit relationem effectus ad causam , seu scaturigenim à quâ profluit. Secundo modo , dicit relationem ad naturam & ad eius inferiora quibus competit ; & ut sic , habet rationem alicujus communis. Tertio modo , dicit relationem prædicabilitatis ad inferiora quibus competit , & sic est universale.

CONCLUSIO I.

Solum proprium quarto modo sumptum , hoc prædicabile constituit.

Probatur. Illud proprium hoc prædicabile constituit , quod est prædicabile de multis in quale reciprocē & necessariō : sed tale solum tantum est hoc ; alia enim nec reciprocantur cum inferioribus , nec necessariam cum eis habent connexionem ; quia nec semper , nec omnibus insunt. Ergo , &c.

Dices esse medicum , bipedem , & canescere : Posse accipi duplīciter , 1. Actualiter , & sic sunt accidentia. 2. Apitudinaliter , id est prout homines apri sunt , & capacatem habent ad medicinam , & bipedalitatem , & canesciem ; & sic non sunt accidentia : sed vere proprietates intrinsecæ , & inseparabiles. Ergo nulla probatio.

Resp. Illa quidem posse bifariam considerari : Sed si apitudinaliter accipiuntur , dico jam non esse propria 1. 2. aut 3. sed quartō modō sumpta. quia omni , & soli , & semper speciei conveniunt. Ergo non debent apitudinaliter accipi , quatenus sunt propria 1. 2. & 3. modō accepta ; sed tantum actualiter ; sicutque sunt vera accidentia. Quod si bipedalitas aperte tundinalis possit alteri speciei ab homine competere , nempe avibus , &c. id non impedit quominus sit proprium 4. modo sumptum ; non quidem specificum , sed genericum , de quibus infra.

Dices 2. Risibilitas est proprietas 4. modo sumpta : sed non convenit omnibus hominibus , nec ab eis est inseparabilis : Crassus enim & Heraclitus dicti sunt irrisibiles ; propterè quod numquā riserint. Ergo pro-

primum hoc erit, pariter accidens.

Concedo Maj. sed nego Min. Et ad exempla probativa dico, quod etiam si praedicti homines actu nusquam riserint, non minus fuisse risibiles aptitudinaliter, & habuisse capacitem ridendi, sicut & habent ceteri homines: Tria enim in risibili possunt distingui. 1. Actualis risus. 2: Propensio & aptitudo ad ridendum. 3. Radix & principium istius aptitudinis. Risus actualis, se habet ut accidens respectu hominis. Risus aptitudinalis, est illius proprietas. Risus autem radicalis, est hominis essentia à qua talis aptitudo & capacitas ad ridendum profluit.

Vnde in forma. Risus actualis non convenit oīnnibus Hominibus *Concedo*. Risus aptitudinalis non eis convenit, *Nego*. In aptitudine autem, & non in actu, consistit Proprium quartō modō sumptum.

Dices 3. Universale debet respicere multa, quibus inesse & de quibus praedicari queat, tamquam unum de pluribus: sed Proprium quarto modo non ita est; comparatur enim cum unā tantū naturā specificā aut genericā: putā risibile cum humanitate mortale cum animali & planta. Ergo Proprium quarto modo sumptum, non potest esse universale: nec consequenter hoc praedicabile, constitueri.

Distinguo Majorem. Universale debet respicere multa, vel immediate, vel mediately, *Concedo*, immediately tantum, *Nego*. Minor similiter est distinguenda, proprium enim quarto modo sumptum, respicit quidem unam tantum naturam specificam aut genericam immediately: sed eā mediane, respicit omnia illius naturā vidua.

In statib. Arqui neque mediately pos-

test esse universale respectu individuorum, quatenus est proprium quarto modo sumptum: Ergo, &c. Probatur subsumptum. Proprium non potest esse universale respectu inferiorum generis aut speciei, nisi quatenus comparatur cum eis collectivē aut distributivē, at quovis modo cum eis comparetur, non potest dici universale; etenim si cum eis collectivē comparetur, non erit universale; universale enim debet comparari cum inferioribus & de eis praedicari non collectivē & indivisim; sed divisim successivē & distributivē. Si autem cum eis comparetur seorsim: putā mortale cum homine, bruto & planta, non erit amplius proprium quarto modo sumptum, quia uni soli non conveniet. Ergo proprium quarto modo etiam mediately non potest pluribus convenire ut universale.

Respondeo. Proprium habere rationem universalis respectu inferiorum illius naturæ cuius est proprium, quatenus illa natura in inferioribus suis dispersa, est una formaliter & multiplex specie aut numerō; ita *Proprius* quod proprium conveniat inferioribus, non præcisè quatenus inferiora *inferiora* sunt; sed quatenus involvunt nauram *ra illius* illam, cui tale proprium competit. *cuius est* Unde proprium genericum putā, quatenus *Moralitas*, comparari potest divisim *nūs illa* cum homine, planta & bruto, & de eis *natura* prædicari: non præcisè quatenus homo, aut bruto, aut planta sunt formaliter, multiplex cuius est proprietas, in eis est, *tplex* una formaliter & genericè; licet ratione differentiarum contrahentium & constituentium sit multiplex.

Vrgebis. Quod uni rei determinate tantum convenient, non potest esse universale: sed proprium uni duntata determinatè convenient, genericum

cum enim ita convenit uni generi; ut alteri non possit attribui: specificum similiter sic convenit uni speciei, ut altera species non possit esse ipsius particeps: igitur proprium non est universale.

Distinguo majorem: quod unum tantum rei tam immediate, quam mediate convenit, non potest esse universale, Concedo: quod uni rei ita convenit immediate, ut etiam conveniat ipsius rei inferioribus, non potest esse universale, nego: porro proprium, ita proprium est uni generi vel speciei, ut etiam eorum inferioribus conveniat: unde sub diverso respectu dici potest, proprium & universale. Nam dicitur proprium per respectum ad subiectum, cui immediatae convenit, & cum quo reciprocatur. Dicitur vero universale per respectum ad sua inferiora, sic *risivum* dicitur proprium per respectum ad hominem, & universale per ordinem ad Petrum & Paulum.

CONCLUSIO II.

*Statuitur &
explicatur pro-
prii de-
finis.*

Proprium (quatenus constituit quartum praedicabile) recte describitur, *Id quod est aptum praedicari de multis specie, vel numerò diversis, in quale accidentaliter necessariò.* Probatur. Illa descriptio est legitima, in qua nihil deficit, nec superfluit: sed praesens est talis. Ergo, &c. *Probatur Min.* per singularum descriptionis partium explicationem. Primo dicitur *unum aptum praedicari, &c.* quibus cum aliis quatuor convenit Additur *in quale*, quibus à genere; & specie secernitur; illa enim praedcantur *in quid*. Sequitur *accidentaliter*, per quod distinguitur à differencia *quaे in quale quid praedicatur*. Scribi Logica.

tur necessariò, per quod ab accidente segregatur; accidentis enim in quale contingenter praedicatur.

Hic adverte. Proprium quatenus constituit quartum universale, recte dividi in *Genericum*, quod convenit generi, v. g. divisibile respectu quantitatum: & in *Specificum*, quod convenit speciei immediate, & cù me diante, omnibus ejus individualibus, ut risibile respectu hominis. Et ratio est; quia sic recte distincta fuit Differencia: Ergo & Proprium sic recte dividitur, propter utriusque similitudinem. Deinde utrumque participat veram rationem & essentiam Proprietatis: sunt enim praedicabilia in quale accidentaliter necessariò.

CONCLUSIO III.

Racipue Proprii affectiones sunt. Proprietates Prima, quod genericum, cum solo genere, & Specificum, cum sola specie, cui convenit, formaliter centur. reciprocantur. Formales enim sunt hæc prædicationes. Omne animal, est mortale, ergo omne mortale, est animal. Similiter omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo. Sed non sunt tales hæc, omnis homo est mortalis. Ergo omne mortale est homo. Petrus est risibilis, Ergo risibile est Petrus.

2. Quod proprietates primò inter Rerum tentionales: latentes rerum essentias effundunt; ex aequali enim hinnitu, colligitur equum habere aptitudinem dignitatem ad hinnendum, quæ aptitudo cum in bove non conspiciatur, infertur equum habere naturam diversam à bove.

3. Quod non sint susceptivæ intentionis, aut remissionis, si non sint cipiunt elementares; cum enim proprietates magis ab essentiis profluant, & essentiae sint minus.

Cc

æqualis perfectionis in suis inferioribus, sequitur proprietates, esse taliter æquales.

Vnde provenit ad risum procliviores; id enim non major procli-vitas ad risum. *Nec referr quod aliqui sint aliis provenit ex majori facultate ridendi: sed ex meliori organorum ad risum inservientium dispositione: scilicet ex ampliori cordis latitudine, & splenis promptiori operationes; ab eis enim spiritus versus fauces emittuntur, qui dilatant musculos frontis & oris, unde requiritur labiorum deductio. Dixi si non sint elementares. Non enim infiior calorem ignis & frigus aquæ posse intendi & remitti: sed nec eas qualitates ad proprium esse reducendas censeo; sunt enim accidentia, à suis subjectis saltem divinitus separabilia.*

Sunt à suis sub-jettis omnino inseparabiles. *4. Est quod, à subjectis suis etiam divinitus sunt realiter inseparabiles: quia (inquit Doctor q. 33. univers. n. 2.) quotiescumque ponitur aliqua causa immedia naturalis, & necessariò causans, non per realem actionem, sed per emanationem, toties ponitur effectus: sed proprietas proficit necessario à forma specifica, v. g. risibilitas à rationalitate. Ergo si-
c ut fieri non potest, ut homo sit rationalis, & non habeat capacitatem ratiocinandi, quia talis capacitas necessariò fluit à rationalitate, ita simili-
ter fieri nequit, ut homo habeat rationalitatem, & non habeat risibili-
tatem ab ea necessariò profluentem.*

Probatur major: quæ se mutuò ponunt & tollunt, ut unò positò alterum ponatur, & sublatò tollatur, ea non possunt à se invicem separari, ne quidem virtute divinâ: at causa emanativa & effectum se mutuò ponunt & tollunt, quod probo: qui causa emanativa suæ existentiâ, causat, ita ut, qui ponit eam existere, jam ponat

eam causantem; at causare non potest nisi sit causatum: Ergo actu ponitur causatum, positâ existentiâ causa emanativa: Consequenter se mutuò ponunt. Causam verò emanativam causare suâ existentiâ, inde liquet, quia in eo distinguitur ab activâ, quod hæc præter existentiam jam distinctam habeat causalitatem, actionem scilicet, illius verò causalitas sit ipsa causa existentia. Si ergo Deus conservare possit causam emanativam ut effectum separetur, jam conservabit causam non causam, quod est contradicens, & Deo indignum: ex hypotesi enim quod effectum separatur, non erit causa, cum causa non sit causa actu, nisi causet, & effectum producat, effectumque ponatur, si non in esse, saltem in fieri: ex hypothesi verò quod Deus eam conservet in existentiâ, seu existentem, causa erit, cum existere non possit nisi sit causa, quia existentia est ejus causalitas, & qui ponit causam emanativam existere, ponit eam causare. Itaque si Deus conservare possit subjectum quod se habet ut causa emanativa, separatâ proprietate, quæ se habet ut effectum, quod immediatè emanat, jam poterit conservare causam emanativam sine effectu, id est, conservabit causam non causam, quod est contradictorium: at contradictoria Deus facere non potest.

Quod verò subjectum & proprie-
tas ita se habeant, ut causa emanativa & effectum (quæ erat minor principalis syllogismi) ceu quod proprietas ita immediatè fluat à subjecti essentiâ, ut ab eâ emanet, id est, existentia subjecti positâ, sine illâ alia causalitate ponatur, dubitati non potest, aut si quis dubitet, is aliquam actionem, ceu medianam causalitatem ab existentiâ subjecti distinctam, pro-

serat, quâ proprium à subjecto producatur; unde qui essentiam & existentiam subjecti ponit, jam ipsas ponit proprietates productas qui posterius separat ac tollit, nempe proprietates, & prius tollat scilicet subjectum, necesse est, cum positio subjecti in existentiâ sit, positio quoque proprietatum in existentia; existentia enim subjecti est existentia propriorum, ita ut nihil intercedat medium: nam si quid intercederet medium, jam propria non emanarent, sed actione transente fierent: non potest ergo Deus facere, ut existat subjectum non existente proprietate, aut contraria, nisi possit facere, ut idem simul existat, & non existat: Ergo propria nullâ ratione aut virtute, nec naturali nec supernaturali separari possunt, quod erat demonstrandum.

Dices 1. Homo non semper ridet. Ergo non est semper actu risibilis. *Distinguit conseq.* Doctor ibidem. Non est semper actu risibilis, id est, non semper efformat risum actualem, *concedit*: id est, non semper ei inest aptitudo ad ridendum, *negat*.

Dices 2. Omnis effectus est distinctus realiter à causâ; quia nihil producit seipsum: sed proprietates sunt effectus naturarum, quippe cùm ab illis pendeant & oriuntur. Ergo, &c.

Effectus *Distinguo*, omnis effectus productus per efficientiam, & actionem realem & Physicam, est distinctus realiter à causa, *Concedo*: effectus tantum productus per emanationem & resultantiam, est distinctus realiter à suâ causâ, *Nego*. Ad *Min.* dico, proprietates oriri & emanare à naturis; non autem per actionem realem produci.

Inst. Atqui id, quod producitur tantum per emanationem, etiam realiter à principio, à quo emanat,

distinguitur. *Probabis*, relationes tantum promanant à suis fundamentis: sed (patebit infrâ) illæ distinguuntur realiter à suis fundamentis. Ergo, &c.

Distinguo majorem. Id quod necessariò resultat ex posito solo fundamento, ab eo distinguitur realiter, *Proprietas necessariò non resultat ex posito solo fundamento; sed emanat ultra requirit alterius positionem, ut ab effectione emanet*: distinguitur à fundamento realiter *Concedo*: relatio autem non emanat necessariò ex solo fundamento; sed ultrâ requirit terminum; secus de proprietate, quæ ex positâ solâ essentia necessariò profluit.

Dices 3. Essentia non dependet à proprietate. Ergo independenter ab ea poterit conservari & existere. *Probatur antec.* Nullum prius dependet à posteriori; nec ulla causa ab effectu: sed essentia est prior proprietate, & illius causa. Ergo &c.

Distinguo antec. Essentia non dependet à proprietate tanquam à principio productivo, aut constitutivo, *Concedo*: tanquam à principio perfectivo, *Nego*: essentia enim quælibet dici potest necessariò pendere à tribus principiis. 1. Ab Extrinsecis, à quibus producitur in esse reali. 2. A Quidditativis, quibus constituitur. 3. Principiis. A Perfectivis quibus intrinsecè complicitur & perficitur: tales sunt omnes proprietates. *Majoris Probationem distinguo*, nullum prius dependet à posteriori, ut sit simpliciter, *Concedo*; ut sit taliter aut taliter; *Nego*: homo enim v. g. non dependet ab albedine ut sit homo albus. *Ad Min.* essentia est prior proprietate; prioritate naturæ seu conceptibilitatis, *Concedo*: prioritate existentiaz, seu entis intrinsecè completi *Nego*: proprietas enim intrinsecè perficit essentiam.

Cc ij

QUÆSTIO II.

Quid, quotuplex, & quale sit

Accidens?

OTAND. 1. cum Doc-

tore, q. 34. univers. n. 2.

Accidens dici posse no-

men primæ & secundæ in-

tentionis. 1. Modo designat rem for-

tuitò advenientem, qualis est inven-

tio thesauri à fodiente terram: Vel

rem alteri advenientem post suum

esse completum: idque bifariam: vel

enim ei solùm *adjacet*, ut arma, ves-

tes, &c. vel *adhæret*, ut albedo; &

hoc ultimò modo sumptum Acci-

dens, opponitur substantiæ, estque

Accidens propriè dictum. Quatenus

verò est nomen secundæ intentionis:

vel idem significat, quod secunda in-

tentio formata ab intellectu, & na-

nuris ab eo indita; & sic omnia uni-

versalia sub ratione universalitatis dici

possunt accidentia. Vel significat præ-

dicatum quod non est essentiale; &

sic convenit etiam Proprio. Vel sig-

nificant prædicatum non essentiale, nec

convertibile, sed contingens, & sic

est quintum universale, de quò hic

agimus.

Notand. 2. cuni eodem *ibidem*, q.

35. n. 2. & 3. hæc vocabula *esse in*,

seu *inesse* & *dici* seu *prædicari de*,

sumi posse tripliciter, scilicet propriè,

communiter, communissimè. Pri-

mo modo *inesse* significat id quod

prædicatur de pluribus per modum

adhærentis, & sic convenit acciden-

tibus communibus. 2. Idem significat

ac inhærente, & sic convenit omnibus

accidentibus sive communibus, sive

particularibus; 3. Idem significat ac

attribui seu prædicari, & sic *inesse*,
accipitur in omni prædicatione, sive
per se, sive per Accidens: directa-
vel indirecta, universalis vel singulare
in qua prædicatum dicitur *inesse* sub-
jecto. Similiter, *prædicari de*, sumi
potest propriè, & sic convenit iis
quæ de pluribus prædicantur in linea
recta; vel *communiter*, & sic conve-
nit omnibus universalibus, sive sint
in linea recta: ut Genera & Species;
sive in collaterali & indirecta, ut
Differentia, Proprium & Accidens:
vel *communissimè*, & sic convenit
omni prædicabili, sive per se, sive
per Accidens, sive communis, sive
particularis.

Aliquid
dicit po-
test pre-
dicari
de alio
tribus
modis.

Notand. 3. Accidens trifariam à
Porphyrio describi. Primò, *Id quod*
adest vel abest præter subjecti corrup-
tionem. Secundò, *Quod contingit*
eadem inesse, & non inesse. Tertiò
Quod neque genus, neque species,
neque differentia, neque proprium;
inest autem subjecto. Prima dicitur
descriptio Accidentis secundum con-
siderationem Physicam. Secunda di-
citur secundum Metaphysicam; &
tertia secundum Logicam: Physicus
enim considerat Accidentia secundum
modum quò adlunt vel absunt à sub-
jectis; Metaphysicus ea considerat
secundum eorum principia essentiali-
ter constitutiva, quæ sunt alteri *in esse*,
sumptò *in esse* pro principio radicali,
à quo profluit aptitudo naturalis ad in-
hærendum: & Logicus ea speculatur,
secundum modum quò de suis sub-
jectis prædicari possunt. Aliter, duæ
prioræ indicant accidentis primò in-
tentionaliter sumptum: postrema ve-
rò illud indicat prout secundò inten-
tionaliter accipitur.

Inesse
aliquis
sumitur
tribus
modis.

CONCLUSIO I.

Accidens primò intentionaliter sumptum, rectè describitur alterutra ex duabus prioribus descriptionibus. Probatur. Illa est recta accidentis descriptio, quæ ejus naturam à quâlibet aliâ distinctione indicat: sed tales sunt prædictæ, per eas enim Accidens ab omnibus substantiis distinguuntur; nullumque est, cui utraque illa descriptio non competit. Ergo, &c.

*Objic. 1. illud *abesse*, intelligitur vel de separatione reali; vel de separatione mentali, & per intellectum: si primum, non convenit omnibus accidentibus; multa siquidem inseparabilia sunt à subjectis, ut nigredo ab alis corvi, albedo à nive, calor ab igne, &c. Si secundum, definitio latius patebit quam definitum; quia convenit etiam proprietatibus quartæ modi sumptis, quæ separari possunt per intellectum: possumus enim concipere hominem absque risibilitate; eum scilicet concipiendo tantum ut est animal rationale. Ergo prædicta descriptio est nulla.

Resp. 1. illud *abesse* intelligi posse de separatione reali; nullum enim est accidens quod à suo subjecto, eodem remanente essentialiter & in esse existentia divinitus separari non possit: non sic autem de proprietatibus quartæ modo sumptis, quæ etiam divinitus, à subjecto suo nequeunt separari.

Nec refert quod Porphyrius dividit Accidens in Separabile, & in Inseparabile: per inseparabile enim, non intendit quod nullâ virtute possit separari; sed quod nonnisi maxima cum difficultate separetur: eo mo-

do quo ea quæ factu sunt difficultia, nobis esse impossibilia dicimus; sic Genes. 37. de fratribus Joseph dicitur quod non poterant ei quidquam pacificè loqui: id nonnisi magna cum difficultate & repugnantia.

Resp. 2. Cum Doctore loco cit.

n. 6. illud *abesse* intelligi posse de separatione mentali; cum enim Accidens non sit principium essentiale constitutivum rei; nec ab ejus principiis essentialibus necessariò fluat; sed proveniat: vel à conditionibus individuantibus; vel à temperamento; vel ab elementorum permixtione: hinc fit ut si adsit, nihil essentiale addat subjecto; si absit, nihil essentiae detrahatur à natura; proindeque sine ipso tres complectè perfectè & totalis intrinsecè concipi poterit.

Inst. homo v. g. etiam concipi poterit complectè essentialiter absque risibilitate: Ergo per hanc separationem seu abstractionem mentalem, Accidens à Proprio non seceretur.

Distinguit antec. Doctor n. 4. Quid sit concipi potest conceptu abstractivo, conceptus negativo, Negat. Conceptus autem Abstractivus est, quando una res concipitur non conceptu altera, v. g. quando concipitur homo ut animal rationale, non cogitando an sit risibilis, necne. Conceptus vero Negativus est, quando una res concipitur cum negatione alterius, v. g. si conciperem hominem hinnibilem vel ut non risibilem, negare risibilitatem de ipso. Proprietas autem concipi potest primo modo sine suo subjecto; non autem secundo modo: Accidens vetò utroque modo concipitur; subjectum enim album, non solum concipi potest sine ullâ albedine; sed & cum nigredine, absque eo quod varietur ejus essentia.

Objic. 2. Plura sunt accidentia; quæ non adlunt & absunt sine subiecti interitu; si enim absit calor vitalis; statim homo moritur; si adsist mors, corruptitur: combustio domus domum destruit, &c. Ergo prædicta definitio nulla.

Quomo-
do intel-
ligent-
Accidens adest, & abest sine subjec-
tidens
Concedo, quantum ad existentiam,
abest ab.
Nego: morbus enim lethalis, mors,
que sub-
jetti in-
ter. sū.
Resp. Multos multa ad hæc dissol-
venda respondere. Verùm germana (ligen-
tum est) ut mihi videatur (solutio est hæc,
Accidens adest, & abest sine subiec-
ti interitu, quantum ad essentiam,
adst & Concedo, quantum ad existentiam,
abst ab. Negi: morbus enim lethalis, mors,
que sub-
jetti in-
ter. sū.
et cetera. Non
mutatur per adventum, aut absen-
tiam cuiuslibet.

Quod autem hæc fuerit mens Por-
phyrii, exinde licet inferre, quod
per prædictam definitionem voluerit
distinguere Accidens primò intentiona-
litter sumptum, ab aliis universalis-
bus primò intentionaliter sumptis:
per autem abesse & adesse &c. sufficien-
ter hoc, ab aliis secernitur. Hæc enim
non possunt sic abesse & adesse immu-
tatà rei natura: quia si quid loco ra-
tionalitatis, & animalitatis Petro tri-
bueretur: vel si aliquod horum abes-
set, Petrus non esset amplius idem
essentialiter.

Respondeo 2. Sic distinguui posse
minorem, mors non potest adesse si-
ne interitu subiecti denominationis,
Concedo; sine interitu subiecti inhæ-
sionis, Nego. Revera enim mors non
potest adesse sine interitu subiecti de-
nominatio-
nis, nam v. g. mors non
potest adesse homini, quin pereat ho-
mo qui est subiectum denominatio-
nis: sed potest adesse sine interitu
subiecti inhæsionis: Nam illud sub-

jectum est materia, materia autem
non perit: sed solum perit id quod
denominatur vivens, v. g. homo, &
ideò dicitur perire subiectum deno-
minationis.

Objic. 3. Prædicta definitio com-
petit etiam animæ rationali, quæ
adest corpori post illius complemen-
tum totale, & abest ab ipso sine il-
lius statim sequenda corruptione. Er-
go, &c.

Neg. antec. Anima enim rationa-
lis, seu quælibet alia forma substancialis;
non adest subiecto per inhæ-
sionem; sed per informationem; ne-
que advenit subiecto undequaque
substantialiter completo: sicut adve-
nit Accidens: sed subiecto per eam
substantialiter complendo.

Dices 4. Inesseitas, seu inhæren-
tia potest accipi dupliciter; scilicet vel
quatenus est actualis; vel quatenus
est aptitudinalis: sed neutra potest es-
se differentia constitutiva accidentis:
non prima, quia separabilis est ab
eo, & de facto separatur in adorando
Eucharistia Sacramento, ubi acci-
denta sunt sine subiecto cui actu in-
hærent: non etiam secunda, quia
aptitudo est alicujus aptitudo, pro-
indeque nequit esse differentia primò
& essentialiter constitutiva rei cuius
est, cum eam supponat constitutam.

Resp. Hanc definitionem non es-
se quidem per differentiam propriam: *inhe-*
re sed per proprietatem quarto modo *non est*
sumptum, scilicet per inhærentiam ap-
titudinalem, quæ cum sit insepara-
bilis ab accidente, & nulli substantiæ
conveniat, iudicat Accidens distinguui
essentialiter à substantiâ; sicut hin-
nibilitas indicat equum habere di-
versam differentiam essentialiem à bo-
ve; etiam si nomen illius differentiæ
non lateat.

Inst. Multæ substantiæ possunt

inesse contingenter suis subjectis , v. g. forma substantialis , materia : vestes , arma , &c. possunt inesse homini , &c;

Resp. disting. antec. possunt inesse per inherentiam vel actualem vel aptitudinalem , quæ est modus inessendi proprius accidenti , Nego. Per confirmationem , vel juxta positionem , Concedo.

jectis quibus accidentunt : non quidem ut inhærent ; sed ut vel in forment , sicut formæ substanciales accidente materia : vel ut adjaceant sicut arma , vestes , &c. accidentunt corpori.

CONCLUSIO II.

Acciden-
tis des-
criptio.

Accidens (quatenus hoc universale constituit) rectè describatur *Id quod prædicari potest de pluribus in quale contingenter.* Probatur , Ea est recta Accidentis descriptio , per quam cognoscitur constitutum distinctum prædicabile ab aliis quatuor : atqui per *prædicari in quale* , distinguitur à Genere , & à Specie , quæ non in quale , sed in quid prædicantur : & per *Contingenter* distinguitur à Differentia , quæ in quale essentialiter : & à Propriò , quod in quale necessariò prædicatur. Ergo , &c.

Dices ; multæ substancialiæ prædicari possunt de subjectis in quale contingenter : si enim queratur qualis sit homo ? tam rectè respondebitur , est armatus , est vestitus ; ac respondeatur , est albus , calidus , &c. Ergo vel substancialiæ erunt de quinto prædicibili , quod est absurdum ; vel nulla est prædicta definitio.

Substan-
tie pos-
sunt ali-
quando
predi-
carū per
modum
acciden-
tis.

Resp. Concessò antec. simul cum primâ illatione conseq. negando id esse adsurdum ; licet enim hæ substancialiæ non sine de prædicamento Accidentis ; possunt tamen aliquatenus esse de illius prædicibili , & ad modum Accidentis prædicari de sub-

CONCLUSIO III.

MUltimode dividit potest Acci- *Variadens* 1. quidem in *Corporum Acci-*
dens , quod inest subjectis corporeis : & in *Spirituale* , quod subjectis spirituali- *divisio.*
bus inhæret. 2. In *Absolutum* , ut qua-
litas ac quantitas ; & *Respectivum* ,
ut relationes 3. In *Genericum* , quod
de multis specie diversis subjectis præ-
dicatur , ut albedo de nive , de cigno
de pariete , &c. & *Specificum* , quod
de multis solo numerò diversis sub-
jectis prædicatur , ut *Phylosophia* , de
Aristotele , Platone , &c. 4. à Por-
phyrio dividitur in *Inseparabile* ut
albedo à nive , nigredo à corvo , &
in *Separabile* , ut albedo à pariete.
Hæc autem omnia membra veram
Accidentis Logici participant rationem : prædicantur enim de suis sub-
jectis in quale contingenter.

CONCLUSIO IV.

Plures sunt Accidentis proprie- *Acci-*
ties : sed præcipua tres. 1. Quod dentia : sola accidentia proprie sint susceptiva possunt *suscipere* magis , & minus , id est intendi & remitti possint. 2. Quod sola sibi sint *magis* *minus.*
propriè contraria , ut albedo nigre-
dint , frigus calor , &c. 3. Quod sint *Substan-*
tialiæ indicativa , conservativa , *tiam in-*
& etiam primò destruictiva. Eam *dicent* ,
(inquam) indicant , quia sunt sola *& or-*
sensibilia : Eam conservant ; iis enim *nante*
omnibus corruptis , sæpe substancialiæ
percunt : Eam pariter destruunt , me-

diante enim calore, v. g. ignis quodlibet combustibile absunt; hæ autem proprietates convenient Accidenti primò intentionaliter considerato.

Queres 1. An Accidens constitutum prædicabile per ordinem ad sua inferiora, vel ad subjecta;

Accidens *constituit* *subjecta*; si enim conferatur ad inferiore, habebit rationem vel generis, *predicabile* v. g. color est genus respectu albedinis & nigredinis: vel speciei v. g. nem ad albedo respectu hujus aut illius albedinis, de iisque non in *quale*; sed in *quid* prædicantur. Est autem prædicabile Accidens in *quale contingenter* respectu solius subjecti cui inhæret; ac proinde constituit solum speciale prædicabile per ordinem ad subjecta.

Objec. Universale potest prædicari de suis inferioribus, etiam si actu non existant: sed Accidens nequit prædicari de suis subjectis antequam illis inhæreat; homo enim non dicitur albus ab albedine futurā. *Deinde*, universale debet esse commune & communicabile suis inferioribus: sed Accidens in uno subjecto non est aliis subjectis communicabile. Ergo non est universale per ordinem ad subjecta.

Dispri-
men in-
ter Ac-
cidentes
cetera
univer-
salia.

Resp. Ad 1. majorem esse veram de universalibus quæ necessariam habent connexionem cum suis inferioribus, qualia sunt quatuor prima universalia: non autem de Accidente, quod tantum contingentem habet connexionem cum subjectis, de quibus prædicatur,

Ad 2. Dico Majorem pariter esse veram de universalibus quæ identificantur suis subjectis; non autem de iis quæ eis contingenter adveniunt, & realiter ab eis distinguntur. *Deinde*, ab omnibus subjectis habentibus albedinem, abstrahitur per intellectum conceptus albi, illis communis;

& de ipsis prædicabilis in *quale contingenter*; & in hoc præcisè consistit universalitas, & prædicabilitas Accidentis.

Queres 2. Quomodo Accidentia prædicentur; an in abstracto, aut in concreto?

Resp. Prædicari solum in concreto, hoc est, quatenus involvunt subjectum de quō prædicantur: non enim dicitur *homo est albedo*; sed *homo est albus*.

Dices 1. Per terminum istum, *albus*: vel intelligitur sola albedo; vel intelligitur albedo & subjectum divisi; vel conjunctum: si conjunctum, hoc prædicabile erit ens per accidentem, & non unum & simplex. Si divisum, erit nugatio; nam subjectum bis prædicabitur, & dicetur, *homo est homo albus*. Ergo prædicari debet in abstracto.

Resp. Album significare primariò *concreta* formam inhærentem; & secundariò *suum de-* *subjectum* quod afficit, unde subjectum non prædicatur: sed sola albedo *formam* do denominativè, & connotando *denominative* subjectum cui inhæret; & ideo *album* significat subjectum affectum albedine.

Dices 2. *albus* in communi, prædictus ab omnibus albis in particuli, & de illis prædicatur in *quid*. Ergo ut sic, non constituit quintum prædicabile.

Resp. Album abstrahi posse duplicitate à suis inferioribus, vel enim abstrahitur ab inferioribus quibus inest essentialiter; qualia sunt alba particularia: vel ab inferioribus prædictis quibus inest contingenter, qualia sunt subjecta, putà dum album abstractur per intellectum à latte, & nive, & concipitur ut quid eis commune, & de ipsis prædicabile. Prior modò

modo ; reducti potest ad secundum
prædicabile : posteriori verò, quintum
constituit.

Inst. Subjecta non sunt inferiora
accidentis. Ergo respectu eorum
Accidens nequit esse universale.
Antec. constat ; subjecta enim vel
sunt substantiaz, quæ ab accidente
essentialiter distinguntur : vel quanti-
tas quæ ab aliis accidentibus est
diversa.

Quomo. *Distinguo antec.* Non sunt inferiora
do sub- ra quidditativa ; seu de quibus Acci-
jettæ di- dens prædicatur in quid. Concedo :
ci possint Non sunt inferiora qualificata, seu
inferiora Acci- de quibus Accidens prædicatur in
dents. quale Contingenter, Nego. *Vel aliter,*
non sunt inferiora accidentis in ab-
stracto, Concedo, non enim est recta
hæc prædicatio, *substantia est albedo:*
non sunt inferiora accidentis in con-
cretò, Nego, legitima enim est hæc
prædicatio *substantia est alba, quan-*
tias est alba.

Urgebis nec substantia, nec qua-
titas ullò modo possunt esse inferio-
ra accidentis in concretò. Ergo præ-
dicta responso nulla. *Probatur antec.*
Nihil datur commune univocum
rebus diversorum prædicamentorum,
quales sunt substantia & quantitas ;
sed si essent inferiora accidentis in
concretò, haberent aliquid commune
univocum, albo n enim v.g. univocè
conveniret substantiaz & quantitati.
Ergo, &c.

Nego. *Antec.* & *distingo.* *Maj. illius Quomo:*
probationis. Rebus diversorum præ-
dicamentorum nihil datur commu-
no univocum quod sit categoricum
Concedo : aliæ enim daretur aliquod
genus superius generatissimis predi-
camentis, & sic non essent supre-
genera categorica : Nihil datur com-
mune accidentale & qualificatum
Nego ; album enim univocè conveniret
substantiaz & accidenti.

TRACTATUS III. PRIMÆ PARTIS LOGICÆ.

De Terminis Categoricis.

Terminis omnibus arduis Entium rationis, & quinque Prædicabilium provinciis, jam in amoenissimum Categoriarum horum pedem inferre licet; in quo quidquid pulchritudinis, jucunditatis, & divitiarum, orbis continet universus, divinâ quadam arte reconditum, fas erit intueri. Hujus mirandi operis Authoremquidam cum Iamblico, Architam Tarentinum esse proclamat: sed reclamant omnes Peripatetici, qui ab Aristotele scriptum esse contendunt; & merito quidem, nam sibi brevitas, doctrinæ subtilitas, & eadem, qua in ceteris illius libris phrasis obscuritas, Aristotelem sapiunt. Illius Finis, est omnium prorsus entium creatorum, in nativum ordinem dispositio; ut quodlibet intellectus non promiscue, sed distinctè percipere queat. Objectum, sunt res omnes quatenus secundis intentionibus affectæ; ab invicem secernenda, & ordinanda. Partes sunt tres; nempe, Anteprædicamenta, Prædicamenta & Postprædicamenta; cuius partitionis rationem arbitror esse desumendam ex triplici supremorum generum comparatione. Comparari possunt inter se, inde nascuntur Æquivoca. Vel ad sua inferiora, unde series generum specierum &c. seu Prædicamentum exoritur: ad quorum intelligentiam necessaria est Univoci, & sequentium Regularum cognitio. Vel res unius predicationi conferri potest cum re alterius predicationi, & hinc exurgunt Oppositiones, modi Simultatis, &c.

DISPUTATIO PRIMA.

De Anteprædicamentis.

Predicamentorum præludia tribus explicat Aristoteles. Scilicet 1. Definitione Equivocorum, Univocorum, & Denominativorum; quæ idiomate græcō dicuntur Homonyma, Sinonyūma, & Paronyma. 2. Divisione duplii, scilicet eorum quæ dicuntur, & eorum quæ sunt. 3. Regulâ pariter duplii, in omnibus propositionibus servandâ, ut congruè fiant; quæ omnia sequentibus in quæstionib⁹ discutientur. Licet autem de Analogis nihil scripsit Arist: ne tamen quid int̄actum reliquissim videamur, peculiarem de eis conclusionem involvet.

QUÆSTIO I.

Quid sint Equivoca, Univoca, Denominativa, & Analogia.

Eorundem 1. Æquivoca sumi dupliciter; scilicet vel pro solo nomine, diversam naturam significante, ut nōmen *aries*, significans *Agnum*, *Syndus* cœlestē, & *Machinam bellicam*; quā ante bombardarum adinventionem, utebantur milites ad muros expugnandos: vel pro diversis naturis eodem nomine significatis. Prīorā vocantur æquivoca æquivocantia; posteriorā autem æquivoca æquivocata. Idem dicendum à pari de Univocis, Deno-

minativis & Analogis.

Notandum 2. Æquivoca orta esse ex vocabulorum penuriā. Cum enim rerum multitudo penè sit infinita, certus autem ac definitus sit vocabulorum numerus; hinc coacti sunt homines idem nomen rebus plane diversis imponere.

Vnde
orta sit
Æqui-
vocatio.

CONCLUSIO II.

Recè describitur æquivocum æquivocans, *Illiud* cuius nomen solum commune est alteri; res vero per nomen significata, diversa. Probatur, Ea descriptio est legitima, quæ descripsum indicat à quolibet aliò distinctum: sed talis est prædicta; nam per *Illiud*, cuius nomen commune est alteri, convenienter æquivoca cum univocis, quæ etiam habent idem nomen; Et per reliqua, distinguitur æquivocum ab univocis; quæ ultrà nomen communem, habent etiam naturam communem; & ab Analogis, quæ significant naturam partim eamēdēm partim diversam.

Dices Arist. Top. &c. cap. 2. afferit æquivoca non posse definiri nisi prius distinguantur. Deinde nihil definitur; nisi sit unum ens: sed æquivoca sunt diversa. Ergo, &c.

Resp. Æquivocum sumi posse tripliciter. 1. In genere, quatenus est quid commune omnibus æqui-

D.d. ij

212 DE ANTE-P RÆDICAMENTIS.

Aequivocis. 2. Pro voce determinata, quæ voca *suas* naturas diversas significat. 3. Pro ipsius diversis naturis eodem nomine significatis. 2. & 3. modò non possunt definiiri, quia sunt confusa & indistincta, & prius distingui debent quam definitantur: sed priori modò accepta, ea posse communi descriptione aperiri, nihil vetat: certum enim est omnia æquivoca convenire in assignata descriptione.

Inß. Ergo æquivocum in communi, erit univocum respectu inferiorum, cum omnia æquivoca in eo convenient; hoc autem absurdum est.

Aequivocum. Nego absurdum esse, æquivocum in communi convenire, unde in communi secundum denominationem mundi, omnibus æquivocis in particulari; convenientia hæc enim convenientia est tantum vocè de secundum nomen commune. **Aequivocum;** quod inventum est ad significare alicanda nomina, quæ diversas naturas in partibus excludunt.

Ceterum. Dices 2. nomen, *Ioannes*, est æquivocum respectu omnium hominum, quibus hoc nomen tribuitur: sed homines non habent diversam naturam. Ergo nomen æquivocum non significat diversas naturas.

Quoniam. *Disting.* Min. Homines habent *de nomine* eandem naturam individualem, nomine *Ioannis* significatum, Nego: non sibi habent eandem naturam specificam gulares nomine *hominis* expressam. *Concedo:* si cantat unde expressè notatur in descriptione posse, naturam debere esse diversam, sint aequaliter quatenus talis nomine æquivoco significatur; non autem quatenus aliud potest exprimi.

Idem dicendum de cane domestico, marino, sydereo, ac ceteris, similibus, quæ licet convenientiæ univocæ, quatenus sunt substantiaz corporeæ: non tamen sic convenientiæ, quatenus nomine *canis* significantur;

quia nomen *canis*, canem terrenum tantum propriè significat: cætera autem non nisi per quandam similitudinem, non in natura; sed in figurâ aut formâ externa.

Inß. Unitas nominis petitur ab unitate significationis, & conceptus, quem formamus auditò illò nomine: sed nos datur significatio & conceptus communis: alius enim est conceptus quem formamus de animali latrabilis, alius de pisce, alius de sydere: Ergo nomen *canis* nequit esse illis commune, nec illa simul significare.

Resp. Unitatem nominis, seu vocis, esse duplēm; *Materiale* scilicet, & *Formale*: Materialis est adunatio sillabarum nomen aliquod efformans, v. g. nomen *canis*, adunatum, ex *c* & *nis*: Formalis est usurpatio nominis ad rem aliquam, Duplex nominis unitas; *Materialis* & *Formalis*.

Unde ad object. unitas materialis desumitur ab unitate significationis, Nego. Formalis ab eâ desumitur, Concedo. Cum autem æquivoca dicuntur habere aliquod nomen unum cōstitutum, id intelligi debet de unitate materiali, non vero de unitate formalis.

Hinc collige. Äquivocationem propriè esse secundam intentionem; quia in rebus non existit (nisi fundamentaliter & objective), sed res est separata ex operatione intellectus diversa inter se comparantis.

Collige 2. Äquivoca potissimum ad duo capita revocari. Alia enim sunt à *Consiliâ*. Alia à *Casu*. Priora sunt nomina imposta ad res diversas significandas nullâ præhabitâ deliberatione, ut cum duo homines seorsim positi idem nomen duabus rebus omnino diversis imponunt. Posteriora sunt, quando ex consil-

Aequivoca
aliam à
casu:
aliam à
consilio

Equidem ratione & rationale idem nomen *voca* à diversis rebus imponitur. Quid *Consilio*, duobus modis contingit. 1. Ratione *alia propter similitudinem in figurâ & apparentiâ;* ita nomen homo tribuitur homini *nem;* alia vivo & picto propter similitudinem *ex solo bene placito.*

Equis *voca ex bene placito, alia ob spem, alia ob memoriam,* &c.

poteſt univoca; quia non eſt in eis numerō multiplex: ſed una & omnino indiviſa.

CONCLUSIO II.

Denominativa definiuntur ab Aristotele, *Illa que ab aliō ſuam defumunt appellationēm, à quō, ſold casu & determinatione differunt.* v. g. *Logicus* à *Logicā*, *fortis* à *fortitudine*, *justus* à *justitiā*, &c.

Advertendum autem ad rationem Denominativorum, tres præcipuas requiri conditions. 1. Ut forma denominans sit accidentalis, cujus defectu *humanitas* ab *homine* non dicitur propriè denominativa. 2. Ut convenienter initio, & different in fine prælationis; hinc *musica* adjectivè sumpta, non dicitur denominativa à *musicā* denominante, quatenus substantivè sumitur; quia diversam non habent terminacionem. 3. Ut denominatum & denominans, eamdem habeant significacionem; hinc *studiosus*, non dicitur denominativum à studiō; quia *studium* significat diligenter & assiduam exercitationem; *studiosus* verò hominem virtute præditum indicat.

Vel si mavis, Denominativa omnia ad tria capita revocabis, quorum aliqua dicuntur secundum rem tam et studiosus à virtute. Alia secundum nomen tantum, ut *Alexandria* ab *Alexandro*. Alia tandem secundum nomen & rem simul, ut *justus* à *justitia*.

Tres requiruntur conditions ad Denominativa.

Denominativa ad tria capita reducuntur.

CONCLUSIO IV.

Analogum non mediatur inter aquivoca & univoca, tanquam quid ab illis distinctum. Hæc est

Dd iij

CONCLUSIO II.

Univoca univocata describuntur. *Illa quorum nomen commune est & ratio substantia per nomen significata, eadem.* Hæc colligitur ex præcedenti; etenim per nomen *commune*, convenienter cum *equivocis*: & per cætera verba, ab eisdem differunt: *homo enim*, v. g. non ſolū significat nomen *commune* *Petro & Paulo*: ſed & *naturam humanam utriusque communem*.

Adverte autem vocabulum *Substantia*, non ſic eſſe intelligendum, quaſi ſolæ naturæ ſubſtantiales dici debeant univocæ: ſed indicat quamlibet naturam & rationem eodem nomine multis convenienter.

Adverte 2. vocabulum *eadem*, non designare aliquam rationem unam unitate numerica in omnibus univocatis: ſed ſolū unam unitate formali: nullus enim gradus Metaphysicus eſt unus & idem numerō in singulis individuis; ſed tantum unus unitate formali: Hinc natura Divina, eis communis tribus. adorandis Personis; tamen dici non

214 DE ANTE-PRÆDICAMENTIS.

contra Thomistas. Colligitur ex Arist. qui cùm ex professò egerit de æquivocis & univocis, ut appareret quædam reponi deberent in prædicamentis, & quænam ab eis excludi ; nullam analogorum fecit mentionem, id autem non tacuisse si admittenda censisset ; quia de iis, sicut & de prædictis dubitari posset, an in prædicamentis includi , vel ab eis excludi deberent.

Probatur ratione, Analogia solitò dicuntur à Philosophis. *Ea quorum nomen commune est & ratio nomine significata, partim eadem, partim diversa.* Sed ea sunt vel æquivoca , vel univoca. Ergo non medianit inter utrumque. *Prob. Min.* Omne nomen commune pluribus , significat rationem , vel eamdem , vel diversam ; quia inter idem , & diversum , non datur medium : sed nomen significans eamdem naturam communem pluribus, est univocum; & quod significat diversam , est æquivocum. Ergo , &c.

Dices. Analogorum descriptio , non coincidit cum descriptione Univocorum , nec Æquivocorum. Ergo nec eorum natura. *Prob. antec.* Univoca habent naturam eandem simpliciter ; Æquivoca autem habent naturam diversam simpliciter ; Analogia verò habent partim eandem , partim diversam. Ergo , &c.

Analo-
gorum
descrip-
tio coin-
cident se-
cundum rem , & Philosophicum
sundum conceptum Nego : hæc enim voca-
rem cum partim eadem, partim diversa
descrip-
tionem
Univoco

Disting. *antec.* Non coincidit secundum verba , & grammaticalem sensum transeat : non coincidit secundum rem , & Philosophicum conceptum Nego : hæc enim vocabula partim eadem, partim diversa non accipiuntur conjunctivè , quasi natura una & eadem , sit essentialiter

partim eadem , & partim diversa ; *rum &*
Æquivo-
corū:
licet non
coinci-
dat se-
cundūm
verba.

hoc enim repugnat : sed disjunctivè ita ut sit sensus, nomen analogum significat , vel eamdem naturam , vel diversam ; in quô differt à nomine univocō , quod solum significare potest eamdem naturam, & ab æquivocō quod solum diversam indicat : unde toca difficultas est tantum de nomine.

Inst. Saltem dari potest æquivocum purum , & univocum purum. Ergo inter utrumque mediabit Analogum.

Distinguo. consq. Mediabit ratione naturæ per nomen significatæ , *Analo-*
Nego , ea enim vel est eadem, & sic
univoca , vel diversa , & sic erit æqui-
voca : mediabit ratione modi , quod
ipsa natura participatur ab inferiori-
bus, Concedo. Unde si naturæ aliquæ diversæ participantur , servatâ tamen aliquâ similitudine , erit æquivocum analogum ; si vero eadem ratio com-
partitur. *Mediat*
inter u-
nivocā
& equi-
vocum
ratione
nature :
sed ra-
tione
modi
quod na-
turapar-
ticipa-
tur.

analogatæ , seu quot sint Analogia ?

Quares quot modis res dici possint analogatæ , seu quot sint Analogia ?

Resp. Analogia reduci ad tria membra : aliqua enim sunt analogia In-
equalitatis , eorum scilicet , quæ habent idem nomen & eamdem rationem : sed diversumodè , & ihæqualiter participantur ; sic ens respectu Dei & Creaturarum , respectu Substantiarum , & Accidentis , dicitur analogum inæqualitatis ; quia nobilius à Deo quam à creatura : & nobilius à substantia , quam ab accidente participatur.

Alia Analogia Attributionis , & vel at-
ea sunt , quorum ratio est diversa in tribu-
analogatis , quæ habent tamen ad
invicem ordinem & respectum ; sic
sanum , dicitur nomen analogum ; at-
tributionis , respectu hominis , medi-
cinæ , & sanguinis : Sanitas enim est
valdè diversa in illis , quia est in Ho-

mīne formaliter, & realiter; in medicinā virtualiter & effectivē; potest siquidem eam causare, & in Sanguine indicativē; quia suō colore, & consistentiā sanitatem indicat, vel ægreditūnem.

*Ratio signifi-
cata est
formaliter in so-
lo præcipuo a-
naloga-
verò de-
nominati-
tive.*

*Ex his Collige Rationem per nomen analogum significatam, esse tantum in præcipuo analogato verè, propter in se præcipio & formaliter: in aliis vero solum denominative, significative; & metaphorice, ut patet in nomine *Satato*: in nī quod tribuitur animali, pharmaceuticō, ambulationi; cibo & pulsui arteriæ &c. ita tamen ut designet sanitatem convenientem soli animali formaliter & primariō, ceteris verò solum secundariō & per quandam convenientiam aut connexionem. Sanitas enim, quæ consistit in debitā & ordinatā temperie quatuor primarum qualitatū, soli animali formaliter congruit, ceteris verò competit per ordinem & relationem ad animal; pharmacum enim in animali causat sanitatem, ambulatio eam fovet, cibus servat, pulsus arteriæ indicat, &c.*

*Quomo-
do nomē
analogū
debeat
sumi pro
nobilio-
ri signi-
ficato:
& quan-
do non.*

*Hinc tritum illud axioma Analogum in ratione possum sumi-
tur pro nobiliō significato. Unde
cum absolute proferunt nomen *Sanum*, semper debet intelligi animal
debita temperie affectum, nisi quid-
piam addatur, quod propositionem ad
aliud detorqueat, putā si dicatur, hoc
manduca, nam sanum est, tunc no-
men *sanum* non animal, sed cibum
designabit.*

*Vel pro-
portio-
nis.*

*Alia deinde Analogia Proportio-
nis, quæ habent nomen commune
& rationem diversam; sed tamen in
aliqā proportione, & similitudine
conveniunt; sic Christus dicitur sol
Oriens: quia sicut sol Oriens mun-
tenebras pellit; ita Christus Domi-
nus, ignorantia, & peccatorum cali-*

*gines, miraculis & oraculis propul-
savit, &c. Sic etiam inferiores par-
tes scamni; montis, & hominis
sunt analogia proportionis in nomine
pedis. Siquidem illud nomen com-
mune habent propter similes rationes
ad scamnum, montem, & hominem;
eadem enim est ratio inferioris partis
scamni ad scamnum, quæ montis ad
montem, & quæ hominis ad homi-
nem: nam sicut pars inferior hominis
sustinet reliquum hominis, propterea
pes hominis appellatur, ita inferior
pars scamni scampum, & montis
montem sustinere videtur.*

*Corollaria. Ex his collige 1. in Analogis proportionis, res nomine Analogi significatas, ita esse diversas, ut tamen in hac diversitate reluceat aliqua similitudo. Sic superior qui præst Communitati, & Nauta qui navem moderatur, dicuntur analogiē gubernatores: quia ita differunt in ratione & forma gubernandi, ut tamen in aliquo convenienter. Hinc Analogum in ratione possum sumi-
tur pro nobiliō significato. Unde cum absolute proferunt nomen *Sanum*, semper debet intelligi animal
debita temperie affectum, nisi quid-
piam addatur, quod propositionem ad
aliud detorqueat, putā si dicatur, hoc
manduca, nam sanum est, tunc no-
men *sanum* non animal, sed cibum
designabit.*

*3. Ut in analogo proportionis sint
quatuor termini, qui inter se compa-
rentur: Sic dum fit comparatio inter
fontem & cor, ratione principii in
quo analogiē convenient; sic fieri
folet talis comparatio. Ut se habet
fons ad rivulos; ita se habet cor ad
venas. In quā analogiā hi quatuor
termini reperiuntur: Ex una quidem
parte, *Fons & Rivulus*: ex altera
verò, *Cor & vena*.*

*Collige 2. Quod in analogis attribu-
tionis illud est præcipuum analogum
ad quod præst̄im attinet forma
per nomen analogum significata: qua-
propter animal est præcipuum analo-*

gatum inter ea quæ dicuntur sana; ram ut mox dicebamus ad ipsum maximè pertinet sanitas quæ per istam vocem analogam, *Sanum*, expressè designatur: in analogis verò *portionis*, illud est præcipuum analogatum, cui propriè convenit nomen analogum, & ad cujus similitudinem cæteris tribuitur, quare pes hominis est præcipuum analogatum in exemplò allatò, cum ipsi propriè conveniat nomen pedis, cæteris verò propter similitudinem, quam habent cum eo, unde sequitur nomen analogum solitariè sumptum designare præcipuum analogatum.

Collige 3. Hoc esse discrimen inter *Æquivoca*, *Univoca*, & *Analoga proportionis* quod *Æquivoca* in solo nomine convenient: *Univoca* in re & nomine: *Analoga* verò in eodem nomine & re sint ita diversa, ut tamen aliquam similitudinem habeant.

Analogi proportionis descrip-
tio. *Hinc* potest hæc formari *Analogorum proportionis* descriptio. *Analogia* sunt ea, quorum *Nomen* est *Commune*, res autem significata ita diversa, ut tamen quamdam invicem habeant convenientiam.

QUÆSTIO SECUNDA. De duplice Divisione & Regula Aristotelis.

VT evidenter indicaret Aristoteles quænam à prædicamentis excludi: vel in eis incidi deberent; duplēm *Divisionem* & *Regulam* præfixit; quæ, ut innoteſcant.

Notand. 1. Aliquid dici posse *complexum* & *plexum*, & *incomplexum* tribus modis: scilicet vel voce tantum; vel *plexum* significatione tantum, vel voce & significatione simul *Complexum*

voce tantum est unus simplex conceptus multis vocibus expressus, putà animal rationale, *Complexum* significatione tantum, est multiplex conceptus unicâ voce declaratus, qualia sunt omnia nomina æquivoca, quæ naturas diversas exprimunt. *Complexum* voce & significatione simul, est multiplex conceptus multiplici voce declaratus; putà *homo ambulat*, *paries albus*, &c.

Incomplexum autem voce tantum, est idem cum complexo significatione tantum. *Incomplexum* significatione tantum, idem est cum complexo voce tantum. *Incomplexum* autem voce & significatione simul, est unicus & simplex conceptus unicâ voce declaratus, putà *homo*, *lapis*, &c. *Duplex*

Notand. 2. quantum ad præsens subjectum: *institutum*. Subjectum esse duplex, sum: aliud *Inhesionis*, aliud *Attributionis* aliud seu *prædicationis*. Primum est sola substantia, in qua recipitur, & cui inhæret accidens: Secundum est quodlibet ens de quô aliud enuntiatur, & prædicatur v. g. *Petrus* est subjectum de quô *homo* prædicatur, dicendo *Petrus est homo*. Licer autem duplex sit subjectum attributionis, unum substantiale & essentiale, ut *Petrus est homo*, aliud accidentale, ut *Petrus est albus*; de priori tamen solum hic agit Arist. in suâ divisione secunda.

CONCLUSIO I.

RECTE divisi Aristoteles omnia, quæ dicuntur in *Complexa* & *Incomplexa*. Probatur, quidquid dicitur, vel unicō conceptu & unica voce exprimitur, vel multiplici conceptu & voce significatur. Nam inter unum & multa non datur medium. Sed priora sunt incomplexa; posteriora verò complexa. Ergo, &c.

CONC. II.

CONCLUSIO II.

RECTE divisit Aristoteles omnia quæ sunt, in quatuor membra, quorum. Aliqua de subjecto dicuntur, & non sunt in subjecto: Aliqua sunt in subjecto, & de subjecto dicuntur. Aliqua nec de subjecto dicuntur: nec sunt in subjecto? Alia tandem sunt in subjecto, sed de subjecto non dicuntur.

Probatur, Quidquid est, vel est substantia, vel accidentis: si substantia: vel est universalis; & hæc dicitur de subjecto attributionis v. g. animal de homine, & homo de Petro; & in nullo est subjecto inhæsionis, non enim inhæret cùm sit substantia; vel est substantia particularis, v. g. Petrus, & hæc dicitur de ullō subjecto attributionis; nec est in subjecto inhæsionis. Sic accidentis, vel est pariter universale, & hoc dicitur de subjecto attributionis, & est in subjecto inhæsionis: ut albedo, quæ inhæret subjectis albificatis, & dicitur de hâc & illâ albedine: vel est singulare, & est quidem in subjecto inhæsionis; sed non dicitur de subjecto attributionis, Ut albedo quæ est in hoc pariete, non prædicatur de aliâ albedine sibi inferiori; licet enim albedo prædicetur de pariete in hâc propositione *paries est albus*; hæc tamen prædicatio, cùm sit accidentalis & non essentialis, non obest prædictæ divisioni, quæ est eorum quæ essentialiter dicuntur, & sunt in subjecto. Hæc omnia nota fient præsentem tabulam insipientibus.

<i>Substantia universalis non est in subjecto inhæsionis; sed dicitur de subjecto attributionis.</i>	<i>in hoc differunt in hoc conveniunt.</i>	<i>Accidens universale est in subjecto inhæsionis, & dicitur de subjecto attributionis.</i>
<i>Substantia singularis. non est in subjecto inhæsionis, nec dicitur de subjecto attributionis.</i>	<i>in hoc differunt in hoc conveniunt.</i>	<i>Accidens singulare est in subjecto inhæsionis, sed non dicitur de subjecto attributionis.</i>

Statu-
muntur
due Re-
gula A-
ristote-
lica.

CONCLUSIO III.

Prima regula Aristotelis est hæc *Quidquid prædicatur essentialiter de subjecto, prædicatur etiam essentialiter de omnibus inferioribus illius subjecti.* v. g. quia *vivens* prædicatur essentialiter de animali, prædicatur & de homine.

Addidi Essentialier, ad tollendas omnes difficultates contrâ hanc regulam objiciendas, & ad excludenda entia per accidens, item & proprietates à categoriis; licet enim bona sit hæc prædictio & ratiocinatio; *Omne album est coloratum, sed nix est alba.* Ergo *est colorata*; arcetur tamen ab hac regula, quia, *coloratum & album* dicuntur accidentaliter de subjecto. Item ad excludendas has prædicationes, *animal est genus, sed homo est animal.* Ergo *homo est genus*, genus enim non convenit essentialiter sed tantum per accidens, & secundò intentionaliter animali.

Secunda Regula est hæc, *Diversorum generum, & non subalternatim posteriorum, diverse sunt differentiae.* *Que autem subalternatim ponuntur, possunt habere easdem differentias.* Hæc duas habere partes, quæ ut innotescant.

Genera dici possunt diversa tribus modis. 1. Quia in diversis categoriis ponuntur ut *animal & color*: primum enim ponitur in prædicamento substantiæ; aliud in prædicamento, qualitatis. 2. Quæ in eadem sunt categoria; sed unum non ponitur sub alio sic *canis & avis* in prædicamento substantiæ viventis sensibilis collocantur; sed sibi invicem non subalternantur, sicut *animal* subalternatur *viventi & vivens corpori*.

3. Ea quæ sunt in eadem categoriâ & subalternatim posita, ut allatum exemplum de animali & vivente.

Adverte 2. Genera subalternatim *Genera* posita esse in dupli differentia. I. *subal-ternatim posita*, quorum unum alteri, sicut in *ferius superiori subjicitur*, v. g. *ani-* in *duplici & vivens*. 2. Illa quæ alteri tet*ci* diffe*rencia* subjiciuntur; licet neutrum sub altero collocetur, v. g. *planta & animal*, quæ subjiciuntur *viventi*: non autem sibi invicem; *planta* enim non subjicitur *animali*, nec *animal plantæ*.

Adverte 3. Generum differentias, *Diffe-* Alias esse *Divisivas*: per quas Gene*rentia* ra in suas species dividuntur, ut *ra-* *duplex & Alia Di-* *tionale, & irrationale*, quæ animal *viviva*, contrahunt ad hominem, & brutum, *Alia* Alias *Constitutivas*, per quas genera *Constitu-* constituuntur in suô esse, sic *animal tiva*. *sensivum*. His nota*tis*.

Sensus primæ, & secundæ partis regulæ, hic est. Genera in diversis categoriis collocata, habent diversas differentias, constitutivas, & divisivas, Item Genera 2. & 3. modo divisa, habeat easdem differentias constitutivas, divisivas illius generis cui subsunt.

Dices. Substantia, qualitas & actio sunt diversa prædicamenta: sed in eis reperiuntur genera, quæ easdem habent differentias constitutivas & divisivas: nam sicut genus substantiæ dividitur in spiritualem & corpoream, ita & qualitas & actio alia spiritualis est, alia corporea: igitur generum diversarum categoriarum non sunt diverse differentiæ.

Respondeo præfatum axioma intelligendum esse de differentiis res immediate & in suo esse ab aliis distincto constituentibus, qualis est v.g. persicas

respectu substantiarum & differentiarum, quæcumque illa sit, constitutiva qualitatis in ratione peculiaris accidentis ab aliis accidentibus & à substantiis distincti; non verò de illis differentiis quæ rebus precisiè non convenient ut sunt tales, sed ut sunt hujus vel illius ordinis. Accedit, quod inquiunt Ammonius & Simplicius, spiritualitas in substantia & qualitate non sint ejusdem rationis & naturæ, sed convenient tantum similitudine & nomine; quando enim proprias differentias aliquorum generum ignoramus, substituimus alias ejusdem nominis ob quamdam inter eas convenientiam & analogiam. Quò fit, ut tales differentiarum sèpè sint accidentales: imò sèpè nomina, quibus significantur, sunt æquivalēta, multiplicemque naturam important.

QUÆSTIO PROEMIALIS.

De Categoris.

*Quid, quotuplex: & qualis sit
Categoría?*

Nominis
Catego-
rie Eti-
mon.

CATEGORIÆ nomen, ab idiomate græco suam trahit originem, denotatque accusationem: sed à foro ad Licæum, Philosophicum ab Arist. translatum fuit, ut prædicationem, seu unius de alio affirmationem significaret. quemadmodum enim, qui aliquem in foro contentioso accusat, crimina quæ ei objicit ad certa capita inter accusandum majoris fidei, lucisque gratiâ revocat; ita in licet philosophi res singulas ad distincta capita revocant, ne multitudo & indistinctio confusione pariat, faciliusq; innoteat, quænam res de altera possit affi-

mari: unde jam usus invaluit, ut categoriæ nomen ad exprimendam seiem pluriū sub uno supremo genere ordinatorum, usurparetur.

Notandum 1. Varia fuisse Philosophorum placita circa categoriarum fuere numerum. *Quidam* enim, quos ci- Plotinus, eas ita multiplicarunt, ut infinitas esse voluerint. *Plato*, fer- placita merum unicam admisisse categoriam, & unicum supremum genus nempè ens categoriarum. *Zenocrates* autem, teste Simpli- cie, omnia entia ad duo suprema genera, nimirum substantiam & accidens, revocavit. *Stoici* quatuor admiserunt, nimirum substantiam, qualitatem quantitatem & actionem. *Pitagorei* statuebant viginti, decem honorum, & totidem malorum.

Series bonorum erat.

Impar, sinistrum, Dextrum, illas;
atque quietum.

Rectum, quadratum, intellectus,
numen, & unum

Ordo malorum erat.

Pars, infinitum, sinistrum, femi- na, motus.

Oblivium, altera parte longius,
opinio, tenebra, multitudo.

Quid verò per has categorias significare voluerint, mysterium erat Pythagoricum, cuius revelatio penderat ab interpretibus. *Scaliger* novem tantum prædicamenta admittenda censuit; quia ubi ad quantitatem revocavit. Alii aliter juxta beneplacitum: at *Aristoteles* Architam Tarentinum secutus decem categorias admisit cuius sententiam Philosophorum vulgus amplectitur. In tanta autem opinionum varietate quid verius statuendum sit, ut facilius appearat.

Notandum 2. Hanc seriem seu coordinationem rerum, ordinari posse bus mo- Ec ij

dis pos- tribus modis. 1. Ità ut omnia entia
sunt or- alicui supremo, ultra quod aliud non
d. nart. est conceptibile, subjiciantur & sub-
ordinentur: qualiter *Ens* in se dici
posset unicum prædicamentum res-
pectu cæterorum entium: tam sub-
stantialium, quām accidentalium, de
quibus *Ens* prædicari posset univocè
& genericè. 2. Pro classe aliquarum
rerum usque ad aliquem gradum,
suprà quem nullus datur, qui non sit
communis omnibus entibus: siveque
Substantia in se respecta omnium
substantialium, & *Accidens* in se res-
pectu omnium accidentium, dici
possent duo prædicamenta, quia su-
prā substantialia & accidens non da-
tur nisi conceptus Entis, qui est
communis omnibus. 3. Pro ordina-
tione rerum aliquarum usque ad certum
gradum, qui sit tantum illis
communis; licet super hunc gradum
detur alius generalior qui sit commu-
nis tam ipsis, quām aliis rebus: Et
hōc modō tot statui possunt Catego-
riæ; quot fieri poterunt tales rerum
ordinationes; indēque orta est Phi-
losophorum dissensio in assignando
Categoriarum numero.

Notandum. 3. Prædicatum, præ-
dicabile, & prædicamentum derivari à
prædicatione seu affirmatione unius de
alio; differunt autem invicem, quod
Prædicatum sit id, quod actu affir-
matur de aliquo, ut homo de Petro.
Prædicabile fit id, quod potest affir-
mari de pluribus, ut Luna de pluribus
Lunis, quas Deus creare potest. *Præ-
dicamentum* verò sit series, ordo, &
dispositio prædicatorum, aut prædi-
cabilium sub aliquo summo genere.
v. g. prædicamentum *Substantia* est
series, & dispositio omnium substancialium
sub suo summo genere, quod
est *Substantia*. Prædicamentum quan-
titatis est recta dispositio omnium

quantitatū sub summo genere,
quod est quantitas: & sic de cæteris.

CONCLUSIO I.

RECTE describitur Categoría, *Ordi-
natio* & *series naturalis* generum,
specierum & *individuorum*, sub uno
supremo genere ipsis communi colloca-
torum. Probatur: illa descriptio est
legitima, per quam cognoscitur na-
tura definiti: sed per prædictam cog-
noscitur natura Categoriarum. Ergo,
&c.

Prob. Min. Per declarationem
omnium descriptionis partium: dici-
tur enim 1. *Series naturalis*, quod
enim tali, aut tali modo res ordinentur
ad sua superiora, non pendet ab
opere intellectus; sed ex naturali dis-
positione; Petrus v. g. ordinatur ad
hominem, homo ad animal, animal
ad vivens &c. tanquam ad suum su-
perius; & minus commune ad magis.
Additur *generum*, *specierum* & *indi-
viduorum*, ut innotescat sola entia
completa & incompleta directe locum
habere in prædicamentis, unde
Differentiæ, Proprietates & Entia
per Accidens excluduntur, & nisi re-
ductivè ponuntur in categoriis. Se-
quitur *sub uno supremo genere con-
tentorum*, quia omnis ordo ab unitate
provénit, sicut confusio à multitudi-
ne oritur.

Dices. Ab eo habent quo ad
se invicem ordinentur Individua,
Species, & Genera, à quo habent
quod sint genera, species, & indivi-
dua, atqui hæc non à naturâ, sed ab
intellectu accipiunt, Ergo talis ordo,
non est naturalis.

Respondeo disting. maj. Ab eo
habent, quod ordinentur, à quo ha-
bent, quod sint talia, primò inten-
tio-

nasiter & entativè. *Concedo*: secundò intentionaliter & solum denominative, *Nego* sed ab intellectu habent quod sunt, vel individua vel species, *distinguo*, secundò intentionaliter, *Concedo*: Primò intentionaliter, *Nego*; undè negatur consequentia.

tu, quod est contrà præcedentem conclusionem,

Dicitur. Pendet ab intellectu quoad assignandum, & determinandum numerum transfigat; quoad seriem ordinandam, ita ut, quod Petrus homini, homo animali, &c. subjiciatur, sit opus intellectus, & non dispositio naturalis, *Nego*.

Dices 2. Prædicamentum est coordinatio generum, &c. sub uno supremo genere: sed *corpus* v. g. non esset supremum genus, cum supra illud sit substantia. Ergo, &c.

Respondit. *disting. maj.* Prædicamentum, est supremum genus, supra quod nullum aliud ponitur, *Nego*: Suprà quod nullum aliud ponitur, quod sit solum commune rebus sibi subjectis, & ad se ordinatis, *Concedo*; at corpus est ejusmodi; nam supra illud non dabitur aliud genus solis rebus corporeis commune; Substantia enim communis est etiam spiritibus; ita à simili dicendum de ceteris.

Secunda pars est Doctoris in 4. d. 13. q. 1. n. 9. ubi hæc habet *Cogimur* Servanus observare illam famosam divisionem predicatorum quā dicitur esse decem generalissima: cogimur (inquit) rius capi propter veterum Philosophorum auctoritatem, cui non facile debet contradicari; hæc Doctor, cui subscribunt omnes communiter. Et hujusc divisionis rationem, repetunt ex diversis interrogacionibus quæ de quolibet ente singulari, v. g. de Petro, fieri possunt; quare enim de ipso potest. 1. *Quid sit.* 2. *Quantus.* 3. *Qualis.* 4. *Cujus sit.* 5. *Quid agat.* 6. *Quid patiatur.* 7. *Ubi sit.* 8. *Quando sit.* 9. *Quo in situ.* 10. *Qualiter vestitus.*

Omnia autem hæc prædicamenta comprehenduntur his verbis.

Arbor, *Sex*, *Servos*, *Ardore*,

Refrigerat, *Vstos*:

E c iij

Possunt
esse plu-
res aut
paucio-
res ca-
tegorie
quam
decem.

Arbitrarius est Categoriarum numerus. Rectè tamen ab Aristotele decem assignantur. Utraque pars colligitur ex Doctore S. s. Met. tap. q. 6. n. 4. & q. 11. in præd. & alibi. Probatur 1. pars. Ille numerus qui multiplicari, vel contrahiri potest ad libitum, est arbitrarius: sed talis est prædictus. Ergo, &c.

Prob. Min. Categoría sumi potest primò, aut secundò, aut tertio: ex modis assignatis in 2. notab. Si primò erit unicum. Si secundo, erunt duo: quid enim impedit quominus Accidens dicatur unum supremum genus respectu omnium accidentium: sicut Substantia dicitur unicum supremum genus, respectu omnium substantiarum? Si tertio; tot erunt Categoriarum, quot fieri poterunt ordinationes generum, specierum, & individuorum, ad unum genus, quod sit solum illis commune; modò conceptus, qui erit adhuc superior illo genere, si communis rebus diversæ speciei & ordinis ab eis, de quibus illud genus prædicatur. Corpus enim v. g. dici potest supremum genus omnium rerum corporearum. Nam substantia quæ est supra illud, est communis etiam spiritibus, qui sunt diversi ordinis ab inferioribus corporis: & sic de ceteris.

Dices. Ergo categoriarum series, cum sit arbitraria, pendet ab intellectu,

Ruri cras Stabo, nec tunicatus ero.
Ità ut quodlibet vocabulum unam de-signet categoriam. *Arbor* enim, signi-ficat Substantiam : *Sex*, Quantitatem; *Servos*, Relationem : *Ardore*, Qua-litatem : *Refrigerat*, Actionem : *Vtus*, Passionem. *Ruri*, Ubi: *Cras*, Qiāndò seu tempus: *Stabo*, Situm, *Tunicatus* vestem denotat.

Dices. Ergo sine fundamento af-seruimus in primâ parte conclusionis numerum Categoriarum esse arbitri-um.

Resquæ. Nego. Ex eō enim quod aliquid dividatur per aliqua membra, non se-quitur non posse dividiri per plura, aut potest. pauciora; modò membra dividentia inter se distinguantur, divisum totum exhaustant, & vitetur obscuritas & confusio.

CONCLUSIO II.

SEx sunt qualitates, seu conditio-nes requisita, ut aliquid in cate-goriis includatur, his verbis ex-pressa:

Ens per se; non mentis opus; cui ter-minus, atque

Completem; univocum; cuius sit notio simplex.

Ens Explicantur. Dicitur 1. *Ens per se*, id est unius naturæ, & essentiaz; quæ enim reponuntur in prædicamentis, tale debet habere essentiam: Essentiam verò non habent, quæ non sunt per se unum: Nec aliquid dicitur per se unum, quod non constat partibus di-centibus ordinem essentiale ad invi-cem, ut constituant aliquod totum essentiale, vel Physicum, quales sunt materia & forma: vel Methaphysicum, qualia sunt genus & differentia. Ergo quod reponitur in prædicamentis debet esse ens per se.

Non mentis opus. Id est, non Ficti-
tium, sed Reale, id est, aut rea-liter existens aut capax realis exis-tentiæ, ut Antichristus. Unde exclu-duntur negationes, privationes, & entia rationis à prædicamentis; nisi velis pro ipsis ordinare peculiare præ-dicamentum.

Cui terminus adsit. Id est, ut sit Ens Finitum: sola enim entia finita certas in classes ordinanda suscepit Aristoteles, dum Categorias ordinavit. Hinc Deus in categoriis non est coerendus, ut infra probabimus in 2. Conclus. de Substantiâ.

Completem. Ut scilicet directè in prædicamentis collocetur. Tribus enim modis aliquid in prædicamento reponi potest. 1. *Directè*, seu in linea rectâ, sicut in prædicamento substantiæ collocantur, *corpus*, *vivens*, *ani-mal*, *homo*, &c. 2. *Indirectè* & colla-teraliter, sic differentiaz genera divi-dentes & species constituentes, cen-seri possunt in prædicamento reponi; ut videre est in arbore Porphyrianâ superâ positâ. 3. *Reductivè*, id est non ratione sui; sed ratione alterius, ad cuius essentiam & integratatem per-minet; quâ ratione proprietates & par-tes dici possunt reponi in prædicame-nitis essentiaz aut totius, cuius sunt pro-prietates aut partes.

Certum est autem Genera, Species. *Genera*, & Individua esse directè reponenda in prædicamentis. Individua enim sunt entia undequaque & absolute col-lo completa, cum ad alterius composi-tionem nullatenus concurrere valeant.

Licet verò Genera & Species, ut con-siderantur per ordinem ad inferio-
ra quibus insunt, dici possint ipsorum par-tes, eò quod ad eorum compo-sitionem concurrent; nihilominus, si secundum se spectentur, utrumque completem esse censemur.

Species quidem, quia ipsa constat genere & differentiâ, estque tota individuorum essentia. *Genus* pariter, quia per respectum ad superius, & ut species subjicibilis, constat genere sibi superiori & sua differentia constitutiva: per ordinem verò ad inferiora consideratur, ut totum aliquod potentiale de ipsis in quid prædicabile.

Certum pariter, differentias per se quidem reponi in categoriis, at non in linea recta, sed collateraliter. Cùm enim prædicamentum sit graduum superiorum & inferiorum coordinatio in prædicatione essentiali: Illa solùm dicenda sunt reponi in linea recta, quæ in prædicatione essentiali directè subjiciuntur prædicatis superioribus, & directè prædicantur de inferioribus in linea recta collocatis. At differentiam inter & cætera prædicata essentialia, non est talis subordinatio superioris & inferioris: etenim respectu gradus generici non sunt inferiores, cum illum formaliter non includant, ut supra probavimus: Respectu verò gradus specifici, non sunt superiores, sed æquales; sunt enim illius constitutivæ. Quod si habeant rationem totius potentialis per ordinem ad individua, id non competit ratione sui, sed ratione speciei quam constituunt. Unde restat eas non posse reponi in linea recta; non quia conceptus simplices sunt, aut partes essentiales, ut volunt aliqui; sed præcisè, quia non prædicantur simpliciter in quid ut genera & species; nec eas inter & cætera prædicata essentialia sit subordinatio inferioris ad superiorius.

Partes *Physicae* *Heterogeneae* *solum* *Reducitive.* *Certum* 3. *Partes Physicas heterogeneas*, seu diversæ naturæ, quales sunt ossa, nervi, caro, &c. in corpore humano, non posse per se in prædicamentis collocari prout sunt partes; sed solùm reductivè, scilicet ra-

tione illius totius, cuius sunt partes, & quod in prædicamentis per se collocatur. *Ratio* est, quia prædicamenta constant solùm ex prædicatis Metaphysicis, quæ prædicantur in quid, ut genera aut species: sed prædicata quæ ab ipsis partibus præscinderentur, non possent denominari genera nec species perfectæ; cum enim sint diversæ naturæ, nihil habent univocum sub præcisa ratione quâ tales sunt partes. Ergo nec per se poterunt in prædicamentis collocari.

Quantum verò ad partes *Homo-*

geneas, seu ejusdem naturæ cum totô, putè gutta aquæ; nihil officit quominus directè in prædicamento collocetur: cum enim ratio partis non obstat, quominus habeat prædicata essentialia sui totius; quælibet enim aquæ guttula veram habet aquæ naturam & essentialiam; sic nec obstat potest, quominus in eodem prædicamento cum suô totô directè reponantur.

s. Ens Univocum.

Univocum. Videlicet univocans, qualia sunt Genera & Species; & Univocatum, qualia sunt Individua: cùm enim prædicamenta ordinata sint ut rerum partes essentiales omnes faciliter innotescant; hinc liquidè constat nihil in eis collocandum, quod in detegendis rerum naturis confusione in parceret ac obscuritatem. Ac proinde ab eis arcenda sunt omnia Äquivoca, quæ diversas naturas; Analogæ, quæ res ambiguae; Paronima, quæ forma accidentalè & subiectum simul complectuntur. Hac tamen ratione removenda sunt à Categoriis nomina complexa; Unde pro ultimâ conditione ad ens prædicamentale desiderandâ additur.

Cujus *fit notio simplex.* Idest, Ens prædicamentale debet esse incomplexum conceptu & significatione;

6. Ens Incomplexum.

quæ enim plura significant, & ut diversa concipiuntur; non possunt sortiri tationem generis, nec speciei, nec individui, nec differentiæ: ac proinde non possunt in prædicamentis collocari.

Queres sub quô nomine, an Concretô vel Abstractô, entia repouantur in prædicamentis?

Entia non reponuntur in categoriis ut abstracta Metaphysica.

Resp. Non reponi in abstracto Metaphysico, qualia sunt Petreitas, humanitas, animalitas, &c. Nec in concreto Physico, qualia sunt album, calidum & omnia subjecta affecta aliquod accidente: quia Priora non sunt entia completa, nec dicunt totam naturam, & essentiam; sed tantum aliqualem ejus partem. Posteriora verò sunt entia per accidens. Unde restat, ut reponantur sub nominibus concretis Metaphysicis, qualia sunt Petrus, homo, albedo, &c. quia hæc dicunt totam, & simplicem rei naturam, & essentiam.

Nec refert quod Aristoteles prædicamenta Accidentium in concreto enumeraverit, dicendo quantum pro quantitate; quale pro qualitate, &c. Hæc enim vocabula concreta pro Abstractionis scriptis ejus interpres Boetius: Argiropolis autem, abstracta pro concretis reposuit. Unde ipsomet Arist. l. 3. Topicor. ait *Iustitiam esse in genere*, i. e. in prædicamento; non verò iustum.

Queres 2. An idem reponi possit in diversis categoriis?

Resp. 1. Cum Doctore Sub^t. q. 10. Aliiquid præd. c. n. 2. aliiquid dici posse, Idem dici possunt quatuor Prædictum modis; scilicet test Idem proportionale, genere, specie, & numerus. Primo modo, animal & color dicuntur idem; quia eodem modo se habent ad sua inferiora: Secundo, homo & brutum dicuntur idem; quia in eodem genere conveniunt: Tertio,

Petrus & Paulus sunt idem; quia in eadem natura humana adunantur. Quartò Petrus est idem sibi, & à quodlibet aliò diversus.

Resp. 2. cum eodem ibidem, ea quæ sunt eadem proportione solum, ad diversas categorias pertinere, ut per se constat; quia nec sibi subalternantur, nec in eodem genere supremo conveniunt. 2. Quæ sunt eadem generis inferiori, aut specie, nequeunt esse in diversis Categoris, tum quia genus & species sunt de essentiâ inferiorum. Ergo si idem genere inferiori esset in diversis generibus superioribus, illa ambo genera essent de ejus essentia; igitur non esset idem essentia, quia duæ genera non subalterna, diversam essentiam efficiunt. Tum differentia cum genere facit unum essentialiter: sed non posset facere idem essentialiter cum generibus non subalternis; unum enim genus non contrahitur per differentiam generis. Sibi oppositi, ad speciem constituendam: ergo in specie essent duo genera diversa & duæ differentiæ oppositæ, & sic essent duæ naturæ, ac proinde non esset eadem species. Idem dicendum de specie respectu individualium. 3.

Quæ sunt eadem numeri, talia sunt vel ratione ejusdem numeri entitatis, ut Petrus & humanitas; vel proprietatis, ut Petrus & risibilitas, vel accidentis, ut Petrus & albedo primo modo ponuntur in eodem prædicamento. 2. modo, vel in eodem prædicamento sunt, Petrus quidem directe, risibilitas autem solum reducitive: vel risibilitas, cum sit aptitudo ad ridendum, & ounis aptitudo sit relatio transcendentalis, ad nullum prædicamentum per se spectat. Tertiò autem modo, certum est ea ad diversa prædicamenta pertinere, ille ad substantiam, hæc ad qualitatem.

Quares 3.

Quæres 3. An sapientia prædicamentorum genera realiter invicem distinguantur?

Résp. cum Doctore I. 5. *Metaph.* q. 6. n. 9. Id esse probabilius; & probatur, quæ differunt numero, differt realiter: sed decem genera differunt numero. Probo, quæ differunt specie, differunt numerò; diversæ enim naturæ in eodem individuo esse sequuntur: Sed illa differunt specie

Predi-
camen-
ta dis-
tingun-
ter rea-
litter in-
vicem. *Probo*, quæ diversas habent differentias constitutivas, specie differunt: sed illa habeat diversas differentias constitutivas; diversorum enim generum & non substantiarum posse vicem.

Deinde, quæ distinguntur essentialiter, distinguntur realiter; quia diversæ essentiaz in eadem realiter existente Metaphysica nequeunt inveniri; sed genera illa differunt essentialiter. *Probo*, quæ habent diversas definitiones, habent diversas differentias, & consequentiæ essentialiter differunt: sed illa habent diversas definitiones, ut patet. Ergo, &c. *Id* probat Doctor *loci cit.* discurrendo per singula & demonstrando quomodo *quodlibet* prædicamentum ab aliis realiter separatur: sed hæc cum fusiora sunt, & non placuit hinc transcribere.

Dices 15 idem Doctor, I. 8. *Metaph.* q. 1. n. 6. Et in x. ii. 1. q. 5. n. 36. ad 2. ait illa genera esse diversa qualium ad rationes formales eorum, ita quod nullum illorum formaliter includit alterum, nec aliquid alterius; licet per identitatem in existendo unum continetur alterum. Ergo vel sibi contradicit, vel non cedet illa distinguere realiter.

Nego utramque partem consigo.

Littera aliqua Tum quia ibi tantum obiter dicitur Logica.

blematicè loquitur; ut patebit utrumque contextum insipienti. Tum quia hec asserat unum continere aliud per necessitatem in existendo, non affirmat propterea unum non distingui realiter ab aliò; potest enim aliquid distingui realiter ab aliò, etiam si absque eo existere nequeat; nam tres adorandæ Perlonæ divinæ realiter invicem distinguntur, una tamen sine aliâ non existit; totum Physicè compositum, distinguitur realiter à partibus componentibus, ut probabimus. Attamen sine illis existere non potest: Creaturæ nequeunt existere nisi dependenter à Deo; & tamen ab eo realiter distinguntur.

Dices 2. Idem Doctor, q. 19. pre-
dict. n. 13. ad 2. ait *Figaram*, quatenus est superficies terminata lineis, spectante ad quantitatem: quatenus vero est terminatio vel inclusio linearum, ad qualitatem esse revocandam. Ergo tenuit idem realiter ad diversa prædicamenta pertinere, proindeque illa non distingui realiter.

Nego consiq. Tum quia (ut probabimus) *Figura* non est vera species qualitatis: Tum quia non affirmit Doctor, eandem realiter tantum ratione figurae expressam ad illa prædicamenta pertinere: sed solum quod *Figura* sit nomen equivocum res diversas indicans; primò enim modo significat superficiem terminatam lineis, id est superficiem & lineam quod funditus diversæ species qualitatis: secundo modo designat spatiū determinatum, à superficie terminata. & à lineis terminantibus realiter distinctam, qualiter accepta vel qualitatibus in portinet. Ergo ex his triop sequitur eandem entitatem ad diversa prædicamenta spectare.

Quæres 4. Quale, & qualiter ens dividatur in decim prædicamenta?

F f

Ens per se. Resp. Doctor. 5. Metaph. q. 6. n. 4, sc̄ divi. Ens, quod in deinceps supra genesitatur in ea dividitur, esse *Ens per se*, prout deinceps ens per se opponitur enti per accidentem, ut evidenter indicat in comment. 5. L.

Metaph. c. 7. verum enim est de ipsis singulis secundum se consideratis afferere, quod sint entia per se, hoc est quod non involvant duas naturas diversas, qualiter homo albus v. g. diversas aggregat naturas.

Dices. Sola substantia est ens per se cetera vero praedicamenta non ita: Ergo nulla responsio. Disting. antec.

sola substantia est ens per se quatenus ens per se opponitur enti in alio; seu alteri inherenti Concedo: quatenus ens per se opponitur enti per accidentem, Nego; id enim etiam competit accidentibus, quae hoc modo dici possunt enīa per se, ut egregie docet Doctor q. 9. quolibet. n. 3.

Ens per se sumitur bifariam.

An autem haec divisio sit immediata, & univoca, aut analogia: anvē prius ens in Substantiam & Accidens, Accidens in novem praedicamenta accidentalia dividendum sic? patebit I. p. nostra Metaph. disp. 2. q. 2.

DISPUTATIO SECUNDA.

De singulis Categoris.

MBRITÒ Substantiam aliis categoriis præmisit Aristoteles: illa enim, inquit 7. Metaph. c. 1. & ratione, & cognitiose, & tempore omnium entium primum est. Primum quidem Ratione seu definitione, quia ut ait ibidem Doctor, Substantia non definitur per ordinem ad accidentia, nec ad ea necessarium & intrinsecum involvit respectum; accidentia vero non nisi per ordinem ab substantiam exprimuntur. Cognitione pariter, seu prius cognoscibilitate; accidentia enim cum sint primò sensibilia, prius à nobis cognoscuntur; sed cum entitas substantia sit prior entitate accidentiis, etiam prius est secundum se cognoscibilis, ut probat Doctor 7. Metaph. q. 3. a. n. 2. Tempore similiter, non quod prius existat substantia, quam accidentia: sed quia secundum se potest habere existentiam actualem priorem omni accidente, eō quod ab eo nullo modo pendeat.

*Subst.
prior
acciden-
tibus
modis.*

Ita loquitur Doctor ibidem q. 2. 6: his prælibatis sic:

SECTIO PRIMA.

De Substantia

Substantia nomen varii sunt. Substantia inquit modis. 1. Quidem pro tantie facultatibus, seu divitiis; nam de substantia facilius, tria signata quibus humana vita sustentatur; nomen qualiter substantia nomen plerumque in Scripturā Sacra usurpatur. Sit 1. Div. Proverb. 3. dicitur, Honora Domini tuum de tua substantia, & de primis omnibus frugum tuorum da ei, &c. Sic Lucæ 13. Filius prodigus, dicitur accepisse à patre suo portionem substantia filii debita, & cum dissipasse viuendorum suorum osc. 2. Est. Sumitur pro natura & essentia sentiantur, quodlibet rei, sive Substantialis, sive & cum accidentialis, quod sensu dicimus alijs iugis.

*rei na-
suram.* quandò accidens posse considerari se-
cundùm substantiam suam ; hoc est ,
secundùm suam entitatem & naturam.

*3. Ens
per se
existens* 3. Accipitur pro eo ente quod op-
ponitur Accidenti , & quod ita per se
& non subsistit , ut nullatenus esse possit in
in alio subjecto inhæsionis.

*inhe-
rens.* Hoc autem modò usurpatum
Substantiæ nomen oritur à verbis
subſto , vel *subſſto* ; primum designat
illius munus , quod est substare seu
stare sub accidentibus : secundum ,
indicat illius rationem formalem , quæ
consistit in substantiâ per se , seu in
modo existendi independenter à quo-
libet accidente . De alterutro nomine
expressâ Substantiâ sit .

*Sub-
tantie
nominis
Ethi-
mos.*

QUÆSTIO PRIMA.

An & quid sit Substantia.

OTAND. 1. *per se subſſi-*
*tere sumi posse dupli-
citer.* 1. propt̄ significat
independenter à quolibet
existere ; & sic solus
Deus dicitur ens per se subsistens ,
creaturæ verò dici possunt in aliò exis-
tentes ; quia in *Deo vivimus , move-
mur & sumus.* Actor. 18. Secundò ,
prout significat incomunicabiliter
existere : & sic sola individua dicun-
tur per se existentia. 3. Prout denotat
rem existentem indepeneter à subjecto ,
& sic solæ substantiæ tam singulares ,
quām communes , dicuntur per se
existentes.

Notand. 2. Substantiam confide-
rari posse tripliciter , scilicet *Commu-
niuer* , quatenus involvit tantum sub-
stantias corporeas , tam viventes , quām
vitæ expertes. 2. *Communiūs* , prout
amplectitur omnes substantias finitas ,
tam corporeas , tūm spirituales. 3.

Communiſſimè , prout oīnnum peni-
tūs substantiam tam infinitam , quām
finitam comprehendit. Quoniam au-
tem ex iis modis accepta , hujus p̄-
dicamenti supremum genus institua-
tur , hīc erit resolvendum.

Notand. 3. Tria in substantia pos-
se spectari. 1. Quod per se existat 2.
Quod non sit in aliò tamquām in sub-
jecto inhæsionis. 3. Quod sit subjec-
tum accidentium. Controversia au-
tem est inter Authores , in quoniam
horum præcisè , & formaliter consil-
tat ratio substantiæ.

*Sub-
stantia
confide-
rari po-
test tri-
fariam.*

*Tria
spectan-
da in
Sub-
stantia.*

CONCLUSIO I.

A *Dmitrenda sunt Substantiae.*

Hæc est communis apud omnes

Peripateticos , & sic suadetur. Expe-
rientialia constat quædam entia à sub-
jecto recedere , & ad id accedere ,
ipsò semper eodem stante & invaria-
tō , eadem enim aqua , caloris , &
frigoris est susceptiva ; idem paries ni-
gredinem & albedinem suscipit , &c.
Sed illud à quo recedunt , & ad quod
illa accedunt , substantia nominatur.
Ergo admittitur.

Repones , Illud subjectum esse ac-
cidens communione aliorum suscepti-
vum.

Contra , vel illud accidens com-
mune , alteri inhæret , vel non. Si
non : dico illud subjectum esse sub-
stantiam ; quod si illud accidens nomi-
nare tibi arrideat , sola remanebit a-
pud nos quæſio de nomine , cuius
tamen tūtor pars mecum stabit ; lo-
quendū enim ut multi. Si inhæreat ;
vel dabitur aliquod primum alteri non
inhærens , & illud dicam esse substan-
tiā : vel procedendum erit in infini-
tum , ad quod si tendere volueris ,
solus abeas ; nullus enim Philosopho-

Ff ij

rum tantum iter tecum aggreditur.

Quod si reponas, nulla entia alteri inhæcere, sed omnia per se stant, & solum aliis adjacere.

Contra, ergo admittis omnia entia esse substantialia, quæ enim per se stant, substancialias appello; sicutque iterum apud nos sola lis erit de nomine.

CONCLUSIO II.

Probabilius est solam Substantiam secundò modò sumptam, & quatenus à spirituali & corporeâ immateriali praefindit, esse supremum genus hujus prædicamentii.

Hæc est Doctoris in 1. d. 8. q. 3. n. 18. ubi aperte probat ens prius dividiri in infinitum & finitum, quam in decem prædicamentia.

Respondeo, inquit, quod ens prius dividitur in infinitum & finitum, quam in decem genera; quia alterum istorum, scilicet ens finitum, est commune ad decem genera: Unde concludit omnia prædicta quæ communia sunt Deo & creaturis non esse categorica, sed transcendentia: Quicumque enim, inquit, sunt communia Deo & creatura; sunt talia que con-

Dòctor
Subtilis
probat
Deum
non esse
in præ-
dicamen-
tis
collo-
can-
dum.

1. *Quia* veniunt enti, ut est indifferens ad solum infinitum & infinitum: ut enim conveniunt Deo sunt infinita, ut creatura, sunt finita. Ergo illa prius conveniunt quam ens dividatur in decem genera; cetera. Et per consequens quodcumque tale est transcendentia.

Probat autem hanc conclusionem n. 16. ubi postquam duas retulisset oppositas sententias, quarum prima erat Deum nihil prorsus habere commune cum creaturis; ac proinde ens transcendentis non esse univocum ad Deum & creaturas: Secunda vero contendebat Deum sub aliquo gene-

re prædicamentali posse reponi, ait: *Teneo opinionem meam medium, quod cum simplicitate Dei stat, quod aliquis sit conceptus communis sibi & creature, non tamen communis, ne conceptus generis.*

Hanc ultimam partem probat 1. au-

thoritate D. August. assertis, ut patet infrā. Deum abusivè substantiam prædicamentalem vocari; quia non potest substantia prædicamentalis ea dicuntur, test esse quæ substat accidentibus: sed Deus in aliis non potest substare accidentibus, ergo quo genere.

2. Probat authoritate Avicennæ.

8. Metaph. c. 4. Idcirco Deum non posse reponi sub aliquo genere; *Quia* inquit, *genus est pars: Deus autem est simplex; non habens partem & partem. Ergo Deus non potest esse in genere.*

Probat 3. ratione: Nullus potest esse edicimus generis; resp. Eni finitum & infinitum. Ergo nec respectu Dei & creature. Probatur antea. Omne genus dicta ordinem ad differentiam à quâ determinetur & perficiatur; at respectu infiniti nihil potest esse determinabile & perfectibile: in infinito enim omnia sunt perfectissima & actualissima: unde concludit Doctor. *Igitur cum in Deo quocunque realitas essentialis sit formaliter infinita, nulla est à qua formaliter possit accipi ratio generis.*

An autem nedium genus Categoricum velit à Deo removere; sed etiam transcendentale videbimus in Metaphysicâ.

Confirmari potest hæc Conclusio ex D. Dionisiō, qui plerumque, sed

3. *Quia* idipsum præsertim L. de Divinis Nominibus, censuerunt Sancti Patres. *censuerunt* *Sancti Patres.* *per essentiam, super existentiam, &c. Patres.* *quia, inquit Deus, transcendent om-*

nes omnino creatureum appellatio-
nes : nec in ulla ordine cum eis est
collocandus. Huic concinit S. August.
lib. de Trinit. cap. 5. ubi ait, *Ma-
nifestum est Deum abusivè substan-
tiam vocari*. Unde cum lib. 4. Con-
fess. cap. 16. dixisset se legisse Aristoteli-
cias categorias & nullius docentis ad-
miniculò eas intellixisse, pœnitentiā
ductus, quod censuisset Deum in eis

*Præser-
ti m s.
Augus-
tinus.* esse recludendum, hæc effatur. *Quid*
hoc mihi proderat quando & obserat :
cum etiam te Deus meus mirabiliter
simplicem, atque immutabilem illis
decem prædicamentis putans, quid-
quid esset, omnino comprehensum, sic
intelligere conarer, quasi & tu subjec-
tus esset magnitudini tua, aut pulchri-
tudini : ut illa essent in te quasi in
subjecto sicut in corpore; cum tua mag-
nitudo & tua pulchritudo tu ipse
sis. Falsitas enim erat quod
de te cogitabam, non veritas, & sig-
menta miseria mea ; non firmamenta
beatitudinis tue. Quibus patet S. Au-
gustinum censere Deum esse à cate-
goriis Aristotelicis arcendum.

Nec refert quod lib. 5. cap. 8. re-
movere videatur omnia prædicamenta
à Deo præter Substantiam & Relatio-
nem : ibi enim non usurpat relationem
pro ente categorico & acciden-
tiali ; immò probat relationem divinam
esse verè substantialem. *Nec* pariter
nomine substantiæ, loquitur de Sub-
stantiâ Categoricâ, sed transcen-
dente. Unde capite 9. hæc habet.
*Nostra consuetudo loquendi jam ob-
tinuit*, ut hoc intelligatur cum dici-
mus *Essentiam*. Unde lib. 7. cap. 5.
cum dixisset *Manifestum est abusivè
Deum substantiam vocari* (subdit)
ut nomine usitatiore dicatur *Essentia*:
quod verè ac proprie dicuntur.

Dices 1. Arist. 1. Ethic. c. 7. ex-
pressè Deum ponit in prædicamento,

Nam & in substantia dicitur (inquit)
ut *Deus & mens*. Idem sentiunt D.
Damasç. & Boëtius, quos citat
Doctor Subt. loco citato n. 15. Dein-
dè, idem Arist. 1. Metaph. c. 3. ait.
*In unoquoque genere est unum quod est
mensura caterorum sub eodem genere* :
sed Deus est mensura omnium sub-
stantiarum: Ergo est in genere substan-
tiae.

Respondet Doctor ibidem n. 24. ad Quali-
ter in-
tellen-
di sint
Sancti
Pares
qui
Deum
in Cate-
goriis
1. Arist. & SS. Patres, nomine Subs-
tantiae, non categoricam, sed trans-
centalem, & ad infinitam, & infinitam
indifferentem intellexisse : idcirco il-
lam substantiam quæ Deo & creaturis
convenit, *supersubstantiam* nominat
D. Damasc. in Element. cap. 8.

Ad 2. Resp. Idem Doctor n. 25. repo-
nendam
esse vi-
denitur
censere
Arist. intelligendum esse de mensura
quæ est ejusdem ordinis & in eadem
serie cum mensuratis. *Deinde* si au-
thoritas quidquam advertunt nos ut-
geret, probaret pariter Deum in
omnibus accidentiis categoriis esse
collocandum ; quæ enim est eorum
mensura ac substantiæ, cum sit om-
nium entium præstantissimum.

Dices. 2. Si quid obster quo in-
nus Deus in categoria collocetur,
maxime quia est ens infinitum : sed
entis infinitas non obest. *Probo*, si
daretur linea infinita : esset adhuc in
genere quantitatis reponenda. Ergo,
&c.

Respondet Doctor, ibidem n. 21. petmissa maj. distinguendo min.
Infinitas simpliciter & in omni genere,
non obest, *Negat*; infinitas secun-
dum quid & in uno tantum genere,
v. g. in genere, tantum extensi-
nis, non obest, *Concedit*. Ad probatio-
nem, sit lineam fore tantum infinitam
secundum quid ; *Esset igitur*, inquit,
infinita linea in genere quantitatis :
quia esset limitatum eni simpliciter,

& excessum simpliciter à perfectiori ente : sed infinitum ens simpliciter non potest esse in genere.

In statibus. Tām linea infinita dicenda esset infinitum ens simpliciter , quām substantia infinita : Ergo si non obstante infinitate, illa possit reponi in prædicamentō quantitatis ; etiam & hæc reponi poterit in prædicamentō substantiæ: *Probatur antecedens.* Tām linea est ens , quām substantia. Ergo tam linea infinita erit infinitum ens simpliciter quām substantia infinita.

Subst. tantia infinita effet ens infini tum sim pliciter. *Nego antecedens.* Et ad illius probationem dico , eisdem tam accidens esse ens , quām substantia , quantum ens sumitur pro eo quod habet existentiam & opponitur nihilo a ceteri fūctio : sed non est tam perfectum ens. Unde non sequitur quod si accidens aliquod esset infinitum illud fore ens infinitum simpliciter , sicut substantia infinita foret ens infinitum finitum. simpliciter. *Numquam enim , ait*

Nota banc Doctor loco citato , ad summum in inferiori , sequitur summum in superiori ; nisi illud inferiorius sis notabilissimum rem contentum sub illo superiori ; sicut non sequitur perfectissimus Asinus , Ergo perfectissimum animal : sed sequitur perfectissimus homo : Ergo perfectissimum animal , quia homo est perfectissimum animalium Et ideo licet esset quantitas infinita in ratione quantitatis ; cum tamen quantitas non sit perfectio simpliciter , non sequitur quod sit infinitum ens simpliciter.

Dices 2. Christus ut hic homo repunit in categoria substantiæ : sed Christus ut hic homo , est Deus , quia includit personam Verbi divini. Ergo Deus est in categoria substantiæ.

Nego conseq. Hoc enim argumentum est Sophisticum , quia sit transitus à dicto secundum quid ad dic-

tum simpliciter ; in Majore enim Christus sumitur prout dicit tantum naturam humanam ; in Minore prout dicit utramque naturam , & in conseq. prout tantum dicit naturam Divinam : unde sicut non sequitur , Christus in quantum homo incœpit esse : Ergo Deus incœpit esse ; sed ad veritatem conseq. addendum esset. Ergo Deus in quantum homo incœpit esse ; sic in proposito concludendum esset : Ergo Deus ut homo , id est , ratione sibi unitæ humanitatis, repunit in prædicamento substantiæ , quæ illatio esset perfecta ; sed nihil adversus conclusionem urgeret.

CONCLUSIO III.

*S*ubstantia Categorica rectè definitur , Ens Completum finitum per se subsistens.

Probatur. Ea definitio est legitima , quæ omni & soli rei definitæ congruit ejusque naturam indigitat per genus & differentiam : At prædicta talis :

Etenim per hæc vocabula *Ens comple- tū finitū Substantia categorica* veluti genericè convenit cum omni Accidente Categorico : & differt à substantiæ transcendentaliter acceptâ : & ab omnibus partibus substanciali- bus , quæ non possunt in prædicamen- tis reponi. Per cætera vero , ab Accidentibus essentialiter discrepat:

nullum enim est accidens , quod ex natura sua non exigat alteri inesse , tanquam in subjecto intentionis. Quod autem ratio subsistendi per se , est pri- sit genuina & magis intrinseca sub- stantiæ proprietas , per se patet. In eo enim reponenda est essentialis & ma- gis intrinseca substantiæ proprietas ; quod eam primo ab opposito sibi en- tice , nimicum ab accidente distinguit: *Modus existen- di per se est pri- ma pro- prietas , & magis intrinseca substantiæ proprietas.*

quodque est ratio formalis & causalis, cur cætera prædicata ei competant: At qui ratio per se subsistendi talis est. 1. Namque per eam substantia ab omni proslus accidente seceruntur. 2. Est ratio & causa cur cætera prædicata, nimirum non esse in alio, & esse subjectum accidentium, substantiaz congruunt. Quærenti enim cur substantia non sit in subjecto inhesionis; curve dicatur subjectum omnium accidentium? Rectè quis respondebit, quia illa est Ens per se subsistens. Si autem rursus quæreretur cur sit ens per se subsistens? Non recta foret responsio, si quis diceret, quia non est in aliò; vel quia est subjectum accidentium. Hæc enim responsio involveret causam pro non causa.

Dices. Substantia ita dicitur secundum nominis ethymon, è quod substat accidentibus. Ergo esse subjectum omnium accidentium, est proprietas ipsi magis intrinseca; nomina enim rerum naturas designant.

Distinguo antecedens. Substantiaz nomen ex eo solum deducitur, Nego: etiam ex ratione per se standi eruitur, Concedo: At proinde hæc ratio nihil evincit. Deinde, plerumque nomina rebus non quadrant, ac proinde ex eis certò deduci non potest rerum essentia.

Dices 2. Proprietas magis intrinseca rei, non potest etiam divinitus alteri tribui; sed esse per se, sive non inhaerere alteri, communicari potest Accidenti; de facto enim quantitas in adorando Eucharistia Sacramento nulli subjecto inhaeret: Ergo, &c.

Distinguo minorem. Esse per se actualiter, seu non inhaerere alteri, potest communicari accidenti, Con-

Triplex cedo: Esse per se aptitudinaliter & rationaliter, potest alteri communicari, Nego. Triplex itaque est perfectas,

se modus existendi per se, nimirum seu modis existendi, Actualis, Aptitudinalis, & Radicalis. Primus est modus quo Substantia actu non existit in subjecto inhesionis. Secundus est, modus quò dicit aptitudinem ad taliter existendum, ita ut dicat formalem repugnantiam, ut possit esse in subjecto inhesionis. Tertius est ipsa entitas substantiaz, à quâ velut à radice nobis ignorantia talis aptitudo, talisve repugnantia profluit; sicut nonnunquam contingit rivulos aliquos cernere, quorum fons & scaturigo penitus homines latet: itaque concedo substantiam actualem posse alteri competere; non verò aptitudinem aut radicalem. Inimo, dico neque etiam actualem posse alteri competere, eo modo quo competit substantiaz; Substantia enim per se subsistit modo naturali & absque ullo miraculo; Accidens verò non ita existit, nisi per miraculum.

Dices 3. Modus existendi per se, dicit formaliter negationem existendi in alio. Ergo ratio substantiaz etiam in tali negatione erit constituenda.

Distinguo anteced. Perfectas dicit eadem negationem consequenter & implicitè, Concedo: Eam involuit in primario conceptu substantiaz & explicitè, Nego. Ex eo enim quod substantia per se subsistat, rectè sequitur eam non posse esse in alio; sicut ex eo quod homo sit rationalis, rectè sequitur eum non posse esse irrationalis: at hæc negatio est tantum quid consequens ad entitatem substantiaz; non verò illius differentia, seu proprietas constitutiva: nullum enim ens positivum, qualis est substantia, constitui potest primariò & intrinsecè per negationem.

Dices 4. Illa definitio est legitima, quæ non competit omni rei definitæ sed predicta non convenit omnia

Substantiæ Categoricæ. Probatur, non competit formis substantialibus materialibus. Probatur. Formæ materiales substantiales, non per se subsistunt; existunt enim solum dependenter à materiâ primâ ex quâ educuntur, & cui tamquam nativo ac necessario subiecto insunt.

Formæ substantiales sunt in materia prima tamquam in subiecto informationis, & more accidentium, Negatione in materia prima tamquam in subiecto informationis & more substantialium partialium & ordinatarum ad faciendum unum totum per se, & unius naturæ cum materiâ primâ sibi compare, Concedo.

Itaque *per se subsistere*, quantum ad presentem difficultatem spectat, sumitur duobus modis, nimirum latè vel strictè: *Strictè* significat modum existendi, quô ens aliquod ita existit independenter à quovis alteri, ut nullò modo alteri insit, sed aliis rebus sibi incxistentibus substernatur, qualiter sola individua substantialia per suas differentias individuales, & suam personalitatem & subsistentiam constituta, dici possunt per se existere. *Latè* verò significat modum existendi, quô ens aliquod ita existit, ut alteri non insit tanquam subiecto; licet inesse possit alteri per modum partis, aliquò ex modis statim subjiciendis.

Sciendum enim est aliquid dici esse in subiecto pluribus modis. 1. Qui-dem tamquam in subiecto *Integritatis*, sic manus est in corpore. 2. Tamquam in subiecto *Compositionis*, sic genus & differentia sunt in composito Metaphysico, materia, & forma in Physico: 3. Tamquam in subiecto *Informationis*, sic forma est in materia, anima rationalis in corpore humano. 4. Tamquam in subiecto *Predicationis*,

sic substantiæ secundæ sunt in primis, & omnes naturæ communes in singularibus. 5. Tamquam in subiecto *Inclusionis*, sic vinum est in lagena: hi autem omnes modi conveniunt substantiæ; quæ taliter dici potest esse in subiecto. 6. Tamquam in subiecto *Inhaisionis*: ita ut inhærent nec possit naturaliter existere sine sibi & cui inhæret; nec possit facere unum per se cum tali subiecto.

Itaque si per se subsistere in strictiori significatione usurpetur, nimirum pro eo quod nullatenus potest esse in aliò tanquam in subiecto vel *informationis*, vel *predicationis*, hæc ratione sola individua substantialia undaque completa dicenda erunt per se subsistere, quia nec per modum partis, nec per modum naturæ communis, nec per modum formæ substantialis aut accidentalis, in ulla re existunt: plurimæ verò sunt substantiæ, quæ hæc ratione per se non subsistunt, quia propter imperfectum suum modum existendi, exigunt in alio existere; sic substantiæ universales non subsistunt per se, quia à singularibus dependent quoad existentiam actualem: homo enim existit in Petro & Paulo, &c. Nec materia nec omnes formæ materiales à materiæ potentia educibiles, subsistent per se, quia dependent à supposito in quod sunt, itaut extra omne suppositum existere nequeant; imò nec ipsæ substantiæ singulares nominibus abstractis significatae, hoc est, singulares essentiæ substantialium creatarum subsistunt per se; singularis enim humanitas Petri, ita existit in Petro, ut per se & extra omne suppositum existere nequeat; quamvis enim singulares homines per se, & nullo modo in alio existant, singulares tamen naturæ humanae non per se, sed in singularibus suis

suis, *suppositis* subsistunt: itaque istæ substantiæ sunt quidem in subjecto, vel *predicationis* vel *informationis*, non autem in subjecto *inhesionis*.

Distr. Illud enim propriè dicitur inhætere men in- ter for- mas sub- flantia- sales. quod ita est in subjecto, ut non sit illius pars essentialis, nec aliquid unius essentiæ cum eō componat, quamvis extrā ipsum non possit sal- tem naturaliter existere.

Unde licet formæ substanciales ma- teriales in hoc convenient cum for- mis accidentalibus, quod illæ non possint naturaliter existere sine mate- riâ; sicut hæc sine suô subjecto; ta- men in hoc discrepant, quod illæ sint in materia tamquam partes cum ea concurrentes ad compositionem totius Physici unius naturæ; formæ verò accidentales ipsi toti jam com- posito & substancialiter completo ad- veniunt; nec ullatenus ipsum consti- tuunt: sed jam constitutum perficiunt; quantitas enim & albedo v. g. non constituunt hominem in esse hominis; posset enim esse verus homo substancialiter, et si omni quantitate & qua- litate spoliaretur.

Infabis: Illæ formæ eodem mo- do sunt in subjecto, quo modo can- dor in marmore; sed candor in mar- more est in subjecto *inhesionis*, igitur & illæ formæ substanciales sunt in subjecto *inhesionis*. Probatur ma- jor: illæ formæ ex concessis sunt in subiecto tamquam partes concurren- tes ad compositionem totius phy- sici, putâ anima sensitiva in corpore ad compositionem equi: sed candor est etiam in marmore ad compo- sitionem candidi: igitur, &c.

Nego majorem, & ad probatio- nem dico discrimen inter formas es- sentiales hoc esse, quod formæ acci- dentalis adveniant suis subjectis sub- stancialiter completis, nec ordinatis

Logica.

per se ad hujusmodi formas, quas ex naturâ suâ ad sui complementum ne- cessariò non exigunt; quippe cum indifferentia sint ad hanc vel aliam formam specie distinctam, sic can- dor advenit marmori jam substancialiter in suo esse lapidis marmorei constituto & completo, neque mar- mor magis candorem, quâm nigre- dinem aut alterum colorem ad suam perfectionem ex naturâ suâ exigit, cùm sub alterutro colore, æquè per- fectum existat: secùs autem est de for- mis substancialibus, putâ de anima sentiente, quæ non adveniunt sub- jectis substancialiter undequaque completis, & indifferentibus ad illas: tamen si enim anima sensitiva, v. g. adveniat corpori organico substancialiter completo in ratione corporis, & jam constanti materiâ & formâ corpo- reitatis; illud tamen corpus organi- cum sine hujusmodi anima non est undequaque essentialiter completum; enim verò omne corpus organicum ex natura sua exigit ulteriorem for- mapræ substancialem, nimirum ani- main substancialem, quæ est actus corporis organici potestate vitam ha- bentis: neque indifferens est ad hanc vel alteram animam specie distinctam, putâ ad animam vegetativam: ita ut æquè posset perfici per hanc animam vegetativam, sicut in animali ex equo perficitur per candorem aut nigredinem, quia eō ipso quod est corpus or- ganicum, & habet organa ad opera- tiones sensuum disposita, requirit ani- mai, quæ has operationes possit eli- cere, qualis non est anima vegetati- va: igitur manifestum est discrimen inter candorem advenientem marmo- ri, ad constituendum marmor candi- dum, & animam sensitivam adven- ientem corpori organico. Habet ita- que unus recentior scriptor manifes-

Gg

tum inter utrumque discrimen, quod à nobis veluti Nodi Gordiani solutionem pueriliter exigebat.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit Substantia?

NOTANDUM 1. Substan-
tiam ab Aristotele cap. 3.
Categoriarum dividi in
Primam & Secundam. Id

est in Singularem & Communem,

quæ ut notat ibidem Aristoteles &
Substan-
tie pri-
Subtilis Doctor. in 1. dist. 26. q. 1,
me &
n. 15.) invicem convenient & discre-
secunda
Conve-
nientia.
ac Dis-
crimen.

partant. *Conveniunt* (inquam) 1. quia
utraque dicitur esse ens per se substi-
tens. 2. Utroque substantia accidentibus.
3. Utroque repugnat esse in alio tam-
quam in subjecto inheretionis. *Dis-*
crepant verò, quia prima est incom-
municabilis pluribus: secunda non
ita. Illa non est in aliquo subjecto
attributionis, quia non prædicatur
de altera substantia: hæc verò sic.
Illi competit tantum primò substare
accidentibus; huic verò secundariò
& ratione primæ cui inexistit. Ideò
enim homo est albus, quia Petrus
est albus.

Tria sūt
in Sub-
stantia
distinguenda,
puta Es-
sentia,
proprie-
tates &
cidens.

NOTANDUM 2. Quod cùm tria sint
in substantiâ distinguenda, scilicet 1.
Essentia illius, seu modus radicalis
existendi per se. 2. Illius proprietas
substanti accidentibus. 3. Denomi-
natio primæ vel secundæ, quæ deno-
minatio est secunda intentio acciden-
talis & logica, inde triplices circa præ-
fentis questionis resolutionem est Au-
thorum sententia. Quidam enim vo-
lunt prædictam divisionem esse gene-
ricam; ita quod substantia completa
finita, quæ est supremum genus
hujus prædicamenti, dividatur in

primam & secundam tamquam in
diversas species habentes diversum
specie modum existendi per se. Aliqui
volunt eam divisionem fieri soluta
secundum diversas proprietates, quas
habet substantia, ut primò & imme-
diatè, vel secundò tantum & mediatae
substet accidentibus. Alii verò con-
tendunt esse tantum divisionem unius
& ejusdem subjecti realiter secundum
diversa accidentia; non secus ac si
hominem quis divideret, dicendo ho-
minum alijs est albus, alijs niger.
Quid nobis verius videtur ut inno-
tescat sit.

NOTANDUM 3. Inter celebriores sub-
stantiæ categoricæ divisiones, eam
potiore censeri, quæ distribuitur in
completam & incompletam: *Com-*
pleta dicitur, quæ suis omnibus par-
tibus constat ad suam integrum con-
stitutionem desiderandis, sic homo
constans corpore & animâ rationali,
dicitur substantia completa: *Incom-*
pleta verò nominatur ea quæ rationem
tantum partis induit, & ad alterius
compositionem & constitutionem or-
dinatur. Rursus utrèque considerari
potest physicè vel metaphysicè. Sub-
stantia *physicè completa* ea est, quæ
constat non solum materiâ & formâ
sibi debitâ, sed etiam partibus ad ejus
integritatem physicam conducenti-
bus, & quæ ad alterius constitutionem
& compositionem non ordinatur:
Metaphysicè verò ea *substantia com-*
pleta dicitur, quæ genere & differen-
tiâ sibi convenienti constat, nec in al-
terius compositionem venit. Substan-
tia verò *physicè completa* ea dicitur,
quæ ad alterius constitutionem & in-
tegritatem ordinatur; sic materia &
formâ substantialis, & singulæ partes
alicujus corporis dicuntur substantiæ
physicè incompletæ: *Metaphysicè*
autem ea substantia dicitur incomple-

Inde tri-
plex Au-
thorum
sen-
tentiæ circa
divisio-
nem sub-
stantiæ
in pri-
mam &
secun-
dam

Substan-
tia com-
pleta

& in-
com-
pleta.

Physicè.

& Me-
taby-
sicè.

ea, quæ conductit alterius constitutionem; quales sunt omnes rerum substantialium differentiaz, proprietates & modi. Quætitur autem qualis illa sit divisio substantiaz in completam & incompletam: quâ in re nonnulli recentiores scriptores ex nostris plurimum laborem impendunt & perdunt, quid verò probabilius statuendum sit, paucis aperiens.

Nec tñ sentia in suas propria-
ties.
pri-
ties.

prietates, nullam ex eis proprietatibus secundum se debet involvere: v. g. animal dividitur in risibile aut hinnibile, animal secundum se nec risibile est nec hinnibile: at substantia, quæ sic divideretur, involveret secundum se unam ex his duabus proprietatibus. Probatur, substantia quæ sic divideretur, esset substantia communis, & prout communicabilis prius & secundus: at substantia sic communis, esset substantia secunda, ut per se patet; etenim per substantiam secundam, nihil aliud intelligimus quam substantiam communem. Ergo illud divisum secundum te involvet unum ex membris dividentibus quod directè pugnat in regulas cuiuscumque divisionis.

Pater etiam tertia pars. Quia substantiam esse primam vel secundam, jeti in nihil aliud est quam esse universalem aut singularem; praedicabilem, aut subiectibilem, quæ sunt diversa accidentia intentionalia, sive diversæ intentiones logicæ eidem realiter entitati competentes.

Dices. Substantiaz secundæ intrinsecum est esse universalem seu communem; est enim talis independenter ab opere intellectus. Ergo, &c.

Distinguo. Intrinsecum est substantiaz secundæ esse universalem & praedicabilem remotè ac primò intentionaliter, seu Metaphysicè. Concedo: Proxiimè, secundo intentionaliter & logicè, Nego; Aristoteles autem dividens substantiam in primam & secundam, tantum processit ut Logicus, ut patet ex definitionibus quas protulit de utroque modo considerata substantia: Primam enim definiat per negationem essendi id subiecto, & praedicandi de subjecto, que definitiones sive per intentiones Logicas.

Quomo-
do ratio
univer-
salis
compe-
tat sub-
stantie
secunda
non ve-
rò pri-
ma.

Illa ra-
men di-
visio sub-
jecti in
acciden-
tia nos

Divisio
substan-
tie in
primam
& se-
cundam
non est
generis
in spe-
cie.

Probatur 1. pars. Illa divisio non est generis in species, cuius membra dividentia non sunt specie diversa: sed substantia secunda, specie non differt à primâ, ut sole meridianò clarus est: natura enim humana, quæ dicitur substantia secunda, specie non differt à Petró, qui est substantia prima. Deinde nihil genericè dividitur in scipium; sed id fieret si talis divisio esset generica; nam illa substantia quæ divideretur, esset substantia secunda, seu communis. Ergo sub uno ex membris dividentibus involvetur, & sic in scipium distingueretur.

Probatur 2. pars. Quoties aliquid dividitur in aliqua tamquam in pro-

et pro- Dices. Quod est subjectum accidentia; sed dentium, quodque continet omnes potius gradus substantiarum, non potest esse tantum secunda intentio Logica, sed ex tium di- Aristotele cap. de substantia numero verso- rumenu. 5. prima substantia quatenus prima meratio, substantia est subjectum accidentium, & in se omnes gradus substantiarum con- tinent: ait enim Catera verò omnia vel de subjectis dicuntur primis substantiis, vel in subjectis eis sunt, quod qui- dem ex singulis propositiones perspicuum fiet, ut putà animal homini attribui- tur. Ergo etiam alicui attribuetur: nam si nemini singulorum hominum omnino, nec homini attribuetur, rur- sus color est in corpore: est igitur etiam in aliquò corpore: nam si in nul- lò singulorum corporum est, omnino in corpore non est. Itaque reliqua omnia vel de subjectis primis substantiis, dicantur, vel in subjectis insunt. Er- go nisi prima substantia sint, catera- rum rerum nulla esse potest. Idem cen- set Aristoteles de secundis substantiis, nam ibidem numerò sexto docet unam secundam substantiam putà spe- ciem magis esse substantiam quam genus, quoniam species magis proximata ad primam substantiam: at una secunda intentio non est magis secun- da intentio quam alia: igitur non cen- set Aristoteles primam & secundam substantiam esse dumtaxat secundas intentiones.

Resp. Ista quidem me ultrà con- cedere & esse vera de primâ & secun- dâ substantia entitative & primâ inten- tionaliter consideratis, non verò de eis ut afficiuntur secundis intentioni- bus logicis, veluti formis accidentia- riis, quibus vestiuntur per considera- tionem & opus intellectus præscin- dentis substantiarum conceptum, à sub- stantiis communibus & particularibus, seu universalibus & singularibus, quae

dicuntur primæ & secundæ substantiarum & quæ iis vocibus quasi adjunctis for- mis videantur ab invicem distingui; quod utique merum est intellectus commentum.

Subsumes. Sed Aristoteles quandò dividit substantiam in primam & se- cundam agit tantum de substantiis primâ intentionaliter acceptis: igitur nulla distinctio.

Nega subsumptum. Et ad ejus pro- bationem dico contrarium appertissi- mè constare ex ipsòmet Aristotelis tex- tu, qui agit dumtaxat de substantiâ universali & singulari seu secundâ & primâ quatenus secundæ substantiarum sunt in primis & dicuntur de primis, seu ut ipse loquitur, sunt in subjecto & dicuntur de subjecto, nimirum prædicationis; primæ vero nec in sub- jecto sunt, nec de subjecto dicuntur, sed ipsæ sunt subjectum primum om- nium accidentium, quamobrem se- cundas substantias tantum considerat quatenus sunt species vel genera invi- cem subordinata, quæ de primis substantiis dicuntur, ut constat ex ip- sius verbis initio capitî de substan- tiâ.

Mens Aristote- telis ex- ponitur.

Neque certè aliud ob finem Aristoteles in Cathegoriis agit de rebus, quam ut demonstret quod or- dine res singulæ invicem sint ordinan- dæ in eâdem serie prædicamentali; ut species generibus & individua spe- ciebus subsint, utque hujusmodi en- tia afficiantur secundis intentionibus generis, speciei, & individui, quam- obrem meritò censuit Doctor, divisio- nem substantiarum in primam & secun- dam fieri secundum intentiones Logi- cas, quia catenus substantiarum secundæ dicuntur, quatenus affirmantur de primis ad modum generis vel speciei.

Nec valet reponere cum uno ex Neoteticis præsumtum librum prædicamen- torum apn. esse genuinum subtilis

Doctoris opus ; contrarium enim apparet cum ex ipsius subtili genio in hoc opere inclarescente, tum ex manuscriptis quae habentur Oxonii in collegio Vviceamico & Mortonensi, quanobrem inter ipsius opera relatus est in recentiori editione.

Hic tamen adverte. Quod esti Doctor afferat substantiam dividiri in primam & secundam tamquam subjectum in accidentia ; hanc tamen divisionem non esse propriam, & esse potius enumerationem plurium accidentum competentium eidem substantiae, quam illius substantiae divisionem. Sicut enim, licet Petrus habeat albedinem & dulcedinem v. g. non tamen recte divideretur in dulce & albuin ; quia haec divisio importaret & connotaret multiplicationem subjecti, quod tamen non est multiplex, sed unicum : ita nec recte una & eadem realiter substantia censenda esset recte dividi in primam & secundam tamquam in accidentia, sed solum illa diversa accidentia enumerari, non secus ac si diceretur v. g. quod Petrus est dulcis & albus. Unde rationes illae primae vel secundae substantiae, sunt veluti accidentia disparatae quae idem subjectum reale afficiunt.

CONCLUSIO II.

Substantia universim sumpta dividitur potest univocè analogice, non vero generice, in substantiam completam & incompletam physicè & metaphysicè. Hæc conclusio duabus partibus constat, quarum.

Divisit *ur* *analogi-* *cæ* *sub-* *stantia* *ta* *est* *in* *præfa-* *ta* *divisione* ; *Probatur prima.* Ea divisio est univoca in qua divisum tribuit suis partibus dividentibus idem nomen & eamdem rationem nomine significatam, sed ita est in præfata divisione;

quæcumque enim substantia completa & incompleta sive physicè sive metaphysicè non solum idem nomen substantiae fibi vindicat, sed etiam ipsius definitionem essentialem : quælibet enim est ens per se subsistens, quatenus ratio per se subsistendi, significat negationem existendi in alio tanquam in subjecto inhesionis : Igitur &c.

Quod verò haec ratio per se subsistendi analogicè tantum convenientia substantiarum completarum & incompletarum, apparet ex eo quod nobiliori modo substantia completa per se subsistat quam incompleta ; quippe cum minorem habeat exigentiam, immo nullam, existendi in aliò, non solum tamquam in subjecto inhesionis, quod utique ex æquō etiam substantiarum incompletarum convenientia ; sed etiam in subjecto informationis vel compositionis, qualem postremam negationem annexam non habet substantia incompleta seu physicè seu metaphysicè, ut potè quæ ex se ordinetur ad compositionem & constitutionem alterius.

Dices 1. Ea divisio non fit univocè in qua divisum æqualiter non convenit membris dividentibus : at ex concessis, ita est de divisione substantiarum in completam & incompletam, igitur, &c.

Distinguo majorem. Non fit univocè ultimò gradu ; univocationis Concedo : aliquò ex univocationis gradibus, Nego. Nam ut dicemus in quæstione 2. Metaphysicæ, quatuor sunt univocationis gradus, quorum postremus ille est in quod divisum eodem modo essendi, eodem ordine essentiali, & æquali perfectione repetitur in inferioribus. Itaque licet ratio per se subsistendi quatenus importat negationem existendi in aliò, potiori ratione convenientia substantiarum completarum.

quām incompletæ ; ipse tamen nobilior participationis modus non impedit univocationem, ut patet exemplō animalis , quod univocè cōvenit homini & brutis animantibus , tametsi nobiliūs homini conveniat; Undē ad rationem perfectā univocationis satis est quod divisum idem nomen & eamdem rationem membris dividentibus tribuat.

Dices 2. Substantia quæ dividitur, vel est completa vel incompleta : si completa non potest convenire substantiæ incompletæ , & vice versa : deinde si sit completa non potest dividi univocè in completam ; nihil enim sibi univocum est , igitur prædicta divisione non est univoca.

Respondeo. Conceptum substantiæ universim acceptæ quæ hic dividitur, esse conceptum objectivum substantiæ , quatenus illa præcisè significat rationem per se subsistendi , & ut præscindit , à modō subsistendi completæ vel incompletæ ; as proinde utrique

substantiæ potest esse communis.

Patet etiā secunda pars divisum enim genericè contrahitur ad inferiora per veras differentias , sed substantia universim considerata non potest determinari ad substantiam incompletam metaphysicè per veras differentias ; alioqui differentię daretur differentia & sic fieret processus in infinitum. Neque etiam ad substantiam physicè incompletam quales sunt materia & forma : si enim substantia physicè incompleta specie & essentia-liter distingueretur à completa , cùm materia & forma concurrant ad constitutionem totius physici . quod est substantia completa , sequeretur illas convenire inter se ad aliam speciem sibi oppositam nimirum substantiam completam . essentialiter constituen-dam , quod est absurdum. Alias magis præcipuas substantiæ divisiones habes ordine dispositas in subjecto schemate.

SERIES SPECIUM SUBSTANTIAE (ATHENOKICE).

Spiritus	Angeli in tres Hierarchias.	Prima	Seraphinorum Cherubinorum Thronorum Dominationum
		Secunda	Virtutum Potestatum Principatuum
		Tertia	Archangelorum Angelorum
	Anima rationalis	Petri Pauli Jacobi, &c.	
Animatum	Corpus	Animal	Petrus Paulus Jacobus, &c. Ignitum Aëreum Irrationale.
		Rationale	Salamandra Innumera Avium genera Aqueum Terrenum
			Pisces varii Reptile..... Gressivum..
			Vermes Serpentes Bos Leo, &c.
		Faecunda ..	Pirus, malus.
		Arbor	Populus Salix, &c.
		Sterilis ...	Gentia Vepres
		Frutex	
		Planta....	Nutritiva... Medicativa.
		Herba	Senna, Rabarbarum Hysopus
		Odorifera...	Rosa Ocellus
		Flos	
Inanimatum	Corpus	Celeste...	Orbes Stellae Terra Aqua Aér Ignis
		Simplex...	
		Elementare	
		Solidum	Lapis
		Mixtum...	naturalis artificialis
		Perfictum	Lateres Regulae
			Aurum Argentum
		Liquidum	Vinum Cicera
			Zitum Acetum
		Imperfectum	Ignea Aquea Aërea
Corpus	Corpus	Meteora	Fulmen Fulgor Nubes Pluvia Venti Turbinis

QUÆSTIO TERTIA.

Quot, & qua sint Substantia Categorica proprietates?

ARISTOTELIS varias referavit Substantiæ Categoricæ proprietates; quarum aliquæ convenient tantum substantiis secundis & communibus: Aliæ verò tantum primis & particularibus: Aliæ denique sunt utrisque communes, quas omnes methodicæ brevitatis causa aperiet.

CONCLUSIO I.

Proprietates. **S**ex sunt proprietates Substantiæ categoricæ, quarum.
1. *Non esse in subjecto inhæsionis*; hoc enim ei repugnat, cùm sit essentialiter ens per se subsistens; sicut homini repugnat irrationalitas. Sed hæc proprietas est tantum secundi modi; siquidem substantiæ categoricæ convenient, sed non soli, cum etiam competit substantiæ transcendentali.

Dices. Sunt etiā quædam accidentia quæ sine ullo subjecto existunt, sic albedo à pariete transit in vestem nullo medio subjecto, & odor rosæ in manum & nares diffunditur extra subjectum cui prius inerat: igitur i la proprietas non soli substantiæ convenient.

Nego antecedens. Et ad exempla producta dico albedinem, & odorem non migrare de subjecto in aliud subjectum sine ullo subjecto: etenim cum albedine transit aliqua substantia, seu parietis quædam particula, cui illa albedo migrans de pariete in vestem prius inerat. Similiter quandō

odor migrat à rosa ad nares, cum odore emittuntur partes subtiliores floris, aut alterius corporis odoriferi, quibus odor ille inhæret: ac subinde illa accidentia non sunt sine subjecto.

Instabis. Species Eucharisticæ post consecrationem, pura Hostiæ quantitas, color, figura, &c. existunt sine ullo subjecto: igitur sunt quædam accidentia, quibus illa substantiæ proprietas etiam convenient.

Distinguo antecedens. Ita existunt solum actu & per extraordinariam Dei potentiam quæ sic conservantur per continuum miraculum, Concedo: Ita existunt ex naturâ suâ & insitâ propensione naturali, Nego. Itaque licet ipsa Eucharistica accidentia extra omnem substantiam existant, atque priventur suâ inhærentiâ actuallâ, nihilominus habent semper inhærentiam radicalem & aptitudinalem, quæ postulant existere in subjecto, nisi divinitus ipso destituerentur atque in isto statu conservarentur.

Subsumes. Igitur pari ratione substantia poterit esse divinitus & actu in aliquo subjecto inhæsionis: Ergo non est ipsius proprietas quod existat sine subjecto. Patet antecedens; oppositorum enim opposita sunt consequentia ergo si accidens possit esse actu sine subjecto, substantia poterit esse actu in subjecto.

Nego antecedens & ratio disparitatis est, quod substantia ita per se & actu exigat subsistere ut ipsi repugnare videatur existere in subjecto; cuius utique ratio est, quod neque lumine rationis, neque lumine fidei appareat ullam substantiam extitisse unquam in subjecto inhæsionis. Secùs autem est de accidentibus ut appetat in Eucharistia. Porro certum essentiæ & proprietates attendenda sunt secundum dispositionem & voluntatem divini eorum

Quando accidentia de subjecto in subjectum migrant.

eorum opificis: siquidem naturæ rerum creatarum pendent ex voluntate conditoris, qui sicut illas creavit quomodo voluit, & quandò voluit, ità potest de earum statu, salvâ illarum essentiâ, decernere: at verò quid circa earum essentiâ & proprietatum præjudicium divina ejus potentia statuere valeat, nostrum non est definire, nisi prævio lumine fidei aut rationis, quo significetur ipsum ita de rebus statuisse.

Dices 2. Concretum accidentale putè nigrum, quod per se qualitatem, nempè colorem denotat, non est in aliquo subjecto inhesionis, igitur non esse in subjecto inhesionis soli substantiaz non est proprium.

Distinguo antecedens. Illud concretum materialiter sumptum, seu quantum est subjectum accidentis non est in subjecto inhesionis, quia sic denotat substantialiam, Concedo: formaliter sumptum, id est, pro nigredine nota est in subjecto inhesionis: Nego: concretum enim accidentale formaliter acceptum denotat accidens cuius proprium est subjecto inheretere.

2. *Prædicari univocè de suis inferioribus.* Est autem proprietas primi modi; non enim omnibus substantiis, sed tantùm secundis, & universalibus convenit; substantiaz enim primæ, & singulares, de nullâ prædicantur. Deinde, non soli substantiæ, sed & accidentibus congruit; ea siquidem univocè prædicantur de suis inferioribus, v. g. color de albedine & nigredine.

Dices. Cum uno Neoterico, Aristotelem h̄c non asserere quod prædicari univovè de inferioribus, sit proprietas substantiaz, sed tantùm quod ea proprietas sit prædicari univocè de substantiis primis, quod utique accidentibus non convenit, quia

Logica

non prædicantur univocè, id est, essentialiter de primis substantiis.

Respondeo. Hoc inane esse commentum & omnino alienum à mente Aristotelis ut appareat legenti ipsius textum; ait enim numero 15. cap. de substantiâ. *Inest autem substantiis & differentiis, omnia sinonimè ab eis dici; omnes enim attributiones ab eis sumpta aut individuis attribuentur, aut speciebus, à prima namque substantia nulla attributio est: quia de nullo subiecto dicitur: Secundarum verò substantiarum species individuo tribuitur, genus autem speciebus & individuis; itidemque differentia & speciebus & individuis attribuentur, ac definitionem quoque specierum recipiunt prima substantia, nec non generis definitionem species; nam quocumque de attributis dicuntur rotidem etiam de subiecto dicentur &c.* ubi videtis Aristotelem eatenù asserere substantialiæ proprium esse prædicari univocè quatenù gradus genericus substantiaæ univocè convenit specifico, & huic individuali: igitur hic univocationem accipit per ordinem ad inferiora:

Dùm verò ait hanc proprietatem non competere soli substantiæ categoricæ & completæ, quia convenit etiam differentiis substantialibus, quæ cum sint entia incompleta non spectant ad lineam rectam prædicamentalem; non propterea negat eundem modum prædicandi univocè, etiam convenire accidenti communi respectu suorum inferiorum qui enim unum affirmat, non propterea excludit cetera, quibus eadem ratio convenit. Quamobrem quisquis asserit hoc esse alienum à mente Aristotelis, hallucinatur.

Tertia substantia proprietas, quam assignat Aristoteles est quod substantia prima significat hoc aliquid; secunda quale quid, &

H h

hoc ali-
quid.

verò, *quale quid*: quæ verba qualiter
sint accipienda, variant ipsius interpretes: proximiùs verò in scopum collimari mihi videntur, qui existimant cum idcirco asserere substantias primas significare *hoc aliquid*, quia determinatæ ad unum, & sunt quasi digitò demonstrabiles: secùs verò de substantiis secundis, quales sunt gradus generici & specifici, qui cum sint indifferentes ad plura inferiora, non sunt ex se determinati ad unum numerò, neque existunt per se immediatè, sed tantum medianibus individuis quibus adveniunt, quæ utique substantiæ proprietas est tantum secundò modò: convenit enim etiam accidentibus, quippe cum accidentia singularia sint, ad unum determinata sicut & substantiæ; communia verò sive accepta in abstracto, ut *albedo* respectivè ad sua inferiora, nimirum ad hanc vel illam albedinem; vel in concreto, ut *album*, respectu hujus & illius albi sunt indifferentia & indeterminata nec demonstrativè per se notificari possunt. Licet autem significare *hoc aliquid* conveniat etiam accidenti singulari, attamen id potius substantiæ idcirco tribuitur, quia substantiæ primæ propriis nominibus ut plurimum indigitantur, & ab aliis separantur, ut constat de individuis humanis, quæ vocantur *Pertus*, *Paulus*, &c. similiter de individuis naturæ equi, *felis*, &c. quibus propria nomina ab hominibus imponuntur; non sic de accidentibus singularibus quæ non habent ita determinata nomina quibus innescere possint in particulari ex communii hominum usu; licet enim una linea, v. g. interdùm à Geometris vocetur A, altera verò B, alia C, nihilominus certum est has appellations non esse ita constantes & invariabiles, ut sunt illæ, quæ sub-

stantiis particularibus solitè tribuntur; quæ enim linea ab uno Geometra dicta est A, ab alio indifferenter appellari potest B, & sic de aliis: at non ita est de nominibus affixis substantiis singularibus, quæ ubi semel indicata sunt ab aliquo, ab aliis ex communii hominum usu constanter usurpantur: non est ergo cur nuperus quidam hic doctissimum P. Poncium, & me pueriliter suggerit propter alatum hoc substantias inter & accidentia singularia discrimen.

Dices: Gradus genericus est substantia secunda: sed hic gradus non predicatur in *quale quid*; hoc enim soli differentiæ essentialiæ convenit: igitur non rectè est assignata prefata substantiæ secundæ proprietas.

Distinguo minorem. Prædicari in *quale quid* per modum partis essentialiter constitutivæ, & distinctivæ non convenit generi, quod tantum prædicatur in *quale quid*, quia ipsa est quæ determinat genus ad speciem, & ipsam à quolibet alio ente distinguit. Concedo: prædicari in *quale quid* ad modum partis essentialiter alteri advenientis non convenit generi, Nego; cùm enim gradus genericus sit communis, sicut & specificus, & iterque attribuatur inferioribus quibus essentialiter adveniunt, hâc ratione dici possunt prædicari in *quale quid* secundum intentum Aristotelis dicentis in Iambato capite de substantiâ numero 16. *Licet secunda substantia videantur significare hoc aliquid*, cum quis dixerit hominem, aut animal, non tamèn id verum est, quin potius *quale quid* significat; quia subjectum non est unum, ut prima substantia, sed de multis homo & animal dicitur... genus & species qualitatem circa substantiam determinant, ut porè quæ significant qualis sit aliqua substantia.

4. Una substantia propriè non sit alteri contraria non traria, ratione sui, sed solum ratione sit alteri diversarum qualitatum & dispositiōnum, quibus utraque afficitur. Contraria enim propriè sunt, quæ sub eodem generē posita maximè inter se distant & quæ sese expellunt à subjecto cui successivè possunt inesse: cùm autem substantiæ non habeant subjectum inhesionis, ab eo sese mutuò expellere nequeunt.

Dices 1. Ignis & aqua sunt substantiæ: atqui illa sunt contraria. Ergo, &c.

Distinguo minorem. Sunt contraria ratione substantiæ, Nego. Ratio ne huiusvarum suarum qualitatum, scilicet caloris & frigoris, humoris & siccitatis, Concedo. Sic etiam aqua calida dici potest alteri aquæ frigidæ contraria.

Instabis, Causæ & principia effectuum contrariorum sibi mutuò contraria sunt. Ergo cùm substantiæ ignis & aquæ sint radicēs & principia accidentium illorum contrariorum, etiam debent esse contrariæ.

Distinguo antecedens. Sunt contraria realiter & effectivè, Concedo: Propriè & formaliter, Nego: alioquin idem sibi met contrarium esse posset; siquidem eadem voluntas causa est amoris & odii, quæ sunt actiones contrariæ.

Urgebis. Illa sunt propriè contraria, quæ sese ab eodem subjecto expellunt, & sese destruunt: atqui formæ substancialis ignis & aquæ sese expellunt ab eadem materia, in quâ sunt, sese pariter destruunt; ignis enim dum prævalet, aquam ablumit; dum vero vincitur ab aqua extinguitur. Ergo &c.

Distinguo minorem: Illæ formæ sese expellunt ratione contrarietatis,

Nego: ratione incompossibilitatis in eodem subjecto Concedo: Cum enim materia prima non possit simul informari duabus formis totalibus & adequatis, ut videbimus in Physicâ, hinc est quod ad adventum unius formæ, necessum sit aliā expelli, & hâc ratione forma substancialis ignis non magis pugnat cum formâ substanciali aquæ, quam cum qualibet alia forma substanciali, quam etiam expellit & destruit.

Dices 2. Arist. i. Physic. c. 6. affirmat & probat ex communi sensu omnium Philosophorum, principia ex quibus substantia componitur esse contraria: Quæcumque, ait n. 6. naturâ fiunt, aut sunt contraria, aut ex contrariis. Et concludens suam propositionem ait: Principia igitur contraria esse perspicuum est. Ergo censet substantiam posse esse alteri contrariam: materia enim & forma sunt substantiæ, quæ in ejus sententia sunt contrariæ.

Distinguo. Illa principia sunt contraria, propriè & formaliter contrariata, Nego: Impropriè Concedo. Sunt enim quidem opposita, aug. saltē dispari: hic autem Aristoteles fuit in contrarietatem latè pro quâvis oppositione, non strictè pro perfectâ contrarietate.

Urgebis. Ex eodem Aristotele lib. 2. de generatione cap. 2. elementa, putâ ignis & aqua sibi invicem contraria. Similiter humores, putâ bilis, pituitæ ex galeno & aliis medicis pugnant invicem contrariè: igitur substantia substanciali contrariatur.

Distinguo antecedens: Elementa sunt sibi invicem contraria per se & ratione sui; Nego: ratione qualitatum sibi adhærentium, Concedo; neque enim elementa magis invicem sibi sunt contraria, quam eadem aqua ca-

Iida sibi ipsi opponatur ut prius erat
frigida; vel idei pars albus sit con-
trarius sibi ipsi, dum sit niger.

§. Non suscipit magis & minus respectu sui,
& successive. Dico respectu sui. Cer-
tum enim est unam substantiam spe-
cificè supuptam, esse magis vel minus
perfectam respectu alterius; natura
enini humana v. g. perfectior est na-
turā equinā, & imperfectior Angelicā.
Hoc ipsum affirmat Aristoteles cap.

Licet una sit alterā perfec-
tor & major. dicens : Vide-
tur autem Substantia non recipere
contentionem seu remissionem. Non
dico Substantiam Substantiam non esse
magis & minus Substantiam : Nam
enim dictum fuit hoc esse: sed dico
Substantiam quamcumque non dici
magis vel minus id ipsum quod est.
Veluti si hac Substantia est homo, non
erit se ipse, aut aliis alio magis aut
minus homo: non est enim aliis alio
magis homo, &c.

Instab. Aristoteles (ut ex præfatis,
verbis liquet) discribè pronunciat
unam substantiam esse magis substan-
tiā quam aliam: igitur ex ejus mente
substantia suscipit magis & minus.

Respondeo. Iulis verbis Aristote-
lem tantum significare unam substan-
tiā esse magis substantiam quam al-
tera, non ratione gradus communis
substantiæ, qui in omnibus æqualis
est, sed ex superadditis ipsis gradibus,
hoc est, ex parte differentiarum de-
terminantium substantiam ad hanc
vel illam speciem; cum enim illæ dif-
ferentiæ sint aliæ aliis nobiliores, effi-
ciunt ut etiam una substantia sit alte-
rà nobilior; sic substantia spiritualis
nobilior est corporeā; vivens præstan-
tiō vitâ experti, rationalis irratiōna-
li, & sic de ceteris.

Nec refert, quod Arist. ibidem.
n. 9. afferat hominem non esse magis

substantiam, quam sit bos; non enim
negat substantiam esse in homine per-
fectori modò; quam sit in bove; sed
quod non habeat plures gradus essen-
tiales in uno, quam in alio. Unde
homo dici quidem potest perfectior
substantia, sed non magis essentialiter
substantia: Essentiæ enim rerum sunt
sicut numeri, ut præfatum est sc̄t. de
Specie. Idipsum affirmat Doctor lib.
8. Metaphys. q. 3. n. 3. ubi ait. Su-
scipere magis & minus non competit
qualitat̄ secundum se considerata;
sed ut est in individuis Sub-
stantia ergo secundum speciem in uni-
versali considerata, ne quidditas,
non suscipit magis & minus: sed in
supposito: quia hoc individuum per-
fectius habet naturam specificam
quam aliud suppositum. Quibus facetur
unam substantiam non esse altera per-
fectiore secundum gradus specificos;
licet una possit esse altera præstantior
secundum gradus individuales.

Dixi successivè. Nam ut ait Doc-
tor loco laudato, Alter est in Acci-
denribus quam in substantiis; quia
in Substantiis: magis & minus edu-
cuntur mutatione indivisibili, in Ac-
cidentibus verò motu continuo; aqua
enim v. g. nonnisi successivè diver-
sos gradus caloris acquirit, & de mi-
nus calida fit magis calida: Substantiæ
verò eodem in instanti omnes suos
gradus obtinent. Unde licet in Petrō
v. g. plures sint gradus substantiæ
quam in homine; quia Petrus pluri-
bus gradibus subjicitur quam homo,
unde Arist. ibidem n. 6. ait: Pri-
mam substantiam esse magis substan-
tiā quam secundam; attamen, illi
omnes gradus non successivè acqui-
runtur, sicut gradus caloris; sed in
instanti, & indivisibiliter, ut notat
Doctor: eodem enim instanti quō
Petrus est, simul est homo, animal,

vivens, corpus & substantia, omnesque illos substantiarum gradus involvit.

Instabis. Substantia etiam suscipit plures gradus substantiarum successivae: igitur nulla distinctio. *Probatur antecedens.* Nutritio viventis fit successivae: sed per nutritionem producuntur novi gradus substantiarum in vivente & prioribus aggernerantur: igitur &c.

Nego antecedens. Et ad ejus probationem dico, in nutritione non fieri novam substantiarum productionem, sed tantum maiorem prioris extensionem, ita quod in homine adulto v. g. maior sit substantia, quam dum erat infans, non verò magis substantia; neque enim homo adultus magis censemur homo, quam cum erat infans, sed major & grandior homo. Secùs autem est in accidentibus: nam calidum v. g. fit magis calidum per adjectos novos gradus caloris in eadem parte subiecti superadditas.

Urgebis. Per nutritionem nova acquiritur quantitas; quippe cum vivens ex concessis fiat, majus & grandius: igitur etiam nova comparatur substantia. *Probatur consequentia:* illa superaddita quantitas non existit in priori substantia a quoque duæ essent quantitates ejusdem rationis in eodem subiecto: Ergo postulant novum gradum substantiarum, cui inexista.

Respondeo. Quod si ita sit, de quo alijs erit sermo, illa nova substantia pon adjicitur alteri, tanquam gradus priori gradui substantiarum, ratione cuius prior dicatur magis substantia, sed tanquam pars substancialis alteri parti: unde in eodem vivente sunt quidem plures partes substantiarum sibi invicem adjunctae & coherentes, non autem plures substantiarum gradus in eadem parte: secùs autem est de accidentibus quæ in eadem subiecti parte varios gradus recipiunt.

Addunt aliqui, nec incongrue, Substantias in hoc ab Accidentibus differre in susceptione magis aut minus, quod substantia tantum suscipiat magis secundum gradus heterogeneos, seu dissimiles, & diversæ rationis; Accidens verò secundum gradus Homogeneos seu similes, & ejusdem rationis. Licet enim in substantiâ primâ plures occurrant gradus perfectionis quam in secundâ, in Petró v. g. quam in humanitate; non sunt tamen illi gradus homogenei; gradus enim individuales, specifici & generici, sunt diversæ rationis.

Dices. Accidens non videtur etiam suscipere magis nec minus: non enim dicere possumus unum calorem esse magis calorem, quam alium. Ergo hæc proprietas soli substantia non congruit.

Distinguo antecedens. Si sumatur accidens in abstracto, *Concedo:* si sumatur in concreto, *Nego:* rectè enim dicimus unum calidum, esse alterum calidius aut minus calidum. Unde licet abstractum Accidentale conveniat cum abstracto Substantiali in eo quod neutrum suscipiat magis nec minus; sicut enim rectè dicitur humanitatem unam non esse magis humanitatem quam alteram; ita rectè dicitur calorem unum non esse magis, aut minus calorem quam alterum. Non tamen convenienter concreta Accidentalia cum concretis Substantialibus; non enim rectè diceretur hic homo magis est homo quam alter; sicut dicitur hoc calidum est alterum minus aut magis calidum.

6. Est quod sit *susceptiva contra-suscep-*
tiorum; Non quidem simul, sed successivæ: Non omnium, sed aliquorum: Non solum corruptivorum; sed & perfectivorum: Non secundum diversas sui partes; sed secundum unicam: Non denique ut est subiectum

quò mediante recipiuntur ; sed quantum est subjectum *quod* recipit : hæc autem ab Aristotele statuitur maxima, id est, quartō modō sumpta proprietas.

Dices. Hæc proprietas non omni substantiæ convenit, ignis enim & Angeli non suscipiunt contraria. *Deinde*, non soli competit ; quia superficies potest esse alba & nigra ; eadem oratio potest esse falsa, & vera ; idem motus potest esse velox, & tardus, &c.

Nego anteced. quoad 1. partem. Angeli enim capaces sunt volitionis : & notitionis; amoris & odii &c. Item ignis potest ferri sursum, & comburere ex innatâ activitatè ; & potest ferrari deorsum, & non comburere ex Dei ordinatione : descendit enim super nefandas urbes Sodomæ & Gomorræ, ut eas incineraret : & non legit pueros innoceentes in fornace Babilonicâ projectos.

Ad 2. Dico Superficiem & Quantitatem suscipere contraria, ut subiectum quò, non verò ut subiectum quod & ultimatum ; hoc enim soli substantiæ convenit. Item tarditas, aut velocitas Motus, convenit ipsi non secundum unicam, sed secundum diversam sui partem. Similiter. Oratio potest quidem esse vera, & falsa, nempe si verum, aut falsum sit quod enuntiat, sed id non competit ei cum sui mutatione reali & Physicâ, hæc enim mutatio potius in rem significatam per orationem, quam in ipsam met orationem, est refundenda, ut docet Arist. n. 23. his verbis. Oratio, & opinio omnino immota permanent, sed re mota contrarium in his fit, nam oratio permanet eadem, sedere quempiam : sed re mota, interdum vera interdum falsa fit ; Substantia vero contraria suscipit cum sui mutatione reali & Physica ; nam paries albus v.

g. mutatur realiter & Physicè dum sit niger, & aqua frigida dum sit calida ; oratio verò maximè si sit scripta immutata realiter & Physicè potest suscipere veritatem aut falsitatem sine aliquâ mutatione reali ; hæc enim oratio, Petrus sedet, quam quis vel in mente fixam habet per horam, vel exprimit in chartâ, verà erit per priorem semihoram si tandiù Petrus sedeat, falsa verò per semihoram posteriorem, si toto illo tempore Petrus steterit : dum verò Aristoteles ait proprium esse substantiæ suscipere contraria cum susceptione, ejus mens est, quod illa contrariorum susceptio fiat cum reali mutatione substantię.

Inflatibis. Si hæc ita sint, igitur oratio & opinio falsa intrinsecus à verâ non discrepat.

Respondeo. Aristotelem id ultrò concedere; ait enim orationem & opinionem suscipere contraria ; non quia inquit ipsa recipiāt aliq̄d, contraria suscipere posse dicuntur, sed quia facta est affectio in alia re, eò enim quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa esse dicitur, non quod ipsa possit contraria suscipere omnino; namque oratio, vel opinio a nullō moveretur, quare suscipere contraria non possunt, cum nulla contraria affectio in ipsis fiat. Substantia verò, eò quod in se contraria recipit, contraria recipere posse dicitur : quandoquidem recipit mortuum & sanitatem.

Aliter responderi potest opinionem (idem dicendum de oratione) suscipere quidem contraria, non ut eadem est, sed ut diversa: nam ista Petrus sedet, tametsi eadem sit ratione materię per integrum horam, quia termini non variantur, diversa tamen est ratione formę, quam mutat in posteriori semi-hora, in quâ Petrus stat : in priori quippe semi-hora habebat conformi-

tatem & similitudinem cum objecto seu cum re quam significabat, in posteriore verò non habet amplius hanc conformitatem, qua propter censetur alia formaliter.

SECTIO SECUNDA

De Quantitate.

Quare prius de quantitate, quā de ceteris predicationibus accedit, denteris agitur.

PRIMUS de Quantitate quam de ceteris accidentibus categoricis egit Aristoteles: non quod ea sit alijs præstantior, sed quia substantiaz propriu[m] est, & ratio per quam idonea & capax efficitur ad suscipienda cetera accidentia materialia.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit Quantitas?

PRIME communiter admittitur quantitas scilicet *Perfectionis*, *Virtutis*, & *Molis*. Prima indicat cuiusque naturæ sive creatæ, sive increatæ; sive corporeæ, sive incorporeæ perfectionem de quâ loquitur D. Aug. 6. de Trinit. c. 8. *In his qua non mole magna sunt, idem est magis quod perfectius*, & hoc sensu Deus dicitur *magnus*, *maximus*, *altissimus*, id. est *perfectissimus*. Secunda est virtus seu vis, quam habet agens in suis operationibus, sic ignis dicitur habere vim maxinam ad calefaciendum & comburendum. Tertia rerum materialium & corporearum extensio, quæ ut facilius innotescat.

Notandum 1. Plura in Quantitate posse considerari, nimirum.

i. Rationem Mensuratum Activæ

tæ Passivæ, seu internæ aut externe.

Mensura Passiva & interna dicitur,

res quæ est inensurabilis, ut pannus:

Activa verò & externa mensura, est

res per quam alterius quantitas &

mensura cognoscitur, ut pulsa. Ut

autem mensura sit legitima, tres ha-

bere debet conditiones. Primo nam-

que debet esse nota, aliqui in alterius

notitiam certam & determinatam duce-

re non possit. Secundo determinata &

fixa, enim verò quod indefinitum &

indeterminatum est, certam & deter-

minatam notitiam patere nequit. Ter-

tio debet esse homogenea, seu eiusdem

rationis & generis cum ratione mensurata:

neque enim linea potest esse mensu-

ra superficie; nec superficies corporis

mathematici seu solidi, nec quanti-

tas permanens successivæ &c. sed li-

nea lineam, superficies superficiem

dicitur mensurare.

*quantis
tate
diuin-
guenda:
1. Men-
sura de-
cussiva
aut pas-
siva.*

*2. Di-
visibili-
tas for-
malis
aut ma-
terialis.*

*3. Im-
penetra-
bilitas,
actualis
aut ap-
petitu-
nalis.*

*4. Ex-
tentio
in
ordine
ad ro-
tum vel
cam.*

*2. Rationem Divisibilitatis, aut
passivæ & formalis, quâ quantitas
ipsa in plures partes potest dividi, ut
tripedalitas in bipedalitatem & unam
pedalitatem: vel Activæ, seu materia-*

lis quâ quantitas subiectum quod affi-

cit reddit divisibile.

*3. Rationem Impenetrabilitatis, aut
Actualis, quâ res se se excludunt
ab eodem loco: aut Aptitudinalis,
quâ ab eodem se se possunt excludere,
licet a quo non expellant.*

*4. Extensionem. Quâ habet partes
extra partes, sive in ordine ad locum,
ita quod diversæ partes corporis quan-
titati respondeant diversis partibus loci; ad
puta caput sursum, pedes deorsum,
&c. Sive in ordine ad totum corpus,
quâ una pars est quidem extra aliam;
sed non per respectum ad locum;
quâ ratione adorandum Christi Do-
mini Corpus, est in venerandō Eu-
charistia Sacramentō; Ita enim totum
est in totâ Hostiâ consecrata, ut etiam*

*Qua-
tuor
sunt in*

totum sit in minima illius parte secundum suam dispositionem naturalem; ita quod caput jungatur immediate collo, collum humeris, humeri brachiis, nec illæ partes promiscue & confusim intra se invicem miscantur. Hinc apud Authores varia oritur sententia in quoniam horum reponenda sit ratio formalis quantitatis. Quicquid nobis verius visum fuerit, & ad Doctoris Subtilis mentein accommodatus, infra patebit.

CONCLUSIO I.

Traditur &
expen-
ditur
Quan-
titatis
defini-
tio.

Quantitatem in concretô sic definiit Arist. s. *Metaph.* c. 13. *Quantum est quod divisibile in ea que insunt (id est in partes proprias & inexistentes) quorum unumque , aut singula unum quid sunt (id est ejusdem rationis) & hoc aliquid nata sunt esse , id est individua quantitatis , ut commentatur Doctor ibidem cum quô.*

Adverte. Hanc descriptionem tres involvere particulas, quibus quantitas ab omnibus divisibilibus distinguitur. 1. Est quod *si divisibilis in ea que insunt*; per quod differt à divisione corporis mixti; nam corpus mixtum et si resolvatur in elementa; elementa tamen non existunt mixto: quia non sunt in eō actu, sed virtualiter & in potentia tantum. 2. Est, *quod partes in quas dividitur quantitas , sint unum quid*; id est ejusdem rationis in corpore & in partibus; per quod differt à divisione corporis heterogenei, id est constantis partibus diversarum rationis, quale est corpus humanum quod constat carne, ossibus, nervis, &c. quælibet enim pars quanti est quanta. 3. Particula est quod quælibet pars sit *apta nata esse*.

hoc aliquid de se : & per hoc differt divisio quanti , à divisione compositi in partes essentiales v. g. in materiam & formam ; quia nec materia, nec forma aptæ sunt esse hoc compositum quando separantur ; quælibet autem pars quantitatis à totâ quantitate separata , potest dici hæc , id est una quantitas.

Dices. 1. Præfata definitio non convenit omni quantitati: igitur non legitima. Probatur anteced. Numerus est species quantitatis: sed numerus binarius v. g. non est divisibilis in partes quæ sine ejusdem rationis cum diviso: nam duæ unitates in quas dividitur non sunt quantitates; unitas enim non est divisibilis in alias partes: est enim principium & finis numeri, ac proinde ipsa formaliter accepta non est divisibilis in alios numeros.

Respondeo 1. Quod et si unitas formaliter accepta & secundum se non sit divisibilis in alias partes, tamen materialiter sumpta, seu ratione subjecti cui attribuitur, potest in varias partes dividi: nam unus aureus numerus v. g. qui cum aliis facit numerum binarium aut ternarium &c. divisibilis est in partes & fractiones, putâ in libellas, in semilibellas, quadrantes, in aspes, in denarios, & in alias deinceps minutias: unde si non possit dividi in alios numeros integrlos, nec proinde in alias unitates, tamen divisibilis est in infinitum per alios numeros fractos, sicut augeri potest per alios numeros integrlos.

Respondeo 2. Non esse improbabile quod unitas formaliter considerata sit etiam revera numerus: neque enim est potior ratio cur omnes partes quantitatis permanentis sint vere quantitates permanentes, quam quod partes numeri sint vere numeri, unitas autem

*Quo-
modò
nume-
rus sit
divisi-
bilis.*

autem est verè pars numeri; si quidem est principium, medium & finis numeri; numerus enim nihil aliud est, quam unitas repetita: quamobrem Plato duplēm distinguere solebat numerum, alium unitatis, alium multitudinis: per numerum unitatis intelligebat Deum, per numerum autem multitudinis creaturem omnes: sicut enim unitas est principium, medium & finis numerorum, sic Deus principium est, medium, finis, centrum, & circumferentia omnium creaturemarum: sicut unitas omnem omnino numerum superat perfectione, cum eorum dignitates involvat sine divisione & distinctione, sic & Deus creaturem omnes dignitate transcendent & earum perfectiones indivisibiliter eminentiori modo complectitur; quamobrem ad objectionem responderi potest, quod et si binarius non sit divisibilis in partes, quæ sunt actu divisibles, tamen divisibilis est in partes, quæ sunt divisibles virtualiter, ut potè cum unitas sit principium numeri in infinitum divisibilis.

*Responde*ri potest tertio, numerum non esse propriè & strictè loquendo quantitatem: quamobrem mirum videri non debet, si prædicta quantitatis definitio numero non conveniat.

Dices 2. Prædicta descriptio convenit alteri à quantitate. Ergo deficit. Probatur antecedens: aqua divisibilis est in partes, quæ divisæ habent rationem totius: gutta enim aquæ est vera aqua divisibilis adhuc in alias partes, quæ habebunt rationem veræ aquæ. Item calor est divisibilis in plures gradus caloris, qui verè sunt qualitates completæ. Ergo, &c.

Quo-
modò
aqua sit modus probationem. Aqua est taliter di-

per accidens & ratione quantitatis, con-
cedo: si enim aqua spoliaretur omni
quantitate, esset naturaliter penetrabi-
lis cum aliocorpore; nec ejus partes pos-
sent ab invicem segregari naturaliter
per interpositionem alicujus corporis;
idem dicendum de calore & qualibet
aliâ qualitate; quæ non per se, sed
ratione quantitatis aut subjecti quan-
ti, cui insunt, sunt divisibiles: quan-
titas autem ratione sui, & per se, est
taliter divisibilis, seclusa etiam ab ea
omni substantia & qualitate cui inhæ-
reat, ut patet in adorandō Eucharistiae
sacramentō.

Subsumes. Atqui etiam substantia spoliata omni quantitate per divinam potentiam est divisibilis in partes entitativas, quæ sunt ejusdem rationis: igitur illa divisio quantitatis convenit etiam substantiæ.

Distinguo antecedens. Substantia in hâc hypothesi esset divisibilis in variis partes, divisione Physicâ naturali & quantitativâ, nego; divisione entitativa, substanciali & modo præternaturali, concedo: tametsi enim substantia corporea denudata suis accidentibus, adhuc retineat suas partes entitativas in quas, saltem per mentis apprehensionem posset dividi; illa divisio non fieret nec in partes extensas, nec modo conaturali, quippe cùm substantia eo in statu consistenteret tantum virtute divinâ & per miraculum: hic autem sermo tantum est de rebus ut in suô statu naturali consistunt. At de hac difficultate iterum erit sermo paulò infra.

Dices 3. Præfata quantitatis definitio non convenit pluribus rebus quantitate affectis. Igitur non est accurata. Probatur antecedens variis exemplis: primò namque corpora celestia sunt extensa; nec tamen dividendi possunt, quia sunt incorruptibilia,

Deinde viventia perfecta quæ etiam quantitate sunt affecta, non possunt dividii in partes quæ sint ejusdem rationis & naturæ ut erant antea; nam ante divisionem donabantur vitæ, in divisione autem eâ destituuntur. Denique motus, & tempus quæ vulgo referuntur inter quantitatis species non possunt dividii in partes ejusdem rationis, & simul consistentes. Igitur, &c.

Cælum
&

Nego antecedens, & ad primum exemplum in ejus confirmationem prolatum, dico reverè Cælum esse divisible in varias partes, tametsi à nullō agente naturali possit de factō dividii; quidquid enim extensum est & plures habet partes consistentes, in eas ex se divisible est, tametsi forte per accidens & ratione defectū virtutis in causā dividente, non posset naturaliter dividii.

Ad secundam probationem dico, corpora viventia falsum esse quod partes viventium tia sunt perfectorum non sint ejusdem divisibilis, quatenus sunt quantæ, post hanc suam divisionem; tametsi enim illæ non vivant, nihilominus cum candem retineant extensionem, candem etiam servant quantitatem; vita enim nihil quidquam confert ad hujusmodi quantitatem: quamobrem ejus carrentia non impedit, quominus quantitatis definitio ipsis convenientat.

Ad tertiam probationem dico motum & tempus non esse genuinas quantitatis species, ut infra probabitur, ac subinde nihil mirum, quod quantitatis definitio ipsis non convenientat.

Quanticas in abstracto evidentem definitionem habeas hanc in abstracto subjicio. Quantitas est accidentis abstracto solutum per se extensum, & extensum. Dicitur 1. accidentis per quod differt ab omnibus substantiis, tam corporeis, quam spiritualibus. 2. Extensum per quod differt à punctis

& indivisibilibus. 3. Per se qua quantitas habet suam extensionem à se. 4. Extensum; effectus enim formalis ejus, est extendere, & per hoc à ceteris secernitur.

Hæc autem definitio ut evidenter innotescat, sit.

CONCLUSIO II.

Ratio formalis quantitatis non consistit in divisione, nec in impenetrabilitate, nec in ratione mensura, hæc conclusio tribus partibus constat, quatum

Probatur prima; divisio quantitativa, vel est *actualis*, quando videlicet partes alicujus quanti sunt ab invicem separatae; vel *aptitudinalis* dum illæ partes actus quidem non sunt se junctæ, sed sejungi possunt; nam divisio quæ dici posset radicalis est ipsam quantitatis essentia; unde proprietates profluunt: sed in neutrâ divisione reponenda est ratio formalis quantitatis: non quidem in actuali, nam ratio formalis quantitatis debet esse ipsi intrinseca; divisio autem actualis est contingens & extrinseca quantitati; quantitas enim existere potest & reverè existit sine actuali divisione. Igitur, &c.

Neque etiam in aptitudinali; nam aptitudinalis divisio supponit partium extensionem; nihil enim divisible est, nisi quod est extensum, ac propinde divisibilitas suppónit rationem formalem quantitatis.

Dices. Aristoteles 5. Metaphysic. cap. 13. definit quantitatem per divisibilitatem; igitur censet hujus rationem formalem consistere in divisibilitate.

Deinde subtilis Doctor in eundem librum, quæst. 9. afferit divisibilitatem esse rationem formalem quan-

*Ratio
formalis
quantitatis
non est
divisio.*

DE QUANTITATE.

251

titatis : igitur nostra sententia utriusque adversatur.

Etiam in mente Aristoteles. Respondeo ad primum disting. ant. sic definiuit tamquam per rationem formalem , nego : tamquam per proprietatem ipsi intrinsecam , concedo. Cum enim divisibilitas sit proprietas ipsius quantitatis , atque nobis notior ipsius ratione essentiali , idcirco nihil mirum , quod Aristoteles quantitatem per divisibilitatem definierit.

Ad secundum , nego antec. Contrarium enim Doctor subtilis ibidem „ num. 5. adstruit ; Divisibilitas , „ inquit , est proprium quantitatis ; „ sed non quod sit de essentia ejus ; „ quia divisibilitas est respectus , res „ pectus autem non est essentia abso- „ luti. Item potentia & actus sunt „ ejusdem generis , & dividunt omne „ ens & ejusdem essentiae : sed divi- „ di (actualiter) non est de essentia „ quantitatis ; quia si sic , omnis quan- „ titas esset actu divisa ; ergo nec po- „ tentia ad dividi , est de ejus essentia , „ Item dividi non stat cum continuo , „ ergo non est de ejus essentia : quia „ continuum secundum quod „ continuum , non est divisum : quia „ da quod sit : tunc non est continuo „ um , non sequitur ultra , ergo nec „ potentia : quia de esse potentiae „ non est ipsum dividi quod est ter- „ minus ejus. Concedo tunc , quod „ divisibilitas est prima passio quan- „ titatis , & non est de ejus essentia : „ unde sicut hæc est per se secundo „ modo , color est visibilis , sic hæc „ quantitas est divisibilis : unde sicut „ visibilitas est respectus quidem in „ colore per comparationem ad vi- „ suum : sic divisibilitas fundatur in „ quantitate , & dicit habitudinem „ ad divisionem , & cuicunque inest „ divisibilitas in partes ejusdem ra- „ tionis , hoc est , per quantitatem ; „ ita Doctor.

Probatur 2. pars nimirum : quod Neque ratio formalis quantitatis non etiam impene- sit reponenda in impenetrabilitate : tam nulla res potest esse sine essentia sua : at corpus Christi v. g. erat quantum , & tamen non erat impenetrabile : etenim cum nasceretur , illæsð virginei uteri claustrum emissus est ; si- militer post resurrectionem , januus clausis ad Discipulos ingressus est , atque ideò penetrabile se præbuit. Imò corpora beatorum habentium pen- trabilitatem pro dote glorioſa. Deinde essentiae nulla potest assignari ratio à priori : at assignatur à priori ratio impenetrabilitatis : idcirco enim res sunt impenetrabiles , quia sunt exten- sae.

Pater etiam tertia pars nimirum quod ratio quantitatis non consistat in mensurabilitate , quantitas potest esse sine mensurabilitate ; Ergo hæc non est de illius essentia. Pater ante- cedens ; si enim daretur linea infinita esset quanta ; & tamen non esset forma- liter mensurabilis ; non enim cognoscetur determinata ejus magnitudo. Insuper ratio mensuræ est relatio ex Arist. 1. Metaph. cap. 2. Sed relatio non potest esse de essentiâ entis abso- luti qualis est quantitas , Ergo , &c.

Repones. Ad postremam proba- tionem , eam inefficacem videri ; nam relationes transcendentales , putâ re- latio dependentiae creaturarum ad Deum , est ipsis essentialis , tanctis illæ creaturæ sint entia absoluta.

Respondeo hîc non esse sermonem de relationibus transcendentalibus , sed categoricis , qualis est ratio men- suræ ad measuratum , & mensurabi- lis ad mensuram. Deinde falsum est relationes transcendentales esse consti- tutivas essentialiter entium absolute- rum ; supponunt enim eorum essen- tiæ à quibus emanant ; sic relationes

1 iiiij

dependentia creaturarum ad Deum, supponunt cujuslibet creaturæ essentiam, sed dependenter à Deo produc-tam.

CONCLUSIO III.

Sed extensio-partium in ordine ad se.

Ratio formalis quantitatis consistit formaliter in extensione partium extra partes; non quidem in ordine ad locum: sed in ordine ad se. Hæc conclusio tribus partibus constat: quatum prima sequitur ex præcedenti conclusione; enī inverò si ratio formalis quantitatis non sit statuenda in divisibilitate, nec in impenetrabilitate, nec in ratione mensuræ, consequens est ut reponenda sit in extensione, hæc enim potissimum in quantitate attenduntur. *Deinde* in eō formaliter consistit ratio quantitatis, quod est in eā primum concep-tibile, quodque primum est & fonda-mentale principium, unde cæteræ illius proprietates emanant: sed ita est de extensione, nam cum de quantitate sermo est, conceptus primarius, qui nostræ menti objicitur quod ista à quodlibet aliò ente distinguitur, univer-sus est, quod sit quid extensum, cuius anterior proferri non potest ratio, si quis enim requirat, quare quantitas, sit quid extensum, subjici non potest alia ratio, quam quod talis sit ejus natura & essentia: at non ita est de cæteris ejus affectionibus, si enim queratur quare quantitas sit divisibilis, impenetrabilis & mensu-rabilis, rectè responderetur, quia est extensa; proindeque extensio in quan-titate, est fundamentale principium, à quod cæteræ illius affectiones, seu proprietates emanant. Igitur, &c.

Probatur 2. pars nimis quod illa extensio non sit attendenda per

ordinem ad locum, nam in eō non est constituenda ratio formalis quan-titatis, quod abesse potest ab ipsa quantitate existente: at extensio rei quantæ per ordinem ad locum abesse potest à quantitate, igitur, &c. major. constat, minor probatur, à Doctore subtili. *Lsb. 4. sent. dift. 10. quast.*

1. num. 14. Deus creare potest cor-pus aliquod extra mundum seu in spatiis imaginariis, cum eadem par-tium extensione & consistentiâ, quam in mundō obtinet, sed corpus istud extra mundum non haberet partes extensas; locus enim est superficies unius corporis ambientis aliud cor-pus; in illis autem imaginariis spa-tiis nullum esset corpus ambiens illud corpus à Deo creatum, nec proinde aliquis locus ad quem haberet habi-tudinem & respectum corpus istud à Deo creatum; igitur extensio cor-poris in ordine ad locum abesse po-test à quantitate. *Deinde*, inquit idem Doctor *num. 13.* conveniunt omnes Theologi, corpus Christi in Eucharistiâ habere veram quantita-tem continuam & permanentem; aliàs non verè diceretur corpus hu-manum & organicum; nec proinde dici posset verum Christi Domini corpus: certum tamen est illam quan-titatem ibi esse sine actuali extensione locali: nam ut fidè constat, Christi Domini corpus est totum in totò loco hostiæ consecratæ, & totum in qua-libet ejus minima parte: igitur, &c.

Non etiā reponenda est in exten-sione aptitudinali, tum quia aptitudo rei cuiuslibet supponit rem essentia-liter constitutam; ac proinde non potest esse rei essentia. Tum quia, aptitudo formaliter est respectus, est enim or-dinabilitas unius rei ad aliam, nullus autem respectus potest esse essentia rei ^{Sed in} radi-absolutæ, qualis est quantitas. Ergo ^{radi-} cati.

restat inferendum essentiam quantitatis reponendam esse in illa entitate radicali, à quā talis aptitudo veluti primige nia proprietas profluit, quā quantitas dicitur apta extendi & extendere.

Dices. In eō constituenda est ratio formalis quantitatis, quod est fons & radix omnium illius proprietatum, sed extensio externa seu in ordine ad locum est fons & origo omnium proprietatum quantitatis nimirū divisibilitatis, impenetrabilitatis, mensurabilitatis, &c. Idēo namque restant divisibiles, mensurabiles, &c. quia exterius sunt extensa*igitur*, &c.

Distinguo majorem, quod est fons præcipuarum quantitatis proprietatum, concedo, aliquarum dumtaxat & minus præcipuarum nego: & similiter distinguo minore nego consequentiam: divisibilitas enim mensurabilitas, &c. non sunt primariæ quantitatis affectiones, sed tantum secundariæ.

Instabis. Aequalitas & inæqualitas sunt primariæ & maximè propriæ quantitatis affectiones!, sed hæ oriuntur ab extensione externâ, non enim aliudē judicamus res esse æquales vel inæquales, nisi quia extensas deprehendimus: igitur, &c.

Distinguo maj. Aequalitas & inæqualitas fundamentaliter acceptæ sunt primariæ quantitatis affectiones, concedo: formaliter consideratae; nego. Minorem similiter distinguo, extensio externa est radix æqualitatis & inæqualitatis acceptarum fundamentaliter nego: sumptarum formaliter, Concedo: & nego consequentiam: porrò æqualitas & inæqualitas sumuntur fundamentaliter quandò accipiuntur pro eâ perfectione, quæ est ipsarum fundamentum, seu id à.

quod quantitas habet quod efficiat res æquales vel inæquales. Sumuntur verò formaliter pro ipsamet æqualitate & inæqualitate externâ, quas in rebus tactu aut visu deprehendimus, quæ cùm à quantitate possint absesse, ut de factò absunt ab adorandò Corpore Christi in Eucharistiâ, nemo dixerit eas esse quantitatis affectiones maximè proprias.

Probatur 3. pars. Nimirū essentiam Quantitatis ordinari ad extensionem partium in ordine ad se tamquam ad effectum formalem primarium. Probatur (inquam) 1. Quidem auctoritate Doctoris Subtilis qui in 2. d. 10. q. 1. ubi duas retulisset & impugnasset sententias, quarum una negabat Corpus Christi veram habere quantitatem in Eucharistiâ: alia autem affirmabat illud habere quidem quantitatem non ut extensivam, sed ut terminativam substantiæ, subdit numero 14. *Dico ego aliter*, quod positio seu extensio quæ est differentia quantitatis, necessario inest quanto continuo permanenit: & istam oportet salvare in propostò; Scilicet quæ dicit ordinem partium in totò. Quibus patet cum assere essentiam & differentiam constitutivam quantitatis esse reponendam in extensione partium in ordine ad se, seu ad totum.

Probatur 2. Ratione ipsius Doctoris. Ratio formalis quantitatis consistit in extensione, ut probatum est: Ergo vel in extensione in ordine ad locum; vel in ordine ad se: at non consistit in ordine ad locum. Ergo consistit in ordine ad totum. Probat minorem Doctor. Corpus potest esse verè quantum sine ordine ad locum. Potest enim Deus producere corpus quantum extra universum, ubi nullum habebit locum ad quem ordine-

tur. Insuper, ut jam diximus, Corpus Christi in Eucharistiâ verè est quantum, & tamen nullum habet ordinem ad locum. Denique extensio in ordine ad locum supponit extensio nem in ordine ad se; nisi enim prius supponantur partes in se extensa, non possunt ordinari ad extensionem loci.

Unde Doctor respondens ad objectionem tertiam à se factam quæ con cludebat quod si partes corporis Chrl. sti in Eucharistiâ non essent extrâ partes, corpus Christi non esset quantum, concedit partes esse extrâ partes, non quidem in ordine ad locum; sed in ordine ad se. Nec hoc sequitur, (inquit) quod totum non sit quantum, quia totum quantum habens eodem modo suas partes extrâ se invicem in totô, potest habere unicam præsentiam sui, & omnium partium ad aliquod extra indivisibile: vel quantumcumque modicum divisibile; ita ibi non est alia præsentia alii parti, & alii alii. Quibus duo concludit. 1. Corpus habere veram suam quantitatem & extensionem partium, sine ullô ordine ad locum. 2. Partes illius corporis esse verè extra se invicem; etsi nullum divisibilem locum occupent, sed tantum indivisibilem aut saltē modicum divisibilem.

Confirmatur. Quantitas adveniens substantiaz, ei confert aliquid actualem: at non ei confert actualem extensionem ad locum, nec divisibilitatem, nec impénétrabilitatem, nec mensurabilitatem actualem: Ergo necessarium est ei conferat extensionem partium in ordine ad totum. Major pars, quælibet enim forma sive Substantialis, sive Accidentalis, qualis est quantitas, subiecto cui inest suum effectum formalem tribuit. Minor

etiam constat exemplò adorandi Chistti Domini Corporis in Eucharistiâ, quod quantum est; ut diximus, nec tamen actu est extensum in ordine ad locum, nec divisibile, nec impénétrabile, nec mensurabile. Ergo, &c.

Reponunt aliqui: Quantitatem nihil aliud conferre subiecto, quam radicem & debitum seu exigentiam impénétrabilitatis, aut extensionis ad locum, &c.

Contra 1. Substantia eō ipsō quō corporea est, habet tale debitum & talem exigentiam extendendi se localiter, & impénétrabiliter; etiam antequām concipiamus quantitatem ei advenire: etenim ut videbimus in Physicâ, substantia corporea ex se suas habet partes corporeas distinctas, independenter à quantitate. Ergo frustranea erit quantitas ad tale debitum conferendum.

2. Falsum est accidens Physicum, nihil aliud subiecto conferre formaliter quam debitum ad aliquid. Cum enim adveniat subiecto existenti & jam essentialiter & substantialiter completo, etiam aliquam denominationem actualem; & non tantum aptitudinem ei conferre debet: Sic albedo actu denominat subiectum album, & dulcedo dulce, & parentitas patrem, & actio rem agentem, & ubi rem locatam, &c. Ergo etiam quantitas actu adveniens substantiaz denominabit illam, non modò extensibilem, sed etiam extensam: At non denominat extensam extrinsecè & impénétrabiliter. Igitur intrinsecè & in ordine ad se; ac proindè formalis & primarius quantitatis effectus consistit in illa extensione internâ.

Dices 1. Omnis extensio actualis, ponit partes extrâ partes: at extensio interna id non præstat; partes enim corporis Christi in Eucharistiâ, v. g.

non sunt extra se invicem. Ergo extensio interna non est extensio actualis.

Distinguo minorem. Extensio interna non ponit partes extra partes in ordine ad locum, *Concedo*: in ordine ad totum, *Nego*: Caput enim corporis Christi, eti sit in eodem indivisibili, aut minimò loco cum ejus pedibus; est tamen extra eosdem in ordine ad totum corpus; quia non ipsis, sed collo immediate unitur.

Dices. 2. Substantia sine quantitate habet partes extensas in ordine ad se. Ergo quantitatis essentia non consistit in tali extensione. Probatur anteced. Substantia corporea (ut supponitur ex Physicâ) habet partes entitativas distinctas: sic corpus humanum si omnimodâ suâ quantitate spoliaretur, haberet adhuc brachia, caput, &c.

Distinguo anteced. Habet partes formaliter & actu extensas ac distinctas, *Nego*: extensibiles & confusas, *Concedo*: Sicque una pars non esset quidem alia: sed non esset extra aliam.

Subsumes in hâc hypothesi una pars corporis humani v. g. non esset intrâ aliam, igitur esset extrâ: probatur anteced. Illa pars non est intrâ aliam quæ cum naturaliter loquendo aliquam supponit partem intermedium ut uniatur cum aliâ parte; sed una pars corporis humani, puta pes, exigit ut crura & pectus media sint inter ipsum & caput cui conjungitur: igitur in hâc hypothesi una pars corporis esset extra aliam.

Nego ant. Et ad probationem dicco falso esse, quod substantia pendis ex natura suâ exigat sublatâ quantitate esse extra substantiam capitum; hoc enim per accidens illi est, quod sit intra vel extra substantiam capitum, hanc enim consistentiam obtinet, dum

taxat à quantitate cuius virtute una pars extra aliam constituitur. Nec obstat quod pes non uniatur corpori, nisi medianibus aliis partibus: hæc enim unio inter media non officit quominus partes illæ sint intra se invicem, & veluti ad punctum redactæ ita quod una non habeat consistentiam actualiæ extra aliam, tametsi naturaliter exigat, ut per adveniētum quantitatem pes à capite mediorum pectoris scilicet coniungatur. Unde in illâ hypothesi, esset quidem intermedia partium unio, non vero distincta earum consistentia extra se invicem. Alia familia solent hanc adversus conclusionem objici; sed quoniam Physicum magis quam Logicum decent; idcirco ad Physicam nostram remittimus Deo dante discutienda: ubi quæ modò sit nostra mens de quantitatis essentia aperte demonstrabimus.

CONCLUSIO III.

Quantitatem tripliciter divisit
Aristoteles.

1. Quidem in *Continuum* & *Discretam*. Prior est cuius partes communi vinculo invicem copulantur. v. g. Lineæ partes per puncta, Superficiei, per lineas, Corporis per Superficiem, Motus per mutatum esse, & Temporis partes per instantia conjunguntur. Posterior est cuius partes taliter non uniuntur v. g. Numerus & sermo: *Numerus enim est in iis qua sunt discreta, nullus partis est terminus quô syllaba conjungantur: sed per se quaque secreta est,* ut ait ipsemet Arist. ibidem, n. 3. & 4.

2. In eam quæ constat partibus positionem ad invicem habentibus & in eam cuius partes positionem non habent. Per habere positionem intelligit habere partes permanentes; & per

Quantitas 1.
Dividitur in Continuum & Discretam.
Continuum.
Superficie, per lineas, Corporis per Discretam.
Motus per mutatum tam.

non positionem, intelligit partes successivas.

Duplex partium positio ad locum. Partium verò positio duplex est, una in ordine *ad locum*: alia in ordine *ad se*. Prior est, quā una pars rei quantæ est in unō locō, & alia in se, alia aliō, & hæc positio pertinet ad prædicamentum *Situs*. Posterior est, quā partes (nullō habitō respectu ad locum,) ita sunt ad invicem ordinatæ, ut unā sit prior aliâ; sic adorandum Christi D. Corpus, licet in Eucharistia non habeat positionem in ordine *ad locum*, quippè cùm nullum ibi occupet; habet tamen positionem in ordine *ad se*, quia caput habet collo, brachia humeris &c. conjuncta.

Quid sit quantum, in quantum *per se*, & in quantum *per Accidens*. Prius *se* & *per Accidens* est, quod essentialiter est extensum, quales sunt omnes species quantitatis v. g. *linea*, *superficies*, &c. Posteriorius est, quod dicitur quantum ratione sibi distinctæ quantitatis, sic *substantia*, *album*, &c. quanta dicuntur.

Quid sit complexum. 4. Subdividit quantitatem continuam in *Permanentem*, & *Successivam*. Prior est quæ habet omnes suas partes simul, hujus autem tres sunt *manens* species, scilicet *Linea*, *Superficies*, & *Corpus*. Successiva est, quæ habet partes sibi invicem succedentes, non autem simul existentes. Et hujus duas numerat species, prout *Motum* & *Tempus*. Discretam similiter in duas species, *Numerum* scilicet, & *Orationem*, seu *sermonem* distribuit. An autem hæc omnes quantitatis species legitimæ sint aut spuriæ: nunc est resolvendum.

QUÆSTIO II.

An quantitas Continua, & Discreta, earumque species habeant veram rationem Quantitatis.

O T A N D. 1. Lineam, Superficiem & Corpus, in vicem in cōveniente, quod habeant omnes suas partes simul stantes & divisibiles; in hoc autem differre, quod Linea sit extensio secundūn longitudinem, Superficies secundūn latitudinem; & Corpus secundūn profunditatem. Profunditas latitudinem, latitudo longitudinem, & longitudo punctum supponit: unde sicut punctum lineam initiat, illius partes copulat, & eam terminat; ita linea superficiem, & superficies corpus initiat, unit, & terminat. Hinc corpus superficiem & lineam; superficies lineam, & linea puncta, in se claudit & amplectitur.

Notand. 2. Septem in motu esse distinguenda. 1. Est *Movens* scilicet ignis. 2. *Mobile* v. g. aqua, quæ inovetur ab esse frigidō, ad esse calidum. 3. *Forma*, quæ per motum acquiritur, scilicet calor. 4. *Aetio* quæ calor producitur. 5. *Receptio* caloris in aquâ & dicitur *Passio*. 6. *Fluxus continuus* & *successivus* caloris, & est *Acquisitio* unius gradus caloris post alterum. 7. *Duratio* hujusmodi motus, & est *Tempus* ut tradit Arist. 4. *Physic.* c. 16. ubi sic habet n. 7. *Tempus est mensura motus secundum prius & posterius*. De motu autem hoc ultimo modō sumptō, solum hic agimus.

Notand. 3. In Numerō tria partēs esse ponderanda, scilicet *Numerandum* Tria in Numero sunt dif-

tin- *randum*, *Numerantem*, & *Num-*
guenda. *i.* Est unitatum pluralitas, quæ
 invicem colligi possunt. *2.* Est illa
 actio, quâ instar manus, intellectus
 colligit unitates dispersas, & ad cer-
 tamen numeri speciem redigit. *3.* Est
 ipsa determinata numeri species, quâ
 tales invicem collectæ unitates, adu-
 nantur; sic quator unitates, in qua-
 ternitate colliguntur. Primum, præ-
 cedit operationem intellectus; uni-
 tum enim pluralitas, cum sequatur
 ad rerum distinctam productionem,
 aut continui divisionem, est in rebus
 ipsis, independenter ab intellectus
 consideratione; tam enim à parte sci-
 sunt plures homines, quam à parte
 rei est unicus Sol. Secundum, est
 ipsamet intellectus operatio. Tertium,
 eam operationem consequitur.

Qua- *tuor* *sunt in* *oratione* *vocali*, aliquid significante ve-
tuor *non*, quatuor posse distingui. *1.* Est
Sonus, qui fit ex collisione aëris inter
 palatum & linguam, vel inter labia,
 & hic est *Qualitas*. *2.* Est ipsamet
 aëris collisio, seu percussio, & est
Aetio. *3.* Est numerus syllabarum in-
 vicem connexarum; & est *Numerus*.
4. Sunt ipsæ morulae, vel minimæ
 partes temporis, quæ impenduntur
 in pronuntiandis hujusmodi vocibus
 & syllabis; & haec sunt, quæ ab aliqui-
 bus pro verâ specie quantitatis fla-
 tuuntur.

CONCLUSIO I. V.

*L*inea, Superficies, & Corpus sunt
 vera & distincta species quanti-
 tatis: Hæc est communis apud Phi-
 losophos.

Prabatur i. pars. Illæ sunt veræ
 species quantitatis, quæ participant
 illius naturam & proprietates, atque
 tales sunt predictæ. Ergo, &c. Pro-

Logica.

batur minor. Natura quantitatis est;
 quod sit accidens absolutum per se
 extensum, &c. Proprietates vero,
 sunt impenetrabilitas, divisibilitas,
 mensurabilitas, &c: sed linea, su-
 perficies & corpus sunt ejusmodi:
 quælibet enim est extensa, & exten-
 siva, ut dictum est in *i.* Notab. quæ-
 libet earum est impenetrabilis, divi-
 sibilis, &c. Ergo, &c.

Probatur 2. pars, Nimirum quod
 illæ species sint invicem distinctæ:
 Illæ quantitates sunt specie distinctæ,
 quæ habent diversas definitiones,
 diversosque communes terminos spe-
 cie diversos: sed tales illæ sunt: Ha-
 bent enim diversas definitiones, ne
 constat: Habent pariter terminos
 specie diversos; lineæ enim partes
 continuantur & terminantur punctis,
 partes superficie līneis; & partes
 corporis superficiebus; quæ ut patet
 diversæ sunt in ratione termini.

Confirmatur. In Geometriâ diver-
 sare proprietates demonstrantur de li-
 neâ ac de superficie, & de corpore:
 at illæ diversæ demonstrationes fieri
 non possent de iis distinctis, nisi
 forent verè diversæ. Ergo sunt.

Dices. *1.* Una species contineri ne-
 quit in alterâ: sed linea includitur
 in superficie, & superficies in cor-
 pore, ex Aristotele 5. Metaph. c. 12.
 Ergo non sunt veræ species.

Dist. maj. Una species non debet
 contineri in aliâ, tamquam ipsius ge-
 nus aut differentia, Concedo. Tam-
 quam ipsius terminus, *Nego*. *Ad* ^{Quomo-}
^{dò una} *min.* Linea includitur in superficie
 tamquam ejus terminus, Concedo: ^{species}
 tamquam ejus genus aut differentia,
Nego: linea enim punctis, superfi-
 cies līneis, & corpus superficiebus
 terminatur.

Urgetis. Superficies est formaliter
 longa & lata; & corpus est formaliter

K k

ter longum, latum & profundum. Ergo superficies includit formaliter longitudinem cum latitudine, & corpus includit formaliter longitudinem & latitudinem cum profunditate, ac proinde una earum specierum includit formaliter aliam.

Distinguo anteced. Superficies est formaliter longa cā longitudine quæ est propria linea, *Nego*: quæ non est linea propria, *Concedo*. Longitudo autem propria linea, non est simplex longitudo, sed longitudo quæ excludit latitudinem qualis non reperitur in superficie, quæ longa simul est & lata. Idem à pari dicendum de corpore, quod includit latitudinem non quatenus est propria superficie.

Inst. Terminus quantitatis non est quantitas, sicut nec terminus relationis, est relatio. Ergo si linea sit terminus superficie, & superficies terminus corporis, neutra erit quantitas.

Resp. Lineam & superficiem posse considerari duobus modis. 1. Secundum propriam suam extensionem, quatenus scilicet linea est extensa & divisibilis secundum longitudinem tantum: superficies autem extensa & divisibilis secundum latitudinem. 2. Prout linea dicitur non extensa secundum latitudinem, & superficies non extensa secundum profunditatem. Priori modo consideratæ, sunt veræ quantitatis species; non autem illius termini. Posteriori vero, sunt termini, & ut sic non habent rationem quantitatis: quemadmodum enim Linea terminatur punctis seu indivisibilibus; ita Superficies terminatur lineis, prout est indivisibilis secundum latitudinem, & Corpus terminatur superficie, prout illa est indivisibilis secundum profunditatem.

: Unde in formâ; Distinguo majorem. Terminus quantitatis non est

quantitas formaliter, sub cā ratione sub quâ terminus est, *Concedo*; sub aliâ ratione, *Nego*. Linea autem terminat superficiem in quantum est indivisibilis in latitudinem; & superficies terminat corpus, quatenus di- vidi non potest in profunditatem; ut sic autem nec linea nec superficies sunt species quantitatis, cum catenùs spectatæ solas negationes contineant.

Dices 2. Superficies non est legitima species quantitatis, ergo praedicta divisio est nulla. Probatur autem. Cui non convenit quantitatis affectio, nimirum impenetrabilitas non convenit ciuitate quantitatis ratio & essentia, sed impenetrabilitas non convenit superficie. Probatur haec hypothesisi. Dentur duo corpora perfectè plana ejusdem omnino dimensionis & magnitudinis, quorum unum alteri superponatur, superficies unius tangent omnes partes alterius superficie, ac subinde illam penetrabit: nam penetratio nihil aliud est, quam conjunctio duarum qualitatum, quæ se se invicem secundum omnes suas partes tangunt.

Nego anteced. & ad illius probationem dico, quod in ea hypothesi una superficies non tangat aliam secundum omnes suas partes sub ea ratione quam superficies est, hoc est quatenus est species quantitatis divisibilis secundum latitudinem: nam in ea hypothesi latitudo unius quam semper est extra latitudinem alterius; itaque se tangunt tantum secundum proportionem profunditatis quæ est extra-nea superficie. Porro ut aliqua dicantur invicem se penetrare non sufficit, quod se tangant secundum omnes suas partes, sed ultra requiritur, ut se tangant secundum eamdem rationem quam divisibilia sunt & extensa.

Urgebis: Duo corpora censerunt se invicem penetrare, dum se tan-

Linea
& su-
perficies
conside-
rari pos-
sunt bi-
fariam.

Due su-
perficies
non tan-
gunt se sub ea
ratione
quam se
tangunt
secundum
latitudinem;

sunt su-
perficies.

gunt secundum omnes suas partes, igitur eadem ratione duæ superficies se se tangentes secundum omnes partes reverâ se penetrabunt.

Nego conseq. Et ratio disparitatis est, quod corpus sit extensum & divisibile secundum omnino modum dimensionem nimirum longitudinem, latitudinem & profunditatem. Adeoque non potest aliud corpus tangere secundum omnes suas partes, quin ipsum habeat & intra illud ponatur, neque enim potest illum tangere secundum omnes suas partes, quin ipsum pervadat secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem, quod utique fieri non potest, nisi in aliud intromittatur. Secus autem est de superficie, quæ cum sit divisibilis tantum secundum latitudinem, indivisibilis vero secundum profunditatem, quia sub hac ratione terminat corporis mathematicum, potest alteram superficiem tangere secundum omnes partes sub ratione quæ est terminus corporis, absque eō, quod alteram superficiem pervadat.

Dices 3. Nullum genus prædicatur denominative & in concreto de suis speciebus: sed quantitas taliter prædicitur de linea, superficie, & corpore; dicitur enim linea est quanta, &c. Ergo illæ non sunt quantitatis species.

Respondeat Doctor q. 17. in prædicam. n. 5. duobus modis. 1. Quantitatem in abstracto non prædicari de-

Quare possumus quantitas prædicari de suis speciebus, quæ sunt alia accidentia

denominative de suis speciebus in abstracto consideratis: sed in concreto prædicari de speciebus in concreto denominative de suis speciebus, quæ sunt tantum alii est principium mensuræ vel divisionis, sed etiam sibi; illa-

enim est in se divisibilis, & facit res divisibiles; & ideo se denominat & suas species, quod non est verum de aliis generibus accidentis, quæ in se non habent eamdem rationem formalem quam tribuunt suis subjectis; albedo enim non dicitur seipsum albificare, nec calor seipsum calefacere, nec relatio seipsum referre, unde non dicitur congruè, albedo est alba, calor est calidus, relatio est relata; sicut dicitur quantitas est in se divisibilis & quanta.

Quares, an Locus sit species quantitatis à tribus prædictis distincta?

Respondeat Doctor 5. Metaph. q.

9. n. 15. quod non, quia locus tantum duo dicit, scilicet & esse superficiem, & esse superficiem continentem; Locus enim coimmutiter definitur *Superficies prima ambiens corpus,*

Et. Ut superficies est, certum est ipsum non distingui à Superficie. Ut dicit continentiam, nequit pariter esse distincta species quantitatis; continentia enim non tribuit loco novam divisibilitatem, nec novam extensionem, sed tantum novum respectum loci ad rem locatam; hic autem respectus nequit essentialiter constituere novam speciem quantitatis, quæ est ens absolutum; sed reducitur ad prædicamentum *Relationis*, vel *Situs*. Unde constat Locum vel non esse veram quantitatis speciem; vel à Superficie illum non esse distinctum.

Nec refert, quod Arist. c. de quanto n. 9. Locum inter species quantitatis continuæ recensuerit; quia ut ait Doctor citat. ibi non loquitur secundum propriam intentionem; sed famose & secundum opinionem aliorum, ut notat Avicenna, etenim 4. Physic. ubi Loci naturam discutit, affirmit eum non esse quantitatem continuam.

*Locus
non est
species
quantita-
tis.*

Dices. Locus habet extensionem partium distinctam à superficie. Ergo est distincta species à superficie. *Probatur antecedens:* Superficies quā talis habet extensionem partium in ordine ad corpus cui inhæret; quæ propterea dici solet mensura intrinseca corporis. Locus verò habet tantum extensionem partium extrinsecam in ordine ad corpus quod continet & cui non inhæret, sed circumambit. Ergo, &c.

Distinguo antecedens. Habent distinctam partium extensionem accidentalem, & secundum diversam habitudinem, quam habent ad corpus. *Concedo:* Habent diversam extensio- nem essentialē, & in ordine ad quantitatem quam diversimodè participant. *Nego:* Est evina una & eadem utriusque extensio, cum non latius pateat locus; quām superficies; nec ultra superficiem aliud dicit. finaliter quām continentiam, quæ est respectus extrinsecus adveniens pertinens ad prædicamentum *Ubi*, non verò ad prædicamentum-quantitatis: itaque superficies & locus dici possunt diversæ species quantitatis accidentales, eò modò quō homo albus & homo niger dici possunt accidentaliter diversæ species animalis.

Instatibz ea, quorum uuum ex naturâ suâ exigit afficere subjectum tantum extrinsecè: aliqd verò se ordinatur ad illud intrinsecè afficiendum specie distinguntur; sed superficies afficit corpus intrinsecè, Locus verò tantum extrinsecè; Igitur invicem specie differunt. Major constat, nam diversæ & oppositæ affectiones ab eādem omnino re provenire non possunt. Minor etiam patet ex superiori distinctione & etiā ipsa ratione; superficies enim est magnitudo inhærens corpori, ipsumque extendens

secundum longitudinem & latitudinem simul; Locus verò non adhæret corpori, sed illud ambit & circumscriptbit; Igitur invicem discrepant.

Distinguo majorem. Si illæ duæ affectiones eidem rei secundum di versas ipsius rationes & consistentias convenire nequeant, Concedo: scūs, Nego: porrò eadem omnino extensio secundum longitudinem & latitudinem potest eandem rem afficere intrinsecè & extrinsecè. Intrinsecè quidem quatenus ipsi adhæret, eamque longam & latam afficit, extrinsecò verò, quandò ipsi dumtaxat est contigua: eamque jam extensam claudit & ambit, non verò extendit; at Locus corpus, quod ambit, non extendit, sed tantum extensum claudit, sicque eadem superficies secundum diversam suam consistentiam & oppositionem simul est intrinseca & extrinseca corpori. Itaque cùm eadem res à seipso non differat specificè, non erit etiā distinctio specifica inter superficiem sive afficiētē sive claudentem corpus.

Instatibz. Mensura intrinseca & extrinseca differentia specie, igitur superficies intrinseca & extrinseca etiam specie discrepant. Concl. patet à paritate rationis. Probatur verò antecedens numerus applicatus panno v. g. est mensura intrinseca panni, sed hic differt specie à numerō separatō à panno qui est mensura extrinseca; nam numerus applicatus panno est ipsamē panni quantitas continua, quæ decim v. g. continet ulnas, numerus verò separatus à panno ille est, qui reponitur inter species quantitatis discretae, porrò quantitas continua & discreta invicem specie differunt. Igitur, &c.

Nego antecedens, & majorem illius probationis distinguo, numerus

applicatus panno est mensura intrinseca panni propriè dicta & numerus formalis , nego : materialis & impro priè dictus , concedo : pannus enim decem ulnarum , non tam est numerus & mensura , quām res numerabilis & mensurabilis : si quidem numerus sit ex divisione continui ; igitur quandiu pannus erit integer & continuus , propriè dictum numerum non efficiet ; sed dumtaxat dicitur habere decem ulnas per operationem intellectus concipientis in ipso panno mensurabilitatem , cui ulna decies potest applicari , adeoque judicat intellectus in eo panno esse mensuram decem ulnarum , hoc autem formaliter non est numerus , sed est res numerabilis .

CONCLUSIO II.

Probabilius est nec motum , nec tempus esse veras species quantitatis continuae . Hæc videtur esse genuina Aristotelis doctrina affirmantis motum & tempus esse , dumtaxat quanta per accidens : ait enim cap . 6 . categoriarum motum & tempus eodem modo esse quanta , quomodo multum album esse quantum , sed multum album est dumtaxat quantum per accidens , id est , ratione superficie quam afficit : deinde lib . 5 . metaphy . cap . 13 . ubi expresse examinat veras species quantitatis , ait ; Eorum autem , qua secundum accidens dicuntur quanta , quoddam ita dicitur , ut prædictum est , quod musicum & album quantum est , eò quod illud , cui insunt , quantum quid est , quedam , ut motus & tempus , &c .

Motus & Tempus non sunt legitima

Duo præcipue sunt in motu disting uenda , scilicet forma fluens & flui xus forma : sed neutrum est species quantitatis continuae ; non primum ,

quia illa forma est ejusdem prædicamentum , in quo fit motus ; si enim sit tatis motus ad qualitatem , illa forma est species . qualitas : si ad substantiam , est substantia , &c . Non etiam secundum , quia ille fluxus formæ (ut rectè notat noster Fayentinus Theorem . 45 . c . 1 .) est relatio . Dicere enim formam fluentem , est dicere formam provenientem ab aliquo agente ad suum terminum : unde forma quatenus fluens , involvit tantum respectum ad terminum à quo profluit , & ad terminum ad quem tendit , qui respectus cum necessario exsurget positâ formâ fluente , ideo dicitur intrinsecus adveniens .

Nec refert quod motus aliquando dicatur major & minor . Talis enim non dicitur ratione sui , sed vel ratione formæ quæ producitur ; sic v . g . calefactio dicitur major , quandò plures producuntur caloris gradus , ratione causæ & principii activi , quod intensius & fortius agit , ac celerius suam actionem absolvit ; sic ignis dicitur celerius calefacere quām Sol , & ambulatio hominis dicitur celerior aut tardior , quia homo majori aut minori contentione & activitate movetur . Deinde , etiam si hæc majoritas aut minoritas esset motui propria , non propterea pertinebit ad prædicamentum quantitatis : si enim attendatur in motu major forma prædicta , v . g . plures gradus caloris producti per motum calefactionis , id non dicitur propriè extensio , sed caloris intensio , quod spectat ad qualitatem . Si autem attendatur minor vel major celeritas temporis quō peragit motus , hæc ad prædicamentum Quando verius & aptius revocabitur .

Idem dicendum de Tempore : tūm quia tempus nihil aliud est , quām duratio motus : tūm quia , ut probat

Doctor in 4. d. 48. q. 2. n. 12. *Tempus ultra motum, ut motus, includit propriam successionem, non addit nisi rationem mensura formaliter, & fundamentaliter rationes illas, qua requiruntur ad mensurandum, qua sunt uniformitas sive regularitas & velocitas.* Atqui ratio mensuræ non est quantitas formaliter, sed relatio. Ergo si motus non sit quantitas formaliter, nec etiam tempus erit quantitas.

Nec objicias Doctorem 5. Metap. q. 9. n. 6. & alibi, affirmantem motum esse quantum per se: Dico enim cum subtilissimis ejus commentatoriis Mauricio Hibernico, Faventino, Cavello, Poncio, &c. Ipsum obiter tantum ibidem hanc difficultatem tecigisse, & in utramque partem disputasse. Etenim in 4. d. 12. q. 4. & alibi passim edocet, Motum vel in eo praedicamento esse collocandum, in quo ordinatur forma, quæ per eum acquiritur: vel reducendum esse ad praedicamentum relationis; quibus satis superque constat, eum tantum aliorum sententiam exponens, non autem propriam proponens, contrarium nostræ concl. statuisse.

Dices. Essentia quantitatis consistit in extensione partium: at partes Motus & Temporis sunt extensa; una enim est extra aliam. Ergo, &c.

Nego minorem. Cum enim sint in continuo fluxu, dum unam partem habent, altera jam periit, aut nondum est. Ergo sicut homo non diceretur habere partes extra partes, si accedente capite v. g. collum perire, & hoc restituto abiret pectus, & sic de ceteris: ita nec motus nec tempus dici possunt habere partes extra partes; sed solum partem post partem.

CONCLUSIO III.

Probabilius est quantitatem discretam & ejus species, numerum scilicet & orationem, non esse legitimas quantitatis species. Hæc expressa mihi videtur esse Doctor. Subsententia; postquam enim pluribi sed præcipue 5. Metaph. q. 9. n. 7. & in reportatis Parisiensibus 1. d. 24. hanc difficultatem utramque in partem disputasset, tandem concludit circa finem quæst. repor. quantitatem discretam non esse realem, sed rationis. *Quantitas, inquit, dividitur in quantitatem realem & rationis, in hoc quod dividitur in quantitatem continuam & discretam.* Dices quod hoc est contra Arist. Dico quod sicut divisio relationis est in relationem rationis, sic & quantitas, quia quantitas secundum rationem, potest mensurare suo modo, sicut quantitas realis suo modo.

Probatur mens Doctoris. Quantitas est accidentis reale corporeum. Ergo tales debent esse illius legitimæ species, sed numerus, v. g. non est

Numerus non legitimæ quantitatis species.

Probatur minor 1. Quidem, quia numerus quandoque colligitur ex rebus spiritualibus; tam enim tres divinæ Personæ, tres Angeli, & tres animæ rationales faciunt verum numerum ternarium, quam tres homines & tres lapides. 2. Accidens reale corporeum est in rebus extra intellectum; sed numerus non est taliter, immo sit tantum per arbitriam intellectus operationem. Probo hac hypothesi: sint hac in scola 12. Scolastici; pro libito computare poteris, vel unum duodenarium, vel duos senarios, vel tres quaternarios, vel qua-

*Quia
non est
ens ve-
rè reale
indepen-
denter
ab in-
tellectu.*

tuor ternarios , vel sex binarios : quo posito , sic argumentor . Quintuplex diversus ille numerus , in quem distribui possunt illi duodecim Scolastici , non est in ipsis à parte rei . Ergo solum per intellectum . *Probo antec.* Illi Scolastici invicem collecti , non sunt ex se determinari ad unum numerum distinctum , alioqui non possent in aliud distribui ; vel si distribuerentur , numerus ille superadditus non esset realis , cùm eis à parte rei non conveniret .

Deinde , ex hypothesi quod dividantur in tres quaternarios ; nullus eorum habebit aliquid à parte rei quod magis ad hunc quaternarium , quam ad alios determininetur : cum quia unus Scolasticus ratione suæ unitatis , non est magis diversus ab uno , quam ab aliò : cum quia si ex se ad unum quaternarium esset determinatus , non posset in aliò quaternario per novam numerationem computari , quod est aperte falsum . Ergo ille numerus est tantum dependenter ab intellectu . Ergo nequit esse legitima species accidentis realis extra intellectum existentis .

2. Non est ens per se , sed per accidens . 2. Omnis legitima species entis categorici , debet esse ens per se ; & non per aggregationem : sed numerus est tantum unus per aggregationem . *Probo* , ens per se constare debet partibus incompletis dicentibus ordinem unitatis realis ad invicem ; atque tres homines non sunt entia incompleta , neque in ratione hominis , neque in ratione numeri , cùm quilibet eorum sit unus homo , habeatque unitatem completam non ordinabilem ad unitatem alterius hominis . *Deinde* , de ratione numeri est multiplicitas , & inter se numerus includit negationem unionis . Ergo numerus , ut numerus , non est ens reale habens ta-

lem unitatem . *Denique* , si numerus ternarius hominum esset ens per se , & vera species quantitatis , consequenter esset unum accidentis ; ac per consequens deberet esse in uno determinato subjecto : at dari non potest tale subjectum : vel enim tres homines collectivè essent simul subjectum illius numeri ; vel aliquis horum in particulari & distributivè : non primum , quia tres homines non faciunt unum per se , neque simultas haec unit eos realiter . Insuper accidentis reale non potest esse in pluribus subjectis distinctis realiter & loco dissitis , quales sunt illi tres homines . Non etiam secundum ; alias ille homo cui inhereret ille numerus ternarius , dici posset trinus homo , vel tres homines , quod est ridendum .

Repones . Numerum materialem non esse quidem unum per se , benè autem numerum formalem , qui dicit ordinabilitatem unitatum .

Contra 1. Talis ordinabilitas unitatum ad invicem est purè fictitia ; quod enim una unitas dicatur prima , alia secunda , alia tertia , &c. id mere pendet ab arbitrio numerantis ; quæ enim unitas fuerat prima in unâ numeratione fieri potest ultima in allâ . 2. *Esse unibile non est esse unum* ; sed posse fieri unum ; alioqui materia prima & forma nondum unitæ , similiter corpus & anima post separationem , facient unum , quia sunt invicem unitiles . Ergo ordinabilitas , seu unibilitas non sufficit , ut res unibiles faciant unum .

Idem de Oratione ferendum est judicium : si enim haec esset legitima quantitatis species , talis esset , vel ratione fillabarum , quæ semper cum aliquo tempore proferuntur : at sic *sejera* non plus est species quantitatis , quam motus & motus , vel ratione multi-

*Unitas
tes non
babent
ordinem
realem
ad invi-
cem ,
sed tan-
tum ar-
bitra-
rium.*

*Oratio
calis .*

non est etiam legitima quantitas species. tuditinis fillabarum : At sic involvitur sub Numerō : vel ratione significatio- nis , & brevioris aut longioris prolationis fillabarum : & hæc cùm pen- deant ab hominum arbitriō , non sunt realia : vel denique ratione soni , & sic est qualitas.

Objiciunt communiter. 1. Id quod pendet à mente , potest fangi pro libitō . Ergo si numerus à mente pendeat , poterit major attribui paucioribus unitatibus , & minor pluribus , sive duodenarius numerus tribui poterit sex unitatibus , & senarius duodecim unitatibus , & consequenter duodecim homines dici poterunt sex , & vice versa , quod est absurdum . 2. Objec- tum scientiæ realis debet esse reale : sed Numerus est objectum Aritme- ticæ , quæ est scientia realis , quia est pars Mathematicæ , quæ est scientia realissima . 3. Objectum sensus , debet esse reale : sed numerus percipi potest à sensu . Lopus enim v. g. discernit unum canem à pluribus ; siquidem viò uno cane non fugit ; fugit verò dum videt plures . Ergo numerus non pendet ab intellectu .

4. Ternarius hominum numerus , nihil aliud est quam tres homines ; sed independenter ab intellectu , tres ho- mines sunt à parte rei . Ergo & ter- narius .

Resp. Ad 1. Disting. antec. Quod pendet à mente tam secundum mate- riam quam secundum formam , fangi potest pro libitō , *Concedo* : quod pendet à mente secundum formam tantum , fangi potest pro libitō , *Nego* ; numerus autem non pendet à mente secundum materiam , id est secundum unitates numerabiles ; sed secundum formam , id est secundum earum uni- tatem & collectionem ad hunc vel illum numerum . Ideoque neganda est *conseq.*

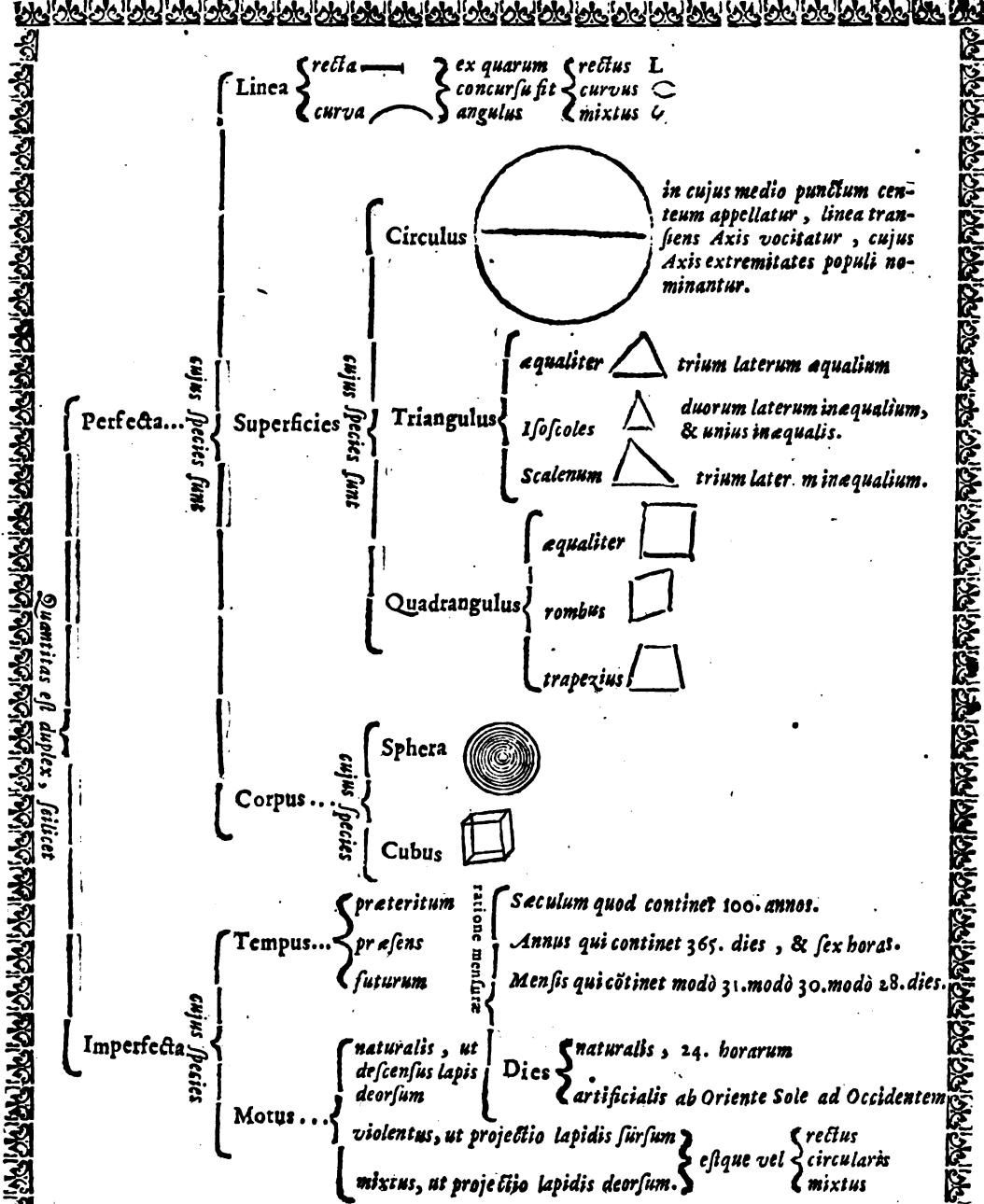
*Nume-
rus pen-
det à
mente
secun-
dum
formam
non ve-
rò se-
cundum
mate-
riam,*

*Ad. 2. Nego Aritmeticam esse Arithme-
ticiam , quia ejus objectum nec tica non
reale est , nec unum per se ; unde ad est pro-
Mathematicam tantum per accidens priè
pertinet ; scilicet quatenus ejus objec- scien-
tum , ad quantitatem impropriè redu-
citur ; Ad 3. Dico , numerum sen-
tiri posse , non per se ; sed ratione re-
rum numerandarum : Unde lupus
fugit dum videt plures canes ; non quia
determinatum eorum numerum for-
malem apprehendit , putà quinarium
aut senarium ; sed quia videt plures
canes numerò indeterminatò & mate-
riali .*

*Ad 4. Nego maj. Nam ternarius Quomo-
dicit collectionem trium unitatum ; dò sen-
vocabulum autem tres , significat sus nu-
plures & divisas unitates : unde plu-
merum perci-
turalitas unitatum est quidem à parte pia-
rei , non autem earum collectio nu-
meralis . Dico numeralis , quia ersi
plures Scolastici in eādem scolâ , plu-
res denarii in marsupiō colligantur ,
hæc collectio , erit quidem localis &
aggregationis ; non verò numeralis ,
quia ex hypothesi quod sint 12 . ex se
sunt differentes ut fiant vel duo senarii ,
vel tres quaternarii , vel quator ter-
narii , vel sex binarii .*

*In statib. Multitudo determinata
rerum non magis dependet ab intel-
lectu , quam earum determinata mag-
nitudo : atqui magnitudo determinata
convenit rebus nemine cogitante : v.g.
Lignum est bipedale . Ergo & deter-
minata multitudo ; ac proinde deter-
minatus numerus rebus convenit à
parte rei .*

*Nego paritatem . Magnitudo enim
est quantitas continua , quæ habet su-
as partes consistentes : multitudo ve-
rò formaliter sumpta , seu pro numero
determinato formalis , est species
quantitatis discretæ , quæ non habet
suas partes consistentes ; nec proinde
absolutè*

absolutè reales & independenter ab intellectu opere. Ut autem legitimas quantitatis species facile deprehendas supra positum schema inspice.

In statibus: Numerus etiam formaliter sumptus determinatè existit nemine cogitante, igitur prædicta solutio nulla. Probatur antec. Quaternarius elementorum numerus est determinatus independenter à mente, neque enim plura sunt, quam quatuor elementa: igitur, &c.

Nego antec. & ad ejus probationem dico numerum elementorum esse quidem determinatum materialiter, & penes eorum entitatem, non verò formaliter & secundum rationem formalem numeri; quæ quidem ratio non consistit in multitudine finitâ & determinatâ rerum, sed in multitudine unâ, id est, in pluribus unitatibus in unum collectis. Hæc verò collectio fit ab intellectu, qui illas unitates dispersas & disjunctas ad certum numerum colligit & redit.

Queres quot & quanam sint quantitatis proprietates.

I. Proprietas quantitatis est quod non habeat contraria, Respondeo tres præcipuas ab Arist. c. de quanto numerari. 1. Et quod non habeat propriè contraria; contrarietas enim entium, solis unitatibus propriè convenit. Deinde contraria sese mutuò ab eodem subjecto expellunt v. g. frigus calorem, albedo nigredinem: species autem quantitatis se invicem non expellunt, sed includunt; superficies enim lineam, & utramque corpus includit.

Nec refert quod Arist. 5. Metaph. c. 12. asserat multum & paucum; longum & breve; latum & strictum; profundum & humile; grave & leve; magnum & parvum; majus & minus, quæ contraria sunt, esse quanti per se proprietas.

Resp. Evidem cum eodem in Categor. c. de quanto. n. 20. Nullum horum esse quantum; sed potius ad aliiquid: nihil enim per se magnum est aut parvum; sed è quod ad alterum referatur, & cum alterò comparatur. Idem habet n. 12. & hanc profert rationem. Si magnum & parvum (idem dicendum de ceteris) sunt contraria; accidet ita idem simul contraria recipiat & eadem sibi ipsis sint contraria; canis enim v. g. per respectum ad muscam est magnus; per respectum verò ad equum parvus dicitur; & sic secundum diversum respectum, canis haberet contraria eodem tempore, & esset sibi ipsis contrarius, quod impli- cat.

2. Est non suscipere magis aut minus divisibiliter, respectu sui, & per additionem successivam gradus ad gradum: tunc quia quantitas non habet hujusmodi gradus, sed tantum partes, per quarum additionem, aut subtractionem fit major aut minor: unde una linea non dicitur magis vel minus linea, quam altera; sed major vel minor. Tum quia, in susceptione magis vel minus, partes debent ponи intra se invicem in eodem subjecto; ut dicetur in Physicâ disputando de qualitatibus quantitatis autem partes necessariò ponuntur extra se invicem. Duæ autem hæc proprietates etiam substantiaz convenientiunt.

3. Quæ maximè propria dicitur, est reddere res æquales vel inæquales. Hæc enim omni & soli & semper quantitati convenit; res enim non dicuntur æquales, vel inæquales, nisi ratione dimensionum longitudinis, aut profunditatis.

Dices 1. reddere res æquales vel inæquales convenit alteri à quantitate categoricâ: igitur ea non est assignanda ipsis proprietas. Probatur ante-

2. *Quod non suscipiat magis & minus.*

3. *Ere reddere res æquales aut inæquales.*

cedens : primò namque tres divinæ personæ dicuntur invicem æquales , atque etiam Christus Dominus ratione humanitatis dicitur patre minor & ipsi inæqualis juxta illud ex symbolo S. Athanasii , *Æqualis Patri secundum divinitatem , & minor Patre secundum humanitatem*. Deinde numerus transcendentalis tam efficit res æquales & inæquales quam categoricus ; enim verò tam verum duos senarios Angelorum vel hominum esse æquales , quam duas magnitudines quatuor pedum ; tamque certum est quinarium & senarium hominum esse inæquales , quam magnitudinem quatuor & quinque pedum igitur , &c.

Nego antecedens , & ad primam ejus probationem dico illam æqualitatem & inæqualitatem esse impro priè dictam , & tantum metaphoricè videlicet ratione quantitatis moris & perfectionis , non verò ratione quantitatis molis , quæ propriè est dicenda quantitas.

Ad secundam verò dico , Numerum transcendentalē non habere rationem quantitatis propriè dictā & ratione sui , sed tantum juxta nostrum modum concipiendi & numerandi rationem , quā res substantiales etiam immateriales apprehendimus ad modum rerum quantitate affectarum , quatenus hæ sunt numerabiles , sicut enim res extensas distincè non cognoscimus esse talis vel talis magnitudinis & extensionis , nisi per mentem eas partiamur & concipiamus ipsas partes per modum unitatum ; ita dum res alias quascumque æquales aut inæquales apprehendimus , seu invicem convenientes vel dissentientes concipimus eas per habitudinem & ordinem ad numerum , qui tametsi non sit genuina species quantitatis ca-

thegoricæ , nihilominus quia quamdam cum ipsa habet affinitatem sic illius proprietatum videtur esse particeps.

Dices. 2. Quantitas in se , & prout abstrahit ab omnibus quantitatibus , nec est æqualis , nec inæqualis . Ergo hæc proprietas omni non convenit.

Diff. Non convenit actu , *Concede* : non convenit potentia , *Nego* ; genus enim quolibet , suas proprietates & species potentia continet & includit . Plures aliæ communiter referuntur quantitatis proprietates , de quibus fusis in *Physicis*.

SECTIO TERTIA.

De Qualitate.

Ts 1 Relationem Qualitati cur
hic anteposuerit Aristoteles ; cùm tamen in Metaphysicā de Qualitate , priusquam de prius de
Relatione disputaverit : ipseque natu ria , & doctrinæ ordo postulet , ut agatur ,
accidentia absoluta (inter quæ numerari solet Qualitas) relativis præponantur ; propterea quod absolute sint relativorum fundamenta ; ideo Qualitatis disputationem disputationi de Quantitate adjungendam esse judicavimus . Hanc autem Sectionem duabus Questionibus absolvemus ; quarum prima , erit de Qualitate secundum se . Secunda verò de singulis ejus Speciebus .

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit Qualitas?

 UALITATEM tripliciter sumi posse docet Aristoteles⁵. Metaph. c. 14. *Pri-*
mo quidem pro eo omni quod denomi-
natur, determinat, modificat, &
qualificat substantiam; quô sensu non
solum accidentia, sed & substantiaz,
modi, proprietates, & differentiaz,
dici possunt qualitates; quia in *quale*
prædicantur. *Secundo*, pro qualibet
formâ accidentariâ, quæ naturam jam
essentialiter constitutam, aliquo modô
sibi propriô determinat, modificat:
& hoc sensu omnia accidentia, tám
absoluta, quám respectiva, dici pos-
sunt esse qualitates. *Tertio*; sumitur
pro formâ accidentalî qualificativâ
substantiaz; ita quod ad quæstionem
qualis est, proferri debeat aliqua qua-
litas eam afficiens, & responderi, *est*
alba, calida, &c. qualiter solum ac-
cepta, præsentis quæstionis materiam
suppeditat.

Norandum I. *Qualitatem ab Arist.*
in categ. c. de quali. Dividi in qua-
tuor bimembres partes, scilicet in
Habitum, & Dispositionem: Natu-
ralem Potentiam, & Impotentiam:
Patibilem qualitatem, & passionem;
Formam tandem, & Figuram.

Habitus est qualitas naturâ suâ
difficile mobilis à subjecto cui inest,
ut virtus in sanctissimis, scientia in
Doctoribus, *Dixi ex naturâ suâ*; li-
cet enim habitus supernaturales putâ
Charitas, gratia, &c. per admissum
unicum mortale peccatum statim inte-
reant; ille tamen interitus non ab ea-
rum naturâ, sed demeritorie, seu à
divina ordinatione provenit; cō quod

scilicet ipsas in animâ vitiorum infan-
dâ coluvie deturpatâ, Deus nolit am-
plius tám prætiosum thesaurum con-
servare, ut docet Doctor Subt. in 3.
d. 2. q. 28. n. 4. *Dispositio*, est eadem
qualitas, sed potentia, nondùm tena-
citer adhærens, ab eâque facile mo-
bilis, putâ sanctitas in recenter Con-
versis, scientia in Tironibus, &c.

Potentia naturalis, est qualitas in-
nata & insensibilis, quâ potentia fa-
cilius operatur, putâ acumen ingenii tentia
ad intelligendum. Vel quâ constanter & im-
patitur & sustinet; putâ robur corpo-
ris ad ferendos labores. *Impotentia*
autem, est eadem qualitas diminuta,
quâ nonnisi cum difficultate potentia
operatur; ut hebetudo ingenii, me-
morie tarditas: vel patitur & sustinet,
ut imbecillitas corporis.

Patibilis qualitas, est ea quæ sensu 3. Est
externo percipitur (quatenus sentire, patibilis
dicitur quoddam pati) & diu perma-
net in subjecto cui inest; ut nigredo si-
o. in Æthiopie, odor in rosâ &c. *Passio*
autem, est eadem qualitas sensibilis
citô transiens, ut rubor in vultu ex
pudore genitus, odor in manu ex ali-
cujus odoriferi contactu, &c.

Porrò qualitas dicitur patibilis &
passio ex triplici capite, nimirum vel
per ordinem ad subjectum, cui hujus-
modi qualitates insunt, quia nimirum
hoc pati solet magis ex earum recep-
tione, quám ex receptione aliarum
qualitatum; vel per ordinem ad po-
tentiam seu facultatem sensitivam,
cujus sunt objecta & eam afficiendo
quandam passionem ipsi inferunt. *Vel*
denique per ordinem ad passionem
seu commotionem appetitus sensitivi
ex quâ oriuntur. Nihilominus tamen
existimat Aristoteles has qualitates sic
appellari, quia alterationem quam-
dam inferunt in facultatem, cuius sunt
objectum. „ Patibles autem qualita-

*Quali-
tatis
nomen
tria sig-
nificat.*

*Qua-
tuor
sunt bi-
membres
Species
qualita-
tis.*

*I. Est
Habitus
& Dis-
positio.*

„tes dicuntur, *inquir*, non quòd ipsa
 „subjecta qualitates recipientia ,
 „quicquam patientur : Nec enim
 „mel , eò quòd aliquid patiatur ,
 „dicitur dulce ; nec aliud quidpiam
 „tale. Similiter calor & frigus pati-
 „biles qualitates dicuntur, non quòd
 „subjecta , à quibus recipiuntur ,
 „aliquid patientur; verùm quia in
 „sensibus omnes dictæ qualitates
 „sunt passionis effectrices , id circò
 „patibiles qualitates dicuntur: Nàm
 „dulcedo passione quādam afficit
 „gustum , & calor tactum , & simili-
 „ter aliæ. *Hac Aristoteles*. Subjicit
 nihilominus aliquas esse qualitates
 passibiles dictas quòd à passionibus ,
 seu commotionibus appetitus sensitivi
 orientur : Albor verò , *ait* , & nigror
 & cæteri colores, non eodem modò,
 quòd ea quæ dicta sunt , patibiles
 qualitates dicuntur ; sed quia à pa-
 sionibus producti sunt. Multas igi-
 tur propter passionem mutationes
 colorum fieri, manifestum est ; nam
 pudore affectus , ruber factus est :
 & pavefactus pallidus & cætera ejus-
 modi. Quare si quis natura sit hujus-
 modi passione affectus : consenta-
 neum est , cum simili colore prædi-
 ctim esse. Nam quæ nunc dum pu-
 deficeret affectio circa cōpus fiebat ,
 eadem affectio in naturali consti-
 tutione fieri potest : adçò ut natu-
 râ etiam similis color fiat. Quæ-
 cumque igitur talia symptomata
 principium sumpserunt ab aliqui-
 bus passionibus , quæ non facile a-
 moveri possunt , sed permanent ,
 patibiles qualitates dicuntur. Sive
 enim innaturali rei constitutione
 pallor aut nigror fiat ; qualitates di-
 cuntur : quales enim ex eis appellati-
 mur. Sive ob longum morbum , aut
 æstum eidem accedit pallor vel ni-
 gror , nec facile emendantur , aut

„per totam vitam permanent : qua-
 „litates etiam hæ dicuntur , quia si
 „militer quales ab eis dicitur .⁴

Figura & forma variè dicuntur ,
 forma quidem apud dialeclicos est
 dispositio argumentationis secundum
 regulas generatim acceptas , quòd sen-
 su vulgo dicitur argumentum esse vel
 non esse in forma : apud Physicos au-
 tem accipitur pro parte determinante
 & denominante compositum seu sub-
 stantiale seu accidentale , sic anima
 rationalis dicitur forma hominis ; ac
 apud Logicos forma est dispositio par-
 tium quantitatis rectæ ordinatarum
 ad invicem , quâ ratione aliquid de-
 nominatur formosum vel difforme .

Figura similiter variis modis
 usurpatur : nam apud Oratores
 est artificiosa deflectio sermonis à
 communi usu loquendi , unde pluri-
 mæ dicuntur esse orationis figuræ : a-
 pud Theologos autem est imago &
 representatio sive substantialis sive ac-
 cidentalis alicujus rei ; sic ad Hebræos
 verbum d̄vinum dicitur *splendor gloriæ & figura substantia Patris* : simi-
 liter alicujus rei præsignatio & ad-
 umbratio sic i. ad Corinth. 10. Sacra-
 menta , & Ceremoniæ veteris legis di-
 gitæ sunt figuræ legis Evangelicæ , *Omnia* , inquit Apostolus , in figurâ con-
 tingebant eis. Apud Logicos verò &
 Mathematicos , *figura* est qualitas ex-
 4 *Eft figura &*
 terna resultans ex diversâ terminatio-
 ne quantitatis secundum se considera-
 tæ , & ut abstrabit ab omni subjeclō
 v. g. triangulus in se , quadratura , &c.

Forma : est eadem qualitas in sub-
 jecto considerata , ut lapis triangula-
 ris , tabula quadrata. *Forma & figura*
 differunt accidentariò solūm seu ratio-
 ne solius subjeclti non ratione sui ; for-
 ma enim dicitur de rebus arte. factis
 & figura de naturalibus : sic dicitur
 forma pilei & figura hominis : in arte

factis meritò dicitur forma, quia artefacta non habent aliam formam quam exteriorem illam quantitatis dispositionem, opera autem naturæ habent formam interiorem substantialem diversam ab illa exteriori dispositione, sic homo animâ rationali est præditus, quibusdam tamen forma dicitur de naturalibus & figura de arte factis, & rebus mathematicis, qualiter statua hominis dicitur ipsius figura: similiter circulus & triangulus dicuntur figure.

Prædictæ autem omnes illæ qualitatis species dicuntur *Bimembres*, quilibet enim insignitur duplici nomine secundum diversam ejus considerationem. Qualis autem sit hæc divisio, h̄c erit determinandum.

CONCLUSIO I.

Qualitas rectè describitur *Accidens absolutum qualificativum subjecti quod afficit*. Hec est Arist. c. de quali, dicentis, *Qualitatem appello ex qua res dicuntur esse quales*.

Probatur. Ea descriptio est legitima quæ rei descriptæ naturam indicat à quilibet aliâ distinctione: sed presens talis est. *Probo per declarationem*, dicitur enim 1. *Accidens*, per quod secernitur ab omnibus substantiis & differentiis essentialibus, ac proprietatibus, quæ licet etiam qualificant, non tamen qualificant accidentariò & contingenter; sed vel essentialiter, vel necessariò. 2. *Absolutum*, quod distinguitur ab omnibus relationibus. 3. *Qualificativum*, quia proprius effectus qualitatis est res qualificare, unde cum illius natura nos lateat, eam per nativam illius proprietatem, & effectum formalem cogimus indigicare.

CONCLUSIO II.

Qualitas adæquatè distribuitur in tria priora membra: sed ab eo rescantur *Forma*, & *Figura*. Hæc est Doctoris q.36. *pradic.n. 15.* priori partem sic.

Probo. Illa divisio est adæquata, quæ omnia invicem opposita divisi membra complectitur: sed prædicta talis est. *Probatur*, omnis qualitas vel est sensibilis aliquo sensu externo, vel non. Si sit, est *Patibilitas qualitas*, & *Passio*. Si non, vel est à naturâ indita, & sic est naturalis *Potentia* & *Impotentia*; vel studiò, aut labore comparata, & sic est *Habitus* & *Dispositio*: nullaque est ex cogitabilis qualitas, quæ sub aliquo ex his membris non involvatur. Ergo &c.

Obj. i. Sanitas, & pulchritudo; odium, ira, & cæteræ passiones: item gravitas & levitas; raritas & opacitas: asperitas & lenitas: species intentionales impressæ & expressæ, sunt qualitates: atqui sub nulla ex assignatis involvuntur. Ergo talis divisio deficit.

Refp. ad singulas objectiomis partes. 1. Sanitatem & pulchritudinem esse entia per accidens: *Quid enim aliud est pulchritudo*, inquit Cicero, lib. 2. Tusculan. quam quadam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate: seu ut ait lib. 1. Officior. *Pulchritudo corporis aptâ compositione membrorum movet oculos*, & deleat hoc ipso, quod inter se *Sanitas* omnes partes quadam lepore consenserunt. Unde subtilis Doctor in 1. d. 17. q. 3. n. 3. *Pulchritudo*, inquit, non est aliqua qualitas absoluta in corpore pulchro: sed est aggregatio omnia.

nium convenientium tali corpori, punita magnitudinis, figura & coloris; & aggregatio omnium respectuum, quae sunt istorum ad corpus & ad se invicem. Sanitas autem est ordinata quatuor primarum qualitatum complexio & concordia, & consequenter cum neutra sit ens per se, utraque arceri debet ab omnibus categoriis.

Nec refert quod Arist. adduxerit sanitatem pro exemplo dispositionis: exempla enim non tam ad veritatem, quam ad perspicuitatem referuntur: unde nulla in his est vis facienda.

Ad 2. Dico tria esse in passionibus.

Trisi sunt in passionibus animæ diffensionibus. Primum est Actio. Secundum Passio, sunt in qua reponuntur in praedicamentis actionis & passionis. Tertium est effectus sensibilis ex iis genitus, ut pallor ex metu, rubor ex ira, &c. que sunt guenda. propriè qualitates patibles vel passiones.

Ad caseras dico Raritatem & Asperitas & Lenitatem, quatenus sunt sensibiles, & ad præcausant sensationem, reduci ad Patibidicamentum qualitatem: quatenus vero dicunt mentum corporis dispositionem in ordine ad vel qualitatibus loci, pertinent ad praedicamentū vel situs. Situs. Gravitas & levitas quibus cordebent pora deferuntur ad locum sibi natura-reducunt, reducuntur ad Potentiam natu-Species ralem. Species autem intentionales inten-sionates reduci debent debent ab Habitum. sub Habitu aut Dispositione comprehenduntur.

Probatur 2. pars neimpè quod Forma & Figura non sint veræ species Qualitatis, primò quidem de Figura Relatio nequit esse species Qualitatis: sed Figura est relatio. Ergo, &c. ma-propriè jor constat, Minor. Prob. Figura est Species quid resultans ex diversa terminacione Qualitatis: sed id quod resultat nihil est aliud quam relatio, quia ut inquit Doctor in 4. d. 12. q. 4. n. 19. Ni-

*mis durum esset dicere, quod quoties figuratur aqua aliter & aliter in alio & alio vase, toties haberet novam quantitatem & qualitatem simpliciter, manentibus partibus eisdem in se, & in totō. Ergo, ut ibidem concludit, *Figura non dicit ultra quantitatem, nisi relationem partium ad se invicem: vel relationem seu unionem terminorum includentium partes.* 2. Quantum ad Formam v. g. pulchritudinem, jam diximus eam esse aggregatum per accidentem, quod ab omnibus Categoriis debet arceri.*

CONCLUSIO III.

PRedicta divisio, non est præcisè generis in Species essentialiter oppositas; nec etiam est immediata: Si tamen cum præcisione sumatur esse poterit generica. Hæc Conclusio tres involvit partes: quarum probatur prima. Primò quidem authoritate Doctoris Subtilis in 4. d. 12. q. 10. n. 14. ubi ait. Secundum veritatem illa non est divisio Qualitatis in quatuor species, generis non est propriè generis in species: sed ea est tantum secundum quosdam modos diversos, convenientes diversis qualitatibus. Et forte eidem Qualitati secundum essentiam possunt competere plures modi, qui ponuntur in diversis qualitatibus. Quibus aperte patet Doctorem censere prædictam qualitatis divisionem non esse propriè generis in species, quia non fit per differentias essentiales, sed accidentales, seu per diversam habitudinem Qualitatis ad subiectum, penes hoc (inquit q. 36. prædic. n. 3.) quod Qualitas est in subiecto permanens, vel non; quæ diversæ habitudines possunt inesse eidem qualitati secundum essentiam: idem enim calor est

innatum principium operandi in igne, & sic est *Naturæ potentia*; & per se sensibilis, & sic ad *Patibilem*; & difficulter mobilis, & sic ad *Habitu*
*m revocari potest. Item virtutes supernaturales sunt principia operandi, & tamen sunt habitus, &c. unde etiam ipsem Aristoteles post hanc enumerationem, ait, *fortasse quidam alii apparent qualitatibus modi; sed qui maxime discuntur, hi sunt. Quibus indicat, se divisisse Qualitatem, non per veras differentias, sed per modos.**

Nec immediata ibidem n. 15. ubi ait aliter dividi posse Qualitatem, in *Interiorum & Exteriorum*; quarum utraque subdividetur in duas alias species. Interior quidem, in eam quæ est principium operandi; sed non innatum; & sic est *Prima species*: Et in eam, quæ est innatum operandi principium; & sic est *Secunda*: Exterior similiter, dividi potest in eam quæ est primò sensibilis; & sic est *Tertia*; & in eam quæ est sensibilis, sed non primò, & sic est *Quarta*.

Alio adhuc dividi potest qualitas immediatè, in *Operativam, & in non Operativam*. Operativa est quæ substantiæ adjacet, ut eam juvet in operando; idque dupliciter; vel enim est Innata; & sic est naturalis potentia aut impotentia; vel est *Acquisita*, & sic est habitus aut dispositio.

Non operativa ea est, quæ ex principali suo fine substantiæ adjacet, ut eam ornet, & sensibilem exhibeat, & sic est patibilis qualitas aut passio, &c.

Potest tamen fieri generica, si sumatur cum aliqua præcisione. *Prob. 3. pars.* Cum cōdēm Doc-
tore *ibidem in fine quest.* Nimirum quod etsi illæ differentiæ, quibus in-
vicem sic secernuntur Qualitatis spe-
cies, sint accidentales; attamen laten-
tes earum differentias essentiales in-
digantur, si cum præcisione suman-

tur: hoc est, si uni qualitati tribuatur tantum una ex illis differentiis. Sic v. g. *scientia, virtus, &c.* cūm nec sine sensibiles, nec innata principia operandi, dici possunt ab aliis qualitatibus distingui essentialiter, quia sunt faciliter aut difficulter mobiles à subjecto cui insunt. Quando autem plures ex assignatis differentiis eidem qualitati convenient, illæ omnes non indicant differentias essentiales; quia eidem nequeunt oppositæ essentialies differentiæ competere: sed illa tantum censenda est essentialis, quæ scilicet vicinior est & minus communis. Sic v. g. cūm *Calor* sit difficulter mobilis, primò sensibilis, & innatum operandi principium: non tamen per rationem difficulter mobilis, aut primò sensibilis; sed per rationem innati principii operativi, secernitur ab omnibus aliis Qualitatibus; & in Tertiâ specie collocatur. Præcipuas qualitatis species præfigenda inferius series indica-
bit. Cetera autem quæ ejus naturam spectant, resolventur in *Phyiscalâ*.

CONCLUSIO III.

*Res assignantur ab Arist. præcipue Qualitatis proprietates. I. qualitatibus propriæ habeat contraria; id est, quod una Qualitas habeat aliam oppositam, ut in eodem subiecto simul concordes stare nequeant: 1. Quod habeant activitatis, debiliorem expellat; sic à calore frigus; ab albedine nigredo eliminatur. Hæc tamen proprietas omnibus qualitatibus non competit; etenim *lux, habitus supernaturales, &c.* Nullas habent qualitates sibi oppositas à quibus destruantur.*

2. Est quod suscipere possit magis & minus, non quidem in abstracto cipere possunt & secundum

*magis
et mi-
nus,
non pro-
ut in
concre-
to, sed
quate-
nus in
abstrac-
to con-
sideran-
tur.*

& secundum se ; sed in concretô & quatenus connotat & involvit subiectum cui inest ; ita ut una albedo non possit denominari modò magis, modò minus albedo , sed subiectum dici possit modò magis modò minus album , ut subtiliter notat Doctor locô cist. n. 28. cum Arist. h.c.

3. Est quod ab ea propriè res fiant accidentariò , & fundamentaliter similes aut dissimiles. Dico 1. *Accidentario*, quia nihil propriè dicitur simile per formam substancialiem ; sed dicitur idem. 2. *Fundamentaliter*, quia formaliter res sunt similes per similitudinem , quæ est relatio , sed fundamentaliter per qualitatem , quæ est fundamentum istius relationis. Unde si unicum esset album in mundo , non esset formalis similitudo; sed fundamentalis : sicut enim Substantia est fundamentum identitatis , Quantitas fundamentum æqualitatis ; ita & Qualitas est fundamentum similitudinis.

QUESTOS EUNDAM.

*Quid sensendum sit de singulis
Qualitatibus in particulari.*

*Habitus
sumitur
tribus
modis.*

NO T A N D U M 1. Varias esse cujuslibet qualitatis speciei acceptiones. Et quidem *Habitus* 1. Accipitur pro eō omni quod privationi opponitur , quomodo scribit Aristoteles hoc solitò usurpatum à Philosophis axioma , à privatione ad habitum non datur regressus . 2. Pro eō omni quod corpori tamquam indumentum aut ornamentum adjacet ; qualiter habitus concernit ultimum prædicamentum quod dicitur *Habitus* 3. Propriè accipitur , pro eā specie qualitatis , quâ bene vel male sub-

jectum afficitur , & sic constituit pri-
mam speciem Qualitatis.

Similiter etiam Dispositio trifariam usurpatur. 1. Quidem pro p[re]via materiæ seu subiecti p[re]paratione ad formam congruè recipiendam : sic Physici dicunt lignum exsiccatum & summè calidum habere dispositionem congruam ad formam ignis excipendam , & corpus organis suis absolutum , esse proximè dispositum ad animam recipiendam . 2. Pro situ & compositione corporis ac ejus partium in ordine ad locum ; qualiter solitò dicimus hominem esse modestè aut immodestè dispositum , hoc est compositum : & sic dispositio constituit p[re]dicamentum *Situs*. 3. Pro habitu inchoato ac nascente , & nondum subiecto firmiter inhærente : & de h[oc] ultimò modò acceptâ Dispositione , h[ic] resolvendum est qualiter ab Habitatu distinguatur.

Notandum 2. *Nomen Potentia* , sumi etiam trifariam . 1. Quidem pro non repugnantia & possibilitate alterius rei. 2. Pro innata facultate sumitur tribus agendi aut aliquid recipiendi ; qualiter convenit n[on]dum accidentibus , putâ colori , lumini , &c. sed etiam substantiis , putâ facultatibus animæ , quæ ut probat Doctor in 2. distinc. 16. q. unicâ , non distinguuntur realiter ab ipsâ animâ , sed solum formaliter & reductivè , pertinent ad prædicamentum Substantiæ : inquit etiam sic acceptum potentia nomen Deo tribuitur. 3. Sumitur , non quidem pro ipsâ innata vi agendi aut recipiendi , sed pro agilitate à naturâ insitâ huic virtuti ; quâ v. g. aliqui dicuntur esse velociores in cursu , procliviiores ad loquendum , rideendum , &c.

Similiter etiam impotentia naturalis trifariam usurpatur. 1. Pro re-
pugnantia ad existendum , ut chimæra. *Sicne
impot-
tentia*

M m

2. Pro carentia potentiaz ad aliquem effectum ; sic cæcus natus habet imponentiam ad visum. 3. Pro innata imbecillitate ad aliquem effectum : Sic hebetudo ingenii , valetudinaria complexio , &c. dici potest naturalis impotentia.

Notandum 3. Nomen *Passio*, sumit trifariam. 1. Quidem pro eò quod opponitur actioni ; sic subiectum recipiens aliquam formam ab agente , & terminans illius actionem , dicitur patiens & passum. 2. Pro passionibus & motibus ac affectionibus animæ , ut sunt amor , odium , gaudium , &c. quæ idcirò dicuntur passiones , quia non formantur nisi cum aliqua passione & alteratione corporis ; sic ex tristitia paltet vultus , membra tabescunt , &c. 3. Pro ea qualitate quæ sive ex passione animi ; sive aliunde oriatur , aliquam passionem facit in sensu ; qua ratione omnes qualitates aliquò sensu perceptibles , dicuntur *passiones*; quæ si sint innatae & diu perseverantes , ut pallor innatus aut ex infirmitate contractus *passibilis qualitates* appellantur : Si verò citò evanescat , ut rubor ex ira , *passio* tantum nominatur. Unde hic resolvendum est , qualiter singulæ illæ geminæ qualitates ab invicem secernantur.

CONCLUSIO I.

Habitus & Dispositio non distinguuntur essentialiter ; sed tantum accidentario. Hæc est Doctoris Subt. in 2. d. 3. q. 10. n. 15. &c. ubi ait , *Eadem essentia absoluta in genere qualitatis potest esse habitus & dispositio*. Eadem etiam videtur genuina Aristotelis Doctrina in categoriis cap. de qualitate ubi ait *habitus ab affectione seu dispositione dif-*

ferre , quod hoc facile posse amoveri ; ille verò sit diuturnior nec facilè mutatur : ex quibus infert , *habitus sunt etiam affectiones* : contrà verò *affectiones non necessariò sunt habitus*. Probatur etiam ratione , una eademque non potest diversas induere essentias ; sed eadem qualitas quæ priùs fuit dispositio fieri potest habitus , ut constat , tūm ex præfatis authoritatibus , tūm ipsâ experientiâ quâ patet habitum pingendi , citharisiandi , &c. qui initio & in tyrone addiscente erant tantum dispositio-nes , fieri demùnū habitus , atque ipsius menti & facultati externæ radicitiū inhætere. Deinde quæ differunt tan- tum penes quid extrinsecum , non differunt essentialiter : sed *Habitus & Dispositio* differunt solùm quid pe-nès extrinsecum ; nimis tūm propter majorem aut minorem diuturnitatem temporis quô afficiunt subiectum ; ita quod *habitus* diu & tenaciter , dispo-sitio verò breviter , & leviter subjec-tum afficiat : hæc autem longior aut brevior duratio est quid extrinsecum eis in ratione qualitatis : Ergo per id non distinguuntur essentialiter.

Dices : Una eademque species , non potest sibi vendicare intrinsecè & ex naturâ sua , oppositas & pugnantes conditiones , seu proprietates : sed habitus & dispositio sibi vendicant ex naturâ suâ oppositas conditiones , seu proprietates , scilicet facile removeri à subiecto , & difficile removeri à sub-jecto : ergo non possunt esse una eademque species qualitatis. Major patet , minor probatur ipsamet experi-entiâ , quâ constat quasdam esse qua-litates , quæ naturâ suâ fugaces sunt , & facile labiles , ob conditionem cau-sarum à quibus per se pendent , ut est febris ephemera , pulchritudo , sanitas , & alia id genus , quarum causæ fa-

cilè transmutantur. Sunt item aliæ qualitates, quæ naturâ suâ & ex vi causarum suarum, sunt fixæ, stabiles, & firmiter permanentes ut est febris ethica; quæ calor est confirmatus, & paralysis quæ est frigiditas confirmata.

Distinguo majorem: Una eademque species secundum eandem considerationem non potest sibi vendicare diversas proprietates intrinsecas, & quæ fluant ab illius essentia. Conced. extrinsecas & quæ proveniant à causis extrinsecis & accidentariis conditionibus, nego: porrò major aut minor consistentia & adhæsio qualitatis in subjecto à quô est facilè vel difficile inobilis, non provenit à principiis intrinsecis ipsius qualitatis: sed dum taxat vel à minori frequentatione actuum, vel à minus aut magis valida virtute causæ; nemo enim dixerit albedinem quæ facilè mobilis est à parte, differre specie ab albedine tenacius inhærente nivi & signo; ut calore in ferrô diutiùs consistentem differre specie à calore existente in stupo à qua citò evanescit: nec valet repudere hoc fieri per accidens & ratione subjecti; nam saltem sequeretur calorem intensum differre specie à calore remisso; siquidem calor intensus non tantum difficultius expellitur à subjecto ratione subjecti solidioris, sed etiam ex naturâ suâ & propter varios suos gradus.

Nihilominus tamen non differtে quasdam esse qualitates suum subjectum ita leviter affientes, ut numquam in habitum transire possint; eo quod earum conditio postulat, ut citò evanescant; ut v. g. species & imagines objectorum, quæ per modum dispositionis concurrunt ad visionem eliciendam; quæque pertinet statim ac removet objectum, quod representabant, sed hæc etiam propriè non

dicuntur dispositio[n]es, quatenus dispositio est via ad habitum generandum & perfectè formandum; hic enim nonnisi per repetitos actus formatur. Ac proinde Dispositio propriè dicta, debet sumi pro tenui illa facilitate, quæ oritur ex paucioribus actibus elicitiis; habitus vero pro majori aut summa facilitate, quam quis adeptus est ex pluribus repetitis iisdem actibus.

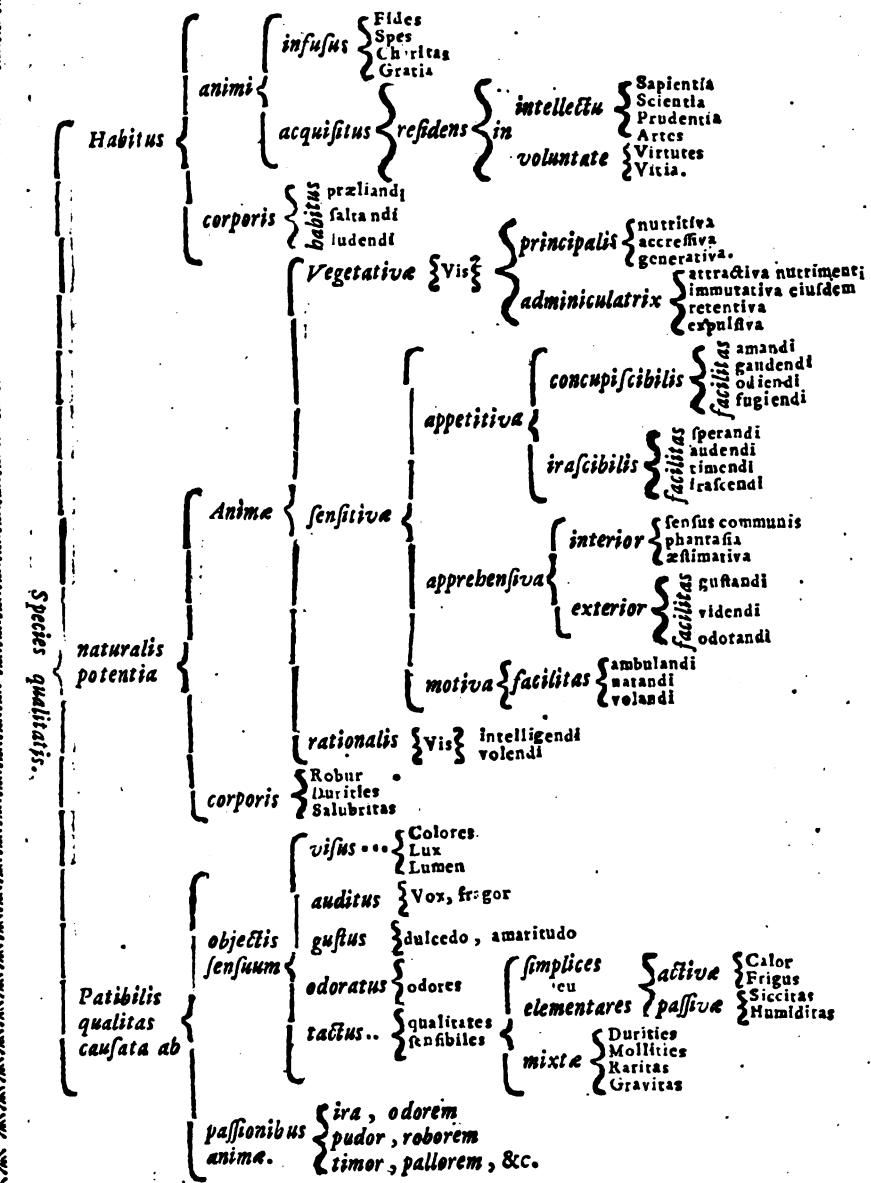
CONCLUSIO II.

Naturalis potentia & impotencia non differunt essentialiter. Nec etiam passibilis qualitas & passio. Patet utraque pars conclusionis, tum ex probatione præcedenti: tum ex aperto ipsius rationis intuitu. Quis enim dixerit facultatem expeditam videndi in juvene, differre essentialiter à seipso quatenus languet in senectute? Quis censembit pallorem ex metu aut langore vultum affidentem, distinguere essentialiter, proptereà quod ille citò evanescat, hic diutiùs perseveret.

Nec refert quod à variis causis oriuntur, ille à metu, hic ab infirmitate; ratio enim distinctionis passibilis qualitatis à passione, non oritur ex diversâ causâ, cum ab eadem utraque possit produci; sed à levî aut tenaci adhæsione in subjecto.

Nec etiam refert, quod Aristoteles dixerit nos non posse denominari qualitates à passionibus, sed à passibilibus qualitatibus; idcirco enim ut observat Doctor, q. 30. prædic. hæc censuit; non quod voluerit passionem non esse qualitatem essentialiter; sed quod cum citò transeat, ab ea non esset reperenda denominatio; non enim quis rectè denominaret hominem vultu rubicundum & oculis scintillantem: eo quod ipsum ita affectum cons-

M m ij

pexerit, dum vehementer ira esset per-
citus.

Omnis autem harum præcipuarum
qualitatis specierum subdivisiones,
sequens tabella notificabit.

SECTIO QUARTA.

De Relatione.

UNDA MENTUM prius
stabiliri debet, quâm super-
imponatur ædificii moles :
hinc est, quod de Substantia, Quan-
titate : & Qualitate, (quæ sunt Re-
lationis fundamenta) prius, agendum
fuit, quâm speciales ejus difficultates
enodandæ proponerentur.

QUÆSTIO PRIMA.

An & quid sit Relatio?

UM Relatio ita sit insensi-
bilis, ut nullò externi sen-
sus organo ; sed solò mentis
acumine detegi queat ; indè arbitror
veteres quosdam asseruisse, relationes
realiter non existere ; sed quaslibet
entia rationis esse : quibus cum errare
videntur *Nominales*, dum asserunt
relationes esse realiter à suis funda-
mentis indistinctas, quos ut facilius
enendemus.

Quid **Notandum 1.** Ad dicendorum in-
signifi-
cent vo-
cabula.

Subjec-
tum. **Notandum 2.** Ad dicendorum in-

Subjec-
tum. **Notandum 3.** Ad dicendorum in-

Funda-
mentum. **Notandum 4.** Ad dicendorum in-

feritur; sic potestia generandi, est cau-
sa cur pater ad filium referatur. *Ratio* *Ratio*
fundandi seu fundamentum proximi-
fundatum, est conditio sine quâ unum ad
aliud non referetur, v. g. generatio
activa, est ratio proxima per quam
pater ad filium refertur. *Terminus* est, Termi-
nid ad quod unum referatur v. g. filius *nus.*

est terminus ad quem pater refertur
Correlativum est, illud quod inu-
tuum dicit relationem, itaut unum &
idem possit esse terminus & funda-
mentum diverso respectu; sic pater
refertur ad filium, & filius ad patrem.

Extrema relationis, seu relata, sunt
extre-
ma, inter quæ relatio intercedit, sci-
licet fundamentum, & terminus.
Notandum 2. Relationes reales uni-
versim dividi in transcendentales, di-
vinas & cathegoricas. *Divina* sunt
Paternitas, Filiatio & spiratio activa
& passiva, quibus Personæ Divinæ
constituantur; de quibus Theologorum, non Philosophorum est agere.
Relatio Transcendentalis ita dicitur,
quia omnes transcendit cathegorias,
nec ad aliquem certum ordinem re-
rum spectat, sed vagatur per omnia
entium genera, nec in aliqua certa ca-
thegoria clauditur; sed ad eam cathe-
goriam spectat, in qua est subiectum,
cujus est relatio: cum enim sit intrin-
seca & essentialis rei in eadem serie,
quâ res ipsa constituitur, si non direc-
te saltem reducitur, sic relatio depen-
dentiæ creaturæ ad Deum in eodem
ordine quâ ipsæ creaturæ collocatur:

quamobrem definitur *Habitus es-
sentialis intrinseca subiecto*, vel quasi
subiecto qui inest ad terminum a quo
dependet, vel in essendo vel in ope-
rando: Sic relatio visus ad objectum
visibile, est relatio connotans depen-
dentiæ facultatis in operando ab
objecto in quod tendit, & ratio de-
pendentiæ creaturæ ad Deum est re-

latio ipsius dependentia in essendo à supremo rerum omnium opifice. Tandem relatio cathegorica est accidentis, cuius totum esse est referre suum subiectum ad aliud, tamquam ad purum terminum. Hic autem non est sermo de relationibus transcendentibus, sed cathegoricis.

Tres re-
quibus
conditiones
ad hoc,
ut alii.

Notandum 3. Ad relationem cathegoricam tres potissimum desiderari conditiones. 1. Ut ratione sui fundamenti & termini sit finita, limitata ac determinata.

2. Ut sit Realis, tria autem ex Doto in 1-d-31. q. unica, n. 2. desiderantur ad hoc ut relatio aliqua dici possit realis. Primo (inquit) quod fundamentum sit reale & terminus realis : Secundo quod inter extrema determinati & termini, sequatur ipsa talis relationis absque opere alterius potentia realis comparantis unum extremum alteri. ad quod 3. Ut haec relatio sit intrinsecus tres de- adveniens, hoc est, ut positis extre- fideran- mis in rerum natura necessario exsur- ditio- gat, nec aliud externum requirat ; sic 3. Ut sit v.g. positis duobus parietibus albis, intrinse- necessario exsurgit relatio similitudi- cus ad- nis inter utrumque. veniens.

Que
relatio-
nes ab
hoc pre-
dica-
menta
sint re-
movent-
da.

Prioris Conditionis defectu, Relationes divinae & transcendentales ab hoc praedicamento arcentur ; priores quidem, quia sunt infinitae, Posteriores vero quia non sunt determinatae ad aliquod certum genus, sed vagantur per omnia entia cuiuscumque cathegoriae ; nullum enim est, quod aliquam relationem transcendentalē non habeat. Defectu secundæ conditionis, removentur omnes relationes rationis. Defectu vero tertiae, ablegantur omnes relationes extrinsecus advenientes, que non oriuntur ex positis fundamentis in rerum natura ; sed

ultra requirunt ad sui ortum aliquam conditionem extrinsecam.

CONCLUSIO I.

Admittenda sunt Relationes reales à parte rei & independenter ab intellectibus fictione. Haec est communis omnium recte Philosophantium, nec non & fidei Catholicæ consentanea.

Probatur. Si relatio realis repugnat, id esset vel quia relatio est secundum se ; vel quia relatio creata est : non primum, quia relatio realis est in Divinis Personis, nullò etiam cogitante intellectu, ut docent Sancti Patres cum divo Anselmo librō de Processione Spiritus Sancti, ubi ait. *Omnia in Divinis esse unum realiter;* nisi obstat relationis oppositio, per quam ictes divinae Personæ constituantur in esse personali & ab invicem distinguuntur : Prima quidem, per Paternitatem ; Secunda per Filiationem : Tertia autem per Spirationem passivam. Non etiam secundum ; relatio enim secundum se non includit infinitam perfectionem : sicut æternitas, immensitas, &c. ratione cuius infinitatis repugnat creaturæ ; sicut eidem repugnat infinitas & immensitas : sed tantum constituit rem ad aliud quod creaturæ non repugnat, ut per se constat.

Confirm. Ideo Pater divinus verè & realiter refertur ad Filium suum per paternitatem, quia verè & realiter genuit filium : at pater in humanis verè & realiter etiam filium genuit. Ergo, verè & realiter, id est, per Relationem realern ad illum refertur.

Reponunt. Paternitatem in huminis esse solam denominationem extrinsecam, quia advenit enti undequa-

Proba-
tur rela-
tionis
existen-
tia.

que completō, in divinis autem non sic; quia Personæ divinæ per relationes constituantur in esse personali; & à se invicem realiter distinguuntur.

Contra 1. Falsum est casus esse solum denominationes extrinsecas in creaturis; licet adveniant entibus essentialiter & realiter completis: alias omnes qualitates essent pariter denominationes extrinsecæ: adveniunt enim rebus eod. modò completis, præsertim *Passio* & *Patibilis Qualitas.* 2. Paternitas in divinis, non habet quod sit realis ex eo quod constitutæ & distinguit primam personam; sed ex eo quod ipsam referat ad secundam: si enim prima per aliquid distinctum à paternitate constitueretur, ut plures Theologi sustinent, non minus paternitas esset realis.

Confirm. 2. A parte rei, nullo cogitante intellectu, duo parietes albii sunt magis inter se similes, quam paries albus & niger: duo homines (qui filios generunt) magis à parte rei inter se convenient, quam cum eo qui non genuit, &c. Ergo realiter & à parte rei dantur rationes proximæ, ex quibus proveniunt denominations similitudinis, sed haec denominations vocantur à nobis Relationes; Ergo, &c.

Dices 1. Relatio nihil est aliud, quam comparatio unius ad aliud; sed talis comparatio est operatio mentis. Ergo relatio pendet ab intellectu.

Resp. ad 1. Duplicem esse comparationem, activam unam, fundamentalē alteram: prior, est actus intellectus res ad invicem propter identitatem vel æqualitatem, vel similitudinem comparantis: Posterior est ipsamet rerum identitas, similitudo, vel æqualitas, quæ sunt fundamenta relationum ex ipsis proficientium independentes ab intellectu. Igitur illa

Relatio est comparatio passiva unius rei cum alia.

connotatio & comparatio objectiva & fundamentalis exsurgit nemine cogitante, & idèo non est comparatio mentis, nisi ad summum objectiva, non autem formalis; quamvis talis connotatio sine comparatione formalis non cognoscatur.

In statu. Connotatio est quedam denominatio repetita ab actu intellectu dominantis: igitur illa non est realis.

Nego antecedens. Hæc enim connotatio objectiva est fundamentum ipsius denominationis non autem ipsamet denominationis intellectus enim judicat unum parietem album, esse alteri similem, quia revera unus paries albus alterum connotat parietem album: & idèo intellectus nomen aliquod respectivum tribuit rebus ipsis, quia res illæ ad se invicem realiter referuntur, proindeque hæc connotatio est fundamentum denominationis pertinax ab actu intellectus, non autem est ipsamet formalis intellectus denominationis.

Dices 2. Accidens reale adveniens subiecto mutat illud realiter; atqui relatio adveniens subiecto non mutat illud realiter: ex eo enim quod Hispanus fiat pater generando filium, Gallus qui anteà pater erat non mutatur realiter, licet de novo dicat relationem ad Hispanum, quam anteà non dicebat. Ergo relatio non est accidens reale.

Nego conseq. & ad antec. Dico dupliciter accidens mutare posse subiectum, Primo quidem sensibiliter, ut albedo adveniens parieti, mutat parietem sensibiliter, efficiendo illud de non albō, album. Secundo insensibiliter, sicut qualitates spirituales & insensibiles mutant subiecta quibus adveniunt: relatio autem cum sit insensibilis mutat quidem subiectum

realiter, sed mutatione insensibili.

Hanc responsionem approbat & confirmat Doctor Subr. ad secundum „ de mutatione , inquit , respondet „ Simplicius super prædicamenta , „ quod sicut relatio non est forma ad „ se , sed ad alterum , ita ille , cui „ advenit , non mutatur ad se , sed „ ad aliud ; & si tunc mutari dicatur „ solum illud , quod aliter se habet „ ad se , nunc prius , tunc non est „ mutatio in ad aliquid (hoc est ad „ relationem) si vero mutari sit com- „ mune ad aliter se habere ad se & ad „ alterum , tunc mutatio est in ad „ aliquid , sicut vult Simplicius , quia „ secundum relationem se habet ali- „ quid aliter ad alterum . Philoso- „ phus tamen quia ponit , quod non „ est possibile aliquid aliter se habere „ ad alterum , nisi aliter se habeat ad „ se ; ideo dicit quod in ad aliquid „ non est motus . Unde solum ostendit „ in quibus prædicamentis est per „ se primò motus , & in quibus non . „ Item Philosophus ibi ostendit , „ quod in substantia non est motus , „ & tamen ibi est mutatio : ergo ex „ intentione Philosophi , non potest „ haberi , nisi quod in aliquid non sit „ motus , cum quod tamen stat , quod „ ibi sit mutatio .

Dices 3. Cujuslibet entis realis , est assignanda aliqua causa productiva : sed nulla assignari potest causa produc- tiva relationis . Ergo non est realis .

Major. constat ; nullum enim est ens reale præter Deum , quod sit im- productum . *Minor.* prob. Siquæ esset causa productiva similitudinis : v. g. inter duos parietes albos , quorum unus Romæ , alter Parisiis existit , maximè agentia illa quæ hujusmodi parietes producerunt , sed illa ne- queunt esse productiva talis simili- tudinis : agens enim Parisiis existens ,

nihil potest producere in pariete quem suppono Romæ productum : Ergo , &c.

Resp. concessa maj. disting. min. Relatio Nulla potest assignari causa produc- tiva relationis immediatè in ipsam in- fluens , & ad eam terminata , Conce- do , mediatè , Nego : mediante siqui- dem albedine in utrōque pariete ab agentibus Parisiis & Romæ existen- tibus productâ , resultat relatio inter utrumque parietem : unde causa rela- tionum productiva , est ea quæ funda- menta earum producit ; sicut à simili , causa productiva proprietatum , est ea quæ producit essentiam à qua necessa- riò ejusmodi proprietates emanant .

Instabis. Ille qui produxerat parie- tem album Romæ , non amplius ex- istit dum producitur alter paries albus Parisiis ; & per consequens non po- test dici causa novæ similitudinis quam dicit paries albus Romæ , ad parietem album Parisiis .

Ratione Respondeo. Perindè esse ad illius videli- novæ similitudinis originem quod a- cet fun- gens existat , vel non , sed sufficere ut damenti posuerit fundamentum à quò talis producti profluat similitudo quotiescumque & refusat . ubicumque alter paries albus produ- cetur ; sicut à simili , non requiritur existentia Avi ad productionem Ne- potis , cuius est causa productiva me- diata & per accidens , sed sufficit eum dedisse virtutem productivam patri il- lius Nepotis .

Urgebis. Positis illis duobus parie- tibus albis in rerum naturâ , & seclu- sò sive per Dei potentiam , sive per præcisionem nostri intellectus , quô- cumque aliò reali , illi duo parietes albi erunt similes ; quippe cum ha- beant qualitates ejusdem rationis . Ergo non est necessum ad eam ratio- nem similitudinis stabilendam admit- tere aliquid reale disjunctum ab ipsis parietibus

parietibus albis ; ac proinde frustanea est relatio realis.

Distinguo antecedens. In illâ hypothesi illi duo parietes forent similes fundamentaliter, *Concedo* : formaliter, *Nego*. Sicut enim, præcisâ per intellectum risibilitate ab homine, homo reumanet adhuc fundamentaliter risibilis, quia habet rationalitatem à quâ risibilitas necessariò profluit; ita etiam illi parietes essent fundamentaliter similes, quia haberent albedinem, quæ est fundamentum unde emanare debet similitudo formalis, quæ est relatio.

Dices 4. Si relatio esset ens reale distinctum à fundamento, sequeretur in re quâlibet esse pœnè infinitas perfectiones : at absurdum consequens. Ergo & antecedens. Probatur antecedens : quodlibet accidens reale perficit subjectum cui adjacet : Ergo cum in re quâlibet sint pœnè infinitæ relationes similitudinis aut dissimilitudinis, aut alterius rationis, sequitur quod si relatio sit accidens reale, in re quâlibet erunt pœnè infinitæ perfectiones.

Respondeo 1. Negando antecedens. Cum enim solùm multiplicentur relationes ad multiplicationem fundamenti aut termini, ut patet infrà, cumque fundamenta & termini relationum non adeo ingentem in numerum crescant; sed ad tres potissimum classes restringantur, ut infrà dicemus; hinc etiam non potest esse maximus relationum numerus.

Respondeo 2. Quod etsi relationes in creaturis forent infinitæ numerò; non propterea creatura censenda esset infinitæ perfectionis : Relatio enim quatenus præcisè relatio, nullam dicit perfectionem gradualem, sed tantum ratione fundamenti, ut videbimus in Metaphysicis. Unde Doctor in 1. sub-

Logica.

tiliter probat quòd etiamsi Pater Divinus plures habeat relationes quam Filius & Spiritus Sanctus, non proptereà est eis perfectior dicendus, quia relationes divinæ nullam dicunt perfectionem ratione sui formaliter, sed solùm ratione essentiae divinæ cui identificantur.

Dices 5. Nulla datur relatio realis creatoris ad creaturas : igitur neque datur relatio creaturæ ad creatorē, nec creaturæ ad aliam creaturam.

Nego consequentiam, & ratio disparitatis est, quòd cùm Deus sit ens simplicissimum, actualissimum & immutabile, non potest aliquid reale de novo suscipere, nam per illam susceptionem mutaretur realiter; proindeque non potest habere relationem realem ad creaturas : at non ita est de creaturis ipsis, quæ cum sint mutationi obnoxiae, sunt etiam capaces ad suscipiendum formas, quibus de novo mutantur & denominantur.

Dices 6. Relatio categorica est fundamentum in recto & terminus in obliquo; quia à parte rei non datur rectum & obliquum; Ergo a parte rei non datur relatio categorica.

Respondeo primò negando majorem, enim verò relatio est quædam forma accidentalis media inter fundamentum & terminum & ab utroque distincta, ut infra probabitur.

Respondeo 2. negando utramque minorem, quia duo parietes albi non tantum nomine cogitante sunt similes inter se; sed etiam eorum quilibet realiter est alteri similis.

CONCLUSIO II.

Relatio hoc prædicamentum constitutiva, rectè describitur, *Accidens reale intrinsecus adveniens, cu-*

*N*a

*jus totum esse consistit in ordinatione
actuali alicuius ad aliud.*

Probatur: ea descriptio est legitima, quæ rei descriptæ naturam notificat à quālibet aliâ distinctam; sed præsens est talis. Ergo: &c. *Prob. min.*

1. dicitur *Accidens*, per quod convenit cum aliis prædicamentis accidentalibus, & distinguitur à substantiâ, & à relationibus transcendentalibus, quæ non sunt accidentia. Sequitur *Reale*, per quod hujus prædicamenti relationes à relationibus rationis segregantur. Additur *Cujus totum esse*, &c. per quod ab accidentibus absolutis secernitur.

*Acci-
dens est
in sub-
jecto,
non so-
lum ut
inhe-
reat, sed
etiam ut
ei tribu-
at suum
effectum
forma-
lem.*

Dices 1. Relatio categorica est accidentis. Ergo tota nequit ad aliud ordinari. Probatur conseq. accidentis omne dicit esse in subjecto cui inhæreat; Ergo totum nequit esse ad terminum.

Concedo antec. & nego conseq. Cujus probationem distinguo; Omne accidentis dicit esse in subjecto tantum: Nego: dicit esse in subjecto, ut ipsi tribuat suum effectum formalem: vel in ordine ad ipsum subjectum tantum, ut faciunt quantitas & qualitas; vel in ordine ad aliud, ut relatio, Concedo: relatio enim nihil tribuit subjecto, nisi ipsum ad aliud referre.

Vel aliter distinguo: accidentis quilibet dicit tantum esse in subjecto secundum suum esse genericum Concedo: secundum suum esse specificum, Nego. Igitur esse relationis duplex est scilicet genericum & specificum. Esse genericum illud est quod habet commune cum cæteris accidentibus, nimirum inhærente subjecto. Esse verò specificum est illud quod est relationi proprium & quod à cæteris accidentibus distinguitur. Reverà totum esse relationis tam genericum quam specificum non est referre subjectum ad aliud, nam relatio habet esse in

subjecto, sed totum esse relationis cathegoricæ specificum & illi proprium, est referre subjectum ad aliud, quia sub hoc respectu à cæteris accidentibus distinguitur.

Hic adverte cum Doctore lib. 5.

Metaph. q. 11. n. 9. Relationem nec esse, nec posse concipi conceptu quidditativò & distinctò priùs in subjecto, quām ad terminum: Relatio enim, ut dictum est, habet duplex esse. Etenim in quantum accidentis, habet esse in subjecto: in quantum verò tale accidentis, habet esse ad terminum. Si autem priùs conciperetur esse ad quām concipi in, concipi posset ut non accidentis: non posse & è converso, si priùs conciperetur esse in, quām ad, concipi posset ut priùs in quid absolutum, ac proinde talis non est, quām conciperetur, qualis est; nec consequatur, ad terminum conceptus ille esset quidditativus. minime

Dixi (conceptu quidditativò & conceptu distinctò) cùm enim detur conceptus communis Substantiæ & Accidenti; similiter cum Accidens sit commune respectivo & absoluto, non inficior formari posse conceptum de relatione quod apprehendatur, nec ut accidentis, nec ut substantia; sed tantum ut est ens. Similiter concipi poterit ut accidentis, absque eō quod concipiatur ut absolutum vel respectivum; sicut à pari, formari potest conceptus de homine quod sit animal, non attendendo an sit rationale vel non: sed ille conceptus erit confusus & indistinctus.

Dices 2. Arist. definit relationem in concreto dicens, *Ad aliquid sunt, quorum ipsum esse est ad aliud se habere.* Ergo illius & nostra definitio non coincidunt.

Respondeo. Aristotelem idcirco Quare relationem in concretò seu per relativum definiebat; quia relatio, cum ex rit relative habeat minutissimam entitatem, in connotior appareat in relativò, quām in cetero.

se considerata. Ex hoc enim quod relativum, sit ad aliud, sequitur in se habere formam per quam est & denominatur esse ad aliud: sed illa forma est relatio; relatio ergo est forma referens unum ad aliud. Quod autem relatio vel in concretō vel in abstractō exprimatur, perinde est, modò illius natura innotescat.

Dices 3. Actus & effectus non sunt de essentiā accidentis. Probo, potest esse accidens sine actuali inherentiā, & suō effectu formalī; albedo enim, v. g. divinitus absque subjectō conservata, non inhæret nec albificat actu. Ergo relatio (cūm sit accidens) non recte describitur per ordinationem actualem.

Actus non est de essentiā accidentis absoluti, cuius entitas ab actu distinguitur, & potest esse absque subjectō. Concedo: non sunt de essentiā accidentis respectivi, cuius totum esse est ad aliud referre, & nequit ullatenus esse absque subjectō, (ut infra patebit,) Nego.

Dices 4. Prædicta definitio non competit relationi, quæ est supremum genus hujus categoriæ. Ergo deficit. Probo antec. Illa non refert subjectum, quia referret ad aliud quod esset correlatum. Ergo essent duo relativa æquè prima, ac proinde essent duæ relationes æquè primæ, & consequenter essent duo suprema genera hujus categoriæ.

Respondet Doctor q. 25. predic. n. 13. & in l. d. 12. n. 7. Relativum commune non referri ad aliud, quia licet definitur per esse ad aliud, hoc tamen esse ad aliud non exercet nisi in inferioribus. Refertur igitur (inquit) tale relativum pro suo inferiori; sicut simile in communi, non referetur ad aliud simile, quod sit æquè commune; sed taliter referetur pro suo inferiori,

quod distinguitur ab aliò simili ad quod referitur.

Idem habet libro 5. Metaph. q. 6.

n. 14. ubi ait *Relatio quæ est generalissimum genus, non est ratio referendi in se, sed in suis speciebus.* Unde ut optimè ibidem notat ejus Scolastæ Doctissimus Cavellus, Relatio in abstractō, quatenus est generalissimum genus, non habet correlativum;

Nec habet cor-
relati-
vum.

quia ut sic complectitur omnem profus relationem intrinsecus advenientem, & ab eis, tamquam superiorius ab inferioribus abstrahit.

QUESTIONE SECUNDA.

Quid & que sint relationum species: & fundamenta.

SUPPONO tamquam certum relationem universalissimè sumptam, dividi in relationem *Rationis* & *Realis*. Prior fit per operationem intellectus concipientis aliquid ad aliud referri, cùm de factō non referatur realitēt; tales sunt respectus, quos universalia dicunt ad sua inferiora, & inferiora ad sua superiora, à quibus realitēt non distinguuntur; nec proinde realiter ad invicem referuntur. *Realis* est quæ à parte rei exsurgit inter duo realiter distincta, ut paternitas inter patrem & filium.

*Relatio
dividi-
tur in
realem
& ra-
tionis.*

Hæc iterum dividitur in *Increatam*, quæ Personæ divinæ ad invicem referuntur, & *Creatam*, quæ creaturæ sese mutuò respiciunt. *Creatæ* subdividitur in *Transcendentalem* & *Cate-
goricam*: prior est de intrinsecâ ratione rei quæ refertur: posterior autem thego- est à fundamentō realiter distincta.

Categorica dividitur in *Intrinsecus* *Catego-*
Nu ij

*Realis
et dividi-
tur in
increa-
tam &
creatam*

*Creatæ
in trans-
cenden-
talem
& ca-
goricam.*

intrinsecus advenientem. Prior resultat ex ipsâ naturâ & principiis intrinsecis extremorum: Posterior autem solùm resultat ex conditione extinseca: Prior statuitur supremum genus hujus Categoriarum.

Intrinsecus adveniens, subdivit in *mutuam* & *non mutuam*. Mutua est, quæ habet relationem sibi correspondentem in termino ad quem referatur, ut paternitas cui responderet filatio. Non mutua est quæ non habet correlationem in suò termino, ut relatio quâ scientia refertur ad scibile; scientia enim dicit ordinem intrinsecum ad objectum suum quippe cum ab eô specificetur & mensuretur; objectum autem talem ordinem non dicit ad scientiam quippe cum independenter ab eâ suam habeat existentiam & perfectionem: undè tantum eam extinsecè terminat.

Fateor tamen eam esse quorumdam Philosophorum sententiam, omnia relata esse mutua, & nullas dari relationes non mutuas: quod verò quædam relata dicuntur non mutua, inde est, quod ob vocabulorum inopiam germinatio non appareat, nec in relatis, nec in relationibus: itaque quæcumque relata non mutua dicuntur, nomine tenus tantum, non reipsâ sic dicuntur; neque aliud colligi potest ex Aristotele, quâm relationes aliquas non mutuas videri ob vocabulorum defectum: audiendus est ipsemēt cā de re Aristoteles, qui cap. 6. de catheg. num. 9. & sequen.

„ ait: Omnia verò quæ sunt ad alii quid, referuntur ad ea quæ recipi procantur.; ut servus dicitur dominus servi, & dominus servi dominus: nec non duplum, dimidii duplum; & dimidium, duplidimidium. Item majus, minore majus, & minus, majore minus. Itidem

„ se res habet & in aliis; præterquam quod interdum casu differunt in loco, cutione; ut scientia dicitur scibilis scientia; & scibile, scientiâ scibile. Item sensus, sensibilis sensus; ac sensibile, sensu sensibile. Verum aliquandò non videbuntur reciprocari, si non aptè id traditum sit ad quod refertur, sed tradens peccati verit: ut ala, si ad avem referatur, non reciprocatur, nec dicitur avis alæ; quia non aptè primum adhibetur, id est, ala ad avem; non enim quâ est avis, ala ipsis dicitur, sed quâ est alatum: quandoquidem alæ dicuntur multarum aliarum rerum quæ non sunt aves. Quare si aptè adhibitum fuerit, etiam reciprocatur, ut ala dicitur alatitia ala, alatum ala alatum. Ac fortasse interdum nomina fingere necesse est, nempe si nomen positum non sit ei ad quod aptè adhiberi posset, ut clavus si ad navem referatur, non est conveniens traditio, quia non quâ navis est ejus clavus dicitur: cum sint naves quædam, quarum non sunt clavi, id circò non reciprocatur: navis enim non dicitur clavi navis, sed fortasse aptior erit traditio, si ita tradatur: clavus clavati clavus, aut quovis alio modo, quia nomen positum non est: ac reciprocatur si aptè traditum, nam clavatum est clavo clavatum.

Inde concludit: Quæcumque igitur sunt ad aliquid si convenienter adhibeantur, ad ea referuntur quæ secundum reciprocantur. Ita Aristoteles: ex quibus inferre licet mentem illius esse relationes aliquas idè non mutuas censeri propter defectum & inopiam vocabulorum quibus ista reciprocatio extimatur, sed quidquid sit, sola est hac in re de vocabulis & verbis disceptatio.

Mutua in relationem æquiparentia & disquiparentia. Relatio æquiparentia est, quæ habet fundamentum ejusdem rationis, & nominis cum suo termino correlativo; sic fraternitas supponit in utrōque fratre idem nomen & eandem fundandi rationem, nempe originem ab unicō Patre. Hāc ratione relatio Disquiparentia dicitur ea quæ nec idem nomen, nec eandem rationem habet in suō correlativō; sic paternitas & filiatio dici poterunt relationes Disquiparentia.

Duplex est relationis fundamentum & utriusque discrimen. Notandum 1. Duplex solitò distingui fundamentum Relationis, proximum videlicet & Remotum. Remotum est ratio vel causa, cur unum referatur ad aliud, sic albedo est causa cur duo parietes albi ad invicem referantur. Dicitur autem Remotum; quia eō solo posito non exsurgit relatio; sed præterea requiritur aliqua alia ratio determinativa illius fundamenti ad talem relationem; & hæc ratio determinativa dicitur fundamentum proximum, quia eō posito necessariò exsurgit relatio. Sic v. g. ut unus paries habeat similitudinis relationem ad alterum, non sufficit quod sit albus, sed præterea debet inter utrumque parietem aliqua intercedere unitas seu convenientia, quâ positâ statim necessariò relatio suboritur.

Quælibet res lib. 5. Metaph. q. 11. n. 7. fundamentum remotum relationis posse esse totuplex, quot sunt res, ac diversæ rerum categoriæ. Substantia enim & essentia fundant relationes identitatis & diversitatis; sic Petrus habet relationem identitatis ad Paulum, & diversitatis ad Bucephalum. Quantitas fundat relationes æqualitatis & inæqualitatis; omnesque Relationes.

Mathematicas, v. g. duplicitis dimidiis, &c. Qualitas fundat Relationes similiitudinis aut dissimilitudinis. Potentia fundat Relationes cause ad effectum, & effectus ad causam, ut patet in paternitate & filiatione. Ubi fundamentum est vicinitatis & distantiae. Quando, prioritatis & posterioritatis. Nullaque est categoria, quæ non possit esse fundamentum alicujus relationis: immo ipsamer etiam relatio fundare potest aliam relationem, ut infra constabit.

Notandum 2. Tria solitò assignari Triā fundamenta proxima, & genera Relationum, cum Aristotele 5. Metaph. funda- sunt gen- cap. 15. nempe 1. Multitudinem & menta Numerum; 2. Actionem & Passio- proxima nem; 3. Mēnsuram. Per Multitudinem & Unitatem intelligitur quælibet rerum convenientia & disconvenientia, sive numerica, sive specifica, sive generica: sive hæc convenientia & disconvenientia fiat in essentia, vel in qualitate, vel in quantitate.

Per Actionem & Passionem, intel- ligitur potentia Activa & Passiva. 2. Actio prout subsunt actu aut fuerunt subjec- & passionis. Per Men- sūram verò intelligitur regula juxta 3. Men- quam rei cuiuslibet perfectio potest sura per detegi & perfectè cognosci. Sic v. g. Relationes identitatis & diversitatis secundum substantiam & essentiam; secundum æqualitatis & inæqualitatis secundum quantitatem; & similitudinis & dissimilitudinis secundum qualitatem, primò genere fundamenti proximi fulciuntur: Relationes autem paternitatis, & filiationis, operantis & operatis, &c. secundum genus occupant: Relationes verò imaginis ad prototypum, signi ad significatum, scientiæ ad objectum, &c. tertium genus sibi vendicant. Quæ omnia notiora fient & apertius resolventur in sequentibus Conclusionibus.

CONCLUSIO I.

Tria sunt genera relationis Categorica intrinsecus advenientis. Hæc est Arist. 5. Metaph. c. 15. & Doctoris Subt. ibidem.

Probatur. Tot sunt genera hujus relationis, quot sunt genera illius fundamenti proximi: atquæ tria sunt genera fundamenti proximi. Ergo, &c. *Major* constat; quia ad diversitatem & multiplicationem fundamenti proximi, diversificantur & multiplicantur relationes. *Minor probatur.* Omne fundamentum proximum, seu causa à quâ resurgit immediaè relatio, vel est *Unitas*, seu convenientia, & *Numerus*, seu disconvenientia: vel est *Actio & Passio*: vel *Mensura perfectionis*. Prima, est fundamentum proximum relationum primi generis. Secunda, est fundamentum secundi: & Tertia, tertii. Ergo, &c.

Dices 1. Retum specifica distinctio & generica convenientia, non rectè colligitur per aliquid extrinsecum & oppositum: sed fundamenta sunt extrinseca & opposita relationibus; sunt enim entia absoluta. Ergo ex eorum diversitate aut convenientiâ, non rectè colligitur Relationum generica convenientia, aut specifica diversitas.

Distinguo majorem. Non rectè colligitur, ubi nulla est earum rerum connexio, *Concedo*: ubi est aliqua eaque necessaria connexio unius cum aliò, *Nego*. Relationes autem habent ita necessariam connexionem cum suis fundamentis, ut etiam sine ipsis divinitus existere nequeant, ut infra probabitur. Unde ut ait Doctor Subt. in lib. 5. Metaph. q. 12. n. 2.

Relatio. quis uni- *Quamvis Relationes, sicut alia, ba-*

beant distinctiones specificas, secundum proprias differentias; tamen quia latentes nos, accipimus distinctionem earum per fundamenta, ex quibus tur ex innotescit distinctio Relativorum, fundative relationum; scilicet effectivè aut materialiter, seu ratione causæ aut subjecti, à quibus profluant, & in quibus fundantur.

Instabis. Si relationum diversitas repetenda sit à diversitate fundamenti; Ergo eò modò erunt diversæ relationes, quò modò diversa sunt earum fundamenta; ac proindè cum fundamenta sint diversa genere categoricō, diversasque forment categorias; etiam & taliter relationes in eis fundatae diversæ erunt. Ac proindè non unica; sed multiplex erit Relationum categoria.

Negat consequentiam Doctor ibi. Non tandem quia (inquit) illa fundamenta men non habent aliquid, in quo convenient, tanta est & quod predicitur de ipsis, in quid; ideo non convenient genere, sicut Relationes convenient in hoc quod est quanta habitudo unius ad aliud: & ideo sunt fundati unius generis omnes. Unde concludit, mento quod super duo distincta generalissima, id est suprema genera, potest fundari relatio ejusdem speciei.

Urgebis. Ergo cum non tanta sit Quia licet diversitas relationum diversitas quanta fundatorum, illarum unitas & distinctio ex ipsis non poterit colligi.

Nego sequelam. Licet enim fundamenta valde diversa sint secundum eorum entitates, tamen invicem convenient in ratione fundamenti proximi; sic tria diversa fundamenta primi generis convenient genericè in unitate eius eam raut multitudine. Unde ut concludit Doctor ibidem, Non est tanta distinctio in relationibus, sicut in fundationis; sicut anima & vermis distinguuntur inter se, non tamen tantum

Non semper tanta est diversitas effectuum, quanta causarum.

sicut sol producens vermem effectivè & Deus creans animam. Quibus patet, quòd etsi relationes emanent à fundamentis, veluti effectus à causis, tamen non tanta debet esse earum diversitas quanta est diversitas causarum seu fundamentorum.

CONCLUSIO II.

Sex sunt species relationis primi generis.

Primum genus relationum sex habet species. Probatur, Tot sunt species primi generis relationum, quot sunt relationes specie distinctæ fundamentæ in unitate & numerō, seu in convenientia, & disconvenientia: atqui sex sunt tales species. Ergo, &c. *Prob.* *Min.* Quidquid convenit aut disconvenit cum alterō in primō genere relationum, vel est Substantia, vel Quantitas, vel Qualitas; hæc enim propriè sunt tria fundamenta remota relationum priñ generis, ut omnes fatentur. Si Substantia; vel convenit cum alterā, hinc oritur relatio *Identitatis*, quæ est Prima species: vel disconvenit, & proficit relatio *Diversitatis*, quæ est Secunda. Si Quantitas: vel convenit cum aliâ quantitate in dimensionibus, & sic exsurgit relatio *Aequalitatis*, quæ est Tertia: vel disconvenit, & sic fluit relatio *Inequalitatis*, quæ est Quarta. Si Qualitas; vel convenit cum alia qualitate, & sic emanat relatio *Similitudinis*, quæ est Quinta: vel disconvenit, & sic habetur relatio *Dissimilitudinis*; nec aliquid est excogitabile, quantum ad primum genus, quod uni aut altero ex his modis, non referatur. Ergo, &c.

1. Identitatis.

2. Diversitatis.

3. Aequalitatis.

4. Inequalitatis.

5. Similitudinis.

6. Dissimilitudinis.

Idèd autem substantia, Qualitas & Quantitas dicuntur fundamenta remota primi generis, quia scilicet, priùs est rem extendi & perfici, quam agere, vel mensurari.

Hic autem adverte, me notanter in probatione conclusionis dixisse Substantiam, Quantitatem & Qualitatem esse propriè fundamenta remota prædictarum relationum. Fateor enim cum Doctore Subt. l. s. Metaph. q. 12. n. 6. & in 4. dist. 6. quæst. 10. n. 5. quòd si unitas seu convenientia (quæ est fundamentum proximum hujus generis) attendatur generaliter & per se omnem convenientiam rerum, sive in essentia, sive in gradu perfectionis, sive in forma; sic nedum Substantia, Quantitas, & Qualitas, sed etiam res omnes cuiuscumque sint categoriæ, dici poterunt fundamenta remota identitatis aut diversitatis, &c. nulla enim est res, quæ non conveniat aut disconveniat cum aliâ, tum in essentia, tum in gradu perfectionis, tum in suâ formâ; sicque nulla erit quæ non habeat relationes identitatis & diversitatis, æqualitatis & inæqualitatis, similitudinis aut dissimilitudinis, ut efficacissime probat Doctor Subtilis locis laudatis. Tamen si hæ relationes propriè & præcisè sumantur, solum Substantia, Quantitati & Qualitati erunt tribuendæ. Ut autem appareat hanc esse genuinam Doctoris mentem, illus verba subjicio ex loco laudato in 4. ubi ait: *Respondeo etsi unō modō quid approprietur generi substantia, & eodem modō idem & diversum quæ consequuntur quid in quantum quid fundatur in substantiâ, & æquale in unitate quantitatis strictè accepta; & simile in unitate qualitatis.* Tamen aliò modō accipiendo in omni genere invenitur quid, accipiendo rem illius generis præcisissime; Et invenitur quale accipiendo formam in isto genere in ratione forme; Et invenitur quantitas virtualiter: & sic in omni genere invenitur idem, simile & æquale. Quibus patet

*Quomo-
modo
res om-
nes
etiam
d'ci po-
terunt
fundam-
enta
istarum
relatio-
num.*

eum concedere res omnes posse dici
fundamentum remotum istarum rela-
tionum.

CONCLUSIO III.

Duo sunt species relationum duas. Secundum genus relationum duas sunt species, quibus scilicet Productus ad Productum, & Productum ad Producentem referuntur. Primum se- batur, Totuplex est relatio secundi generis, quotuplex est relatio Agentis scilicet ad Passum, & Passus ad Agens; sed produc- illa duplex est. Ergo & hæc. Pro- centis Min. Agens refertur ad Passum seu productum, tanquam ad terminum suæ actionis; & Productum refertur ad Agens tanquam ad principium sui esse. Ergo, &c.

Dices. Duo parietes albi referuntur ad invicem relatione duplice, quæ tamen est ejusdem speciei: est enim relatio similitudinis. Ergo etiam agens & passum relatione ejusdem speciei,

Quare ad se mutuò referuntur.

duo alba *Resp. concessa Majore, negando* cùdēm *Minorem, & ratio disparitatis est, ne specie.* quòd duo parietes albi habeant fidem re- idem specie fundamentum remotum, feran- nempè albedinem; & proximum sci- tur, non licet convenientiam. Pater autem & verò a- gens & passum. Filius habent diversa fundamenta sua- rum relationum: fundamentum enim remotum in patre est Potentia genera- tiva; proximum verò est generatio:

In filio autem, remotum est Substan-

Relatio- *nies pri- mogenitae:* sunt *equipa- rentiae:* *secundi* verò *disquisi- paren- tiae.*

genita; & proximum est *Passio.* Unde fit, ut relationes primi generis vocentur eodem nomine in utrōque extremo, scilicet nomine *identitatis, equalitatis, aut similitudinis;* Secundi autem generis, diversò nomine vocen- tur; relatio enim genetantis ad ge- nitum, vocatur *Paternitas;* geniti verò ad generantem dicitur *filiatio.*

Quares quodnam præcisè sit fun- damentum relationum secundi gene- ris, An Actio & Passio? An vero potentia Activa & Passiva?

Respondet Doctor Subtilis in 4. d. 13. q. 1. n. 26. non esse Actionem & Passionem præcisè; sed potentiam activam & passivam; ita quòd Actio & Passio sint conditiones & veluti dispositiones præviae & necessariae, ut talis potentia fiat fundamentum istarum relationum. Ratio autem Doctoris est efficax & manifesta; nam positò fundamentò proximò poni debet relatio intrinsecus adveniens; & eò sublatò illa necessariò deficit, cùm absque ipsò nullatenus existere queat: sed illa relationes, inquit Doctor, non insunt, quando actio & passio est: insunt etiam quando actio & passio non sunt. Hoc patet: *Quando enim ali- quis in creaturis generat actu, tunc non est pater, quia nondum est for- matus filius; licet sit postea quando proles formata est; sicut enim illa proles incipit esse filius; ita incipit qui genuit esse pater: tamen tunc non est aliqua eius actio Relatio ave- em non potest esse nisi dum est fundamen- tam.* Unde concludit. *Relationes de secundò modò dicuntur secundum po- tentiam activam & passivam, ut se- cundum fundamenta: & dicuntur se- cundum actiones potentiarum ut se- cundum dispositiones præbias ad illas relationes.*

Dices. Potentia activa, ut virtus generandi in patre, non potest esse fundamētum sufficiens ad conservan- dam relationem paternitatis: igitur assertio nulla. Probat. antec. Homo senex quandiu habet filium, denomi- natur pater, ac subinde habet paternitatem, sed non habet amplius po- tentiam generandi; ergo in eo poten- tia generandi non est fundamentum paternitatis.

Nego.

Nego antec. & illius probationis distinguo minor. In patre annoso & viribus fracto, non remanet amplius potentia generandi quantum ad vigorem & habitudinem partium, quâ homo juvenis expeditus est ad productionem alterius hominis, conced. non remanet quantum ad virtutem primigeniam & substantialem, quæ identificatur naturæ cujusque hominis, quâ sit capax saltē in actu primo hominem alterum gignere, nego. Duplex itaque in homine & quolibet alio animante distingui potest facultas generativa una quidem, quæ accidentalis est qualitas, dicta naturalis potentia vel impotentia; altera verò substantialis, quæ est proprietas naturæ sensivæ, quâ propendet in productionem alterius sibi similis. Prior abesse potest ab homine, non verò posterior, in qua potissimum relatio paternitatis fundatur.

Cetera quæ hanc adversus resolutionem formari solent difficultates & objectiones, solventur, ubi agemus de prædicamento actionis & passionis.

CONCLUSIO IV.

Tertium genus relationum duas involvit species. Probatur: tot sunt species relationum tertii generis, quot sunt modi quibus res mensurari possunt à suis mensuris: atqui duo sunt tales modi. *Prob.* Res quæ mensurantur, vel sunt corporeæ & mensurabiles ab objecto corporeo; vel sunt spirituales mensurabiles ab objecto spirituali: atqui mensurari spiritualiter & corporaliter sunt duo modi diversi mensurandi. Ergo, &c.

Quare Adverte autem hujus generis relationes vocari mensurabiles; quia sci-

lent referunt potentiam, vel habitum ad objectum suum. *v. g.* intellectum ad intelligibile, voluntatem ad amabile, scientiam ad scibile, visum ad visibile. Objectum autem dicitur *mensurare* seu notificate perfectiones potentiarum, vel habitus qui circa illud versatur; ex eō enim quod intellectus & voluntas versentur circa Deum, in quem tendere nequit oculus corporalis, sequitur oculum illis esse imperfectiorem: & ex eō quod objectum Metaphysicæ sit nobilis objectum Logicæ, Metaphysica dicitur etiam Logicæ nobilior, & sic de ceteris.

Dices. Relatio scientiarum ad objectum est transcendentalis; objectum enim requiritur ad complementum & productionem scientiarum; ergo relationes tertii generis non sunt cathegoriae.

Resp. 1. *antec.* concedi posse, ut de factō à pluribus Philosophis admittitur, qui dicunt Aristotelem has relationes inter cathegoricas non tam ex propriâ, quam ex tunc communi sententia numerasse. *Dico tamen:* 2. Scientiam habere duplicem respectum ad suum objectum: refertur enim ad illud tanquam ad scibile, & quatenus cum potentia intelligente, est productivum scientiarum: & hic respectus est transcendentalis. 2. Refertur ad illud tanquam ad *Mensurabile*: & notificativum, ac distinctivum illius perfectionis; & hic respectus est cathegoricus.

Inst. Relatio cathegorica referte debet unum ad aliud, tanquam ad purum terminum, id est, ut nihil circa illud operetur, sed solum ab eo terminetur: atqui scientia operatur circa objectum scibile, ab eo enim accipit suas cognitiones. Ergo, &c. *Deinde* Aristor. 5. *Metaph.* c. 15. assertit intelligibile, & mensurabile

nes hu-
jas gene-
ris di-
cantur
m. nsuræ

Duplex
est spe-
cies re-
latio-
num ter-
tii gene-
ris.

Scientia
habet
dupli-
cem res-
pectum
ad suum
objectum :
unum,
tam-
quam ad
scibile,
& a-

lium
tam-
quam ad
mensu-
rabile.

non esse ad aliquid. Ergo non sunt relationes cathegoricæ.

Resp. ad 1. concessâ Maj. disting.
Min. Scientia versatur circa suum ob-
jectum ut operetur circa illud quate-
nus est scibile, Concedo : quatenus
est mensurabile, Nego. Ad 2. Dico

Scientia Aristotelem per mensurabile, intelli-
gente mensurativum, id est objectum
operata mensurans, quod non refertur ad
tur cir- ca suum mensuratum relatione reali; objectum
objec- enim non denominatur cognitum per
tum, ut aliquid sibi intrinsecum, sed tantum
est scibi- non per denominationem extrinsecam &
le, non verò ut in quantum terminat scientiam &
est men- cognitionem.
surabile.

Urgebis. Objectum concurrit effi-
cienter cum potentia ad producendam
scientiam. Ergo habet rationem cau-
sæ respectu illius. Ergo realiter ad eam
refertur.

Respondeo cum Doctore 5. Metaph.
q. II. n. 13. concessio antec. & primâ

Quomo- illatione, distinguendo ultimani. Ob-
dò rela- jectum realiter ad scientiam refertur
to ob- relatione secundi generis, quæ est inter
jecti ad producens & productum, Concedo:
scien- refertur relatione tertii generis, quæ
tiam possit est inter mensurans & mensurabile,
secon- Nego : Objectum enim (inquit)
di & Doctor considerari potest, vel ut Ac-
tertii generis. tivum, vel ut Terminativum. Primo
modo realiter influit in potentiam,
& in effectum, & sic ad ea refertur
relatione secundi generis : Secundò
modò vel terminat potentiam quate-
nus est effectus ab eâ productus, qua-
liter objecta potentiaz factivæ ipsam
terminant; & sic etià relatione se-
cundi generis, scilicet Produxi ad
Prudens refertur : vel est terminus
non quem producit; sed circa quem
versatur potentia, & habitus, v. g.
intellectus circa intelligibile, & scien-
tia circa scibile : & concedit Doctor
has relationes esse tertii generis.

Hic cum eodem ibidem n. 8. ad-
verte. Relationes tertii generis idèò
ab Arist. dici non mutuas : Vel ex eô
quòd fundamentum dependeat in fie-
ri, in conservari, & in perfici à ter-
minò ; terminus autem nullò ex his
modis pendeat : Scientia enim taliter
pendet ab objecto ; objectum verò
non sic dependet à scientiâ. Vel ex eô
quòd, quandòcumque unum est,
aliud est ; non autem è converso :
quandò enim est scientia, pariter est
objectum sive in se, sive in sui spe-
cie, repræsentatione & imagine.
Quandò autem est objectum sci-
bile, non est propterea scientia de
ipso ; idèò relatio scientiæ ad ob-
jectum est semper actualis, non
autem è converso, ac poinde non
est mutua.

Quare
relatio-
nes ter-
tii gene-
ris fint
non mu-
tua.

QUÆSTIO TERTIA.

Quomodo Relatio distinguatur à
suo fundamento.

IRCA præsentis quæstionis Status
resolutionem triplex potissi-
mum est Authorum senten-
cia. Quidam enim volunt relations
nullatenus distingui, ut Nominales,
qui affirmant idcirco nullam dari re-
lationem realem, quia censem eam
nihil reale intrinsecum addere funda-
mento. Aliqui cum Thomistis con-
tendunt omnem omnino relationem,
tam categoricam quam transcenden-
talem realiter à suò fundamentò dis-
tingui ut res à re. Doctor verò Sub-
tilis mediâ viâ, eaque veriori gradu,
sustinet in 2. d. 1. q. 4. n. 5.
Relationes quidem categoricas dis-
tingui realiter à suò fundamentò ;
Transcendentales verò solum forma-

questio-
nis pro-
ponitur.

71
m
er

i- *Distinc-*
m *tio du-*
plex,
1- *menta-*
2- *lis &*
3- *realis.*

er
li-
i-

o- *Distinc-*
ei *tio men-*
tu *talis,*
n. *alia est*
us *ratiocin-*
i- *antis,*
is *alia ra-*
2. *tionis*
2. *à ratioci-*
nate.

n-
m
e-
tà
fa

I. *Ratio-*
1- *nis ra-*
tiocina-
ti *te alia*
est *præ-*
3- *cisiva,*
2. *alia nom-*
er *præcisi-*
pi-
va.
le
i-

Q-
H-
ex
r,
m

& *Distinc-*
m *tio re-*
ali *lis alia*
i, *est rea-*
lis ma-

ISMORUM

ctos.

D I D I R E C T I
per reductionem ostensuam
e reducuntur indirecti pri-
mura.

Ad Barbara.
al est mortale.
no est animal.
no est mortalis.

Scientia
opera-
tur cir-
ca suum
objec-
tum, ut
est scibi-
le, non
verò ut
est men-
surabile.

Quomo-
dò rela-
tio ob-
jecti ad
scien-
tiam
possit es-
se secun-
di &
terii
generis.

liter ; cujus rationes efficaces ut facilius percipias.

Qua. **Notandum 1.** Quadruplex potissimum esse discrimen inter relationem *Transcendentalem & Cathegoricam.* 1. Enim Cathegorica respicit suum terminum , ut purè terminum , nihil ab eo recipiendo ; sed tantum ut ab eo terminetur : Transcendentalis autem thegorica non ita ; sed eum respicit etiam vel ut causam materialem , ut relatio formæ ad materiam ; aut formalem , ut relatio materiæ ad formam ; aut efficiensem , ut relatio scientiæ ad objectum ; aut finalem , ut relatio Creaturarum ad Deum. 2. Relatio prædicamentalis advenit rei post suum esse completum intrinsecum : Transcendentalis autem non sic ; est enim rei intrinseca & ejus perfectionem aut dependentiam intrinsecam denotat. 3. Relatio Transcendentalis non semper requirit suum terminum actu existentem ; quamvis enim nulli essent actu colores in rerum naturâ ; non minus facultas visiva intrinsecum ordinem diceret ad objectum coloratum visibile. Relatio verò cathegorica , exigit terminum actu existentem : uide si unicus partes albus existeret , relationem similitudinis non haberet. 4. Est quod transcedentalis realiter sit indentificata suo termino , ut resolvemus in Metaphysica; Cathegorica verò realiter sit ab eo distincta,

Discri- **Notandum 2.** Distinctionem non esse confundendam cum Separatione & Diversitate : nam quædam distinguuntur quæ non sunt separata , ut corpus & anima eiusdem viventis : tatem Quædam etiam distinguuntur quæ non sunt diversa , ut omnia individua & sepa- ejusdem speciei : Itaque Separatio , est negatio unionis : Diversitas , est alienitas naturæ : Distinctio verò , est negatio identitatis ; ac proinde distin-

gui , est non esse idem. Hinc cum varia sit rerum identitas ; varia pariter est earum distinctio.

Notandum 3. Distinctionem universim esse duplicein , Mentali tio duplex, statuitur dis- unam ; Realem alteram. Distinctio mentalis , est ea quæ res à parte rei in- mentalis & distinctæ , per mentem distinguuntur qualis reperitur in eodem igne inter ejus virtutem indurativam luti & liquefactivam ceræ. Hæc autem statuitur duplex à nonnullis. 1. Est *Rati- Distinc- onis ratiocinantis* , quæ res à parte rei indistincta concipiuntur ab intellectu otiente & fingente , quasi esset distincta , ut cum sit hæc propositio , *Petrus est Petrus* , imaginor Petrum ut subiectum distinctum à Petro quatenus prædicatum est hujus propositionis. 2. Est rationis *ratiocinata* , quæ res à mente cum aliquo fundamento distinguntur ; qualis est inter potentiam indurativam luti & liquefactivam ceræ , quæ etsi sit eadem entitas , putat idem calor , concipiuntur tamen diversa propter diversos effectus.

Hæc rursus duplex distinguitur. 1. *Rati- onis ratiocinata* , quæ intercedit inter illa quorum unum concipi non potest distinctè sine altero ; qualis est inter definitum & definitionem , v. g. *Præcisiva* , inter hominem & animal rationale. 2. *aliam rationis ratiocinata* , quorum unum distinctè concipi potest sine altero ; etsi non possit esse sine illo ; sic risibilitas perfectè concipi potest sine rationalitate.

Distinctio Realis est inter ea quorum unum ab alio distinguitur nemine cogitante. Hæcque vulgo duplex statuitur. 1. Dicitur *Realis Major* , quæ intercedit inter ea , quorum unum existere potest sine alio ; ut Petrus & Paulus: Vel inter ea , quorum unum est producens & aliud productum , est realis qualis est inter personas Sanctissimæ lis ma-

jor, cuius triplex est indicium. *Alia est realis minor.*

Hec iterum duplex, alia modalis, alia formalis.

Trinitatis: Vel quæ sunt in diversis subjectis, ut paternitas & filiatio. 2. Dicitur *Realis minor* quæ est inter ea quæ non distinguntur, ut res à re, neque seorsim existere possunt, licet perfectè possint seorsim concipi & definiri. Hæcque iterum duplex statuitur. Prima est inter rem & modum ejus, & dicitur *Modalis*, qualis est v. g. inter Petrum & sessionem; inter nasum & similitatem; inter digitum & ejus flexionem; quæ licet diversis actionibus producantur, tamen seorsim existere nequeunt; session enim nec divinâ quidem virtute à Petro sedente separari potest. Secunda est inter varias formalitates, quæ neque separari possunt, nec diversis actionibus producuntur, sed distinctè concipi possunt seorsim & definiri; sic risibilitas & rationalitas dicuntur distingui formaliter. Differt autem à *Modali*, quod hæc sit penes diversas existentias & res diversis actionibus productas, ut inter digitum & inflexionem: formalis autem sit inter ea, quæ existunt per eandem existentiam, & unicâ solùm actione producuntur; ut rationale & animal existunt per existentiam Petri, & cum eō individualiter producuntur.

His prænotatis resolvendum est quānam ex his distinctionibus Relationes Categoricæ à suis fundamentis distinguantur.

CÖNCLUSIO UNICA.

Relatio-
nem ca-
thegori-
cam dis-
tingui
realiter
à suo
funda-
mento

*R*elationes Categoricæ distinguuntur realiter à suo fundamento, tamquam res à re, seu distinctione reali majori. Hæc est Doctoris Subtilis loco citatæ in 2. d. 1. quæst. 4. n. 6. ubi hanc conclusionem probat sex authoritatibus. Tribus qui-

dem ex Sanctis Patribus, & tribus ex Philosophis. Authoritates autem probat Sanctorum Patrum sunt hæc. Prima quidem divi Augustini l. 5. de Trinit. cap. 5. In rebus creatis (inquit) quod non secundum substantiam diciatur, restat ut secundum accidentem dicatur. Sed relatio non dicitur secundum substantiam: etenim simile v. g. quod de duobus parietibus albis prædicatur, prædicatum substantiale censeri non potest: Ergo relatio est accidentis in mente D. Augustini; sed accidentis distinguitur realiter à suò subjecto, quia inesse vel abesse potest absque subjecti corruptione: ergo, &c.

Secunda est S. Ambrosii. 1. de Trinitate cap. 5. Si prius erat Deus *Sancti Ambro-*
Et postea Pater generationis accessione *sit.*
mutatus est; avertat Deus hanc de-
mentiam à fideliū mentibus. Ergo (inquit Doctor) per solum accessum relationis paternitatis fieret mutatio in persona patti quod certè fieri non posset, nisi hæc relatio esset alia res à fundamento, quia fundatum præexitit.

Tertia autem est S. Hilarii 1. 12. *Sancti Hilarii.* de Trinitate. *Nasci quod erat, jam non tantum nasci est, sed seipsum demontrare nascendo est.* Igitur nasci relationem tamquam novam entitatem importat. Missas facio authoritates aliorum Philosophorum; & unicam ex Aristotele subjicio depromptam ex 7. Topicorum c. 1. ubi indicans plures locos communes, ex quibus concludere licet rem aliquam ab alia distingui. n. 8. ait videre etiam operet, an non in uno categoria genere ambo sint; sed alterum Qualitatem, alterum Quantitatem, alterum ad Aliiquid declarat. Ex quô sic argumentor. Illa distinguuntur realiter, quæ pertinent ad diversas categorias,

(ut etiam probavimus q. de pradic. in comm.) sed fundamentum & relatio pertinent ad diversas categorias, ut constat. Ergo, &c.

Relatio distincta *guitur realiter a suo fundamento.*

Probat Doctor sic. Illa distinguuntur realiter, quorum unum existere potest aliò non existente, & quorum unum perire potest aliò superstite: sed fundamentum existere potest nondum existente relatione; & relatio perire potest fundamentò superstite. Ergo, &c. *Major* constat ex Aristot. 7. Metaph. c. 1. ubi sic ait: *Amplius si potest alterum sine altero esse, non erit idem:* Tum quia alioquin sequetur idem esse simul & non esse; etenim quandò perit aliquid, necesse est ut ejus esse pereat; si autem id quod permanet non distingueretur realiter ab eò quod corruptitur, idem procul dubio esset simul & non esset: esset quidem, quia permanet; non esset autem, quia corruptitur, quod manifestam contradictionem involvit.

1. Quia *fundamentum existere potest sine relatione.*

Minor etiam patet, nam destruncto uno extreinoruin, perit relatio. Sint duo parietes albi v. g. & unus fiat niger alio albo perseverante, tunc perit relatio similitudinis quæ erat inter utrumque, non tamen perit albedo in pariete albo perseverante, quæ erat fundamentum istius similitudinis. Ergo, &c.

2. Quia *nihil finitum formaliter continet opposita, qualia sunt plures relationes in eodem fundamento.*

Probat secundò Conclusionem Doctor Subtilis. Nihil finitum & limitatum continet identicè opposita formaliter; ex hoc enim arguitur infinitas fundamenti; imò inquit, *Deus non potest continere identicè opposita formaliter absoluta in se; licet possit habere talia opposita relativæ formaliter.* Sed æqualitas & inæqualitas, similitudo & dissimilitudo saltē ad idem correlativum, sunt opposita formaliter; ista autem perfectè fundari possunt in cōdem fundamento successivè. Er-

go illud fundamentum non potest illas oppositas relationes identicè continere: ac proindè illæ relationes non possunt esse eadem realiter & identicè cum fundamento.

Probat tertio. Aliquid non continet 3. *Quia* identicè plura ejusdem rationis; non *nihil continet* enim in homine v. g. sunt plures rationalitates, risibilitates, &c. sed plures *plura* relationes ejusdem rationis, putà *eiusdem* plures distinctæ similitudines, sunt in *rationis* cōdem fundamento. Ergo illæ non continentur in eō identicè; ac proindè realiter ab eō debent distingui.

Probationem quartam sic format. 4. *Quia* Quod continet aliud per identitatem; *ubi est* si sit perfectius, etiam contentum erit *identi-* perfectius; si enim perfectior sit ani- *tas, ibi* ma v. g. etiam & perfectior erit ejus *equali-* intellectus & voluntas: sed *ubi est* *tas per-* perfectius fundamento, non semper *fectio-* *nis; se* est perfectior relatio; non enim quod *cūs au-* est magis album, v. g. est magis *tem in-* mile. Sit enim paries albus ut octo, *relatio-* & duo parietes albi tantum ut duo, *funda-* majorem & perfectiorem inīcēm ha- *mento.* bebunt similitudinem, quācum cum pariete habente octo gradus albedinis. Ergo similitudo illa non est eadem realiter cum albedine; alioquin paries albus, ut octo cūm perfectiorem habeat albedinem, etiam perfectiorem haberet similitudinem.

Confirmatur *hec ratio.* Una & eadem res non potest simul augeri & minui: sed si relatio esset eadem realiter cum suò fundamento, una & ea- 5. *Quia* dem res simul augeretur, minueretur: *ubi est* sint enim v. g. duo parietes habentes *identi-* *tas rea-* singuli quatuor gradus albedinis, *tis,* quorum unus vocetur A & alter B. *unum* illi sunt perfectè similes; si autem so- *non po-* li parieti A, addatur unus gradus al- *test au-* bedinis, jam minueretur ista similitudo, *geri sine* & quò magis augebitur albedo parie- *cūs ta-* tis A, eō minus erit similis parieti B, *men sit*

*in fundamen-
to &
relatio-
ne.*

habent solūm quatuor gradus albedinis: Ergo ad augmentum fundamenti non fit augmentum relationis, ac proinde nequit eadem res esse, cum ēo. Idem dicendum à simili de diminutione albedinis & aumento similitudinis. Si enim unus illorum parietum haberet 6. gradus albedinis & alter quatuor, detraherenturq; duo gradus albedinis à pariete habente sex gradus; certè illi parietes magis erunt similes quām erant anteā: ergo, &c. Missas facio alias duas Doctoris rationes, ut amicæ brevitiati studeam.

Ut hujus argumenti vim eludent adversarii, varia reponunt'; sunt enim qui argumentum hoc modo distingunt: una & eadem res non potest simul augeri & minui entitativè, concedunt: non potest simul augeri connotativè, & minui entitativè aut viceversâ negant: at inquiunt in ea hypothesi relatio & fundamentum augebuntur quidem entitativè, sed minuentur solummodò connotativè.

Contra. Relatio similitudinis, v. g. augetur & minuitur quatenus similitudo est: siquidem quæ prius erat æqualis & perfecta similitudo inter duos parietes habentes eosdem gradus albedinis, fit minor similitudo per additionem alicujus gradus albedinis in alterutro pariete: & quæ minor erat similitudo inter duos parietes habentes inæquales gradus albedinis; fit major & perfectior similitudo, ubi gradus albedinis tot inventiuntur in uno pariete quot sunt in alio: at similitudo quatenus similitudo, est relatio entitativè considerata, neque enim hæc est simplex termini connotatio, sed aliquid reale medians inter fundamentum & terminum: igitur si similitudo fiat major aut minor, reverâ minuetur entitativè ad augmentum sui fundamenti,

proindeque non potest esse eadē realiter cum suo fundamento.

Reponunt alii, unam eamdem rem non posse simul augeri & minui physicè concedunt, metaphysicè negant: porrò, inquiunt, relatio est accidens metaphysicum non verò physicum, ac proinde simul augeri potest & minui.

Contra: tam contradictriorē pugnat aliquid esse idem, & non esse idem metaphysicè quām physicè, igitur tam repugnat relationem (si sit eadem cum fundamento) minui aucto fundamento & vice versa, quām repugnet ipsum eundem arborem augeri simul & minui secundum eosdem gradus; igitur sicut albor mutatur realiter per additionem vel detractiōnem graduum, sic similitudo mutatur realiter, & crescit diminutò fundamento aut decrescit realiter ad illius augmentum, ac subinde non potest esse eadem realiter cum ipso.

Reponunt cæteri ea in hypothesi, eamdem relationem non augeri & minui, sed priorem evanescere & aliam similitudinem succedere.

Contra: hæc novæ relationis substitutio gratis & sine ulla ratione finitur: deinde tametsi alia fingatur accedere similitudo, non minus verum erit, hanc fieri majorem vel minorem ad diminutionem aut augmentum fundamenti aut termini, ac subinde non potest eadem esse realiter cum ipso fundamento, alioqui eadem res simul augeretur & minueretur.

Reponunt cæteri ad omnia nostra argumenta, fundamentum existere quidem posse absque relatione; sed non è converso, ac proinde fundamentum à relatione, non autem relationem à fundamento realiter distinguui.

Verum quis in hujus responsionis

Lices acumine risum teneat ? quasi verò ,
sine ullo caput à cæteris humani corporis parti-
existere bus avulsum esse posset , licet cæteræ
non pos-
fit. partes ei conne^cterentur ! Itaque patet
 nullitas hujus replicæ ; quia una &
 eadem realis entitas à seipso posset esse
 divisa & indivisa , existens , & non
 existens ; perire & conservari : quem-
 adinodum enim licet creatura ita pen-
 deat à Deo , ut nec esse nec subsistere ,
 nec ad minimam temporis morulam
 perseverare queat , si manus auxilia-
 trices ab eâ Deus averteret ; & nihil
 ominis illam ab eō realiter distingui
 nemo dubitat : insuper , sicut totum
 Physicum realiter distinguitur à par-
 titibus unitis (ut probabimus in Phy-
 sica) licet seorsim ab eis non possit
 existere : similiter , sicut subsistentia
 humana etiamsi existere nequeat
 sine humanitate , nihilominus recte
 colligitur ab eâ distingui , ex eō præ-
 cisè quod humanitas existere potest
 sine ipsa , ut videbimus in Metaphy-
 sicâ exemplo humanitatis Christi ; ita
 licet relatio non possit existere sine suo
 fundamento , non minus ab eō distin-
 gitur realiter ; ad id enim sufficit ,
 quod fundamentum sine ipsa possit
 existere .

Respondent alii , similitudinem al-
 bi nihil aliud esse , quām ipsammet
 albedinem connotantem , & designan-
 tem aliud album existens , quā con-
 notatio deficit , deficiente termino
 connotatō .

Contra : Illa connotatio est aliquid
 realiter distinctum ab albedine , vel
 non ? Si sit , habeo intentum : si non
 sit , sequeretur unum album esse si-
 mile antequām aliud album produce-
 retur , quia esse simile , nihil aliud
 est , quām habere similitudinem .
 Ergo si albedo & similitudo sint idem
 realiter , subjectum habens albedi-
 nem , habebit etiam similitudinem

antequām aliud album producatur : ab
 surdum est autem relationem simili-
 tuden existere , termino ad quem refe-
 ratur non existente .

Reponunt cæteri , hanc similitudi-
 nem , nihil aliud esse , quām novum
 aliud album priori albo coexistere ;
 ex eō quod nequeant esse similia ,
 quin coexistant , nec coexistere quin
 sint similia .

Contra . Totum esse similitudinis ,
 & cuiuslibet alterius relationis , est esse
 ad aliud ut definitum est : atqui per
 coexistentiam non denominatur unum
 album ad aliud : sed significatur tān-
 tum aliud extrellum existere , quo
 posito exsurgit relatio quā anteā non
 erat : *deinde* , coexistentia variatur ,
 invariata similitudine : duo enim al-
 ba eadem numero similitudine sem-
 per referuntur ad invicem ; non autem
 eādem numero coexistentiā coexis-
 tunt : coexistentia siquidem nihil aliud
 est , quam eorum mutua duratio ,
 duratio autem cum dicat ordinem ad
 tempus quod est successivum , ipsa
 pariter est successiva , per consequens
 non est modò eadem , quā prius fue-
 rat : est tamen eadem similitudo , quia
 albedo non variatur .

Dices 1. Idem esse debet judi-
 cium de cæteris relationibus ac de re-
 latione duplicitatis , per quam una
 quantitas bipalmari , dupla est ad
 quantitatem palinarem ; sed hæc rela-
 tio duplicitatis non est distincta reali-
 ter ab ipsa quantitate bipalmari : igitur
 verū non est relationes cathego-
 ricas distingui realiter à suo funda-
 mento . Major constat , min. probat .
 Si enim hæc relatio distingueretur à
 quantitate , vel esset tota in qualibet
 parte quantitatis , vel solùm pars in
 una & pars in altera : si tota sit in qua-
 libet parte ; ergo quālibet pars quan-
 titatis bipalmari , erit dupla ad to-

tam quantitatem palmarem, quô nihil absurdius. Si autem pars sit in parte idem sequitur, quia partes duplicitatis sunt homogeneæ, siquidem non habent extensionem, nisi à quantitate; ac subinde sicut quantitas dividitur in partes homogeneas, ita & duplicitas; unde sicut quælibet pars albedinis est albedo, ita quælibet pars duplicitatis est duplicatio, & debet efficere duplum, sicut quælibet pars albedinis efficit album.

Nego minorem, & ad ejus probationem dico: Duplicitatem non esse totam in qualibet parte quantitatis, sed partem in parte: neque inde sequi, quod quælibet pars quantitatis bipalmaris sit dupla ad palmarem, quia duplicitas non sequitur quantitatem absolutè, ut est in se, sed ut commensuratur & proportionatur alteri: unde sicut variatur illa proportio & commensuratio, quando partes quantitatis ab invicem dividuntur, variatur quoque denominatio relativa; ideoque duplicitas non potest dividiri in partes, quæ sint ejusdem rationis cum toto, quæque efficiant esse duplum: neque enim ipsa quantitas relativè accepta, aut ut est discreta, hoc modo dividitur; nam quantitas bipalmaris non dividitur in bipalmaries, nec numerus ternarius in ternarios; sed tantum sic dividitur quantitas, quando consideratur ut est continua, tunc enim dividitur in partes ejusdem rationis, ut linea in lineas, &c.

Dices 2. Identitas & diversitas sunt relationes, sed hæ non distinguntur realiter à suis fundamentis, igitur nec aliæ relationes. *Major constat probat. minor.* Res quælibet per proprium suum esse est eadem vel diversa ab alia, sic homo per gradum sensitivæ convenit cum brutis, per vim

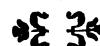
ratiocinandi autem ab ipsis discrepat; igitur identitas & diversitas non sunt aliquid reale præter fundamentum.

Nego minor. & illius probationem distinguo. Res quælibet per proprium suum esse est eadem vel diversa ab alia radicaliter, fundamentaliter & transcendentaliter, concedo: actu formaliter & cathegoricè, nego. Fateor equidem rerum essentias esse principia earum convenientiæ & inconvenientiæ cum aliis, non verò ipsam formalem convenientiam & inconvenientiam, ut jam dictum est.

Quares, an Deus possit conservare relationem sine termino & fundamento?

Resp. Quod non; quia relatio secundum suam entitatem & essentiam est ens respectivum referens unum ad aliud; Ergo implicat esse relationem quin referat; implicat pariter eam referre unum, in quo non est, ad aliud ad quod non esset; referret enim & non referret simul: Referret (inquam) quia ut supponitur, esset relatio, cuius totum esse est unum ad aliud referre; non referret autem, quia non haberet fundamentum referendum, nec terminum ad quem referret.

Nec valet dicere eas distinguiri realiter à fundamentis, ac proinde sine eis posse conservari: dico enim omnia distinctæ realiter non posse mutuò sine se invicem conservari, alioquin creaturæ independenter à Deo, totum Physicum absque materiâ & formâ, & potentiaz animæ rationalis (quæ à Thomistis dicuntur esse qualitates, & consequenter distinctæ realiter à substantiâ animæ) possent absque animâ existere,

QUÆSTIO IV.

QUÆSTIO QUARTA.

Qualis sit terminus Relationis.

RESENTIS quæstionis sensus est, an terminus relationis sit quid absolutum vel respectivum: An scilicet *paternitas* v. g. terminetur per *filiationem*, vel per *substantiam filii à patre genitam*. Circa quam resolvendam non consentiunt Authores. *D. Thomas* 1. p. q. 13. art. 7. & ejus sequaces assertunt omnem relationem terminari ad respectivum. *Ferrariensis*, *Ruvius*: &c. Sustinent solas relationes mutuas habere terminum relativum, non mutuas autem habere absolutum. *Dottor* verò cum innumeris & melioris notæ Philosophis, contendit omnes relationes tamen mutuas, quām non mutuas terminari ad absolutum. Quæ sententia ut evidenter pateat.

Tria instantia naturæ concipi posse in productione *filiī* v. g. In primo enim tantum concipitur homo generans, nec est adhuc homo genitus: in 2. Concipitur homo genitus: & In 3. Homo generans concipitur fundare relationem *paternitatis*, ac terminare relationem *filiationis*: Et homo genitus concipitur fundare relationem *filiationis* & terminare relationem paternitatis. Idem dicendum de cæteris productionibus.

Notandum. 2. In termino relationis tria posse distingui, primò quidem in ipso est quædam denominatio extrinseca, per quam dicitur *terminus*, ex eo quod terminet respectum fundamenti, quod ad ipsum refertur; sicut paries denominatur *vísus*, ex eo quod terminet visionem. 2. In termi-

status
queſtio-
nis ex-
pendi-
tur.

no relationis est quædam ratio, cur ista denominatio potius ei quām alteri enti tribuatur; sicut enim in pariete viso, color est ratio cur potius habeat rationem *vísus* quām odor & sapor. Sic *genitum esse* in filio v.g. est ratio proper quam virtus generativa patris potius ad ipsum quām ad alterum referatur. 3. denique in termino, est ipsa entitas in quā ipsa ratio termini fundatur, sic natura humana ut genita, est fundamentum generationis passivæ in filio, atque etiam denominationis esse geniti.

Notandum 3. Terminum relationis posse considerari duobus modis, primò quidem materialiter & totaliter, id est, *terminus respectus* dicit totam entitatem quæ terminat. 2. Partialiter & formaliter, *terminus formalis* dicit rationem quæ est causa termini, v. g. Paries albus dicitur terminus totalis & materialis similitudinis, quam alter paries formaliter albus dicit ad ipsum; albedo verò est ratio formalis cur terminet talcm similitudinem. Prior vocatur terminus *qui* (supple terminat:) posterior vocatur terminus *quō* unus paries terminat relationem alterius. *Insuper* terminus formalis alius est *remotus*, alius proximus: terminus formalis *remotus* est ipsa ratio in termino materiali, quæ causa est cur fundamentum per relationem ad ipsum referatur; sic albedo in pariete est ratio, cur ad alterum parietem album referatur: *Proximus* est conditio, sine quā ex parte termini fundamentum ad ipsum non referretur, sic generatio passiva seu genitum esse in filio est ratio, cur pater ad ipsum referatur.

CONCLUSIO UNICA.

OMNES relationes cathegoricæ, tam mutuæ, quam non mutuæ, terminantur ad absolutum. Hæc est Doctoris in I. d. 30. q. 2. n. 9.

Relatio non mutua terminatur ad absolum. Probatur 1. de relatione non mutuâ. Nihil est respectivum reale in termino relationis non mutuæ, ad quod referatur & à quo terminetur. Ergo terminatur ad absolutum. Antecedens per se patet; quia si daretur correlativum, esset relatio mutua, non autem relatio non mutua. Consequentia pariter est evidens; quia in mente adversariorum; terminari ad respectivum, est terminari ad correlativum; cùm autem relationes non mutuæ non habeant correlativa, ad ea nequeunt terminari.

Relatio non potest esse terminus relationis realis. Nec valet dicere relationes non rationis mutuas non habere quidem correlationes reales, sed rationis, hæc enim responsio non est ad rem; relatio si quidem realis debet habere terminum realēm.

Unde, ut ait Doctor loco laudatō n. 10. Licet intellectus possit aliquid negotiari circa terminum alicujus relationis tertii modi, & in illō termino causari relatio rationis, tamen illa non est ratio terminandi. Licet enim aliquis conferat quadraturam circuli ad scientiam, ut quoddam scibile, causando in isto relationem rationis quæ sit seu dicatur scibilitas; tamen ista scibilitas non potest esse ratio terminandi relationem scientiæ ad ipsum scibile. Ista enim relatio rationis non est in hoc absoluto, seu objecto scibili, nisi dum actu consideratur ab intellectu. Ergo illa relatio rationis in scibili, non fuit ratio terminandi relationem scientiæ. Quippe cùm ad obje-

cum scibile verè terminata fuerit scientia, etiam dum intellectus nihil cogitabat de tali relatione scibilitatis quam suppono esse fictitiam.

Confirmat Doctor. Si Deus produceret solum lapidem, & nullus esset intellectus creatus; iste lapis productus verè referretur ad Deum relatione dependentiæ: at non referretur ad correlativum rationis, quia nullus esset intellectus creatus qui talem relationem rationis in Deo fingeret, ad quam talis relatio dependentiæ terminaretur. Ergo verè terminaretur ad absolutum, ac proinde relatio non exigit necessariò correlativum.

Probatur 2. pars. Terminus praedit relationem, saltem instanti naturæ; illa enim non exsurgit nisi ex termino & fundamento: Ergo debet esse prior illa relatione prioritate naturæ, sed non prior quatenus habet rationem correlativi: relata enim sunt simul naturæ, ut docet Arist. Ergo prior est, ut habet rationem termini; & consequenter quatenus est quid absolutum

Deinde si relatio peteret terminari ad aliquid respectivum, vel peteret quia relatio est, vel quia est relatio mutua: non primum, alias relationes etiam non mutuæ taliter deberent terminari, quod constat esse falsum: non etiam secundum; primum, quia relationem esse mutuam, nihil dicit formaliter, nisi relationem esse realem ex parte utriusque extremi; per hoc enim præcisè distinguuntur à non mutuis, quæ sunt solum reales ex parte unius extremi: secundum, quia ex Aristot. totum esse relationis est referre subiectum ad aliud: ergo ratio terminandi non competit relationi: tertio, per accidens est quod terminus, quatenus est terminus, dicat correlationem. Non enim idcirco dicitur terminus, quia ordinatur ad aliud: sed quia aliud

ordinatur ad ipsum. Ergo ad terminandum formaliter, non requiritur in termino relatio opposita seu correlatio.

Denique talis est ratio terminandi, qualis est ratio fundandi (saltem in relationibus primi generis,) albedo enim v. g. quæ est ratio fundandi similitudinem unius parietis albi ad alterum, est etiam ratio terminandi similitudinem quam dicit ille alter paries albus ad hunc parietem album: sed ratio fundandi est quid merè absolutum. Ergo & ratio terminandi.

Dices t. ex Aristot. cap. de Relatione n. 14. Dempis omnibus aliis quæ accidunt Domino, veluti bipedem, & aptum ad discendum, & hominem esse; hoc tantum relictò eum esse Dominum, semper servus ad ipsum referretur, servus enim Domini servus dicitur: Sed ratio Domini est respectus ad servum: Ergo ex Aristot. Servus refertur ad correlativum.

Ratio concessâ majore dist. min: Ratio Domini est respectus solùm, Nego; alias sequeretur relationem posse esse sine fundamento; ex suppositione enim quod omnia auferrentur à Domino, remanente sola ratione Domini: si hæc ratio esset merè relatio, illa subsisteret sine fundamento, quod repugnat: est respectus habens pro fundamento potentiam imperandi servo, ad quam servus in ratione servi refertur, Concedo: hæc autem potentia est quid absolutum. Unde solùm vult Aristoteles, quod ad positionem relationis Domini, necessariò ponatur relatio servi; & vice versa: implicat enim, quod aliquis sit servus, & non sit aliquis Dominus; non autem vult relationem servi terminari tantum ad relationem Domini.

In statib. ex Aristotele: Ala non est avis ala, sed alati ala, temo non est

navis temo, sed temonati temo: ergo relatio non refertur ex Aristotele ad absolutum, sed ad relativum.

Nego consequens: Quia Aristoteles vult tantum in relationibus debere affiri terminum adæquatum: avis autem non est terminus adæquatus alæ, quandoquidem multa habent alas, quæ non sunt aves, ut musæ & scarabei.

Urgebis ex eodem Aristotel. Relata sunt simul cognitione & definitione: sed si relatio terminaretur ad absolutum, non essent simul cognitione, sufficeret enim ad cognoscendum patrem, cognoscere genitum sub ratione absoluti, & non ut respicit patrem: ergo relatio debet terminari ad relativum formaliter.

Respondeo relata dici simul cognitione, quia relatio unius extremi non potest cognosci nisi dependenter à termino suo ut sic, hoc est, secundum propriam rationem terminandi: non autem quod terminus ejus sit alia relatio, ut patet in non mutuis: nam ut cognoscatur relatio dependentiae creature ad Creatorem, necesse non est quod cognoscatur relatio realis dominii in Deo, quia hæc realis relatio Dei ad creature nulla est: sed sufficit cognoscere ipsum, ut est Dominus, & supremus rerum omnium Opifex.

In statib. Si hæc ita sint, consequens est, relata formaliter sumpta non esse simul cognitione.

Distinguo conseq. Relata formaliter sumpta non sunt simul cognitione sub omni ratione quâ considerari possunt, concedo: sub aliqua ratione nego. Reverâ quidem relata formaliter sumpta non sunt simul cognitione, si considerentur secundum se præcisè, & prout formaliter relata sunt. Paternitas enim formaliter non

cognoscitur per filiationem à qua realiter distinguitur: sed relata dici possunt simul cognitione, quatenus unum ante aliud non cognoscitur, nam paternitas priùs tempore non cognoscitur, quām filatio, nec filatio priùs quām paternitas: hinc idem Aristoteles ait, quòd qui cognoscit unum relatum, cognoscit & alterum; non quidem quatenus est formaliter relatum, sed quatenus ita est materialiter & fundamentaliter; sic qui cognoscit paternitatem, non propter ea eodem conceptu debet attendere ad filiationem; sed qui cognoscit hominem generantem, qui est fundamentum paternitatis, attendere debet ad hominem genitum, qui est fundamentum filiationis. Unde relata materialiter sumpta, sunt simul cognitione, non verò prout formaliter considerantur, seu sub præciso respectu relationis & correlationis.

Dices 2. Relativa sunt opposita; sed absolutum non est oppositum relativum, igitur unum relativum non respicit terminum sub ratione absoluti. Major est Aristotelis in post-prædicamentis, capite 10. ubi ait: *Quaecunque opponuntur ut ad aliquid*, hoc est, ut relativa, *id ipsum quòd sunt*, *oppositorum dicuntur*, *ut duplum dimidiū*. Minor etiam constat: absolutum enim relativè non opponitur relativivo, quia oppositio relativa est inter ea quæ mutuò sese relativè respiciunt.

Distinguo maj. Relativa sunt opposita terminativè, id est, ex oppositione quæ reperitur inter relationem & ejus terminum, concedo: relativè, id est, quæ reperitur inter relationem & ipsius correlationem, nego: itaque terminus relationis opponitur relativò sub ratione termini, non verò relativè, & sub ratione correlati; un-

de paternitas formaliter sumpta, opponitur quidem relativè filiationi, quatenus est ipsius correlatio, non verò prout ejus terminus: at hæc oppositio paternitatis & filiationis potius est dicenda formalis, quām relativa. Hinc distinguui potest duplex oppositio inter relativa, ut optimè advertit Vincentius secunda parte sectionis decimæ: *altera* inter relationem & terminum ad quem tendit: *altera* inter relationem unius extremi & relationem alterius; quando scilicet est mutua: *Prima* oppositio est vera oppositio relativa, quia convenit relationi ut sic, & consequenter omnibus relativis, etiam non mutuis, & in hoc posita est, quòd relativum, ut sic, & terminus ejus, ex propriis rationibus & conditionibus, necessariò exigant distinctionem inter se, quia relativum respicit aliud & non seipsum. *Secunda* verò oppositio, quæ est inter relationes ipsas, non consistit in hoc quòd una respiciat aliam, tamquam terminum, sed in incompossibilitate ad esse simul in eodem; quæ incompossibilitas provenit ex eo quòd formale fundamentum unius est formalis terminus alterius & vice versa. Unde cum non possit idem esse fundamentum & terminus respectu ejusdem, ideo hujusmodi duæ relationes oppositæ, non possunt simul eidem inesse; quòd sit ut hæc oppositio sit veluti formalis, quâ una forma expellit aliam ex eo in quo est, ut albedo nigredinem: potest tamen vocari oppositio relativa, quia est inter relationes; hæc tamen denominatio est impropria.

Dices 3. Illud quod formaliter includit relationem, est relativum: at qui terminus relationis mutuæ v. g. *filius*, includit formaliter filiationem, Ergo est relativum.

Disting. maj. Quod formaliter includit relationem, tanquam principium constituens, est quid respectivum: *Concedo*: tanquam formam denominantem, *Nego*. *Ad Minorem*, terminus relationis includit formaliter relationem, tanquam formam ipsum constituentem in ratione termini, *Nego*: tanquam formam ipsum denominantem & referentem in ratione correlativi, *Concedo*.

Instabis. Pater terminatur ad filium ut filius est: sed filius ut filius, est aliquid respectivum: Ergo relatio terminatur ad aliquid respectivum.

Distinguo maiorem. Pater refertur ad filium quatenus filius est formaliter, id est, quatenus præcisè dicit filiationem, *Nego*: quatenus filius est entitativè, id est, substantia à patre genita, *Concedo*, & nego consequiam.

*Dicri-
men in-
ter ter-
minati-
onem
relatio-
nis di-
vine &
creatae.*

Urgebis. Si paternitas terminaretur ad hominem genitum pro illo instanti quò est homo genitus, paternitas ad illam terminaretur. Sed absurdum consequens: nam homo genitus cum sit aliquid absolutum, est aliquid prius ipsa paternitate: Ergo relatio non terminatur ad aliquid absolutum.

Nego antecedens. Enim verò paternitas terminatur ad id ratione cuius est paternitas; porrò est tantum paternitas ratione substantiæ humanæ genitæ: probationem autem antecedentis distinguo, si paternitas terminaretur ad hominem genitum pro illo instanti temporis, quò est homo genitus paternitas ad illum terminatur, *Concedo*: pro illo instanti naturæ quò est homo genitus, paternitas ad illum terminatur, *nego*. Reverà pro illo instanti temporis, quò est homo genitus, paternitas ad illum terminatur; quia homo genitus & paternitas sunt simul tempore; se-

cùs autem de instanti naturæ, in quò homo genitus prior est paternitate; terminus enim relationis est natura prior relatione, nam relatio pendet à suo termino tanquam ab aliquo prærequisito, subindeque pro illo instanti nondum concipitur paternitas, nec ad hominem genitum adhuc concipitur terminari.

Instabis. Pro illo instanti naturæ homo genitus est terminus paternitatis: igitur eam terminat.

Distinguo antec. Est terminus in actu primo, concedo; in actu secundo, nego: Id est, pro illo instanti naturæ homo genitus habet vim terminandi, non autem in actu terminat, quia in illo instanti non est paternitas, & proinde illum actu non terminat, sed solum terminare potest.

Dices 4. Terminus quatenus terminus, est aliquid respectivum, igitur relatio non respicit terminum, nisi quatenus est aliquid respectivum. Probatur antec. Terminatio est quædam connotatio; at connotatio respectum dicit, igitur terminus quatenus est terminus, est aliquid respectivum.

Nego ant. Nam terminus, quatenus est terminus, est id ad quod aliud terminatur. Porrò ratio terminandi non est quid respectivum, sed absolutum. Ad probationem dico, terminatio est quædam connotatio passim sumpta, concedo; activè sumpta, nego: Terminus quatenus terminat, connotatur à relatione; sed ipse non connotat relationem, sicut paries virus connotatur à visione, sed ipse visionem non connotat.

Dices 5. Paternitas divina terminatur ad aliquid respectivum, nimirum ad filiationem divinam; igitur paternitas creativa terminari debet ad aliquid respectivum, scilicet ad filiationem creatam.

Respondeo, permisso antecedente, negando conseq. & rationem dispartitatis variam proferunt Philosophi Christiani. *Primo*, quod paternitas divina non possit ad aliud terminari, quam ad filiationem divinam, quia terminari debet ad aliquid, realiter a se distinctum: nihil autem distinctum est realiter in divinis praeter relationes: nam quae absoluta sunt in Deo, communia sunt in tribus divinis Personis, nec distinguntur realiter & numericè. Secùs autem est in humanis, ubi natura genita distinguitur realiter à generante, sicut & filatio à paternitate; subindeque paternitas terminari potest ad ipsam substantiam realiter à se distinctam. *Secondo*, sunt qui sic distingunt antec. Paternitas divina terminatur ad filiationem, quatenus est relatio formaliter, seu prout refert filium ad patrem negant; quatenus inducit rationem absoluti, & ut est forma hypostatica ac substantia, quæ Verbum Divinum constituit in ratione secundæ Personæ Trinitatis concedunt.

Nos verò tertiam rationem dispartitatis subjicimus, nimirum quod filatio divina non distinguitur realiter à substantia genita. Unde paternitas nequit terminari realiter ad substantiam, quin pariter ad filiationem terminetur: in creaturis autem filatio distinguitur realiter à suo fundamento, quod est substantia genita; unde paternitas creata ad substantiam genitam realiter terminari potest, absque eo quod ad filiationem terminetur.

Queres: utrum illa relatio possit esse fundamentum alterius relationis.

Affirmo cum Doctore in 4. d. 6. q. 10. n. 5. Probatur, Ideo duæ quantitates possunt fundare relationes æqualitatis vel inæqualitatis; quia quilibet est ejusdem vel diversæ spe-

ciei cum alterâ; atqui relatio est pariter ejusdem, vel diversæ speciei cum alterâ relatione. Ergo, &c.

Major est certa: Convenientia enim rerum inter se, efficit fundamenta relationum primi generis, ut probatum est. *Minor* etiam patet; Quodlibet enim ens habet suam unitatem formalem, ratione cuius dicitur idem vel diversum.

Nec valet dicere relationes non esse propriè ejusdem speciei. Ideo enim duæ substanzæ dicuntur esse ejusdem speciei, quia habent idem genus & differentiam eandem aut diversam: atqui duæ relationes possunt pariter habere idem genus & eandem differentiam. v. g. duæ similitudines sunt ejusdem generis cum æquilitate & identitate, & habent diversam differentiam specificam, ut dictum est.

Dices 1. Si una relatio esset fundamentum alterius relationis, daretur processus in infinitum. Probatur, Si duæ paternitates fundent relationes similitudinis, eo quod inter se sint ejusdem speciei; cum illæ duæ similitudines fundatæ sint etiàm ejusdem speciei, fundabunt alias similitudines, & illæ iterum alias propter similem convenientiam in se. Ergo, &c.

Nego hanc conseq. 1. *Quia* relatio fundata debet esse alterius speciei à relatione quæ fundat: paternitates enim v. g. sunt secundi generis, similitudines autem in eis fundatæ sunt primi generis relationum. Si autem una similitudo fundaret aliam similitudinem, relatio fundans & fundata essent ejusdem generis. Et hæc est communis Authorum responsio. Sed quia potest pati replicam.

Ideo dico 2. cum Doctore in 2. Licit d. 1. q. 4. n. 16. unam similitudinem una re non posse aliam fundare, quia scilicet *ratio sit*

funda- mentum realiter à relatione & ab ipsâ separabile ; sicut similitudo est separabilis à paternitate , si nempè illius correlati- vum pereat : similitudo autem quæ fundaretur in aliâ similitudine , non esset ab eâ separabilis ; impossibile enim est duas esse similitudines inter duos parietes albos , quin illæ simili- tudines inter se convenient , & conse- quenter quin una sit alteri similis ; non per aliam similitudinem superad- ditam , sed seipsâ .

Vel dico cum codem in 4. d. 6. q. 10. n. 6. exindè non sequi pro- cessum in infinitum : *Quia* , inquit , *aliqua est ratio ultima in quâ non potest fundari alia realis* ; sicut ali- quod accidens est ita ultimum in enti- bus , ut non possit ultrà esse subjectum alicujus accidentis : *Et idè non se- quitur si accidens potest esse in acci- dente , quod in accidentibus potest esse processus in infinitum.* De Relationi- bus tamen rationis benè concedo , quod ibi potest esse processus in infi- nitum , quia qualibet relatio sive rea- lis , sive rationis potest ulterius fun- dare aliam relationem rationis .

Iraque , ut non fiat processus in infinitum in relationibus , utque una relatio possit aliam fundare tria hæc principia ex mente Doctoris 2. dist. 1. quæst. 4. num. 24. ob- servanda sunt. Primum relatio quæ est fundamentum alterius , debet esse separabilis à suo fundamento. Secundò non debet necessariò supponere relationem in extremo opposito , sicut similitudo unius parietis albi supponit necessariò similitudinem in alio pa- riete albo sibi extremo & opposito : quotiescumque enim una relatio supponit necessariò relationem in extremo sibi opposito , toties ad illam vel seipsâ ; vel per relationem à se

realiter distinctam , seu transcen- dentalem refertur. Tertiò , è contrà quotiès una relatio non supponit ne- cessariò correlationem in extremo si- bi opposito , toties ad illam de novo accedentem referri debet per aliam relationem à se realiter distinctam & categoricam : sic , quia paternitas in Petro non supponit necessariò pa- ternitatem in Paulo : si hæc Paulo de novo adveniat , ad eam refer- tur per relationem categoricam iden- titatis à se realiter diversam .

Dices 2. Unio non potest uniri per aliam unionem , nec subsistentia subsistere per aliam subsistentiam ; nec inhærentia inhærente per aliam inhærentiam , nec actio agi per a- liam actionem : igitur nec relatio ad alteram referri per alteram relatio- nem .

Nego conseq. Et ratio disparitatis est ; quod subsistentia non possit exis- tere sine re cujus est subsistentia , ne- que ipsa res sine illa , quamobrem necesse est ut illa subsistat per seip- sam ; utpotè cum non sit separabilis à re quam subsistentem efficit : sic unio , cum sit vinculum extremonum , & actio modus quô causa producit effectum , vel quô facultas tendit in suum objectum , non potest unio exsistere sine extremis , nec actio sine tendentia causæ in effectum aut po- tentiæ in objectum ; quamobrem ne- cessum est , ut actio non fiat per a- liam actionem , & ut unio non unia- tur extremis per aliam unionem , sed per seipsem . Secùs autem est de re- lationibus quæ sunt fundamenta alia- rum ; illæ namque possunt sine his exsistere ; sic paternitas Petri potest exsistere absque relatione identitatis ad paternitatem Pauli , si nimisrum Paulus nondum sit pater .

Dices 3. Totum esse relationis est

referre unum ad aliud non autem referri : igitur una relatio non potest alteram fundare.

Nego conseq. Tametsi enim relatio ex natura sua sit relativa fundamenti ad terminum ; nihilominus hoc non obstat, quin ipsa sub alio respectu sit etiam fundamentum alterius : hoc enim augmentum si quid probaret, etiam evinceret quod substantia, quantitas & qualitas non possent esse fundamenta relationum, nam totum esse substantiaz est, quod sit ens per se subsistens ; & totum esse quantitatis, quod sit accidentis absolutum per se extensum & aliorum extensivum, & sic de ceteris : igitur si valeret illa consequentia, sequeatur quod non possent esse fundamenta relationis.

Dices 3. Una paternitas non est qualitas : ergo nequit alteri esse similis ; similitudo enim est tantum inter qualitates. Item fundamentum & terminus sunt entia absoluta : ergo relatio nequit fundare alteram.

Resp. ad 1. relationem non esse quidem qualitatem ; sed se habere admodum qualitatis propter convenientiam quam dicit ad aliam, quae convenientia cum nequeat dici identitas, quia non est inter duas substanzias ; neque æqualitas, quia non est inter duas extensiones, accommodatus dicitur similitudo, propterea quod relatio qualificet aliquo modo subiectum.

Ad 2. Dico relationem duobus

Quomo-
dō rela-
tio po-
test esse
serni-
nus ab-
solitus
alterius
relatio-
nis.

modis considerari posse. 1. Secundum suam rationem formalem, id est, quatenus est accidentis, referens unum ad aliud. 2. Secundum suam unitatem formalem, ratione cuius potest esse eadem, vel diversa cum altera. Priori modo, est merè respectiva, siveque non habet rationem funda-

mēti ; posteriori vero consideratur, ut aliquod absolutum, fundans relationem similitudinis.

Dices ultimò. Non datur forma formæ, igitur nec relatio relationis, ac subinde una relatio non potest alteram fundare.

Distinguo antec. Non datur forma formæ, homogenea concedo : heterogenea nego ; sic non datur scientia scientiaz, sed animæ rationalis quæ est forma substantialis hominis & diversæ naturæ ab ipsa scientia ; itaque licet una relatio cathegorica non possit fundare aliam ejusdem secum rationis, putâ una paternitas alteram paternitatem ; potest tamen fundare alteram diversæ rationis, ut paternitas identitatis relationem ad alteram paternitatem.

QUÆSTIO QUINTA.

A quonam repetenda sit Unitas,
Distinctio, & Multiplicatio
Relationum.

ERTUM est 1. (inquit) Doctor quæstione suprà citatâ Relationes (sicut & cetera entia) distingui essentialiter, & numericè per suas differentias essentialies & individuales : sed quoniam propter exiguum relationis entitatem ipse distinctio nos latent, queritur hic per quid innescant ; an per terminum solum, an per fundamentum solum, ca, sed an vero per terminum & fundamentum simul.

*Relatio
habet
suam
disting-*

*tionem
à differ-
entiaz nos latent, quaeritur hic per
rentia sua in-
trinseca, sed*

*non cog-
noscitur
cum simul.*

Certum est 2. Ad multiplicationem fundamentorum multiplicari relationes ; propterea quod idem numerò accidens nequeat esse naturaliter in diversis numerò subjectis ; & licet accidentia absoluta possint per virtutem totuplex divinam

*nisi per
fundamen-
tum*

*& ter-
minum.*

Relatio

*est numero, quotu-
plex est
eius funda-
mentum* divinam ponit & existere in diversis numerò subjectis; censem tamen communiter Authores, accidentia relativa per quanquamque potentiam non posse diversis inesse subiectis, quia sunt essentialiter denominations actuales eorum, idèque diversum numerò fundamentum sufficit ad colligendam diversitatem numericam relationum. Sed difficultas est, an diversi termini v. g. plures *fili* multiplicent relationes Paternitatis, ita ut tot sint in generante paternitates, quot sunt filii ab eo geniti.

Certum est 3. triplicem esse rerum unitatem & distinctionem. 1. Est Generica. 2. Specifica. 3. Numerica. Unitas generica ut *animal*, in quō convenientur *homo* & *brutum*: Specifica ut *homo*: in quō convenientur *Petrus* & *Paulus*: & numerica ut *Petrus*. Item distinctio genericā est inter ea, quæ habent diversa genera, ut *homo* & *quercus*: specifica inter ea quæ habent diversas species, ut *homo* & *equus*; & numerica inter ea quæ habent diversas differentias individuales, ut *Petrus* & *Paulus*.

*Triplex
rerum
unitas
&
dis-
tinctio.*

tantias fundatur; sed unitas & actio sunt fundamenta diversi generis; prius enim constituit primum genus, posterius autem secundum genus relationum instituit: ergo, &c.

Probatur 2. Quotiescumque fundamentum aut terminus specie distinguuntur, toties relationes specie differunt: ergo à distinctione specifica alterutrius, rectè colligitur distinctio specifica relationum. Consequentia est evidens. Antec. probat.

Ideo nix refertur ad *Cignum*, & ad *Vnitas Corvum* relatione diversâ; ad cig. *specificum* quidem relationē similitudinis, *num po-*
quia corvus & cignus habent diver- test re-
tas specie rationes terminandi albedi- peti ab
nem nivis ad eos relatam: Cignus unitate
enim eam terminat per suam albedi- specifica
nem, quæ est ejusdem speciei cum termina-
albedine nivis, & sic inter utrumque exsurgit relatio similitudinis: Corvus
autem eamdem albedinem terminat per suam nigredinem, quæ cum sic color distinctæ speciei ab albedine, efficit relationem dissimilitudinis.

Dices. Relatio non potest habere suam distinctionem specificam ab alia ex parte termini. Probatur. Ab eo relatio non potest habere suam distinctionem specificam à quo non habet suum esse; atqui relatio non habet suum esse à termino; sed à fundamento, & ab eo enim tamquam rivulus à fonte emanat.

Nego antec. & illius probationis distinguo min. Relatio non habet suum esse effectivè à termino tamquam à principio illius productivo, concedo: formaliter & specificativè, nego. Itaque relatio habet quidem suum esse reale à fundamento, tamquam à causa efficiente, quippe cum ab ea emanet: at vero habet suum esse specificativum, interdum à termino, interdum à fundamento, &

*Unitas
generica
relationis po-
test re-
peti à
funda-
mento.*

CONCLUSIO I.

*U*nitas generica relationum repetenda est ab unitate generica fundamentorum, aliquando remotorum, aliquando proximorum. Specifica autem & numerica potest debet vel à termino, vel à fundamento seorsim: idem dicendum de ipsarum distinctio- ne.

Probatur 2. pars. Ideo paternitas & identitas sunt relationes diversi generis; quia paternitas, in potentia præsupponente actionem tamquam in fundamento: identitas autem in unitate & convenientia inter duas sub-

aliquando ab utroque. Neque enim esse specificativum rerum semper repetendum est ex parte causæ productoris ; nam una eademque causa etiam per eamdem virtutem , potest specie distinctos effectus edere , sicut sol per cumdem calorem & influxum concurrit ad productionem eorum omnium quæ in sublunaribus & elementis ac mixtis formantur.

Quantum autem ad fundamentum, idem patet : quia nix terminat per suam albedinem relationes ; quibus corvus & cignus ad eam referuntur ; sed corvus & cignus ad nivem referuntur relationibus specie distinctis , & illæ relationes specie non distinguntur per terminum , cùm sit eadem specie & numerò albedo terminans utrumque : ergo per fundamenta.

Hinc non incongruè quidam advertunt , quod sicut compositum physicum specificatur à duobus , materiali nimirū & formâ ; ita quod materia velut initiet hanc specificationem , quam forma complet : ita cum relatio dicat habitudinem ad fundamentum & terminum , fundamentum interficiat materiali hanc relationem specificat initiativè , terminus verò instar formæ eam specificationem complet & perficit.

Idem constat de distinctione numerica : quoiescumque enim fundamentum aut terminus numero distinctiuntur , toties & relatio est numero distincta ; idem enim paries albus per unicam albedinem fundat diversas numero similitudines ad diversos parietes albos ; & ipsem per eamdem numero albedinem terminat diversas numero similitudines illorum parietum alborum ad se relatorum.

Dices 1. Totum esse relationis , est ad aliud (id est terminum) se habere . Ergo ab eo solum & non à funda-

mento specificari debet.

Dist. antec. Totum esse relationis est se habere ad terminum ; ita ut nihil tribuat fundamento , nec ipsum respiciat formaliter , Nego : ita ut fundamentum ipsum referat ad terminum , Concedo. Unde potest accipere specificationem suam ab ipso fundamento ; cum ita essentialiter & necessariò ipsum respiciat , ut ex natura suâ non possit aliud referre.

Dices 2. Paternitas & filiatio sunt relationes diversæ speciei : sed habent fundamentum & terminum ejusdem speciei , nempe patrem & filium. Ergo , &c -

Resp. concessâ Majore. disting.
Mix. Habet terminum remotum ejusdem speciei , Concedo: proximum , Nego : Actio enim , & Passio seu potentia Activa & Passiva , quæ sunt eorum fundamenta , sunt distinctæ speciei ; licet substantia patris & filii sine ejusdem speciei.

Quares , an Relatio similitudinis inter duo alba sit ejusdem speciei cum relatione similitudinis inter duo nigra.

Affirmo cum nostro Merinero ; licet enim termini & fundamenta materialia aut remota harum relationum sint specie distincta ; attamen cum fundamenta formalia & proxima , putâ unitas & convenientia in qualitate , sint ejusdem rationis , hinc sequitur eas similitudines esse pariter ejusdem rationis. Relationes enim specificantur à fundamentis & terminis formalibus , non verò à materialibus.

Dices. Suprà diximus identitatem , æqualitatem & similitudinem esse relationes specie diversas ; quia earum fundamenta remota , putâ substantia , quantitas , & qualitas , diversa sunt . Ergo à pati cum albedo & nigredo specie differant , licet sint fundamenta remota similitudinum non minùs

Totum esse relationis non est simpliciter ad terminum.

Relatio similitudinis inter duo alba , non est diversa specie à similitudine inter duo nigra.

ille specie discrepabunt.

*N*e go paritatem; idcirco enim illæ relationes diversæ conjiciuntur, quia substantia, quantitas & qualitas sunt distinctæ & diversæ, non solum penes entitatem; sed etiam penes rationem fundandi; etenim fundant relationes diversæ rationis; alia siquidem est relatio identitatis quam substantia fundat; alia æqualitatis in quantitate fundata: albedo autem & nigredo non habent diversam rationem fundandi; etenim utraque similitudinem cum alia albedine aut nigredine fundat.

CONCLUSIO II.

Relatio multiplicatur numerò ad multiplicationem terminorum totalem ejusdem species. Ita Doctor in 3. d. 8. q. unica n. 4. & sequentibus. cum melioris notæ Philosophis. Probatur. Ubi sunt diversæ rationes fundandi & terminandi, ibi sunt diversæ relationes: sed in patre v. g. habente tres filios, sunt tres rationes fundandi, scilicet tres generationes activæ; similiter sunt tres rationes terminandi, scilicet tres generationes passivæ. Ergo sunt tres paternitates.

*R*eponunt Thomista patrem acquirere quidem relationem paternitatis per priorem generationem; non vero per sequentes, quia jam pater est denominatus.

*C*ontra. Quando generatus secundus filius, pater ad unum filium refertur, ad quem anteā non referebatur. Ergo per illam secundam generationem, non accipitur aliquis novus ordo partis ad quā ritur filium, vel non? Si prius, habeo intentum, cùm enim ille ordo sit relatio, in novâ generatione etiam novatur & multiplicatur relatio. Si poste-

rius, ergo pater non refertur ad secundum filium; & si primus moreretur, secundò superstite, pater non amplius diceretur pater, licet filium haberet. *C*onfirmatur, antequam nasceretur secundus filius, pater ad eum non referebatur. Ergo si ubi natus est secundus filius, pater non recipiat novam relationem, ad eum nequaquam refetur, quod est absurdum.

*C*onfirmat. 1. Doctor ibidem. n. 8. sic. *C*orrelativa sunt simui naturā; ita quod destructō uno, destruitur & reliquum. Ergo destructā hāc filiatione in hoc filio; destruitur hac paternitas in hoc patre. Cum ergo maneat pater respectu secundi filii mortuō primo; sequitur quod alia paternitas fuit ad secundum filium ab ea qua fuit ad primum. &c.

*C*onfirmat. 2. Implicat aliquam formam esse in aliquo subiectō formaliter, & illud subiectum non denominare, sicut, inquit, non posset albedo manere in superficie, nisi ipsa superficies sit ultimā alba albedine: sed relatio est forma, quā quis refertur ad aliud. Ergo qui eam habet necessariō refertur ad aliud. Igitur non manet eadem paternitas destructō illō terminō, ad quem quis per eam ad illum terminum referebatur.

*R*eponunt 2. Paternitatem jam oram in generatione primi filii, solum augeri in productione secundi, & tertii, cosique omnes solum esse terminos partiales.

*C*ontra. Tres filii habent tres correlations ad patrem. Ergo pater habet ad eos tres relations. *A*nteced. lūm. constat, quia una & eadem numerō pror. relationē cūm sit accidens, nequit esse in auge. subiectis realiter distinctis, Prob. tūs. *M*inor, autoritate Philosophi docentis hāc, relata esse simul naturā, non.

Q. ij

autem essent simul naturā , si ponetur eadem correlatio ad tres filios antequām secundus & tertius producerentur. *Deinde*. Primus filius terminat totaliter & adæquatè paternitatem primam ; nam respectu hujus filii , pater verè dicitur. Ergo & secundus filius erit terminus totalis paternitatis. *Antec. constat. Conf. prob.* Si primus filius sit terminus totalis, & adæquatus paternitatis , secundus non potest esse terminus partialis ejusdem ; alias primus non fuisset totalis & adæquatus.

Dices 1. Paternitas denominat subjectum in quo est , Patrem. Ergo si sint in homine plures paternitates ; etiā erunt plures patres.

Nego conseq. Quia ad multiplicacionem concretorum nominum , non sufficit multiplicatio formarum dominantium ; sed præterea requiritur multiplicatio personarum seu suppositorum : licet enim in eodem homine sint plures scientiæ , non propteræ dicuntur esse plures scientes , quia non sunt plura supposita. Igitur licet in eodem homine sint plures paternitates non proinde sunt plures patres : nam inquit Doct. in 3. d. 8. q. unicā , n. 18. Concreta non purificantur, nisi „ purificantur tām forma , quām sup- „ positum ; sola enim purificatio-for- „ mæ non sufficit , maximè ubi plures „ formæ sive ejusdem rationis , sive „ cōdēm nomine expressæ , ut hīc(ubi) „ demonstravit plures esse filiationes in „ Christō : unam ad Patrem suum Ester- num , & alteram ad beatam Virginem Matrem) possunt esse in eodem: „ quemadmodum Christus non est „ plures volentes , licet habeat plures „ volitiones , secundūm Damascen. „ Unde in formā arguendi : filiatione „ ne est filius ; Ergo aliā filiatione est „ alius filius ; est fallacia consequen- „ tis , à destructione antecedentis .
Hac ille.

Ad multiplicacionem concretorum nominum non sufficit multiplicatio formarum dominantium ; sed etiam requiriatur multiplicatio personarum seu suppositorum.

Dices 2. Accidentia sua desumunt unitatem à subjectō cui insunt : igitur ubi est unicum subjectum , ibi pariter debet esse unicum accidens ejusdem rationis.

Nego anteced. Accidentia enim sicut & substantiæ suam habent unitatem à propriâ suâ entitate vel specificâ vel singulari. Deinde tametsi antecedens verum esset , nihilominus negari posset consequentia ; nam in principiis Thomistarum , tam accidentia specie distincta desumunt suam unitatem numericam à subjectō , quām accidentia numerō diversa ; nihilominus tamen plura accidentia specie distincta simul adhærere possunt uni & eidem subjecto : quid ni ergo eidem pariter inesse poterunt plura accidentia sold numerō diversa.

Dices 3. Plura accidentia ejusdem speciei non possunt simul afficere idem subjectum , v. g. plures numerō albedines esse in eadem parte parietis ; ergo nec plures paternitates in eodem homine.

Resp. 1. posse admitti antec. de accidentibus absoluvis , quæ cūm ha- Non possunt esse plura accidentia ab solitu- in eo- dem subjec- to , pos- sunt ve- rō esse plura relati- va.
beant effectus formales omnino similes , unō positiō ; aliud superfluit : cum enim v. g. effectus albedinis sit albificare subjectum , & disgregare visum , si una albedo ponatur , altera erit inutilis : relations vero habent diversa munia , una siquidem non est apta referre fundamentum ad eundem terminum , ad quem altera ejusdem speciei referre debet.

Resp. 2. cum Doctore locō citatō n. 6. illud etiam posse negari quia plures species phantastica sunt in eodem or- Imò ganō phantasia ; alioquin dolatā spe- etiam cie unius imaginabilis , non posset ali- & plures spe- quis imaginari aliquod imaginabile . Ergo illa species plures sunt , Deinde , illa species sunt ejusdem speciei , sicut nates.

& objecta à quibus generantur. Tandem illa sunt in eādem parte organi, quia organum non posset in tot partes minimas dividī quia per se possent informari tot speciebus imaginabilibus separatis existentibus: quo possunt simul esse in totō. Ergo non illæ omnes species phantasticæ ex trecentis millibus hominum cognitis v. g. in diversis partibus phantasiaz: sed in eodem prorsus organo, tamquam in eadem subiecto; & consequenter plura accidentia absoluta ejusdem speciei possunt esse in eodem subiecto.

Dixi in conclusione, relationem multiplicari juxta multitudinem terminorum totalium; ut scilicet excluderentur termini partiales & inadæ. quati, qui seorsim non sufficiunt ad multiplicandam relationem. Terminos autem partiales voco, qui vel propter conjunctionem quam habent ad invicem, ut plures gradus albedinis in pariete albo terminante relationem similitudinis alterius albi; vel propter unitatem principii aut subordinationem unius ad alterum in causando, habent rationem unius ejusdemque termini totalis, quando simul & collectivè sumuntur.

Ex quibus sequitur filium habere unicam relationem ad patrem & matrem; quia pater & mater efficiunt unicum totale productionis filii principium: unde in mortuo alterutro parente, relatio quidem filiationis non perit; quippe cum homo genitus ad parentem superstitem adhuc referatur sed deperit aliquid ejus terminationis & specificationis; ita quod non ita perfectè terminetur & cognoscatur hęc relatio ac antea.

Queres. Quot & que sint relationum proprietates.

Respondeo. Eas quinque numerari ab Aristotle, capite de relatione, pri-

ma est quod relatio categorica possit habere, contrarium; nam similitudo & dissimilitudo contrariè opponuntur non quidem ratione sui, sed ratione fundamenti; quia videlicet albedo & nigredo ratione quarum parietes sunt similes vel dissimiles, invicem contrariè pugnant, sed ista proprietas non est quartò modō sumpta; non enim convenit omni relationi: etenim paternitas non est contraria filiationi, nihilque ait Aristot. contrarium est duplo vel triplo vel aliis ejusmodi. Accidit quod propriè dicta contrarietas non competit relationibus; quia quæ sunt propriè contraria, ut albedo & nigredo, nequeunt compati in eodem subiecto, relationes autem similitudinis & dissimilitudinis possunt esse in eodem subiecto, nix enim per eandem albedinem habet relationem similitudinis ad cignum, & dissimilitudinis ad corvum.

2. *Est suscipere magis & minus:* 2. *Suscipere magis & minus, non quidem ratione fundamenti remoti aut termini (ut quidam falso autumant) fundamentum enim remotum minui potest, cum relatio crescit v. g. similitudo inter duos parientes, quorum unus habet duos gradus albedinis, alter vero sex, augebitur, si à pariete habente sex gradus auferantur tres gradus albedinis; tunc enim illi parietes erunt magis similes. Item similitudo inter duos parientes habentes singuli tres gradus albedinis minuetur, si uni illorum parentum alii tres gradus adjiciantur, tunc enim erunt minus similes quam erant; ac per consequens relatio non suscipit magis vel minus ratione fundamenti remoti, sed proximi; verum enim est, quod quanto inter duo alba major erit unitas, etiam major erit similitudo; & quanto illa minor, taliter & hęc minor fiet, sive hęc*

major aut minor unitas proveniat ex intensione aut remissione albedinis quæ est fundamentum remotum. Hæc tamen proprietas etiam non convenit omnibus relationibus, nam ut ait Arist. n. 8. *Duplum non dicitur magis duplum, nec pater magis pater, &c.*

3. Est *3. Maximè propria, est dici ad dici ad Convertentiam, id est, ut unum relatiōnē conver- tivorum explicetur per respectum ad tentiam. aliud & mutuò de se invicem prædi- centur in obliquò, ut servus dicitur domini servus & dominus servi domi- nus; duplum dicitur dimidii duplum; & dimidium, dupli dimidium: ut tradit Arist. n. 9. & sequentibus.*

Itaque serio notandum est dici ad *Convertentiam*, non idem significare ac habere relativum; alias hæc proprietas non competenter relationibus non mutuis. Neque idem est ac unum inferre aliud, qualiter proprietas infert essentiam & essentia proprietatem: ut cum diciimus rationale est; ergo & risibile, & vice versa; sed dici ad convertentiam, idem est ac unum relativum explicari per ordinem ad aliud in obliquò positum, & vice versa, puta cum dicimus, pater est alicujus filii pater & filius est alicujus patris filius.

4. Est *4. Est relata esse simul natura, id quod re- sultat a simili natura. est, ut simul existant & intereant relatiōnē & correlatum. Similis enim est du- plum & dimidium: & cum est dimidium est etiam duplum; & cum est do- minus est servus; & cum est servus est dominus. Similis est aliorum ratio- nes. Mutuò quoque hac se tollunt: &c. ut loquitur Arist. n. 17. Doctor autem Subtilis in i. d. 28. q. 3. n. 8. expli- cat quomodo relativa dicantur esse si- mul natura his verbis. Breviter dico, quod similitas Relativorum, quæ di- cuntur esse simul natura, est ista, scilicet*

cet non possunt esse sine se invicem abs- que contradictione, si sint relativa mutua. Nam una relatio non potest esse sine termino, quia si posset esse sine eo, esset ens ad se. Pari ratione nec alia relatio correspondens potest esse sine isto termino: quia tunc esset ad se: igitur ista dua relationes, quando sunt mutua non possunt esse sine se invicem absque contradictione: omne autem prius natura potest esse absque contra- dictione sine posteriori. Cum v. g. animal sit natura prius rationali, hinc sit ut animal possit esse in rerum natu- ra, et si rationale non existeret.

Adverse autem hanc proprietatem convenire solūm relationibus catego- risticis & mutuis; non autem transcen- dentalibus & non mutuis: Deus enim creaturæ prior est, & scibile præcedit scientiam: In paucis enim aut nullis rebus videre aliquis possit, unā cum scibili scientiam ortam esse. Praterer à scibile sublatum tollit scientiam: scien- tia vero sublatâ rem scibilem simul non tollit, ut loquitur Arist. n. 18. & 19.

5. Est, ut relata sint simul cognitio- ne & definitione, id est, ut definitivè & perfectè cognoscens unum relato- rum, necessariò cognoscat correla- tum, ut docet Aristot. n. 26. non po- test enim cognosci pater sub ratione patris, quin cognoscatur eum habere filium.

*5. Est
quod re-
lata sine
simul
cogni-
tione.*

SECTIO QUINTA.

De sex ultimis Categorioriis.

 A u c A traduntur à Philo- phis de sex ultimis categoriis; tūm quia reliqua ad earum intelligentiam requisita, sufficienter ex dictis colligi possunt: tūm quia de ipsis ampliora traduntur in Physicâ;

unde eas omnes unicō capite 18. li-
neis constante complexus est Aristoteles : cuius brevitatem ut imitetur.
hac unicā Sectione illas aperiemus.

QUÆSTIO PRIMA.

*An sex ultima categoria sunt respec-
tus extrinsecus advenientes.*

NO T A N D U M eum Doc-
tore nostro in 4. d. 13. q. 1.
n. 9. relationem categori-
cam generalissimè accep-
tam dividi in relationem *Intrinsicus*
& *Extrinsicus* advenientem. Prior est
ut supra diximus, quæ positis funda-
mento & termino simul existentibus,
ita necessariò resultat, ut etiam per
omnipotentiam divinam nequeat impedi-
rī : positis enim duabus substanciis
necessariò resultat relatio identita-
tis, & sic de ceteris. Posterior est,
quæ ex positō fundamento, & termino
non necessariò resultat : sed præterea
requiritur aliqua conditio extrin-
seca actu existens, quâ positâ exsurgit
relatio inter extrema ; & quâ sublata
non resurgit, quamvis extrema exis-
tant: licet enim ignis & lignum com-
burendum existant, nullus tamen erit
respectus ligni combustibilis ad ignem
comburentem, nisi fiat utriusque ap-
proximatio.

Notandum. 2. Ex Doctore subti-
li in 3. sent. dist. 1. quæst. 1. num. 14.
relationem considerari posse tripliciter
respectivè ad suum fundamentum:
primo ut aliquid idem realiter cum
ipsō: secundo ut quid ab eo distinctum
realiter, necessariò tamen ab ipsō
emanans dum existit terminus
tertio, ut aliquid à fundamento
realiter distinctum, quod tamen ab
ipso necessariò non exsurgit etiam ex-

stente fundamento, sed præterea re-
quiritur aliqua conditio extrinseca fun-
damento & termino ut adsit relatio.
Primò modò spectata relatio est trans-
cendentalis ; hæc enim est quidem di-
stincta formaliter à fundamento; sed
ipſi est identificatà realiter & ab eo
inseparabilis. Secundò modò spectata
relatio dicitur intrinsecus adveniens,
quia positis fundamento & termino
naturaliter & necessariò sine alicujus
alterius adminiculo illa exsurgit. Ter-
tiò verò modò spectata dicitur extrin-
secus adveniens : quia videlicet exis-
te possunt fundatum & terminus
absque quod illa emanet, & ut ex-
surgat necessariò requirit aliiquid ex-
ternum ipsis extremis, quod ipsa con-
jungat.

Notandum 3. Quadruplex assigna-
ri posse discrimen inter relationem
intrinsecus & extrinsecus advenien-
tem, Primò relatio intrinsicus adven-
iens non accedit fundamento, nisi
aliquid reale adjiciatur alterutri extre-
mo ; sic similitudo non exsurgit in-
ter duos parietes, quorum unus tan-
tum erat albus, nisi alter fiat etiam
albus : relatio autem extrinsecus adven-
iens fit absque eo quod aliquid ab-
solutum extremis adveniat, sic unio
exsurgit inter extrema absque eo quod
aliquid absolutum utriusque adveniat,
statim atque ipsa extrema à causâ uni-
ente conjunguntur. Secundò relatio
intrinsecus adveniens naturaliter & ne-
cessariò exsurgit ad existentiam fun-
damenti & termini ; secundus autem est
de relatione extrinsecus adveniente,
quæ ad existentiam extremonum non
exsurgit, sed requirit aliquam condi-
tionem extrinsecam ipsis extremis, ut
existat. Tertiò, Relatio extrinsecus
adveniens, ut resulteret ex fundamento,
non requirit aliquam specialem actio-
nem agentis præter illam, quâ ipsa ex-

trema producta sunt : at relatio extrinsecus adveniens , præter actionem productivam extremonum requirit alteram actionem , quâ ipsa extrema simul conjungantur . Quartò denique ad relationem intrinsecus advenientem non datur motus , quia ipsa per se non intenditur ab agente producente , sed ad productionem fundamenti & termini exsurgit : at relatio extrinsecus adveniens sit per motum , & intenditur primariò ab agente extrema conjungente & approximante .

His prælibatis : quætitur primò ; an hujusmodi relationes extrinsecus advenientes existant. Secundò : an sex ultimæ categoriæ sint relationes extrinsecus advenientes , negant Thomistæ , affirmant verò subtilis Doctoris discipuli.

CONCLUSIO I.

Admittenda sunt relationes extrinsecus advenientes . Hæc est Doctoris , loco supra citato , & in 3. d. 1. q. 1. n. 14. & alibi .

Probatur : omnis relatio quæ potestur existens fundamento & termino necessariò requirit aliquid externum ut exsurget , est extrinsecus adveniens : sed plures dantur tales relationes : Ergo ,

et cetera . Major constat ex dictis in notabilius de discriminine relationis extrinsecus advenientis à relationibus intrinsecus emanantibus . Min prob. exemplo unionis : Unio quâ duo entia absoluta invicem conjunguntur , est aliquid realiter distinctum ab extremis & reale positivum ; sed illa unio non est quid absolutum , neque relatio intrinsecus adveniens ; igitur est relatio extrinsecus . Major duas habet partes , nimirum quod unio

sit aliquid distinctum ab extremis , & quod sit aliquid reale positivum . Utramque probat Doctor in 2. d. 1. q. 4. n. 6. Illud est reale positivum & realiter ab extremis distinctum , quô extrema illa invicem realiter conjunguntur , & sine quo hujusmodi extrema consistere possunt : at extrema realiter uniuntur per unionem , & sine ipsa possunt realiter existere ; nam corpus & anima rationalis , v. g. dum simul sociantur , realiter invicem uniuntur ; non enim sunt tantum conjuncta per juxta-positionem , sicut lapides in ædificio aut in cumulo : possunt etiam extrema sine hac unione existere uti de facto contingit in triduo mortis Christi , quo tempore venerandum Christi Domini corpus , & ejus anima sanctissima reverâ extiterunt absque unione inter se .

Idipsum confirmat Doctor hoc argumento . Si unio nihil sit aliud à fundamento realiter distinctum , quod tamen fundamentum esse potest sine unione , videtur negari . Incarnatio ; & separatio accidentium à subjecto in Eucharistia : videtur etiam negari omnis compositione in entibus , & omnis causalitas causarum secundarum . Probatio primi inconvenientis : Si idem realiter naturæ humanae sit unio ejus ad verbum ; igitur si verbum numquam assumplisset naturam illam , & fecisset illam absolutam eamdem , ipsa quæ realiter fuisse unita verbo , sicut modò est unita verbo , quia tota realitas fuisse tunc , quæ modò . Si etiam deponeret illam naturam , manente tamen ipsa eadem in se , maneret natura illa realiter unita verbo , & ita sicut nunc est unita , quia salvatur tota realitas naturæ tunc , sicut modò . Secundum etiam de Eucharistia :

„ Euc̄h̄oristia probatur , quia si m̄q̄
 „ net eadem quantitas , quæ prius
 „ erat panis ; & nihil aliud est inhæ-
 „ rentia ejus pani , quām realites
 „ ipsamet quantitas : igitur illa unitas
 „ realiter pani , vel cum informat
 „ nunc , sicut prius . Tertium proba-
 „ tur : quia si A & B componant A
 „ B , & istarum partium unio ad in-
 „ vicem nihil aliud sit realiter , nisi
 „ ista absoluta A & B : ergo separatis
 „ realiter A & B , manet tota realitas
 „ illa , quæ est ipsorum A & B uni-
 „ torum : & tunc A & B separata
 „ manent realiter unita ; & ita manet
 „ compositum separatis partibus
 „ componentibus , & ita composi-
 „ tum non erit compositum , quia
 „ quod manet compositum separatis
 „ partibus componentibus , non est
 „ compositum ex eis : nihil enim es-
 „ set tunc , nisi unum aggregatio ,
 „ sicut Philosophus videtur deduce-
 „ re septimo Metaph. Ita Doctor ,
 qui ibidem quartum inconveniens
 probat ex eo quod causæ efficientes
 non possint agere , nisi fiat approxi-
 matio agentis ad passum . Constat igi-
 tur ex hoc argumento reverâ unionem
 esse aliquid reale positivum , & reali-
 ter distinctum ab extremis .

Minor autem nostri argumenti ,
nimirūm quod unio non sit aliquid
absolutum , neque relatio intrinsecus
adveniens , probatur quoad pri-
mam partem .

Si illa unio esset quid absolutum ,
 deberet subjectari vel in utrōque ex-
 tremō quod dicitur uniti ; vel in ali-
 quod solū : sed primum fieri nequit ,
 quia una forma sive substantialis , sive
 accidentalis , non potest naturaliter
 subjectari nec informare duo subjecta
 distincta . neque etiam secundum ,
 quia cūm utraque dicatur unita , du-
 ples poni deberet unio in materiā &

Logica.

formā quod est inconveniens : frustrā
 enim fiunt per plura , quæ fieri pos-
 sunt per pauciora . Probatur eadem
 minor quoad 2. partem . Illa unio non
 resultat ex p̄sitis , immo nec ex appro-
 ximatis fundamento & termino ; ma-
 teria enim & forma possunt simul
 existere , & supernaturaliter conser-
 vari ab invicem separatae . Ergo restat
 ut hēc unio sit respectus extrinsecus
 adveniens .

Dices 1. ex Arist. 5. Phys. c. 3.
 n. 3. ad relationem non datur mo-
 tus : sed si relatio extrinsecus adveniat
 dabitur motus ad eam : producetur ,
 enim per aliquam actionem ; cūm
 non oriatur ex positione extremorum .
 Ergo , &c .

Respondet Doctor in 3. distin. I. Ad quas
 q. 1. n. 15. Philosophum esse intel-
 ligendum de relationibus ex orienti-
 bus ex positione extremorum , ad
 quas non est necessaria aliqua actio ,
 ut resultent ; non autem de relationi-
 bus extrinsecus advenientibus : Quia
 (inquit) secundum eundem Philo-
 sophum , loco citato , motus est ad
 ubi , & tamen ubi nullam formam
 absolutam dicit ; sed tantum respec-
 tum in corpore circumscripto ad lo-
 cum circumscribentem .

Dices 2. Sicut positis duobus pa-
 rietibus albis necessariō resultat rela-
 tio similitudinis : ita positio corpore
 in loco , necessariō resultat relatio lo-
 cati ad locum : ergo si prima sit in-
 trinsecus adveniens , talis pariter erit
 secunda .

Disting. antec. Necessariō resultat
 relatio ex natura & existentia extre-
 morum , Nego : locus enim hīc &
 locatum possunt esse simul in rerum
 natura , nec tamen ad se invicem re-
 ferri , si nempe locatum alibi , & non
 in hoc loco ponatur ; vel si locatum
 ponatur extra mundum & in spatiis

Rr

imaginatis ; necessariò resultat facta a pproximatione , & mediante abundatione extinsecà ipsis extremis ; concedantec . & nego conseq. quia ubicumque duo parietes alibi existant , necessariò inter ipsos resultat relatio similitudinis .

Dices 3. Idcirco relatio censetur intrinsecus adyeniens , putè similitudo inter duos parietes albos ; quia positis fundamento proximo & termino , ex eis necessariò resultat ; neque enim hæc resultantia intelligi potest expositione fundamenti temoti ; certum enim est , quod posita vi generandi in patre , quæ est fundamen- tum renotum paternitatis , non prop- terea oriatur paternitas , nisi adsit generatio activa , quæ est fundamen- tum proximum : sed nulla est quæ positis fundamento & termino neces- sariò non resultet ; nam fundamen- tum proximum cuiuscumque relatio- nis , est ratio ipsa fundandi & pro- fundendi relationem , sed posita ratione fundandi & emitendi relatio- nem , existente pariter termino , ne- cessariò resultat omnis relatio ; posita enim actione uniturâ inter res unitas , statim resurgit relatio unionis : igitur nulla est relatio , quæ non sit censem- da intrinsecus adveniens .

Distinguo min. Nulla est relatio , quæ non exsurget ex posito funda- mento proximo & termino ; si per fundatum proximum intelligatur omnis ratio & conditio prærequisita ad resultantiam relationis , sive ipsa ratio sit intrinsecā sive extrinsecā ipsis extremis , Concedo : si per fundamen- tum proximum intelligatur tantum ea ratio , quæ ipsis extremis est intrinsecā , & naturaliter conferens ad eorum complementum ; nego . Porro quando dicimus relationem intrinsecus advenientem exsurgere necessariò

ex posito fundamento proximo , per fundatum proximum intelligi- mus conditionem illam , quæ realiter & intrinsecè afficit fundatum remotum , aut ab eo naturaliter pro- fluit , sicut actio generativa naturaliter proficit ex vi generandi : at actio unitiva non est intrinseca extremis unitis , sed extrinseca , ut potè cum sit in agente uniente ; omnis enim actio est in agente quod denominat : igitur praefata objectio est nulla .

Subsumes : At actio unitiva extre- morum potest etiam esse illis extremis intrinseca , & ab eis naturaliter pro- fundi : igitur nulla distinctio . Prob. antec. exemplò lapidis , qui per gra- vitatem sibi intrinsecam sursum sublatus , repetit suum centrum cui uni- tur per se , & sine ulla alicujus agen- tis exterioris operatione .

Distinguo antec. Actio unitiva potest esse intrinseca ipsis extremis ali- quando & per accidens , conced . semper & ex ratione ipsius actionis unitæ , neg . Fateor itaque actionem unitivam interdùm quidem emanare ab ipsa re unita ; sed id sit per accidens & non ex ratione ipsius actionis unitivæ , quæ ex se postulat agens extrinsecum , quod extrema uniat . Nec tamen inde sequitur , quod quando extrellum unitur per se , relatio exsurgens sit intrinsecus adveniens , illa enim unio fit per accidens , & insuper Deus impedit posset , ne ignis , v. g. suo centro intimè præsens ipsi uniretur , sicut de facto impedivit , ne suam vim combustivam exiceret in pueros consistentes in fornace Babilonica , tametsi illis esset intimè præsens : igitur illa resultantia relationis in hac hypo- thesi non sit necessariò , sed per acci- dens , ac subiude non est intrinsecus adveniens .

CONCLUSIO II.

SEx ultime *Categorias* sunt respectus extrinsecus advenientes. Ita Doctor locis supra citatis.

Probat. Non sunt entia absoluta, nec relativa intrinsecus advenientia: ergo extrinsecus.

*Probatur antecedens quoad pri-
mam partem.* Si illæ sex ultimæ ca-
tegoriæ dicerent pro formalí entita-
tem absolutam, optimè possent præ-
cise concipi sine ullo ordine ad aliud:
sed illud fieri nequit; non enim con-
cipi potest actio, v. g. sine ordine &
tendentia agentis ad passum; & sic de
ceteris, ut patebit in sequentibus:
ergo, &c.

Repones, quod esti sex ultima præ-
dicamenta, concipi nequeant absque
ordine ad aliud; inde non est con-
sequens, quod sint puræ relationes;
nam scientia non potest intelligi sine
ordine. ad scibile, nec visio sine
ordine ad visibile, nec potentia que-
vis sine ordine ad actum & obje-
ctum suum, hæc tamen, ut conve-
niunt, omnes Philosophi, non sunt
puræ relationes, sed entia absoluta
igitur idem dicendum est de sex
postremis prædicamentis.

Respondeo paritatem esse nullam, nam aliundè constat, minimum eni-
m effectibus formalibus & naturis ipsar-
rum rerum, quæ hujusmodi ordi-
nem dicunt ad aliud, eas esse qua-
litates & facultates eximias, non au-
tem simplices relationes, quæ om-
nium entium sunt minima: secùs
autem de sex postremis prædicamentis
quorum finis est connotare diversam
habititudinem rerum earumque va-
rium respectum, vel ad locum vel
ad tempus, &c.

Probatur secunda pars. Nimirum
quod non sint relationes intrinsecus
advenientes, quia positis fundamentis
& terminis necessariò non resultant:
posito enim igne combustivò & stupā
combustibili, non resurgit relatio
agentis ad passum: sed ultra requiri-
tur utriusque ad invicem approxima-
tio: quâ etiam facta, potest adhuc
impediri talis relationis resultantia,
ut contigit in fornace Babilonicâ, ex
quâ tres innocentes pueri in mediis
flammarum injecti, corpore & vesti-
bus illæfis & intactis evaserunt.

Dices. Relatio ex suâ ratione for-
malis dicit esse ad, id est, refert unum
ad aliud, atque sex ultima prædicamen-
ta non dicunt esse ad, sed esse in;
Ubi enim facit rem esse in loco,
Quando in tempore, *Situs* disponit
partes in locis, &c. Ergo non sunt
relationes.

Distinguo majorēm. Dicit esse ad
terminum tantum, *Nego*: dicit esse
ad terminum, & esse in fundamento,
Concedo: & similiter distingui minore,
Nego conseq. *Actio* enim tam
benè refert agens ad passum seu effec-
tum, & *Passus* passum ad agens
& *Obstaculus* ad locum, & sic de
ceteris; quâli paternitas refert pa-
ternem ad filium.

Dices 2. Si omnia postrema præ-
dicamenta essent relationes extrin-
secus advenientes, sequeretur quod
ea convenient in aliquâ ratione
communi, ac proinde non essent
suprema genera, sicque non essent
decem prædicamenta: at falsum con-
sequens; igitur & antecedens.

Respondeo primò negando seque-
lam majoris: enim vero si cōvénien-
tia in aliqua ratione communi effi-
ceret, quominus aliqua genera essent
suprema & prædicamenta, sequere-
tur hæc tantum duo esse nimirum

Rij

substantiam & accidentem; sicut enim omnes substantiaz quantumvis genere diversae conveniunt in ratione generalissimâ substantiaz communis, nimirum in ratione per se subsistendi, ita omnia accidentium genera, putâ quantitas, qualitas, relatio, &c. conveniunt in ratione communi accidentis, videlicet in modô inhærendi.

Respondeo 2. rationem prædicamenti non repeti ex respectu ad aliquid superius, sed ex ordine ad inferiora, quæ sibi invicem subordinata & in aliquò communi convenientia efficiunt eniūm seriem ab aliis entibus omnino diversam. Cum autem hæc ratio in postremis prædicamentis inveniatur, mirum videri non debet, quod et si illa convenientia in ratione communi accidentis & relationis extrinsecus advententis, nihilominus distincta efficiant prædicamenta.

Dices 3. omnis relatio ex suâ ratione formalis tendere debet in aliud, & totum illius est unum ad aliud referre; sed talia non sunt postrema prædicamenta; nam actio & passio sunt quidem fundamenta relationum, non autem sunt relationes; enim verò si essent veræ relationes deberent esse mutuæ, tales autem esse nequeunt; relationes enim mutuæ sunt simul naturâ, actio autem & passio non sunt simul naturâ, nam actio prior est passione, sicut agens prius est passo, actio quippè est actus activi & passio actus passivi, actum autem est causa passivi ideoque est prius illò. Similiter tempus & locus quæ durationem & consistentiam corporum denotant formaliter sunt aliquid absolutum: situs etiam, qui est partium ordinatio aliquid absolutum importat: igitur postrema

prædicamenta non sunt quid respectivum.

Nego minorem & ad singula illius probationis momenta respondeo, i. actionem & passionem esse veras relationes; actio enim est id, quod agens ad passum ordinatur, sicut passio id quod passum agens respicit: sunt etiam mutuæ & simul naturâ, ab eis enim valet subsistendi consequentia; si enim sit actio, necessum est pariter quod sit passio; & licet activum in ratione causæ vim productivam & effectivam habentis, prius naturâ sit passio; non tamen est prius in ratione causæ actu & de factô agentis, & vim suam inexerentis; proindeque actio non est prior passione. Idem dicendum de ceteris: nam locus tametsi inmaterialiter sit aliquid absolutum; tamen formaliter respectum denotat: est enim connotatio superficie ambientis ad rem quæ ambitur & clauditur ipsâ superficie, in hâc enim connotatione præcisè consistit relatio *Vbi*; hæc autem connotatio formaliter est aliquid respectivum; similiter *Quando* denotat cœxistentiam rei ad tempus dœurrentis; hæc autem cœxistentia ad aliud est formaliter respectus. *Situs* pariter nihil aliud est quam coordinatio partium corporis locati respectivè ad locum hæc autem coordinatio est formaliter respectus. Vides igitur omnia postrema prædicamenta, si præcisè accipiuntur, nihil praeter relationem importare.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid, quotplex, & qualis sit Actio, & Passio.

 ONSENTIUNT omnes Philosophi, *Actionem & Passionem* esse accidentia, quibus res formaliter denominantur Agentes, aut Patientes: sed quæ sit earum entitas & ratio, quatenus utraque diversum à cæteris prædicamentum instituit; an scilicet sint quid absolutum, aut respectivum, adhuc sub judice lis est. Quale tamen hâc in controversiâ ferendum sit judicium, ut innotescat.

Notandum 1. cum Doctore Subt. in 4. d 13. q. 1. n. 23. nomen *Actio* esse æquivocum, & quinque diversas involvere significaciones. 1.

Actio mitur pro operatione cuiuslibet poten-
quique ria vitalis, quales sunt visio, volitio
varias &c. & h̄c sensu actio est qualitas. 2.
Pro respectu producentis ad produc-
tum; sic pater dicitur causa productiva
filii. 3. *Pro respectu Inducientis ad*
inductum, vel educientis ad eductum;
sic calidum dicitur causa productiva
caloris in aqua. 4. *Pro formâ productâ*,
quatenus involvit respectum ad id à
quo producta est; sic calor ab igne
productus in aqua dici potest illius ac-
tio. 5. *Pro Respectu transmutantis ad*
transmutatum, qualis est inter ignem
calefientem, & aquam calefientem:
ignis enim transmutat, & illa trans-
mutatur de frigida in calidam; qua-
liter *Actio* accepta à Gilberto Porre-
tano definitur, *Actio est secundum*
quam in illud quod subjicitur agere
dicimur.

Agens *diversos* *n. 10.* tres illos respectus, quos Agens
babet dicit ad productum, ad inductum, &

ad transmutatum, esse diversos; quia respectus iplis correspondentes ex parte patientis, sunt diversi. Etenim *Prod. Etum* refertur ad agens tanquam inducens à quo recipit totum suum esse primariò & per se: sic filius refertur ad Patrem. *Inductum* verò refertur ad agens à quo recipit etiam totum suum esse; sed secundariò & per accidens: ignis enim primariò & per se intendit producere formam suam in ligno, quia omne producens primariò & per se intendit producere sibi simile; sed cum non possit talis forma ignis introduci, nisi expellatur forma ligni: nec hæc expelli, nisi accidentia conservativa illius destruantur; nec hæc destrui nisi per accidentia contraria; ideo ignis secundariò intendit producere calorem suum in lignum, quô pulsantur accidentia illa formæ ligni conservativa. *Transmutatum* autem refertur ad agens, tanquam ad id à quo recipit, non quidem esse simpliciter, sed secundum quid, videlicet ratione formæ quam agens in eo produxit; sic aqua calida refertur ad ignem, non secundum substantiam & entitatem suam, sed ratione caloris ab igne in ea producti.

Notandum 2. Cum eodem ibidem diversos *n. 10.* tres illos respectus, quos Agens babet dicit ad productum, ad inductum, &

Tres illi se iterum bifariam considerari, scilicet respectus in factò esse; quia referunt auctus iterum bifariam jam est productum, inductum, & considerantur transmutatum: vel quatenus referuntur ad id quod incipit produci, induci & transmutari. Priori modò dicuntur respectus in factò esse; quia referunt auctus iterum bifariam jam est productum, inductum, & considerantur transmutatum: vel quatenus referuntur ad id quod incipit produci, induci & transmutari. Priori modò dicuntur respectus in factò esse; quia referunt auctus iterum bifariam jam est productum, inductum, & considerantur transmutatum: vel quatenus referuntur ad id quod incipit fieri; cùs, vel quia referunt agens ad id quod fit aut extrinsecus incipit fieri. Priori modò, sunt respectus intrinsecus advenientes; quia necessariò resultant ex positis extrémis, & ut sic, non ad prædicamentum *Actio*.

sionis, sed *Relationis* revocantur : Posteriori verò non diffiteor eos esse respectus extrinsecus advenientes ; quia non resultant ex positis extremis sed necessariò requiritur ad eorum originem aliqua conditio extrinseca ; potest enim esse ignis inductivus & calor inducibilis in lignum, absque eo quod sit respectus inducentis ad inducendum, & transmutantis ad transmutatum, si nempe extrema non jungantur invicem, vel si agens ab extrinseco præpediatur, ne formam inducat : ut contigit in fornace Babilonicâ.

CONCLUSIO I.

ACtio (quatenus hoc prædicamentum instituit) non est accidens absolutum, sed respectivum extrinsecus adveniens. Hæc est Doctoris in 4. d. 13. q. 1. n. 5. & Prima pars sic ex eo potest probari. Omne accidens absolutum, non est à se, ergo ab aliquo ; non per emanationem ; ergo per productionem. Ergo si actio sit accidens absolutum, producitur per aliam actionem, & illa per aliam, & sic processus in infinitum. Hæc enim ratione Arist. 5. Physic. probat ad actionem non posse fieri motum.

Ac^otio non est accidens absolutum : atqui actio necessariò afficit subjectum per ordinem ad passum, omne enim agens est aliquid agens : sicut fieri nequit, ut aliquid sit productum, & non ab aliquo ; ita fieri non potest, ut producens non sit alicujus producens : Ergo aliquis non potest denominari agens, nisi per ordinem ad aliud : Ergo actio, à qua denominatur agens, eum ordinat ad aliud : Ergo non est accidens absolutum.

3. Omne accidens absolutum conservari potest in subjecto cui inest independenter ab alio subjecto : sed actio conservari nequit in agente nisi dependenter à passo ; sicut enim nihil est passum, nisi per respectum ad agens ; ita è converso nihil est agens nisi per ordinem ad passum. Ergo destruccióne passo, agens non est amplius formaliter agens, quia nullum est agens nisi respectu illius quod sit, aut quod factum est ; non autem respectu illius quod nihil est.

4. Si actio esset aliqua forma absolute, consistet vel in agente, vel in paciente : at in neutro sic absolute consistere potest ; non quidem in agente ; quia inde sequeretur, quod agens priùs mutaretur per formam absolutam, quām ipsum passum mutaretur ab ipso agente ; passum enim non potest mutari per agens, nisi priùs agens pro aliquo instanti sit affectum actione ; non potest autem affici aliquā formā absolutā, priùs quām agat, quin pro illo priori instanti mutetur intrinsecè & realiter, nam inquit Doctor: si actio est forma absoluta & nova in agente, necesse est, quod habeat aliquod suscepitivum, quia non est per se subsistens, tunc enim nihil aliud diceretur formaliter agens per ipsam, sicut nec aliquid dicitur formaliter quantum, per quantitatē separatam : suscepitivum autem habet aliquam potentiam susceptivam, vel passivam respectu susceptibilis : Ergo activum antea actionem erit in potentia passiva ad actionem, & quod habet potentiam passivam quandōque sub privatione, ne, quandōque sub formā, mutetur propriè : Ergo sequitur propositorum, quod agens propriè mutetur. Ita Doctor ; absurdum autem est, n quod agens dicatur mutari realiter

„ prius quam influat in passum; nam
„ agens & patiens formaliter sumpta
„ sunt simul naturā; igitur &c.

Non etiam posset illa forma consistere in passo, quia, ut prosequitur Doctor, non potest aliquod passum pati secundūm formam de genere quantitatis vel qualitatis, quin simul duratione, & forte prius naturā secundūm formam absolutam alterius generis: scilicet secundūm actionem, quae ponitur forma absoluta alia à qualitate, & quantitate consequens videtur inconveniens, maximè de forma priori & posteriore, quod non possit subjectum pati secundūm formam absolutam priorem, nisi patiatur secundūm formam posteriorem, quae non est propria passio prioris, patet, quia albedo potest manere in subjecto post actionem transeuntem; sic ergo probata est hæc negativa, quod actio ut ponitur genus distinctum contra alia novem genera, non est forma absoluta nova, neque in agente neque in paciente.

Dices. Nulla relatio potest esse complementum & ultima perfectio facultatis, seu potentia activa, sed actio est ultima perfectio & complementum facultatis operativæ; omnis enim facultas & potentia activa est propter actum: igitur actio non potest esse relatio.

Distinguo majorem. Nulla relatio secundūm se præcisè considerata & seclusò terminò potest esse complementum & perfectio facultatis & potentia activa, Concedo: quatenus includit terminum, Nego; sic visio, elicito v. g. solitariè sumpta non est equidem complementum potentia vivæ; sed tantum ut includit & secum importat ipsum actum videndi, impropriè visio dicitur.

Probatur 2. pars. Actio constituit prædicamentum à cæteris diversum: sed illud instituere nequit, nisi quantum est respectus extrinsecus. *Probatur*, illud non instituit quatenus est accidens absolutum, quia non est talis, ut mox dictum est; neque prout est respectus intrinsecus; quia hoc prædicamentum non esset diversum à prædicamento relationis. Ergo illud tantum instituit ut est respectus extrinsecus.

CONCLUSIO II.

*A*ctio est respectus extrinsecus adveniens, quod producens, inducens, aut transmutans referuntur ad id quod producitur, inducitur, aut transmutatur aītu. Hæc satis superque patet ex præcedenti; & per hanc definitionem, hoc prædicamentum evidentiter à cæteris secernit, constabit singulas illius particulas poni-

Dices 1. Doctor loco supra citato n. II. exprestè afferit respectus productus ad productum, & inducentis ad inductum esse intrinsecus advenientes, & solum respectum transmutantis ad transmutatum esse extrinsecus advenientem. Ergo prædicta conclusio ipsi adversatur.

Nego conseq. & ad antec. dico Doctorem ibidem loqui de relatione productentis & inducentis ad id quod productum aut inductum est; non autem de relatione ad id quod producitur, aut inducitur, ut patebit singula illius verba attente & accurate ponderanti: prior est quidem intrinsecus adveniens, posterior vero non ita, ut dictum est in 3. notabili.

Dices 2. Omnis relatio est in fundamento quod refert: sed ex Arist. l. 3.

220. DE ACTIONE ET PASSIONE.

de anima, C. i. circa medium, actio non est in agente, sed in passo. Ergo non est respectus. Deinde omnes Philosophi communiter dividunt actionem in *Immanentem & Transuentem*.

Ergo censent saltem actionem transuentem agenti non inesse; sed in passum transfluere, ac consequari eam non esse relationem agentis ad passum.

Actio est in agente non verò in passo.

Resp. concessā maj. dist. min. Actio sumpta pro productō, inductō, aut transmutatō; vel pro illō motu, quō aliquid producitur, inducitur, aut translucatur, est in passo, *Concessā*. actio sumpta pro illo accidente, quō aliquid formaliter denominatur, agens est in passo, *Nego*: Nam, ut ait Doctor ibidem. n. 9. *In eodem est respectus & fundamentum: sed potentia activa qua est fundamentum actionis, est in agente. Ergo & actio. Item in eodem non sunt respectus oppositus saltem ad idem. sed respectus Passonis est in passo. Non ergo in eodem est respectus actionis passionis oppositus. Item in quocunque est forma aliqua illud est simpliciter tale secundum formam illam; hoc est, cui inest forma denominans, ei pariter inest denominatio. Omnino enim (inquit Doctor) irrationabile videtur, quod forma sit in aliquo, & non constituat ipsum formatum secundum ipsam.* Ergo actio non est in passo, alioquin passum denominaretur agens, quod est ridiculum. Unde concludit Doctor, quod actio est respectus extrinsecus adveniens, & in agente ut in subjectō: in forma autem; qua dicitur potentia activa ut in fundamento proximo. Similiter passio dicit respectum oppositum correspondentem isti, & in passo ut in subjectō, & potentiam passiva, ut in fundamento proximo.

Dices 3. Prius est effectum produci quam causam dicere respectum ad

illum. Ergo actio quam producitur; non consistit in respectu. Antecedens constat; omnis enim relatio est posterior fundamento & termino, cum ex eis resulet.

Transeat Antec. Nego conseq. & ejus probationem distinguo: relatio per quam non dicitur produci terminus, est èo posterior, Concedo: per quam ille dicitur produci, Nego; actio autem est respectus, per quem dicitur produci terminus; unde non debet èo esse posterior: sicut à simili vulgo Theologi afferunt paternitatem divinam non presupponere Filium productum, quia est id quō dicitur produci.

Dices 4. Ex Aristotele lib. 5. Metaphys. cap. 15. Relationes secundi generis habent pro fundamento actionem & passionem; igitur actio & passio non possunt esse relationes, fundatum enim relationis non est relatio.

Respondeo 1. In nostris principiis negari posse consequiam: nam ut diximus una relatio potest esse fundatum alterius relationis.

Respondeo 2. Negando antecedens; nam, ut dictum est in conclusione tertiarū præcedentis questionis. secundæ, fundamenta relationum secundi generis, ex mente Doctoris, non sunt actio & passio, sed potentia activa & passiva. Nec obstat quod ibidem Doctor affirmit *actiones se habere tantum ad relationes, sicut prævias dispositiones*, non enim propterè negat actiones & passiones esse propriè dictas relationes extrinsecus advenientes, sed docet hujusmodi relationes esse veluti prævias dispositiones necessariò prærequisitas in fundamento: ut ex eo resulant relationes secundi generis, quæ sunt intrinsecus advenientes: sic v. g. actio generativa est veluti necessaria dispositio-

Non
omnis
relatio
debet
esse pos-
terior
suo ter-
mino.

tio ut, ex vi generandi resultet relatio paternitatis.

CONCLUSIO III.

Actio generaliter dividitur.
1. In incrementam & creatam.
2. In actionem ad intra & ad extra.
3. Creatio ratione ordinis dividitur in naturalem & supernaturalem.
4. Ratione Subiecti in quo est, dividitur in immanentem & transeuntem: prior manet in eodem principio, à quo proficiuntur, v. g. intellectio, volitio, &c. posterior transit ab agente ad patiens, ut calefactio quæ a igne transit in aquam. 5. Ratione durationis dividitur in instantaneam, quæ fit in instanti v. g. illuminatio aëris: & Successivam, quæ fit successivè v. g. calefactio aquæ. 6. Ratione Terminorum, dividitur in Substantialem, cuius terminus est Substantia producta v. g. generatio: & in Accidentalēm, cuius terminus est accidens v. g. dealbatio. 7. Ratione Principiū, dividitur in Artificialem, cuius principium est ars cum natura v. g. citharistatio, & in Naturalem, cuius solum principium est natura, ut attractio ferri à magnete. 8. Ratione Fundamentorum, quod ipsa refert ad aliud, dividitur in Producentem v. g. generatio, creatione, &c. in inducentem, ut calefactio & in Transmutantem, de quibus in 2. notabili.

Ex his collige Passionem, rectè sic posse describi, *Passio est respectus exterioris illius quod producitur, inducitur aut transmutatur ad id quod producit, inducit, aut transmutat.*

Logica

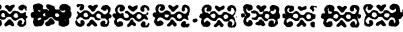
6. Ratiorone fundamenti in producentem, in-

ducēt, in
transmutan-

Dua sum
præcepta
pue actio-
nem &
rationis
& pas-
sionis
proprie-
tates.

Cum enim Actio & Passio sint correlata; una per oppositum alterius regere innescit & distribuitur; unde totuplex assignari potest Passio, quo- totuplex Actio nunc sicut assignata.

Actionis, & Passionis proprietates duæ assignantur ab Arist. 1. Est, habere contraria; calefactio enim, & frigefactio sunt contraria. 2. Est suscipere magis, & minus, calefactio enim est modò intensior, modò remissior. Hæc autem proprietates non conveniunt ipsis propriè, sed solum ratione fundamentorum. Calefactio enim v. g. dicitur contraria frigefactioni, quia illa ad calorem, hæc ad frigus terminatur; frigus autem & calor opponuntur contrariè, & suscipiunt magis & minus. Hæc tamen proprietates non omniactioni conveniunt, nam illuminatio non habet contrarium, & generatio non suscipit magis & minus: neque etiam convenienter soli actioni & passioni, ut constat quippe cum præcisè convenienter qualitatibus, quæ sunt earum fundamenta.

QUÆSTIO TERTIA.

Quid & quotuplex sit Quando, Ubi, Sicut & Habetus.

Dicitur Auctor traduntur à Philosophis de quatuor ultimis categoriis, nec sufficiunt ad legitimas quæstiones de singulis instituendas: unde eas hac unicâ quæstione explicandas aggredimur.

Norandum 1. Quando, seu tempus, duobus modis accipi posse. 1. considerante duratione motus seu entis successivi; & hoc modo consideratum pertinet ad Physicos. 2. Pro respectu rei

93

222 DE RELIQUIS CATEGORIIS.

temporaneæ ad ipsum tempus , qui respectus vocatur quando ; quia ut cognoscatur quo tempore aliquid existit vel extitutum sit , quæstio fit per quando.

Locus pariter b:fa-riam consideratur.

Notand. 2. Locum sumi pariter duob: modis. 1. Pro superficie immobili corporis ambientis , & de hoc agitur in Physica. 2. Pro respectu rei locatæ ad locum , & loci ad rem locatam ; qui respectus vocatur ubi , quia rei locatæ locus queritur per quæstionem , ubi est.

Situs sumitur tribus modis.

Notand. 3. Situm considerari tribus modis. 1. Pro ipso loco , in quo res dicitur esse sita & collocata. 2. Pro ordine & dispositione internâ partium corporis , ratione cujus una pars unipotius quam alteri necditur ; sic adorandum Christi corpus in venerando Eucharistia Sacramento dicitur habere situm , quia caput collo , non pedibus immedietè unitur , & omnes ejus partes sunt invicem ordinatae. 3. Sumitur pro respectu quem partes corporis dicunt ad partes loci , ita ut una pars locati sit in unâ , & alia in aliâ parte loci , de quô solùm hic agimus.

Habitus etiam tribus modis usurpatur.

Notand. 4. Habitum suini pariter tribus modis. 1. Pro qualitate acquisitâ difficile mobili , de quâ actum est in prædicamento qualitatis. 2. Pro veste & indumento hominum , animalium , &c. de quibus hic non agimus. 3. Pro respectu rei vestitæ ad vestem : & vestis ad rem vestitam.

ipsi coexistentem : ita ut duplex sit re^{inter} latio , una rei temporaneæ ad tempus , alia temporis ad rem tempora-neam.

Adverte 2. Hos respectus esse rationes formales quibus tempus , & res temporanea dicuntur coexistere ; proindeque non resultant ex coexistentiâ illorum , cum sint ipsam coexistētia ; ideòque non supponunt , sed ponunt res simul coexistentes. Proinde non resultant ex positis extremis , sed est ipsam extremorum compositio seu coexistentia.

Dividitur autem Quando , seu rerum duratio , generatim in *Increatam* quæ est æternitas soli Deo propria : & in *Creatam* , quæ rebus creatis congruit. *Creatarū* rursus dividitur in *Successivam* , ut tempus ; & in *Permanentem* , quæ subdividitur in durationem *fīne carentem* , ut duratio Angelorum & animarum Rationalium , quæ licet habeant initium , non tamen habebunt finem suæ durationis , & hæc dicitur *Æternitas* : & in durationem finem habentem , qualis est duratio lapidis , &c. de quibus fusiū agemus in Physicis.

Divisio categorica Quando

CONCLUSIO II.

Ubi est respectus extrinsecus adveniens inter locum & rem locatam : ita Doctor , lib. 2. Sent. dist. 2. quæst. 9. & 4o dist. 13. quæst. 1. Probatur: quod formaliter est aliquid respectivum , & necessariò non exsurgit positis extremis , est respectus extrinsecus adveniens ; sed ubi est formaliter aliquid respectivum , nec necessariò exsurgit ex positione extre-morum : igitur , &c. Major constat ex dictis , minor etiam patet quoad secundam partem. Evidens enim est,

CONCLUSIO I.

Quando est respectus extrinsecus inter temporis durationem , & rem in tempore durantem. Hæc descrip-tio patet ex dictis.

Est relatio mutua est reciprocum inter tempus , & rem

quòd inter Petrum Parisiis existentem & Romanum, non exsurgat relatio ubificationis seu præsentiae Petri Romæ : tame si utrumque extreum existat in rerum natura. Probatur verò *prima pars* ; nimirum quòd *ubi* non sit aliquid absolutum, sed respectivum ; tū quia intelligi non potest aliqua res esse alicubi, nisi pariter concipiatur habere coexistentiam ad locum in quo est : sed illa coexistencia est quid respectivum ; igitur, &c. Tū quia ut aliqua res censematur esse præsens alicui loco satis est, quòd cum ejus entitatem præsente concipiatur respectus præsentia & habitudinis illius ad locum, nec alia forma absolute requiritur, ut censematur aliquid formaliter præsens ; ad quid enim illa deserviret : tū denique, quia inquit Doctor : *Deus posset facere lapidem non existente aliquo alio corpore locante, & lapidem existentem separatum ab omni alio corpore* : quia posset illum facere extra universum, & utroque modo non esset in loco, & tamen esset idem secundum omne absolute in se : per nihil igitur absolute in se, necessariò requiritur esse in loco, sed tantum habet necessariò potentiam passivam, qua possit esse in loco, & hoc posito loco in existentia actuali, & positâ præsentia ejus respectu alicujus corporis locantis. Itaque positâ re extensa in loco pariter extenso, nihil aliud præterea videtur requiri, ut dicatur esse formaliter in loco, quam ille respectus extrinsecus adveniens inter ipsum locum & tecum locatam.

Situs est respectus intrinsecus adveniens inter partes rei locatae, & partes loci invicem speciali modo dispositas : hæc patent ex dictis.

Dices : Res locata habet suas partes speciali modo ordinatas ad partes

loci, vi suæ locationis : ergo *locus* & *situs* non distinguntur.

Diff. antec. Res locata habet suas *Discr-*
partes ordinatas ad partes loci ratione *menubus,*
ubificationis, *Nego* : ratione situatio-*& situs.*
Concedo : per *ubi* enim res dici-
tur esse in loco simpliciter, nullà ha-
bità ratione ad dispositionem partium
ejus : per *Situm* autem dicitur habere
suas partes tali vel tali modò disposi-
tas : unde sicut *Ubi* circumscripti-
vum supponit extensionem rei locatae
& loci locantis, ita *Situs* supponit
præsentiam rei locatae in loco.

Ex his collige *Situm* distingui realiter ab *Ubi*: potest enim mutari situs sine ubi, & ubi sine situ. Aliquis enim manens in eodem loco, potest habe-
re varios situs, v. g. in eodem sug-
gestu modò sedere, modò stare, &c.
potest etiam eodem in statu perma-
nens v. g. sedens in curru pergere ab
unò loco ad alium, quòd in calu mu-
tabit Ubi, non tamen situm.

Ubi dividi potest 1. in Naturale & *Divisio*
Violentum ; prius est juxta, posterius *catego-*
est contra rerum inclinationem. 2. in *rie ubi*
locum *Sursum*, *Deorsum*, & *Sinistrorsum*. 3. in *Circumscriptionem*, *De-*
finis & *Eucharisticum*. Primum competit rebus corporeis extensis,
qua ita ponuntur in loco, ut una pars
uni parti loci, & alia alteri respon-
deat. Secundum competit rebus non
extensis & impenetrabilibus, v. g.
Angelis, animæ rationali, &c. Ter-
tium competit adorandò corpori
Christi Jesu in Sacramentò Altaris.

Situs autem distribui potest in
Adaquatum, seu totius corporis, ut *Divisio*
stare, sedere, procumbere ; & in *In-*
adequatum seu partis, ut *erectio ca-*
categocio
pitis, *flexio digitii*, &c. Uterque sub-
dividi potest in situm *contra naturam*,
ut habere pedes *sursum*, caput *deor-*
sum : Et *secundum naturam*, ut ha-
tus.

ss ij

bere caput sursùm , &c. Et præter naturam , ut habere caput inclinatum.

tur ab extrinseco ; cujus conditionis defectu , lana ovis , capilli hominis , folia arboris nequeunt dici habitus.

*Divisio
catego-
ria ba-
bitus.*

CONCLUSIO III.

Habitus , est respectus extrinsecus adveniens rei vestitæ ad vestem , & vestis ad rem vestitam .

Ad hoc autem ut aliquid dicatur habere rationem Habitūs , quatuor tuor re requiruntur . 1. Ut sit aliquid corpori- quirun- teum , cuius defectu , qualitates spiri- aliquid tuales animam exornantes , dici ned- dicatur queunt fundamenta relationis habitus . 2. Ut non sit pars seu essentialis , ratio- seu integralis rei habentis ; ratione nem ha- cujus , cutis , ossa , sanguis , &c. non bitus . sunt habitus . 3. Ut res habita corpori circumponatur actualiter , cuius de- fectu , vestis in arca non dicit respectum habitus ad vestitum . 4. Ut res habita non insit à natura , sed adjunga-

tur ab extrinseco ; cujus conditionis defectu , lana ovis , capilli hominis , folia arboris nequeunt dici habitus . Habitus dividi potest in Indumentum & Ornamentum . *Indumentum* considerari potest vel ratione vestimenti , vel ratione rei vestitæ . *Rationes vestimenti* , est vel domesticum , ut esse pileatum : vel militare , ut esse loriciatum : vel Pontificium , ut esse sacrâ Insulâ redimitum . *Ratione autem rei vestitæ* , dicitur respectus , vel totius corporis ; ut esse togatum , armatum , &c. vel tantum respectu unius partis , ut esse calceatum , galeatum .

Ornamentum similiter consideratur , vel ratione totius , ut esse prætiosis & novis vestibus amictum ; vel ratione unius partis ; ut esse annulatum , coronatum . Varii apud varias nationes sunt habitus modi ; sed qui logicos spectat unus solùm ; nimirum respectus ille extrinsecus qui intercedit inter rem vestitam & vestem .

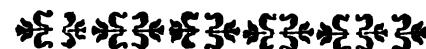
DISPUTATIO TERTIA.

De Post-prædicamentis.

D evidentiorem intelligentiam eorum quæ in prædicamentis edocuerat Aristoteles , Postprædicamenta subjugxit ,

in quibus quinque disputat ; scilicet de variis modis quibus res dicuntur : 1. Opponi , 2. moveri , 3. simul esse . 4. Prius aut posterius esse , 5. possideri seu haberi : quæ omnia sequentibus in questionibus examinabimus .

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & quoruplicia sint opposita.

OTANDUM I. Opposita universim ea dici , quæ *sunt op-* simul cohaerere non *possunt* : quamobrem usurpantur vel *latissime* , quatenus idem significant ac *distantia & diversa* , sive interim repugnantiam habeant ad invicem sive non ;

qualis oppositio propriè dicitur rerum diversitas & distinctio , quo sensu species & differentiae ejusdem generis dicuntur interdum oppositæ : vel minus latè pro iis , quæ non solum diversitatem ab invicem important , sed etiam quamdam repugnantiam ut invicem cohærent ; sic duæ differentiae idem genus contrahentes reverâ dici possunt oppositæ , quia in una eademque specie simul reperiiri nequeunt . Opposita in hac posteriori usurpatione rursùs dicuntur esse duplicitis generis , quorum aliqua *impropriè* videlicet invicem pugnant , alia verò *strictè* & *propriè* . Priora sunt , quæ sic pugnant invicem , ut simili modò etiam cum tertio pugnant ; sic homo ita repugnat brutis , ut simili ratione etiam cum plantis & aliis entibus non cohæreat ; tam enim homo non potest esse planta , lapis , &c. quām bos , leo , canis , &c. & hæc dicuntur *disparata* : alia verò pugnant invicem strictè & propriè , ita quod similem repugnantiam cum aliis non habeant ; sic calor ita pugnat cum frigore , ut simili ratione non pugnet cum siccitate & humiditate .

Opposita in hac ultima acceptione iterū dicuntur duplia ; alia enim sunt *complexa* , alia verò *incomplexa* . Prior oppositio est inter duas orationes seu propositiones , qualis est ea quæ intercedit inter has propositiones , *Omnis homo est animal* : *nullus homo est animal* . Incomplexa autem oppositio & simplex ea est , quæ repetitur inter duos terminos , seu duas res speciales quæ sic invicem pugnant , ut simili ratione cæteris rebus non adversentur . De priori oppositione sermo erit in secunda parte logicæ , de posteriori verò hæc est agendum .

Notandum 2. Oppositionem incomplexam impropriè dictam solito describi à Philosophis .

Oppositorio est pugna seu repugnatio duorum terminorum *simplicium* , *quorum neuter simil modo pugnat* cum ullo also in eodem genere oppositionis & sub eadem ratione . Dicitur *repugnantia* duorum terminorum *simplicium* : ut per hæc oppositio distinguatur ab oppositione complexa , quæ est inter propositiones quæ plures terminos complectuntur ; additur *quorum neuter* , &c. ut distinguantur opposita à disparatis , quæ quidem inter se aliquo modo pugnant , sed non ita speciali , ut similiter cum alio pugnare non possint . Hinc homo & equus non dicuntur propriè oppositi , quia licet sibi mutuo quodammodo repugnant ; non tamen homo magis pugnat cum equo , quām cum asino , aut bove , &c.

Subditur in eodem genere oppositionis . Quia licet calor & frigus v. g. habeant oppositionem contrariam inter se maximam , potest tamen calor magis repugnare non calori , quām frigori ; quia calor repugnat non calori contradictoriè , frigori verò solum contrariè .

Dictum tandem sub eadem ratione ; quia virtus & vitium v. g. in eodem genere moris & per ordinem ad rectam rationem , seu ut sunt habitus morales , pugnant maximè ; & tamen in genere Physicō , seu secundum entitatem naturalem , & per respectum ad actus ad quos inclinant , non opponuntur maximè oppositione ; siquidem potest assignari aliquid quod magis pugnet cum vitiō quām virtus : nimirum aliud extremum vitium : Avaritia enim v. g. plus opponitur prodigalitas , quām liberalitas ; Avarus enim erogat ; prodigus omnia largitur , liberalis autem cum utroque convenit , partim enim retinet , & partim erogat .

Oppositiō pro- Notand. 2. Oppositionem proprię dictam esse quadruplicem. Prima, prię di- est eorum quæ *contradictorię* oppo- quadru. nuntur, v. g. homo, non homo. Se- cunda eorum est quæ *privativę* op- ponuntur, id est, quorum unum est negatio alterius, ut *visus* & *cæcitas*. Tertia est eorum quæ *contrarie* op- ponuntur, ut *albedo* & *nigredo*. Quar- ta, est eorum quæ *relative* seu per relationes opponuntur, v. g. pater opponitur filio per *paternitatem*, & filius opponitur patri per *filiationem*. Sic autem colliguntur hi quatuor oppositionis modi. Oppositorum terminorum, vel uterque est *positivus*, vel alter non est *positivus*. Si uterque sit *positivus*: vel alter est *relativus*, & sic unus alteri *relativę* opponetur, ut pater & filius; vel uterque est *ab- solutus*, & sic unus alteri opponetur *contrarię*, ut *albedo* & *nigredo*. Si verò terminorum alter non sit *positivus*; vel opponetur alteri *privativę*, ut *visus* & *cæcitas*; vel opponetur *negativę* seu *contradictorię*, ut *homo* & *non homo*.

Hec di- visio non est univoca nec ge- nera. Notandum 4. Hanc divisionem nec esse generis in species, nec univoci in univocata; nihil enim est commune realiter & univocè enti *positivo* & *ne- gativo*, enti *reali* & *rationis*: atqui *Contradic̄tio* & *Privatio* sunt *negationes* & *relationes rationis*, ex eo, quod unum extremorum non sit *reale*: con- traria autem & relativa oppositio sunt inter extrema *positiva* & *realia*.

CONCLUSIO I.

Oppositiō *contradictoria* est *re- pugnantia duorum terminorum*, quorum unus est simpliciter negatio alterius. Dicitur 1. *Repugnantia duo- rum terminorum*, in quo conveniē-

cum aliis tribus speciebus oppositionis & differt à propositionibus contradic̄toriis, quæ non sunt termini; sed solum propositiones inter se pugnantes.

2. *Quorum unus est negatio alterius*, per quod differt à *privativa oppositio- ne*, in qua unum non negat simpliciter, sed solum privat alium, similiter & à *contraria ac à relativa quæ sunt inter terminos positivos & reales*: sed ad evidenter intelligentiam hujus descriptionis.

Adverte cuni Doctore in 1. d. 28. *Triplex* 9. 2. oppositionem contradic̄toriam *discri- men op-* in hoc à ceteris distingui. 1. Quia fit *posi- tio- nis con- tradic- toria à ceteris*. inter ens & non ens simpliciter, pri- vativa inter ens & non ens secundum quid, ceteræ verò inter entia realia. 2. Contradic̄tio in hoc scernitur à contrarietate & relatione, quod hæ sint inter duo entia *positiva*, illa autem inter *positivum* & *negativum*; à pri- vatione verò distinguitur, quod contradic̄tio simpliciter ponat, vel, des- truit *subjectum*; verum enim est de quolibet assertere quod vel sit *homo*, vel non *homo*: Privatio verò des- truit tantum aliiquid *subjecti*.

Hinc advertendum est, duplēcēt esse negationē, unam quæ dicitur *ex- tra genus*, alteram quæ dicitur *in ge- nere*. Prior est negatio alicujus termini sine ullō respectu, ad quodcumque *subjectum*, ut non *ens*, non *homo* &c. Posterior est negatio alicujus formæ respectivæ ad aliquod *subjectum*, ineptum ad formam, ut negatio *visus* in la- pide. Ex quibus apparet discernen- ter negationē proprię dictam, & privationem formaliter acceptam, quod privatio sit *carentia* formæ in *subjecto* apto ad eam formam susci- piendam; negatio verò sit *absentia* formæ vel ab omni *subjecto* vel à sub- jecto inepto ad illam formam: priva- tio dicit priorem *carentiam*, contra-

dictio verò posteriorem importat, est enim inter ens & non ens.

Dices. Non ens non potest opponi enti, quia non ens nihil est, igitur oppositio contradictoria non est inter ens & non ens.

Distinguo antecedens. Non ens non opponitur enti positivè, concedo; negativè, nego, & sic nego conseq. tametsi enim non ens non possit positivè opponi enti, quia non est aliquid positivum; nihil tamen impedit quoniam minus opponatur negativè enti; siquidem non homo opponitur negativè homini; nam *v. r. v.* est dicere negationem hominis oppositam esse ipsi homini.

Adverte 2. cum eodem Doctore in comm. l. 10. Metaph. c. 3. n. 4.

Contradictoriè opposita nullum prorsùs medium admittunt; quodlibet enim est vel homo; vel non homo: cætera verò admittunt medium, vel secundùm formam, ita ut inter duas formas oppositas aliqua sit media: sic v. g. inter albedinem & nigredinem median: rubedo, paledo, &c. vel secundùm subiectum, ita ut assignari possit aliquod subiectum, cui neutra pars oppositionis privativæ, contrariæ, aut relativæ conveniat; Lapis enim v. g. nec est videns, nec cæcus; nec est æger, nec sanus; nec est pater, nec filius: ergo (inquit Doctor) et si inter visum & cæcitatem, inter ægritudinem & sanitatem, inter paternitatem & filiationem nulla mediet forma, tamen mediare potest aliquod subiectum, cui neutra illarum conveniat:

Oppositiō contradicitoria est omnium maximam. contradictionem nulla mediet forma, tamen mediare potest aliquod subiectum, cui neutra illarum conveniat: contradictionia verò utrōque modō carent inmediō; non enim est aliqua forma media, nec aliquod subiectum de quō non verificetur alterum contradictoriorum; quidquid enim existit, aut est homo v. g. aut non homo.

Hinc facile patet oppositionem con-

tradictoriā esse omnium maximam; quia est inter ens, & non ens. Secundūm locum tenet privativa, quæ est inter ens & privationem entis in eodem subiectō: Tertium locum tenet relativa oppositio, quæ est inter duo entia, quæ nec simul nec successivè possunt esse in eodem subiectō: Ultimum denique tenet contraria, quæ est inter duo entia quæ saltem successivè possunt esse in eodem subiectō, ut calor & frigus, in eadem aquâ, inò & in gradu mediocri possunt esse simul; ut calor & frigus in aqua tepida.

CONCLUSIO II.

*O*ppositio privativa est repugnantia duorum, quorum unum est privatio alterius quod à natura debet inesse. Dicitur 1. *Repugnantia*, per quod convenit cum ceteris oppositis: cætera adduntur ut distinguatur ab illis. 1. Quidem à contradictoriis in quibus unum non est privatio, sed negatio alterius. 2. à relativis & contrariis, in quibus extrema sunt positiva & realia.

Addidi autem quod à natura debet inesse, ut innoteat subiectum non posse dici privatum formâ, quæ ex naturâ ei non debebatur; sic lapis propriè non dicitur privatus visu, quia visio à natura non competit lapidi: sed ad evidentiorēm hujus descriptionis intelligentiam.

Adverte 1. Privationem posse dici quadruplicem: Prima est, quæ reperitur in subiecto non apto ad formam secundūm suum genus; sic lapis (licet impropriissimè) dici potest, *privari visu*, quia est species substantiae inanimatae, cui visio (cum sit actus vitalis) competere nequit. 2. Est

in subjecto apto ad formam secundūm genus, sed non secundūm speciem: sic talpa dicitur privari visu in quantum est animal, quia visio est actus animæ sensitivæ, qui animalibus debet esse communis, sicut & anima sensitiva; sed non dicitur privari in quantum est talis species animalis, quia visio non convenit talpis à nativitate. 3. Est in subjecto apto & secundūm genus & secundūm speciem, sed non secundūm tempus ad formam recipiendam: sic anus edentula dicitur privari dentibus, quia est subjectum aptum ad habendas dentes; at infantes recenter nati, non censentur privari dentibus; nec catuli dicuntur cæci: quia dentes infantibus non convenient staciam post nativitatem; nec visio catulis, nisi post novem dies à nativitate. 4. Denique est privatio formæ debitæ subjecto secundūm genus, speciem & tempus, ut cæcitas in homine; & hæc maximè propria privatio, cæteræ autem impropriæ privationes dicuntur. Rem istam paulò aliter explicat Doctor in 1. dist. 28. quæst. 2. num. 3. cuius verba, quoniam Nuperus quidam asserit nos perpetuam interpretari, describenda duximus, ut æquus rerum estimator judicet, an à mente Doctoris simus alieni: „ Privatio etiam, „ inquit, potest multipliciter distin- „ guiri, in privationem propriæ dic- „ tam; putè quando aliquid caret „ illò, quod natum est habere, & „ quando, & ut oportet, &c. & in „ privationem communiter dictam; „ scilicet quando aliquid caret illò, „ quod natum est habere, non tamen „ secundūm conditiones prædictas: „ & adhuc communius quando caret „ illò, quod ipsum natum est habere; „ non secundūm se, sed secundūm „ genus; sicut talpa dicitur cæca,

„ quia visio, quâ privat per cæci- „ tam, non repugnat animali se- „ condūm genus, licet repugnet tal- „ pa secundūm se; & istò modò, „ tantò generalius aliquid diceretur „ privatum, quantò habitus cuius est „ privatio, natus est competere com- „ muniori convenienti ipsi privato, „ putè communius diceretur priva- „ tum aliquid, quod non habet il- „ lud, quod natum est sibi compete- „ re secundūm rationem corporis, „ quâm cui natum esset competere „ secundūm rationem corporis ani- „ maci: & adhuc communius quod „ natum esset habere secundūm ra- „ tionem substantiæ, quam quod na- „ tum esset habere secundūm ratio- „ nem corporis: & communissime, „ si natum esset habere illud secun- „ dum rationem entis. Exemplum „ primi, si lapis dicitur esse inanima- „ tus & privari animâ, hoc est, quia „ convenit sibi secundūm rationem „ corporis, cuius animatum est dis- „ ferentia. Exemplum secundi, si „ cut Angelus dicitur incorporeus. „ Exemplum tertii, sicut omnis cre- „ atura dicitur imperfecta, non quia „ nata sit habere omnem perfectio- „ nem in suo genere, sed quia habe- „ re omnem perfectionem, non re- „ pugnat enti, quia uni soli enti con- „ venit esse simpliciter perfectum.

Adverte 2. hoc Aristotelicum ef. *Quoniam* fatum c. de oppos. n. 2. à privatione do à ad habendum non datur regressus, ab- priva- solutè & generaliter loquendo esse fal- tione ad batti- fissimum. Dico, *absolutè*, quia per tum de- potentiam divinam cæcis visum, clau- turre- dis gressum, mortuis vitam redditam gressus. & in ultimo judicio reddendam esse sacra Scriptura, Fides, & Sanctorum historiæ quamplurimæ testantur. Di- co etiam *generaliter*, quia ut docet Doctor. in 4. dist. 43. n. 13. à priva- tione:

tione quarundam formarum ad habi-
tum earum, naturaliter fit regressus. v.
g. ab amissione scientiæ per morbum
& ignorantiam, ad eamdem scientiam
fit regressus per studium, sicut & ab
amentiâ ad usum rationis; à tenebris
ad lucem; ab otio ad laborem; à som-
no ad vigiliam, &c.

Qualis à privatione ad aliam formam fieri vel non fieri adbabitur possit regressus naturaliter, advertendum est, hunc regressum distinguiri posse duplē, nimirū ad eamdem formam specie, sed non numerō, vel ad eamdem numerō. Insuper regressus cogitari potest, vel immediatus, vel mediatus: immediatus, quando videlicet nullā interpositā rerum mutatione eadem recurrit forma, quæ fuerat desperita: mediatus verò dūm variis interpositis mutationibus, eadem repetitur forma, si non numerō, saltem specie, quæ fuerat desperita. His prælibatis, dico 1. Posse naturaliter fieri regressum mediatum ad eamdem specie formam; nam mortuo homine, v. g. ipsius cadaver in terram convertitur, quæ eō impinguata & foecundata, plantam potest gignere, hæc edere fructus, quibus homo pastus sanguinem efficiet, ex sanguine semen, & ex semine aliud humanum corpus generabit. Dico 2. naturaliter fieri posse regressum etiam immediatum ad alias ejusdem speciei formas; sic aqua calefacta pristinum frigus, non idem numerō, sed specie nullō modō repetit, & idem specie lumen: hic tamen regressus fieri non potest ad omnes formas, maximè in privationibus quæ facultatem auferunt; neque enim cæcus potest recipere visum, nec surdus auditum, etiam solā specie distinctum, multò minus naturaliter poterit eadem numerō recurrere forma per re-

Logica.

gressum vel mediatum vel immmediatum. Dico 3. virtute divinâ fieri posse regressum immediatum à privatione ad eamdem numerō formam, sic per miraculum cæcis visus, auditus surdis, & vita mortuis restituta esse, non solum Sacra testantur eloquia, sed etiam Historici Ecclesiastici.

CONCLUSIO III.

*O*ppositio Contraria, est Repug-
nancia duorum Accidentium po-
sitivorum qua sub eodem genere posita condi-
maxime distant, & ab eodem subjec-
tō sese expellunt, nisi alterum illorum
subjecto insit à natura. Ex quâ defini-
tione colligi possunt conditions ad
perfectam Contrarietatem. Prima est
ut sint Accidentia, non autem subs-
tantiae, cui, ut diximus, nihil est con-
trarium. Secunda, ut sint positiva,
quô contraria distinguuntur à contra-
dictoriis & à privativis oppositis. Ter-
tia, ut illa accidentia sub aliquo ge-
nere proximō aut remotō conveniant;
sic calor & frigus convenient in gene-
re proximō naturalis potentia & im-
potentia; albedo & nigredo in eodem
genere proximō coloris: at temperan-
tia & intemperantia convenient qui-
dem sub genere remotō habitus; non
convenient autem in aliquo genere
proximo, quia virtus est genus pro-
ximum temperantia, vitium autem
est genus proximum intemperantia.
Quarta, ut invicem maxime distent,
non quidem distantia locali, sed spe-
cificâ & differentiali, per quod sibi
mutuō ita repugnant, ut non possint
alia duo sub eodem genere posita ma-
gis pugnare. Albedo enim & nigredo
v. g. ita pugnant invicem, ut simili
modō non pugnent cum quovis alio
colore. Quinta, ut se mutuō ab eodem

T

subjecto possint expellere alterutro ex his duobus modis, scilicet, vel *formaliter*, & per solam effectuum formalium incompossibilitatem; vel *effectivè*, & per veram actionem oppositam & repugnantem. Albedo & nigredo v. g. sese expellunt formaliter, quia earum effectus formales; qui sunt albiticare & nigrificare sunt incompatibles; subjectum enim idem non potest simul esse album & nigrum. *Calor* autem & frigus sese expellunt effectivè seu per actionem; sic calor ignis producit in aqua alium calorem destrutivum frigoris. *Sextò* denique additur, *nisi alterum tenaciter insit à natura*; fieri enim potest ut accidens aliquod à natura congenitum, ita tenaciter subjecto adhæreat, ut ab eo nulla vi naturali possit amoveri, ut calor ab igne. Unde non est necesse ad contrariam oppositionem, ut extrema eid; subjecto possint inesse successivè & ab eodem sese expellere; sicut egrediè nota*Doctor in 4. d. 40. q. 13. n. 13.* alias calor ignis non esset contrarius frigori; nec albedo nivis nigredini corvi; imò nec albedo quæ huic inest subjecto, contraria foret nigredini istius subjecti, quia eidem successivè non insunt; nec consecutiæ ab eodem subjecto sese pellere possunt. Unde *expulsio* contrariorum intelligenda est secundùm eorum speciem, non autem secundùm individuum; ita ut calor secundùm se frigus expellat, & è contra, non autem hic calor ab hoc frigore pellatur.

An autem contraria possint simul eidem subjecto inesse, in gradibus remissis aut intensis, nec ne, hic nodus solvetur in Physica.

Quinque solitò numerantur affectiones contrariorum ex Aristotele: *Prima* est, quòd bonum sit tantum contrarium malo; è contra *vero* ma-

lum est contrarium omni bono simul & alteri malo; siquidem virtus soli virtio pugnat, vitium autem non tantum virtuti opponitur, sed alteri virtio; quia prodigalitas, v. g. non solum opponitur liberalitati, sed etiam avaritiae. *Secunda*, si unum contrarium existit, necesse non est, ut alterum simul existat, sed sufficit quòd istud sit possibile, albedo enim non solum est contraria nigredini existenti, sed etiam possibili. *Tertia*, quando unum contrariorum est in aliquo subjecto, fieri non potest naturaliter, ut aliud contrarium in eadem subjecti parte existat, nam mutuò sese expellunt ab eodem subjecto. Dixi in eadem parte subjecti, siquidem subjectum aliquod totale, putò homo, potest simul habere calorem & frigus, albedinem & nigredinem, &c. in diversis sui corporis partibus. *Quarta*, quòd contraria idem subjectum respiciant, vel genere vel specie, sic sanitas & corpus sunt circa idem animal. *Quinta* denique, quòd contraria admittant aliquid medium inter se per exclusionem extremonum; quia v. g. liberalitas, quæ mediat inter prodigalitatem & avaritiam, utrumque vitium excludit; liberalis enim non potest dici partim avarus & partim prodigus si consideretur moraliter, benè verò si consideretur physicè; nam physicè avaritia & prodigalitas aliquò sensu convenient cum liberalitate; liberalis enim aliquando erogat, sicut prodigus; aliquando autem retinet sicut avarus: at avarus retinet quando non decet, prodigus verò dat quando non decet, unde erogatio prodigi & retinentia avari, turpitudinem important quam liberalitas moraliter aversatur, unde moraliter convenient. Admittunt etiam medium ex parte subjecti, quia sive

aliqua subiecta, quæ non sunt susceptiva alicujus contrarii, sic substantiae spirituales non sunt susceptivæ caloris & frigoris, albedinis & nigredinis, &c. Admittunt etiam medium ratione forma; nam calor viridis non habet aliquid admixtum candoris vel nigroris, ut constat ex ejus origine; viride enim non sit è fusco adjectione nigredinis vel albedinis, sed ex utriusque expulsione.

CONCLUSIO IV.

Oppositi Relativa, est *Repugnancia* duorum relationum respectu ejusdem termini. Dico respectu ejusdem termini; potest enim fieri ut quis habeat relationem paternitatis solum, vel relationem filiationis solum; vel utramque simul: Adamus enim fuit pater omnium hominum, sed nullius filius, ultimus homo qui ante mundi consummationem generabitur, erit filius, & non pater: & ille qui modò est pater, habet simul paternitatem respectu filii quem genuit, & filiationem respectu illius hominis à quo genitus est; sed fieri nequit ut respectu unius & ejusdem, aliquis dicatur pater & filius; alioquin deberet produci ab eo quem ipse produxit, quod implicat.

Ex his collige, Oppositionem formaliter sumptam, esse relationem in extremorum naturis fundatam; sicut enim similitudo idè dicitur relatio, quia concipi nequit absolute nisi per ordinem ad aliud, simile enim est alicui necessariò simile; ita pariter, oppositio concipi nequit nisi per ordinem ad aliud; omne siquidem oppositum est alicui oppositum.

Opposi-
tio for-
maliter
est rela-
tio.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quot sint Priorates, Simultates, Motus, & modi habendi.

CONCLUSIO I.

Quinque sunt modi quibus aliquid dici potest alterò prius, Res alia-
qua dicta
potest
bis verbis expressi.

*Tempore, naturâ, prius ordine, disci- prior
& honore altâ*

*Causaque causatô dicitur esse prior. quinque
Declarantur. I. Aliquis dicitur al-*

*terò prius Tempore, quia est illò an- 1. Tem-
tiq[ue]rior; sic pater est prior filio. pore.*

*2. Na-
turâ.*

*z. Nat-
uraliter.*

*3. Ordine, quod prius in disciplinis 3. Ordin-
tradi & doceri debet; sic in Rhetorica, ne.*

*proœnium est prius narratione; in
Grammatica, rudimentum prius
despauterio, &c.*

4. Honore, quod præstat aliis dignitate; sic Curati Vicariis; Decani Curatis; Episcopi Decanis; Summus Pontifex Episcopis, priores sunt honore & dignitate.

*5. Causatione; causa enim prior est 5. cau-
effectu ab eâ producta, si non prio- salitate.
ritate temporis & durationis, ut sol-
v. g. qui non est prior tempore, illu-
minatione à se productâ; saltet est*

T. ij

prior prioritate causationis & suppositionis, quia effectus supponit causam à quâ procedit, sive illa causa sit Efficient, ut pater est prior filio: sive Finalis, sicut sanitas est prior medicina in intentione: sive Materialis aut Formalis, quâ ratione omnis pars componens est prior suô totô. Hæc autem prioritas aliquandò etiam extenditur ad causas materiales objectivas; sic objectum dicitur præcedere scientiam, & meritum prius esse mercede.

Idem dicendum de Posterioritate, nullum enim prius, quin sit posterior, unde tot sunt modi Posterioritatis, quot Prioritatis.

dentes, ut esse simul ordine, honore, &c. Tùm etiam alii varii, ut esse simul in loco, in officio, in studio Philosophico, &c.

CONCLUSIO III.

Ex ab Aristotele numerantur modi species. Scilicet Generatio quæ est progressus seu accessus formæ substantialis ad materiam; ut introductio formæ ignis in lignum.

Corruptio, quæ est progressus ab esse substantiæ, ad non esse ejusdem; ut discessus formæ ligni à ligno.

Accrescio, quæ est progressus à minori quantitate ad majorem: ut dum puer in virum adolescit.

Diminutio, quæ est progressus à majori quantitate ad minorem; ut dum senex contrahitur ad minorem Quantitatem.

Alteratio, quæ est progressus ab una qualitate ad aliam; ut dum partes de albo fit niger.

Latio, quæ est progressus ab uno loco ad alium; ut dum homo ambulat.

Probatur hanc divisionem esse legitimam. Tot enim motus species assignari debent, quot modis fieri potest transitus ab uno ad alterum; atqui quinque modis potest fieri talis transitus, ut constat ex superiori declaracione. Ergo, &c.

CONCLUSIO IV.

*O*cto sunt modi habendi aliquid, quidquid enim haberi potest, se habet. 1. ad modum qualitatis, ut scientia. 2. ad modum quantitatis, ut altitudo. 3. ad modum indumenti, ut vestis. 4. ad modum ornamenti, ut

Res dici possunt esse simul tribus modis.

TRes sunt modi simultatis scilicet, 1. Simultas temporis. v. g. duo pueri eodem tempore nati. 2. Simultas naturæ, quorum existentia unius colligi potest ab existentia alterius, sic paternitas colligitur à filiatione, & filiatio à paternitate. 3. Simultas divisionis, sic duæ species idem genus dividentes dicuntur esse simul. Hæc autem simultates solum à Philosophis numerantur; licet aliquid tot modis dici possit simul cum altero, quot modis dicitur prius, aut posterior. Hæc autem ut tenaciùs & faciliùs memoriaz mandentur, his versibus perstringuntur.

Tempore dico simul quorum generatio nunc est.

Quæ convertuntur dicimus esse simul.

Suntque simul species genus unum distribuentes.

Præter hos modos simultatis, plures alii excogitari possunt, tum reliquis modis essendi prius correspond-

annulus. 5. ad modum partis, ut manus. 6. ad modum contenti, sic lagena vinum habet. 7. ad modum dominii, ut pecunia. 8. ad modum societatis, ut habere condiscipulum.

Monet tamen Aristoteles alios occurrere posse habendi modos, quos pro libito quilibet excogitare potest.

APPENDIX.

De Definitione.

DISSEGUIMUS hactenus de simplicibus terminis ad rectificandam primam mentis operationem (quæ est simplex & nulla rerum apprehensio) deservientibus; nunc de Complexis (inter quos primas obtinet *Definitorio*) pauca sunt evolvenda. Quoniam autem *Definitione* ab aliquibus Philosophis ad secundam mentis operationem; ab aliis vero ad primam reducitur, ut levissimum hoc dissidium compesceremus, hanc de *Definitione* appendicem, pri-
mam inter & secundam Logicæ partem inscribere placuit.

Definitionis nomen, indicat illam orationem Logicam quæ rei veritatem explicat: metaphoræ ducita est

ab agrorum finibus, qui sicut suis limitibus definiuntur, & secernuntur; sic res quilibet intra paucos suæ definitionis terminos continetur, & à qualibet alia segregatur. *Bifariam* accipitur. 1. Quidem objective pro re, quæ objicitur & proponitur intellectui cognoscenda. 2. Formaliter

pro illo mentis aequo rei naturam experiente. *Duobus* modis conficitur, interius scilicet per internum mentis conceptum rei naturam notificantem; & exterius per voces & verba eamdem

interius expressam naturam propalan- & ex-
tia. *Duplex* distinguitur, *Nominis* *terna*.
scilicet & *Rei*. *Definitione nominis*, que *explicat* rem pro ut coimunter signifi-
ficiatur tali nomine, nec accuratam *vet rei*.

eius expositionem investigat. Hæc fit præsertim tribus modis. 1. per Ethy-
mologiam, ut si dicas *lapis est subs. tio no-*
tantia, qua solet ladere pedes dum *minis*
itter agitur. 2. per Expositionem, ut *bus mo-*
si dicas homo est nomen dissillabum dis-
masculini generis, & sertia declina-
tionis. 3. per Accidentia, ut si dicas
homo est species: hæc autem compe-
tere potest, tam enti, quam non
enti; tam reali, quam fictitio; tam
positivo, quam negativo, ut docet
Doctor in 4. d. 1. q. 2. n. 2.

Definitione rei est oratio, qua laten-
tem ejus naturam involvit & explicat. *Defini-*
tio rei *est tri-*
plex. Hæc est triplex, 1. *Essentialis*, 2.
accidentalis, 3. *accidentalis & essen-*
tialis simul.

Prima est, quæ rem explicat per ejus partes essentiales sive physicas, id est, materiam & formam; qualis est hæc, *homo est compositum ex cor-*
pore organico & anima rationali; vel metaphysicas, id est, genus & differ-
entiam, v. g. *homo est animal ratio-*
nale: prior dicitur essentialis physica, posterior essentialis metaphysica voci-
tatur.

Secunda est, quæ rem indicat per proprietates, v. g. *homo est animal* *risibile*; vel per effectus aut efficaciam, v. g. *ignis est substantia combustiva, calefactiva & illuminativa*; vel per certam accidentium conge-
tiem, quorum singula seorsim cum re definita non convertuntur; univer-
sa vero collectivè sumpta, videntur habere vim alicujus proprietatis, qua-
lis est hæc, *ignis est elementum sie- cum, calidum*; calor enim & siccitas seorsim sumpta, non sunt proprieta-

Defini-
sionis
etbi-
mon.

Duplex
est defi-
nitio
objec-
tiva sci-
licet &
forma-
lis.

Forma-
lis ite-
rūm du-
plex,
interna
scilicet

tes ignis, quia ille aëri & hæc terræ etiam competit, at calor siccus soli igni ex elementis tribuitur.

Tertia est, quæ rem exprimit per partes essentiales & proprietates, aut accidentia simul, v. g. homo est animal rationale, & scurivumbipes, &c. & hæc dicitur essentialis per additamentum.

Duplex modus inves-
tigandæ de-
finitionis es-
sentialis, à priori scilicet
& à posteriori, seu per descensum &
per ascensum. Primo modò, intellectus sensuum beneficio rem definitio-
nis es-
sentia. **dam percipiens, ejus attributa specu-**
latur, & descendens à communiori-
bus ad minus communia, tunc videt
in quo res definienda cum aliis ultimò
convenit, & ab eis ultimò secernitur:
v. g. intellectus percipiens hominem,
videt eum ultimò convenire per ani-
mal, & differre per rationale; deinde
animal & rationale intuetur tamquam
essentialia hominis attributa, & in
hoc intuitu sita est formaliter hominis
definitio.

Secundò modò, intellectus velut ascendit à singularibus ad essentialia: videns enim Petrum & Paulum per sensationem à cunctis entibus non sensitivis discrepare, & cum brutis convenire, videns similiter per rationationem & discursum eos ab omnibus brutis semoveri; tunc inquirit quænam sint principia sensationis & discursus, quibus inventis, gradu scilicet *animalis* & gradu *rationalis*, percipit & intuetur hos gradus, tamquam germana hominis attributa, & hæc perceptio est interna hominis definitio.

Quinque sunt
defini-
tionis
proprie-
ties. Definitionis proprietates sunt quinque. 1. Est quod ei competere possit falsitas aut veritas incompleta, id est, sine affirmatione aut negatione, res enīa definienda vel apprehenditur ab

intellectu qualis est à parte rei, vel non apprehenditur taliter: si primum, definitio est vera, si secundum, est falsa.

2. Est quod nullam includat affirmationem aut negationem, utraque enim enuntiationi convenit.

3. Quod non possit ejus bonitas & veritas demonstrari à priori; nihil enim demonstratur à priori, nisi per aliquid prius, quia essentialia aperit, quā in quaquaque re nihil est prius.

4. Quod possit demonstrari à posteriori, scilicet per proprietates, quæ cum fluant necessariò ab essentialiis rerum, ab eisque sint inseparabiles; eas etiam indicant.

5. Est quod sit medium demonstrationis à priori, quia proprietates demonstrantur per aliquid illis prius: at nihil est prius definitione essentialiæ à qua proprietates oriuntur.

Ad perfectam definitionem, tres principia desiderantur conditions ex parte rei definienda. 1. Est ut res definienda sit realis, quia definitio est oratio notificans naturam rei: ergo quod non habet veram & realem naturam, ut entia rationis, negationes, privationes, &c. non etiam habent definitionem veram & propriam, sed tantum descriptionem.

2. Ut sit unum per se, quia solum ens per se habet veram & determinatam naturam cuius definitio est notificativa; unde entia per accidens & per aggregationem propriè nequeunt definiri.

3. Ut sit res universalis; quia definitio essentialiam rei notificat, essentialiæ autem rerum sunt universales: unde individua quatenus individua, nequeunt propriè definiri, sed quatenus includunt naturam specificam, quæ sola propriè est definibilis.

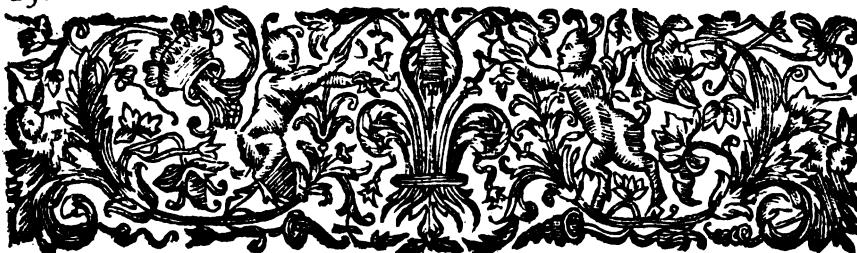
Ex parte definitionis sunt totidem

Tres etiam requiriuntur ex parte definitio*nis*.
 1. Ut definitio sit notior & clarior re definita, quia definitio est explicativa rei definitae, quod autem aliud explicat debet esse illud notius: cuius defectu non valeret definitio hominis, dicendo illum esse *ens humanale*,
 2. Ut sit quia non esset definito notior, nec ejus naturam exprimeret.

3. Ut definitio convertatur cum definito, id est omni soli & semper cum definito conveniat: verum enim est, quod omnis homo sit animal rationale; & quod omne animal rationale sit homo.

3. Ut nihil deficiat aut superfluat ex iis quae necessaria sunt ad notificandam rei naturam. Unde nulla est sequens hominis definitio, homo est animal rationale, vivens, sensitivum, mortale; quia sufficienter cognoscitur esse vivens, &c. dicendo illum esse animal. Si plura desideres, consule Doctorem in 4. d. 1. q. 2. n. 3. ubi post assignatas omnes definitionis leges, tandem concludit, *Quod definitio propriè dicta, est entis positivi, per se unius, realis compositi realiter, universalis, & per se talis.*

SECUNDA PARS LOGICÆ.

SIC U T litteræ sunt clementa syllabarum, & syllabæ verborum ac nominum primordia; ita pariter termini simplices (de quibus egimus hactenùs) sunt enunciationis principia , de qua nunc secundum Aristot. doctrinam & methodum , quædam sunt breviter discutienda. Hæc autem varias sortitur appellatio-nes. 1. enim dicitur *Enuntiatio*, quia per ipsam unum de alio nuntiamus & exprimimus. 2. *Judicium*; quia intellectus noster duobus simplicibus terminis ad suum, quasi tribunal evocatis, de illorum connexione , aut dissentione judicat, affirmando, vel negando unum alteri convenire: hinc affirmatio & negatio , assensus & dis-sensus , compositio & divisio , hæc pariter nuncupatur. Ab Arist. verò dicitur *πρὶ Εργασίᾳ*, seu de *interpretatione*; quia quidquid hæc pars continet, inservit ad latentes animi conceptus apprimè declarandos.

Ut autem servatam hactenùs methodum teneamus , præsentem partem tribus in sectionibus evolvemus ; quarum 1. erit de partibus enunciationis : 2. de natura & speciebus. 3. de ejusdem causis & proprietatibus.

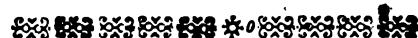

SECTIO PRIMA.

De partibus Enunciationis.

UM duplex sit enuncia-tio , mentalis una, quæ est insensibilis & inter-na; vocalis altera, quæ est sensibilis, & exter-na ac prioris expressiva , hic solùm agimus de sensibili, quæ fit per voces aut scripturas , quibus indiget homo (tanquam animal ad societatem aptum & natum) ut conceptus internos aliis notificet. Cum autem Aristotel. sèpiùs docuerit voces esse signa conceptuum , & scripturas signa vocum ; ad dicendorum evidenter intel-ligentiam , naturam , partes & proprie-tates signi , declarabit.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit signum.

NOTANDUM I. Aliiquid in-ducere posse in cognitio-nem alterius variis , sed potissimum quinque mo-dis , 1. per *disciplinam* , sic præcepto-res suos discipulos ducunt in cogni-tionem *Quin-que sunt modi res ignotas notifi-candi.*

tionem doctrinæ quam profitentur & edocent. 2. Per *ratiocinationem*, quatenus præbet ansam, ut ex sui cognitione aliud per discursum cognoscatur; sic creaturæ Creatorem, proprietates essentiam, & effectus causas, à quibus necessariò oriuntur, indicant. 3. Per *revelationem*, sic Deus nos ducit in cognitionem Mysteriorum captum naturalem transcendentium. 4. Per *propositionem & revelationem*; sic Ecclesia dicit nos in cognitionem articulorum Fidei, ea proponendo & judicando quid sit credendum. 5. Per *representationem*; sic effigies dicit in cognitionem illius quem repræsentat; & de hoc solùm significandi & repræsentandi modo hic agimus.

C O N C L U S I O . I.

*Expen-
ditur
signi
descrip-
tio.*

Signum in genere rectè describitur *Id quod aliud à se potentia cognoscens proximè & immediatè repræsentat*. Dicitur 1. *id quod*, hoc est, ens verum & reale; nam entia rationis non possunt sortiri vim nec rationem signi propriè dici, cum veram non habeant entitatem quæ sit alterius entis indigitat: hoc autem intelligendum est de signo materialiter & entitativè accepto; seu pro re quæ alteram significat, nam signum formaliter acceptum maximè arbitrarium, & ex instituto formaliter est respectus rationis: unde ipsa formalis rerum significatio, quæ pendet ex arbitrio hominum dici potest ens rationis: quamobrem licet oratio, voces, &c. entitativè & materialiter sumptæ sint quid reale physicum, nihilominus tamen quatenus sunt formaliter significativa ex instituto dici possunt ens rationis, tametsi entitativè & mate-

Logica.

rialiter sunt entia verè realia. 2. Additur *aliud à se*, ut immotescat signum in ratione signi debet differre saltem penès nostrum modum concipiendi à re significata; non enim necesse est signum distingui realiter à re significata: etenim nomen *Vox* significat quidem in genere omnem vocem, & secundariò significat seipsum, quasi comprehensam sub illo genere. Similiter fructus venales præ foribus Mercatorum appensi, tam seiplos quām alias ibidem esse fructus venales significant: hæc tamen significatio, quæ res una seipsum & res alias à se distinctas indigitat, est tantum confusa & secundaria, quatenus videlicet in conceptu rei communis includuatur indistinctè & confusè omnia particula ria, quæ illius rationem communem participant; hinc omne signum præcisè & formaliter sub ratione signi acceptum, debet esse distinctum à re significata. Sequitur *potentia cognoscens*, sive illa sit sensitiva sive intellectiva; tam enim intellectus sua habet signa, putat rerum imagines & ideas, quām sensus sua signa sibi vendicat quibus res alias cognoscit: sic canis jejonus ad intuitum frustuli panis aut carnis determinatur ad saltus excrcendos, in quorum mercedem novit sibi panem esse paratum & dandum. Unde D. Augustinus l. 2. de Doctrina Christiana, cap. 2. affir mat, bestias habere aliqua signa, quibus produnt appetitum animi sui, nam & gallus gallinaceus repertò cibò dat signum vocis gallina, ut accur rat, &c.

Addidi autem signanter proximè & immediatè, ut excludantur à ratione signi omnia quæ ducere possunt in cognitionem alterius unò ex quatuor modis assignatis in notabili. Præcep tor enim non immediatè, sed medi-

Vv

antibus documentis, Deus mediante revelatione, creaturæ mediante cursu, &c. ducunt in predictas cognitiones.

Tandem subditur representat, quod intelligi debet non actu, sed virtute; ita ut ad rationem signi non requiratur quod actu represententer, sed quod possit r. præsentare. Epistola enim clausa est signum conceptuum hominis illius qui hanc epistolam scripsit, & tamen actu non representat illos conceptus: unde essentia signi non consistit in actuali significazione, sed in aptitudinali.

C O N C L U S I O I I .

*Signum
est vel
forma-
le vel
instru-
menta-*

Varia sunt signi divisiones. Primo enim dicitur in *Formale* & *Instrumentale*: Prius est illud quod licet incognitum aliud à se potentiae cognoscitivæ representat; quales sunt species intelligibiles & sensibiles, quæ licet non cognoscantur, ducunt tamen in cognitionem objectorum quæ sentiuntur aut intelliguntur. Posterior est illud quod prius cognitum in cognitionem alterius dedit, ut loquela, quæ prius cognosci debet, quam conceptus per eam expressus notificetur. Hinc Apostolus. 1. Corinth. 14. *Si nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus, & qui loquitur mibi barbarus.*

*2. Instrumen-
tale est
vel na-
turale
vel ar-
bitra-
rium.*

2. Instrumentale dividitur in *Naturalē* & *Arbitrarium*. Primum est quod ex sua natura & independenter ab hominum instituto vim habet idem significandi apud omnes nationes: sic gemitus sunt signa latentis doloris, risus signum lætitiae, &c. Secundūm est quod ex solo hominum instituto vim habet aliquid significandi, sic pulsus campanæ, est signum futuræ

lectionis, orationis, prandii, &c.

Adverte tamen rem aliquam posse habere simul rationem signi naturalis & arbitrariorum, ut patet de iride, quæ simul ex instituto divino significat terram amplius non esse cluendam & obruendam aquis; & cum concrescat ex nube torridâ, & brevi solvendâ in pluviam, etiam est signum naturale, imbrex mox futurum denotans.

3. Signum dividitur in *practicum* & *speculativum*: primum est, quod habet vim producendi rem, quam significat; sic Sacra menta novæ legis dicuntur signa practica gratiæ, quia eam producunt ex opere operato. Secundūm est, quod solùm rem aliquam significet, non autem producit: Sic fumus significat ignem.

4. Dividitur in *Demonstrativum*, *Rememorativum*, & *Prognosticum*: primum est, quod rem præsentem; secundūm, quod rem præteritam; tertium, quod rem futuram indigit: quæ tres rationes significandi reperiuntur in superadorando Eucharistia sacramento. 1. Enim recolitur memoria passionis Christi. 2. Mens impletur gratiæ nutritiæ, quæ per species panis & vini significatur. 3. Futuræ gloriae pignus datur.

5. Dividitur in *Personale* & *Impersonale*. Personale seu suppositivum illud est, quod supponitur pro rebus significatis: sic in funere Regum simulacra eorum pro ipsis usurpantur, & in theatro Actor sumitur pro persona quam agit. Impersonale, seu purè representativum est quod tantum significat, non autem sumitur pro re significata: sic hædera tabernæ foribus appensa significat vinum venale, non autem pro eo supponitur.

Adverte 1. Signum arbitriarum Signum esse solam relationem rationis: non arbitriarum est enim connexio naturalis inter hæ-

conficit in relatione rationis. deram & vinum venale, voces & conceptus, pulsationem campanæ & lectionem, aut cœnam quam significat; sed tota aptitudo quam hæ res habent ad talia significanda, merè pendet ex hominum arbitrio, nullumque habent fundamentum reale à parte rei ad talia designanda. *Nam*, ut loquitur Doctor Subt. in 4. d. 1. q. 2. *ista relatio non consequitur fundamentum ex natura rei, quia licet in re sit aptitudo ad signandum effectum signatum; tamen ista signatio non convenit sibi, nisi per actum imponentis.*

Signum autem naturale & formale est realis relatio, quia habet connexionem realem cum re, quam significat v. g. radius cum Sole, fumus cum igne, &c.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid & qualis sit Vox & Scriptura.

ET SI Enuntiatio sit interna mentis operatio, proindè que solis mentalibus terminis præcisè constare debeat; quia tamen conceptus nostros aliis exponere jubet humana societas; vanumque sit nos scire, nisi nos scire hoc sciat alter: hinc est quod internos animi conceptus voce vel scripturâ necessum sit aperire. Unde non incongruum erit de voce & scriptura, enuntiationis vocalis partibus, aliqua hic deliberare; quæ ut notiora sint.

Notandum. 1. Vocem ab Aristot. 2. de Anima c. 8. n. 23. & aliis Philosophis communiter definiri, sic; *Vox eius est sonus animali ore prolatus cum aliqua imaginatione.* Dicitur 1. *Sonus, in quo veluti genericè vox cum cæteris sonis ortis à rebus inanimatis convenit.*

2. *Animalis*, ut distingatur à sonis rerum insensibilium, ut sonus timpani, organi, &c. 3. *Ore prolatus*, hoc est, linguæ, dentium, labiorum & cæterorum instrumentorum ad hoc à natura destinatorum auxiliò formatus.

4. *Cum aliqua imaginatione*, ut distinguatur à sonis ore quidem animalium editis, sed sine imaginationis actu, ut rhonus, qui potius sonus quam vox animalis dicitur. Unde vox triplici modò potest usurpari, scilicet communissimè, communiter & propriè: vox *communissimè*, sumpta est sonus omnis auditu perceptibilis animalis ore prolatus, sive ille sonus significatus sit & articulatus sive non. Vox *communiter* accepta est vox quidem articulata, sed sine ullo conceperit, atque intentione significandi, qualis est vox quarundam avium putà corvi, psittaci, picæ, &c. quæ instar hominum voces articulatas edunt, ita ab hominibus per industriam edotæ, tamen si cùm ingenio careant non percipiunt, quid hæ voces significant: unde Poëta:

Quis expeditis Psittaco sumptu che-re,

Picasque docuit verba nostra con-nari

Majister artis, ingeniique largi-tor venter

Negatas artifex sequi voces.

Vox autem propriè sumpta ea est quæ articulatè editur & cum intentione significandi, qualis est vox hominum, sive Angelorum in corporibus assump-tis; unde

Notandum 2. *Vocem communiter* *dividi.* 1. in *Articulatam* & in *Inarticulatam*: Prior est quæ variis sillabis ita distinguitur, ut litteris scribi possit: *expansive interior* significet aliquid, ut vox *homo*; sive non, ut *Bocard*. Posterior est, quæ nec sillabis distinguitur, nec

Vvij.

litteris exprimi potest ; sive aliquid significet , ut cachinnus ex risu lætitiam cordis indicans ; sive nihil significet , ut russis , sternutamentum quæ quo tamen & similia potius dici debent soni , quām voces.

2. Dividi potest in *Naturalem* , & *Artificiosam* : prior est , quæ à natura cuilibet animali rationali , & irrationali conceditur ; ut passiones suas notificet. Sic natura dedit leoni rugire , bovi mugire , elephanti barrire , asino rudere , porco grunniare , corvo crociare , homini ridere & ejulare , ad lætitiam vel tristitiam significandam. Hæ autem voces à natura inditæ , non sunt articulatæ , ut constat. *Artificioſa* est quæ ab hominibus assumuntur & ordinatur ad significandum hoc vel illud , apud hanc vel illam nationem. Hæ autem artificiosæ voces secundum congruitatem considerantur à Grammaticis , secundum ornatum à Rhetoribus ; secundum autem veritatem à Logicis.

Notand. 3. Quod cum Aristot. I. c. lib. de Interpretatione dixerit voces esse signa conceptuum , & scripturas , signa vocum iis verbis in editione vulgaris que igitur in voce , sunt nota passionum , i. que sunt in anima , que vero scribuntur , sunt nota eorum que sunt in voce , hinc triplex suborta est Authorum sententia. Quidam enim cum Boëtio affirmant vocibus solos conceptus immediate significari : Aliqui contendunt tam conceptus quām res ipsas immediatè vocibus exprimi ; Alii denique suffinent res immediate significari conceptus verò solùm mediæ. Quod ut certius appareat , sic

243

CONCLUSIO I.

*V*oces primò & immediate significante res ipsas , conceptus verò immediatè non ita principaliter. Ita Doctor Subtilis in 1. dist. 27 q. 3. n. 19. ubi hæc & præcipi-
tare significata
habet. *Licet magna altercatio fiat de*
voce , utrum sit signum rei , vel con-
ceptus : tamen breviter conœdendo
quod illud quod significatur per vocem
propriè est res , &c. Quamquāq. q. 2.
super lib. 1. de interpretatione hanc
eamdem difficultatem ex professore
utrimque tractans , liberum cuique
relinquat quam voluerit partem am-
pleandi his verbis , illarum viarum eli-
gatur qua videtur probabilius.

Probatur itaque prima pars Conclusioñis. Voces illud immediate significant , ad quod primò significandum primitus sunt institutæ & impositæ : sed voces non fuerunt primò impositæ conceptibus , sed rebus ipsis ut patet ex 2. cap. Genes. Ergo hæ non conceptus , sed res ipsas immediatè exprimunt. Secundo , si voces immediatè significarent conceptus , sequeretur omnes propositiones esse falsas : Vox enim ponitur in oratione pro suo significato : Ergo si conceptum immediate significet , sensus hujus propositionis , homo est animal , erit , conceptus hominis est conceptus animalis quod nihil absurdius & falsius. Tertio , vox id immediate significat , quod audiens immediatè percipit : sed audiens vocem non immediatè percipit conceptum : sed rem ipsam vocem expressam : non enim conceptum loquenter percipit , nisi dedita operat in illum reflectat dum vocem audit.

Confirmatur. Plures sunt voces quibus nulli conceptus in loquente respondent , putat voces quarundam

avium, dormientium; Aves enim non nullæ ut psittaci, nec non & dormientes interdum humanas edunt voces: in avibus autem & dormientibus nullos esse conceptus liquidum est. *Insuper* mendaces non proferunt voces conceptus suos significantes; aliter enim cogitant, & aliter loquuntur. Ergo voces immediatè conceptus non debent exprimere.

Concep-
sus so-
lum mi-
nus
princi-
paliter.

Pater etiam secunda pars, nimirum, quod voces etiam conceptus designent; nam ut ait Plato in Timæo. *Proprietà sermonis est ordinata com-*
munitio: ut presto fiant mutua voluntatis indicia. Hinc Philo Judæus in libro quod deterior potiori insidetur, sermonem appellat *fratrem mentis*, eumque comparat Aaroni, qui fratris sui Moysis interpres erat. Cui concinit D. Aug. l. 2. de ordine cap. 12. ubi ait rationem docuisse homines, ut quoniam animos suos sentire non poterant, ad eos sibi copulandos sensu quasi interprete uterentur.

Dices 1. Voces sunt institutæ ad significandum res, non nudè & secundum se simpliciter; sed ut à loquente concipiuntur: Ergo conceptus immediatè debent significare.

Nego consequentiam. Ad id enim sufficit, quod conceptus mediatè significet; neque conditio illa ut à loquente concipiuntur, importat causam formalem, quasi conceptus rerum esset ratio formalis, cum objectum percipiat; sed tantum dicit conditionem præsuppositam, sicut sit à pari, dum dicitur, voluntas amat objectum ut cognitum; non quod cognitio objecti sit ratio formalis cur objectum ametur; præcisè enim & formaliter solum amat propter bonitatem: sed cognitio est conditio præsupposita ad amorem; quia voluntas non fertur in incognitum.

Dices 2. Quando unum Signum substituitur pro alio, priùs indigitat id pro quod supponitur, quam rem ab eo significatam: sed voces subrogantur pro conceptibus rerum significativis, ut dictum est in probatione secundæ partis conclusionis. Ergo voces priùs indicant conceptus quam res. *Insuper.* Vox est animi nuntius & interpres; interpretis autem & nuntii est priùs referre verba sibi commissa quam res ipsas sibi mandatas. Ergo, &c.

Distinguo minorem. Voces substituuntur loco conceptuum solum & immediate, *Nego*: substituuntur loco rerum conceptarum à loquente, *Concedo*: Ut autem omnis omnino circa hoc difficultas solvatur.

Adverte posse concedi unicâ & immediatâ vocis significatione simul attingi rem & ejus conceptum; ita tamen ut penes nostrum modum concipiendi, significatio, priùs rem, deinde conceptum attingere videatur, quo & concedere videtur Doctor loco laudato in l. d. 27. ubi ait. *Sunt tamen multa signa ordinata ejusdem significati:* Puta *Litteræ, Vox, & Conceptus*, sicut sunt multi effectus ordinati ejusdem cause, quorum nullus est causa alterius, ut patet de Sole illuminante plures partes medii: *Et ubi est talis ordo causarum, absque hoc, quod unum sit causa alterius, ibi est immediatio cuiuslibet respectu ejusdem cause, quorum nullum est causa alterius, excludendo aliud in ratione cause; non autem excludendo in ratione effectus immediatoris.* Et runc posset concedi aliquò modo effectum propinquiore esse causam respectu effectus remotioris, non propriè, sed propter prioritatem illam qua est inter tales effectus ad causam. Ita potest concedi de multis signis, ejusdem signi-

ficari ordinatis, quod unum aliquò modò est signum alterius, qui dat intelligere ipsum, quia remotius non significaret, nisi priùs aliquò modò immediatius significaret: Et tamen propter hoc unum propriè non est signum alterius. Quibus patet Doctorem concedere, quòd quemadmodum Sol dicitur immediate illuminare omnes omnino aëris partes; ita quod lumen in viciniori parte producētum non sit causa luminis illius quod in parte remotiori producitur; sed utramque luminis partem tam in proxima quam in remota aëris parte Sol ipse producat: Ita dici potest à simili, quòd signum aliquod, putà vox, potest plura significare immediatè, nimirū rem & conceptum: licet penes nostrum modum concipiendi prius rem, quam conceptum significare videatur; sicut Sol videtur priùs lumen suum diffundere in sibi proximiores, quam in remotiores aëris partes.

Itaque conceptus & res quæ vocibus exprimuntur, dici possunt duo termini subordinati in ratione significabili, ita quòd conceptus potius subordinatus rei quam è contrariò, quia priùs cognoscitur res, quæ voce designatur, quam conceptus, qui ipsius rei dum taxat imaginem exprimit, neque enim, voce nomina præcisè sunt imposta rebus ad prodendum animi sensum illius, qui de rebus loquitur, sed principaliter ad res ipsas significandas & distinguendas ab aliis.

CONCLUSIO II.

Scriptura significat vocem scribentis principaliter, & primario; conceptum verò ejus & res conceptas minus principaliter & veluti secundario;

Patet hæc conclusio tum ex dictis in præcedenti; Tum ex autoritate Aristotelis, dicentis, *Ea quæ scribuntur nota sunt eorum, quæ in voce versantur*, quibus asserit scripturam esse significativam vocis nullà facta mentione rerum aut conceptuum. Idem sentire videtur S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 10. ubi ait, *Inventæ sunt litteræ per quas possemus & cum absentibus colloqui: sed ista signa sunt vocum, cum ipse voces in sermone nostro, earum quas cogitamus signa sint rerum.*

Probatur illud principaliter & primario scriptura significat, ad quod designandum præcipue inventa est & usurpata: at scriptura præstrium inventa est ad supplendum ministerium & officium vocis; hunc enim ob finem præcipue scriptura fuit ab hominibus inventa: ut homines absentes invicem possent colloqui, & commercium habere; ita quod scriptura exprimeret, quod voce significarent, si presentes adessent; at si invicem presentes essent res & animi sensa significarent per voces: igitur eas primariò scriptura significat.

Accedit, quòd plures sint voces symnonimæ quæ eamdem rem significant, ut *ensis* & *gladius*, sed qui loco unius scriptæ ex suis vocibus alteram non scriptam substitueret perperam legere diceretur; quia scripturam, ut est, non referret, itamctli eamdem rem significaret; igitur argumentum est quòd scriptura per se & primariò ordinata sit ad voces ipsas representandas, deinde verò res ipsas scriptentis conceptu expressas.

Dices, eodem modò Aristoteles dixit scripta esse signa vocum, quòd dixerat voces esse signa conceptuum: sed ut diximus, voces non significant conceptus principaliter sed res.

Ergo nec scripturæ voces principaliter, sed res significabunt.

Respondeo Aristotelem non ita esse intelligendum, quasi volverit omnitudinem similitudinem & proportionem inter scripturam & voces instituere: sed in eō tantum, quod utraque præter res aliud significet; voces quidem res significant principaliter; scripturæ verò voces.

Quæres 1. Quid sit loqui humanò modò?

Triplex est verbum, mentis & oris. *Respondeo* secundùm S. Augustinum & Doctorem Subtilem, loqui esse articulatā voce proferre quod, mente conceptum est. Unde ut aliquis loquatur, debet tria præstare.

1. Rem mente apprehendere, hinc *verbum mentis*. 2. Voces invenire idoneas ad rem conceptam exprimendam, hinc *verbum cordis*. 3. Denique voces illas exteriùs proferre, hinc *verbum oris* per quod completur perfecta locutio.

Quæres 2. An Voces & Scripturæ vim naturalem significandi habeant?

Respondeo quod non; significacionem enim tantum obtinent ex solò Dei, Angelorum, aut hominum instituto. Patet hæc responso: quæ enim naturaliter significant, eandem omnino significacionem obtinent apud omnes omnino nationes, ut videre est in imaginibus; imago enim hominis v. g. ubique terrarum hominem significat: Item voces inarticulatæ, ut risus, suspiria, gemitus, vim naturalem habent significandi gaudium, aut tristitiam apud omnes omnino nationes: Item fuinus quovis loco significat ignem: At voces non idem significant apud omnes nationes; nam ut ait Aristoteles, *ut non eadem sunt apud omnes homines littera, sic neque voces eadem sunt;* aliud enim idioma, alii characteres

Græcè, Latinè, Hebraicè, & eadem vox lego diversa significat. Λέγω enim Græcè idem est ac *Dico*, Latinè autem *Nego*, idem est ac scripturam aliquam evollo. Imò eadem vox apud eos diversa significat, ut patet in æquivocis; & duæ voces nonnumquam idem significant, ut patet in his vocibus *Ensis, gladius*, quæ etsi diversæ, nihilominus idem significant.

Denique voces antea inauditæ in dies finguntur & significandi vim accipiunt: aliquæ prius antiquatæ innovantur; nonnullæ ætate obsolescent; ac proindè non habent vim naturalem significandi, sed arbitriam: unde Horatius in arte,

Multa renascentur, que jam cecidere; cadentque

Qua nunc sunt in honore vocabula si voler usus

Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Dices 1. Vox à naturâ data est animalibus, speciatim verò homini ad exprimenda sua sensa. Ergo & significatio vocis; alias enim vox ad id esset inutilis.

Nego conseq. Sat enim est, quod homo ingenium & artem à naturâ sic mutuatus, quibus voces ad suos conceptus manifestandos posset sibi comparare & ordinare. Non autem eadem est ratio de brutis animantibus, quæ nisi à naturâ voces significantes exceptissent, nequaquam eas habere potuissent, cum ratione careant. Unde sicut defensio propriæ vitæ dicitur naturalis, quamquam ut Galenius ait lib. I: de usu partium, natura, quæ ceteris animantibus arma vestesque procuravit, hominem incremem & nudum projecit, quia ipsum et invenire potest vestes & arma, quibus vitam tueatur; ita & humana locutio

244 DE NOME, VERBO ET ORATIONE.

dici potest naturalis, quamquam voces naturaliter significandi vim non habeant; sed solum ex hominum instituto.

In statibus. Vox significativa continet in se conceptum rei quem causat in animo audientis: igitur voces sunt naturaliter significativæ.

Negat antecedens. Doctor lib. 2. sent. dist. 42. quæst. 4. num. 27. si enim hoc esset verum, inquit, vox latina significativa moveret intellectum Græci audientis eam, ad conceptum quem exprimit quod falsum est: ideo dico, ait, quod vox significativa, solum est signum rememorativum ad placitum. Unde vox tantum immutat sensum auditus, nec habet causare in sensu, vel phantasiam, vel intellectum, nisi conceptum vocis ex se: auditu tamen immutato, à voce significativâ immutatur phantasia & memoria, & rememoratur res, cui tale nomen fuit impositum, & sic excitat intellectum ad considerationem illius rei, cuius prius habuit notitiam. Alter enim nihil moveret, nisi res cui imponitur prius fuerit sibi nota, & quod ad rem illam significandam imponebatur: & sic reducit intellectum ad actualem intellectu[m] rei priusnotę habitualiter. *Hac Doctor.*

Dices 2. cum Conimbricensibus. Si sermo significativus non fuisset hominibus à naturâ inditus, Attis filius Crœsi ab ortu mutus, cum videret militem in Patrem suum stricto mucrone irruentem, non potuisset naturali impulsu in has voces erumpere *Miles ne occide Crœsum*; uti narrat Plinius lib. 7. naturalis historiae cap. 24. & Solinus c. 7. mutus enim à naturâ, etiam ordinariè surdus est, ac propterea incapax aliquid discendi. Similiter duo pueri ut narrat

Herodotus iussu Psaminitichi Ægyptiorum Regis, inter pecudes educati, ut humanam vocem non audirent, quod demum posset agnoscere quænam vox esset eis à naturâ ingenita; statim ut homines viderunt, *beccus* proclamaverunt, quod apud Phriges panem significat. Ergo vox habet vim significandi à naturâ inditam.

Nego consequentiam. Nec allata exempla quidquam evincunt, cum aut fictitia sint ab aliis historicis non raro mendacibus: vel si vera à Dcō extraordinariè agente hæc ita contigerint; quod autem ordinariè id non fiat patet ipsam experientiâ, quâ constat eos qui Græcam aut Latinam linguam studiò non acquisiverunt, eos nullatenus voces Græcas, & Latinas intelligere, nec ullam earum significationem percipere; quod manifestum signum est vim significandi his vocibus non esse à naturâ insitam. Quod enim hominibus naturale est, cuique debet esse pervium, ut constat ex dictis.

QUÆSTIO TERTIA.

De nomine, Verbo & Oratione.

 *U*moratio Rhetorica in hoc differat à Dialectica, quod Rhetorica palmarum extensa; Dialectica verò pugno contracto videatur similis, nihilque in Logica veritatis indagatrice repertiri debeat, quod ad veritatem indagandam non conducat; hinc sit ut Logici, non octo orationis partes, sicut Rethores, statuant, sed duas tantum, videlicet nomen & verbum, ceteris rejectis, quæ ad ornatum magis pertinent & elegantiam sermonis, quam ad veritatem aperiendam.

Notandum.

DE NOMINE, VÉRBO ET ORATIONE. 245

Notandum est autem discrimen inter hæc vocabula Significare tempus, Significare in tempore, & Significare cum tempore. Primum, est significare speciem, vel spatiū temporis v. g. præsens, præteritum, futurum, diem, mensē. Secundum, est significare aliquid fieri in tempore determinatō, v. g. dormire nocte, prandere ad meridiem. Tertium, est significare aliquid alicui convenire pro determinatō tempore, sic cūm dicitur Petrus studet; significatur studium convenire Petra pro tempore præsenti; Petrus studuit, significatur studium convenisse pro tempore præteritō, &c.

CONCLUSIO I.

Nomen est vox ex instituto significans sine tempore, cuius nulla pars idem separatim significat. Ita Arist. c. 2. de interp. n. 1. Dicitur. 1. Vox, per quod convenit cum verbo tamquam in conceptu generico, & distinguitur à conceptibus & scripturis. 2. Ex instituto: ut distinguitur à vocibus naturalibus & inarticulatis. 3. Sine tempore, per quod differt à verbo quod significat cum tempore; quod per varias inflexiones significat rem fieri in diversa temporis differentia: sic cum dicimus currit, currebat, curret, &c. significamus cursum vel præsentem vel præteritum vel futurum, quod utique nominibus non convenient. Additur cuius nulla pars separata significat: hoc est, non euindem retinet sensum quem habuerat conjuncta, sic tametsi hujus nominis, Dominus, partes sejunctæ, nimirum do & minus aliquid significant: nihilominus non eamdem habent significationem quam habebant conjunctæ; per quod nomen distinguitur ab oratione cuius Logica.

partes, quæ sunt verba & nomina eumdem sensum retinent divisa, quem habuerant conjunctæ; sic Dominus est omnipotens, hujus orationis partes, nimirum Dominus &c. eamdem habent significationem sive conjunctam invicem accipiuntur, sive seorsim.

Dices t. Multa sunt nomina quæ etiam cum tempore significant, sive posteri, maiores, significant præteritum & futurum.

Resp. Hæc non significare cum tempore, sed solùm aliquam temporis differentiam, connotando homines qui in ea vixerunt; significare enim cum tempore, est significare primariò actionem aliquam fieri, secundariò aliud significare tempus.

Adverte nomen dividi communiter in Substantivum, & Adjectivum; quam item in rectum, & obliquum; item in Proprium & Appellativum; item in Finitum quod aliquid determinat & propriè significat, ut homo lapis, Varie &c. & in Infinitum quod indefinitè & confusè quidvis significat præter unum, v. g. non homo, omnia entia confusè significat quæ non sunt hominates. Hæc omnia patent, & repetenda sunt ex grammatica.

CONCLUSIO II.

Verbum est vox ex instituto significans cum tempore, finita & recta: estque eorum quæ de altero discuntur nota. Ita Arist. c. 3. de interp. n. 1. Piores particulæ patent ex præcedenti conclusione, solùmque explicandas sunt posteriores. Dicitur itaque *Finita*, ut excludantur verba nihil determinatè significantia, ut non currō. 2. *Recta*, ut à ratione perfecta verbī arceantur tempora omnia & modi præter præsens indicativi; illa enī

non reddunt orationem veram, aut falsam, nisi quatenus ad tempus praesens revocantur, v. g. Petrus studebit, id est, Petrus erit studens. 3. *Etsique nota eorum qua de altero dicuntur*, id est, verbum est nota connexionis praedicati cum subiecto, v. g. in hac propositione, Petrus est animal, verbum est significat connexionem *animalis* cum *Petro*. Unde quidam advertunt verbum tres praestare vices, nam significat, adsignificat, & consignificat. 1. Significat rem aliquam, sic verbum *amo* significat amorem: 2. adsignificat tempus, scilicet amorem presentem. 3. Consignificat nexus attributi cum subiecto, quando verbum ponitur in oratione: nam *Petrus amat*, v. g. quae idem importat ac *Petrus est amans*: verbum *amo* significat amorem presentem elicitem a Petro, & cum eo conexum.

*Revocandum ex dictis in disputacione de terminis, triplicem huc a Philosophis assignari propositionem, 1. dicitur de secundo adjacente, in qua solum est subjectum cum verbo substantivo, ut Deus est. 2. dicitur de tertio adjacente, in qua est subjectum, attributum & verbum, utrumque copulans, v. g. homo est animal. 3. dicitur de verbo adjectivo, ut cum loco verbi sum, es, est, aliud verbum ponitur per modum adjectivi, v. g. *Petrus ambulat*, id est, est ambulans. In propositionibus autem istis semper verbum significat cum tempore; quia semper denotat aliquam temporis differentiam, in qua aliquid sit ab aliquo vel alicui convenit. Unde licet verbum sum, es, est, nullam propriè actionem fieri significet; semper tamen significat existentiam alicui pro hoc tempore convenire.*

Revocandum pariter ex Grammatica verbum esse multiplex Adjectivum

quod significat aliquid convenire aeterni per modum formæ, ut amo, significat amorem inesse mihi: & *Substantivum* quod significat aliquid per se stans & existens v. g. sum; item aliud personale, ut audio, aliud impersonale, ut radet, &c. ex Grammaticis repetenda.

Verbi
divisio.

CONCLUSIO III.

O Ratio est vox ex instituto significans, cuius partes separata aliquid significant: non ut affirmatio aut negatio, sed ut dictio. Dicitur. 1. Vox ita Arist. c. 4. de interp. n. 1. per quod convenit cum verbo & nomine. 2. Cuius partes seorsim significant, id est, habent eundem sensum quando separantur, ac quando conjunguntur: homo iustus, v. g. est oratio; homo epimus junctus, sive non, semper significat naturam humanam, ad differentiam verborum, & nominum, quoruam si aliquæ partes seorsim significant, non habent eundem sensum ac quando invicem necluntur, nec obstat quod aliquæ videantur orationes quæ unicò vocabulo exprimuntur, nimirum verbo impersonali, puta pluit, grandinat, luditur &c. haec namque & similes orationes resolvuntur in partes, quas implicitè continent, sic verbum pluit, idem importat ac aqua ē nubibus diffuit, unde sicut propositiones de secundo adjacente resolvi solent in propositiones de tertio adjacente, ut paulo ante dictum est, sic plurima sunt impersonalia verba quæ propositionem implicitè continent, & in eam distinctè possunt resolvi: additur non ut affirmatio &c. ut immetescat non requiri ad veram & perfectam orationem, ut aliquid affincer vel neget de aliquo; per quæ oratio quasi præ-

cindit à tribus Logice partibus nimirum definitione, divisione & argumentatione, quæ sunt orationes, quarum duæ posteriores sunt affirmativæ,

Divisio. prior verò non.

oratio-nis. Adverte orationem communiter dividi in perfectam, quæ perfectum sensum generat in audiente, ut *Deus est omnipotens* & in Imperfectam, quæ perfectum sensum non producit in audiencib; sed potius eos suspensos detinet, ut *quos ego!*

Perfecta iterum dividitur in *Enuntiavam*, & non *Enuntiavam*: prior est oratio verum aut falsum significans per affirmationem aut negationem, ut *Deus est opt. max.* posterior est quæ nec verum, nec falsum significat; estque vel deprecatoria, ut *miserere mei Deus*: vel Imperativa ut *audi filia & vide*: vel Optativa, v.g. *utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent*: vel Prohibitiva, ut *noli vinci à malo*: vel Interrogativa, ut *quis ascendet in montem Domini?* Prior vocatur Oratio Logica, quia Logicis competit: posterior verò Oratio Rhetorica, quia Rhetoribus convenit.

Sunt etiam qui orationem distribuunt in orationem cum verbo, qualis est simplex propositio, & in orationem sine verbo, qualis est definitio: insuper oratio sine verbo dicitur fieri, vel per conjunctionem, ut cum dicimus, *Deus & creatura*, vel per ad junctionem, ut *Deus omnipotens*; vel per appositionem, ut *Rex Ludovicus Magnus*: vel per calum obliquum, ut *Servus Domini*: vel per adversarium, ut *eximia virtute præditus*, sed ista & his similia repetenda sunt ex Grammatica & Rhetorica.

SECTIO SECUNDA.

De natura, & speciebus Enuntiationis.

ARRISS nominibus insig-
natur Enuntiatio. 1. enim
quatenus orationi inservit
ad aliud probandum, vocatur *Ante-*
cedens, *premissa* & *propositio*,
quia in diversa una enuntiatio alteram
præcedit, & prima simpliciter propo-
sitionis
sitionis
nomina.
Expo-
nuntur
enuntia-
tionis
nomina.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quoniam sit Enuntiatio.

OTANDUM I. tres tan-
tum communiter assignari tantum
mentis operationes, nimirum sunt
simplex: *etatem Apprehensio*, *Judi-*
cium & *Discursus*. Tot enim sunt mentis,
operationes mentis, quot modi qui-
& que-
sunt.

bus intellectus versari potest circa rem intelligibilem; at illi sunt tantum tres; nam vel intellectus tantum aliquod objectum percipit nihil de eo affirmando aut negando; sive primam operationem exercet, ut cum primo & simplici mentis intuitu percipio hominem, nec quidquam de illo affirmo & nego; vel aliquid de illo affirmat aut negat sine ullo discursu: ut cum affirmo hominem apprehensum esse animal rationale, & sic exercet secundam quae est Judicium, quia intellectus judicat praedicatum hoc convenire huic subiecto: vel aliquid de eo subiecto affirmat aut negat cum discursu, ut cum infero hominem esse risibilem quia est rationalis, & sic tertiam mentis operationem exercet. Unde enuntiatio est operatio quam intellectus unum judicat alteri convenire. Discursus est operatio quam intellectus ex uno pluribusve judiciis aliud dedit.

Notandum 2. Tria ad Judicium, seu Enuntiationem requiri. Primum namque requiruntur duas res, de quibus feratur judicium; sive interim illae inter se realiter distinguantur, ut homo & albedo, dum sit haec Enuntiatio homo est albus; sive tantum formaliter, aut ratione, ut dum sunt haec propositiones, homo est animal, Petrus est Petrus. Secundum requiruntur duo conceptus, & duas apprehensiones duarum illarum rerum. Tertium requiritur Judicium quod intellectus judicat unam ex illis rebus conceptis, & apprehensis alteri convenire. Sic in hac propositione v. g. homo est albus, sunt 1. duas res, puta homo & albedo. 2. Sunt duo conceptus, alter hominis alter albedinis. 3. Est Judicium expressum per verbum est, quod intellectus judicat albedinem inesse homini. Resolvendum est autem hic in quo-

nam horum statuenda sit Enuntiationis essentia, & an Enuntiatio sit una & simplex qualitas, unusque indivisibilis actus, an vero multiplex.

Expenduntur variae enuntiationis definitiones.

Notandum 3. Enuntiationem variè à Philosophis definiti seu describi: Aliqui enim eam definiunt per suas species, dicendo eam esse *Orationem affirmantem, vel negantem unum de altero.* Oratio enim affirmativa & negativa, sunt species enuntiationis in genere. Quod autem nulla sit haec definitio, satis constat; nihil enim per suas species rectè definitur: non enim congruè definiretur *animal*, dicendo illud esse rationale, vel irrationale. Alii cum Aristotele eam describunt per proprietates, dicendo eam esse *orationem verum aut falsum significantem*: qualis autem sit illius definitio essentialis, aperiet.

CONCLUSIO I.

Enuntiatio est mentis operatio in qua unum de altero dicitur. ratiocinante formaliter consistit in judicatio.

Probatur prima pars. Illa definitio est optima, quae sit per genus & differentiam; atque talis est praedicta: Ergo, &c. Major constat. *Min. prob.* per declarationem. Dicitur. I. *Mentis operatio*, per quod tamquam in genere convenit cum Definitione & Argumentatione, quae etiam sunt mentis operationes, 2. *In qua unum de altero dicitur*, per quod differt à simplici apprehensione, quae essentiam rei per simplicem conceptum apprehendit; non autem unum alteri convenire, vel disconvenire judicat, nec indicat similiter & ab Argumentatione, quae unum ex alio concludit & infert per verum discursum.

Dices. Oratio, in quâ unum de alterô dicitur, est affirmativa aut negativa. Ergo rectè definitur Enuntiatio per affirmationem, aut negationem.

Enuntiatio in generaliter est affirmativa aut negativa potest, non verò actu. *Resp.* Esse affirmativam vel negativam potestate, non autem actu & formaliter; sicut animal est potestate solum rationale; unde Enuntiatio in se abstrahit ab affirmativâ & negativâ, sicut animal à rationali & irrationali.

Probatur 2. pars nimis, quod Enuntiatio formaliter consistat in iudicio. Enuntiatio non consistit in rebus enuntiatis, quia est operatio mentis, res autem enuntiatæ non sunt actus intellectus; nec etiâm consistit in conceptibus rerum; quia invenimus enim illi sint actus intellectus; atamen revocantur ad primam mentis operationem. Ergo restat ut Enuntiatio sit in iudicio, seu in illo actu intellectus, quod judicat prædicatum convenire subjecto. Quodquidem iudicium exprimitur per verbum substantivum & affirmativum *Est*: Res enim dicuntur conjungi & componi, dum una alteri inesse dicitur; separantur autem, cum una alteri inesse negatur.

Quare an hæc Compositio & Divisio sit rerum, aut Conceptuum.

Respondeo formaliter esse compositionem rerum; est enim compositio eorum, quorum unum alteri inesse affirmamus: Atqui non afferimus conceptum conceptui; sed rem rei inesse; sic v. g. dum dico *homo est animal*, mens non est conceptum hominis esse conceptum animalis; sed rem ipsam quæ dicitur homo, esse eam ipsam, quæ dicitur animal. Ergo, &c.

Nec refert quod Aristoteles, & Subtilis Doctor plerumque affirment in secunda mentis operatione fieri divisionem, & compositionem con-

ceptuum; non enim intelligendi sunt de conceptibus formalibus, qui sunt actus intellectus præcisè; sed de conceptibus objectivis, qui sunt res ipsæ per conceptus formales apprehensæ & expressæ.

CONCLUSIO II.

Enuntiatio formaliter est una & simplex qualitas, & unicus intellectus actus.

Probatur. Si Enuntiatio seu Judicium plures includeret actus; vel singuli versarentur circa singulas partes propositionis divisim; vel singuli circa omnes conjunctim, atqui neutrum dici potest. Non primum, alioquin plures tantum essent apprehensiones; non verò Judicium, quod simul ferri debet circa ea omnia, de quorum convenientiâ aut disconvenientia judicat. Non etiam secundum, quia sic non esset una mentis operatio, sed multiplex, & aggregatum ex simpli- cibus apprehensionibus ac iudiciis.

Deinde, positis quibuscumque apprehensionibus prædicati, subjecti & copulæ, imò & integræ propositionis, potest non sequi Judicium; si nimis aliò deflestat intellectus, vel assensum suum suspendat ex voluntatis imperio. Ergo Judicium & Enuntiatio in eis non consistit.

Denique, dum intellectus fertur in copulam; vel eodem actu simpliciteriam fertur in prædicatum & subjectum, vel non: si primum, sequitur iudicium esse actum simplicem: Si secundum, ergo non judicat unum alteri convenire vel disconvenire, cum per nullum actum affirmet aut neget unum de aliò. Ergo necessum est, ut iudicium consistat in simplici assensu, vel diffensi mentis expresso per has particulas *est*, *non est*.

Non quidem conceptuum, sed rerum.

Quod dicitur compo- sitione & divisio.

*Dices 1. Aristot. 3. de Animâ, affir-
mat secundam mentis operationem
esse quid compositum, ait enim, in
quibus est veritas & falsitas, in his
est compoſitio quadam conceptuum
intellectus. Ergo ex Aristotele Enun-
tiatio non est simplex actus.*

*Judi-
cium est
actus
compo-
nens,
sed non
est actus
compo-
sus.*

*Difſtinguo antecedens. Est compo-
ſitio rerum repreſentatarum seu con-
ceptum obiectivorum, Concedo: est
compoſitio conceptuum formalium,
seu unio plurium actuum intellectus,
Nego. Fateor equidem Judicium esse
actum componentem prædicatum
cum ſubiecto: sed nego eum esse ac-
tum compoſitum ex pluribus aliis
actibus.*

*Inſtabis. Secunda mentis operatio
differt à prima in hoc, quod prima
ſit actus simplex: ſecunda verò non
ita. Ergo Judicium non est actus sim-
plex ſed compoſitus.*

*Nego antecedens. Non enim in eo
ſiſtit diſcriſmen inter primam & ſe-
condam mentis operationem: ſed in eo
quod prima ſit nuda & simplex re-
rum apprehenſio ſine ullâ affirmatione
aut negatione; ſecunda verò
affirmationem & negationem im-
portet.*

*Dices 2. Talis est propositio men-
talis, qualis est propositio vocalis &
scripta; hæ enim ſunt illius repre-
tentatiæ & interpretes: atqui hæ ſunt
compoſitæ ex pluribus vocabulis &
ſyllabis. Ergo & illa est compoſita ex
pluribus conceptibus.*

*Propo-
ſitiones
men-
tales, vo-
cales ac
scriptæ
ſunt ſi-
miles
repre-
ſentati-
væ, non
entita-
tivæ.*

*Difſtinguo majorem. Talis est ſe-
condum repreſentationem Concedo:
ſecundum entitatem, Nego: aliaſ
mentalis deberet eſſe corporea ſicut
vocalis & scripta ſunt corporeæ; unde
non ſequitur quod ſi duæ illæ propositi-
onēs ſint compoſitæ, cuā mentalis
compoſita eſſe debeat.*

Dices 3. Si Judicium humanum

*eſſet una ſimplex qualitas, non differ-
ret ab Angelico & Divino in modo
operandi: at conſequens videtur ab-
ſurdum. Ergo, &c.*

*Difſtinguo maj. Si eſſet ſimplex tam
præluppositivè quam formaliter, Iudi-
cium
Concedo: ſi eſſet ſimplex tantum for-
maliter, & præluppositivè multiplex, huma-
num eſſet
Nego: Judicium autem humanum, ſimpler
etū ſit formaliter ſimplex; tamen
præluppositivè eſſet multiplex, præſup-
ponit enim apprehenſiones prædicati positivè
& ſubiecti, imò & apprehenſionem multi-
comparativam totius propositionis: P. ex.
Deus autem non ſupponit illas apprehenſiones, ut judiceſt unum alteri con-
venire; ſed unico actu hæc omnia in-
tuierit, idem ut plurimum, præſtat
Angelus.*

*Dices 4. Judicium eſſe non po-
teſt ſine conceptu ſubiecti, attributi
& copula: ergo enuntiatio mentalis
ſumpta pro judicio, non eſſet aliquid
simplex.*

*Repondeo negando conseq. Nam
licet relatio cathegorica, v. g. non
poſſit eſſe ſine ſubiecto, fundamento
& termino, hoc tamen non impedit,
quominus ſit aliquid ſimpl. igitur
pariter licet judicium præſupponat
varios conceptus, hoc non impedit,
quominus ſit aliquid ſimplex; quia
judicium ex iſis conceptibus forma-
liter & intrinſicè non componitur:
eſt enim ſimplex actus, quō intellec-
tus fert ſententiam de aliquo.*

CONCLUSIO III.

*E Nuntiatio varie diuiditur ſecun-
dum diverſas suas rationes. Ia
Enim ratione unionis extre morum in-
ter ſe, diuiditur in Necessariam,
Contingentem & Impossibilem. 1. Eſt
in qua ſubiecto prædicatum neceſſariò*

& inseparabiliter convenit: ut Deus est omnipotens, homo est rationalis.
2. In qua prædicatum subjecto inest contingenter, ut paries est albus. 3. In qua prædicatum repugnat subjecto, ut homo est hinnibilis.

Ratione quantitatis seu numeri, dividitur in *Universalem*, *particularem*, *singularem* & *Indefinitam* 1. Est in qua aliquis terminus sinate. gorematicus universalis præfigitur subjecto, quales sunt *nullus*, *omnis*, v. g. *omnis homo est animal*, &c. 2. In qua præfigitur terminus particularis, ut *quidam homo est niger*. 3. cuius subjectum est singulare determinatum, ut Petrus est sanctus. 4. Est cuius subjectum est quid commune, nullō tamen signo particulare aut universalis præfixum, ut animal est vivens, homo est rationalis.

3. *Ratione copula coniunctiva extremonum*, dividitur in enuntiationem de secundo & tertio adjacente. 1. Est in qua verbum substantivum tenet locum prædicati, quod implicitè continet, ut *Deus est*. 2. In qua prædicatum explicitè ponitur, ut *Deus est existens*. Addi possit propositio de verbo adjectivo, in qua copula implicitè tantum intexitur, ut homo dormit, id est, homo est dormiens.

4. *Ratione prædicati* dividitur in *Hypotheticam* & *Cathegoricam*. 1. Est in qua prædicatum dicitur de subjecto cum aliqua conditione, v. g. Frater Minor erit sanctissimus, si omnia sua regulæ præcepta servaverit. 2. Est in qua prædicatum absolute, & sine ulla conditione de subjecto dicitur, v. g. *S. P. Franciscus est beatissimus*.

Categorica subdividitur in *Absolutam*, in qua prædicatum simpliciter & sine addito convenit subjecto,

v. g. Petrus est homo: & in *Modalem*, in qua aliquod ex his quatuor vocabulis *contingens*, *neccesse*, *possibile* & *impossibile* tenet locum prædicati, ut puerum fore doctum est contingens, hominem esse animal est necesse; Religiosum fore sanctum est possibile, Petrum esse lapidem est impossibile.

5. *Ratione principii*, dividitur in *Mentalē* quæ in mente; *Vocalem* quæ in ore; & *Scriptam* quæ in carta formatur.

6. *Ratione differentiarum*, ipsam ad suas species contrahentium, dividitur in *Affirmativam*, in qua prædicatum subjecto convenire affirmatur, & *Negativam*, in qua negatur convenire.

7. *Ratione proprietatum*, dividitur in *Veram* & *Falsam*. 1. Est quæ enuntiat res sicut sunt à parte rei. 2. Verò è contra.

8. *Ratione difficultatum*, dividitur in *Solubilem* & in *Insolubilem*. 1. Est quæ facile. 2. Quæ non nisi cum maxima difficultate solvi potest. Prior subdividitur in *Expositam*, cuius termini sunt clari & faciles intellectu, & in *Exponibilem*, cuius termini indigent expositione & declaratione, ut intelligantur: plures sunt aliæ Enuntiationis divisiones, quæ legi possunt apud Formalistas: sed quia parvi sunt momenti, idcirco eas subticere placuit.

Quæres an Enuntiatio in se, dividatur genericè in omnes prædictas Enuntiationes.

Resp. Dividi genericè in *Affirmativam* & *Negativam*: utraque enim participat univocè rationem Enuntiationis in se, & inter se essentialiter per affirmationem aut negationem differunt.

Nec refert quòd de affirmante pos-

sit fieri negans : quandò enim sit talis mutatio , affirmatiya non remanet eadem , & consequenter ipsa non transit in negativam ; sed ex ipsa per additionem aut detraccionem alicujus particulæ sit negativa. *Quantum ad alia divisionis membra, judico superfluum examinare, an sint veræ Enuntiationis species , nec ne.*

SECTIO TERTIA.

De Proprietatibus Enuntiationis.

 UIN QUÆ præcipiæ numerantur Enuntiationis proprietates i. Est *Veritas* aut *falsitas*. 2. *Opposizio*. 3. *Equivollen-tia*. 4. *Conversio*. 5. *Modificatio* de quibus agendum est in præsenti Sectione.

QUESTIO PRIMA.

Quid & qualis sit veritas aut falsitas propositionis.

 UM veritas & falsitas sunt oppositæ , cumque oppositorum sit eadem scientia , hic tūm de veritate , tūm de falsitate propositionis dicendum est.

Veritas & falsitas. Notandum i. Veritatem universim esse conformitatem rei cum sua regula : unde generaliter duplex distinguitur veritas , scilicet *veritas rei* , & *veritas signi* . Prima est conformitas entis cum suo exemplari , idè aut principiis ; sic aurum dicitur verum , quod est conforme principiis & definitioni veri auri : hæcq; dicitur veritas

transcendentalis , quia convenit omnienti , de qua agitur in metaphysica. Secunda verò est conformitas signum re significata.

Hæc iterum duplex ; alia enim est *signi realis* , ut imago quæ dicitur vera , dum est conformis suo prototypo. Alia *signi logici & intentionalis* , ut sermo qui dicitur verus , dum res enuntiat ut sunt ; falsus autem , dum aliter quam sint.

Hæc autem Logica veritas rursus est duplex , scilicet *veritas cognitionis* & *veritas locutionis* . Prior est conformitas cognitionis cum subiecto , falsitas verò est disconformitas cognitionis cum objecto cognito. Posterior verò est conformitas orationis vocalis aut scriptæ cum rebus significatis.

Prior simpliciter dicitur *veritas* , posterior autem dicitur *veracitas* . Prior men-
ter veri-
tatem & ve-
racita-
tem : prior opponitur falsitati , posterior verò opponitur mendacio , mentiri enim est contra mentem ire : unde qui narraret quædam falsa bona fide , falsum quidem diceret , non verò mentiretur : è contra verò qui contra propriam mentis cognitionem vera diceret , mentiretur , licet verum proferret : præsens autem quæstio movetur de veritate logica.

Notandum. 2. cum Doctore in com. libri 9. Metaph. cap. 6. num. 57. Veritatem & falsitatem Logicam iterum duplicitate distingui ; alia enim est simplex & incomplexa , alia complexa . Prior est conformitas intellectus simpliciter rem apprehendentis , hoc est , nihil de ipsa affirmantis vel negantis , & hæc competit primæ mentis operationi. Posterior est conformitas intellectus componentis , divedentis , affirmantis & judicantis .

cum rebus , quas componit , dividit , &c. Falsitas pariter duplex dicitur , complexa scilicet & incompleta , his veritatibus contraria.

Notandum 3. quòd sicut cognitione duobus modis potest esse complexa , objectivè scilicet & formaliter ; objectivè quidem , quando versatur circa objectum complexum , seu circa duos plures terminos ; formaliter vero , quandò ita versatur circa illos terminos , ut ex ipsis veluti unum comple- componat , alterum alteri tribuendo ax du- per affixationem : sic etiam veritas plexOb. jective duobus modis potest dici complexa , scilicet objectivè scilicet , quando est de ob- & For- jecto complexo ; & formaliter , quan- maliter . do per eam cognitionem , quæ vera dicitur , duos aut plures terminos in- vicem componit affirmando unum alteri convenire , quod revera con- venit.

Notandum 4. veritatem & Falsitatem complexam reperiri in Rebus , Mente , Voce & Scriptis ; cum hoc tamen discrimine , ut in Rebus reperiatur tamquam in fundamento , in Mente tamquam in subjecto , & in Verbis , & Scriptis tamquam in signo . In Rebus enim est veritas Transcendentalis , quæ est fundamentum veritatis aut falsitatis intellectualis : operatio enim intellectus circa res , cum sit conformis , vel disformis ipsis rebus ; ipsa conformitas , vel disformitas , est veritas , aut falsitas formalis ; cum verò scripturæ , & voces sint declarativæ & notificativæ conceptum , dicuntur veræ quandò significant conceptus ut sunt in mente , falsæ autem quandò aliter significant . Ex quòd apparet veritatem aut falsitatem hanc propriè esse in intellectu , quam in rebus aut vocibus .

Notandum 5. Ex Aristotele lib. 9. duplex potissimum discrimen esse Logica.

inter ignorantiam & falsitatem . 1. Dicri- men in- ter ig- noran- tium cognitionem rei sicuti est , iam & unde ignorans dicitur qui nihil scit : falsita- deceptus autem , qui rem aliter appre- hendit quam sit à parte rei . 2. Igno- rantia provenit ex rei indebita sim- plici apprehensione ; Falsitas autem sequitur ex cognitione compo- nente aut dividente , seu affirmante aut negante aliquid allegi con- venire aut disconvenire , quod revera non convenit aut disconvenit . Unde Doctor ibidem cum eodem n. 59. distinguit duplē ignorantiam , Negativam unam quæ dici potest nescientia , quia est omnimoda ne- gatio scientiæ ; sic rusticus nullam habens cognitionem Philosophiæ , dici potest ignorans . Privativam alte- ram , quæ est carentia debitæ cogni- tionis , & hæc propriè ignorantia dici- tur . Vel si mavis cum eodem Doctore librō 1. Metaph. q. 4. n. 19. tri- plicem ignorantiam distingues . Est enim (inquit) Ignorantia Negatio- nis , quando nec termini appre- henduntur : Ignorantia Dispositionis , quando scilicet oppositum creditur : & Triplex mera ignorantia , quando de conclu- sione opinatur , terminis tamen appre- hensis & propositione formata .

His prænotatis resolvendum est . 1. Cui actui intellectus competere possit veritas & falsitas . 2. Quomodo veritas insit actibus intellectus .

CONCLUSIO I.

IN simplici apprehensione objecti complexi potest esse veritas aut fal- sitas : In simplici vero apprehensione objecti incomplexi & simplicis potest

Yy

tantum esse veritas; non vero falsitas. Hæc conclusio duas habet partes, quarum probatur prima. In ea operatione potest esse veritas aut falsitas, quâ intellectus potest apprehendere objectum sicut est, aut secùs: sed per apprehensionem objecti complexi potest intellectus apprehendere objectum sicut est in se aut secùs; illa enim apprehensio potest repræsentare plures terminos unitos qui reverà uniti sunt, puta *Deus immortalis*; potest etiàm plures repræsentare terminos tamquam unitos & identificatos, qui reverà nec uniti sunt nec identificati, immo qui nec sunt unibiles, & compo-
sibilis, ut *homo irrationalis*, Ergo talis apprehensio potest esse vera aut falsa.

Dices. falsitas sequitur ex affirmatione aut negatione; at in simplici apprehensione objecti etiam complexi, nulla sit affirmatio aut negatio; alias non esset simplex apprehensio, sed judicium. Ergo in ea non potest esse falsitas.

Quomo-
dò fal-
sitas
possi es-
se in
prima
mentis
opera-
tione &
appre-
hensione
objecti
comple-
xi.
Distinguo minorem Falsitas propriè dicta, concedo; impropriè dicta, quæ est apprehensio rei aliter quam sit, quæque sit per modum apprehensionis & aut negationis quamvis non sit reverà propriè affirmatio aut negatio, *Nego*. Itaque in præfata apprehensione duo sunt distinguenda. Primo quidem repræsentare & percipere objectum: Secundo autem percipere objectum tali modo, ut vi illius apprehensionis percipiatur partes objecti tamquam invicem connexæ vel discrepantes. In primo nulla falsitas nec imitatio affirmationis: In secundo vero non ita; nam percipiuntur partes objecti non tantum nudè, sed ut connexæ aut dissimilares; non tamen per modum judicii, quia judicium sibi

repræsentat & percipit plura tamquam unita aut dissita, ita ut illam unionem approbet vel improbet. Sic v. g. hæc propositio *homo irrationalis* percipitur quidem per primam mentis operationem per modum prædicati & subjecti invicem connexorum; non tamen affimat nec judicat intellectus illa invicem convenire aut disconvenire. Per secundam verò mentis operationem judicat intellectus ea non convenire, & sic est veritas; vel convenire, & sic propositio & cognitio est propriè falsa.

Probatur secunda pars, nimirū Non autem in apprehensione omnino simplici tam ex parte actus, quam ex parte objecti, non possit esse falsitas. Si apprehensio simplex posset esse objecti falsa, esset simplex & non esset: incom-plexum consequens: Ergo & ante cedens. Probatur major. Illa apprehensio non est simplex, quæ plura apprehendit: atqui omnis cognitio falsa debet plura apprehendere, scilicet objectum & id quod objecto non convenit; repræsentare enim aliquid aliter quam sit, est sibi repræsentare objectum aliquod ut conjunctum alteri, cum non est conjunctum; vel divisum ab altero, à quô non est divisum; proindeque duo debent repræsentari: ac consequenter ubi apprehensio est omnino simplex tam ex parte actus, quam ex parte objecti, non potest esse falsitas.

Confirmatur ex Aristotele librō 9. Metaphys. ubi, ut subtiliter advertit Doctor ibidem, in simplici omnino cognitione ita concedit veritatem simplicem & incomplexam, ut in eo neget omnem falsitatem: sed solùm admittat nescientiam, vel ignorantiam; cuius rei hanc subdit ratio-

nem, quod quando intellexus rem aliquam simplicem apprehendit, ejus actus conformis est objecto, ac proinde verus; si vero non apprehendat objectum, non est falsus, sed ignorat objectum, nec illud percipit, quod putabat se percipere, sed aliud.

Unde Aristoteles ibidem concedit in ea apprehensione posse quidem esse falsitatem impropriè dictam, & per accidens, ratione scilicet objecti non cogniti; sed cognoscendi. Ubi enim quis videt Aurichalcum v. g. quod cognoscendum proponitur, putat tamen se videre aurum; haec quidem apprehensio representat aurum, quod est objectum cognitionis; quia tamen non representat aurichalcum, quod cognoscendum proponebatur, dicitur falsa per accidens. Unde fit, ut cum postea intellectus percipit objectum propositum non esse aurum, sed aurichalcum, fatetur se fuisse deceptum; quia considerat suam apprehensionem, non respectu objecti, quod fuit cognitionis & apprehensionis; sed quod erat apprehendendum & cognoscendum.

Dices 1. Apprehensio baculi curvi ad presentiam baculi recti est falsa per se. Ergo apprehensio auri ad presentiam aurichalci est etiam falsa per se & non per accidens.

Nemo modo apprehensio deceptoria non sit falsa.

Nego conseq. & ratio disparitatis est, quod representatio baculi se se extendat ad ipsummet baculum, quem apprehendit sub alio modo quam sit; unde est falsa: at vero apprehensio auri ad presentiam aurichalci nullum modum representat aurichalcum, ut potest quod nullum modum attingat, ac proinde illa apprehensio non est illi objecto disformis. Illa tamen falsa est per accidens & occasionaliter, seu virtualiter, ut loquitur Doctor, in quantum scilicet dat occasionem falsi judicij, si-

cut falsa gemma talis dicitur, non quod talis sit in se; non est enim gemina, sed vitrum coloratum: sed quia talis apparet; sicut falso aurum non est aurum; sed aurichalcum. Si tamen praeter apprehensionem simplicem aliquod sequetur judicium, quod affirmare, id quod apparet esse veram gemmam, aut verum aurum; tunc non solum esset nescientia & deceptio ignorantia, sed vera & propriè dicta falsitas.

Dices 2. Contraria possunt eidem convenire, sed veritas & falsitas sunt contraria: ergo eidem competere possunt: sed veritas competit simpliciter apprehensioni: Ergo debet etiam ei competere falsitas.

Distinguo minorem. Veritas iudicij seu proveniens ex judicio & affirmatione aut negatione contraria est falsitati, Concedo: veritas simpliciter apprehensionis contraria est falsitati, Nego. Nam ut inquit Doctor loco citato n. 57. *Est inter istas veritates una differentia, quia veritati incomplexa non opponitur falsitas, sed ignorantia.* Falsitas enim non consistit in non cognitione objecti, sed in cognitione disformi seu in disformitate cognitionis cum subjecto.

CONCLUSIO II.

*V*eritas aut Falsitas competit omni omnino Enuntiationi, ita ut nulla sit Enuntiatio, qua non sit vera aut falsa. Ita sentit Aristoteles in hoc libro cap. 4. dum affirmat per additionem copulae *Est*, vel ejus subtractionem, fieri orationem veram vel falsam: ergo cum nulla sit enuntiatio, in qua dicta copula non ponatur explicitè vel implicitè, sequitur omnem enuntiationem esse veram aut falsam.

Xyij

Probatur insuper. Omnis propositionis, vel est conformis objecto, vel disformis; quidquid enim affirmatur aut negatur de objecto, vel ei convenit, vel disconvenit. Ergo, &c.

Dices 1. Sunt aliquæ propositiones, quæ nec veræ nec falsæ videntur, quales sunt promissoriæ & practicæ: *Promissoria* quidem, ut *ego bibo, ego taceo*; hæc inquam propositiones non sunt falsæ secundum communem loquendi modum; nec tamen veræ sunt, quia non bibit aut tacet quis, dum hæc profert. *Practicæ* pariter, prout propositiones *Sacramentales*, ut *Ego te baptizo, ego te absolvō* falsæ non judicantur, quia efficiunt id quod significant; nec tamen veræ sunt, quia nullum præsupponunt objectum.

Resp. propositiones *promissorias* pro tempore præsenti & in vigore acceptas, falsas esse, sed pro tempore immediate sequenti, & juxta intentionem loquentis ac vulgarem usum veras censerri. Propositiones vero *Sacramentales spectatae*, ut priores suis objectis prioritate causalitatis, veras non esse speculativæ sed practicæ; quia objecta sua non supponunt, sed ponunt vi suæ significationis, non vi suæ veritatis quam nohdum habent. Sunt etiam speculativæ veræ in fine prolationis completâ significatione, atque productis effectibus significatis:

Dices 2. Sunt propositiones quæ dicuntur *Falsificantes*; èo quòd veritatem & falsitatem simul involvere videantur. Sic v. g. supposito, quòd is qui nihil adhuc dixit, proferat hæc verba *Ego mentior*, si propositionis hæc vera est, falsa est; quia si vera est, non mentitur: Contra si falsa est, vera est; quia verè fatetur se memiri. Similiter dum quis scribit in libro,

omnis propositionis qua includitur in libro isto est falsa. Si hæc propositionis sit vera, est falsa; quia etiam continetur in libro cum cæteris. Si autem illa propositionis sit falsa, est vera; quia verè afferit omnem propositionem in isto libro esse falsam. Similiter, sit aliquis qui jure jurando se abstrinxerit tardiū jejunaturum, quandiu sibi occurrat aliquis falsum dicens: occurrat autem ei unus ex amicis qui dicat ei *satis jejunasti*: si hæc propositionis vera sit, nimirū quod satis jejunaverit, debet esse falsa; non enim satis jejunasse censendus est, quandiu non occurrit aliquis falsum dicens: si autem sit falsa; hoc ipso vera est, cum enim repererit aliquem falsum dicente, satis jejunasse dicitur, & suo juramento fecisse satis.

Resp. has & similes propositiones, vel aliquid significare, vel nibil: si secundum, non sunt capaces veritatis & falsitatis: si primum, vel aliud à se, vel semetiphas significant: si aliud à se significant, sunt veræ vel falsæ prout sunt conformes vel disformes objectis significatis: si semetiphas significant, nec veræ nec falsæ dici possunt; quia sibi ipsi non possunt conformes vel disformes censerri, sed alteri objecto, & tunc sunt propositiones grammaticales & nugatoriae: sic duo priora exempla dissolves. Ad tertium dico propositionem istam *satis jejunasti*, in præsata hypothesi speculativæ & primâ fronte falsam esse, quia conditionem non supponit, practicè vero & consequenter veram esse, quia hæc propositionis suâ falsitate conditionem ponit, & positâ conditione fit vera.

QUÆSTIO SECUNDA.

*Quomodo propositiones contingentes
sint verae.*

Omnis proposi-
tiones de futu-
ro in
materia
necessaria aut
impossi-
bili sunt
vera aut
falsa.

Contingentes
de præ-
terito
& præ-
senti
etiam
sunt
vera.

Universalis
contingentes
de futuro
sunt
vera aut
falsa.

Singularis
contingentes
de futuro
sunt
indeter-
minatae
vera aut
falsa.

Propo-
nitur

ER T U M est omnes propositiones de futuro in materia necessaria & impossibili esse determinatè veras aut falsas, v. g. homo cras erit risibilis, homo cras erit lapis: prima enim est determinatè vera; quia homo necessariò & pro quoquinque tempore est risibilis; alia autem est determinatè falsa, quia impossibile est pro quovis tempore hominem esse lapidem.

Certum pariter propositiones contingentes de præterito aut præsenti esse determinatè veras, aut falsas determinatè, quia objectum præteritum aut præsens, jam aliter esse non potest, unde Arist. 6. Ethic. cap. 2. *Quod faciūt infictūt esse nequit.* Et librō de Interpr. cap. 10. *Quidquid est, quandiu est necesse est esse.*

Certum etiam in propositionibus universalibus de futuro contingenti esse veritatem aut falsitatem determinatam, verum enim aut falsum est determinatè nullum hominem cras cursurum, aut omnem hominem cras cursurum.

Certum denique ex duabus propositionibus singularibus de futuro contingenti alterutram esse indeterminatè veram; cum enim inter contradictionia non detur medium, necessum est ex his duabus propositionibus Petrus cras curret; Petrus cras non curret, unam aut alteram esse veram. Sicut autem hæc disjunctiva propositione vera est *Oculus dexter aut sinistru ad videndum est necessarius;* licet neutra pars seorsim sit determinatè vera; ita am-

bigitur, utrum una ex duabus propositionibus contradictoribus sit determinatè vera, & altera falsa: ^{status.} Itaque nis. hic tria sunt resolvenda. 1. An eadem propositione contingens possit esse vera & falsa simul. 2. An possit esse vera vel falsa successivè. 3. An ex duabus singularibus contradictoribus futuris una sit determinatè vera & alia falsa. Hec autem ut evidentius resolvantur & percipiatur.

Notandum est 1. Stoïcos aliosque ^{triplex sententia circuca re-} Fati assertores & defensores, ut di- vinam prætentiam tuerentur, è me- dio sustulisse omnem contingentiam, rum omniaque à fato & necessitate quādam impellente fieri existimasse. Cice- ro vero librō 2. de natura Deorum,

Averroës & alii ex veteribus, ut retinerent contingentiam ac humanam li- bertatem asserterent, arbitrati sunt contingentes & incertos evectus & effectus Deum. omnino latere, antequam evenerint. Cicero inquam loco mox laudatò inter cætera hæc ait; *Nihil est tam contrarium rationi, & constantie, quam fortuna, ut mihi ne in Deum quidem cadere videatur, ne sciatur quid casu & fortuito, futurum sit, & postea, si enim sit (Deus nempe) certè illud veniet: si certè eve- niet, nulla fortuna est: est autem for- tunam: rerum igitur futurarum nulla presentia, quidpiam aliud hīs oppo- situm insinuat lib. 3. nihilominus ta- men Sanctus Augustinus lib. 5. de civitate Dei cap. 5. de ejus mente lo- quens, dicit, *utrumque arbitratur esse non posse, sed si alterum confirmatur, alterum tollit, si elegerimus præscientiam futurorum, tollit voluntatis arbi- trium; si elegerimus voluntatis arbi- trium, tollit præscientiam futurorum:* & post pauca subdit, *atque ita dum vult homines liberos, facit sacrilegos,* Ut autem hanc Scillam & Charibe-*

dim evitemus mediâ viâ cundum est,
& libertas ac rerum contingentia
cum dñina providentia, ut Christianos Philosophos decet, servanda
est.

Notandum 2. quòd etsi Deus
unicò ac simplici actu præsentia, præ-
dictis-
guitar
in Deo
scientia,
nimi-
rūm
simplicis
intelli-
gentie,
visionis
& me-
die.

Triplicem in eo scientiam Theo-
logos solitò distinguere. Prima dicitur *Simplicis intelligentia*, per quam
tes possibles ut possibles appre-
hendit, seupiusquā secundū nostrum
mōdūm tes divinas concipiendi, for-
maverit decretum de eis producendis
vel non producendis. Secunda dicitur
scientia Visionis, per quam ab æter-
no prænoscit res omnes, quæ absolute
futuræ sunt, postquā decrevit eas
producere vel permittere. Tertia tan-
dem nominatur *scientia Media*, seu
Conditionata, per quam Deus cog-
noscit res quæ futuræ essent si poneren-
tur hæ aut illæ conditiones. Dicitur
autem *media*, quia nostrò concipiendī modō, sequitur scientiam Simplicis
intelligentiæ, & præcedit scientiam
visionis, ac proinde inter utramque
quasi mediare videtur.

Notandum 3. necessitatem, quia
aliquid dicitur posse aliter se habere,
communiter admitti duplē, Absolu-
tūam scilicet & Hypoteticam, seu
conditionatam. *Absoluta* ea est, quā
aliquid ex natura sua & sine ullo ordi-
ne ad aliud aliter se habere non potest;
sic necesse est Deum existere, homi-
nem esse animal rationale. *Hypotetica* ea est, quā aliquid necessariò se-
quitur aliquā factā hypothesi, quām-
vis absolute & præcisā hypothesi ali-
ter posset se habere, sic necesse est
hominem moveri dum currit; etenim
quidquid est, quandiu est, necesse
est esse.

Rursus hæc hypotetica necessitas

duplex statuitur, *Antecedens* scili-
cet; & *Consequens*; prima est, qua-
oritur ex aliqua hypothesi, quæ est
prior effectu, necessariò, vel tam-
quam causa, vel tamquam con-
ditio prævia se tenens ex parte cau-
sa; talis est necessitas effectuum, qui
oriuntur à causis naturalibus, ut
calefactio aquæ & combustio ligni
ex approximatione ignis. Hæc au-
tem necessitas libertatem perimit,
quia tollit indifferentiam. Pos-
terior verò necessitas ea est, quæ ori-
tur ex aliqua conditione consequente
ipsam rei existentiam, sic ex hypo-
thesi, quòd Deus præviderit aliquid
futurum, illud dicitur esse necessariò
futurum. Hæc autem necessitas non
officit libertati, quia non tollit indif-
ferentiam, talis ènīm prævisio Dei
sequitur futuritionem rei; ideo enim
prævidentur futura, quia futura sunt:
sed non ideo futura sunt, quia prævi-
dentur.

Notandum 4. Hoc esse discriminem in-
ter indifferens & contingens, quòd men in-
indifferens sit idem ac indetermina-
tum & consequenter pugnat cum de-
terminato; nec possit res aliqua esse
indifferens ad effectum simul & de-
terminata. Contingens verò ita pugnat
cum necessario, ut non pugnet cum
determinato: ac proinde potest res ali-
qua simul esse contingenter futura &
determinata. Hinc duplex determina-
tio, una antecedens, quæ coincidit
cum necessitate antecedenti, & alia
consequens, quæ cum necessitate
consequenti quadrat. His ita præliba-
tis sit.

CONCLUSIO I.

Eadem numerò propositio contin-
gens nequit esse vera & falsa si

mul. Probatur: Enuntiatio vera ea dicitur, quæ est conformis rei enuntiatione; falsa autem quæ ipsi est est disformis: sed repugnat aliquid esse conforme & disforme respectu ejusdem simul & semel. Ergo, &c. *Confirmatur*. Impossibile est quod aliquis sit actu manducans & non manducans; ergo impossibile est quod propositio, quæ ipsum manducare pronuntiat, sit vera si non manducet; & impossibile est, quod sit falsa, si manducet.

*Dices Petrus potest poni divinitus
in duobus locis, & in uno mandu-
care, in alio autem non manducare.
Ergo propositio, quæ affirmabit
ipsum manducare erit vera simul &
falsa.*

Resp. quidquid sit de antec. de quo in Physica tractabitur, negando conseq. quia propositio affirmans Petrum manducare, affirmat tantum de Petro prout hic est, unde si Petrus hic manducet, propositio erit vera; si non manducet, erit falsa.

termini , v. g. paries albus , qui dissimilis erat parieti nigro fit ei similis dum ille paries niger fit albus. Ergo à pari , eadem propositio mentalis de vera potest transire in falsam & vice versa per solam mutationem factam in objectō. Anteced. constat ex dictis. Probatur Conseq. Ideo mutatur illa relatio , quia dependet essentialiter à fundamento & termino , ita quod alterutrō mutatō necessariō mutari debet : at veritas propositionis ita etiam dependet ab actu intellectū & ab objecto circa quod versatur. Ergo alterutrius mutatio sufficit ad propositionis mutationem.

*Dices 1. Propositio illa mentalis
quà dico Petrus manducat , non
potest de verâ transfire in falsam. Pro-
bo : illa propositio significat aliquid
instans determinatum , vel plura ; si
primum , non potest fieri de vera falsa ;
etenim non potest ita mutari , quin
mutetur illius obiectum : at obiectum
non potest mutari in illo instanti ;
oportet enim quòd Petrus mandu-
caret & non manducaret in eodem
instanti , quod implicat. Si significet
plura instantia , v. g. decem , ut vera
sit , debet Petrus manducare per de-
cem illa instantia , & ut sit falsa , in
nullo corum debet manducare. Ergo
cum non possit transfire de vera in fal-
sam , nisi mutetur illius significatio ;
nec significatio possit mutari sive per
unum , sive per plurā instantia , ita
mutari nequit.*

Respondeo. Prædictam propositionem nullum instans temporis significare determinat; primarium enim illius significatum, est manducatio Perri, quæ sit in tempore præsenti; abstrahendo ab hoc vel illo instanti, de quibus certè non cogitat, qui talem propositionem in mente versat. Unde cum tandem potest quis ealem

*Non de-
minatè,
sed in-
deter-
minatè.*

Quomo- re. Ergo illa propositio quæ erat ve-
dò una ra , quando Petrus manducabat , ea-
eadem- dem erit falsa , quando non mandu-
que pro- capbit. Si autem ipsamet propositione
positio possit es. adhuc in mente meâ remanente Pe-
sé vera trus iterum manducet ; falsa fiet ite-
¶ falsa. rum vera ; quia erit iterum conformis
rei enuntiatæ.

Confirmatur: Potest aliquid idem numerō manens de non simili reddi simile alteri, per solam mutationem

propositionem in mente versare, donec plura effluant temporis instantia, in quorum aliquibus Petrus verè manducat, in aliis verò à manduca-
tione cessat; sic illa eadem propositio de vera potest transire in falsam.

Instabitis. Quodvis modò propositio abstrahat à tempore presenti, non tamen potest de vera fieri falsa. Probatur: sicut enim ut vera sit, debet esse conformis objecto per aliquid instans illius temporis quod manduca-
tio connotat; ita, ut sit falsa, per nullum instans debet esse conformis; ac proindè per nullum instans potest esse vera, antequām sit falsa.

Nego hanc ultimam sequelam, etenim ut propositio sit falsa, non id requirit; sed sufficit ut in aliquo instanti importet rem & significet aliter, quām sit à parte rei.

Dices 2. Proprietas est inseparabilis à subjectō: atqui veritas & falsitas sunt proprietates enuntiationis. Ergo sunt ab eā inseparabiles; ac proindè propositio vera non potest veritatem exuere, ut falsitatem induat.

Veritas & falsitas sunt proprietates propositionis disjunctionis. *Distinguo maj.* Proprietas determinata est inseparabilis à suo subjectō. *Concedo*: indeterminata, & sub disjunctione, *Nego*: veritas autem & falsitas sunt proprietates tantum sub disjunctione, ita ut alterutra competere debeat propositioni, non autem sub disjunctione. *hæc aut illà determinatè.*

Dices 3. Mutatō objectō & terminō actionis, mutatur & actio: sed Enuntiatio non potest fieri de vera falsa, & de falsa vera, nisi mutetur illius objectum & terminus, scilicet res enunciata. Ergo mutatur enuntiatio; proindèque non est eadem falsa, quæ fuerat vera.

Resp. Maj. esse veram de objectis & terminis à quibus essentialiter & ratio de necessariò dependent actiones, ut pro-

ducantur, & conserventur, qualis est terminus v. g. visio parietis; nequit enim produci & conservari visio sine parietate: esse autem falsam de actionibus quæ tantum accidentariò dependet à praesentiā termini, sive ut fiant,

sive ut conserventur; quales sunt enuntiations contingentēs, quæ formari possunt de objecto etiam non existente, modò intellectus habeat speciem impressam illius objecti, de quo aliquid enuntiat.

CONCLUSIO III.

Propositionum singularium contradicentium de futuro absoluto in materia contingentī, una est determinatè vera, & alia determinatè falsa; Probatur: propositio quæ significat aliquid esse futurum, quod est determinatè futurum, est determinatè vera, contradictoria autem est determinatè falsa: atqui duarum propositionum singularium in materia contingentī absolutā, una significat futurum, quod est determinatè futurum. Ergo est determinatè vera. Probatur minor: talis est propositio, quale est ejus objectum; atqui objectum hujus propositionis v. g. *Petrus cras peccabit*, est determinatè futurum. Ergo & propositio illam futuritionem denotans, est determinatè vera. Probatur minor: illud determinatè futurum est, quod Deus certò vidit & prædictit determinatè futurum: atqui Christus Dominus ita prædictit Petro, ipsum peccaturum per trinam negationem, ut patet ex his Evangelii verbis, *antquam gallus canet ter me negabis*. Ergo talis abnegatio est determinatè futura; proindèque propositio illam enuntians est determinatè vera. Contradictoria verò ea propositio S. Petri,

iii. *Sā oportuerit me mori secum, non te negabo,* erat determinatè falsa.

Confirmatur. Illa propositio, quæ enuntiat de Antichristò ipsum esse peccaturum, v. g. quod Deus ab æterno futurum prævidit, tam vera est, quam ipsa prævisio divina; idem enim asserit, quod Deus videt: atqui Dei prævisio absolute vera est & determinatè. Ergo & ista propositio *Antichristus peccabit.* Nec dixeris Deum quidem cognoscere hanc veritatem quam nos ignoramus: nam quid inde *Veritas enim propositio-* nis non pender à cognitione nostrâ, alijs præterita & præsentia, quæ nescimus, non essent vera, quod est absurdum.

Confirmatur iterum. Propositiones de contingentí præteritò & præsenti sunt determinatè veræ vel falso; quia aliquid significant esse, aut fuisse, quod reverè est, vel fuit. Ergo à simili propositiones de futuro contingentí erunt determinatè veræ vel falso; quia enuntiant futurum, id quod determinatè est futurum, vel non.

Nec dicas propositiones de præteritò & præsenti ideo esse determinatè veras, quia sunt de objecto determinatò; secùs autem esse de propositionibus futuris, quæ sunt de objecto indeterminatò; nam contra sic arguo. Objectum futurum tam est determinatum in esse futuri, quam objectum præsens aut præteritum. in esse præsensis aut præteriti; sicut enim objectum præsens aut præteritum supponitur ad propositionem quæ illud enuntiat; sic etiam objectum futurum supponitur ad propositionem quæ enuntiatur futurum; priùs enim est v. g. Petrum negaturum, quam Christum dicere & revelare *Petrus peccabit.*

Dices i. Illa propositio actu non est determinatè vera, cuius objectum

Logica.

non est actu determinatum: Sed c. b.jectum hujus propositionis *Anti-* christus peccabit, non est actu deter-minatum: cum enim Antichristus sit futurus liber, etiam futurus est indifferens ad peccandum, vel non peccandum.

Nego maiorem, ad hoc enim ut *vt pro-*positio aliqua dicatur hic & nunc *positio* determinatè vera, non requiritur ut *sit vera* illius objectum sit determinatum ac-*sufficit* ob-*jectu*, sed sufficit ut sit determinandum *sum fo-* aliquandò, & pro eâ temporis diffe-re de-*termi-*rentiâ, quæ per copulam proposi-tionis importatur, *dum.*

Instabis. Objectum propositionis de futuro contingentí non est deter-minatum, sed determinandum. Ergo etiam propositio non est determinatè vera pro eo instanti temporis, quô profertur; sed erit solum vera dum illius objectum determinabitur.

Nego consequentiam. Quia ut pro-positio de futuro sit determinatè vera, non requiritur determinatio objecti nunc existentis, sed solum futuri; sicut propositio de objecto præterito nunc est determinatè vera, licet ob-jectum in hoc instanti non sit, sed alijs fuerit determinatum; propositio enim de futuro non affirmat objectum nunc esse determinatum, sed aliquan-do esse determinandum & extitum.

Urgebis. Præsens veritatis pen-det à præsens objecti; sed futurum contingens non habet determinatam præsentiam. Ergo propositio præsens quæ sit de eo, non habet determinatam veritatem.

Nego major. Res enim præteri-*Nec re-*te, & quæ sunt necessariò futuræ non quir-i-*sunt præsentes*, & tamen propositio-*sur, ut* nes, quæ fiunt de eis rebus sunt de-*actu* terminatè veræ, ex omnium consensu. Ergo, &c. Itaque propositio univer-sim non pender à præsens objecti;

Z z

sed ab ejus existentiâ præsenti, præteritâ, aut futurâ, designatâ per copulam propositionis: ita quod si aliquid futurum est & significetur futurum per propositionem, illud sit definitè & determinatè futurum: veræ enim & fide divinâ indubitatæ sunt hæc propositiones de futuro. *Christus venturus est judicare vivos & mortuos: moreni resurgent, &c.*

Unde sicut hæc propositio, *Adamus peccavimus*, est conformis objecto suo quia significat Adami peccatum præteritum, quod revera præteritum est; ita illa propositio, *Antichristus peccabit*, est conformis objecto quod significat, quia declarat Antichristi peccatum futurum, quod revera futurum est.

Instabis veritas propositionis pendet à veritate objecti: igitur veritas propositionis præsentis pendet à veritate objecti præsens.

Distinguo consequentiam. Pendet à veritate objecti præsens secundum realem suam existentiam, Nego: secundum actualem suam representationem objectivam, Concedo. Peccatum Antichristi v. g. non est quidem præsens secundum existentiam; sed est præsens secundum representationem objectivam, quia representatur ut objectum futurum, quod actu futurum est.

Urgebis. Ignis futurus non potest esse causa præsentis caloris: igitur à simili objectum futurum non potest esse causa præsentis veritatis.

Nego paritatem, & ratio disparitatis est, quod cum ignis influat physicè in calorem, necessariò debet præexistere, ut illam producat; objectum autem non influit physicè, sed intentionaliter in veritatem propositionis: ideoque non est necesse, quod existat actu.

Dices 2. duarum illarum propositionum, *Petrus peccabit, Petrus non peccabit*, una non est necessariò determinatè vera, & altera determinatè falsa, si hujus modi propositiones non sint contradicitoriae: sed tales non sunt. Probatur: illæ propositiones non sunt contradicitoriae si datur medium inter peccatum Petri futurum, & non futurum: sed ita est. Probatur: peccatum possibile non est futurum neque non futurum: igitur inter utrumque mediat. *Probatur antec.* Quid concipitur ante decretum divinum, est objectivè ante futurum & non futurum; res enim habent quidem sine futuræ vel non futuræ ab ipso decreto Dei: igitur peccatum possibile petri neque futurum est, neque non futurum: ac subinde inter peccatum Petri futurum & non futurum datur medium.

Respondeo 1. id quod est mere possibile, non est ante decretum divinum prioritate rationis & temporis, sed tantum prioritate objecti & rationis.

Respondeo 2. decreta Dei est tantum de futuris, non autem de non futuris, ac proinde non futura, sunt mere possibilia, & consequenter peccatum possibile non est quid medium inter futurum & non futurum.

Dices 2. Illæ propositiones non sunt determinatè veræ aut falsæ, quæ sunt indifferentes ad veritatem aut falsitatem: atqui propositiones de futuro contingent, puta *Petrus negabit Christum, Petrus non negabit Christum*, sunt indifferentes ad veritatem aut falsitatem, qd quod objectum earum sit indifferens ut sit vel non sit; nam ex Aristotele: ex eo quod res est, vel non est, proposilio est

vera vel falsa; objectum autem earum propositionum cum pendeat à causa libera, quæ potest ponere vel non ponere actum, est indifferens, ut sit vel non sit. Ergo nec determinatè verae nec falsæ.

Distinguo minorem. Objectum potest esse vel non esse antecedenter, & pro tempore, quō proferuntur propositiones. *Concedo:* consequenter & pro tempore importatō & significatō per copulam propositionis. *Nego:* Licet enim Petrus ante negationem fuerit indifferens ad negandum, vel non negandum Christum; quia tamen se libetē erat determinatus ad tales negationes, propositio Christi quā prædicebat Petrum negaturum, erat determinatè vera: & propositio Petri quā affirmat se non negaturum, erat determinatè falsa.

Instabis. Objectum illarum propositionum est contingens. Ergo non est determinatum. Probatur consequentia, determinatum & contingens opponuntur; quod enim contingens est, potest esse aut non esse; quod, vero determinatum est ad essendum vel non essendum non potest esse vel non esse. Ergo, &c.

Nego consequentiam & ejus proportionem distinguo. Determinatum, determinatione antecedenti & contingens opponuntur. *Concedo:* consequenti, *Nego.* Determinatio enim consequens nullo modo solit contingentiam, imò illam consequitur.

Urgebis. Si objectum illud quovismodo est determinatè futurum, sequitur negationem Petri esse determinatè futuram; at, negatio Petri, non potest esse determinatè futura, alias tolleretur ejus libertas; non enim esset amplius indifferens ad negandum, vel non negandum. Probatur:

illa causa non censetur indifferens ad aliquem effectum, quæ est ad eum determinata: at si negatio Petri esset determinatè futura, Petrus ad eam esset determinatus, effectus enim determinatus exigit causam determinatam. Ergo Petrus non esset amplius indifferens ad eam negationem.

Distinguo minorem. Si negatio Petri esset determinata antecedenter, tolleretur ejus libertas, *Concedo:* Si esset determinata tantum consequenter, tolleretur ejus libertas, *Nego.* Licet enim Petrus dum negavit, ad eam negationem pro eo ipso tempore esset determinatus, attamen antecedenter ad eam erat omnino indifferens.

Dices 2. Positā veritate determinatā alicuius propositionis, sequeretur Deum certò præscire objectum illius propositionis certò futurum: ^{Quomo-} ^{dà con-} ^{stituenda} ^{divisi-} ^{na pres-} ^{erit uita} ^{cum hu-} ^{mana} ^{libertas} ^{te.} *Concedo:* si Deus ita certò præsciat, tota cognitio speculativa, quæ presupponit suum objectum, non vero ponit: non enim prænotio Christi v. g. fuit causa prodictionis Iude; sed prodicio Iude fuit causa prænotionis Christi, ut docet Sanctus Julianus Martyr quæstione 58. *Prædictio,* inquit, non est causa ejus quod futurum est; sed quod futurum, est causa prænotionis; neque Christus, fuit causa prodictionis Iude, sed prædictio Iude fuit causa prænotionis. Et concinuit Sanctus Chrysostomus homiliâ 16. in Matthæum expendenus illa verba, *Vae mundo à scandalis* ait, *non quia futura predixit, cœpi-* *nunt;* sed quoniam omnino futura sunt, *idcirco predixit: non enim,*

Nego minorem. Præscientia enim nullam rebus necessitatem imponit, ^{te.} quia, ut loquuntur Theologi cum Sanctis Patribus, præscientia Dei est cognitio speculativa, quæ presupponit suum objectum, non vero ponit: non enim prænotio Christi fuit causa prodictionis Iude; sed prodicio Iude fuit causa prænotionis Christi, ut docet Sanctus Julianus Martyr quæstione 58. *Prædictio,* inquit, non est causa ejus quod futurum est; sed quod futurum, est causa prænotionis; neque Christus, fuit causa prodictionis Iude, sed prædictio Iude fuit causa prænotionis. Et concinuit Sanctus Chrysostomus homiliâ 16. in Matthæum expendenus illa verba, *Vae mundo à scandalis* ait, *non quia futura predixit, cœpi-* *nunt;* sed quoniam omnino futura sunt, *idcirco predixit: non enim,*

fierent, si nollent ea cogitare homines nequam & pestifer: quod futura non fuissent, nec ipsa ventura predixisset. Similiter sanctus Ambrosius in caput. 1. sancti Lucæ. *Nemo diffidat*, inquit, *nemo veterum conscius delictorum præmia divina desperet*, novit Deus mutare omnium si tu noveris mutare delictum. Consentit etiam sanctus Hyeronimus in cap. 2. Ezechiælis. *Non quia illa ventura cognoscit*, inquit, *neceſſe eſt nos facere*, quod ille praescit; sed quod nos propriâ voluntate sumus facturi, ille novit futurum, quia Deus est: at omnium luculentissime hoc ipsum confirmat sanctus Augustinus. lib. 5. de civitate Dei cap. 10. ubi ait, *non ideò peccare hominem*, quia Deus eum peccatum præcivit, immo ideò non dubitari ipsum peccatum, dum peccat, quia ille, cuius præscientia falli non potest, ipsum peccatum præcivit, qui si nolit, omnino non peccat: sed si peccare noluerit etiam hoc ille præcivit.

Hinc tritum ipsius effatum l. 3. de libero arbitrio. cap. 4. *Futura non ideò sunt*, quia à Deo præscintur, sed idcirco præscintur, quia futura sunt. Secundò non magis prænotio impedit actionem futuram esse liberam, quam memoria impedit, quominus facta fuerit liberè. Tertiò præscientia divina nihil magis præstat circa objectum futurum, quam mea visio respectu hominis ambulantis aut sedentis: at mea visio non efficit necessarium, ut homo illè fedeat vel ambulet. Ergo nec præscientia Dei efficit objectum necessarium.

Instabis. Si ea quæ Deus præscit non essent necessariò futura, possent non evenire: at quæ à Deo præscintur, non possunt non evenire; alioquin.

scientia Dei posset falli. Ergo, &c.

Distinguo antec. Possent non evenire antecedenter & absolutè, Concedo: consequenter & hypotericè, Nego. Sicut enim Petrus absolutè potuit se non determinare ad negandum Christum, ita absolutè potuit Deus non præscire Petrum esse negaturum: sed cum Petrus sese determinaturus esset ad talem negationem, Deus, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, quique in indi- visibili sue æternitatis pundi habet omnia præsentia, videtque unicò ac simplici actu omnes omnino creatura- rum actus & effectus, etiam ab æter- no præsentem habuit liberam Petri determinationem ad negandum: unde cognitio illius negationis, Scientia potius quam Præscientia nominanda est, non enim præcedit, sed supponit præsentiam objecti præsentis in æter- nitate, licet futuri in tempore:

Instabis. Si positâ divinâ præscien- tiâ Petrus non peccaret, Deus actu falleretur: Ergo si Petrus possit absolu- tè non peccare, Deus absolutè po- test falli.

Nego consequentiam. Quia si Pe- trus actu non peccaret positâ præscien- tiâ divinâ, revera hæc præscientia non esset conformis objecto suo, & consequenter esset falsa: at quamvis Petrus possit absolutè non peccare, non propter ea sequitur præscientiam Dei posse esse disformem objecto suo, tamen quia hæc potestas non peccandi sumitur in sensu diviso: id est, seorsim à præscientia divina, & duntaxat ex parte voluntatis liberæ Petri, non autem in sensu composito, id est, simul cum præscientia, quæ Deus videt Petru- um peccatum; tamen quia Deus prævidit peccatum Petri eò modò quod futurum est: igitur prævidit illud ut liberè futurum: sed hæc est condi-

cio illius quod liberè futurum est ; ut absolute posse non esse futurum ; quamobrem cum hæc conditio contingatur in objecto præscientiæ divinæ , non sequitur eam posse esse falsam ex eo , quod Petrus possit absolute non peccare.

Urgebis. Ita se habet actus primus ad actum primum , sicut actus secundus ad actum secundum : igitur sicut si Petrus actu non peccaret , Deus actu falleretur , ita si possit absolute non peccare Deus absolute potest falli.

Respondeo 1. Negando antecedens non enim sequitur quod quia intellectus & voluntas sunt facultates & actus primi invicem realiter indistincti ; intellectio & volitus quæ sunt actus secundi , sint pariter invicem realiter indistinctæ.

Respondeo 2. Negando consequiam ; nam , ut statim dicimus est , cum dicitur Petrum posse absolute non peccare , hæc potestas sumitur in sensu diviso , non autem in sensu composito , jam omnia essent paria : at dici non potest Petrum non esse peccatum ex hypotesi , quod ejus peccatum fuerit à Deo prævisum , quia illa prævisio supponit peccatum istud futurum ex libera determinatione voluntatis Petri , quæ non est sese determinatura ad peccandum , quia Deus prævidit peccatum , sed Deus prævidit peccatum , quia vidit illam sese ad peccandum liberè determinatam.

Unde sicut prædictio quam Astrologus facit de eclipsi Solis futurâ post annum , præcedit quidem actualem existentiam eclipsis ; non tamen præcedit illius futuritionem ; immo ista futuritio eclipsis præcedit prædictionem Astrologi , cum ideo prædicatur ab Astrologo , quia futura est , non autem è contra : quanvis enim nullus eam prædixisset , non minus evenisset;

sic scientia , quam Deus habet de re futura , præcedit quidem actualem illius rei existentiam , non tamen ejus futuritionem ; immo ipsa futuritio se cùm nostrum modum concipiendi præcedit scientiam visionis Dei , cùm Deus illam rem ideo præscire futuram , quia futura est , non autem è contra , ut diximus.

Infrabis. Præscientia Dei antecedit determinationem voluntatis creatæ : igitur prædicta solutio nulla . Probatur antecedens : quod æternum est , antecedit id quod est tantum temporaneum : sed præscientia Dei est æterna ; determinatio autem voluntatis creatæ est temporanea ; igitur . &c.

Distinguo antecedens. Præscientia Dei antecedit determinationem voluntatis creatæ , si hec determinatio consideretur secundum actualem suam existentiam , Concedo : si consideretur quatenus est futura , Nego . Nam hæc determinatio revera est ab æternâ futura , immo secundum modum nostrum concipiendi , divinam præscientiam antecedit prioritatē , non quidem durationis , sed rationis : prius enim est res esse futuras prioritate objectivâ , quam à Deo videantur , ut futuræ sunt.

Urgebis. In æternitate non est prius & posterius : igitur res ut futuræ spectatae , non posunt alterius dici priores divinâ præscientiâ.

Distinguo anteced. in æternitate nihil est prius aut posterius prioritate durationis & existentiae , Concedo : prioritate præsuppositionis objecti , Nego : porro res futurae , ut statim dicebamus , præsupponuntur ad præscientiam divinam ut illius objectum .

Dices 5. Si Deus seiret determinatam veritatem propositionis contingentis , sequeretur eam esse æternæ

veritatis, cum eam sciat ab æterno: at falsum consequens; siquidem sola propositiones necessariæ dicuntur esse æternæ veritatis.

Nego minorem. Non enim id est propositio dicitur esse æternæ veritatis, quia eam Deus determinatè novit ab æterno, alias nulla esset propositio, quæ non esset æternæ veritatis; cum nulla sit cuius veritatem distinctè Deus non cognoscat per infinitam suam intelligendi virtutem: sed illæ solùm propositiones dicuntur esse æternæ veritatis, quarum prædicatum necessariò convenit subiecto, ex hypothesi quod existat, ita quod nullatenus possint esse falsæ propter necessariam connexionem prædicati cum subiecto, qualis est hæc v. g. *Si futurus sit homo, erit necessariò animal rationale.* At verò non ita est propositio contingens; quamvis enim sit ab ætero vera, quia tamen prædicatum non necessariò, sed contingenter tantum convenit subiecto, idcirco non potest dici æternæ veritatis cum potuerit esse falsa.

Dices 6. Quod est certò & reverà futurum, est necessariò futurum: sed quod est contingenter futurum non est necessariò futurum: igitur si illæ propositiones sint contingentes, neutra est certò & determinatè vera.

Distinguo major. Quod est certò & reverà futurum, est necessariò futurum necessitate hypoteticâ, Concedo: necessitate absolutâ, *Nego.* Duplex enim, ut diximus, est necessitas, una quidem absoluta, quæ nullam hypothesim admittit; sed ita consistit per se, ut impossibile sit eam non esse; sic necessariò Deus existit: alia verò est hypoteticâ, quæ fundatur in aliqua hypothesi; sic ex hypothesi quod Petrus peccaverit, necesse est ipsum peccavisse; itaque quod contingenter

futurum est, dici non potest necessariò futurum necessitate absolutâ, sed tantum necessitate hypoteticâ, quæ contingentiam & libertatem non adimit.

Instabis. Necessitas hypoteticâ supponit necessitatem absolutam: igitur indifferientiam tollit. *Probat.* *anteced.* Peccatum futurum dicitur necessariò futurum necessitate hypoteticâ, posito quod voluntas sese determinatura sit ad peccandum; jam verò illa determinatio futura voluntatis, non est necessariò futura propter aliam hypothesis, aliquin daretur progressus in infinitum: ergo hæc determinatio voluntatis est necessariò futura necessitate absolutâ, & sic necessitas hypoteticâ supponit necessitatem absolutam.

Resp. necessitatem hypoteticam peccati futuri supponere quidem ali- quid absolutè futurum, scilicet determinatiōē voluntatis creatæ quæ absolutè futura est, non autem ali- quid necessariò futurum necessitate absolutâ; est enim maxima di'paritas inter hæc duo, esse absolutè futurum, & esse necessariò futurum necessitate absoluta.

Urgebis. Quod est absolutè futurum non est indifferens ut sit vel non sit: igitur, si determinatio voluntatis creatæ dici possit absolutè futura, non est liberè futura,

Nego antecedens. Nam absolute futurum non ita dicitur, propter oppositionem quam habeat cum libe- ro, sed cum merè possibili, aut merè conditionatò; merè possibile autem dicitur quod quidem esse posset, sed numquam erit, quales sunt plures crea- turæ quæ tewera quidem produci pos- sunt à Deo, nusquam verò producen- tur: illud verò dicitur merè condi- tionatum, quod exprimitur cum ali-

*Quare omnis à Deo praescita proposi-
tio non sit æternæ ve-
ritatis.*

qua conditione ; qua numquām est ponenda e de quibus sermo erit in sequenti conclusione. Illud autem dicitur absolute futurum , quod certò eveniet ; licet contingenter & liberè futurum sit : unde ad argumentum , dicò determinationem voluntatis creatarum dici quidem absolute futuram , non quid necessariò necessitate absolute eveniet , sed quid noh sit merè possibilis , aut merè conditionata , sed reverà futura ; tametsi illa determinatio liberè & contingenter futura sit. Unde peccatum Antichristi , v.g. dicitur absolute futurum , hoc scilicet ; quia severa & certò voluntas Antichristi sese determinatura est ad peccandum , liberè tamen & contingenter , propterè quid illius indifferentia non sit passiva , & ab alia determinabilis , sed activa & determinabilis à propria voluntate.

CONCLUSIO IV.

Dvarum propositionum singulium de futuro contingentis conditionatoe alia est etiam determinatè vera & alia falsa. Probatur. Ideo propositiones de futuro contingentis absolute sunt determinatè verae aut falsæ ; quia objectum significarum est determinatè verum aut falsum ; atqui ita est de propositionibus conditionatis ; si enim ponatur vel non ponatur conditio , objectum erit vel non erit : etenim inter esse & non esse non datur medium cum sint contradictoria.

Confirmatur. Deus earum propositionum veritatem aut falsitatem novit & prædictit. Ergo sunt determinatae veritatis aut falsitatis. Pater consequentia ; non enim certò nosse aut prædicere posset , nisi certam ac determinatam earum veritatem perciperet ,

nec percipere , nisi esset. Probatur antecedens duobus luculentis exemplis ex sacra Scriptura depromptis ; prius quidem ex libro 1. Reg. cap. 23. ubi legimus quid cùm audivisset David Saulem ipsum inseguiri ; jamque eum agere cùm civibus urbis Cœlitæ in quam confugorat , ut eum Sauli traderent ; sì minùs urbem obsidione cingeret , ut omnes cives rebelles internectioni traderentur ; David consuluit Dominum dicens , Si tradent me viri Cœlitæ , & viros qui mecum sunt in manus Saül? Respondit Dominus tradent , quid factum est ut David confugeret , ne traderetur à Cœlitis. Ergo Deus certò & determinatè videbat , quod si Saül advenisset , David que remansisset , ipsum Cœlitæ tradidissent.

Aliud exemplum deponitur ex Luke cap. 10. ubi Christus exprimans incredulitatem Civitatum Bethsäidæ & Corofaim , affirmat quid si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ illic factæ erant , dudum in cinere & cibicio pœnitentiam egissent. Videbat ergo adorandus ille Salvator , quid si posita fuisset talis conditio , hæc pœnitentia sequuta fuisset. Ergo Deus earum propositionum de futuro contingentis conditionatè determinatam veritatem novit.

Dicessit. Ille : propositiones non sunt determinatè verae aut falsæ , quia cum objecta non sunt determinatè futura aut non futura. Sed illarum propositionum objecta ita sunt. Ergo , &c.

Distingua. Illarum propositionum objecta non sunt determinatè futura aut non futura absolute , Concedo : Hypotheticè & positò quid ponatur aut non ponatur conditio , Neq. Ad veritatem autem propositionis , sufficit existentiam objecti esse futu-

ram eō modō quō ipsa propositio enūniciat. Cū ergo illæ propositiones tantum affirment futuritionem obiecti sub conditione, etiā veræ sunt sub conditione. Hæc autem ut facilius percipias.

Adverte ex conditionibus ponendis in actibus liberis, alias esse causales & pertinentes, alias impertinentes & extraneas. Piores sunt quæ connexionem habent cum effectu qui dicitur futurus positiā conditione; sicut est hēc

Duplex propositio, Si Deus mihi dederit gratiā, tiam convertar, quia conversio cum ad prop. pendat à gratia tamquam à principio nisi veritatem, cum ea connexionem effectus cum causa. Postiores sunt, quæ nullum aliam habent connexionem cum effectu futuro, qualis est hēc, si Petrus studierit ego vadā Romam, nulla enim est connexionis inter studium Petri, & meum iter dirigendum Romam. Hēc autem solum agimus de propositionibus prioribus, non autem de posterioribus.

QUESTIO TERTIA.

Quid & quotuplex sit Oppositione, Aequipollentia, & Conversio Enuntiationis.

Oppositiō propositio- nis at- tenuatur aut secundum quantitatēm, aut secundum quan- penes tatem. 1. Est inter duas propositiones quantitatēm idem prædicatum habentes, quarum aut una est qniversalis & altera particula- listatēm, ut, Omnis homo est animal,

Aliquis homo est animal; quantitas enim propositionis, est ipsius univer- salitas aut particularitas. Oppositiō se- cundum quantitatēm est inter duas propositio- nes idem prædicatum ha-

bentes, quarum una affirmat, altera negat, ut *Omnis homo est animal, Omnis homo non est animal.*

Notand. 2. Oppositionem propo- sitionum esse quadruplicem. 1. Est Contra- raria, quæ sit inter duas propo- sitiones oppositas secundum qualita- tem & quantitatēm universalem, 2. Plex.

Subcontraria, inter duas proposicio- nes singulares secundum qualitatēm oppositas. 3. Subalterna, inter duas propositiones secundum quantitatēm & non qualitatēm oppositas. 4. Con- dictoria, inter propositiones secun- dum quantitatēm & qualitatēm oppo- sitas. Quarum omnium habes exempla in affigendo inferiū schēmate.

Queres. Quare oppositio secundum qualitatēm dividatur in duas, nimirum in Contrariam & Subcontrariam; Oppositiō vero secundum Quantita- tem non etiam in duas oppositiones subdividatur.

Respondeo. Rationem repetendam esse ex eo quod in oppositione secun- dum qualitatēm, ambæ universales, seu Conteriatæ fundent alias regulas à duabus particularibus, seu Subcontra- riis, ut mox dicentus. At vero oppo- sitæ secundum Quantitatēm, seu Sub- alterne, tam affirmantes quam ne- gantes, easdem tam veritatis quam falsitatis regulas habent.

CONCLUSIO I.

*O*ppositio Enuntiationis est re- statui- pugnantia inter duas proposicio- tur & nes eodem prædicato & subiecto con- expen- diuntur & se- rantes vel secundum quantitatēm, vel opposit. secundum quantitatēm, vel secundum onis utramque simul. Dicitur. 1. Repugnan- proposi- tia inter duas propositiones, quia non possunt inter se compati, cūm defini- tio. non possint esse simul veræ, & simul falso

falsæ: vel si sint simul veræ nequeunt esse simul falsæ, ut statim advertemus.
 2. *Eodem predicato & subjecto consonantes*, nisi enim sic idem prædicatum & subjectum in utraque opposita propositione, non dicentur propriè oppositi, licet habeant diversam qualitatem aut quantitatem, v. g. *Omnis homo est rationalis*, *aliquis homo non est lapis*, non opponuntur. 3. *Secundum quantitatem*, ut subalternæ: *vel secundum qualitatem*, ut contrariæ, & subcontrariæ: *vel secundum qualitatem & quantitatem simul*, ut contradictoriæ.

Advertendum 1. Propriè & exactè loquendo duplicum tantum esse oppositionem, scilicet contrariam & contradictoriam: nam oppositio complexa, de qua hīc agitur, est pugna multarum propositionum eodem subjecto constantium: at propositiones subalternæ propriè non pugnant; nam se habent ut totum & pars, ut patet ex ipsis propositionibus, *omnis homo est animal*, *aliquis homo est animal*: at non est pugna inter totum & partem. Propositiones subcontrariæ non habent idem subjectum, nisi nomine tenus, ut patet ex ipsis propositionibus, *aliquis homo est Doctus*, *aliquis homo non est Doctus*, nam aliquis homo in ipsis propositionibus distinctas personas significat: superest ergo ut propositiones contrariæ, quales sunt istæ, *omnis homo est animal*, *nullus homo est animal*: & propositiones contradictentes, quales sunt istæ, *omnis homo est animal*, *aliquis homo non est animal*, dicantur propriè oppositæ.

Advertendum 2. quilibet harum propositionum oppositarum speciem suam habere regulam, ex qua inseruntur earum ab invicem distinctiones. Hæ autem regulæ sunt.

• *Logica.*

Contraria nequeunt simul esse veræ & simul esse falsæ in materia necessaria & impossibili; in necessariis enim affirmans est semper vera, negans autem falsa, in impossibili vero è contra: possunt tamen simul esse falsæ in materia contingentia, ut patet ex ipsis, *omnis homo est Doctus*; *nullus homo est Doctus*: sed numquam possunt esse simul veræ, nam in una ex contrariis includitur contradictionis; sic in ista propositione, *nullus homo est animal*, hæc includitur *aliquis homo non est animal*, quæ opponit contradictioni isti, *omnis homo est animal*, & ita si istæ propositiones *omnis homo est animal*, *nullus homo est animal*, possint esse simul veræ; istæ propositiones, *omnis homo est animal*, *aliquis homo non est animal*, essent etiam simul veræ, & ita duæ propositiones contradictiones essent simul veræ.

Subcontraria possunt simul esse veræ in materia contingentia, non autem in materia necessaria & impossibili: in nulla tamen possunt esse simul falsæ.

Contradictoria in nulla materia possunt esse simul veræ & falsæ, sed una est determinatè vera, & alia determinatè falsa; quia in oppositione contradictionis, propositione universalis ratione sui subjecti, & signi universalis in tota sua amplitudine continet omnem propositionem particularē, sicut ejus subjectum involvit subjectum cuiuscumque particularis: sic cum dicimus, *omnis homo est Doctus*, illud subjectum cum signo, *omnis homo*, in sua amplitudine continet omnem hominem particularē: unde repugnat omnem hominem esse doctum, & aliquem hominem non esse doctum: totum enim destruit propositione particularis negans, quod astruit

Aaa

propositio universalis affirmans: igitur cum idem de eodem non possit affirmari & negari; alioquin idem esset & non esset, sequitur quod repugnet utramque propositionem simul esse veram aut simul falsam, impossibile enim est idem simul esse & non esse.

Subalterna in materia necessaria sunt simul falsæ si negent, & simul veræ si affirment. In materia contingenti una potest esse vera, & altera falsa: in materia autem impossibili sunt simul veræ si negent, & simul falsæ si affirment. Item hæc regula est etiam certa, quod si Subalterna universalis sit vera, necesse sit etiam veram esse particularē, non tamen vice versa. Hæc omnia facile rontant & innoscunt ex schemate infra ponendo.

CONCLUSIO II.

Exponit **A**equipollentia enuntiationis est quid sit propria per additionem, aut detractiōnē unius vel plurium negationum. *Æquipo-* Dicitur. 1. *Æquivalentia*, quia illæ *lentia*. propositiones æquipollentes æquivalent in sensu, & significatione. 2. *eodem predicatiō & subiectō constan-* tium; nisi enim sit idem subjectum & prædicatum non æquipollebunt, ut constat. Sequitur per additionem aut detractiōnē unius vel plurium negationum; cùm enim duæ negationes valeant affirmationem, si præpositio negativæ alia addatur negatio, illa propositione erit affirmativa.

Non pos- *test fieri* **A**dverte autem; Subcontrariæ *æquipol-* propositiones non posse propriè fieri *lentia* in sub-contrariis æquipollentes, quia addita aut detecta negatione una non æquivaler akeri; si enim huic propositioni *aliquis homo*

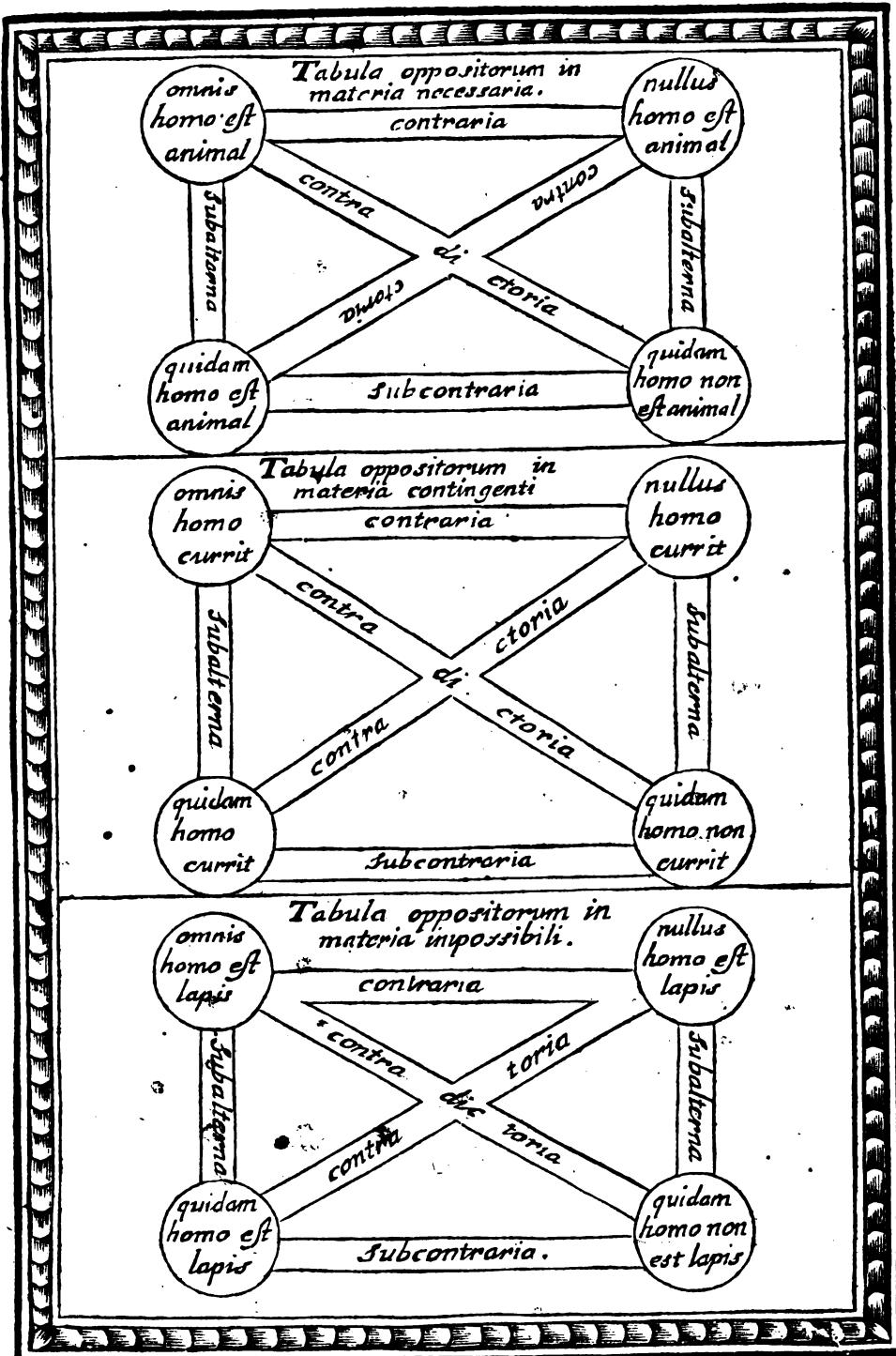
est animal, præponatur negatio signo, dicendo *non aliquis homo*, &c. æquivalebit universalis, cui subalternatur, scilicet, *nullus homo est animal*; non autem propositioni subcontrariæ, scilicet, *aliquis homo non est animal*. Si autem negatio ponatur ante verbum *est*, erit eadem & non æquipollens propositioni Subcontrariæ. Idem dicendum de Subcontrariis negativis.

Adverte 2. Ut propositiones red- Quomo
do fieri
posse
proposi-
tionum
æquipol-
lentia. dantur æquivalentes per additionem negationis, has negationes debere in Contradictoriis poni ante signum, scilicet ante *omnis* vel *aliquis*, &c. In contrariis autem negatio poni debet post subjectum & ante copulam; in Subalternis autem debet poni duplex negatio, una ante signum; & altera post; quæ omnia hoc versiculo exprimuntur.

Pra Contra, post *Contra*, pre postque *Subalter.*

Hinc in affirmatis propositionibus, *non omnis homo est animal*, contradicit huic *omnis homo est animal*, & æquipollet huic *aliquis homo non est animal*. Similiter *Omnis homo est ani-* *mal*, contrariatur huic, *Omnis homo non est animal*, quæ huic æquipollet, *nullus homo est animal*. Subalterna hujus propositionis, *omnis homo est animal*, est hæc, *non omnis homo non est animal*, quæ huic æquipollet, *ali-* *quis homo est animal*.

In negativis autem, *non nullus ho-* *mo est animal*, Contradicit huic *nullus homo est animal*, & æquipollet huic *aliquis homo est animal*. Similiter *nullus homo est animal*, contrariatur huic, *nullus homo non est animal*, quæ æquipollet huic *omnis homo est animal*. Subalterna *nonnullus homo non est animal*, æquipollet huic *ali-* *quis homo non est animal*. Etenim

Negatio præfixa.	{ Non omnis, id est, aliquis non.
Signo <i>præ Contradic.</i>	{ Non nullus, id est, aliquis. Non aliquis, id est, nullus.
Negatio postposita.	{ Omnis non, id est, nullus.
Signo <i>post Contra.</i>	{ Nullus non, id est, omnis. Aliquis non, id est, non omnis.
Negatio præfixa signo & postposita <i>præ post-</i>	{ Non omnis non, id est, aliquis. Non nullus non, id est, aliquis nor que Subalter.
	{ Non aliquis non, id est, omnis.

CONCLUSIO III.

Quid
fit pro-
posicio-
num
conver-
sie

Conversio est commutatio extre-
morum alicuius propositionis,
salvâ ejus veritatem; quantitate.inter-
dum variatâ, sed non qualitate. In
qua definitione tria sunt observanda.
1. Subiectum in unâ propositione fieri
debere prædicatum in alterâ, v. g. *omni-
nis homo est animal*: Ergo *aliquid ani-
mal est homo*. 2. Quantitatem posse va-
riari, ita ut universalis in particularem,
& vice versa converti quicunque. 3. Eam-
dem semper servandam esse veritatem
& qualitatem; propositio enim nega-
tiva converti nequit in affirmativam,
nec vera in falsam, quia nulla est
conversio lucis ad tenebras, nec ve-
ritatis ad falsitatem.

Triplices 1. est *Simplex*, quando de
prædicato fit subiectum, & de subje-
cto prædicatum manente eadem qua-
litate & quantitate, v. g. *nullus homo
est lapis*; Ergo *nullus lapis est homo*.

2. *Per Accidens*, quando de præ-
dicato fit subiectum, & de subjecto
prædicatum manente eadem qualitate,
sed non eadem quantitate: v. g. *omnis
homo est animal*; Ergo *aliquid animal
est homo*.

3. *Per Contrapositionem*, quando
de prædicato fit subiectum, & de sub-
jecto prædicatum servatâ eadem qua-
litate & quantitate; sed mutat ter-

minis finitis in terminos non finitos,
v. g. *omnis homo est animal*, conver-
titur in illam *omne non animal est non
homo*.

Adverte 2. propositiones univer-
sales negantes converti simpliciter, v. modo
g. *nullus homo est lapis*; Ergo *nullus
lapis est homo*. Similiter convertitur positi-
particularis affirmans, v. g. *aliquis ho-
mo est animal*; Ergo *aliquid animal conver-
est homo*: Item universalis affirmans
& negans convertuntur per accidens v.
g. *omnis homo est animal*; Ergo *aliquid
animal est homo*: *Nullus homo est
lapis*: Ergo *aliquis lapis non est homo*.
Insuper universalis affirmans converti-
tur per contrapositionem, v. g. *omni-
nis homo est animal*, Ergo *omne non
animal est non homo*. Simili in modo
convertitur particularis negans, v. g.
aliquid animal non est rationale: Ergo
aliquid non rationale est non animal.

Adversendum insuper, quod in *Notatio*
propositionum conversione mutari obser-
non debet suppositio terminorum: un-
de hæc conversio non legitima, *homo
est vox dissyllaba*: ergo *vox dissyllaba
est homo*, nam suppositio hominis in
unâ *propositio* materialis est, in al-
terâ vero formalis: insuper cavenda est
etiam transpositio temporis; unde
non valet hæc conversio, *aliquis senex
fuit puer*: Ergo *aliquis puer fuit senex*;
sed ita convertenda est: Ergo *aliquis
qui fuit puer, nunc est senex*; deinde
attributum propositionis, quæ dicitur

conversa debet sumi integrè ; cuius defectu non valet hæc conversio , homo timeret Deum : ergo Deus timet hominem , sed dicendum est , ergo , aliquid timens Deum est homo .

Ut autem regulæ servandæ in propositionibus convertendis facilius memorie mandentur , & revocentur ad præcūm , sequentes versus , & regulas excogitarunt Philosophi .

fEcI simpliciter , convertitur :
Eu A per accid.

AſtO per contra ; sic sit conversio tota .

*Quæ ut intelligas , adverte quatuor majusculas vocales A. E. I. O. scriptas in vocabulis , feci , *Eua* , & *Aſto* significare quatuor propositionis distinctiones diversæ rationis . A significat propositionem universalem affirmantem . E universalem negantem . I particularem affirmantem . O particularem negantem , quæ his verbis evolvuntur .*

Afferit A , negat E : sed universaliter amba

Afferit I , negat O , sed particulariter ambo .

*Sensus ergo priorum versuum est , 1. universalem negativam & particularem affirmativam denotatas per E. & I. in vocabulo *fecī* , converti simpliciter . 2. Universalem negativam & affirmativam designatas per E & A in vocabulo *Eua* , converti per accidens . 3. Particularem autem negativam & universalem affirmativam simul junctas in vocabulo *Aſto* , converti per contrapositionem .*

QUÆSTIO QUARTA.

Quid & qualis sit Enuntiatio Modalis .

MODIFICATIO , seu modalitas propositionis , dici- tur quando prædicatum sunt non solum dicitur convenire subjec- to , sed etiam denotatur modus quod conveniat , quod ut intelligatur :

Notandum 1. quatuor esse modos quibus aliqua propositio potest affici & modificari , unum si dicatur res *Necessaria* , *Possibilis* , *Contingens* , vel *Impossibilis* . Duplicitate autem modus in propositione locum obtinet , primum quidem *Adverbialiter* , ita ut non attribuatur ipsi rei , nec sit prædicatum in propositione , sed tantum particula eam modificans & indicans , quæ ratione prædicatum insit subjecto , ut in hæc propositione , *homo necessario est animal* , *paries est contingenter albus* , &c. Per modum *Nominis* , ita ut induat rationem prædicati in propositione integrâ , ut patet in hac propositione *Hominem esse animal est necesse* , ita quod integra Oratio sit veluti subjectum , Modus vero sit prædicatum .

Unde in propositionibus modalibus debet semper inverti ordo propositionis , ita quod , v. g. non dicatur , *Necesse est hominem esse animal* , sed *hominem esse animal est necesse* . Alias modus non haberet rationem prædicati respectu dictæ propositionis .

Notandum 2. propositionem modalem duobus constare , modo scilicet & propositione seu dicto : v. g. in hac

*Proposi-
tio mo-
dalitatis
duabus*

confat, enuntiatione, necesse est hominem esse animal, Modus est illud vocabulum necesse est; Propositio autem seu Dicatum, est hominem esse animal.

Unde in propositione modali duplex est prædicatum, duplex subjectum, & duplex copula: ex quibus aliqua sunt principalia; alia vero minus principalia. Prædicatum principale, est modus v. g. *Necesse*: minus vero principale est nomen, v. g. *animal*. Subjectum principale, est Dicatum, v. g. *Hominem esse animal*; minus vero principale, est, v. g. *Homo*. Copula principalis est verbum Substantivum in indicativo, v. g. *est necesse*; minus principialis autem, est ipsumsum verbum in infinitivo modo quod format Dicatum, ut *Hominem esse animal*.

Norandum 3. qualitatem & quantitatem propositionum modalium esse desumendas ex parte quatuor modorum, quorum *necesse est*, dicitur universalis affirmans; quia significat prædicatum inesse subjecto pro quocumque tempore, præterito scilicet praesenti & futuro. *Impossible est*, dicitur universalis negans, quia significat prædicatum non posse inesse subjecto pro quocumque tempore. Duo vero alii modi scilicet, *Contingens* & *Possibile* dicuntur particulares, quia non semper significant prædicatum inesse subjecto; nec significant non semper inesse: sunt autem affirmativa vel negativa, si dictum sit affirmans vel negans.

Norandum 4. Omnes propositiones modales esse veras vel falsas: quae autem veræ sunt, necessariò sunt veræ, quae autem falsæ, sunt impossibilis: absolute enim verum est, quod necesse est hominem esse animal, & contingens hominem esse

album. Item impossibile est quod homo sit contingenter rationalis quia est necessariò & ex naturâ suâ rationalis; similiter impossibile est hominem non esse animal, quia necessariò & essentialiter est animal; ita ut impossibile sit eum esse hominem & non esse animal.

CONCLUSIO UNICA.

Propositio modalis, est enuntiatio in qua significatur modus quod prædicatum convenit subjecto. Hæc patet ex terminis suis, & ex prius notatis. Suas habet affectiones, nempe aequipollentiam, oppositionem & conversionem, in quibus aperiendis nimis operosum esset diutius immorari. Itaque qui plura desiderat, consulat Formalistas, & Summulistas.

A P P E N D I X.

De Divisione.

 I VISIO, quæ est totius in suas partes distributio, Quid sit alia est realis & *Physica*, divisio quæ sit separatio corporis ab ani- *Logica*. ma: alia mentalis, & *Logica*, quæ est *Oratio partium cuiuslibet notificativa*. Totum enim vocatur *Divisum*; & partes sunt membra *Dividentia*. Hæc totuplex est, quotuplex totum mediâ intellectus operatione suas in partes distribuendum: unde cum totum sit præcipue quadruplex nempe *Potentiale*, *Attuale*, *Accidentale*, & per *Congeriem*, *Est que* quadruplex pariter est assignanda *duplex*. divisio.

1. *Est potentialis*, quâ quodlibet

universale sua in inferiora distribui-
tu, v. g. *animal* in *hominem* & *bru-*
sum.

Est *Actualis*, quâ totum dividitur
in partes, ex quibus componitur.
Quæ iterum subdividit in *Integra-*
lem, quâ totum integrale dividitur
in suas partes integrantes, ut corpus
humani in pedes, caput, &c. &
Essentialis, quâ totum essentialiter ipsum
constituentes, vel *Physicè*, ut ma-
teria & forma; vel *Metaphysicè*, ut
genus & differentia; indeque duplex
assignatur essentialis divisio, *Physica*
scilicet & *Metaphysica*.

3. Est *Accidentalis*, quâ totum
accidentale dividitur in suas partes:
idque triplici modò. 1. Quò Subjec-
tum dividitur in accidentia, v. g.
parietum alius est albus, alius niger.
2. Accidens dividitur in sua subjec-
ta, v. g. *alborum aliud nix, aliud*
lac. 3. Accidentis in accidentia, v. g.
alborum aliud dulce, aliud amarum.

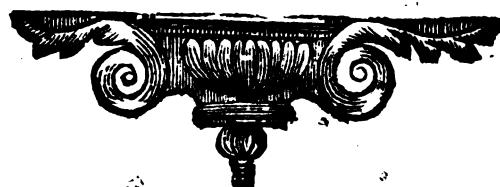
4. Est per congeriem, quâ totum
per aggregationem distribuitur in suas
partes, v. g. domus in fundamenta,
paries, tecta, &c. Sunt tamen qui
hanc ultimam divisionem potius
partitionem censem appellandam:
partitione, inquit, est distributio ali-
cujus totius in suas partes ex quibus
coalescit, ut distributio exercitus in
præfectum, duces, milites, &c.

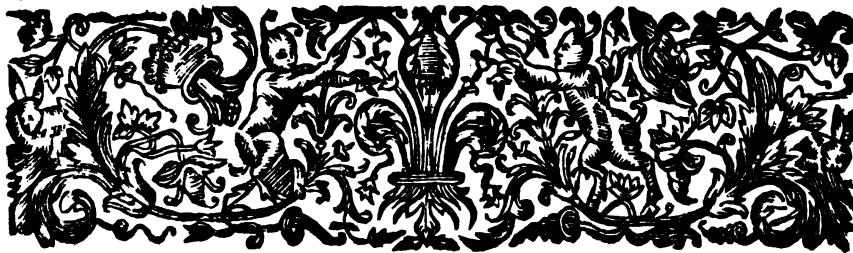
Qua-
tuor
conditi-
ones
exigit.

divisio verò est distributio alicujus
potentialis sive generici, sive speci-
fici in partes suas subjectivas: verùm
usus jam invaluit ut duæ illæ voces
divisio & partitio indiscriminatim ad-
eamdem distributionem significan-
dam usurpentur.

Quatuor (ut perfecta sit) leges &
conditiones desiderat. *Prima* est, ut
in plura membra non diffundatur,
alioquin confusionem non tolleret,
sed gigneret. *Secunda*, ut membra
dividentia sint inter se distincta & à
toto diviso; inepta enim esset divisio
alicujus in idem. *Tertia*, ut divisum
latius pateat singulô membrô dividen-
te scorsim acceptò. *Quarta*, ut divi-
sum non latius pateat singulis mem-
bris dividentibus simul & collectivè
sumptis, hoc est, ut nihil habeat ra-
tionem divisi, quod non sit unum ex
membris dividentibus.

Hic adverte Divisionem plurimum
Enuntiationi suffragari; quippe cum
ipsi subministret omnia prædicata,
quæ de suis inferioribus & subjectis
enuntiari possunt; ostendit enim quo-
modò quodlibet totum suas in partes
distribuatur, & de eis enuntiatur.
Quod si contingat idem de seipso
enuntiari, v. g. *Petrus est Petrus*, dico
hanc à perfecta enuntiatione esse pe-
nitùs expungendam, eo quod nullius
scientiæ sit genitrix, nec quidquam
cognitionis intellectui conferat.

TERTIA PARS LOGICÆ.

*Expli-
cantur
varia
nomina
quibus
tertia
Logica
pars il-
lustra-
tur.*

NLIMA M tandem , & omnium ainænissimam logicæ nostræ partem evulgandam aggredimur, quæ pluribus (sicut & præcedentes) titulis illustratur : etenim 1. dicitur *Argumentatio*, seu argutio mentis, propterè quòd edoceat modum arguendi errores intellectus, vel ex eo quòd sit argumenti elocutio & evolutio. 2. *Discursus*, eò quòd intellectus dum ratiocinatur de una propositione in aliam , quasi de maiore ad minorem & de minore ad consequentiam curtere & discurrere videatur. 3. *Analisis*, seu resolutio , quia in hac edoceatur quomodo syllogismus sit resolvendus ; vel ratione Formæ , reducendo modos imperfectos ad perfectos ; vel ratione materiæ , resolvendo rem in sua principia ; vel ratione probationis , reducendo conclusionem falsam & probabilem ad necessariam & certam. 4. *Syllogismus* vocatur ; hæc enim tota versatur in aperiendis syllogismi speciebus.

Unde cum omnium Philosopho-

rum communis calculo tres numerentur , nempe syllogismus *Demonstrativus* , qui scientiam ; *Topicus* qui Aristotelis & opinionem ; & *Sophisticus* , qui errorem procreat , idcirco hanc partem tres in sectiones distribuimus cum Aristotele qui *Organum* , seu Logicam quatuor libris Analyticorum , duobus Elenchorum , & octo Topicorum absolvit , secundum variam Syllogismi habitudinem & considerationem.

Syllogismus enim considerari potest vel generatim & secundum se ; vel speciatim & secundum suas species : sub primo respectu , est objectum duorum priorum Analyticorum ; Syllogismus demonstrativus est objectum duorum posteriorum : Syllogismus probabilis octo Topicorum : & Sophisticus duorum Elenchorum . Has autem syllogismi species priusquam aggrediamur evolvendas , prius quædam de syllogismi genere , nempe Argumentatione & Discursu fungendanda.

SECTIO PROEMIALIS.

De Discursu & Argumentatione generatim.

SUPER VACANEUM arbitror immorari in probanda discursus existentia, eam enim quisque in se potest experiri, cum unum ex alio inferre colligit. Illius necessitatem facit infima & imbecillis mentis nostrae conditio; quæ cum tenuis ejus naturæ sit, ut non possit duas res simul percipere, cogaturq; unam ex alia colligere v. g. Petrum esse animal, quia est homo; hinc etiam ab una propositione in aliâ per iudicium veluti currere & dicuntur adigitur, ut larentem veritatem evidenter percipiat. Itaque non incongruè hic quædam de argumentatione & discursu sunt prælibanda: quæ evidentiùs ut pateant.

Notandum. 1. seu potius revocandum ex jàm plures dictis, intellectus operationem distingui triplicem: 1. est Apprehensio simplex, quandò scilicet aliquid concipiimus nihil de ipso asserendo aut negando: si autem res apprehensa sit unica, & unicò termino expressa; v. g. homo, vocatur *Incompleta*: si autem sint duæ res, & duobus expressæ terminis; v. g. homo albus, nullò tamen interposito vinculo, erit *complexa*. Secunda est, qua intellectus duos terminos apprehensos judicat, an iuvicem convenientes, nec ne, & de illis sententiam serperet verbum, s. vel non est, v. g. homo non est lapis. Tertia, quâ intellectus unam propositionem minus notam deducit ex notiori per particulatas illativas, ergo, igitur & similibus,

triplex
mentis
operatio
expen-
ditur.

Logica.

Unde sicut secunda fit ex duobus terminis simpliciter apprehensis, sic tercua ex duobus propositionibus efformatur. Hinc omnis argumentatio duabus ad minus propositionibus constare & duobus iudiciis confici debet. Ex quibus con- fici & Primum est, quô intellectus judicat constare debet argu- menta. primam propositionem esse veram, & prædicatum convenire, vel disconvenire subiecto sicut enuntiatur. & hoc pertinet ad secundam mentis operationem. Secundum est, quô intellectus judicat secundam propositionem recte ex prima deduci, eiique silentur, & hoc ad tertiam mentis operationem seu Argumentationem pertinet.

Notandum. 2. In Argumentatione *Tria* tria esse. 1. *Anecedens*: estque propositio, ex qua inferitur alia. 2. *Consequens*, estque propositione, quæ inferuntur ex alia. 3. *Consequentia*, quæ est scilicet antecedente. Sic v. g. in hac argumentatione, *homo est rationalis*; Ergo, *est rati-* con- quens *Antecedens* est, *homo est ra-* sonabilis; *Consequens* est *homo rati-* con- *sonabilis*; *Consequentia* est *connexio* sequen- *quia* *judicatur esse inter præmissas & Conclusionem* secundum formam Syllogisticam.

Notandum 3. *Consequens* & *Discriminatio consequientiam* multum inter se discrepare; possunt enim mutuo sine se invicem separari; in hoc enim *Enthymemate*, v. g. *homo est vivens*: en- equens ter con- sequens sequen- *Ergo est rationalis*, est *consequens*; *etiam* *qua verum est quod homo sit rationalis* non est autem *consequentia*, quia non est necessaria connexio inter esse *vivens* & *essere rationale*; plantæ egim & bruta viventia sunt, nec tamen sunt rationalia. Similiter in hoc *Enthymemate*, *A sinus est rationalis*. *Ergo est disciplina capax*, est *consequens*, quia est necessaria connexio.

B b b

inter rationale & disciplinæ capax, ita ut si per impossibile, asinus esset rationalis, etiam esset disciplinæ capax. Non tamen est consequens, quia asinus non est disciplinæ capax cum non sit rationalis. Hinc

Notandum 4. in propositione ex alia deducta, duplex reperiri posse iudicium. 1. Quò judicat intellectus conclusionem esse veram, necessariamque connexionem inter illius

In propositio-
ne illata per
argumen-
tationem
duplex
interce-
dit ju-
dicium.

Scilicet
judi-
cium
conse-
quentiaz
& con-
sequen-
cias.

prædicatum & subjectum propter evidentem cognitionem, quam habet de prima propositione ex qua alia deducitur; & hoc vocatur *Judicium consequentis*. Secundum quò judicat intellectus unam propositionem legitimè, & secundum regulas inferiùs tradendas, inferri ex propositione consequente; & hoc vocatur *Judicium Consequentie*. Primum versatur circa res quæ inferuntur ex aliis. Secundum versatur circa formam & methodum, quâ inferuntur, non attendendo, an res ex alia rectè deducatur: sed an propositio una ex alia inferatur secundum regulas formæ syllogisticæ infra declarandas.

CONCLUSIO I.

Studiu-
tutor-
gumen-
tatio-
nis

Argumentatio est Oratio; in qua propositio minus nota infertur ex notiori. Explicatur. Dicitur, 1. *Oratio*, per quod genericè convenit cum Definitione & Divisione. 2. *In definitio* quia propositio, &c. per quod tamquam perveram differentiam ab eis distinguitur.

Dices. 1. Per conversionem terminorum unum ex alio infertur, ut dictum est, & patet hoc exemplo: *omnis homo est animal: ergo aliquod animal est homo.* Ergo definitio allata soli argumentationi convenit.

Nego conseq. Hæc enim illatio *Conver-*
non convenit conversioni; ut conver-
sio est simpliciter: sed quatenus ha-
bet rationem discursus, ad quem non est
requiritur, & sufficit, ut Judicium formalis.
Antecedentis fit causa Judicij conse-
tiva.

Dices. 2. In Demonstratione à *Priori*, proprietatis cogitatio deducitur ex cognitione naturæ: sed natura non est notior suis proprietatibus. Ergo prædicta definitio est nulla.

Disting. *Mm.* *Essentia seu natura* *Effec-*
non est notior suis proprietatibus res-
pectu sui, & intellectus à corpore se-
parati, *Nego:* respectu nostri, trans- *sunt suis*
*seat, cùm enim nihil sit in intellectu, propri-*atibus*
atis fuerit prius in sensu; sensus autem *respectu*
nihil nisi sensibile & corporeum per-
cipere possint, hinc sit, ut omnes *sui, non*
pene rerum essentia nos lateant, pau. *respectu*
cæque admodum demonstrationes à *nostris.*
*priori fiant à nobis.**

CONCLUSIO II.

Argumentatio consistit formaliter in quod probatur. In eo formaliter consistit argumentatio seu discursus, quod est ratio constitutiva illius: atque *Judicium consequentis* est ejus constitutum. Probabo. Positò hoc judicio, & quocumque aliò sublatò ponitur discursus; & eò sublatò quocumque aliò judicio posito, non ponitur discursus; posita enim maiore & minore, quatenus solum propositiones sunt, & posito simul judicio consequentia, erit quidem illatio legitima in forma & modo, sed non erit propria discursus formalis; res enim minus nota non inferetur ex alia notiori, sed tantum una propositio deducetur ex alia, vel potius aliam consequetur.

Dicitur in eo formaliter consistit argumentatio, per quod distinguitur à ceteris mentis operationibus; sed ita distinguitur per judicium consequentis; à forma quidem, quæ cum nihil affirmet vel neget de rebus, nullum etiam annexum habet judicium: à secunda vero, quæ non coligit unum ex alio, sed dum tantum affirmat unum alteri convenire, aut disconvenire; unde haec dicitur judicium simplex, directum & immediatum: argumentatio vero judicium mediatum, & illativum unius ab alio: igitur argumentatio seu disensus formaliter consistit in judicio consequentis.

Dices 1. Judicium consequentis est ipsemet actus intellectus, quō judicat unum recte esse illatum ex alio; sed in hoc judicio non potest consistere ratio formalis argumentationis. *Probat.* Judicium illud idem est cum conclusione: at conclusio non est argumentatio, sed potius argumentationis fructus, & quid ad illam sequens: igitur &c.

Nego minor nec non & majoreret illius probationis; judicium enim consequentis non est ipsa conclusio, sed est quid medium inter conclusionem & præmissas, quod veluti vinculum communum propositiones præmissæ cum conclusione connectuntur & res una ex alia legitimè judicatur inferri; pro n leque hoc judicium à conclusione distinguitur.

Instatib. Argumentatio & illatio idem sunt formaliter: sed illatio præcedit Judicium consequentis, ergo in hoc judicio non consistit formaliter argumentatio. Probatur minor: prius res debet esse, quam possit judicari, an bene sit: at intellectus per judicium consequentis judicat, an bona sit illatio. Ergo illatio debet esse prior hoc judicio.

Nego Min. & ad Probationem ejus, dico majorem esse veram in rebus, quæ non fiunt, nec habent esse per judicium: at illatio habet suam esse per judicium consequentis, quod intellectus infert consequens ex antecedente propter necessariam connectionem quam deprehendit inter utrumque. Si autem post illationem unius ex altero, intellectus de bonitate illationis facta, hoc judicium respicit, nou rem illatam, sed modum & formam quā infertur, sicque est judicium consequentis.

Non abnuerem tamen in Judicio consequentis formaliter sumpti implicite & virtualiter includi Judicium consequentis; nisi enim judicem saltem implicite & virtualiter argumenti terminos ad conclusionem inferendam esse probet ordinareque dispositos, certus non ero de veritate illationis. Hinc judicium consequentis dici potest virtute duplex quantum scilicet fertur in consequentiis & in consequens simul, seu in legitimam formam & veritatem illationis ex præmissis.

Ex his collige. 1. discursum formaliter sumptum, esse unum actum intrinsecè simplicem, & præsuppositivè solum esse complexum; licet enim intellectus, dum discurrit tres operations eliciat: primam, quā negat aut affirmat attributum antecedentis convenienter subiecto: secundam, quā affirmat aut negat attributum consequentis convenienter illius subiecto: tertiam tandem, quā infert & judicat recte inferti consequens ex antecedente; duæ rāmen priorēs sunt tantum dispositivæ ad discursum in sola tertia operatione consistentem. Ac proinde discursus formaliter sumptus est una & simplex qualitas.

Collige 2. Ad discursum respectu b b ij

Tria
deside-
rentur
ad dis-
cursum.

tu nostri consideratum. Tria necessariò requiri. 1. Ut unum per aliud. 2. Ut unum post aliud. 3. Ut unum ex aliò cognoscatur. Dixi, respectu nostri, quia, ut subtiliter advertit Doctor q. 3. Prol. n. 27. discursus non requirit successionem temporis nec ordinem ipsius, sed ordinem natura; scilicet quod principium discursus sit naturaliter prius nostrum, & ut sic, sit causativum alterius extremi discursus. Unde ibidem, & in 2. d. 7. q. 1. n. 2. probabiliter sustinet Angelos, etsi in tempore imperceptibili, vel in instanti, seu cum instanti temporis posse discurrere: nos vero nonnisi cum tempore, & successione temporis, minus nostrum ex notiori colligimus.

CONCLUSIO III.

ARgumentationis species præcipue sunt septem.

Syllogismus, qui ab Aristotele & à cæteris Philosophis communiter describitur, *Oratio*, in qua quibusdam positis, alind quidpiam necessario sequitur ex eo quod hoc sint. Hic autem cum præcipua sit Argumentationis Species, etiam præcipue de eo differendum erit.

Enthymema, est Argumentatio constans duabus propositionibus, quarum una ex altera deducitur. v. g. *Petrus est homo. Ergo est animal rationale.*

Prosylogismus, est Argumentatio constans Syllogismo & Enthymemate v. g. *Omnis animal est vivens sensivum: sed Omnis homo est animal. Ergo Omnis homo est vivens sensivus.* En syllogismus simplex, cui adjungitur per resumptionem hoc *Enthymema: sed Omne vivens sen-*

Septem
sunt ar-
gumen-
tationis
species.

sitivum est mortale. Ergo omnis homo est morelis.

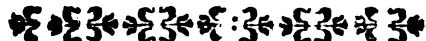
Inductio est Argumentatio, in qua ex pluribus propositionibus singulibus, colligitur propositio universalis, v. g. *bic ignis est calidus, & ille, & ipse, & iste: Ergo omnis ignis est calidus.*

Exemplum, est Argumentatio inferens aliquod faciendum ex facto simili, v. g. qui regulam sancti Francisci servaverunt æternas sunt adepti delicias. Ergo & nos easdem consequemur si hanc regulam ad loca usque servaverimus.

Dilemma, est Argumentatio consistans duabus propositionibus idem probantibus, quarum alterutram concessa infertur intentum. Sic Judæi volentes capere Christum Dominum in sermone, quæsierunt ab eo, an liceret censem dare Cæsari vel non. Si dixisset licere, tunc eum odiosum plebi fecissent, eumque præjudicare communi Judæorum libertati prædicavissent. Si dixisset non licere, tunc eum tamquam læsa majestatis reum ad judices detulissent.

Sorites est Argumentatio, in qua cujusque prioris propositionis prædicatum fit subjectum sequentis, donec perveniat ad quandam ultimam, cuius prædicatum uniatur per illationem cum subjecto primæ propositionis, v. g. *homo est animal, animal est vivens, vivens est corpus, corpus est substantia: ergo homo est substantia.* Cæteræ Argumentationis species, ex Rhetorica sunt repetendæ.

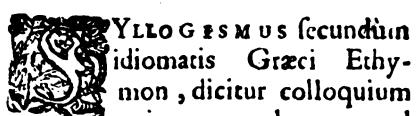

QUÆSTIO SECUNDA

Quid & quotplex, & qualis sit Syllogismus.

Syllo-
gismi
et bimor

YLO G E S M U S secundum
idiomatis Græci Ethy-
mon , dicitur colloquium
unius cum altero , vel

collectio unius ex alio. Hinc cùm intellectus syllogisando, plures propositiones pluraque judicia efformet, latentemque in præmissis veritatem per conclusionem detegat & eruat ; toties veluti secum videtur colloqui & unum ex alio colligere , quoties Syllogismum conficit. Varias , sed ut plurimum inanes , de eo quæstiones formant Logici ; nos autem utilitatis simul & brevitati studentes , tria tantum de ipso proponimus hac in quæstione resolvenda. 1. Quid sit. 2. Quibus constet. 3. Quotplex sit. Cætera verò repetenda sunt ex Formalistis & compendiolis.

Status
quæstio-
nis pro-
ponitur.

Quæ sit. Nos h̄c non inquirere causas externas Syllogismi , quales sunt efficiens & finalis. Constat enim causam illius efficientem esse solum intellectum Angelicum aut humanum ; quippe cùm solus ille sit discursivus & Syllogismi conficiendi capax. Constat pariter ipsius causam finalem esse veritatis notitiam. Hinc non incongruè dicitur à nonnullis Philosophis , veritatis referenda clavis ; propulsandi erroris clavus ; & conterendæ ac prosterrendæ falsitatis clava. Solum itaque restat inquirendæ illius causa Materialis & Formalis : Materialē aperiemus. in præsenti quæstione , Formalē verò in sequenti.

Notandum 2. materiam Syllogismi alias esse remotam , alias proximam. Remotam efficiunt tres termini; proximam vero tres propositiones : Syllogismus enim ut sit perfectus, constare debet tribus propositionibus, quarum prima dicitur Major , secunda Minor , & tertia Conclusio :

Tribus pariter terminis, quorum prius dicitur majus extreum , seu major terminus , quia in majori propositione positur : secundus dicitur minus extreum , seu minor terminus : tertius vero dicitur medius terminus , qui assumitur ad probandum minus extreum convenire minori extremo. Exemplum esto.

Major Propositio. Omne animal est vivens.

Minor Propositio, sed Omnis homo est animal.

Conclusio. Ergo Omnis homo est vivens.

In his enim tribus propositionibus , tres tantum sunt termini , nimirum vivens , animal , & homo. Vivens est major terminus ; homo , minor terminus , & animal est medium terminus assumptus ad probandum Vivens convenire hominæ. Resolvendum autem est , an Syllogismus tres tantum terminos , tresque solum propositiones j̄ta exigat , ut si deficerent , vel adjicerentur aliquæ , ille periret.

Notandum 3. Duas priores propositiones solito dici Antecedens & Premissas , eò quod conclusionem antecedant & ei præmittantur. Conclusionem vero dicitur consequens , quia infertur & sequitur ex majori & minori propositione. Insuper prima propositione vulgo dicitur absolute Propositione , quia ut plurimum in ea sunt generalia principia , quæ ut vera noscantur , solum cōgent proponi , non vero probari. Minor vero dicitur Af-

Duplex
Syllogis-
mū ma-
teria,
videli-
cet pro-
xima &
remota.

sumpcio, quia minor terminus ex ea assumitur velut pars è toto, sicut patet in præfato exemplo; *Homo enim* in ea assumitur, ut pars animalis, seu ut animal particulare. His prælibatis sit.

cessariò sequitur conclusio; quamquam non semper sit vera propter defectum materiæ, quæ non ritè ordinatur. Ut autem evidenter apparet hujus conclusionis veritas, Syllogismus natura,

Quares i. An essentia syllogismi consistat, aut in præmissis, an solum in conclusione, aut in præmissis & conclusione simul. Ut huic quæstiōni evidenter fiat satis, prius adver-

Syllo-
gismus
trifa-
riam
acci-
pi-
tur.

tendum est.

Syllogismum posse considerari tribus modis. Primo quidem integratiter, pro eo omni quod in syllogismo continetur. Secundo formaliter, pro tertia mensura operatione præcisè, seu quatenus est discursus. Tertio causaliter, proue est instrumentum sciendi deducens nos in cognitionem alterius. His prælibatis.

Resp. itaque primò syllogismum integraliter sumptum consistere in præmissis simul & conclusione: haec enim sunt illius partes integrantes, ex eis namque conflatur & adunatur. Dico secundò, essentiam syllogismi formaliter sumptui consistere in conclusione; etenim, ut jam diximus, essentia discursus consistit in judicio consequentis, ut consequens est: unde est operatio formaliter simplex, licet præsuppositivè sit complexa. Dico tertio, syllogismum causaliter sumptum, consistere in præmissis; haec enim, ut infra patebit, sunt causa conclusionis, quæ est vera scientia: itaque verè affirmandum est filologismi essentiam in sola conclusione esse reponendam.

Dices i. ex Aristotele. Conclusio est aliquid aliud ab his quæ posita sunt: ergo conclusio non est de essentia syllogismi.

Nego. conseq. Ex hoc enim solum sequitur conclusionem esse aliud à

Traditi-
tur &
explica-
tur syl-
logismi
defini-
tio.

C O N C L U S I O I .

Syllogismus recèdè definiatur ab Aristotele libr. i. prior. cap. 10. *Oratio in qua quibusdam positis aliud quoddam ab his quæ posita sunt, necesse fassariò accidit, eò quod hac sint. Seu logismus & brevius, Syllogismus est Oratio, in qua duabus præmissis concessis necessario tercias concedenda est vi forma.* Dicitur 1. *Oratio*, in quo veluti genericè Syllogismus convenit cum cæteris argumentationibus, quæ sunt etiam orationes. Additur, in qua duabus præmissis, &c. ut Syllogismus distinguitur ab *enthymemate* & *exemplo*, in quibus ex una tantum propositione alia colligitur. Cætera verba aperte distinguunt Syllogismum ab aliis speciebus argumentationis, quæ licet ex multis singularibus colligant universale, non tamen colligunt ex multis dispositis in modo & figura, neque vi formæ, ut si per Syllogismum, in quo ex præmissis ritè secundum materiam & formam ordinatis, alia propositio ita necessariò sequitur, ut eam non possit homo sensatus denegare.

Non indè tamen inferre licet omnes conclusiones per Syllogismum illatas esse necessariò veras; etenim per Syllogismum Topicum eruitur solum propositio contingens & probabilis: ex Sophystico vero sequitur solum erronea; sed idcirco dicitur conclusio sequi necessariò vi formæ, quia ex forma legitime ordinata ne-

præmissis, non autem aliud à syllogismo.

In statibus. Ex eodem Aristotele 4. Analytic. cap. 22. tribus terminis & duabus propositionibus omnis conficitur syllogismus: ergo ex ejus mente conclusio non pertinet ad essentiam syllogismi.

Resp. 1. Aristotelem in hoc loco accipere syllogismum causaliter & adæquate pro solis præmissis, & ut est sciendi instrumentum, non autem pro syllogismo propriè & adæquate sumpto. *Dices* 2. syllogismum eisdem constare tribus terminis & duabus propositionibus, non tamen excludendo conclusionem, quæ iustum terminis quibus præmissæ conficiuntur, sed aliter dispositis constat, adeo ut in eis videatur comprehendendi.

Urgebis. Nullus effectus est essentia sua causa: sed conclusio est effectus Syllogismi. Ergo non est illius essentia. *Distinguo minorem*, est effectus Syllogismi inadæquate & causaliter sumpti, seu pro solis præmissis, quatenus vim habent inferendi conclusionem, *Concedo*: est effectus Syllogismi integraliter & adæquate sumpti, seu pro integrō discursu, *Nego*.

Subsumes. Atqui conclusio est effectus syllogismi adæquate sumpti. Ergo nulla solutio. Probabis antecedens. Scientia est effectus Syllogismi demonstrativi adæquate sumpti, demonstratio enim dicitur Syllogismus pariens scientiam: atqui conclusio Syllogismi demonstrativi, est scientia, Ergo, &c.

Distinguo minorem. Scientia habitualis est effectus Syllogismi demonstrativi, *Concedo*: scientia actualis, *Nego*: Conclusio autem est tantum scientia actualis, seu actus scientificus, per quem producitur in intel-

lectu habitus scientiæ, qui verè est effectus Syllogismi demonstrativi.

CONCLUSIO II.

Syllogismus necessariò constare debet tribus propositionibus & tribus terminis, ut dictum est in secundo necessitatis. Probatur. Iis necessariò constare debet Syllogismus, pugnare quæ distinguitur ab omni alia argumentationis specie: atqui per tres terminos & tres propositiones debitè ordinatas ab omni alia specie argumentationis distinguitur, ut patet ex dictis in prima conclusione precedentis questionis. Ergo, &c.

Confirmatur. Iis necessariò Syllogismus constare debet, sine quibus deficit, & nullò modò concludetur. At sine tribus terminis & propositionibus Syllogismus deficeret, & nullò modò concluderet; si enim sint tantum duos termini, duæque solùm propositiones, non distingueretur ab Exemplo & Enthymemate: si verò sint plures termini quam tres, putare si sint quatuor, quinque aut sex, nulla erit ejus Conclusio ut patet in hoc.

Omnis homo vivit,

Casar pictus est homo

Ergo Casar pictus vivit

ubi, ut appetat, nulla est & falsa conclusio, quia quatuor sunt termini; cum enim vox *homo* sit æquivoca duos terminos complectitur & significat, nimirum hominem verum & hominem adumbratum ac pictum; unde in majori significat hominem verum; in minori verò hominem pictum, siveque duo sunt termini, qui tamen deberet esse unus nomine hominis significatus, ut verè Syllogismus concluderet *Casarem esse viyam*.

modi propositionis colligitur, sic

v. g.

*Petrus est bonus & Philosophus,
Ergo est bonus, vel, Ergo est Phi-
losophus.*

Si autem negativi sint, uti accidit *copula-*
cum major propositio est negativa, tivus sit
quod fieri potest tribus modis ; vel tribus
modis.)
enim utraque pars copulativæ pro-
positionis affirmat, ut in hoc Syllo-
gismo.

Non est dies, & nox est,

Est autem dies, vel est autem nox,

Non igitur nox est, non igitur dies est.

Aut altera pars *affirmat* & altera ne-
gat, ut in hoc Syllogismo

Non & Petrus deambulat, &
non moveatur,

Sed deambulat, vel non moveatur

Ergo moveatur. Ergo non deambulat.

Aut utraque pars *negatur*, ut in hoc
Syllogismo

Non & Socrates non dormit, &
non vigilat,

At dormit, vel non vigilat,

Ergo vigilat, ergo dormit.

Cujus consequentia fundatur in
eo quod ad veritatem copulativæ
negativæ requiratur necessariò alte-
rius partis falsitas. Unde in prædic-
to Syllogismo subsumenda est unius
partis veritas, & inferenda est alte-
rius falsitas.

Disjunctivus est, qui ponit unam Syllogis-
partem propositionis ut alteram tol- mus dis-
lat; vel tollit unam partem ut alteram juncti-
ponat, sic v. g.

Aut dies est, aut nox est,

Est autem dies :

Ergo non est nox.

Exemplum vero alterius esto.

Aut dies non est, aut nox non est,

Sed dies non est.

Ergo nox est.

*Conditionalis, est qui fit aliqua
præsupposita conditione, qualis est hic
Copulativæ, statim altera pars ejus-
dem.*

*Syllo-
gis-
mus
condi-
ozalis.*

*Syllo-
gismus
dividi-
tur in
illati-
vum &
proba-
tivum.*

CONCLUSIO III.

Syllogismus multifariam dividitur:
sed præcipua illius divisiones sunt
haec. I. in *Illativum & Probativum*.
Primus est, qui nihil habet præter
formam Syllogisticam, sive ex
materia prorsus inutili & nihil signifi-
cante, ac proinde ex eo serio & ex
professo nihil concluditur, qualis est

*Omne A est B,
sed Omne C est A,
Ergo Omne C est B*

His autem Syllogismis saepius uti-
tur Aristoteles in libris priorum, ut
aperiat quæ sit servanda forma Syllo-
gistica, abstrahendo ab omni mate-
riâ, quam tradit in posterioribus
libris.

Syllogismus *Probativus* est qui
præter formam Syllogisticam, mate-
riam habet, cui assentitur is, qui
Syllogismum facit, saltem probabi-
liter. Si enim Syllogismus constet
præmissis, quarum falsitas nota sit
arguenti, non erit probativus, sed
solum illativus; quia non inducit
argumentem in cognitionem conclu-
sionis per præmissas: sed tantum eis
Syllogismi probabitur bona forma.

Syllogismus probativus subdivi-
ditur in *Cathegoricum & Hypoteti-
cum*, seu in *Simplicem & compo-
situm*: *Hypoteticus* est, cuius una
falsitas præmissa est enuntiatio com-
posita. Qui rursus subdividitur in

*Copulativum, Disjunctivum, &
ticus in Conditionalem.*

Copulativus est vel *Affirmativus*,
tivum, vel *Negativus*. *Affirmativus* con-
disjunctivum, cludit tantum per modum Eathy-
& conmematum; posita enim propositione
ditionaliter Copulativæ, statim altera pars ejus-
dem.

*Probati-
tivus in
cate-
gori-
remati-
cum &
hipote-
ticum.*

*Hypo-
teticus in
Conditionalem.*

Si dies est; lux est.

Sed dies est:

Ergo lux est.

*Syllogis-
mus Ca-
tegori-
cus.*

Syllogismus Categoricus est, qui constat tribus propositionibus & totidem terminis, qualis est de quo solum disputamus; ceteri namque sunt imperfecti & non nisi equivocè Syllogismi nomen sibi vendicant.

Hic autem Categoricus Syllogismus dividitur in demonstrativum, topicum & sophisticum; cum enim materia seu res de qua per Syllogismum differatur, sit aut necessaria aut probabilis, aut falsa; etiam totuplex esse dobet Syllogismus. Primus dicitur necessarius: secundus probabilis; tertius fallax & captiosus, ad quem etiam revocandus est Pseudographus. Hinc primus gignit scientiam, secundus opinionem, tertiis errorem & deceptionem.

Hæc autem divisio dici potest generica, nullus enim est ex his syllogismis, qui specie ab alio differat, quique non habeat veram essentiam syllogismi, quæ consistit in eo, ut unum ex alio inferatur in legitima forma.

Queres ad quam figuram pertinet syllogismus Expositorius, seu constans medio singulare.

Respondeo: pertinere propriè ad omnes figuræ, sed potissimum ad tertiam. Exempla sunt in prima: *Christus est filius Dei; hic homo est Christus: ergo hic homo est filius Dei;* in secunda: *natus homo est Bucephalus; hic equus est Bucephalus: ergo hic equus non est homo.* In tercia, in qua medium bis subjicitur, subjici autem maximè singularium est, ut *Petrus est homo; Petrus est animal; ergo siquod animal est homo.*

Logica.

QUÆSTIO TERTIA.

De forma, figura & modo Syllo-
gismorum.

D constructionem syllogismi, sicut & ad cuiusvis arte facti fabricam tria scenda sunt. 1. Quæ sit ejus materia. 2. Quo modo disponenda. 3. Quomodo ornanda. Jam autem apertius generatim Syllogismorum materiam tam remotam quam proximam, puta propositiones & terminos; nunc autem resolvendum est. 1. Quæ sit eorum forma quæque dispositio. 2. Qualiter imperfecti Syllogismi perfici possint per reductiōnem, hæc autem ut pateant, sit

C O N C L U S I O I.

Forma est dispositio terminorum; Quid sit & propositionum ad concludendum idonea. Hinc duplex forma; remota quæ remotam materiam, vide licet terminos disponit: & proxima quæ est dispositio propositionum, quæ dicuntur materia proxima Syllogismi.

Figura vero est apta dispositio me-
dii cum extremis ad rite concludendā ^{Quid si} gura. Est autē triplex. Prima, in qua medium subjicitur in majori, & prædicatur in minori. Secunda, in qua medium prædicatur in utrāque præmissarum. Tertia tertiæ, in qua medium in utrāque præmissarum subjicitur; quæ omnia hic versiculos complectitur.

Sub p̄t̄d. prima; secundâque bis;
p̄t̄d. Tertia bis Sub.

Hoc est, medium subjicitur, &
prædicatur in primâ, bis prædicatur
Ccc

286 DE SYLLOGISMO GENERATIM.

*in secunda: & in tertia, bis subjicitur.
Quorum omnia exempla habebis
in sequentibus.*

*Non est admit-
tenda si leno medicò famosissimò inventa dis-
gura. Probatur. In eâ figura medium prædicatur
in majori & subjicitur in minori: igitur
sunt quatuor figuræ. Patet conse-
quentia; diversitas enim figuratum
petitur à diversa consistentia mediæ;
cum igitur diversa sit consistentia à
tribus præmissis figuris, etiam debet
esse distincta figura.*

*Nego antecedens, non enim aliter
differt Syllogismus Galenicus à pri-
mâ figura, quam simplici transposi-
tioni præmissarum, ita quod minor
ponatur loco majoris, ut patet in hoc
Syllogismo; Omnis planta est vegeta-
tiva; sed omne vegetativum est vives;*

*Distin-
guitur
enim so-
lum à
prima
per sim-
plicem
proposi-
tionum
transpo-
sitionem
ergo aliquod vives est planta. Si enim
minor hujus syllogismi ponatur loco
majoris, jam Syllogismus erit in
Barbara: deinde in syllogismo Ga-
lenicò simplicem esse propositionem
sic evinco. In prædicto syllogismo
secunda propositio debet necessariò
dici major & prima minor. Probo.
Propositio major ea est, quæ continet
majus extrellum cum mediò: atqui
secunda propositio prædicti Syllogis-
mi continet majus extrellum cum
medio; in eâ namque ponitur prædi-
catu conclusionis directæ; prædicatum
enim conclusionis directæ est majus
extrellum; ac proindè secunda pro-
positio Syllogismi debet dici major;
sicque differt tantum à prima figura
per simplicem propositionum trans-
positionem.*

*Que-
non suf-
ficit ad distinctionem. Modo-
rum, ut patet in Cesare, & Camestres,
diversi-
ficandæ
Figuræ. sufficit ad distinctionem figurarum.*

*Resp. 1. falsum esse antecedens;
modi enim non distinguntur per
transpositionem præmissarum, sed
juxta variam propositionem secun-
dum qualitatem & quantitatem, ut
patet in exemplis allatis, in quibus
præmissæ legitimum servant ordi-
nem; prima namque propositione ma-
jus extrellum, secunda minus extre-
llum continet: non igitur prædicti
modi distinguntur per transposi-
tionem præmissarum, sed, vel ratione
diversæ qualitatis, ut Cesare & Ca-
meстres: etenim in Cesare major est
negativa minor affirmativa, at in
Cameстres major est affirmativa, mi-
nor vero negativa; vel ratione di-
versæ quantitatis, ut Disamis & Da-
tisi; quia in Disamis major est par-
ticularis, & minor universalis; in
Datise è converso major est univer-
salis & minor particularis.*

*Resp. 2. permisso antecedente, negan-
do consequentiam & pacitatem; quia
figura est dispositio mediæ cum extre-
mis quâ dispositione non variata non
mutatur figura: unde licet modus
mutaretur per transpositionem præ-
missarum, ut pote qui est dispositio
propositionum Syllogismi, non tam-
en mutaretur figura.*

*Urgebis, alia figuræ differunt à
primâ, etiam si ad ipsam reducantur;
ac proinde licet figura Galenica re-
duci possit ad primam, non minùs
ab ea debet distinguiri.*

*Nego consequentiam, quia non
sit reductione modorum secundæ &
tertiæ figuræ per solam præmissarum
conversionem, sed etiam per muta-
tionem mediæ termini. Etenim me-
dius terminus ante reductionem vel
bis prædicatur ut in prima, vel bis
subjicitur, ut in tertia: scilicet vero
reductione semel subjicitur tantum
& semel prædicatur. Figura vero Ga-*

lenica ad primam reduci potest per solam ac simplicem præmissarum transpositionem; siveque ab ea non est distingueda; ac proinde remaneat inconclusa veritas, tres tantum assignandas esse Figuras.

Urgebis Dati potest aliquis sillogismus in figura Galeni, qui non differat à sillogismo primo primæ figuræ, penes solam transpositionem præmissarum, sed penes diversum concludendi modum, ut patet hoc sillogismo, *omnis homo est animal, omne animal est vivens: ergo aliquod vivens est homo;* ergo figura Galeni non reducitur ad primam, & proinde est quarta figura.

Respondeo hunc sillogismum reduci ad primam figuram; nam medium subjicitur in majori & prædicatur in minori, ut sit in prima figura: quamobrem ab ea non distinguitur.

In statibus. Prædictus sillogismus non eodem modo concludit ac iste qui est in prima figura, *omne animal est vivens: omnis homo est animal; ergo omnis homo est vivens.* Igitur illi duo sillogistri ad eandem figuram non pertinent.

Nego consequentiam; nam in utroque sillogismo eadem est dispositio medii cum extremis; & ideo uterque ad primam figuram pertinet: solum autem differunt; quod posterior sit directus, prior vero indirectus, neccnon quia sit in priori transpositio præmissarum, ita quod reducatur ad baralip: Porro ubi tantum est transpositio præmissarum, eadem vero medii consistentia, non est diversa figura. Hinc sequitur.

CONCLUSIO II.

Modus est præmissarum ad conclusionem colligendam apta secundum quantitatem complicatio. Ut enim legitimè conclusio deducatur ex præmissis non sufficit ut medius terminus congrue cum extremis disponatur, sicut sit per Figuram & Formam: sed ultra requiritur, ut præmissæ certa ratione ad quantitatem affectæ sint, ita ut modò earum altera sit affirmans & altera negans, modò ambae sint affirmantes; secundum quam dispositionem Sillogismus dicitur in recto modo ordinatus.

Modus autem duplex distinguitur, directus scilicet & indirectus. Directus est in quo maius extrellum prædicatur in conclusione, minus vero extrellum subjicitur; est enim naturalis & recta rerum dispositio, ut minor majori subserviat & nobilorem locum deferat. Idque servatur in omnibus modis trium Figurarum, præterquam in quinque postremis primæ Figuræ, in quibus maius extrellum subjicitur & minus extrellum prædicatur in conclusione. Quot autem & quales sint modi & qualiter sint conficiendi, quâne arco imperfecti Sillogismi ad perfectos & directos reduci debeant, ut facilius apprehendas adyette.

Modos esse novem decim quibus ritè confici possunt omnes Sillogismi, quorum novem priores quatuor quidem directi & quinque indirecti, ad primam; quatuor sequentes ad secundam: & sex posteriores ad tertiam figuram pertinent; quos omnes mira quodam artificio excogitati sequentes versiculis referuntur.

Ccc ii

*Barbara, Celarent, Darij, Ferio,
Baralipton . . .
Celantes, Dabitis, Fapesmo,
Frisefism . . .
Cesare, Camestres, Festino, Baroco,
Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

Hocum autem ut sensum percipias, duo notanda sunt. Primum est, omnia praedicta vocabula esse trissyllaba, quibus tres syllogismi propositiones denotantur; prima enim syllaba Majorem, secunda Minorem, & tertia Conclusionem designat. Secundum est, omnia illa vocabula confici ex vocabulis A. E. I. O. quæ propositionum qualitatem, & quantitatem significant. A denotat propositionem esse universalem affirmativam. E universalem negativam. I particularēm affirmativam. O particularem negativam: quæ omnia his verbis comprehenduntur.

Afferit A, negat E, sed universaliter ambo.

Afferit I, negat O, sed particulariter ambo.

Septem sunt Regulae communes & servandæ in tribus Figuris: due quidem pro Terminis: duo pro Medio: due pro Premissis: & una pro Conclusione.

Prima. In omni Syllogismo debent esse soliti tres Termini. Hec plures n're particiores; cum enim probanda sit duorum convenientia, vel disconvenientia, nullum debet esse vinculum quo illa duo judicentur in vicem coagiri vel diffidere. Hinc

à Syllogismo ascendi sunt termini æquivoci, in quibus varijs terminis unico nomine significantur: unde non valet hic Syllogismus: *Omnis canis latrat: sed aliquod sydus est canis: ergo aliquod sydus latrat;* quia nomen canis est æquivocum & aliter sumitur & significatur in majori & alteri in minori.

Secunda. Terminus particulariter sumptus in præmissis non debet sumi universaliter in conclusione; alias plus concluderetur, quam fuerat intentum, & fieret consequentia à parte ad totum, quæ vitiola & nulla est. Hinc vitiōsus est hic Syllogismus. *Omnis homo est rationalis; sed aliquod animal est homo. Ergo omne animal est rationale.* Concludendum enim erat: ergo aliquod animal est rationale.

Tertia. Medium debet saltem semel distribui in una præmissarum, id est, accipi pro omnibus & singulis inferioribus suis. Tunc autem perfectè distribuitur, quando vel est subiectum universalis affirmativa, vel prædicatum universalis negativa, alioquin essent quatuor termini; terminus enim bis particulariter sumptus, æquivalet duobus. *Quare hic Syllogismus non concludit, Aliquod animal est quadrupes; sed omnis homo est animal; Ergo omnis homo est quadrupes.*

Quinta. Ex duabus particularibus præmissis nihil sequitur. Quia extrema non habent connexionem cum aliquo tertio in antecedente; ac pridem in consequente non possunt habere connexionem inter se, unde non valet hic Syllogismus: *Aliquis homo est albus; sed aliquis homo est Ethiops. Ergo aliquis Ethiops est albus.*

Sexta. Ex puris negativis nihil sequitur; ex eo enim, quod duo re-

pugnent eidem rectio, non potest concludi quod conveniant inter se. Hinc vitiosus est hic Syllogismus, *Nullus homo est plana: sed nullum vegetans est homo: Ergo nullum vegetans est plana.*

Septima. Conclusio sequi debet partem seu præmissam debiliorem, ita quod si una præmissa sit negativa aut particularis, etiam & conclusio debet esse negativa & particularis. Ratio est, quia, ut infra dicemus, præmissæ sunt causæ conclusionis, causa autem semper aliquid est sua imperfectione suo effectui communivat.

Hæ autem septem regulæ, ut facilius memoriz mandentur, his octo versibus comprehenduntur.

Nil sequitur puris ex particularibus unquam,

Ex que negativa, nil bene concludetur.

Si specialis adest, nil binc generale sequetur;

Si præmissa negans, inde ferenda negant.

Conclusis medium non includatur oportet.

Complete medium, distribuisse debet. Latius & nullum sumat. conclusio vocem;

Quam præmissa aliquo sumpserit ante loco.

Regula & Modus prima Figura.

Tres sunt Regulae particulares primæ Figuræ his versibus expressæ.

1. *Subjicit hic medium Major: sed altera predicationis istud.*

2. *Sit Minor affirmans.*

3. *Nec Major particularis.*

Novem sunt modi primæ Figuræ; quatuor quidem directè conclusentes, quorum

entes, quorum

Primus est, cum ex utraque præmissa universalis affirmante, Conclusio universalis affirmans colligitur, v. g.

Ba Omne animal est vivens.

ba Omnis homo est animal.

ta. Omnis homo est vivens.

Secundus modus cum ex majori universalis negante; & minori universalis affirmante, conclusio universalis negans colligitur, v. g.

Ce Nullus lapis est animal:

da Omne saxum est lapis.

rent. Nullum saxum est animal.

Tertius modus directus est, cum ex majori universalis affirmante, & minori particulari affirmante conclusio particularis affirmans colligitur, v. g.

Da Omne animal est substantia,

ri Aliquis homo est animal,

i. Aliquis homo est substantia.

Quartus modus directus est, cum ex majori universalis negante & minori particulari affirmante, conclusio particularis negans colligitur, v. g.

He Nullus lapis est animal:

ri Aliqua substantia est lapis:

o. Aliqua substantia non est animal.

Quinque Modi indirectè conclusentes.

Primus modus indirectus est, cum ex utraque propositione universalis affirmante, conclusio particularis affirmans eritetur. v. g.

Ba Omne animal est vivens,

ta Omnis homo est animal;

lipt. Aliquod vivens est homo.

Secundus modus indirectus est, cum ex majori universalis negante, & minori universalis affirmante, conclusio universalis negans inferatur, v. g.

290 DE SYLLOGISMO GENERATIM.

*Ce Nullum brusum est rationale,
ian Omnis equus est brusum :
tes Nullum rationale est equus.*

Tertius modus indirectus est, cum ex Majori universalis affirmante, & Minoris particularis affirmante Conclusio particularis affirmans indirecte colligitur. v. g.

*Da Omne vivens est substantia,
bi Aliquod animal est vivens,
tis. Aliqua substantia est animal.*

Quartus est cum ex Majori universalis affirmante, & Minoris universalis negante, Conclusio particularis negans colligitur. v. g.

*Fa Omne animal est corpus,
pes Nulla planta est animal,
mo. Aliquod corpus non est planta.*

Quintus est cum ex Majori particulari affirmante, & Minoris universalis negante propositio particularis colligitur. v. g.

*Fri Aliquis homo est Philosophus,
sc Nullus equus est homo :
so Aliquis Philosophus non est equus.*

Regula & Modus Secunda Figura.

1. *Predicat hic medium prmissa
semper utraque,*
2. *Prmissa una negat.*
3. *Nec major particularis.*

Quatuor Modi secundæ Figuræ.

Primus est cum ex Majori universalis negante, & Minoris universalis affirmante, Conclusio universalis negans colligitur. v. g.

*Ce Nullus lapis est equus.
fa Omnis hinnibile est equus,
re Nullum hinnibile est lapis.*

Secundus est, cum ex majori universalis affirmante, & Minoris universalis negante, eruitur Conclusio universalis negans. v. g.

*Ca Omnis homo est animal :
mes Nulla planta est animal,
ttes Nulla planta est homo:*

Tertius est cum ex majori universalis negante, & minori particulari affirmante, colligitur Conclusio particularis negans; v. g.

*Fes Nulla planta est animal,
ti Aliquis homo est animal,
no. Aliquis homo non est planta.*

Quartus est cum ex Majori universalis affirmante, & Minoris particulari negante Conclusio particularis negans colligitur. v. g.

*Ba Omnis homo est animal :
ro Aliqua planta non est animal ;
co. Aliqua planta non est homo.*

Regula & Modus Tertiæ Figuræ.

1. *Subjicitur medium prmissa semper utraque.*
2. *Sit minor affirmans.*
3. *Conclusio particularis.*

Sex sunt Modi tertiaz Figuræ.

Primus est, cum ex utraque prmissa affirmante Conclusio particularis affirmans colligitur. v. g.

*Da Omnis homo est animal.
rap Omnis homo est risibilis,
ti. Aliquod risibile est animal.*

Secundus est cum ex Majore universalis negante & Minore universalis affirmante Conclusio particularis negans colligitur. v. g.

*Fe Nulla planta est animal,
lap Omnis planta est substantia,
ton. Aliqua substantia non est animal.*

Tertius est cum ex Majore particulari affirmante, & minore universalis affirmante Conclusio particularis affirmans eruitur. v. g.

*Di Aliquod animal est substantia ;
sa Omne animal est vivens :
mis. Aliquod vivens est substantia.*

DE SYLLOGISMO GENERATIM.

291

Quartus est cùm ex Majore universalis affirmante & Minore particulari affirmante, colligitur Conclusio particularis affirmans. v. g.

*Da Omne animal est substantia,
et Aliquod animal est vivens.*

Si. Aliquod vivens est substantia.

Quintus est cùm ex Majore particulari negante, & Minore universalis affirmante Conclusio particularis deducitur. v. g.

*Bo Aliqua planta non est animal,
car Omnis planta est substantia:
do. Aliqua substantia est animal.*

Sextus est cùm ex Majore universalis negante & Minore particulari affirmante colligitur Conclusio particularis negans. v. g.

*Fe Nulla planta est animal,
ri Aliqua planta est substantia:
son. Aliqua substantia non est animal.*

Reductio Ostensiva ea est, quā conclusio Syllogismi imperfecti & indirecti erueatur ita clare in medio directo, ut ejus Conclusionis veritas, quæ antea erat subobscura & latens, veluti digito monstretur & ostendatur. Fit autem vel sola propositionum transpositione, ita ut prima præmissarum fiat secunda & vicissim; vel conversione de qua supra egimus; vel utrāque simul.

Advertendum autem omnes omnino modos incipere ab una ex his quatuor litteris B. C. D. F. quibus significatur modos imperfectos & indirectos reducendos esse per ostensionem ad eum ex quatuor directis, qui per eandem litteram incipit. Sic qui incipiunt per B. revocantur ad Barbaram; qui per C. ad Celarent; qui per D. ad Darij: qui verò per E. ad Ferio. Excipiendi sunt tamen ab hac regula Baroco & Bocardo, qui non possunt reduci ad modos perfectos per ostensionem; quia eorum cùm una sit negans particularis & alia affirmans universalis, ad nullum modum directum reduci possunt per ostensionem, sed solum per impossibile.

*Reductio seu Deductio ad impossibile, vel incommodum, est ex qua quis cogitur admittere conclusionem contraria vel Contradicentem unius ex præmissis prius à se concessis in Syllogismo indirecto vel imperfecto. Hæc autem sit assumendo pro majori, propositionem contradictoriam illius, quæ negata fugrat in Conclusionem Syllogismi imperfecti aut indirecti: sic v. g. Si quis negaret Conclusionem hujus Syllogismi in Barbariton. *Omne animal est mortale;* sed *Omnis homo est animal.* Ergo *Quoddam mortale est homo;* assumenda esset pro majore, propositione con-*

CONCLUSIO III.

Reductio Syllogismi, est Revocatio Syllogismi imperfecti aut indirecti ad perfectum aut directum. Hæc autem sit tribus modis. 1. per Expositionem. 2. per Ostensionem. 3. Deducendo ad incommodum, seu ad impossibile.

Reductio Expositoria Syllogismi, est in quā medium aliquod singulare assumitur loco medii communis ad probandum & inferendum conclusionem negatam, quæ inferebatur in Syllogismo imperfecto; sic. v. g. si negaretur aliquod rationale esse animal, sic esset probandum per expositionem. *Petrus est animal:* sed *Petrus est rationalis:* Ergo *Aliquod rationale est animal.* Verum hæc potius dicenda est probatio quam reductio. Unde nullam de ea questio nem necessariam movent Logici.

tradicens huic conclusioni, nimirum nullum mortale est homo : pro minore vero, omne animal est mortale, quæ est major syllogismi reducendi, & sic fieri reductio ad Celare; dicens nullum mortale est homo, sed omne animal est mortale : Ego nullum animal est homo. Sicque inters conclusionem contrariam minori prioris syllogismi, quam respondens prius concenserat, eumque adigis ad negandum, quod verum esse prius fatebatur.

Ut autem reductio tam per ostensionem, quam per impossibile facilius fiat, observandum est, in medio dictioonis quorumlibet vocabulorum denotantium modos imperfectos & indirectos, reperiri aliquam ex his consonantibus S. P. M. C. ut denotetur per S. modum esse convertendum simplici conversione, per P. modum esse convertendum per accidens: per M. præmissas esse loco mutantas & transponendas: per C. ut in Bocardo & Baroco, modum non esse convertendum per ostensionem, sed per deductionem ad impossibile, que omnia hoc disticho comprehenduntur.

S Vult simpliciter verti: P. verò per accid.

M Vult transponi: C per impossibile duci.

Quid verò sit convertio simplex, & per accidens, reperire ex iis quæ dicti nus in fine secundæ partis. Ut autem faciliorum eorum omnium notitiam assequaris; præfixam Tabulam omnes modos tam reductos quam reducendos comprehendentem, inspice.

Quæres Unde habeant modi directi primæ figure eam evidenter quam alios modos ab ipsis mutuari necessum est.

Respondeo syllogismos perfectos primæ figure vim omnem atque evidenter suam habere ab his duobus principiis dicti de omni, dicti de nullo, in quibus omnis perfecta argumentatio fundari debet: & cum modi imperfecti trium figurarum in hac principia immediate resolvi nequeant, ideo eos prius ad modos directos primæ figurae reduci necesse est, ut tunc certi & evidenter veri per illa demonstrentur: quæ ut clarissim percipiantur, exponenda sunt illa principia, quæ cum sine orationes incompletæ, perfectum sensum non ingeuntur.

Primum igitur principium *dici de omni*, sic intelligi debet; quod prædicatur de subjecto universaliter & distributivè pro omnibus suis inferioribus sumpto, prædicari potest de quocumque, cui subjectum illud attribuitur. v. g. Rationale quod de omni homine prædicatur, rectè dicitur de Petro, Paulo, &c. de quibus homo enuntiatur. Unde sic formantur syllogismi perfecti concludentes affirmativè, scilicet in *Barbara* & *Darii* ut quod prædicatur universaliter de subjecto in majori, prædicetur in conelusione de eo, cui tale subjectum in minori attributum est: ut, *omnis homo est rationalis*, *sed aliquid animal est homo*: ergo *aliquid animal est rationale*. Idcirco rationale prædicatur de aliquo animali in conelusione, quia in majori dicitur de omni homine, & homo in minori dicitur de aliquo animali.

Secundum principium *Dici de nullo*, eodem penè sensu intelligentum venit. Quod negatur de aliquo subjecto universaliter & pro suis omnibus significatis sumpto, negatur etiam de quocumque, cui subjectum illud attribuitur: ex hœ principiis efformati

Exponuntur
duo præcipie di-
ci de
omni.

Et dict
de nullo.

efformati sunt modi perfecti negati-
vi, nempè celarent & ferio, in qua-
bus quod negatur in majori de sub-
iecto, negatur pariter in conclusio-
ne de eo, cui subiectum illud con-
venire affirmatur in minori, ut *nullum animal est lapis : omnis homo est
animal : ergo nullus homo est lapis.*

Cæteri autem modi directè non
fundantur in his principiis: non qui-
dem modi indirecti primæ figuræ,
quia quod prædicatur in majori,
non prædicatur in conclusione, sed
subjicitur: non etiam modi secun-
dæ & tertiaz figuræ; quia quicquid in
eis subjicitur universaliter in majori;
non prædicatur in minori de aliquo
inferiorum; superest igitur, ut tam-
quam imperfecti & invidentes ad
quatuor priores modos reducantur.

At inquires, si legitimæ sunt istæ
regulæ, admittendus erit hic syllo-
gismus: *Deus est pater, Filius est
Deus, ergo Filius est Pater*, quæ
tamen conclusio falsissima est. Verum
dico syllogismum istum nullatenus
hoc principiò regulari; tunc quia
Deus est terminus singularis, cui
tamen principium dicit de omni sub-
iectum universale requirat; tunc quia
Deus supponit materialiter in majori
pro aliqua persona divina, in minori
vero formaliter & pro divina essentia.
Insuper in majori *Pater* non dicitur
generaliter de Deo, sive de eō omni;
quod Deus est: ut autem si prædicti
principii concluderet, sic debet
esseri: *Omne suppositum quod Deus
est, pater est: sed Filius Deus est:
ergo Filius Pater est*, & tunc major
est neganda. Sicut à pari non valeat
hic syllogismus: *Homo est Petrus ;
sed Paulus est homo ; ergo Paulus est
Petrus*; quia Petrus non prædicatur
de homine distributivè, & pro singu-
lis hominibus supponente; idcōque

Logica.

licet in minori homo prædicetur de
Paulo; Petrus tamen non potest
prædicari de Paulo, quia in majori
non est dictum omnem hominem
esse Petrum.

A P P E N D I X:

*De methodo congrui medii adinve-
niendi.*

 U i artis syllogisticæ re-
gulis jam instituti sunt,
sumnam adhuc in congruis
euilibet figuræ. & modo
mediis inventendis difficultatem pa-
titur: quana ne cum aliquibus dia-
lekticis per adjectionem figuræ intri-
catissimæ augeamus, omne ejus atti-
ficium ad sequentes regulas reduci-
mus; quæ ut intelligamus, etenim
Revocanda sunt quæ supradictæ ter-
minis inter se comparatis tradidimus;
nimirum terminum antecedentium
eum esse ex quo alius inferitur; con-
sequenter eum esse qui inferitur ex
aliorum repugnantem; qui de altero
nec prædictus, nec ipsi subjici potest;
converibilitem & qui reciprocè prædi-
caris & subjici potest. Terminum in-
super communem consequenter
esse ad minus communem, ut genus
ad speciem; ac proinde terminum
minus communem esse anteceden-
tis respectu communis; & quæ
species respectu generis: prædicatur
pariter esse semper consequens ad
subiectum cuiuscumque propositionis;
ideoque terminus converibilis
potest ponи loco termini antecedentis
vel consequentis, quia & subjici
& prædicari potest de alio.

Jam qui propositionem aliquam
syllogisticè probare voluerit, quan-
titatem & qualitatem ejus respiciat,
eligatque modum alicujus figuræ,

D d d

cujs ultima syllaba talem quantitatem & qualitatem designet : ut si propositio probanda sit universalis negativa , conficiat syllogismum in celarent , vel in cesare , vel in cœstres , & sic de cœteris ; & propositionem probandam , velut conclusionem efformandi syllogismi , & prædicatum ejus tamquam majus extremum , subjectum , tamquam minus extremum considerans , sequentes regulas consulat.

Tres re-
gule
inveni-
endi
medii.

1. Regula pro prima figura , si propositio probanda sit affirmativa , medium debet esse antecedens majoris , & consequens minoris extremi , quia debet subjici in majori & prædicari in minori : si verò propositio fuerit negativa , medium debet esse repugnans majori extremo , & consequens minoris extremi ; quia in majori majus extremum negatur de medio , in minori medium affirmatur de minori extremo.

2. Regula pro secunda figura : medium debet repugnare majori extremo , & consequens minus extremum in cesare & festino : è contra in cœstres & bæroco , consequi debet majus extremum & repugnare minori.

3. Regula pro tercia figura propositionis affirmativa medium sit antecedens ad utrumque extremum , utriusque enim subjicitur in præmissis : propositionis verò negativæ medium repugnare debet majori extremo & antecedere minus extremum.

Præfatae autem regulæ brevius sic possunt perstringi. Quando medium assumendum ad probandam propositionem affirmativam in aliqua figura debet esse consequens illius extremi , de quo secundum figurarum regulas prædicari debet , & antecedens ad illud extremum , cui subjici debet. Propositionis verò negativæ medium

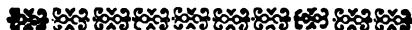
repugnare debet majori extremo & convenire minori , si major sit negativa ; si verò minor sit negativa , medium repugnet minori & conveniat majori extremo. Et sic consilendæ tantummodo forent regulæ communes figurarum & modorum artificium v.g. in primâ figurâ medium subjicitur in majori & prædicatur in minori ; igitur si propositionem affirmativam in prima figura probare voluerim , assumendum erit mihi medium antecedens majoris & consequens minoris extremi. Similiter si propositionem negativam probare intendo in celarent : modus iste exigit majorem negativam ; eligendum igitur est medium , quod repugnet majori & conveniat minori extremo.

SECTIO SECUNDA.

De Syllogismo demonstrativo.

DA M satis superque constat ex præcedentibus , demonstrationem omnium Logicæ partium esse præstantissimam , quippe cum ea sit germana scientiarum omnium parens & origo ; veritatem enim densis obvolutam latebris tam aperte ac evidenter concludit & eruit ex præmissis , ut eam menti intuendam proponat , ac pro-pemodùm sententiam demonstret , unde demonstratio à demonstrando nomen sortita est. Illius naturam , partes , principia , proprietates ac effectus Aristoteles complexus est duobus libris *Posteriorum* , *Analysorum* ; nos autem ea omnia hâc sectione perstringemus.

QUÆSTIO PRIMA.

Quæ & quot sint præcognoscenda ad demonstrationem.

PRIMUSQ[UE]M demonstrationis naturam aperiet Aristoteles, quædam præmisit; ut illius notio certior fieret: *Omnis enim* (inquit cap. 1. lib. 1. Posterior. Analit.) *doltrina & omnis disciplina dianoëtica* fit ex antecedente cognitione: ubi per dianoëticam disciplinam, cognitionem discursivam intelligit, quæ prout à Præceptoribus edocetur, *Doltrina* dicitur; quænam verò in Discipulis est, *Disciplina* nominatur. Ad hanc autem discursivam cognitionem, tria esse præcognoscenda, & duas habendas præcognitiones monet Aristoteles, quæ ut intelligantur,

Notand. 1. Ad conclusionem ali-

Plura concurrunt ad conclusione vel remote vel proxime. Quam eruendam plura posse concurrens, quæ dicuntur præcognita: aliqua enim concurrunt remotè, v. g. axiomata, prima principia lumine naturali cognita, qualia sunt ea, quibus diximus fundari omnem artem syllogisticam; scilicet *disci de omni*, & *disci de nullo*, & de his non loquimur in præsenti. Alia autem concurrunt proximè, sine quibus stare non potest conclusio, & hæc sunt *prædicatum*, *subjectum* & *principia*, id est, *premissa*, quæ ideo vocantur principia, quia ab eis scientia incipit & exoritur.

Notand. 2. triplicem esse præcognitionem, scilicet præparantem, diligenterem & efficientem. Præparans est cognitionis à sensibus excepta, præparans ad cognitionem intelligivam; nihil enim est in intellectu, quod

priùs non fuerit in sensu. Diti gens est cognitionis nominis, prædicati & subjecti propositionis probandæ, v. g. si probanda sit h[ic] *Propositio*, *homo est substantia*: homo & substantia priùs cognosci debent, ut dirigant intellectum ad probandum, quod intenditur. Efficientis est illa, cuius virtute infertur conclusio, qualis est cognitionis præmissarum. De secunda autem & tertia h[ic] agimus, non autem de prima, quia eam remote concurrit ad demonstrationem.

Notand. 3. ex Aristot. de re qualibet haberi posse quatuor cognitiones. *Quætuor* 1. An res sit. 2. Quid sit. 3. Qualis fieri sit. 4. Propter quid sit. Prima semper possunt dicitur *pura præcognitione*, quia nullam cognitionem præsupponit: postrema semper dicitur *pura questione*, quia nullam habet cognitionem sequentem, cujus præcognitione dici possit; ceteræ autem possunt esse & *questiones* & *præcognitiones*.

CONCLUSIO I.

PRECOGNITA PROXIMÈ SPETTATA SINE quibus fieri nequit demonstratio: tria sunt, scilicet *subjectum*; *prædicatum* & *præmissæ*: *Dua autem solum præcognitiones*. Hæc est Aris. tot. loco citat. n. 4.

Probatur 1. Illa sunt proximè & necessariò præcognoscenda ad demonstrationem, quibus cognitionis facilè fieri potest demonstratio, & quibus ignotis nequit confici: atque tria prædicta talia sunt. Ergo, &c. Major cesserio constat, minor probatur: qui intendit exigere aliquid syllogisticè demonstrare, cognoscere debet, 1. quid. 2. de quo. 3. per quid demonstrare velit, ut per se constat: sed primum est *Prædicatum*, secundum est *Subjectum*,
Ddd ij

& tertium, sunt *Premissæ*. Ergo, &c.

*Quomodo me-
dius
termi-
nus pre-
cognosci
debeat.*

Dices, medius terminus æquè in-
trinsicè, & proximè concurreat ad
demonstracionem, præmissæ. Ergo
debet etiam præcognoscit; & sic erunt
quatuor præcognita.

Resp. 1. Hoc non esse contra con-
clusionem; Aristoteles enim qui tria
dixit esse præcognita, plura non ne-
gavit. 2. Dico medium terminum
præcognoscit è præcognitione, quâ
præcognoscuntur præmissæ; hæc si
quidem non possunt esse, nec cog-
noscit rectè ad invicem ordinari, quin
cognoscatur medium quod utraque
continet.

Probatur 2. pars. Ad quemcum-
que discursum possumus tantum præ-
cognoscere. 1. *An res sit seu possi-
bilis, seu actualis.* 2. *Quid sit vel
secundum solam sui nominis signi-
ficationem & dicitur quid nominis;*
*vel secundum propriam naturam &
dicitur quid res.* Ergo sunt tantum
duæ præcognitiones. *Prob. antec.*
Exteræ quæstiones cognoscuntur per
demonstrationem: hæc enim demonstra-
tionem v. g. *Omne animal ratio-
nale est risibile*: sed *animis homo est
animal rationale*. Ergo *est risibilis*,
demonstratur de homine qualis sit,
incipit risibilis, & propter quid sit
ratio, scilicet quia est rationalis. Ergo
illæ quæstiones nequeunt esse præ-
cognitiones ad demonstrationem, &
consequenter sunt tantum duæ.

Dices. Tot sunt præcognitiones,
quot sunt præcognita: sed hæc sunt
plura duobus. Ergo & illæ. Minor
confutat ex dictis. Major prob. præ-
cognitiones & præcognita sunt ab-
stractum & concretum: sed totplex
debet esse abstractum seu forma de-
nominans, quotplex est concretum
seu denominatum; tot enim sunt ab-
bedines, quot alba. Ergo, &c.

Nego maj. Quia præcognitione *Quare
quid sit*, præcognoscimus quid sit præ-
dicatum & subjectum; præcogni-
tione vero *an sit*, præcognoscimus
vel existentiam, vel possibilitatem quo-
subjecti ac prædicati, & an præmissæ præcog-
sint veræ, & debitò ordine ad directè nita.

concludendum ordinatae. *Nego si-
militer prob.* Cum enim præcogni-
tio sit tantum forma extrinseca res-
pectu præcogniti, plura simul potest
denominare; sicut ab una visione
plura denominari possunt visa.

Quares quid sit præcognoscen-
dum de Subjecto, Prædicato, &
Præmissis.

Resp. 1. Duo esse præcognoscenda *Duo*
de Subjecto, 1. *Quod sit*, seu actua-
sunt
le, seu possibile, aut futurum; non *præcog-*
enim requiritur ut de facto & actu *noscen-*
existat; tūm quia scientia quælibet *da de*
cūm sit de rebus necessariis, abstra-
cto, ni-
hit à rerum existentiā, quæ est can-
mirum
tūm contingens: tūm quia de Anti-
christo videntur, de eclipsi lunæ fu-
sit.
turā, & de hominibus possibilibus
haberi possunt veræ demonstrationes.
2. *Præcognosci* debet *Quid sit*, sive
quantum ad nominis significacionem,
sive quantum ad naturam; si enim
utrumque ignoraretur, nesciret in-
tellectus quid esset probaturus. Idem
dicendum de attributo seu prædicato,
quæ dixi de subjecto.

Nec dicas in demonstrationibus à
priori definitionem subjecti esse me-
dium terminum assumptum ad pro-
bandam proprietatem aliquam con-
venire subjecto, ac per consequens
in hac demonstratione esse præcog-
noscendum, quid res sit quantum
ad naturam. *Dico* enim ad eam de-
monstrationem non requiri, ut essen-
tia subjecti distinctè cognoscatur:
sed sufficere ut confusè innoteat
per cognitam nominis significatio-

nem; nam Astrologi plura de eclipsi & influentiis astrorum demonstrant, & Mathematici proferunt causas & rationes diversarum figurarum, licet illi astrorum ignorent naturam, & hi principia essentialia eorum quæ edocent sàpè sepiùs non calleant.

Quid præcognoscendum sit de premissis.

Resp. 2. Esse præcognoscendum de præmissis. 1. Quid sint legitimò ordine, secundùm materiam, & formam ordinatæ: aliàs si utrumque ignoretur, falsum pro verò colligi poterit. 2. An sint veræ; quia in tantum conclusiones veræ sunt, in quantum deducuntur ex principiis veris. Ergo ut conclusiones veræ appareant, præcognoscere debemus de principiis, quòd sint vera.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid & quotplex sit Demonstratio.

DUPLICEM Demonstrationis definitionem protulit Aristoteles l. i. post. c. 2. Priorem ex parte finis quem intendit, nempe scientiam, & eam n. 5. *Syllogismum scientiale* nominat: Posteriorē ex parte materiae ex quâ conficitur, dicens n. 6. *Scientiam demonstrativam ex veris esse, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis*, quæ singula vocabula quæstione sequenti patebunt: quantum ad præsentem.

Notand. 1. medium terminum (ex cuius diversitate colligitur demonstrationis diversitas) esse duplēcēm: prius dicitur à priori, qui scilicet est causa, cur prædicatum conclusionis conveniat subjecto; sic rationale dicitur medium respectu

hujus conclusionis, *omnis homo est risibilis*, quia est ratio, cur risibile conveniat homini. Secundum dicitur à Posteriori, quod non est quidem causa, cur prædicatum conveniat subiecto: sed ita est ipsi necessariò connexum, ut unum ex aliò possit inferri; sic *risibile* dicitur medium respectu hujus conclusionis *homo est rationalis*; licet enim risibile non sit causa, cur rationale conveniat homini; est tamen ita necessariò homini & rationali conjunctum, ut per ipsum hæc duo ritè inferantur esse conexa. Prius dicitur causa conclusionis *in effendo*: Posteriorius causa conclusionis *in cognoscendo* nominatur.

Notand. 2. causam *in effendo* esse *causa duplicem*, scilicet *Physicam*, & *rerum Metaphysicam*, prior est, quæ per influxum realem producit aliquid realiter à se distinctum; sic ignis dicitur causa caloris in aqua producti: posterior est, ex qua aliquid realiter indistinctum necessariò profluit, sic essentiae rerum dicuntur causæ proprietatum, quæ ab ipsis emanant.

Notand. 3. Hanc utramque causam esse iterum duplēcem. Metaphysica quidem est alia remota, quæ scilicet non est convertibilis cum effectu, ut *animal* respectu *risibilis*: alia proxima, quæ convertibilis est cum effectu, ut *rationale est risibile*. Causa Physica est similiter duplex, alia universalis, quæ plures producere potest effectus, & ad unum non est determinata v. g. Sol respectu effectuum sublūbarium; alia particularis, quæ est determinata ad aliquem particularem effectum v. g. Sol ad illuminandum.

Duplex
est me-
dius ter-
minus.

CONCLUSIO I.

Traditur & expendiatur duplex demonstratio- nis definitio.

Demonstratio definitur per effectum, *Syllogismus pariens scientiam*. Per causam autem & præmissas dicitur *Syllogismus constans veris primis, immediatis, notioribus, ac prioribus, causisque Conclusionis*. Hanc utramque definitionem tradit & approbat Aristoteles. i. poster. cap. 2. n. 5. & 6. dicens *Demonstrationem voco Syllogismum scientialem: scientiam appello, secundum quod ipsum habemus, scimus..... Necesse est etiam demonstrativam scientiam ex variis esse & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis: Quod autem duplex hæc definitio, seu potius descriptio sit legitima, satis liquet; primò quidem quoad pri- mam. Ea enim definitio seu descrip- tio est legitima, quæ omni, & soli rei definitæ congruit: sed prædicta talis est, Ergo, &c. Congruit omni; quia omnes omnino demonstrationes generant scientiam: Congruit soli, quia nullus est syllogismus (præter demonstrativum,) qui scientiam ge- neret. Topicus enī solūm opinio- nem: Sophisticus autem solummodò errorem producit. Unde Demonstra- tio convenit illis in ratione syllogismi: & discrepat per vim generativam scientiæ.*

Dices. Hæc definitio competit alteri à definito. Ergo non est legitima. Probatur antecedens: competit objecto & intellectui agenti; objectum enim generat scientiam immittendo species; intellectus vero agens illuminando phantasmatæ & producendo species intelligibiles. Ergo, &c.

Distinguo anteced. Objectum &

intellectus producunt scientiam tam- quām causæ efficientes, *Concedo*; tamquām instrumenta ad aliquid sciendum accommodata & ordinata, sicut facit Demonstratio, *Nego*. Un- de Demonstratio quatenus syllogis- mus est formaliter, dicitur producere scientiam instrumentaliter & modaliter, seu esse instrumentum & modum sciendi.

Secundæ definitionis particulæ dependentur in sequenti Quæstione.

CONCLUSIO II.

DUplex est Demonstratio, à Priori scilicet, & à Posteriori. Hæc est communis cum Aristotele; & Doctore in Prolog. q. 1. n. 14.

De mons tratio duplex, una à priori, altera à postori.

Probatur. Totuplex est admitten- da demonstratio, quotuplex est me- dium assumptum ad probandum præ- dicatum conclusionis convenire, vel disconvenire subiecto: atqui hoc est duplex. Ergo & illa. *Major* constat, quia demonstrationis diversitas, ex parte solius medii seu materiæ repe- tenda est: forma enim syllogistica eadem est in omni demonstratione & in omni syllogismo demonstrativo, topicō & sophisticō. *Minor* pro- batur. Omne medium vel est ratio cur prædicatum conveniat, & cognoscatur convenire subiecto; vel est tan- tū ratio cur cognoscatur convenire, non autem cur conveniat: sed per prius habetur demonstratio à Priori, & per posterius demonstratio à Poste- riori. Ergo, &c.

Adverte autem hanc utramque de- monstrationem pluribus insigniri no- minibus. Prima enim dicitur ab ali- quibus, Demonstratio propter quid, Demonstratio simpliciter, Demons- tratio potissima, Demonstratio cau-

Que variis nominibus de signatur.

se, &c. quæ nomina ei tribuuntur ratione medii, quod potest desumiri vel à causa efficiente, vel materiali, &c. Secunda pariter dicitur Demonstrationis ab effectu, Demonstratio quia, Demonstratio à causa secundum cognosci.

tia, à qua proficit. Ergo illæ Demonstrationes specie, & essentialiter non differunt.

Distinguo Min. Media non sunt distincta essentialiter secundum entitatem, Concedo; secundum rationem medii, Nego: ut sic enim diversas habent definitiones, & diversas demonstrationes efficiunt. •

Infr. Atqui sunt tantum diversa media secundum entitatem: Ergo si non distinguantur secundum entitatem, neque distinguuntur secundum rationem medii.

Nego anteced. Habent enim tantum rationem medii, quatenus sunt vel causa vel effectus; effectus autem ut effectus, distinguitur à causa, ut causa est; licet aliundè in entitate convenienter.

Urgebis. Ubi est diversa specie causa, ibi est diversus specie effectus: sa.

sed scientia eadem specie haberi potest per utramque demonstrationem.

Probo. Scientiæ distinguntur per objecta: at de uno eodemque objecto v. g. de Eclipsi Lunæ, potest haberi scientia à Priori: sic, *Quotiescumque terra inter Solem & Lunam ponitur, totiès luna patitur eclipsim:* sed tali die terra ponetur inter Solem & Lunam. Ergo &c. A Posteriori verò sic, *Quoties Luna eclipsatur, totiès terra inter eam & solem ponitur: at nunc eclipsatur.* Ergo, &c.

Resp. 1. fallam esse majorem; unus enim & idem effectus produci potest à causis specie diversis; Deus enim, Sol, & homo generant hominem. 2. Nego minorem, & ad ejus probationem dico, scientias non tantum distingui per objecta materialia: sed præcipue per formalia, seu per diversa media quibus acquiruntur: at medium demonstrationis à priori distinguitur à medio demonstrationis à posteriori.

Specie
distingue-
tur.

CONCLUSIO III.

*P*redicta divisio est generis in species.

Probatur. Ea divisio est generica, quæ sit in membra specie distincta, & totam divisi rationem participantiæ: atqui prædicta est talis. Probo, utraque habet distinctum medium, Ergo invicem sunt diversæ: item utraque participat rationem seu naturam demonstrationis, cum utraque sit syllogismus faciens scire. Quod demonstratio à priori faciat scire, nullus dubitat, sed nec dubitare debet de demonstratione à posteriori; per eam enim certò, evidenter, & discursivè cognoscimus hominem esse rationalem, quia risibilis est. Confirmatur ex Aristotele 2. post. c. 16. ubi approbat demonstrationes, quibus causa per suos effectus innotescunt, & ponit exemplum de eclipsi lunæ, quō judicatur terram esse inter Solem & Lunam interpositam.

Dices. Eò modò distinguntur demonstrationes à priori & à posteriori, quomodò distinguntur earum media; sed earum media non distinguntur specie, nec sunt essentialiter diversa; rationale enim, quod est medium ad demonstrandum à Priori hominem esse risibilem, & risibile quō à posteriori demonstratur hominem esse rationalem, essentialiter non differunt; quia proprietas non distinguitur essentialiter ab essen-

*Quod
vam sit
medium
utriusque
que de-
mons-
tratio-
nis.*

Quares quodnam sit medium utriusque demonstrationis.
*Resp. 1. medium in demonstratio-
ne à priori esse causam proximam ,
cur prædicatum convenientat subiecto ,
ut docet Aristoteles. 1. 2. Poster. c. 18.
n.2. & ratio est quia illud est medium
demonstrationis à priori , quod est
causa , cur prædicatum convenientat &
cognoscatur convenire subiecto ; at-
qui causa seu Metaphysica , seu Phy-
sica , est talis. Ergo &c. Probatur mi-
nor. 1. de causa Metaphysica ; quia
proprietas fluit à principiis subiecti:
Ergo illa principia , quæ per defini-
tionein declarantur , sunt causa , cur
ipsa proprietas sit , & convenient sub-
iecto. 2. de Physica idem constat ;
quia causa Physica est ratio , cur præ-
dicatum convenientat subiecto , ut pa-
tet in præcedenti demonstratione fac-
tâ de eclipsi lunæ.*

*Nota tamen causas Physicas non
esse medium infallibile & necessarium
ad demonstrandum effectum , quia
possunt esse tales causæ , & non sequi
effectus ; terra enim opponi potest in-
ter Solem & Lunam , & tamen Lu-
nam non eclipsari , si nempè Deus
velit ipsi lumen conservare.*

*Nec valet dicere , ad hanc de-
monstrationem sufficere definitionem
proprietatis , v. g. aptitudinem ad
ridendum , sufficere ad demonstran-
dum visibile convenire homini. Dico
enim id esse falso , tūm quia defini-
tio proprietatis non est causa , cur
proprietas convenient subiecto ; tūm
quia demonstratio à priori fieri de-
bet ex indemonstrabilibus ; sed pro-
prietatis definitio demonstrari potest
per definitionem subiecti ; aptitudo
enim ad ridendum ideo convenit
homini , quia homo est animal ratio-
nale.*

Resp. 2. medium demonstratio-

*nis à posteriori esse id omne quod
non est causa , cur prædicatum con-
veniat subiecto ; sed quod habet ne-
cessariam cum utroque connexionem
vel in ratione effectus , vel in ratione
proprietatis , vel in ratione naturalis
significationis , &c.*

QUESTIO TERTIA.

*Qualis sit , seu ex quibus confici
debeat demonstratio.*

 *I*ximus initio præcedentis
quæstionis demonstratio-
nem confici debere ex
propositionibus *veris* , *Triare*
primis , &c. Quid autem singula quirun-
verba innuant , præsenti quæstione *tur ad*
discutiendum est ; ideo repetenda. *proposi-*
sunt ea quæ diximus de veritate pro-
positionis in secunda parte , &c.. *necessa-*
riam.

*Notand. 1. propositionem illam
dici necessariam , cuius prædicatum
necessariò convenit subiecto ; quod
ut ita sit , tria requiruntur ex Arist. 1.
post. c. 4. Primum , ut prædicatum
dicatur *de omni* , hoc est , ut conve-
niat omnibus subiecti inferioribus :
secundum , ut dicatur *per se* , quod
sit quatuor modis. Primus est *essen-*
tia , quando prædicatum est tota es-
sentia , vel pars essentialis subiecti , *modus*
v. g. homo est animal rationale , vel *enunia-*
homo est rationalis. Secundus est *proprietatis* , dūm proprietas aut ve-
luti proprietas prædicatur. Tertius
existentia , cum existentia prædicatur
de re per se existente , quali modo
solis substantiis convenit. Quartus est
causa vel effectus , quando causa ita
necessariò conjungitur cum effectu ,
ut cā positâ , ille necessariò sequatur ,
v. g. jugulatus interit.*

*H*is autem quatuor modis dicendi
per se

Et triplex per se, opponuntur tres modi dicendi per Accidens. Primus, cum accidens modus prædicatur de subjecto, v. g. homo est albus, & hic opponitur duobus primis; album enim neque est essentia neque proprietas hominis. Secundus, quando existentia prædicatur de accidente, cui non per se convenit. Tertius, cum effectus prædicatur de causa à qua per accidens producitur.

1. *Tertiò: ad propositionem necessariam requiritur, ut dicatur universaliter, hoc est, ut prædicatum secundum suam universalitatem acceptum possit reciprocari cum subjecto. Hoc autem convenit vel toti essentiæ, vel proprietatibus, vel differentiis; dicitur enim Omne animal rationale est homo, & Omnis homo est animal rationale: non autem convenit generibus; rectè enim dicitur Omnis homo est animal, sed non rectè, Omne animal est homo.*

Eadem proposicio varias sortit appellations: eamdem propositionem dici posse primam, immediatam, indemonstrabilem & per se notam seu noscibilem. Dicitur prima, quæ non habet priorem quam demonstratur; Immediata, quæ caret mediò, quod demonstratur: Indemonstrabilis, quæ demonstrari nequit; & per se noscibilis, quæ non habet causam per quam cognoscatur, v. g. Omnis homo est animal rationale; dico potest propositione prima, immediata, per se noscibilis & indemonstrabilis: quia nullum est medium quod demonstretur à priori, prædicatum, videlicet animal rationale, convenire subjecto, puta homini.

Propositiō dici mediò tripliciter, scilicet: 1. à priori & à posteriori simili, & sic prima principio sunt indemonstrabilia, quia neque per aliquid prius, neque per posterius; sed seipsis vera probantur.

Logica.

Potest carere medio à priori, non tamen à posteriori, v. g. *animal rationale*, quod à posteriori probati potest per risibile. 3. Potest carere mediò à posteriori, non tamen à priori, v. g. *risibile* (supposito quod sit ultima hominis proprietas) nequit demonstrari à posteriori, bene verò à priori, scilicet per *rationale*.

Notand. 3. ex Arist. l. I. Post. c. Res una 2. n. 11. aliquid dici posse alterò prius potest & notius duobus modis. Prius qui dem vel secundum esse: sic causa est prior & prior effectu; vel secundum cognoscit: notior duobus modis. sic effectus dicitur prior causa. Notius verò, vel quoad se, vel quoad nos. Priori modo, causa dicitur prior sive effectu, universalia priora singularibus, posteriori verò effectus dicitur prior causa, & singularia priora universalibus, quia cognitione nostra dependet à sensibus; effectus autem & singularia proximiiora sunt sensibus quam universalia & causa.

Notand. 4. causas omnes esse in causa duplice differentia: aliæ in effendo seu rei, & tales sunt quæ rem produncunt quoad suum esse: aliæ in cognoscendo seu cognitionis, quæ cognoscunt nos ducunt in cognitionem alterius; sic ex proprietate essentiam, ex signo significatum, & ex effectu causam agnoscamus.

Insuper. Causa quæ concurrevit ad productionem alterius, quæque habet influxum in aliud tanquam in suum effectum (quantum ad presentem difficultatem spectat) duplex est, alia moralis, alia physica. Causa moralis ea dicitur, quæ non habet quidem influxum realem, positivum & physicum in effectum, sed dumtaxat moralē: scilicet mouendo, dirigen- do, suadendo, alliciendo; sic merces movet operarium ad opus, premium arletam allicit ad certainem,

Ecc

&c. Causa verò physica ea est, quæ per realem influxum concurrit ad productionem effectus. Quæritur ergo utrum præmissæ concurrant ad assensum conclusionis tantum ut causæ morales: an verò solum, ut causæ physicæ; qua de re duplex est apud Philosophos capitalis sententia, quorum aliqui volunt assensum præmissarum concurrens efficienter & physicè ad assensum conclusionis, ita Computenses, Poncii & alii: cæteri verò contendunt id fieri, dumtaxat moraliter, quin etiam nonnulli sunt, qui existimant præmissas ad assensum conclusionis, concurrens tantum sicut conditionem sine qua non: ita quod prærequiratur quidem præmissarum assensus ad assensum conclusionis, nihil verò in ipsum influat: sicut approximatio ligni præxigitur ad ignem combustivum, nihil verò iafuit in ignem ex ligno productum, quæ autem earum sententiarum sit probabilior, determinabimus in conclus. tertia.

CONCLUSIO I.

Demonstratio confici debet ex præmissis veris & necessariis. Hæc conclusio duas habet partes, quarum.

Probatur prima. Per præmissas generari debet cognitio certa: sed cognitio certa nequit generari ex præmissis falsis. Ergo, &c. Major patet, quia demonstratio est syllogismus faciens scire, scire autem est rem certam cognoscere. Minor similiter constat, quia certitudo conclusionis dependet à certitudine præmissarum; ita quod si alterutra præmissa sit incerta & falsa, conclusio, quæ sequitur semper deficiente & claudicantem,

præmissam, erit quoque incerta & falsa.

Dices: Ex præmissis falsis, sequi *ex falso* potest conclusio vera, ut constat hoc *non pos*siblitas syllogismi: *Omnis bos est animal: tamen in* sed *omnis homo est bos: Ergo omnis ferri* *homo est animal, ex minore enim verum vi con* *falsa sequitur conclusio vera. Ergo sequen* *tis, licet p*rädicta ratio est nulla.

Distinguo ante. Vera conclusio ex *possi in* falsa inferri potest vi materiae & consequentis, *Nego*: vi formæ & consequentia, *Cancedo*: ad demonstratiōnem autem perfectam, de qua loquimur, conclusio inferri debet vi consequentis, & consequentia.

Dices 2. De non ente potest haberi scientia; sciri enim, & demonstrari potest *non ens* esse oppositum enti: sed non ens nequit esse verum, veritas enim est proprietas entis. Ergo, &c. **D**einde certò sciimus aliquid de falso, nempè quod opponatur vero, &c. Ergo non oportet scientiam demonstrativam esse ex veris.

Resp. De non ente, & de falso *Quoniam* duplēm haberi posse cognitionem, *do de* *passivam unam, & privativam alte* *non en* *ram: prior est eum apprehendimus te & de* *non ens ad modum alicujus existen* *falso* *tis, v. g. tenebras esse nigrum colo* *baberi* *rem per aërem diffusum; & diùm cognitio* *concipimus fallum ad modum alicu* *vera.* *jus qualitatis contrariæ vero: poste* *rior est quā cognoscimus non ens, &* *falsum non existere, sed esse nega* *tionem entis & veritatis. Prior cog* *nitio est erronea: posterior autem* *scientifica & verissima est; nihil enim* *verius est, quād quod non ens, non* *est ens, & quod falsum, est falsum,* *& non verum.*

Dices 3. Plura demonstrata fuere antiquitus à Philosophis, & quasi verissima ac certissima existimata, quæ tamen fides edocet esse falsissima,

v. g. mundi aeternitatem, unum corpus non esse eodem instanti esse in diversis locis, naturam non posse suam subsistentiam spoliari, &c. Ergo vel nulla erit conclusio vera, vel non debet sequi ex praemissis veris. *Confirmatur.* Sicut veteres Philosophi ea credebant certissima, ex quibus conclusionem inferebant, quae tamen falsa postea innotuerunt; ita pariter licet certissima & vera arbitremur ea, ex quibus conclusionem deducimus, attamen in se falsa esse poterunt; & sic licet conclusio sit vera quod ad se, non tamen erit vera quod ad nos, seu nusquam erimus certi de illius veritate.

Disting. *Anteced.* Fides edocet illa esse falsissima secundum naturalem rerum dispositionem & naturam virtutem,

Propositiones *Nego:* secundum dispositionem supernaturalem, & per respectum ad omnipotentiam divinam exercituum extraordinariè agentem, *Concedo:* Philosophi autem solum naturali lumine irradiati, secundum naturalem rerum dispositionem & virtutem ratiocinati sunt, & id vere; quia veritas est accidentis non posse naturaliter esse sine subjecto; unum corpus non posse poni in diversis locis virtute naturali, & sic de ceteris ratione. *Suppono:* similiter est distinguenda confirmationem, & utraque conclusio neganda.

Demonstratio 2. pars. In hoc distinguatur syllogismus Demonstrativus à formari Topico, quod ille conclusionem necessariam, hic vero solum probabilem inferat: atqui conclusio non potest esse necessaria, cujus praemissæ non fuerint necessariae. Ergo, &c.

Major constat, quia si prædicatum conclusionis non conveniret necessariò subjecto, conveniret contingenter, & sic posset convenire & non convenire; ideoque non posset de-

monstrari. *Minor prob.* ideo prædicatum & subjectum conclusionis necessariò conveniunt cum mediò termino, secundum hoc vulgare philosophicum, quæ conveniunt unius tertio, conveniunt & inter se, eadem scilicet convenientiam, quæ in tertio conveniunt: atqui in syllogismo demonstrativo prædicatum & subjectum conclusionis, necessariò debent convenire cum medio termino in praemissis, alias syllogismus demonstrativus non distingueretur à Topico: Ergo demonstratio debet constare ex necessariis.

Dices. Frequentes sunt demonstrationes ex signis & accidentibus, quæ necessariò rei non insunt. Ergo probatio nulla. *Disting.* ex signis & accidentibus contraturalibus seu naturaliter inseparabilibus, qualis est albedo à nive, *Concedo:* secūs, *Nego;* cum enim fumus sit ignis signum naturale, & albedo naturaliter sit inseparabilis à nive, recte possunt inservire demonstrationi.

CONCLUSIO II.

Demonstratio constare debet praemissis immediatis, Prioribus & Notioribus uno aut alterò ex modis in 3. & 4. notab. assignatis.

Hæc conclusio tres habet partes, quarum probatur prima: vel praemissa demonstrationis concipiuntur, ut certæ & necessariæ ex suis terminis, aut ex demonstratione jam de illis factâ;

vel sic non concipiuntur: si primum, ratio jam dicuntur esse primæ & immediatae, quia ex ipsis, & non ex aliis scientia generatur: si secundum, cum immunitate à primis principiis suam mutuentur certitudinem & eviden-

tiis.

Eee ij

tiam possunt inferre conclusionem scientificam ; sed si neutrò modò sunt constitutæ , non possunt parere scientiam, quæ cum sit cognitio certa & evidens, nonnisi ex principiis certis & evidentibus emanat.

Dixi notanter in conclusione uno aut alterò &c. non enim necesse est ut conclusio procedat ex immediatis, simpliciter & absolutè : sed sufficit ut principia sint immediata secundum quid, ut patet ex Aristotele. 1. Top. c. 1. n. 4. dicente *Demonstratio est eum ex veris & primis syllogismus constat, vel ejusmodi qua à quibusdam veris, & primis, sui cognitio- nis principium sumpserunt.*

Secundam & tertiam partem sic probo ex Doctore Subt. 1. Post. q. 13. n. 4. Præmissæ sunt causæ cur conclusio notificetur. Ergo illæ vel sunt minus vel æqualiter, vel magis notæ, quām sit ipsa conclusio : sed non sunt minus notæ, quia, inquit, nulla causa agit ultra suam virutem: hoc patet, quia virtus est ultimum potentia ; nulla autem causa agit ul- tra ultimum potentia , seu ultra id quod potest : Sed Præmissæ sunt cau- sa conclusionis: Ergo majorem cogni- tionem non possunt facere in conclu- sione quam habent de se. Non etiam æqualem aut majorem, quia de ra- tione causa est, quod quidquid re- peritur in effectu & causa, excelen- tius reperiatur in causa. Ergo cùm evidentia & notitia reperiatur in præ- missis & Conclusione, perspicacior debet esse in præmissis, quæ sunt cau- sa conclusionis , quam in ipsa con- clusione.

Confirmatur ex hoc Aristotelico axiome. 1. Post. c. 3. n. 16. Proprius quod unumquodque est tale, & illud est magis : v. g. istud est magis dilec- tum, propter quod aliud diligimus;

sed conclusio est tantum cognita prop- ter præmissas : Ergo illæ debent esse notiores.

Dices. Hoc axioma falsum esse in ^{In qui- bus ve-} omni genere causalium. 1. In genere ^{rum &} causalium materialis , homo est corrupti- ^{bus fal-} bilis propter materiam : Ergo ipsa ^{bus fal-} magis est corruptibilis. 2. In genere ^{sum sit} causalium formalis , homo crescit propter ^{boc axi-} animam. Ergo ipsa magis crescit. 3. propter ^{oma} In genere causalium efficientiis , homo quod est ebrios propter vinum , ergo vinum unum est magis ebrium. 4. In genere causalium finalis , homo ambulat propter san- tatem : Ergo ipsa magis ambulat. 5. In genere causalium instrumentalis ; fer- rum est leve propter limam : Ergo ipsa est levior , quæ omnes conclu- siones sunt falsissimæ. Ergo prædic- tum axioma est nullum.

Respondeo cum Doctore 1. Post. q. 12. n. 2. istud axioma tantum ha- bere locum , ubi proprietas seu qua- litas quæ affirmatur de effectu, etiam causalium univocè convenit; Quia, in- quire, illud quod reperiatur univocè in effectu & causa , nobilius & excelen- tius reperiatur in causa , quam in effectu, quia de ratione est quod excel- lat effectum ; vel quia causa continet in majori & intensiori gradu perfecti- onem , quam tribuit suo effectui: vel quia illa perfectio in causa est inde- pendens : dependens autem ignobi- lius est cō, à quod dependet secun- dum rationem suæ dependentiæ , licet esse possit nobilior secundum aliam rationem. In objectis autem exemplis , proprietas quæ inest effec- tui , nullò modò inest causalæ ; & si inesset , vel non inesset univocè , vel inesset causalæ cum independentia , & sic esset nobilior in causa , quam in effectu : constat itaque præmissas de- bere esse evidenter conclusiones.

Vel brevius & clarius dico, ut præ-

dicitum axioma sit verum , tres requiri conditions . 1. Ut illud quod est causa , cur aliquid sit tale , possit etiam esse tale , id est , participare illam formam , de qua agitur ; cuius conditionis defectu , non valet haec consequentia homo est ebrius propter vi-
num , Ergo vinum est magis ebrium ; ebrietas enim non potest competere vino . 2. Ut formam non eamdem , sed multiplicem participant , cuius defectu non valet haec consequentia , homo audit propter facultatem auditivam : Ego haec facultas magis audit .

3. Ut ambo participant formam intensio-
nis capacem , cuius defectu non valet haec consequentia , filius est homo propter patrem ; ergo pater est magis homo . Haec autem tres conditions competit præmissis responsum conclusionum , ut constat . Ergo , &c .

Dices . Omnis causa naturalis producit sibi effectum æqualem , sed præmissæ sunt causæ naturales : Ergo producunt conclusionem sibi æqualem in evidentiâ . Major constat , quia causa naturalis cum non sit libera , nec consequenter possit pro arbitrio intensius aut remissius operari , semper agit secundum omnem suam virtutem ; tanta autem est ejus virtus in agendo , quanta est illius perfectio in effendo .

Causa naturalis univoca producit effectum sibi æqualem in entitate non in perfectione.

Distinguo maj. Omnis causa naturalis potest producere effectum sibi æqualem , in substantia & entitate , Concedo ; in intensione , & perfectione , Nego ; quia effectus est minus perfectus sua causâ vel ob minores gradus perfectionis , vel ob dependentiam , quæ semper involvit imperfectionem : & similiter distinctione minore , neganda est consequentia . Ut autem prædicta evidentiâ intellegas :

Adverte majorem notitiam & evi-

dentiam præmissatum exinde colligi . Unde colligendo da sit major eviden-
tia in

Primò quod in demonstratione à priori præmissæ ex natura sua sint indemonstrabiles & cognoscantur habitu intelligentiæ , qui nobilior ac evidentior est habitu scientiæ , per præmis- quem conclusio noscitur , ut expressè fit . docet Aristot . l . 2 . Post . c . 19 . n . 8 . In demonstratione autem à posteriori præmissæ dicuntur notiores , vel quia habent in se lumen evidenter ad illustrandum intellectum ; vel quia veritas præmissarum magis appetet argumentanti .

Adverte 2. utramque præmissam debere esse evidenter & notiorem conclusione in demonstratione scientificâ ; cum enim conclusio semper sequatur debiliorem partem ; si una præmissarum esset inevidens & ignota , talis similiter foret conclusio . Unde in demonstrationibus Theologicis , conclusio semper est obscura , licet una præmissarum sit evidens .

CONCLUSIO III.

Præmissa sunt causa conclusionis;
P non solum in cognoscendo , sed etiam in effendo : non quidem physicè , sed moraliter . Haec conclusio tribus partibus constat , quarum prima probatur . Scire est rem per causas cognoscere : sed tantum scimus veritatem conclusionis eamque colligimus ex veritate præmissarum , ut constat ; igitur præmissæ sunt cause conclusio-
nis in cognoscendo . Deinde tota certitudo & evidentiâ conclusionis pen- det à præmissis & à nexu , quem illa habet cum ipsis : igitur &c . Unde Aristoteles l . 1 . Post . cap . 2 . Scire autem possumus , inquit , unquamque rem simpliciter Cum pu-
ramus causam cognoscere proper

quam res est, ejus rei causam esse, nec posse eam aliter se habere.

Probatur secunda pars. Assensus datus præmissis non concurrit per influxum realem & physicum ad assensum conclusionis: igitur ille non est hujus causa physica. Probatur antecedens. Nullus actus vitalis unius potentiarum concurrens physicè ad alterum actum ejusdem facultatis: visio enim v. g. non producit physicè alteram visionem, nec una volitio alteram volitionem: igitur nec unus assensus intellectus physicè concurrens ad assensum alterius, maximè cum intellectus cum objecto sufficiens sit principium physicum ad eliciendos suos actus: igitur. &c.

Dices. Ad positionem intellectus cum objecto & judicio de necessaria connexione veritatis, conclusionis cum præmissis; si non ponatur assensus præmissarum, non determinabitur intellectus ad assentiendum conclusionis: igitur assensus præmissarum concurrens physicè ad assensum conclusionis.

*N*e*go consequentiam*: nam si vera esset, sequeretur pariter conditionem sine qua non, etiam Physicè concurrens ad effectum producendum, posito enim igne combustivo & ligno combustibili, non propter ea fiet combustio, nec ignis novus producetur, nisi sit approximatio ligni ad ignem; tametsi ignis solus, non vero illa approximatio sit causa combustionis: itaque ad id sufficit, quod assensus præmissarum prærequiratur tanquam causa moralis ad assensum conclusionis.

Probatur igitur *tertia pars* conclusionis. Concurrens moraliter ad aliquid, est ad ipsum movere, allucere, dirigere &c, sed præmissarum assensus movet, allicit, & dirigit intellectum,

ut præbeat assensum conclusionis; siquidem præmissa intellectus illuminant circa veritatem conclusio- nis, manifestando connexionem extremitatis majoris, & extremitatis minoris cum medio termino, eumque movent & determinant, ut quia præmis- sum veritati præbeat assensum, eum etiam præbeat conclusioni: igi- tur, &c.

Quares 1. An eodem tempore intelleximus assentiam conclusioni & præmissis.

*R*espondeo cum Doctore 1. q. 8. n. 2. intellectum eodem tempore as- sentiri præmissis in forma syllogistica debite ordinatis simul & conclusioni: Ratio est; quia sicut causa efficiens, sic etiam causa formalis existentiam requirit, ut calitet, sicut videtur est in calore, lumine; calor enim & lumen quæ fuerunt heri & nunc, non existunt, non possunt nunc illumina- re & calcificare. Ergo cum præmissæ sint causæ efficientes & veluti forma- les, (sunt enim actus intellectus, seu qualitates informantes intellec- tum, ut assensum præbeat conclusio- ni,) debet earum assensus perseve- rare & existere, dum intellectus præ- beat assensum conclusioni; sicut neces- sum est, ut medium sit actu illuminatum dum formatur visio.

*A*ccedit quod ut ait Doctor lib. 1. „ poster. q. 8. Præmissæ ut causæ sunt „ conclusionis, relationem habent ad „ conclusionem, & consequenter si „ mul sunt tempore, naturâ & cog- „ nitione. Ad quæstionem, inquit, „ dicitur, quod cognitis præmissis, „ simul tempore cognoscitur conclu- „ sio, si cognoscuntur in ratione cau- „ sae, cognitis tamen primis principiis „ in se, ut non applicatis in ratione „ causæ, non oportet simul tempore „ cognoscere conclusionem. primum

Intelleximus eo-
dem tempore
assentiam
conclusioni
& præmissis.

„ patet, quia causa & effectus simul
 „ sunt & non sunt. Causa enim est
 „ principium essendi effectui, sed
 „ eadem sunt principia essendi, &
 „ cognoscendi, secundum Aristote-
 „ lem 2. Metaph. Ergo cognitis prin-
 „ cipiis in ratione causæ, simul tem-
 „ pore cognoscitur conclusio. Secun-
 „ dum patet per Aristotelem 2. prio-
 „ rum. Dicit enim, quod contingit
 „ cognoscere omnem mulam esse
 „ sterilem, & hanc esse mulam, &
 „ ignorare hanc sterilem: non appli-
 „ cando istas ad invicem, nec com-
 „ parando minorem majori. Sic ergo
 „ patet, quod præmissæ in se cog-
 „ nosci possunt, non cognoscendo
 „ conclusionem; & hoc est, quia de-
 „ ficit applicatio. Juxta hoc scien-
 „ dum, ut patet in 2. prior. Quod
 „ contingit scire tripliciter; conti-
 „ git enim scire in universalis & in par-
 „ ticulari & hoc dupliciter, scilicet
 „ actu & habitu. In universalis scitur
 „ conclusio, quando cognoscitur
 „ major, non cognoscendo rati-
 „ rem, nec conclusionem secundum
 „ se: quia cognoscendo hanc per se,
 „ (omnis mula est sterilis) cognosci-
 „ tur in universalis quod hæc mula est
 „ sterilis. (Quia scilicet propositio
 „ particulatis continetur in universa-
 „ li) alio modò cognoscitur conclu-
 „ sio in particulari & habitu: quan-
 „ do cognoscitur major & minor,
 „ sed tamen minor non consideratur
 „ esse majori. Et istic duobus modis,
 „ priùs naturâ & etiam tempore cog-
 „ noscuntur præmissæ, quâni con-
 „ clusio in actu tertio modò cognos-
 „ citur conclusio actu, & hoc quan-
 „ do cognoscitur major, & etiam
 „ minor, & simul cum hæc cognosci-
 „ tur minor esse actualiter sub majo-
 „ ri; sic enim sit applicatio præmis-
 „ sarum in ratione causæ, & isto mo-

„ dò impossibile est præmissas cog-
 „ nosci priùs, quoniam simul tein-
 „ pore cognoscitur conclusio.
 Dices 1. Sufficere ut intellectus
 veritatis earum præmissarum memi-
 nerit per simplicem earum apprehen-
 sionem, Concedo, quidem; sed di-
 go quod eo ipso, quo intellectus sibi
 representat veritatem præmissarum,
 eodem instanti illis rursus præbet
 assensum dum assentitur conclusio; cùm enim intellectus sit facultas ne-
 cessaria, quæ positis conditionibus
 prærequisitis ad assensum, necessariò
 illum exercet: cùmque posita verità-
 te præmissarum evidenter repræsenta-
 tâ per recordationem, adsint omnia
 desideranda ad assensum, certum est
 illis intellectus assentiri eodem ins-
 tantí temporis; et si non eodem ins-
 tantí naturâ: cùm enim præmissæ sint
 causa conclusio, & causa debet
 præcedere suum effectum saltem prio-
 ritate naturæ, hinc si: ut assensus præ-
 missarum sit naturâ, prior conclu-
 sione.

Dices 2. ex Aristotele 3. de ani-
 ma cap. 7. n. 8. Intellectus non intel-
 ligit nisi unum intelligibile: sed
 præmissæ & conclusio sunt duo intel-
 ligibilia: Ergo non potest intellectus:
 eas simul cognoscere, nec eis simul
 assentiri.

Distinguit majorem. Doctor loco
 laudato n. 4. multa non possunt unicò
 actu intellegi sub specie multorum,
 Concedo; sub specie unius, Nego:
 Præmissæ autem & conclusio cognos-
 cuntur uno & indivisibili tempore,
 non sub distincta specie & seorsim:
 sed quatenus ita necessarium ordinem
 dicunt ad invicem, ut una posita,
 alia necessariò sequatur. Præmissæ
 enim & conclusio, ut advertit Doctor,
 possunt considerari vel seorsim & ut
 sunt. solum. duæ propositiones non:

unitate; vel conjunctim, & ut sunt propositiones subordinatae in forma syllogistica. Priori modo potest intellectus assentiri præmissis non assentiendo conclusioni, ad quam nullum præmissæ dicunt ordinem: posteriori vero non ita; quia assensus præmissatum est causa efficiens & veluti formalis assensus, qui datur conclusioni.

Quæres 2. An posito assensu præmissarum, non possit intellectus liberè negare assensum conclusioni.

Ut evidentius huic quæstiōni fiat satis, advertendum est 1. *Libertatem*

*Quæ-
tuor no-
tanda
quoad
hominis
liber-
tem.*

in genere esse potentiam indifferen-
tem ad agendum vel non agendum
positis etiam omnibus ad agendum
prærequisitis. 2. Hominem esse verè
liberum ut fides astringit, ratio suadet
saltē in operationibus naturalibus,
& experientia convincit. 3. Liberta-
tem esse duplēm, unam *Contra-
rietatis*, seu specificationis, quā ho-
mo potest elicere actus contrarios &
specie distinctos, v. g. amorem &
odium, nolle & velle, assensum &
dissensum: alteram *Contradictionis*,
quā homo indifferens est & liber ad
eliciendum actum vel non elicien-
dum. 4. Huic dupliei libertati, du-
plēm opponi necessitatem; seu fa-
cultatem aliquam duobus modis pos-
se necessitari ad agendum. Primo
quoad speciem, ita ut circa objectum
propotius possit tantum unum ac-
tum elicere, non vero duos oppositos
& contrarios, sic dicitur voluntas
posse tantum actum amoris elicere
circa bonum cogitatum, non enim
potest illud odire quatenus bonum
est: Secundo *quoad actum*, quando
ita necessitatibus ad eliciendum suum
actum, ut non possit eum suspendere,
nec ab eo cessare; sic oculus apertus
dicitur necessitari ad videndum ob-

jectum debitè præsens & illumina-
tum. His quatuor prænotatis.

Respondeo 1. Positò assensu præ-
missarum evidentiū intellectum ne-
cessitari ad assensum conclusionis
quoad speciem, ita quod non possit
eis dissentiri. Ratio est, quia intellec-
tus non potest dissentiri veritati ma-
nifestæ seu objecto, quod apparet
evidenter esse verum, alias possem ju-
dicare non esse diem lucente sole,
quod repugnat experientiæ. Adde
quod in præmissis includatur virtua-
liter objectum conclusionis; proin-
deque is qui advertit se concessisse
præmissas, non poterit assensum dene-
gare conclusioni.

Respondeo 2. cum Doctore in 1.
d. 1. q. 4. n. 16. quod positò assensu
præmissarum evidentiū intellectus
ita necessitatur ad assentendum con-
clusioni, ut non possit ei non assenti-
ri. Ratio est, quia causa necessaria
positis omnibus ad agendum præ-
re-
quisitis, necessariò agit: sed positò as-
sensu præmissarum evidentiū, si po-
sitā pariter connexione, quæ est inter
consequens & antecedens, intellec-
tus (qui est causa naturalis & nec-
essarie, ut probahjnuis in Morali) habet
omnia prærequisita ad assentendum
conclusioni. Ergo non potest ei non
assentiri.

Dices. Intellectus se habet ad ve-
rum, sicut voluntas ad bonum: sed
nullum est bonum quod in hac vita
necessitatibus voluntatem ad eliciendum
actum amoris. Ergo nullum paritet
esse potest verum quod necessitatibus
intellectum ad assensum.

Distinguo minorē. Quantum ad
aliqua Concedo: quantum ad omnia.
Nego: convenienter equidem in hoc,
quod sicut verum est objectum intel-
lectus; ita & bonum est objectum
voluntatis; & sicut voluntas non po-
test

*Intel-
lectus
non po-
test dis-
sentiri
eis dissen-
tirī
conclu-
sioni
præmis-
sis evi-
denter
cogniti-
vus.*

*Nec e-
stiam
suspen-
dere aut
negare
conce-
ssum.*

test odium elicere circa bonum, ita nec intellectus potest dissensum elicere circa verum. Differunt autem in multis; voluntas enim est potentia libera & indifferens, intellectus vero est potentia necessaria & naturalis, quæ positis omnibus ad agendum requisitis non potest non agere, &c. proinde inter utramque facultatem non est eadem omnino paritas.

Instab. Intellectus et si sit potentia naturalis, ita tamen subiacet voluntatis imperio, ut ad ejus nutum possit suum actum exercere vel non exercere. Ergo posito assensu præmissarum poterit voluntas præcipere intellectui, vel ut actum omnino suspendat nec assensum præbeat conclusioni; vel ut alterum actum eliciat, & circa aliud objectum applicetur.

Distinguo antecedens. Intellectus subiacet imperio voluntatis in iis actibus, quorum objecta non apparent evidenter vera. *Concedo*: secus, *Nego*: positis autem assensibus præmissarum, objectum ita appareat evidenter verum, ut voluntas non possit impeditire, quominus intellectus assensum præbeat conclusioni.

Urgebis. Requiritur aliqua pia affectio in voluntate ad eliciendum assensum fidei divinæ, sed non alia ratione id requiritur, nisi quia voluntas potest impedire talem assensum. Ergo à pari potest impedire assensum conclusionis.

Nego consequentiam. Pia enim illa affectio non requiritur circa conclusionem, sed circa unam ex præmissis, cuius veritas cum sit revelata, est subobscura, nec appetet evidenter vera intellectui, sed tantum per revelationem; ac proinde ut intellectus assentiatur Deum hanc veritatem revelasse, indiget imperio & auxilio

Logica

voluntatis, quæ captivat intellectum in obsequium fiduci, ut loquitur S. Paulus, itaque nulla est paritas.

Instab. iterum: positò assensu præmissarum, voluntas imperare potest conclusionem directam vel indirectam, ut experientia cuique compertum est. Ergo assensus conclusionis etiam subjacet imperio voluntatis.

*Distinguo antec. Potest voluntas imperare talem conclusionem ore tenus, seu tantum vocalem, *Concedo*: mentalem, *Nego*; itaque potest equidem is qui discurrit, aliam exteriùs elicere & proferre conclusionem quam debuerat; at si ejus intellectus attendat ad conclusionem ex præmissis evidenter cognitis eruciam, videatque necessariam connexiōnem antecedentis cum consequente, nullatenus impediri poterit, ut interior assensum huic conclusioni præbeat.*

QUÆSTIO QUARTA.

An sit admittendus circulus, seu regressus in Demonstratione.

NO T A regressed demonstrativum appellari demonstrationem, quâ à causa ad effectum, & rursus ab effectu ad causam demonstrandam regredimur; ductâ metaphora ab ambulatione in quâ tria vestigia remetimur, v. g. si probares hominem esse risibilem quia rationalis est, & esse rationalem quia est risibilis. *Circulus* autem est demonstratio quâ idem per idem probaretur, v. g. si inferres hominem esse rationalem quia rationalis est. Ita Docet

*Quid sit
regressus
Demon-
strati-
vus.*

F ff.

Aristoteles locis infrà citandis.

Nota 2. Ad regressum demonstrativum tres desiderari conditiones. 1. ut duplex sit syllogismus. 2. ut termini sint mutuò convertibles. 3. Ut conclusio præcedentis syllogismi assumenda pro præmissâ in sequenti syllogismô, sit ex allô capite notior & certior, sive per experientiam, sive per alium discursum; sive per comparationem causâ cum suo effectu, vel effectus cum sua causa, per quæ cognoscitur. Primo enim intellectus cognoscit effectum confusè sive per primam experientiam, ignorando quæ sit vera illius causa; ex quâ cognitione, movetur ad inquirendam causam illius; quâ cognita, exinde confert hanc causam cum effectu; ex qua comparatione cognoscit effectum & causam distinctè, quibus sic clarè prospectis, facit demonstrativum regressum.

CONCLUSIO I.

IMPOSSIBILIS EST CIRCULUS DEMONSTRATIVUS.

Probatur conclusio ex Aristot. Post. c. 3. n. 5. Impossibile est idem respectu ejusdem esse causam & effectum, notius & ignotius, prius & posterius: atqui id foret in circulo demonstrativo si daretur. Ergo ille est impossibilis. Major constat ex propriis terminis. Minorem probat sic. Si A probatur per B & probaret per A, sequeretur. A probari per A, & sic A seipsum probaret, ac consequenter foret seipso prius & posterius, notius & ignotius. Deinde ex hac circulari demonstratione sequeretur tantum, quod si A est, A est; ut docet ibidem n. 6. seu. clarius, sequeretur. v. g. si homo est rationalis, est ratio-

Quare circulus demonstrativus sit expungendus.

nalis, quod procul dubio nihil est probare nec demonstrare.

Dices, ipsemet Aristot. 2. Post. c. 12. n. 13. circulum admittit, ergo non censet eum esse impossibilem. Probatur antecedens ex ipsius verbis, madefactâ terrâ necessè est vaporē fieri: hoc, factâ, nubem: hac factâ, aquam seu pluviam: hac factâ, necessè est madefaciē terram: hoc autem erat quod ab initio sumptum fuit: quod circa in orbem seu circulum redeunt. Ergo plura est sibi ipsi causa cur sit, & cur demonstretur.

Respondeo ad anteced. & probationem ejus; per priorem terrâ ex pluvia madefactionem, non probari, neque fieri ex eadem pluvia numerò, eamdem numerò madefactionem, sed tantum eamdem specie. Unde patet non idem prorsus probari per idem, quod fit in circulo demonstrativo, nec consequenter hic impugnat Arist. quod prius propugnavera.

Quomo-
do ex
pluvia
alba ge-
neretur.

CONCLUSIO II.

REGRESSUS DEMONSTRATIVUS EST AD MITTENDUS.

Probatur: quocumque aliqua propositio habens necessariam connexionem cum alterâ, independenter ab eâ cognoscitur, tunc assumi potest ad eam probandam: atqui in demonstratione regressivâ, conclusio demonstrata in priori syllogismo supponitur nota independenter & præmissis secundi syllogismi. Ergo ad eam probandam assumi potest.

Deinde si talis non admittetur regressiva demonstratio, nullam habemus scientiam. Probatur, quia Scientia ut plurimum pacquiritur per demonstrationem, à quâ effectum per causam agnoscimus; effectus autem

Proba-
tur ad
mitten-
dum esse
regressi-
ve.
De con-
traria.

perfectè non cognoscitur provenire à causâ, nisi fiat regressus à causâ ad effectum, ut dixi in 2. notab.

Denique his demonstrationibus sèpissimè utitur Aristoteles præcipue l. 1. *Post. c. 13. n. 2.* ubi ostendit planetas fixos, non scintillare, quia non sunt propè nos: & n. 3. infert eos non esse propè nos, quia scientillantes non videntur, & n. 4. infert lumen esse rotundam, quia orbiculariter crescit; exindè n. 5. ostendit eam orbiculariter crescere, quia est rotunda. Similes passim demonstratives, apud ipsum aspicies.

Dices. His positis, idem esset causa & effectus: causa quidem, cum una propositio conclusionem generaret à quâ iterum generaretur, sed hoc repugnat. Ergo, &c.

Distinguo maj. Idem esset causa & effectus, seu præmissa & conclusio, in eadem demonstratione, *Nego.* præmissa in unâ demonstratione, & conclusio in alia, *Concedo:* id autem non repugnat ut constat; potest enim aliquid esse causa & effectus in diverso genere causæ, immo potest esse causa illius à quô fuit causatum: sic v. g. medicina est causa efficiens sanitatis; & sanitas est causa finalis medicinæ, medicina enim non sit nisi propter sanitatem.

Aliquid potest esse causâ & effectus respectu ejusdem in diverso genere cause.

QUÆSTIO QUINTA.

An, quid, quotuplex & qualis sit Scientia.

 ER T I S S I M U M indubitateumque est apud omnes Philosophos scientiam esse effectum Demonstrationis; Demonstratio enim est syllogismus faciens

scire. Unde cùm explicuerimus naturam arboris, nunc suavissimus illius fructus extremis saltem labiis est degustandus: cuius existentia jam latit superque probata manet ex iis, quæ diximus in primâ Quæstione de præludiis Philosophiæ. Hic itaque restat illius examinanda definitio, divisio & proprietas, quantum autem ad primum.

Notand. 1. ex Doctore. in 3. d. 24. *Scientia triplex acceptio.*

n. 13. Scientiæ nomen posse tribus modis usurpari. 1. *Latissimè* pro quocumque actu, quò quis judicat propositionem aliquam esse veram vel falsam, siveactus ille sit discursivus sive non, certus aut incertus, obscurus aut evidens; & hòc modò scire dicimur quæ opinamur aut credimus sive fide humana, sive divinâ. 2. *Strictius* sumitur pro cognitione certâ & evidenti non tamen per discursum genitâ, sed solum terminorum intuitu; sic intelligentia, quâ prima rerum principia cognoscimus, sèpius ab Aristotele præcipue. 1. *Post. c. 3. n. 14.* *Scientia* dicitur. 3. *Strictissimè* pro notitiâ certâ & evidenti per demonstrationem genita, de quâ solum hòc agimus.

Notand. 2. Aliud esse certitudinem, & aliud evidentiam. *Certitudo* enim est firmitas & constantia alicujus rei; quæ triplex; scilicet certitudo *objectiva, subjectiva & formalis.*

Certitudo objectiva est necessitas & immobilitas rei in se: hæcque duplex est, nemirum necessitas & invariabilitas *essentia & existentia*, quæ soli Deo competit; & necessitas *essentia seu propositionis*, quæ est necessaria connexio prædicati cum subiecto. Quæ rursùs est triplex. 1. *Metaphysica*, quâ nequidem divinitus res potest esse aliter. v. g. homo

Fff ij

est rationalis. 2. *Physica* sicutem naturaliter propositio non potest esse falsa, v. g. omnis ignis comburit. 3. *Moralis*, quando propositio secundum consuetum naturae ordinem vera est: sic necessarium dicitur quod aliquis homo peccet. porrò cum moralis necessitas contingentiam rerum non tollat, ad scientiae certitudinem non sufficit.

Certitudo formalis est necessaria determinatio cognitionis ad veritatem. Quæ considerari potest vel ex parte sua causæ; vel ex parte sui subjecti. Primo sensu, illud dicitur certius, quod habet certiorem causam seu motivum; siveque actus fidei certior est actu scientiae, quia veritati divinae innititur. Secundo sensu, illud dicitur certius, quod plenius assequitur intellectus & evidentiū percipit, qua ratione actus scientiae certior dicitur actu fidei, quia objecta scientiae, ut potè nobis proportionata facilius percipimus.

Certitudo subjectiva est firma adhæsio intellectus alicui objecto propter motivum infallibile. Hæc autem oritur, vel ex experientia, qualem habemus certitudinem de calore ignis; vel ex evidentiā luminis naturalis, qualis est certitudo circa prima principia; vel ex debita illatione, qualis est certitudo de conclusione ex præmissis in legitima forma & materia deducta.

Ad certitudinem quatuor ex quatuor requiriuntur conditiones. Unde ad certitudinem quatuor ex Doctore in proemio l. 1. Post. colliguntur conditions. Prima, ut intellectus firmiter adhæreat. Secunda, ut illud cui adhæret sit certum. Tertia, ut motivum propter quod adhæret, sit infallibile. Quarta ut motivum sit debitè applicatum.

Notandum 3. Evidentiam esse claram propositionem objecti per suam

speciem repræsentati. In hoc autem distinguitur à certitudine. 1. Quod certitudo petatur ex parte potentiae, evidens vero ex parte objecti. 2. Omne evidens est certum, sed omne certum non est evidens; quæ enim creduntur fide divinæ, certa sunt, obscura tamen.

Duplex autem est evidens unaquidem objecti, alia vero cognitionis. Evidens objecti est ipsa rei cognitæ intelligibilitas quæ facultati cognoscendi affulgat; evidens vero cognitionis est mentis irradiatio seu claritas quæ supposita objecti intelligibiliitate colligitur, ex mentis nostræ perspicacia.

CONCLUSO I.

*Scientia rectè definitur Cognitio Experi-
tientialis certa, vera, evidens, distin-
guenda necessaria per causam.* Probatur. Scientia Ea definitio est legitima, quæ omni definitio & soli rei definitæ convenit: at hæc talis est. Ergo, &c. Probatur minor per declarationem partium. 1. Dicitur *cognitio intellectualis*, quæ particula tenet locum generis; per eam enim scientia cum cæteris habitibus intellectualibus convenit. 2. *Certa*, ut distinguatur à fide humana & opinione. 3. *Vera*, quod secernitur à cognitione erronea & hæretica. 4. *Evidens*, quod scientia distinguatur à fide divina, quæ quidem certa est & vera, sed obscura & ænigmatica. 5. *Rei necessaria*, quibus distinguuntur ab arte & prudentia, quæ versantur circa res particulares & mutabiles. Ultimo tandem dicitur cognitio per causam, seu ascendendi, seu cognoscendi; ut scientia differat ab intelligentia, quæ prima rerum principia, non per causam aut discursum, sed

sola terminorum apprehensione percepimus: haec omnia patent ex praecedenti questione.

Hic autem advertendum est primò ad scientiam propriè & strictè sumptam desiderari quòd objectum illius sit necessarium necessitate metaphysicà; scientia enim propriè dicta est, cui nullatenus subesse potest falsum; ac proindè illius objectum debet esse omnino invariabile, qualia sunt illa dumtaxat, quæ metaphysicè necessaria dicuntur.

Nec obstat quòd detur scientia de eclipsis, quæ tantùm sit necessaria necessitate physica; siquidem in eclipsis intervenit etiam quædam necessitas metaphysica, quæ consistit in eo quòd posito rerum ordine à Deo constituto fieri non possit naturaliter, ut res ita non eveniant: quamobrem cum rerum ordo à Deo stabilitus ita ferat, ut quoties terra media stat inter solem & lunam, & toties sequatur eclipsis, nullà virtute naturali fieri potest, ut luna non patiatur eclipsim, quoties ita consistit ut terram habeat sibi ad solem oppositam.

Adverio 2. præfagam definitiōnem competere soli scientiæ actuali. Habitualis enim sic est definienda, *Habitus inclinans*, ad assensum conclusionis certa, vere, evidens, necessaria & per causam genita. Quæ omnia facile innotescunt.

CONCLUSIO II.

*S*cientiæ generatim varias sortir; potest divisiones.

1. *Ratione Subjecti* in quo est, dividi potest in Angelicam, & humānam, ut à simili dictum est de Philosophia.

2. *Ratione Status*, in compre-

hensivam seu Beatorum, quæ beatissimi Spiritus cuncta intuentur & comprehendunt; & discursivam seu viatorum, quæ scilicet nos adhuc mortales à notioribus ad minus nota progredimur.

3. *Ratione dignitatis*: in Subalternantem & Subalternatam. Prior ita dicitur, quasi sub se tenens alteram, posterior verò quasi sub altera stans; ut autem una scientia dicatur alteri subalternari, seu ab ea dependere, tria requiruntur; *Primum*, ut objectum scientiæ subalternatæ contineatur in objecto scientiæ subalternantis: sic Medicina, v. g. dicitur subalternari Physicæ, quia considerat corpus humanum, quod est species corporis naturalis à physica considerati. *Secundum*, ut objectum scientiæ subalternatæ differat solùm penès discrimen accidentarium ab objecto subalternantis, sic. v. g. corpus humanum, quatenus est objectum medicinæ, differt tantùm accidentariò, scilicet ratione medicabilitatis, à seipso quatenus naturale est, seu constans materiâ & formâ, quæliter illud Physica contemplatur. *Tertia*, ut conclusiones scientiæ subalternatæ probari possint à priori per principia, & conclusiones scientiæ subalternantis.

4. *Ratione integratatis*: scientia dividitur in totalem & partialem. Prior, est aggregatio omnium habituum circa idem objectum materialē, & formale simul intellectum dirigentium, v. g. Logica integra occupatur circa modum sciendi in genere. Posterior, est habitus inclinans ad partem objecti totalis cognoscendam; v. g. prima pars Logicæ, quæ versatur solùm circa modum sciendi definitivum.

5. *Ratione operationis*, dividitur

Tres de-
sideran-
tur con-
ditiones
adscien-
tiae Su-
balter-
nationē.

in habitualē & actualem. Actuālis est ille actus, quō certō & evidenter assentimur conclusioni propter principia. Habitualis verò est facilitas remanens in intellectu post repetitionem plurium conclusionum demonstratarum.

6. *Ratione finis*, dividi potest in speculativam & practicam, uti jam diximus, quæst. de Philosophia in communi.

Quæres; an hæc ultima divisio scientiæ in speculativam & practicam sit generis in species.

Respondeo. 1. ex Doctore q. 4. prol. n. 6. *Speculativum & Practicum* posse considerari duobus modis: scilicet primò formaliter pro ipsa ordinabilitate, & aptitudine scientiæ ad objectum, circa quod intellectus versatur, vel solum ut speculetur & cognoscat, vel ut ad ipsum amandum, aut odiendum voluntatem dirigat. Secundò radicaliter (id est) pro radice, & fundamento, seu entitate à qua profluit, & emanat hujusmodi ordinabilitas, & aptitudo; sicut v. g. rationale & irrationale sunt radices à quibus risibile & hinnibile profluent.

Formaliter accepta non sunt differentiae essentiales scientie. ad objectum: respectus autem nequit esse differentia essentialiter constitutiva entis absoluti, cuiusmodi est scientia, quæ cum sit species qualitatis, est consequenter accidens absolutum.

Si autem speculativum & practicum sumantur radicaliter, procul dubio erunt differentiae essentiales, proindeque prædicta divisio erit ge-

neris in species. Licet autem hæc entitatis nobis ignoræ sint quoad quid, ^{sed tan-} & quæ sint; nobis tamen innoescunt ^{tum} quæ ^{quæ-} quoad quod sint & existant: propri- ^{nus radii;} ^{caliter} tates enim diversæ & oppositæ, qua- ^{usurpas-} lia sunt speculativum & practicum, ^{tur.} diversas & oppositas indicant essen- ^{cias, ex quibus profluent.}

Repeñe ea quæ diximus in Logica præludiis de speculatione & praxi.

QUÆSTIO SEXTA.

Qua, & unde repetenda sit Scientia totalis unitas.

REPTENDUM ex plures dic-
tis, unitatem concipi per
negationem multiplicitatis
rei quæ dicitur una. Hæc autem uni-
versim distingui potest quadruplex 1.
dici potest *Unitas indivisibilitatis*, ^{Qua-}
quæ res aliqua caret partibus integrantibus, ^{druplex} ut Deus, Angeli, anima ratio- ^{est uni-}
nalnis. 2. Est *unitas compositionis*, ^{tas:}
quæ licet res in se multas partes invol-
vat, nihilominus dicitur una, quia
componitur ex illis partibus invicem
adunatis, vel per veram composicio-
nem, qualis est inter partes quarum
una habet rationem actus seu formæ;
alia habet rationem potentiarum seu ma-
teriarum, ut homo constans corpore &
animâ; vel per solam constitutionem,
qualiter plures guttae aquæ juxta se
positæ dicuntur una aqua. 3. *Unitas convenientia essentialis*, quæ plura
specie distincta in eodem genere con-
veniunt, & dicuntur unum genere,
ut homo & brutum in animali; vel
plura individua in eadem essentia, ut
Petrus & Paulus in humanitate &
dicuntur unum specie. 4. *Unitas*

aggregationis, quā plura realiter distincta, invicem adunantur absque reali & physica eorum unione. Quæritur autem h̄c quānam unitate scientia aliqua totalis pura tota Logica, quatenus omnino partiales Logicæ habitus complectit, dici potest una; & unde repetenda sit illius unitatis cognitio, an ab objecto, quod respicit, an à subjecto quod afficit.

CONCLUSIO II.

Scientia totalis non est una simplex qualitas, nec secundum entitatem considerata aliam habet unitatem, quam aggregationis. Hæc est Doctoris Subtilis pluribi, sed præcipue 6. Methaphys. q. 1. & quæstione tertia prolog. sentent. & in 3. d. 25. q. 2. & est communis contra D. Thomam qui 1. 2. q. 54. articulo 4. ait *Habitus est qualitas simplex: non constituta ex pluribus habitibus, etiam se ad plura se extendat, & in solutione ad 3.* subdit. Cūm verò quis acquirit per demonstrationem aliquam scientiam conclusionis alterius, non generatur in eo alius habitus; sed habitus qui prior erat fit perfectior, uspote ad plura se extendens.

Probatur conclusio, Illud est unum solā unitate aggregationis, quod constat entibus completis, invicem realiter distinctis, nec ullum ordinem dicentibus: atqui scientia totalis est ejusmodi. Ergo, &c. Majorem admittunt omnes.

Probatur minor. Quoad primam scientiam partem, nimirum quod illi habitus totalis sint realiter & specie distincti. Tot non est sicut habitus specie, & realiter diversi una simplex in scientia totali, quot sunt in ea diversæ conclusiones scibiles: atqui plures conclusiones sunt diversimodè scibiles. Ergo sunt diversi habitus circa ipsas. Minor constat, nam aliquis potest scire unam conclusionem & cæteras ignorare; qui enim novit modum perfectæ definitionis non propteræ novit modum formandæ divisionis, &c.

Probatur major: Ibi sunt admitti diversi habitus scientifici, ubi

CONCLUSIO I.

Scientia unitas, & distinctio innotescit per unitatem, vel distinctionem objecti, circa quod versatur. Hæc est expressè Aristot. 1. Post. toto c. 38. & Doctoris. in 1. dist. 3. q. 8. n. 4. & in 3. dist. 25. q. 2. n. 3.

Probatur. Scientia unitas innotescit vel ex unitate subjecti in quo est, vel objecti ad quod est, & quod respicit: sed non ex unitate subjecti. Ergo ex unitate objecti. Major constat, nihil enim est sensibile per quod scientia unitas, aut distinctio innotescat. Minor probatur. In eodem subjecto videlicet intellectu sunt plures scientiarum specie, & genere distinctæ.

Confirmatur. Ab eo scientia est una, à quo suam desumit specificationem, sed ab objecto scientia suam desumit specificationem. Probatur, ab eo desumit specificationem, per quod nedum una scientia ab illa, sed etiam à quovis alio ente distinguitur: atqui per tendentiam in objectum scientia qualibet ita distinguitur. Ergo, &c.

sunt diversæ difficultates in actu scientifico eliciendo: at in iis omnibus conclusionibus sciendis & eliciendis occurunt diversæ difficultates, ut patet experientiâ. Ergo, &c.

Confirmatur. Diversi specie actus generant diversos specie habitus: atque actus definiendi, v. g. est diversus specie ab actu dividendi. Ergo generant diversos specie habitus: sed ex habitibus specie diversis, non potest unicus totalis efformari qui sit una simplex qualitas.

Probatur. Vel enim fieret una per unitatem compositionis; vel per unitatem continuationis. Non primum, quia unus habitus partialis Logicæ non habet rationem potentiaz & alius rationem actus, nec invicem adunantur per modum subjecti & formæ; unus enim non est forma alterius: sed omnes sunt actus & formæ intellectus, quem inclinant ad suos actus & cui dant facilitatem eos eliciendi.

Non etiam secundum, quia unio continuativa non admittitur nisi inter partes homogeneas & quæ sunt ejusdem speciei: at certum est habitus omnes particulares ex quibus Scientia totalis adunatur, non esse ejusdem speciei. Ergo, &c.

Confirmatur. Omnis habitus simplex producere potest actum sibi adæquatum: Ergo si tota Logica sit habitus simplex, qui totus productus sit per primum actum, & inclinet ac faciliter intellectum circa omnes conclusiones Logicas, ubi quis per primum actum Logicæ talem habitum simplicem adeptus fuerit, poterit producere actus circa omnes omnino conclusiones Logicas: at hoc esse falsum assidua experientia revincit, Ergo, &c.

Reponunt aliqui, per diversos illos actus non generari diversos habitus; sed priorem augeri & latius exterratione scilicet novæ conclusionis deducere.

Contra, actus diversi practici & morales generant diversos specie habitus morales; actus enim temperantiaz habitum temperantiaz procreat, & actus justitiaz habitum justitiaz generat. Ergo à paritate rationis, actus diversi speculativi habitus diversos generabunt.

Deinde, quod habitus est intensior, per ~~actus~~ perfectius inclinat potentiam circa objectum suum: Ergo si per ~~actus~~ scientifcos di- erga novam conclusionem scitam, augeretur tantum habitus jam com- paratus de conclusionibus prius sci- produc- teretur eas conclusiones prius eruntur cognitas melius cognosci, dum co- gnoscitur nova conclusio, atqui hoc non au- experientia testatur esse falsissimum; fæpe enim contingit, ut dum acqui- rimus cognitionem novæ conclusio- nis, obliviscamur conclusionis prius scitæ, aut saltem minus perfectè sciamus quam antea noveramus.

Reponunt iterum, eas conclusiones melius sciri, circa quas plures actus eis similes eliciuntur; eas autem minus sciri, de quibus pauciores habentur actus, id est, si plures, v. g. fiant actu divisiones, & nullæ aut rarissimæ definitiones, melius scientur conclusiones divisionis, quam definitionis.

Contra, Ergo habitus de conclusione frequenter cognita augebitur non aucto habitu respiciente aliam conclusionem raro scitam. Ergo non sunt unus & idem habitus: fieri enim non potest, ut habitus scientificus circa aliquid augeatur, & illud minus sciatur.

Reponunt ceteri, habitum quidem per primum actum comparatum augeri

augeri per cæteros actus, non quidem per additionem alterius habitus scientifici, qui habeat rationem partis, sed per additionem alicujus modi realis afficientis prædictum habitum, ipsumque ad novum objectum determinantis.

Contra 1. Actus sequentes pri-mum illum qui censemur produxisse habitus entitatem, sunt æquæ causæ reales ac primus; Ergo debent habere verum effectum realem: at modus non est verè effectus realis, neque res, sed modus rei; Ergo per sequentes actus, non solum producitur modus, sed verè producitur habitus sicut & per primum. *2.* Per hoc augmentum fit novus effectus formalis in intellectu, intellectus enim propendet in novum objectum & facilitatem producendi novum actum, acquirit quād prius non habebat: Ergo produci debet in eo nova forma per actus sequentes; effectus enim formalis realis non est sine forma reali. At forma illa non est simplex aliquis modus, sed vera qualitas, sicut & ea quæ per proximum actum producta fuit; confert enim eamdem facilitatem circa novum actum & objectum, quam prior conferebat circa priorem actum. *3.* Ipsamet experientiâ teste, compertum habemus non raro perire in nobis priorem facilitatem circa actum & objectum, unius partis & conclusionis prius scitæ remanente aliâ facilitate circa conclusionem de novo scitam: Ergo sunt distincti & diversi habitus.

Dices 1. Nobilior unitas est tribuenda scientiæ, quæ tribui potest; at unitas compositionis nobilior est unitate ordinis, seu aggregationis. Ergo, &c.

Resp. 1. nobiliorem unitatem non esse rei tribuendam, cui ratio dicitur.

Logica.

monstrat non competere: ratio demonstrat unitatem compositionis non competere scientiæ: Ergo.

2. Dico unitatem compositionis nihil conferre posse perfectionis scientiæ, quād non conferat unitas ordinis & aggregationis; scientia enim non minus erit certa, evidens & necessaria per unitatem ordinis ac per unitatem aggregationis.

Dices 2. Per unicum habitum fidei possumus assentiri objectis specie diversis, scilicet omnibus à Deo revelatis: Ergo per eundem habitum scientificum poterimus assentiri omnibus conclusionibus ex objecto totali depromptis.

Nego conseq. & ratio disparitatis est; quia habitus fidei inclinat ad assentiendum omnibus objectis propositis propter idem motivum, scilicet revelationem divinam; scientia autem totalis non inclinat ad assentiendum omnibus conclusionibus propter idem motivum: nam alia est ratio assentiendi huic propositioni, *corpus humanum est corruptibile*; & alia ratio assentiendi huic, *omnis lapis tenet deorsum*: prima enim ratio petitur à compositione ex materia & forma, secunda verò ex gravitate.

Dices 3. Scientia est species qualitatis, proindeque ens per se: Ergo nulla conclusio.

Dif. Scientia particularis & singularis, *Concedo*: Scientia totalis *Nego*: ut sic enim est ens per aggregationem ab omni categoria excludendum.

Dices 4. Non sunt multiplicandæ entitates diversæ sine necessitate: sed nulla est necessitas multiplicandi habitus distinctos in scientia totali. Probo: unicus & simplex habitus sufficit ad elicendas conclusiones specie diversas. Probo: eadem potentia visiva potest producere actus specie di-

Quare unicu-s & sim-plex fides ha-bitus sufficiat ad omnia credēda, non au-tem sufficiat unicu-s scientie habitus ad omnia sci-tada.

Scientia parti-cularis est spe-cies qua-litatis non verò totalis.

G g

Quare versos, dūm versatur circa objecta potentia specie diversa: Ergo à pari, etiam visiva habitus circa actus specie diversos & sese ex-diversa specie objecta poterit occurrentat pari.

objecta; *Nego paritatem, & ratio dispari- non verò tatis est, quod cum habitus non ge- idem ha- nerentur nisi per actus, etiam non bitus inclinant nisi ad actus similes iis à scientifi- quibus geniti sunt, ut patet experientiā: Secùs autem de potentiis & facultatibus naturalibus; hæ enim cum à natura insint, nec per actus varios procreantur, hinc sit ut non debeant multiplicari & diversificari pro diversitate actuum. Adde quod si valeret objecta ratio, sequeretur unicum & simplicem habitum sufficere ad omnes omnino conclusiones scientificas eruendas de omnibus prorsus objectis sciendis, quemadmodum unica potentia visiva sufficit ad omnia objecta visibilia percipienda: hoc autem quām à ratione sit alienum quis non videat.*

In statibus. Eadem relatio visus terminatur ad plures res visibles: ergo eadem scientia terminatur aut extenditur ad multas conclusiones.

Nego consequentiam, nam relatio visus cum sit essentialis non producitur ad productionem alicujus objecti visibilis, sed scientia producitur per actus. Hinc si conclusiones sint diversæ scientia non potest esse una unitate simplicitatis.

Dices. 5. In virtutibus moralibus, putè fortitudine & temperantia, sufficit unicus habitus, ut diversi specie actus eliciantur, & ut voluntas sese ad diversa specie objecta explicet. Ergo à pari, in Scientia totali sufficiet unicus habitus simplex qui eliciat diversos actus, & tendat circa diversa objecta, diversasque conclusiones eruat.

Nego paritatem. Et ratio dispari- tatis est, quod licet virtutes morales una vir- fere explicitent circa diversa objecta materialia, puta temperantia circa radis eli- abstinentiā à pane aut à carnibus, aut cere pos- à vino; fortitudo circa injurias, bo- rios spe- norum spoliationem, exilium, cru- ciatus & mortem ipsam & quo ac- cias: non constanti animo preferenda; tamen verò unus ba- seu motivum, quod eas determinat & applicat eodem modo circa varia illa objecta. Sic. v. g. dum quis per habitum fortitudinis Christianæ sta- tuit animosè omnia perpeti, quæ- eruere, cumque illi inferentur propter hono- rem Dei stabiliendum & animarum salutem procurandam; is sufficien- ter per eundem habitum determina- tur & facilitatur ad prædicta omnia toleranda. Secùs autem est de Scien- tiis totalibus, quæ non respiciunt omnia sua objecta particularia, nec omnes propositiones, & conclusio- nes eruunt per unum idemque me- dium. Unde ad multiplicationem mediiorum & motivorum etiam mul- tiplicari debent habitus partiales.

QUÆSTIO SEPTIMA.

An Scientia simul cum Optione & Fide de eodem objecto in eodem intellectu stare possit.

Sensus questionis est, an scientia tam actualis, quām habitualis, stare possit in eodem intellectu cum opinione, aut fide tam actuali, quām habituali, Proponit de eadem propositione. Dico in eodem intellectu certum enim est idem objectum posse sciri ab uno intellectus que, & ab altero tantum probabiliter, sicut.

& opinatiè cognosci, & ab alterò ignorari per errorem. v. g. Aliqui Philosophi scientificè & demonstratiè noverunt animæ immortalitatem: aliqui solùm probabiliter eam sustinuerunt; Athei verò eam omnino negaverunt. Dixi pariter de cōdem objectō. Potest enim idem intellectus aliquid certò scire, aliud tantum probabiliter cognoscere, aliud verò credere: ut autem dicenda facilis percipias.

Nota 1. opinionem esse judicium alicuius propositionis cum levè assensu & infirmā adhæsione mentis. Hæc autem levitas assensus oritur ex duplice fonte. Primo ex objecto cognitiō, si nempe prædicatum conveniat tantum contingenter subjecto,

Quid & unde sit opinio. v. g. Petrus currit, tunc enim non nullum enim agens univorum particulare producit nobiliorē se effectū; & consequenter contingentia connexionis prædicatum subjecto, non producet necessitatem connexionis illiusmet in conceptu. Secundo ex parte intellectus cognoscentis, si nempe dubitet prædicatum necessariō convenire subjecto. Porro rametis in opinione fiat assensus; nihilominus cum in eā reverā intellectus consentiat uni propositioni magis quam alteri, inde fit, quod opinio distinguitur à dubitatione & suspicione. A dubitatione quidem quam mens hæret suspensa inter utramque partem contradictionis, vel quia motiva ex æquo ad utramque partem inclinat, vel quia neutra ex parte proponuntur argumenta, quæ ad unam partem magis moveant, quam ad alteram. A suspicione vero quæ inclinat quidem ad unam partem potius quam ad aliam, sed tantum ob levem conjecturam.

Nota 2. Fidem esse habitum intellectum inclinantem ad assentendum alicui propositioni proper testimonium dicentis. Hæc autem duplex, supernaturalis videlicet & naturalis: prior nimirum bonitate, sapientiā, ac veritate Dei tale credendum revelantis: cum enim Deus infinita sapientia & veritate sit prædictus; nec falli quia sapientissimus, nec verbis suis nos fallere potest, quia optimus & verissimus est. Posterior nimirum testimonio creaturæ intellectualis nemi-
pe Angeli, vel hominis.

Nota 3. Scientiam, opinionem, & fidem in hoc ab invicem discrepare, quod Scientia sit cognitio certa & evidens rei necessaria; Opinio verò est incerta, & rei probabilis; Fides autem saltem divina, est quidem certa per quod distinguitur ab opinione: sed est invidens & obscurata; propositio enim credita non determinat intellectum ad assensum ex viciniorum, sed solùm per autoritatem dicentis aut revelantis, per quod distinguitur à scientia.

CONCLUSIO I.

Habitus Scientie, Fidei, & Opinionis possunt esse in eodem intellectu de cōdem objectō per diversa media. Hæc est Doctoris in. 3. d. 24. n. 21. ubi dicit sanctos Petrum & Joannem, qui viderunt Christum Dominum crucifigi, non potuisse fidem actualē habere de illius crucifixione, *Habebant ramon*, inquit; *habitum quō credidissent crucifixionem, si non vidissent*. Ergo censet habitum fidei simul stare cum actu, multò magis cum habitu scientiæ.

Probatur conclusio. Possum habere Fidem de futuritione Antichristi, *Fides, opinione*

G g ij

*Quomo-
do bati-
sus sci-
entie,
Fidei &
opinio-
nis pos-
sint con-
trarii.*

quia eum esse venturum Christus Dominus in Evangelio prædictis; & opinionem, an ex matre Judæa & patre Gentili sit oriundus; & scientiam, quod erit animal rationale, quia erit homo. Item de quantitate in adorando Eucharistiz Sacramentō, potest aliquis simul habere fidem, neimpē quod existat sine ullo subjecto inhæsionis, quia subjectum ejus desit; & opinionem, quod sit subiectum ultimum aliorum accidentium; & scientiam, quod sit accidentis absolutum per se extensum: Ergo de eodem objecto per diversa media, & secundūm diversas formalitates consideratō possunt haberī prædicti habitus.

Dices. Contraria nequeunt esse simul, sed habitus fidei scientiaz, & opinionis sunt contrarii. Ergo: &c. Probatur min. Clarum & obscurum, certum & incertum sunt contraria, sed habitus scientiaz est clarus & certus, habitus verò opinionis incertus, & habitus fidei obscurus. Ergo, &c.

Distinguo min. Habitus illi sunt contrarii, quando versantur circa idem objectum per idem motivum, Concedo: quando versantur circa idem per diversa media, Nego.

Urgebis. Tam repugnant habitus scientiaz, fidei & opinionis, quam eorum actus: sed ex statim dicendis eorum habituum actus non possunt simul cohærente circa idem objectum: igitur nec habitus.

Nego maj. & ratio disparitatis est quod habitus non conferant actu evidētiā, certitudinem vel inevidētiā, & incertitudinem intellectui, sed tantum facilitatem, ut pro diversa dispositione facultatis & motivi propositi intellectus, nunc clarè, nunc obscurè, nunc certò, nunc incertò tendat in objectum: actus verò suam

rationem formalem intellectui comunicat; unde quando actus est certus & evidens, suam evidentiam & certitudinem communicat intellectui; quando vero incertus est & inevidens efficit intellectum dubium & inevidētem. Repugnat autem eundem intellectum respectu ejusdem objecti esse simul certum & incertum, evidentem & inevidētem: igitur etiam repugnat præfatos actus respectu ejusdem objecti simul consistere.

Instabis. Error & Scientia circa eamdem rem nequeunt esse simul in intellectu, etiam per diversa media: ergo nec habitus fidei & scientiaz.

Distinguo ansec. Nequeunt esse simul secundūm eamdem formalitatem, ita ut error idem neget, quod scientia affirmat, vel è contra, Concedo: secundūm diversas formalitates, ita ut error neget aliquid de objecto, & scientia aliud, non autem idem affirmet de eodem, Nego: potest enim aliquis scire quantitatem Eucharistiam esse accidentis absolutum per se extensum, & negare eam esse sine subiecto inhæsionis, ac remanere substantiam panis cui inhæreat, quod est hæresis.

Idem dicendum de actibus, quod dixi de habitibus; possunt enim actus fidei, opinionis & scientiaz in eodem intellectu simul esse, si simultas intelligatur pro immediata consecutione: ita ut qui elicuit actum scientiaz circa unam formalitatem objecti, statim exercere possit actum fidei circa aliam.

*Error
& sci-
entia
posse
esse si-
mul cir-
ca idem
objec-
tum per
diversa
media.*

C O N C L U S I O II.

*A*ctus Scientia, Fidei & Opinio-
niss. nequeunt esse simul in eodem
intellectu, circa idem objectum
secundūm eandem formalitatem consi-

DE SCIENTIA, FIDE ET OPERATIONE. 421

deratum. Hæc est exp̄s̄s̄ Aristotel.
I. i. Post. c. 30. & Doctoris loco su-
pra citatō n. 17. & 21. quidquid re-
clament quidam Moderni.

Probatur ex Aristotele quantum ad Opinionem & Scientiam. Repugnat idem de eodem ab eodem affirmari & negari ; at si opinio & fides de eodem in eodem haberentur, idem de eodem ab eodem affirmaretur & negaretur. Ergo, &c. Major constat, alioquin idem esset simul & non esset, contra istud omnium primum principium : *impossi-*

bile est idem simul esse & non esse :
hoc est, impossibile est ut utraque
contradictoria prop̄positio sit vera.
Minor est ipsiusmet Arist. suprā, ubi
post prolixam hâc de re discussionem
concludit n. 7. Ex his perspicuum
est fieri non posse ut eandem rem simul
opinetur quisp̄iam, & sciat, alio-
quin existimaret eandem rem alter se
babere posse, & non alter ; quod
fieri nequit. Paucis interpositis. *Exif-*
timab̄ exempli causā, hominem esse
idipsum, quod animal, hoc est, non
posse esse non animal, & non idip-
sum, quod animal, hoc est, posse esse
non animal. Seu quod idem est, exis-
timaret per Scientiam, quā est cogni-
tio rei necessariæ, hominem neces-
sariō esse animal, & per Opinio-
nem (quā est cognitio rei contin-
gentis) hominem posse esse non ani-
mal, ac consequenter idem de eo-
dem affirmaret & negaret ; contingentia enim negat necessitatem ; quia
quod est contingens, non est neces-
sarium, & vice versa.

Doctor verò n. 12. probat sic,
Quando effectus sunt in aliquo simul
incompossibiles, causa eorum simul
sunt incompossibiles in causando, quia
non possunt simul causare; sed si altera
causas, alia non causabit impedita à

fortiori causa illius. Cūm igitur
Scientia & Opinio sint simpliciter
incompossibiles in eodem de eodem, si
aliquis habeat primō opinionem de
aliquo, & superveniat demonstratio,
corrumpitur opinio : si enim causa sint
in eodem, scilicet medium Dialecti-
cum & Demonstrativum; Dialecti-
cum nibil faciet impeditum à medio
demonstrativo, ita quod nunquam
effectus erunt simili, nec causa simili
causabunt.

Probatur similiter de Scientia &
Fide. Idem objectum secundum eandem formalitatem non potest simul esse objectum scientiæ & fidei : Ergo de eo sic, fides & scientia haberi nequeunt. Conseq. patet. Probat. antec. Implicat idem objectum secundum eandem formalitatem, & respectu ejusdem potentiarum esse & non esse evidenter cognitum, esset enim contradictio : atqui si posset esse respectu ejusdem intellectus objectum scientiæ & fidei, idem foret evidenter & non evidenter cognitum : evidenter quidem, quia ex hypothesi esse objectum scientiæ, quod natum est causare sui evidentiam in intellectu ; inevidenter vero, quia esset objectum fidei, quā essentialiter includit inevidentiam & obscuritatem objecti ; si enim haberet evidentiam, jam non esset fides.

Confirmatur autoritate SS. Pa-
trum i. August. tract. 40. in Joan.
Quid est fides (inquit) nisi credere
quod non vides. Et tract. 68. Fides
autem quod non videt, credit ; nam si
videres, jam non esset fides. Idem D.
Chrysost. hom. 12. in epist. ad Hebr.
Bernard, epist. 192. Gregorius hom.
26. in octava Pasch. qui objicientes
sibi quomodo D. Thomas crediderit
quā videbat : Respondent quod aliud
vidit, aliud creditit ; vidit hominem,

422 DE SCIENTIA, FIDE ET OPINIONE.

credidit Deum ; quibus designant aperte fidem de eodem secundum idem , non posse simul cum scientia & evidenti cognitione subsistere.

Nec vales respondere fidem & scientiam non posse quidem haberi de eodem secundum idem , per idem medium , verò per diversum ; quemadmodum aliquis potest aliquid videre clarè & obscurè , si nempe ambos adhibeat oculos ; quorum unus erit sanus & lucidus , alter lipiens & tenebrosus ; & sicut idem vultus clarè potest videri in speculo nitido , obscurè simul in speculo sorrido & maculis aut halitu infuscato.

Dico enim hoc responsum esse nullius momenti , nec solvere rationes & autoritates prædictas , non quidem autoritates : si enim sancti Patres repugnantiam scientiæ & fidei repeterent ex parte medii , frustrè & inepte insudarent in eo edocendò quod nullus ignorat ; quis enim ignorat scientiam non haberi per idem medium quò habetur fides , nempe non per autoritatem , sed per discursum demonstrativum. Nec solvunt pariter rationes per allata exempla :

*Quare idem ob-
jectum visibile
posse clari-
tatem sim-
& obs-
curitatem
non verò ita
intel-
ligi.*

non per primum ; idem enim objectum clarè quidem & obscurè videri potest , sed non ab eadem potentia & eodem oculò : conclusio autem intelligitur de eodem ab eadem potentia clarè & obscurè simul non posse cognosci. Non etiam per secundum , quia non est idem objectum secundum esse repræsentativum in duobus speculis , repræsentatur enim objectum per sui species quæ multiplicantur in utroque speculo.

Dices 1. Apostoli habuerunt fidem de omnibus articulis fidei , alias fuisse infideles , qui enim peccat in uno factus est omnium reus. Sed quidam habuerunt etiam scientiam in-

tuitivam de quibusdam mysteriis , v. g. crucifixione , sepulturā , resurrectione , ascensione , &c. Ergo fidem & scientiam habebant de eodem.

*Respondet & solvit hanc objectio- Apostoli
nem Doctor locô supra citatô n. 21. non ba-
Si tenetur quod omnium articulorum buerunt
sit una fides , potest dici quod habue- Fidem
runt fidem de aliis articulis , & ita lem. sed
credisissent ipsum esse crucifixum , si habitu
non vidissent : sed ex quò viderunt alem de
non crediderunt pro tunc , nec um- omni-
quam postea recogitando illius cruci- singulis
fixionem habuerunt fidem de ea , sicut arten-
nec dum viderunt intuitivè ; habe- lis.
bant tamen habitum , quo illud credi-
dissent , si non vidissent : Et n. 13.
postquam ad propriè dictam scien-
tiam quatuor necessarias conditiones ,
nempe quod sit certa , evidens , rei
necessaria , & per causam , explicuis-
set , subjungit , Illò modò accipiendo
scientiam , impossibile est de eodem
esse simul scientiam & fidem. Idem
habet , sed fusiùs in Reportatis Pa-
risiensibus eâdem supra citatâ quæsti-
tione : cui consentit D. Thomas 2.
2. q. 1. art. 5. ubi probat repugnare
aliquid esse scitem & creditum.*

*Dices 2. idcirco actus scientiæ & opinionis ac fidei non possent si-
mul consistere , quia duæ cognitiones
ejusdem objecti , quarum una sit clara & certa , alia incerta & inevidens
simul cohærente non possent : at ita
non est. Probatur. Qui unum oculum
habet infirmum & ex parte cæcutive in- , alterum sanum &
vacie per illum apprehendit objectum
obscurè & incertò per hunc ve-
rò clarè & certissimè : igitur ejus-
dem objecti cognitio & apprehensio
actualis per diversa media potest esse
simil certa & incerta , obscura &
evidens.*

Nego minor. & ad probationem

dico exemplum prolatum non esse ad propositum, quia in ea hypothesi non est eadem facultas, quæ clarè videt & obscurè, certò & incertò: quæstio verò est de eodem omnino intellexu in quo actualis cognitio clara & obscura, certa & incerta respectu ejusdem objecti consistere nequit.

In statibus. Non minùs invicem pugnant assensus & dissensus, quād actus certus & incertus, sed intellectus potest habere simul actum assensū & dissensus circa idem objectum: igitur etiam habere potest actum certum & incertum, obscurum & evidentem.

Distinguo minorem. Intellectus potest habere simul assensum & dissensum circa eamdem propositionem per judicia simplicia, *Nego*. Neque enim fieri potest ut intellectus de eadem re simplici judiciò aliquid affirmet aut neget: novit quippe duo contradictoria non posse esse simul vera: potest habere simul assensum & dissensum circa eamdem propositionem per judicia complexa & illata ex præmissis probabilibus, *Concedo*: nam duo illa judicia non pugnant contradictoriè, quia per illa idem non affirmatur & negatur de eodem, sed affirmatur & negatur per diversa media: sic, v. g. quando intellectus simul consentit & dissentit huic propositioni carnis mortificatio est bona & mala; bona quidem, quia carnem animæ ut famulam Domini subjicit: mala verò quia opponitur sensuum oblectationi, idem non affirmatur de eodem & sub eodem respectu ut constat: at verò actus scientiæ & opinionis in nostra hypothesi haberentur de eadem re sub eodem respectu, & sic idem simul affirmaretur & negareetur de eodem.

Dices. 3. Quotiescumque duæ causæ sunt simul compessibiles in eodem, etiam & effectus compessibiles videntur: sed ex præcedenti conclusione constat quod habitus scientiæ fidei & opinionis sunt simul compessibiles in eodem intellectu: igitur etiam actus erunt compessibiles.

Respondeat Doctor locò supra laudapò n. 21. distinguendo majorem. Quando causæ sunt compessibiles in simul causando etiam effectus sunt compessibiles, concedit: quando causæ sunt tantum simul compessibiles in existendo etiam effectus sunt simul compessibiles, negat. Dico, „*inquit*, quod quando effectus sunt „in aliquo simul incompossibiles, & „causæ eorum simul sunt incompos- „sibiles in causando, quia non pos- „sunt simul causare; sed si altera „causat, alia non causabit impedita „à fortiori causa illius. Cum igitur „scientia & opinio sint simpliciter „incompossibiles in eodem de eo- „dem, si aliquis habeat primò opi- „nionem de aliquo, & superveniat „demonstratio, corrumpitur opinio. „Si enim causæ ambæ sint in eodem, „scilicet medium dialecticum & de- „monstrativum, dialecticum nihil „faciet, impeditum à medio de- „monstrativo; ita quod numquam „effectus erunt simul, nec causæ „simul causabunt.

Adverte autem hanc incompossibiliatem intelligi tantum quoad actus, non verò quoad habitus, ut ibidem admonet sapientissimus Doctoris Scolastæ *P. Cavellus*, & cum eo omnes penè quotquot hic docuerunt Professores: nam ipsem Doctor afferit suprà, Apostolos habuisse habitum Fidei simul cum habitu & actu scientiæ: sed vult Doctor habitum

424 DE SYLLOGISMO DIALECTICO.

Fidei manere otiosum circa ea objecta formalia de quibus habetur scientia. An autem neget absolute haberri posse actum Fidei de objecto scito, ut contendit D. Thomas, mihi videtur quod sic, sed hanc difficultatem ad Theologos in tractatu de Fide, remittimus discutiendam.

SECTIO SECUNDA.

De Syllogismo Dialetico.

SUANDO QUIDEM argumentati contingit tribus modis, scilicet perfectè, imperfectè & vitiòs; quorum primus scientiam, secundus opinionem, & tertius errorem generat: & cum nullus sit hominum, qui velit errare, nemo opinetur qui scire non peroptet, quia omnis natura tendit ad perfectius. Ideo enucleatis jam perfectæ argumentationis difficultatibus, nunc qualiter fiat & vitari queat imperfecta & vitiola argumentatio, paucis est aperiendum.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & ex quibus sit Syllogismus Dialeticus.

STANDUM 1. ex Aristot. I. Topic. c. 1. n. 3. dialecticæ cum syllogismum esse, qui ex probabilibus concludit. *Probabilitia autem sunt*, inquit ipsem n. 7. *qua videntur omnibus vel plerisque vel sapientibus; atque his vel omnibus vel plerisque vel maxime notis & claris.* Probabilitia omnibus, v. g. parentes diligunt filios: probabilitia plurimis, v. g. deliciæ, dicitur &

*Quam di-
ci de-
beant
probabi-
lia.*

dignitates sunt expetendæ: probabilitia omnibus sapientibus, v. g. bona animi preferenda sunt bonis corporis. Probabilitia sapientibus, sed non omnibus: v. g. mundus non est ab æterno, supposito quod hoc cognoscatur lumine naturali, non autem Fide: denique probabilitia sapientibus maximè claris & notis, v. g. altra moventur ab intelligentiis, anima est immortalis, &c.

Notand. 2. ex eodem, eodem lib. c. 10. & 11. propositionem, dialeticam, problema & thesim, seu quæsitionem in hoc invicem discrepate. *Propositio dialetica* est interrogatio probabilis, aut omnibus aut plurimis aut sapientibus, &c. & à communione non abhorrens. *Problema* est duplex interrogatio in utramque partem, v. g. mundus est ne æternus an non: propterea quod in utramque partem sunt rationes æquè probabiles, suple secundum lumen naturale, quia Fide constat mundum non esse æternum. *Thesis* est propositio contra communem opinionem, ad quam probandum, rationem vel autoritatem habemus; assertit tamen dialetica problemata, theses non incongrue nominari.

Notand. 3. ex eodem ibidem q. 10. Non omne problema haberi debere pro dialetico, sed solum illud quod in utramque partem agitari potest: *Nemo enim*, inquit, *mentis compos pro principio assumet quod nemini videtur; nec pro questione ponet, quod videtur omnibus aut plerisque, quoniam hec dubitacione carent, illa vero nemo concesserit.* Et q. 11. n. 9. *Non oportet omne problema aut omnem thesim in questio- nem revocare, sed eam de qua dubitare quispiam possit egens rationis, non pene aut sensus; nam qui ambi-* *gunt*

gunt, utrum oporteat Deum colere & parentes diligere nec ne, pānā; qui verò dubitant, utrum nix sit alba, nec ne sensu indigent. Nec igitur de his disceperare oportet quorum in promptu est demonstratio; nec quorum est nimis remota, quoniam illa non habent dubitationem, hac verò majorē habent quām gymnaſtice conveniat.

CONCLUSIO I.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilitibus concludit. Hanc definitionem ipsiusmet verbis tradit Aristot. l. in primo notabili citato; & ita per se constat, ut nec probatione nec explicatione indigeat, sed solum

Ad syllo-
gismus di-
cum sus-
ficit unam
premis-
sarum esse pro-
babilēm-
dialecticum non requiriri utramque
præmissam esse probabilem, sed suffi-
cere unicam esse talem. Cum enim
debiliorem, & minus nobilem præ-
missam sequatur conclusio, cumque
probabilis propositio sit deterior ne-
cessariā; ideo ubi una præmissarum
erit probabilis, talis pariter erit con-
clusio.

CONCLUSIO II.

Quartuor sunt predicata topica seu loci generales, ex quibus deduci & confici possunt syllogismi dialectici, scilicet definitio, genus, proprium & accidentis. Hæc est Aristotelis 1. Top. c. 4. & c. 8. sic.

Probat. Totuplex est predicatum topicum, quotuplex est quæstio utriusque agitanda: sed hæc est quadruplices, ergo & istud. Probatur min. Quidquid de qualibet requiritur, vel essentialiter illi convenit, vel accidentario: si primum, vel convenit essentialiter reciprocè, & sic est defi-

Logica.

nito: vel essentialiter non reciprocè, & sic est genus. Si secundum, vel convenit accidentario reciprocè & sic est proprium, vel accidentario non reciprocè, & est Accidens: Ergo sunt tantum quatuor quæstiones dialecticæ, & consequenter quatuor prædicta topica.

Dices. Tres primæ quæstiones sunt in materia necessaria: Ergo sunt necessariae: Ergo nequeunt esse probabiles: Ergo ex iis non fit syllogismus dialecticus.

Concedo antec. & disting. ultimam consequentiam. Ex iis solis fieri nequit syllogismus topicus, **Quare ex una premis- cedo:** ex iis adjunctis cum alia propo- sitione probabili, **Nego:** sufficit **sane- ria in-** enim ut una præmissarum sit proba- bilis, vel quoad se, vel quoad intel- lectum solum: ubi enim unam præmis- sarum probabilem apprehendet intellectus, nusquam firmiter assensum præbebit conclusioni,

Dices 2. Quinque sunt prædicabiliæ, & decem prædicamenta: Ergo tot esse poterunt quæstiones probabiles, & consequenter tot prædicata topica.

Respondeo prædicatum sumi posse duobus modis: primò generaliter, & in ordine ad rem cui attribuitur, vel secundūm modum effendi, vel secundūm modum prædicandi: secundò, specialiter & in ordine ad quæstiones dialecticas. Priori modò sunt decem prædicamenta, & quinque prædicabilia. Posteriori verò, sunt quatuor prædicata topica: species enim & differentia comprehenduntur sub definitione.

CONCLUSIO III.

Ocos speciales plures assignantur. **Aristoteles 2. 5. 6. & 7 topico-** rum, sed precipuis sunt sequentes.

Hhh

Loci à Definitione.

Quidquid prædicatur de definitione, prædicatur etiam de definito.

2. Cui convenit definitio, convenit & definitum, & vice versa.
3. Definitio omni & soli definito convenit, & cum eo reciprocari debet.
4. Definitio constare debet genere & differentiâ; proindeque brevis esse debet, modò brevitas sit perspicua.
5. Definitio propria est rei universalis. Sunt plures aliae similes maximæ.

Loci à Genere.

Genus convenit multis speciebus essentialiter diversis, & de eis prædicatur in quid.

2. Cuicunque convenit genus, convenit eidem aliqua generis species.
3. Genus latius patet suis speciebus & differentiis divisiim sumptis.
4. Genus non includit in suo conceptu formalii aliquam ex suis differentiis contrahentibus.
5. Genus de iis affirmatur, vel negatur, de quibus species affirmitur, aut negatur, &c.

Loci à Proprio.

1. Proprium fluit à principiis rei, non autem exterius inducitur.
2. Proprium convenit omni & soli speciei, ac cum ea reciprocatur.
3. Proprium est notius essentiâ, saltem quoad nos; essentiam enim notificat, saltem quoad an sit.
4. Proprium distinguit rem à quacumque alia.
5. Oppositorum oppositæ sunt proprietates.

Loci ab Accidente.

1. **A**ccidens est quod adest & absentia sine subjecti corruptione.
2. Accidens prædicatur in quale non reciprocè.
3. Accidens reale non convenit speciei, nisi per individua, proprium verò è contra.
4. Nihil potest esse sui ipsius accidentis.
5. Accidens advenit subjecto post suum intrinsecum complementum. Plures sunt aliae maximæ ex diversis locis eruendæ, quas videtur est apud Simmulistas.

SECTIO TERTIA.*De Syllogismo Sophystico.*

SYLLOGISMUS Sophysticus idem sonat ac apparentem, unde ab Arist. *Parasyllogismus*, seu apparet syllogitus vocatur. *Elenchus* patiter nominatur, quod vocabulum redargutionem significat, quia omnis Sophista seu fingens sapientiam, impedit suis cavillationibus impellere respondentem ad concedendum quod negaverat, vel quod verum arbitratur: de hoc autem sit.

QUÆSTIO UNICA.

Quid sit, ac quos modis fieri & solvi possit Syllogismus Sophysticus.

CONCLUSIO I.

Syllogismus Sophysticus est ille, qui vindicat verum esse, quod falsum est, & è contra. Vel aliter est Syllo-

Syllogismus, qui viderur constare propositionibus veris aut probabilibus, & ex eis verè quia concludere; nec tamen concludit. Hæc per se patet, nec explicatione indiget.

CONCLUSIO II.

Syllogismus Sophisticus sit duobus modis: primo in dictione: secundo extra dictiōnem: Fallacia in dictione, seu per dictiōnēm, sūt p̄cipue sex modis.

1. *Ratione Equivocationis*: quandō una vox plura significat, v. g. omnis canis est latrabilis, sed aliquod fidus cœlestis est canis. Ergo aliquod fidus est latrabile. Ut solvatur, dicendum est vocem *Canis* esse equivocam, & latrabilem soli & omni cani terrestri, non autem fidereo, aut marino convenire.

2. *Ratione Amphibologie*: quandē una propositio plures sensus patitur, v. g. quidquid est Aristoteli possideatur ab Aristotele, sed hæc Logica est Aristotelis. Ergo, &c. Amphibologia est in majori propositione, in qua verbum *est*, significare potest, vel possessionem, ut in ipsa sumitur: vel processionem ab aliquo, tamquam ab authore, ut in minori intelligitur. Proindeque ratione diversæ significatiōnēs sunt quatuor termini: ut solvatur diversus sensus est aperiendus.

3. *Ratione Compositionis*: quandō fit transitus à sensu diviso ad compostum v. g. possibile est sedentem ambulare; sed compedibus vinclitus sedet, Ergo possibile est vinclitus compedibus ambulare. Major sumitur in sensu diviso, id est, postquam surrexit: minor verò in sensu composite, ideo distinguenda est diversa acceptio.

4. *Ratione Divisionis*: quando fit transitus à sensu diviso ad conjunctum, v. g. duo & tria sunt par & impar, sed quinarius numerus est duo & tria; Ergo quinarius numerus est par & impar. Fallacia sit in eo quidquid quinarius, quasi divisus in binarium & ternarium accipiatur.

5. *Ratione Accentus*: quando aliud vocabulum secundum divitiam accentum & quantitatem habet diuersam significationem, v. g. quisquis querit lepores canibus indiget, sed Rhetor querit leporēs: Ergo canibus indiget; lepores enim à nomine *Lepus*, habet penultimam brevem; quando autem à *lepor* habet longam.

6. *Ratione Dictionis*: quando ob similitudinem duarum dictiōnum agimus id, quod uni convenit, convenire & alteri. Hæc autem fallacia fieri potest tribus modis. 1. Si ob eamdem desinentiam vocabulorum attributatur eis eadem affectio grammaticalē, v. g. nomina terminata in à sunt feminini generis: sed *Papa* terminatur in à: Ergo, &c. 2. Quando arguitur à vocabulo significante solum substantiam, ad vocabulum significans substantiam simul & aliquod accidentem, v. g. Quidquid cniisti heri, hodie comedisti: sed heri cniisti gallinam cantantem. Ergo hodie gallinam cantantem comedisti. Fallacia in eo consistit, quod inferat ipsum comedisse quod emit; non tantum quoad substantiam, sed etiam quoad conditiones extrinsecas, scilicet canitum, quem edebat gallina, cum camciuit: cum tamen major significet illud comedisse quoad substantiam solum quod heri cmerat. 3. Quando id quod attribuitur superiori ut abstracto, attribuitur etiam ei ut contracto, v. g. Homo est species; sed *Petus* est homo, Ergo, &c. Quæ ratio-

428 DE SYLLOGISMO SOPHISTICO.

nes omnes sunt sophisticæ quia continent plures terminos, quam tres, propter diversum sensum unius & alterius propositionis.

CONCLUSIO III.

Fallacia extra dictiōnēm sunt septem.

1. *Accidentis*, quando id, quod convenit accidentaliter tantum prædicto, arguitur etiam & subjecto convenire, v. g. homo est animal, sed animal est neutrius generis; Ergo &c. Neutrūm enim genus est quid extrinsecum naturæ animalis ratione cuius solum nomen animalis tribuitur homini. Solvitur dicendo id quod convenit accidentariō prædicto, non debere subjecto convenire.

2. *A dicto secundūm quid ad dictūm simpliciter*, v. g. quod est albus non est nigrum, sed Æthiops est albus secundūm dentes, Ergo Æthiops non est niger. Solvitur negando conseq. propterea quod fiat transitus à dicto secundūm quid, ad dictūm simpliciter, seu à parte ad totum.

3. *Ignorantia Elenchi*: quando arguens cogit respondentem ad admittendam aliquam propositionem tamquam contradictionem, quæ tamen contradictionia non est, v. g. Scholasticus est in classe, & non est in Curia. Ergo est & non est. Solvitur concedendo totum argumentum; non enim repugnat idem esse & non

esse respectu diversorum locorum; vel diversarum rerum.

4. *Petitio principii*: quando idem assuinitur ad sc̄ ipsum probandum sub alio vocabulo, aut obscurum per æquè obscurum, aut controversum per æquè controversum.

5. *Ratione consequentis*: quando ex positione antecedentis infertur positio consequentis, v. g. si est homo, est animal. Ergo si est animal, est homo. Vel quando ex negatione antecedentis negatur consequens, v. g. non est homo; ergo non est animal: utraque consequentia est neganda.

6. *A non Causa pro Causa*: quando effectus aliquis tribuitur alicui causa, quæ tamen per se causa non est, v. g. istud est è medio tollendum, quod multa parit iurgia: at pecuniae multa parunt iurgia: Ergo, &c. non enim pecuniae ipsæ, sed perversa hominum cupiditas, & avaritia iurgia parit. Unde neganda est consequentia, vel sic est distinguenda major, quod pari iurgia per se, *Cocco*: per accidens, & tantum occisionaliter, *Nego*: & similiter distingua minore, negabis conseq.

7. *A multiplici interrogazione*, v. g. si quis interroget, miel & fel sunt ne dulcia, nec ne: si dicas, sunt; inferet, Ergo fel est dulce; si dicas, non sunt, inferet, Ergo miel non est dulce: hæc solvuntur, singulas responsones singulis & privatis interrogationibus adhibendo.

FINIS LOGICÆ.

INDEX

RERUM ET SENTENTIARUM, quæ in Logica continentur.

A.

ACCIDENTS.

- A**CCIDENTS non est speciale universale, per ordinem ad sua inferiora, sed per ordinem ad subjecta, *pagina* 148
Accidens convenit subjectis univocè, univocatione accidentalì, non verò essentiali, *ib.*
Accidens sumitur primò & secundò intentionaliter. 204
Triplex accidentis definitio, *ibidem*.
Omne accidens est à suo subjecto separabile. 205
Qualiter accidens dicitur à suo subjecto inseparabile, *ibid.*
Quomodo intelligendum quodd accidens ad sit, & absit absque subjecti interitu. 206
Inhærentia non est formalis differentia accidentis, sed eam indigit, *ibid.*
Accidentis descriptio. 207
Accidentis varia divisio, *ibid.*
Accidentia possunt suscipere magis & minus, & substantiam indicant & ornant, *ibid.*
Accidens constituit speciale prædicabile per ordinem ad subjecta. 208
Discrimen inter accidens & cætera universalia, *ibid.*
Accidentia solùm prædicantur in concreto.
Accidens potest prædicari in quid de inferioribus, sed de subjectis in quale quid, *ibid.*
Quomodo subjecta dici possint inferiora accidentis. 209
Quomodo accidentia de subjecto in subjectum migrant. 240
Accidens est in subjecto; non solùm ut inhæreat, sed etiam ut ei tribuat suum effectum formalem. 182
Non possunt esse plura accidentia absolute ejusdem speciei in eodem subjecto; possunt vero esse plura relativa, imò etiam & plures species intentionales. 308

ACTIO & AGENS.

- Quid**, quotuplex & qualis sit actio & passio. 317
Actio secundum nomen haber quinque varias Logica.

- significationes, *ibid.*
Agens diversos habet respectus ad productum, ad inductum & ad transmutatum, *ibid.*
Tres illi respectus agentis bifariam considerantur, *ibid.*
Actio non est accidens absolutum. 318
Actio est respectus extrinsecus adveniens, quò producens, inducens vel transmutans, referuntur ad id quod producitur, inducitur, aut transmutatur actu. 319
Actio est in agente, non in passo. 320
Actio generaliter dividitur, 1. in creatam & in increatam: Increata in actionem ad extra & ad intra. 2. Creata, ratione ordinis, dividitur in naturalem & supernaturalem. 3. Ratione durationis, in instantaneam & successivam. 4. Ratione termini, in substantialem & accidentalem. 5. Ratione principii, in artificialem & naturalem. 6. Ratione fundamenti, in producentem, inducentem & transmutantem. 321
Dux sunt præcipue proprietates actionis & passionis. *ibid.*

ACTVS.

- Duplex actus**, unus perfectivus, alter destrutivus potentiaz. 153
Actus non est de essentia accidentis absoluti, sed respectivi. 383

ADMIVS.

- Adamus** non fuit deceptus. 16
Adamus filios suos Philosophiam docuit, & ipsi posteros suos. 21

ADMIRATIO.

- Tria** ad admirationem necessaria. 15

ÆQUIPOLLENIA.

- Expenditur** quid sit propositionis æquipollentia. 370

- Non potest fieri** æquipollentia in subcontrariis, *ibid.*

- Quomodo** fieri possit propositionis æquipollentia, *ibid.*

ÆQUIVOCATIO & ÆQUIVOCUM.

- Unde** orta sit æquivocatio. 211

- Æquivoca** sumuntur trifariam. 212

- Æquivocum** in communi convenit univocè denominativè æquivocis in particulari, *ib.*

INDEX RERUM

Quomodo nomina homines singulares significantia dici possint æquivoca, *ibidem.*
 Æquivocatio est secunda intentio, *ibid.*
 Æquivoca, alia à casu, alia consilio. 212
 Æquivoca à consilio, alia propter similitudinem, alia ex solo beneplacito. 213
 Æquivoca ex beneplacito, alia ob spem, alia ob memoriam, *ibid.*
 Æquivocum æquivocans est illud, cuius nomen solum commune est alteri, res vero significata diversa, *pagina* 211

A L B U M.

Quomodo album possit prædicari de substantia & quantitate. 209

A N A L O G A.

Analogum non mediat inter æquivoca & univoca, tamquam quid ab illis distinctum. 213

Analogorum descriptio coincidit secundum rem cum descriptione univorum & æquivorum, licet non coincidat secundum verba. 214

Analogum non mediat inter univocum & æquivocum purum ratione naturæ, sed ratione modi, quod natura participatur, *ib.*

Anologa sunt inæqualitatis, vel attributio-

nis, vel proportionis, *ibid.*

Ratio significata est formaliter in solo pre-

cipuo analogato, in cæteris vero denomi-

natiq[ue]. 215

Quomodo nomen analogum debet sumi pro

nobiliori significato, & quandò non, *ibid.*

Analoga proportionis tres requirunt propri-

tates, *ibid.*

Analogi proportionis descriptio. 216

A N G E L U S.

Quomodo Angelus possit fingere entia ra-

tionis. 113

Qualiter Angelus res corporeas cognoscat, *ib.*

An Angelus eudege possit ens rationis pro-

priè dictum: esto problema. 114

D I V U S A N T O N I U S.

Sanctus Antonius vidit Satyros, qui non erant homines & bestiæ simul, sed vel

dæmones, vel solum belluz. 197

A P P E T I T U S.

Duplex in homine appetitus, unus natura-

lis, alter elicitus. 4

Appetitus naturalis, aliis naturæ sanz, aliis naturæ infirmantis, *ibid.*

Appetitus naturalis hominis non debet in

omni ejus parte expleri, nec in omni indi-

viduo, nec in omni statu. 5

A P T I T U D O.

Duplex aptitudo, logica & physica, seu

positiva & negativa. 167

A Q U A.

Quomodo aqua sit divisibilis in partes similes. 249

A R G U M E N T A T I O.

Ex quibus confici debeat argumentatio. 377

Tria sunt in argumentatione, scilicet antecedens, consequens & consequentia, *ibid.*

Discrimen inter consequens & consequentiam, *ibid.*

In propositione illata per argumentationem duplex intendit judicium. 378

Statuitur argumentationis definitio, *ibid.*

In quo judicio formaliter consistat argumentatio. 378

Septem sunt argumentationis species. 380

Triplex modus argumentandi. 424

A R I T H M E T I C A.

Arithmetica non est propriè scientia. 264

A R I S T O T E L E S.

Aristoteles Peripateticorum Princeps, laudes ejus & studia. 34 & 35

De duplice divisione & regulâ Aristotelis. 216

Rectè divisi Aristoteles omnia quæ dicuntur in complexa & in incomplexa. *ibid.*

Rectè divisi Aristoteles omnia quæ sunt in quatuor membra. 217

Statuuntur duæ regulæ Aristotelis. 218

A X I O M A.

In quibus verum, & in quibus falsum sit hoc axioma, propter quod unumquodque tale & illud magis. 404

B

B R U T U M.

Quare aliqua bruta hominibus interdum præstent in operationibus sensuum. 178

Qualiter differentiæ brutorum sint perfectiores & imperficienses rationali, *ibid.* 113

C

C A N I S.

Canis non apprehendit umbram pro homine, sed species hominis, quæ ad intuitum umbræ in ejus imaginatione excitantur. 113

C A T E G O R I A.

Nominis categoriarum ethymon. 219

Varia fūre Philosophorum placita circa numerum categoriarum, *ibid.*

Categoriarum quid. 220

Possunt esse plures aut pauciores categoriarum, quam decem. 221

E T S E N T E N T I A R U M.

Sex conditiones requiruntur, ut aliquid includatur in categoriis, *pagina 222*
Categoriarum formalis determinatio pendet ab intellectu, non materialis, *ibid.*
Servandus est decemnarius categoriarum numerus, *ibid.*

Entia non reponuntur in categoriis, ut abstracta Metaphysica. *224*

Quæ sunt eadem solum proportione, pertinent ad diversas categorias, *ibid.*

Quæ sunt eadem genere inferiori & specie, in eadem categoria collocari debent, *ibid.*

Quomodo, quæ sunt eadem numero, repontantur in categoriis, *ibid.*

C A V S A .

Effectus physicus distinguitur realiter à sua causa, non vero metaphysicus. *203*

Non semper tanta est diversitas effectuum, quanta causarum. *287*

Effectus, ut effectus, distinguitur à sua causa. *399*

Causa, alia est in essendo, & alia in cognoscendo. *401*

Quare causa debeat præcellere. *404*

Causa naturalis univoca producit effectum sibi æqualem in entitate, non in perfectione. *405*

Aliquid potest esse causa & effectus, respectu ejusdem in diverso genere causæ. *411*

C E R T I T U D O .

Ad certitudinem quatuor requiruntur conditiones. *411*

C O E L U M .

Cælum & corpora viventia sunt divisibilia. *50*

C O G N I T I O .

Triplex est cognitio, naturalis, supernaturalis, mixta. *79*

Quomodo de non ente & falso possit haberi cognitio vera. *402*

C O M M U N E .

Quid significet nomen commune. *128*

C O M P L E X U M .

Complexum & incomplexum triplex. *216*

C O N C E P T U S .

Duplex conceptus, unus objectivus, alius formalis. *102*

Conceptus objectivus est universalis. *122*

Quid sit conceptus negativus & præcisivus. *205*

C O N C E P T U M .

Concretum non semper denotat formam in-existentem. *116*

Qualiter concreta possint definiri. *159*

Concretum designat formam denominativè, & subjectum connotativè. *208*

Ad multiplicationem concretorum non sufficit multiplicatio formarum, sed etiam requiritur multiplicatio suppositorum. *308*

C O N T I N E N T I A .

Varia rerum continentia, prima formalis, secunda inclusiva, tertia eminentialis, quarta essentialis, quinta potentialis. *163*

Duplex rerum continentia, formalis & identica. *190*

C O N T I N G E N S .

Discrimen inter contingens & indifferens. *358*

D

D E F I N I T I O & D E F I N I T U M .

DUplex definitio, alia nominis, alia rei. *9*

Definitio rei triplex, *ibid.* & *333*

Definitio parit scientiam. *55*

Triplex rerum definitio. *156*

Duplex est definitum, materiale & formale. *157*

Definitum formale iterum duplex, ut quod & ut quo, *ibid.*

Definitionis ethymon. *333*

Duplex definitio, objectiva scilicet & formalis; formalis iterum duplex, interna & externa, utraque est nominis vel rei.

Definitio nominis fit tribus modis, *ibid.*

Duplex modus inveniendæ definitionis essentialis. *334*

Quinque sunt definitionis proprietates, *ibid.*

Ad perfectam definitionem tres requiruntur conditiones ex parte rei definiendæ. *334*

Tres etiam requiruntur conditiones ex parte definitionis. *335*

D E M O N S T R A T I O .

Proponitur demonstrationis ethymon. *394*

Quæ & quot sint præcognoscenda ad demonstrationem. *395*

Plura concidunt ad conclusionem demonstrationis, *ibid.*

Triplex est præcognitio, *ibid.*

Demonstratio tria præcognita necessariò exigit. *395*

Quomodo medius terminus in demonstratione præcognosci debeat. *396*

Dux requiruntur præcognitiones in demonstratione. *396*

Quare non sint tot præcognitiones, quot præcognita, *ibid.*

Duo sunt præcognoscenda de subjecto, *ibid.*

Quid præcognendum sit de præmissis. *397*

Quid & quotplex sit demonstratio, *ibid.*

Traditur & expenditur duplex demonstratio-nis definitio. *398*

Demonstratio duplex, una à priori, altera à posteriori. *398*

Hæc divisio est generis in species. *399*

INDEX RERUM

Etsi media utriusque demonstrationis non sint diversa secundum entitatem, sunt tamen diversa in ratione medii, <i>ibidem.</i>	184
Quodnam sit medium utriusque demonstrationis, <i>pagina</i> 400	185
Demonstratio fieri debet ex premissis veris. 402	ibid.
Demonstratio formati debet ex premissis necessariis. 403	ibid.
Quomodo demonstratio constare debeat premissis immediatis, & notioribus. 403. & 404	ibid.
Quid sit regressus demonstrativus. 409	
Quare circulus à demonstratione fit expungendus. 410	188
Regressus demonstrationis est admittendus, <i>ibid.</i>	ibid.
DENOMINATIO & DENOMINATIVA.	
Quid est denominatio intrinseca & extrinseca. 114	
Tria speculanda in denominatione extrinseca. 115	
Denominatio extrinseca, primò modò sumpta, est realis; secundò autem & tertio, est ens rationis. 115	
Definitio denominativorum. 213	
Tres requiruntur conditiones ad denominativa. 213	
Denominativa ad tria capita reducuntur, <i>ibid.</i>	
D E S C R I P T I O.	
Descriptio & definitio interdum pro eodem usurpantur. 560	
D E U S.	
Quomodo Deus per creaturas cognoscatur. 13	
Quare Deus non discurrat. 44	
Cur Deus utatur causa secundâ efficiente, non verò exemplari. 127	
Licet Deus faciat rem propter aliam, tamen est finis ultimus omnium rerum, <i>ibid.</i>	
Triplex in Deo distinguitur scientia. 358	
Deus non fingit entia rationis, ea tamen cognoscit; non cognitione practicâ, sed speculativâ. 109. & 110	
Deus cognoscit non entia per entias, & privationes per formas. 110	
Deus facit ens rationis, solum in proprio dictum. 111	
Deus per suam cognitionem præbet ansam intellectui cretæ fingendi ens rationis. 112	
D I F F E R E N T I A.	
Quomodo differentia discrepet à genere in modo prædicandi. 160	
Dari possunt plures differentiaz partiales in composito. 184	
Differentia individualis potest esse radix ali-	
cujs proprietatis particularis, licet ignorar. 184	
Differentia individualis est distincta formaliter à natura communis. 185	
Differentia individualis non est repetenda ab existentia, nec à materia, nec ab accidente. <i>ibid.</i>	
Differentia triplex, communis, propria & propriissima. 187	
Prædicta divisio est adæquata, sed non univoca, <i>ibid.</i>	
Quomodo differentia individualis dici potest propria & propriissima. 188	
Definitio differentiaz. 189	
Quare non est conformis illi quam tradit Porphyrius, <i>ibid.</i>	
Quare differentia prædicetur in quale, <i>ibid.</i>	
Sola differentia propriissima tertium universale constituit. 189	
Quomodo hæc dividatur, <i>ibid.</i>	
Quare differentiaz inferiores formaliter non includant superiores, nec genera. 190	
Licet differentiaz non possit perfectè concipi sine genere, non tamen genus est illi essentialie. 191	
Differentia concipi potest sine genere, conceptu præcisivo, <i>ibid.</i>	
Differentia superior per inferiores sibi formaliter subditas, debet dividi. 192	
Differentia superior, quæ habet rationem generis, continetur in inferiori, <i>ibid.</i>	
Non cognoscuntur rerum differentiaz, nisi per earum proprietates & effectus. 193	
Species infima involvit omnes differentias superiores. 193	
Proprietates specificæ oriuntur à differentia ultima. 194	
Quare Prophyrius non definivit differentiam specificam ultimam. 195	
Præcipuz differentiarum proprietates. 196	
In qualibet specie infima, unica reperitur differentia simplex illius constitutiva, & distinctiva à qualibet alia specie. 194	
Differentiaz simplices rerum constitutivas, cum ipsis speciebus reciprocantur, 195	
Differentia est perfectior suo genere. 196	
Omnes differentiaz entis positivi sunt aliquid positivum. 198	
Differentia duplex, alia divisiva, alia constitutiva. 218	
D I S C U R S U S.	
Discursus est formaliter actus simplex, & complexus solum præsuppositivæ. 379	
Tria desiderantur ad discursum. 380	
D I S T I N C T I O & P I S T I N C T U M.	
Discrimen inter distinctum, differens & di-	

E T S E N T E N T I A R U M .

versum ;	pagina	187	
Discrimen inter distinctionem , diversitatem & separationem.		291	
Distinctio duplex , mentalis & realis ,	<i>ibid.</i>		
Distinctio mentalis , alia rationis ratiocinantis , alia rationis ratiocinatae : rationis ratiocinatae , alia est praecisiva , alia non ,	<i>ibidem.</i>		
Distinctio realis , alia est major , cuius triplex est indicium ; alia minor , quæ iterum duplex est , scilicet modalis & formalis.	292		
<i>D I V I S I O .</i>			
Quomodo scientiam parit divisio.	55		
Quid sit divisio logica , & quotuplex , & quas conditiones exigat.	374. & 375		
<i>D R U I D Æ .</i>			
Druide quales fuerint.	35		

E

E N S R A T I O N I S .

E ns rationis sumitur quatuor modis.	102		
Admittenda sunt entia rationis.	103		
Entia rationis , & rationes entium multum differunt,	<i>ibid.</i>		
Ens rationis est cognoscibile occasionaliter , non verò formaliter , priusquam cognoscatur.	104		
Ens sumitur tripliciter.	105		
Ens rationis suam habet veritatem.	106		
Aliud est fictitium simpliciter , & aliud fictitium cum fundamento ,	<i>ibid.</i>		
Quomodo fiat ens purè fictitium.	107		
Entis rationis divisio in positivum & privativum ,	<i>ibid.</i>		
Quæ sunt entium rationis causæ	108		
Entis rationis definitio.	108		
Plures sunt de causis entis rationis sententiae.	109		
Ens rationis sumitur trifariam ,	<i>ibid.</i>		
Sensus interni & externi possunt facere entia rationis.	112		
Ens rationis fieri potest per quamlibet intellectus operationem & actum.	104		

E N S R E A L E .

Duplex est esse reale.	102		
<i>E N V U N T I A T I O .</i>			
Exponuntur varia enuntiationis nomina.	347		
Tria requiruntur ad enuntiationem.	348		
Expenduntur variae enuntiationis definitio- nes ,	<i>ibid.</i>		
Statuitur vera enuntiationis definitio ,	<i>ibid.</i>		
Enuntiatio in genere est affirmativa aut negativa potestate , non verò actu.	349		
Enuntiatio consistit in iudicio , quod dicitur			

compositio & divisio ; non quidem con- ceptuum , sed rerum ,	<i>ibid.</i>
--	--------------

Enuntiatio formaliter est una simplex qualita- tes , & unicus actus intellectus ,	<i>ibid.</i>
Variè dividitur secundum diversas suas satio- nes.	350

Quinque præcipuae sunt enuntiationis pro- prietates.	352
--	-----

Quaduplex modus enuntiationis per se.	402
Triplex modus enuntiationis per accidens.	400

E S S E N T I A .

Conceptus communis essentie est invariabi- lis.	8
---	---

Essentiae quælibet pendent à tribus princi- piis.	203
---	-----

Essentiae rerum notiores sunt suis proprieta- bus respectu sui , non verò respectu nostri.	378
--	-----

E X P E R I E N T I A .

Tria ad experientiam desiderantur.	15
------------------------------------	----

Quid sit experientia ,	<i>ibid.</i>
------------------------	--------------

Experientia maximè opere juvat ad compa- randam scientiam.	21
--	----

F

F A L S I T A S & F A L S U M .

D iscrimen inter falsitatem & ignoran- tiam.	353
--	-----

Quomodo falsitas possit esse in prima men- tis operatione , & apprehensione objecti complexi ; non autem in simplici appre- hensione objecti incomplexi.	354
--	-----

Quomodo in apprehensione deceptoria non sit falsitas.	355
---	-----

Ex falso non potest inferri verum vi conse- quentis , licet possit inferri vi consequen- tie.	402
---	-----

F I D E S .

Quid & quotuplex Fides.	419
-------------------------	-----

Discrimen inter fidem , scientiam & opinio- nem ,	<i>ibid.</i>
---	--------------

Apostoli non habuerunt fidem actualem , sed habitualem de omnibus & singulis arti- culis.	422
---	-----

F I G U R A .

Figura est nomen æquivocum varia signifi- cans.	225
---	-----

F O R M A .

Formæ essentiales sunt perfectiores subjectis , non verò accidentales.	183
--	-----

Formæ substantiales sunt in materia prima , tanquam in subjecto informationis , non in hæsionis.	223
--	-----

Discrimen inter formas accidentales , & sub- stantiales ,	233
---	-----

INDEX R E R U M

G

GENUS.

- T**riplex est genus, *pagina* 150
 Genus potest esse species subjecibilis,
 non vero praedicabilis, *ibidem*.
 Genus est formaliter universale per ordinem
 ad inferiora, & denominative solum per
 ordinem ad superiorius. 150
 Genus materiale non potest contineri sub una
 e suis speciebus, genus vero denominati-
 tivum potest. 151
 Non potest assignari genus materiale supra
 ens, sed tantum formale & denomina-
 tivum, *ibid.*
 Ens in communi est genus denominativum,
 non essentialiter. : 151
 Generis definitio. 157
 Quomodo genus prædicatur de genere &
 individuo. 158
 Genus potest considerari, ut totum actuale, ut
 pars actualis, & ut totum potentiale,
ibid.
 Genus potest esse species subjecibilis. 159
 Generis descriptio est quidditativa, sed per
 additamentum, *ibid.*
 Quomodo differentia discrepet à genere in
 modo prædicandi. 160
 Genus aliud supremum, aliud medium, &
 aliud infimum. 161
 Prædicta divisio generis non est essentialis,
 sed solum accidentalis, *ibid.*
 Genus & species materialiter, vel formaliter
 sumi possunt. 163
 Genus non continetur in suis speciebus, nec
 eas continet actu, sed potentiam. 164
 Genus metaphysicum est de essentia inferio-
 rum, non vero logicum. 164
 Quomodo genus sit perfectius, & imperfectius
 suis differentiis. 169
 Genus requirit plures species, *ibid.*
 Quomodo species pertineat ad genus. 165
 Genus metaphysicum conservari potest in una
 specie, non vero logicum. 165
 Si tantum esset unus homo, gradus viventis
 foret proximum genus illius; & sensitivum,
 illius differentia essentialis; ratio-
 nale autem foret solum illius condifferen-
 tia, & animal esset species indistincte &
 confusa. 266
 Genus non requirit, ut omnes species sint
 actuales; sed sufficit ut aliquæ sint possibili-
 les, nihilominus esset genus actua-
 le, *ibid.*

- Genus unicâ relatione refertur ad species, &
 ad individua. 157
 Quomodo species mediet inter genus & indi-
 viduum. 168
 Unde delumatur ratio generis & differen-
 tiaz. 169
 Quare genus dicatur desumi à materia, *ibid.*
 Analogia generis cum materia. 169
 Suprema genera scipis non differunt. 188
 Sunt genera quæ plures habent immediatas
 divisiones, & alia quæ unicam patiun-
 tur. 194
 Genera dici possunt diversa tribus mo-
 dis. 218
 Genera subalternatim posita sunt in duplice
 differentia, *ibid.*

GRADVS.

- Diversi gradus metaphysici essentialies effi-
 ciunt diversitatem essentiaz, non vero di-
 versi gradus individuales. 184
 Non omnes gradus metaphysici sunt princi-
 pia alicuius operationis, *ibid.*

GRÆCIA.

- A Græcis duæ sectæ distinguebantur, barba-
 rica & civilis, quæ in Jonicam & Ita-
 licam divisa est. 24

H

HABITUS

- N**ecessitas admittendi habitus provenit
 ex triplici capite. 55
 Quare ad peritiam & usum artium duo requi-
 rantur habitus; non vero ad peritiam &
 usum scientiarum. 256
 Quandò diversi specie actus diversos habi-
 tus procreare possunt, *ibid.*
 Quare non augatur habitus Logicæ do-
 centis per actus utentis. 57
 Habitus intellectualis duplex, supernatura-
 lis & naturalis. 68
 Naturalis triplex, *ibid.*
 Triplex habitus; scilicet speculativus, practi-
 cus & factivus. 73
 Habitus tribus modis usurpatur. 322
 Quatuor requiruntur, ut aliquid dicatur ha-
 bere rationem habitus. 324
 Divisio categoriaz habitus, *ibid.*
 Habitus est respectus extrinsecus adveniens
 rei vestitæ ad vestem, & vestis ad rem
 vestitam. 324
 Per diversos actus scientificos diversi produ-
 cuntur habitus, non autem solum prior
 augetur. 416

E T S E N T E N T I A R U M.

- Quare unicus fidei habitus sufficiat ad omnia credenda, non autem unicus scientiæ habitus ad omnia scienda. 417
 Quare potentia visiva sese extendat ad varia objecta, non verò idem habitus scientificus. 418
 Quare una virtus moralis elicere possit varios specie actus, non verò unus habitus scientificus varias conclusiones eruere, *ibid.*
 Habitus scientiæ, fidei & opinionis possunt esse in eodem intellectu de eodem objecto per diversa media. 419
 Quomodo habitus scientiæ, fidei & opinionis sint contrarii. 420

H E B R A E I.

- Ab Hebreis profecta est omnis sapientia Caldeorum, Egyptiorum, Græcorum, aliarum gentium & Principum sectarum phylosophicarum. 22. & 23

Ipsa etiam Poetarum commenta. 24

H O M O .

- Homo potest considerari in triplici statu. 45
 Possunt dari homines à nobis specie diversi. 175
 Homo differt ab equo per animam rationalem physicè, non metaphysicè. 188
 Et si aliqui homines nusquam riserint, non minus fuerunt risibiles. 200
 Quatuor notanda quoad hominis libertatem. 408

I

I D E A .

- Quid sit idea. 120
 Idea duplex, interna & externa, *ibid.*
 Sola agentia intellectu prædicta utuntur ideis, *ibid.*
 Plato admisit tantum ideas internas. 123
 Tria ad ideam desiderantur. 124
 Idea divina explicatur, *ibid.*
 Ideas multis de causis admisit Plato. 126.
 Idea externa est inutilis ad motum, ad scientiam, ad exemplar & ad substantiam, *ibid.*
 Usus ideæ externæ summam denotat imperfectionem in artifice. 127
 Neutra idea potest constituere universale, *ibid.*

I G N O R A N T I A .

- Triplex ignorantia. 353
 INDIVIDVM.
- Quare differentia individualis non censematur essentialis individuo. 147
 Quotuplex individui acceptio. 178
 Individui physici descripçio, *ibid.*

- Qualiter proprietates individui sint accipiendo, *ibid.*
 Individui logici & metaphysici descriptio. 179
 Quomodo individuum definiatur & prædictetur, *ibid.*
 Nihil est commune individuis sub ratione individui, *ibid.*
 Nihil datur positivum intrinsecum commune individuis, etiam confusè, & indistinctè conceptis. 180
 Doctor Subtilis concedit aliiquid commune negativum omnibus individuis, non verò aliiquid positivum. 181
 Petrus, ut individuum, non magis convenit cum Paulo, quam cum equo. 181
 Quomodo differentiæ individuales Petri & Pauli convenient, *ibid.*
 Quomodo species involvat totam essentiam, non verò totam entitatem individui. 182
 Quare differentia individualis non sit essentialis, *ibid.*
 Individuum totuplex est, quod sunt entia existentia. 182
 Differentia individualis est aliiquid positivum. 183
 Quod speciem dividit, sicut differentia specifica dividit genus, individua constituit & distinguit. 183
 Differentia individualis se habet ad modum formæ metaphysicæ, *ibid.*

I N E S S O .

- Inesso alicui sumitur tribus modis. 204
 IN FUSIO.

- Quid sit infusio. 15
 INSTANS.

- Tria instantia naturæ distinguenda in generatione. 297

- * INTELLECTVS
- Quomodo judicium intellectus sit certum. 7
 Cur intellectus indigeat habitu, ut reguletur, non verò oculus. 54
 Discrimen inter actiones intellectus & voluntatis. 63
 Actus intellectus non possunt fieri boni auctimali, nisi quatenus à voluntate imperantur. 18
 Actus intellectus etiam imperati non sunt praxes, *ibid.*
 Quare actus aliarum facultatum, ut imperari sunt praxes, non verò actus intellectus, *ibid.*
 Dupliciter aliquid habet esse in intellectu. 102
 Tres sunt intellectus operationes & actus. 109

INDEX RERUM

Intellectus eodem tempore assentitur conclusiōni & præmissis,	pagina 406	Logica ordinatur ad solum intellectum regendum.	75
Intellectus non potest dissentiri conclusioni præmissis evidenter cognitis, nec etiam suspendere, aut negare consentium.	408	Est purè speculativa, nec potest esse partim speculativa, & partim practica,	ibid.
I N T E N T I O.		Logicæ opus non est propriè praxis.	76
Intentio duplex, objectiva & formalis.	115	Logica est simpliciter necessaria ad scientias in statu perfecto acquirendas.	80
Utraque dividitur in primam & secundam,	ibidem.	Tota Logica non est necessaria ad totam Logicam comparandam, sed una illius pars inservit ad alteram.	82
Sola secunda intentio objectiva sumpta pro illa forma excogitata est ens rationis; ceteræ autem intentiones sunt vere reales.	117	Una pars Logicæ perficit alteram.	ibid.
F U D I C I U M.		Cæteræ scientiæ subministrant materiam, Logica vero formam,	82
Judicium est actus componens, sed non compositus.	350	Cæteræ scientiæ habent objecta proportionata quoad cognoscibilitatem, non vero quoad modum cognitionis.	83
Judicium humanum est simplex formaliter, sed præsuppositivè multiplex.	350	Logica potest dici perfectior & imperfectior aliis scientiis.	86
L		Concurrit directivè, non vero elicativè ad actus aliarum scientiarum,	ibid.
L O C U S.		Non est necessaria ad fidem comparandam, sed utilis ad eam tuendam.	86
L ocus bifariam consideratur.	322	Sancti Patres damnant abusum, non vero usum Logicæ.	87
L O G I C A.		Logica est necessaria ad Theologiam scholasticam,	ibid.
Logica cæteris Philosophiæ partibus conditionis ordine præponenda.	51	Inservit etiam ad positivam comparandam.	89
Logica duplex, naturalis & artificialis.	52	In quo convenient, & in quo discrepent Logica & Metaphysica.	115
Artificialis est docens vel utens.	53	Explicantur varia nomina, quibus tertia Logicæ pars illustratur.	376
Logica docens & utens iterum duplex, habitualis & actualis,	ibid.	M	.
An sit admittenda Logica artificialis,	ibid.	M E N S.	.
Logica totalis per ordinem ad principes partes ex quibus coalefecit, recte distribuitur indefinitivam, divisivam & argumentativam.	54	Q uinque sunt virtutes mentis, intelligentia, sapientia, scientia, prudentia & ars.	68
Logica docens & utens est unus & idem realiter habitus, solo munere distinctus.	55	Quid sit mentis operatio.	91
Omnes Logicæ partes sunt habitus, sed non virtutes intellectus	69	Triplex est,	ibid.
Unde oriatur tyronum difficultas in applicandis Logicæ præceptis.	56	Prima mens operationis descriptio, & proprietates.	93
Duplex Logica artificialis, vetus & recentis.	61	Impossibile non est in mente purum nihil.	106
Logica habitualis est modus sciendi directivus, non objectivus.	65	Tres tantum sunt operationes mentis, & quæ suat.	347
Logica agit de definitione, non de definito.	67	Triplex mentis operatio expeditur.	377
Logica docens est propriè scientia.	70	M E T H O D U S.	.
Logica docens habet objectum determinatum, non vero utens.	72	Methodus non est quarta mentis operatio.	92
Logica utens, quatenus utens præcisè, non est scientia,	ibid.	M O D U S.	.
Logica utens versatur circa singularia.	72	Modi prædicandi sunt diversi, vel logicæ vel physicæ.	145
Pertinet ad prædicamentum actionis,	ibid.	Odo sunt modi habendi aliquid.	332
		Quinque sunt modi res igitas notificandi.	336

ET SENTENTIARUM.

di,	336
M O N S T R U M.	
Quid sentiendum de variis monstris, & por-	
tentis homines referentibus.	173
M O T U S.	
Septem sunt in motu distinguenda.	256
Sex sunt species motūs.	332

N

N A T U R A.

Natura	eget	arte , non ut operetur , sed ut rectius operetur.	54
Natura	communes	existunt tantum median- tibus singularibus.	129
Quare	natura	divina dici non possit universa- lis.	130
Natura	considerari	poteſt tribus modis.	130
Triplex	naturæ	unitas.	131
Natura	dicitur	communis positivè aut nega- tivè.	132
Natura	positivè	unam & communem admisit Aristoteles.	133
Probatur	naturam	effe multis positivè com- munem.	ibidem.
Natura	communis	retinet suam unitatem for- malem in individuis.	134
Prædicata	naturæ	sunt , vel absoluta , vel rela- tiva.	137
Discrimen	inter	naturam *divinam & huma- nam , multis communem ,	ibid.
Natura	communis	præscinditur à suis inferio- ribus , præcisionē negativā , non posi- tivā.	141
Natura	communis	est universalis fundamen- taliter , & inchoativè , non formaliter & completè.	142
Natura	, dūm	prædicatur , dici potest univer- salis præsuppositivè , non formaliter.	153
Natura	humana	poteſt dici genus logicè & potentiā : species verò metaphysicè & actu.	176

NECESSITAS.

Multiplex necessitatis acceptio. 45
Quæ sunt à nobis sunt necessaria necessitate
essentia, non existentia. 71

cessitas.

N E G A T I O.

Potest negotio esse communis ,

N E G A T I O.

Potest negatio esse communis ,

communi.

NOMEN.

complexorum &
inclusis i-

Non **c**onvenientia & **d**isconvenientia

Nomen est **vox** ex **initituto** **in**

tempore, cuius nulla pars

Logica.

Logica.

tim significat.	349
Nulla nomina significant cum tempore , licet aliqua significant aliquam temporis differentiam ,	<i>ibid.</i>
Vatix nominis divisiones grammaticales.	348
<i>N U M E R U S .</i>	
Quomodo numerus sit divisibilis.	248
Tria in numero sunt distinguenda.	256
Numerus pender à mente secundùm formam , non secundùm materiam.	254
Quomodo sensus numerum percipiat,	<i>ibid.</i>

8

O B F F E C T U M.

O Bjectum duplex, materiale & formale. 59
 Utrumque duplex, adæquatum & inadæquatum, ibid.
 Inadæquatum duplex, magis præcipuum & minus præcipuum. 59
 Magis præcipuum est duplex, aliud attributionis, & aliud attributum, ibid.
 Quatuor sunt conditiones ad objectum totale. 60
 Dirigibilitas non potest esse objectum formaliter Logicæ. 61
 Nec etiam potest esse objectum materiale. 63
 Argumentatio est objectum attributionis Logicæ, non vero objectum totale & adæquatum. 64
 Objectum scientiarum est modo est unum, quod scientia est una. 65
 Quare in modo sciendi non debeat esse objectum formale à materiali distinctum ibid.
 Voces & nomina non sunt objectum Logicæ. 65
 Res omnes non sunt objectum Logicæ. 67
 Quare idem objectum visibile possit clarè simul, & obscurè videri, non vero intelligi. 68

OPINION.

<i>Quid, & unde sit opinio.</i>	419
<i>OPPOSITA & OPPOSITIO.</i>	
<i>Quæ sunt opposita.</i>	324
<i>Descriptio oppositionis.</i>	325
<i>Oppositiæ propriæ dicta est quadruplex.</i>	326
<i>Hæc divisio non est univoca, nec genera- rica,</i>	<i>ibid.</i>
<i>Triplex discrimen oppositionis contradic- toria à ceteris.</i>	326
<i>Oppositiæ contradictoria est omnium maxi-</i>	

K k K

INDEX RERUM

ma,	pagina	327	
Oppositiō contradictoria est repugnantia duorum terminorum, quorum unus est simpliciter negatio alterius.		327	ibid.
Oppositiō privativa est repugnantia duorum; quorum unum est privatio alterius, quod à natura deberet inesse.		327	Tres Philosophorum sententiae circa scientias existentiam.
Quadruplex oppositionis privativæ modus,	ibidem		Homines ad Philosophiam apti & nati.
Quomodo à privatione ad habitum non detur regressus, & qualis detur.	328. & 329.		Philosophia necessaria est in quovis statu ad hominis perfectionem.
Oppositiō contraria est repugnantia duorum accidentium positivorum, quæ sub eodem genere posita maximè distant, &c.	329		Statutus Philosophiz existentia adversus Academicos.
Septem conditiones ad perfectam oppositionem contrariam,	ibid.		Philosophia non est ante conceptum indita, nec ingenita, nec sola reminiscencia.
Oppositiō relativa est repugnantia duarum relationum respectu ejusdem termini.	331		Philosophia bifariam consideranda, collectivæ & distributivæ.
Oppositiō formaliter est relatio,	ibid.		Philosophia non potest propriè definiti, ibid.
Oppositiō propositionis attenditur penes quantitatem aut qualitatem.	368		Philosophiz partes non possunt convenire, nisi in genere remoto.
Oppositiō propositionum quadruplex,	ibid.		Descriptio Philosophiz collectivæ sumptæ.
Cur sint duas oppositiones secundum qualitatem, & secundum quantitatem unica.	368		Adamus habuit Philosophiam per infusionem.
Statuitur & expenditur oppositionis propositionum definitio,	ibid.		Ab Adamo ad Moysen certa Philosophiz traditio.
Duplex tantum est oppositio proprie dicta,	399		Quare non assignatur aliqua Philosophiz pars pro regulanda memoria.
<i>O R A T I O .</i>			
Quatuor sunt in oratione distinguenda.	257		Philosophia per disciplinam accepta duas habet causas efficientes, internam & exter-
Quid sit oratio,	346		nam.
Divisio orationis,	ibid.		Triplex Philosophia,
<i>P</i>			
<i>P A R T E S .</i>			
D Uplex partium positio, una ad se, alia ad locum.	256		Quæ dispositiones requirantur ad Philosophiam comparandam.
<i>P A S S I O .</i>			
Passio sumitur trifariam.	274		Triplex causa reparata Philosophiz ab antiquis Philosophis enumeratur.
Tria sunt in passionibus animæ distinguenda.	271		Quæ & quot fuerint veterum Philosophorum sectæ & dogmata.
<i>P A T R E S .</i>			
Patres nonnumquam in Philosophos inventi-			Quæ cæteræ causæ philosophiz.
hunt.	49		Philosophia nullam habet materiam ex qua.
Qualiter intelligendi sunt Sancti Patres, qui Deum in categoriis reponendum esse videtur censere.	229		Quodnam sit objectum materialem & formale Philosophiz, collectivæ sumptæ.
<i>P H A N T A S I A .</i>			
Phantasia unire potest rerum species, non na-			Finis quis, proximus Philosophiz, est cognitio entis naturaliter scibilis; mediatus est perfectio potentiarum animæ, ultimus est Deus.
turas.	113		Quæ sunt partes Philosophiz.
<i>PHILOSOPHIA & PHILOSOPHI.</i>			
Philosophia trifariam usurpatur.	2		Philosophia collectivæ sumpta non potest dividiri.
Nullus proprio studio, perfectus Philoso-			Spectata per ordinem ad objecta, circa quæ versatur, dividitur in Logicam, Moralem, Physicam & Metaphysicam.

E T S E N T E N T I A R U M.

nis, pagina 46 Non est necessaria necessitate principii, sed tantum utilitatis ad sanctitatem & beatitudinem aeternam, ibidem. Non obest, sed multum prodest Theologiaz comparandae. 47 In omnibus Philosophiaz partibus formari pos- sunt scientificaz demonstrationes. 70 P L U V I A.	in cognoscendo, sed etiam in essendo, non physicè, sed moraliter. 405 Quare ex una præmissa necessaria inferatur conclusio probabilis. 425 P R O P O S I T I O N E S.
Quomodò ex pluvia, alia generetur. 410 P O T E N T I A.	Quid sit præpositio. 96 Propositio, alia simplex & absoluta, alia complexa & conditionata, ibid. Simplex, alia de secundo adjacente, alia de tertio adjacente, alia nec verbo adjec- tivo. ibid. Propositiones mentales, vocales & scriptæ sunt similes repræsentativæ, non entita- tivæ. 350 Eadem numero præpositio contingens nequit esse vera, & falsa simul, licet succe- sive. 358 P R A X I S.
Potentiaz sunt, vel appetitivæ, vel intellectivæ, vel factivæ. 73 Triplex operatio potentiaz intellectivæ ibid. P O S S I B I L I T A S.	Propositionum singularium contradicentium de futuro absoluto contingenti, una est determinate vera, & alia falsa; & quid ad hoc requiratur, & quid non. 360. & 361 Quare omnis à Deo præscita præpositio non bi aeternæ veritatis. 366 P R A E D I C A M E N T U M.
Quomodò quolibet prædicamentum dici posit genus supremum. 221 Ens prædicamentale debet esse ens per se, reale, finitum & completem. 222 Res collocantur in prædicamentis, tribus mo- dis, ibid. Genera, species & individua directè collo- cuntur, differentia collateraliter, partes physicæ coherogeneæ reductivæ, homo- geneæ vero directè collocari possunt. 222 Prædicamenta distinguuntur realiter invi- cem. 225 Ens per se dividitur in decem prædicamen- ta. 226 Deus non est in prædicamentis collocan- dus. 228 Quomodò Christus sit in prædicamentis re- ponendus. 230 P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Duarum propositionum singularium de fu- tu ro contingenti conditionato, alia est deter- minatæ vera & alia falsa. 367 D u p l e x c o n d i t i o n a l e.
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Duplex conditio ad propositionis verita- tem. 368 Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
P R A E D I C A T I O & P R A E D I C A R I.	Q u i d s i t p r o p o s i t i o n u m c o n v e r s i o n i s .
<span style="font-size: small; margin-left:	

INDEX RÉRUM

- Quadruplex proprii acceptio**, *pagina* 198
Propriet & accidentis convenientia & discrimen. 199
Triplex acceptio proprii, *ibidem*.
Statuitur proprii universalitas. 199
Omnis aptitudo rerum spectat ad proprium quarto modo acceptum. 199
Proprium immediate respicit speciem, & mediatae individua. 200
Proprium respicit inferioria illius naturæ cuius est, quatenus illa natura est in eis una formaliter, & multiplex specie & numero, *ibid.*
Statuitur & explicatur proprii definitio. 201
Proprii universalis divisio, *ibid.*
Precipuz proprii affectiones. 201
Proprietas necessariò manat ab essentia. 203

PYTHAGORAS.

- Pythagoras Italicae Sectæ Princeps.** 25
Sapientæ studiosus, *ibid.*
Inventor Musice. 26
Callentissimus Mathematices, *ibid.*
Metempnosiis assertor. 27
Ænigmatica quædam moralis illius documenta. 28
Ex ejus schola prodierunt Pirronii & Epicurei. 28 & 29
Qui fuerint successores Pythagoræ. 30

Q

QUALITAS.

- C**ur priùs de qualitate, quām de relatione agatur. 267
Qualitatis nomen tria significat. 268
Quatuor sunt bimembres species qualitatis. 268
Qualitatis definitio. 270
Qualitas adæquatè distribuitur in tria priora membra, & ab ea resecan tur forma & figura. 270
Sanitas & pulchritudo non sunt species qualitatis. 270
Asperitas & lenitas ad prædicamentum vel qualitatis, vel situs reduci debent. 271
Species intentionales reduci debent ad hibitum, *ibid.*
Forma & figura non sunt propriæ species qualitatis, *ibid.*
Divisio qualitatis non est generica, nec immediata; potest tamen fieri generica, si sumatur cum aliqua præcisione. 271
Precipuz qualitatis proprietates. 272
Quid sentiendum de singulis qualitatibus in particulari. 273

R

RELATIO.

- A**N, & quid sit relatio. 277
Relatio multiplicatur ad multiplicationem terminorum totalium, non partitum. 168
Quid significant vocabula, subjectum, fundatum, ratio fundandi, terminus, correlativum, & extrema relationis, *ibid.*
Tres conditiones requiruntur, ut aliqua relatio ad hoc prædicamentum spectet. 278
Quæ relations ab hoc prædicamento sint removendæ, *ibid.*
Probatur existentia relationis realis. 278

E T S E N T E N T I A R U M.

Relatio est comparatio passiva unius rei cum alia ,	<i>pagina</i> 279	suo fundamento probat Doctor auctoritate
Mutat subiectum insensibiliter.	<i>ibidem</i>	SS. Aug. Hil. Ambros. & multiplici ratione.
Relatio non habet causam immediate sui productivam , sed tantum mediare.	280	292 & 293
Relatio prædicamentalis est accidentis reale intrinsecus adveniens , cuius totum esse consistit in ordinatione actuali alicujus ad aliud.	281	An Deus possit conservare relationem sine termino & fundamento.
Relatio concipi non potest prius in subiecto , quam ad terminum conceptu adequato.	282	Qualis sit terminus relationis.
Quare Aristoteles definierit relationem in concreto.	282	Terminus relationis considerari potest materialiter aut formaliter ,
Relatiuum commune non exercet esse ad aliud , nisi in inferioribus , nec habet correlative.	283	Relatio non mutua terminatur ad absolum.
Relatio dividitur in realem & rationis : realis in increatam & creatam , creata in transcendentalem & categoricam , categorica in intrinsecus & extrinsecus advenientem ; intrinsecus adveniens in mutuam & non mutuam ; mutua in relationem æquiparentia & disquiparentia.	283. & 284	Relatio rationis non potest esse terminus relationis realis ,
Duplex relationis fundamentum , & utriusque discriminem.	283	Relatio mutua terminari debet ad absolum.
Quælibet res potest esse fundamentum remotum relationis.	<i>ibid.</i>	Ratio formalis Domini non est sola relatio ;
Tria genera & fundamenta proxima relationum.	285	sed etiam importat , & significat auctoritatem imperandi.
Tria genera relationis intrinsecus adveniens.	286	Discrimen inter terminationem relationis divinæ & creatæ.
Relationis unitas aut diversitas colligitur ex fundamento ,	<i>ibid.</i>	Una relatio potest esse fundamentum alterius ,
Nos est tanta diversitas relationum , quanta fundamentorum.	286	nec tamen datur processus in infinitum.
Sex species relationis primi generis.	287	Quomodo relatio potest esse terminus absolutus alterius relationis.
Quomodo res omnes dici possunt fundamenta relationum primi generis ,	<i>ibid.</i>	304
Dux species relationum secundi generis.	288	Relatio habet suam distinctionem à differentiatione sua intrinseca : sed non cognoscitur nisi per fundamentum & terminum.
Quare duo alba eadem relatione specifica referantur , non verò agens & passum ,	<i>ibid.</i>	304
Relationes primi generis sunt æquiparentia secundi verò disquiparentia.	288	Relatio totuplex est numero , quotuplex ejus fundamentum ,
Duplex species relationum tertii generis.	289	Unitas generica relationis potest repeti à fundamento , & unitas specifica ab unitate specifica termini & fundamenti , similiter & unitas numerica.
Quare relationes tertii generis dicantur invenitæ ,	<i>ibid.</i>	305
Quomodo relatio objecti ad scientiam possit esse secundi & tertii generis.	290	Totum esse relationis non est simpliciter ad terminum.
Quare relationes tertii generis sint non mutuæ ,	<i>ibid.</i>	306
Quomodo relatio distinguatur à suo fundamento.	290	Relatio similitudinis inter duo alba non est diversa specie ab illa , quæ est inter duo nigra ,
Quadruplex discrimen inter relationem categoricam & transcendentalem.	291	307
Relationem categoricam distingui realiter à		Relatio multiplicabitur numero ad multiplicationem terminorum totalium ejusdem speciei.
		Per quamlibet generationem acquiritur nova relatio paternitatis , non verò solùm prior augetur ,
		ibid.
		Quinque relationum proprietates. 309. & 310
		Discrimen relationis intrinsecus & extrinsecus advenientis.
		311
		Admittendæ sunt relationes extrinsecus advenientes.
		312
		Ad quas relationes possit dari motus.
		313
		Sex ultimæ categoriz sunt relationes extrinsecus advenientes.
		315
		Non omnis relatio debet esse posterior suò termino.
		310
		<i>R E S.</i>
		Res eis variabiles certò cognosci possunt .

INDEX

- Res universales innoteſcantur, *pagind* 8
 Qualiter res prius ignotæ cognoscantur. 9
 Triplex rerum unitas, per se, per accidentis & congeriem. 10
 Quomodo res materiales cognosci possint per facultatem spiritualem. 37
 Diversæ virtutes uni eidemque rei competere possunt, non verò oppositæ differentiæ & proprietates. 76
 Res tribus modis possunt ordinari. 219
 Res quælibet variè dividī potest. 222
 Rerum naturæ non semper ex earum nominibus conjiciendæ. 231
 Res aliqua dici potest prior aliâ quinque modis. 331
 Res dici possunt esse simul, tribus modis. 332
 Triplex sententia circa rerum contingiam. 357
 Duplex est rerum necessitas, absoluta & conditionata: conditionata est etiam duplex, antecedens & consequens. 358
 Quatuor fieri possunt quæſtiones de qualibet re. 395
 Causa rerum in effendo est duplex. 397
 Res una potest esse aliâ prior, & notior duobus modis. 401

S

SAPIENTES.

- C**ūilibet nationi fuerunt Sapientes. 35
S C I E N T I A.
 Triplex scientiæ obtainendæ modus. 14
 Unde in nobis naturale sciendi desiderium, *ibidem*.
 Quomodo detegitur rerum veritas, & scientia formatur. 20
 Scientiæ plerumque abutuntur homines. 47
 Modus sciendi objectivus est directivus remotè & terminativè, non proximè & habitualiter. 65
 Multiplex discrimen inter scientiam, & actum. 69
 Scientia sumitur bifariam, propriè & impropriè, *ibid.*
 Tres conditiones ad scientiam. 69
 Scientiæ speculativæ & practicæ convenientia & discrimen. 73
 Discrimen inter scientiam factivam & activam. *ibid.*
 Scientia speculativa duplex. 77
 Scientia in statu perfecto, quæ dicenda. 79
 Triplex ad eam requiritur certitudo, *ibid.*
 Quæ scientia in statu imperfecto. 79
 Scientia non potest haberi in gradu perfecto

RENUM

- sine logica. 80
 Scientia habet duplicum respectum ad suum objectum. 289
 Operatur circa suum objectum, ut scibile, non ut mensurabile. 290
 Scientiæ triplex acceptio. 411
 Expenditur scientiæ definitio. 412
 Scientia generatim varias sortiri potest divisiones. 413
 Tres desiderantur conditiones ad scientiæ sub-alternationem, *ibid.*
 Unde scientiæ unitas, & distinctio innoteſcat. 415
 Scientia totalis non est una simplex qualitas. 415
 Scientia particularis est species qualitatibus, non verò totalis. 417
 Scientia & error possunt esse simul circa idem objectum per diversa media. 420
 Fides, opinio & scientia actualis simul haberi non possunt de eodem objecto secundum eamdem formalitatem. 421
S C R I P T U R A.
 Scriptura significat vocem scribentis principaliter & primariò; conceptum verò ejus & res conceptas, minus principaliter, & veluti secundariò. 348
S E N S A T I O & S E N S U S.
 Quot, & quæ sunt conditiones ad perfectam sensationem. 6
 Quomodo sensus fallentes possint corripi. 7
 Non omnis cognitionis dependet à sensibus. 6
S I G N U M.
 Expenditur signi descriptio. 337
 Signum est vel formale, vel instrumentale. 338
 Instrumentale est vel naturale, vel arbitratium, vel practicum vel speculativum, *ibid.*
 Arbitrarium consistit in relatione rationis. 339
 Signum naturale & formale est ratio realis, *ibid.*
S I M I L E.
 Simile generatur à simili in perfectione specifica, non individuali. 128
S I N G U L A R E.
 Aliiquid potest esse singulare tribus modis. 136
S I T U S.
 Situs sumitur tribus modis. 322
 Divisio categoriæ situs. 323
S O C R A T E S.
 Socratis laudes. 30
 Ejus præcipua dogmata. 31
 Tres ex iphus schola Sectæ prodicērunt. 32
 Quæ capitalia fuerint singularium dogmata. 33

E T S E N T E N T I A R U M.

S P E C I E S .

Quare prius de specie, quam de differentia tractetur,	169	citer; non autem tale foret accidentis infinitum.	230
Species sumitur trifariam.	170	Traditur & explicatur definitio substantiae categoricæ,	ibid.
Duplicem habet habitudinem, unam ad genus, cui subjicitur, aliam ad individua, de quibus prædicatur.	ibidem	Modus existendi per se est prima proprietas, & magis intrinseca substantiae,	ibid.
Quare species, ut subjicibilis, non sit universalis.	170	Triplex est perfectitas, seu modus existendi per se substantiae; actualis, aptitudinalis & radicalis.	231
Species subjcibilis & prædicabilis sunt eadem secundum entitatem, non secundum formalitatem.	ibid.	Actualis potest alteri communicari, non duæ posteriores,	ibid.
Species subjcibilis dici potest universalis denominative.	171	Perfectitas substantiae dicit per se negationem consequenter, non primariæ.	232
Species refertur ad genus & individua duplicitate,	ibid.	Substantiae primæ & secundæ convenientia & discrimen.	233
Species, ut prædicabilis, est id quod de multis solô numerô differentibus prædicatur in quid.	171	Tria sunt in substantia distinguenda.	ibid.
Duples speciei definitio à Porphyrio.	ibid.	Triplex Auctorum sententia circa divisionem substantiae in primam & secundam.	234
Quomodo entia physicæ incompleta possunt esse species.	172	Divisio substantiae in primam & secundam, non est generis in species, nec essentia in suas proprietates, sed subjecti in accidentia logica.	235
Triplex est species.	ibid.	Quæ divisio non est propria, sed potius accidentium diversorum enumeratio.	236
Datur species athoma.	172	Quomodo ratio universalitatis competit substantiae secundæ, non primæ.	237
Cur species numeris comparentur.	ibid.	Substantia dividitur analogè, in completam & in incompletam.	238
Sola species potest propriæ definiti.	176	Proprietates substantiae.	240. usque ad 245
Quare species dicatur esse ad instar numeri;	ibid.	Licet substantia non suscipiat magis & minus, una tamen est altera major & perfectior.	244
Quomodo species sit æqualis, aut inæqualis perfectionis in suis inferioribus.	177	Substantia est susceptiva contrariorum.	245
<i>S P E C U L A T I V U M.</i>		<i>S U P E R F I C I E S .</i>	245
Speculativum & practicum bifariam possunt accipi.	414	Duæ superficies non se tangunt sub ea ratione sub qua sunt superficies.	258
Formaliter accepta non sunt differentiae essentiales scientiarum, sed tantum radicaliter,	ibid.	<i>S Y L L O G I S M U S .</i>	
<i>S U B J E C T U M .</i>		Syllogismi ethymon.	281
Duplex subjectum, aliud inherationis, aliud denominationis.	38	Quæ sit causa efficiens, & finalis syllogismi.	ibid.
Subjectum, aliud attributionis & aliud inherationis.	216	Duplex syllogismi materia, proxima & remota.	382
Aliiquid potest esse in subjecto sex modis.	232	Quæ sint specialia nomina propositionum syllogismi.	383
<i>S U B S T A N T I A N T I A .</i>		Traditur & explicatur definitio syllogismi.	384
Substantia non potest fieri individua per accidentia.	186	Syllogismus trifariam accipitur,	ibid.
Substantiae possunt aliquando prædicari per modum accidentis.	207	Essentia illius consistit formaliter in conclusione,	ibid.
Substantia est prior accidentibus tribus modis.	226	Conclusio non est effectus illius adæquate sumpti, sed tantum inadæquate.	385
Substantia nomen tria significat,	ibid.	Debet constare tribus propositionibus, & tribus terminis,	ibid.
Substantia nominis ethymon.	227	Dividitur in illativum & probativum: probativus in categoricum & hypotheticum; hypotheticus in copulativum, disjunctivum & conditionale.	386
Triplex acceptio per se subsistendi,	ibid.		
Substantia considerari potest trifariam.	227		
Tria spectanda in substantia,	ibid.		
Stabilitur substantiae existentia,	ibid.		
Substantia infinita esset ens in finitum simpli-			

INDEX RERUM

Copulativus fit tribus modis,	<i>ibidem.</i>	Duplex est medius terminus.	397
Quid sit syllogismus disjunctivus, conditio-	nalis & categoricus, <i>pagina</i> 384. & 385	Terminus logicus est extreum in quod resol-	95
Quid sit forma & figura syllogismi.	385	vitur propositio.	
Non est admittenda figura Galeni.	386	T H A L E S.	
Quid sit modus syllogisticus.	387	T hales Milesius Jonicæ Sectæ auctor.	30
Quare aliqui modi sunt directi, alii indi-	recti,	T O P I C A.	
Septem sunt regulæ communes servandæ in	tribus figuris.	Topica non est virtus intellectus, sed est fa-	
Regulæ & modi primæ figuræ syllogismo-	rum.	cultas.	30
Quinque modi indirectè concludentes,	<i>ibid.</i>	T O T U M.	
Regulæ & modi secundæ figuræ.	399	Totum est multiplex	40
Regulæ & modi tertiarum figuræ syllogismo-	rum,	U	
Reductio syllogismi quid.	391	V . B . I.	
Exponuntur duo principia dici de omni &		D I scrimen ubi & situs.	323
dici de nullo.	392	Ubi est respectus extrinsecus adveniens inter	
Tres regulæ inveniendi medii.	393	locum & rem locatam.	323
Quid, & ex quibus sit syllogismus dialecti-	cus.	Divisio categoriarum ubi.	323
Ad syllogismum dialecticum sufficit utram		V E R B U M.	
præmissarum esse probabilem.	425	Triplex est verbum, mentis, cordis & oris.	
Non omne problema est dialecticum.	424	343	
Quænam dici debeant probabilita,	<i>ibid.</i>	Definitio verbi.	345
Quatuor loci dialectici, ex quibus confici		Verbi divisio.	349
possunt syllogismi dialectici.	425	V E R I T A S.	
Syllogismus sophisticus fit duobus modis.	427	Veritas alia est signi, alia rei.	352
Quid sit, & quomodo solvi possit syllogismus		Veritas signi, alia realis, alia logica,	<i>ibid.</i>
sophisticus.	426	Logica, alia cognitionis, alia locutionis.	352
Pallaciaz quæ ingrediuntur syllogismum so-		Dicitamen inter veritatem & veritatem,	
phyticum.	428	Veritas propositionis, alia complexa, alia	
T		incomplexa.	352
T E M P U S.		Veritas complexa duplex, objectivæ & forma-	
T empus consideratur duobus modis:	321	litæ.	353
Est relatio mutua inter tempus, & rem in		In simplici apprehensione objecti complexi	
tempore durantem.	322	potest esse veritas aut falsitas; in simplici	
T E R M I N U S.		verò apprehensione objecti incomplexi	
Terminus trifariam usurpatur.	94	potest esse tantum veritas.	353
Discrimen inter terminum, vocem & no-		Non omnis veritas opponitur contrariæ fal-	
men.	95	sitati.	355
Multiplex est terminus.	96. 97. & 98	Veritas aut falsitas competit omni enuncia-	
Termini materialiter & formaliter trifariam		tioni.	355
usurpantur.	99	Omnibus propositionibus de futuro in mate-	
Terminorum proprietates,	<i>ibid.</i>	ria necessaria aut impossibili competit ve-	
Regulæ pro discernendis suppositionibus.	101	ritas aut falsitas.	357
Terminus præcisè non influit in intellectum,		Competit etiam veritas aut falsitas omnibus	
sed tantum terminat.	104	propositionibus contingentibus de præte-	
Terminus primarius operationis realis debet		rito & præsenti, sicut & universalibus con-	
esse realis, non verò secundarius.	104	tingentibus de futuro.	357
Cur terminus primarius debeat esse realis,		Veritas & falsitas sunt propositionis proprie-	
non verò secundarius.	105	tates sub disjunctione.	360
U M B R A.		V M B R A.	
Umbra statuæ apprehendi potest pro homine		Umbra statuæ apprehendi potest pro homine	
bifariam.		bifariam.	313
Q U A R E.		V N I T A S.	
Quare unitas essentialis vocetur formalis, &		Quare unitas primarius operationis realis debet	
& singularis dicatus numerica.		esse realis, non verò secundarius.	138

E T S E N T E N T I A R U M.

Quare unitas formalis dicatur minor unitate numericā ,	paginā	131	physicis , & inde desumitur eorum quintuplex numerus.	ibid.	145
Datur unitas formalis à parte rei.	ibidem		Statuitur quinarius universalium numerus.		
Differentia numerica non opponitur unitati formalī , nec eam solvit formaliter , nec identicē.		134	Hęc divisio non est immediata ,	ibid.	145
Sententia Scoti de unitate formalī positivā ,			Divisio universalis est propriè generis in suas species.		149
Duplex nominis unitas , materialis & formalis.		138	Quare differentia genericā & specificā non constituant duo distincta universalia , sicut genus & species.		147
Unitates non habent ordinem realem ad invicem , sed tantū arbitratum.		263	Universale est tantū genus denominativē.		
Quadruplex est unitas.		404	Deperdit universalitatem in actuali prædicatione.		150
V N I T I O.			Qualiter universalia sunt ingenerabilia & incorruptibilia.		152
Unitio incompossibilium est realis , sed unitum non est reale.		105	Quomoddū dicuntur esse ubique & eterna ,		154
Partes quę concipiuntur unitę sunt reales , sed non unio ,		ibid.	Sunt objectum scientiæ.		ibid.
V N I T E R S A L E.			Qualiter sunt priora singularibus.		155
Quintuplex Philosophorum sententia circa universalium existentiam & naturam.		119	V N I V O C U M.		
Peripatetici quatuor in suo universalī obseruant.		120	Univoca univocata sunt illa quorum nomen commune est , & ratio substantiæ per nomen significata eadem.		213
Universalia non sunt nudæ voces , nec soli conceptus generales ,		ibid.	V O L U N T A S.		
Substantiæ universalis nomen sumitur , vel grammaticē , vel physicē.		120	Discrimen & convenientia voluntatis & intellectus.		408
Aristoteles impugnat universales naturas extra singulazia , non in singularibus existentes.		122	Quomoddū intellectus subjaceat imperio voluntatis.		409
Admittendum est universale peripateticum.		128	Quare requiritur pia motio in voluntate ad assensum fidei,		ibid.
Quomoddū universalia dici debeant immutabilitia.		129	V O X.		
Definitio universalis metaphysici & logici ,		ibid.	Voces sumuntur vel materialiter pro scipis ;		
Quinque conditions ad universale desiderantur.		129	vel formaliter , pto rebus quas significant.		132
Definitur universale in concreto.		130	Voces prædicantur de pluribus , ut que , non ut quod ,		ibid.
Universale trifariam usurpatur.		ibid.	Non sola vox communis , sed res ipsa pervo cem significata , convenit omnibus inferioribus.		148
Universale complectum non existit à parte rei , sed per mentis opus.		140	Definitio vocis , & illius explicatio.		339
Discrimen inter universale & commune.		141	Divisio vocis ,		ibid.
Conditiones ad completum universale.		142	Voces immediate & principaliter significant res , conceptus vero minus principaliter.		349
Quomoddū universale formatur ,		ibid.	Z		
Tres actus intellectus concurrunt ad formandum universale.		142	Z E N O.		
Varix Auctorum sententiæ circa numerum universalium.			Z Enō Stoïcorum Princeps.		33
Universale duplex , logicum & metaphysicum ,		ibid.	Apathiam hominis beatitudinem constituit.		ibid.
Universalia habent analogiam cum rebus					

Logica

F I N I S.

Nomi præcipui typographici, qui in hac prima Philosophia parte
legentibus occurunt.

Pag.	Col.	Lin.	Errata.	Emendatio.	Pag.	Col.	Lin.	Errata.	Emendatio.
2	1	Explicemus	Explicabimus	156	2	7	scilicet	scilicet	
5	1	24 tangemus	tangeremus	170	2	20	cui	qui	
10	2	8 unionem physicam	(addit.) aut meta- physicam.	171	1	15	quatenus (premittit) non	non	
12	1	40 diversa	diverfam	173	1	7	ore	ora	
12	2	10 conversatur	versatur	174	2	43	effingat cui natu-	effingatur cui na-	
13	2	44 à Dei	Dei	176	1	17	rale si	naturale sit	
14	1	23 creatura	creaturas	177	3	7	essentia	essentiaz	
16	1	40 recreationem.	creationem	189	2	22	poteſt	est	
17	2	45 interpretationem	interpretationem	192	1	46	numerum	munerum	
18	1	1 latertiam	lateritiam	2	33	prædicantur	prædicatur		
22	3	33 Abrahamum (tolle)	declinatum	195	2	15	sensitiva	vitali	
25	2	6 famius	famius	197	1	44	judico	judicio	
26	2	9 audiendis	audiendus	2	20	Antonio	Antonius		
27	3	4 peragrata effent	peragrata effet	202	1	10	salutem	salute	
28	2	12 nominationes	nominationes	203	1	10	operationes	operatione	
32	1	1 auctores	auctiores	204	2	44	qui cauſa	qua cauſa	
33	2	7 à auct.	à auct.	205	2	43	dubitati	dubitari	
35	2	2 bibiot	biblioſ	206	2	45	id	id est	
36	1	12 modio stirpir	medio stipiti	207	1	9	tres	res	
36	1	18 Deus (addit.)	significabant	213	1	42	non	nos	
36	2	23 alij	alij	2	8	informationem	informationem		
38	1	11 percipit intellectu	percipit de intellectu	214	2	40	corporum	corpoream	
39	2	39 tu plantarum (addit.) & animalium		215	1	42	marineo	marino	
43	1	12 licentia	scientia	216	2	40	priora	posteriora	
44	1	39 viderat	videat	217	1	17	priora	priora	
46	3	9 notionum	notionum	220	2	27	hæc dicatur	hæc non dicatur	
47	1	30 part	part	223	2	19	nisi	non nisi	
47	1	32 noscerem	nosceret rem	230	1	27	habeat	habeant	
47	2	38 procidè	provide	231	2	43	sis	fit	
48	1	1 conclusione	conclusiones	233	2	44	substantia	substantia	
48	1	24 ita (addit.)	ut	234	2	34	est	non est	
48	1	28 conveniret	convenit : &	234	2	41	ex equo	ex quo	
48	1	38 philosophicis	theologicis	241	2	42	completa	incompleta	
48	2	16 principio	principijs	243	3	30	hallucinatur	hallucinatur	
48	2	22 repudiat	repudiet	245	2	20	dispara	disparata	
49	1	20 stultitia	stulticiam	247	2	1	substantia	substantia	
49	1	33 sanitatem	sanctitatem	250	2	1	tuz	tum	
54	2	14 noscendo	noscenda	251	2	12	qua	quia	
67	1	4 cum	eam	260	1	35	habentium	habent	
71	2	13 creaturam	creaturarum	261	1	28	se	ex se	
98	1	2 imaginabilis	imaginabile	269	2	3	esse	est	
	2	20 sicut	sunt	274	2	7	dicitur	dicimus	
		38 si	sic	294	2	16	entitas	entitas	
99	1	2 re	rei	303	1	40	ipſam eandem	ipſam eandem	
209	1	21 efficientem	afficientem	304	1	9	illa	una	
214	1	29 non	nos	314	2	44	argumentum	argumentum	
215	1	6 terminatum	terminatam	315	2	44	intrinsecus	intrinsecus	
321	1	2 non possum (addit.)	esse	324	2	7	ducentesimo pro	ducentesimo pro	
	2	43 ut aliud (tolle)	ut	325	1	45	trecentesimo.	trecentesimo.	
322	1	7 ut quo	ut quod	326	1	13	rationes	ratione	
	2	3 vocalis	vocali	327	1	18	impropriæ	propriæ	
325	1	12 id	in	328	2	18	duorum	duarum	
326	1	46 distinctæ	distincta	329	1	31	significet	significat	
	2	23 soleat	solens	330	2	4	deliberare	deliberare	
351	1	10 communi	in communi	331	2	29	negō	lego	
352	2	10 tua	tria	332	2	15	nimirum	qua sine	
353	1	15 s	1	333	2	30	subiecto	objeto	
	2	juxta (premittit)	2	334	2	15	cum non	cum quo non	
				335	2	15	presentiam	presentiam	

INDEX DISPUTATIONUM,

<i>Superior involvat genus quod contrahit, & differentiam superiorem cui subjicitur.</i>	189	SECTIO QUARTA. <i>De relatione.</i>	273
Questio III. <i>Quales sint differentiae.</i>	193		
SECTIO QUINTA.		297 <i>An, & quid sit relatio.</i> <i>ibid.</i> <i>Quid, & que sin' relationum species & fundamenta.</i> 283 <i>Quomodo relatio distinguitur à suo fundamento.</i> 290 <i>Qualis sit terminus relationis.</i> 297	
Questio I. <i>Quid & quale sit proprium,</i> <i>ibid.</i>	198		
Questio II. <i>Quid, quotuplex, & quale sit accidens.</i>	204		
TRACTATUS III. PRIMA PARTIS LOGICA.	210		
DISPUTATIO PRIMA.	211		
<i>De terminis categoricis.</i>	210		
QUESTIO PROENIALIS.		310 <i>De sex ultimis categoriis.</i>	
<i>De Categoris.</i>	211		
Questio I. <i>Quid sunt equivoca, univoca, denominativa & analoga,</i> <i>ibid.</i>	211		
Questio II. <i>De duplice divisione & regula Aristoteles.</i>	216		
DISPUTATIO SECUNDA.		317 <i>Quid, quotuplex, & qualis sit substantia.</i>	
<i>De singulis Categoris.</i>	226		
SECTIO PRIMA.		322 <i>De definitione.</i>	
<i>De substantia.</i>	226		
Questio I. <i>An & quid sit substantia.</i>	227	APPENDIX. <i>De definitione.</i>	
Questio II. <i>Quotuplex fit substantia.</i>	234		
Questio III. <i>Quod, & que sint substantiae categoricae proprietates.</i>	240		
SECTIO SECUNDA.		333 <i>SECUNDA PARS LOGICÆ.</i>	
<i>De quantitate.</i>	247		
Questio I. <i>Quid & quotuplex sit quantitas,</i> <i>ibid.</i>	247		
Questio II. <i>An quantitas continua, & discreta, earumque species habeant veram rationem quantitatis.</i>	256		
SECTIO TERTIA.		336 <i>SECTIO PRIMA.</i> <i>De partibus enuntiationis.</i>	
<i>De qualitate.</i>	267		
Questio I. <i>Quid, & quotuplex sit qualitas.</i>	268		
Questio II. <i>Quid sentendum sit de singulis qualitatibus in particulari.</i>	273		
SECTIO TERTIA.		344 <i>SECTIO SECUNDA.</i> <i>De natura & speciebus enuntiationis.</i>	
<i>De proprietatibus enuntiationis.</i>	352		
Questio unica. <i>Quid & quotuplex sit enuntiatio.</i>	352		
SECTIO TERTIA.		<i>ibid.</i>	
<i>De proprietatibus enuntiationis.</i>	352		
Questio I. <i>Quid, & qualis sit veritas, aut falsitas propositionis.</i>	352		

SECTIONUM ET QUÆSTIONUM.

Quæstio II. Quidmodò propositiones contingentes sint verae.	357	Quæstio I. Quæ, & quæ sit præcognoscenda ad demonstrationem.	395
Quæstio III. Quid & quætuple sit oppositio, equipollentia & conversio enuntiationis.	368	Quæstio II. Quid & quætuple sit demonstratio.	397
Quæstio IV. Quid & qualis sit enuntiatio modalis.	373	Quæstio III. Qualis sit, seu ex quibus confici debet demonstratio.	400
APPENDIX.		Quæstio IV. An sit ad mittendus circulus, seu regressus in demonstratione.	409
<i>De divisione.</i>	374	Quæstio V. An, quid, quætuple, & qualis sit scientia.	411
		Quæstio VI. Quæ, unde repertenda sit scientie totalis unitas.	414
		Quæstio VII. An scientia simul cum opinione & fide de eodem objeclo in eodem intellectu stare possit.	418

TERTIA PARS LOGICÆ.

S E C T I O P R O O M I A L E S.

De discursum & argumentatione generati 376

Quæstio II. Quid & quætuple, & qualis sit syllogismus.

381

Quæstio II. De forma, figura, & modo syllogismorum.

385

S E C T I O T E R T I A.

De syllogismo dialektico.

418

Quæstio unica. Quid & ex quibus sit syllogismus dialegicus.

ibid.

A P P E N D I X.

De Methodo congrui medijs adinveniendi. 393

S E C T I O S E C U N D A.

De syllogismo demonstrativo.

394

S E C T I O Q U A R T A.

De syllogismo sophistico.

426

Quæstio unica. Quid sit, ac quæ modis fieri & solvi possit syllogismus sophysticus.

ibid.

F I N I S.

edendo , si scitu necessaria omittiterem ; aut exēcum , si obscura minūsque probata proponerem . Omnes igitur genii mei nervos contuli , ut strictam brevitatem cum solida claritate nectereim : hinc Auctiores sive mihi suffragantes , sive adversantes non congero ; neminem tamen despicio , omnes , uto potē me oculatores & eruditiores , suminē veteror.

Non potui tamen in hac tertio ;iteratā nostri philosophici laboris exaratione temperare ab impugnandis illis nugivendulis Cartesianis , aliisque novellis Dogmatistis , & Philosophiæ veræ ac solidæ à majoribus excultæ & illustratæ temerariis criminotoribus , in quibus debellandis mihi plurimūm subsidii cuncterunt egregiæ celebriorum ubique gentium , præsertim in famosissima Academia Parisiensi Philosophiæ Professorum , seu typis excusæ , seu duntaxat manu -scriptæ , ea de re dissertationes , quibus potissimum partem eorum quæ à nobis adversus hos nuperos Pseudo-philosophos disputata sunt , ut gratum animum decet , acceptam refero . Nonnullos etiam alios interdūm adorior ; non quædem contentionis animō , sed vindicande ab eis minus decenter impugnatæ doctrinæ Scotiz zelo ; Nostrum enim Joannem Duns Scotum , omnium Doctorum subtilissimum , Theologum verticem , Philosophorum facile principem ingeniorum apicem , & immaculatæ Conceptionis Deiparæ Virginis assertorem & propugnatorem , in omnibus meis dogmatibus sequendum ductorem , & Doctorem consulendum proposui : quòd etsi non sperem ubique perfectè assequi , dabo tamen operam , ut illius menti & doctrinæ mea non aduersetur sententia .

Caterò si quid , quod absit , in operis progressu sanctæ Romanæ Ecclesiæ iudicio minus consentaneum exciderit , id totum expunctum , & ex animo retractatum intendo . Si quid tibi (Amice Lector) ingratum occurrerit , meæ deprecor adscribas inbocillati ; & intentionem , ubi rem non poteris , habeas excusatam . Si quid verò gratum deprehenderis , soli Dœo rependas , à quo nomine datum optimum & donum perfectum est , quem votis supplicibus exoro , ut ut postquam diù felix nostris usus fueris laboribus , te tandem ad quas aspiras & speras æternæ beatitudinis delicias evocet & similia mihi precare , & vale .

INDEX

**DISPUTATIONUM, SECTIONUM & QUESTIONUM,
qua^r in Logica continentur.**

DISPUTATIO PROEMIALIS.		
Quæstio I. An sit Philosophia,	pag. 2	Quæstio II. Quo ^t , & qua ^r sint entis rationis cause.
Quæstio II. Quid sit Philosophia.	9	108
Quæstio III. Quenam sit origo & causa efficiens Philosophie.	14	Quæstio III. An denominations extrinsece & secunde intentiones sint entia rationis.
Quæstio IV. Quæ sint ceteræ cause Philosophie.	36	
Quæstio V. Quæ sint principes Philosophie partes.	40	
Quæstio VI. Qualis sit Philosophia.	45	
PRIMA PARS PHILOSOPHIE.		
Quæ est Logica.	51	DISPUTATIO PRIMA.
DISPUTATIO PROEMIALIS.		De terminis universalibus in communi.
De Logica in communi.	52	119
Quæstio I. An & quotuplex sit Logica, ibidem.		Quæstio I. An, quod, & quid sit universale.
Quæstio II. Quodnam sit objectum Logice.	59	ibid.
Quæstio III. An & qualis Logica sit habitus intellectualis.	68	Quæstio II. Quomodo existat universale.
Quæstio IV. An logica sit speculativa.	72	130
Quæstio V. Qualis sit logica.	19	Quæstio III. Quo ^t sint universalia.
144		
PRIMA PARS LOGICÆ.		DISPUTATIO SECUNDA.
Quæ est de modo sciendi definitivo.	90	De universalibus in particulari.
PRALUDIUM.		156
De operationibus mentis.	91	SECTIO PRIMA.
TRACTATUS PRIMUS.		De genere,
De terminorum significatione.	94	ibid.
DISPUTATIO PRIMA.		Quæstio I. Quid & quotuplex sit genus,
De terminis in genere,	ibid.	ibid.
Quæstio I. An & quid sint termini.	95	Quæstio II. Quomodo genus se habeat ad sua inferiora.
Quæstio II. Quotuplex sit terminus.	66	163
Quæstio III. Quenam sint terminorum proprietates.	99	SECTIO SECUNDA
		De specie.
DISPUTATIO SECUNDA.		169
De entibus rationis.	102	Quæstio unica. Quid, quotuplex & qualis sit species.
Quæstio I. An, quotuplex, & quid sit ens rationis,	ibid.	170
Quæstio II. An & quomodo differentia in-		
		SECTIO TERTIA.
		De individuo.
		178
		Quæstio I. Quid & quotuplex sit individuum,
		ibid.
		Quæstio II. Quodnam si principium individuationis, sive que sit rerum differentia individualis.
		183
		SECTIO QUARTA.
		De differentia
		186
		Quæstio I. Quid est quotuplex sit differentia
		187
		Quæstio II. An & quomodo differentia in-

Pag. Col. Lin. Errata.

265	2	34	alterius
266	1	5	minorem
270	1	40	detecta
273	1	33	inutat
275	1	4	est
		24	accidentis
279	1	5	à forma
283	1	14	dices
284	1	8	h.
285	1	22	differat
286	1	26	propositionem

Emendatio

ulterius	294	1	40
sequiam majoris	295	1	5
detracta	298	1	14
mutatis	302	1	28
2. est	306	1	24
accidens	409	1	33
à prima	410	1	3
dico	412	1	13
hic	421	1	28
non differat	424	1	9
transpositionem	425	1	38

Pag. Col. Lin. Errata.

assumendum	294	1	40
aperier	295	1	5
ex varijs	298	1	14
positivam	302	1	28
conclusionis	306	1	24
tria	409	1	33
plura	410	1	3
affulget	412	1	13
else	421	1	28
argumentati	424	1	9
qualibet	425	1	38

Emendatio

assumitur	294	1	40
ex veris	295	1	5
positum	298	1	14
conclusioni	302	1	28
trita	306	1	24
pluvia	409	1	33
affulget	410	1	3
est	412	1	13
argumentari	421	1	28
quotlibet	424	1	9

PRIVILEGE DU ROT.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE & DE NAVARRE :
A nos ames & feaux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlement, Grand
Conseil, Requêtes de notre Hôtel & de nos Palais, Baillijs, Senéchaux, Prevôts,
leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartient ;
Salut : Notre ami le P. Claude Frassen Docteur en Theologie de la Faculté de Paris,
& Professeur general au grand Couvent des Peres Cordeliers, nous a fait remontrer
qu'il a composé un Livre intitulé *Disquisitiones Biblica*, &c. qu'il désireroit faire
imprimer & reimprimer trois autres petits Livres, qui ont ci-devant été imprimés en
consequence de nos Lettres de permission, intitulées ; le premier *Philosophia Academica* ;
le deuxième, *Conduite Spirituelle* ; & le troisième, *La Règle du Tiers-Ordre de la penitence*, ce qu'il ne peut faire sans nos Lettres de permission sur ce
nécessaires, qu'il nous a très-humblement fait supplier lui vouloir accorder : A ces
CAUSES, désirant favorablement traiter ledit Exposant, Nous lui avons permis &
permettions par ces présentes de faire imprimer & reimprimer lesdits Livres par tel
Libraire & Imprimeur qu'il voudra choisir, vendre & debiter iceux par tout notre
Royaume, Païs, Terres, & Seigneuries de notre obéissance durant le temps de six
années, à compter du jour que lesdits Livres seront achevés d'imprimer & reimprimer ;
pendant lequel temps nous faisons défenses à tous Libraires, Imprimeurs &
autres personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'imprimer ou faire
imprimer lesdits Livres, sous prétexte de changement, augmentation, ou autre-
ment, en quelque sorte & maniere que ce soit, vendre ni debiter iceux sans le con-
sentement dudit exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de trois mille
livres d'amende, applicable un tiers à nous, un tiers à l'Hôpital général, & l'autre
tiers à l'Exposant, confiscation des exemplaires contrefaçons, & de tous dépens, dom-
mages & intérêts au profit dudit Exposant, à condition de mettre deux exemplaires
de chacun desdits Livres en notre Bibliothèque publique, un en celle du cabinet de nos
Livres en notre Château du Louvre, & un en celle de notre très-cher & fâlé le Sieur le
Tellier Chevalier, Chancelier de France avant que de les exposer en vente, à peine
de nullité des présentes, du contenu desquelles vous mandons faire jurer & user ledit
Exposant, & ceux qui auront droit de lui pleinement & paisiblement, cesser &
faisant cesser tous troubles & empêchemens : au contraire voulons que mettant au
commencement ou à la fin de chacun desdits Livres un extrait des présentes, elles soient
tenues pour bien & duement signifiées à tous ceux qu'il appartient ; commandons
au premier notre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'exécution des pré-
sentes tous Exploits requis & nécessaires, sans pour ce demander autre permission ;
CAR tel est notre plaisir. DONNÉ à S. Germain en Laye le deuxième jour d'Aoust,
l'an de Grace mil six cens soixante-dix-neuf, & de notre Règne le trente-huitième.

Par le Roy en son Conseil.

CADET.

Registré sur le Livre de la Communauté des Marchands Libraires & Imprimeurs de Paris le 20 Novembre
1681. suivant l'Arrêt du Parlement du 8. Avril 1653. & celui du Conseil Privé, du 27. Février 1665.

Ledit P. Frassen a cédé son présent Privilege à GUILLAUME-LOUIS COLOMZEZ, Imprimeur du Roy,
pour en jurer pendant le tems de six ans, & aux conditions dont ils sont convenus.
Achievé d'imprimer pour la première fois, le 4. May 1686. Les Exemplaires ont été fournis.

SECUNDA
PARS
PHILOSOPHIÆ.

Metaphysica.

А С И У О Н А

INDEX

DISPUTATIONUM, SECTIONUM ET questiōnum, quae in Metaphysica continentur.

QUESTIO PROEMIALIS.	QUESTIO II.
<i>Quid, qualis, & propter quid sit Metaphysica,</i>	<i>An, & quid suppositum addat supra naturam individualem.</i>
<i>paganā</i>	42
DISPUTATIO PRIMA.	SECTIO SECUNDA.
<i>De ente secundum se.</i>	<i>De veritate & bonitate entis.</i>
II	52
SECTIO PRIMA.	QUESTIO I.
<i>De conceptu & precisione entis.</i>	<i>An, quid, & qualis sit veritas entis.</i>
II	52
QUESTIO UNICA.	QUESTIO II.
<i>An conceptus entis sit unus & ab inferioribus precisus & distinctus.</i>	<i>An, quid, & qualis sit bonitas entis.</i>
II	54
SECTIO SECUNDA.	CAPUT SECUNDUM.
<i>De divisione entis in sua inferiora.</i>	<i>De proprietatibus complexis entis.</i>
19	58
QUESTIO I.	SECTIO PRIMA.
<i>In que ens dividatur.</i>	<i>De identitate & distinctione.</i>
15	58
QUESTIO II.	QUESTIO II.
<i>An divisio entis in Deum & creaturas, in substantiam & accidentem, sit univoca.</i>	<i>quotuplex sit identitas & distinctione.</i>
17	60
QUESTIO III.	QUESTIO III.
<i>Per que ens ad inferiora dividatur & contrabatur.</i>	<i>Utrum detur distinctio formalis.</i>
22	64
SECTIO TERTIA.	DISPUTATIO SECUNDA.
<i>De principiis entis.</i>	<i>De necessitate & contingentia.</i>
27	71
QUESTIO I.	QUESTIO UNICA.
<i>Utrum ens habeat aliqua rei principia.</i>	<i>An & qualis sit entis necessitas & contingentia.</i>
28	71
QUESTIO II.	SECTIO TERTIA.
<i>Quae sint principia cognitionis entis.</i>	<i>Quid, quotuplex, & qualis sit potentia & actus.</i>
29	75
QUESTIO III.	QUESTIO I.
<i>Quodnam sit primum omnium principium.</i>	<i>qualis sit potentia objectiva.</i>
31	75
DISPUTATIO SECUNDA.	QUESTIO II.
<i>De proprietatibus entis.</i>	<i>Quid & qualis sit existentia.</i>
37	80
CAPUT PRIMUM.	QUESTIO III.
<i>De proprietatibus incomplexis entis.</i>	<i>Quid & quotuplex sit potentia entitativa.</i>
38	84
SECTIO PRIMA.	DISPUTATIO TERTIA.
<i>De unitate entis.</i>	<i>De nobilioribus speciebus entis.</i>
38	86
QUESTIO I.	QUESTIO I.
<i>Quid & qualis sit unitas transcendentalis.</i>	<i>Quid & qualis sit unitas transcendentalis.</i>
39	86

INDEX DISPUTATIONIS, &c.

SECTIO PRIMA.		De Scientia, prædestinatione, & præfencia. 95
<i>De Deo.</i> quot & que sint Dei nomina. <i>An existentia Dei sit demonstrabilis.</i> <i>Quid est Deus.</i> <i>An sit unicus,</i> <i>quot & quales habet præcellencias.</i> <i>quot & que sint Personæ Divinae.</i> <i>quemam Divinis Personis approprietur.</i> <i>De omnipotencia Dei.</i>	68 87 90 ibidem. 91 92 93 64	<i>De voluntate Dei & providentia.</i> 97 <i>SEQTIO SECUNDA.</i> <i>De Angelis.</i> 96 <i>An sint Angeli.</i> 99 <i>Quid, & quot sint Angeli.</i> 99 <i>De productione supernorum spirituum.</i> 100 <i>De hypothesia Daemonum,</i> ibid. <i>De confirmatione bonorum Angelorum.</i> 102

F I N I S.

SECUNDA PARS PHILOSOPHIAE.

Quæ est METAPHYSICA.

UAM omnium Philosophia partium ultimam tradere & edocere solent Auctores, nos Logica nullò interposito mediò nebstendam esse judicavimus. Tanta siquidem est, ait Doctor comm. in l. 7. Meth. cap. 2. Logicam inter & Metaphysicam affinitas, ut in inquisitione veritatis, Metaphysica Logicæ modum induat, & quodammodo circa idem utraque versari videatur. Plura sunt enim quæ extremis tantum labiis ehibunt Logici & nec in subsistentiæ, existentiæ, inhærentiæ, veritatis & prædicamentorum rivulis, sciendi cupidinem restringerent, nisi eorum fontes referaret Metaphysica, & ore pleno degustandos latices profunderet.

Ut autem recondita hujusce scientiarum Principis & Regiae arcana perscrutemur, & elegantiori penicillo adumbremus, tritum à nobis hactenus ordinem & stilum iterum remetientes, hanc, sicut & precedentem Philosophia partem, tres ali. s in partes seu disputaciones distribuemus: quarum prima naturam Entis, secunda illius proprietates, tertia denique ejusdem nobilissimas species aperies. Hac autem omnia pro nostro more modoque summatim stiloque brevissimo inculcabimus. Solet namque, ait Seneca lib. de Beneficiis, plus prodesse, si pauca sapientiæ præcepta teneas, sed illa in promptu, ut in usu tibi sint; quam si multa quidem didisceris, sed illa ad manus non habeas, &c. Cui concinit Horatius hoc distichum

Metaphysica.

A

Quidquid præcipias, esto brevis, ut citò dicta,
Percipient animi dociles, teneantque fideles.

Sed prius instituenda est proœmialis questio, qua Metaphysica dignitatem, naturam & munia aperiat.

QVÆSTIONE PROŒMIALIS.

Quæ sit natura, dignitas & objectum Metaphysicae.

NE Rhetorem. potius quam Philosophum ageré videar, missos facio per celebres illos titulos, quibus ab Authoribus insignitur & celebratur Metaphysica, dum eam cum Arist. Scientiarum Regimam, omnium Philosophia partium præstantissimam: Theologiam naturalem & scientium universalem esse personant ac profitentur. Quamobrem tria tantum in præsenti quæstione discutienda propono. Primum, an Metaphysica sit scientia, eaque speculativa; secundum, an Sapientia titulo gaudeat; tertium, quodnam sit objectum, circa quod investigandum occupatur.

Propositio-
questio-
nissi sba-
tus.

Notandum 1. Aristotelem primum fuisse Metaphysices Authorem quamquam hoc ipsum nomen non imposuerit, sed ejus discipuli: prior etenim inter antiquos Philosophos mentem ad spiritualia erexit ipsa scuola res materiales ab omni materia abstractas contemplari cœpit. præcipius scopus illius fuit, cæteris scientiis communia principia tradere in quaeratum evidencia & certitudo ultimatè resloveretur, & primam veritatem statuere, quæ aliorum omnium norma & regula fieret. Hunc insi-

nem quatuordecim libros Metaphysicos edidit, qui licet ex negligentia hominum impetratorum, à quibus post mortem Aristotelis & Thophrasti, modò in arca reconditi, modò in terram defossi sunt, nec non ex emanatorum inertia atque nimis licentia plures passi fuerint injurias satis Adhuc Aristotelis ingenii, stili, methodi & doctrinæ retinuerunt, ut genuini Aristotelis scetus comprehendantur:

Nota 2. Philosophos in varias Varietatem tentias circa objectum Metaphysicæ. Quidam enim ad eum objectum Metaphysicæ objectum contendunt esse ens universalissime sumpturnum, quatenus scilicet opponitur nihil, & prout commune est enti reali & rationis. Nonnulli astruunt ens reale, prout amplectitur tam entia per se, quam entia per accidens, Aliquis volunt esse ens reale, completem, finitum, in decem prædicamenta divisibile & substantiaz accidenti commune. Plures affirment esse substantiam communem materiali & spirituali, finitæ & infinite. Non defunt, qui substantiam immaterialem, Deo, & intelligentiis communem assignent; quid verius censendum sit, infra patebit.

Nota 3. Sapientia nomen, cum angustum & venerandum sit, ita etiam esse latissimum; divinam enim, Angelicam, & præcellente in quamlibet humanam cognitionem amplectitur. Divinam quidem Deus enim per Anthonomam Sapientia:

*Nomi-
nis sa-
cientia
elucida-
rio.*

plerumque sacra in Scriptura celebra-tur. Angelicam autem, cum enim Angelii sint omni scientiarum maxime altissimarum genere praediti, hinc ve-ri sapientes à Sanctis Patribus prædicantur. Humanam tandem, ii manique qui cæteris præstant mentis acie & quâvis animi dexteritate, la-pientes solito vocantur.

Hinc fit, ut quemadmodum ex præstantissima solis luce manant ra-dii, quibus lumine perfunduntur perpicua corpora, qui radii reper-cussi splendorem pariunt, & ex ad-verso umbras, ita ex hominibus in-genitâ intelligendi perspicacitate oriuntur sapientiæ radii, qui directe res illustrantes, pariunt scientias qua-si lumen intellectus; repercessi autem at rationes humanas, prudentiam generant quasi mentis & vite splen-dorem; & ex adverso pariunt artes veluti animæ rationalis umbras, ut-potè quæ ad solam vitam copoream plurimùm excolendam sint ordinatae. Quò sic ut qui præcellunt sive in Ar-tibus, sive in Prudentia, sive in Scien-tiis, solito dicantur sapientes, quia aliquos sapientiæ radios sibi vendicant. Verum usus jam apud Philosophos invaluit, ut sapientiæ nomen & dignitas, soli Metaphysicæ tribueretur, propter rationes inferius proferendas.

CONCLUSIO I.

Metaphysica est Scientia, eaque Speculativa. Hæc est Aristoteles in sua Metaphysicâ pluribi, sed præcipue l. 1. c. 2. & l. 4. c. 1. ubi hæc habet; *Est quadam scientia, qua speculatur ens prout ens est, & qua ei per se sunt.* Sed hæc scientia non alia est à Metaphysica. Ergo &c.

Primam partem probat Doctor in Meta-commentatio ad citatum locum sic: physica Bns in quantum ens, & passiones est sci-entis ut sic, non sunt de se nota nec desperata cognosci. Ergo cognosci possunt, & cognoscuntur ab aliqua scientia; sed à nulla alia quam à Me-taphysica. Ergo illa est scientia.

Deinde ad rationem scientiæ suffi-cit, & requiritur, ut habeat objec-tum cui insunt principia & proprie-tates de ipso demonstrabiles: sed Me-taphysica est ejusmodi; versatur enim circa ens, quod habet principia, si non essendi, saltem cognoscendi: habet similiter proprietates de se de-monstrabiles, ut infrà patet. Ergo, &c.

*Secundam partem indicat idem Arist. l. 1. Meth. c. 2. dicens: Opor-tet primorum principiorum & can-
sarum scientiam speculativam esse,
& hanc ratione subdit, quam Doc-tor ibidem penè sic format. Illa scien-tia, quâ intendimus scire tantum ut sciamus, est speculativa, & non prædicta: atqui Metaphysica est ejus-modi. Ergo, &c. Probatur minor. Illa scientiæ intendimus scire tantum ut sciamus, quam experimus solum propter fugiendam ignorantiam: at-qui per Metaphysicam tantum inten-dimus scire; ut à nobis removeamus ignorantiam. Ergo, &c. Minor est ipsiusmet Aristotelis ibidem dicentis, Metaphysicam non esse activam (id est prædictam) sed speculativam, quia per admirationem (sicut & cæ-teræ scientiæ speculativæ) fuit genita: qui autem admiratur, causam rei admiratae ignorat (ut ait Doctor:) ideoque philosophati sunt homines propter fugam ignorantiae.*

Probatur 2. ab eodem Arist. 6. Quare Meth. c. 1. ubi enumerans scientias Meta-physicas, ait: Quare tres unique

DE METAPHYSICA.

*erunt Philosophia speculativa, Mathematica, Physica, & Theologia (id est) Metaphysica, quām idē Theologiam nuncupat, quia ipsius est agere de Deo tanquam de nobilissimo & præstantissimo ente. Duplex enim est Theologia, una Christiana & supernaturalis : alia peripetistica & naturalis : per utramque Deus cognoscitur ; sed per priorem ut *author gratie* & donorum supernaturalium : per posteriorem ut *natura*, & donorum naturalium. Prior utitur lumine fidei ; posterior lumine naturæ. Illa docetur in scholis Theologorum ; hæc in schola Philosophorum. Theologi Deum cognoscunt per revelationem, Philosophi per creaturas & ratiocinationem.*

Dices. Theologia supernaturalis est practica. Ergo & naturalis. Antecedens est Doctoris q. 4. prol. n. 31. Conseq. probatur. Ideo Theologia supernaturalis est practica, quia versatur circa Deum non tantum ut eum cognoscat ; sed etiam ut eum esse summè bonum, & consequenter summè diligendum esse demonstret : atqui idem præstat Theologia naturalis. Ergo, &c.

Respondeo cum nostrate & nostro illustrissimo Madarenium Antistite *Theologie supernalis est practica, non vero naturalis.* q. 3. in Meth. c. 2. negando conseq. & paritatem ejus probationis ; licet enim Metaphysica demonstret Deum esse summè bonum, & à nobis diligendum & colendum tanquam nostrum finem naturalem ; attamen non dicitur practicè, qualiter hic finis sit à nobis obtinendus & colendus, ut facit Theologia Christiana ; sed tantum eas veritates discutit & aperit speculativè quatenus scilicet Deus in se talis est, non vero an sit hoc vel illo modo attingendus.

Dices 2. Scientia speculativa expetur propter se, ut affirmat Aristoteles i. Meth. c. 2. sed ex Doctori in 4. d. 48. q. 2. n. 4. Metaphysica expetur propter alias scientias quibus inservit, quas dirigit, & regulat. Ergo, &c.

Distinguo majorem : Scientia speculativa expetur propter se, id est, duplex non ordinatur ad dirigendam proximam, Concedo ; id est non ordinatur ad regulandam aliam scientiam, Nego. nam ut ait Doctor. l. i. Meth. q. 7. n. 2. *Operatio cognoscitiva quadruplex est.* Quedam ad nihil ordinatur, ut cognitio conclusionis. Quedam ordinatur ad aliud tamquam causa ejus, ut cognitio principii ad conclusionem. Quedam ad aliud tamquam ad finem, ut scientia minus nobilis ad Metaphysicam. Quedam autem ut in alia dirigat, ut Logica: omnes tamen illæ sunt speculativa, quia non ordinantur nisi ad speculationem. Et hoc modo Metaphysica ad alias scientias ordinatur, ut domina quæ eis imperet ; non ut famula quæ eis subserviat.

CONCLUSIO II.

*M*etaphysica est vere & propriè dicta Sapientia. Hæc est Arist. pluribi, sed præcipue l. i. Meth. c. 1. ac & Doctoris ibidem. Conclusionem uterque sic probat. *Sapientia nito.* est altissimus mentis habitus occupatus circa universalissima, difficillima, certissima, omnium causas ac principia proferens, maximè proprie se expetendus, & ceteris habitibus *Metaphysica sapientis* tamquam famulis impetrans ; sed Metaphysica est ejusmodi. Ergo, &c. Major complectitur sex ditiones conditiones ad sapientiam desideran- *babes.*

DE METAPHYSICA.

5

*Conditiones
sapientis
sunt sex.*

*1. Est sci-
re om-
nia.*

das, quas omnes proferunt Arist. & Doctor locis cit. Minor ab eisdem probatur per singularum conditionum declarationem & applicationem. Primo enim Metaphysica versatur circa universalissima, nimirum circa ens in se & ipsis affectiones ac principia generalia, ad quae ceteratum scientiarum principia sunt revocanda; ideo Metaphy. dicitur omnia quodammodo nosse; qui enī novit universale (inquit Doctor) novit quodammodo contenta sub universalis: non secundum proprias rationes communes in ipso invenit universalis expressas; qui enim, v. g. novit quid sit homo, novit pariter omnes homines, non quidem secundum rationem individualem, sed specificam.

2. *Versatur circa difficillima*, quia simatur universalia, quae cum sint à sensibus remotissima, etiam intellectu difficillima judicantur: omnia enim levia & sensibus pervia cognoscere, commune est omnium (inquit Arist.) solius vero sapientis est recondita & abstrusa perscrutari.

3. *Metaphysica est omnium scien-
tiarum certissima*, quia (ut inquit Doctor n. 23. cum Aristotele) quanto-
tior de scientiæ sunt aliis priores, tanto sunt
bis quæ certiores: sed scientiæ de maximè
novit, universalibus (qualis est Metaphysi-
ca) sunt aliis priores naturaliter; Ergo, &c. Minor constat, quia scien-
tiæ est de universalis, ergo scientia de maximè universali erit prior ea
quæ est de objecto minus universalis.
Major pariter constat, quia (inquit Doctor) quod scientiæ sunt priores,
eo magis accedunt ad prima principia, à quibus ampliorem certitudinem mutuantur: conclusiones enim
quæ intermedie à primis principiis
eripiuntur, longè certiores sunt aliis
quæ remotè tantum ex illis. princi-

piis deduci possunt.

Deinde: quod scientiæ sunt priores, eo pauciora complectuntur; subjectum eorum scientiæ inferioris semper additè aliquid subjecto superioris: quod autem pauciora sunt cognoscenda, eo minus contingit errare circa pauca, quam circa multa: Ergo cum Metaphysica sit de objecto universalissimo, & consequenter magis simplici, etiam est certior omnibus aliis.

4. *Metaphysica est aprior ad pro-
ferendas causas omnium qua sciuntur.* Probat Doctor. Illa scientia quæ considerat universaliora, considerat & causas ac principia omnium: cum enim principia inferiorum continentur in superiori, qui novit universale, novit & principia inferioris: sed Metaphysica versatur circa objectum omnium universalissimum, nimirum ens; versatur quoque circa modos, proprietates & communiores species entis; putat circa actum & potentiam, essentiam & existentiam, &c. quæ omnia sunt causæ intrinsecæ & prima principia constitutiva omnium entium: Ergo, &c.

5. *Metaphysica maximè experitur
proprietate sibi.* Probat Doctor, n. 24. Scientiæ enim quæ sunt de maximè scibiliibus, queruntur proprie scipias: sed scientiæ quæ sunt de primis causis & principiis, sunt de maximè scibiliibus. Ergo, &c. Major constat, quia qui desiderat scire tantum propter scientiam, & non propter opus, magis desiderat scientias perfectiores: at scientiæ perfectissimæ sunt de iis quæ maximè id est nobilissimè scibilia sunt. Ergo, &c. Minor probatur. Illa per quæ, & propter quæ alia queruntur & sciuntur, sunt maximè scibilia: sed per causas & principia alia maximè queruntur & sciuntur: Ergo causæ & principia sunt maximè scibilia.

4. Con-
serendas
causas
omnium
qua sciun-
tur. di lo ue-
rificat
causas
pro-
fert
sua cogi-
tationis

5. De
scien-
tiam ex-
quiras
propter
ipsum
scire so-
lum; non
verò
propter
alium.

Metaphysica.

B

DE METAPHYSICA.

S. Quod 6. *Metaphysica* ceteras scientias regat & ordinat ; eis enim propria objecta ordinat assignat (ut infra patebit) : hæc autem à nulla ordinatur, & alia scientiae inserviunt & famulantur Metaphysicæ, sicut servus Domino, inquit Doctor in 4. d. 48. q. 2. n. 4. **Dices** 1. Id quod est scientia, non potest esse sapientia; nam ex Arist. 6. Eth. c. 3. scientia & sapientia specie differunt : sed Metaphysica est Scientia, ut suprà probatum est ; ergo non potest esse sapientia.

Scientia sumitur bifurcata.

Resp. scientiam accipi duplacet. Primo, pro habitu tantum inclinante ad assentiendum conclusionibus ex principiis illatis : Secundo, pro habitu inclinante ad assentiendum propositionibus certis & evidenteribus, sive illæ propositiones sint principia, sive conclusiones deductæ. Priori modo, scientia & sapientia specie differunt. Tametsi enim sapientia ea ratione quam versatur simul circa conclusiones & principia, videatur intelligentiam atque scientiam complecti ; sicque ab ipsis tantum accidentaliter distingui ; nihil minus tamen cum scientiæ specificentur ab objectis, & objectum sapientiæ sit præstantius objecto scientiæ, ac ratione sapientia à scientia discrepat ; & eo sensu concedi posset major : posteriori vero debet negari. Metaphysica autem dicitur scientia præcipue posteriori modo.

Dices. 2. ex Aristot. 1. c. Physicæ, universalia sunt notiora singularibus : dicit enim n. 3. *Ad univirsalibus ad singulare progredi oportet* ; etum enim secundum sensum nostrum est ; *universale autem est etum quoddam, quoniam universale multa tamquam partes comprehendit*. Ergo Metaphysica non versatur circa difficultissima.

Distinguo cum codem ibidem n. 2.

Universalia sunt notiora singularibus, **Quomo-**
notitiâ confusa & indistinctâ, **Conce-**
do : notitiâ evidenti & scientificâ, **Con-**
Nego. Rationes enim communiores prius sece offerunt conceptu confusò percipiendas : sic homo procul vi-

dens canem prius judicabit quod videt esse *ens*, deinde substantiam ; postea proprius accedens, judicabit esse *animal*, & tandem *canem* : sed si quis rationes illas communiores & abstractas à sensibus penitus inspicere & scientificè speculari voluerit, tunc longè maiorem patietur difficultatem, quam in rebus sensibus perviis. Vel dico cum eodem l. 1. prior. c. 2. n. 11. universalia sunt singularibus notiora quoad sc., **Concedo**, quoad nos, **Nego** : quia suam evidentiā vel à primis principiis desumunt, vel per se nota sunt & indemonstrabilia à priori : ideoque notiora sunt per se ; sed quia sunt à sensibus remotissima ab intellectu nostro sensibus immerso difficiilius noscuntur. *Simpliciter enim* (inquit doctor) *priora & notiora sunt, que longius absunt à nobis ; longius autem absunt, que sunt universalia.*

Dices. Mathematicæ sunt certiores Metaphysicæ, quia earum principia sensu percipiuntur. Ergo illa non versatur circa omnium certissima.

Nego antec. Certitudo enim scientiæ non petitur à sensibus, ut jam sèpè probavimus ; sed à discursu & principiis illius scientiæ ab intellectu apprehendendis.

Dices 4. Metaphysica demonstrat existentiam Dei per creaturas sensibiles & corporeas : ergo Metaphysica non est cognitio rerum altissimarum per altissimas causas : causæ enim altissimæ debent esse à sensibus remotæ.

Nego conseq. Principium enim quô nascitur ista demonstratio, est altissimum, & à sensibus remotissimum : tale enim est *nihil contingens à se existere potest*, quod sane non sensibus, sed solâ ratione percipi potest. *Addo* quod per illas causas altissimas, quas speculari dicuntur Metaphysica, potissimum intelliguntur rationes universallissimæ omnium entium, putâ rationes *entis substantia, accidentis, &c.* quæ sunt prima principia intrinseca, ex quibus quodlibet ens constituitur.

Dices 5. Metaphysica ordinatur ad alias scientias : ergo propter se non expeditur.

Distinguo antec. Ordinatur tamquam medium, aut modus ad alias scientias sicut Logica, *Nego*. Ordinatur tamquam aliquid super ius & præstantius, ut aliis scientiis imperiet, & ubi opus fuerit, carum principia stabilitat ac confirmet, *Concedo* & *nego consequentiam*.

CONCLUSIO. III.

EN regle quatenus ens, est objectum Metaphysica. Hæc est Aristotelis locis & verbis primâ conclusione citatis & Doctoris ibidem. Conclus. uterque sic probat dicto l. c. 1. *Est quadam scientia que speculator ens in quantum ens, & qua ei insunt secundum se*, hoc est ejus, proprietates & principia : sed nulla alia id præstat præter Metaphysicam : ergo illa considerat ens in quantum ens ; proindeque ens est ejus objectum. Major est ipsiusmet Aristotelis. Minorem sic probat ibidem *Aliarum scientiarum nulla intendit universaliter de ente, in quantum ens, verum partem ejus absideness alia-*

quam, circa hanc speculantur ipsum accidens. Id est, (ut interpretatur Doctor) nulla alia scientia à Metaphysica considerat ens in quantum ens ; sed considerat aliquam partem, vel proprietatem, vel aliquid illius entis ; unde etiam respectu Metaphysicæ, scientiæ particulares dicuntur.

Confirmat. uterque ibidem n. 4. Ejusdem scientiæ est considerare ens in quantum ens, cuius est considerare principia entis, ut ens est : sed Metaphysica considerat principia entis, ut ens est : ergo, &c. *Minorem probat uterque* : Metaphysica considerat prima principia & primas causas ; prima autem principia sunt causæ universales entis, ut ens est : Ergo, &c.

Adverte autem cum Doctore ibidem n. 2 quod quando dicitur (*Metaphysica* speculator ens in quantum ens) *ti in quantum accipitur reduplicative*, ad denotandam rationem formalem entitatis, esse rationem formalem objectivam, id est, objectum formale hujus scientiæ ; ita ut, quid quid consideratur in Metaphysica, consideretur sub ratione quæ est ens formaliter, vel quatenus pertinet & proximè reducitur ad rationem formalem entis, tanquam enti conveniens, ut ens est. Hæc Doctor.

Dices 1. Ex prædictis non concluditur illud ens intelligi tantum de ente reali : ergo nulla probatio.

Nego antec. Dicit enim Aristoteles Metaphysicam considerare ens, in quantum ens, & quæ ei insunt, hoc est, ejus causas, proprietates, principia & passiones : solum autem ens reale hæc habet : nam ens quod fингitur commune enti reali & rationis, cum sit tantum ens denominativum, non vero entitativum ; seu ens secundum nomen, non vero secundum

*Enitatis
seu rea-
litatis en-
tis est
formale
objec-
tum Me-
taphysi-
ca.*

*Ens
commu-
næ Reali-
& Ra-
tionis &
est tan-
tum ens
denomi-
nativus*

naturam ; idèò nulla habet principia , nec proprietates quæ ei insint :

Inst. Ens rationis est scibile : sed in nulla alia Scientia à Metaphysica ; Ergo ens rationis est considerationis Metaphysicæ tamquam pars aut species illius objecti ; proindèque ens abstrahens ab ente reali & rationis , est objectum Metaphysicæ .

Disting. Ens rationis est scibile per se , & quasi habens veram entitatem , *Nego* : est scibile per accidens , & ratione entis realis cui opponitur , *Concedo* : nam (ut ait Doctor in 4. disp.

I. q. I. n. 7.) Ens rationis non est per se propriè definibile definitione explicante naturam rei , sed solum definitione declarante quid nomen significat entis facit ; quia ens rationis non tam est defectus , ens , quam defectus entis ; non tam quid , quam quidditatis carentia & falsificatio . Porro sicut ens rationis est scibile per accidens , ita per accidens respicitur à Metaphysica ; quatenus cognitio ejus notitiam veri entis juvare potest ; sic Logica de sophismatibus , & ethica de virtutibus tractant .

Dices 2. Objectum adæquatum Scientiarum debet habere principia ; sed ens reale quatenus ens est , non habet principia ; est enim unica simplex formalitas ergo , &c.

Disting. *maj.* cum Doctore I. T. *Metap.* q. I. circa n. ro. debet habere principia sui constitutiva , *Nego maj.* principia suarum proprietatum , *Conced. maj.* Ad minorem , ens non habet principia Physisca aut Metaphysica : id est , nec materiam & formam , nec genus & differentiam , *Concedo* : non habet principia suarum proprietatum , *Nego* ; natura enim entis est origo & principium illius proprietatum .

Inst. Proprietates entis non sunt aliæ à natura entis : ergo hæc nequit

earum esse principium . *Consequentia paret* : nihil enim esse potest principium sui ipsius , alias esset tamquam esset . *Antecedens probo.* Illæ proprietates vel habent veram naturam entis vel non si habeant ; ergo non sunt aliæ à tali natura ; si non habeant : Ergo nihil sunt & consequenter non sunt entis proprietates .

Distinguo antec. Non sunt aliæ realiter , *Concedo* : non sunt aliæ formaliter , *Nego* : Ad probationem dico , proprietates habere naturam entis , quatenus ens dicit aliquid distinctum à nihilo & ab ente rationis , *Concedo* : quatenus ens dicit entitatem universalem & ab omnibus entitatibus sibi inferioribus præscendentem , *Nego* : ut sic enim proprietates possunt dici quid entis , sicut risibile dicitur quid rationalis , quia ab eo proficit & ipsi superadditur . Hæc infra clarissim patet .

Dices 3. Objectum adæquatum Metaphysicæ idem est , ac objectum adæquatum intellectus ; sed Doctor Subtilis , in 3. quest. quodlib. art. I. in principio , ponit ens communissime acceptum prout se extendit ad ens reale & ad ens rationis pro objecto adæquato intellectus ; ergo ens reale non est objectum adæquatum Metaphysicæ . *Major constat* ; Quia Metaphysica sicut intellectus versari debet circa objectum universalissimum , & eadem ratione quia ens commune enti reali & rationis potest esse objectum intellectus , poterit pariter esse objectum Metaphysicæ .

Distinguo min. Ens generalissime sumptum est objectum intellectus motivum & univocum ; sive quod habeat rationem aliquam formalem , quam intellectus possit speculari , & ad quam cetera intellectus objecta referantur , *Nego* : est objectum sequivocum & motivum aut termina-

Ens Rationis potius quid est entis defectus quid est entis defectus.

Ens non habet principia Physisca nec Metaphysica : sed est principium suarum proprietatum.

tivum; motivum, si sumatur pro ente reali; terminativum, si sumatur pro ente rationis, Concedo; Ens enim generalissimè sumptum, prout enti reali & rationis commune est, non potest esse objectum motivum intellectus; quia non habet rationem aliquam enti reali & rationis communem, quam intellectus consideret, sed solum nomen æquivocum. Unde Doctor Subtilis 1. sent. dist. 3. quest. 3. Statuit ens reale objectum adæquatum intellectus: sed cum ens rationis sit aliquo modo (terminative scilicet) objectum intellectus, ideo duplex illud objectum sub uno entis generalissimè sumptu nominé comprehendit; quamquam solum ens reale sit propriè & per se objectum adæquatum intellectus.

Quares, an Metaphysica speculari omnium entium debet species naturas.

Respondeo quod non, cum Aristotle l. 1. Metaph. c. 2. ubi ait *Existamus sapientem, et est Metaphysicum; omnia maximè scire ut contingit; accipimus autem non singularē scientiam eorum habentem;* id est, ut interpretatur ibidem Doctor, Metaphysicus novit omnia rerum principia generalia & universalia, non autem omnium naturas in particulari.

Probatur. Metaphysica pro objecto speculatur eius, ut est conceptibile absque suis inferioribus. Ergo non considerat omnia ejus inferiora. Anster. patet ex dictis. Consequentia.

Prob. Particulares entis species non dicunt rationem entis ab omnibus abstractentis, immo dicunt ens contrarium & determinatum: Ergo forma licet quā particulares sunt, non involvuntur in objecto Metaphysicæ,

nec proinde ad eas speculandas Metaphysica intellectum dirigit.

Deinde: Metaphysica secundum noninius ethimon dicitur scientia transcendens naturam, id est, eius modus est speculari entia non naturalia, scilicet materiæ & formæ corporeæ constantia: at plures entis species materiæ & formæ constant; ergo eas Metaphysica non speculatur.

*Dénique, si rerum omnium quidditates species Metaphysica specularetur, omnes aliae scientiae essent explodendæ tanquam inutiles; unica enim sufficeret Metaphysica: sed hoc militat adversus omnium Philosophorum sententiam, & contra allatam authoritatem Arist. dicentis, *Aliarum scientiarum nulla intendit universaliter de ente in quantum ens est, verum partem ejus abscondentes aliquantum, circa hanc speculantur.**

Nec refert quod eodem l. c. 2. dicat, Entis quoque quovis species sunt & species specierum speculari, unius scientie est. Dico enim cum Doctore ibidem Metaphysicam considerare omnium entium species, prout dicunt rationem entis in genere, non autem quatenus inducent rationes tantis entis in particuliari: per in autem species specierum; dicit Doctor Philosophum velle, ut diversæ species entis à diversis scientiis considerentur.

*Dices r. Sensus communis spectat particularia objecta sensuum. Ergo & Metaphysica alia objecta ceterarum scientiarum. Conseq. est Arist. supra cit. dicentis *Omnis autem generis & sensus unicus, & scientia, id est, (ut inquit Doctor) sensus versatur circa ea omnia quae sunt unius generis, & q. visus circa omnia visibilia; similiter & scientia generalis versatur circa omnia scibilia.**

Resp. hoc argumentum nobis fa-

vere, sicut enim sensus communis; neque audit, neque videt; ita nec Metaphysica elicit actus circa objecta Physicæ, Logicæ, &c. & sicut sensus communis est potentia diversa à sensu particulari, ita Metaphysica est diversa scientia à Physica, Logica, &c.

*Dif-
cremen-
tisferen-
sum com-
munem
& babi-
tum
scientia
uni-
versali.*

Deinde dico ex Doctore I. I. Metaph. q. 9. non ideo dicendum de sensu communi, & de habitu generali; quia sensus communis ad nullum objectum est determinatum ex se, seu tantum determinatur per sensum inferiorem; v. g. per visum determinatur ad objectum visibilem: habitus autem generalis est determinatus ad objectum speciale, v. g. Metaphysica ad ens, ideo nequit circa aliud objectum versari.

Dices 2. Metaphysica speculatur aliquas species entis, putat substantiam, accidentem Deum, Angelos, &c. Ergo & omnes debet speculari, Antecep. constat ex Aristot. Metaph. Consequentia patet à pari; ideo enim Physica agit de omnibus corporibus naturalibus in specie, quia agit de corpore naturali in genere.

Concedo antec. sed nego conseq. & paritatem ejus: ideo enim Physica agit de omnibus corporibus, quia nullum est quod non constet materia & formâ, unde est idem modus & eadem ratio tendendi circa corpus naturale in genere & in specie, putat corporeitas: non est autem eadem ratio tendendi circa ens in se, & circa species entis; quia ens in se dicit abstractionem ab omni materia, & sub hac ratione consideratur à Metaphysica; omnes autem entis species taliter non abstrahunt: quare autem alias species potius quam alias speculeretur, cognoscere si cupias.

Adueris triplicem esse mate-

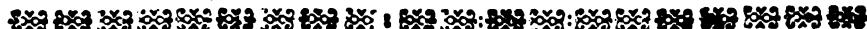
riam, scilicet materiam singulararem, Triplex est et niss abstrac-
tio à ma-
teria
qua tri-
plex
scientia
objec-
tum con-
ficiuit.

ut sunt individua cuiuscumque speciei; materiam sensibilem, ut sunt objecta particularia quæ sensibus percipiuntur; materiam intelligibilem, ut sunt res corporeæ in universum, & ut abstrahunt à singularibus considerantur: & exinde triplicem fieri abstractionem à materia in scientiis naturalibus, quæ abstractione non est ratio formalis, qua consideratur à scientia in objecto materiali; sed est ratio formalis sub qua objectum consideratur à scientia: & juxta triplices illam abstractionem tres distinguuntur capitales scientiæ Physica, Mathematica & Metaphysica. Primo igitur objectum alicujus scientiæ abstractit per intellectum ab omni materia singulari & signata; non verò universali, & exercita v. g. quando intellectus concipit res corporeas in universum. Secundo, Abstrahit ab omni materia sensibili; non verò intelligibili v. g. cum res corporeæ concipiuntur tantum ut extensæ. Tertio, Abstrahit ab omni materia particulari, sensibili & intelligibili; ita ut dum cognoscuntur, intellectus eas non concipiatur quatenus materiales sunt, sed quatenus sunt entia, nec attendat ad earum materialitatem, sed ad entitatem. Intra primum abstractionis genus, comprehenditur objectum Physicæ, quæ considerat corpus naturale in genere, non autem descendit ad naturam singularem speculandam. Intra secundum objectum Mathematicæ, quæ considerat res materiales, ut extensas, & solùm quatenus habent quantitatem vel continuam vel discretam; non attendo ad subjectum materiale cui talis quantitas inest. Intra tertium, objectum Metaphysicæ, quæ speculatur entia quæ vel carent materia, ut

*Quare
Meta-
physica
aliquas
entis spe-
cies non
verò a-
lias spe-
culetur.*

Deus, & intelligentia; vel in eorum conceptu non attenditur ratio materialis: sed tantum ratio entitatis: &

hoc modo substantia & accidens considerantur à Metaphysica.

DISPUTATIO PRIMA.

De Ente secundum se.

Ens sumitur
vel ut
particuli-
pium vel
ut no-
men.

TIAMSI Ens secundum grammaticalem dictionem consideratum, sit participiuni verbi substantivi *sum, es, est,* in quo sensu term actu existentem denotat, non secus ac *vivens* significat rem actu viventem: attamen cum objecta scientiarum debeant esse certa, ideoque perpetua, ac proinde ab existentia (quae est contingens) abstrahentia: hinc usus Philologorum jam invaluit, ut Ens proximine substantivo significante id quod est, vel esse potest; sive extra, sive intra animam; sive reale, sive fictitium, usurparetur. Et de hoc modo intellecto nomine entis, tres instituimus Sectiones, quarum prima quale sit Ens. Secunda, qualiter, & in quæ dividatur aperiet. Tertia, quæ sint eius principia.

SECTIO PRIMA.

De Conceptu & præcisione Entis.

AC in Sectione missa facimus entia rationis; similiter & illud eus quod ab aliquibus statuitur univocum enti reali & fictio: hanc enim univocationem sequenti disputatione resolvimus; ac proinde nomen *Entis*, &c solùm assumimus; quatenus est quid

commune omnibus entibus realibus, duo præsertim inquirentes; Primum, an iste conceptus entis sit unus & distinctus: Secundum, an ex se, vel solùm intellectus beneficidò à suis inferioribus præscindatur, quæ duo resolvere sequens.

QUÆSTIO UNICA.

An conceptus entis sit unus & ab inferioribus præcisus & distinctus.

NO T A N D. 1. Conceptum in universum esse duplum formale scilicet, & objectivum. Prior est ipsam cognitionem, quæ est veluti forma denominans intellectum actu cognoscentem & concipientem: posterior est res quæ concipienda & cognoscenda intellectui obicitur ac representatur: hinc præsens moveret quæstio, an quando concipimus ens ut sic, non attendendo an sit Deus, vel creatura, vel substantia, vel accidentis, utrum (inquitam) habeamus in mente nostra unum actu, an plures; & an habeamus unicūm objectum propositionum, an plura.

Duplex
est con-
ceptus
unus
Forma-
lis, al-
ter Ob-
jectivus.

*Notandum. 2. ex Doctore in 1. d. 3.
q. 2. n. 21. Conceptum objectivum*

Concep-
tus obje-
tivus
est vel
simpliciter
simplex.
esse iterum dūplicem. Primus est conceptus simplex ; secundus est conceptus simpliciter simplex. *Concep-*
trum simpliciter simplicem voco
(inquit) qui non est resolutibilis in simplex, plures conceptus , ut conceptus Entis, vel ultima differentia. Conceptus simplex, sed non simpliciter simplex, est quicunque potest concipi ab intellectu actu simplicis intelligentia, tunc posse resolvi in plures conceptus seorsum conceptibiles, sicut est conceptus definitus, vel speciei : homo enim, v.g. licet unico actu intellectus possit cognosci, tamen resolvi potest in animal & rationale , quæ seorsim & iterum possunt concipi.

Triplex
est præ-
ciso;
Physica
Logica
& Me-
taphys-
ca.
Meta-
physica
est for-
malis.
vel obj-
ctiva.
esse præcitionem, nempè Physicam, Logicam, & Metaphysicam. Prima est realis separatio partis à parte, ut pedis à corpore : Secunda est apprehensio ejusdem quasi à seipso distincti, v.g. Petrus est Petrus, idem enim est prædicatum & subjectum. Tertia, duplex est, formalis scilicet & objectiva : prior fit per intellectum unum sine altero cum quo realiter identificatur, concipientem quod duobus modis contingit, nimirum cum intellectus unum concipit, aliud non concipientem aut attendendo, ut si conciperetur animalitas in homine non cogitando de rationalitate ; & cum intellectus positivè concipit unum alteri non convenire, ut si rationalitas negaretur de homine secundum animalitatem considerato. Prior præcilio dicitur negativa, posterior vero positiva.

Præcilio objectiva, ea est quæ repetitur à parte rei ante omnem intellectus operationem anter duas entitates realiter identificatas, sed ita inter se formaliter distinctas, ut ratio formalis unius non includatur formaliter in ratione formali alterius,

vel præter rationem alterius habeat aliquam aliam formalitatem per quam ab ipsa distinguitur, sic inferiora, licet formaliter rationes superiorum conceptuum contineant, habent tamen speciales suas differentias per quas ab ipsis distinguuntur, quæ cum sint à gradibus superioribus formaliter diversæ, gradus superiores dicuntur abstrahere metaphysicè ab inferioribus.

CONCLUSIO I

*C*onceptus entis tam formalis, quam objectivus, est unus & simplex. Hæc est Doctoris in 1. d. 3. q. 2. n. 6.

Probatur 1. pars. Ille actus intellectus est unus, non solum in entitate, sed & in apprehensione & representatione, qui terminatur ad unam rem representatam & conceptam : sed actus quò concipio Ens, est eiusmodi. Ergo, &c. Probatur minor. Primo quidem experientia, quando enim concipimus ens, non advertimus mentem nostram distrahi in variis conceptus, seu varia percipere ; sed potius in unum colligi, non secus ac quando concipimus animal. Secundo, si conceptus formalis entis, & hæc vox Ens plura representaret & significaret, omnia pariter entia representaret, non esset enim potior ratio cur unum ens speciale, quam alia representaret : sed hoc posito, intellectus non posset formare ullum conceptum formalem entis, quin intelligeret omnia entia, & consequenter simul & semel innumeris, immo & infinita comprehendenderet, quod repugnat. Ergo, &c. Tertio, talis est conceptus formalis, qualis est res ipsi objectata concipienda ; atqui ens seu conceptus

Concep-
tus En-
tis for-
malis est
unus.

concep-
tus obje-
tivus.

conceputus objectivus entis est unus.
Ergo, &c.

Etiam &
concep-
tus obje-
tivus.

Probatur minor simul cum secunda parte. Illud est unum, quod est in se indivisum, & divisum à quolibet alio, atqui ens ut sic tale est. Ergo, &c. Probatur min. Illud est indivisum in se & divisum à quolibet alio: quod ex natura sua præscindit ab inferioribus, & nullum ex eis in suo conceptu formaliter involvit: atqui ens, ut sic, tale est. Ergo, &c. Minorem probabit evidenter.

in se indistinctos: ita ut Petrus v.g. qui in sua simplici & indivisa entitate est ens, substantia, corpus, vivens, animal, homo & Petrus, hæc omnia involvat indistinctè; unde qui distinctè concipit rationem entis, alijs non conceptis, distinguit hunc gradum ex se ab alijs indistinctum.

Contra. Si gradus entis non distinguatur independenter ab intellectu à gradibus inferiorum, ergo sicut conceptus entis est principium convenientiarum Dei & creaturarum, substantiarum & accidentis; etiam gradus entis creati erit principium convenientiarum Dei & creaturarum; & gradus entis substantialis erit principium convenientiarum substantiarum & accidentis: sed absurdum est consequens: Ergo & id unde sequitur.

Confirmatur. Impossibile est aliqua plura, unò & eodem conceptu simul convenire & differre: sed Deus & creatura, substantia & accidens convenient in conceptu communis entis, quia verè sunt entia; differunt autem propriis suis conceptibus, ut patet; quia conceptus entis divini, non est idem cum conceptu entis creati, nec conceptus substantiarum est idem cum conceptu accidentis: Ergo illi conceptus speciales differunt à conceptu entis, ut sic.

Confir. iterum. Non eò formaliter aliquid est substantia, quod est ens: Ergo conceptus entis & substantiarum sunt distincti. *Probatur antec.* Si eò quidpiam esset formaliter substantia, quod est ens, sequeretur quod ex quo esset ens formaliter, pariter esset substantia: sed hoc est falsum; alias accidens cum sit ens formaliter, esset quoque formaliter substantia.

Objic. Si conceptus entis à conceptibus inferiorum distingueretur, conceptus inferiorum à conceptu entis,

CONCLUSIO II.

*C*onceptus objectivus entis est præcisus & distinctus, à partē à conceptibus inferiorum. Hæc est Doctoris supra citati, contra Nominales.

Probant sic communiter omnes Scotistarum cum Illustrissimo nostrate Meurisso. Conceptus ille, qui naturā suā pauciora dicit quām alius, est naturā suā præcīsus & distinctus ab alio: sed conceptus entis naturā suā pauciora dicit quām conceptus inferiorum. Ergo, &c. Major patet. Nam unum & idem formaliter pauciora & minora simul involvere nequit. Minor probatur. Conceptus entis dicit solum gradum essendi: conceptus verò inferiorum ultra hunc gradum dicunt adhuc gradus subsistendi aut inhærendi; finitos, aut infinitos, &c. Ergo conceptus entis naturā suā pauciora dicit quām conceptus inferiorum; proindeque ab eo est præcīsus & distinctus.

Respondent Nominales. Conceptum entis naturā suā pauciora non dicere, quām conceptus inferiorum: sed id solum oriri ab intellectu inadequate concipiēte naturam aliquam, & sic distinguente gra. lus, ex se, &

Metaphysica.

14 DE PRÆCISIONE ENTIS.

ut sic, essent pariter distincti : sed hoc falsum est ; ergo & id unde sequitur.
Probatur minor. Illi conceptus inferiorum, vel includunt ens formaliter vel non. Si primum, ergo à conceptu entis non sunt distincti. Si secundum, ergo sunt nihil ; etenim inter ens formaliter & nihil, non datur medium.

Entia particulaaria sunt Ens determinatae in re. *Concedo maj.* sed nego min. & ad probationem ejus *Resp.* cum Documentum ; tunc in 1. d. 3. q. 3. n. 16. Illi conceptus non verò determinabili sunt ens, objectivum & determinabile, *Nego* : sunt ens, subjectivum & determinatum, *Concedo* ; quemadmodum, v. g. homo involvit formaliter animal contractum & determinatum, non autem quatenus animal est commune & indifferens.

Instabis. Entia particulaaria & determinata includunt formaliter rationem entis ut sic ; hæc est enim prima & communior ratio, quæ in ipsis apprehenditur, scilicet quod sunt entia, ergo ratio & conceptus entis non est à parte rei præcisus & distinctus à conceptibus inferiorum ; quod enim includitur formaliter in alio, non distinguitur formaliter ab ipso.

Disting. conf. Conceptus entis non est distinctus à conceptibus inferiorum adæquate, *Concedo* : inadæquate, *Nego* : distinctionem autem formalem adæquatam appello eam, quæ intercedit duas inter entitates, quarum una alteram formaliter non includit, sed una quæque seorsim ab altera adæquato sibi conceptu cognosci potest : inadæquatam verò eam esse dico, quæ reperitur inter gradus Metaphysicos, quorum unus alterum formaliter continet, sed non vicissim: sic genus est formaliter in specie, species in individuo, & generaliter gradus superiores in inferioribus, à

quibus tamen distinguntur formaliter, non adæquate ; quia ut jam dictum est continentur formaliter in ipsis, sed inadæquate ; quia inferiora praeter rationes superiorum suas habent differentias formaliter adæquate à rationibus superiorum distinctas ; v. g. quia homo continet rationale, quod ab animali formaliter distinguitur, necesse est ut distinguitur ab animali inadæquate, id est, non quatenus est animal, sed quatenus est rationalis : ita Doctor in reportatis, *dist. 33. q. 2.*

Dices 2. Si conceptus objectivus entis esset ab omnibus suis inferioribus præcisus & distinctus, is esset vel absolutus vel relativus ; non primum, alioquin non conveniret entibus relativis : non etiam secundum, quia absolutis non compereret. Ergo, &c.

Respondeo conceptum illum nec fore absolutum, nec respectivum formaliter, sed præscindere ab utroque; absolu- ficiunt animal secundum se nec ratio- nate est, nec rationale : sed ab utro- nec res- peccivus que præscindit.

Dices 3. Quidquid præscindit ab aliquo, non remanet in eo à quo ratione eatis ab præscindit; ratio enim animalis, v. g. inferiori, præscindit ab homine & bruto, ribus, non remanet in eis, sed solum remanet in homine, & rationale remanet in bruto : at ratio entis quantumcum. *nent* *ens* *formaliter* que fingatur præscindere ab inferiori, sed ribus, semper in eis remanet etiam tantum post abstractionem; inferiora enim entis semper sunt entia : Ego verè & formaliter ratio entis non potest præscindere à suis inferioribus.

Nego minorem. Præcisâ enim ratione entis à suis inferioribus, nihil in eis remanet praeter modos seu differentias, quibus ens determinatur ad illa inferiora ; nec post illam præcisionem illa inferiora dici possunt en-

Gradus Metaphysici inadæquate tantum distincti.

tia formaliter ; sed tantum modaliter, quia non habent rationem formalem entis, sed tantum modos seu differentias entis.

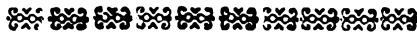
Cætera quæ solent objici adversus hanc conclusionem, dissolventur in sequenti Sectione.

SECTIO SECUNDA.

De divisione Entis in sua inferiora.

TRIA sunt potissimum in præsenti Sectione discutienda; primum, in quæ Ens dividatur; secundum, quomodo dividatur; tertium, per quæ dividatur: quibus addemus quæstionem de principiis Entis.

QUÆSTIO PRIMA.

In qua ens dividatur.

DUO sunt in præsenti quæstione resolvenda, primum qualiter Ens generalissime sumptum dividatur in ens reale & rationis; secundum in quænam ens reale distribuitur.

CONCLUSIO I.

ENs generalissime sumptum, non dividatur univocè, sed equivocè in ens reale & rationis: Hæc est Doctoris in i. d. 29. q. unica n. 1. ubi docet rationem principii in divisionis non dici univocè de principio essentialiter & notionaliter seu personaliter accepto; hoc est, de principio

productivo personarum divinarum ad intra, & productivo creaturarum ad extra, Et Ratio est (inquit) quia principium essentialiter sumptum, non dicit nisi relationem rationis; quia non est realis relatio Dei ad creaturam: Ut autem accipitur ad Nibilis est in tra notionaliter vel personaliter, univocè dicit relationem realem: Sed relationē cum enti reali & rationis non est commune alio reali & quid idem. Prob. min. Ei quod est secundum rationis dum quid tale, & ei quod est simpliciter tale, non est commune univocum illud quod accipitur in eis & simpliciter; Hoc est, nihil est commune enti simpliciter & enti secundum quid. Sed relatio realis est simpliciter relatio: relatio autem rationis est tantum relatio secundum quid: Ergo non est principium univocum istis; quibus patet Doctorum negare divisionem entis in reale & rationis esse univocam, quidquid in contrarium reclamant plures ejus Discipuli.

Probatur iterum: Ens commune enti rei & rationis non potest esse conceptus objectivus univocus: Ergo illa divisio non est univoca. Conseq. patet. Prob. antec. Nullus est conceptus objectivus, qui non sit vel ens reale formaliter vel ens rationis formaliter: si primum, non convenit enti rationis, si secundum, non convenit enti reali. Ergo, &c. Probatur antec. Illi conceptui vel repugnaret existere realiter, vel non; repugnare enim & non repugnare sunt contradictiones, proindeq; nullum medium admittentia: Si non repugnet, ille conceptus est ens reale formaliter; si repugnet, est ens rationis: Ergo ille conceptus vel est reale formaliter, vel rationis formaliter.

Replicant conceptum istum non dicere repugnantiam aut non repugnantiam secundum se; sicut animal.

C.ij

DE DIVISIONE ENTIS.

secundum se, nec dicit rationalitatem nec irrationalitatem.

Contra. Animal secundum se non dicit repugnantiam ad hoc, ut sit rationale aut irrationale: ergo à simili conceptus ille non dicit repugnantiam ad existendum, vel dicit: Si non dicat, erit reale; si dicat, erit rationis, proindeque neutri enti, reali scilicet & rationis, erit communis unicò.

Confirmatur. Homo pictus seu factus, & homo verus non convenient in aliquo conceptu univoco hominis: Ergo neque ens rationis quod est factum, & ens reale quod est verum, convenient in conceptu univoco entis. Consequentia patet à paritate rationis.

Dices. Illa quæ habent easdem proprietates, habent eamdem naturam: atqui ens reale & rationis habent easdem proprietates, scilicet intelligibilitatem: Ergo, &c.

Nego minorem. Intelligibilitas enim in universum considerata, non est proprietas entis; alias negationes & privationes essent entia, quia sunt intelligibles. *Vel disting.* Intelligibilitas per se est proprietas entis, *Concedo:* intelligibilitas per aliud, est proprietas entis, *Nego;* Ens autem rationis non est intelligibile per se & primariò; sed tantum secundariò & ratione entis realis, ut diximus in Logicā.

quantum, dividit in ens *Infinitum* & *finitum*, increatum & creatum, dependens & independens, uno verbo in Deum & creature.

2. *Ens finitum* dividit in *ens per se* & in *ens per accidens*, seu in *ens quod dicit unicam entitatem*, & in *ens quod plures invicem aggregatas entitates complectitur*, putà cumulus lapidum, homo albus, &c.

3. *Ens per se* dividit in *ens substantiale* & *accidentale*, seu in decem prædicamenta. Quæ autem earum divisionum sit prima & potissima, ut percipias:

Adverte divisionem altera dici posse priorem duobus modis, scilicet vel quia illius membra magis inter se distant; vel quia magis sunt universalia, & totum divisum exhaustientia. Priori modò, divisio in *ens finitum* & *infinitum* est prior, quia magis inter se distant Deus & creatura, quam ens quantum & non quantum:

nam (ut ait Doctor loco citato,) Deus excedit creaturam ultra omnem determinatam & determinabilem proportionem; unde vulgare Philosophicum, *Finis ad infinitum nulla est proportio*. Posteriori verò, divisio entis in *Quantum* & *Non quantum*, dicitur prior; quia illius extrema sunt universaliora quibuscumque assignandis, latius ceteris patent, & omnia membra in quæ dividi potest ens reale, complectuntur.

Ens enim *non quantum* comprehendet relationes Divinarum Personarum constitutivas, & omnia alia quæ esse nec sunt perfecta, nec imperfecta formaliter: Ens verò *Quantum* involvit finitum & infinitum; infinitum quidem respectu Dei, eorumque omnium quæ Deo formaliter conveniunt; finitum autem respectu creature, & omnium quæ in illa sunt.

2. *Ens quantum* & *infinitum*

3. *Ens per se* & *Per Accidens*

4. *Ens per se* & *Substantiale* & *Accidentale*

Quomo-
do ea-
rum di-
viso-
num En-
tis ana-
st prior
altera.

CONCLUSIO II.

E Ns reale dividit Doctor q. 5.

E quolib. n. 27. in *Ens Quantum*,

3. *Ens* seu dicens ex se perfectionem; & in *Quantum* & *finitum*, seu nullam ex se dicens perfectionem nec imperfectionem, quales dicit esse relations Personas Divinas constituentes. 4. *Ens*

DE DIVISIONE ENTIS.

17

* : * : * : * : * : * : * : *

QUÆSTIO SECUNDA.

An divisio entis in Deum & creaturas, in substantiam & accidentem sit univoca.

Proponi-
tur sa-
susque-
tionis.

DUX UPLEX est potissimum circa præsentem quæstionem resolvendam Auctorum sententia. Prima est plurium Thomist. quos citat Camorarius q. 2. *Metaph.* n. 3. contendentium ens esse analogum & analogicè tantum de suis inferioribus prædicati. Secunda est Doctoris Subtilis in 1. *Distin.* 3. q. 2. n. 6. & q. 3. à n. 9. & pluribz, docentis rationem entis convenire univocè suis inferioribus ; cuius mentem & rationes ut evidenter expendamus ; revocanda sunt ea quæ de univocatione, & analogia in anteprædicamentis tradidimus, & insuper:

Quadruplex assi-
gnatur
univoca-
tionis
gradus.

Notand. Quadruplicem à nostris communiter distingui univocationis gradum. Primus & omnium perfectissimus est, cuius ratio univoca æquali omnino perfectione, eodem ordine essentiali, ac eodem modō essendi reperitur in suis inferioribus ; & hoc modō sola species infima dicitur univoca ; est enim in eis æquali perfectione, quia ad ea determinatur per differentias individuales, quæ cum non sint principium determinatæ operationis in individuo, sed tantum limitatio & terminatio naturæ specificæ ; ideo una non censetur perfectior alterâ, ac proinde perfectiori modō naturam specificam non determinat. Item est in ipsis eodem ordine essentiali ; quia unius non mediante alio ; sed utrique immediatè communicaatur ; æquè enim est immediata hæc

prædicatio, *Paulus est homo*, ac ista *Petrus est homo*. Tandem est in ipsis eodem modō essendi ; quia ipsis inest tamquam tota eorum essentia sine dependentia unius ab alio.

Secundum gradus est, cuius ratio univoca est quidem in inferioribus eodem ordine essentiali, & eodem modō essendi, sed non cum æquali perfectione ; sic genera dicuntur univoca, quia suas species essentialiter respiciunt, & sine dependentia unius ad aliam, ad eas contrahuntur. Sed non æquali perfectione ; cum enim determinentur per differentias specificas, quæ sunt principium determinatæ operationis in speciebus, v. g. rationale in homine est principium rationificationis ; ubi differentia erit principium operationis nobilioris, ratio generica erit perfectior extrinsecè.

Tertius gradus est, cuius ratio univoca æquè essentialiter : sed non æquè immediatè, seu eodem ordine essendi est in inferioribus : sic numerus dicitur univocus respectu binarii & ternarii, quia uterque est essentialiter numerus : sed ratio essentialis numeri prius descendit per unum ad binarium, quam ad ternarium.

Quartus gradus est, cuius sola ratio univoca seclusis eodem modō essendi, eodem ordine essentiali, & æquali perfectione reperitur in inferioribus. Ens solò hoc ultimò modō dici potest univocum Deo & creaturæ, substantiæ & accidenti ; nam dicit unam rationem ipsis communem : sed non secundum eundem modum essendi, quia in Deo est independens, in creatura dependens ; neque secundum eandem rationem essentialiem ; quia ratio entis prius est intrinsecè in Deo, quam in creatura ; neque tandem secundum eandem perfectiōnem ; quia dependentis in Deo est

perfæstissima, in creatura verò non sic : ex quibus pariter sequitur univocationem entis esse analogam.

CONCLUSIO I.

ENs est univocum ultimo gradu univocationis ad Deum & creaturas ad substantiam & accidens ; non quidem univocum purum, sed analogum. Hæc conclusio tota est Aristot. l. 4. Meth. c. 2. ubi hæc habet, Ens multipliciter quidem dicitur, verum ad unum unamque quamdam naturam & non equivoco. Et ut declareret analogiam, addit, *Quemadmodum omne sanum ad sanitatem dicitur secundum attributionem & analogiam, quoddam eò quod ipsam conservat, ut diæta: quoddam eò quod facit, ut potio: quoddam eò quod est signum sanitatis, ut regulatus arteriæ pulsus: quoddam verò capax ejus est, ut infirmus (paucis interpositis:) ita & Ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad unum principium, id est, secundum attributionem & analogiam ad aliquod unum ut commentatur Doctor, qui hanc ipsam conclusionem acerrimè propugnat in l. dist. 5. q. 2. n. 9. & distinc. 8. q. 3. n. 11.*

Probatur ratione. Illud convenit univocè suis inferioribus, quod eis tribuit idem nomen & eandem rationem nominis expressam : atqui ens tribuit idem nomen & suam rationem Deo & creaturæ, substantiæ & accidenti, Ergo, &c. Major est Aristotelis in *antepred. c. 1.* Minor probatur : Primo, certum est nomen entis singulis convenire : certum pariter secundo, naturam entis ipsis esse communem ; natura enim entis est quod sit quid reale independenter à

fictione intellectus : atqui tam Deus, quam creatura ; tam substantia, quam accidens sunt quid reale independenter à fictione intellectus. Ergo, &c. Confirmatur ex iis quibus praecedenti sectione probavimus conceptum entis esse simplicem, præcimum & distinctum ex natura rei à conceptibus inferiorum ; Etenim quod est simplex & indivisibile, nec compositum ex multis gradibus, nihil magis habet in uno eorum in quibus est, quam in aliis, sed totum est ubique reperitur : at Ens ita est simplex ergo ubi est, totum est secundum suam naturam.

Dices. Illud non est univocum, quod multis modis dicitur de subjectis quibus attribuitur, univocum enim secundum eandem rationem prædicari debet de suis univocatis ; sed secundum Aristotelem lib 4. Metaph. cap. 1. textu 2. Ens multis modis dicitur. Ergo &c. Deinde Aristoteles idem comparat ens cum sano, & dicit ens de suis inferioribus prædicari sicut sanum de iis quibus attribuitur : hæc sunt ejus verba ; *Quemadmodum omne sanum ad sanitatem, quoddam eò quod conservat, quoddam eò quod facit, quoddam eò quod est signum sanitatis, quoddam eò quod est capax ejus, ita & ens multipliciter dicitur, sed solum ad principium.* Quibus innuit quod sicut sanum est analogum attributionis, quod in principali tantum analogato formaliter reperitur ; ita quoque ens substantiæ convenient propriæ, ut accidenti, non nisi per analogiam tribuatur.

Resp. ad 1. cum Doctore in comm. prædicti loci n. 3. Duplē esse multiplicarem, prima est significatorum secunda est significatorum. Prima multiplicitas est æquivocorum, quorum

Duplex est multiplicetas alia significatorum alia significatorum.

nomen significans est commune, sed non natura significata: secunda est multiplicitas univocorum, species enim non obstante sua univocatione, habet plura individua sibi supposita. Unde ad argumentum. Ens dicitur multipliciter, prima multiplicitate, *Nego*: secunda multiplicitate, *Concedo*: & nego conseq:

Ad 2. respondet idem Doctor in 4. dist. 12. q. 1. n. 17. Philosophum hoc exemplō non intendere ens eodem prorsus modō dici de suis inferioribus, sicut sanum dicitur de illis. Nam, ut refert ex D. Damasceno l. 3. c. 26. *Quod omni ex parte simile est, idem est, non exemplum: non enim necesse est exempla prorsus inter se similia esse, atque eiusmodi, ut nihil omnino desideretur; quandoquidem in exemplis, tum similitudinem, tum dissimilitudinem perspicere opus est; siquidem exempla sunt. paritas ergo in hoc tantum consistit, quod sicut urina, medicina, &c. ordinantur ad hominem, ita accidens ad substantiam, & hæc omnia ad Deum.*

Unde concludit ipsemet Aristoteles ens multipliciter quidem dici; sed totum ad unum principium, hoc est, ad Deum qui est ens præcipuum; unde Ens entium dicitur.

*In stabili. Quod est purè analogum, non potest esse univocum: Ergo vel ens non est analogum, vel non est univocum. Probatur antec. Analogia sunt quorum ratio entitatis solum unius analogatis propriè convenit, cæteris vero solum per quamdam similitudinem & proportionem; ut patet exemplō *Sani*, quod propriè soli animali congruit, cæteris vero solum per quamdam solius nominis attributionem: At univoca nedum nomen & similitudinem, sed & propriè en-*

titatem ipsam nomine significatam tribuere debent suis univocatis. Ergo,

&c.

Nego anteced. & probationem ejus. Doctor pluribi, sed præcipue in 2. Anal-

*Univo-
catio-
nibus
cum
Anal-*

*d. 12. q. 2. n. 8. ubi respondens ad *gia*. simile argumentum hæc habet; *Ad aliud de analogia quod illud recipitur tantum in uno realiter & in aliis per attributionem; Dico hoc esse falsum; quia si ita est in uno exemplo, in centum est contrarium: nulla enim major est analogia quam sit creature ad Deum in ratione effendi; Et tamen sic Esse primo & principaliter convenit Deo, ut etiam realiter & univocè conveniat creatura... Nec etiam exemplum multum valet; quia non est idem conceptus sanitatis qui dicitur de urina, & de animali, & de diata; nam non est idem formalis conceptus sanitatis, ut est qualitas humorum & ut est quid causativum sanitatis; licet in utroque materialiter includatur formalis conceptus sanitatis. Unde dico quod hujusmodi conceptus sunt formaliter diversi in illis de quibus dicuntur. Quibus indicat analogiam aliquando reperiri cuin equivocatione, ut in nomine *Sano*, ubi solum nomen propriè convenit animali; aliquando verò cum univocatione, ut in ente quod**

Deo & creaturæ verè & realiter convenit.

*Urgebis. Solus Deus verè propriam & realem habet rationem entis, creaturæ verò solum impropriè: Ergo ens ipsis non convenit univocè. Probatur ex illis Scripturæ oraculis, quibus Deus solus nomen entis sibi vendicat. Exod. 3. *Ego sum qui sum*, & Job. 14. *Nonne tu qui solus es?* Hinc Pſaltes Regius Deo canebat: *Substan-
tia mea tamquam nihil ante te*, Pſal. 38. Et Exod. 3. *Omnes Gentes**

*Quomo-
do Deus
dicatur
solus ba-
bore Ens
& crea-
tura di-
catur nis-
bilis.*

Sic sunt coram eo quasi non sunt, & quasi nihilum & inane reputentur ei: Ergo creaturæ non habent veram rationem entis.

Respondeo hæc non ita esse inteliligenda, quasi creaturæ non habeant formaliter rationem entis; sed quod ipsam non habeant nisi dependenter à Deo, qui est fons totius esse; sicut accidens habet rationem entis dependenter à substantia, tamquam à causa materiali in qua subjectatur: & hâc ratione sèpissimè dicit Aristoteles.

Accidens esse entis ens.

Dices 2. Omnis conceptus univocus prior est iis quibus convenit: Ergo si ens sit univocum Deo & creaturæ; dabitur à parte rei aliiquid reale prius & independentius Deo, quod est absurdum.

Aliquid permisso antec. disting. conseq. Dabitur aliquid reale prius Deo concipi, prioritate conceptus, quatenus non verò esse sine Deo. concipi potest absque eò quod concipiatur Deus; & potest etiam repetiri in aliquo, quod non sit Deus, Concedo conseq. Dabitur aliquid reale prius Deo prioritate existentiaz, quatenus poterit existere realiter sine Deo, aut quasi Deus dependeat ab ipso tamquam ab aliquo à se distincto, Nego conseq.

Inß. Omnis realitas constituens, prior est constituto per ipsam, prioritate independentiaz; constituens enim habet rationem partis respectu constituendi; pars autem prior est toto à se constituendo, quippe cum totum à partibus non verò partes à toto dependeant: atqui conceptus univocus est pars constituens respectu inferioris; ergo si ens sit conceptus univocus, prius est prioritate independentiaz suis inferioribus; ac proinde poterit aliquid ens existere sine Deo.

Disting. maj. Omnis realitas Prioritas aut posterioris constitutus prior est prioritate independentiaz constituto, quantum ad hoc quod concipi potest non concepto constitutò, Concedo; quantum ad hoc quod possit esse à parte rei si ne omni constituto, Nego maj. universaliter, & eò modo distinguenda est minor & conseq. Quod autem nec prioritatis constituentis non arguat perfectionem in constituto, exinde colligi potest; quia personalitates divinæ constituunt Personas Divinas, & distinguuntur ex natura rei, & non tantum per intellectum ab essentia divina, quæ etiam cum personalitatibus constituit easdem personas, nec tamen hæc ratio constitutionis & prioritatis conceptus arguit imperfectionem in personis.

Urgebis. Conceptus animalis, v. g. prior est non tantum prioritate conceptribilitatis & prædicationis; sed & prioritate naturæ & rei suis inferioribus: Ergo & ens (si sit univocum) taliter erit prius Deo.

Nego conseq. Quia animal ita præcedit hominem, ut possit esse à parte rei in brutis sine homine, & vice versa; ens autem nequit esse à parte rei absque Deo, & consequenter non est eadem paritas, quantum ad hoc.

Dices 3. Nihil concipi potest in Deo à parte rei existens quod sit extra esse infinitum, increatum & in participatum; neque concipi potest aliquid in creatura, quod sit extra esse creatum & participatum: Ergo nihil est ipsis univocum. Probatur antec. quoad primam partem: quicumque realitas essentialis in Deo, est formaliter infinita (ut inquit Doctor. in I. d. 8. q. 3. circa n. 17) Ergo Deus nihil habet in quo cum creatura conveniat. Probatur quoad secundam partem: Totum id quod est in creatura

DE UNIVOCATIONE ENTIS.

21

In creatura est intrinsecè finitum & participatum. Ergo creatura nihil habet in quo cum Deo univocè conveniat.

Ratio secundum se considerata, quatenus pertinet ad univocationem entis, scindit ab omnibus formalitatibus infinita & finitatis, quibus ad Deum & creaturam determinatur, nec est infinita, finita, nec infinita nec imparticipata sed ab utroque prout abstrahit ab homine & bruto, ne rationale est nec est irrationale.

Ad probationem prima partis;
Dico Doctorem velle omnes realitates in Deo esse formaliter infinitas, non ex sua ratione formali, sed quatenus modificantur & intrinsecè affectiuntur per infinitatem formalem, quæ est earum modus intrinsecus: unde formalitas entis in Deo, non est ex se & secundum se formaliter infinita, sed tantum prout determinatur per infinitatem, & conjungitur realiter cum infinite fine ulla dependens à causa extrinseca.

Ad secundam partem. Quidquid est in creatura est finitum & participatum, distinguo, secundum proportionem suam formalitatem intrinsecitas determinatum, Nego: secundum terminantem quod determinatur per finitatem & ad Deum ipsi realiter conjungitur, Concedo: & Crea. Formalitas enim entis: quatenus præstatur, & cindit ab aliis formalitatibus quæ reddunt sunt in creatura, non est intrinsecè finitum, nec participata: sed tantum talis aut finitum dicitur ratione finitatis, per quamcumque determinatur.

Inst. Creatura non solum participat tale esse in particulari: sed etiam illud ens commune, & recipit hoc ens à Deo: Ergo in ipsa, ratio entis est finita & participata.

Dif. Ratio entis in creatura participatur, & à Deo producitur, ita

ut ipsa ratio entis producatur, *Concedo:* ita ut sit ratio formalis sola, ob quam produci & participari dicatur, *Nego: Ratio enim illius productio-*
nis & participationis est finitas, seu ratio; non illud quod est contractivum & de- terminativum entis ad Creaturam. *Verum eam est rationem entis ha- beri à creatura per participationem & dependenter à Deo: sed falsum est in hanc rationem communissimam entis intrinsecè & seclusam illius conjunctio-*
ne cum aliis modis quæ sunt in crea- ria, esse ens participatum.

Urgebis. Ergo creatura considerata sub ratione formalis entis erit independens. Disting. Independentia positiva, cui repugnat omnis dependentia, qualis est Dei independentia, Nego: independentia negativa, cui non repugnat dependentia positiva, Concedo: Talis autem est entis independentia, ens enim secundum se nec est dependens nec independens, sed est non dependens & non independens; vel est permissivè utrumque, sicut animal, nec est rationale nec irrationale actu, sed est utrumque potestativè, quia ad utrumque determinari potest.

Dices 4. Illa quæ sunt totaliter & immediatè sub extremis contradictionis, nihil habent commune univocum: sed Deus & creatura sunt immediatè sub extremis contradictionis: quia Deus est ens independens, incausatum, &c. Creatura vero ens dependens causatum, &c. Ergo.

Respondeat Doctor in 1. dist. 8. q. 3. n. II. Majorem intellegi vel de ipsissimis extremis contradictionis formaliter sumptis, qualia sunt ens, & non ens: vel de rebus quibus compendiatur & tribuitur contradictionis formaliter creatura. Si primò modo, admittenda est major, & neganda minor; quia Deus predicationis est sola negatio dependentie, ne tradi-

*centia : que creature est sola negatio independentiae, sed sunt quid positivum. Si secundò modò , neganda est major , nam id commune est omnibus membris dividentibus aliquod superius, ut semper illis convenient extrema contradictionis, v. g. *rationale* & *irrationalis* ; attamen non minus est ipsis aliqua ratio communis univoca.*

QUÆSTIO TERTIA.

Per qua ens ad inferiora dividatur & contrahatur.

PLEX est Scotistarum circa praesentein quæstionem controversia. *Quidam* volunt ens determinari ad Deum & creaturas per modos extrinsecos ; alii autem per veras differentias , ita quod ad ea sit genus & de ipsis genericè prædicetur : quæ ut breviter resolvamus.

Quintus. Notand. 1. Apud Scotitas ut obplex modi accepuntur et significatio. *modi* varias , sed praesertim quinque habere significationes. Primo enim significat omnem rei cuiuslibet determinatam perfectionem , ordinationem & activitatem , quæ ratione D. Aug. lib. 4. de Genes. cap. 3. explicans illud sapientia 11. *Omnia in mensura & numero & pondere dispositi* , ait, *mensura omni rei modum praefigit*. Secundò ; Modus significat id omne quod substantiam modifi cat seu determinat ad certum statum , sive illud sit substantiale , sive accidentale , quæ ratione accidentia omnia dici possunt modi substantiae : Unde Doctor in 2. d. 1. q. 4. dicit relationem realem esse modum sui fundamenti , quia nimirum ipsum denominat & determinat ad certum statum certainque appellationem. Ter-

tio ; Modus significat magis propriæ omnes respectus transcendentales , praesertim respectus dependentiarum effectus à causa , vel sustentantis à sustentante ; sic accidentia Eucharistica post consecrationem dicunt habere novum modum existendi , quia existunt sine subjecto. Quartò ; Significat rationem determinativam alicuius superioris , quæ ab eo tamen perfectè non distinguitur formaliter , & sine eo nequit perfectè concipi : sic finitas & infinitas dicuntur modi entis , quia ipsum determinant ad Deum & creaturas , nec perfectè concipi potest ens sine eis. Quintò denique modulus significat statum perfectionis rei cuiuslibet individualis ; quæ ratione talis vel talis extensio in quantitate , & intensio in qualitate dicuntur modi quantitatis & qualitatis.

Hinc modus secundum generalem suam conceptionem describitur ab aliquibus Scotistis : *Modus est qui additus rei illam modificat vel in se vel in alio , vel ad aliud , quoad esse , vel quad operationem.*

Notand. 2. Modum magis propriæ definiri à Scotistis , *Id quod additum rei vel ab ea detractum non variat rationem formalem ejus : sed sine quo ipsa perfectè concipi nequit.* Colligitur ex Doctore I. d. 8. q. 3. n. 26. Ex qua definitione triplex astrictum discrimen inter modum & differentiam. *Primum* est , quod modus *Et quoniam variat rem essentialiter* : nam octavus gradus albedinis v. g. non efficit distinctionem essentialiem ab eadem albedine , dum quatuor duntaxat gradibus constaret : *Differentia vero variat essentialiter rem cui advenit , animal enim determinatum per rationale , est diversum essentialiter ab animali determinato per irrationale.* *Secundum* est , quia res determi-

*Quid fit
modus.*

*liter à
differentia dis-
tingua.
tur.*

nabilis per differentias, potest perfectè & completere concipi sine illis, v. g. animal sine rationali: nequit autem taliter concipi sine modis; nam ut inquit Doctor n. 17. si albedo intensa ut octo, concipiatur tantum sub ratione albedinis, concipitur conceptus imperfecto & non adæquante perfectionem rei: si autem concipiatur sub conceptu albedinis intensæ ut octo, concipitur conceptus perfecto & adæquatō. *Tertium discriminē est:* quod differentia perfecte & adæquate distinguatur formaliter à genere, quia est entitas rationi formalī generis prorsū extrinseca, & ipsi adveniens ad novam cum ipso naturam constituendam: at modus imperfecte tantum distinguitur à re cuius est modus; utpote qui sit ipius rei perfectio intrinseca, non eam ad novam naturam constituendam determinans, sed eam ipsum magis explicans & percipientis.

Notand. 3. Genus sumi posse bifariām. 1. Quidem pro aliquo conceptu subjectivo positivè limitato, perfectibili & contrahibili per differentiam, mediante causâ extrinsecâ, sicut, v. g. animal est determinatus entis creati gradus, perfectibilis & contrahibilis per rationale & irrationale, mediante causâ creante aut generante. 2. Sumitur genus pro aliquo objectivo illimitato determinabili per veras differentias, sive interveniat concursum causæ extrinsecæ unientis ipsum genus cum differentiis in esse reali existentiaz, sive non.

CONCLUSIO I.

Probabile est ens secundum nostrum modum concipiendi, determinari ad Deum & creature, ad substantiam & accidens, per differentias;

& respectu ipsorum esse genus transcedentiale.

Probatur. Ens per illud ad inferiora contrahitur, per quod inferiora entis constituantur in suo esse: atque secundum nostrum modum concipiendi inferiora entis constituantur per veras differentias: Ergo ens ad ea determinatur per veras differentias. *Major communis est apud Philosophos,* admittentes idem esse principium constitutivum rei, quod est determinativum & contractivum superioris ad ipsam. *Minor probatur.* Illa principia constitutiva sunt differentiae essentiales, quibus constituta differunt essentialiter: sed Deus & creature, substantia & accidens, per sua principia constitutiva differunt essentialiter: non enim sunt eiusdem, ergo diversæ essentiaz: ergo per aliquod principium essentiale diversum: sed non per aliud quam per constitutivum: Ergo illud est vera & essentialis differentia.

Confirmatur. Ubi est effectus formalis alicuius formæ, ibi est forma illius effectus formalis; sed differre essentialiter est effectus formalis differentiaz: Ergo ubi aliqua differunt essentialiter, ibi est differentia essentialis. *Subsumo:* atque Deus & creature, substantia & accidens differunt essentialiter: ergo habent differentias essentiales.

Probatur. 2. Illud non determinat ens ad inferiora, quod supponit essentiam inferiorum jam constitutam, sed modi entis supponunt essentiam inferiorum tanquam radicem & fontem unde profluant; cum quia praedicata essentialia priora sunt modis & proprietatibus naturam sufficientibus; cum quia ratio à priori, cur quolibet ens sit finitum vel infinitum est quod sit talis naturæ, quæ hunc esse modum exigit. Ens igit-

tur non determinatur per modos, sed per differentias; ex quibus tales modi sequuntur, non per finitatem & infinitatem, subsistentiam & inherentiam formaliter sumpta, sed per eadem radicaliter spectata, quatenus scilicet pro ipsam differentia essentiali, cuius sunt modi, usurpantur. Etenim modi supradicti non sunt entis proprii, quod secundum se nec est infinitum nec finitum; sed sunt modi talis entis determinati, scilicet per veras differentias.

Probatur. 3. Modus additus rei non variat rationem ejus formalern ipsam determinando ad aliam naturam constituendam; sed rem cuius est modus secundum eamdem rationem perficit & explicat: atque ens ad diversas omnino naturas constituendas contrahitur, cum determinatur ad Deum & creaturas & ad decem praedicamentorum genera; ergo non determinatur ad illa per modos, sed per veras differentias, quae dividunt rationem entis; etiamque traducunt ad diversas naturas, alias Deus & creatura, neenon decem praedicamentorum genera haberent unam eamdemque rationem, essentialem, & differentiam tantum modaliter, quod sustineri non potest.

Dices 1. Hæc conclusio adversatur Doctori probanti in i. d. 8. q. 3. n. 16. *Ens non esse genus ad Deum & creaturas, nec per veras contrahi differentias, sed per modos:* Ergo non est admittenda.

Nego antec. Doctor enim, tria tantum eodem loco contendit. *Primum* est esse non esse genus, prout genus accipitur pro aliquo conceptu positivè limitato, ut diximus in a. *Nobilitè*, quia (inquit in prima sua ratione) nullum genus est indifferens ad infinitum & finitum. (suple nullum

genus limitatum) nam ipsemet ibidem n. 28. concedit conceptum communem Deo & creaturae esse indifferente finito & infinito.

Respondens enim ad hanc objectionem, *Nullum infinitum est potentiale ad aliquid*, ait; *Concedo quod strabit conceptus ille communis Deo & creatura est finitus, hoc est, non est de se infinitus positivè; ita quod de se includas infinitatem; quia si esset infinitus, non esset communis de se finito & infinito; nec est de se finitus positivè, ita quod de se includat infinitam, quia runc non competet infinito: Sed est de se indifferens ad finitum & infinitum, & ideo est finitus negativè, id est, non ponens infinitum; & tali finitate est determinabilis per aliquem conceptum.*

Secundum: Doctor solum intendit nullam realitatem subjectivam in Deo esse potentiam ad aliam per quam propriè perficiatur; sicut animal dicitur potentiae ad rationale à quo perficitur, & est secunda illius probatio. Ait enim n. 26. *Concepimus contrabentes Ens dicunt modum intrinsecum ipsums contracti, & non aliquam realitatem perficientem illam; Differentia autem non dicunt modum intrinsecum realitatis alicujus generis, quia in quocumque gradu intelligatur animalitas, non propter hoc inveniatur rationalitas vel irrationalitas, tamquam modus intrinsecus animalitatis: sed adhuc intelligitur animalitas in tali gradu ut perfectibilis à rationalitate.* Non autem negat in Deo aliquam realitatem objectivam & determinabilem, quae ex se propriè nec perfecta sit nec imperfecta.

Tertium, quod intendit, est infinitatem & finitatem non esse differentias, sed modos, & id cum ipso concedimus: sed non negat in Deo &

creatura aliquas esse differentias essentiales, quibus essentialiter differantur: nam ipsi in eadem quas. circa n. 12. assertit Deum & ceteras non esse primò diversa in conceptibus; Ergo per aliquam differentiam debent diversificari: sed cum illas differentias ignoremus, eas exprimimus per finitatem & infinitatem, quae sunt modis intrinseci illis differentiis; ex quibus patet, nec Doctorem nobis, nec nos Doctori adversari.

Dices 2. Quidquid constat genere & differentia, est compositum metaphysicè: sed Deus cum sit simplicissimus, nequit componi metaphysicè: Ergo Deus non constat genere & differentia.

Resp. concessa maj. dist. min. Compositio metaphysica, quæ fieret ex gradibus subjectivis & positivè limitatis, repugnat simplicitati divinae; Concedo: Compositio metaphysica, quæ sit ex gradu objectivo, nec limitata, nec illimitata positivè (quod est gradus entis) repugnat simplicitati divinae, Nego; alias formalitates essentiae, sapientiae, justitiae, & aliorum attributorum divinorum ab invicem formaliter distinctorum, divinae obseruent simplicitati, quod nullus Scotista admiserit.

Inst. Compositio metaphysica sit ex gradu perfectibili & ex gradu perfectivo; sed in Deo nihil est perfectibile, alias in eo esset aliquid imperfectum, seu non perfectum: Ergo, &c.

Concedo maj. & dist. min. In Deo nihil est propriè perfectibile, aliquà perfectibilitate quæ involvat imperfectionem, Concedo; nihil est perfectibile aliquà perfectibilitate nullam in suo conceptu involvente imperfectionem, Nego: Duplex enim est perfectibilitas; aliqua, quæ dependet à causa extrinseca, ut uniatur

cum suo perfectivo; sicut, v. g. ens¹ & duplex illius perfectio; non unitur realiter differentiis creaturarum, nisi dependenter à Deo, & secessante. hæc involvit imperfectionem, quia dicit dependentiam ab extrinseco, do Deus quæ dependentia importat semper im- dicti pos- perfectionem: Alia, quæ à nulla causa extinseca dependet, ut uniatur cum suo perfectivo; sic autem ens unitur, seu potius identificatur cum infinitate.

Unde, sicut non obest infinitæ Dei perfectioni, quod illius divina essentia sit perfectibilis per attributa divina, ed quodd ipsi uniantur nullo mediante extrinseco: ita pariter perfectibilitas entis in Deo nullam involvit imperfectionem.

Dices 3. Differentia debet esse formalitas distincta à formalitate generis quod contrahit: sed qualibet assignanda differentia non est distincta formalitas ab ente; ergo nequit illius esse differentia. Major constat; quia nihil est contractivum, determinativum & distinctivum sui ipsius. Minor probatur. Illa differentia assignanda vel esset nihil vel aliquid: si nihil, non esset differentia entis: si aliquid, ergo esset ens formaliter; ens enim & aliquid idem sonant.

Concedo maj. & dist. min. Illa formalitas non est distincta realiter nec formaliter complete ab ente, quia cum ipso identificatur & est aliquid entale, Concedo: non est distincta formaliter saltem incompletè, Nego: Probationem similiter dist. Illa formalitas est aliquid, seu ens realiter, ita ut ratio entis identificetur ipsi, Differ. Concedo: est ens formaliter, ita ut ratio entis sit de illius essentia sicut est de essentia specierum, Nego, distin. Quemadmodum enim rationale non kuitur est animal formaliter, quia animal formaliter ab ente,

Non omnis compositio repugnat simplicitati divinae.

Duplex est entis perfectibilitas.

realiter & identice ; ratione cuius identificationis rationale potest dici animal realiter & identice, ita differentia entis non sunt ens formaliter, sed tantum realiter ; & ens de ipsis prædicatur identice, non formaliter.

Inst. Illa formalitas differentialis ex sua ratione formalis est aliquid : Ergo est ens formaliter.

Vnde non est Ens sed Entale. *Distinguo antec.* Est aliquid, id est, aliquod ens, *Nego* ; est aliquiddificans vel entale (ut ait Doctor in I. d. 3. q. 3 n. 16.) seu determinativum & denominativum entis, *Concedo*.

Discriminatio Ens & Entale. Hoc autem ut subtilissime notant Scotistæ, est discrimen inter ens & entale (si hoc rudi & insutato apud tale. Grammaticos vocabulo uti liceat) quod ens propriè illud est; non solum quod opponitur nihilo, sed etiam id quod propriè & formaliter existit, aut capax est existentiaz veræ & formalis: *Entale* autem dicitur, id quod est quidem extra nihil, sed non ita existit ut existentia formaliter & verè, ac distincte ei competat ratione sui, nec verè dici possit de eo est id quod existit; sed potius est id quod aliud existit tali vel tali modo. Nec id inauditum videri debet; quemadmodum enim licet omne ens sit vel substantia vel accidentis; non tamen sequitur id esse propriè & formaliter accidentis, quod non est propriè & formaliter substantia; nam modi, proprietates & differentiaz substantiales non sunt propriè substantiaz, nec tamen dici debent accidentia; sed potius quid substantiaz, seu ens substantiale; ita à pari modi & proprietates entis dici poterunt entales, seu quid entis.

Et quemadmodum substantia non dicitur prædicari *in quid* de substantiali; non enim recte dicitur substantia est substantia, sed dicendum est, substantiale est quid substantiaz: ita

nec ens formaliter & univocè, sed tantum materialiter & identice prædicari debet de suis modis & proprietatibus.

Urgebis. Definio & ratio formalis entis, scilicet id quod existit, aut capax est realis existentiaz, convenit ipsi formalitatì seu entali: Ergo est ens formaliter. *Pater antec.* Quia illa formalitas existit realiter, cum realiter & actu determinet ens & constitutu speciem entis.

Distinguo antec. Definio & ratio *Non e-* entis competit ipsi in sensu formalis *sunt ext.* & creative, substantiaz & accidenti, *maliter;* *Nego*: in sensu identico seu identice, *sed so-* licet definitio animalis, scilicet *vi-* *tum identitatem.* *Concedo*: aliud enim est quod ratio formalis competat differentiis (idem dicendum de modis & proprietatibus,) aliud quod competat ipsis formaliter, seu ex præcisa ratione differentiarum.

Hic adverte, nec modos nec differentias, nec proprietates entis, esse ens formaliter & quidditative; ita ut, si quis inquireret quid sint, non recte responderes, sunt entia formaliter; sed dicendum esset, sunt quid entis seu entia qualificativa, quia qualificant ens, ita ut, ad questionem quale sit ens, recte respondeatur, est infinitum aut finitum, est unum, verum, bonum, &c.

Quares 1. An substantia & inherenteria sint differentiaz essentialies, quibus ens ad substantiam & ad accidentia determinatur.

Resp. 1. Subsistentiam & inherenteriam à nostris communiter subsistens accipi; scilicet actualiter, aptitudinaliter & radicaliter: seu quantitas substantia. *1.* Dicit actualē existentiam per se independentē à substantia inhesionis. *2.* Inepititudinem ser.

DE DIVISIONE ENTIS.

27

seu repugnariam ad existendum in subjecto inheretionis. 3. Radicem seu entitatem iam ex qua profluit talis ineptitudo & repugnaria. Similiter inherentia sumi potest. 1. quatenus dicit actualis inherentiā in alio, qualis est albedo hujus caræ. 2. Aptitudinalem, qualis est inclinatio seu naturalis propensio quam habent accidentia Eucharistica ad inherentiū subiecto. 3. Denique quatenus dicit entitatem illam à qua oritur talis aptitudo.

Neutra est de essentia et de eius differentia. q. 1. n. 14. Nec actualē nec aptitudinalem subsistentiam & inherentiā esse differentias essentiales substantiarum & accidentium: ratio Doctoris est, quia quod est posterius re, nequit esse de essentia rei: sed aptitudo & actus sunt posteriores re: ergo nequeunt esse de essentia rei. Major constat: Essentia enim est quod est primum conceptibile in re. Minor etiam patet: Omnis actus & aptitudo sunt alicuius rei actus & aptitudo: ergo presupponunt rem cuius sunt & à qua sunt. Deinde inherentia & subsistentia cum actualis cum aptitudinalis sunt modi respectivi; necessariò enim dicunt ordinem ad aliud, illa quidem ad subjectum cui accidens aptum est inherere: hæc verò ad subjectum quod substantia negat, qui incepta est inherere, sed nullus respectus est de essentia entis absoluti: Ergo, &c.

Tum quia absolute & respectivum sunt diversæ & oppositæ species entis: Ergo unum non constituit aliud essentialiter: Tum quia omnis respectus supponit fundamentum cuius est; ergo nisi respectus supponunt entitatem substantiarum & accidentium: Tum denique quia prius est rem esse in se, quam ad aliud ordinari: Ergo prius sunt substantia

& accidentis, quam ad subjectum dicant respectum. Denique inherentia & subsistentia actualis possunt separari ab accidente (sicutem absoluто,) & à substantia; immo accidentis de facto suā actuali spoliatur inherentiā in adorando Eucharistia Sacramento: Ergo, &c.

Reponunt aliqui, accidentis quidem spoliari posse suā actuali inherentiā, substantiam verò suā actuali subsistentiā nequidem divinitus posse denudari.

Contra id gratis & sine fundamento replicatur: tam enim intrinsecum est accidenti alteri inherere, quam intrinsecum est substantia per se subsistere: Ergo sicut accidentis spoliari potest suā actuali subsistentiā, quidni substantia suā actuali substantiā denudari poterit, salvâ semper remanente illius natura. Plura congerunt, ut utriusque disparitatem evincant; sed si rectè ponderentur, omnia prorsus coincidunt, idcirco h̄c ea referre non placuit.

Substanciā spoliari potest suā actuali substantiā. sicut accidentis suā inherentiā

SECTIO TERTIA.

De principiis Entis.

 *U*m Metaphysica cæteris cienciis potissimum præcelerat, quod prima principia, ad quæ suis in discurribus recurrere coguntur, examinet; idcirco nostras partes imprimis arbitrari debemus de principiis illis accuratiū disputare: tria igitur hæc in sectione discutiemus. 1. Utrum ens habeat principia rei. 2. Utrum habeat principia cognitionis. 3. Quod nam sit principiorum omnium primum.

QUÆSTIO PRIMA.

Vtrum ens habeat aliqua rei principia.

NO T A N D U M I. principium generatum esse id quod est primum, & à quo aliud est. Alter per speciem enumerationem ab Arist. s. Metaph. c. 1. discribitur Primum, unde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur. Quibus verbis tria principiorum genera indigitantur; scilicet principia Compositionis, Generationis & Cognitionis. Primum, est principium rei in facto esse, seu rem constitutens, quales sunt materia & forma in composicio Physico: Secundum, est principium rei in fieri seu generandæ; qualia sunt ea quæ ad aliquius rei generationem concurrent. Tertium, est principium rei cognoscendæ, seu quæ res aliqua cognosci potest.

Notand. 2. Principia essendi distinguuntur à principiis cognoscendi; non quod principia essendi non sint quoque principia sciendi; sed quod interdum principia sciendi non sunt principia essendi; ut cùm ex effectibus cognoscitur causa, v. g. ex illuminatione aëris ortu Solis; neque enim illuminatio est principium essendi, sed tantum principium cognoscendi Solis ortum; at verò principia essendi sunt semper principia cognoscendi à priori; sic enim demonstratur effectus per causam quod & utique nobilissimum est sciendi genus, ubi potest habere locum.

Notand. 3. Principium rei seu essendi ibidem esse duplex, internum & externum. Primum est, quod rei com-

positionem ingreditur, & eam constituit, vel physicè, v. g. materia & forma, ut corpus & anima rationalis respectu hominis; vel metaphysicè, ut sunt genus & differentia, v. g. animal & rationale, respectu ejusdem. Secundum est, quod ad rei productionem concurrit, sed ejus compositionem non ingreditur, sic causa efficiens est principium effectus.

CONCLUSIO UNICA:

ENs nulla principia rei: hanc conclusionem tradit Doctor Subtilis, quassione tertia prologi, numero. 18. ubi hæc habet; Enis in quantum ens, quod ponitur subjectum Metaphysica, nulla sunt principia, quia sunt essentia cuiuslibet ensis; ubi loquitur de principiis rei; ens enim habere principia cognitionis ibidem docet, ut in quæstione sequenti aperietur. eam autem ibi rationem refert, cur in quæstione sequenti aperietur. Eam autem ibi rationem refertur, cur ens non habeat principia præsertim extrinseca, quia hæc essent communia Deo & creaturis: at Deum habere aliqua principia productiva repugnat.

Confirmatur hæc ratio, & simul conclusio alterius probatur. Si ens aliqua haberet principia rei, illa essent vel externa & producentia, vel interna & constituentia: atqui ens non habet principia, ex quibus componatur: Tum quia est conceptus simpliciter simplex irresolubilis in alios superiores conceptus, ut loquitur Doctor in t. d. 3. q. 2. n. 12. Tuni quia componens, est (saltē naturā) prius composito; nihil autem est ipso ente prius; nec pariter habet principia

Defini-
tio prin-
cipii.

Triplex
est prin-
cipium.

*Ens non
habet
principia
rei.*

cipia ex quibus producatur : Tum quia producens est prius productio , nihil autem est ente prius : Tum denique ; quia cum ratio entis univocè conveniat Deo , esset aliquid in Deo ab alio productum & dependens , quod implicat : Ergo , &c.

Dices : Nullum ens (Deo excepto) caret principio , ergo , &c. *Diff.* Nullum ens subiectivum & existens , Conced . nullum ens objectivum & indeterminatum , Neg . de priori autem hic non loquimur , sed de posteriori . Cum autem haec distinctione in plerisque difficultatibus Metaphysicæ solvendis adhibetur , necesse est hanc luculentius exponere . Ens igitur subiectivum illud dicitur , quod subiectum est differentiarum & modorum , quibus actu contractum & determinatum est , talia sunt omnia entia singularia . Ens vero objectivum est ens universaliter sumptum , ut abstrahit ab omnibus modis & differentiis contractivis , à quibus cum non possit denudari realiter nisi per intellectum ; id est ut sic dicitur objectivum , id est , objectum , intellectus abstrahens ab existentiâ ; ac proinde neque principium neque finem habens , quæ sunt existentiaz propriæ .

Dices 2. Principia rei intrinseca ea sunt , ex quibus aliquid constituitur : at ens ut sic ex essentiâ & existentiâ constituitur ; ergo essentia & existentia sunt principia intrinseca entis .

Nego min. Tum quia ens ut sic , est conceptus simplex & universalissimus , qui ab existentiæ abstrahit ; tum quia essentia & existentia cum sint solâ ratione distincta , vel ad summum sese habeant , tamquam res & motus rei intrinsecus , vera principia censeri non possunt .

Metaphysica.

QUESTIONE: QUÆSTIO SECUNDA.

Qua sunt principia cognitionis entis.

OTAND. 1. Principia cognitionis esse principia incomplexum & incomplexum : Incomplexum scilicet & incomplexum :

illud est quod unico termino expressum in alterius cognitionem inducit , sic fumus est principium ignis cognoscendi . Complexum vero est axioma seu propositio quædam generalis certa & evidens ex qua per discursum alia possunt inferri , ut totum est manus parte suâ ; unde colligi potest quod brachium sit minus corpore humano .

Notand. 2. Principia complexa esse duplicis generis : alia sunt principia demonstrationis ostensiva , alia sunt principia demonstrationis per impossibile . Demonstrationis autem per ostensionem illa est , in qua effectus per causam , proprietas per essentiam , secundariae proprietates per primariam demonstrantur : porrò ; licet possibile .

quimur hic de demonstratione à priori , cum huc non pertineat ea quæ fit à posteriori , quia in principia non resolvitur . Demonstrationis vero dicta per impossibile ea est , quâ respondens eò adigitur , ut vel id quod pertinaciter negaverat , verum fateatur ; vel idem posse simul esse & non esse concedat : hoc autem demonstrationis genus non est simpliciter necessarium ad evidentiam & certitudinem cuiuslibet conclusionis habendum : maximæ tamen utilitatis est , tum ad confirmandum magis ac magis animatum in assensu veritati præstato , tum præsertim ad convincendam

E

*Principia cu-
juslibet
scientie.*

ignorantiam & sèpiùs proterviam confundendam eorum, qui alia principia vel clare non concipiunt, vel obstinatè negant.

Notand. 3. Omne principium complexum esse propositionem per se notam: quæ ex clara & distincta terminorum perceptione evidens & certa appareat, & hujusmodi principia sibi quælibet scientia vendicat; definitio siquidem objecti cuiuslibet scientiæ, est principium, quò demonstrantur de objecto proprietates; proprietas prima pariter cum immediate conveniat essentiæ objecti, efformat principium ad cæteras proprietates de objecto demonstrandas: at utrum ens hujusmodi principia cum aliis scientiarum objectis habeat, apiet.

CONCLUSIO UNICA.

ENs habet principia cognitionis tam incomplexa, quam complexa; complexa quidem sive pertinencia ad genus demonstrationis per ostensionem sive ad genus demonstrationis per impossibile. Hæc conclusio quatuor habet partes: duas priores tradit Doctor loco suprà citatò, ubi cùm dixisset ens non habere principia rei, subdit, Oportet cuiuslibet subjecti esse principia, per qua demonstrantur ejus passiones de eo: ex principiis tanquam ex mediis demonstrationis formantur principia complexa, sive propositiones per se nota, hoc modo cuiuslibet subjecti possunt esse principia quantumcumque imprincipiati respectu suarum passionum. Quibus aperte docet Doctor, ens habere principia cognitionis incomplexa, quæ sint media, quibus proprietates ejus de ipso demonstrantur, & ex ipsis

principiis incomplexis principia complexa efformari.

Probatur 1. pars. Principia incomplexa ea sunt, quæ possunt esse media demonstrationum, quæ sunt de aliquo subiecto esse possunt, vel quæ aliquatenus ad cognitionem ejus conducunt: sed ens hujusmodi plura principia habet, ut *essentia*, *unitas*, *veritas*, *bonitas*, *existentia*, *distinc-*
tio, *actus*, *potentia*, &c. ex quibus coalescent principia complexa; ergo &c. *Minor pars*: Sicut enim *punc-*
rum, *linea*, *superficies*, *corpus*, *triangulus*, &c. sunt principia incomplexa, ex quibus formantur axiomata & propositiones generales mathematicæ; ita etiam *ens*, *entitas*, &c. sunt veluti prima elementa, ex quibus propositiones per se evidentes & maximas universales format Metaphysica.

Probatur 2. pars per inductionem. Plures sunt propositiones generales in Metaphysica evidenter per se notæ, ex quibus infinitæ prope modum propositiones colliguntur, quibus certa evidensque entis, ac ejus specierum, & proprietatum cognitio obtinetur, quales sunt istæ: *Quidquid est, & non est nihil, est ens*; *quidquid est, & non fit per intellectus fictionem, est ens reale*; *ens est unum, verum, bonum, enti reali existentianon*. repugnat: *Quidquid absolute & per se convenit enti, convenit entis inferioribus*; *qua sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*; *à potentia ad actum non valet consequentia, & alia hujusmodi*, quæ in decursu Metaphysices occurrent expendenda. Cùm autem illorum principiorum aliqua ad genus demonstrationis per ostensionem, alia ad genus demonstrationis per impossibile pertineant, ulterius progrediendum est. Itaque

Alia comple-
xa.

*Alia per
osten-
sionem.*

Probatur 3. pars. Principium demonstrationis ostensivæ illud est, ex quo à priori demonstrari potest unum de alio: sed ratio formalis entis, ut sic, potest esse medium, quod demonstrantur passiones entis de ipso: & ex ipsa potest formari principium complexum: Ergo &c. Præterea proprietates entis sunt ita inter se ordinatae, ut unitas sit prior reliquis, ut infra ostendetur; sunt pariter ita inter se necessariò connexæ, ut per unitatem tanquam per primam proprietatem aliæ demonstrantur; ergo hæc erunt prima principia per ostensionem: *Ens est id quod est vel esse pos-
test, ens est unum, &c.*

Adversendum tamen est cum Doctore in secundum, distinet. 12. q. 1. Quod cum ens definitionem propriam non habeat; quia non constat genere & differentiâ, sed est concep-
tus simplicissimus; idè ratio formalis entis non potest constituere principium strictè & in rigore sumptum, quod de ipso ente, ut sic demonstrantur proprietates ejus, benè tamen de suis inferioribus: optima enim est demonstratio, quâ probatur aliquid esse unum verum &c. quia est ens.

*Alia per
impossi-
bile.*

Probatur quarta & ultima pars. Plura enim principia traduntur in Metaphysica, quibus ad incommodum reducitur quicunque alia prin-
cipia negaverit, qualia sunt impossibile, est idem simul esse & non esse, necesse est quodlibet esse vel non esse, & alia hujusmodi, quæ nullus negare vel in dubium revocare potest. Horum ve-
rò principiorum aliquod esse primum necesse est; alias propositio quælibet probari potest per aliam, & hæc per al-
teram usque in infinitum, qui proces-
sus est impossibilis: sed dubitatur quodnam sit primum principium illud, à cæteris discernet.

*Datur
primum
princi-
pium.*

QUÆSTIO TERTIA.

*Quodnam sit primum omnium
principiorum.*

O T A N D. 1. Principium *Princi-
pium* primum duobus modis, *primum* simpliciter nempè & secun-*simpli-
citer &* dūm quid. *Principium simpliciter* *primum* illud est, quod nullum ha-
bet prius, quod possit demonstrari, & in quod cætera quæcumque resolu-
vuntur, ut ab ipso plenam certitudi-
ne & evidentiam accipient. *Princi-
pium* verò *secundum* quid illud est,
quod in aliqua Scientia primum est,
sed demonstrari potest per principia
alterius Scientiarum; tale est istud Medi-
cinæ principium, *contraria contrariis*
curantur, quod à Medico verum
supponitur, sed à Physico demon-
strantur. Principium quod est primum
in genere demonstrationis ostensivæ,
censetur tantum primum secundum
quid, quia per principia ad impossi-
bile reducentia demonstratur.

N O T A N D. 2. Ad rationem prin-
cipii omnium primi quatuor condi-
tiones vulgo requiri. *Prima*, ut sit
universallissimum, & constet termini-
nis communissimis. *Secunda*, ut sit
evidentissimum, ita ut perceptis ip-
sius terminis à nemine negari possit.
Tertia, ut per aliud probari & explicari
non valeat. *Quarta*, ut per ipsum cætera
omnia demonstrantur & explicitentur.
Istæ omnes conditiones fortè nulli
propositioni à nobis excogitabili per-
fectè & simul convenire possunt; illa
tamen quæ plures habebit, primum
nostrum principum reputabitur: si-
cuit, v. g. si esset aliquis Orator ita
perfectus, ut perfectior humanitatis

Eij

non videretur possibilis; sanè dicere-
tur primus Orator, quamvis forsitan
ipsi deesset aliqua è conditionibus,
quas Cicero in Oratore perfecto re-
quirit: quia idem Oratoris perfecti
Tullius, sapientis Zeno, præstantissi-
mæ Republicæ Plato eftormarunt,
non tam relixerunt ad id quod huma-
nitùs fieri non poterat, quām ad
id quod in se perfectius poterat exco-
gitari.

*Hec
princi-
pia non
sunt
primi
ens est
ens.*

*Ens est
id quod
est.*

*Ens est
unum
verum
&c.*

*Deus
est.*

*Quan-
diu ali-
quid est
necessa
re esse..*

quidquid est quandiu est, necesse est
esse, quia impossibile est ipsum
simul esse & non esse. A quibusdam
referuntur propositiones istæ Logi-
cæ, de nullo simul vera est affir-
matio & negatio: de quolibet vera
est affirmatio vel negatio: sed nec
terminis universalioribus constant: nec
sunt indemonstrabiles. Prima enim
probatur, per impossibile est idem si-
mul esse & non esse; secunda, per ne-
cessitate est quodlibet esse vel non esse.
Tria igitur principia supersunt nobis
de quibus potest controversia esse.
1. est Aristotelis. 2. Aliorum Mo-
dernorum. 3. Cartesii.

*De nul-
lo simul
vera est
affir-
matio
& nega-
tio, de
quoli-
bet ul-
terutra
vera est.*

Notand. 3. varias esse in assignando
primo principio sententias: aliqui
volunt primum principium esse istud
ens est ens: sed tantum abest ut pri-
mi principii rationem habere possit;
quin immo est propositio identica &
nugatoria, cuiusmodi de subiectis qui
buscumque infinitæ formari possunt
idem de eodem enunciando, ut *sub-
stantia est substantia*, *Petrus est Pe-
trus*. Alii afferunt propositionem il-
lam, *ens est id quod est*: verum licet
haec propositio sit forte primum prin-
cipium in genere ostensivo, non ta-
men in genere demonstrationis per
impossibile, quia conclusiones quæ
ex illa inferuntur ulterius demonstra-
ri possunt per reductionem ad incom-
modum: adde, quod illa non uni-
versaliter satis inservit ad alias pro-
bandas & explicandas. Alii inducunt
istam, *ens est unum, verum, bonum;*
verum multò minus quām præcedens
rationem primi principii sibi vindicat,
tum propter allatas rationes; tum,
quia aliquatenus probari & explica-
ri potest per definitionem entis qua-
liscumque sit. Alii istud statuunt
primum principium *Deus est*: sed
est propositio particularis, & ex
qua aliæ multæ deduci nequeunt.
Alii hoc adducunt axioma, *quidquid
est quandiu est, necesse est esse*. Verū
probari potest per illud *impossibile est
est esse*; idem simul esse & non esse; ideo enim

Aristotelii igitur primum prin-
cipium fuit, *impossibile est idem simul
esse & non esse*; alii autem Recentio-
res pro primo principio statuunt,
necessitate est quodlibet esse vel non esse;
quod uixit cum præcedenti non
coincidit; nam si attentiū hæ duæ
propositiones examinentur, compre-
hendit primam significare, quod
nihil potest de duobus extremis istius
contradictionis participare, id est,
nihil simul esse posse ens & non ens:
secundam vero significare, quod ni-
hil esse potest, quin cadat sub alter-
utro istorum extremitum, id est,
quod non sit ens vel non ens: pri-
num igitur principium medium om-
ne per participationem, secundum
vero medium per negationem extre-
morum excludit, quæ sane longè di-
versa sunt.

*Quod-
libet est
vel non
est.*

Cartesius rejectis prædictis & aliis
principiis, novum sibi summò labore
comparavit, maximòque apparatu
constituit, Scilicet *Ego cogito, ergo
sum*; quod invento principio se supra
punctum immobile Archimedis posi-
tum esse iactitat, ex quo rotum or-
bem mouere & universam rerum na-
turam mutare possit. At quām inane

*Ego co-
gito er-
go sum.*

sit hoc ipsius commentum, demonstrabit.

CONCLUSIO I.

Ista propositio, Ego cogito, ergo sum, primum cognitionum nostrorum principium esse non potest.

Pri-
mum
princi-
cipium
Carte-
fianum
non est
simplex. *Probatur 1.* Primum principium debet esse propositio per se nota; sed ista propositio Cartesii non est per se nota. *Probo.* Propositio per se nota constare debet terminis immediate & necessariò inter se connexis, quorum convenientia ex clara & distincta ipsorum apprehensione statim appareat; sed ista propositio non constat hujusmodi terminis, quia non est simplex sed discursiva; ita ut duo extrema illius non uniantur, nisi per medium, ut patet, ergo &c.

Nec reponere juvat, hanc solam propositionem *ego cogito esse primum principium*, hoc enim falsum esse convincitur ex ipsamet consequentia; scilicet *ergo sum*, eò quod sit prius me esse quam cogitare, ac proinde cogitatio non potest efficere primum principium quo demonstretur existentia. *Deinde;* prius est existentiam meam cognoscere quam cogitationem meam; quia concipio me existere per actum directum; me vero cognoscere tantum per actum reflexum intelligo, actus autem directus prior est reflexo, ut omnibus nowm est. *Insuper;* eo ipso quod concipio me cognoscere, suppono me existere; ergo ex cogitatione mea tanquam à principio omnium cognitionum non rectè colligo me existere. Verum apertius.

Neque
prius a-
llius.

Probatur 2. Illud non est principium omnis nostrae cognitionis quod aliquam cognitionem supponit; sed actus ille reflexus, quod concipio me cogitare, supponit aliquam cognitionem;

nem; quia cum cogito, aliquid cogito, ac proinde cognitio illius quod cogito, prior est cognitione reflexâ cognitionis meæ; ergo &c. *Praeterea:* Illud principium germanum censeri non potest, quod formaliter includit id ipsum, quod ex ipso infertur, conclusio enim contineri non debet in praemissis; alias non fieret argumentatio ab uno ad aliud, sed inutilis ejusdem repetitio; sed istud principium includit id ipsum quod infert: quid est enim ego cogito, nisi ego sum cogitans? Quid significat *sum cogitans*, nisi meam existentiam adjunctò modò accidentalì, scilicet cognitione actuali: quid ergo aliud infertur per *ergo sum*, nisi existentia ab existentia; existentia scilicet absolute sumpta ab existentia modificata.

Prob. 3. & principaliter. Primum principium tale esse debet, ut ex ipso omnia alia principia pendeant, & omnes demonstrationes & cognitiones nostræ in ipsum ultimam resolvi possint quod evidentiā suam & certitudinem ab eo accipiāt: sed nulla est principii Cartesiani cū ceteris principiis & notiōnibus nostris connexio; nec necesse est, ut advertam me existere, ut possem intelligere bis duo esse quatuor; imò cum concipio quod existam, non statim concipio quid ego sum; & cognition illa parvam aut nūl juvat ad detegendam naturam, proprietates & alia quæ in me sunt: ergo multò minùs ad veritatem eorum; quæ extra me sunt indagandam aliquid proderit.

Dicit Cartesius. Illud est primum omnium principium, de quo is certus esset, qui vel cetera omnia falsa supponeret, at ita est de praefato principio: singat enim aliquis, quod ea omnia quæ huc usque certa erunt, dexter habuit, ea insuper quæ suis

Nee a-
llorum
demonstrati-
vum.

oculis videt esse falsa, dubitet se habere manus, caput, &c. numquām tamen negare aut dubitare poterit se esse: sed enim ipso, quō finget se ab omnibus falli, illud saltem animadverteret se esse qui fallitur, & quod nisi esset non falleretur.

Inepta
Cartesii
de rebus
omnibus
dubitatio.

1. Respondeo suppositionem, quā hęc ratiocinatio nititur, esse non modò invenire, sed ineptam; quis enim mensis suę compos finget se forsitan dormire, forsitan non videre, dum cælum & terram intuetur se fortè decipi. Ad quid tam aliena tamque insolita fictio: numquid ut sciām me esse qui cogito, cætora ignorare necessitatem est? Ad hoc mihi inducendum in animum, oportet seriò dubitare non solum de rebus materialibus, quae sensibus aperte sunt expositæ, non solum de primis ac notissimis scientiarum principiis, non solum de rebus divinitus revelatis, sed etiam de ipsa mea existentia, quid absurdum magis & hocum ex cogitari poterat.

Instat Cartesius. Exuenda sunt præjudicia, & veritatem inquirentem de omnibus dubitandum est; nec aliam esse cognitiones certas acquirendi viam, quam falsa cuncta supponere; donec tandem aliquid appareat, quod falsum esse non possit. Verum quis æquus rerum arbitrator judicabit rationi consentaneum esse, latentis veritatis perscrutacionem relinquere, ut patenti tenebras offundamus: rerum dubiarum examen abjecere, ut certas in dubium revocemus; à rebus veris intellectum averte, ut ipsum vanis suppositionibus addicamus: hoc enim non esset exuere falsa præjudicia vera scientiarum inimicas, sed in pessimum omnium præjudicium non minus à Fide quam à scientia alienum ruere;

hoc non est incipere esse Philosophum, ut prætendit Cartesius, sed desinere esse rationalem & Christianum; hoc non est indelectibilem scientiarum perfectarum viam inire, sed in fatalem & insuperabilem scepticismum declinare.

Ceterum hęc etiam hypothesi de rerum omnium falsitate prætermisā, altera in argumento Cartesii suppositione deprehenditur, quæ absolutè non est vera, scilicet illud esse primum principium omnium nostrorum cognitionum, quod in hypothesi quod omnia falsa essent verum adhuc videtur, ad rationem enim primi principii non sufficit, ut primò & certò cognoscatur; sed insuper requiritur, ut in aliorum cognitionem inducat; non est enim causa aut principium sine aliquo effectu actuali vel possibili: sed ab ista propositione, *Ego cogito, ergo sum*, aliæ nostræ cognitiones non pendent tanquam à principio, per quod veræ demonstrantur, ut dictum est. Ergo, &c.

CONCLUSIO II.

Primum & omnium firmissimum principium complexum Metaphysica, est hoc: IMPOSSIBILE EST IDEM SIMIL ESSE ET NON ESSE. Hęc est Aristotelis 4. Metaphy. cap. 3. 4. & 5. & Doctoris Subtilis ibidem, & quæst. 3. ejusdem libri. Patet conclusionis veritas, hoc enim principium complectitur conditiones, quas ad primum principium desiderat ibidem Arist. Primam quidem; constat enim terminis communissimis, nempe esse & non esse; ac proinde est universalissimum. Secundam partem: est enim omnium evidenterissima contradictione idem esse & non esse,

Impo-
sibile est
&c.
habet
condi-
tiones
ad pri-
mm
princi-
pium
deside-
randas.

nec ullus est qui hoc fieri posse sibi in mentem inducat. Habet quoque tertiam; nullum enim est aliud, quod probari possit, vel quod indigeat ut explicetur. Ultima tandem ipsi non deest: omnes enim serè demonstrationes ab eo ultimam suam certitudinem & evidentiam per reductionem ad impossibile mutuantur; nec aliud est principium, quod tam frequenter, tamque utiliter usurpetur. Ergo æquissime inter alia principia primum constituitur. Primum quidem; quia fieri nequit, ut quisquam sibi persuadeat idem esse posse, & non esse simul; cum nulla sit evidentior contradic̄tio. Cum autem propositionis constet terminis auctoribus, aut generalibus; inde patet ipsum habere secundam & tertiam conditionem.

Dices 1. Propositionis absolute prior est modali & affirmativa, prior est negativa: sed hoc principium est propositionis modalis & negativa. Ergo aliud est prius.

Distinguo minorem: Principium hoc est negativum & modale in ratione propositionis & secundum terminos, *Concedo*: in ratione principii & secundum vim illativam, *Nego*. Licet enim omne principium complexum sit propositionis; tamen aliter colligenda est primitas propositionis & aliter primitas principii: Nam primitas principii colligitur ex tribus supra positis conditionibus: primitas vero propositionis colligitur ex eo quod non sit negans, sed affirmans; non modalis, sed absolute; non composita, sed simplex.

Unde Doctor lib. 4. Metaphys. q. 3. n. 5. dicit hoc principium esse realiter & formaliter affirmativum: nam, inquit, sicut ista propositionis *Non impossibile est hominem currere* æquivalent huic; *possibile est hominem*

currere; ita hæc propositio *impossibile est idem simul esse & non esse*, æquivalent huic; *Neceſſe est idem non simul esse & non esse*.

Dices 2. Illud principium absolute primum censeri debet, quod cum in ratione propositionis sit prius alii, etiam in ratione principii nullum habet prius: atqui principium istud *quodlibet est vel non est*, non solum in ratione propositionis primas tenet, quia est propositionis absolute & affirmativa; sed etiam in ratione principii, quia non datur aliud prius, quod possit demonstrari; immo universalius est hoc principio *impossibile est idem simul esse & non esse*; quia excludit omne medium inter hæc contradictoria *esse & non esse*: si enim quodlibet est vel non est, nihil simul esse poterit ens & non ens; nihil quoque quod non sit vel ens vel non ens; veritas enim propositionis disjunctivæ non potest cadere, nisi sub alterutram disjunctionis partem.

Confirmatur. Illud non est primum principium, quod cætera demonstrari non possunt: sed per primum Aristotelis principium cætera demonstrari non possunt: supponamus enim pertinacem aliquem negare istud principium, *quodlibet est vel non est*, convinci non potest per aliud, scilicet *impossibile est idem simul esse & non esse*: sicut enim ex eo quod aliquid non est album simul & nigrum, non recte inferretur illud esse album vel nigrum; alias Angelus deberet esse album vel niger, quia non est album simul & niger. Ita ex eo quod aliquid non sit ens simul & non ens, non sequitur quodlibet esse, vel non esse ens, sed hoc evidens est ex terminis, nec aliò principio probari potest.

Respondeo illud principium ex

Hoc principium est affirmativum

vi disjunctionis & directè non exclu-
dere medium per participationem ;
quia licet sufficiat ad veritatem pro-
positionis disjunctivæ alterutram par-
tem verificari de subjecto ; non re-
pugnat tamen utramque ipsi conve-
nire, dum enim una pars affirma-
matur, altera non negatur. *Exempli*
causâ, Deus, *Levit.* 2. præcipit,
Qui male dixerit patri aut matrî,
morte moriatur : ille qui utrique
malediceret hâc poenâ non minus
esset plectendus.

Sed ad summum illud principium
indirectè & illativè exclusionem me-
dii per participationem : sed qua-
tenus hanc posteriorē dicit exclu-
sionem, demonstratur per hanc re-
ductionem ad impossibile, *impossi-
bile est idem simul esse & non esse*,
cùm enim hæc impossibilitas sit
omnium maxima & evidentissima,
nihil censetur apertè satis demonstra-
tum, donec veniatur ad illud prin-
cipium, quod terminus est omnis
resolutionis, quatenus verò principi-
um supra allatum significat exclusio-
nem medii per negationem extre-
morum, reverà non habet quidem
aliud quô demonstretur ; nihilominus
tamen assignatum à nobis prin-
cipium censetur ipso prius. *Primò*,
quia est notius, repugnantia enim
extremorum sibi invicem contradic-
centium manifestè magis relucet,
quā eorum immediatio, quæ ali-
quā indiget expositione. *Secundo*,
quia repugnantia extremorum est
prior naturaliter, utpotè communior;
convenit enim contrariis & opposi-
tis quæ inter se pugnant, & tamen
admittunt medium ; at solis contra-
dictoriis medium non habere prop-
rium est.

*Ad confirmationem fateor om-
nia principia in illud impossibile est*

idem simul esse & non esse, non re-
solvi adhuc tamen censeri primum
respectu aliorum, quia aliis notiūs
irrefragabilius, & universalius est
in ratione principii; etenim plures de-
monstrations in ipsum quām in quod-
libet aliud resolvuntur, ut docet expe-
rientialia, quæ in disputationibus ad
usum illud sèpius reducit.

Urgebis. Saltē principium illud
est cæteris prius, quod expreſſè ne-
gat omne medium sive participatio-
nis sive exclusionis extremorum : sed
istud *inter ens & non ens*, *nullum*
datur medium, tale est ergo, &c.

Respondeo istud principium non
constare terminis æquè notis & uni-
versalibus, ac alia duo supra allata;
primum autem principium constare
debet terminis notissimis & com-
muniſſimis. *Deinde* illa propositiō
*Inter ens & non ens non datur me-
dium*, confusè tantum & voce tenus
continet alia duo principia ; sicut
terminus æquivocus continet tantum
confusè & imperfèctè sua æquivocata :
unde cùm *medium*, ut sic, sit æquivoca-
tum respectu mediī per exclusio-
nem & mediī per participationem,
quæ duo media nihil habent com-
mune, nisi nomen ut patet, istud
principium declarari debet per alia
duo ; quia de æquivoco antequām
dividatur, & sumatur determinatè
pro aliquo ex suis significatis, nihil
certò enunciari potest ; ut cùm dici-
tur, *Nulus canis est incorruptibilis* : vox *canis* sumi non potest æqui-
vocè pro cœlesti & terrestri, sed
uniōce pro terrestri : quotiescum-
que autem enunciatur aliquid de
termino æquivoco sine alia determi-
natione, terminus æquivocus sumitur
pro principali & communiori suo
significato ; unde hoc principium,
*Inter ens & non ens non datur me-
dium*

dium, æquivalebit tantum alterutri, & non utrique principio suprà assignato. Porrò primum principium non debet esse æquivocum.

Dices 3. Certitudo hujus principii pendet à certitudine hujus, *(Impos-*
sibile est duo contradictionia esse simul
vera. Item, sic potest naturaliter demonstrari, quod naturali lumine est notissimum, illud est certissimum: sed hoc principium est eiusmodi. Ergo, &c.

Respondeo ad 1. negando antec. Ex eo enim duo contradictionia non possunt esse simul vera, quia impossibile est idem simul esse & non esse.

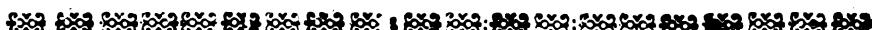
Ad secundum: Sic dico quidem explicari modum quò tale principium cognoscitur; non autem probari per aliquid notius, evidentius, & certius.

Nec refert quòd teste eodem Arist. ibidem, Heraclitus & alii idem simul esse & non esse posse, censuerint. Dico enim eos in ea fuisse sententia ore tenus: aut ex studio con-

tentionis; aut quia non poterant refellere objecta adversus istud principium sophismata.

Non inficior tamen istud principium probari posse per incommoda sicut istud probat ibidem Arist. Se nequit demonstrativè probari, ne per aliquid ipso prius aut notius declarari.

Si quis autem hoc principium negaret, duobus modis posset ad illud admittendum cogi, ratione videlicet aut sensu. Vcl enim respondebit aliquid & concedet, vel non. Si nihil respondeat, abjiciendus erit ut equus & mulus quibus non est intellectus: si respondeat vel concedet veritatem hujus principii vel illam negabit pertinaciter. Si concedat, habes intentum: si neget tandem (inquit Doctor Subtilis in 1. d. 39.) erit verbibus aut igne cruciandus, quādiu fassus fuerit non idem esse comburi & non comburi, plagis affici & non affici.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Proprietatibus Entis.

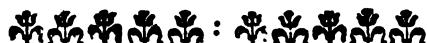
 Ns, ut sic quibusdam datur proprietatibus, nemo qui Aristotelem ponderaverit, ibit inficias: iste siquidem initio quarti l. Meth. afferit Metaphysicam versari circa ens ut sic, & ea quæ per se ei insunt; quibus ultimis verbis proprietates intelligit ab ente nullō mediō profluentes, ut omnes (paucis demptis) Philosophi unà cum Doctore Subili ibidem, commentantur. Has autem proprietates *Metaphysica.*

tates duos in ordines communiter distribuunt Philosophi, quorum primus *Incomplexas & simplices*, unico scilicet vocabulo expressas: secundus *Complexas & compositas* amplectitur. Prioris ordinis sunt *Unitas, Veritas & Bonitas*, quæ singulæ omni prosus enti convenient. Posterioris ordinis sunt *Identitas & Distinctio, Necessitas & Contingentia, Actus & Potentia*, quarum alterutra omni enti competit; nam quodlibet ens

E.

38 DE PROPRIETATIBUS INCOMPLEXIS.

est idem aut distinctum, necessarium aut contingens. Has autem omnes proprietates ut evidenti cum ordine & clarâ methodo expendamus, præsentem Disputationem in duo capita varias in sectiones distribuenda; dividemus.

CAPUT PRIMUM.

De proprietatibus incomplexis Entis.

Statui-
tur
ordo in-
ter pro-
prietate-
s et entis

DTIAMSI præfatae entis incomplexæ proprietates &que immediate ab ipso profluant & orientur; hunc tamen inter se ordinem servare videntur, ut unitas prima, veritas secunda, & bonitas tertia statuatur. Cùm enim absoluta priora sint respectivis; & inter relativa, ea quæ dicunt ordinem ad intellectum, præcedant ea quæ voluntatem respiciunt: idcirco unitas ens absolute afficiens, primum locum obtinet; veritas intellectum concernens, secundum; & bonitas voluntatem respiciens tertium inter Entis proprietates locum sortitur.

Triplex proprietas entis. Noster autem Alensis irrefragabilis Doctor 1. parte. q. 13. membro 2. colligit hunc ordinem triplici ex iunctive capite, nimirum ex triplici consideratione entis. 1. In se. 2. Per ordinem ad divinam causam. 3. Per respectum ad animam. Primo modò, esse rerum considerari potest vel ut est indivisum in se, & sic est *unum*: vel ut distinctum & divisum ab aliis, & sic est *verum*: quia, inquit, *verum est id quod res habet discerni*; vel secundum ordinem & convenientiam quam habet cum aliis, & sic

est *bonum*; nam ut ait, *bonum est id quod res habet ordinari*.

Secundò modò: Si consideretur per ordinem ad causam divinam, cùm illa habeat rationem causæ efficientis, exemplaris & finalis, quæ triplex causalitas, licet sit indivisim communis tribus Divinis Personis, tamen divisim; efficiens approprietut Patri, exemplaris Filio, & finalis Spiritui-Sancto; hinc fit ut esse creaturarum, quatenus habet conformitatem ad primam causam efficientem, est *unum*, quia illa est una: ut ad causam exemplarem, est *verum*; quia causa divina exemplaris est prima & essentialis regula veritatis; ut ad finalē, est *bonum*: causa enim divina ut finalis est summa bonitas; unde inclinatio & ordinatio creaturez ad summam bonitatem, est illius bonitas.

Tertiò: Si consideretur per ordinem ad animam; ita comparatur, vel ut res ordinentur in memoria, vel ut percipiuntur ab intellectu, vel ut diligentur à voluntate: *Unum* concernit memoriam, quæ res servat, & ut facilius servet, eas veluti adunat: *Verum* est objectum, quod percipitur ab intellectu; *Bonum* autem amatur & approbatur à voluntate. Unde triplex hæc est statuenda entium omnium proprietas.

SECTIO PRIMA.

De unitate Entis.

TRIPLEX communiter à Metaphysicis statuitur unitas, scilicet unitas transcendentalis, formalis & individualis.

Triplex est unitas generalis. Prima est à qua omne ens habet quod sit indivisum in se. Secunda est, quā naturae communes pluribus sunt intrinsecè in suis inferioribus indivisiæ : Tertia est, quā natura singularis est tam intrinsecè indivisibilis in plura inferiora. Prima competit omni enti ; secunda omni naturæ universalis, & tertia omni naturæ singulari congruit. Jam satis superque actum est in Logicis de unitate formalis & individuali : nunc solùm de transcendentali agendum est.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & qualis sit unitas transcendentalis.

 A M probavimus ens esse unum ; h̄c determinandum est quid & qualis sit illa unitas, à qua unum dicitur. An scilicet aliqua formalitas positiva ipsi superaddita ; an verò sola privatio aut negatio divisibilitatis ; quæ ut evidenter resolvantur,

Notandum 1. cum Doctore in Comm. l. 3. Metap. n. 76. Unum esse duplex : Primum quod est proprietas entis cum ipso convertibilis ; aliud quod est principium numeri. Itud omni prorsus enti ; hoc solis individuis præcisè congruit : de priori h̄c agimus, non de posteriori. Observat autem ibidem Doctor, quod cùm Platonici non distinguerent inter unum quod convertitur cum ente, & illud quod est principium numeri ; ideo cùm dicerent unum esse rei cuiuslibet essentiam , consequenter affirmabant rerum essentias componi ex unitatibus.

Notandum 2. Unitatem transcen-

dentalem importare duplēm negationem divisionis : Prima negat divisionem entis in seipso ; secunda negat divisionem ejusdem à seipso. Prima dicitur indivisio in se, secunda dicitur divisio à quolibet alio, seu non identitas cum alio. Prima ex *Vitas* cludit pluralitatem partium aut rea. *trascen-*
dentalis quod in se est con-
ceptus simplicissimus : secunda ex *import-*
at du- cludit ab ipso non ens , seu omne plicem
excogitabile quod non est ens forma- *negatio-*
liter, ut indicat Doctor in Comm. *nem.*

1. 4. Meth. n. 15.

CONCLUSIO I.

UNITAS TRANSCENDENTALIS EST *Individuatio entis à se, & divisio ejus.* *Vitas* *Unitas à quocumque alio.* H̄c est com-
tatus
munitus, &c.

Probatur. Illa unitatis descriptio est legitima, à quā ens ut sic, & quodlibet ejus inferius habet quod sit unum : atqui omne illud quod est indivisum à se , & divisum à quolibet alio, est unum ens ; & quod non est taliter indivisum & divisum , non est unum : Ergo, &c. sed ad evidenter hujus descriptionis notitiam ,

Adverte 1. Illud dici indivisum in se , quod vel includit unionem sua- *Quid*
rum partium, sic Petrus dicitur unus *signifi-*
cet in-
homo ; vel plurium formalitatum *divisionis*
identitatem, sic Deus dicitur unus ; *Entis*
vel sui conceptus indivisibilitatem, *in se.*
sic ens dicitur unum, quia est conceptus simpliciter simplex, irresoluibilis in plures conceptus , ex quibus componatur ; nulla enim habet principia tqi ut diximus.

Si dixeris ens continere omnia sua inferiora, distinguam ; ens continet

Fij

sua inferiora potestate, & quatenus est quid superius: *Concedo*: contineat actu, quasi ex eis componatur,
Nego: Per λ autem *indivisum*, non excluditur continentia potentialis plurium, sed actualis.

Et ejusdem dividitur 2. vocabula *divisum* à quolibet alio, non esse de essentia univiso à tatis transcendentalis, nec ad illius quoltibet alio. à Philosophis addita sunt ad exprimentiam unitatem particularem aliquorum entium, quae ut separata, sunt unum ens; unita vero non sunt unum ens, sed partes entis dicuntur, licet semper habeant unitatem transcendentalem. Talis est unitas

Quam sit unitas partium homogenearum, v. g. aquæ, vini, &c. gutta enim aquæ separata à reliqua aqua, dicitur una aqua; unita vero non dicitur amplius una aqua, sed pars aquæ; licet illa gutta mixta retineat semper suam unitatem transcendentalem inseparabilem à ratione entis quam conservat; sive enim sit separata, sive mixta, semper est ens, ac consequenter unum ens.

CONCLUSIO II.

Unitas est formalitas positiva entis superaddita. Hæc est Doc-

Vunità Transcen-
talis est quid positi-
vum. totis l. 4. Meth. q. 2. n. 13. Colligi-
 tur ex Aristotele qui l. 4. Meth. c. 2.
 assit ens & unum habere eandem
 naturam, easdem species & propri-
 tates: sed natura, species & proprie-
 tes entis sunt quid positivum: Ergo
 similiter unum est quid positivum.

Probatur insuper. Ratio realis posi-
 tiva debet habere proprietates reales
 & positivas: sed ens ut sic, est ratio
 realis positiva; Ergo illius proprie-
 ties debent esse reales & positivas.

Subsumo, atqui unitas est proprietas entis: ergo debet esse ratio posi-
 tiva.

Deinde. Omnis repugnantia ali-
 cui incxitens, necessariò importat
 aliquid positivum ex quo sequitur,
 ut probat Doctor in 2. d. 3. q. 2. n. 2.
 sed unitas transcendentalis est indi-
 visio ipsius entis, seu repugnatio quam
 habet ens quodlibet, ut constet par-
 tibus realiter separatis, aut nullam
 unionem ad invicem habentibus;
 Ergo unitas transcendentalis necessariò
 importat aliquid positivum in
 ente in quo consistit talis repugnan-
 tia. *Major constat*; repugnantia enim
 est alicujus repugnantia, non alicujus
 negativi: Ergo alicujus positivi.

Confirmatur ex eodem Doctore ibidem n. 3. Nulla imperfætio re-
 pugnat alicui, nisi propter aliquid
 positivum in eo; quia nulla imper-
 fætio repugnat alicui, nisi propter ali-
 quam perfectionem que est aliquid
 positivum & unitas positiva: sed
 dividi est quædam imperfætio, & ideo
 non potest competere natura divina.
 Ergo divisio quæ repugnat enti ratione
 unitatis, supponit ipsam unitatem
 tanquam aliquid positivum.

Confirmatur interdum. Omnia at-
 tributa divina sunt perfectiones rea-
 les & positivæ; sed unitas est attri-
 butum divinum, ergo est quid posi-
 tivum.

Replicant Thomistæ, unitatem non temper dicere perfectionem, nec divisionem aut pluralitatem esse im-
 perfectionem; alioquin Trinitas Per-
 sonarum in divinis esset imperfætio.

Contra. Unitas & multitudine op-
 ponuntur: Ergo unitas quæ destruit unitas
 multitudinem imperfectam, est semper per-
 fecta: sed unitas naturæ divinæ est
 destruit & tollit pluralitatem Deorum, que tol-
 quæ esset imperfecta; Ergo illa unitas multi-

DE PROPRIETATIBUS ENTIS. 41.

est perfectissima & consequenter aliquid positivum.

Ad allatum exemplum fateor non omnem huiusmodin revera imperfectionem esse, sed eam solum quæ opponitur unitati cuiuslibet entis, quæque oritur ex divisione partium aliquod ens constituentium, & ex destructione illius compositi. Cum enim unitas entis sit indivisio entis in se, pluralitas huic unitati opposita, est divisio entis in se, quæ divisio est imperfecta quia distruit compositum, quod est perfectius suis partibus seorsim sumptis. Jam vero pluralitas Personarum non est divisio partium aliquod ens, vel aliquam unam personam constituentium; sed est numerus trium Personarum, quarum unaquæque una est; nec dicit ordinem ad aliam constituendam per modum partis. Sicut igitur multitudo hominum non dicit reduplicativè; ut est multitudo, aliquam imperfectionem, quia non opponitur unitati alicujus entis; nullum enim ens ex omnibus hominibus componi potest; insuper quia non impedit quominus quilibet homo sit prefectè unus; ita pluralitas Personarum cum unitati entis non opponatur, nec unitatem cuiusque personæ solvat, non est imperfecta: Ideo autem pluralitas Deorum esset imperfecta, quia fieret divisio perfectionum constituentium unum Deum.

Igitur advertendum est, quod aliud est esse unum, aliud esse solum: Unde sicut in Deo est perfectio quod sit unus & solus ratione suæ infinitatis; ita civilibet Personæ Divinae est perfectio, quod sit una: sed non esset perfectio quod esset sola; quia Personarum pluralitas non tollit infinitatem cuiusvis Personæ,

eo quod habeant unam eamdem que individuam essentiam, easdem que omnino perfectiones indivisibilis. Ex quibus satis superque constat unitatem Dei esse perfectionem, ac per consequens quid positivum.

Prabarur insuper conclusio, hoc ratiocinio nostri Alensis, quod demonstrat unitatem designare rerum existitatem, & divisionem rerum importare earum non esse, siveque ratiocinatur. Essentia cuiuslibet rei, vel est simplex vel composita: Si simplex est, necessario est una, simplicitas enim est quædam rerum unitas: Si composita, constat principiis unitis, quando enim principia sunt unitas: Hinc apparet quod unum & indivisibile respicit esse rei, divisible, vero non esse rei respicit; ac proinde indivisibile dicit rei positivem, divisibile autem dicit rei negationem.

Dices r. Unitas dicitur indivisio entis in se: sed indivisio est quid negativum, est enim mens negatio divisionis; Ergo unitas est aliquid negativum:

Distinguo majorem. Unitas dicitur indivisio, ita ut sit formaliter tantum negatio divisionis, nego: ita ut formaliter sit aliquid positivum ex quo consequatur illa negatio divisionis, concedo: licet enim haec unitas exprimatur, nomine negativo, non tam indè sequitur ipsam esse quid merè negativum; alias infinitum, incorruptum, invariabile, irrationaliter negatio.

Licet unitas definita tur per nem non tam men est formaliter negatio.

Idcirco autem (nequit Alensis) unum per indivisibile exprimimus; quia cum unum sit ignotius nobis quam multitudine & indivisibile, quam divisibile, idcirco unum exprimimus per negationem & privationem. Sicut à pari licet incorporeum magis dicat aliquid positivum quam corporatum, quia res incorporeæ habent esse magis firmatum & invariabile: attamen quia corporalia sunt nobis magis nota quam incorporalia, ideo nominamus ista per nonen positivum, illa autem per negationem.

Dices 2. Omnis formalitas positiva est ens formaliter: Ergo si unitas esset quid. positivum, adderet eos supra ens, quod est nugatorium.

Unitas est Ens qualificativa. Omnis formalitas positiva est ens, vel quidditativum vel qualificativum; Concedo: est ens unum; quidditativum solum, Nego. Ad non verum consequentiam dico, unitatem adderet quid. supra ens aliquid qualificativum; quia est proprietas qualificans ens in se, sicut risibile qualificat hominem.

Dices 3. Seclusa per impossibile vel possibile, unitate ab ente, ens esset vel indivisum vel divisum: si primum, esset unum scilicet, & consequenter frustanea esset illa formalitas positiva: si secundum, ergo non esset ex natura sua conceptus simplissimus.

Pratisa ab ente non formaliter. Respondeo in hac hypothesi, ens unitate nec fore unum formaliter nec diversum formaliter; non foret unum quia careret unitate à qua tale denominaretur; non etiam divisum, quia careret partibus constituentibus: sed taliter; esset unum radicaliter, seu radix à qua profueret unitas; proprietates enim ab essentiis profluunt. Sicut à pari: homo secluso risibili, nec esset risibilis formaliter, nec hinnibilis, sed tantum risibilis radicaliter.

QUÆSTIO SECUNDA.

An & quid suppositum addat supra naturam individualem.

 *U*m suppositum aliquid infra unitatem individualem involvat, quæ est omnium unitatum maxima, ut demonstratum est in Logica; idcirco ordini doctrinæ consulens, gravissimam illâ inter Philosophos de supposito controversiam hâc examinandam propono; cujus ut implicatas ambages fide & ratione ducibus secu-rius penetrremus;

Notandum 1. Sequentia vocabula; *individualium*, *singulare*, *substantia* *quidificata*, *suppositum* & *persona*, *secundum* magis & minus invicem tantum discrepare: *Individualium* enim & *singulare*, omni prorsus naturæ singulare, tunc substantiali, cùm accidentalis; *Substantia prima* & *suppositivum*, omni prorsus naturæ substantiali singulare, tunc materiali, cum intellectuali; *Persona* autem subli nature, substantiali intellectui singulari congruit; ita ut omnis persona sit suppositum, & omne suppositum sit individualium: sed omne individualium non est suppositum, nec omne suppositum est persona, licet utrumque indiscriminatim saepius usurpetur.

Notandum 2. subsistentiam seu existentiam per se, distingui posse duplè, unam quæ dicit oppositum existendi in alio tanquam in subjecto inhesionis; & hæc omni prorsus substantiali tam primæ quam secundæ convenit aliam quæ dicit oppositum existendi in alio sicut pars est in toto: *Duplex est subsistenteia alia substantialis; altera personalis*

& hæc soli substantiæ primæ compleæ congruit, & eundem cum suppositalitate sensum obtinet. Sic autem accepta subsistentia ab idiomate græco *hypostasis* vocatur; licet enim vocabulū *hypostasis* juxta primariam sui significationem, substantiam designaret, ut ex pluribus sanctis Patribus probat Vasquez in *s. p. disp. 134. c. 3.* tamen idem cum supposito, si substantiæ non intellectuali; & idem cum persona, si intellectuali tribuantur, significare Ecclesiæ usus & aliorum sanctorum Patrum auctoritas jam obtinuit, ut notat ibidem Vasquez.

Notand. 3. Tria hæc iterum esse distingueda, vide dicet naturam suppositi, putà humanitatem suppositalitatem ipsam seu personalitatem; & suppositum seu personam, quæ est concretum ex utraque. De suppositalitate solum hæc inquirimus, an individualitatæ aliquid reale adjiciat. Negat Durandus cum quibusdam aliis: sed affirmant utriusque Doctoris Angelici nempè & Subtilis Discipuli: invicem tamen digladiant. *i. Quidam enim Scotistæ cum omnibus Thomistis sustinent personalitatem esse aliquem modum positivum; alii verò quid mere negativum esse contendunt; quid verius Doctor edocuerit, ut percipiatur:*

Notand. 4. cum eodem in *3. d. 1. q. 1. n. 10.* Personalitatem involvere duplœ incomunicabilitatem oppositam dupli communicabilitati, quæ aliquid est alteri communicabile, scilicet *ut quod & ne quo.* Prima est quæ aliquid alteri communicatum, idem est realiter mirum cum ipso, sic naturæ communes suis *ut quod* inferioribus communicantur: Secunda est quæ aliquid alteri tanquam forma communicatur, licet ab eo realiter distinguatur; sic anima rationalis

communicatur corpori: Suppositum autem negat utramque communicabilitatem.

Notand. 5. cum Doctore in *3. d. 1. q. 1. n. 9.* Quod cum natura non suppositata dicat triplicem communicabilitatem, scilicet vel actualē, qualiter anima mea corpori meo communicatur; vel aptitudinalē, qualem habet anima separata; vel potentiale, quæ aliquid ratione potentiæ obediens, est alicui communicabile, ad quod non habet inclinationem naturalem, sicut albedo (ut sentiunt aliqui) communicari potest Angelo. Suppositum divinum negat hanc triplicem communicabilitatem, humanum verò negat tantum duas priores, ut affirms Doctor ibidem.

Natura non suppositata triplicem dicit communicabilitatem. 3

CONCLUSIO I.

*S*uppositalitas addit aliquid reale individualitati ab eadem realiter distinctum Hæc concl. duas habet partes, quarum;

Probatur 1. pars. Omnis nova denominatio realis, fit ab aliquo reali superaddito: atqui suppositalitas tribuit aliam denominationem naturæ individuali, ab ea quam triduit individualitas: Ergo suppositalitas est quid reale naturæ individuali superadditum. *Major constat;* impliat enim rem aliter denominari quam antea, nisi sit nunc aliter quam erat: nec esse potest aliter, nisi per aliquid sibi additum.

Minor & secunda pars simul probantur. Natura denominari potest, & esse individualis absque eo quod sit, & denominetur suppositum. *Et rea.* *Probatur.* Sacra testatur cœcumener à corum Conciliorum, & SS. Patrum *natura*

auctoritas : Verbum Divinum assumptissimum naturam individualis, non assumptam humanam suppositalitate seu personalitate: Ergo humana natura à Christo Domino assumpta est & denominatur individualis, cùm nec sit, nec dominetur humana persona: ac proinde personalitas humana est quid reale, & realiter à natura humana individuali distinctum.

Replicant aliqui personalitatem humanam non fuisse quidem à Verbo Divino assumptam, quamvis natura humana individualis assumpta fuerit; quia (inquiunt) natura quælibet non dicitur suppositum nec persona, quatenus existit in alio, sed quatenus existit per se.

Contra. Natura humana in Verbo vel caret realiter personalitate humana vel non; si caret, habemus intentionem; si non, ergo habet illam realiter: & sic in Christo Domino duas sunt personalitates, divina scilicet & humana, ac consequenter duas personæ, quod admittere hæreticum est.

Replicant alii suppositum à natura solùm differre in modo significandi, ita ut abstractum solùm *naturam*, v. g. *humanitatem*; concretum verò, v. g. *homo*, personalitatem & naturam simul denotet.

Contra 1. Omne concretum involvit aliquid præter formam abstractam: ergo ab ea non tantum differt in modo significandi. 2. Cùm utraque natura tam divina, quam humana de Christo Domino in concreto æquè verè possit enuntiari; dicitur enim *Christus est Deus*, & *Christus est homo*: sequeretur in Christo duas esse personas, quod afferere hæreticum est.

CONCLUSIO II.

Probabilius est suppositalitatem addere tantum natura individualis duplificem negationem communicabilitatis actualis & apertitudinalis, ut quòd, & ut quòd. Hæc est conformior menti Doctoris: contra plures modernos, qui perperam conantur Doctoris mentem aliam in sententiam detorquere; licet enim utrumque hanc questionem disputet: tamen cum argumenta contra hanc nostram conclusionem allata solvat ibidem, n. 10. quæ verò pro ea militant, insoluta relinquat: haud dubium est ipsum eammet amplecti; ut de facto eam aperte amplectitur, dist. 5. n. 4.

Probatur 1. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla est necessitas a dimitendi aliquam entitatem positivam, à qua natura individualis existens habeat rationem personæ: Ergo, &c. *Minor prob.* Illa entitas ideo esset admittenda; vel ut ab ea natura individualis per se & independenter ab alia subsisteret; vel ut esset fundamentum duplicitis incomunicabilitatis: atqui propter neutrum est admittenda: non propter primum, quia ad id sufficit ratio substantiæ individualis: non etiam propter secundum, quia ista negatio communicabilitatis fundari potest in natura individuali existente, nullo alio superaddito positivo, nec contrarium evincere possunt adversarii: Ergo, &c.

Replicant hunc modum positivum esse necessarium ad tollendam indifferentiā, quam natura individualis haberet ad alienum suppositum.

Contra. Natura quatenus individualis

Natura individualis non habet indifferentiam ad alienum suppositum. Probatur. Natura individualis non respicit alienum suppositum, neque tanquam pars comprehendit, neque tanquam actum & formam, neque tanquam suum complementum, alioquin naturaliter deberet conjungi alteri supposito; & istud suppositum ipsis adveniens, cum ab ea auferret communicabilitatem ad aliud suppositum, auferret ab ea aliquid quod naturaliter exigit. Quæ consequentiae sunt absurdæ.

Replicant iterum naturam individualem (quæ individualis est) esse indifferentem ad aliquod suppositum quocumque illud sit; non scilicet ac materia prima est indifferentis ad omnes prorsus formas etiam ad illam à qua informatur; etiamsi per hanc formam quam habet, ita sit determinata ejus indifferentia, ut cum ipsa repugnet aliam formam habere.

Contra. Ubi non est indifferentia naturalis, ibi non opes est determinativo naturali: sed in natura individuali non est indifferentia naturalis ad plura supposita, ut dictum est: Ergo, &c.

Nec valet allatum exemplum; ideò enim diciimus materiam primam esse indifferentem ad plures formas, quia experientia constat eam esse modò sub hac, modò sub alia forma; nullà autem experientia, immo nec ullà naturali ratione constat naturam singularem esse posse modò sub uno supposito, modò sub alio: Ergo gratis singitur talis indifferentia.

Omissio. Omnia absurdæ, quæ ex adversa sententia colligit Doctor in 3. d. 1. q. 1. n. 6. quæ sunt: *Primò, esset aliqua entitas positiva in natura humana inassumptibilis à Verbo Divino, & consequenter incurabilis;*

Metaphysica.

sicque esset aliquid in nobis, & in beatis non curatum & sanctificatum: Secundò, natura jam assumpta caret illa entitate, & consequenter non esset æquè perfecta, ac alia ejusdem speciei. Tertiò, si natura humana dimitteretur à Verbo, esset individualis & non personata.

Sed urgentiorem instantiam ex eodem ibidem n. 13. sic efformo. Illa entitas positiva, vel esset accidens vel substantia: sed nequit esse accidens; cum, quia in adversiorum mente personalitas est perfectus modus existendi per se, talis autem existentia modus ab accidente non tribuitur: tamen, quia personalitas est ultimum complementum naturæ substantialis (ut faciuntur:) sed ab accidente non habet substantia quod ultimò in ratione substantiae compleatur. Non etiam esset substantia, quia vel esset simplex vel composita; non simplex, quia nec est materia prima, nec forma substantialis, quia natura individualis concipiatur habere materiam & formam antequam personetur. Non etiam composita, quia non faceret unum per se substantiale cum natura individuali.

Replicabunt forsitan nec esse materiali, nec formam; sed aliquem modum substantiali à natura individuali profluentem.

Contra 1. Id gratis dicitur. 2. Non minus foret accidens; relationes enim quæ proficiunt ex fundamentis substantialibus, non minus sunt formæ accidentes. 3. Illa entitas absoluta cum sit realiter à natura individuali distincta, posset saltem divinitus conservari absque illa; & sic foret personalitas absque persona, quod implicat.

Objiciunt Moderni. Divinæ Per-

G

sonalitates sunt quid reale positivum:
Ergo tales esse debent creatæ.

Nego conseq. Non enim est par utrobique ratio; Tum quia personalitatibus divinis realiter Personæ Divinæ constituuntur in suo esse reali ab invicem distincto; creaturæ autem non personalitate, sed differentiâ individuali taliter distinguuntur: Tum quia à divinis ad creatæ non valet consequentia; sapientia enim, v. g. in Deo est substantialis, in creaturis verò est accidentis: Tum denique quia personalitas divina non tantum dicit duplē negationem communicabilitatis: sed etiam dicit repugnantiam ut communicetur alteri personæ; repugnantia autem necessariò infert aliquid positivum.

Vel ut loquitur Doctor, in 3. d. 1. q. 1. n. 10. *Persona Divina non sicutum habet negationem communicationis actualis & apertitudinalis: sed etiam habet repugnantiam ad communicationem*, ut quod & ut quid: *repugnantia autem tales non potest esse nisi per entitatem positivam & ideo sequitur personam istam numquā esse sine tali entitate. Sed persona creata, quia non repugnat ei communicari, cum sit in potentia obedientialis, non est sic incomunicabilis; & ideo non oportet sibi tribuere talē entitatem personalem.*

Vel dico, ideo Personas Divinas constitui per aliquid positivum, quia cùm natura divina ex infinita sua fecunditate sit indivisim in tribus Personis, quæ invicem non distinguuntur, nisi per suas personalitates; hinc sit ut illæ personalitates positivæ esse debeant, ut hanc realem distinctionem efficiant. Secùs autem in creatis; natura enim creata singularis exigit tantum esse in unico supposito; & per seipsum positivè sufficienter dis-

tinguitur à quovis supposito. Hinc personalitas creata unicum habet munus, nimis compere naturam singularem reddendo eam incommunicabilem: Divina autem duplex munus sortitur; complet enim naturam divinam, & personas constituit ac distinguunt.

Infr. Doctor Subtilis ex incommunicabilitate naturæ singularis, infert differentiam singularem esse quid positivum: Ergo ex incommunicabilitate personalitatis inferendum est, eam esse quid positivum.

Nego Doctorem id inferre ex sola incommunicabilitate; sed ex repugnantia quam habet natura individualis ut alteri communicetur per modum universalis. Ratio autem quare repugnantia & non simplex negatio inferat aliquid positivum, est quia negatio proveniens à repugnantia est omnimodè inseparabilis à subjecto, ideoque requirit aliquid in subjecto ratione cuius ab eo nequeat separari; negatio verò simplex, qualis est ea quam dicit personalitas, non est taliter à subjecto inseparabilis, cum de facto separetur in natura humana à Verbo Divino assumpta, idcirco ultra individualitatem nihil requirit positivum, inquit idem, ibidem, n. 17. ad 2.

Urgebis. Persona creata potest terminare alienam naturam, ut probabile suscipiet Doctor ibidem, q. 4. n. 3. sed id fieri non posset si personalitas creata esset mera negatio; alias daretur negatio negationis, quod est ridiculum. Ergo, &c.

Resp. 1. Doctorem id tantum probabile existimasse ex probabilitate sententia nostræ resolutioni contraria, non verò id absolute affirmavisse. Vel aliter neganda est minor; in hac enim hypothesi, persona creata ter-

*Quare
individuum
dicat a-
liquid
positi-
vum,
non ar-
tem per-
sona.*

minaret alienam naturam materialiter secundum aliquid positivum, putat secundum naturam individualem, non verò formaliter & præcisè secundum solam rationem personalitatis.

Obj. 2. Persona Verbi Divini supplet defectum & gerit vices personalitatis humanæ; sed non supplet defectum negationis, quia negatio est nihil; supplere autem nihil non est suppleret, sicut videre nihil, non est videre.

Distingno majorem. Verbum Divinum supplet, &c. quatenus natura humana personata à Verbo & quæ potest obire tua munera, ac si haberet suam propriam personalitatem; *Concedo maj.* quatenus id totum, & tantum habet à Verbo, quod habet à propria personalitate, *Nego maj.* Non enim ab eo habet quod sit absolute incommunicabilis quatenus natura humana est: sed quod sit communicata alteri; nec similiter à sua personalitate constitueretur filius Dei: Ergo non totum, nec tantum habet à personalitate divina, quod haberet ad humana.

Distinguo etiam min. Non supplet nihil, prout nihil opponitur enti reali tam negativo, quam positiu[m] independenter à fictione, *Concedo;* neque enim negatio in qua consistit personalitas est tale nihil: non supplet nihil, prout nihil dicitur aliquid negativum reale independenter à fictione, *Nego;* talis autem est illa negatio in qua consistit personalitas.

Obj. 3. Personalitas est terminus seu complementum substantiaz: sed substantia nequit compleri per negationem: Ergo, &c.

Distinguo. Non potest compleri per negationem tamquam per formam substantiaz advenientem, *Concedo:* tamquam per connotatum,

Nego: sic dies per vesperam compleatur.

Objicies 4. Si personalitas in sola negatione communicabilitatis consistet, sequeretur humanam Christi naturam priùs fuisse affectam propriâ suâ subsistentiâ, quam subsistentiâ Verbi: at consequens est contra mentem & definitionem Concilii Ephesini, damnantis Nestorium Heretarcham, eō quod assisteret duas in Christo personalitates, humanam videlicet & di-

vinam, siveque inter divinam & huminam naturam in Christo esse tantum unionem accidentalem & extrinsecam, non verò intrinsecam & personalem. Ergo, &c. *Probatur antec.* Priùs extitit humana Christi natura, saltem per aliquod instans, quam uniretur Verbo Divino; priùs enim est rem existere, quam uniri: at si personalitas sit tantum negatio existendi in alio; verum erit dicere in illo priori instanti ipsam Christi naturam humanam fuisse personatam, quia habebat negationem existendi in alio; in illo namque priori instanti non erat alteri unita & communicata, ergo habebat veram suam personalitatem, ac proinde verum erit dicere Christum pro aliquo instanti fuisse purum hominem, & beatam Virginem purum hominem genuisse; nec proinde debere Dei Matrem nominari, quæ omnes consequentiae sunt hereticæ.

Nego antec. Humanitas enim Christi priùs tempore non extitit, quam fuerit unita; sicut enim anima rationalis non censemur priùs existere quam uniatur corpori, sed cōmet instanti quod creatur, corpori unitur, unde titulum illud effatum, *Dens animam rationalem infundendo creat, & creando infundit;* ita etiam dicendum est, codemmet instanti quod for-

mata fuit Christi humanitas , etiam & eam fuisse Verbo Divino unitam.

Et quater facilius per nos-tram senten-tiam ex-ploratur per op-positam.

Quod autem hæc nostra sententia non officiat determinationi Concilio-rū, definiuentium unicam esse in Christo personam, sicut longè efficacius & evidenter inserviat ad eamdem Catholicam veritatem demonstrandam quam opposita sententia , sic evinco. Ex illa sententia magis evincitur unicam esse in Christo personam , non vero duarum unionem , ex qua major apparet repugnantia , ut duæ naturæ personæ invicem uniantur , apud id sequitur ex nostra sententia ; Nam dicit quod personalitas sit negatio communicabilitatis alteri , exinde apparet evidentissimè naturam personam non posse ulla tenus alteri communicari & uniri , alioquin esset manifesta contradictione ; quia natura esset unita & communicata , ut supponitur : & non esset , quippe cum haberet negationem communicationis , quæ sunt contradictionia. Talis autem repugnantia non sequitur ex aliena sententia. Quare enim non posset Verbum Divinum assumere illam entitatem positivam substantialem , in qua dicunt consistere rationem formalem personalitatis , sicut & assumit naturam humanam , quippe cum illa entitas positiva formaliter & per se , non dicat negationem assumptibilitatis & unibilitatis , sed tantum consequenter ut fatentur adversarii. Quid officit in eorum sententia eandem naturam terminari posse propriâ simul & alienâ subsistentiâ : cum fateantur eam simul posse terminari duplice subsistentiâ alienâ.

Objecies 5. Quod est perfectissimum in genere substanciali , nequit constitui per negationem : sed persona est perfectissimum in genere substanciali : Ergo , &c.

Distinguo min. cum Doctore in Persona 3. d. 5. in fine. Ut persona est formaliter seu ratione personalitatis , *Nego* : ut natura individualis & rationalis est , *Concedo*. Duo enim persona dicit. Primo quidem , dicit naturam individualis rationalem : quæ ex se habet & in se complectitur omnes substanciali gradus , sive substantia perfecta & completa dicitur. Secundo , dicit personalitatem seu incommunicabilitatem alteri supposito : hæc autem incommunicabilitas non debet esse gradus aliquis positivus substancialis , sed sufficit ut sit simplex & nuda negatio.

Objecies 6. Ex natura & subsistentiali fit unum per se : sed ex natura & negatione non potest fieri unum per se. Ergo subsistentialia non est negatio.

Distinguo majorem. Fit unum per se complicitè , hoc est , fit unio & complicitio ex duobus , quorum unum habet rationem actus & aliud rationem potentiarum , *Nego* : fit unum per se completivè , hoc est , natura personalis censetur completi in se , nec ordinari ad aliud vel tamquam pars , ut cum eo faceret compositionem ; vel tamquam totum , ut cum eo faceret unionem accidentalem , *Concedo*. Hæc autem fieri possunt per solam negationem communicationis & communicabilitatis.

Quæres 1. An natura possit existere sine omni subsistentialia.

Respondeo quod non : Vel enim natura quilibet existens ab aliquo supposito dependet & alicui naturæ personaliter unitur , vel non : Si primum , subsistit aliena subsistentialia ; si secundum , habet propriam subsistentialiam , putat negationem communicationis alteri supposito , ut per se patet.

Non sunt plures substantiae partiales in eodem composite.
Respondeo 1. Non plures admit-
 tentias in eodem composite Metaphy-
 sico spirituali. Puta in Angelo: licet
 enim Angelus componatur ex genere
 & differentia: tamen cum totus sit
 spiritus, nec habeat partes ab inxi-
 cem separabiles, sed solum seorsim
 conceptibiles secundum varios con-
 ceptus objectivos: cumque subsisten-
 tia competit rebus, non prout conci-
 piuntur, sed prout revera existunt:
 certum est Angelorum subsistentiam
 totalem esse divisibilem in plures
 partiales, sed esse simplicem prorsus
 & indivisibilem.

Respondeo 2. probabilius mihi vi-
 deri partes compositi Physici, quae
 possunt separari realiter, sive sint in-
 tegrantes, quales sunt pes, manus.
 &c. respectu corporis humani, sive
 essentiales, quales sunt materia &
 forma, habere subsistentias partiales,
 non solum dum separantur, & sepa-
 ratione existunt & conservantur, sed
 etiam dum uniuntur & totum com-
 ponunt.

Probatur prima pars. Nimirum
 quod partiales habeant subsisten-
 tias, dum separatum existunt: 1.
Plures Partes illae sunt verè independentes
 sunt in actualiter à quovis alieno supposito,
 & verè habent negationem commu-
 nicationis actualis alteri tamquam
 compo- supposito: Ergo censenda sunt ha-
 fisi- bere specialem suam subsistentiam.
Physici 2. Quod verè potest assumi hyposta-
 non so- tium se- ticè à Verbo Divino, potest habere
 paratis veram subsistentiam propriam; Ver-
 bum enim Divinum suplet per unio-
 nem hypostaticam vices subsisten-
 tiae propriæ: sed, ut consentiunt
 Theologi, Verbum Divinum potuit
 assumere illas partes seorsim existen-
 tes; ita de facto in triduo mortis

Christi, licet dissolutum esset ejus
 compositum humanum; animaque
 illius esset à corpore sejuncta, nihilde-
 minus tam corpus quam anima
 Verbo Divino semper hypostaticè
 unita fuerunt, ut omnes fideles
 fatentur: Ergo illæ partes verè suas
 proprias habuissent partiales subsis-
 tentias, si seorsim existentes à Verbo
 Divino non fuissent unitæ. 3. Ex
 divisione continui per se subsistentis,
 sunt plura alia continua per se sub-
 sistentia: Ergo partes illius continui
 verè suam habent partiale subis-
 tentiam.

Probatur secunda pars responsionis.
 Nimirum eas partes etiam suas pe-
 culiare habere subsistentias, dum
 uniuntur invicem, compositumque
 constituunt. 1. Partes illæ etiam uni-
 tæ verè suam peculiarem servant exis-
 tentiam; Ergo & subsistentiam, nisi aliena subsistentia fulciantur,
 ut partes humanitatis Christi ful-
 ciuntur personalitate Verbi. *Ante-*
ced. patet de anima rationali, &
 patebit etiam in Physicis de materia
 & forma, ac de partibus integrantibus:
 Consequentia etiam est evi-
 dens; non enim videtur potior ratio
 in eorum sententia, cur subsisterent
 subsistentia totius, quam illius exis-
 tentia existerent. 2. Partes illæ dum
 separatum existunt, suam peculiarem
 habent subsistentiam; ergo etiam
 & dum existunt conjunctim. *An-*
ced. patet ex probatione prioris
 partis: *Consequen. probat.* Partes
 separatum existentes eam habent
 subsistentiam vel quam prius habebant
 dum uniebantur, vel quam de novo
 producitur in earum separatione.
 Non secundum, quia nullum est
 agens, quod de novo talem subsisten-
 tiā in earum separatione produc-
 cat; Ergo primum. 3. Si subsis-

Sed
 etiam
 ut invi-
 cem
 uniun-
 tur.

tant solum subsistentia totius, vel illa subsistentia est indivisibilis vel divisibilis: non primum; quis enim dixerit omnes guttas aquæ totum Oceanum integrantes, subsistere indivisibiliter, & Oceani subsistentiam à littore Orientali ad Occidentale pertingentem ac tot spatiis diffusam, esse omnino indivisibilem. Insuper unus modus indivisibilis non potest afficere partes realiter distinctas nisi sit quid spirituale. Si secundum; Ergo illa totalis subsistentia dividitur in plures partiales, singulas continui subsistentis partes afficienes; ac proinde partes singulæ singulas suas partiales in composito servant subsistentias.

Dices 1. Per subsistentiam sit res complete & omnino incomunicabilis alteri: sed illæ partes sive unitæ, sive separatae, non sunt incomunicabiles; siquidem dum uniuertur, communicantur actualiter; dum separantur, sunt adhuc aptitudinaliter communicabiles; nulla enim est pars quæ non dicat ordinem ad compositionem, ut cum ea ad totum constitendum concurrat: Ergo non habent subsistentiam.

Sola subsistentia totalis aut omnimodam incomunicabilitatem; jam ad compositum.

Respondeo solam integrum & completam subsistentiam tollere omnimodam communicationem sive ad suppositum, sive ad compositum: Partialem verò tollere quiderit communicationem ad suppositum, ita ut dum est in uno suppositio totali, non possit esse in alio: sed non excludere communicationem ad compositum constituendum cum alia compare: Unde in forma,

Distinguo majorem. Subsistentia totalis, Concedo: Partialis, Nego minorem similiter distinguo. Partes, illæ non dicunt negationem communicationis & communicabilitatis per

ordinem ad compositum, Concedo: per Partia-
lis verò
ordinem ad totale suppositum alienum
ab eo quod constituent, Nego.
dicit
tantum
negatio-
nem

Instatibz. Materia prima cum sit incorruptibilis, & variis subesse possit formis; variaque formas appetat, etiam dum actualiter una informatur, ut probabimus in Phisica, sequitur quodcum est in uno supposito, appetat etiam aliis suppositis communicari. Ergo vel non habet omnino subsistentiam; vel illius subsistentia non excludit communicationem ad alienum suppositum.

Distingo consequentiam. Appetit alteri supposito communicari simul Quomo-
cum eo cui communicatur, Nego: dūm hoc cui actu communicatur & prima in uno supposi-
tum constituit, exuerit & ab eo sejuncta fuerit, Concedo. Itaque fateor materiam, dūm una forma informatur, habere quidem adhuc appetitum ad alias formas, & ad alia supposita; sed nego alias formas & subsistentias posse naturaliter excipere simul cum iis quibus afficitur: At autem fieri possit divinitus ut plures formas totales simul excipiat, resolvemus in Phisicis. Sicque verum est materiam in uno supposito existentem, negare communicationem ad aliud suppositum.

Dices 2. Si singulæ partes suas haberent subsistentias partiales, ex pluribus illis subsistentiis partialibus fieret una totalis subsistentia totius: at hoc fieri nequit. *Probo.* Ut ex illis partialibus subsistentiis fieret una totalis, illæ deberent inter se uniri per modum actus & potentiarum; alias non facerent unam subsistentiam per se; nam ex duabus entibus in actu non potest fieri unum per se: sed illæ subsistentiae partiales non possunt uniri per modum actus & potentiarum. *Probo.* Subsistentia est ultimus actus

rei ; ac proinde non potest habere rationem potentiaz.

Ex pluribus subsistentiis partibus una talis.

Nego minorem; & ad minorem probationis dico, eò modò illas subsistentias invicem uniri ad faciendum totalem subsistentiam, quomodò partes ipsæ uniuertur ad constituedum totum, modus enim rei sequitur naturam rei : Unde subsistenta materia primæ, v. g. dici potest potentialis, & subsistenta formæ subsistenta actuans ; sicut materia dicitur potentia, & forma dicitur actus, ut in Physica resolvemus de utriusque existentia. Ad ultimam probationem dico, subsistentiam totalem esse quidem ultimum actum compositi ; non verò partiale esse ultimum actum partis : sicut enim illa pars ordinatur ad compositum ; ita & subsistenta ejus ordinatur ad subsistentiam compositi.

Dices 3. Si anima separata propriam haberet subsistentiam, dici posset persona : at consequens est contra Doctorem in I. d. 23. quest. unica, n. 4. Ergo & id unde sequitur. Probatur major. Persona ex Boëtio, est rationalis naturæ individualia substantia : at anima separata ita esset, si propriam haberet subsistentiam. Ergo, &c.

Nego majorem, cum eodem Doctor, qui ibidem expugnat hanc Boëtii definitionem quatuor absurdis, quæ inquit ex predicta definitione sequerentur, ut ex illius Doctoris verbis facile colliges. Sic, inquit, sequeretur. 1. Animam esse personam. 2. Deitatem esse personam. 3. Etiam persona non conveniret proprio Deo ; quia individuum non est, nisi ubi est dividuum, quod non convenit Deo. 4. Nomen persona tantum propriè conveniret homini, quia solus propriè dicitur rationalis, quod est inconveniens.

Unde Doctor ibidem aliam profert personæ definitionem ab omnibus penè receptam ex Richardo. 4. de Trinit. cap. 22. nimirum, *Persona est intellectualis natura incommunicabilis existentia. Subditque incommunicabilitatem illam opponi duplici communicabilitati, quâ scilicet aliquid communicatur pluribus inferioribus, ut universale, vel alicui composite, ut forma : Unde concludit, Anima nitore separata licet habeat primam incommunicabilitatem, tamen non est persona ; quia non habet secundam, & utraque incommunicabilitas requirit ad rationem persona, & in re ex natura rei.*

Genuina definitione Personæ

Quæres 3. An aliqua natura completa, personata & subsistens, possit adhuc alienâ subsistentiâ subsistere ?

Respondeo quod non cum Doctor re in 3. d. 5. n. 4. Probatur. Quod negat consortium alterius subsistentiaz, non potest alteram subsistentiam secum pati : sed subsistenta negat consortium alterius subsistentiaz ; consistit enim in duplii negatione communicabilitatis tam actualis, quam aptitudinalis. Ergo, &c.

Major patet : Nam alias contradictiones simul essent vera, quod impliciat ; qui verò (inquit ibidem Doctor) statuunt personalitatem in aliquo positivo, difficultius hujus repugnantiaz rationem astruunt ; cùm enim idem subjectum opposita accidentia divinitus simul possit excipere ; eademque materia duabus formis substantialibus simul informari ; quidn & eadem natura individualis duos modos substanciales & positivos posset excipere, sicque duplii subsistentiâ simul affici : Si hæc sit modus substantialis positivus ut ipsi contentur,

Plures aliae quæstiones hic agitari solent : sed quoniam earum resolutio ex fide pendet , eas Theologis relinquimus discutiendas, ne sutor ultra crepidam.

*Dicitur itaque 1. Realis forma-
litas entis, quibus particulis designatur veritatem esse solius entis realis
vel possibilis, vel futuri, vel actualis proprietatem, ab ipso formaliter
distinctam, & indistinctam realiter.
2. Quâ taliter est concentrabile, ut
statuit &
expendiatur
verita-
tis des-
tituta.*

SECTIO SECUNDA.

De veritate & bonitate entis.

Sed alias incomplexas
Entis proprietates hac in
secunda disputatione, prop-
ter utriusque materiae
discutiendæ exiguitatem, simul ape-
riendas esse judicavimus; ideo sit

2. Quā taliter est conceptibile , ut
innoscat veritatem entis dicere ha-
bitudinem & respectum intelligibi-
litatis ad intellectum ; & per hoc
distingui à veritate signi , quā dicit
respectum conformitatis inter sermo-
nem & conceptum ; & à veritate
cognitionis , quā dicit respectum
conformitatis intellectus ad rem actu
cognitam . Cætera adduntur , ut veri-
tas à falsitate , errore & ignorantia
secernatur , à quibus res non est tali-
ter conceptibilis , seu potius non con-
cipitur , qualiter est secundum suam
naturam . An autem hæc descripta ve-
ritas , enti ut sic , & ejus speciebus
conveniat , indicabit

QUÆSTIO PRIMA.

An, quid & qualis sit veritas entis.

NO T A N D. Philosophos triplicem communiter distinguere veritatem, scilicet veritatem *signi cognitionis* & *entis*. Prima est conformitas verborum nostrorum cum interno mensis conceptu ; hæcque est virtus moralis mendacio contraria : secunda est conformitas intellectus cum re cognita , & huic opponitur error. Tertia est proprietas entis. Revocanda pariter sunt ea quæ de veritate diximus in secunda parte Logicæ.

CONCLUSIO II.

Pradicta veritatis descriptio omni enti, tam in genere, quam in specie convenit.

Probatur 1. Illud est verum , quod taliter est conceptibile qualiter est secundum suam naturam : at qui quodlibet ens est taliter conceptibile qualiter est : Ergo est verum. Major constat ex prædictâ veritatis descrip- tione : minor probatur. Taliter res est intelligibilis qualiter est : unde concludit Aristot. 2. Methaphysicor. cap. 1. in fine : unumquodque sicut se habet ad esse , ita & ad veritatem : hinc

Notand. est (inquit ibidem Doctor in comm. n. 8.) quod quia veritas est proprietas entis, ideo sequitur esse res proportionabiliter; ita ut unumquodque

CONCLUSIO I.

Veritas est realis formalitas entis, quā taliter est conceptibile, qualiter est secundum suam naturam. Hęc descriptio omni & soli prorsus enti reali vero congruit; quod ut probetur evidenter, prius est expli- canda.

unumquodque eo modo quo habet esse, habeat etiam veritatem; ita ut ea Veritas quorum esse est sempiternum, sit etiam proportiona- veritas sempiterna. Quia etiam ver-
tiona- ritas in intellectu oriatur ex veritate tur En- in re, idcirco sicut res habet esse, ti cuill- sic etiam est apta natura vere cognoscit; bet. ut sic semper ab ipso esse rei oriarur conformitas veritatis sive in re, sive in intellectu, quare bene dicit Philo- phus: quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad veritatem. Hæc Doctor.

CONCLUSIO III.

Probabile est secundum nostrum modum concipiendi, veritatem consistere in respectu transcendentali entis ad intellectum. Hæc colligitur ex Doctore in 4. d. 49. q. 4 circa n. II. Ferre (inquit) nec verum, nec bonum ultra ens dicunt rationes absolu- turas.

Probatur. Omne conceptibile di- cit respectum ad potentiam concep- tivam: sed veritas est formalitas, quæ ens est conceptibile; ergo illa est respectus entis ad intellectum.

Dices 1. Etiam si nullus esset intellectus nec actualis nec possibilis; ta- men ens esset verum, & ab ente rationis & privationibus ac negationi- bus distinctum: Ergo veritas non est respectus entis ad intellectum.

Negari potest ante. Si enim nullus

seclusus esset intellectus nec actualis nec pos- sibilis, nullus pariter esset Deus, nec intellectu consequenter aliquod ens quod esset actualis; verum: Sed concessio gratis. *ansec.* veritas *disting.* *conseq.* Facta hæc hypothesi, esset veritas non esset respectus formaliter confor- & actu, *Concedo*: fundamentaliter mitas & radicaliter, *Nego*; Ens enim hac ad in- in hypothesi non esset formaliter,

Metaphysica;

sed radicaliter verum; retineretur selec- enim essentia talis entis, quæ est sum fundamentum veritatis: nec dicas possibi- litem. inseparabilem esse ab entitate: hoc enim fateor, sed ex impossibili supposito; non mirum est si sequatur impossibile & absurdum.

Dices 2. Si veritas entis esset ejus conceptibilitas, verum esset objectum quod, seu adaequatum intellectus, & veritas esset objectum quo, seu ratio formalis ejusdem objecti: sed hoc est contra Doctorem in 1. d. 3. q. 3. n. 2. ubi probat ens quatenus præscindit à suis proprietatibus, & non quatenus verum, esse objectum intellectus nostri: Ergo, &c.

Resp. Doctorem eò loco tantum probare & contendere ens, ut est prius vero, esse objectum adæqua- tum quod intelligitur ab intellectu; quia nempe in ipsa intellectione non attendit ad rationem veri, licet in- telligatur sub ratione veri; non sectis ac lucidum & coloratum dici possunt objectum adæquatum visus, non autem visible; quia dum videtur lu- cidum aut coloratum, non viderur visibilitas ipsum, licet ita non vi- deantur, nisi quatenus visibilia.

Instabis. Ergo ens non potest con- cipi, quin simul concipiatur veritas, cum sit ratio formalis illius concep- tibilitatis; nec consequenter concep- tus entis ut sic, præscindit à suis proprietatibus & inferioribus, quod est contra prius dicta.

Distinguo subsumptum. Ens nequit concipi, quin simul concipiatur ve- ritas ut objectum quod, *Nego*: ut objectum quo; *Concedo*: similiter *Disting.* *conseq.* Conceptus entis non præscindit à conceptu veritatis, quando utrumque concipiatur ut ob- jectum quod, seu adæquatum termi-

H

nativum cognitionis, Nego: quando ens concipitur, ut objectum quod, & veritas: ut objectum quo, seu ut ratio formalis; cur ens sit concepibile, Concedo.

Nulla proprietate in rebus est falsitas.

Ex his collige 1. Nullam esse falsitatem in rebus; tūm quia veritas & falsitas cūm sint oppositæ, nequeunt esse simul in eodem respectu ejusdem: atqui omne ens est verum; ergo nequit esse falsum. Tūm quia, si esset falsitas in rebus, res essent aliter conceptibiles quam sunt; atqui hoc est contra prius dicta in 2.

Concl. Ergo, &c. Tūm denique quia, si res ex se possent aliter concepti quam sint, quilibet intellectus circa ipsas posset decipi, quod est absurdum; intellectus enim perfectissimus, qualis est Divinus, circa res non fallitur.

Liges plures in eis sint occasio- nes falsitatis.

Collige 2. In rebus ipsis multas inesse occasiones falsitatis, erroris & deceptionis, putat objecti distantiam, similitudinem rerum ad invicem, externam apparentiam, secundum quam aurichalchum dicitur falsum aurum; proprieat quod veri auri similitudinem ita exprimat, ut facile hanc sit ipsum à vero auro discernere; idcirco etiamsi nulla rebus insit falsitas, est tamen in eis falsitatis occasio, ratione cuius res quædam falsæ dicuntur.

QUÆSTIO SECUNDA.

An, quid & qualis sit bonitas entis.

QUESTIONE I.
N triplicem à Philo- sophis admitti bonitatem, scilicet bonitatem transcendentalem, naturalem & moralam. 1. Est quæ-

convenit enti, ut ens est. 2. Est quæ convenit singulis entibus, non ut entia sunt, sed ut talia entia; sic calor dicitur bonus igni, & frigus aquæ. 3. Est quæ convenit actibus humani rectæ rationi consentaneis. De primâ hic agendum est, non de ceteris.

Notandum 2. cum Doctore 18. quæst. quodlib. n. 3. duplēcēt̄ esse entis bonitatem, unam *absolutam*, quam vocat primariam; alteram *respectivam*, quam secundariam appellat. Primam dicit nihil aliud esse quam perfectionem entis in se; ita ut illud dicatur ens bonum *absolutè*, quod est perfectum: & ens illud perfectum dicitur, quod habet omnia ad suum complementum præquisita. Secundam nominat respectum convenientiarum entis ad id cui conveniens est.

Notandum 3. bonitatem absolutam esse duplēcēt̄; alia enim est *quidditativa*, alia purè *entitativa*. Prima est perfectio *essentialis* gradualis uniuscujusque naturæ, secundum quam, una est altera perfectior. Secunda est *integritas*, vel possessio eorum omnium, quæ naturaliter converniunt enti, ut sic.

Notandum 4. bonitatem respectivam pariter esse duplēcēt̄, quam dicerem possumus denominatam & denominantem: res enim quilibet, vel habet respectum ad id cui conveniens est, vel ad id quod ipsi conveniens est. Utriusque hæc exempla subdit Doctor loco citato. Sanitas, v. g. dicitur bona, quia convenit animali; panis autem dicitur bonus, quia habet saporem sibi convenientem. Inter utramque autem bonitatis denominationem, hoc intercedit discriminem, quod prior sit denominatio, quasi formæ à subjecto; sanitas enim dici-

Bonitas entis est vel absolu- luta, vel res- pectiva.

Bonitas absolu- ta est vel en- titativa vel quid. di- ditati- va.

Bonitas respec- tiva est duplex deno- minata & de- nominans.

tur bona ab animali, quia est bonum. ipsius animalis: posterior autem est denominatio subjecti à forma; panis enim dicitur bonus ab illa qualitate saporis sibi convenienti & inherente. Quænam autem illarum bonitatum sit proprietas entis, non determinat ibidem Doctor.

Notanda. 5. Ex hac dupli bonitate absoluta & respectiva, varias oriri Auctorum sententias circa rationem formalem bonitatis. Quidam enim eam reponunt in relatione convenientiarum unius ad aliud: aliqui in appetibilitate seu in amabilitate rei, proveniente ex ipsa convenientia; ideo enim res aliqua est amabilis quia conveniens; sicut idcirco censetur odbilis quia disconveniens est: alii vero eam rationem formalem volunt esse constituendam in illa formalitate positiva, à qua res habet quod sit completa entitativè; ita ut ad illius naturæ complementum nihil prorsus ei deficiat. Itaque tria præsertim in hac questione sunt resolvenda. 1. Quænam bonitas quidditativa aut entitativa sit entis proprietas. 2. In quo consistat ratio formalis bonitatis. 3. An bonitas convenientia omni prorsus enti.

Propo-
nitur
status
questio-
nis.

CONCLUSIO I.

Bonitas quidditativa non est proprietas ensis, sed bonitas entitativa, quatenus dicit respectum ad illud quod ente conveniens est.

Probatur 1. pars. Et convenire debet entis proprietas, cui convenit ipsum ens: atqui bonitas quidditativa non convenit ei omni cui convenit ens: Ergo, &c. *Major constat* ex illa Aristot. Regula anteposita. *Quod convenit per se superiori;* convenit similiter & ejus inferioribus.

Bonitas
quid-
ditati-
va non
est pro-
prietas
ensis.

Minor pariter constat; Tùm quia (ut probant nostri Theologi cum Doctore in 1. d. 13. q. 1. n. 9.) relations divinæ sunt entia: sed non habent perfectionem gradualem & quidditativam; cùm nec sint infinitæ nec finitæ, nec perfectæ nec imperfectæ formaliter; *Nulla relati-
vus realis*, inquit Doctor, est formaliter infinita, quia tunc persona aliqua in Divinis non haberet omnem perfectionem infinitam formaliter, quippe cum non habeat relationem alterius personæ; Pater enim Æternus non habet filiationem: tūm quia talis bonitas quidditativa non convenerit enti ut ens est, sed tantum ut tale ens, & prout determinatur ad hanc vel illam speciem. Ergo, &c.

Probatur 2. pars. Illa bonitas est entis proprietas, à qua ens, & quodlibet ejus inferius habet quod sit bonum entitativè: atqui à bonitate entitativa ens ut sic, & quodlibet ejus inferius habet quod sit bonum entitativè, Ergo, &c. *Major constat*, minor probatur à simili. Bonitas moralis actus est, quando habet omnes conditiones & circumstantias ex quibus ejus bonitas integratur; similiter bonitas naturalis est, quando aliquid ens habet omnia ad suæ naturæ specialis complementum desideranda: Ergo à part, bonitas transcendentalis entis, est possessio eorum omnium ad complementum entis necessariorum. Qualis est, v.g. ejus proprietatum adunatio, ita ut si una deficeret, bonum non esset: item capacitas realis existentiaz; cuilibet entiti ente reali, bonum est habere verum esse, sive actuale sive possibile; & malum est chimera habere esse fictum, quia exinde ipsi repugnat quod sit. Ex his

Hij

CONCLUSIO II.

Bonitas transcendentalis non consistit in convenientia, nec in ejus amabilitate; sed in ea formalitate positiva, quia ens habet quod nihil ipsi deficit ad suam perfectionem entitativam. Hæc conclusio tres habet partes, quarum

Probatur prima. In eo præcisè non consistit ratio formalis bonitatis entis, quod sequitur ad bonitatem: at ratio convenientiæ consequitur ad bonitatem; tūm quia sublati etiam omnibus creaturis possibilibus, Deus non minus esset Deus, & consequenter bonus; cùm sit ens necessarium, & independens à quocumque secundum suum esse; in hac autem hypothesi nulli esset conveniens à se distincto: Ergo illius bonitas entitativa non consistit in convenientia ad aliud: tūm quia prius res intelligitur esse bona, quā ad alteri conveniens; ideo enim est alteri conveniens, quia est bona: tūm denique quia prius est rem esse in se, quā ad alteram. Ergo prius est eam esse ens, & consequenter esse bonam, quā ad alteram referatur.

Probatur 2. pars. Nimirū rationem formalem bonitatis non etiam consistere in appetibilitate illius, nec in amabilitate: tūm quia illa appetibilitas oritur ex convenientiâ, ideo enim res est appetibilis, quia conveniens est, sicut idcirco est odibilis, quia est disconveniens; Ergo si ratio boni non consistat in convenientia, mōd̄ minus consistet in appetibilitate: Tūm quia plura sunt entia, & consequenter bona bonitate transcendentali; quæ tamen non sunt appetibilia, ut actus peccaminosus,

Bonitas
trans-
cen-
den-
talis
non
consistit
in con-
venien-
tie
unius
ad
alium.

Nec
etiam
in ejus
appeti-
bilitate.

principiū odium Dei.

Tūm denique, quia idcirco res est amabilis, quia in se est perfecta, imperfectione enim non potest esse amoris incentiva. Ergo res prius censenda est in se bona & perfecta, quā sit appetibilis ab alio.

*Sed in
perfec-
tione &
comple-
mento
sua na-
tura.*

Tertia pars sequitur ex præcedentibus & probatur insuper. Eatchus aliquid censetur bonum entitative, quatenus est perfectum secundum suam entitatem; cum enim entitativa bonitas opponatur defectui, defectus autem sit carentia debitæ perfectionis; manifestè sequitur bonitatem esse reponendam in illa formalitate, à qua res habet quod sit entitative perfecta. Non abnuo tamen illam formalem rationem bonitatis connotare, & secum importare illam convenientiam alicui ex qua oritur appetibilitas. Hinc tritum illud axiomam: *Bonum est quod omnia appetunt.* Unde bonum honestum dicitur, quod est conveniens naturæ rationali: bonum jucundum seu delectabile, quod est conveniens naturæ sensibili: & bonum utile, quod est conveniens naturæ agenti propter finis consequitiones. Ac proinde bonum in se connotat semper convenientiam rei bonæ ad aliam.

Cum autem facilius innotescat ratio formalis boni per eam convenientiam & appetibilitatem, idcirco Doctor à nobis relatus, agendo de veritate, dixit: *Fortasse rationem ueris & boni non addere supra eas alias rationes. absolutas:* Non quod negat eas rationes in seipsis esset entitates seu formalitates absolutas; nam id expressè edocet in s. d. 3. q. 5. n. 5. ubi loquens de vestigio Sanctissimæ Trinitatis quod est in omni creatura, hæc habet; *Unum in creatura, representat unitatem appropriatam.*

DE BONITATE ENTIS.

57

Patri; verum, veritatem appropriatam Filio; bonum, bonitatem appropriatam Spiritus. Sancto: Et iste omnes perfectiones substantia (hoc est entitatis) sunt absoluta, & representant absolutas Dei perfectiones Personis appropriatas: Itaque per priorem sententiam, solum vult Doctor eas perfectiones & proprietates entis secundum nostrum modum concipiendi, facilius percipi sub modo respectivo, quem dicunt ad intellectum & voluntatem, quam sub absoluto, quem dicunt in seipsis.

solus Deus, bonitate impavidata, ^{patio-}
independente, & à nullo mutuata, ^{nem}
Concedo: bonitate participata & de-
pendente, Nego: cum enim crea-
turæ non habent rationem entis, nisi
dependenter à Deo, nec pariter habent
bonitatem, nisi ab eo acceptam &
mutuata.

Unde Doctor in *I. d. 3. q. 5. n. 14.* Partici-
factetur quidem omne bonum ^{partio-}
creaturarum esse per participationem. ^{men non}
^{est ratio}
^{formalis}
^{illius}
^{bonita-}
^{tis.}

CONCLUSIO III.

O Mne ens est bonum bonitate
transcendentali: Probatur ex
illo Genes. 1. Vedit Deus cuncta que
fecerat & erant valde bona. Hanc
conclusionem probat fusiō stilo D.
Aug. in libro de natura boni, quem
scripsit adversus Manichaeos & Prisci-
lianistas, qui ut ipse refert in *I. de
heresibus heresi* 46. hoc in errore
versabantur, ut crederent alias esse
creatūrās naturā suā malas, & à quo-
dam malo principio productas; ita
quod duo entium principia distingue-
rent, unum bonorum, à quo cuncta
res bona procederent; aliud malo-
rum, à quo cuncta res mala procrea-
rentur.

Probatur ratione. Illud est bonum
bonitate transcendentali, quod habet
quidquid conveniens est suę entitati,
ut ens est; atqui nihil est quod non
habeat id omne quod sibi conveniens
est in ratione entis, ergo, &c.

Dices I. Bonitas soli Deo compe-
tit juxta illud Marci 10. *Nemo bonus
creatu- nisi filius Deus:* Ergo cetera entia
ra est ^{bona per} nisi sunt bona.

Distinguo antea. Nemo bonus nisi:

à summo bono, in summo bono, &
ad summum bonum: sed præcisè in:
eo quod habeat ea omnia quæ ad sui
perfectionem desiderantur. Nam ut
ibidem, n. 13. observat Doctor lo-
quens ratione entis participati; tria,
inquit, distinguunt possunt instantia
naturæ, in quorum primo concipitur
Deus: in secundo concipitur lapis,
v. g. ut est ens reale, & in tertio con-
cipitur in lapide ratio entis participa-
ti: quæ, inquit, est respectus quidam
consequens ad ipsum lapidem.

In statibus. Ergo vel actus peccaminosi
nullam habent bonitatem; vel Deus
est eorum auctor, cum sit auctor to-
tius bonitatis in creatura inveniendæ.

Resp. actus peccaminosi habere ^{actus}
bonitatem entitativam, quatenus sunt ^{pecca-}
entia & actus vitales, ad quorum ^{minosi}
productionem Deus concurrit; non ^{babent}
ad deformitatem & malitiam (ut pate-^{bonite-}
bit in moralibus) malitia enim mo-^{tem en-}
ralis subsistere potest cum bonitate en-^{titati-}
titativæ; aliquid potest esse bonum ^{vam}
entitativæ, malum moraliter. Ex his, ^{cum ma-}
^{litia, morali.}

Collige I. Nullum, ens reale, quæ
ens est, esse malum; quia omne ens
ut ens est, est bonum bonitate trans-
cendentali: nulla siquidem datu-
transcendentalis malitia. Nam; ut

58 DE IDENTITATE ET DISTINCTIONE.

ait D. Augustinus lib. II. de Civitate
Dei cap. 9. *Mali natura nulla est :*

*Nulla est malitia en-
titativa & exis-
tens.* sed amissio boni nomen accepit. Et S. Dionisius cap. 4. de divinis Nomini-
bus. *Nec malum est existens, neque
est aliquid, sed est perfectionis bonique
proprietatis accommodatae privatio.* Unde
Doctor Subt. in 2. d. 3. q. unicā,
loquens de Hæresi Manichæorum,
qui contendebant admittendum esse
aliquod summum malum existens
quod esset principium omnium malo-
rum ; sicut admittitur summum bo-
num quod est omnium bonorum
fons & origo ; ait hoc non solum es-
se contra fidem, sed etiam contra ra-
tionem & manifestam contradic-
tionem involvere. *Quia, inquit, si po-
natur summum malum primum ex
aquo ad primum bonum; oportet quod
illud sit necesse esse, & omnino inde-
pendens & omnino imparsum:* at
*ista non convenienter nisi perfec-
tissimo.* Ergo non possunt convenire
summo malo, ac proinde non datur.

Collige 2. cum D. Aug. I. de na-
ra boni c. 1. Tandiu rem aliquam
bonam permanere, quandiu est, & cor-
rupta non est : sicut non est amplius
illa natura, sic nec bona est.

*Est ra-
men ma-
lum op-
positum
enti.* Collige 3. Quod etiam nulla sit
malitia transcendentalis in ente, est
tamen malum oppositum bonitati
transcendentali, & istud est non esse,
seu annihilationis. Sicut enim bonum est
cuilibet enti esse, ita malum est ipsi
non esse ; unde natura abhorret, fugit
sui definitionem & destructionem ;
sicut & qualibet natura particularis
fugit carentiam & amissionem alicu-
jus ex suis partibus, & perfectionibus,
qua carentia malum naturæ, seu na-
turalis malitia dicitur ; Utinam sic
omnes homines moraliter malitiam
fugerent !

CAPUT SECUNDUM.

De Proprietatibus complexis Entis.

PER hanc potissimum comple-
xas entis proprietates ini-
tiō hujusce partis assigna-
vimus, identitatem vide-
licet & distinctionem; actum & po-
tentiam; necessitatem & coningen-
tiam, de quibus sigillatum agendum
est tribus in sequentibus Sectionibus.

SECTIO PRIMA.

De Identitate & Distinctione.

SIC unitatem allis pro-
prietatibus incomplexis &
absolutis entis preposuimus,
ita identitatis & distinctionis tracta-
tionem ceteris proprietatibus disjunc-
tivis entis præmittemus ; unitas enim
& identitas multam habent affinita-
tem ; utporè cum illa sit fundamen-
tum istius, ut traditum est in Logica,
ubi de relationibus primi generis ac-
tum est. Hanc autem sectionem tribus
questiōnibus absolvemus : Prima
erit, an & quid sit identitas & dis-
tinctio. Secunda, quotuplex sit. Ter-
tia, utrum admittenda sit distinctio
formalis.

QUESTIO PRIMA.

*An & quid sit identitas, ac
distinctio.*

DUO sunt in præsenti ques-
tione resolvenda. 1. An
naturæ omnes ergo sit idem & dis-
tinguum. 2. Quid sit identitas & dis-
tinctio, quæ ut evidenter percipias,

Nota 1. Identitatem distinguuntur posse triplicem, entitativam, categoricam, & transcendentalem. 1. (inquit Doctor in I. d. 31. q. 1. n. 5.) Est relatio rationis quā unum dicitur idem sibi; hinc quando unum de seipso prædicatur, v. g. *Perrus est Perrus*, prædicatio hæc identica nominatur. 2. Est relatio realis primi generis, quā duo ejusdem naturæ substantialis ad invicem inferuntur. 3. Est relatio transcendentalis, quā unum ens idem cum eo dicitur à quo non distinguitur realiter.

Nota 2. Identitatem transcendentalem in hoc ab unitate discrepare. 1. Quia unitas dicit negationem divisionis rei à se; identitas vero dicit negationem divisionis ab alio. 2. Identitas significat plura connotando divisionem: sed unitas aliquid indivisum denominat sive simplex sive compositum. 3. Identitas est respectus, quō ens dicitur idem alteri; unitas vero est formalitas absoluta, quā ens dicitur indivisum in se.

Nota 3. Hæc nomina *division*, *differentia* & *distinctio* non idem significare. *Division* enim importat negationem sive solutionem unionis partium, unde nequit competere enti habenti partes. *Differentia* est duorum in aliquo conceptu convenientium per alterum conceptum discrepantia. *Distinctio* vero abstrahit à quacumque convenientia, & divisione; & importat tantum negationem identitatis duorum, & sic cuicunque composite convenire potest; quia una pars eadem non est cum altera cui unitur, cuilibet pariter enti, sive cum alio conveniat, sive non, attribuitur distinctio, ut declarabit.

CONCLUSIO I.

O Mne ens vel est idem vel diversum. Probatur. Omne ens vel habet eamdem vel diversam entitatem cum altero; sed quod habet eamdem entitatem cum altero, est idem, & quod habet diversam est distinctum ab illo: Ergo, &c. *Major est evidens*, *minor patet*: quia habere eandem entitatem & habere diversam respectu ejusdem, sunt contradictoria; saltet virtualiter; est enim idem esse & non esse, quæ simul verificari de uno eodemque repugnat.

Dices 1. Homo & animal non sunt idem neque distincta; ergo omne ens non est idem vel distinctum.

Nego antec. Sunt enim & eadem & distincta eadem, scilicet realiter & distincta formaliter; gradus enim superiores distinguuntur formaliter à gradibus sibi subditis.

Dices 2. Ex hypothesi quod nullæ forent creaturæ possibles, Deus non minus esset ens: sed non esset distinctus ab aliquo, ergo omne ens non est distinctum.

Nego miuorem. Natura enim divina in hac hypothesi adhuc distingueretur formaliter à Personis, & Personæ Divinæ non minus essent realiter ab invicem distinctæ.

Dices 3. Non ens distinguitur realiter ab ente: ergo distinctio non est proprietas solius entis.

Distinguo antec. Distinguitur distinctione reali se tenente ex parte non entis, *Nego*: ex parte entis, *Concedo*: cùm enim noui ens nihil habeat positivum reale, nequit esse fundamentum relationis realis qualis est distinctio, licet possit esse terminus eiusdem; non secūs ac Deus est terminus

Quo modo non ens distinctatur ab ente.

60 · DE IDENTITATE ET DISTINCTIONE.

relationis creaturatum, licet ipse nullam ad eas habeat realem relationem.

In stabis. Ipsam et non entia seu entia fictitia, sunt etiam ab invicem distincta: Ergo distinctio non est solius entis realis. *Prob.* antec. Una chimera non est eadem cum altera, ergo est ab altera distincta.

Quali-
ter en-
tia ra-
tionis
ab invi-
cem dis-
tin-
guan-
tar.

Distinguo antec. Sunt ab invicem distincta v erè & positivè, *Nego*: quia nihil habent reale & positivum quo distinguuntur, fictitiè & negativè, *Concedo*: cum enim entia rationis non habeant esse nisi per fictionem ab ea similiter tantum habent quod ab invicem distinguuntur. *Aliter*, sunt distincta ratione sui, *Nego*: ratione potentiarum à quibus singuntur, *Concedo*.

CONCLUSIO II

Identitas est relatio transcendentia. *Lis*, quā aliquid dicitur idem alteri: Et distinctio est relatio transcendentalis, quā aliquid dicitur ab altero diversum. Hæc conclusio duas habet partes, quæ simul

Expen-
ditur
iden-
tatis &
disinc-
zonis
defini-
tio.

Explicantur. Primo, utraque dicitur *relatio*, quia cùm per utramque res necessariò dicant ordinem ad aliud; vel à quo distinguuntur, vel cum quo sunt eisdem; neutra potest esse quid absolutum. *2. Transcendentialis*, tūn ut hæc identitas distinguatur ab entitativa & categorica: tūn ut innoteſcat alterutram harum proprietatum competere enti, ut sic, & singulis ejus speciebus. Cætera adduntur, ut identitas & distinctio invicem distinguantur.

Dices. Ens ut sic nihil habet à quo distinguatur neccui identificetur. Ergo distinctio & identitas non sunt ejus proprietates.

Nego antec. Distinguitur enim realiter à nihilo, entibus rationis, &c. & formaliter à suis proprietatibus, differentiis & speciebus, quibus etiam realiter identificatur.

Inst. Ergo cum identitas & distinctio simul convenienter enti, non sunt illius proprietates complexæ.

Nego hoc sub sumptum: Quia licet identitas & distinctio eidem competant, non tamen competit respectu ejusdem; implicat enim ut aliquid realiter distinguatur ab eo cui realiter identificatur, licet ab alio sibi non identificato, taliter possit distinguiri, imò (inquit Doctor in 4. d. 46. q. 3. n. 4.) unum distinguiri potest formaliter ab alio, cui est idem realiter; quia identitas realis non opponitur distinctioni formalis, sed realissimæ.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quotuplex sit *identitas & distinctio*.

OTAND. I. Ad distinctam rerum cognitionem nihil utilius esse, quam ex actam distinctionū indagationem: eatus enim res aliqua clare atque distinctè cognoscitur, quatenus ab omnibus rebus, quæ non sunt ipsi identificate, distincta concipiatur. Verum, nimirum in variis distinctionum generibus inquirendis studium, magnam confusionem pumperit; tot enim circa distinctionum numerum sunt diversæ sententiae, quod Auctores. Ex innumeris propemodum difficultibus, quæ circa hanc materiam emiserunt, vix una aut altera occurrit, de qua seriò & solidè disputari possit; siquidem omnes ferè quæstiones

nes ille sunt inane& de solo nomine; quas ut eludamus, sic variæ distinctioni species sunt exponendæ, ut nulla de nomine difficultas nos detineat.

Notand. 2. Divisionem distinctionis in suas species ex duplice capite repeti nempè vel ex propria & formal ratione distinctionis; sic dividitur in realem & rationis; quia omnis entitas secundum se spectata, aut est à parte rei, aut existit tantum objectivè in intellectu, vel repetitur ex ratione extrenorum; tot enim possunt variæ denominationes distinctioni tribui, quot sunt diversa. extrema inter quæ cadit; præcipuas & communiores tantum inferius trademus.

Notand. 3. Quid cùm oppositorum opposita sit ratio, opposita pariter est divisio; ita ut quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicatur & aliud: quotuplex ergo est distinctio, totuplex est identitas; & sic ex divisione multiplici distinctionum, facilè erit colligere diversas identitatum species & ex definitione cuiusque distinctionis, definitionem cuiusque identitatis oppositæ inferre. Explicandas igitur solum hic habemus varia distinctionum genera: præcipua declarabit

cesser est. Etenim quæ distinguuntur, vel independenter vel dependenter ab intellectu fictione distinguuntur; inter enim dependere & non dependere ab intellectu figmento, nullum est medium: sed prior modus distinctionis est realis, & posterior rationis. Ergo, &c.

Secunda pars declaratur multiplici istorum distinctionis membrorum subdivisione.

Distinctio rationis (quæ est *Receptus rationis*, quò aliquid ab intellectu denominatur distinctum quamvis non sit), communiter dividitur in distinctionem *rationis ratiocinantis*, & distinctionem *rationis ratiocinatae*. Prior fit per quamdam comparationem vel repetitionem ejusdem rei ad seipsum; sic cùm eruntiamus *Petrus est Petrus*, tunc Petrum ab ipso met distinguimus: Posterior fit per plures actus directos intellectus; quibus rem aliquam diversimodè consideramus, licet in se non habeat plures realitates aut formalitates considerandas.

Vel, ut alii explicant. Prima est quæ ab intellectu singitur nullò ipso oblatò fundamento ex parte objecti: Posterior verò singitur ab intellectu oblatò, ipsi aliquò fundamento ex parte objecti. Hanc alio nomine quidam Thomistæ *virtualem* appellant: quia quod movet intellectum ad tam distinctionem efficiendam, est virtus & facultas, quam habet una eademque res diversos effectus producendi: sic, v. g. *Vis indurativa*, *liquefactiva*, *rarefactiva*, & *calefactiva* distinguuntur in Sole per intellectum, quia ex diversis illis effectibus, quos unicà virtute Sol producit, intellectus sumit occasionem tot diversas in Sole virtutes concipiendi.

Distinctio tamen virtualis ab

CONCLUSIO UNICA.

Distinctio primâ sui divisione, dividitur in distinctionem realem & rationis, & utraque in plures alias.

Distinctio etia est distinctio, quotuplex est ens: sed realis, omne ens est reale vel rationis, & hæc est prima entis divisio: ergo omnis distinctio erit realis vel rationis, & quotquot infra distinctiones affigimur, sub alterutra contineri ne-

Metaphysica.

Distinctio rationis, *alia est ratiocinantis*, *alia ratiocinatae*.

Quid sit distinctio virtualis. alius usurpatur & inclius, non pro distinctione rationis ratiocinata, sed pro ejus fundamento; & sic illa dicuntur distinguiri virtualiter, quæ in aliquo eminenter & virtualiter continentur: illud autem dicitur plura eminenter continere; quod effectus plurium rerum realiter distinctarum suâ simplici & indivisiibili virtute producit; sic virtus calefactiva Solis continet eminenter vim indurativam luci, & liquefactivam ceræ; quia simul indurat lutum, & liquefacit ceram, eodem modò ac si virtutes illæ essent in ipso actu & realiter distinctæ: licet autem distinctio virtualis sic sumpta, sit à parte rei, eam tamen inter distinctiones ex natura rei referre non congruit; quia non tam est distinctio, quam fundamentum distinctionis. Et sicut relationis fundamentum non rectè diceretur relatio, præsertim si relatio illa esset tantum rationis, sic fundamentum distinctionis rationis ratiocinata non rectè censeretur vera distinctio, eoque magis, quod verum esse distinctionis, sicut relationis consistit in actuali referentia extermorum.

Distinctio realis, seu ut volunt aliqui, *distinctio ex naturâ rei*, ea est, quæ rei cuilibet convenit citra omnem intellectus operationem; sic Petrus & Paulus à parte rei distinguuntur invicem, & universaliter quodlibet ens ab eo quod non est ipsum; distinctio sic sumpta, est proprietas entis realis latissimè sumpti, prout scilicet enti reali & rationis opponitur.

Distinctio ex naturâ rei, alia est *positiva*, quæ reperiatur inter res positivas, habentes realem entitatem: alia *negativa* seu *privativa*, quæ reperiatur vel inter rem & negatio-

nem ejus, ut inter visum & cæcitatem; vel inter duas negationes, ut, v. g. inter privationem visus in homine cæco, & negationem albedinis in Angelo.

Positiva subdividitur in *realem* *majorem* & *realem minorem*, sive in *realem* *strictè* & *rigorosè* *sumptam* & *formalem*. Prior reperiatur inter entia quorum unum non est de complemento intrinseco alterius: posterior est inter varias formalitates seu eniimas entitates, realiter invicem identificatas & seorsim conceptibiles. Prior dividitur in *absolutam*, quæ est inter rem & rem, ut inter duos digitos: & in *modalem*, quæ est inter rem & modum ejus extrinsecum, ut inter digitum & inflexionem ejus.

Absoluta, alia est *essentialis*, quæ reperiatur inter ea quæ essentialiter differunt; vel generice, & tunc dicitur *generica*; vel *specifice*, & tunc *specifica* denominatur; alia *numerica*, quæ est inter individua cuiuslibet speciei; & alia *suppositalis*, quæ est inter supposita præsertim divina, propter quæ hic ponitur.

Quares 1. Quanam sint distinctiones realissima industria, seu inter quæ reperiatur.

Respond. ipsam reperiiri inter illa, vel quorum unum existere potest sine altero; vel quorum est physicè produc-
tivum alterius; vel quæ sunt in diversis subiectis discontinuatis. Probatur; tria sunt distinctionis Reali-
dis indi-
cia.

Minor patet, primò quoad pri-
mum membrum. Si enim res quæ sine alia existere potest, ab ea non dislin-

queretur realiter, idem posset simul esse & non esse, quod implicat. Ad hoc distinctionis realis indicium, referuntur hæc, quæ solitè proferuntur, nempè distinctionem reali in esse inter ea, quæ sunt separata, ut duo individua substantiaz, v. g. *Petrus* & *Paulus*; vel quæ sunt separabiliæ; ut *corpus* & *anima* hominis viventis; vel quæ se habent ad modum separabilium, ut *calum* & *motus ejus*, quæ se habent invicem, sicut alijs motus & aliud subjectum; hic enim motus non est cœlo-magis in seclusus, quam alius alterius subiecto: horum autem distinctionis realis extremorum unum existere potest sine alio ut constat; quæ enim separari possunt, multò magis sine se invicem poterunt existere.

Dices. Natura humana potest existere sine singularitate Petri, à qua men realiter non distinguitur: Ergo non est distinctio realis inter ea, quæ rursum unum existere potest absque alio.

Disting. anteced. Natura humana specificativè & secundum le sumpta, potest existere sine singularitate Petri, quia potest existere in Paulo, pereunte Petro, *Concedo:* natura humana individualiter sumpta, & ut est contracta in Petro, *Nego*, distinguo similiter conseq. Non est distinctio, &c. si utrumque non sit singulare, *Negatur*; si utrumque sit singulare, *Nego*; cum enim distinctio realis petatur à realitate, realitas autem tantum proveniat ab existentiâ, quæ potissimum rebus singularibus congruit, idè talis distinctio inter res singulares est invenienda.

Paret: tamen minor quoad secundum membrorum: tamen quia nihil producit seipsum, ergo producens & productum non sunt idem; tamen quia

de fide est esse distinctionem reali inter Personas Divinas; alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti; sed non alia ratione realiter distinguuntur, nisi quia una est producens & alia producta; non enim possunt sine invicem existere nec separari, cùm unicam numerò & indivisam habeant naturam.

Nec objicias Doctorem dicentes in i. d. II. q. 2. n. 6. quid licet Spiritus-Sanctus non procederet à Filio, non mindè ab eo realiter distingue-retur. Resp. enim nos hic aperte omnia distinctionis realis indicia possibilia, non verò ea quæ darentur in casu impossibili, quælibet est casus praesens. In ea tamen hypothesi if-tud distinctionis realis inter Filium & Spiritum - Sanctum indicium adjicit posset; nimilque quæ diversis actionibus producuntur, distinguuntur realiter; at in illa hypothesi Filius & Spiritus - Sanctus ad diversissimis actionibus, unus dictione per intellectum, alter spiratione per voluntatem procederentur.

Paret eadem minor quoad tertium membrum. Quæ enim sunt in subiectis discontinuatis, sunt separabilia & separata; at quæ sunt separabilia, realiter distinguuntur; ergo, &c.

Nec refert quid eadem essentia divina singularis in Patre sit etiam in Filio, à Patre realiter distincto. Id enim prouenit ab ejus infinitate & illimitatione; hic autem loqui mur de finito in pluribus realiter distinctis existente.

Nec refert pariter, quid eadem anima rationalis quæ est in capite, sit etiam in pede realiter à capite distincto. Dico enim illas partes realiter distinctas esse continuatas & constituentes unum per se integralem; hic autem loquimur de subiecto.

non continuatio. *Quod* si eadem albedo subjectari possit in duobus subjectis realiter distinctis, id fieret supernaturali virtute, de qua hic non agim⁹.

QUESTIO TERTIA.

Utrum detur distinctio formalis.

NO T A N D U M 1. distinctionem formalem tristram accipi posse. Primum quidem, pro distinctione que occurrit inter subjecta diversarum formarum quibus afficiuntur, sic partes albus & partes niger dici possunt formaliter distinguiri. Secundo, pro distinctione essentiali, que reperitur inter ea quorum diversa est essentia, qualis est inter Petrum & Bucephalum; quæ in acceptione distinctio formalis opponitur unitati formalis de quæ actum est. Logica in tractatu de universalibus. Tertio, & propriè pro distinctione plurium entitatum minimarum & levium, diversimode conceptibilem in uno eodemque ente completo & realiter indivisibili; quales sunt pates metaphysicæ, putat genus & differentia, nec non proprietates intrinsecæ, &c. Quæ quidem levissimæ entitates dicuntur *formalites*, voce diminutivâ & derivata à forma; quia sicut forma subjectum physicè complet & perficit, ita formalites istæ rem cui inexistunt metaphysicè compleant & denominant; sic ab animalitate & rationalitate homo dicitur animal rationale: distinctio autem quæ inter has exiles entitates occurrit, dicitur distinctio formalis.

Notandum 2. quod etiæ entitates illæ minime seu formalites, per se & seorsim ab alio existere nequeant;

nihilò minus revera sunt reales; quatenus ens reale significat id quæ quod habet veram existentiam, sive seorsim ab alio, sive in alio. Triplicis enim generis distinguiri possunt *entia realia* & *positiva*: *quedam* enim ita complectant habent existentiam, ut per se existant sine aliis rebus à quibus sunt distincta realiter, ut *Petrus* & *Paulus*. *Quadam* vero sunt, quæ licet non possint existere sine aliis, possunt tamen de novo accidere, subjectis antea per se existentibus; sic relatio advenit fundamento, unio unilibus, &c. *Aliæ* denique sunt, quæ nec possunt per se existere seorsim ab alio, neque rei jam existenti adveniunt; sed existunt simul & inseparabiliter cum re quam afficiunt, ita ut nec res illa sine ipsis, nec ipsa sine illa re possint existere; tales sunt gradus generis & differentiarum, atque omnes metaphysicæ proprietates & affectiones. Entia primi & secundi generis vocantur *Res*: distinctio quæ inter illa reperitur, dicitur *distinctio realis major vel minor*. Entia vero tertii generis vocantur *realitates* seu *formalitates*: non quod revera non sint, prout *res* distinguuntur à nihilō & ab ente rationis: sed quod non sint ejusdem rationis & entitatis cum rebus primi & secundi generis. Quamobrem distinctio quæ inter has minimas entitates occurrit, non est tanta, quanta censetur ea quæ reperitur inter entia quæ sunt primi & secundi generis. Dicitur nihilò minus distinctio *ex natura res*, quia est in rebus circa operationem intellectus, eisque convenit ratione ipsius naturæ rerum, quæ multis partibus aut proprietatibus metaphysicæ constituitur & integratur, quarum

una non sit formaliter altera ; sed ex se sit ab alia distincta ; sic gradus generis & differencez essentiam constituentes , dicuntur invicem distincti , tamen in uno eodemque inseparabili existant. Unde

Notandum 3. distinctionem formalem à subtilli Doctori ejusque discipulis sic definiri : *Distinctio formalis est ea qua intercedit inter plures rationes seu minimas entitates in eadem re inseparabiles , quarum una ex propria quidditate non est altera formaliter , et seorsim ab alia est concepibilis.* Sicut enim ex Doctori in 1. d. 8. quast. 4. num. 18. Illud est idem formaliter alteri , quod est definitio ejus vel pars definitionis ; vel aliquid inclusum in ejus ratione formalis objectiva , quod ei competit in primo modo dicendi per se : ita illud est formaliter distinctum ab alio , quod nec est pars definitionis ejus , nec tota illius definitio , nec ei competit per se prius. Sic *animal* & *rationale* , atque omnes superiores gradus , puta *sensivum vivens* , &c. quos includunt , sunt idem formaliter cum homine quem constituant , & cuius sunt definitio : ac *animal* & *rationale* non sunt idem formaliter inter se , quia unum non est pars definitionis alterius , nec in ejus conceptu objectivo includitur : sic quam *rificile* non dicitur idem formaliter cum homine , quia non convenit ipsi per se prius , quippe cum non sit pars illius definitionis & essentiae ; sed dumtaxat sic proprietas quae fuit ab essentia iam constenta.

Adverendum ipsius distinctionem formalem duplē assignari , nimirū adæquatam & inadæquatam . *Adequate* censetur ea , quæ intercedit inter illas formalitates quæ habent rationem formalen objecti-

vam omnino distinctam , & una sine alia perfectè potest concipi ; sic essentia distinguetur à sua proprietate , quippe homo , v. g. perfectè & adæquate concipi potest , ut animal rationale absque eo quodd concipiatur ut risibilis . *Inadequate* verò est inter eas formalitates vel conceptus objectivos , quorum unus non potest concipi adæquate sine alio ; sic proprietas non potest perfectè concipi si ne essentia à qua profluit , proprietas enim necessariò est alicujus proprietatis . Utrum autem admittenda sit hujusmodi distinctio , declarabit .

CONCLUSIO UNICA.

Necesariò admittenda est definitio formalis : ita Doctor plurimi maximè vero in 1. dist. 2 quast. 7. num. 44. & dist. 13. quast. unicā . Probatur . *Distinctio formalis ea forma* est , quæ intercedit inter plures eiusdem rei formalitates , quarum una non est alia aperte omnem intellectus operationem ; atqui talis est admittenda . Ergo , &c. *Probatur minor* per inductionem . In Deo , v. g. reperitur essentia divina & paternitas , quarum una non est alia , etiam independenter ab omni intellectus operatione ; nam essentia divina convenit Filio & Spiritui-Sancto , quibus paternitas non convenit : Essentia divina non distinguitur realiter à Filio & Spiritu-Sancto , à quibus tamen paternitas realiter distinguitur . At cum hoc argumentum pure theologicum sit , illudque efficaciter & fuisse tractaverimus in primo tomo nostrz Theologz , quo Lectorem si plura cupiat , remitterimus ; ab ulteriori illius confirmatione hic temperandum esse duximus ;

Et eam admittendam esse probatur.

66 DE DISTINCTIONE FORMALE.

quamobrem præfamat minorem probabo argumento philosophico.

Distinctio formalis ea est, quæ reperitur inter entitatem, quæ nec tunc exemplum formaliter, nec realiter invicem distinctæ: sed hæc distinctione necessariè est admittenda. *Probatur*: Genus & differentia, putat animal seu sensitivum & rationale in hominè non distinguntur realiter, sunt enim partes constitutivæ illius essentiae quæ est realiter indistincta: sed illa non sunt eadem formaliter; quippe cùndiversos habeant conceptus, & unus sit principium convenientia cum altero essentialiter distincto, aliud vero sit principium disconvenientia ab eodem; per sensitivum enim homo convenit bruto, per rationale autem ab eo distinguitur: idem dicendum de omnibus gradibus metaphysicis formaliter ab invicem distinctis.

Respondet Thomiste, ad hæc sufficiere distinctionem virtualem seu rationis ratiocinatae.

Contra. Per suam distinctionem virtualem intelligunt, vel quod sensitivum & rationale, v. g. sicut actu distincta ante omnem intellectus operationem vel non: si primum habemus intentum, & sola nobis est controversia de nomine: si secundum, istud est falsissimum, quia sensitivum & rationale sunt diversa, nullò etiam cogitante intellectu. Siquidem è modo distingui debet in hominè, quoniam sunt in hominè, sed sunt in hominè formaliter & actu: ergo in eo formaliter & actu distinguntur.

Major est evidens. Quodlibet enim ens secundum propriam suam rationem ab alio quoque distinguitur; ac proinde quod tantum habet virtualem entitatem, distinguitur tantum virtualiter; & quod habet entitatem actualem, distinguitur ac-

tualiter. *Minor probatur*. Illa sunt formaliter & actu in aliquo, quorum quidditates includuntur realiter, & verè in illius essentiâ: sed rationes formales sensitivi & rationales includuntur realiter & verè in essentia hominis; ita ut qui eas actu & formaliter inesse homini negaret, totam ejus naturam everteret; quid enim est homo sine rationali & sensitivo!

Iterum. Quod est simplicissimum juxta mentem adversariorum, est irrefsolubile in plures conceptus objectivos à parte rei distinctos: sed essentia hominis resolvitur in plures conceptus objectivos à parte rei distinctos: quæ enim non identificantur formaliter, distinguntur formaliter, sed sensitivum & rationale in quæ tamquam in partes convenientias conceptus hominis resolvuntur; non identificantur formaliter; quippe quæ formaliter identificantur de se mutuè prædicari possunt formaliter; & in primo modo dicendi per se, sicut definitio & definitum: sed sic rationale prædicari non potest de sensitivo, sive animal: rationale prædicatur de homine: quæ enim de aliquo subjecto formaliter in primo modo dicendi per se non emittantur, possunt prædicari de eo omni cui convenit subiectum. Sic homo affirmatur de eo omni cui definitio hominis convenit: sed rationale omnisensitivo convenire non potest; ergo non potest prædicari formaliter de sensitivo: cuius utique rationem profert Aristoteles s. *metaph. cap. 5. vers. 10.* ubi ait, differentiam esse ex ea rationem generis, nec includere formaliter genus: poteris distinctione formalis est inter hujusmodi entitates quarum una formaliter alias non includit. Ergo, q. e. d.

Reponunt 2. diversas illas formalitates esse, tantum secus intellectus nostri rem simplicem in sua entitate per plures conceptus inadæquatos dividentis.

Contra. Vel diversis ipsis conceptibus inadæquatis intellectus nostri, respondent in entitate hominis, licet realiter indivisibili, conceptus objectivi formaliter & actus distincti, vel non respondent: si respondeant stat intacta veritas probationis; si non respondeant, igitur homo nullum cogitante intellectu non erit vere & formaliter sensitivus & rationalis.

Deinde qui hominem inadæquatè concipit, reverè aliquid hominis apprehendit; alias hominem, non inadæquate, sed nullo modo conciperet: sed qui aliquid hominis concipit, aliquid quod vere & realiter est in homine apprehendit: Ergo conceptui formalis quem intellectus habet de homine inadæquatè considerato prout sensitivus, vel prout rationalis est, responderet in homine conceptus objectivus, id est, ipsam rationis formalis sensitivi aut rationalis.

Confirmatur. Dùm in homine concipio formaliter & actu inesse animal & rationale sub diversis rationibus formalibus; unum scilicet tamquam principium sensationis: alterum tamquam principium rationizationis; vel advero me concipere hominem, ut est à parte rei constitutus: vel existimo me illum aliter quam sit concipere: si primum, ergo censeo rationes formales animalis & rationalis esse formaliter & actu in homine, ac proinde esse formaliter distinctas: si secundum; igitur falsum me concipere judico, & nisi cognitionem istam emendum, delectabit me falli & alios fallere.

Insuper sequeretur ex praefata

responsione adversariorum intellectum producere & efficere extrema distinctas in ipsis rebus, quod est absurdum: quippe cum intellectus nihil producat in objectis, nisi solam denominationem extrinsecam; & sic distinctio rationalis à sensitivo esset chimærica, cum à solo intellectu figura dependere.

Respondent alii formalites illas distingui extrinsecè in ordine ad diversas operationes, ita ut in homine, v. g. una & eadem entitas simplicissima dicatur sensitiva, quatenus producit sensationem; & rationalis, quatenus elicit discursum.

Contra 1. Ista responsio supponit essentiam hominis esse simplicissimam quod est falsissimum; cum quia constat ex mente omnium Philosophorum, ipsam ex genere & differentiâ esse compositam: cum quia ratio formalis sensitivi & ratio formalis rationalis præcisâ quocunque respectu & circumscriptis operationibus adhuc inter se distinguntur formaliter; etenim homo per usum eandemque entitatem non potest convenire simul & differre à bruto: at circumscriptis operationibus hominis, per animalitatem adhuc convenienter cum bruto, & per rationalitatem differt ab eodem; entitas enim hominis & entitas bruti non sunt prius & per se diverse, quippe cum in aliquo convenienter & in alio differant: ergo animalitas & rationalitas sunt in homine absolute & sine ullo respectu distinctæ: idem adversariorum effigium ratione s. quenti validius & efficacius præcludetur.

Probatur 2. conclusio. Uni eidemque rei secundum eandem rationem formalem spectatæ, non possunt prædicata contradictionia convenire: sed distinguere & non distinguere sub

codem respectu , esse principium ratiocinandi & non esse ; constituere & non constituere sunt contradictoria : ergo uni eidemque rei secundum eandem rationem cōpetere non possunt. At hæc contradictoria verè enuntiantur de homine prout sensitivus est & rationalis ; etenim ut sensitivus , convenit cum bruto , & ab eo non differt : è contra per rationale differt & non convenit : per unum est principium operationum sensitivarum , non verò operationum rationalium ; per alterum è contra est principium ratiocinii & non sensationis : sensitivum pariter constituit animal & non dividit ; vice versa rationale dividit & non constituit ; ergo animalitas & rationalitas per quas verificantur de homine hæc prædicata contradictoria , non habent eandem rationem formalem , proindeque distinguuntur formaliter.

Confirmatur. Sicut impossibile est idem simul esse & non esse : ita impossibile est idem de eodem secundum idem simul affirmari & negari : & si quis hoc principium negaret , non esset ratione impugnandus ; sed igne randiū crucianus , quandiu confessus esset non esse idem simul comburi & non comburi , ut ait Doctor in 1. d. 39. n. 13. ex Avicenna 1. Metr. c. ultimo.

Recurrent fortasse , ut solent adversarii ad suam distinctionem virtualem , quā hujusmodi contradictiones salvare & solvere nituntur.

At frustra . ; contradic̄tio enim actualis , non est nisi inter extrema actū opposita ; sed extrema actū opposita sunt actū distincta , ergo distinctio virtualis ad solvendas istas contradictiones non sufficit.

Repōnent iterum , contradictionia de eadem re prædicari posse secundum diversos respectus , putat de ea :

dem animā ; quæ licet sit indivisibilis , tamen ut vegetativa , sensitiva & rationalis est principia diversarum operationum & convenientiarum vel inconvenientiarum cum plantis & brutis.

Contra. Quidquid sit de prolato exemplo , quod jam nostrū non est examinare (tametsi constet nobis diversas esse formaliter animæ vegetativæ , sensitivæ & rationalis in homine facultates , ratione quarum prædicta contradictionia de eadem anima verificari possunt) falsum est de eadem re prædicata contradictionia , non nisi per diversos respectus & diversas operations verificari : siquidem comparatione facta Petri cum Paulo , verum est dicere , Petruim per rationalitatem convenire cum Paulo , & per suam differentiam individualē numerice distingui ab eodem , cum tamen singularitas non sit per se principium aliquarum operationum : igitur rationalitas & singularitas Petri , non secundum diversos respectus , sed secundum suas diversas rationes formales admittunt absolute contradictionia.

Dices r. Doctorem in 1. d. 2. q. 7. n. 43. nomine distinctionem inter formalites , distinctionem rationis & virtualem : Resp. Doctorem plura dedisse nomina distinctioni formalis , quæ juxta ipsius mentem & doctrinam sunt explicanda , ne fiat disputatio de nomine. Vocat equidem eam loco citat̄ distinctionem rationis , non acceptā ratione formaliter & pro operatione mentis , sed objectivè & pro ipsamē rerum quiditate ; essentia namque rei cuiuslibet , sed præsertim formalitatum , dicitur ratio conceptibilis , & eo in sensu distinctionis formalis est distinctionis rationis ; non concipientis , sed conceptibilis , non fidei per intellectum , sed à parte

In Deo
melius
dicitur
aliqua
esse non
eadem
formaliter,
quædam
formaliter
distinc-
ta.

parte rei existentis : non formaliter, sed objectivè. Nominat p̄t̄re distinctionem formalem ibidem *distinctionem virtualem*, quia non est inter res distinctas realiter, sed inter formalitates realiter identificatas, quæ cùm producant, ut plurimum diversos effectus, & plura respiciant, ac si essent distinctæ realiter ut facultates animæ, animalitas, rationalitas, &c. quæ sunt principia diversarum operationum ; dici possunt à parte rei realiter distinctæ : non quidem actu, sed virtute & ratione effectuum ab eis producentium : Unde patet distinctionem Scoticam esse actualiter formalem, & virtualiter realem. Sic mentem suam ibidem aperit, dicens : *Potest autem vocari differentia rationis, si- ent ait quidam Doctor; non quod accipiatur pro differentia formata ab intellectu; sed ut ratio accipitur pro quidditate rei secundum quod quidditas est objectum intellectus. Vel alio modò potest vocari differentia virtuali- lis; quia illud quod habet talem distinctionem in se, non habet rem & rem; sed est una res habens quasi vir- tualiter seu eminenter duas realita- tes, &c.* Hæc autem assérit in mente D. Bonavent. & Varronis, non autem ex propria sententia ; nam ibidem, n. 44. probans has realitates esse actu distinctas, ait : *Breviter igitur dico, omitendo illa verba de distinc- sione rationis & de distinctione virtuali, non quia sint male dicta, sed quia eis non oportet uni.*

Præfertim cùm de Deo loquimur, satius enim est ob divinam illius simplicitatem : nullam in eo distinctionem admittere, quædam quidpiam illius summæ individuæque simplicita- ti destrahere;

Metaphysica.

Unde Doctor, ibidem concedit, dici posse quod inter essentiam divinam, quæ tribus Personis communicatur ; & suppositum divinum Pa- tris, v. g. quod non communicatur ; non esse identitatem formalem : sed, inquit, *numquid etiam debet concedi aliqua distinctio?* Respondens huic quæsito, ait, *Melius est uti ista nega- rività, hoc non est formaliter idem; quām hoc est sic & sic formaliter dis- tinctum.* Rursus sibi objiciens, *Nonne sequitur A & B non sunt idem formaliter; Ergo sunt formaliter distinctæ; ait, Respondeo quod non oportet sequi, quia formalitas in antecedente negatur, & in consequente af- firmatur:* Affirmatio autem non de- bet inferri ex negatione. Hæc autem censuit Doctor ne videretur divinæ simplicati detrahere.

Idem pluribi distinctionem forma- lem appellat *mediam*, non quidem respectu distinctionis realis latè sumptæ, sub qua velut species sub ge- nere continetur : sed eam statuit me- diā inter distinctionem rationis & rea- lem strictè sumptam ; quia cum sit à parte rei, dici nequit distinctio ra- tionis ; & quia non cadit in res, quarum una possit existere sine alia, dici non potest distinctio realis stric- tè sumpta. Interdum etiam vocatur distinctio ex natura rei & realis minor, quia est independenter ab intellectu, sed tantum inter formalitates realiter identificatas, id est, inseparabiles & incompletas metaphysicæ.

Dices 2. Proprietas non latius pa- tet suo subjecto: sed omnis ens actu, vel est reale vel rationis: Ergo omnis distinctio actualis, vel est realis vel rationis.

Deinde: Quæ habent diversas de- finitiones, distinguuntur realiter, quæ- enim habent diversas definitiones

70 DE DISTINCTIONE FORMALI.

habent diversas essentias , & quæ diversas habent essencias , realiter distinguuntur ut homo & leo: sed distinctio formalis est inter ea , quæ diversas habent definitiones ; ergo distinctio formalis est realis stricto modo sumpta.

Insuper : Quæ distinguuntur formaliter , distinguuntur essentialiter & specificè ; quæ distinguuntur specificè , distinguuntur numerò ; quæ distinguuntur numerò , distinguuntur realissimè ; ergo quæ distinguuntur formaliter , sunt realissimè distincta.

Respondeo ad primum distinguendo minorem : Si per ens reale intelligas id quod est independenter à segmento intellectus , Concedo : si intelligas id quod est entitas completa Nego : & similiter est distinguenda conseq. Non enim negamus distinctionem formalem esse realem , sed eam à distinctione reali realissima distinguimus.

Ad secundum distinguendo majorem. Quæ habent definitiones perfectas , naturam completam essentialiter per vetum genus & differentiam explicantes , Concedo : quæ habent definitiones imperfectas , quidditatem alicuius formalitatis per eam rationem quæ in illa formaliter concipiatur , explicantes , Nego.

Ad tertium distinguendo primam propositionem. Quæ distinguuntur formaliter , sumptà distinctione formalis pro distinctione essentiali , quæ est inter diversas species , Concedo : sumptà distinctione formalis pro ea quæ est inter formalitates , quamlibet speciem constituentes , Nego vel aliter distinguo : Specificè distinguuntur ut species completæ , Nego , ut incompletæ , Concedo : sed quæ specie distinguuntur , sunt numerò distincta : similiter distinguo , specie

completæ , Concedo : specie incompletæ , Nego.

Dicess 3. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate : sed nulla est necessitas admittendi distinctionem actualē medium inter realem & rationis. Hæc enim necessitas repetetur vel ex eo quod prædicata contradictoria de eadem re possunt affirmari , vel ex eo quod plures ideæ & plures definitiones de eadem re formari possent ; sed ad hæc sufficit distinctio virtualis : enim verò vis induc-tiva & liquefactiva in Sole ; intellectus affirmans & negans , vel apprehensivus , judicativus & discursivus in homine , principium unitatis , leonitatis , & veritatis in ente ; hæc & similia non sunt actu à parte rei distincta : sed de ipsis & contradictoria affirmari & diversæ ideæ formari , & plures definitiones tradi possunt ; ut de virtute calefactiva , quod indurat , ut exsiccativa , & non induret , ut liquefactiva ; de intellectu quod enuntiet ut judicativus , & non enuntiet unum de alio ut apprehensivus , de ente cuius conceptus est simplicissimus , quod ut comparatur cum unitate , sit unitatis principium & non veritatis &c. sed ad hæc sufficit distinctio virtualis quâ una res simplicissima diversa , respiciens diversimodè ab intellectu concipiatur. Ergo , &c.

Resp. contradictiones & definitiones alias esse extrinsecas respectivas & impropias , quæ sunt per diversas habitudines ejusdem rei ad plura realiter distincta , alias verò esse proprias intrinsecas & absolutas : distinctio virtualis sufficit ad priores cuiusmodi sunt superiæ allatæ : sed distinctio australis requiritur ad posteriores , quales sunt plures in divinis , de quibus in Theologia plures pariter in creatis , sic à parte rei sublati , qui-

buslibet respectibus & operationibus diversis ; alia est definitio animalitatis & rationalitatis , diversæ sunt utriusque rationes absoluæ & verificantur prædicata contradictionia , ut supra ostensum est.

Potes. Quis sit ordo inter distinctiones.

Respondeo eundem esse qui est inter unitates. Hunc autem inter unitates ordinem statuit Doctor Subtilis in l. d. 2. q. 7. n. 44. ubi varios unitatis gradus distinguit ; atque , In primo gradu minima unitas , est unitas aggregationis : In secundo gradu , est unitas ordinis , qua aliquid addie supra unitatem aggregationis : In tertio , est unitas per accidens , ubi ultra ordinem est informatio , licet accidentalis unus ab altero , cotum quæ sic sunt unum : In quarto , est unitas per se composita ex principiis essentiaib⁹ , quorum unum est per se actus & aliud est per se potentia : In quinto , est unitas simplicitatis , quæ est verè identitas , quæ inquit , aliqua nec sunt unita , sed verè idem inter se.

Hæc autem est duplex , alia enim est *identitas realis* , quæ plures formalitates in eadem reali entitate aduantur , sic rationale & risibile sunt idem realiter. Alia est *identitas formalis* , quæ ut ait Doctor , omnes unitates transcendent & supererat. *Voco autem* , inquit , *identitatem formalē* , ubi illud quod dicitur sic idem , includit illud cui sic est idem in ratione sua formali ; & per se primo modo. Sic homo , v. g. est idem formaliter cum rationali & animali ; quia illa duo includit in ratione sua formali , & tamenquam sua principia essentiaib⁹ , idque in primo modo dicendi per se aut constat. Cætera quæ ad rationem distinctionis spectant ;

patent ex dictis in Logica.

SECTIO SECUNDA.

De necessitate & contingentia.

NECESSITAS & contingentia inter proprietates disjunctas entis merito referuntur : omne enim ens vel est necessarium vel contingens , ut evidenter notum est : verum cum multiplex sit necessitas & contingentia , quæ circa illa explicanda erunt , exponet

QUESTIO UNICA.

An & qualis sit entis necessitas & contingentia.

O T A N D: I. triplicem significari posse necessitatem & contingentiam , nimurum Logicam , Physicam & Metaphysicam . Prima est modus propositionis , quō dicitur necessaria , si sit necessaria connexio inter eū prædicatum & subjectum , qualis est in hac propositione , v. g. *homo est animal* ; contingens autem si tantum contingenter prædicatum uniatur subjecto , v. g. *homo currit* . Secunda est modus vel proprietas causarum naturalium , quarum aliae sunt naturaliter determinatae ad suos effectus , & semper eodem modo causant , v. g. cœli , elementa , &c. Aliæ vero quæ indeterminatæ , & non nisi contingenter aut liberè suos producunt effectus , cujusmodi sunt fatum , fortuna & voluntas creata. Tertia est modus quō ens

Kij.

aliquid esse non potest aliter quām sit : contingētia verō Metaphysica est modus , quō ens potest aliter esse quām est.

Nopand. 2. necessitatem Metaph. iterū distingui posse in necessitatem simplicem & necessitatem secundum quid. Prima est necessitas entis omnino indefectibili & invariabilis , tūm in essendo , cūm in operando. Secunda est necessitas entis invariabilis intrinsecē in essendo ; sed extrinsecē variabilis. Repete ea quæ diximus in secunda parte nostræ Logicæ , quæstione de futuro contingenti.

CONCLUSIO I.

SOLO Deo convenit simplex necessitas Metaphysica ; & tēcera ep̄ia bac ratione dici possunt contingētia. Hac est Doctoris. in 4. d. 66. q. 6. n. 6. ubi agens de perpetuitate felicitatis æternæ , ait. Concedo ergo quod nihil aliud à Deo habet esse necessarium , sed simpliciter contingens : Idem habet. in 1. d. 8. q. 5. n. 22. ubi r̄solvens quæstionem an Deus sit immutabilis , ait. Dico quod nihil aliud à Deo , est immutabile , laquendo de mutatione qua est versio , quia nihil aliud est formaliter necessarium.

Probatur 1. Illud est simpliciter & absolute necessarium , cui repugnat omnis prorsus contingētia modus :

Solus Deus est Ens sim. pliciter necessaria. Atqui soli Deo repugnat omnis contingētia modus ; Ergo Deus solus censendus est ens simpliciter & absolute necessarium. *Maior patet.* Cūn enim necessarium & contingens opponantur , illud solūm dicendum est summi necessarium , cui nulla prorsus contingētia convenerit. *Mi-*

ET CONTINGENTIA.

nor probatur. Omnis rerum contingētia est vel in essendo vel in operando : at neutra soli Deo convenit. *Probatur.* Quidlibet ens præter Deū est mutabile , ac proinde contingens , tūm in essendo , tūm in operando ; transit enim non solum à non esse ad esse , vel creationem , ut Angeli & anima rationalis , vel per generationem & productionem ex præsupposito sujeeto , ut omnia éntia corporeæ , ut infra probabitur , demonstrando existentiam Dei. Transit pariter ab una operatione & perfectione in aliam , etenim si quidpiam foret sic immutabile ; *Maxime* , inquit Doctor laudatō loco , prima intelligentia sed illa est mutabilis ab intellectione ad intellectiōnem. Probatur : potest enim habere intellectiōnem cognoscuntque intelligibilis , quia hoc potest nosser intellectus habere ; nō n̄ ancam unicam opiniū , quia trans illa effor infinita , ut probat in 1. d. 2. q. 1. Nec infinitas cognitiones omnium intelligibilium simul habere potest ; quia tunc si intellectus habens eas in actu simul distincte , videretur esse infinitus. Ergo potest intellectiōnem unius intelligibilis habere , post alterius intellectiōnem. Ergo est mutabilis ; ac proinde quinque ens præter Deum est contingens , tūm in essendo , tūm in operando , sicutque nullum est ens præter Deum quod sic absolute necessarium.

Probatur 2. ex eodem dī. 2. q. 2. n. 19. Nullum ens præter Deum est simpliciter necessarium : Ergo vero cestis. Simplex soli Deo competit. *Probatur anteced.* Si aliud ens daretur quod esse t̄ necessarium simpliciter possent esse duo entia simpliciter necessaria : at hoc repugnat. *Probat.* Si duo entia essent simpliciter & necessaria , possunt illa ibi ceterum distinguenterur per aliquam esse

DE NECESSITATE ET CONTINGENTIA. 73

entia sim Principia formalia, quæ simul essent pliciter rationes formales necessariò essendi, neceſſa. vel non essent. Si essent, sequerentur ria.

in singulis illis esse duo principia necessariò essendi; unum quidem, per quod formaliter convenienter; sicut, v. g. homo & brutum convenienter in gradu animali; & aliud per quod distinguuntur sicut & homo brutum distinguuntur per rationale & irrationalē: Et consequēter ait Doctor; *Virūque duabus rationibus formalibus erit necesse esse*, quod est impossibile, quia cum neutra illarum rationum per se includat aliam, utrāque illarum circumscriptā, res illa esset necesse esse per alteram; & ita esset aliquid necesse esse per illud, quō circumscripto, non minus esset necesse esse.

Si verò illæ rationes formales seu principia formalia, quibus duo illa entia necessaria invicem distinguerentur, Non sint formaliter rationes necessariò essendi, sequitur, inquit Doctor, quod neutrum includitur in ente quod est necesse esse; quia ens necesse esse nihil includit quod non sit necesse esse vel ratio necessariò essendi. Ergo non possunt esse duo entia simpliciter necessaria.

Dices t. Essentia rerum sunt simpliciter necessaria & absolutè invariabiles. Ergo aliquid præter Deum est simpliciter necessarium.

Distinguo antecedens. Sunt necessaria re- ritæ secundum earum esse possibile; & rum sunt objectivum quod habent in intellectu necessaria, secundum divinum, Concedo: sunt necessaria secundum esse reale existentia futuri aut actuale, quod habent ab omnipotentiâ & voluntate divina, decernente & ponente earum productionem & existentiam. Nego: ut sic enim sunt mere contingentia, quippe cum ex infinitis creaturis possibilibus Deus quas vult libere decernat se.

productorum, & producat secundum varia quæ statuit temporum moenia- ta.

Subsumes. Atqui secundum earum esse possibile formaliter sunt entia: ergo saltem ut sic, datur ens necessarium aliud à Deo.

Respondeo cum Doctore Subtili in I. d. 30. q. 2. n. 16. distinguendo antecedens. Illæ creature possibilis sunt ens necessarium simpliciter & realiter, eō modō, quō ens necessarium simpliciter accipitur, Nego: sunt ens necessarium secundum quid, Concedo: eō modō enim dici possunt necessaria, quomodo dici possunt entia: at sunt tantum entia secundum quid, cùm nihil reale in scipsis & ex scipsis habeant, ut infra probabimus. Etsi haberet ex se aliquam realitatem tamen non essent dicēdæ simpliciter necessaria, sed tantum secundum quid, & per participationem à primo ente, quod est, absolute necessarium.

Cætera quæ objici solent adversus Dei immutabilitatem & necessitatem, solvemus in Physicis, agendo de prima causa.

Etiam
quatenus
sunt pos-
sibilis.

CONCLUSIO II.

Quodlibet ens (præter Deum) est necessarium vel contingens, necessitate & contingentia secundum quid. Hæc pariter ait Doctoris in I. d. 39. n. 13. Probatur. Quodlibet ens vel est mutabile ab intrinſico, tūm in effendo, tūm in operando, tūm in existendo vel non. Si sit, est contingens; si non, est necessarium, neque enim inter esse mutabile & non esse mutabile nullum datur medium, cùm sint contradictoria. Ergo, &c.

Adverſe t. necessitatem & con-

74 DE NECESSITATE ET CONTINGENTIA.

Necessitas & contin-
gentia non sunt
proprietas Entis
ut sic ; sed infe-
riorum ejus.

tingentiam non esse proprietates entis ut sic , sed specierum eiusdem : Ens enim ut sic , neque est contingens , neque necessarium ; si enim est contingens , cum Deus sit ens , pariter esset contingens : si necessarium , cum quelibet creatura habeat rationem formalem entis , nulla foret contingens , quod est a veritate alienum.

Vnde Doctor in 1. d. 39. n. 13. postquam probasset necessarium & contingens esse proprietates disjunctivas entis ; aperiussetque discrimen inter proprietates simplices & disjunctas , quod ille simul enti ut sic , & singulis ejus inferioribus convenienter , haec verò non ita ; subdit , In passionibus autem disjunctis , licet illud totum disjunctum non possit demonstrari de ente ; tamen communiter sumptò illò extremo quod est minus nobile , de aliquo ente , potest concludi & aliud extremum quod est nobilissimum de aliquo alio ente : sicut sequitur , si aliquod ens est finitum , Ergo etiam aliquod ens est infinitum , et si aliquod ens est contingens : Ergo etiam aliquod ens est necessarium , quia in talibus non posset enti particulariter inesse imperfectius extrellum : nisi alii etiam enti inesse perfectius extrellum a quo dependeret.

Censet tamen hanc consequentiam non esse absolute necessariam ; Non enim , inquit , si perfectius est in aliquo ente , necesse est imperfectius esse in alio ente ; nisi extrema disjuncta essent correlativa sicut causa et effectum.

Diffe-
re-
liquo-
d-
ens ne-
cessa-
rum aut
con-
gen-
probari

Adverte 2. Ex his sequi non possit probari a priori aliquod ens esse necessarium aut contingens ; Et ideo inquit Doctor ibidem , videtur ista propositio , aliquod ens est contingens , esse vera primum & non demonstrabilis propter quid. Inde Philosophus

arguens contra necessariem futurorum , non deducit ad aliquid impossibilium hypothesis ; sed ad aliquid impossibile nobis manifestius , scilicet quod si nihil est contingens non oportet nec consiliari , nec negotiari , et ideo negantes talia manifesta , indigent pena vel sensu. Quia secundum Avicennam 1. Metaph. cap. ultimo , negantes primum principium sunt verberandi , vel exponendi igni quousque concedant , quod non est a dem comburi & non comburi ; vel vapulare & non vapulare : et ita etiam isti qui negant aliquid ens contingens , exponendi sunt tormentis , quousque concedant quod possibile est eos non torqueri.

Adverte 3. Ens aliquod posse dici necessarium & contingens diverso respectu : necessarium quidem quantum ad existentiam , cum in se non habeat principia generationis & corruptionis , videlicet materiam & formam , quales sunt Angeli & animæ rationales : contingens verò quantum ad operationes , possunt enim ab una operatione in aliam permutari , immo etiam possunt agere , vel non agere.

CONCLUSIO III.

Triplex est Metaphysica necessitas : & totuplex contingentia , scilicet in essendo , in existendo , & in operando.

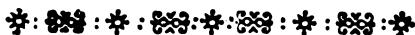
Probatur. Totuplex assignari possit necessitas , quod sunt modi quibus res aliter se habere non posse dicuntur : atque illi sunt tres : ergo & illæ . Major est evidens , minor prob. Vel enim res aliter se habere non possit quantum ad essentiam , ita ut non possit alia habere praedicata essentia-

DE POTENTIA ET ACTU.

75

lia , quām quæ ipsi conveniunt : vel quantum ad existentiam , ita ut non possit non existere : vel quantum ad operationem , ita ut non possit non agere , vel aliter agere : sed prima est necessitas in essendo , secunda in existendo , & tertia in operando : Ergo , &c. Idem vice versa dicendum est de contingentia .

Hic resolvi solet , unde proveniat rerum contingentia tam in essendo , quam in operando , verū hęc facilius resolventur in Physica .

SECTIO TERTIA.

Quid , quotplex , & qualis sit Potentia & Actus .

 Missis variis potentiae & actus divisionibus , de quibus fusissimè differit Arist. tum 5. cum 9. Meth. & Doctor 9. sive Meth. Dico breviter actum & potentiam à Metaphysicis bifariam potissimum accipi : Primo quidem , pro potentia objectiva , quae est ipsam rerum possibilitas ad existendum , seu modus quod dicuntur ab ēterno posse existere : & pro actu entitativo qui est ipsam rerum actualis existentia . Secundò , pro potentia subjectiva seu sensitiva , quae est rei existentis capacitas ad aliquid vel producendum , vel recipiendum ; & pro actu quod aliquid dicitur aliud producere vel recipere . Priori modo accepta potentia & actus idem significant quodd possibile & existens ; posteriori vero idem quodd agens & patiens , de quibus sigillatim hic est agendum . Sed ne fusior & confusior sit præsens sectio , in tres quæstiones est distribuenda , quorum prima erit

Poten-
tia &
actus
sum-
sur ob-
iectivo
aut sub-
iectivo.

de potentia objectiva ; secunda de actu entitativo seu existentiæ : tertia de potentia & actu subjectivo .

QUÆSTIO PRIMA.

Qualis sit potentia objectiva .

 OTAND. Res possibiles dici habere esse tribus modis : Primo , in intellectu divino , qui eas cognoscit : Secundò , in omnipotentiâ divinâ , quae eas potest producere : Tertiò in scip̄is. Primum dicitur esse objectivum seu cognitum ; intellectus enim Divinus , utpote infinitus ab ēterno distinctè cognovit omnes creaturas possibiles , secundum propriam cuiusque entitatem quam habitura est in tempore si producatur . Secundum , dicitur esse vir- tuale , quod habent in omnipotentia divina quae potest eas producere . Tertium dicitur esse entitativum , quod concipi possunt habere in scip̄is. Certeum est duo priora esse realia ab ēterno ; realiter enim Deus creaturas cognoscit , & virtutem habet eas producendi . Sola restat examinanda difficultas , an creature aliquod esse entitativum reale habuerint ab ēterno .

Notandum 2. Idem dici possibile duobus modis , logicè scilicet & physicè , seu rerum possibilitatem esse duplicem Logicam unam , & Physicam alteram . Prior est non repugnantia rerum-ad existendum ; ita quod illud dicatur logicè possibile , quod non involvit contradictionem ; sic homo volatilis , v. g. dicitur possibilis logicè ; quia nulla est contradictione quod homo volans producatur & existat : Posterior est virtus illa quam causæ habent ad producendos

Triplex
est esse
rerum ,
scilicet
objecti-
vum ,
virtu-
ale &
entita-
tivum .

Duplex
est re-
rum pos-
sibilitas
Logica
& Physi-
ca .

suos effectus connaturales.

Prior consistit in sola non repugnantia, quæ est prædicatum positivum, quippe cum contradictoriè opponatur negationi: estque essentialis & necessaria connexio duorum prædicatorum essentialium, quæ fieri potest absque ulla contradictione; v. g. connexio animalis cum rationali, quæ nullatenus pugnat contradictoriè. *Posterior*, ultra hanc non repugnantiam connotat dependentiam à causa aliqua extrinseca, per quam talis connexio realiter & actu fiat & existat. *Prior* dicitur necessaria, Deus enim non censetur causa libera possibilitatis Logicæ, quippè cum hæc coincidat & intimè connexa sit cum essentia divina & intellectu divino, quatenus præintelligitur omnipotentiam divinam, proindeque priùquam intelligatur Deus potens & volens. *Posterior* est omnino contingens & libera, quia Deus liberè quas vult creatureas potest producere.

Notan. 3. cum Doctore in I. d. 43. q. unicā. In detegēda rerum possibilitate hunc processum esse servandum, ut tria naturæ instantia distinguantur, in quorum primo, intellectus divinus (inquit n. 5.) producit creatureas in esse intelligibili: in secundo, creatura habet seipsa esse possibile, quia formaliter non repugnat sibi esse; & formaliter sibi repugnat habere esse necessarium existens ex se, in quibus duobus stat tota ratio possibilitatis Logicæ: & in tertio, creatura dicit respectum ad omnipotentiam divinam à qua produci potest, in quo consistit illius possiblitas physica. Ex quibus inferre licet cum eodem n. 6. creatureas habere esse possibile principiativæ ab intellectu divino: formaliter à seipsis, & completem à respectu quem dicunt ad omnipotentiā divinam.

Porrò impossibilitas rerum est eodem ordine detegenda: nam (ut inquit Doctor ibidem) illud est impossibile, quod includit aliqua, quæ ex rationibus suis formalibus sunt incompossibilia; & ideo sunt incompossibilia, quia in suo esse intelligibili ita sunt formaliter distincta, ut non possint simul esse unum, neque aliud tertium ex eis; & inde sequitur impossibilitas eorum unionis respectu cūjuscumque agentis, idcirco earum unio si fiat, erit tantum fictitia: Quibus patet Deum in primo instanti naturæ producere in esse intelligibili duo entia formaliter distincta; in secundo, illa entia esse seipsis formaliter incompossibilia: & in tertio, sequi negationem respectus ad quodcumque agens à quo possint produci. Sic igitur (ut concludit Doctor) impossibilitas prima, est formaliter ex parte rei impossibilis, principiativæ à Deo & complete à negatione cuiuslibet potentiaz à qua produci possit.

CONCLUSIO I.

Res possibiles nullum prorsus in se habent esse reale entitativum ab eterno. Hæc est expressa Doctoris sententia, in I. d. 36. q. unicā à n. 3. & in collationibus collat. 33. quem sequuntur Suarez, som. 2. Meth. sect. 2. Vasquez in I. p. d. 70. c. 2. &c.

Probatur. Quidquid productur per creationem, antequam producatur nihil ut; sed creature productæ fuerunt per creationem; ergo ante suam productionem nihil erant. *Major* constat; *creatio* enim est produc-

Vnde
repete-
tur re-
rum im-
possibi-
litas.

*Creatura possibilis nul-
lum habet esse enti-
tatem.*

*tio ex nihilo. Minor est de fide, &
patet ex 1. Genes.*

Reponunt creationem fieri ex nihilo existentiaz; ita ut, quod creaturam non fuerit prius existens; non vero ex nihilo essentiaz, ita ut, quod creaturam verum esse antea haberet: sed

*Contra sic urgeo cum Doctore, n.
3. Creatio est productio à non esse
ad esse simpliciter: atqui id quod
suum supponit esse reale, non pro-
ducitur ad esse simpliciter, sed tan-
tum ad esse secundum quid, videlicet,
ad esse existentiaz: ergo quod creaturam
nullum esse reale supponit; alioquin,
inquit Doctor, *Creatio minus erit
productio simpliciter, quam sit alter-
ratio, ubi est productio saltem alicuius
quaniū ad esse absolutum.**

*Quid si crea-
tio &
quomo-
do fiat.*

*Probat 2. in collat. n. 7. Essentia &
existentia creaturarum sunt eadem realiter
vel non: si sunt, dum una producitur
& producitur alia; si non, ergo sunt
separabiles invicem, quod infra fal-
sum esse demonstrabimus. Deinde: si
sunt diversae realiter, diversam habent
entitatem, & consequenter diversum
esse; Ergo si unum esse sit aeternum,
erit & aliud, ergo existentia tamen erit
aeterna, quam essentia.*

*Reponunt aliqui, existentiam esse
aeternam secundum suum esse: sed
non secundum actualitatem existendi.*

*Contra. Totum esse existentiaz est,
quod sit modus quod res actu existunt,
quid enim aliud in existentia depre-
hendes: ergo si existentia sit aeterna
secundum suum esse, erit & secun-
dum actualitatem.*

*Nulla datur
realitas
esse pos-
bilis.*

*Replicant antecedens esse verum
existentiam, quatenus est actualis,
non vero quatenus est tantum possi-
bilis.*

*Contra. Si existentia habeat esse,
& non actuale, ergo existentia dabi-
tur existentia: existentia enim illa*

Metaphysica.

*possibilis, cum seipsa non sit actualis, talis erit per aliquid sibi superad-
dicatum. Quod si admiseris, urgebo i-
terum sic: Illud quod existentia possi-
bilis est actualis, sicut aliquando possi-
ble, ergo non sipsò, sed per aliud
fieri debuit actuale, & sic dabitur
processus in infinitum.*

*Probatur 3. Illud esse reale (si
quod ab aeterno haberent creaturaz)
vel esset à Deo communicatum, vel
non: non primum, quia Deus non
communicat esse nisi per productio-
nem; productio autem terminatur ad
rein existentem, & sic illæ creaturæ
possibilis fuissent existentes ab aeterno,
quod est contra fidem: nou etiam secundum, quia totum esse crea-
turæ, est à Deo participatum & de-
pendens.*

*Reponent forsitan totum esse crea-
turatum esse dependens & partici-
patum quantum ad existentiam, non
vero quantum ad essentiam.*

*Contra. Existentia est tantum mo-
odus rerum creatarum; ergo si res crea-
tarum tantum dependeant à Deo secundum existentiam, dependent tan-
tum secundum aliquem sui modum;
& considerata secundum se absolute,
à Deo sunt independentes.*

*Deinde. Si creatura tantum à Deo
dependeat quoad suam existentiam:
ergo erit esse-essentialiter independens
essentia enim ejus à nullo depende-
bit. Denique; Creaturarum essentiaz
æquæ viderentur necessariæ, ac es-
sentia divina quæ à nullo dependet:
sed has & similes consequentias ad-
mittere Christianos Philosophos de-
debet; Ergo, &c.*

*Objiciunt 1. Hæc propositio homo-
est animal rationale, est vera ab
aeterno: Ergo essentia hominis per
eam significata, est realis ab aeterno.*

Resp. permisso antec. neg. conseq.

L.

78 DE POTENTIA ET ACTU.

Nam eodem modo inferrem; hæc propositio chimera est ens fictitium & impossibile: est vera ab æterno, ergo chimera est realis ab æterno, quod tamen nullus (ut arbitror) adversiorum admittet. *Vel dico*

Propositiō pote-
test esse
vera ab
æterno,
et si res
non sit
realis
ab ater-
nō.
cum D. Thoma i. p. q. 10. art. 3.
ad. 3. hanc propositionem fuisse ve-
ram, quatenus res significata erat
objectivè in mente divina, non au-
tem subjectivè seu realis in se: cui
consentit Doctor, supra cit. n. 11.
dicens Et cùm dicis ultra, ergo non
est ejus definitio, nisi sit existens;
nego istam consequentiam, quia defi-
nitio est distincta cognitio definiti
secundum omnes ejus partes essentia-
les: distincta autem cognitio potest
esse alicuius, licet ipsum non sit ens
ratum (id est reale) & non sequi-
tur ens ratum definitivè intelligitur,
ergo ens ratum est.

Instans. Scientia quā Deus cognoscit essentias creaturarum ab æterno, est realis, ergo objectum cognitionis est reale. *Pater consequentia:* Tum quia correlata sunt simul naturā; ergo simul naturā sunt Deus cognoscens creaturas, & creature cognitae: tum quia scientiae specificantur ab objecto.

Scien-
tiā di-
vina
non spe-
cifica-
tur à
creatu-
ris.
Concedo antec. sed nego conseq.
Tum quia realitas scientiarum divinarum non desumitur ab objecto secundario, quales sunt creature: sed ab objecto primario, id est, ab essentia divina: tum quia ut infert Doctor, n. 6. ex. D. Aug. 5. in Genes. 7. Non aliter novit Deus facta, quam fienda: præcognovit igitur esse existentia, sicut esse essentia, & tamen propter istam relationem fundatam, non concedit aliquis esse existentia fuisse verum esse ab æterno: Ergo pars ratione non est concedendum de esse essentia.

Urgent. Scientia speculativa non producit suum objectum, sed supponit: atqui scientia quā Deus cognoscit creature possibles, est speculativa: ergo eas creature possibles non producit, sed supponit.

Distinguo maj. Scientia speculativa non producit suum objectum in esse reali & entitativo quod habeat in se, *Concedo:* non producit in esse intelligibili, quod habeat in intellectu, *Nego.* *Quia* (inquit Doctor n. 6.) et si aliquid non sit, potest tamen à nobis intellegi, & hoc seve essentia ejus seve existentia; & tam non propter intellectu nostrum & speciem ponitur quod illud habeat verum esse existentia: nec etiam est producitur differentia aliqua quoad hoc, ut videatur inter intellectum nostrum & divinum, nisi quod intellectus divinus producie illa intelligibilia in esse intelligibili primò, nosfer non producit primò.

Urgent iterum. Res sunt prius intelligibiles in essentia divina, quam ab intellectu divino intelligantur: Ergo non solum habent esse cognitionum.

Disting. antec cum nostro de Basoli in i. d. 36. q. 1. art. 2. Sunt prius intelligibiles formaliter & distinctè; ita ut in ipsa prælueant velut in speculo, *Nego* antec. sunt prius intelligibiles virtualiter, eminenter & indistinctè, tamquam effigies in sua causa, *Concedo* antec. Ad hoc autem ut aliquid dicatur intelligibile formaliter loquendo, debet actu representari vel in seipso, vel in specie, qualiter non sunt res possibles in essentia, priusquam intelligi supponantur.

Objicione 2. Creature possibles non sunt purum nihil, neque entia rationis, ergo sunt aliquid reale.

Sci-
entia
tia di-
vina
non spe-
cifica-
tum in
divinum
esse in-
telligi-
bili,
non esse
reali.

Quo-
modo
res sint
intelli-
gibles
in es-
tentia
divina.

Probatur antec. Creaturæ possibilis aliiquid habent suprà chimæram; huic enim repugnat existere aliquando, illis vero non: sed chimæra est ens rationis, & non purum nihil: Ergo, &c.

Negat antec. Doctor, n. 14. dicens *Prima igitur omnino ratio, & non reducibilis ad aliam, quare homini non repugnat esse, est quia formaliter est homo, & hoc sive in re realiter, sive in intellectu conceptibiliter; Et prima ratio, quare chimæra repugnat esse, est chimæra in quantum chimæra. Alter igitur inest illa negatio nihileritatis homini in eternitate, & chimæra, & tamen non propter hoc*

Quale fit dis-
crimen inter
ens pos-
ibile & fitti
tum. responsi præmiserat rationem, n. 13. dicens, negationem alicujus inesse alteri, vel propter solum defectum causæ producentis illud, vel propter repugnantiam quam habet ad illud suscipiendum: priori modò, albedo negatur de pariete non albo; posteriori negatur de Angelo, & in hoc casu paries non albus, non est minus nihil albedinis, quam Angelus: *Et ratio (inquit) quare, non magis est hac negatio quam ista, est quia qualibet negatio negat totam affirmationem sibi oppositam ex quacumque ratione sit talis; tam enim verum est dicere, paries niger non est albus quam Angelus non est albus: idem dicendum à simili de creaturis possibilibus & de chimæra, quia ens reale de utroque ab eterno vere negatur.*

Instant. Quidquid productur, vel erat aliiquid antequam producatur, vel nihil: sed non erat nihil, quia nihil produci non potest: ergo Prat aliiquid reale.

Distinguo. Erat aliiquid virtualiter in sua causa, vel objectivè in intel-

lectu divino, Concedo: erat aliiquid actualiter & in seipso, Nego

Urgent. Illud est aliiquid in seipso, secundum esse essentia, quod capax est recipiendæ existentia: at res possibilis sunt ab eterno capaces recipiendæ existentia: ergo sunt ab eterno secundum esse essentiæ.

Nego majorem. Ista enim capacitas est tantum negativa, sive merita non repugnantia ad esse: & sic tam existentia rerum, quam essentia sunt possibilis; quia non repugnat magis existentia quam essentia: sed ex possibiliitate existentia non inferatur ejus esse reale ab eterno: ergo nec esse essentia inferri debet ex rerum possibiliitate. Vel dico, quod si capacitas existendi modum alicujus positivi concipiatur, non convenit rebus nisi secundum esse virtuale quod habent in sua causa, putat in divina omnipotentia.

Objiciunt 3. ex Aristotele & aliis. **Quo-**
Philosophis. Essentia rerum sunt ^{modo} eternæ, invariabiles, ingenerabiles & incorruptibles: at tales non essent ^{essentia} nisi nihil reale ab eterno haberent, ^{rerum} dicitur, ergo, &c.

Distinguo majorem: Sunt eternæ secundum esse entitativum, Nego: secundum esse ideale, objectivum & virtuale, quod habent in intellectu divino & in omnipotencia divina, Concedo, & similiter distinguo min. neganda est conseq. Itaque quod creature dicantur eternæ & ingenerabiles secundum essentiam, non verò secundum existentiam; hæc non ita debent intelligi, quæ illæ prodicerentur in tempore secundum existentiam solum, certum enim totum quidquid in eis est, reverè produci & generari, sive sit essentia, sive proprietas, sive existentia: sed ita

hæc sunt intelligenda, quod concep-
tus objectivi & prædicata essentialia
rerum abstrahant ab existentia & sunt
omnino invariabilia; ita ut siue homo
existat siue non, vera semper sit hæc
propositio, homo est animal ratio-
nale.

Ex his collige, creaturas possibles
nullum habere esse reale in se: sed
tantum in intellectu divino aut vo-
luntate divinâ, quodquidem esse Doc-
tor noster vocat esse diminutum, istud
declarans, n. 10. exemplo statu^r Cæsaris:
sicut enim statua Cæsaris
qua^r nunc produceretur, nihil pro-
ducit essentiaz nec existentiaz Cæsaris,
& Cæsar nihil recipit in seipso per
productionem statu^r ipsum repræ-
sentantis; sed so'a statua recipit in
se representationem realem ipsius
Cæsaris: ita scim in præsenti, cog-
nitio divina producit in intellectu
divino representationem creaturatum
ab æterno, ipsa tamen repræsentatio
nihil ponit reale in ipsis creaturis.
Quia tamen Cæsar habet quod verè
sit repræsentatus in statua, & idcirco
per statuam dicitur productus in esse,
non reali & simpliciter, sed dimi-
nutè & secundùm quid: eadem mo-
do creatura ab æterno in intellectu
divino repræsentata, dicuntur habere
aliquid esse non reale & simpliciter,
sed diminutum & secundùm quid.
Ex quibus omnibus patet, quænam
sit circa præsentem controversiam
Doctoris Subtilis sententia.

*** *** *** *** *** *** ***

QUÆSTIO SECUNDA.

Quid & qualis sit existentia.

NO T A N D U M 2. Existenz
uomine, generationi intelligi-
tur id quod ens est actuale: sicut autem

actuale dicitur, quod est extra nihil.
& subsistit in rerum natura. Specia-
tim vero existentia dicitur actus essen-
tiaz; per eam enim essentia, que prius
erat in potentia & mere possibilis,
fit actualis & actualiter existens.

Notandum. 2. essentiam esse, id
quod est primum conceptibile, &
à quo profundaunt omnes rei propri-
tates intrinsecæ. Illud autem coalescit ^{Quid} _{esse} ^{fit} _{essa} ^{issa}
ex duobus prædicatis, quorum unum
habet rationem potentiaz seu gradus
communis & determinabilis; & aliud
habet rationem actus seu gradus specialis
& determinativi ac distinctivi: id-
circò primum dicitur genus, secun-
dum vero dicitur differentia; sic,
v. g. essentia hominis dicitur coales-
cere ex gradu animalis & rationa-
lis, qui sunt principia essentialiter
constitutiva hominis, & à quibus
profundaunt omnes hominis proprie-
ties intrinsecæ, ut sapientia dictum est
in Logica.

Notandum. 3. essentiam sic formaliter
acceptam, nimirum pro adunato ex
illis duobus gradibus, posse consi-
derari, vel secundum suum esse i deale
& æternum, vel secundum suum
esse reale & temporaneum: Prior
modo, nihil est in seipso, & tantum
habet esse dependenter ab intellectu
divino à quo concipiatur, ut dixi-
mus in articulo præcedenti; sicut à
simili chimera à me facta, nihil est
in seipso, sed tantum habet esse in
intellectu meo: Posteriori vero habet
verum esse in seipso, effectivè qui-
dem à Deo & à causis à quibus pro-
ducta fuit, si sit essentia creata; for-
maliter vero ab existentia; per quam
dénominateur nedum actu, sed etiam
realiter existens. Hinc existentia à
non nullis dicitur per quod respon-
detur ad questionem *An sit*; sicut
essentia dicitur id per quod respon-

deus ad questionem Quid sit. Hic autem resolendum est, id est Quia sic illius definitio. 2. Qualiter ab ellenita distinguitur. 3. Quibus compecat.

actus; huic inquam objectioni respondens ait; "Dico, quod ultima distinctio in coordinatione predicamentali est distinctio individualis; & illa est per ultimum actum per se pertinentem ad coordinationem predicamentalem; sed ad hanc coordinationem predicamentalem non per se pertinet existentia actualis: Actualis autem existentia est ultimus actus; sed posterior tota coordinatione predicamentali; & ideo concedo quod existentia distinguit ultimam; sed distinctione quod est extratorum per se coordinationem predicamentalem. Quae distinctio est aliquo modo accidentalis, licet non sive vere accidentalis; tamen sequitur rationam distinctionem secundum esse quidditativum. Eo ergo modo quod est actus, distinguit, & in quo est ultimus actus; ultimam distinguit. Quibus tria docet. 1. Existentiā esse ultimum actum vel secundum suum esse teale. 2. Illam actum non esse gradum essentiale, sed veluti supponere gradus essentiales, non inesse reali, sed ideali, & secundum nostrum modum concipiendi. 3. Eum gradum non tamen esse accidentalem; sed intrinsecum, quippe cum a re existente non distinguitur realiter, ut probabit.

CONCLUSIO I.

Existentia (secundum se & generaliter) recte describitur id quod res est actu existens: Hec per se patet. Omni enim & soli existentiae haec descriptio congituit: omni quidem, quippe cum Dei & creature existentiae contiperat; soli vero, quia nihil est aliud ab existentia, quo res sint actū existentes. *Neo valet objectare existentiam esse de essentia, & non aliquid aliud ab essentia Dei.*

Dico enim 1. Id non esse tatum apud Scotistas. 2. Nos hic definire existentiam secundum se & prout ab existentia Dei & creaturatum abstractis, sive sit modus & formalitas essentialis, sive non.

Quatenuis vero existentia est actu correspondens potentiae objectivae, sed possibiliter rerum, recte descripta, Id quod res possibilis ponitur extra suas causas. Hec descriptio desumitur ex nostro Alensi Doctori irrefragabili. 7. Meth. text. 22. vel Existentia est ultimus actus quo res formaliter constitutur extra suas causas, & sit realis & actualiter existens.

Quisque autem existentia dicenda sit ultimus actus, aperit Doctor in 3. d. 9. q. 3. ubi determinans res non inveniatur per existentiam, & respondens objectioni a se propositae, minime ut est principium inductionis, quod ultimum individua distinguunt; ac existentia individua ultimum distinguunt, quia est eorum ultimus

CONCLUSIO II.

Existentia ut probabilius videatur non est distincta realiter nec formaliter, sed solum ratione ratiocinata ab essentia existente. Prima pars est contra Tholpistas, & secunda contra plures modernos Scotistas. Prima colligitur ex Doctori pluribi; sed praincipue in 3. d. 6. q. 1. n. 3. ubi probat in Christo

Defini-
tio ge-
neralis
exis-
tentia.

Defini-
tio spe-
cialis
exis-
tentia.

Domino duas esse existentias; quia duas sunt naturae existentes, à suis existentiis inseparabiles.

Existencia non distinguatur realiter ab essentia.

Probatur ratione. Primo quidem, quia nullum est inter utramque reales distinctionis indicium, cum nec sint separabiles; nec una existat, alià non existente; nec una aliam producat, sed utraque à causa efficiente producatur vel per creationem, vel per generationem. Secundo, Essentia existens, vel est aliquid reale actu seclusa existentiâ, vel non: si primum, ergo frustrâ advenit ipsi existentia, & inde sequeretur aliquid esse posse actu absque existentia, quod implicat. Si secundum, ergo non distinguuntur realiter; distinctio enim realis est inter res & res, essentia autem non est res, sed nihil. Ergo realiter ab existentia non distingueretur. Tertio; Vel existentia advenit existentia tamquam forma realis ipsi accidentalis, vel non. Si primum, ergo essentia presupponitur realis actualis antequam existat. *Probatur;* Quia omnis forma realis accidentalis presupponit subjectum suum existens, ut enim prius est existere, quam agere; sic etiam prius est existere quam pati, vel poserant ipsi disparitatem. Ergo si existentia est forma in essentiâ recepta, eam presupponeret existentem, quod est absurdum.

Objec. Inter recipiens & receptum est admittenda distinctio realis; sed essentia est recipiens & existentia recepta: Ergo, &c.

Dico 1. Majorem esse universaliter falsam, quia differentia specifica in specie recipitur, nec tamen ab ea realiter distinguitur, *Minor* similiter est falsa; quia recipiens existere presupponitur ad id quod recipitur, essentia vero non presupponitur exis-

tentis ante existentiam. *Vel distinguo majorē;* Si recipiens se habeat ad modum subjecti, receptum ad modum format; *Concedo*, inter ipsa reperiri distinctionem realem: si recipiens se habeat ad modum determinabilis & modificabilis, & receptum ad modum determinantis & modificantis, *Nego maj.* & similiter distinctione minorē, neganda est consequentia.

Obj. 2. Quod est indifferens ad aliquid, vel ad oppositum ejus, realiter ab illo distinguitur: sed essentia actualis est indifferens ad existendum, vel non existendum: ergo &c.

Major est universaliter falsa: quia animal, v. g. est indifferens ad hominem & brutum, à quibus tamen est realiter indistinctū: sed eam distinguo, quod est indifferens subjectivè, super modum subjecti apti ad diversas formas sive accidentales sive substantiales, ab eis realiter distinguitur. *Concedo:* quod est indifferens objectivè seu per modum objecti, quod considerari potest sine aliquo vel sub ejus opposito; licet absq; eo existere non valeat, ab eo distinguitur realiter, *Nego:* essentia autem est tantum objectivè indifferens ad existentiam.

Instatre possunt. Nullum ens intelligi potest sub opposto illius à quo non distinguitur realiter, v. g. homo intelligi nequit cum impossibilitate, quæ opposita est risibilitati, à qua homo realiter non distinguitur: sed essentia intelligi potest sub possibiliitate, quæ opponitur existentia: ergo ab existentia realiter distinguitur.

Distinguo maj. Non potest intelligi sub opposto, &c. ita ut utramque oppositorum realiter ipsi competat, qualiter competere intelligitur, *Concedo maj.* Ita ut sub uno opposi-

torum sit verè & realiter, & sub altero tantum ficticiè, *Negomaj.* Homo enim per conceptum fictitium intelligi potest hincibilis, sed non erit in se talis. *Ad min.* Essentia concipi potest sub possibiliitate & existentia, quæ sunt opposita, *distinguo*, ita ut, sub existentia verè sit realis & sub possibiliitate tantum fingatur realis, *Concedo*: ita ut utraque ipsi realiter competit, *Nego*: Essentia enim sub existentia est ens verum & reale, sub possibiliitate vero est ens fictitium nec in se habet plus realitatis, quam chimæra, ut constat ex supradictis.

Objicies 2. Solus Deus dicitur ens essentialiter existens, ergo nulla creatura dici potest existens essentialiter: atqui ita dicenda esset, si illius existentia ab essentia non distingueretur realiter; quippe cum eadem entitas realis esset simul essentia & existentia: Ergo, &c.

Distinguo majorem. Solus Deus existit essentialiter, id est, à se, necessariò & omnimodo indefectibiliter, ita quod sicut non habet principium essendi, sic nec finem habere potest, *Concedo*: Solus existit essentialiter, id est, per existentiam essentiaz suæ identificatam, *Nego*: Nec id arbitrator, contendunt adversarii; nam cum in eorum mente existentia sit realiter distincta ab essentia, cumque illa existentia sit realitas aliqua, necessarium est eam habere etiam suam essentiam, omnis enim res essentiam habet, essentia autem illius existentiaz existeret per essentiam, quia existeret per aliquid sibi identificatum realiter, ac proinde objectio in eos esset retorquenda.

Essentia & existentia. *Probatur secunda pars.* Nimirum quod essentia non distinguitur formaliter ab existentia. Illa non distin-

guatur formaliter, quorū unum etiam nequit perfectè concipi seorsim ab alio, ut patet ex definitione distinctionis formalis: sed essentia nequit concipi seorsim ab existentia. *Probo:* Vel conciperetur ut aliquid, vel ut nihil, essentia enim non est nihil sub ratione formalis essentiaz: non etiam concipi posset ut aliquid quatenus distingueretur ab existentia, quidquid enim conceptibile est ut aliquid, reverè est à parte rei, ac proinde existit; implicat enim aliquid esse à parte rei & non existere, cum existentia sit id quod res dicitur esse in rerum natura.

Confirmatur. Si talis formalitas essentiaz esset alia à formalitate existentiaz; vel haberet seipsa quod esset extra nihil & extra suas causas, vel non: si sic, ergo non indigeret alia formalitate ut existeret: existerere enim nihil aliud est, quam esse extra nihil & suas causas; sicque superflueret illa existentiaz formalitas ipsi supervenientis; quippe cum seipsa haberet quidquid habere posset per existentiam. Si non, ergo in seipsa esset nihil formaliter, sicque non esset alia realis formalitas à formalitate existentiaz, nec proinde seorsim ab illa conceptibilis & distincta.

Dices. Essentia conceptibilis est seorsim ab existentia, ergo ab ea formaliter distinguitur. *Probatur antec.* Essentia conceptibilis est, ut ratio quidditativa rei: at talis non potest concipi existentia; Ergo, &c.

Nego antec. & illius probationem disting. Existentia non est ratio quidditativa secundum denominatiōnēm & penes vulgarem nostrum modum concipiendi, transeat; secundum rei veritatem, & ut se habet à parte rei, *Nego*: Existentia enim & essentia à parte rei sunt una eademque simplex

848 DE POTENTIA ENTITATIVA ET ACTIVA.

formalitas que penes solum nostrum concipiendi modum distinguitur.

Sed si. Res ut ponuntur in categoriis, sunt perfecte conceptibiles: nes nos: sed non ponuntur in categoriis secundum formalitatem existentiarum; imodum ab ea praescindunt; ergo essentia potest seorsim ab existentia conceipi, ac proinde invicem formaliter distinguuntur.

Distinguo minorem. Revera non ponuntur in categoriis secundum formalitatem existentiarum, Nego: cum enim non repugnantur in categoriis nec invicem coordinantur, nisi ut revera sunt; sic etiam reponantur; ut existentiam includunt, etenim sine existentia essent purum nihil: ita non reponuntur secundum nostrum modum concipiendi; hoc est, intellectus noster in stabilienda rerum coordinatione non attendit ad earum existentiam; sed solum gradus essentiales intelligit, Concedo: Unde ex his solum concluditur probatio

*Etra-
zione
ratio-
nata.* Tertia partis nostrae conclusionis: uniuersum quid existentia & essentia, factum ratione ratiocinata; sunt dis-
tinguae; pater enim eas a nobis ut dis-
tinctas concipi, non propter diversam entitatem & formalitatem, sed solum propter diversas denominatio-
nes diversaque munia: Ergo, &c.

*Nullum
ens po-
te exi-
stere posse* alterius existentiae: sive cum enim existentia sit eadem reali-
ter cum re existente, ab ea nequit se-
parari, nec consequenter alteri
tribui.

CONCLUSIO III.

*Exis-
tentia:
conve-
nit omni prorsus
enti actuali, eo modō quod ens est,
nō omnia ut entis increata, increata; eam-*

plēti, completa; incompleta, incompleta; substantia; substancialis: accidentis, accidentalis. Hæc per se potest, & sufficienter probata manet ex posteriori conclusione: cum enim implicet aliquid sive realiter, sive formaliter esse actu, quin existat; existat; aperte sequitur, quidquid est actu habere existentiam, & eam habere; eodem modo quod est ens, quippe cum existentia sit una eadem formalitas cum rerum essentia.

QUESTIO TERTIA.

Quid & quotuplex sit potentia entitativa.

DUPLEx à Metaphysicis Potentia communiter adimititur entitativa; activa scilicet, per quam res apta est agere; & passiva, per quam subjectum aptum est, aliquam in se formam recipere: de utraque his agimus.

CONCLUSIO I.

Potentia activa creata est triplex, scilicet naturalis, supernaturalis, & obedientialis. Prima est, quâ aliquid dicitur posse agere secundum vires suas naturales. Secunda, quâ aliquid agere potest supra vires naturales: & tertia, quâ aliquid Deo imperanti & volenti subjicitur & obtemperat ad effectum sibi improportionatum producendum.

Probatur. Tot assignari debent potentias activas, quot sunt modi quibus aliquid dicitur posse agere: atque illi sunt tres, ergo & illæ. Ma-

triplex
est po-
tentia
attiva
creata.

Major constat, minor pariter: Vel enim aliquid agere potest secundum vires suas naturales, & sic habetur potentia naturalis, qualis est potentia, rideendi in homine: vel supra vires naturales, ita tamen, ut operatio sit perfectiva potentiaz: & sic habetur potentia supernaturalis, ut est in potentia videndi Deum in intellectu instruendo lumine gloriæ: Vel agere potest modo sibi improportionato, nec perfectivo suæ naturæ; & sic habetur potentia obedientialis, qualis fuit facultas loquendi in asina Balaam.

Hic adverte cuim Doctore in 4. d. 43. q. 4. n. 2. Naturale sumi posse tribus modis, videlicet prout opponitur voluntario, supernaturali & violento. Primo modo, omnis potentia non libera seu agens ex necessitate naturali, qualescumque effectus producat, dicitur naturalis. Secundo modo; omnis potentia etiam libera, agens secundum vires sibi à natura insitas, dicitur naturalis. Tertio; omnis potentia agens etiam supra vires ad aliquem effectum producendum illius perfectivum, naturalis, dici potest. His quattuor addo, vide licet id dici posse naturale, quod opponitur acquisito; sic potentia rideendi est naturalis, citharisandi vero non ita.

CONCLUSIO II.

Potentia passiva per ordinem ad formam quam potest recipere, est naturalis vel violenta vel neutra; per ordinem vero ad agens à quo formam potest recipere, est vel naturalis vel supernaturalis vel obedientialis: Hæc est Doct. q. 1. prol. n. 20. & vel vio. q. Meth. q. 12. n. 4.

Metaphysica.

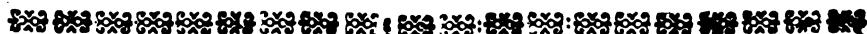
Probatur 1. pars. Totuplex est potentia passiva per ordinem ad formam, quotuplex est modus quò aliquid formam recipere: atqui hic est triplex, ergo & illa. Major constat, minorem probat Doctor. Omnis potentia passiva vel habet inclinationem naturalem ad formam recipiendam, v.g. lapis ad recipientum motum deorsum, vel eam recipit contra inclinationem naturalem, v.g. idem lapis recipiens motum sursum quando projicitur: vel indifferens est ad hanc formam, aut alteram ipsi oppositam recipiendam sicut Angelus indifferens est ad hoc, ut sursum vel deorsum moveatur: Sed prima potentia est naturalis, secunda est violenta, & tercia est neutra; ergo, &c.

Secunda pars ex prima concl. colligitur. Totuplex enim assignari debet potentia passiva per respectum ad agens, quotuplex est activa, relativa enim mutuo se constituant: atqui illa est triplex; ergo & hæc. Deinde; Tres sunt modi quibus aliquid recipere potest formam per respectum ad agens; vel enim formam recipit ab agente naturali, & sic habetur potentia naturalis, qualis est potentia materiaz ligni ad suscipiendam formam ignis: vel recipere potest ab agente supernaturali, & sic habetur potentia supernaturalis, qualis est potentia animæ ad suscipiendam gratiam à solo Deo per extraordinarium & naturalem concursum producendam: vel denique aliquid recipere potest formam sibi omnino improportionatam, v.g. subjectum corporeum, quod in mente Doctoris potest recipere aliquid accidens spirituale, & sic habetur potentia obedientialis: aliquis tamen volunt potentiam obedientiam esse speciem potentiaz supernaturalis.

M

Abitus subiectivus est vel productus, vel receptus. Hic adverte r. Actum subjectivum potentiaz subjectivæ correspondet, esse duplicem; scilicet productum, qui potentiaz activæ contus, vel respondet, & receptum qui correspontet potentiaz passivæ. Prior subdividitur in naturalem, supernaturalem & obedientiale. Posterior per respectum ad agenseo dein modo

distribuitur. Si vero ad potentiam recipientem comparetur, dividendus est in naturalem, violentum, & neutrum; ut fusi in Physica resolvemus, ubi ex professo agendo de principiis & causis rerum naturalium, has solum hic prælibatas resolutiones, discutiemus.

DISPUTATIO TERTIA.

De nobilioribus Entis speciebus.

D nobiliores, & præci-
puas entis species aperien-
das, nostra jam devolvitur
Metaphysica: quam etiam-
si non diffitear esse substantiam &
accidens, omnia prædicamentorum
suprema genera, Deum & Angelos,
cæteraque entia à corpore & mate-
riâ abstrahentia; quia tamen de præ-
dicamentorum serie substantia, acci-
dente, &c. satis superque in Logica
disseruimus, & oculatiori stilo in
Physica sumus iterum de eisdem
acturi: ideo solum de Deo & Ange-
lis, quasdam quæstiunculas, sub
præfigendis titulis resolvendas, bre-
viter aggredimur; fusiorenique hæc
de materia tractatum, ad Theologos
remittimus, ne falcam furtivam,
alienam in messem hic mittere videa-
mur.

Si autem benignus Lector plenio-
rem Subtilis Doctoris, & nostram
tam de Deo quam de Angelis sen-
tentiam nosce cupiat; consultat pri-
mum & secundum tonum à nobis
edita integræ Theologiae sub titulo
Scoti-Academici, &c.

SECTIO PRIMA.

De Deo.

E i nomen existatiam;
naturam, & præcellen-
tias, quas attributa no-
minant, hac in disputa-
tione, totidem quæstiunculis brevi-
ter sumus declaraturi.

Quot, & que sint Dei nomina.

Hoc nomen Deus, ab idiomate
Græco suam dicit originem;
bed, enim à quo Latinum Deus, ori-
nitur vel à verbo *θεος* quod significat *nisi Dei*.
prospicere; quia Deus omnia prospic-
it & intuetur; *Omnia* siquidem aper-
peria sunt coram oculis Domini, qui
lucidores sunt super Solem; undē à
nonnullis veteribus Philosophis,
Deus totius oculus nominatur. Vel
à verbo *θειν*, quod est currere; quia
suā divinā providentiā, quasi per

omnia discurrens , singula sovet , tuerit , sustentat , & ad suos fines dirigit ; Attингens à fine usque ad finem fortiter , & disponens omnia suaviter , Sap. 8. Vel à verbo αγέτει , quod est urere , cō quōd Deus tanquam ignis , omne vitium absumat , flagrantissimo erga homines amore æstuet , nostris in pectoribus divinum suum amorem accendat : *Dens enim noster ignis consumens est : nec est qui se abscondat à calore ejus* , Psalm. 18. Hinc

Collige 1. nomen *Deus* secundūm originem , actionem significare , nempe , aut prospiciendi aut discernendi aut urendi : secundūm autem significationem denotare ipsammet Dei substantiam & infinitam naturam .

Collige 2. Nomina quæ Deo tribuuntur , ad tria capita revocari ; quædam enim illius denotant operationes vel in ordine naturæ , v. g. *Creator* , *prima causa* , &c. Vel *gratia* , v. g. *Redemptor* , *Sanctificator* , &c. Vel *gloria* ; v. g. *Remunerator* , *Glorificator* , &c. Vel per respectum ad tres illos ordines simul . v. g. *Omnipotens* , *providens* , *fortis* , *justus* , *misericors* , &c. Quædam illius præcellentias non operativas , sed tantum exoriativas indicant , qualia sunt , *eternus* , *immutabilis* , *incomprehensibilis* , &c. Quædam illius naturam designant , qualia sunt *Deus* , *qui est* : cūm enim Moyses , Exodi 3. mitteretur à Deo ad filios Israël , & ipse interrogasset Dominum his verbis , *Si dixerint mihi quod est nomen ejus quid dicam eis?* Respondit , dices eis , *Qui est* , *misi me ad vos* . Ex quo plures ex SS. Patribus quos citat Vasquez 1. p. d. 59. asserunt his vocabulis Dei substantiam denotari .

Collige 3. cum eodem ibidem

Nomina Hebraica Tetragrammaton , nomina *Yehova* , *Adonay* , & *Helobim* :

Hebraicæ significationes cant.

Idem ac qui est significare , & hoc solum discrimen interesse , quod Tetragrammaton vulgo dictum *Yehova* , in tanta apud Judæos erat veneratio ne , ut iisdem notis nullum aliud scriberetur , ab omnibus esset ineffabile , & nonnisi à Summo Pontifice dum populo benediceret , proferretur ; unde quotiescumque sacris in apicibus legendum occurrebat , ejus loco proferebatur nomen *Adonay* ; quando autem proximè iterum proferendum erat *Adonay* , tunc legebatur *Helobim* . Si plura hac de re desideres , vide quæ diximus in nostris disquisitionibus biblicis , paginâ 33. & sequentibus .

An existentia Dei sit demonstrabilis.

Non est demonstrabilis à priori . Probo : Demonstratio à priori fit per causam essendi , ut suppono ex Logica : sed implicat Deum habere causam cur sit ; alioquin non esset prima omnium causa , nec consequenter Deus : Dei enim nomine , intelligimus ens improducibilem & omnia producens .

Est demonstrabilis à posteriori , ut efficaciter probat Doctor Subtilis in I. d. 2. q. 2. n. II. q. & sequentibus , ubi tria demonstrat . Primo , dari aliquod ens simpliciter primum secundū rationem causæ efficientis , finalis , & secundū rationem entis supereminētis . Secundo , illud ens quod est primum hac triplici primitate , esse etiam primum secundū alias omnes primitates . Tertio , quod triplex hæc primitas uni tantum compere possit . Quod autem

Non potest probari Dei existentia à priori

Tria genera nomina minima que Deo tribuuntur.

Quid divina:

dictur aliqua prima causa sic probat. Omne quod fit, ab alio fit, sed non fit ab alio & alio in infinitum, ergo deveniendum est ad aliquam causam quæ à nulla facta, cætera efficiat.

Major paret: Nihil enim fit à se ipso; quia nihil fit nisi per productionem, productio autem supponit rei producentem: quod enim non est, nequit operari. Ergo si aliquid à seipso fieret per primam productionem, sequeretur ipsum esse, antequam esset, quod implicat.

Minor in qua tota est difficultas, probatur. Processus in infinitum si daretur, fieret vel in causis subordinatis per se, vel in causis subordinatis per accidens: atqui neutrò modò potest fieri talis processus in infinitum. Non quidem primò, quod ut probetur evidenter: Priùs supponendum est causam subordinatam per se eam dici, quæ ut ait ibidem Doctor, has tres habet conditiones.

1. Quæ ita dependet à subordinante ut sine ea nec esse, nec operari queat, sic creatura subordinatur Creatori. 2. Quæ habet causalitatem diversæ rationis, à causa subordinante, quia nulla causa requirit essentialiter & necessariò aliam causam, quæ sit ejusdem rationis cum seipsa; ac proinde si necessariò requirat aliam, debet esse diversæ rationis. 3. Quod omnes cause essentialiter subordinantes debent necessariò concurrere ad effectum simul cum causa quæ subordinatur, ac proinde simul cum ea debent existere; unde Doctor ibidem infert triplex discriminem causæ subordinatae per se à subordinata per accidens. Hæc enim non exigit concursum subordinantis ut agat; ignis enim productus ab alio igne, independenter ab eo potest calefacere. Non etiam requirit causalitatem diversæ rationis, ignis-

enim producens & ignis productus possunt simul concurrere per causalitatem ejusdem rationis ad eundem effectum. 3. Non etiam exigit præsentiam causæ subordinantis, ignis enim productus agere potest etiam destrutto igne qui cum produxerat.

Triplex
discrimē
inter
causam
subordi-
natam
per se &
per acci-
dens.

His præsuppositis, prob. non posse admitti processum in infinitum in causis essentialiter subordinatis. Primo, quia si daretur, nulla causa posset agere, quin infinitæ numero causæ à quibus necessariò dependeret, simul coâgerent, ut patet in prima supra posita conditione; cum autem causa subordinata debeat determinare suæ bordinantem, sequeretur necessarium esse infinitum tempus ad producendum aliquem effectum; quia antequam fieret talis effectus, causa subordinata deberet determinare primam subordinantem, & hæc secundam, & hæc tertiam, & sic in infinitum; ac proinde non posset quis digitum mouere, v. g. nisi per infinitum tempus; quia non posset fieri talis inflexio digiti, quin omnes cause subordinantes coâgerent, nec illæ possent coâgere nisi determinarentur; nec possent omnes determinari, nisi per infinitum tempus, quippè cum causæ successivè determinandas essent numerò infinitæ. Ac proinde necessarium esset infinitum tempus ad eliciendam etiam minimam actionem, quod nihil est absurdius.

Probatur 2. simul utraque pars: nimirum quod nec in causis subordinatis per se, nec in subordinatis per accidens fieri possit talis processus. Si in causis sive per se, sive per accidens non perveniantur ad aliquam primam independentem, à quâ cæteræ pendeant. Ergo tota causatum collectio erit dependens & independentis, quæ sunt contradictionia: De-

Quare
non pos-
sit dari
proces-
sus in
infini-
tum.

Potest
verò pro
bari à
posteriori.

Ad cau-
sam sub-
ordina-
tam per
se tres
requi-
runtur
condi-
ones.

pendens quidem, quia nulla esset in tota illa collectione quæ ab alia non penderet: Ergo tota collectio esset dependens, quia quod negatur de omnibus partibus distributivè, negatur quoque de tota collectione, cùm collectio nisi sit aliud præter partes distributivè. Esset pariter *independens*, quia tota illa causarum collectio si dependeret, id esset vel ab aliqua causa extà, vel intrà talem collectionem: non ab aliqua causa extrà, alioquin hæc collectio non involveret omnes causas, contra suppositionem: non etiam ab aliqua intrà collectionem à quâ tota collectio penderet adæquate, alias totum adæquate penderet ab aliqua sui parte.

Idem evincunt sacrorum apicū oracula, historiarum testimonia, sæculorum omnium attestatio, apud universas Nationes alicujus supremi Numinis cultus, mundi pulchritudo, ejus partium ordinatissima dispositio, elementorum inviolabilis discors concordia, creaturarum etiam elinguimus proclamatio: omnes enim clamant *Ipse fecit nos, & non ipsa nos.*

Unde Job, c. 12. mittit Atheum ad brutorum animantium academiam dicens, *Interroga jumenta & docebunt te: volatila cali, & indicabunt tibi: Loquere terra, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris, quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit?*

Objicit Doctor. Si daretur Deus, daretur bonum infinitum, atqui nullum datur bonum infinitum in rerum natura. *Probatur.* Si daretur unum contrarium infinitum in rerum natura, v. g. calor infinitus non posset dari aliud coherarium, plura frigus etiam finitum: ergo si daretur bonum infinitum, nullum daretur multum etiam finitum: sed dantur multa

mala in rerum natura, ergo nullum datur bonum infinitum.

Nego min. & ejus prob. dist. Si daretur aliquod contrarium formaliter aut virtualiter agens necessariò, non posset aliud contrarium existere. *Conc.* si daretur aliquod contrarium non formaliter, sed virtualiter tantum: nec agens necessariò, sed tantum libere, non daretur aliud contrarium, *Concedo, & nego consequentiam.* Deus enim formaliter non contrariatur ulli malo: neque etiam virtualiter, quia non necessariò producit aliquem effectum qui sit omni malo contrarius, sicut sol, v. g. producit lumen tenebris oppositum; & calorem contrarium frigori: sed Deus agit omnino libere, & quos vult effectus producere.

Objicit 2. Doctor. Si daretur aliquod corpus infinitæ magnitudinis, non admitteret secum aliud corpus: Ergo si detur aliquod ens infinitum, non admittet secum aliud ens finitum; sed certum est dari entia finita, ergo nullum datur ens infinitum, neo proinde datur Deus. *Probatur prima consequentia.* Sicut se habet dimensio ad dimensionem, ita & entitas ad entitatem; ergo si dimensio infinita excludat omnem dimensionem finitam, ita & ens infinitum excludet ens finitæ perfectionis.

Negat consequentiam Doctor, & ad ejus probationem negat antecedens: quia, inquit, *Non est similis incompossibilitas divisionum in replendo locum, & essentiarum in simul effendo: non enim una entitas sic replet totam naturam entitatis, ut cum ista alia entitas non possit stare, &c.* Imò ut addit, licet una quantitas replens locum, non possit aliam secum admittere, quæ etiam implet locum, tamen posset aliam admittere quæ locum non repleret: sicut v. g.

corpus gloriosum potest esse in eodem loco cum alio corpore extenso, unde incompatibilitas quantitatum provenit ex replezione loci; cum autem nulla sit incompatibilitas inter entitates, non sequitur quod si una esset infinita, alias omnino excluderet.

Quid est Deus.

EST substantia completa, vivens uitâ intellectuali perfectissimâ, essentialiter singularis, & necessariò existens.

Declaratur. Deus est supremum omnium entium: Ergo in supremo ordine collocandus: Ergo in ordine substantiae, quia substantia perfectior est accidentibus. Ergo in ordine substantiae completa, quia substantia incompleta involvit imperfectionem, & dicit ordinem ad aliud à quo compleatur; Deus autem nec imperfectus est, nec ad aliud taliter ordinatur. Ergo in ordine substantiae intellectualis, quia spiritualis substantia, perfectior est corporeâ; illa enim est incorruptibilis ex se & in se, hæc corruptibilis est in se, & ex se; involvit enim materiam qua est principium corruptionis. Ergo in ordine viventium uitâ intellectuali: quia sicut substantia spiritualis perfectior est corporeâ, similiiter vita intellectualis vitam vegetativam & sensitivam praecellit; illa enim est indefectibilis, hæc defectibiles & corruptibles. Ergo vivit uitâ intellectuali perfectissimâ, cum enim sit omnium entium perfectissimum, habet etiam vitam omnium perfectissimam, nullo. siquidem indiget ut vivat, intelligendo, amando & operando. Ergo essentialiter singularis, quia repugnat par-

turam divinam multiplicari; licet ei non repugnet communicari tribus adorandis Personis sine ulla sui divisione. Ergo tandem est necessariò existens; quia cum nullo, per nullum, & propter nullum; sed à se, per se, & propter se sit, idcirco implicat eum deficere & non esse: non enim ex se est defectibilis, cum sit spiritualis substantia; nec defectibilis per alterum, quia nullo subjacet imperio.

An sit unicus.

Affirmo: Nam si plures essent, vel essent omnes infiniti, vel omnes finiti, vel unus infinitus & alii finiti. **N**on primum, quia haberent mutuo eisdem perfectiones, vel non: si sic, ergo non essent plures, quia non essent diversi; si non, ergo nullus eorum esset infinitus, quia unus non haberet perfectiones quas habet alter: ergo non haberet omnes perfectiores, ergo non esset ens infinitè perfectum, ergo non esset Deus. **N**on etiam secundum, quia omnes essent vel æqualis potentiaz, vel inæqualis: si æqualis, ergo unus nihil posset producere nec destruere, aliis renuentibus, & sic non esset liber, nec omnipotens, nec proinde Deus. Si inæqualis, ergo unus esset alterius subditus, nec posset quæcumque velle operari, ac per consequens indignus qui Deus vocaretur.

Dices forsitan, eos esse æqualis potentiaz, sed idem velle & nolle; quia sunt prudentissimi & arctissimo amoris fodere jucti.

Contra. Quilibet eorum esset suis decretis liberimus, ac per consequens ab aliis posset dissentire; si autem dissentiat, aut poterit efficere

quæ intendit aliis repugnantibus , aut non. Si possit : ergo alii non erunt omnipotentes , quia non poterunt eum coërcere , & ipsis invitatis operabitur : Si non possit , ergo ipse non erit omnipotens , nec consequenter Deus.

Non etiam tertium. Quia unicus posset operari quæcumque veller , alii vero non , & per consequens unicus esset verè Deus , alii autem solum Dei nomen obtinerent : hic autem non de nomine , sed de rei veritate disputamus.

Dices. Quæcumque meliora sunt , poni debent in rerum natura : atqui plures Dii sunt meliores uno. *Probatur.* Plura bona meliora sunt uno bono : atqui Deus est ens bonum , ergo plures Dii meliores sunt unico.

Distinguo maj. Si illa bona sint compossibilitia. *Concedo maj.* Si non sunt , *Nego majorem* : atqui plures Dii sunt incompossibilis ut probatum est. *Probationem similiter distinguo.* Plura bona divisa meliora sunt unico , si istud unicum non contineat aut formaliter , aut æquivalenter omnia , quæ alia continent , *Concedo majorem* : si contineat , *Nego majorem*. Sexaginta enim asses divisi , quamvis sint plura bona , quæ sit unus numerus argenteus : non tamen sunt melius bonum , quia numerus argenteus illis æquivaleret : ita à pari quamvis creaturæ sint plura bona , quæ sit Deus : nullus tamen dixerit creaturas esse meliores Deo.

Quot , & quales habet præcellentias.

Dei præcellentiaz , seu perfectiones , à Theologis usitato vocabulo *attributa* dicuntur. *Attributum*

autem secundum nominis ethimon , *Quid sit* est quid ab altero , aut alteri tributum: *atributa* secundum autem rei veritatem , *est tum di-* *Perfectio simpliciter , simplex divi-* *nam essentiam admodum qualis affi-* *cens.* Ex quibus , patet ad rationem *attributi divni* , duo requiri. Primum ut sit perfectio simpliciter simplex , *Quid sit ipsa* , quæ communiter definitur , *meliор* *possessio melior est* (considerando rationem universalem entis) quæ sit possessio alterius perfectionis illi oppositæ : sic , *v. g.* in ratione universalí entis , melius est esse vivens , quæ expers vitæ : æternum quæ temporaneum : sapientem , quæ nescium , &c. Cujus conditionis defectu , quæ eminenter & virtualiter in Deo continentur , quales sunt , *v. g.* perfectiones creaturarum corporearum , non dicuntur attributa. Secundum ut illa perfectio concipiatur advenire divinæ essentiæ per modum qualitatis : cujus conditionis defectu , singulatitas , existentia , substantia , &c. quæ Deum intrinsecè & essentialiter constituunt , non dicuntur attributa.

triplicem in ordinem dividi pos-
sunt attributa divina , secundum tri-
plicem viam & modum quod nobis
possunt innoscere. Ea enim cog-
noscamus viâ causalitatis seu pro-
ductionis ; attributionis , seu emi-
nentiaz ; & negationis , seu remotionis. Prima est , quando per creaturas tanquam per effectus illarum cau-
sam , Deum nempe cognoscimus. Secunda est , quando quidquid per-
fectionis in creaturis cernimus , pa-
riter Deo in eminentissimo gradu
reperi affirmamus. Tertia est , quan-
dò omnes quas in creaturis imperfec-
tiones agnoscimus , à Deo remove-
mus. Primâ viâ cognoscuntur attri-

*Relati-
vorum.* *buta relativa*, seu respectum ad crea-
turas involventia ; ut esse primam
causam, creatorum, conservatorem,
gubernatorem, providentem, &c.
*Absolu-
torum.* Secundâ viâ cognoscuntur attributa
absoluta, ut esse bonum, verum,
justum, omnipotentem, sapientem.
*Negati-
vorum.* Tertiâ viâ innescunt attributa ne-
gativa, ut esse immensum, immu-
tabilem, infinitum, &c. Quæ se-
quuntur, ex Seraphici nostri Bona-
venturæ *Breviloquio* suè depropo-
ta, paucis immutatis majoris pers-
picuitatis gratiâ. Idcirco autem ea
subjicere placuit, ut ex ungue Leo-
nem conjentes, ad tanti Doctoris
operum nullis unquam encomiis satis
celebrandorum lectionem nostrum
quilibet accendatur.

Quot, & que sunt Persona Divina.

ex cap. 3.

*Que-
nam
Deo ut
Trino
conve-
niunt.* **D**icit doctrina sacra, quod in
divinis sunt duæ enuntiationes,
tres Hypostases, quatuor relations,
quinque notiones, & ex his tantum
tres proprietates personales.

Deus est
*commu-
nicabi-
lis per-
feci-
fimè,* Ratio autem ad prædictorum in-
telligentiam hæc est, quia cum pri-
mum & summum principium, hoc
ipso, quod est prius, sit simplicissimum;
hoc ipso, quod est summum,
sit perfectissimum : ideo perfectissime
se communicat, quia perfectionem
fine sui & indivisionem omnimodam servat
divi-
fione. hoc ipso simplicissimum : & ideo
salvâ unitate naturæ, sunt ibi modi
emanandi perfecti.

*sunt
emana-
tiones
divine* Modi autem emanandi perfecti :
sunt dubitum, scilicet per modum
naturæ, & per modum voluntatis.
Primus est generatio, secundus spi-
ritus modi ratio, sive processio. Et quia duabus

emanationibus substantificis necesse
est emanare duas hypostases ; necesse
est etiam ponere hypostasim primò
producentem ab alio non emanare,
ne procedatur in infinitum, & idcirco
sunt in Deo tres hypostases. Et quia
cuilibet emanationi respondet duplex
habitudo relativa : ideo sunt ibi qua-
tuor relationes, scilicet Paternitas
quæ in Patre, Filiatio quæ in Filio,
Spiratio activa quæ in Patre & Filio,
& Processio, seu spiratio passiva quæ
in Spiritu Sancto.

Et quia per has habitudines inno-
tescunt nobis divinæ hypostases seu
Personæ ; & præter hoc innescit
etiam hypostasis illa, in qua est pri-
ma ratio principiandi, nimirum Pa-
ter qui non producitur, quia hoc est
nobilitatis in ipso : ideo sunt quin-
que notiones, scilicet quatuor rela-
tiones prædictæ, & quinta quæ dici-
tur Innascibilitas.

Quia autem quælibet Personarum
unam habet proprietatem, per quam
principaliter innescit : ideo tantum
tres sunt proprietates personales, *Sunt
que Spiri-
tus.*
quæ his noninib[us] exprimuntur pro-
priæ & principaliter, scilicet Pater
& Filius & Spiritus Sanctus. Cum
enim proprium sit Patris esse innas-
cibilem, sive ingenitum, esse prin-
cipium non de principio, & esse
Patrem : Innascibilitas notificat
ipsum per modum negationis ; licet
ex consequenti per modum positivi,
quia innascibilitas in Patre ponit son-
talem plenitudinem, principium non
de principio, per modum positionis
cum negatione : esse verò Patrem per
modum positionis & habitudinis pro-
priæ, completem & determinatè.

Similiter cum Filius sit imago,
Verbum & Filius ; Imago nominat non de
illam personam, ut similitudinem principi-
expressam ; Verbum, ut similitudi-
nem

*qui-
una Per-
sona
procedit
ab alia ;
nimi-
rūm ge-
neratio
& spi-
ratio.*

*Et tres
Personæ
una im-
produc-
ta, que
dicitur
Pater,
una pro-
cedens
per in-
tellec-
tum que
dicitur
Filius ,
& una
proce-
dens per
volun-
tatem
que Spi-
ritus.*

*Sanctus
nomina-
tur.*

*Sunt
quatuor
relatio-
nes Di-
vine &
quinque
Notio-
nes.*

*Et tres
Proprie-
ties.*

*Prima
Persona
dicitur
princi-
pium*

*non de
principio
per modum
positionis
& habitudinis
pro-
priæ, com-
plete &
determinatè.*

*fons- nem expressivam; Filius, ut simili-
lis, tudinem hypostaticam. Rursus,
plenitu- Imago, ut similitudinem conformem;
do divi- Verbum, ut similitudinem intellec-
bitatis, tualem; Filius, ut similitudinem
&c. connaturalem.*

Secunda Persona dicitur Imago, Verbum; & Filius. Per hunc modum cùm proprium sit Spiritus - Sancti esse donum, esse nexum, seu charitatem amborum: esse etiam Spiritum-Sanctum: *Donum nominat ipsum ut datum voluntarium: Charitas sive nexus*, ut datum voluntarium & præcipuum: *Spiritus - Sanctus*, ut datum voluntarium præcipuum & hypostaticum. Hinc est quodd per hæc tria nomina, quiz sunt Pater & Filius & Spiritus - Sanctus, trium personarum proprietates personales insinuantur. Hæc igitur attendantur ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

Quenam Divinis Personis appro-
prirentur : Ex cap. 6.

Ques- **E**T si omnia essentialia omnibus
nam tri- Personis æqualiter, & indifferen-
bus Di- ter convenient : tamen Patri di-
vinis citur appropriari unitas, Filio, veritas,
Personis Spiritui - Sancto bonitas.
appro-

Et juxta hanc sumitur secunda approprio-
riatio quam tradit S. Hilarius,
scilicet *eternitas* in Patre, *species* in
imagine, & *usus* in munere.

Et juxta hanc sumitur *tertia*, scilicet in Patre, *ratio principiandi*; in Filio, *ratio exemplandi*; in Spiritu-Sancto, *ratio finiendi*.

Et juxta hanc sumitur quarta, scilicet *omnipotentia Patri, omniscientia Filio, auctoritas sancti hominum et angelorum*

*Et quae re di-
cuntur appro-
priata.* *Ita Filio, voluntas Ieu benevolentia
Spiritui - Sancto. Hæc autem dicun-
tur appropriari, non quia sunt pro-
pria (cum semper sint communia :)
sed quiz dudunt ad intelligentiam &
*Metaphysica.**

notitiam propriorum, scilicet trium Personarum.

Intelligentia autem & ratio prædictorum hæc est : quia enim primum principium est nobilissimum & perfectissimum , ideo conditiones entis nobilissimæ & generalissimæ in eo reperiuntur in summo . Hæc autem sunt *unum* , *verum* , *bonum* , quæ non trahunt *ens* secundum supposita , sed secundum rationem . Nam *unum* nominat *ens* , ut connumerabile , & hoc habet per indivisionem sui in se . *Verum* , secundum quod cognoscibile , & hoc habet per indivisionem sui à propria specie . *Bonum* , secundum quod communicabile , & hoc habet per indivisionem sui à propria operatione . Et quia hæc triplex indivisio se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligendi : ita quod *verum* præsupponit *unum* , & *bonum* præsupponit *verum* & *unum* . Hinc est quod hæc attribuuntur primo principio in summo , quia perfecta , & generalia sunt ; appropriantur verò tribus Personis , quia ordinata : Eo ideo *summè unum* Patri , qui est origo Personarum ; *summè verum* Filio qui est à Patre , ut Verbum : *summè bonum* Spiritui - Sancto , qui est ab utroque , ut amor & donum .

Et quia summè unum est summè
primum , quia caret omni inceptio-
ne ; & quia summè verum est sum-
mè æquale & pulchrum : & quia
summè bonum est summè utile &
proficuum : hinc oritur secunda ap-
propriatio S. Hilarii , quæ est *Eter-
nitas* in Patre , quia non habet ini-
tium , sed est omnino primum : *Spe-
cies* in imagine , id est , in Verbo ,
quia summè pulchrum : *Usus* in
munere , id est , in *Spiritu - Sancto* ,
quia summè proficuum & communi-
cativum : quod per alia verba sic

N

insinuat Augustinus: *In Patre unitas, in Filio equalitas, in Spiritu Sancto unitatis, equalitatisque concordia.*

Rursus, quia summè unum & primum tenet rationem principiandi & originandi; quia summè pulchrum & speciosum tenet rationem exprimenti & exemplandi: quia summè proficuum & bonum tenet rationem finiendi eò quèd bonum, & finis idem sunt: hinc oritur tertia ratio appropriandi efficientiam Patri, exemplaritatem Filio, finalitatem Spiritui Sancto.

Rursus, quia à primo & summo principio fluit omne posse, à primo & summo exemplari fluit omne scire, & ad summum finem tendit omnne velle; ideo necesse est primum principium esse omnipotentissimum, omnisapientissimum & benevolentissimum.

Unitas autem prima & summa rediens supra scipsum reditione completâ & perfectâ, est omnipotentissima; sicut & veritas sapientissima, & bonitas benevolentissima: idcò etiam hæc appropriantur, quia ordinem insinuant. Voluntas enim dat præintelligere cognitionem: & voluntas & cognitio præsupponunt potentiam & virtutem, quia posse scire est aliquid posse. Ex his apparet quæ sint appropriata, & quibus & qua de causa. Hæc tamen ultima, scilicet potentia & sapientia & voluntas sunt potissimè illa, ex quibus in Scripturis laudatur Trinitas summa, & ideo de his aliquid dicendum est breviter & summatim.

De Omnipotentia Dei: Ex cap. 7.

¶ Itur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram hæc tenenda sunt, videlicet quod Deus est omnipotens, ita tamen quod ei non attribuuntur actus culpabiles, putat mentiri, & male velle: nec *actus personales*, ut metuere & dolere: nec *actus corporales*, sive *materiales*, ut dormire, ambulare, nisi forte transsumptivè: nec *actus inconvenientes*, ut posse facere majorem se, vel alium Deum sibi æqualem vel infinitum actu & consimilia: quia (ut dicit Anselmus) *Quodlibet inconveniens, etiam minimum, apud Deum est impossibile*, licet autem hoc non possit: est tamen omnipotens verè & propriè & perfectè.

Intelligentia autem & ratio prædictorum hæc est: quia primum principium est potens potentiam, quæ est potentia simpliciter; & ideo distributio addita ei, distribuit pro his, quæ posse, est posse simpliciter. Hæc autem sunt, quæ egrediuntur à potentia completa & ordinata. Potentiam autem completam dico, quæ non potest deficere, nec potest succumbere, nec potest indigere. Potentia autem incompleta in peccando deficit, in patiendo succumbit, in corporalibus actionibus indigentiam includit. Divina autem potentia, quia summa & perfectissima est, ideo nec est de nihilo, nec est sub aliquo, nec eget aliquo alio: ac per hoc nec culpabilia nec materialia potest, & hoc quia omnipotens est potentiam completam.

Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici, vel secundum unum actum, vel secundum aptitudinem ex

*Deus
est si om-
nipotens,
non tar-
men po-
test ali-
quos ac-
tus exer-
cere, &
quam
illū sint.*

*Omni-
poten-
tia re-
quirit
poten-
tiā
comple-
tam &
ordina-
tam.*

*Poten-
tia dici
debet
comple-
ta, que
nec ulli
indiget,
nec ulli
succum-
bit, nec
virtute
deficit.*

*Poten-
tia ordi-
natatri-
pliciter
dicitur.*

*Aliqua
Deus
non po-
test fa-
cere non
defectu
potentie
facien-
di , sed
defectu
rerum
qua non
sunt fac-
tibiles.*

parte creature, vel secundum aptitudinem ex parte solius virtutis in creatæ. Quod possibile est potentia primo modo dicta, non est tantum possibile, sed etiam actuale. Quod secundò modò & non primò est possibile simpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modò & non primò vel secundò, est possibile creature. Quod autem nullo prædictorum modorum possibile, sicut illud, quod directè repugnat ordini secundum rationes, & causas primordiales & æternas, simpliciter est impossibile: sicut quod Deus faciat aliquod actu infinitum, quod similiter faciat aliquid esse & nullo modo esse, quod faciat id quod fuit non fuisse; & cætera talia, quæ posse, est contra ordinem, & complementum diuinæ potentiarum: ex his patet, respectu quorum est divina potentia. Patet etiam quæ debent dici simpliciter possibilia, & quæ simpliciter impossibilia, & quod aliquorum impossibilitas simul sit cum vera omnipotencia.

De Dei scientia, prædestinatione & præscientiâ.

*Divina
sapien-
tia, ut
est cog-
noſci-
tiva ,
plura
nomina
ſortiſur.*

DE sapientia verò Dei hæc tenenda sunt, scilicet quod ipsa divina sapientia limpidissimè cognoscit omnia bona & mala, præterita, præsentia & futura, actualia & potentialia, ac per hoc incomprehensibilia nobis & infinita: ita tamen quod ipsa in se nullò modò diversificatur, licet diversa nomina sortiatur. Inquantum enim est cognoscitiva omnium possibilium, dicitur *scientia* sive *cognitio*. Inquantum est cognoscitiva omnium, quæ in universo sunt, dicitur *visus*. Inquantum

est cognoscitiva eorum, quæ bene fiunt, dicitur *approbatio*. Inquantum est cognoscitiva eorum quæ futura sunt, dicitur *præscientia* sive *prævisio*. Inquantum est cognoscitiva eorum, quæ ab ipso Deo facienda sunt, dicitur *dispositio*. Inquantum cognoscitiva eorum, quæ ab ipso Deo præmianda sunt, dicitur *prædestinatio*. Inquantum verò est cognoscitiva corum, quæ damnanda sunt, dicitur *reprobatio*.

Et quia ipsa non tantum est cognoscitiva, sed etiam ratio cognoscendi omnia; ideo inquantum est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur *lux*; inquantum ratio cognoscendi visa & approbata, dicitur *speculum*; inquantum est ratio cognoscendi prævisa & disposita, dicitur *exemplar*; inquantum est ratio cognoscendi prædestinata & approbata, dicitur *liber vita*. Est igitur liber vitæ respectu rerum, ut redeuntium: exemplar, ut exeuntium; speculum, ut euntium; lux verò, respectu omnium.

Ad exemplar autem spectat idea, verbum, ars & ratio. *Idea*, secundum actum prævidendi; *verbum*, secundum actum proponendi; *ars* secundum actum prosequendi: *ratio* secundum actum perficiendi, quia superaddit intentionem finis. Quia verò hæc omnia unū sunt in Deo, ideo frequenter acepitur unum pro alio.

Et licet divina sapientia ratione diversitatis scitorum & connotatorum, diversa sortiatur vocabula, non tamen diversificatur secundum rationem intrinsecam: cognoscit cuim contingentia infallibiliter, mutabilitia immutabiliter, futura præsentialiter, temporalia æternaliter, dependencia independenter, creata increate, alia à se, in se & per se: Et cum infallibiliter contingentia cognoscatur;

*Nona.
men ipsa
est mul-
tiple x;
sed im-
mutata
varia
attingit.*

Nij

simul stat libertas & vertibilitas voluntatis cum prædestinatione & præscientia.

Intelligentia autem & ratio prædictorum hæc est ; quoniam primum principium , hoc ipso quodd primum est & summum , cognitionem habet simplicissimam & perfectissimam . Quia perfectissimam , ideo cognoscit omnia distinctissimè sub omnibus conditionibus , quas res habent vel habere possunt : & propterea futura scit esse futura , & præsencia , & bona scit approbanda , mala reprobanda . Hinc est quodd diversa sortitur vocabula , secundum quod est supradictum . Sed quia simul stat perfectio sapientiæ cum summa simplicitate : hinc est , quodd omnia alia à se cognoscit in se & per se . Ex quo sequitur secundum , quodd creato cognoscit inereat . Ex quo sequitur tertium , quodd dependentia cognoscit independenter . Ex quo oritur quartum , quodd temporalia cognoscit æternaliter . Ex quo sequitur quintum , quod futura cognoscit præsentialiter . Et quo oritur sextum , quodd mutabilia cognoscit immutabiliter . Ex quo sequitur septimum , quodd contingentia cognoscit infallibiliter . Et ita contingentia , manentia contingentia , sunt divinæ sapientiæ prorsus infallibilia , tam in contingentibus , quæ subjacent naturæ , quam libertati voluntatis humanae .

*Quomo-
do posse
con-
ci-
liari li-
bertas
humana
et infa-
libili-
tate
prædef-
tinatio-
nis ater-
na.*

Unde , qui vult hoc verum intellegere , quomodo simul stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate Prædestinationis æternæ , revolvendo ab hoc ultimo , procedat per illos septem gradus , usque ad primum principium : quod primum principium perfectissimè cognoscit omnia per seipsum , quod est verum certissimum : ex quo cætera prædicta ratio-

cinando infallibiliter concluduntur . Sicut autem divinæ cognitionis certitudo simul stat cum contingentia rerum cognitatum (quia simul est simplicissima & perfectissima divina sapientia) sic unitas simul stat cum multiformitate rationum , idearum ex eadem causa .

Quia enim perfectissima est , ideo distinctissimè & perfectissimè cognoscit universa & singula , & illa omnia distinctissimè , & perfectissimè representat : & ideo singularum dicitur habere rationes & ideas , tanquam rerum similitudines perfectissimè expressivas . Quia vero simplicissima est , ideo omnes similitudines illæ sunt unum in ipsis . Unde sicut Deus una virtute omnia producit ex tempore secundum omnimodam rerum integritatem , sic una virtute omnia exprimit sempiternaliter .

Et sicut una est in Deo altissimo operatio activa secundum rem , dicuntur tamen plures rerum productiones , ratione pluralitatis productorum : sic una est veritas unius intelligentiæ actus in Deo : dicuntur tamen plures similitudines ; ideas & rationes ratione pluralitatis ideatorum vel existentium vel futurorum vel possibilium . Hæ autem rationes vel ideas , licet sint una veritas & lux in essentia , non tamen dicuntur esse una ratio vel idea . Ratio enim vel idea dicitur , ut ad alterum secundum rationem intelligendi ; nominat enim similitudinem cogniti , quæ realiter tenet se ex parte Dei , licet secundum rationem intelligendi dicere videatur aliquid ex parte ideati . Si autem hujus simile in creatura reperiatur , dicendum , quod hoc est ipsius exemplaris proprium : quia (sicut dictum est) simul est simplex & infinitum & perfectissimum ; quod

præintellexit, cætera consequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud est perfectissimum & simplicissimum, ideo actus purus: quia vero infinitum & immensum, ideo extra omne genus. Et hinc est, quod existens unum, potest esse similitudo expressiva multorum.

De voluntate Dei & Providentia.

Voluntas dei
vina est
recta,
efficax
& una
in se, si-
cet mul-
siplex si-
secun-
dum
signa.

DE voluntate Dei hæc tenenda sunt, quod ipsa sic est recta, ut nullo modo possit obliquari: sic est efficax, ut nullo modo possit impediti: sic est una, ut tamen multis formiter habeat significari. Significatur enim divina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt *præceptio*, *prohibitionis consilium*, *imple-*
tion, *permisso*: secundum quæ disponuntur à voluntate beneplaciti quæcumque in universo fiunt. Est enim voluntas Dei prima & summa causa omnium specierum, & motionum. Nihil enim sit visibile, aut intelligibile in ista totius creaturæ amplissimâ quâdam universâque Republicâ, quod non de illa imperiali Aula summi Imperatoris aut jubetur aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, & retributionum & gratiarum.

Providentia
divina.

Et quia ista voluntas ratione regulata dicitur *Providentia*: hinc est, quod omnia, quæ in Universo fiunt, aguntur & reguntur divinâ providentiâ; quæ per omnia est irreprehensibilis, quia nihil præcipit prohibet vel consulit, nisi justè; nihil agit, nisi bene; nihil permittit iniustè.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: quia primum principium, cum sit lumen nobile, & voluntatem habet, & nobili moda habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, secundum quod in agentibus à proposito attenditur regula rectitudinis, & efficacia operationis; necesse est ut in Deo voluntas sit rectissima & efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idem est in Deo voluntas & veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, & virtus sive protestas. Et quia non potest divina voluntas carere veritate: ideo non tantum est recta, verum etiam regula rectitudinis, quia vero nullo modo potest carere virtute: ideo non tantum est efficax, verum etiam fons & origo totius efficaciaz; ita ut nihil sine illa possit effici, nihil contra illam possit fieri, nihil etiam sit à quo possit impediri: & quia rectissima est, nullus potest esse rectus, nisi conformatur ei. Nullus autem potest ei conformati, nisi voluntas illa innotescat ei: oportuit ergo voluntatem divinam regulam rectitudinis notificari nobis.

Rectitudo autem quædam est necessitatis; & hæc est in faciendo bonum necessarium & declinando malum: quædam est perfectionis, & hæc est in supererogando ultra debitum, & secundum hoc innotescit nobis per triplex signum, scilicet *præceptionem*, *prohibitionem*, & *consilium*: quod quidem significat divinum placitum acceptare tanquam justum, quod sit secundum divinum præceptum, quod declinatur secundum divinam prohibitionem, & adimpletur secundum divinum consilium. Signa vero hæc infallibilia, signa sunt divinæ voluntatis, ut est regula rectitudinis.

Quare
divina
volun-
tas sit
recta &
efficax.

Volun-
tas divi-
na est
regula
omnis
rectitu-
dinis.

Rursus : quia efficacissima est , nullo modo potest aliquis aliquid efficeret , nisi ipsa coöpérante , & coëfficiente : nullus deficitur , vel peccare potest , nisi ipsa justè deserente. Et secundum hoc duo sunt signa ejus : scilicet *impletio* , quæ est signum voluntatis ut efficientis : & *permisso* , quæ est signum voluntatis justè deserentis. Justè autem deserit , quia justum est , ut sic administraret res , quas condidit , ut non iufringat leges , quas indidit : & sic cōseretur rebus , quas creavit , ut tamen eas agere motus proprios sinat. Et ideo si liberum arbitrium ad utrumque vertibile de lege naturæ in malum admittat cadere , hoc non permittit , nisi justè.

Quare Deus ju. sè dese- fuit re- probi, quām prade- finati.

Rursus : et si per gratiam præveniat & sustentet , nulli injuriam facit: ideo non agit injustè , nec omnino justè secundum exigentiam meritorum ; quia merita ad hoc non sufficiunt , sed gratis & misericorditer ; & quodammodo justè , quantum est ex concedentia bonitatis suæ : cum ergo damnat & reprobat , operatur secundum justitiam. Quando vero prædestinat , secundum gratiam & misericordiam ; quæ non excludit justitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erant , debebant damnari : ideo plures reprehendantur , quām eligantur , ut ostendatur quod salvatio est secundum gratiam specialem , sed damnatio secundum justitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de divinæ voluntate , quia omnia agit rectissimè , ita in omnibus debemus gratias agere , & honorificare regimen divinæ providentiaz.

Si quis autem querat , quare magis uni peccatori gratiam largiatur quām alteri , huc dōporet silentium.

imponere humanæ loquacitati : & exclamare cum Apostolo , O altitudine divitiarum , sapientia & scientia Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus , & investigabiles via ejus ! *Quis enim cognovit sensum Domini ? aut quis Consiliarius ejus fuit ; aut quis prior dedit illi , & retribueretur ei ? Quoniam ex ipso & per ipsum , & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.*

SECTIO SECUNDA.

De Angelis.

 ANGELI nomen , non naturam , sed officium designat ; & secundum Græcum idiomam idem quod *nunius* sonat. Unde Scriptura sacra quovis divinæ voluntatis ad homines internuntios , Angelos vocat ; sic Malachiæ 2. *Sacerdos , Angelus Domini exercitum dicitur , &c.* 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam* , quod Christus Dominus de Joanne Baptista interprætatur ; & ibidem , ipse in Redemptor *Angelus testamenti* nominatur. Tamen apud Theologos , & Sanctos Patres jam usus invaluit , ut Angeli nomen solis substantiis spiritualibus completis , tribueretur. Sic autem acceptum Angelii vocabulum , duas iterum habet significaciones ; fusiorem unam , strictiorem alteram : priori modo tribuitur indiscriminatum omnibus omnino illis spiritibus : posteriori vero , solos spiritus in inferno ordine constitutos , designat. De priori acceptione quæmus.

An sint Angelis.

Ratione naturali demonstrari non potest, suaderi potest.

Probo primam partem. Si quæ ratio Angelorum existentiam certò & evidenter comprobaret, petetur vel ex eorum natura vel ex eorum effectibus, sed neutrum dici potest. Non primum, quia non est de Angelorum natura, ut actu existant, hoc enim solo Deo congruit. Non etiam secundum, quia omnes illi effectus insoliti & mirandi, qui Angelis solito tribuuntur, possunt vel Deo, vel animæ separatae, vel aliqui cui causa occultæ, tribui: Ergo,

Probatur 2. pars. Non repugnat Angelos existere, ergo verisimilius est eos existere. Antec. patet. Si enim existentia eis repugnaret, vel quia substantiæ spirituales sunt, vel quia substantiæ spirituales complectæ; non primum, quia dantur animæ rationales spirituales; non etiam secundum, quia Deus est substantia completa.

Probatur conseq. Eorum existentia multum confert ad universi perfectionem, ut scilicet inter entium genera sit aliquis ordo & connexio, cum enim sint aliquæ substantiæ purè corporeæ, ut lapides, bruta, &c. & aliquæ partim corporeæ, partim spirituales, ut homines; congruerat, ut extremitates continuâ proportione jungerentur, etiam aliquas esse substancialias purè spirituales; atqui Deus cum sit perfectissimus, & non nisi perfectissima operetur, universaliter perfectissimum condidit: Ergo cum Angelis non possibles, verisimilius est eos existere. Idem suadet

eur i. ex Oenergumentis, & a republicis hominibus, qui etiam si nulquam studuerint, mita proferunt, variis utintur idiomatibus & linguis, &c. ex Oraculis futura indicantibus, quæ omnia potius Angelis, quam animabus tribuenda sunt.

Quid & quot sint Angelis.

Sunt intellectuales substantia completa, omnino spirituales.

Prima pars: suadetur prædicta ratione, sed nullâ persuadetur. Fide tamen id constat, nam definitum est in Concilio Lateranensi, c. firmiter, & colligitur ex Scriptura sacra pluribi, præsertim ex illo Psal. 10. Qui faciunt Angelos eius spiritus: Luca 25.

Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet & Marti 5. legimus integrum. Demonum suggestionem in homine uno extitisse, hoc est, sex millia sexcentos sexaginta sex, quod nullâ ratione fieri potuisset, si corpus & molem habuissent. Non infiior tamen hos omnes, & similes Scripturæ textus facilem pati repli- can; sufficiat ergo, id fuisse à Concilio generali sancitum & definitum.

Quantum ad secundam partem. I.

Ratione status, dividuntur in Beatos, & Damnatos. 2. Ratione morum, in bonos, & malos. 3. Ratione numeri, à Cabalistis numerantur triginta millia millium supra sexcentos quinquaginta unum, addero debuerant, cum dimidio. A Catholiciis, numerus nobis ignotus, iuxta illud Daniellis 7. Millia milliones ministrabant ei, & decies centena millia affectabant eis, ubi certus numerus scribitur pro incerto. 4. Rati-

onē An-
gelorum
arvis.

tres Hyerarchias, quarum quælibet tres ordines amplectitur. Quæ sequuntur deprompta sunt ex D. Bonaventura in 2. parte Breviloquij.

De productione supernorum spirituum.

Consequenter verò agendum est de natura spirituali, & incorporeo: cuiusmodi est Angelica, de qua considerare oportet quantum ad conditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam. **Atribu-** num, & quantum ad confirmationem bonorum Angelorum. **Scien-** dum est igitur, quod Angelis à pri- **Angelis.** mordio suæ conditionis quatuor sunt attributa: scilicet simplicitas essen- tiaz, personalis discretio propter ratio- nem insicam, memoria, intelligentia & voluntas seu libertas arbitrii ad eligenda bona, & resuenda mala. Hæc autem quatuor attributa principalia alia quatuor comitantur, scilicet virtuositas in operando, officiositas in ministrando, perspicacitas in cognoscendo, & immutabilitas post electionem, sive in bono, siue in malo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; qui primum principium hoc ipso quod primum, omnia de nihilo produxit; ideo non

Angelis tantum propè nihil, sed etiam pro- pè se: non tantum substantiam à se- duci.

1. **Vt** poream, producere debuit, verum Deo si- etiam propinquam. Et hæc est sub- miles in substansia: intellectualis & incorporea:

2. **Vt** quæ hoc ipso quod Deo simillima est, simplicitatem habet naturæ, & dis- cretionem personalem, ut Deo af- ficietur ex parte substancie, sive

communis sive individuæ. Habet etiam in mente imaginem Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, ut assimiletur Deo ex parte potentiaz, sive naturalis, sive electivæ: ut sic potentia naturalis insignita sit Dei imagine, electiva verò arbitrii libertate. Nequaquam enim perveniret meritorie ad præmium gliosum, quod facit quemquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium. Hoc autem esse non potest, nisi in substantia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, voluntas.

Ubi autem est ratio, oportet ut sit rationalis naturæ substantia individua: necesse est etiam ut sit substantia spiritualis & incorporea; ac per hoc simplex carens omni divisione quantitatib. Talis autem substantia hæc ipsò quod simplex est, virtuosa est in operando; hæc ipsò quod virtuosa est & personaliter discreta, competit ei distinctorio officii in ministrando; hæc ipsò quod simplex & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hæc ipsò autem quod perspicax & simplex est, habet intellectum deiformem; ideo stabilitatem habet post electionem in electo, sive in bono, sive in malo. Et hæc conditiones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

De Apostasia Demonum.

DE Apostasia verò Demonum hoc est tenendum, scilicet quod Deus Angelos omnes fecit bonos, etiam medios inter summum bonum & commutabile bonum, quod est

Aliqui
propria
culpa
perverse
sunt.

est creatum : ita ut si converterentur a l'amadum sumnum bonum quod est supra , ascenderent ad statum gratia & gloria . Si vero ad bonum commutabile , quod est infra , hoc ipso ruerent in malum culpa & poenam ; quia non est dedecus peccati sine decoro justitiae . Primus autem Lucifer inter Angelos presumens de privato bono , privatam appetit ex-cellentiam , volens aliis superferri , & ideo cecidit cum ceteris consentientibus sibi . Cadens autem factus est impoenitens , obstinatus & excrucatus , & exclusus a Dei contemplatione : & deordinatus in operatione , toto nitore conamine ad subvertendum hominem per temptationem multipliceim .

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est : quia cum primum principium sit summè bonum , nihil facit nisi sit bonum , quia à bono non procedit nisi bonum : quod tamen sit ab ipso , hoc ipso minus est eo ; & ideo non potest esse suum bonum . Fuit igitur Angelus à Deo conditus bonus quidem , sed non summus : perficiendus tamen si tenderet in summum bonum , quoniam per liberum arbitrium voluntatis poterat tendere in bonum sumnum , vel converti ad bonum privatum : Lucifer suæ pulchritudinis & altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum ; & suum privatum bonum presumpsit de altitudine habita , & ambivit excellentiam propriam , non tamen obtentam : ac per hoc presumendo , constituit se sibi principium summum , in seipso glorianto & ambiendo constituit se sibi summum bonum , in seipso quiescendo .

Cum autem ipse non esset summum principium , nec sumnum bonum inesse fuit , ut inordinato Metaphysica .

ascensu appetito , descensu rueret : pari ratione , & omnes in hoc consentientes . Et quia non est dedecus peccati sine decoro justitiae , ideo statim ac cecidit in peccatum cum ceteris adherentibus sibi , perdidit locum sumnum , scilicet Cœlum Em-pyreum , descendens ad imum , scilicet caliginosum aërem vel infernum : ita quod lapsus in culpam fuit per liberum arbitrium , lapsus vero in poenam per divinū judicium .

Et quia immutabilitatem habuit per electionem , ideo statim obstinatus est in malo , & per hoc excrucatus à vero : deordinatus est in operatione , & infirmatus in virtute : ideo voluntas ejus impia , & actio aversa à Deo , conversa est ad hominis odium & invidiam , & perspicacitas rationis à vero lumine excrēta , conversa est ad deceptions per divinationes & cautelas ; & officiositas in ministrando à vero ministerio amota , conversa est ad tentamenta : & virtuositas immutata & coarctata , quantum permittitur , convertitur ad miracula facienda per transmutationes repentinæ , quas facit circa corporeas creaturas .

*Quomo-
dō fuit
obstina-
tus in
malo .*

Et quia haec omnia fuerunt deordinata per voluntatem depravatam per superbiam : ideo haec omnia convertit ad fomentum suæ superbiae , quarens ab hominibus coli & honorari & adorari ad modum Dei . Hinc est , quod omnia male agit : quod tamen justò judicō Deus permittit , ad vindictam malefactorum , laudem vero bonorum , sicut apparabit per finale judicium .

De confirmatione bonorum Angelorum .

D E confirmatione verò bonorum Angelorum tenendum est ,

O

Boni statim fuerunt in bono confirmatis.

In tres Hierarchias distribuuntur.

quod sicut Angeli à Deo aversi, statim sunt obstinati per impenitentiam: sic Angeli ad Deum conversi, statim fuerunt *confirmati* per gratiam & gloriam in voluntate: perfectè *illuminati* in ratione secundum cognitionem matutinam & vespertinam: perfectè *certificati* in virtute, sive motiva, sive operativa; & perfectè *ordinati* in operatione, sive contemplativa, sive ministrativa, & hoc secundum triplicem Hierarchiam; scilicet supremam, medium & infimam. Ad supremam autem spectant Throai, Cherubim & Seraphim. Ad medium autem Dominationes, Virtutes, Potestates. Ad infimam verò Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium missi, ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando, illuminando & perficiendo secundum imperium voluntatis Dei.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum Angeli propter expressam similitudinem, & propinquitatem ad primum & summum principium, habent intellectum deiformem, & immutabilem post consensum ex libertate arbitrii divinæ superveniente gratiâ, ad summum bonum conversi, cum totaliter in Deum tenderent, per gloriam fuerunt confirmati pariter & perfecti: idèo quantum ad voluntatem fuerunt stabiles, quantum ad rationem perspicaces: itaut non tantum cognoscerent res in proprio genere, sed etiam in ipsa arte æterna: ac per hoc tantum non haberent cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam, vel etiam divinam, propter illius lucis plenitudinem & omnino dampnum puritatè, respectu cuius omnis creatura meritò potest dici tenebra.

Quantum autem ad virtuositatem perfectè fortificati, sive in imperando, vel assumptò corpore, vel etiam non assumptò. Quantum verò ad contemplationem Dei, nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deum facie ad faciem contemplentur quocunque mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim & agunt secundum Ordinem Hirarchicum in eis initiatum per naturam, & consummatum per gloriam; quæ stabilendo liberi arbitrii vertilitatem, illustravit perspicacitatem, ordinavit officiositatem, & roboravit virtutem, secundum quatuor attributa superius nominata.

Perspicacitas autem rationis in contemplando, principaliter respicit ad majestatem divinam venerandam aut ad veritatem intelligendam, aut ad bonitatem desiderandam. Et secundum hoc sunt tres ordines in prima Hierarchia, scilicet Throni, ad quos spectat reverentia; Cherubim, ad quos sapientia; Seraphim, ad quos spectat benevolentia.

Ad perfectā autem virtuositatē spectat virtus imperativa, virtus executiva, & virtus expeditiva. Prima ad Dominationes, secunda ad Virtutes, tertia vero ad Potestates spectat, quarū est arcere Potestates contrarias. Ad perfectā verò officiositatē spectat regere, revelare & relevare. Primum est Principatum, secundum Archangelorum, tertium Angelorum; quia custodiunt nè stantes cadant, & cadentes adjuvant, ut resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis Angelis secundum plus & minus, gradatim à superioribus descendo usque ad ima. Ordo autem denominari debet ab eo, quod excellentius accipit in munere.

Distributio Angelorum secundum Hierarchias & Ordines unde proveniat.

Quælibet Hierarchia ad tres ordines.

tam per se & per accidens.

ibid.

*Cognitio.***Quadruplex** est genus & modus cognitio-
nis. p. 4*Conceptus & Conceptibilitas.***Duplex** est conceptus , unus formalis , alter
objectivus. p. 11**Conceptus objectivus** est vel simplex , vel
simpliciter simplex. p. 12**Prioritas** aut **posterioritas** concepibili-
tatis non infert perfectionem , nec im-
perfectionem. p. 20*Contingentia.***Triplex** est contingentia. p. 71**Triplex** est metaphysicè contingentia &
necessitas , scilicet in essendo , in existendo ,
& in operando. p. 74*Creatio.***Quid sit creatio & quomodo fiat.** p. 77**D***Demonstratio***D**uplex demonstrationis genus , per
ostensionem & per impossibile. p. 29*Deus.***Quomodo Deus** dicitur solus habere ens ,
& creatura dicatur nihil. p. 19**Aliquid** potest concipi , non vero esse sine
Deo. p. 20**Deus & creatura** habent praedicta contra-
dientia , non tamen invicem opponun-
tur contradictoriæ. p. 21**Non omnis** compoſitio repugnat simplicita-
ti Dei. p. 25**Quomodo Deus** dici possit perfectibilis.
p. 25**In Deo** melius dicitur aliqua esse non ea-
dem formaliter , quam formaliter distinc-
ta. p. 69**Solus Deus** est ens simpliciter necessa-
rium. p. 72**Quomodo res** sunt intelligibiles in essence
divina. p. 78

Ethymon nominis Dei.

p. 86

Tria nominum genera quæ Deo tribuun-
tur. p. 87Quid divina nomina Hebraicè significant.
ibidem.Non potest probari Dei existentia à priori ,
benè tamen à posteriori. p. 87 & 88

Quid sit Deus. p. 90

An sit unicus. p. 90

Quid sit attributum diuinum. p. 91

Triplex est attributorum divinorum ordo.
ibid.

Quænam Deo , ut trino convenient. p. 92

Deus est communicabilis perfectissime &
sive sui divisione. ibid.In Deo sunt tantum duæ emanationes , ge-
neratio & spiratio. p. 92

Tres sunt personæ in Deo. ibid.

In Deo sunt quatuor relationes & quinque
notiones , & tres proprietates. ibid.Prima Persona Divina dicitur principium
non de principio , fontalis plenitudo di-
vinitatis , &c. p. 93Secunda Persona dicitur imago , Verbum
& Filius. ibid.Tertia Persona dicitur donum , charitas &
Spiritus Sanctus. ibid.Quænam tribus Divinis Personis appro-
rientur & quare dicantur propriæ. ib.Quomodo proprietates Divinis Personis tri-
buantur. p. 93Deus etsi omnipotens , non tamen potest ali-
quos actus exercere , & quinam illi sint.
p. 94Aliqua Deus non potest facere , non defec-
tu potentiz faciendi , sed defectu rerum
quæ non sunt factibiles. p. 95Divina sapientia , ut est cognoscitiva , plura
nomina sortitur. ibid.Non tamen ipsa est multiplex , sed immu-
tata varia attingit. ibid.Quomodo possit conciliari libertas huma-
na cum infallibilitate prædestinationis
æternæ Dei. p. 96Voluntas divina est recta , efficax , & una in
se , licet multiplex sit secundum signa.
p. 97Quinque signa , quibus divina voluntas in-
notescit. ibid.Quare divina voluntas sit recta & efficax.
ibid.Voluntas divina est regula omnis restituvi-
tatis. ibid.

Quare Deus justè deserat peccatores. p. 98

Distinctio.

- Quomodo discrepant hæc vocabula, distinctio, differentia & divisio. p. 59
 Expendit distinctionis definitio. p. 60
 Distinctio alia realis, alia rationis. p. 61
 Distinctio rationis, alia est rationis ratiocinantis, alia rationis ratiocinata. p. 61
 Quid sit distinctio virtualis. p. 62
 Distinctio realis, alia est positiva, alia negativa. p. 62
 Tria sunt distinctionis realis indicia. p. 62
 Distinctio realis positiva, alia est major seu stricta & rigorosa, alia minor seu formalis. ibid.
 Realis major, alia est absoluta, alia modalis; absoluta, alia est essentialis, alia numerica, alia suppositalis. ibid.
 Quid sit distinctio formalis, & utrum admittenda sit. p. 65
 Quare distinctio formalis vocetur distinctio rationis & virtualis. p. 69
 Quis sit ordo inter distinctiones. p. 71
 Inter recipiens & receptum non est semper distinctio realis. p. 82

E

Ens

- Ens reale, quatenus ens, est objectum Metaphysicæ. p. 7
 Entitas seu realitas entis est formale objectum Metaphysicæ. ibid.
 Ens commune reali & rationis est tantum ens denominativum. ibid.
 Ens rationis potius est entis defectus, quam effectus. p. 8
 Ens non habet principia physica, nec metaphysica, sed est principium suarum proprietatum. ibid.
 Triplex est entis abstractio à materia, quæ triplex scientiæ objectum constituit, p. 10.
 Ens sumitur vel ut participium, vel ut nomen. p. 11
 Conceptus entis tam formalis, quam objectivus est unus & simplex. p. 12 & 13
 Conceptus objectivus entis est præcisus & distinctus à parte rei, à conceptibus inferiorum. p. 13
 Entia particularia sunt ens determinatum, non verò determinabile. p. 14
 Conceptus objectivus entis, nec absolutus est nec respectivus. ibid.
 Præcisa ratione entis ab inferioribus, illa

- non remanet ens formaliter, sed tantum modaliter. ibid.
 Ens generalissimè sumptum non dividitur univocè, sed æquivocè in ens reale & rationis. p. 15
 Nihil univocum enti reali & rationis. p. 15
 Ens, aliud quantum, aliud non quantum: quantum aliud finitum, aliud infinitum; finitum aliud per se, aliud per accidens: per se aliud substantiale, aliud accidentale. ibid.
 Quomodo harum divisionum entis, una sit prior altera. ibid.
 An divisio entis in Deum & creaturas, in substantiam & accidentem sit univoca. p. 17.
 Ens est univocum ad Deum & creaturas, ad substantiam & accidentem ultimo gradu univocationis; non quidem univocum purum, sed analogum. p. 18
 Ratio entis ut sic, nec finita est, nec infinita, sed ab utroque praescindit. p. 21
 Infinitas & finitas determinant ens ad Deum & creaturas. p. 21
 Ens participatum quod est in creatura, non est ens ut sic; sed ejus particulare & determinatum. p. 21
 Probabile est ens determinari ad Deum & creaturas, ad substantiam & accidentem, per differentias; & respectu ipsarum esse genus transcendentalis, p. 23.
 Quomodo Doctor contendat ens non esse genus ad Deum & creaturas. p. 24
 Ens quod abstrahit à Deo & creaturis, non est finitum, nec infinitum. ibid.
 Duplex est entis perfectibilitas, & duplex illius perfectio. p. 25
 Differentia entis distinguitur formaliter ab ente; unde non est ens, sed entale. p. 25
 Discremen inter ens & entale, non enim existit formaliter, sed solum identice, p. 26
 Ens non habet principia rei. p. 28
 Ens habet principia cognitionis, tam incomplexa, quam complexa, tūm per ostensionem, tūm per impossibile. p. 30 & 31
 Statuitur ordo inter proprietates entis. p. 38.
 Triplex proprietas enti convenit, sive consideretur in se, sive per ordinem ad primam causam, sive per respectum ad causam, ibid.
 Quid significet indivisio entis in se, & ejusdem divisio à qualibet alio. p. 39 & 40
 Omne ens vel est idem vel diversum. p. 59

- Quomodo non ens distinguitur ab ente,
ibid.
Qualiter entia rationis ab invicem distin-
guantur. p. 60
Non possunt esse duo entia simpliciter ne-
cessaria. p. 72
Necessitas & contingentia non sunt pro-
prietates entis ut sic, sed inferiorum ejus.
p. 74
Est aliud ens necessarium aut contin-
gens probari nequit a priori. ibid.
Idem potest dici ens contingens & necessa-
rium ibid.
Triplex est esse rerum, objectivum, virtu-
uale & entitativum. p. 75
Quid sit diminutum. p. 80
Nullum ens potest existere existentia alter-
rius. p. 84.

E

Essentia.

- E**ssentiaz rerum sunt necessariae secun-
dum quid, etiam quatenus sunt pos-
sibles. p. 73
Quomodo essentiaz rerum dicantur æter-
nae
Quid sit essentia. p. 80

Existentia.

- Existentiaz generalis definitio. p. 81
Specialis definitio existentiaz. ibid.
Existentia non distinguitur realiter ab es-
tentia. p. 82
Existentia & essentia non distinguuntur
formaliter a parte rei, sed solum secundum
dum nostrum modum concipiendi, p. 83
Existentia convenit omni enti, eo modo
que ens est. p. 84

F

Falsitas.

- N**ulla proprietas in rebus est falsitas, licet
plures in eis sint occasiones falsitatis.
p. 54

G

Genus.

- G**enus est duplex, aliud subjectivum
& limitatum, aliud objectivum &
illimitatum. p. 23

Gradus.

- Gradus metaphysici inadæquate tantum
distinguntur. p. 74
Quadruplex est gradus univationis. p. 17

I.

Identitatis.

- T**riples est identitas, nimirum entita-
tiva, categorica & transcendens.
p. 69
Discrimen inter identitatem & unitatem.
ibid.

Expenditur identitatis definitio. p. 60
Identitas, alia realis, alia formalis. p. 71

Individuum.

- Quid significant haec vocabula, indivi-
duum, substantia prima, suppositum &
personna. p. 42
Quare individuum dicat aliud positivum
non autem persona. p. 46

M

Metaphysica.

- Q**uid sit natura, dignitas, & objectum
Metaphysicæ. p. 3
Variae de objecto Metaphysicæ Auctorum
sententiaz. p. 2
Metaphysica est scientia speculativa. p. 3
Quare Metaphysica dicatur Theologia. ibi.
Metaphysica est verè & propriè dicta sa-
pientia. p. 4
Metaphysica habet conditiones sapientiaz.
ibid.
An Metaphysica debeat speculari omnium
entium naturas. p. 9
Quare Metaphysica alias entis species,
non vero alias speculetur. p. 10

Modus.

- Quintuplex modi acceptio & significatio.
p. 22

Multiplicitas.

- Duplex est multiplicitas, alia significato-
rum, alia suppositorum. p. 18

Multitudo.

- Quæ sit multitudo imperfecta. p. 41

N.

Naturale.

Naturale sumitur quatuor modis. p. 85

Necessitas.

Triplex est necessitas. p. 71

Triplex est metaphysicè necessitas & contingencia. p. 74

P

Perfectio.

Quid sit perfectio simpliciter simplex. p. 91

Persona & personalitas.

Personalitas duplē involvit incommunabilitatem, nimirū ut quod & ut quo. p. 43

Discrimen inter personalitates divinas, & creatas. p. 46

Quomodo persona Verbi suppleat vices suppositi humani. p. 47

Quæ fuit hæresis Nestorii. p. 47

Persona est perfectissima substantia, non tamen in ratione personalitatis. p. 48

Genuina definitio personæ. p. 51

Natura completa personata, & subsistens non potest adhuc alienâ subsistentiâ subsistere. p. 51

Possibilitas.

Duplex rerum possilitas logica & physica. p. 75

Triplex inter utramque discrimen. p. 76

Triplex status possilitatis creaturarum. ib.

Unde reperatur rerum impossibilitas. ibid.

Creaturæ possibles nullum habent esse entitativum. p. 77

Nulla datur realitas existentiaz possibilis. p. 77

Quæ sit discrimen inter ens possibile & fictitium. p. 79

Potentia.

Potentia & actus sumuntur objectivè aut subjectivè. p. 75

Potentia entitativa est duplex. p. 84

Triplex est potentia activa creata, ibid.

Potentia passiva per ordinem ad formam est naturalis, vel violenta, vel neutra; per ordinem verò ad agens est vel natu-

ralis, vel supernaturalis, vel obedientialis. p. 85

Omnipotentia requirit potentiam completam & ordinatam. p. 94

Potentia dici debet completa, quæ nec ullo indiget, nec ulli succumbit, nec virtute deficit. ibid.

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

Præcisio.

Triplex est præcisio, physica, logica & metaphysica. p. 12

Præcisio metaphysica est formalis, vel objectiva. ibid.

Principium.

Definitio principii. p. 28

Triplex est principium. ibid.

Principia cujuslibet scientiarum. p. 30

Duplex principium cognitionis entis, complexum & incomplexum. p. 39

Datur primum principium. p. 31

Quodnam sit primum omnium principium. ibid.

Principium primum simpliciter, & secundum quid. ibid.

Quatuor ad primum principium conditiones. ibid.

Hæc principia non sunt prima, ens est ens; ens est id quod est: ens est unum, verum, &c. Deus est: quandiu aliquid est necesse est esse: de nullo simul vera est affirmatio & negatio: quodlibet est, vel non est: ego cogito, ergo sum. p. 32

Primum principium Cartesianum non est simplex, neque prius aliis, nec aliorum demonstrativum. p. 33

Impossibile est idem simul esse & non esse; habet conditiones ad primum principium desiderandas, & hoc principium est affirmativum. p. 34 & 35

Processus.

Quare non possit dari processus in infinitum. p. 88.

Propositio.

Propositio potest esse vera ab æterno, et res non sit realis ab æterno. p. 78

S

Sapientia & Sapiens.

Nominis sapientiaz elucidatio. p. 3

Sapientiaz definitio. p. 4

Conditiones sapientis sunt sex. 5 & 6

- Scientia sumitur bifariam.** p. 10
Discrimen inter seosum communem, &
habitum scientiae universalis. p. 10
Scientia divina non specificatur à creatu-
ris. p. 78
Scientia divina speculativa producit suum
objectum in esse intelligibili, non in esse
intelligibili, non in esse reali. ibid.

Substantia & Subsistentia.

- Subsistentia & inherencia sumuntur tri-**
pliciter. p. 26
Neutra est de essentia substantiaz aut acci-
dentis pro ut sumuntur actualiter, vel
aptitudinaliter. p. 27
Substantia spoliari potest suā actuali subsi-
stentia, sicut accidentis suā inherentiā,
ibid.
Duplex est subsistentia, alia substantialis,
altera personalis. p. 42
Quomodo substantia compleri possit per
negationem. p. 47
Quomodo ex natura, & subsistentia fiat
unum per se. p. 48
Natura non potest existere sine aliqua sub-
sistentia. p. 48
Non sunt plures subsistentiaz partiales in
Angelis : plures verò sunt in partibus
compositi physici, non solum separatis,
sed etiam ut invicem uniuntur. p. 49
Sola subsistentia totalis dicit incomunica-
bilitatem ad compositū, & ad suppositū,
partialis verò tantum ad suppositū. p. 50
In pluribus subsistentiis partialibus fit una
totalis. p. 51

Suppositum.

- Discrimen inter naturam suppositi, suppo-**
sitatem & suppositum. p. 43
Natura non suppositata triplicem dicit
communicabilitatem. ibid.
Supposititas est quid reale, & realiter à
natura singulari distinctum. ibid.
Supposititas dicit tantum duplē nega-
tionem communicabilitatis. ibid.
Natura individualis non habet indifferen-
tiam ad alienum suppositum, sed deter-
minatur ad proprium. p. 45
Quomodo materia prima in uno supposito
apparet alteri communicari. p. 50

T

Theologia.

- T**heologia supernaturalis est practica,
 non verò naturalis. p. 4

V

Veritas.

- S**tatuitur veritatis definitio, quæ com-
 petit omni enti, tam in genere quam in
 specie. p. 52
Veritas proportionatur enti cuilibet. p. 53
Triplex est veritas, scilicet signi, cognitio-
nis & entis. p. 53
Secluso omni intellectu actuali veritas est et
 semper conformitas ad intellectum possi-
 bilem. p. 53
Unitas est veluti objectum quod, non ve-
 rò quod intellectus. ibid.

Unitas & unum.

- Triplex est unitas generatim.** p. 39
Unum est duplex. ibid.
Unitas transcendentalis importat duplicitem
 negationem, ibid.
Definatio unitatis statuitur. ibid.
Quænam sit unitas partium homogenea-
 rum, dum uniuntur & separantur. p. 40.
Unitas transcendentalis est quid positi-
 vum. ibid.
**Illa unitas est perfectior quæ tollit plurali-
 tatem imperfectam.** ibid.
Licet unitas definatur per negationem,
 non tamen est formaliter negatio. p. 41
Unitas est ens qualificativum, non verò
 quidditativum. p. 42
Precisâ unitate ab ente non foret unum
 formaliter, sed tantum radicaliter. ibid.

Unitate.

- Quomodo singulare notiora sunt univer-**
 salibus. p. 6

Vnivocum & univocatio.

- Univocatio stat cum analogia.** p. 19
 Non eadem est ratio de univocatione en-
 tis ut sic, & aliquorum entium inferiorum.
 p. 20

FINIS.

QUARTA
PHILOSOPHIÆ
PARS:
DE SCIENTIA
MORALI.

Moralis.

A

S I C I O N E M A T R I C U L A R I A
C O M M U N I C A T I O N E
P R O F E S S I O N A L I S

I N D E X

DISPUTATIONUM, SECTIONUM & QUÆSTIONUM, quæ in Morali Scientia continentur.

QUÆSTIO PRO OE MIALIS.

De existentia, natura, objecto, partibus, & proprietatibus Philosophie Moralis. p. 7

- A**N admittenda sit acquisita Philosophia Moralis. pag. 8
An sit scientia. 9
An sit practica. 10
Utrum sit habitus à prudentia distinctus. 11
Quodnam sit ejus objectum. Ibid.
In quo & qua membra distribuatur Moralis Philosophia. 13
Quemnam monastica, economica & politica inter se servent ordinem. p. 15
Quenam prior sit Monarchia, an Democratio aut Aristocratio. p. 16
An magis exoptandus sit Rex hereditarius, quam electivus. p. 18
Quibus necessaria sit Moralis Philosophia. 19
Qualiter Theologica, & Philosophica Moralis convenient, ac discrepant. 22
Utrum Moralis Philosophia aliis Philosophiae partibus homini sit utilior. 23

P R I M A P A R S

PHILOSOPHIAE MORALIS.

De natura humanarum actionum. 24

DISPUTATIO I. De principiis allicitibus.

ibid.

SECTIO I. De bono in universum.

ibid.

QUÆSTIO I. Quid & quotuplex sit bonum.

ibid.

QUÆSTIO II. An solum bonum voluntatem nostram allicit.

28

SECTIO II. De Fine.

34

QUÆSTIO I. An quis, & quotuplex sit finis actionum humanarum.

ibid.

SECTIO III. De beatitudine.

38

QUÆSTIO I. An homines in hac mortali vita beari possint.

39

QUÆSTIO II. In quo sita sit naturalis hominum objectiva beatitudo.

42

QUÆSTIO III. In quo consistat formalis beatitudo.

47

DISPUTATIO II. De principiis elicitiis actionum humanarum.

62

SECTIO I. De intellectu.

63

QUÆSTIO I. An & quomodo intellectus dicatur principium actionum humanarum.

63

QUÆSTIO II. An & quomodo appetitus sensitivus voluntatem moveat.

68

QUÆSTIO III. An, quomodo & à quibus extrinsecis voluntas moveatur.

70

SECTIO II. De voluntate quatenus libera.

73

QUÆSTIO I. Quodnam imperium in alias anima facultates voluntas exercat.

77

QUÆSTIO II. Utrum & quid sit libertas.

77

QUÆSTIO III. Utrum & quomodo libertas consistat in indifferentia arbitrii.

86

QUÆSTIO IV. Quodnam sit subiectum libertatis.

106

QUÆSTIO V. Quid & quotuplex sit voluntarium.

112

QUÆSTIO VI. Utrum & quomodo voluntas impediiri, mutari, alluci & retrahiri, facilitari & difficultari, cogi & necessitari possit.

114

QUÆSTIO VII. An & quomodo metus & concupiscentia voluntati officiant.

121

QUÆSTIO VIII. Utrum & que ignorantia voluntati obfit.

126

SECTIO III. De actibus humanis.

132

QUÆSTIO I. Quid sit voluntas & intentio.

133

QUÆSTIO II. Quid sit consilium, deliberatio & consensus.

134

QUÆSTIO III. Quid sit electio, imperium & usus.

136

QUÆSTIO IV. Quid sit fruitio & quodnam ejus objectum.

139

DISPUTATIO III. De principiis directivis actionum humanarum.

142

SECTIO I. De Conscientia.

153

QUÆSTIO I. Quid si conscientia.

143

A ij

QUÆSTIO II. Quotuplex sit conscientia.	147	An sit actus fortitudinis: scipsum directe occidere ad vitandam aliquam miseriariam.	ibid.
QUÆSTIO III. Quot & qui sunt actus conscientie.	152	ARTICULUS IV. De Temperantia. 214	
SECTIO II. De legibus.	155	Quid sit temperantia. 214	
QUÆSTIO I. Quid & quotuplex sit Lex.	155	Quid sint temperantiae species. 215	
QUÆSTIO II. An & quomodo leges mutari possint.	158	SECTIO III. De virtutum prærogatiis.	
SECTIO III. De habitibus directivis actionum humanarum.	163	Quanta sit virtutis utilitas. 218	
QUÆSTIO I. An, & cui potentia inesse possit habitus.	163	Quanta sit virtutis honestas. 218	
QUÆSTIO II. A quo, & quando producatur habitus.	170	Quante sint virtutis deliciae. 221	
QUÆSTIO III. Quomodo augeri & minui, ac desinere possit habitus.	172	A P P E N D I X.	
SECUNDA PARS			
PHILOSOPHIÆ MORALIS.		De donis Spiritus-Sancti. 222	
De speciebus actionum humanarum.		De Beatitudinibus Christianis. 224	
DISPUTATIO I. De Virtutibus. 176		DISPUTATIO II. De Vitiis & Peccatis.	226
SECTIO I. De Virtutibus in genere. 177		De peccato originali. 226	
QUÆSTIO I. Quid, quotuplex, & à quo sit virtus.	177	Quomodo naturam viciat. 226	ibid.
QUÆSTIO II. An & quomodo Virtutes Morales in medietate consistant.	185	Quomodo transfundatur. 227	
QUÆSTIO III. Quales sint virtutes.	189	Quomodo curetur. 229	
SECTIO II. De Virtutibus in specie. 193		De origine & distinctione capitalium peccatorum. 230	
ARTICULUS I. De Prudentia. 193		De origine peccatorum finalium que sunt in Spiritum-Sanctum. 231	
Quid sit Prudentia. 193		DISPUTATIO III. Que est de Passione.	
Quid sint species prudentie. 194		passionibus. 233	
Quot & quasnam partes integrantes habeat prudencia. 195		Quid sit passio. 233	
ARTICULUS II. De Justitia. 198		Quot sint passiones. 235	
Quid sit Justitia. 199		De passionibus appetitus concupisibilis, quot & qua sint. 236	
Quid & quotuplex sit Ius. 199		De passionibus appetitus irascibilis. 240	
Quotuplex sit Justitia. 200		De passionibus mixtis. 241	
Virum Iudex contra propriam scientiam & conscientiam judicare debeat secundum allegata & probata.	203	An passiones ex se sint indifferentes. 241	
ARTICULUS III. De Fortitudine. 206		TERTIA PARS PHILOSOPHIÆ MORALIS.	
Quid sit fortitudo. 206		De bonitate, malitia, & indifferentia actionum humanarum. 246	
Quodnam sit fortitudinis objectum. 207		SECTIO UNICA. De objecto actionum humanarum. ibid.	
Quotuplex sit fortitudo. 207		QUÆSTIO I. An, & quomodo bonitas & malitia actuum humanorum ab objecto sit repetenda. ibid.	
A quibus integretur fortitudo. 208		QUÆSTIO II. An, & quomodo bonitas & malitia actuum humanorum à fine desumenda sit. 248	
An præstantius sit sustinere, quam aggre-di.	211	QUÆSTIO III. An, & bonitas, actionum humanarum desumatur à circumstantiis. 250	

FINIS.

QUARTA PHILOSOPHIÆ P A R S.

D E S C I E N T I A M O R A L I.

SCIENTIAS speculativas practicis anteponendas esse, nemo (arbitror) Philosophorum ibit inficias. Cum enim duo sint in homine principes facultates & potentia, Cognoscens videlicet & Appetens, quarum posterior suis in eliciendis operationibus à priori regulari debet & illustrari: Idcirco intellectus noster scientiis speculativis prius fuit exornandus, quam ad voluntatem dirigendam per practicas cognitiones informaretur.

Hac de causa, enodatis omnibus scientiarum speculativarum difficultatibus, ad referenda practica penetralia jam devolvimur: cuius supra ceteras dignitatem ac prstantiam satis superque indicant persphrasica illa nomina, quibus solito celebratur; dum dicitur humanæ vitæ Dialetrix, animæ Pharmacum, morum Regula, totius boni virtutisque Sacratium, &c. Hinc est quod Stoici Philosophiam sub agri feracissimi epigraphe delineantes, cuius vallum & sepimentum esset Dialetica; solum flores & planta Physica, arbores Metaphysica: Ethicam dicebant illius fructus, qui ad omnium hominum vita genus copiosissime exundabant.

Hac enim edocet quae sunt virtutum, quoque vitiorum generæ; quibus modis illas assequi, & ab his declinare possumus, ut finem uitium, totque votis expeditam beatitudinem obtineamus. Illa est, qua morbis animi curandis à Deo concessa est hominibus: etenim ait Cicero, 3. Tusculan. Quidam est causæ putemus, cur cum constemus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique causâ, quæcita sit ars ejus, atque utilitas Deorum immortalium inventioni consecrata; animi autem medicina, nec tam desiderata sit, antequam inventa; nec tam culta, posteaquam cognita est; nec tam

DE MORALI

multis gravis & probata , pluribus etiam suspecta & invisa. *Illa est , qua homines belluarum more antea viventes . & prorsus efferatos ac silvestres , in societatem conciliavit. Hinc Horatius in arte poetica :*

Moribus & fædò victu deterruit Orpheus ,
Dicitus ob id lenire tigreis rabidosque leones.
Dictus & Amphion , &c.

Nimirum ut idem Poëta , qui hoc interpretatur , subjungit :

Fuit hæc sapientia quondam
Publica privatis secernere , sacra profanis ;
Concubitu prohibere vaguo , dare jura matitis ,
Oppida moliri , leges incidere ligno.

Quamobrem Tullius ista serio meditatus , libro 5. Tuscul. appositiè excludat de hac potissimum Philosophia parte : O vita Philosophia Duc ! ô virtutis indagatrix ! ô expultrix vitiorum ! Quid non modò nos , sed omnino vita hominum sine te esse potuisset ? Tu urbes peperisti : tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti ; tu eos inter se primò domiciliis , deinde conjugiis , tūm literarum & vocum communione conjunxisti : Tu inventrix legum ? tu Magistra morum & disciplinæ fuisti ? Ad te confugimus , à te opem petimus ; tibi nos ut antea magna ex parte , sic nunc penitus totisque tradimur. Hinc libro de Universo circa finem adjicit : Philosophia bonum est quo nullum optabilius , nullum præstantius , neque datum hominum generi , Deorum concessu atque munere , neque dabitur.

Cum autem hac disciplina Moralis , à moribus probè instituendis nomen acceperit : Mores autem , cùm sint actiones humana ex electione prodeuentes à voluntate vel imperante vel eliciente secundum rectam rationem : Idcirco hanc postremam nostra Philosophia partem , tres in alias partes , sicut & præcedentes distribuemus : quarum prima , tria actionum humanarum principia , nimirum allicientia , elicientia , & dirigentia referabit . Secunda earum triplicem speciem , scilicet bonam , malam & indifferentem aperiet . Tertia denique illarum proprietates , seu regulas ; tūm à natura inditas , tūm à præscriptis legibus , tūm ab actionum circumstantiis depromendas indagabit . Quoniam verò ingenui ac grati animi est eos laudare à quibus beneficium acceperis , pratermittere non possum in hoc ad encudem revocando moralis opere mihi suppetias suis scriptis venisse celebriores Academia Parisiensis Professores ; imprimi autem clarissimum D. de Chantelou , in famoso Harcuriano Collegio Philosophia Professorem , qui à recentioribus excogitatas & trutinatas de rebus moralibus questiones , omnium optimè libravit & explanavit . Vi autem doctrina moralium incumbentes , à trito ab auctoribus more recedamus , sit

Operis
distri-
butio &
ordo.

QUÆSTIO PROOEMIALIS.

*De existentia, natura, objecto, partibus & proprietatibus
Philosophiae Moralis.*

Moralis
varia
nomina
sortitur.

NO TAND. 1. Hanc ultimam Philosophiæ partem, quam evolvendam auspicamus pluribus titulis & nominibus illustrari : à Græcis namque dicitur *moris Ethica*, quod vocabulum *conquerundinem* significat: forte quia hæc disciplina non in speculandâ solum veritate, sed in comparandis per assuetudinem optimis habitibus tota versatur. A Latinis quibusdam vocatur *Civilis*, ab urbanitate & civili societate componenda; tota siquidem est in moderandis internis & externis actionibus hominis, qui ad societatem natus, mundi civis nominatur. Ab aliis verò *Moralis* dicitur à moribus, ad quos ritè componentos & instituendos ordinatur.

Discrimen inter actiones hominis & actiones humanas. Notand. 2. Id esse discriminis inter *actiones hominis*, & *actiones humanas*; quod *actiones hominis* dicantur illæ, quæ proveniunt quidem ab homine, quatenus à brutis animantibus distinguitur: sed non prout est suarum actionum dominus, cuius modi sunt intellectiones ac volitiones amentium & infantium ante liberum usum rationis. *Actio autem humana*, nedum est soli homini propria; sed & ab eo liberè provenit, & quatenus habet dominium in omnes suas actiones; qualiter à brutorum actionibus discrepat, tam secundum principium, quia bruta per intellectum & voluntatem non operantur; quam secundum modum operatio-

nis: bruta enim nec agunt liberè, nec ex perfecto in suas actiones dominio; sed interius impellente naturali appetitu & objecto exterius alliente, suas in operationes necessariò erumpunt.

Notand. 3. In actione humana duo pariter esse distinguenda, *Entitatem* videlicet & *Honestatem*: illa diversa est pro diversitate facultatum à quibus elicitor; hæc autem pro diversitate finis in quem tendit. *Honestas* siquidem *actio* ea est, quæ conformis est creaturæ rationali; illa autem ei est conformis, quæ ordinatur ad eum finem, ad quem condita est rationalis creatura; cùm autem hæc condita sit ad beatitudinis adeptiōnem per actiones proprias, & suæ naturæ consentaneas; sequitur eas solas actiones esse honestas, quæ ad beatitudinem ordinantur. *Honestas* itaque humanarum actionum est ipsam et earum ordinatio, & unanimis quadam tendentia ad ultimum hominis finem, scilicet beatitudinem.

Notand. 4. Duplicem distingui posse Moralem Philosophiam, *ingenitam* scilicet & *acquisitam*. Hæc est habitus, quod inclinatur ad moralia præcepta noscenda, ut ad praxim redigantur. Illa est *synderesis*, seu *ingenita rationis lux*, quæ illuminat omnem hominem veniente in hunc mundum, quæ generalia morum principia, putè *Nemini facien-*

In quibus differant bonum & bruto-rum operationes
In actione humana duo sunt distin-guenda; Honestas & entitas.

Quid si ho-nestas actio-nis.

Philoso-pia Moralis duplex, ingenita, & acquisita.

dum quod tibi fieri non vis, singulis hominibus nullò docente innocescunt. Restat itaque hic resolvendum.

§. I.

An admittenda sit acquista Philosophia Moralis.

SVadetur. Quoties aliqua facultas ex se indifferens est ad varios agendi modos, suisque in eliciendis actionibus aliquam difficultatem patitur, quæ exercitatione possit amoveri, & al. cui subjacet errori, qui possit emendari; toties habitu indiget, ut determinetur, allevietur, & reguletur: sed ita est de principiis elicitiis actionum humanarum: Ergo eis moderandis necessarius est aliquis habitus: is autem est *Moralis Philosophia*. Ergo est admittenda.

Major patet ex iis, quæ à simili diximus de existentia Logicæ. *Minor* etiam constat; summus namque labor nobis incumbit, errorque obrepit in detegenda, & attingenda rerum bonitate;

Fallit enim vitium specie virtutis & umbrâ,

Vitia plerumque virtutes simulant & mendaciter. Ut canit Juvenalis, Satyrâ decimâ quartâ. *Vitia* siquidem eminentiò fuscô virtutem simulant; sic avaritia providentiam, prodigalitas liberalitatem, calliditas prudentiam, adulatio amicitiam, crudelitas zelum, temeritas fortitudinem adumbrat, & mentitur. Quibus præclarè concinit D. Basilius, libro de vera virginitate, circa medium. *Proxima* (inquit) & veluti contiguis januis, *Gentiles quoque aiunt virtus esse virtutibus*. *Quilibet* denique virtutis janua simillimam in *vitia* ferentem utrinque speciem aperit, ut qui ad virtutem in-

gredi nititur, ejus primum janue assitens, dum hanc se pulsare arbitratur: apertâ sibi hinc aut inde alterâ ex vi-
tiorum januis, deceptus maximâ si-
militudine ingrediatur viii domum.
Ergo ut hos inter fallentes scopulos medium teneamus; neve incidamus in Scillam, cupientes vitare Caribdin, necessaria est aliqua disciplina, quæ faciem præferat, & satuos vitiorum ignes à vero virtutum splendore secerat; hæc autem est *Moralis*. Ergo est admittenda.

Dices i. *Virtus doceri nequit: Ergo Moralis est frustranea. Consequentia est evidens: Moralis namque tota penè est in tradendis regulis & præceptis, quibus virtus compari possit, & comparata ad mortem usque conservari.*

Prob. antec. Illud doceri nequit, quod per studium non obtinetur: sed virtus *Moralis* per studium non obtinetur. *Probo*: In iis quæ per studium acquiruntur, quò quis est doctior, eò est melior; doctior enim *Logicus* est, melior *Logicus*: At qui melius nōrunt virtutis naturam, proprietates & præcellentias, non propterea meliores sunt, nec majori virtute præditi; imò *Doctiores sapè sunt, in moribus pejores*; Ergo virtus per studium nequit obtineri, ac proinde frustrè docetur; sicque omnimodè frustranea est *Moralis Philosophia*, circa virtutes edocendas occupata.

Distinguo ansec. & ejus prob. Virtus doceri nequit, ita ut per solam doctrinam & studium obtineatur, Concedo: doceri nequit, ita ut per cog-

nitionem præceptorum ad eam ob-
tinendam conduceantur non juve-
nem, nec dirigamus in ea facilius &
promptius per exercitium assequen-
da, Nego. Hoc enim discriminem est
inter

*Quomodo vir-
tus per
studium
possi ob-
tineri.*

DE MORALI.

9

inter cognitores speculativas & practicas, quod illæ in sola sui objecti contemplatione quiescant; unde qui perspicacius objectum percipit, eo perfectior est, & in ea disciplina præstantior. Practicæ vero cum in sola objecti sui otiosa contemplatione non delicientur, sed ejus possessionem intendant: idcirco in practicis disciplinis ille melior dici nequit, qui solum melius novit, sed qui cognitione melius utitur in objecto cognito comparando.

§. II.

An sit scientia.

Moralis est
vere
scientia.

Affirmant omnes prorsus Philosophi, quia cum Aristotele universaliter scientiam dividunt in speculativam & practicam. Ergo censet aliquam esse scientiam practicam; haec autem alia non est præter Moralen, ergo eorum calculo Moralis est scientia practica.

Pater etiam ratione. Ille enim est habitus scientificus, qui dirigit & inclinat ad conclusiones demonstrative inferendas: sed talis est Moralis Philosophia, ergo est scientia: *Maj.* patet ex Arist. qui 7. top. aperte probat omnem habitum demonstrativum esse scientificum. *Min.* est pariter evidens: plures namque in Morali Philosophia legitimæ formantur demonstrationes, & ex principiis generalibus lumine naturali cognitis, qualia sunt *Numen* aliquod est colendum: *Parentes* sunt honorandi: *Nemini* faciendum quod tibi fieri non vis: *Unicuique* tribuendum quod suum est, &c. Conclusiones evidentissime eruuntur, ut patebit in toto hujus operis decursu.

Moralis.

Objic. 1. Scientia debet esse cognitione certa: sed talis esse nequit Moralis Philosophia, ergo, &c. *Maj.* constat ex Logicis. *Min.* probat auctoritate Aristotelis, qui i. Eth. c. 1. assertor non esse tantam certitudinem Ethicæ, ac aliarum scientiarum, & sufficere si rudem rerum moralium cognitionem habeamus.

Resp. hanc Aristotelis sententiana omnibus prorsus Philosophis esse solvendam; omnes namque contendunt Moralem esse virtutem intellectus, quippe cum ipsum certo & recto tramite ad verum dirigat, unde non debet esse incerta, ut patet ex eodem Arist. 6. Eth. c. 2. ubi virtutes intellectuales opponit opinioni & fidei humanae, idcirco

Disting. Moralis est incerta *Quo-* tenus versatur circa singulares opera-*modo* *operationes*, quæ ex libero hominum ar-*Mora-* bitrio pendent, *Concedo*: est incerta *cenda* quatenus circa generales illas maxi-*sit cog-* mas lumine naturali cognitas occu-*natio-* patur, ut ex eis demonstrativè con-*certa*. clusiones eliciat; *Nego*. Moralia enim principia sunt in duplii differ-*entia*, quædam prorsus dependent ex libero hominum arbitrio, quales sunt leges & constitutiones privatae, quæ apud varias nationes variantur: Alia sunt naturalia, quæ ut apprimè refert Cicero, oratione pro Milone: *Non scripta sunt*, sed nata leges, *Præcep-* *tas non didicimus*, *accepimus*, *legi-* *ta mo-* *ratia*: *verum ex natura ipsa arripi-* *sunt in* *mus*, *hauimus*, *expressimus*; *ad duplii* *quas non docti*, *sed facti*; *non insisti-* *differ-* *tui*, *sed imbuti sumus*.

Moralis itaque circa principia *alii* occupata, mutationi potest esse ob-*sunt in-* *nata*, noxia: sed quatenus circa posteriora *alii edo-* occupatur, immutabilis est, & ea-*sta*, dem semper perseverans; quippe cum fulciatur ipsis legibus, nostris in

B

præcordiis illius digito exaratis : *Qui signavit super nos lumen vulnus suis : Et apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.*

Instabis. Scientia ut sit certa , debet habere objectum necessarium : sed modus honestè probèque vivendi , non est objectum necessarium , quippè cùm constet præceptis , quæ sunt contingentia : Ergo , &c.

Distinguo min. Præcepta illa necessaria sunt quantum ad earum existentiam & entitatem , quia ita liberè eliciuntur & applicantur , ut possint non elici aut non applicari , *Concedo*: Non sunt necessaria quantum ad essentiam & quoad propositiones & maximas generales , quæ de ipsis fieri possunt , *Nego*.

Urgebis. Maximæ illæ non sunt universaliter veræ , nec proinde semper necessariæ ; ergo nequeunt esse principium conclusionis scientificæ.

Pater antec. Non enim universaliter verum est unicuique tribuendum esse quod suum est : gladius namque proprius non est tribuendus furioso : hereditaria possessio filiis prodigis est absolute committenda. *Insuper* ; Parentes non semper sunt honorandi : immò Christus Dominus oclum parentum suadet , his verbis , *Lucæ 14*. *Si quis venit ad me & non odit patrem & matrem , &c. non potest meus esse Discipulus.* Ergo &c.

Quan-
dogla-
dius
pro-
prius
furiosa
sit red-
dendus

Paren-
ses de-
serendi

Nego antec. & primam ejus confirmationem distinguo. Unicuique non est tribuendū quod suum est , quā liber datā occasione , & certis occurrentibus circumstantiis , qualis est prædicta , *Concedo* : non remanet semper debitum illud reddendi , ubi talis circumstantia aberit , *Nego*.

Secundam confirmationem pariter distinguo : Parentes non semper sunt honorandi , quandiu parentes

se exhibent , nec filiorum commodo & saluti non adversantur : *Nego* : *causa*
secūs , Concedo. Ad Christi Domini oraculum , dico & odit , idem significare , ac minus diligit , ut satis aperè testatur adorandus ille Salvator , *Matth. 10.* dicens , *Qui amat patrem suum & matrem suam plusquam me , non est me dignus.* Hinc D. Aug. sermone 7. de verbis Dom. *Amandus est genitor , sed preponendus est Creator.*

Cui eleganter concinit D. Hieron. Epist. ad Heliodorum , ubi eum ad solitariam vitam seständam adhortans , sic affatur. *Licet pavulus ex collo pendeat nepos : licet sparsō crine , scissis vestibus , ubera quibus te nutrirat mater ostendat : licet in limine , Pater jaceat : per calcatum perge Patrem , siccis oculis ad vexillum crucis evola : solum pietatis genus est , in hac re esse crudelē.*

§. III.

An sit practica.

*A*ffirmo , & sic probo. Illa scientia est practica , quæ tota est in dirigendis actionibus voluntatis , quas solas esse propriè praxes in Logica demonstravimus : sed ita est de Morali Philosophia ; ergo est practica.

Confirmatur. Scientia illa practica est , quæ in sola sui objecti contemplatione non quiescens , ad ejus consecutionem voluntatem inclinat , & moderatur : sed ita est de Morali , nam , inquit Arist. cap. 2. *Non ut sciamus quid sit virtus querimus , sed ut boni fierimus : quia nullum effe nisi que proficuum ejus.* Et ibidem reprehendit eos qui scientiæ moralis sta-

causa
salutis.

Moralis
est
scientia
practi-
ca.

tum in sola virtutis contemplatione constituunt, his verbis. *Quod multo quidem non operantur, sed ad ratione fugientes existimant philosophari; & sic fore ut studiosi simile aliquid faciant laborantibus, qui Medicos quidem audiunt studiosos, faciunt autem nihil horum, qua præcepta sunt. Quemadmodum igitur illi non habent corpus curasum, neque isti animam.*

Dices. Philosophia Moralis solùm aperit, non autem applicat præcepta, & media quibus regulari possint humanæ actiones: ergo non est practica. *Distinguo:* Non applicat actu, quia prius illa præcepta tradi debent à Professoribus, & à discipulis accipi, quā ad praxim redigantur. *Concedo:* non applicat ex intentione, id est, non tradit illa præcepta ut apllicant, *Nego.*

S. IV.

Vtrum sit habitus à prudentia distinctus.

Affirmo: Tum quia utriusque diuersum est munus; nam ut docet Arist. 6. Ethic. c. 12. prudentia propriū est eligere media, non autem finem ipsum determinare: at Moralis non tantum media, sed & finem ipsum contemplatur.

Tum, quia prudentia, ut habet Arist. 6. Ethic. cap. 8. in rebus humanis de quibus consultari posset, versatur. De iis autem consultat nemo, qua aliter se habere non possunt: at Moralis est eorum, quorum certa & explorata est veritas, unde patet prudentiam non esse scientiam, est enim ipsius extremi, id est, contingens & singularis, ut ait Arist. l. 6. Ethic. c. 9. cum tamen moralis habeat veram

scientiæ rationem, ut supra demonstratum est.

Tum denique, quia prudentia versatur circa actiones humanas in particulari, & ut sunt affectus his & illis circumstantiis: at vero ethica easdem actiones in genere, & ut à particularibus abstrahunt circumstantiis, considerat.

Dices. Prudentia versatur etiam circa universalia, ut docet Aristoteles 6. Ethic. c. 8. Neque vero universalium tantum est prudentia: sed oportet, ut singula etiam cognoscas.

Distinguo. Prudentia versatur circa universalia præsuppositivē, & tamquam circa principia nonsibi propria, sed ab altero habitu, cui subalternatur, morali scilicet, deprompta. *Concedo:* versatur circa universalia tamquam circa objecta propria, & conclusiones per se elicitas, *Nego:* licet enim prudentia Ethicam præsupponat, nec posset judicari quid agendum sit in particulari, nisi per judicium universale innotescat quid in communī bonum & honestum fuerit; non inde tamen sequitur Ethicam & prudentiam eundem esse habitum: alias Philosophi Morales prudētissimi forent, & eodem studio prudentia & ethica compararentur: quod tamen aperte falsū est cùm sepè philosophi in universalibus oculatissimi, in particularibus cœcūtiant: & moralis scientia per breve studium, prudentia rō non nisi per longam experientiam acquiratur.

S. V. *

Quodnam sit ejus objectum.

Est honeste probèque vivendi & objectum agendi. Probatur. Illud censeri debet Philosophi Morales objectum, *Moralis est*

modus
benè rec-
tēque
viven-
di.

circa quod illa tota detinetur & occu-
patur : atqui circa modum honestè
probèque vivendi tota occupatur ac
detinetur Moralis Philosophia. Ergo,
&c. Major constat ex dictis in stabi-
liendo Logicæ objecto.

Minor probatur. Tres principes
sunt Moralis Philosophiæ partes , vi-
delicet *Monaistica*, *Oeconomica* &
Politica : At in illis tribus partibus
id. solum Moralis intendit , ut tradat
modum rectè probèque vivendi. Quid
enim aliud suis præceptis intendit
Monaistica , quām hominis privati
actiones juxta rectæ rationis regulas
efformare ? Quidaliud suis præceptio-
nibus sapit *Oeconomica* , quām pa-
trein matremve justè probèque in
componenda ac ordinanda familia di-
rigere ? Quid tandem contendit aliud
Politica , quām hominem moderan-
dæ Reipublicæ præpositum instruere,
ut eam juxta æqui bonique maximas
& diæstamina informet & moderetur.

Hoc unum singulis hominibus Mora-
lis Philosophiæ alleclis debet esse de-
siderium & votum , ut tandem aliquando
discant benè probèque agere &
vivere. Nam ut rectè monet Seneca
libro de brevitate vitæ , cap. 7. *Vive-*
re totâ vitâ discendum est ; & quod
magis miraberis , totâ vitâ discendum
est mori. Tot maximi viri , rectissimis
omnibus impedimentis , cum divitiis ,
officiis , voluptatisbus renuntiassent ,
hoc unum in extremam usque etatem
egerunt , ut vivere scirent. Plures
tamen ex his nondum se scire confessi ,
è vita abiérunt. Si tantum ritè vivendi
Philosophi paganico etiam errore
adhuc obcœcatis fuit studium , quan-
tum inesse debet viris Christianis ,
Evangelicâ luce irradiatis , & ad vi-
tam æternam evocandis ?

Dices 1. Quidquid tractatur in
Morali , refertur ad ultimum finem .

Distinguo : Remotè & tanquam ^{Moralia}
ad finem , Concedo : proximè & tan-
quam ad objectum , Nego ; Licet
enim quidquid edocet & efficit ars
quælibet , ad hominis commodum
& utilitatem aut jucunditatem refera-
tur ; homo tamen non censetur objec-
tum artis ædificatoriz , v. g. sed tan-
tum finis .

Instabis. In disciplina practica finis
& objectum non differunt : sed Mora-
lis est scientia practica ; ergo id quod
est ejus finis , est pariter objectum .

Distinguo maj. In scientia practica
finis internus & proprius ab objecto
non discrepat , Concedo : finis exter-
nus & remotus , Nego ; finis autem
ultimus habet tantum rationem finis
externi & remoti , respectu Moralis .

Dices 2. Homo quatenus bean-
dus , rectius statueretur Moralis ob-
jectum , quām modus benè vivendi ;
omnia siquidem , quæ hac in scientia
resolvuntur & revolvuntur , ad homi-
nem beandum spectant .

Distinguo : Immediate & ut ad ob-
jectum , Nego : mediatè & ut ad sub-
jectum virtutis & felicitatis , Concede-
do . Tria siquidem Moralis conside-
rat , bonum acquirendum ; subjectum
cui acquiritur , & medium quod potest
obtineri : priuum est hominis feli-
citatis , secundum est homo ipse bea-
titudinis capax , tertium sunt actio-
nes humanæ , quibus illa beatitudo

potest comparari . Primum intuetur ,
ut finem ; secundum , ut subjectum ;
tertium , ut objectum , circa quod
ritè formandum tota detinetur & in-
cubit . Sicut enim equus freno
mandus , non dicitur objectum acquiren-
dum , ut objectum , circa quod subjec-
tum cui
acquiratur , &
artis frenifactoriz , sed frenum ipsum me-
ritè conficiendum ; ita nec homo bean-
dus dici debet objectum Moralis , sed quod ob-
tinetur . ejus vita ritè formanda .

Instabis. Moralis proportione ref-

pondet arti medendi, hæc enim corpori, illa animis medetur. Ergo sicut artis medendi objectum non est vita &c. Medici, sed corpus humanum arte sanabile: ita Moralis objectum, non humana vita rite ordinanda, sed homo ipse natus bearit.

Nego conseq. Licet enim Moralis & medendi ars in hoc convenienter, quod utraque regulas & præcepta statuat, quibus morbi & vitia corporis & animi caveantur & carentur: discrepant tamen; quia cum artes omnes sint alicujus externi & sensibilis operis factivæ; non sectionem, sed factibile pro objecto intendunt. Moralis autem cum tantum sit activa, idcirco actiones tantum regulandas & moderandas tanquam objectum intueritur.

Quæres: Quid sit probè honestèque vivere.

Respondeo illum censeri probè honestèque vivere moraliter, qui omnes suos actus juxta rectæ rationis dictam & regulas componit & efformat. Ita censet S. Augustinus l. 1. contra Academicos his verbis. Quid aliud censes esse beatè vivere, nisi secundum id quod est in homine optimum vivere? Quis vero dubitaveris nihil aliud esse hominis optimum, quam eam partem animi, cui dominantes obtemperare convenit cetera quequa, que in homine sunt. Hec autem, ne aliam postules definitionem, mens aut ratio dici potest.

Qui concinit Setteca, Epist. 66. Vnde, inquit, inducitur humanis virtutibus regula; una enim est ratio recta simplexque. Post pauca. Ratio autem nihil aliud est, quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa. Et Epist. 76. ait. In homine optimum quid est? Ratio: hanc antecedit animalia, Deos sequitur.

Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est; cetera illi cum animalibus, satisque communia sunt, &c.

S. VI.

In quo, & qua membra distribuatur Moralis Philosophia.

Respondeo i. Moralem Philosophiam distingui posse duplē, divinam unam & supernaturalem, alteram humanam & purè naturalem. *Divina* est ipsa Legis Evangelicæ doctrina, quæ edocet Deum esse summum bonum, hominum conditorem, moderatorem & finem ultimum, subindeque perpetuam eorum felicitatem in ejus fruitione per cognitionem, & amorem esse constitutam; eamque comparandam auxiliorum & mediotorum beneficium, quæ Christus Dominus Redemptor & mediator promeritus est; & misericorditer elargitur & dispensat, eodem dicente, Joan. 17. *Hac est vita aeterna, ut cognoscant te solum, verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Hæc autem moralis doctrina dicitur *divina*; quia Deum habet auctorem, doctorem, objectum & finem. *Supernaturalis* vero, quia nullis naturæ viribus, sed infuso divinitas fidei lumine cognosci potest & obtineti: *Nemo enim, inquit idem Salvator noster, novit Patrem, nisi Filius, & cui Filius volunt revelare.*

Humanæ dicitur, quæ in genii humani viribus comparatur & obtinetur, constatque præcepitis ab hominibus editis ab perfectam morum institutionem & regulam, atque civilem societatem statuendam & pacis sic conservandam; de qua Cicero, lib. 1. de legib. 4. ait, inquit, *ana-*

Discri-
men in-
ser Mo-
ralem
& Me-
dici-
nam.

Quid sit
vivere
honest.

nos id, quod difficillimum est docuit, ut nosmetipos nosceremus; ex qua notitia homo videbit honestatem, & virtutem sua natura & præstantia inaxime convernere; reprehenderet etiam quantum ipsi adhuc desit ad suam dignitatem & præstantiam tuendam, atque inde magis accendeatur ad amorem & studium virtutis, magisque abhorrebit à turpitudine viciorum cum intelligit virtus esse contra eum dignitatem.

Hac autem humanae Moralis Philosophia rursus dividitur in ingenitam & acquisitam. Ingenita est, ligata super nos lumen vulnus Dei, quo (inquit D. Paulus ad Rom. cap. 2.) Gentes que legem non habent, (suple Mosamicam, aut Evangelicam.) naturaliter ea que legis sunt, faciunt. Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui offendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiam ipsorum, & incerte invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendensibus. Quibus scilicet cogitationibus & discep-tationibus conscientia utitur, ut hominem bene aut male egisse conviccat, eumque apud Deum accuseret.

Quid sit ingenita Philosophia Moralis. Hinc monebat D. Apostol. 1. ad Corinth. 11. Si nos ipsos judicaremus, non recte judicaremur, quem Textum sic expendit Beda venerabilis, et ascendat homo aduersum se tribunal mentis sua, confituant se ante faciem suam: (Paucis interpositis) atque ita confitatio in corde iudicio, adscensus arrix cogitatio, testis conscientia, ratio iudex, carnifex timor, & sanguis anima penitentis per lacrymas effluit: quantoque se glorificaret in delicia, variis sibi tormentis, & luctum imponas.

Coufate itaque admicendam esse

ingenitam illam Moralem, seu notitiam generalium præceptorum, quibus mores probè instituantur, supremo alicui numeri honor & amor impendatur, alteri ne faciamus. quod nobis fieri renumus; & cuilibet præsternus, quod ab aliis nobis præstari contendimus, quibus si fidem integrum non facitis.

Ite ipsis in vestra penetrata mentis & inuis,

Incisos apices, ac scripta volumina cordis

Inspicite, & genitam vobiscum agnoscite legem.

Nam quis erit, modo non pecus agri, aut bellua ponit,

Qui viriis adeò stolidè oblectetur apertis;

Aut quod agit, vetit ipse pati.

Mendacia fallax,

Furta rapax, furiosum atrax, bo-

mida cruentum

Dammus, & in machum gladios

distringit adulter.

Ut canit elegantissime S. Prosper, carmine de Providentia Dei versus medium: unde concludit ibidem;

Ergo omnes una in vita cum lege creati

Venimus, & fibris gerimus que condita libris.

*Moralis acquisita est collectio ph-
rism habituum scientificorum dirigen-
tium actiones humanas ad honestatem. Quid sit
Moralis acquisita. Quid sit
acquisitum actiones humanas ad honestatem. ia.
Quæ definitio satis aperiè constat ex
definitione aliarum Philosophiarum par-
tium.*

*Hec subdividitur in generalem, tur in
qua hominem dirigit ad honestatem genera-
lem & in genere, abstrahendo à quolibet partici-
pitate statu, & cujuslibet conditionis lares;*

professione : & in particularem seu specificam, quæ hominem peculiari conditioni devotum, & alicui speciali vitæ statui deditum, ad ea omnia quæ illius status perfectionem decent, inclinat.

Particularis dividitur in Monasticaem, Oeconomicam & Politicam. Prima, circa privati hominis mores instituendos ; secunda, circa regendam familiam ; tercia, circa Rempublicam administrandam occupatur.

Monastica edocet, qualiter hominibus vel hominum suos actus privatos moderentur, reluctantes passionum motus coercendo, suas omnes actiones ad ultimum finem ordinando, &c. Oeconomica aperit, qualiter in familia sit probè vivendum, quid genitores, quid liberos, quid servos deceat ; quis interna domus, quisve externa curare debeat. Politica civitatem & provinciam moderatur, aperiendo quæ sint Principis munera, quæ Subditorum obsequia, quæ leges condenda, quæ artes excolenda, quæ præmia probis, quæve improbis sint inferenda supplicia, &c.

Tres bus jus divisionis rationes.

Ratio hujusc divisionis multiplici ex capite deducitur à Philosophis. Primo quidem ex triplici officio quod nobis, proximo & Reipublicæ exhibere tenemur. 2. Ex triplici imperio, quò nobis, familiæ & Reipublicæ possumus imperare. 3. Ex triplici bono, privato, communi & generalissimo. Primum enim intenditur à Monastica, secundum ab Oeconomicâ, & tertium à Politica.

Dices 1. Tres illæ partes in unam confluunt ; bonum siquidem privatum in bono familiæ, & hoc in bono Reipublicæ involvitur : Ergo nulla est talis divisionis ratio proferenda.

Distinguo antec. Involvitur materialiter, quatenus familia est collectio plurium particularium, & civitas multarum familiarium adunatio, Concedo : involvitur formaliter, quatenus formam & præcepta tradunt, quibus vel homo privatus, vel familia, vel Respublica regulari debet, & ad intentum ab eis finem ordinari. Nego ; earum enim qualibet sua habet præcepta specialia, ita sibi propria, ut altera similia non cudad, nec aperiat.

*Hic advertendum est in triplici hoc diverso moderamine, aliquem praefici in Rectorem. In Monastica, homo privatus sibi ipsi Princeps est, suis affectibus & appetitionibus imperans, rebellantem portionem inferiorum superiori subjiciens, reluctantes motus coercens, & omnes suas actiones ad rectum rationis dictamen componens. In Oeconomicâ, paterfamilias uxori, & uterque liberis, imperat. In Politica, aut unus tantum praest ceteris, & hoc regimen dicitur *Monarchia* : vel pauci, iisque Optimates, ac divites, & est *Aristocratis*, qualis est apud Venetos : vel denique plures divites & plebei promiscue imperant, & *Democratia* nominatur.*

Bonum privatum & bonum familiæ involvantur in bono publico materialiter, non vero formaliter.

Cilibet modo praeficitur Recto alius.

Quid fit Monarchia, Aristocratis, & Democra-

S. VII.

Quemnam Monastica, Oeconomicâ & Politica inter se servent ordinem.

R E spondeo 1. Monasticam ordine durationis & temporis omnium esse primam, deinde Oeconomicam, & postremò Politicam. Ratio est evidens ; prius, namque homo de-

Ordine temporis & duratio- nis Mo- raliæ

buit, & patuit eruditiri in se, seip-
sucnque regere, quam familiam;
& prius familiam, quam Rempu-
blicam administrare: *Qui enim in-
quit Apostolus 1. ad Thess. cap. 3.;*
*domui sua praefesse nescit; quomodo
Ecclesie Dei diligentiam habebit?*
*Et si cacus eaco ducatum prebeat,
ambo in foveam cadent* (inquit
adorandus Salvator, *Math. 15.*)

Ordine
dignita-
tis PoN.
sica
praece-
llis.

R esp. 2. Ordine dignitatis politi-
cam esse omnium primam: *Tum,*
quia disciplinæ suam dignitatem à
fine mutuantur; politicæ autem fi-
nis præstantior est, quod enim bonum
universalius est, eò præstantius: quia
bonum ex sua ratione est sui ipsius
diffusivum; quod autem universalius
est, eò magis diffunditur, ac proin-
de ampliorem boni rationem obti-
net: bonum autem politicæ omnium
est universalissimum, & consecutariè
exteris præponendum. *Tum,* quia
Monastica œconomicæ & œconomica
politicæ jura cedunt; licet enim per-
sonam privatam, imò & integrum
familiam carceri demandare, nec non
& morti tradere, ut incolumis Res-
publica servetur ac perseveret; ut
constat ex iis omnibus, qui à supre-
mis justitiæ Præsidibus busto ac furcæ
devoventur.

Dices. Monasticæ finis præstantior
est fine politicæ; illa enim honesta-
tem internam, quæ à recta intencio-
ne, hæc verò solam externam atten-
dit; siquidem dum aliquis præclara
& Reipublicæ summè proficia faci-
nora patravit, à Republica præmio
donatur, et si id ex perverso fortè mo-
tivo & animo præstiterit. Ergo Mo-
nastica est politicæ præstantior.

Nego antec. Politica siquidem
ex quæ dirigit actiones hominis publici
ad honestatem internam, quam Mo-
nastica hominis privati actiones ad

candem honestatem ordinat. Nec *Homi-*
idecircò præclarè aliquid in Reipub-*nus p-*
bonum gerente præmio cives affi-*blici*
ciunt, quod id ex recta intentione
non præstiterit: sed quia ipsis non
innocescit talis perversa intentio, hanc
enim si cognoscerent, nollò certè
præmiò eum donarent. *vitam
inter-*
nam
equæ ac
exter-
nam
modera-
tur.

Dices 2. Homo quilibet (teste
experienciâ & Arist. 2. Polit. cap. 3.)
sibi suisque privatis magis studet,
quam Reipublicæ, suamque felicita-
tem felicitati publicæ anteponit. Un-
de tritum illud apud Jurisperitos,
Cod. *Vix bonum publicum curamus,*
nisi in quantum privatum ei bonum
admixtum est: Ergo politica non æsti-
matur præstantior monasticâ.

Distinguo: Non æstimatur ab ho-
mine privato, & æquâ lance publi-
cum ac privatum bonum non ponde-
rante, *Concedo:* non æstimatur ab
hominum societate, & communi-
omnium Sapientium calculo, *Nego;* prefere-
his enim publica utilitas privatæ
utilitati præponenda semper vîla est:
hinc encomiis, laudibus, & honori-
bus celebrati sunt & affecti, qui
vitam aut opes protuendo Reipub.
bono generosè profuderunt.

S. VIII.

*Quenam prior sit Monarchia,
an Democratis, aut
Aristocratis.*

R esponeo 1. Ordine temporis *Quid*
Monarchiam esse posteriorem, *ordo*
Democratiam verò omnium prio-*tempo-*
rem. Homines siquidem ab auctore
naturæ libertate donati, sibi ipsis pri-*ris inter*
mò imperabant, & pauci admodum *Monar-*
aliis subjiciebantur: sed cum propter *chiam,*
æstuantes hominum cupiditates, res *& D.*
fusas *mocra-*
tiam.

suas minùs bene dirigi; pluresque diebus singulis rixas & contentiones, oriri cernerent; se legerunt aliquos qui ceteris præcessent, ut oriundas contentiones compescerent, & ortas sequâ sententiâ dirimirent ac sedarent. Sed cùm ea sit humanæ mentis perversitas, ut proprio suo genio suisque privatis, magis quâ publicis sèpè studeat; hinc inter ipsosmet selectos judices plures exortæ sunt disceptationes, pluraque iurgia Reipublicæ utilitati infesta prodierunt; quod adverentes populi, plurimi regimènus ablegaverunt, seque uni supremo Monarchæ regendos submiserunt, ut aperte constat ex antiquioribus historiis sacris ac profanis.

Resp. 2. Ordine dignitatis Monarchiam esse aliis priorem. *Tum*, quia hæc Dei regimen perfectius imitatur & adumbrat: Sicut enim omnia unius Dei imperio subjacent, eique ad nütum obliequuntur; sic in Monarchia omnes subditi populi unius moderatoris legibus ac præceptis obtemperant. *Tum*, quia hoc regimen censeri debet præstantius, quod à Deo præ ceteris selectum fuit, & suo populo præscriptum: sed

Monar-
chica di-
gnitas
ceteris
regimi-
nibus
antepo-
nenda.

Deus suo populo monarchicum regimen præscriptit, ubi enim Judæos ex Ægypto liberos eduxit, eis Moysem perfecit in ducein: Eò mortuô, Josuë populo imperavit; deinde Daces, demum Reges, aut Summi Sacerdotes, usque ad Christum Deum, qui regnat à mari usque ad mare; & à flumine usque ad terminos orbis terrarum. *Tum*, quia hoc regimen est præponendum, in quo administrando pauciora ac leviora occurrunt incommoda, sed ita est de regimine monarchico; in eo siquidem intestina bella ac iurgia rarius nascuntur, & si quæ oriuntur, sedantur facilius.

Quia 1.
divi-
num re-
gimen
intra-
sur.

2. à Deo
bonum.

Moralis.

quâ in aliis regimib⁹. *Tum* de- bus pro-
nique, quia Monarcha bonum sūt ponitur.
regni, ut proprium suum suscipit pro-
curandum ac servandum; nullum
enim aliud bonum obtinet, quâ bo-
num regni, ac proinde totus est, om-
nesque suas vires & curas impedit
in eo comparando & asservando. Se-
natus autem vel plures simul Recep-
tores, ultra bonum publicum, habent
etiam proprium ac privatum curan-
dum: Unde fit ut bono publico sæ-
pius amandatō & periclitante, pri-
vatis tantum commodis insident ac
invigilent.

Dices. 1. Populo Israëlico Re- 4. *Rex*
gem petenti Propheta Samuël ex par- erga
te Dei respondit; *Nescis quid pe- subditos*
tatis: Ergo censet regimen monar- majori
chicum esse damnandum. *curâ &*
amore,

Nego conseq. Non enim idcirco quād a-
taliter responsum fuit ipsis Judæis, lli pra-
quasi Regis moderamen esset cul- febi,
pandum; quippè cùm ipsemet Deus offici-
Regis Regum nomen sibi vendicet: tur.

sed idcirco arguendi fuerunt Judæi, quia ablegato Dei regimine, hominem in Regem & Moderatorē ex-
optabant.

Dices. 2. Illud regimen dexterius est, quod facilius vergit in tyrannidem, quodque depravatum difficultius refrenari potest ac emendari, sed ita est de regimine monarchico. Enim verò qui nihil in imperando ti-
timendum habet, facilius imperandi domiuio abutitur; cum enim nullum habeat superiorem, nullum timet emendatorem; qui verò sceleris vim-
dicem non timet, libentiū peccat, maximè si sit depravatis moribus;
nam,

*Oderunt peccare bani virtutis
amore.*

*Oderunt peccare mali formidine
pena.*

C

Monarchia autem cum omnium sit supremus, nulliusque subdatur emendationi, facilius deviabit, & cum defecerit difficilis emendabitur. Secundus est de ceteris; in quibus si unus rex deviet & inselcat, ab aliis revocabitur & corripetur. Ergo Monarchia ceteris regiminibus est deterior.

*Publi. cuius-
nim bo-
num ut
suum
privatum
curat.*

*N*e go minorem. Licet enim faciliter Rex vergere possit in tyrannidem, quatenus supremam auctoritatem obtinet; deviabit tamen difficultius, quatenus nullum aliud bonum habet, quam publicum: Senatus autem Rectores cum ultra publicum, etiam privatum bonum habeant, facilius ruerint in tyrannidem, ut ex a liorum devastacione, augueant facultates.

Insuper. Longè præstat Regi tyranno subjici, quam intestinis semper bellis vexari, ut contingit in ceteris regiminibus, in quibus Rectores cum diversas habeant familias, diversaque bona excolenda; plures inter eos lites sèpè contingunt, quæ armatis hinc & inde familiis, fautoribus, ac clientibus in bella publica haut raro proruunt & accendentur.

S. IX.

An magis exoptandus sit Rex hereditarius quam electivus.

*Quare
magis ex-
optan-
dus sit
Rex her-
edita-
rius,
qui m
electi-
vus.*

*A*ffirmo. Ille enim magis exoptandus est in Monarchiam, ex cuius regimine majora sequuntur subditorum commoda: sed ex Rege hereditario mojora in populum efflent cōmoda, quam ex electivo. Ergo, &c.

Probatur minor. Ille subditus magis protest, qui subditos magis diligit: sed Rex hereditarius subditos

magis diligit, quam electivus: quod enim aliquid nobis magis proprium est, eo nobis est carius; innatō namque singulis appetitu, nos magis quam alios ac proinde nostra magis quam aliena & communia diligimus: Sed Regnum magis proprium est Regi hereditatio, quam electivo; hic enim cum sciat Regnum brevi forsan temporis intervallo, vel per suam mortem; vel per alterius Principis electionem, sua & familia in aliam transmittendum, parum ipsi curæ est de stabiliendo Reipublicæ commodo; sed neglegit publico, suis tantum liberis, parentibus, ac clientibus, jure aut injuriā promovendis invigilat. Rex autem hereditarius cum videat Regnum, nedum à se, sed & à liberis possidendum: eò amore, eaque sollicitudine in illo propugnando & exornando invigilabit: quod parentes continuo invigilant in comparandis & asservandis bonis ad posteros transmittendis.

Id confirmatur omnibus penè saeculorum historiis, præsertim in Scriptura sacra, libro Paraliponon, cap. 19. & 20. in quibus perspectam habemus curam Davidis, ut regnum Israël in manu filii Salomonis firmaret: & lib. 2. cap. 8. legeret est quanta fecerit Salomon, quas civitates extinxerit, quæ Regna tributaria fecerit, quantumque laboraverit, ut firmum, pacificum ac opulentum regnum filio suo Roboam relinquenteret.

Adde, quod, ut jam diximus, illius regimen magis est exoptandum, quod præ ceteris à Deo seligitur ac ordinatur, constat autem Deum ordinasse ut Principatus & Regnum apud Iudeos essent hereditaria: in 4. enim lib. Reg. legitimus filios regnasse post patres, & ubi nulli erant filii, propinquiores regnū assumebant: sic 4. Reg.

Cap. I. post Ochoziām filium Achab regnavit Joram super Israēl; eō quōd Ochoziāe non erant filii, Joram autem frater erat Ochoziāe: Ergo signum est dominium hæreditarium à Deo fuisse ordinatum.

Confirmatur: ex eo quōd Deus transtulerit Regnum ab una familia ad aliam propter prævaricationem Regum. Sic transtulit regnum Israēl à domo Saūl ad David & successores ejus; & à domo Roboam filii Salomonis imperium decem Tribuum regni Israēl transtulit ad domum Hieroboam, Roboam impietatem & sacerditan. Hinc merito monet Spiritus Sanctus, *Eccl. 10.* *R*egnum de gente in gentem transfertur propter injusticias & injurias & consumelias & diversos dolos.

Dices. Præstat habere Regem formem, benignum & optimum, quām imbecillem, senvum & malum: sed dūm Rex eligitur talis est, electio enim semper tendit ad id quod est melius, hæreditarius autem aliquando imbecillus, juvenis ac depravatus est animi: ergo electivus hæreditario præstat. *Insuper,* Rex electivus parum curat subditis placere, eorumque commoda præstolari, subditos enim velut servos suo obsequio mancipatos, arbitratur; ergo, &c.

Resp. In omni quidem humapo regimine sua esse propria incommoda: cum enim *Cogitationes mortaliūm* sint rimate, & incerte prvidentia nostra, ut habetur Sapiens, *cap. 9.* vix quidquām infallibile, & nulli subditum perturbationi provide re possumus. Unde sat est, si regimen provideatur, in quo ratiōne eveniat perturbatio, id autem cernere est in regimine hæreditario. Licet enim nonnunquam contingat Principem stolidum ac impunitum jure hæredita-

rio sceptra suscipere, huic tamen in commodo facile remedium subjicitur; potest enim sapientes & fortissimos habere secum regni proceres ac administratores, qui publicæ utilitatis apprime studeant ac consultant.

*D*ūm autem Rex est electivus, graviora exinde sequuntur incommoda; experientia namque conflat multoties Electores invicem non concordare, & qui potentiores sunt opibus, amicis & viribus, sèpè ambiunt principatum: unde schismata, seditiones, ac bella civilia oriuntur, quæ omnia timenda non sunt in regnis hæreditarii. Omnibus itaque pensatis, longè præstat Republicæ Regem hæreditarium præfici, quam electivum.

S. X.

Quibus necessaria sit Moralis Philosophia.

*O*mibus prorsus hominibus cuiuscumque status & professio nis: etiam juvenibus secundum præscriptam honestatem vivere cupientibus.

*R*atio est aperta. Illa enim disciplina omnibus ad benè vivendum est necessaria, quæ probæ honestæque virtus regulas aperit; quæque edocet qualiter nostra voluntas suis in eliciendis actionibus conformari debet recto rationis dictamini: quomodo refrenandi sint reluctantes adversus partem superiorē inferioris partis impetus: Quid ex naturæ, religionis, professionis, & status debito, debeamus rependere Deo, parentibus, amicis, superioribus, ceterisque hominibus quibus cum agimus & vivimus: sed hæc disciplina dicitur

Moralis
disciplina
et ne
cessaria
ad vi
tam pre
be in*st*i
tuendā.

Moralis, ergo hæc omnibus est necessaria.

Unde Seneca, Epist. 76. hæc præfert: *Omnis atatus homines hac schola admittit, in hac senescamus ut juvenescamus: in theatrum senex ibo. & in circum deforar, & nullum par si- no me depugnabit. Ad Philosophum ire erubescam, tandem discendum est, quandiu nescias: & si proverbio credimus, quandiu vivas, nec ulli hoc rei magis convenit, quam huic; tan- diu discendum est quemadmodum vivas, quandiu vivis, hoc etiam spec- rat: quod præclarè cecinit Horatius Epist. 2.*

Quæ latunt oculos, festinas deme- re: si quid

Est animum, differs curandi tem- pus in annum.

Quinobrem sic conqueritur de tem- poris jacturâ, Epist. 1.

Ingrataque tempora, que spem, Consiliumque movantur agendi graviter id, quod

Æquè pauperibus prodest, locuple- tibus æquè;

Æquè neglectum pueris, senibus que nocebit.

Hinc Epicurus epistolâ ad Mense- ceum appositi scribit: *Necque juve- nis quis dum est, philosophandi mor- ram trahat: neque senex dum fuerit philosophando defatigetur: quippe ad habendum sanam mentem, nemo im- maturus aut vetus est: & qui praetexit philosophandi tempus, aut non dum adesse aut jam praterisse, non secùs facit ac is qui dicit bene beatèque vi- vendi tempus, aut non advenisse aut esse clapsum. Philosophandum itaque & juveni & seni est: illi quidem ut dum senescet, perseveret bonis efflorescere ob perseverantem eorum que decore eatenius peregerit gratiam; isti vero ut annis senex, animis ta-*

men juvenis sit, quarenus erit à fu- turis, impendensbusque securus.

Quod autem juvenes non sint ar- cendi à morali disciplina audienda, imò pro ceteris admittendi. Proba- tur. Illis potissimum suorum præcepta debent inculcari, qui passionum vitorumque motibus & insulti- bus actiùs agitantur: at tales sunt juve- nes ꝑptet dominantē & ebullientem in eis nativum calorem, ergo, &c.

Confirmatur. Medicina eis maximè ministranda est, qui duriùs, pericu- losiusque morbo laborant, quandiu aliqua eis inest spes salutis: At juve- nes ut plurimùm, gravioribus animi morbis urguntur, spem tamen salutis non exunt: ergo eis salutatis potio doctrinæ moralis non est deneganda.

Insuper. Ad idoneum Phylosophiæ Moralis Auditorem tres requiruntur conditiones; scilicet, 1. Intentio benè viuendi. 2. Mens capax addis- cendi præcepta Moralia. 3. Facultas exequens & ad actionum bonarum exercitium apta & parata: at tria hæc in juvenibus facile reperies, ut constat: ergo, &c.

Dices I. ex Arist. I. cap. 3. Ethic. Juvenis non est idoneus auditor Phi- losophiæ Moralis: Ergo ipsi non est- necessaria.

Distinguo antea. Non est idoneus auditor absolutè, quasi omnino ex- cludi debeat ab hac disciplina capel- lenda, Nego; non est idoneus audi- tor comparativè, hoc est, non tam aptus esse videtur, quam vir, Con- cedo. Enim verò cum hæc disciplina, non in sola speculatione, sed præser- tium in actione consistat: illius audi- tor aptior erit, qui tradita præcepta facilius ad praxim rediget: hæc au- tem, nullo reclamante, facilius vir exequetur, quam juvenis; quæ evi- dentiis, ut percipiás.

EIAM
juveni-
bus.

Triplex hominū status est distingue-
dus. Primi, virtuti iam assueverunt;
Secundi, vitiis & depravatis affecti-
bus ita sunt dediti, ut vix ab eis re-
vocari possint, & in meliorem fru-
gem recipi: tertii denique medium
veluti statum obtainent, & secundūm
partem superiorē ad virtutis trami-
tes propendunt; secundūm verò in-
terioris partis motus & affectus, ad
vitiōrum declivia rapiuntur. Primi &
tertii status, Morali Philosophiā pro-
cùl dubio indigent; illi ne devient
à rectā virtutis calle, quām ingressi
sunt; hi verò ne partem superiorē
inferiori turpiter subjiciant, nevè
præcipites ruant in vitiōrum sentes &
gurgites.

His verò qui secundi sunt statūs,
 Moralis disciplina prorsū est inutilis;
 cum enim Ethica sit, quædam animi
 medicina, quid efficere poterit, ubi
 affectus rectum rationis dictamen pē-
 nè extinxerunt, resque iam despera-
 tæ videntur. Scut enim Medicus frus-
 trā medicinam præscriberet & porri-
 geret, ubi nullus restat morbi & na-
 turæ conflictus, sed iam morbus na-
 turam vicit ac superavit: sic Ethicæ
 præcepta frustrā adhibentur, ubi jam
 desit pugna rationis & voluntatis,
 cum sensitivæ partis affectibus:
 jamque pulsiones animam omnī-
 nō infecerunt, ejusque ad bonum
 propensiones corruerunt ac labefac-
 tarunt.

His præmissis, merito dixit
 Arist. juvenes non quidem ætate &
 bonæ indolis, sed moribus deprava-
 tis ab Ethicæ scholis esse arcendos.
 Ejus enim verba sunt: *Civilis sci-
 entia non est juvenis idoneus audi-
 tor.... cùm enim libidines animi se-
 quatur, frustrā & inutiliter audiet;*
*quandoq[ue]n idem finis hujus non in cog-
 nitione, sed in actione consistit. Quis*

*juvenis sit ætate, anve moribus ju-
 venilibus, nihil interest: non enim
 est vitium in tempore, sed quod ex
 animi libidine vivat & singula per-
 sequatur: talibus enim quemadmo-
 dum impotentibus inutilest hac
 cognitio: at verò quis cum ratione ap-
 petunt aguntque, ij magnum fruc-
 tum ex istorum cognitione consequen-
 tur. Quibus verbis aperte distinguic
 juvenes duplicitis ordinis, quorum
 tametsi ætate senes, nihilominus
 moribus sunt juvenibus similes, pra-
 vis nimicūt suis affectibus, nimium
 indulgentes: alii verò juvenes sunt
 ætate quidem, non autem ingenio,
 intellectu & moribus, illi videlicet
 qui studium ponunt in suis cupidi-
 tibus frenandis & moderandis.
 Illos à Philosophiæ Moralis auditio-
 ribus arcet Aristoteles, hos autem
 in eorum consortium ultrò admittit.*

Dices 2. Naturalis Ethica suffi-
 cienter aperit, quomodo sit recte ho-
 nestéque vivendum: Ergo ad id ne-
 cessaria non est acquifita.

Distinguo anteced. Sufficienter a-
 perit in universum, quatenus indicat
 omne bonum esse amplexandum, &
 malum fugiendum, cuilibet tribu-
 endum quod suum est, &c. Concedo:
 Sufficienter aperit in particuli, hoc
 vel illud esse bonum aut malum,
 &c. Nego. Ea enim est naturæ per
 peccatum vitiæ proclivitas, ut in
 plerisque obsecnatur rationis lu-
 men, claudicantemque in duas par-
 tes voluntatem rectum in statum re-
 ducre nequeat: sed nisi fulciatur a-
 licujus habitus adminiculò, pluribus
 vitijs implicati hærebunt homines,
 & in insequenda virtute turpiter
 hallucinabuntur. Qua de re audiendus
 est Cicero, initio lib. 3. Tuscul. Si-
 tales, inquit, nos: natura genuiſſet,
 ut eam ipsam intueri & perspicere,

eademque optimâ duce cursum vita confidere possemus, haud erat sanè quod quisquam rationem ad doctrinam requireret. Nunc autem parvulos nobis dedit igniculus, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatos sic restinguimus, ut nusquam natura humana appareat: sunt enim ingenios nostris semina innata virtutum, qua si adolescere licet, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul atque edisi in lucem & suscepimus, in omni continuo prævitate, & in summa opinionum perversitate versamur, ne penè cum lacte nutritis errore suxisse videamur, &c.

Haud quaquam tamen periit omnino ingenita ad bonum & honestatem propensio: vulneratus quidem est homo per peccatum, extinctus non est: Non usque adeo, inquit S. Augustinus lib. de spiritu & littera cap. 27. in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe derrita est, ut nulla in ea velut extrema lineamenta remanserint: unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vita sua, facere aliquā legis, vel sapere. Igitur & superstes vis judicandi, & probandi quod rectum est, & libertas illud consequandi; esto utraque sine gratia Christi, infirma sit & languida.

S. XI.

Qualiter Theologica, & Philosophica: Moralis convenienter ac discrepant.

In quibus Pbi
Theologia
& Theologia

REsp. 1. Ipsas sibi mutuò non adversari. 2. Quia utraque est donum Dei: dona autem Dei inter se non pugnant; Deus enim non est causa dissidiorum & pugnæ, sed

pacis, unitatis ac concordiaz Auctor est & vinculum. 2. *Quia* bonum bono non repugnat, sed perpetuò concordat, sic boni mores pietati non adversantur; alias sequeretur malos mores pietati convenire, quod enim negatur de uno opposito, affirmari bebet de altero: hoc autem absurde absurdum esset & impium. 3. *Quia* religio & pietas civilem amicitiam ac societatem non admunt; potest enim aliquis cum aliquo conspirare in exercitiis honestatis, cum quo in exercitiis religionis conspirare nefas esset & piaculum. Constat itaque Ethicam Theologicæ nullatenus adversari: Imò illæ in hoc invicem concordant, quod utraque tradat regulas & præcepta, quibus homo ad honestatem ordinetur, vitamque suam probè instituat.

*R*Esp. 2. Eas invicem in his discrepare 1. ratione finis, quia finis Ethicæ est temporalis ac naturalis beatitudo: Theologicæ verò finis est beatitudo supernaturalis & æterna. Quamvis enim homo mortalem hanc vitam agens, aliquid de beatitudine Theologica extremis labiis ebat, putà conscientiaz tranquillitatem, Dei cognitionem & amorem: hæc tamen ad eos sunt exigua, ut vix aliquid præter æternæ felicitatis umbram referant.

Moralis
convenient.
Et discrepant
ratione.

1. Finis

2. Ob-
jecti.

3. Sub-
jecti.

Philosophica tantum circa mores in civili hominum societate versatur: Theologica verò circa interioris hominis affectum ad imaginem Dei per virtutes tūm supernaturales, tūm naturales restituendam occupatur.

3. Ratione subjecti: quia Moralis Philosophica omnes protus homines sive unius veri Dei, sive plurium falsorum numinum cultores; sive Catholicos, sive Hereticos non dècedet: plures enim tūm Idololatræ,

hæretici de moraliphilosophica optime scripsierunt, ejusque præcepta exacte servaverunt, & in omnibus penè de ea egregiè meritit sunt: Theologica verò solis baptizatis & fidelibus propria est; cum enim tota sit in tradendis regulis & viis quibus æterna felicitas possit comparari: eis tantum potest esse proficia, quibus animus est & modus beatitudinem consequendi.

§. XIII.

Utrum Moralis Philosophia aliis Philosophie partibus homini sit utilior.

Affirmo cum gravioribus Moralisticis, quorum rationes colligit & expendit Picolomineus gradu s. cap. 44. Quas et si cap. 49. ostendat non inferre illius majorem supra cæteras præstantiam, non tamen denegat hanc aliis esse utiliorem. illarum autem rationum haec mihi potissimum videntur.

1. Illud cuius oppositum est deterius, judicari debet præstantius: sed vitium, quod opponitur præceptis moralibus, deterius est ignorantia, quæ aduersus alias speculativas Philosophiæ partes militat: per vitium homo absolutè malus, perversus & pœnâ dignus dicitur, non sic per ignorantiam. Hinc Doctor Subtilis in 4. d. 49. q. 4. Deterius est odisse Deum, si voluntati competere possat odium Dei, quam illum non cognoscere, etiam ignorantia pravâ & infidelitas: ita quoque deterius est non amare Deum, quam non cognoscere. Ergo prædicta speculativis est præponenda.

2. Illud homini censeri debet uti-

lius, quod cum absolutè bonum efficit: sed quicunque Morali virtute est prædictus, absolutè bonus dicitur; qui vero speculativas cognitiones est assetus, non absolutè, sed solum cum additamento bonus dicitur, v. g. bonus Logicus, bonus Physicus: Ergo, &c.

3. Illud nobis esse decet utilius quod non magis decet & concernit sed Moralis nos magis decet, quamdecent omnes speculativæ; per eam enim quid intra nos, & nobiscum agatur, novimus; per has autem quid extra & supra nos sunt inquirimus, contra tritum illud à veteribus oraculum apud Minucium Felicem, *Qua supra nos nihil ad nos.*

Hinc egregiè Plato lib. de Philos. aiebat; *Philosophari non esse plurima scire; sed seipsum cognoscere, quod sapere est. Seipsum autem cognoscere, est prudentiam & iustitiam colere; scientia adeo ut Philosophi munus sit dirigere est seipsum & corrigere humanas actiones: & nosse quicunque hoc non facit, tanquam inutilis planta ex humano viridario, rejici debet.* His adderetur verè illæ aurea verba. I. de imit. Christi cap. 3. n. 1. inscripta. *Quid prodest magna cavillatio de occultis & obscuris rebus, nec de quibus arguemur in judicio quia ignoravimus. Et num. 5. Ceriè (inquit) adveniente die judicii, non queretur à nobis quid legimus, sed quid fecimus: nec quam bene diximus, sed quam religiose viximus. Longè itaque præstat Ethicæ, quam speculativis incumbere; quippe cum illa probos & nobis sapientes, haec vera curiosos, & in alijs rebus perspicaces efficiat; satius autem est seipsum, quam alia nosce & sibi, quam aliis consulere magis expedit.*

Moralis
scientia
ceteris
scientijs
est utili-
bor.

PRIMA PARS PHILOSOPHIAE MORALIS.

De natura humanarum actionum.

Ei cuiuslibet natura nullatenus innotescit, nisi prius ejus principia deprehendantur, teste Arist. initio suæ Physicæ. Humanarum ergo actionum naturam facilius ut percipiamus, earum principia prius sunt investiganda. Hæc autem constituenda sunt in tripli differentia. Quædam enim tan-

tum movent & alliciunt : aliqua producunt & eliciunt : alia dirigunt & ad elicitionem concurrunt : Unde Principia Moralia sunt vel *allicientia*, vel *elicientia*, vel *dirigentia*. Quæ omnia ut nota fiant, hanc primam Philosophiæ Moralis partem juxta tritam hactenùs methodum tres in disputationes distribuemus, quarum sit

*Divisio
bujus
partis.*

DISPUTATIO PRIMA.

De Principiis allicientibus.

ANTA est hominis ad operandum inertia, ut vix in alias actiones erumperet, nisi metu supliciorum stimularetur ; vel aliqua suaviter titillante oblectatione alliceretur ad agendum. Tria sunt autem humanarum actionum incentiva, scilicet *bonum*, *finis*, *beatitudo* : quæ licet indiscriminatim pro uno eodemque sibi plus usurpentur ; in hoc tamen (ut mihi videtur) invicem discrepant,

quod *bonum* latius pateat fine, & finis universalius beatitudine extendatur. Omnis siquidem beatitudo est finis humanarum actionum, & omnis earumdem finis bonus est : sed non vice versa ; ornare bonum est finis illarum operationum, nec omnis finis est beatitudo. Verum quia felicitas statusè seu fructio summi boni, ipsum bonum complectitur : hinc factum est, ut ipsa quoque appellata sit *summum bonum* ; vel ut Platonis

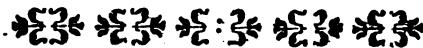
Platoni viſum eſt, *Compoſitum bonum ex omnibus bonis*: Ciceroni *bonorum omnium complexio*: Boëtio, *status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Nihilominus tamen quoniam ut mox dictum eſt, tria iſta bonum, finis & beatitudo non nihil invicem discrepant: de ſingulis ſeorsim agendum eſt in tribus ſequentibus ſectionibus.

SECTIO PRIMA.

De bono in universum.

BONUM existere, nemo rationis compos ibit inficias; id ſiquidem nedum ſacra pluribi teſtantur oracula, praesertim Genes. 1. *Vidit Deus cuncta que feceras, & erant valde bona*: Sed & unanimis rerum attestatur in bonum propenſio; nulla ſiquidem res eſt tam vilis & exigua, quaꝝ in id quod ſibi conveniens & bonum eſt, non propendat. Hic ergo ſolum erit investigandum, quaꝝ ſit boni natura, diuſio & affectio.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex ſit bonum.

TO T A N D. I. vocem boni variè à Philosophis uſirpari. 1. *Transcendentaliter*, ſicque eſt proprietas entis, omnibus prorsus entibus, quatenus entia ſunt, conveniens; accipiturque pro eo omni, cui nihil deſtit in ſuo genere; qualiter reſ nedum rectæ rationi conſentaneæ, ſed & diſſonæ, bona dicuntur: Sic vulgare eſt, ut insignis mendax, & latro ſabiliſ, bonus mendax & bonus latro, Gallicè *un bon menteur & Moralus.*

Eius accepio preſer-tim quadru-plex.

un bon veoleur, nominentur. 2. *Naturaliter*, pro eo omni quod alicui conueniens eſt, & ab eo appetibile. 3. *Supernaturaliter*, pro abſoluto omniumque bonorum maximo, qualiter felicitas ſummum hominis bonum dicitur. 4. *Moraliter*, pro eo omni quod noſtram voluntatem ad prosecutionem allicit, de quo ſolum hic agimus.

Notand. 2. Varias à Philosophis proferri boni deſcriptiones. *Primo*, namque Diogenes Stoicus dixit, Bonum eſſe id quod eſt natura abſolutum, quam definitionem approbabit Cicero 3. de finibus: fed immereit; hæc ſiquidem non conuenit bono utili & delectabili, quaꝝ tamen vera eſſe bona infra patebit.

Secondo, Plotinus Enne. 9. lib. 7. cap. 19. ait, Bonum eſſe participatiōnem proprii bons, quod ex ſe bonum eſt. Verum hæc deficit, quia nec ſufficienter explicat rationem quā omnia bona ſunt, nec increato, ſed ſolum creato bono competit.

Tertio, Plato in Lyside, dixit Bonum eſſe id quod ſibi eſt ſatis, ſed non conuenit omni bono; utilia ſiquidem ſibi ipſis non ſunt ſatis.

Quarto: A D. Dionyſio, 4. de divinis nominibus, dicitur Bonum eſt, quod ſui ipſius diuſſerum & communicaſſerum eſt. Non ſatis videtur accurata, plura ſiquidem bona ſunt aliis incommunicabilia, quales ſunt divina præcellētæ, juxta illud, gloriā meā alteri non dabo. Infuper, matlum ſæpè faciliū, quam bonum diuſſundit; multò ſiquidem plures inficit unius hominis pravi conuerſatio, quam multorum proborum ſocietas ad virtutem allicit. Ut itaque exacta formetur boni deſcriptio, ſic.

Mīns
philos-
phica
deſcrip-
tiones
varie-

D

CONCLUSIO I.

Bonum (quocunq[ue] est principium affectuum humanorum, non incongru[m] describitur) sed quod perfectionem invenit, ratione cuius natura appetit esse appareat, apparentia dicta: ita sentit Franciscus Faberius
 Vera boni Morali gradus 8. c. 5. ad h[ab]et P. Faberius, se prius ab aliis. Concedamus quia illa bona descriptio, quam & ratione tradiditur, sit. Ad h[ab]et. 1. pulchrum. Nigrom. dicitur, affectus pulchritudinis est desiderium, quod ratione appetitur: Et parte per desiderium, & ratione appetitus id quod habet in se perfectum; h[ab]et enim illud solum esse dictum, quod ratione pulchritudinis, aut pulchritudine pulchritudin: quod p[ro]m[oti]vum sit honesta, aliud rectum, aliud emendatum & faling appetens: sic aliqua est perfectio, qua[nto] resistet & verè inest rei qua[nto] bona dicitur, alia nec solum per similitudinem aut estimacionem.

2. Quod est appetitum esse appeti: His causa sermo nou[us] est de bonitate soli[us] entitativa, qua[nto] consideratur partes rei cuiuslibet naturam; constitutus in perfecta seruit, omnium ad illius constitutionem desiderandarum possessione: sed loquimur de bonitate affectuente, seu de perfectione illa qua[nto] fulgent eniat, ut qua[nto] ratione appetitum ad sui prosecutionem suaviter affectuere.

3. Appetitua effectio: Ut enim humanum obviare docuit inter principia affectiorum, non sufficeret illud appetitum appetitu inquit, quo[rum] natura sciens cognitio appetit, propendens in id quod sibi conveniens est; sed ultra requiritur, ut appetitiva potentia in

ad finem prout illa cognitio & appetitio vere essent. Namque affectum descriptionis bonum exinde potest, quod omni praecepto sive Philosophico, sive Metaphysico, sive aboluta, sive respectivo competat; nullum siquidem bonum est, quod valuerit ad sui profectionem & appetitionem non aliud.

Dices. Malum etiam movet voluntatem ad sui appetitionem. Dande pulchrum eadem descriptione exprimitur: Ergo h[ab]ec soli bono non competit.

Nego hanc conseq[ue]t[ur]. & ad 1: dico Malum non appetitur, nisi ratione boni. Malum non appetitur, nisi ratione boni. Ad 2. dico pulchrum solite describi, quae[rum] bonum est. Concordo: quatenus sagittam pulchritudinem est, Nego; pulchritudo siquidem à bonitate nusquam separatur, ac proinde easdem cum bonis affectiones obtinet.

CONCLUSIO II.

Varia sunt boni divisiones.

Primo, ratione manifestatio[nis], dividitur in bonum *verum*, Boni divisiones, quod tale est, quale manifestatur, varie. 2. Ratio. Ne manifestatio[nis] in verum & falsum.

2. Ratione cuius. Bonum quem diliguntur in bonum per affectionem. Igitu[m] incoram, qualis est Iohannes Deus; qui i[n] die[x]o sacrif[ici]o ip[s]i apicibus Iohannes dicitur, iuxta illud Marcii 18. Nam horum, scilicet hominum pec-

& per essentiam, nisi solus Deus. Deinde in participatio- bonum per participationem; seu crea- nōm. tum, quale in omnibus creaturis est inveniendum; quidquid enim illud bonitatis & perfectionis est, il- lud totum ab eo apud quae omne bonum est reconditum; mutuantur & emendant, iuxta illud Iacobi i. Omne datum optimum & omne donum perfectum deservit est; deo datus & Patre luminum.

Bonum creatum ratione factis, dividitur in supernaturale & naturale. Primum est, quod naturae vires longè superat, nobisque tantum à Deo, quatenus est auctor gratia & glori- tribuitur, quales sunt virtutes Theo- logicæ, gratia, beatitudo æterna, &c. Secundum est, quod naturæ viribus potest obtineri, quales sunt scientiarum, artes, &c.

4. Ratione considerationis, dividi- tur in bonum, *Metaphysicum, Phisicu- m & Morale*. Primum est, quod convertitur cum ente, omnique pror- sūs enti cōpetit, de quo egimus in secunda parte nostræ Metaphysicæ. Secundum est, quod unicuique rei congruit iuxta exigentiam & condi- tionem suæ naturæ; sic calor igni, fui- gus aquæ, facultas visiva homini conveniunt. Tertium est, quod se- quitur dictamen recte rationis, quæ est regula morum, tales sunt actus & habitus virtutum.

5. Ratione finis, bonum morale di- viditur in bonum honestum, usile, & jucundum. Primum est, quod per se decet hominem ratione præ- dictum, quales sunt omnes virtutes & earum actus. Secundum est, quod aliquid confert ad eliciendum opus recte rationi consentaneum; sic divitiae profundunt hominibus ad sublo- vandas proximi calamitates & miserias, & eleemosinas erogandas. Ter-

tium denique est, cuius possessio legitima & licita, suaviter afficit pos- fidenter, qualia sunt cibus, potus, &c.

Ratione & subjecti & cause divi- ditur bona animi, corporis & for- tunæ. Boni animi sunt, quæ ad illius subjec- tivatum & p̄fessionem conferunt, ita & p̄tēdā sc̄ientiæ, vñctūtes, &c. Bona in bo- corporis ea sunt, quæ cōplus hedūm perfec- dum, sed etiā ad suas elicien- corporis & fortu- das operationes promptū & expeditū efficiunt, putā robūt, agilitas, sanitas. Bona fortuna ea sunt, quæ aut casu, aut industria comparantur, putā divitiae, honor, dignitas, &c.

Quares: An bona corporis & fortune veri boni rationem obvineant.

Affirmant omnes Peripatetici contra Stoicos, qui solas virtutes boni nomine glorari contendebant. Patet affirmatio, bonum enim est quod alteri convenit, & proinde ab eo est appetibile: sed pulchritudo, sanitas, honores, divitiae, &c. inti- mam cum humana natura habent connexionem, eique apprimè con- veniunt; unde solid naturæ ductu, ad ea bona exoptanda & prosequenda impellimur. Fateor equidem cū Stoicis prædicta boni appellationem non æquè constanter, sincerè & pure, sicut virtutes, promereri; sed nihilominus rationem formalem boni, non quidem honesti propriè, sed jucundi- di aut utilis obtinent.

Objiciunt Stoici: Omne bonum facit bonum habentem, id est, bonum efficit illum à quo possidetur: sed bona fortunæ non ita sunt. Nemo siqui- dem à divitiis, sanitate, &c. bonus dicitur, sed dives aut sanus nominatur: Ergo, &c.

Disting. maj. Bonum honestum effi- cit illum cui convenient bonum, Con- cedo: bonum utile & jucundum talem

Non debent efficere, *Nego*: Illa enim dicuntur bona, quatenus nostram alliciunt voluntatem ad sui prosecutionem, & prout inserviunt ad boni honesti consecutionem, non autem quatenus ipsammet honestatem involvunt.

Inst. Illa quæ ex se indifferentia sunt, ut siant bona vel mala, ex se nec bona, nec mala sunt: sed corporis & fortunæ bona sunt ejusmodi: ergo, &c.

Distin. maj. Quæ indifferentia sunt ut siant bona aut mala honesta, seu rei honestæ aut in honestæ acquirendæ deserviant, non sunt bona honesta; *Concedo*: non sunt bona utilia aut jucunda, seu non alliciunt nostram voluntatem ad sui comparationem, *Nego*.

In vicem tamen (arbitror) taliter conciliari possunt Stoici & Peripatetici, quod Stoici solum intendent hominem privatum, & sibi soli studient instruere, sola ea bona prosequenda esse dixerunt, quæ ad hominis privati quietem & beatitudinem conferebant, qualia sunt virtus, scientia, & alia ejusmodi. Peripatetici verò, cum intenderent hominem ne dum privatum, sed & publico bono deditum ordinare; ea omnia esse bona dixerunt, quæ ad familiæ, aut Republicæ pacem & felicitatem conferebant, qualia sunt ditiones, dignitates, &c.

QUÆSTIO SECUNDÀ.

An solum bonum voluntatem nostram alliciat.

IRCA præsentem questio-
nem duplex est Theologorum & Philosopherum sen-
tentia: Prima est Non nihilium, nec
non & quoru[m] dñm Scotistarum con-

tendentium, voluntatem nostram posse odio prosequi ac respuere bonum; ut bonum est, & amore ferri in malum; illudque appetere quatenus malum est cognitum, & ipsi ab intellectu representatum: alii vero aliter sentiunt. Quid verius sit, vel percipiatis;

Notand. duplarem esse nostræ voluntatis actum, volitionem scilicet & nolitionem. Per priorem, voluntas fertur in suum objectum illud prosequendo, attendo & quasi complectendo: per posteriorem vero, illud respuit, fugit, & ei adversatur,

Insuper. Utriusque actus objectum est duplex, materiale scilicet & formale. 1. Est res ipsa quam voluntas prosequitur aut respuit. 2. Est ratio seu formalitas movens voluntatem ad illam rem prosequendam aut fugiendam. Querimus ergo qualem actum voluntas circa bonum & malum possit elicere.

Duplex
volun-
tatis
actus.

Duplex
pariter
illius
objec-
tum.

CONCLUSIO I.

Voluntas non potest odire posuisse bonum, quatenus tale cognitum.

Hæc est communis; & patet. 1: Nulla causa physica per se intendit destructionem illius, quod sibi conveniens & bonum est: Ergo nec causa mortalis intendet per se aversionem illius quod est ei conveniens: sed bonum quatenus bonum, est convenientis voluntati, ergo illud respuere nequit. *Antec.* patet ex Physica, ubi probavimus omne ens appetere sui conservationem; ac proinde id omne quod ejus conservationi deseruit: *Conseq.* patet à paritate rationis:

2. Voluntas non potest illud odire, quod eam mouere non potest ad odium: sed bonum mouere nequit voluntatem ad odium, ergo; &c;

Volun-
tas non
potest
odire
bonum
sub ra-
tione
boni.

Patet maj. Quia voluntas sicut & aliæ facultates, in tantum agit, in quantum ab objecto moveatur; ergo eo modo ager, quomodo movebitur.

Minor etiam constat: Quia nihil movet ad odium; nisi quod est odibile, nihil autem est odibile, nisi quod est disconveniens; nullum autem bonum disconveniens est, alioquin bonum esset. Ergo bonum quantum bonum; movere nequit ad odium.

Dices t. Voluntas libera est dum fertur in bonum: Ergo potest illud odisse aut amare.

Distinguo. Libera est circa bonum libertate contrarietas, quâ potest actus contrarios; purâ amorem & odium, volitionem & nolitionem positivam, circa idem objectum elicere; *Nego*: libera est libertate contradictionis, quâ potest idem objectum velle aut non velle; amare aut ab i'lius amore cessare; *Concedo*; & *nego conseq.* Voluntas itaque propositorum objecto bono potest circa illud aliquos actus elicere: sed ex hypothesi quod aliquos actus eliciat, necessum est ut eliciat amorem & volitionem.

Inft. Voluntas peccare potest circa objectum bonum: sed circa id peccare nequit, nisi per odium; non enim peccat illud amando, ergo potest bonum odisse.

Nego min. In bonum enim peccare potest voluntas, aut illud perverse & inordinatè amando, aut præceptum amorem circa illud non eliciendo.

Urgebis. Si voluntas non posset odium habere circa bonum, sequeatur ipsam bonum necessariò & non liberè amare: at fatsum consequens, ergo & antecedens. *Probatur antecedens.* Inter actum amoris & actum

odii, non datur medium: Ergo si voluntas non possit elicere actum odii circa bonum, necessariò elicit actum amoris.

Nego antecedens, & ad ejus probationem dico cum Doctore in 1. d. 1. q. 4. n. 18. Inter actum amoris & odii non mediare quidem aliud actum voluntatis; sed mediare non actum; seu suspensionem actus; voluntas enim nedum potest velle & nolle, amare & odisse: sed etiam potest nos velle, id est, nullam volitionem elicere circa objectum propositum. *Erenim* (inquit Doctor) in potestate voluntatis est non tantum sic, vel non sic velle, sed etiam velle vel non velle, quia libertas ejus est ad agendum vel non agendum. Si enim potest alias potentias imperando mouere ad agendum, non tantum sic & sic; sed etiam ad determinatè agendum vel non agendum, non videatur quod minor sit libertas sui respectu sui quantum ad actus determinationem. Quod confirmat per hoc S. Augustini effatum t. Retract. *Nihil est tam in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas.*

Instabis iterum. Voluntas potest non velle bonum, ut concedimus; ergo potest illud nolle. *Probatur consequentia.* Si non possit illud nolle, maximè quia in se habet aliquid, cui ille actus nolitionis repugnat; sed nihil talè habet. *Probo*: Si aliquid esset in voluntate, cui repugnat actus nolitionis erga bonum, illud esset vel actus amoris boni, vel protestas suspendendi suum actum: at neutrum ex his officit; non quidem amor boni, quia voluntas non necessariò amat bonum; ac proinde non est necesse, ut in ea sit amor boni, quoties illud ei proponitur: Non etiam secundum, quia non velle est

Non
enim
circa
illud li-
bera est
liber-
te con-
trarie-
tatis,
sed con-
tradic-
tionis.

Quali-
zer vo-
luntas
circu bo-
num pec-
care po-
test.

negatio volitionis tantum; nolitus autem non est volitio simplicitatis, ac proinde non velle ei non disponitur.

*R*espondeo cum Doctore ibidem in additione n. 19. Iturd quod repugnat odio boni, esse partem ipsius voluntatem: quia non potest esse actum nolitionis & voluntatis; non possibilis, partim ex parte objecti boni, quod non potest esse objectum actus nolitionis & odii. Sicut enim visus soni, v. g. repugnat tam ex parte actus videndi, qui non potest elici circa audibile, quam ex parte soni, qui non est objectum visibile; ita odium boni repugnat tam ex parte actus, qui versatur tantum circa objectum odibile, quale non est bonum sub ratione boni, quam ex parte objecti, quod non est objectum odibile.

*D*ices a. Perversi & Demoties oderunt Deum, juxta illud Psal. 73. Superbia eorum qui te odierunt, attendit semper: sed in Doo nullum invenire possunt mali vestigium: ergo oderunt eum: quatenus bonum, ac proinde voluntas potest bonum odire.

*R*esp. Doctor in 2. d. 6. q. 2. n. 13. disting. maj. Oderunt Deum in se & in sua justitia, Negat: oderunt eum in effectu justitiae vindicantis, seu in poenis ab eis vindicante justitia ipsis inflictis, Concedit: Quia, inquit, nihil potest esse objectum volitionis, nisi sub ratione boni; sicut nec nolitionis, nisi sub ratione mali: in Deo autem nulla apprehenditur ratio mali. Nec potest dici quod propter justitiam possit odiri, quia in sua justitia non apprehenditur aliqua ratio mali, sicut nec in seipso, licet in effectu eius appareat ratio aliqua mali.

Demonstrantes non
oderunt
Deum in se,
sed in
vindica-
ta &
pena.

CONCLUSIO II.

Non potest voluntas amare malum, quatenus malum ipsi representatur. Hac est communior & verior.

*P*robatur 1. auctoritatibus. Ex D. Dionisio, cap. 4. de Divinis Nomina. Nemo intendens ad malum operatur. Ex D. August. qui lib. 10. Confess. cap. 8. nostram conclusiōnem fusē probat, signanterque adjicit, *Nec ipsum Catilinam amarisse sua facinora: sed utique aliud cuius gratiā illa perpetrabat.* Et in Enchiridio ait; *Miseri non solum esse nolumus, sed nequaquam velle possimus.* Idem sentit Ari. t. 1. Ethic. cap. 1. dicens. *Omnis ars, omnis doctrina, actio, atque electio bonum appetere videtur; quapropter bene id esse bonum afferunt, quod omnia appetunt.*

*I*dem apertè tuetur Doctor noster, quidquid reclament quidam Pseudoscistæ: nostram enim sententiam dissentē aperit, tūm loco in præcedenti conclus. laudatō, tūm in 4. d. 49. q. 10. n. 9. *R*espondeo, inquit, quod à voluntate excluditur actus volitionis respectu miseria, & actus nolitionis respectu beatitudinis; quia miseria non est nata esse objectum volitionis, nec beatitudo objectum actus nolitionis. Sicut actus visum disgregandi, excluditur à visu respectu nigredinis, quia non est nata esse objectum talis actus; sic in proposito voluntas non est capax talis actus respectu talis objecti.

*D*einde subjicit: *Dico ergo quod voluntas sic determinatur ad voluntatem beatitudinem, & ad nolendum miseriā, quod si eliciat aliquem actum circa ista objecta, necessario elicer-*

actum volendi respectu beatitudinis, & notandi respectu miseriae: non tamen absolute determinatur ad hanc actionem eliciendum vel abire. Quibus poterit, Doctorem absolute sentire voluntatem non posse actum voluntatis ans amoris elicere circa malum, quoniam talis cognitum.

a. Ratione.

Probatur 1. Nullus actus appetitionis versari potest circa objectum non appetibile: sed malum quateratur tale, non est appetibile: Ergo, &c. *Major est evidens.* Potentia namque respondere debet objectum propositionatum: sicut enim nihil potest esse objectum visus, nisi visibile, nec auditus nisi audibile; ita nec aliquid esse potest objectum appetitum, nisi sit appetibile. *Minor prob.* Quid est appetibile, est conveniens; & quod est conveniens, bonum est; quid enim aliud nomine boni significatur, nisi quod est conveniens? Quid nomine mali exprimitur, nisi quod est inconveniens: Ergo, &c.

Dices 1. Eadem potentia est oppositorum, nam visus circa nigrum & album, intellectus circa verum & falsum versatur: sed bona & mala sunt opposita, ergo eadem voluntas circa utrumque poterit occupari.

Distinguo maj. Eadem potentia versatur circa opposita eodem actu: Nego: diverso, Concedo: Non enim eodem actu oculus versatur circa album & nigrum, quia album visum disgregat & nigrum congregat; & intellectus versatur circa verum per actum assensus, circa falsum verè per actum dissensus. *Et concessum min.* dicitur conseq. Voluntas versatur circa malum per actum nolitionis, & circa bonum per actum volitionis, Concedo; per eundem actum, Nego.

Infr. Si voluntas ferri non possit per actum volitionis in malum, ut

malum est, nihil merabitur cum illy respue, meritum enim in gratia & libertate fundatur, voluntas autem non fuisse libera circa mali aversio- nem, si nos possem illatenus illud proficisci; sed id fallitur apparere ex hisce qd. ubi encornus celebratur ut iudicetur: Qui peccatis transgredi & non est transgressus, facere male & non fecit. Ergo, &c.

Alleg. Non enim in eo meretur voluntas, quod malum, ut malum sit repudiat, alius enim lese gerere negatur; sed in eo peccare moretur, quod malum sibi sub specie boni propositum respue. Nec etiam idcirco laudetur vir justus, quod malum ut malum decessatus fuerit; sed quod malum fallaci specie boni obvolutum detegrit, & dectum respuerit.

Dices 2. Qui fertur in peccatum, ut peccatum est, fertur in malum, ut malum est: sed Demones, & qui peccant ex determinata malitia, fertur in peccata, ut peccata sunt, ergo, &c.

Concedo. maj. sed nego min. Demones enim non feruntur in peccata, nisi ut Deo suorum criminum vindici & ulti oris displiceant: ex hac autem displicentia aliquam se percepturos voluptatem arbitrantur; furenti si quidem animo delicie sunt, dum quidam ingratum adversario, moleste.

Dico similiter, aliquos dici peccata ex certa malitia; non quod irruant in malum, quatenus malum est, sed quia sine ulla vel ignorantia, vel passione, aut vehementi perturbatione, in id feruntur, propter illam delectationem pessimam, quam in infandis actionibus perpetrando eibunt, juxta illud Proverb. 2. Latantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.

Non nisi
nisi ta.
men ca
pax est
& pre-
miss.

Demo-
nes pec-
cature
appe-
tunt
specie
boni.

Dices 3. Qui laqueo se suffocant & præcipitio sese dedunt, irruunt in malum, quatenus malum est.

Necnon & qui desperatione atti sibi mortem inserviunt. Nego: Qui enim eò devenit fertatis & amentis, ut vitam suam taliter finiat, non tam exoptat jucundam lucis usuram sibi eripere, quam finem imponere malis & anxietatibus quibus cruciatur; suspendium itaque non appetitur quatenus malum est; sed prout ementitur speciem boni in quantum scilicet miserias, & internos cruciatus cum vita finiendos autumat, qui in hoc criminum omnium maximum irruit.

Dices 4. Voluntas illud amare potest; quod intellectus judicat esse amabile: sed intellectus nominalium judicat malum quam malum esse amabile, ergo eorum voluntas potest illud amare.

Dicit. min. Intellectus nominalium judicat speculativè malum esse amabile, hoc est, judicat hanc propositionem speculativam esse veram, malum quam malum est amabile, Concedo: hoc est, judicat eam practicè consideratam, & in particulari hoc aut illud malum esse amandum hic & nunc, Nego. Si enim taliter judicent nominales, cur eorum appetitus in res nocivas & adversarias non irrumpit, cum malum sit amabile. Quod enim amabile est, quid respuit?

Urgebis. Atqui intellectus judicare potest judicio etiam pratico malum quam malum esse amabile: igitur, &c. Probatur anteced. Ut id præstet intellectum satis est ut conjungere possit duo contradictoria simul, nempe amabile cum objecto non amabili: atqui id facere potest intellectus cùdendo ens rationis, Nego antecedens, & ejus probationem distinguo. Si possit conjungere duo contradictoria manifesta,

& quatenus sunt contradictoria, Concedo: secùs, Nego: At intellectus revera conjugere non potest duo verè contradictoria, & illud conjunctum ostendere voluntati tanquam prosequendum, putà malum, quia malum esse amabile & amari debere: igitur, &c.

Inst. Ut id præstare possit intellectus, sufficit quod inducere possit voluntatem ad amandum objectum non amabile: atqui id potest. Prob. Judicare potest intellectus non magis requiri amabilitatem in objecto ut ametur, quam præamabilitatem, ut ametur præ alio: at intellectus inducere potest voluntatem ut amet unum objectum præ alio, in quo non est præamabilitas, nimis si objectum illud sit minus bonum. Igitur, &c. Nego minorem & majorem illius probationis; Et ratio disparitatis est, quod objectum etiam minus amabile sit intra limites objecti specificativi voluntatis amantis & prosequentis: secùs autem est de objecto, aperte malo, & nullatenus amabili, quia intellectus nullum in eo deprehendit motivum amoris, subindeque non potest inducere voluntatem ad illud amandum.

Urgebis iterum: Intellectus versatur circa malum illud intelligendo, ergo voluntas versari potest circa id amando.

Nego paritatem: quia omnis actio intellectus est intellectio; omnis autem actio voluntatis non est volitio, voluntas enim àquè est principium nolendi ac volendi: ac proinde intellectio versatur circa quodcumque objectum intellectus, sicut sensus communis circa omne sensibile; at vero amor & volitio versantur tantum circa objectum amabile, sicut visus fertur tantum in visibile, non vero in quodcumque sensibili.

Quares 2.

Queres 1. An & quomodo omne bonum sit ab omnibus appetibile.

Omne bonum est appetibile.

Resp. 1. Omne bonum esse appetibile; quia omne quod est conveniens, est appetibile: sed omne bonum conveniens est, ac proinde omne bonum est appetibile.

Dices. Plura peccata secundum entitatem bona sunt, putè homicidium, adulterium, ebrietas, &c. cùm enim hæc sint actus, sunt entia; ac proinde bona, omne enim ens bonum est: sed nulla peccata sunt appetibilia.

Distinguo: Secundum deformitatem suam, & quatenus mala sunt, Transcas, secundum entitatem suam, & prout bona sunt, Nego. Peccata enim eò modò appeti possunt, quomodo esse bona apprehenduntur: bona autem sunt in genere entis, et mala sunt in genere moris.

Resp. 2. nullum esse ens à maximo ad minimum, quod toto anhelante conatu in id quod sibi conveniens est non feratur: omnia siquidem sibi perfectionem & quietem appetunt; ac proinde in id quod eis congruum est, rapiuntur. Unde veritas est indubitate, & sæculorum omnium experientia comprobata, bonum tantis esse prædictum illiciis, ut omnia prorsus entia ad se rapiat & alliciat: omnia siquidem bonum appetunt.

Nullum enim est ens quod rem sibi bonum non appetat.

Appetitus ciliatus aut natura-

resp. 3. Duplicem in eis appetitum detegi, videlicet naturalem, & elicitem. Primus est nativa rerum propensio, in id quod eis est conveniens; sic lapis à terra avulsus, rapido motu in eam relabitur; ut in eius centro velut in nativa sede quiescens, quasi delicietur, & suum esse facilius tueatur. Secundus est ipsam rerum appetitio. Hic iterum duplex, sensitus scilicet & rationalis. Primus est

Moralis.

quo animal quodlibet id quod sibi congruum est appetit, emendicata prius à sensibus illius cognitione: sic belluz feruntur in pascua, & homines quæ sensibus arrident, exoptant.

Rationalis est, quò entia ratione prædicta, appetunt ea quæ sibi convernunt. His positis, facilis est proposita questionis enucleatio. Primo si quidem res omni cognitione destituta, solo naturæ impulsu in bonum suum rapiuntur; Secundo, belluz animantes duce prævia sensuum cognitione, tendunt ita, quæ earum virtute conservandæ & volupcati percipiendæ inserviunt. Tertio denique, entia omnia ratione prædicta, putè Angeli & homines illa cupiunt, quæ eorum naturam & felicitatem decent.

Ex his aperiè constat, entibus ratione destitutis, solum inesse appetitum naturalē, verius dicam solam in suum bonum propensionem, brutis animantibus naturalem & sensitivum, Angelis solum rationalem, hominibus autem triplicem illum appetitum.

Queres 2. An Demonibus, solū damnatis infit aliquis ad beatitudinem, in An-

gelis. Tres. Affirmat Doctor in 4. dist. 49. q. 10. n. 11. Primo quidem eos ad beatitudinem habere naturalem appetitum declarat, his verbis: Respon- dō, quod in eis est appetitus natura- lis respectu beatitudinis; quia appeti- tis naturalis non addit aliquam per- fectionem super naturam absolutam, sed solum inclinationem ipsius naturae ad suam perfectionem; & idem maneret in natura, manet ille appetitus.

Dices. Deus & natura nihil frustra moluntur: sed appetitus iste in damnatis esset prorsus frustraneus, ergo non datur.

Respondeat Doctor ibidein, Quod si illud sit frustra, quod cares

Vnde triplex appetentium status, natura- lis, sensi- tivus & ra- tionar-

Primus in in- nimiris. Primus & se- cundus in bru- tis.

Tertius in An- gelis.

Tres. mul in honore.

Demo- nes & danna- ti appeten- tunt beatitu- dinem appeti- tu natu- rali.

DE BOON O.

34

perfectione sua ; & frustrareur ea secundum eorum speciem : non tamen est frustra, si caret illa in aliquo individuo, ut patet in orbatis & monstruosis. Sic autem non est in preposito, quia aliqui homines sunt carni ; ac proinde perfruiuntur secundum appetitum eorum naturalem, & ideo hic appetitus non est frustaneus secundum totam speciem. Unò verbò, neganda est minor : licet enī appetitus naturalis in aliquibus individualibus non expleatur, non propterea censeri debet frustaneus, quia in aliis ejusdem speciei individualibus satiari potest.

*Et eli-
cito.*

Affirmat pariter eos appetere beatitudinem per appetitionem elicita m: Eò quod, inquit, *damnatis*, cum habent cognoscen tem de beatitudine & eam considerent; habere possunt voluntatem sequentem appetitum naturalem ei conformem, & possunt actu elicita appetere beatitudinem, sicut & malis in via, &c.

Dices. Ubi non est spes de aliquo consequendo, ipsum non appetitur; sed damnatis nulla est spes consequendæ beatitudinis, quia eis ostenditur ut impossibilis, ab ipsis non appetitur.

Distinguit mag. *Doctor:* Ipsum non appetitur appetitu seu volitione efficaci, *Concedit*: appetitu inefficaci, *Negat*: *Duplex enim*, inquit, est volitus: una efficax, qua est respec-
ficaci, *Non ef-*
tu finis, per media ordinata ad illum
sed inef-
finem consequendum: alia est simplex
ficaci. seu conditionalis, qua est respectu ali-
cujus finis, non applicando media ad
istum finem consequendum, sed ita
finem appetendo, ut vellit tendere in
ipsum, si posset; & si objectum effec-
secundum se praesens.

SECTIO SECUNDA.

De Fine.

RITUS est apud Philosophos Deum & naturam nihil frustra moliri, ac proinde omnes cuiuslibet agentis operaciones, aliquem suum dirigi ne temere, imprudenter, & insulse eliciantur. Hac de causa *from* inter allicientia humanarum actionum principia merito jure constituent *Morales Philosophi*. Quoniam autem praecipuas agitari solitas de fine quæstiones, in disputatione de causis physicis jam endavimus; ne trita vestigia remetiamus, actumque iterum agamus, hic solam duas sequentes quæstiones proponimus evolvendas.

QUÆSTIO PRIMA.

An, quis & quotuplex sit finis actionum humanarum.

ICIBA plerique finem cum causa finali confundant, id tamen distinctionis inter utrumque statui potest; quod finis dicitur respectu agentis, causa vero finalis respectu effectus: hæc est finis operis, de quo in physicis; ille finis operantis, de quo modo agendum est.

Notand. I. finem esse duplicitis generis, medium scilicet, qui ad alium ordinatur: & ultimum, ad quem ceteri diriguntur. *Insuper*, ultimus est vel secundum quid, & in certo quodam genere: sic scientia capescenda

*Finis
moralis
duplex
medius
& ulti-
mus.*

Viii. finis ultimus vigiliorum, studiorum, & laborum studentis. Vetus est ultimus absolvè, & omni prorsus genere, ad quem scilicet omnia prorsus entia, quotquot sunt, ordinantur. Hic iterum est apparenz aut verus. Primus est, qui finis ultimi speciem ementitur, & quem plerique ex libito sibi instituunt; quales sunt honores & divitiae, quas avari sibi pro fine ultimo statuenter, in eis accumulandis omnes suos affectus & curas reponunt. Secundus est ille, propter quem omnia fuere formata, ilque Deus est.

Verus est vel naturalem, vel supernaturalem. Prior est quem homo naturae vi-ribus potest assequi: posterior est qui solâ ingenitâ virtute non potest comparari, sed ad eum consequendum necessarium est speciale Dei auxilium. Uterque insuper est vel objectivus: qui scilicet agenti obicitur, ac ab eo intenditur: vel formalis, qui est ipsam animæ operatio, quâ finem ultimum consequitur.

Notandum. 3. finem alium esse totalem, alium partialem. Primus est, qui se solo totaliter movet agens ad operandum; sic, v. g. sanitas acquirenda movet ægrotum ad voluntatem & electionem mediorum ad eam obtinendam necessariorum. Secundus est, qui tantum partialiter movet appetitum; ita ut illa motio non sit adeo efficax & intensa, quam esset si alter finis partialis etiam moveret: v. g. si quis pietatis & curiositatis explendat gratiam, Romanum peteret; pietas & curiositas essent duo fines partiales, ex quibus unus totalis & adæquatus integraretur.

Duo fines partiales simul intendi posse ab eodem appetitu, ut constat ex predicto exemplo. Cer-

rum pariter duos fines totales succelsive ab eodem posse intendi: si quis enim gravissimo morbo urgeatur, sanitatem velut summum hominis bonum exoptabit: ubi vero convaluit, sanitatemque, quam tot votis expectiverat, perfectam obtinuit; si extremae egestate prematur, mutato de felicitate judicio, eam in divitiarum possessione & usu reponendam esse judicabit. Unde solùm remanet solvenda difficultas: utrum duo fines totales ab eodem simul possint appeti.

CONCLUSIO I.

Datur finis simpliciter ultimus tam naturalis, quam supernaturalis actionum humanarum. Patet ex consensu omnium penè Philosophorum, qui una cum Arist. 2. Metaph. 8. expressè asserunt dari aliquid necessarium in agentibus praesertim intellectuibus, quod ultimi finis rationem obtineat.

Probatur simul utraque pars: Si nullus esset admittendus actionum humanarum finis ultimus, agentia nusquam quiescerent, sed semper moverentur; solus enim finis ultimus quietare potest appetitum naturale: sed hoc est contra omnem experientiam & rationem; constat enim homines, ubi Deum suum finem ultimum per contemplationem & amorem sunt assequuti, ad alios fines inquirendo non prorumpere.

Insuper. Datur unum primum principium effectivum, à quo pendet omnia efficientia: Ergo dari debet etiam aliquis finis ultimus, ad quem omnes alii fines ordinentur. Pater conseq. Tanta siquidem est subordinatio inter fines, quanta est inter agentia: ergo sicut haec ad ali-

E ij

quod primum ordinantur, sic & illi ad aliquem ultimum debent ordinari.

Denique. Ille finis est simpliciter ultimus, ultra quem actiones humanae progrederi non possunt, nec debent: sed talis finis est admittendus. Ergo, &c. *Major constat*, ex definitione finis ultimi. *Minor ostenditur*: Tanta repugnat processus in infinitum in causis finalibus, immo magis, quam in causis efficientibus: sed in causis efficientibus talis processus repugnat, ut in Metaph. agendo de Dei existentia demonstravimus. Ergo multo magis repugnat in causis finalibus. *Major constat*; Quia, ut aliquid sit causa finalis actionis humanae, debet movere facultatem ad eam eliciendam, sed movere nequit talis finis, nisi cognoscatur: fines autem, numero infiniti ab arcta & tenuissima creatorum agentium mente, nequeunt cognosci. Ergo, &c.

CONCLUSIO II.

Verus finis simpliciter ultimus actionum humanarum, est solus Deus.

Prob. Ille est nostrarum actionum finis simpliciter ultimus, ad quem omnes nostrae actiones explicitè vel implicitè referri debent: sed omnes nostrae actiones ad Deum taliter debent ordinari: ergo, &c. *Major constat* ex finis ultimi descriptione. *Minor prob.* Omnes nostrae actiones ad eum tamquam ad finem ultimum debent ordinari, qui verè omnium finis est simpliciter ultimus: sed Deus est omnium finis simpliciter ultimus; quippe cum contradictionem implicet, eum ad ulteriorem finem ordinari, nihil

enim ad aliud nisi ad melius & universalius ordinatur: quid autem melius eo, qui per essentiam omne bonum est? Quid universalius eo, qui omnium est & &, principium & finis?

Insuper. Ille est nostrarum actionum finis simpliciter ultimus, qui solus nostrum appetitum explere potest: sed solus Deus omnes nostros appetitus satiare potest: ut in sectione sequenti probabimus, ergo, &c.

Dices. Omnes nostrae actiones hequeunt ad Deum ordinari: Ergo ille non est nostrarum actionum finis simpliciter ultimus.

Prob. antec. Quod nos à Deo avertit, ad Deum nequit ordinari: sed plures è nostris actionibus, putè peccaminosæ, nos à Deo avertunt; ergo, &c.

Disting. antec. Nequeunt ad Deum ordinari directè, Concedo: indirectè, Nego: id est, actiones peccaminosæ ad Deum non tendunt, ut eum directè venerentur; sed nihilo minus ipsius gloriæ propagandæ deserviunt; quippe cum motiva sint manifestandæ illius justitiae eas puniendo, aut exhibendæ misericordiaæ, reatum ipsorum liberaliter condonando.

Ex his collige 1. verum finem simpliciter ultimum objectivum, esse, quid increatum, Deum nempè: finem verò formalem ultimum, esse creatum; quippe cum sit actio, quæ agens creatum obtinet finem ultimum objectivum increatum.

Collige 2. Quod esti rerum omnium unicus sit verus finis ultimus, plures tamen possunt esse apparentes & ementiti; quales sunt, v. g. honores, voluptates, divitiae quæ à superbientibus, avaris & corpori deditis hominibus appetuntur tanquam

Ad quem omnes actiones nostra debent ordinari.

Etiam peccaminosæ, saltem indirec-

Finis ultimus, objectivus, est quid incrementum; formatis verò est quid creatum.

Plures possunt esse appeti-

Ventes fines ultimi. finis eorum ultimus, in quem omnibus curis, studiis, & animi contentionibus feruntur.

CONCLUSIO III.

Non potest aliquis plures fines totales & adæquatos intendere: hæc est communior & verior.

Xon potest quis Deus fines totales simul intendere. Probatur 1. auctoritate Scripturæ sacræ Isaiae 20. *Angustum est stratum ita ut alter decidas, & pallium breve utrumque operire nequit. Quem contextum omnes penè sacri Interpretes intelligunt de amore voluntatis, qui duos fines totales & adæquatos, nec sibi subordinatos intendere non potest; unde dicebat Christus Dominus Matth. 6. Nemo potest duobus dominis servire, rationemque subdit, aut enim, inquit, unum odio habebit, & alterum diligit; aut unum sustinebit, & alterum contemnet.*

Probatur 2. ratione. Illud fieri nequit, quod manifestam involvit contradictionem: sed contradic̄tio est actionem aliquam ferri in duos fines totales & adæquatos. Probo. Finis ille totalis est, qui totaliter actionem terminat: sed dum actio ab uno fine totaliter terminatur, non potest ab alio terminari; alioquin totaliter terminaretur & non totaliter: Ergo, &c.

Confirmatur. Si qui possint propoñi duo fines totales & adæquati, maximè gloria & voluptas: at hæc tales esse nequeunt. Probo. Si quis sibi proponat voluptatem esse finem totalem & simpliciter ultimum, illuc judicat omnia expetibilia esse propter voluptatem; finis enim simpliciter ultimus & totalis is dicitur, ad quam omnia appetibilia referuntur,

is autem non refertur ad aliud: Si verò simul sibi proponere posset gloriam tanquam alium finem ultimum, eò ipso non judicaret omnia appetibilia ad voluptatem referri, censem̄t enim gloriam non esse amabilem propter voluptatem, sed propter sciplam: sicutque necessum esset, ut simul formaret duo judicia contradictoria circa idem; nimisq; quod omnia essent expetibilia propter voluptatem; & quod ita non essent, quæ judicia omnino sunt impossibilia: Ergo & duo fines totales simpliciter ultimi.

Dices 1. Deus est finis simpliciter ultimus: sed quis proponere sibi potest plures Deos, ergo & plures fines ultimos.

Distinguo. min. Quis proponere sibi potest plures Deos absolute supremos omnium dominatores, Nego: quorum unus sit inferior, & alter superior; vel qui diversa in creaturas habeant dominia, Concedo: nam veteres Idololatræ, qui Deorum pluralitatem fingebant, quilibet æqualem & universalem in res creatas auctoritatem non concedebant: sed mari Neptunum, ventis Æolum, terræ ac frugibus Cererem, Bacchum, Liberum, &c. Igni Vulcanum, & eis omnibus in supremum Monarcham Jovem præficiabant, cui cæteri Dii tanquam Principes Regi obtemperare tenebantur.

Instabis. Aliquis potest fingere duo suprema Numina, quorum unum alteri non sit subditum: Ergo poterit utrique suum amorem, & obsequia impendere, ac consecrari duos fines totales simul intendere. Patet antec. Enim verò, si talis fictio repugnet, maximè quia pluralitas Deorum est impossibilis: sed id non obest; plura namque impossibilia per modum

*Nec plus res
Deos omnipotentes
fingere*

possibilium finguntur. Conseq. est evidens; voluntas enim amare potest id omne, quod intellectus amandum ei exhibet.

*R*esp. vel talem fictionem esse impossibilem, quia implicat aliquid fingi tanquam omnium supremum, & tanquam non supremum: talia autem essent illa duo ficta Numinis; suprema enim essent ut supponitur; non essent autem, quia neuter posset aliquid praestare, alio renuente; qui enim id praestaret, superior esset, cum aliò invitò ageret. Vel dato quòd talis fictio sit possibilis: *Dico* voluntarem vel in neutrum, vel tantum partialiter in utruque tendere, sisque eos non ut totales, sed ut partiales fines intendere.

*E*ssent enim omnipotentes, & non effient, quod implia. propter duos fines totales & adæquatos, actio hominis peccantis venialiter non esset simul propter Deum & creaturam; at falsum consequens, ergo & antecedens. *P*robatur minor. In hoc peccatum veniale differit à mortali, quòd mortale sit actio propter creaturam tantum; est enim aversio à Deo; & conversio ad creaturem: veniale verò sit actio propter Deum quidem, sed non purè ac simpliciter, sed etiam aliquem ad creaturam respectum admixtum habens: Ergo, &c.

*N*e ego minorem, nam ut inquit Doctor in 4. d. 21. q. 1. n. 3. Peccatum mortale non distinguitur à veniali, in hoc quod unum est respectu finis, ut mortale; & aliud respectu eorum quae sunt ad finem ut veniale: sed utrumque potest esse, & circa ea qua sunt ad finem, & circa finem: Sed in hoc distinguuntur, quia peccatum mortale est deordinatio opposita ordinationi, sine qua finis non potest sequi aliquo modo:

qua quidem ordinatio habet præceptum circa quod fit deordinatio. Et ideo omnis deordinatio cadens sub præcepto, avertit à fine necessariò.

Sed alia est ordinatio respectu finis sequendi, quia non est necessaria, sed utilis; quia non est de præcepto, sed de consilio: & deordinatio exposita huic, est peccatum veniale; nec facit cadere à fine necessariò, sed facit quòd actus non procedat meliori modo quòd potest.

Quibus tria præsertim affirmat; 1. Utrumque peccatum tam veniale, quam mortale versari circa Deum & creaturam. 2. Peccatum mortale esse deordinationem, seu inversionem ordinis & mediorum, à quibus necessariò pender ultimi finis (Dei nempè) consequitio & possit; in peccato enim mortali, fruimus utendis, & uitimur fruendis. 3. Peccatum veniale esse quidem aliquam deordinationem, sed non eorum à quibus necessario pender ultimi finis consequitio. Ideò per peccatum mortale finis ultimus amittitur, quia est deordinatio eorum, quæ præcepta erant tanquam necessaria ad eum consequendum: per veniale verò non amittitur, quia est deordinatio eorum quæ non præcepta fuerant, sed solum sub consilio data ad finem ultimum faciliori modò consequendum.

SECTIO TERTIA.

De Beatitudine..

BEATITUDINIS aliqua ius existentiam satis aperte comprobat singulis hominibus ingenitum illius desiderium; nam (inquit Dr Aug; 6-

tract. de Epic.) Vitam beatam appetere, vitam beatam concupiscere, desiderare, sectari, omnium hominum esse arbitror (Paucis interpositis)
 Beatiu. nam & qui bonus est, ideo bonus dinem est, ut beatus sit ; & qui malus, omnes malus non esset, nisi inde se bearum omnino appen- esse posse, speraret, &c.

Unic Plato in Euthyd. ridiculum stultumque esse putat querere, an sic aliquis qui bene rem gerere felixve esse non appetat. Potrò felicitatis nomine, intelligimus eum statum in quo nullus possit melior, suavior & desideratior excogitari : in quo nihil sit mali quod timeas, nihil boni quod non habeas, nihil quod agere libeat ac non liceat ; qui denique constanter sit, quam ut amitti unquam possit.

Duplex autem distingui potest hæc beatitudo, naturalis videlicet, qua do naturæ virtibus cum assueto Dei auxiliu, hoc in mortali vitâ potest obtineri : & supernaturalis, ad quam asequendam & perfectè cognoscendam solæ non sufficiunt naturæ vires, juxta illud 1. ad Corinth. 2. Nec oculi vident, nec auris audiunt, nec in cor hominis ascendit, que preparavit Deus iis qui diligunt illum.

Supernaturalem hanc beatitudinem, utpote omnibus à Deo propositam, omnium est adipisci : sed Theologorum tantum est illius abditiissimas questiones irradiante fidei lumine, & affulgentibus Scripturatum oraculis exadare. Ne ergo Philosophus rerum naturalium indagator, ultra naturam sapiendo desipiat ; hic solam naturalem hominis beatitudinem proponimus investigandam.

¶ s 3 s (¶ s 34) s ¶ s 3

QUÆSTIO PRIMA.

An homines hac in mortali vita bears possint.

NO T A N D. 1. tantam esse vocabulorum penuriam, ut latentes arimi conceptus, eti plerumque dissimilios, iisdem verbis aptere teneantur. Hinc nascuntur æquivoca, & nominum diversæ usurpationes oriuntur. Id ipsum compertum habemus, in ipsomet beatitudinis nomine. Varia siquidem indigitat : Primò, namque idem significat ac innocentia, juxta illud Psal. 1. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*, &c. 2. Bonorum fortunæ copiam aliquando designat ; sic qui divitiis & deliciis abundant, solidò beati dicuntur ; unde Psaltes Regius postquam enumerasset peccatorum opes, subiungit Psal 143. *Beatum dixerunt populum cui hac sunt.* 3. Expensum Deo debitum obsequium nonnunquam indicat, sic Psal 127. *Beati omnes qui timent Dominum*, &c. Sed omissis variis hujuscem nominis usurpationibus, Beatitudo propriè significat statum in quo hominis nativâ complementur desideria ; & ita omnes ejus cupiditates explentur, ut vere possit esse contentus.

Notand. 2. Beatitudinem hanc distingui posse duplē, perfectam scilicet & imperfectam. Prima est, quæ omnia hominis satiat desideria, omnemque proterius ab eo miseriam excludit ; nec ullo mali, aut incommodi eventu & occursu turbatur. Secunda est, quæ hominis aliquatenus explet desideria, evnque quantum.

Propriè
accepta
duplex
distin-
guere

DE BEATITUDINE:

lumcūmque contentum, sed non ab omni prorsus incommodo liberum efficit. De utrāque hīc inquirimus, utrum hac in mortali vita possit obtineri.

& Regum sapientissimus in hēc verba, Eccles. 4. erupit: *Laudavi magis mortuos, quām viventes, & feliciorem utroque judicavi, qui nondum natus est, nec vidit mala qua sunt sub Sole.*

Secundo. Nulla hīc pariter esse

poteſt noſtræ cupidiniſ ſatietaſ; omnes enim, quoquā hīc ebiuntur nec plenariam voluptates & deliciæ, cūm ſint ut ne ſe

plurimum corporeæ, noſtris tantum

hārent ſenſibus, nec ad animam (in qua jaceat deſideriorū noſtrorum igniculus) uſque pertingunt: hinc ſit ut noſtra cupido ſemper extuet; & *Sicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ſic anima noſtra* (inquit Regius Psaltes) ſuit ad Deum fontem uiuum, qui innocentē mortali vitā functos, Inebriat ab ubertate domus ſua: & de torrente voluptatis ſua potat eos.

Tertio. Cūm anima noſtra ſit viva diuinitatis effigies, ſolumque Deum habeat aud̄orem & principium; ſolum pariter finem & beatificatorem agnoscit: omnia ſiquidem naturali pondere ad principia, uade deducta ſunt, propendunt. Et ſicut lapis praetiosus, etiam ſi Regnum diadematibus, & ſacris Pontificum-inſulis inneſtatur, ibi tamen violenter detinebitur, & caderet niſi irretinetur:

Dicam à ſimili, quod etiā anima noſtra, divitiis, dignitatibus, ac deliciis omnibus inmundanis affluat, in hiſ tamen nulquam quiescat; *Quoniam* (inquit D. August. 1. Confess. c. 1.) feciſti noſ, Domine, ad te; & *Nec per irrequietum eſt cor noſtrum, donec ſexte requieſcat in te.* Et D. Bernardus quiesceret de dedicatione animæ: *Avida re poteſt mens hominis creariſ rebus occupari poteſt, ſatiari non poteſt; & Deo capacem, quidquid Deo minus eſt, non implebit.*

*Nullus
bac in
vita
beari
poteſt.*

CONCLUSIO I.

Nullus hominum hac in mortali vita perfectè bearī poteſt. Huic ſubſcriperunt omnes quoquā hac in valle miseriārum degerunt, & unā voce cum Salone Atheniensium Legiſlatore unoque ē ſeptem Græciæ Sapientibus dixerunt, *Neminem ante obitum felicem eſſe pрадicandum.* Quam ſententiam cum ſep̄e divitiis & deliciis luxurians Crœſus iſriſſet; captus tandem, & omnibus bonis ſpoliatuſ, rogoque, ut viuus combureretur, impoſitus, ter Solonis nomen exclamans, eum vera dixiſſe verbis & factis comprobavit.

Probatur conclusio. Ibi nulla poteſt eſſe perfecta hominis felicitas, ubi homo nec perfectè ſatiari, nec miſeriis vacare poteſt: ſed ita eſt, dūm mortalem vitam agimus; homo enim nihil aliud eſt, dūm hanc miſeriārum & lachrimarum vallem incoſlit, quām ſperma fecidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium, imbecilitatis exemplum, temporis ſpolium, fortuna lufus, inconfiſtantia imago, vacare, invidia & calamitatis truina, ut D. Bernardus in medit. ſuis cap. 3. & Aristot. apud Strobeum, hominem depingit. Quæ ergo homini poterit hac in mortalitate contingere felicitas? An non vita noſtra peregrinatio, cursus & pugna ſat non in peregrinatione, ſed in patria; non in curſu, ſed in termino; non in pugna, ſed in viſtoria p̄mum & corona conceditur? Quæ proſpiciens hominum

*Quæ
nec miſ-
series
vacare,*

Hinc omnes viri sanctissimi mortalem hanc vitam exuere tot votis expecebant, ut in Deo deliciarum fonte, suæ cupidinis stimuim resinguarent. Sic omnium nomine inclamabat Regius Psaltes, Psal. 41.

Sicut anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei! Frustra hic inquietabat Pl. 16. desideriorum meorum satietatem inquiero; non enim satisbor, nisi dum apparuerit gloria tua.

Sic D. Paulus, Rom. 7. ad veras delicias anhelans praesentis vita foztem ingemiscebat his verbis: *In felix homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

Denique. Perfecta hominis hic degentis beatitudo, si quæ esset, maximè Dei cognitio, & ejus amor: sed per neutram hic potest perfectè beari. Probo. Vera hominis felicitas debet omne illius explere desiderium; sed nec per amorem, nec per cognitionem Dei nostra hic perfectè ex plentur desideria. Probo; Omnis cognitio, quam hic habemus de Deo, vel est naturalis, & per discursum genita; vel supernaturalis, & per revelationem accepta: sed neutra perfectè satis intellexivam facultatem.

Deum perfectè cognoscere & amare. Probo. Omne perfectibile appetit semper id quod est maximum sui perfectivum; sed clara Dei visio, quæ post obitum justis conceditur, cum sit intuitiva, magis est perfectiva potentia cognitivæ, quam sint illæ omnes quas hic de Deo cognitiones accipimus; quia Nunc per speculum creaturarum, & in anigmate fidei ac revelationis: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum, ut loquitur D. Paulus r. de Corinb. 13. Cùm itaque hic perfectissima de Deo non

habeatur cognitio, nec omnimodè perfectus amor efformabitur; ac proinde nec appetitivæ nostræ facultates hic ad satietatem possunt expleri, & consecutariè nulla hic perfecta beatitudo conceditur.

CONCLUSIO II.

IMperfecta saltem beatitudo potest potest **I**habac in mortali vita comparari; ita sentit D. August. lib. 11. de Civit. tamen Dei, cap. 12. **Q**uis enim (inquit) aliquis primos illos homines in **P**aradiso saltem negare audeat beatos fuisse ante pecu- imper- catum, quamvis de sua beatitudine fessi quād diuturna & vel utrum eterna beati in ta. esset, incertos: effet autem eterna bac u- nisi peccassent; cum hodie non im- prudenter beatos vocemus, quos us- demus iuste ac pie cum spe futura immortalitatis, hanc vitam ducere fine criminis vastante conscientiam, &c.

Probatur ratione. Ille potest saltem imperfectè dici beatus, qui sorte suâ contentus, nullis turbatur anxietibus, nec ab interna quiete per exundantes foris calamitatum pressuras dejicitur: sed plures sunt hoc in statu reperiendi, dum adhuc mortalem vitam agunt. **Q**uis enim beatos non prædicaret homines illos divinis ita referti muneribus, ut omnia etiam pretiosissima hujus mundi supellecia tanquam stercora arbitrantes, per affectum & contemplationem; ita Deo, bonorum omnium fonti, tenaciter adhærent, ut nullatenus possint ab ipso deliciarum rivulo separare: **Q**uique velut inter verticōlos maris æstus, veluti rupes immoræ, omnes hujus vita miseras, & vicis- citudines gident, & ita firmiter mente sustinunt, ut cum Poëta illo can-

re possint; *Eis totus illabatur orbis,
impavidum ferient ruina.*

Q U A E S T I O S E C U N D A.

*In quo sita sit naturalis hominum
objektiva beatitudo.*

NO T A N D U M 1. dupli-
cet generatim distin-
guit hominum beatitu-
dinem, objektivam scili-
cet & formalem. Bea-
titudo objektiva est summum illud
bonum, quod sui possessione reddit
aliquem beatum: beatitudo vero for-
malis est ipsa possessio seu consecutio
summi boni: prior dicitur objektiva,
quia est objektum quo potisidetur;
posterior vero dicitur formalis, qui
est forma per quam summum bonum
potisidetur, seu quā aliquis verē & for-
maliter denominatur beatus. Prior est
finis ultimus qui, id est, finis
ultimus qui potisidetur: posterior vero
est finis ultimus quō, id est, quō
potisidetur beatitudo objektiva. Ut
autem perfectè intelligatur natura
beatitudinis, determinandum est in
quō potissimum bona, beatitudo
objektiva hominis in præsenti vitâ
constituenda sit.

Varia
Pbiloso-
de Bea-
situdine
senten-
cia.

*Notandum 2. tam varias tamque
diversas fuisse Veterum de beatitu-
dine sententias, ut oīo supra du-
centas numeravit Marcus Varro:
nam alii felicitatem constituunt in
iis quz cum sibi d: sint, in aliis ad-
mirantur; sic ignaris scientiam,
pauperes divitias, ægrotis summam
sanitatem reputant, de quibus Ho-
ratius primo Satyricorum.*

*O fortunati mercatores: gravis
annis
Miles ait, multo jam fractus
membra labore.*

*Contra mercator, navim jactan-
tibus austris,*

Militia est potior, &c.

*Agricolum laudat juris legum-
que peritus,*

*Sub galli cantum, consultor ubi
ostia pulsat.*

*Ille datis vadibus qui rure ex-
tractus in urbem est,*

*Solos felices viventes clamat in
urbe.*

Alii summam felicitatem in rerum
naturalium perfectè cognitione con-
stituunt: unde illud Virgilii 2. Geor-
gicum.

*Felix qui potuit rerum cognoscere
causas! &c.*

Nonnulli in animi tranquillitate &
vacatione à tumultuantibus negotiis,
unde idem Virgilius mox laudatus,

*O fortunatos nimium sua si bona
norint*

*Agricolas, quibus ipsa procul
discordibus armis*

*Fundit humo facilem victum juf-
tissima tellus.*

Cui concordat illud Horatii, Epod. 2.

*Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut præsa gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore.*

Idem dicendum de cæteris homi-
num affectibus, quisque enim in eo
felicitatem collocat quod magis suæ
arredit cupiditati. Cum vero bea-
titudinis objektum sit illud quod
summum bonum existimat. Bonum
vero cum sit generatim du-
plex, *increatum* videlicet, *nimirum*
Deus; vel *creatum*: hocque cum
subdividatur in *bona fortuna*, *ho-*
minis & *corporis*, hinc potissimum
quintuplex suborta est hominum de-

*Praeser-
tim
quintu-
plex.*

*Ad ve-
ram
beati-
tudi-
nem ob-
jetti
vam 4.
condi-
ciones
requisi-
runtur.*

beatitudine sententia: Nam 1. Philosophi eam in bonis animi colloca- bant. 2. Voluptuarii in bonis corporis. 3. Avari in divitiis. 4. Ambitiosi ac Politici in dignitatibus & honori- bus. 5. Christiani & fideles Philo- sophi, in Dei contemplatione & amo- re, quam sententiam ut omnium op- timam, ut tueamur, & cæteras faci- lius explodamus:

Notandum. 3. Ad veram naturalis beatitudinis objectivæ rationem, 4. præsertim requiri conditiones. *Prima*, ut hæc beatitudo possit ab om- nibus obtineri: beatitudo enim est bonum maximè commune; alioquin ad eam frustrè suspirarent omnes, si ab omnibus haberi non posset, ut no- tet Arist. 1. Ethic. cap. 6. *Secunda*, ut ejus possessio sit jucundissima, quid enim est beatum esse, quām in objec- to beatifico deliciarī. *Tertia*, ut pos- sidentis appetitum & desiderium ex- pleat; ita ut nihil sit intra naturæ li- mites, quod ultrà appetat. *Quarta* denique, ut ejus possessio sit firma & stabilis, nec facile eripi possit invito possidente.

CONCLUSIO I.

Beatitudo objectiva naturalis in nullis anima bonis consistit: Est contra Philosophos.

Non consi-
tit in
bonis a-
nimis.

opp
am nec
nani-
ma, ubi-
zania,

Probatur. Quatuor potissimum in- merari possunt animi bona, scilicet ejus substantia, facultates, habitus & ope- rationes: sed in horum possessione nemo verè dici potest beatus. Non quidam in substantia & facultatum usu; alioquin unusquisque naturaliter esset beatus; siveque nemo consequendæ beatitudinis desiderio extuaret, & ad id obtainendum, quod jam posside- ret, frustâ contenderet: inad ipsi

damnati & demones beati diceren- tur.

Non etiam stat in habitibus: Tām illius habita- propter se debet expeti; omnes autem būe. habitus non propter se, sed propter facilius & rectius eliciendos actus, comparantur. *Insuper*, inquit Arist. si beatitudo in habitibus subsisteret, sequeretur hominem etiam dormien- tem dici posse beatum; quippe cùm dormiens beatitudinis objectum pos- set asservare: hoc autem nihil est ab- surdius; beatus enim quandiu dor- mit, vix à misero discrepat, nisi forte suavioribus somniis demulceatur.

Conformatur. Si quid habitus ani- mi hominem efficere possint beatum maximè virtutes: at ille sole ad id non sufficiunt. *Probatur.* Illud non suffi- cit ad afferendam & stabiendam ho- minis beatitudinem, cum quo repe- tiri potest miseria; at miseria reperiri potest cum virtute, eaque plerumque tanta, ut animus sapientis etiam for- tissimi prematur & succumbat; ut dum suppliciis gravissimis & injustis- simis urgetur & lassatur.

Apage ergo superbam illam Sto- corum jactantiam, qui eum beatum esse prædicabant? *Non*, inquit Sene- c., Epist. 45. quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit: sed illum cui bonum omne in animo est, eretum & excessum & mirabilia cal- cantem; cui neminem videt, cum quo se commutatum velit; qui hominem de sola parte estimat, quā homo est; quis natura loco magistri uitetur, ad il- lius legi componitur, sic vivit, quo- modo illa præscipit: cui bona sua nul- la vis excusat, qui mala in bonum ver- sit; actus judicis, incircus, inre- pidas; quem aliqua vis moveat, nul- la perturbat; quem fortuna, cùm in eum quod habet, secum nocentissimata

vi maximā intorſit , pungit , non vulnerat.

In quos sic invehit S. Augustinus, Epistolā 52. *O nimium superba jactantia , si beata vita eſt in cruciatibus corporis , cur non in ea manet sapiens ut fruatur.* Ipſe namque Seneca mortem ſibi inferendam , ut dolor aut infamia vitetur , plerumque monet ; ſed præſertim , Epistolā 70. *Nihil , inquit , melius eterna lex fecit , quād quod unum introitum nobis ad vitam dedit exitus multos. Ego expeſtem vel morbi crudelitatem , vel hominis , cūm poſſim per media exire tormenta , & ad versa diſcurere.* Cur mors advocatur in ſolatium & finem doloris , ſi ſapiens ita virtute firmetur , ut nullis tormentis dejici poſſit. Vide ergo quād parum ſibi conſliterint Stoïci , in ſua ſtabilienda beatitudine.

Nec in illis ope- rationi- bus con- ficit. *Non etiam beatitudo ſita eſt in operationibus anima rationalis , ut quidam Platonici docuerunt : Tum , quia beatitudo objectiva eſt ultimus finis ad nullum alterum ordinatus , ſed operationes animarum tales eſſe nequeunt ; ſunt enim media , quibus ſumnum bonum conſequimur , ac proinde tale ſumnum bonum dici non poſſunt. Tum , quia ſi in aliqua animarum operatione ſtatuenda eſſet hominis beatitudo objectiva , maximē in contemplatione : atqui in ea non conſiftit. 1. Qia in práctico , non au- tem in ſpeculativo homo beatitudinem ſuam invenit ; per ſpeculationem enim non datur frui bono , ſed per poſſessionem. 2. Qia beatitudo eſt ſumnum bonum ; ac proinde homines ſumne bonos efficit , & conſec- tariē ſolis ſummē bonis competit : ſed ſpeculatio conuenit etiam bonis & impotib; perditissimis namque & nefariis homines , nonnumquam acutissimis mēnus detinuntur , ref-*

que abditissimas oculatiūs , quād probi ſpeculauntur & investigant. 3. Denique , quia ſi beatitudo in ſpecu- latione conſifteret , maximē vel in contemplatione ſubcœlētium vel cœ- lētium vel ſupercœlētium : ſed ex nulla horum contemplatione homo dici poſteſt beatus.

Non quidem in contemplatione ſubcœlētium , ut aliquando censue- runt Democritus & Simonides ; qui cūm hominem terræ incolam , terre- niſque mancipatum ac morti dedi- tum inſpicerent , cum in ſola rerum terreniū indagandā veritate ver- fari debere dixerunt : Cum enim ſimiles mortales (inquiebat Simonides) quaeramus mortalia , divina autem diviniſſis relinquaremus. Verū horum ſententiam merito reprobat ac rejicit Arist. I. Metaph. eō quod humanae naturæ dignitatē nimis deprimat ; licet enim homo , quā corporeus eſt , ad terrena tendat , ut ea ſapiat eisque fruatur ; quā tamen ſpiritualis eſt & rationalis , omnia prorsū corporea tranſcendit , ut ſpirituale quid ac di- vinum , in quo delicietur , investi- get.

Non etiam in ſpeculatione cœleſ- tium , homo beatus eſt , ut finxerat Anaxagoras , qui ſep̄e rogatus ad quid natus eſſet , toties respondit , Ut cœlum ejusque ſydera inſpiciam & meam ibi deſignatam patriam , à qua nunc mortaliſſ exulo , contemplatione ac meditatione pertingam. Verū turpiter alluciñabatur ; beatitudo rea- eſt unio hominis cum aliquo perfec- tori ; hęc autem corporea ſunt , ac proinde in eorum contemplatione homo felix dici non poſteſt.

Non denique in contemplatione ſupercœlētium ; quia ſupercœlestia confide- hęc vel intelligentia , ac ſubſtantia ratione ſuper- rūta ſeparatūrum quidditatis , in qua- celeſ- :

Quippe cūm non con- ficit in contem- platio- ne ſub- luna- rium.

timere- ruit cognitione Avicenna & Algazel
perit. statuerunt hominis felicitatem ; vel
idez ipsæ omnium bonorum singula-
rium , quas aliqui Platonici ab æter-
no conditas affirmabant , & à quibus
reliqua bona suam habent originem ,
& in quarum contemplatione sum-
mum bonum esse collocandum (si fi-
de dignus sit Arist.) Platonici con-
tendebant. Verum utraque illarum
sententiarum est à ratione beatitudinis
alienissima. *Primo* ; quia beatitudo
miseriam omnem sibi oppositam ex-
cludit : sed substantiam separatarum ,
ac idearum contemplatio , non ex-
cludit omnem ignorantiam & erro-
rem , quæ miseris sunt contemplatio-
ni oppositæ. *Quis* enim nesciat nos
sæpius in errorem impingere , dum
sensuum adminiculò res à materia se-
junctas deprehendere tentamus ? *Se-
cundo* ; Beatitudo certa , firma & sta-
bilis esse debet : sed speculatio hæc
retum à materia sejunctarum omni-
nō incerta est ac labilis ; quippe cùm
nullus nisi mendax , perfectam ac
evidentem earum cognitionem se
consecutum fuisse affirmabit. *Quid*
tenebris undique perfundimur , dum
res materiales , & nostris sensibus
pervias detegere nitimus ; spirituales
autem & à sensibus remotas nullâ
obviante caligine , nulloque infestante
erroris periculo deprehende-
mus?

*Omnis
nostra
cogni-
tiones
natura-
les erro-
ri sub-
jacent.*

Itaque non immeritè sapientiores ,
qui haec tenus extiterunt , se plura
ignorasse , quæ scivisse professi sunt ,
apud quos tritum est hoc prover-
biūm , *Maxima pars eorum qua no-
vimus , minima est eorum qua igno-
ramus.* Hinc vulgatum illud Socrati-
s , in *Apologia contra Judices Athenienses* ; *Hoc unum scio , quod nihil scio.* Quibas mirum in modum
quadrat illud Arist. qui animana bre-

vi emissurus in hæc (ut fertur) verba
erupit : *Gemens natus , dubius vixi ,
ignorans morior , quo vadam nescio ,
Ens entium miserere mei.*

Delirium itaque ac segmentum est ,
in tam incerta tantæque ignorantia
admixta rerum supercelestium specu-
latione , humana felicitatem repo-
nere.

CONCLUSIO II.

Beatitudo objectiva in bonis cor-
poris non consistit. *Probas nr.*
Bona corporis ad quatuor præseruum
capita revocari possunt , putà sanita-
tem , pulchritudinem , robur & sen-
suum voluptates. Sicut enim in ani-
ma quatuor sunt principes morales
virtutes , scilicet prudentia , tem-
perantia , fortitudo & justitia : sic ex
parte corporis quatuor sunt his pro-
portionata. *Prudentia* namque affi-
milatur sensuum vivacitas , quæ sus-
sum obiectorum delicias & oblecta-
menta percipiunt. *Temperantia* cor-
respondet pulchritudo ; sicut enim
illa passiones moderatur , & omnes
hominis affectus concinnè & æqua-
lance ponderat & librat , ex quo re-
fulget animæ decor & claritas ; sic
pulchritudo in debita membrorum
dispositione consistit. *Robur fortitudi-
ni* non est absimile ; sicut enim
fortitudo circa pericula hominem
constantem efficit ; sic ad ferenda one-
ra , laboresque exhortandos , corpus
constans & validum , robur instituit.

*Beati-
tudo ob-
jectiva
non con-
sistit in
bonis
corpo-
ris.*

*Qna
quatuor
positi-
mum re-
cen-
tur qua-
tuor a-
nimi
virtutis.
bus ac-
comme-
data.*

Justitiam tandem sanitas adumbrat :
sicut enim illa medium servat inter-
dantem & recipientem , sic sanitas
æqualitatem requirit in humorum
complexione. In nullo autem horum
consistere potest hominum beatitu-

do. Ergo in bonis corporis non consistit.

Probatur 1. de omnibus congregatis. 1. Felicitas non est communis homini & brutis; quia cum homo praestantiorem brutis naturam habeat, praestantiori bono satiari debet: nihil enim quiescit in imperfectori, sed omnia quod praestantius est, appetunt. 2. Non est communis bonis & malis, est enim bonum maximum, ac proinde suos postfessores maximè bonos debet efficere. 3. Non praebet occasionem ad peccatum, quod est omnium malorum maximum, alioquin beatitudo bonum optimum non esset, si ad malum vergeret. 4. Non est ordinabilis ad aliud bonum, cum ipsa sit maximum bonum. Bonis autem corporis tales conditiones non competunt: corpus enim ordinatur ad animam tanquam ad finem, quia semper determinata est gratiam melioris, inquit Arist. 7. Polit. Ergo bona corporis ad animam bonum pariter ordinantur: deinde saepius sunt vitiorum irritamenta, ut infra dicemus. Denique perfectius bellus, quam hominibus saepe competit, nam inquit Seneca ad Lucillum. *Vale homo, valent et leones, formosus est et pavones, velox est et aquis, vocem habet; sed quam clariorem canes, acutiorum aquila, graviorem tauri: dulciorum melioremque luscina.* Ergo, &c. *Probatur 2. de omnibus sigillationi.*

1. Non consistit in sanitate, nec in robore.

*s. Non
consistit in
sanitate, nec
in robo-*

Beatitudo enim debet esse stabilis & firma; quid autem pulchritudine & corporis robore fugacius & labilis? Omnibus namque momentis utrumque perire potest, quippe cum innumeris circumdemur adversitatibus & angustiis, quæ nostram sanitatem & corporis constitutionem interturbant. Hinc optima nostri corporis valetudo assimilatur in Scriptura sacra, *nebula, fumo & umbra*, quæ cito labuntur & effluunt; sic Sapientia 2. *Transibit vita nostra tanquam vestigium nubis: & sicut nebula dissolvetur, qua fugata est à radiis Solis, &c.*

Ecce quanquam morti non inessent mille nocendi artes, nec omnia prorsus elementa & mixta ad communem omnium nostrorum necem conspirarent; nihilominus verum esset affirmare vitam nostram, ac proinde sanitatem perpetuò subjacere interitui, Quia est vita nostra (inquit D. Jacobus cap. 4. vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Quatuor namque constamus primi-

geniiis qualitatibus, quæ perpetuò invicem bellantes se necant, & nobis mortem inferunt. Hinc merito jure monet D. Paulus 2. ad Corinht. cap. 1. mortem non solum esse timendum ab extrinseco: Sed ipsi in nobis metipsum responsum mortis habemus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo. Apparet itaque quam stulta sic eorum opinio, qui Herculem, Achilem, &c. beatos predicatorum, propter eorum fortitudinem, & corporis sanitatem: nam simili ratione tauri, leones, & robustissima quæque bruta animalia, beata quoque forent prædicanda.

2. Non etiam consistit in pulchritudine.

Tum, quia beatitudo debet esse beato propria & jucunda possesso: sed pulchritudo corporis aliis jucundior est & suavior, quam ipsi pulchro; qui enim ejus præsentia fru-

DE BEATITUDINE.

47

2. Non confitit in pulchritudine. tur , suavioribus linijuntur oblectamentis , quām efficiatur ipsemet , qui pulchritudinem obtinet. Tūm , quia beatitudo (ut jam diximus) diurna & in libertate possidentis esse debet : sed talis esse nequit pulchritudo ; nec eam omnes , nec quantum , nec quandiu , nec quomodo , pulchri esse cupiunt , fiunt. Hiuc Proverb. 31. *Fallax gratia, & vana est pulchritudo :* vel ut Hebræi volunt , *Mendacium gratia , & vanitas pulchritudo :* Talis autem dicitur 1. quia decipit & dejicit ipsos gratiosos & pulchros , eos enim superbos , ac intemperantes efficit : unde illud ,

i. Quia plures fallit & decipit. *Factus inest pulchris , sequitur superbia formam*
Lis est cum forma magna pudicitia. Nam , inquit D. Hieron. lib. 1. contra Jovin. *Pulchra cito adamat :* difficile autem custoditur , quod plures amant : nihil rurum est , in quod totius populi vota suspirant : alius formā , alius artificio , alius factis , alius liberalitate sollicitat. *Aliquo modo , vel aliquando expugnatur , quod undique incessit.* Hinc plures Virgines ut in actis Sanctorum legimus , à Deo precibus obtinuerunt , ut hanc pulchritudinis illecebram ab eis averteret , quō tutiā suam virginitatem afflarent ; Sic sancta Ebba Abbatissa Colinghamensis cœnobii in Anglia , ut Danorum Angliam invadentium lasciviam effugeret , cum suis Monialibus , sese naso & labio superiore truncavit , quō visō , Dani furentes eas cum Monasterio concremarunt ; sicque ad duplēcē Virginitatis & Martyrii palinam evolarent.

2. Quia cito laboratur & evanescit. *2. Pulchritudo dicitur fallax , quia cito per morbum , laborem & æatem , evanescit , unde Poëta:*

Forma bonum fragile est , quantumque accedit ad annos
Fit minor , & spatio carpitur illa suo.

Et Seneca in Hippol.

Ut fulgor teneris radisat genis
Memento , rapitur , nullaque non dies.

Formosissimum corporis abstulit.
Res est forma fugax , quis sapiens bono

Confidas fragili ?

Hinc Philo lib. de Provid. *Ob formosissimam corporis se jactare , & laudes ancupari , mentis compos non poterit , qua brevi adeo extinguitur tempore , ut antequam florescat , defloruisse videatur.* Et S. Greg. Nazianz. orat. 21. *Pulchritudo (inquit) est temporis & morbi ludibrium.* Nam ut Boëtius lib. 3. de Consol. prosa 3. *Triduana febris igniculo potest dissolvi.* Quis ergo nisi stolidus , in tam fugaci boni possessione , hominem beatum affimet !

Non denique sita est in voluptatibus corporeis.

Primò , quia *Harum* (inquit Bodius , lib. 3. de Consol. prosa 7.) appetentia plena est anxietatis , facetas vero penitentia. *Quantos enim illa morbos , quām intolerabiles dolores , quasi quemdam nequirie fructum solent non ererre corporibus.* 2. **Beatitudo est summum bonum :** ergo homini tantum proprium , & non cum belluis communis : sed si voluptates corporæ homines in voluptatibus efficiunt , *Nihil causa est* , inquit Boëtius , *quin pecudes quoque beata esse dicantur , quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio.* 3. Quia talis voluptas stare potest cum maximis vitiis , ac proinde non est summum bonum , alioquin

omne malum excluderet. 4. Beatitudo hominem perficit, voluptas autem inquinat à ratione dejicit; propè belluam efficit, virtutem enervat, & citò evanescens, tristitiam, morbos, & accutissimos dolores parit: Nam, inquit Boëtius ibidem:

*Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit furentes,
Apicumque par volatrum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit & nimis tenacis
Ferit illa corda mortis.*

Hinc meritò Architas Tarentinus apud Ciceronem in Catone ait: *Nullam capitaliorem pestem, quam corporis voluptatem hominibus à natura datam. Hinc paria prodititates, hinc rerum publicarum converiones, hinc cum omnibus colloquia nascuntur. Nullum denique scelus, nullum facinus esse ad quod suscipiens libido voluptatis non impellat. Stupra verò, injusticias & omne tale flagitium, nullis aliis illecebris excitari, nisi voluptatis. Cumque mente nihil sit præstabilius homini à Deo datum, huic divino muneri nihil esse tam inimicum, quam voluptatem. Nec enim libidine dominante temperantia locum esse; nec omnino in voluptatis regno vires posse consistere. Concludit. Quocircà nihil esse tam detestabile, tamque pestiferum, quam voluptatem; siquidem cum ea major esset atque longinquior, omne animi lumen extingueret.*

Videant ergo Turcæ ad Muhamedani spuriissimi, qui summum hominis bonum in corporis voluptatibus situm esse fabulantur, & non eis quadret illud Poëtæ:

— *Epicuri de grege porcus.*
quippè cùm tota eorum felicitas sicut porcorum, in ventre sita sit, juxta illud Apostoli, *Inimici crucis Christi*

ti, quorum Deus venter est.

Dices 1. Quod est summè appetibile, est beatitudo, sed voluptas est summè appetibilis. Probo. Illud est summè appetibile, cuius contrarium est summè odibile: contrariorum enim contraria sunt consequentia; sed tristitia voluptati contraria est summè odibilis, ad eam enim vitandam homines nonnunquam mortem sibi inferunt: ergo voluptas est summè appetibilis.

Nego utramque min. Voluptas enim non est appetibilis, nisi quia est vitæ necessaria: sed ut sic intènse non debet appeti, quia statim esset causa & principium vitæ bestialis. Nam (inquit Arist. i. Ethic.) *Frequentes voluptates sunt omnino bestiales, vitam pecudum eligentes, non enim superereunt vitam suam super conditionem vita bestia.*

Tristitia similiter, quatenus voluptati opponitur, non est summè abhorreda, imò plus horrenda sunt vitia anima deturpantia: unde Seneca ad Lucilium; *Vir bonus quod honestè se facturum putaverit, faciet; etiam si laboriosum erit, etiam si damnosum, etiam si periculosum, ab honesto nullâ re deterrebis, ad turpia nullâ spe invitabitur.*

Instabis. Summum malum coabit in doloribus, ergo summum bonum consistit in voluptate.

Dicit. antec. In doloribus corporis, Nec corporis doloribus.
*Nego: in doloribus animi, Concedo: Illud enim non est summum malum, quod majus datur: anima autem cum sit corpore longè præstantior, ipsius malum est etiam omnium maximum. Disting. similiter conseq. Nec proinde voluptates corporales d'ceduntur, summa bonum est voluptas corporis, *Nego: est illud animi bonum, ex quo voluptas, tanquam radius à sole, rivulus à fonte, & proprietas munita abessentia effluit. Concedo: Voluptas ita que sunt maxima.**

DE BEATITUDINE.

49

Itaque spiritualis est quidem felicitatis proprietas, non vero ejusdem ratio formalis & essentia.

Urgebis. Beatitudo exprimitur & depingitur nomine voluptatis, ergo voluptas est beatitudinis essentia. *Patet anec.* Pluribus factis Scripturæ textibus, præsertim Psal. 35. ubi David sermonē faciens de felicitate, justis ac innocentibus à Deo post hanc vitam concedenda, ait, *Replebuntem ab ubertate domus tua, & de corrente voluptatis tua potabis eos.*

Nego conseq. Essentiam enim per proprietates indigitari, & exprimi, haud raro est apud Philosophos. Beatitudo itaque formaliter consistit in boni possessione, & consequenter in voluptate quæ ex ejusmodi possessione emergit. Nec legitima esset hæc consequentia, summum bonum sine jucunditate nusquam invenitur, ergo jucunditas est summum bonum; pertinere enim esset, ac si argumentarer hoc modo: exercitus nusquam est sine duce, ergo milites sunt ipse dux.

Quares: An revera Epicurus docuerit beatitudinem in corporeis voluptatibus esse reponendam.

Respondeo ita vobis esse plurimis cum veteribus tunc modernis; in primis vero Ciceroni 3. Tuscul.; ubi plurimis Epicuri sententiam exagitant, inter cetera scribit: *Quamvis voluptates spernat eas quas modo laudavit; ego tamen meminero quid videatur et summum bonum. Non enim verbo solum posuit voluptatem, sed explanavit quid diceret. Saporem inquit & corporum complexum & ludos atque cantus & formas eas, quibus oculi jucundè moveantur? Num singuo? Num mentior &c. Quamobrem oratione post redditum suum in Senatum Pisonem describens, ne nihil libidinosius, nihil impurius,*

Moralis.

nihil intemperantis, nihil denique scelerius eo cogitari posset; Tunc Epicuri sectator es disciplinamque subnotat, quâ ille imbutus hos induerit mores; *His*, inquit, *utitur quasi prefectis libidinum suarum. Hi voluptates omnes vestigant atque odorantur. Hi sunt conditores instructoresque convivii, idemque expendunt atque estimant valupatibus; sententiamque dicunt & judicant quantum quinque libidini tribendum esse videatur. Horum ille artibus eruditus, &c.*

Athenæus quoque libro 12. scribit Epicuro fuisse dogma, *Omnis boni principium, radixque est voluptas ventris; & qua eximia sunt sapientie præcepta ad hanc referuntur.* Plurima in hujus rei confirmationem ex veteribus adjicit. His accedit Plutarchus adversus Col. ubi *Epicureis exprobrat non cedere eos porcis oribusque felicitatem, dum nimis statim ad felicitatem id sufficere, ut & carni & anima circa carnem occupata bene sit: hac vero suum hincorumque pruritisbus sunt persimilia.* Et libro 2. ait Epicurum illiusque sectatores assertere *Summum bonum esse circa ventrem, omnesque alios carnis meatus, per quos se voluptas, non dolor insinuat; ac omnia præclaræ, sapienterque inventa ad voluptatem, que circa ventrem, bonaque de ea non desirura spem, pertinere.*

His assertiuntur plurimi Ecclesiæ Patres, in primis Origenes, libro. 3. contra Celsum Epicureum, *Nisi forte, inquit, Celsus cum suis Epicureis vanam negabit spem, qua bonorum summam in perpetuâ corporis voluptate ponit.* Similiter Lactantius, lib. 3. cap. 17. eam ob rem dicit Epicurum fuisse turpissima voluptatis assertorem. Sanctus Ambrosius, lib. 3. epist. 25. dicit Epicureos delicias fraudere, & assertere castimoniam nulli

G

ussus esse. Sanctus Hyeronimus in cap. 9. Eccl. Epicureos appellat pecudes Philosophorum : S. August. cap. 7. dicit Epicureorum de lumino bono sententiam non hominum esse, sed pororum. Taceo ceteros Ecclesiz Patres eamdem de foeda felicitate sententiam Epicuro adscribentes : sic Sanctus Gregorius Nazienzenus, oratione 34. adversus haereses. Isidorus Pelusista , Epist. 460.

Verum quidquid alii de Epicuri mente sententia vel scripserint, habemus ipsummet Epicurum disertis verbis in Epist. ad Menoeceum , docentem se non corporis , sed animi voluptatem intellexisse , cum in ea rationem summi boni ac felicitatis constituit. Quando, inquit, voluptatem beata vita dicimus finem , non intelligimus eas volupates , qua sunt virorum luxu diffluentium , aut aliorum etiam , quatenus spectantur in ipsa actione fruendi , quam nimis sensus jucundae dulcissime afficitur : veluti quidam ignorantes , aut à nobis dissidentes , aut alsoquin adversum nos male affecti interpretantur : sed illud dumtaxat intelligimus , non dolere corpore ac animo non perturbari. Si quidem non compotaciones commissionesque perpetuae: non ipsa puerorum mulierumque consuetudo: non piscium delicia , aut quacumque alia mensa laetioris cupedia , jucundam vitam parvunt : sed qua cum sobrietate serenoque adeo animo , est ratio : causas, cur quidque eligendum, fugiendum sit , investigans , ac opiniones abigens , ob quas plurima mentes occupat perturbatio.

Unde Seneca tamen si fuerit pro-pugnator & assertor doctrinæ Stoicorum , qui maximè Epicureis adversabantur ; nihilominus hæc in Epicuri gratiam & apologiam scribit: In ea

*ipse sententia sum , (invitatis hoc nostris popularibus dicam) sancta Epicurum & recta præcipere; et si proprius acceperis , etiam tristia : voluptas enim ad parvum & exile revocatur ; & quam nos virtutis legem dicimus , eam ille dicit voluptati.... Itaque non dico quod plerique nostrorum sectam Epicuri flagitorum magistrum esse : sed illud dico, male audit, infamis est, & immerito. Hinc idem Seneca plerumque egregia Epicuri dicta colligit , & suis scriptis inserit. Sic Epist. 21. refert illam nobilem Epicuri sententiam : *Si vis Puerum divitem facere, non pecunia adjiciendum, sed cupiditatibus detrahendum est. Quam sententiam omnibus beatis applicandam esse ibidem expendit Seneca, subditque ; Eò libentius Epicuri egregia dicta commemoro , ut istis qui ad illa configunt , spe matâ inducti , qui ve-lamentum seipso suorum vitorum habiebros existimant , probem quocumque ierint , honeste esse vivendum.**

Huic suffragatur Lactantius , lib. 3. cap. 7. his verbis : Epicurus sumum bonum in voluptate animi esse censem , Aristippus in voluptate corporis. Consentit pariter Gerlon sermone in solemnitate Omnis Sanctorum, ubi referens eorum opinionem qui dixerunt beatitudinem hominis consistere in animi voluptate , subdit ; Cujus sententia videtur fuisse Epicurus ille , cuius Seneca crebro cum summa veneracione meminit epistolis.

Unde colligo Epicureos & Stoicos circa beatitudinis objectum , solam questionem movisse de nomine; quod enim illi voluptati , .hi virtuti tribuebant : & inter utramque sectam magnum non esse discrimen , aperit ipsem Seneca , Epistolâ 9. Hoc inter nos & illos interest. Noster Sapiens vincit quidem incommodum omne,

sed sentit: illorum, ne sentit quidem. Illud nobis cum illis commune est, Sapientem seipso esse contentum; sed tamen & amicum habere vult, & vicinum, & contubernalem, quamvis sibi ipse sufficiat. Epistola autem 66.

In qua affirmans bona aut mala corporis bus Epicuris etiam Stoicis coniunctione. Sapienti indifferentia, solvensque objectionem quâ inferre quis posset ex ejus doctrina, nihil interesse aliquis in gaudio sit, an in moerore jaceat, & tortorem suum lasset, ait: Poteram respondere quod Epicurus ait, Sapientem si in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum. Dulce est, & ad me nihil pertinet. Quid miraris, si ego paria bona dico, unius in convivio jacentis, alterius in tormenta fortissimestantis, cum quod incredibilius est, dicat Epicurus, dulce esse torqueri. Utriusque etiam Sedes consentionem pluribi aperit, praesertim Epist. 92. ubi probans Sapientem, Stoicum virtutis robore omnes reddere & executere calamitates, ait: Quid porrò non aque credibile videtur aliquem in summis cruciatis possum dicere, Beatus sum! Atque bac vox in ipsa officina voluptatis auditæ est. Beatissimum (inquit Epicurus) hunc & ultimum diem ago; cum illum hinc urina difficultas torqueret, hinc exulcerati dolor ventris. Alia plerumque similia de Epicuro legere licet apud Senecam.

Quæ cùm ira sint, responderi potest ad eos qui oppositam Epicuro sententiam adscribunt, ipsos fuisse delusos calumniis Stoicorum, qui cum erga Epicureos essent malè affecti, Epicuri doctrinam de summo bono in voluptate consistente, animo perverso interpretantes, ad corporis voluptates & illecebras traduxerunt. Unde factum est, ut cùm in vulgus fuisse propalatum Epicurum voluptatis

impuræ assertorem esse, sancti Patres & Ecclesiæ Doctores, quotum institutum erat homines ad pietatem & mortificationem evangelicam erudite, acriter insectati sunt Epicuri doctrinam & sectatores.

CONCLUSIO III.

In nullis fortuna bonis invenienda est naturalis hominum felicitas.

Probatur. Fortunæ bona sunt, vel Honores vel Dignitates, vel Principatus vel Divitiae; sed ex nulla horum fructione, homo verè dici potest beatus.

Beatus non consistit in Honore.

Quid reclament Superbi. *Quia felicitas est in felice: perficit enim felicem: at honor non est in honorato, sed in honorante; Honor namque est exhibito reverentia alicui in testimonium excellentis boni, siveque in potestate est honorantis, honoret, vel non honorare bonum vitruum. Nec in viri boni potestate est ut honoretur; quia licet sit honore dignus, honorans tamen ab actu honoris ipsis exhibendo cessare poterit: cernimus enim quosdam homines interdum honorari, interdum ludibriis affici; hunc plures cunctis celebant, quem alii despiciunt, & virtutem cumulabunt.*

Beatus non consistit in bonis. Fortunæ.

Non quidem in Honoriibus.

2. Felicitas propter se expetitur; est enim finis ultimus in quo omne hominis desiderium quiescere debet: sed honor propter se non appetitur; nam qui honores sectantur, sèpè id faciunt, ut virtute prædicti videantur: hinc querunt honorari maximè à prudentibus, & ab his qui recti sunt ju-

DE BEATITUDINE.

dicii, quoniam melius judicant eos esse honore dignos.

3. Honor saepius improbis, stolidis ac belluinis hominibus propter eorum divitias, principatus, aut dignitates defertur: Ergo nequit esse summum bonum, quandoquidem homines summe bonos non efficiat.

Dices. Summum hominis bonum est, quod ab omnibus hominibus appetitur: sed honorem omnes homines appetunt, ergo, &c.

Dist. majorem. Quod appetitur appetitu ordinato & regulato, Concedo: appetitu pravo & inordinato, Nego: & similiter distincta, min. neg. conseq. Honor enim recte nequit appeti: nam qui solus honoris gratia aliquid ageret, ut ambitiosus esset exprobrandus, non autem ut probus honorandus.

Dices. 2. Beatitudo objectiva est premium virtutis; sed teste Arist. 1. Ethic. cap. 5. Honor est premium virtutis: Ergo, &c..

Nec est praestans. Honos est premium virtutis perfectum & praestantissimum, Nego: est praestantius iis omnibus, quae homini virtute praeedita. hoc in mundo deferri solent, Concedo: cum enim homines inter omnia hujusc mundi supellestilia nihil praestantius obtineant; idcirco praestantissime operationi (quales sunt virtutis actus) eum deferunt; honor enim in rebus corporeis primum dignitatis locum obtinet, juxta illud Proverb. 22. Melius est nomen bonum, quam divitiae multæ.

Non consistit etiam in Dignitatibus.

Quid sentiant Ambitiosi. 1. Quia summum bonum omnibus debet esse pervium: sed potestas & dignitas paucis admodum sunt peritiae; non enim omnes regnare, jude-

care, & aliis præesse possunt. 2. *Sunt modi boni hominis appetitus expletur;* etiam in cùm enim nihil desiderari queat, nisi bonum: qui summo bono fruatur, nihil habet quod ultra desideret: sed non ita est de dignitate & potestate; quis enim Monarcharum intra sui Imperii limites ita corde & affectu stetit, ut vicinas Provinceas suò subjiceret Imperio noluisset, si potuisset? Nam (inquit Boëtius, lib. 3. prosa 5.) *Quamvis laic humana tendantur Imperia, plures necesse est gentes relinquere, quibus Regum quisque non imperet.* Quā vero parte beatos faciens definit potestas, hanc impotentia subintrat quā miseros facit: hoc igitur modo majorem Regibus inesse necesse est misericordiam.

3. Summum bonum, misericordiam, tristitiam ac incertorem fugat & expellit; sed id præstare nequeunt dignitas & potestas, nam (inquit idem Boëtius) *Expertus fortis sua periculorum Tyrannus, Regni metus pendens supra verticem gladii terrore simulavit.* Quae est igitur hac potestas, qua sollicitudinem morsus expellere, qua furmidinum aculeos vitare nequit? At qui vellem ipsi vixisse securi, sed nequeunt: de hinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videt velle quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit: qui quos terret, ipse plus metuit; qui ut potens esse videatur, in servientium manu scirum est.

4. Summum bonum nemini maius est & noxiuus: sed dignitas & principatus, plures ad extremas misericordias paupertatis angustias impellunt; *Quid enim omnium aliud dignitas sublimum?* (inquit D. Salvianus lib. 4. de Guber. Dei:) quam profectio civitatum? Aut quid aliud quorumdam (quos raseo) prefecturas,

DE BEATITUDINE.

53

quam præda! Nulla siquidem major pauperiorum depopulatio, quam possessas; ad hoc enim honor à paucis emittit, ut cunctorum vastatione solvatur: quò quid esse iniquius, quid miseriū esse potest? Reddunt miseri dignitatum preia quas non emunt: commercium nesciunt, & solutionem sciunt. Vt pauci illustrentur, mundus evertitur, unius honor, orbis excidium est. Neque solum aliis graves, sed & sibimet ipsis noxii plerunque fiunt: nam ait Claudio,

*Tolluntur in altum,
Ut lapsi graviore ruant.*

5. Nullum onus gravius est onere dignitatum. Nam, ut inquit Seneca ad Polib. *Magna servitus est ex magna fortuna. Omnia somnos vigilia Principis defendit: omnium et um, illius labor, omnium delicias, illius industria, omnium vacationem, illius occupatio.* Unde non immoritò cùm Carolus V. Imperatorias Insulas luhens exueret, ut seie ab hoc gravonere subduceret, Imperiumque ac Regna coram Principibus filio suo cederet, illachrymans in hæc verba erupit: *Miseret me, Proceres filii charissimi, cuius humeris tam grave onus imponitur; quod dum gesturus est, vita ei in summis laboribus est transfigenda.*

Constat itaque summum hominis bonum, nec in honoribus, nec in dignitate & principatu esse collaudandum.

Non consistit denique naturalis bonum beatitudo in Divitiis.

Quidquid contendant Avari. 1. Quia non solis bonis tribuuntur: Nam, inquit Boëtius, lib. 2. de Consol. Prosâ s. & 6. De ratione boni est., ut eum cui coincepit, bo-

num reddat; apud bonos cumulatiū reperiatur, & possidenti non nocet: sed divitiae homines bonos non efficiunt, & cumulatiū apud improbos, quam apud justos reperiuntur: Nam inquit Psaltes Regius, Ps. 143: *Promptuaria eorum plena (de peccatoribus) loquitur, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera est iniquitatis.) crudelitia ex hoc in illud. Oves eorum foeda, &c. quibus subdit, Beatum populum dixerunt (mundani) cui hac sunt: sed allunciantur, nam *beatus populus cuius Dominus Deus ejus.**

Hac de causa tot fuerunt impiorum, nedum sed & piorum de peccatorum prosperitate querimoniæ: Sic David ipsemet Psal. 72. *Ecce ipsi peccatores abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Et dixi ergo sine causa justificavi cor meum.* Sic Hierem. 12. *Quare via impiorum prosperatur; bene est omnibus qui pravaricantur, & inique agunt, &c.* Sic Job 21. *Quare ergo impii vivunt, sublevarunt, confortantque divitias, &c.* Quibus querimoniorum ipsemet ibidem faciens satis, David concludit: *Dejeristi eos dam allevarentur: quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, &c.* Job autem prosperitatem peccatorum sic concludit, *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Plura si desideres, consule S. Salvianum, qui has & similes querelas retundit in libris, quos scripsit de providentia & gubernatione Dei:

2. Beatitudo beatum afficere debet, ac proinde ipsis debet uniri: *Ai-qui* (ut loquitur Boëtius, 2. lib. de consol. prosâ) *divitiae effundendo magis, quam coacerendo melius ni- 2. Sunt tent;* siquidem avaritia semper odio- *bomini-los, claros largitas facit. Ergo, &c. excri- 3. Beatitudo naturæ non adversa: seca-*

*Necum
in divi-
tias est
consti-
tenda.*

DE BEATITUDINE.

54

*3. Na.
ture
legibus
adver-
santur.*

tur, hec in ejus leges militat, bonum enim bono non est contrarium: sed qui divitias coacervant & magnificunt, pluribus rationibus contra leges operantur. 1. Quia natura divitias in omnium prorsus hominum usum & commodum efformat, qui vero eas inhiant sibi proprias & privatas efficiunt, aliisque earum usum adimunt. 2. Idcirco eas naturae Auctor coadidit, ut hominibus per sui diffusionem & communicationem essent proficuae; qui autem eas coacervat & asservat, contra eorum institutiones, veluti carceri mancipatas sui in arculis reconditas retinet. 3. Naturae leges intendunt; ut quae terrena sunt, & ex terra prodeunt, nostris pedibus terenda subjiciantur: proinde cum juxta tritum D. Bernhard. effactum: *Solus error hominum fecit, ut aurum & argentum judicentur pretiosa, cum revera nihil sint praeter terram rubeam vel albam: conculcari debent & infra nos deprimenti: secus autem faciunt avari; divitias enim veluti Idola venerantur, omnesque curas ac sollicitudines in eis asservandis impendunt.*

*4. Nul-
las ex
beatis-
dini
condi-
tionibus
habent.*

4. Denique probatur rationibus congregatis. 1. Beatiudo debet esse stabilis. 2. Solis probis competere. 3. Omnes prorsus miseras excutere. 4. Esse summum amabile. 5. Hominis appetitum satiate. 6. Non debet esse causa & origo malorum: sed haec omnia divitiae non competent. 1. Numque maximè sunt labiles; qui enim dictiores fuerant, ad summas paupertatis angustias saepius rediguntur: Unde Regius Plaltes divitias similes facit somno fugaci, Psal. 75. Dormierunt (inquit) somnum suum, & nihil inventerunt omnes viri divitiarum in manus suis: cui concinuit Poëta,

*Irus & est subito, qui modo Cres-
sus erat.*

2. Potius improbis, quam probis tribuantur, ut lupa diximus. 3. Omnem miseriam non excludunt, immo multiplicem dolorem inferunt; magno siquidem labore comparantur, majore timore conservantur, & maximo dolore amittuntur: Unde meritò exclamat Boëtius, lib. 2. Prosä 5. *O praelata opum mortalium beatitudo! quam cum adepius fueris, securus esse desistis. Hinc non abs te adorandus Salvator, Luca cap. 8. divitias spinis assimilat; quia (inquit in hunc textum D. Gregorius) Cogita-
tionum suarum punctionibus men-
tem lacerant: & cum usque ad pec-
catum perirahunt, quasi inflato vulnere cruentant. 4. Non sunt sum-
mum amabile; etcunq; nihil est ini-
quiùs, quam amare pecuniam. Eccl.
10. Quinto: Non satiant hominem; nam Avarus non implebitur pecunia, & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis. Eccl. 5. Enim verò cum omnes simul & ab eodem pos-
sideri nequeant, semper aliqui supe-
rest desiderandum, hinc*

*Crescit amor nummi, quantum
ipsa pecunia crescit,
Quo plus sunt pota, plus sitiun-
tur aqua.*

6. Omnium penè malorum sunt incentiva; nam, ut inquit Seneca in lib. de Pauper. *Nemo dignus Deo est, nisi qui opes contemnit: Hoc enim efficiunt divitiae, inflant animos, superbiam & arrogantiam pariunt, invidicem contrahunt, & consue mentem alienant, ut famæ pecunia, nos etiam nocitura delectet. Unde optimo jure Ovidius, 1. Metamorph. haec cecinit.*

*Itum est in viscera terre.
Quasque recondiderat, stygiisque
admovebat umbris.
Effodiuntur opes, irritamenta ma-
lorum.*

5. Sunt
homini-
bus no-
cive.

Dices 1. Divitiae propter se ab avaris expertuntur, ergo in eis suam illi constituant beatitudinem. Insuper in eo est reponenda beatitudo, quod ab omnibus appetitur: sed divitiae ab omnibus appetuntur, juxta illud Hierem. 6. *A minore usque ad ma-
jorem omnes avaritia student. Deni-
que beatitudo est præstantissimum om-
nium honorum, cui omnia alia ce-
dunt; sed divitiis alia cedunt, juxta
illud Eccles. 9. Pecunia obediunt
omnia. Ergo in divitiis reponenda
est hominum beatitudo.*

Et non-nisi de-prava-tó ac-
ñordi-natio ap-peti-tu
de-side-ran-tur.
Nego conseq. & ad 1. & 2. dis-tinguo maj. Divitiae propter se ab illis appetuntur appetitu ordinato, Nego: appetitu inordinato, Concedo: divitiae siquidem rationem boni tantum utilis fortiuscur; ac proinde ex se ad alia bona consequenda debent ordinari. Hinc Propheta Iudeorum depravatos mores increpans, eos omnes divitias sectari pronunciat.

Ad 3. distingo minorem. Omnia venalia pecuniae obediunt, Concedo: alia, Nego: nisi forte apud amentes ac perversos, qui virtuti & sapientiae divitias præferunt; licet *Omnia aurum in comparatione virtutis & sapientiae arena sit exigua, & tanquam lutum astinetur argentum à sapientibus in conspectu earum, ut loquitur hominum sapientiss. Sa-
pient. 7.*

CONCLUSIO IV.

Solus Deus est objectiva beatitudo hominis. Hæc aperiè sequitur ex dictis hactenùs, tūm in præsenti, tūm in præcedenti quæst. & patet evi-denter. In eo siquidem sistenda est hominis beatitudo, quod natum aptum est, omnia illius naturalia explere desideria: sed talis est Deus. Probo. Illud solùm aptum est omnia hominis satiare desideria, quod omnem boni desiderabilis rationem in se complectitur: sed talis est solus Deus, qui nedùm totius boni fons est & origo: sed & omne bonum celebratur sacris in apicibus.

Cum enim Moyses, Exod. 33. Deum exorasset his verbis: *Ostende mihi gloriam tuam: Respondit Deus: Ego ostendam omne bonum tibi.*

Nec id mirum videri debet, si quidem cùm Deus sit supremum omnium entium, à quo cætera suas exceperunt naturas & præcellentias; necessum est, ut eas ipse dotes in se contineat, aut formaliter, aut virtua-liter, aut eminenter, quas cæteris entibus elargitur: nemo enim dat quod non habet, aut formaliter, aut virtualiter, ut in Physica fusius expressimus.

Insuper. Deus bonus est omnibus omnino modis, quibus aliquid boni nomen sibi posset vendicare. 1. namque bonus est bonitate, illa essentialis, quia ejus essentia infinites infinitè perfectis dotibus ac præcellentiis emi-cat, eique ita propria est hæc essen-tialis & imparticipata bonitas, ut nulli alteri tribuatur: juxta illud Christi Domini oraculum, *Nemo bonus, nisi solus Deus.* 2. Bonus est bonitate principiis: omnia si quidem

Solus
Deus est
hominis
objec-
tiva
beatitudo.

Eius opera bona sunt juxta, illud Genesis; Vedit Deus cuncta quia fecerat, & erant valde bona. 3. Bonus est bonitate communicationis: Et bonus omnis est qui inquit D. Jacobus 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum. 4. Bonus est bonitate exemplari: divina siquidem ejus voluntas nostrarum omnium operationum regula est perfectissima, juxta illud March. 5. Estote ergo & vos perfecti sicut Pater vester Castis perfectus est. Quis ergo in hoc totius boni fonte suam sitim non extingueret, & omnia sua desideria perfectè non satiarer.

Dices 1. Objectum beatificum satiare debet appetitum beati: sed Deus secundum se præcisè & seorsim à bonis creatis, nostros non faciat appetitus; tūn quia animæ beatæ non solum naturali, sed etiam elicto appetitu cupiunt suis iterum corporibus uniri, imò & ipsimet Angeli, et si in Deo delicientur, nihilo minus aliquid desiderant juxta illud I. Petri 1. in quæ desiderant Angelos prospicere. Ergo Deus esse nequit objectum beatificum.

Distinguo maj. Objectum beatificum satiare debet appetitum, ita ut præter hoc objectum nihil appeti possit, Nego: ita, ut nihil appeti possit cum anxietate, Concedo: Deus autem ita satiat animas hominum in hac vita, ut et si ultra ipsum cupiant, nullà tamen anxietate turbaruntur.

Et omnes homines desiderium ex plens. Quantum ad Angelos, Respon- det S. Greg. lib. 5. Moral. cap. 25. his verbis: Deum Angeli viscent, & videre desiderant; cupiunt intueri, & intuentur. Ne autem sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: & ne sit in satietate fas-

tidum, satiari desiderant, & desiderant sine labore; quia desiderium satietas comitur, & satiantur sine fastidio, quia satietas ex desiderio acceditur: juxta illud Eccl. 24. Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.

Ex his collige 1. Beatitudinem in genere, & quatenus objectivam & formalem simul complectitur, rectè à Boëtio 4. de consolatione describi, his verbis: Beatitudo est status omnium bonorum adiunctione perfectus. Hæc enim apprimè beatitudinis naturam aperit, quæ in eo sita est, ut quietet appetitum, ejusque desiderium expletat, ita ut nihil præter eam supersit amplius optandum: sed habitiā bonorum omnium possessione, nihil est amplius desiderandum; id enim quod desideraretur, haberet rationem boni. Ergo in hoc bonorum cumulo continetur, ac proinde non posset desiderari; desiderium enim est rei absentis. Hæc pariter competit omni prorsus beatitudini, sive naturali, sive supernaturali: i le enim verè dici potest hac in mortali vita beatus, qui Deum amore & contemplatione complexus, omni bono fruatur.

Collige 2. Beatitudinem objectivam non incongruè his verbis expri- mi. Beatitudo objectiva est bonum perfectum creature intellectuali, sa- tians & complens illius appetitum naturalem. 1. Dicitur bonum perfec- tum, tūn ut ab ea omnis ratio mali arceatur, cum ut omne desiderandum involvat, creature intellectuali; licet enim (inquit Doctor in 4. d. 49. q. 8. n. 8.) brutæ animantes aliquatenus beatæ dici possint, prout uniuntur suo optimo immediate, id est, sensuum objectis, delectationem eis procreantibus. Non tamen simpliciter

ter beari dicuntur ; quia, inquit, quod non conjungitur meliori se, beari nequit : sed bruis animantes, dum sensuum objectis per voluptatem uniuntur, non conjunguntur bono meliori, quam fuit ipsam bellum ; nam quæcumque potentia operativa est animati, ut animatum est : sed objecta sensuua, & voluptas ex eis percipienda, non sunt perfectiora animato, ut animatum est ; ac proinde cum bellum meliori se uniri nequeant, nequeunt pariter perfectè beari ; & consecutiæ beatitudo solas naturas ratione & intellectu prædictas potest afficere. Cæteræ descriptionis particulæ per se patent.

CONCLUSIO I.

Beatitudo formalis consistit in operatione anima rationali. Hæc duas habet partes, quarum :

Probatur 1. In eo statuenda est formalis hominum beatitudo, quod est in homine præstantissimum : sed tales sunt operationes, ergo illa in operatione consistit. Major constat : Cùm enim beatitudo sit bonum superium beati, in eo statuenda est, quod in beato optimum esse consipicitur. Prob. min. Id in homine perfectissimum est, quod est maximè actu : actus enim perfectior est potentia ; ac proinde quod est maximè actu, est perfectissimum : sed operatio est maximè actu ; quippè cùm à sua actualitate nomen actus sibi videntur. Ergo, &c.

Deinde ex Doctore in 4. d. 49. q. 2. n. 27. In eo consistit formalis beatitudo, quod conjungitur objectiva cuen beato : sed sola operatio id præstat, ergo, &c. Major patet : Quia beatitia esse, est summè sibi bene esse : nullus autem sibi bene esse potest, nisi habendo in se quod sibi bonum est ; nec potest habere, nisi ipsi conjungatur. Ergo, &c. Minor etiam constat. Quia nec sentientia, nec potentia conjungitur bono extrinseco, nisi per operationem. Ergo, &c.

Probatur 2. pars. Beatitudo est solius naturæ intellectualis : sed operationes animæ, prout vegetans sentientia, sunt solius naturæ intellectualis ; quippè cùm bruis etiam & plantis competant.

Insuper : Vegetantis & sentientis animæ operationes corporeæ sunt, ac proinde homines objecto beatifi-

*Re quis-
bus con-
stituen-
da sit
beati-
tudo
forma-
lis na-
turalis.*
*ERTUM estiam non esse statuendam in animæ subs-
tantia, facultatibus aut ha-
bitibus ; alioquin dormien-
tes, apentes, imò & miserrimi illi-
externis adscidi cruciatibus, dici pos-
sent beati ; quippè cuen in hoc omnis
miseria barathro eandem animæ subs-
tantiam, facultates, & nonnullos
habitus, quos viventes obtinuerant,
affervent. Non consistit pariter in
aliqua operatione sensitiva ; quia ut
jam diximus, nullum sensuum ob-
jectum summi boni rationem obtinet ;
ac proinde nulla sensitivæ animæ opé-
ratio, beatitudinis pomen & sortem
promeretur.*

Moralia

H

co summè spirituali conjungere nequeunt :

Denique, sicut objectiva beatitudo reponenda est in re omniū optima, ita & formalis in operatione omnium perfectissima est collucanda: sed operationes animæ intellectualis præstantiores sunt operationibus animæ vegetantis aut sentientis; operari enim sequitur esse : esse autem spirituale, cum sit incorruptibile, & omnium entium maximo, Deo nempe, magis uniforme, præstantius est esse corporeo ; ac proinde operations spirituales corporeis longè præstant, & consecratiæ in eis statuenda est formalis beatitudo.

CONCLUSIO II.

Beatitudo formalis hominum pro hoc statu, consistit in contemplatione naturali Dei, quatenus rerum humanarum Provisoris, ac in ejusdem amore super omnia.

Probatur: Beatitudo formalis est refergissima & integra summi boni possesso: sed summum hominis bonum non potest hic à Deo possideri, nisi per contemplationem & amorem, ergo, &c. *Major constat ex dictis*: *Minor etiam patet* 1. ex parte anime operantis. Duæ siquidem sunt in ea facultates operativæ, contemplativa scilicet & operativa, intellectus nempe & voluntas; ac proinde duplex est illius operatio, nimirum contemplatio & amor. 2.

Ex parte objecti beatifici. In Deo siquidem qui summum bonum est, duo sunt præsertim distinguenda, summa videlicet ejus veritas, & suprema ejusdem bonitas: omnes enim superadorandæ illius præcellentia, hoc dupli radio perfunduntur,

ut veræ sint simul & bonæ: sed supremæ veritatis contemplatio intellectum beatum efficit, & divinæ bonitatis amor omniò felicem reddit voluntatem: Ergo Beatitudo formalis in utraque prædicta operatione rectè statuitur.

Confirmatur. Beatitudo naturalis hominis statuenda est in eo, quod hominem contentum efficit: sed talis est Dei contemplatio & amor super omnia: Ergo, &c. *Major constat ex allatis conditionibus ad beatitudinem requisitis*.

Minor prob. Illud hominem contentum efficit (quantum hoc in mortali vita contentus esse potest) quod eum ad omnes prorsus eventus sive prosperos, sive adversos paratum ita exhibet, ut nullâ renitentè fortunâ, possit dejici, nec ridente nimium extolli: sed id homo assequitur per Dei contemplationem & amorem super omnia: 1. Contemplatione siquidem eum agnoscit supremum & sapientissimum rerum omnium Condитorem & Moderatorem; proindeque novit ipsum omnia in pondere, numero & mensurâ disponere; & consecratiæ omnia regere & ordinare ad finem optimum: Et sic facile divino sese subjicit regimini, nec ullis rerum eventibus ab interna mentis quiete dejicitur: imò ridebit omnia fortunæ incommoda, & bonorum omnium jastram, an iconumque mortem quieto animo accipiet: Ergo, &c.

Dices 1. Cognitio Dei, & ejusdem amor super omnia, naturaliter est impossibilis: Ergo in neutro statuenda est naturalis hominum beatitudo.

Nego antec. Hominis enim ex rebus naturalibus, divinas investigare possunt præcellentias, Deumque om-

Quæ-
nus
Deus
rerum
hu-
manarum
proviso-
rem, &
mundi
auto-
rem ac
modera-
torem
cognos-
cie &
diligit.

DE BEATITUDINE.

59

Quomo- nium entium præstantissimum agnoscere ; ac proinde toto amoris impetu possunt in illud bonum omnium maximum propendere ; & si ad hæc necessarium sit speciale aliquod dicitum auxilium , istud omnibus omnino hominibus liberaliter conceditur ab eo. *Qui aperit manum suam , & implet omne animal benedictione , Psal. 44.* Hinc omnes veteres Philosophi naturalem hominum beatitudinem in supremæ veritatis contemplatione & præstantissimæ bonitatis dilectione statuerunt. Sic præceteris rerum divinarum indagator oculatissimus Mercurius Trismegistus , cap. 19. sui Pœmander hæc habet ; *Deum quis cognoscit , bonis refertus omnibus , notiones divinas assequitur ; qua de causa , si qui huic cognitioni se dedicant , nec ipsi vulgo placent , nec vulgus illis ; insanire demum putantur , risumque reportant . Interdum etiam odio habentur , contumelii affectiuntur ; vitaque privantur . Veruntamen homo Deo devotus quam primum divinam pragmstaverit norionem , oblivioni reliqua omnia trahet : atque etiam que reliquis hominibus mala sunt , huic ut bona contingunt ; consulenti prudenter , & ad scientiam singula referenti , quodque mirandum est , mala semper in bona convertenti .*

Dices 2. Beatitudo hominis debet esse stabilis : sed tales non sunt Dei cognition & amor , ergo in eis non est statuenda naturalis hominum beatitudo.

Quali- *Nego min.* Illud enim hoc in proposito stabile dicitur , quod nullis fortunæ casibus ab homine ratione utenti potest eripi : sed Dei contemplatio , & ejusdem amor nullis propulsis incommodis invito possidente eripi possunt , ita ut de amore Dei naturali idem proferre penè licet ,

quod de supernaturali protulit Apostol. Rom. 8. *Certus sum , inquit , quia neque mors , neque vita , neque Angelus , neque Principatus , neque virtutes , neque instantia , neque fururia , neque fortitudo , neque altitudo , neque profundum , neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei .*

Urgebis , Illud stabile dici nequit , quod diu non perseverat : sed cognition & amor Dei naturalis diu persevere nequeunt : Ergo , &c.

Diff. min. Diu perseverare nequeunt per continuatem , *Conc.* tales severè enim operationes sèpius necessarij rans. est interrumpere , vel propter somnum , vel propter conversationem , vel propter alias operationes eliciendas : diu perseverare nequeunt per frequentem repetitionem , *Nego :* tales enim cognitionis & amoris actus identidein repetere licet ; nam , ut ait Arist. sicut una hirundo non facit ver , sic nec unus actus cognitionis & amoris Dei , hominem beatum efficit : sed illi actus frequenter sunt repetendi .

Vel aliter distinguo min. Cognition & amor Dei actualis diu durare nequeunt quoad existentiam , *Transat :* quoad effectum , *Nego :* interruptis enim talibus actibus , remanet semper interna animi quietes & lætitia , sive in prosperis , sive in adversis , ratione cuius semper beatus dici potest .

*Etiam dum au
tus non
cont
nuat.*

CONCLUSIO III.

Beatitudo formalis magis principalius in amore , quam in visione consistit. Hæc est Doct. in 4. sent. dist. 49. q. 4. & 5.

Probatur 1. Sicut beatitudo objectiva in bono præstantissimo posse

Hij

est, ita etiam beatitudo formalis in operatione nobilissima constituenda est: sed operatio voluntatis nobilior est operatione intellectus: *Tum*; quia, ut probavimus in *Physicis*, voluntas est potentia nobilior intellectu: *Tum*, quia cognitio ad amorem ordinatur: etenim *perversus est ordo* (*inquit D. Anselmus, l. 2. cur Deus homo. c. 1.*) *Amare ut intelligas, rec-sissimus verò intelligere, ut ames*: sed quod nobilius est, non ordinatur ad inferius; nec beatitudo, quæ ut docet Arist. *I. Ethic. c. 7.* est operatio ultima & optima ad aliam referri potest: Ergo, &c. *Tum*, quia illæ actus est nobilior, qui à præstantiori habitu procedit: sed amor Dei præcedit à charitate, quæ est habitus prætantissimus, dicente *Apostolo, I. Cor. 13. Major autem horum est charitas*: & D. *Augustino 15. de Trin. c. 19. In donis Dei nihil charitate magis est. Tum denique*, quia sicut pejus est odire Deum, quam eum nescire; ita melius est amare Deum, quam cognoscere, & nullus est beatorum, qui non eligeret potius à visione Dei, quam ab ejus amore defistere, si ab invicem amor & visio separari possent.

Probatur 2. In illo actu consistit principaliter beatitudo formalis, qui attingit per se ultimum finem sub ratione summi boni: sed solus amor attingit per se ultimum finem sub ratione summi boni, intellectus verò tendit in illud sub ratione summi veri: ergo, &c. Hinc D. *Anselmus, l. 2. cur Deus homo. c. 1. ait Rationalem naturam à Deo factam esse justam, ut summum bonum super omnia amaret, & sic illo fruendo beata esset: & D. Bernardus serm. 5. Summum bonum diligere summa beatitudine.*

Probatur 3. In illa operatione consistit principaliter beatitudo formalis, quæ nos intimius Deo conjungit: sed amor perfectius Deo conjungit, quam cognitio: voluntas enim immediatè unitur Deo ut in se est; intellectus vero unitur tantum Deo, ut in mente per speciem expressam, vel intellectionem representatur.

*Addo, quod unio, per quam Deo assimilamur, præstantior est èa, per quam nobis Deus assimilatur: sed per contemplationem Deus assimilatur animæ, per amorem autem anima Deo fit similis. Intellectus enim res contemplando, eas ad se veluti attrahit; & conceptum ex eis formando, eas sibi assimilat & proportionatas efficit; secus est de voluntate, quæ amoris actu in objectum erumpens, in illud veluti transfunditur. Hinc manavit vulgare illud: *Anima magis est ubi amat, quam ubi animat*: ut fusus explanabimus agendo de amoris effectibus & virtute.*

Objicies 1. ex Joan. 17. Hac est vita eterna, ut cognoscant te solum Deum verum: & cap. 14. Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis: ex Aug. l. 1. de Trin. cap. ult. Visio sola summum est bonum nostrum: & cap. 36. Solil. Visio Dei tota merces est; totum primum, &c.

*Respondeo Sanctum Cyrillum, l. 11. in Joan. c. 16. aliosque Patres contextus illos passim de fide divina interpretari. Quæ dicitur *vita eterna* non quidem formaliter, sed principiatively, quia est principium salutis: quæ pariter sufficere dicitur, per comparationem ad bona temporalia & alia Dei dona: quæ non sunt necessaria ad salutem. Vel si de gloria eterna velis intelligere, distinguam, hæc est *vita eterna*, &c. partialiter &*

mindis principaliter, *Concedo*: tota-
liter, aut magis principaliter, *Nego*:
ad dictum S. Aug. visionem solam es-
se summum bonum *distinguo*: per
exclusionem aliorum actuum verstan-
tium circa alia objecta, *Concedo*: per
exclusionem amoris beatifici, *Nego*.
Idem eam pluribi affirmat, Deum
diligere suminam esse beatitudinem:
hinc quoties sancti Patres beatitudi-
nem in Dei visione reponunt, non
debent intelligi de visione Dei nuda,
qua inchoatam tantum felicitatem
homini praebet; sed de visione, ut
amor eam consequitur, qui consum-
matam efficit beatitudinem.

Objicies 2. Beatitudo formalis est
consecutio, & possesso beatitudinis
objectivæ: sed beatitudo objectiva
non comparatur aut possidetur per
amorem: amor enim abstrahit à
bono præsenti vel absenti; & amantem
potius amato subjicit, quā amantem
efficiat amati possessorem: Ergo, &c.

Distinguo probationem minoris.
Amor in genere abstrahit à bono pos-
sesso vel non possesso, *Concedo*:
amor beatificus in specie, *Nego*.
Supponit enim bonum præsens, cui
intime adhæret: hinc amore beatifi-
co Deo fruimur: frui enim est amo-
re alicui rei inherere propter seipsum,
inquit Aug. l. 1. de Doctr. Christ.
c. 4. & sic amore beatifico Deum
possidemus; & quod præstantius est,
possidemur ab ipso.

Quares: An ille censendus sit
beatior, quis cum Dei cognitione &
amore, fruatur etiam bonis fortune,
corporis & animi.

Dua
sunt in
homine
diflin-
guende
portio-
nus in
terior
tempore

Resps. 1. Hominem posse confide-
rari secundūm duplēcēm sui portio-
nēm: inferiōrem scilicet & superiō-
rem. Portio inferior distribui potest
in vegetativam & sensitivam: Prima
constat omnibus illis facultatibus ad

animæ vegetantis operationes ob-
eundas necessariis; hujus autem partis & su-
perioris felicitas est ordinata earum felicitatum
virtus & operatio. Secunda distribui
potest in sensus & appetitum sensi-
tivum: priores sunt omnes illæ facul-
tates, quibus objecta sensibilia per-
cipimus: Posterior autem est illa cunc-
tis animantibus ingenita propensio ad
sensibiles voluptates percipiendas.
Sensuum felicitas statui potest in na-
turali eorum perfectā temperie & ex-
peditā virtute ad suas sensationes eli-
ciendas: Appetitus vero felicitas, ul-
tra hanc virtutem, exigit adhuc per-
fectam subordinationem parti supe-
riori, quā rationis imperio facile ob-
temperet & objiciatur.

Portio superior dividitur in con-
templativam & appetitivam: prioris
felicitas est supremæ veritatis perfecta
contemplatio: Posterioris vero est
omnium præstantissimæ bonitatis per
amorem possesso: his suppositis:

Resps. 2. Absolutè loquendo cum
esse beatorem, qui secundūm om-
nes portiones beatus est, quām qui
soliū portionis superioris beatitudi-
nem obtinet. *Tum*, quia ille beatior
est, cuius omnia satiantur desideria;
quām foret ille qui alicuius tantum
desiderii complementum & satia-
tem obtineret: sed talis esset præ-
dictus. *Tum* denique, quia portionis
inferioris defectus superiore turbat,
earumque à suis operationibus & quie-
te retardat ac dejicit: siquidem cons-
tat infirmitates, sensuum alteratio-
nes, inopiam, &c. homines à verita-
tis contemplatione, & supremæ bo-
nitatis amore divertere: anima enim
sublevanda miseris, & dolori miti-
gando incumbens, vix quidquam
aliud sapit.

Dixit absolutè: Si enim portio in-
terior suis absolute perfectionibus ad-

Et quo-
modo
quaell-
bet ea.
rum dō-
stribua,
tur.

Absolu-
tè &
genera-
liter
beatior
est, quā
secun-
dūm
utriusq;
portio-
nem
beatus
cenfe-
tur.

versus superiorem rebellaret, eique ad nutum non obtemperaret, satius optandum esset inferiorem aliquibus carere, ut superior prævaleret, inferiorique perfectè dominaretur: Idem enim, servata proportione, de beatitudine naturali proferre licet,

quod de supernaturali protulit adorandus Salvator, March. 18. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te; bonum tibi est cum uno oculo ad vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Principiis elicitiis actionum humanarum.

PRINCIPIA elicitiya humanarum actionum, sunt in dupli differentia. Alia namque sunt *acquisita*, putat habitus, de quibus in 3. disp. sermonem faciemus: Alia *ingenita*, nimirum omnes illæ facultates, à quibus operationes nostræ eliciuntur: Animæ autem facultates vel sunt *vegetativa*, & nobis cum stirpibus communes; vel *sensitive*, quibus belluis animantibus non sumus absimiles: vel *rationales*, quæ nos Angelis & Deo similes exhibent. Vegetativæ operationes, cùm nec intellectus regimini, nec voluntatis imperio subjaceant, sed solius naturæ ductu regantur; non immerito ab actionum humanarum principiis arcentur & exulant. Unde hic solum superest examinandum, qualiter sensitivæ & rationalis animæ facultates ad humanas actiones eliciendas concurrent; quod evidenter resolvantur,

Duplex in homine, ut supra diximus, portio est distinguenda: Superior scilicet, quam Apost. 7. ad Rom. *Mentis legem* nominat; & inferior, quam ibidem *Membrorum & peccati legem* vocat. *Utrique*,

portioni duplex inest facultas, *cognoscitiva* nimirum, quæ in superiori dicitur intellectus seu mens; in inferiori verò *Phantasiam*: & *appetitiva*, quæ in superiori voluntas, in inferiori autem appetitus sensitivus nominatur.

Cognoscitiva & appetitiva.

Quoniam autem superior inferiorem dignitate superat, & voluntas intellectu cùm sit præstantior (ut in Physica probavimus) idcirco omnes illæ facultates ad voluntatem tanquam ad principium ordinantur, vel ut ei obsequantur, vel ut eam moveant, & ad agendum excitent. Hinc ut appareat exacta horum principiorum discussio, præsentem disputationem tres in Sectiones distribuemus, quarum *prima* erit de principiis voluntatem moventibus, tam internis, ut sunt intellectus & appetitus sensitivus, quam externis; ut sunt Deus, Angeli, Astra, &c. *Seconda* erit de voluntate, ejusque libertate & dominio. *Tertia* de actionibus humanis elicitiis à voluntate & intellectu.

Distributionis
huius
disputationis

SECTIO PRIMA.

De Intellectu.

Intel-
lectus
omnium
mora-
lium
princi-
piorum
primas
babet.

NT ER omnia tam moven-
tia, quām elicitiva huma-
narum actionum principia,
intellectus primas obtinet: non qui-
dem ratione dignitatis, quippē cūm
voluntatem eo p̄stantiorem esse in
Physica demonstraverimus sed ratio-
ne operationis. Voluntas enim solitō
potentia cæca nominatur; non quid
ipsa quidem sibi debito lumine careat
& orbetur, sed quia pondere sui
amoris tendit in bonum quatenūs à
potentia cognoscitiva (intellectu
nempē) ipsi proponitur diligendum
& prosequendum. Hinc nata sunt
trita illa apud Philosophos axiomata:
*Voluntas est facultas cæca: Non
feratur in incognitum: Nihil volun-
tum nisi præcognitum: Ignoti nulla
cupido, &c.* Ut itaque voluntas
aliquid in objectum feratur & pro-
pendat, prius illustrari ac perfundi
debet intellectus lumine, quō quid
prosequendum aut fugiendum, pro-
ficiuum aut nocivum sit, apprehen-
dat. Meritò igitur prius de Intellec-
tu, quām de cæteris humanarum
actionum principiis differendum fuit
sequentibus in quæstionibus.

QUÆSTIO PRIMA.

*An & quomodo Intellectus dic-
tur principium actionum
humanarum.*

NT AND. 1. Intellectum
non posse dici principium
actionum humanarum, nisi
vel quatenūs eas elicit,
vel quatenūs ad eas eliciendas, alias

facultates moverit, dirigit & illustrat.
*Id autem efficit, vel per judicium
specularium, quō rem apprehendens
judicat eam esse vel odio vel amore
dignam, honestati consonam, aut
dissonam; non tamen dicitat volun-
tati eam esse fugiendam aut prose-
quendam. Cui judicio correspondet
amor in voluntate, qui dicitur amor
simplicis complacentiarum, vel odium
simplicis displicantiarum, quō voluntas
rem amat aut odit; ipsam tamen
fugere aut prosequi non decernit.*
*Vel hanc directionem efficit per ju-
dicium practicum, quō determinat
voluntatem ad prosequendum aut
fugiendum aliquid, quod judicat sibi
conveniens aut contrarium,*

*Judicium autem illud practicum
duplex est, universale scilicet & par-
ticulare. Prior est, quō intellectus
judicat de honestate, utilitate, aut
delectione rei prosequendæ, aut de
turpitudine, incommodo & dolore
rei fugiendæ. Posterior est, quō intel-
lectus circumstantias rei faciendæ,
aut fugiendæ examinat, nimirum,
eam hīc & nunc, tali vel tali
modo esse prosequendam aut fugien-
dam.*

*Particulare iterum est duplex,
unum *absolutum*, quō intellectus
absolutè judicat aliquid esse facien-
dum aut abjiciendum, putà Deus
est colendus, furtum est detestan-
dum: alterum *conditionatum*, quō
intellectus judicat rem sub con-
ditione esse amplectendam, v. g.
potio medicinalis, quamvis amara,
sumenda est, si infirmus curari de-
sideret; studio, quamvis laborioso
& difficiili, est incumbendum,
si litteratus & doctus fieri cupias.*

*Notandum 2. Potentiam moveri ad
agendum, nihil aliud esse, quām de
non agente, ad actionem promen-*

Duplex
est intel-
lectus
iudi-
cium
specu-
lativum
nempē
& Practi-
cum.

Judi-
cium
practi-
cum est
vel unir-
versales,
vel
parti-
culare.

Parti-
culare
est vel
absolu-
tum,
vel con-
ditiona-
rum.

Poten-
tia mo-
tiva mo-
tivus
ad agen-

dum physice, vel moraliter. dam determinari & excitari. Id autem fieri potest dupliciter : *physicè*, scilicet influendo aut in potentiam, aut in ejus actionem ; & *moraliter*, propoundingo tantum ipsi objectum : ita ut proposito objecto statim potentia sese determinet ad agendum, licet facultas movens nihil influat, nec in potentiam quam moveare dicitur, nec in ejus actionem. Hæc iterum motio fieri potest duobus modis : 1. quoad exercitium, ita ut hunc actum producat quem poterat non producere : 2. quoad specificationem actus ; ita ut unum actum hujus speciei, potius quam alterius eliciat.

Notand. 3. Actiones humanæ, alias esse elicitas, alias imperatas. *Elicitæ* dicuntur quæ à voluntate producent: cùm enim actio non sit humana, nisi quatenus est libera; libertas autem cùm in voluntate sedem habeat, idcirco ejus actiones propriæ, ac præcipue humanæ dicuntur : Cæteræ vero tam intellectus, quam sensuum actiones, dicuntur humanæ tantum per participationem ; seu quatenus ea imperante aut consentiente à suis facultatibus, eliciuntur ; quæque ideo imperatae dicuntur, ut sunt ambulatio, studium, &c.

CONCLUSIO I.

I *Intellectus est principium actionum humanarum.*

Intellectus est principium actionum humanarum. Probatur. Illud censetur actionum humanarum principium, quod est ratio, cur illæ actiones humanæ dicantur : sed intellectus est ratio, cur actiones dicantur humanæ : in tantum enim humanæ sunt, in quantum voluntariae, & propter determinatum finem elicite : at tales esse nequeunt, nisi voluntas prius ab intellectu illustratur.

tretur: non enim fertur in incognitum.

Deinde intellectus est, qui eas actiones dirigit, ac proinde qui humanas efficit: non enim aliter hominis actiones à belluarum actionibus discrepant, quam quia hæc solis appetitus & instinctus motibus ad objecta rapiuntur ; hæc verò non nisi præviâ intellectus illustratione, & liberâ voluntatis determinatione prodeunt.

Denique actiones intellectus vel præcedunt, vel subsequuntur voluntatis imperium : Si præcedant, humanæ sunt secundum directionem ; quippe cùm ordinentur ad regendam voluntatem : Si subsequantur, dici possunt humanæ secundum imperium, quatenus juxta voluntatis præceptum, & rationis dictamen elicuntur ; ac proinde intellectus est actionum humanarum principium : quod clarius declarabit

CONCLUSIO II.

I *Intellectus movet voluntatem, tamen quoad speciem, tamen quoad exercitium; non physicè, sed moraliter.* Hæc quatuor partes involvit, quarum :

Probatur 1. Illa facultas aliam ad operandum movet & allicit ad agendum, quæ ei objectum proponit vel prosequendum vel fugiendum, & sine cuius propositione illa non ageret : sed intellectus id præstat voluntati, ut compertum est : hæc enim non tendit in incognitum ; ac proinde objecta ab intellectu ei debent, vel ut amplexenda, vel ut detestanda exhiberi. *Deinde* actio humana proprie fieri debet ex deliberatione : sed nullapotest esse deliberatio, nisi præcedat cognitio rei facienda aut fugienda, nec talis cognitio aliunde provenire potest.

*Movet
entim
luntatē
ad agē-
dum.*

poteſt, quām ab intellectu, Ergo, &c.

Dices 1. Intellectus mouetur à voluntate, ut inſtrā determinabimus: Ergo eam non mouet ad agendum, alias idem eſſet movens & motum respectu ejusdem: nam intellectus non ageter, niſi motus à voluntate; nec voluntas, niſi ab intellectu, ad agendum exigitur.

Nego conſeq. & ejus ſequelam diſtinguo. Idem eſſet movens & motum respectu ejusdem actus, *Nego*: reſpectu diverſorum, *Concedo*. Dum enim intellectus Deum voluntati proponit, eam mouet, ut circa illum ſeruat: cum voluntas intellectui imperat, ut de oīis ſuprema bonitate, infinitisque præcellentia cogitet & quibus perſpectis, & attentè conſideratis, intellectus eas perfecciones voluntati proponit, ut bonum ſumme amandum. Iterum voluntas intellectui imperat, ut inquirat media, qui-

*Quomo-
do intel-
lectus
vo-
luntas
ſeſe mu-
tuò mo-
veare
ad ope-
ran-
dum.*

bus hoc infinitum bonum poſſit com- parari, quod ubi præſtitit intellectus; ea media voluntati exhibet, eamque ut quædam ex eis eligat, ſuadet & mouet, ſicque diverſimodè intellectus voluntatem, & voluntas intellectum mouet.

Dices 2. Voluntas ex dictis cæſt est: Ergo percipere nequit res ab intellectu propositas, ac preinde non poſteſt ab eo moueri. *Conſeq.* paret à paritate rationis; homo namque ocu- lis & lumine orbatus, moueri non poſteſt ad præſentiam objecți vifibilis, quod non percipit.

Disting. *conſeq.* Percipere nequit per intellectuonem & operationem cognoscitivam ſibi propriam, *Conſit caca;* do: percipere nequit per identificatio- nem cum potentia cognofcente, & re poſſit objecți Per ſubordinationem que eſt in eis po- tentiam appetitivam & cognosciti- vam. *Nego*: Nam enim ſunt à divita

Moralis.

manu omnium formatrice conditæ leges, ut potentia subordinata agenti sub ratione ſubordinationis, potentia superior & subordinans ad agendum etiam moveretur.

Dices 3. Positâ quācumque motione intellectus, voluntas poterit suas actiones non elicere: ergo intellectus voluntatem non moveat ad agendum.

Pater conſeq. Quod enim aliquid mouet, illud determinat: sed voluntas non determinatur, quippe cum ſemper remaneat indiferens. Ergo, &c.

Disting. *conſeq.* Non mouet physice influendo realiter, ut eam ad agendum neceſſitando, *Concedo*: non mouet mortaliter, eam excitando ad obiecti fugacis aut proſecutionem, proponendo illam convenientiam, aut diſconvenientiam, *Nego*.

Probatur 2. pars. Moueri quoad specificationem, eſt moueri ad exercendum actuū diverſæ ſpecie ab alio: sed intellectus mouet voluntatem ad diverſos actus ſpecie diſtinctos, pñt à fortitudinis aut iuſtitiaz, amoris circa bonum, & oīi circa malum. Ergo, &c.

Probatur 3. pars: Illud determinat voluntatem quoad exercitum actus, quod eam ab omni opere ſuſpēſam ad agendum hic & nunc mouet & induc: ſed intellectus proponendo obiectum voluntati inducit eam ad illud proſequendum, aut averſandum, eamque mouet ad agendum, vel non agendum, non quidem motione proximâ & immediatâ ex qua ſequatur actio; ſic enim ſola voluntas ſemetiplam determinat, ſed motione remota, quā exiſtare voluntas ſemper remaneat li- bera.

Probatur 4. pars. Intellectus mouet modò, ut cauila efficiens & physica actionem voluntatis: Ergo non po- del ipsam mouere, realiter in illam, *Nem* *physice,* *sed tan-*tem mo-*raliter.***

aut in ejus operationes influendo.
Paret anteced. Tum, quia voluntas est causa efficiens suarum actionum; maximè dum suis investitur habitibus: Ergo non est admittenda alia causa. Tum, quia posita causa partis physicè operantis influxu, ponitur effectus: sed posita intellectus motione, non ponitur necessariò voluntatis operatio; quia positus quibuscumque ad agendum requisitis, voluntas adhuc remanet indifferens ad agendum vel non agendum. Ergo concludendum est intellectum voluntatem solidam novare moraliter, quatenus eam illustrat, edocet & instruit, ei proponendo objectum prosequendum aut fugiendum sub ratione convenientis, vel disconvenientis.

CONCLUSIO III.

Voluntas moveri potest per quodlibet judicium, sive speculatorium, sive practicum, universale & particolare.

Probatur 1. Si aliquod judicium ad hanc motionem non esset sufficiens, maximè speculatorium: sed hoc ad eam sufficit, ergo nullum deficit.

Major poterit. Per judicium enim

speculatorium, minus voluntas moveatur, quam per quodlibet aliud; quippe cum hoc judicio minus expressè speculatorium, intellectus voluntati iudicet quid agendum & prosequendum sit, aut fugiendum, & deserendum.

Minor (in qua tota jacet difficultas.) sic probatur, 2. Facilius voluntas movebitur ad aliquem actum per solum judicium speculatorium; quam moveatur per judicium oppositum, quod eam à tali actu elicendo avertit: sed voluntas moveari potest ad

aliquem actum, etiam præmissò judicio oppositò: Ergo voluntas moveri potest per judicium speculatorium. *Major constat:* Quia per judicium speculatorium, et si voluntas expressè non moveatur ad actum, non tamen ab eodem elicendo avertitur, & dissuaderetur; per judicium autem oppositum ab eodem actu ponendo divertitur.

Minor probatur. Nostrà ipsam ex experienciâ, quâ propositis duobus objectis bonis, quorum unum honestum est, sed pars inferiori nostrâ atridens; aliud turpe, sed eidem parti conveniens, constat voluntatem sapientis eligere turpe, honestò reliquæ, juxta illud,

Video meliora proboque;

Deseriora sequor.

Hinc homines suam adversus conscientiam petcare solido dicuntur, dum aliud suaderetur rectum rationis dicament, aliud libera voluntas eligit & amplectitur.

Probatur 2. Appetitus sensitivus sufficienter moveatur per soliusphantaz apprehensionem; phantasia namque solùm est apprehensiva, nequamjudicativa. Ergo à simili sufficiet apprehensio alicujus boni auctnali, ad hoc ut intellectus voluntatem moveat.

Probatur 3. Voluntas non est minus completa ad operandum, neque minus propendet in objectum proprium rectè propositum, quam aliae facultates atque potentiaz: sed illæ feruntur in sua objecta, ubi sunt sufficienter praesentia; sic oculus objecta sua percipit, statim atque luce perfusa sunt, absque eo quod indiget ulteriori motione, quam applicetur objectis suis: ergo sufficiet pariter voluntati, ut ipsi proponatur ab intellectu objectum sub ratione

boni vel mali : ut ipsa determinetur ad illud amandum , vel odio habendum absque ulteriori judicio , quo dicetur illud hic & nunc prosequendum aut fugiendum.

Dices 1. Voluntas non potest ferri in aliquod objectum , nisi sub ratione convenientis ; nec ab eo averti , nisi sub ratione disconvenientis : sed voluntas non potest tendere in objectum aliquod sub ratione convenientis aut disconvenientis , nisi intellectus dicteret ipsi per judicium practicum illud debere averari ratione disconvenientia , vel prosequi ratione bonitatis . Ergo moveri non potest nisi per judicium practicum .

Disting. min. Voluntas taliter moveti nequit secundum rectam rationem , & juxta prudentias regulas , cujas est dirigere actiones humanas , *Concedo* : non potest moveare simpliciter sine tali judicio pratico , *Nego* . Cum enim voluntas intellectui realiter identificetur , toties illa moveri poterit ad agendum , quoties intellectus aliquod objectum amabile aut odibile percipiet .

Dices 2. Ferti in objectum convenientis vel disconvenientis , est agere modò rationali : sed agere modò rationali , est agere ex judicio pratico : Ergo ad id non sufficit judicium speculativum .

Distinguo min. Est agere judicio formaliter pratico , *Nego* : virtualiter pratico , *Concedo* . Evidens namque & clara objecti apprehensio , ut convenientis vel disconvenientis est judicium virtualiter practicum ; quia zquè evidenter objectum voluntati exhibet , ac exhiberet judicium ipsum , quippe cum ab ea objecti apprehensione judicium omnem suam evidentiam & claritatem mutuetur & accipiat .

Dices 3. Ex Arist. 3. de anima : intellectus speculativus non movet voluntatem : Ergo ille ad illam motionem non sufficit . *Disting.* anteced . Non movet zquè , directè & efficaciter ad judicium practicum , *Concedo* : non movet saltem indirectè , hoc est , non quatenus tantum speculatur : sed prout speculatur aliquod objectum convenientis , aut disconveniens , *Nego* .

Ex iis sufficienter constat voluntatem per quodlibet intellectus judicium posse moveri . Enim verò facilius & efficacius movebitur circa aliquod objectum positio fortiori & efficaciore motivò , quam moveatur per minus efficax : sed judicium speculativum est motivum minus efficax , ergo si per hoc voluntas moveatur (ut probatum est) facilius per alia judicia movebitur .

Ex quibus inferendum est , voluntatem efficacius moveri per quodlibet judicium practicum , quam per speculativum : efficacius pariter per practicum singulare , quam per communem , quia per hoc objectum nedium evidentiū apparet (particularia nempe facilius percipiuntur , quam generalia : quod evian plura sunt cognoscenda , minori cum evidens cognoscuntur ;) sed & magis determinatur , ac proinde magis determinatè voluntatem movere & afficit . Hinc non tam efficaciter movere ad virtutes societas , aut virtus desistenda , dum virtutis honestas , dignitas , & præcellentia virtutique turpitudine in universum exprimitur , quam moveremur ; si tantum in particulari vitium aut virtus depingetur , & illud fugiendum , aut ista prosequenda exhiberetur .

Efficacius tam
enī &
rectius
per ju-
dicium
practi-
cum .

Quād
per spe-
culati-
vum .

QUESTIONE **SECUNDA.**

An, & quomodo Appetitus sensitivus voluntatem moveat.

Homo medius inter Angelos & brutes. **Indedus plex in eo appetitus.** **O M D,** cum medium jaceat brutas inter animales & Angelos, duplice pariter parte constat, seu portione; superiori videlicet, omnimode spirituali & inferiori, rebus tantum corporis & animalibus percipiendis & apprehendendis dedita. Idcirco ejus voluntas duplex ad objectum trahitur, spirituale videlicet & corporeum ad primum per solius intellectus illustrationem; ad secundum vero per appetitus sensitivum, & phantasiam extimationem movetur. Quodlibet autem hic appetitus voluntatem inoperatur, nunc est determinandum sed prius.

voluntas bifurcam ab appetitu sensivo mo-veatur. **Norandum est voluntatem condiposse moveri duabus modis ab appetitu sensitivo: 1. quidam indirecte & mediatae, quatenus phantasia exhibet intellectuiphantasmata rerum sensibilium; intellectus autem eorum speciem & imaginem eudit, quam voluntati representat, ad cuius imaginis presentiam voluntas circa talia objecta fertur motu prosecutionis aut fugae. 2. Directe & immediate, aut voluntas adphantasmatum presentiam moveatur circa talia objecta independenter a qualibet intellectus illustratione & operatione.**

CONCLUSIO I.

Pphantasia & appetitus sensitivus movere possunt voluntatem ad fu-

gam vel prosecutionem suorum objectorum. Hoc est communis, &c.

Probatur ipsam experientia, quia diebus singulis constat appetitum sensitivum, portionemque inferiorem medium-adversus superiorem reluctari: sed & voluntatem motibus irae, intemperantie & libidinis ita allici, ut miserè succumbat: qua de causa D. Jacobus, cap. i. ait *Unusquisque tentatur à concupiscentia abstractus & illestitus.* Et D. Paulus eamdem in se Superioris & inferioris portionis discordiam expertus, dicebat, Rom. 7. *Servio legi Dei secundum interiorum habuimus; video autem altam legem in membris meis, repugnans legi mentis mea, & captivans me in lege peccati, qua est in membris meis.*

CONCLUSIO II.

Appetitus sensitivus moveat voluntatem, sive directe, sive indirecte.

Prob. 1. pars. Huius potentia moveat aliam directe, quia immediata ad aliquem actum eam inducit: sed appetitus sensitivus immediata voluntate ad actum inducit, ergo appetitus sensitivus immediata moveat voluntatem.

Prob. 2. pars. Nulla potentia potest mediata inter appetitum sensitivum & voluntatem prater intellectum: sed appetitus sensitivus inducit frequenter voluntatem ad aliquem actum sine interveneri intellectus: Ergo appetitus sensitivus immediata voluntatem ad aliquem actum inducit. **Major probatur.**

Minor probatur. 1. Quia voluntas plures elicit actus secundum inclinationem appetitus sensitivi, nulla me-

*Volum-
tas mo-
veatur
ab appe-
titu sen-
sivo &
phanta-
gia.*

*Non so-
lum in-
directe,
sed etiā
directe.*

dia intellectus illustratione, ut constat de primis motibus iræ. 2. Sæpe voluntas cupit & inclinatur ad aliquid ab appetitu sensitivo propositum, reluctante etiam rectæ rationis dictamine, sed ad id non movetur per intellectum, quippe cum ille huic appetitioni obstet, & ab his objectis voluntatem deterret. Ergo moveri debet per appetitum sensitivum. 3. Voluntas averti potest à dictamine intellectus, & ei imperare, ut aliud efformet judicium de objecto proposito, illudque, etiam si malum, & rectæ rationi adversarium proposuerit, ostendat ut bonum & appetibile, ed quod istud sit sensibus conveniens: ergo ut sic non ab intellectu, sed ab appetitu movetur. 4. Quia sequeretur nunquam moveri posse voluntatem à passione appetitus sensitivi, sine judicio erroris in intellectu à sensu & passione oriundo, quod tamen aperte falsum est: sèpius enim voluntas à passione tangitur & movetur repugnante rectæ rationis judicio. Sequeretur insuper habitum continentia potius fore in intellectu, ut impediret judicium illud erroneum, quam in voluntate, ut delectationem cohiberet; continentia enim ad hoc constituitur, ut regulet ac modererent affectus ex passione oriundos.

Dices. Potentiae inferiores diversi ordinis non possunt per se & directe movere superiores: sed appetitus sensitivus est diversi ordinis & inferioris à voluntate; quia est de genere materialium, voluntas vero de genere immaterialium; ergo non potest appetitus sensitivus per se & directe mouere voluntatem.

Nego majorē. Quia etiam potentia imaginativa est diversi & inferioris ordinis ab intellectiva & in genere materialium, intellectus vero in ge-

nere immaterialium; & tamen determinat intellectum agentem ad producendum species intelligibiles: quidni ergo appetitus sensitivus poterit immediate mouere voluntatem.

Repones. Non esse paritatem, ed ^{Nec ob-} quod supremum sensitivum, qualis ^{stet} potentia imaginativa, debet mouere ipsum intellectivum, qualis ^{quod il-} est intellectus agens, quia non datur ^{cultates} finis cor- ^{poris;} uilla potentia media: sed, inquiunt, inter appetitum sensitivum & volun- ^{volun-} tam, datur potentia media, nempè ^{tem spi-} intellectus; unde inferunt ab intellectu tantum immediatè voluntatem ^{ritualis,} mouere.

Contra. Quemadmodum non est ^{Si enim} potentia media, quæ sit cognoscitiva ^{intellec-} inter potentiam imaginativam & in- ^{tus im-} tellectivam, non est etiam media appetitiva inter appetitum sensitivum & ^{mediate} voluntatem: Ergo sicut cognoscitiva ^{moveri &} materialis, uimirum phantasia, im- ^{phant-} mediatè movet cognoscitivam spiri- ^{sia,} quidni ^{quidni} appetitiva materialis spiritualem appetitivam immediatè mouere possit. ^{& ro-} luntas,

Dices 2. Appetitus sensitivus voluntatem nequit pertrahere suum in objectum, nisi prius illud fuerit debitè voluntati propositum, hæc enim non fertur in incognitum. Sed nullum objectum sufficienter voluntati propo- nitur, nisi per intellectum, cuius est est quilibet objecta representare, & præterim res materiales speciebus spiritualibus induere, ut possint mouere voluntatem, quæ facultas est spiritualis: nequit igitur appetitus sensitivus voluntatem mouere, nisi mediante intellectu, qui objecta ea- dem exhibeat voluntati, quæ phan- ^{tasia ipsius appetiti sensitivo re-} presentavit. Et enim si appetitus sen- ^{presentavit.} tivus tendere non possit in objec- ^{tu, nisi à phantasia fuerit ab eo exhibi-}

bitum, quia facultas appetitiva materialis facultati cognoscitivæ ejusdem ordinis subjacet: cùdem ratione voluntatis affectus ab intellectus cognitione dependebit: et si phantasmatum utpote materialia, non possint ad cognitionem spiritualem efficienter & movendo concurrere, sed terminativè tantum, quatenus intellectus agens ad eorum præsentiam, cudit species immateriales quæ ad cognitionem immodicè concurrant: multò minùs voluntas moveri poterit ab objectis appetitū sensitivi cùm solis phantasiaz speciebus exprimentur & repræsenterentur. Requiritur ergo intellectus illustratio, ut voluntas sequatur motum appetitus sensitivi.

Respondeo appetitum sensitivum non movere voluntatem immodicè per objectum, erga quod afficitur; sed per affectum, quod in illud feratur: voluntas enim non cognoscit objectum appetitus sensitivi, nisi per intellectum, sed per seipsum sentit & sequitur illius affectum: quod enim tantà vi à voluptate trahatur, & cùm tanto impetu atque pondere in objecta sensibilia feratur, hoc non provénit solum ab intellectus judicio, quod sèpè tali propensioni reluctatur, proponitque sub specie mali, quod phantasia boni specie circumvestit: sed à connexione facultatum illarum cum anima rationali, quæ cùm sit materiæ immersa, & agat vires animæ vegetantis & sentientis, fortius moveretur circa objecta sensibilia; atque semel inclinata per affectum appetitus sensitivi, voluntatem sèpè contra ipsuam rectæ rationis dictam trahit & moveret in objecta sensibilia.

2. *Pars est etiam evidens.* Sèpè namque experimur ex attentioni intellectus circa res corporeas conside-

ratione, voluntatem fortius moveri ad eas vel sectandas, vel respuendas: sed hæc motio est immodicè ab intellectu, modicè verò ab appetitu sensitivo & phantasia: Ergo, &c.

QUESTIONES

QUESTIO TERTIA.

An, quomodo, & à quibus extrinsecis voluntas moveatur.

 UINQUE præsentim sunt extrinseca, à quibus nostra voluntas dici potest moveri ad agendum; nimirum, *Deus*, *Angeli*, *Astra* objectum & finis. De objecto & finali superque hactenus egimus; idcirco hic solum supereft examinandum, an, quomodo Deus, Angeli, & Astra nostram voluntatem ad agendum excitent ac moveant: quæ ut percipiuntur,

Notand. 1. Deum considerari posse, vel ut Auctor gratiæ & gloriæ, qualiter à Theologis attenditur & inspicitur: Vel ut est omnium entium præstantissimum ac primum, quæ ratione de eo differunt Metaphysici: Vel ut est omnium primus motor & auctor, sive Physici est de ipso discurrete: Vel denique quatenus est exterum principium actionum humanarum, & ita impræsentiarum de ipso agendum est.

Notand. 2. Deum dici posse causam actionum humanarum duobus modis. 1. In genere cause finalis, quatenus scilicet est earumdem actionum finis ultimus, nostram voluntatem aliciens ad sui consecutionem per amorem & fruitionem. 2. In genere cause efficientis, idque vel concurrendo physicè ad omnes voluntatis,

Quinque sunt
à quibus
voluntas mo-
veatur
extrin-
sec.

Deus
est cas-
sa effi-
cientis
quatenus
modis.

Dicitur
potest
causa
actionis
num tur-
manarum
duobus
modis;
vel ut
earum

*finis,
vel ut
effi-
ciens.*
ficut & ad cæterorum agentium, ac-
tiones, ut in Physica diximus agendo
de prima causa efficiente: vel concur-
rindo tantum moraliter eam volun-
tatem, ad operandum suaviter alli-
ciendo, suasionibus, inspirationibus,
& de eo solum moraliter concursu hic
est agendum,

tem à nullo alio, quām à Deo concedi
potest. Est Deus nostram voluntatem
mediante hōc auxilio movet, excitat,
& juvat ad operandum.

Dices ex Doctore, in 2. d. 23.
Voluntas est causa totalis sui actus,
ergo Deus cum ea ad talem actum
eliciendum efficienter nou concur-
rit.

Distinguo antecedens. Est causa to-
talitatis totalitate effectus, Concedo: to-
talitate causa, Nego. Aliter est cau-
sa totalis respectu intellectus, objecti
& phantasmati, quæ cum sint causæ
naturales & necessariæ, concurrent
nequeunt efficienter cum voluntate,
qua libera est; ac proinde quæ sem-
per remanet indifferens ad agendum
vel non agendum; sicque alicujus
causæ efficientis necessariò determina-
tate consortium non admittit, Concedo:
est causa totalis respectus Dei, ita ut
omnem ejus efficientem concursum
excludat, Nego: certò namque cer-
tius est, Deum effectivè concurrere
cum nostra voluntate, tūm in actibus
supernaturalibus, tūm in naturalibus,
ut diximus in 1. parte nostræ Physicæ.

Hic tamen advertendum est hanc
motionem nullam libertati injuriam
inferrere; hoc nempè à Deo insulsum
auxilium voluntas pro libito acceptare
potuerit aut respuere, ut decrebat
Coacil. Trident. Sess. 6. Can. 4. his
verbis: *Si quis dixerit liberum ho-
minis arbitrium à Deo motum & ex-
citatum, nihil cooperari assentiendo
Deo excitanti atque vocanti quoad
obtinendam justificationis gratiam se
disponat atque preparet, neque posse
dissentire si velit; sed veluti inanime
quoddam nihil omnino agere mereque
passive se habere, anathema sit.*

Un-
de semper remanet libera quibus-
men
cumque extrinsecis positis ad agen-
dum, alias nec mereri, nec demeteri libera.

CONCLUSIO L

*Effe-
cti-
vi mo-
to-
lunta-
tem ad
actus
super-
natura-
les.*
Deus effectivè movet nostram vo-
luntatem, ad actus supernatura-
les & meritorios eliciendos. Conclu-
sio est de fide determinata, tūm in
Conclio Tridentino, tūm in aliis,
in quibus determinatum est gratiam
à Deo nobis infundi sine nobis, quā
capaces fiamus ad actus meritorios
eliciendos, ad quos naturæ viribus
eramus impares. Id pariter constat
pluribus sacra Scripturæ textibus, sic
. Joan. 6. *Nemo potest venire ad me,
nisi Pater, qui misit me, traxerit
eum.* Sic Joan. 15. *Sine me nihil po-
testis facere.* Sic Philipp. 2. *Deus qui
operatur in vobis velle & perficeret:*
quod maximè intelligitur de opera-
tionibus meritorius & supernaturali-
bus.

Probatur ratione. Ille movet ef-
fectivè qui movet per auxilium &
influxum in potentia receptum, & eam
moraliter alliciens, ac cum ea physi-
cè concurrens ad actus eliciendos:
Sed Deus ita movet nostram volunta-
tem ad actus supernaturales, Ergo,
&c. **Probatur minor.** Debet esse pro-
portio inter potentiam & actus eli-
ciendos: sed nulla esse potest propor-
tio inter vires naturales voluntatis, &
actus supernaturales: Ergo, ut volun-
tas capax fiat eliciendi tales actus,
necessarium est ut aliquo juvetur &
roboretur supernaturali auxilio; hoc au-

posset: actio enim ut sit meritoria, debet esse libera. Unde quando Deus nos per gratias premovet aut excitat, haec excitatio & premotio tantum moralis est, non autem physica, quia voluntas adhuc potest agere, vel non agere: sed de his Theologorum est, non autem Philosophorum sicut agere.

dubiè voluntas excitabitur & allicitur.

Insuper. Toties immutatur phantasia, quoties sensus externi mutationem patiuntur: sed Angeli, tam boni, quam mali, sensus externos immutare possunt, vel per impressiōnem alicujus noxiæ aut convenientis qualitatis, ut si Demon oculis aliquam qualitatem inderet, quā visus prepediretur, aut si linguae cuspidi aliquem suavissimum saporem imprimiceret, quō ad cibum veticum alliceretur, vel immutando medium, quibus species sensibiles ad organum deferuntur, vel ludendo sensus per alicujus falsi & ementiti objecti propositionem, aut per veri objecti motionem; haec enim omnia Demones præstare posse, satis superque evincunt omnia Magorum, & Incantatorum maleficia, præfigia, & miranda illa omnia, quæ opere Demonum propter initium cum eis foedus sunt.

C O N C L U S I O II.

Angeli tam boni, quam mali, nostram voluntatem movere possunt indirecte.

Probatur. Movere indirecte, est movere mediante aliquo: sed Angeli movere possunt nostram voluntatem per intellectus illustrationem, &phantasiæ immutacionem, Ergo, *q. e.* *Probatur minor quoad primum membrum.* Moveretur & allicitur voluntas per majorem objecti stimabilis manifestationem: sed Angelus manifestare potest evidenter objectum stimabile, vel roborando lumen naturale intellectus per aliquam qualitatem impressam; vel species rei manifestandæ ad captum magis accommodata intellectui imprimendo: qualiter Angeli nostri Custodes pios motus, sanctasque ac salubres cogitationes nobis ingerunt.

*Angelis
movere
possunt
volun-
tatem
indirec-
tæ.*

Probatur eadem minor quoad secundum membrum: Nam possunt Angeli phantasiam immutare, commovendo & commiscendophantasiata in ea recondita, humores & spiritus animales excitando, ex qua commotione varia & multiplex regim sensibilium representatio & existimatio sequitur; unde variaz bruntur inclinations, variisque in appetitu scissivo excitantur affectus, quibus hanc

C O N C L U S I O III.

Corpora cœlestia indirecte tantum nostram voluntatem movere possunt, nullatenus autem eam necessitare.

Probatur. Nullum corporeum directe potest influere physicè in spirituale: sed omnia prorsus cœlestia corporea sunt, ac proinde eorum influxus sunt corporis; voluntas autem spiritualis est & immaterialis, est enim animæ rationalis facultas realiter ipsi identificata: Ergo nec corpora cœlestia possunt in eam subs dirigere influxus: nec tales influxus in ea possunt recipi; quidquid enim recipitur, admodum recipientis recipitur.

Influxunt itaque solùm indirecte; quatenus scilicet influunt in corpus humanum,

*Idp.
sum pa-
riter
possunt
corpora
cœles-
tia.*

humanum, humorum ejus luxuriem excitando, augendo, permiscendo; ex quibus omnibus sequitur eorum humanorum intemperies, & appetitus sensitivi commotio, qui taliter motus voluntatem ad sua objecta allicit.

Dices. Astronomi plura futura ex hominum libertate pendentia prævident & prænuntiant: sed id præstare non possunt, si astra directe in voluntatem humanam non influerent: Ergo taliter influunt.

Distinguo. Illa prævident necessaria & infallibiliter, *Nego*: ex conjecturis & quibusdam indiciis, *Concedo*. Cùm enim astra hæc in inferiora corpora physicè influant; eaque suis qualitatibus afficiant, possunt periti Astronomi aliquas detegere, ex iisque oriundam voluntatis propensionem (quæ sèpè sensuum affectiones sequitur) conjicere; non tamen infallibiliter detegere possunt, quia voluntas ab ipsis astrorum influxibus ad agendum necessariò non impellitur, ut fusiùs in Physica demonstravimus.

Probatur secunda pars. Voluntas est simpliciter & absolute libera, ergo ad agendum ab astris non necessitatur. *Patebit* antec. in sequenti Sectione *Conseq.* est evidens: Quod enim liberum est, positis quibuscumque extrinsecis, semper indifferens est ad agendum vel non agendum, ac proinde ab ipsis nullatenus necessitari potest. *Deinde* sequeretur omnem institutionem, educationem, disciplinas & leges, admonitiones & adhortationes esse protius inutiles, si astra nostram voluntatem necessariò ad hæc & nunc, hoc & illud agendum impellerent.

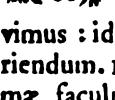
Denique necessitate non possunt, nisi per influxum, sed eorum influ-

Moralis.

xus nequaquam necessitat; quia non aliter necessitare potest, nisi commovendo temperamentum; sed talis temperamenti commotio allicere quidem potest, non autem necessariò voluntatem ad actum impellere: Ergo, &c.

SECTIO TERTIA.

De Voluntate quatenus liberâ.

 UI D sit voluntas, quævè sint illius supra cæteras animæ facultates præcellentiæ, jam in Physica determinavimus: idcirco hæc solùm restat aprienduim. 1. An, & qualiter aliis animæ facultatibus imperet. 2. An & quomodo ei competit libertas. 3. An & quomodo hæc libertas præpediri, cogi, & necessitari possit.

QUÆSTIO PRIMA.

Quodnam imperium in alias anima facultates, voluntas exerceat.

 OTAND. 1. Hominem tripliciter considerari posse, scilicet vel ut est *Homo trivialis vegetans*, quomodo tres habet præcipuas facultates, videlicet generatricem, auctricem & nutritricem: & alias quatuor nutritri servientes; scilicet digestricem, attractricem, retentricem & expultricem: vel ut est *sentiens*, siveque tria etiam habet facultatum genera, nempe loco motrices appetitivas & cognoscitivas: vel denique ut *rationalis*; qualiter dupli præcipue gaudet facul-

K

tate, scilicet intellectu & voluntate.

Notandum 2. Ex primo Politic.

Quid sit cap. 3. duplex esse imperium, despoticum sive herile, & politicum sive civile. Despoticum est, quando inferior nequit superioris præceptis repugnare; quale est imperium domini in servos, qui cum non sint sui juris, coguntur domini mandata exequi. Politicum est, quando inferior superiori repugnare potest, cujusmodi est imperium Principis in cives, qui sunt sui juris: unde cum voluntas regum & dominorum titulis illustretur, hic inquirimus in quas facultates hoc utrumque dominium exerceat.

Notandum 3. Potentias dici posse moveri à voluntate duobus modis.

*Poten-
tia mo-
ventur
à volun-
tate bi-
fariam.*

1. quoad exercitium, itaut de non agentibus fiant actu agentes. 2. quoad specificationem entitativam, nimirum ad elicendos actus in entitate specie diversos, quales sunt, v. g. assensus & dissentus in intellectu; vel quoad specificationem moralem, movendo scilicet ad elicendos actus ejusdem speciei in entitate: sed diversè in honestate, putè an homini necem publicâ auctoritate, vel privatâ inferre liceat: homicidium enim priori modo esset actus moraliter bonus, aut saltem indifferens: posteriori verò esset malus & pœnâ, cruciatibusque dignus. An autem voluntas alias animæ facultates movere possit quoad exercitium; & utramque specificationem, ut resolvatur, sic

getantis, neque sensibus externis, sed tantum indirectè. Hæc est communis, &c.

*Probatur prima pars. Illis solùm facultatibus voluntas imperare potest, V'o lun-
tas non imperat directè facultatis
animæ, ut vege-
tantis.*

quibus inest aliqua cognitio, vel intellectiva vel sensitiva: frustrè enim fertur imperium nisi cognoscatur; sed animæ vegetantis facultatibus neutra inest cognitio; quippe cum ipsa anima cum suis facultatibus in stirpibus reperiatur, quæ nullâ cognitione do- nantur. Deinde experientia constat, quod cibò in stomachum emissò, non sit in nostra potestate, ut ipsò nutrīmūr & augeamur; vel è contra, immo nisi cibus excipiatur, necessum est stomachum nutriti pravis & vitiatis illis humoribus, qui bus scatet.

Idem patet de sensibus externis, non enim voluntas suò imperio cohibere potest sensuum externorum operationem, ubi objecta proponuntur, & organa probè afficiuntur; quantumvis enim voluntas auribus præcipiat, ne tumultuarem aliquem strepitum percipient, quantumque natibus imperet, ne foetidum odorrem excipient: illæ tamen facultates nullatenus obtemporant, nec à suis operationibus deficient: ac proinde constat evidenter has facultates voluntatis imperio despoticō directè non subjici.

*Ipsissimam tamen indirectè & per acci-
dens subjiciuntur: enim verò volun-
tas potest animæ vegetativæ faculta-
tibus materiam & cibum substrahere, sicutque eas ab operatione cohi-
bere: potest etiam eas juvare aut præ-
pedire à faciliori operatione per nimiam quietem, vel mediocrem aut nimiam corporis exercitationem: Ergo per accidens & indirectè in has faculta-
tes aliquod exercere potest imperium.*

C O N C L U S I O I .

*V*oluntas directè & per se non imperat facultatibus animæ ve-

*Sed sol-
lum in-
directè.*

Idem dicendum de sensib^{us} ext^{ernis}: licet enim voluntas per solum suum imperium tales sensus ab operatione cohibere non possit; poterit tamen indire & per accidens id efficere imperando videlicet, vel manibus, ut aures obturent; & nares compriment; vel pedibus, ut aliò corpus deferant.

CONCLUSIO II.

*V*oluntas despoticè imperat potentia motrici; Intellectus vero, Phantasia, & Appetitus imperat aliquando imperio despoticō, aliquando vero civilis. Hęc conclusio tres involvit partes, quarum,

Probatur 1. Illud imperium est despoticum, cui inferior ob sistere non potest: sed voluntatis imperio potentia motrix ob sistere nequit; experientia namque constat manus aut pedes nusquam moveri, nisi juxta voluntatis imperium, nec usquam voluntas motum imperat, quin tales facultates ei ob sequantur, ergo despoticè voluntas imperat potentia motrici.

Nec dicas hunc motum fieri per impulsū appetitus sensitivi: id enim falsum esse liquidō constat, quippe cùm s^{ap}e manus & pedes moveantur, repugnante & renidente appetitu sensitivo, ut constat in his qui cruciati bus, poenis & mortificationibus scipios afficiunt.

Hęc tamen ut evidenter pateant, advertendum est, tria in homine esse motuum genera: Quidam sunt naturales, prout motus cordis & arteriarum, qui dicuntur dia stoles & fistoles, & hi nullatenus voluntatis imperio subjacent. Quidam voluntarii, quales sunt motus membro-

rum, & hi voluntati subduntur. Quidam mixti, seu qui partim à natura impetu elicuntur, partim voluntatis imperio reprimuntur, & ad tempus retardantur; quales sunt motus pulmonis, scilicet aspiratio & respiratio, qui absque cognitione & voluntatis imperio fieri possunt, ut patet in dormientibus; possunt tamen per voluntatis imperium immutari, si nempē sint velocius aut tardius.

Rogabis quomodo, & quo ordine voluntas mediante suo imperio, motum localem & alios membrorum motus efficiat, & à quo tali cessante volitione, illi motus continentur.

Respondeo voluntatem, mediante suo imperio, imprimere quemdam impetum toti corpori, qui (volitione cessante) remanet, & corpus moveret. Hic autem impetus imprimitur, primò appetitui sensitivo; deinde cordi & spiritibus animalibus; deinde cerebro; demum nervis, musculis & lacertis, per quoruin motum fit quedam aliarum partium contractio atque laxatio, per quam fit membrorum motus.

Probatur 2. pars. Ipsam experientiam, quā constat phantasiam, intellectum, & appetitum sensitivum aliquando voluntati obtemperare, purtā dūm propendunt in ea objecta, tantumque & tandem ipsis incumbunt, quandiu voluntas præcipit. Constat pariter has facultates non nunquam voluntati reluctari: Phantasia namque pluribus s^{ap}e haretphantasiis; & Appetitus sensitivus in objectis contra voluntatis inclinationem deliciatur: unde venit continua pugna inter partem superiorē & inferiorem: imo ipsam intellectus voluntati licet maximē affinis, ipsis tamen non raro rebellat.

Kij

Despotice imperat loco motrici.

*Quomo-
do fiat
motus
localis
ad vco
luntatis
impe-
rium.*

*Difin.
guenda
sunt in
homine
tria mo-
tuum ge-
nera.*

*Quomo-
do impe-
ret intel-
lectui;
phant-
sie, &
appet-
tui.*

& obſtit, ut conſtat ex iſpis diſtrahentibus cogitationibus, quæ nobis inter orandum, etiam contrâ voluntatis imperium & renitentiam, accidunt; quantumvis enim intellectui voluntas imperet, ne à tali cogitatione & attentione dimoveatur, nihilominus continuò huc illucque volitat.

Conſtat insuper ex iſpis perditissimis hominibus, qui congra ſuam conſcientiam peccantes, experiuuntur ſe velle ab iſpa redarguente conſcientiâ liberari; nec tañen ab ejus continuò lacerantibus & pungentibus aculeis poſſe quiescere; Ergo fatendum eſt voluntatem aliquando intellectui despoticè imperare, dum ſcilicet eum pro libito ad intelligentum hoc aut illud objectum applicat, remique ſibi aliter repræſentari, quam ſit, imperat: aliquando verò ſolum imperio civili ei præcipit, ut patet ex allatis exemplis.

Hac facilius ut percipientur, duplex eſt diſtinguenda intellectus notitia, ſcilicet *apprehensiva* & *judicativa*. Prima eſt duplex, *intuitiva*, & *abtractiva*. *Judicativa* etiam duplex, nimirum *evidens* & *inevidens*. *Intuitiva* ab objec̄to præſente & potentia cauſatur: *Abtractiva*, à ſpecie rei abſentis & potentia formatur. *Affensus evidens* à notitiis apprehendivis terminorum; *inevidens* autem ab alicuius motivi affensi: his præſuppoſitis,

Dico 1. Intellectum despoticè voluntati non obtemperare, quantum ad omnem cognitionem intuitivam & abstractivam: patet enim experientia, per ſolum voluntatis imperium intellectum non poſſe impediri, ne objectum præſens intueatur, neve abſentis recordetur: plures enim rerum præteritarum cogitationes no-

bis etiam nolentibus & renuentibus intellectus efformat: quoties enim rerum recordationem etiam inviti patimur, & ad ejus recordationis præſentiam interius cruciamur. Quot & quanta ſunt quæ & apprehendere, & apprehensorum recordari volumus, nec poſſumus? Quid certe non contingeret, ſi hiſ in actionibus eliciendis, intellectus voluntati despoticè ſubderetur.

Nec valeat objicere, 1. nos aliquando unius rei recordari, potius quam alterius, quia volumus. 2. Intellectum per voluntatis imperium, unum potius objectum apprehendere, quam aliud.

Resp. enim haec concludere ſolum voluntatem aliquando intellectui imperare *indirec̄te*, vel objectum dimovendo; vel imperando ſenſibus, ut aliud objectum phantasiæ, & eā mediante intellectui repræſentent; vel imperando phantasiæ, ut hanc ſpeciem potius quam aliam præſentem exhibeat. Adde quod non negamus intellectum voluntati omnimodè non obtemperare, ſed quod in omnibus & despoticè ei non obſequatur.

Dico 2. Intellectum voluntati nonnunquam obsequi despoticè, ut affeſſum præbeat rei inevidenti. Aliquando enim ad propositionem inevidentem credendam, moſivum eſt sufficiens, ut intellectum ad affeſſendum moveat: Aliquando verò moſivum eſt adeo debole, ut ex ſe ſolo non ſufficiat moveare ad talem affeſſum, ſed mediò voluntatis imperio ſufficiet. In priori caſu non eſt neceſſarium voluntatis imperium: ſed requiritur in posteriori, pluribus namque affeſſimur ſupra & ultra rationem, per ſolum voluntatis imperium, ut patet in articulis Fidei.

Intellectus notitia multplex.

Intellectus voluntati non obedit, def. politice

qua: tum ad omnem cognitionem intuitivam & abstractivam.

Alli- quando intellectus

susrebus assen- sum præbet ex solo volun- tatis imperio. Quinimò in aliis rebus affectata voluntas plus credere facit, quā ratiō probet: facit pariter cum aliquo motivo ei dissentire, quod sufficiēter verum esse ratio probaverat: hinc facilius credimus eis quos diligimus, quā credamus eis quos odio habemus; hinc pariter uni aliquando Auctori minori cum difficultate assensum præbemus; etsi fortè debiles proferat rationes, quā alteri qui rationum pondere suam sententiam stabiliret, & hoc quia illum diligimus, hunc parvi facimus & aspernamur.

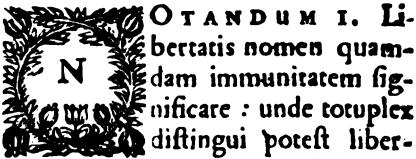
Dico 3. Propositionem evidenterem esse duplēcēti, unam quidēm evidētem ex se, aliam evidētem ex alio, qualis est conclusio quā evidēns est propter p̄missas. Evidēns ex se iterū est duplex; una quidēm ita evidēns, ut ejus oppositi falsitas evidenter etiam appareat; alia, cujus falsitas ita evidenter non appetat.

Quando intellec- tuis ob- jectione non posse diffen- tire; etiam si sum vo- luntas imperet. Propositioni evidenti per aliud non potest dissentire intellectus ubi est demonstrativē elicta, quodcumque interveniat voluntatis imperium: antequam verē eliciatur, potest intellectus ex se aliō divertī, & ad alterius objec̄ti considerationem sc̄e explicare; ac proinde id facilius exsequetur, si interveniat voluntatis imperium. Potest etiam non assentire propositioni ex se evidenti, cujus oppositi falsitas non est evidentissima, maximē si voluntatis adveniat imperium: propositioni verō cujus oppositi falsitas est evidentissima, nullatenus intellectus dissentire potest.

QUÆSTIO SECUNDA.

Vitrum & quid sit Libertas.

O T A N D U M I. Libertatis nomen quamdam immunitatē significare: unde totplex distingui potest libertas, quot modis immunitatis nomen accipitur. Hinc I. liberum illud dicitur, quod est molestiā vacuum, & ab aliis separatum; sic 4. Regum cap. 15. de Rege leprā infecto dicitur, *habitabat in domo libera seorsum.* II. Idem ac spontaneum: sic lapis à terra separatus, in eam liberē decidere affirmatur. III. Idem ac voluntarium; sic bruta liberē moveri & in objecta sua tendere proferuntur. IV. Idem ac timore & formidine vacuum; sic Esdræ 7. *imperitos docete liberē*, id est, absque ulla formidine. V. Accipitur prout opponitur violento; sic Jeremias 33. legimus *Jeremias liberē ambulabat in medio populi, non enim miserant eum in custodiā carceris.* VI. Pro immunitate à lege dura & servili: sic S. Jacobus Legem Christianam comparativē ad Mosaicam, cap. 1. appellat *legem perfectam libertatis*: Lex enim Mosaica præscribēbat *jugum, quod neque nos, neque paeres nostri portare posuimus*, aiebat S. Petrus, Act. 15. At Christus D. Iugum suum suave dixit & onus leve, quamobrem S. Paulus ad Galatas 4. de se & fidelibus Christianis dicebat, *Non sumus ancilla filii sed libera, quā libertate Christus nos liberavit.* VII. S. Bernardus tractatu de libero arbitrio, cap. 3. distribuit liber-

tatem generatim in libertatem naturae, gratiae & glorie. Primo namque, ait, in liberam voluntatem, ac voluntariam libertatem conditis sumus nobilis in Deo creatura: Secundo, reformamur in innocentiam novam in Christo creatura. Tertio, sublimamur in gloriam perfectam in spiritu creaturae. Primum appellat libertatem à necessitate, secundam à peccato, tertiam à miseria. Libertate à miseria donantur beati in celo cum Christo triumphantes: quotquot enim mortalem vitam agunt sub calamitatis pondere, gemunt in hac misericordiarum valle: nam inquit Apostolus ad Romanos 8. *Vanitati creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptiōnis, in libertatem gloria filiorum Dei.* Secundam nominat libertatem à peccato, quam declarat Christus Dns Iudeos alloquens, Joannis 8. *Amen dico vobis: quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. . . Si ergo vos filius liberaveritis, verè liberi eritis.* Hinc S. Augustinus, libro 14. de civitate Dei, cap. II. *Arbitrum voluntatis, inquit, tunc est verè liberum, cum vitiis peccatisque non servit, tale datum est à Deo, quod amissum proprio viro, nisi à quo dari potuit, reddi non potest: unde veritas dicit, si vos filius liberaveritis, tunc verè liberi eritis.* Dùm autem quis liber est à peccato, dicitur *justitia servus*: sic Apostolus ad Romanos 6. *Liberari autem à peccato servi facti estis justitia.* Tertiam libertatem appellat à necessitate seu à natura, de qua potissimum hic agitur, & ea est quâ voluntas pro libito potest alterutrum objectum propositum eligere, & agere vel non agere.

*Notandum 2. ex Aristotele 5. metaph. cap. 5. Necessarium quantum ad propositum spectat, illud omne dici quod non potest non esse, aut aliter se habere; unde causa illa necessaria censemur, quæ ita determinata est ad agendum, ut non possit non agere nec actum suum suspendere, positis omnibus ad agendum prærequisitis, aut ita determinata est ad unum specie objectum, ut in aliud tendere non valeat. Hæc autem determinatio fit ex duplice capite, scilicet vel ab extrinseco, vel ab intrinseco; unde duplex distinguitur necessitas, interna una, externa altera; prior est quâ causa vel facultas ex vi sua naturæ, & à principiis suis intrinsecis ac propriâ & innata inclinazione ita propendet, ac determinatur ad operationem, ut positis omnibus ad agendum prærequisitis, nequeat actum suum suspendere; sic ignis debitè applicatus stupor, illam necessariò combutit. Posterior verò ea est, quæ provenit à principio extrinseco, puta quando causa per vim externam & ab agente extrinseco potentiore necessitatibus ad actum, ut cum quis cogitur ad carcere aut patibulum. Rursum necessitas naturalis inclinationis, duplex distinguitur, nimirum antecedens & consequens. Necessitas antecedens ea dicitur, quæ prævenit agentis aut facultatis determinationem: consequens verò quam agens seu facultas ex propria determinatione sibi præscripsit & impo- suit; sic dùm quis loquitur, necessario dicitur loqui, tametsi liberrimè sese ad loquendum determinaverit. Iterum utraque illa necessitas subdistinguitur duplex; alia enim dicitur *quoad exercitium*, quâ facultas seu causa ita determinata est ad*

agendum, ut non sit in ejus potestate actionem suspendere, sed ad eam elicendam necessariò feratur, ut ignis ad comburendam appositam paleam. Altera quoad specificationem, quando uitium caula ita determinatur ad unam specie actionem, ut ipsi oppositam non possit exercere, ut ignis ad producendum calorem, non verò frigus. Alias sunt necessitatis divisiones & acceptiones quas dabimus infra.

Notandum 3. Quod cùm libertas sit immunitas à determinatione & necessitate, totuplex distinguenda est libertas, quotuplex necessitas in operatione distinguitur. Hinc alia est libertas à coactione seu violentia agentis extrinseci; sic quis dùm elicit actionem ex determinatione intrinseca propriæ voluntatis, quamvis eam necessariò eliciat, dicitur habere libertatem à coactione, quæteriam interdùm vocatur libertas spontaneitatis, complacentiæ seu lubentia, quam libertatem voluntati inseparabiliter inesse omnes ultrò fatentur, ut apparebit in sequenti quæstione. Necessitati verò naturali opponitur libertas indifferentia, quæ consistit in facultate seu virtute quâ agens indifferentis ad agendum vel non agendum, hoc vel illud objectum prosequendum aut non prosequendum ad alterutrum sese liberè determinat.

Hæc autem libertas indifferentia rursus duplex distinguitur: altera enim dicitur libertas contradictionis, quæ est facultas ad duo contradictoriæ opposita, putâ ad operari & non operari, ad amorem & negationem amoris. Altera dicitur libertas contrarietatis, quæ inquit Doctor subtilis in *i. deft. 39. q. unicâ, numero. 15.* est vel ad oppositos actus, quos voluntas potest exercere, putâ amorem & odium; vel ad opposita objec-

ta, in quæ potest tendere; vel ad oppositos effectus, quos potest producere. Prior libertas arguit imperfectionem, quia provenit ex limitatione facultatis quæ non potest per eundem actum tendere in diversa objecta & diversos producere effectus. Hinc numero 21. concludit eam libertatem in Dco non reperiri, ut potè cum per eundem indivisibilem & infinitum actum suæ voluntatis Deus tendere possit in diversa objecta & oppositos effectus producere. Alias libertatis acceptiones dabimus in sequenti quæstione, unde sit

CONCLUSIO I.

Libertas non est actus, nec habitus, sed eadem realiter facultas cum voluntate, à qua formaliter distinguuntur. Hæc quatuor partes involvit, quarum

Prima & secunda probantur. Liberum arbitrium nobis inest à natura: sed nullus actus, nec habitus à natura illud facit. Ergo, &c. *Major constat.* Vix enim perfectum rationis usum obtinuimus, dùm nos libertate donatos deprehendimus: nullò namque docente, nullo suadente, consulente nullo; sed sola judicante & indicante experientia, competimus nos esse indifferentes ad agendum, vel non agendum, hoc aut illud objectum pro libito amplexandum, aut respendum.

Probatur tertia pars. Idem poster diversam sui considerationem realiter à leipso non distinguitur: sed liberum arbitrium nihil aliud est, quam ipsam et voluntas diversimodè spectata; ergo liberum arbitrium realiter à voluntate non distinguitur. *Major constat:* Alioquin nulla res esset una

eademque : sed multiplex & à seipso realiter diversa , quod implicat . *Mi-*
nor probatur. Liberum arbitrium nihil aliud est , quam indifferentia ad actus oppositos , vel ad agendum , aut non agendum : sed hæc indifferentia per se competit voluntati , quippe cum ab ea sit inseparabilis , nec ulla- tenus voluntas sine tali indifferentia reperiatur , ut fusiū in ultima conclusione patebit .

Ab ea tamen formaliter distinguitur , formaliter distinguntur , quorum unum concipi potest sine altero : sed voluntas concipi potest sine libero arbitrio , & vice versa : liberum enim arbitrium est ipsamēt realiter voluntas secundūm suam indifferentiam , seu modum & proprietatem agendi con siderata : sed res quælibet concipi po test sine sua proprietate & modo agen di , ergo voluntas concipi potest sine libero arbitrio , ac proinde formaliter ab eo distinguitur .

Dissimilatio libe- rata. Ex his collige libertatem esse po tentiam , qua positis omnibus ad agen dum requisitis , agere potest aut non agere . Posteriora verba eam ab agen tibus naturalibus secernunt ; potentia namque naturales suos actus ex se cohibere nequeunt , ubi omnia ad agendum requisita proponuntur : Voluntas autem propositis omnibus ad ejus operationem desiderandis , nempe objecto per intellectus illus trationem repräsentato , divinò etiam paratò concursu , actum suum aut sus pendere , aut aliò divertere potest .

CONCLUSIO II.

Admiranda est in homine libertas . Hæc est de fide definita in Con cil. Trid. Sess. 6. Can. 4. & 6. Et Constantiensi adversus Vviclephum

& Hussium , omnia absolute & neces sariò evenire sentientes : patetque in numeris propemodum sacræ Scriptu ræ textibus & oraculis , quorum præ cipua , ut retundatur Hæreticorum præviciacitas , subjicio .

1. Deuter. cap. 30. *Testes invoco hodie cælum & terram , quod proposuerim vobis vitam & mortem , benedictionem & maledictionem ; eligere ergo vi tam , ut & tu vivas , & semen tuum .*

2. Josuē 14. *Opio vobis datur , eligite hodie quod placet , cui servire possimūm debatis : quibus verbis Josuē allicit filios Israël , ut libere Deo vero obsequantur ; cui omnes responderunt ; Deo nostro serviemus , & obedientes erimus praceptis ejus .* Admis- tendans esse in homine libertatem probatu-

3. Psal. 94. *Hodie si vocem ejus audieritis , nolite obdurare corda vestra : Hoc est , si internam Spiritus Sancti vocem & inspirationem perceperitis , ei acquiescite , & nolite resistere . Supponit ergo esse in eorum potestate vel monitioni divinæ obtem perare , vel ei refragari .* 1. Ex Veneri Testa mento.

4. Ecclesiastici 15. vers. 14. *Deus ab inicio constituit hominem , & reliquit eum in manu consilii sui . Et vers. 17. Apposui tibi aquam & ignem : ad quod volueris porrige manum . Ante hominem vita & mors , bonum & malum , quod placuerit ei da bitur illi , &c. Et laudatur vir justus , qui potuit transgredi , & non est trans gressus , facere mala , & non fecit .*

5. *Hæc eadem veritas , evidenter plusquam constat illis omnibus Novi Testamenti textibus . 1. quibus Christus D. de rebellibus conqueritur , quod eos ad se vocaverit , ipsi autem accede re , & ad Deum properare renue rent . Sic Matth. 23. Jerusalēm , Je rusalēm , quoties volui congregare fi lios tuos , quemadmodum gallina con gregat gregas .* 2. Ex Novo Testa mento.

gregat pullos suos sub alas, & noluisti? 2. Quibus innuitur Deum esse iustorum remuneratorem, malorum vindicem, & omnium judicem &quisissimum: Nam, ut loquitur D. August. Epist. 46. Si non est Dei gratia, quomodo salvat mundum: Si non est liberum arbitrium, quomodo Deus judicat mundum? quasi diceret, Deus &quum judicem non ageret, si homines propter crimina à quibus fese cohibere non potuerunt, &ternis suppliciis adjiceret, aut si nusquam fi- niendâ eos coronaret beatitudine propter illa opera, quæ solo impelle- te naturali appetitu ediderunt. Uti luculenter explicat, lib. de Fide contra Manichæos cap. 10. *Quis*, inquit, non exclaimet scutum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est quod præcipitur facere; & iniquum esse eum damnare, cui non fuit potes- tas justa completere. Ei subscriptit S. Hyeronimus, lib. 2. contra Jovinianum: *Liberi arbitrii nos condidit Deus*, inquit; nec ad virtutes nec ad viae necessitate trahimur; alioquin ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.

Plura si desideres, consule Theologos: hæc tamen sufficiunt ad revin- cendam Hæreticorum perfidiam. Sed adversus Politicos seu nefarios illos homines (quibus nunc scatet mun- dus) qui ut libentius corporeis vo- luptatibus fese ingurgitent, ad eas se satò, astrorum influxu, aut tempe- ramento rapi, nec liberè ab eis se cohibere posse, impudenti ore pro- nunciant, hæc eadem veritas.

3. Re-
tione.

Ratione probatur. Libertas est iur- differentia ad agendum, vel non agenti- dum, & ad hos aut alios actus elicien- dos; sed talis indifferentia est admis- tens. Ergo & libertas. Major con- ceptus ex libertatis definitione, Minor

Moralis.

ipsammet innotescit experientia, quâ: constat nos pro arbitratu posse sedere aut surgere, ambulare aut quiescere, tacere aut loqui. quam experientiam si quis negaret, non verbis, sed verberi- bus, (inquit subtilis Doctor) esset ar- guendus; tandem namque cruciatibus urgendus esset, donec ut ab eis desis- teremus, supplex exoraret; cui facilis proferretur responsio, in nostra potes- tate non esse ab eis torquentibus cruci- atibus desistere; quippè cum ipse- met nos non esse liberos profiteatur.

Confirmatur illis omnibus absurdissimis consequentiis contraria ex- sententia inferendis. 1. Omnes leges tam divinæ, quam humanæ, essent prorsus vanæ & inutiles: frustrâ enim præcipitur, quod necessariò facien- dum est; & insulsè prohibetur, à quo nullus liberè avocari potest. Summa pariter supremo omnium Legisla- tori exinde interrogaretur injuria: quis enim ipsum nobis necessariò & non liberè operantibus leges præscribendo à ratione &quæ devium non arbitra- tur, ac foret ille Princeps, qui suis subditis præciperet, vel ut volátu æra transcederent, aut manu lunam suum in palatium asportarent, ut nus- quam ægrotarent nec morerentur? Hæc enim præcepta idcirco forent absurdissima, quia impossibile esset ea adimplere: sed à simili, si ho- mo carceri libero arbitrio, in illius potestate non esset eas leges execu- tioni mandare. Ergo legislator foret à ratione derius.

2. *Homo peccat*, ergo est liber. *Anecd.* nimis verius est. *Conseq.* est etiam evidens; peccatum enim est transgressio præscripti mandati, quod ea potestare nostri erat, iur servaretur aut sperneretur: *Quis enim peccat*, in- quic D: Augustinus lib. 2. de libero arbitrio cap. 18. in eo quod nullo modo

4. Ex
Abfur-
dis que
alias se.
queren-
tur.

L

caveri potest; peccatur autem, caveri
igitur potest. Ex libro de vera religio-
ne cap. 14. Usque adeò peccatum vo-
luntarium est, ut nullo modo sit pecca-
tum, si non sit voluntarium. Unde
lib. de duabus animabus, cap. 11.
peccatum sic definit: *Voluntas reti-
nendi, vel consequendi quod iustitia
vetat, & unde liberum est absinere.*

3. Sequetetur (inquit idem ibi-
dem) *Neminem viciuperatione, sup-
plicioque dignum esse, qui id non fa-
ciat, quod facere non potest.*

*Quis enim perditissimorum homi-
num ad supplicia damnatus propter
furta, homicidia, &c. iis se injustè
affici cruciatibus proferre non posset,
quandoquidem si in illis sceleribus
perpetrandis libero caruit arbitrio
non plus peccavit, quam peccent
ii, qui rationis usu destituti, de-
mentiaque & rabie furentes, ali-
quem occidunt: imò non plus pec-
caret, quam lupus aut leo qui homi-
nem interficeret.*

*Si hominibus quoad superna-
turalia, nulla insit libertas, cur
ergo Deus homini tories præciperet,
ut ad eum convertatur? Cur ut ejus
inadata servemus, & ut æternam
felicitatem adipiscamur, tories con-
suleret? Cur tot admonitionibus &
exhortationibus homines ad virtutem,
& rectam vivendi rationem invitare
ipsorum Hæretiarum Sectato-
res? Cur tot concionibus errantium
fratrum aures obtundunt Calvinistici
Ministruli? Si gratiaz resistere non
possint, procul dubio non minus
ineptè ad populum, quam ad ovium
gregem, bovumque & asinorum ar-
mentum vocem dirigunt, si nulla ho-
minibus ad bene recteque vivendum
insit libertas.*

*In quos sic meritò invehit S. Pru-
dentius: Neçis, stulte, sua vim*

*libertatis ab ipso Fundatore datam:
nescisque ab origine, quanta sit con-
cessa tibi famulo super orbe potestas
& super ingenio proprio, latèque so-
luto jure potestatis: liceat aut vell
se cuique quod placitum, nullique ani-
mum subiungere vincit.*

*Objiciunt 1. Hæretici plures Scrip-
turæ sacræ contextus, quibus hu-
manam libertatem funditus explodi &
eradicari arbitrantur. Sic Isaïæ 14. Be-
nè aut malè, si potestis facite. Sie
Proverb. 20. A Domino diriguntur
gressus viri, quis autem hominum po-
test intelligere viam suam? Sic pariter
Proverb. 21. Cor Regis in manu Do-
mini, quocumque ille volet, inclina-
bit illud. Verùm quid exinde, nisi
crassissimum errorem & mendacium
ab innocentे Scriptura sacra suis im-
posturis & cavillationibus extortum
colligere possunt Hæretici?*

*Resp. Namque ad 1. Isaïam, ibi non
loqui de hominibus, sed de Idoli
Gentium; quibus imbecillitatem ex-
probrat, quod cum Dī à stultis & ex-
cīs hominibus habeantur, benè ta-
men aut malè facere nequeant; id est,
suis cultoribus prodeſſe & contempo-
ribus nocere non possint.*

*Ad alios contextus dico, cor &
voluntatem hominum in manu Dei
esse quidem posita, ut quocumque
vollerit per gratias illas (quas solitò
vestrices & heroicæ nominant Theo-
logi) flecat & moveat; non quidem
vim aliquam & coactionem inferen-
do; sed suaviter, & summa cum
delectatione ad hoc vel illud objec-
tum considerandum, & ad hunc
vel alterum actum eliciendum attra-
bat & allicit.*

*Instabis. Qui liber est, agit pro li-
bito, & facit quod vult: at non ita
est de homine, nam S. Paulus ad Rom.
I. 14. Ita; Non quod volo bonum hoc ago,*

*Dens
volun-
tatem
allicit;
non co-
git.*

sed quod odi malum hoc facio. Igitur homo non est liber.

Distinguo majorem. Facit quod vult, si velit, efficaciter, *Concedo*; si inefficaciter tantum, *Nego*. Dùm enim volumus rem in nostra potestate consistentem, si eam non assequimur, reverà non volumus, sed vellemus tantum. *Ad minorem* dico appetitum sensitivum plerumque rationi obductari concupiscendo aliquid quod ratio dicit non esse bonum. Quamobrem contingit interdùm, ut voluntas sensuum illusioni & illecebris nimium adhærescens, velit quod recta ratio dicit non esse volendum; & illud sectetur, quod ipsa fugiendum demonstrat. Unde Poëta:

Video meliora proboque,

Deteriora sequor.

Objicies. 2. Si homo liberè operandi potestatem habeat, maximè vel dum operatur, vel antequam in actum prorumpat; sed neutrum dici potest, ergo, &c.

Probatur min. Non est liber antequam agat, quia ut sic non potest agere: non est etiam liber dum agit, quia dum agit, necessario agit, quippe cùm agendo non possit non agere.

Nego min. Voluntas enim nostra sive antequam agat, sive dum agit, semper dicitur libera, non quidem in sensu composito: sed in sensu diviso, ut loquitur Doctor in I. d. 39. q. 1. n. 20. Libera quidem antequam agat, quia in ejus potestate est ut determinetur ad agendum vel non agendum: libera pariter dum agit; quia licet in sensu composito non possit agendo non agere, potest tamen in sensu diviso; quia pro eo instanti quo se determinavit ad agendum taliter, potuit alteram determinationem efformare, imò & omnem actum suspendere.

Instabis. Quod est liberum debet esse in nostra potestate: sed actio præsens & præterita non est amplius in nostra potestate; quia quidquid est, quandiu est, necesse est esse. Igitur, &c.

Distinguo majorem. Debet esse in nostra potestate, id est, voluntariè à nobis possum & editum, *concedo*: id est, dum actu possum est, dicitur posse non esse possum, *nego*, & *semeliter distinxim. neganda est consiq.* Ad dictum Arist. dico quidquid est, quandiu est, necesse est esse, voluntate consequente & hypotheticā, *Concedo*; antecedente & absolutā, *Nego*.

Ojicies 3. Potentia libera est indifferens ad agendum: Ergo ut agat debet determinari: sed voluntas à nullo determinari potest; nam vel determinabitur à se, vel ab alio; non à se, quia nullum indifferens est sui determinativum, ut constat de materia prima in Physicis, de natura communi in Metaphysicis, & de universalis in Logicis. Non etiam determinari potest ab alio, quia illud à quo determinaretur, vel esset liberum; & sic istud etiam indigeret determinatione, ut aliud determinaret, sicque fieri deberet processus in infinitum: vel esset necessarium, & sic necessario moveret & determinaret; ac proinde talis determinatio esset necessaria & non libera.

R esp. 2. voluntatem seipsum determinare: & ad rationem objectam,

Dico: Nihil passivè indifferens ut ab aliquo contrahatur, aut aliquid in se recipiat, potest seipsum determinare, *Concedo*: nihil activè indifferens, ut agat vel non agat; huncque actum, vel alterum eliciat, potest seipsum determinare, *Nego*. Voluntas autem non passivè, sed activè & in-

Volum-
tas lice-
indiffe-
rē, seip-
sam de-
termi-
nare po-
st.

differens, vel ad diversa objecta, vel ad alios actus, ac proinde seipsum determinare potest.

Objicies 4. Quidquid creata voluntas efficere potest, à Deo est præscitum, & prædeterminatum ab æterno: sed quod est taliter à Deo præscitum, non potest non evenire, aliquoquin Dei falleretur præscientia: Ergo, &c.

Disting. min. Quod est à Deo præscitum, non potest non evenire in sensu composito, Concedo: in sensu diviso, Nego. Nec exinde sequitur divinam præscientiam aliquam necessitatem rebus inferre; cum quia res non sunt futuræ, quia Deus eas esse futuras prævidit: sed ideo prævidit esse futuras, quia futuræ sunt, ut communiter loquuntur SS. Patres & Theologi. Tum, quia si divina præscientia rebus aliquam necessitatem inferret, maximè vel quia est præscientia, vel quia est præscientia divina: sed neutrum dici potest.

Non quidem primum; alioquin omnis pariter præscientia rebus præcitis talem necessitatem inferret; siveque necessariò & non contingenter pluēret, eo quod Astrologus tali die pluviam futuram propter Astrorum influxum & occursum prævideret: sequeretur pariter hominem febribus urgeri tali die, quia id Medicus prævidisset, quod admittere stolidum est, & à ratione prorsus alienum.

Non etiam secundum: quia cum Deus ab æterno prævideat ea omnia quæ in singulis temporum differentiis operaturus est, sequeretur eum non posse ad extra liberè operari, quandoquidem se ea facturum prævidisset,

Rsp. 2. distinguendo aliter secundum minorem: Quod est à Deo præscitum, est necessarium futurum, necel-

sitate simplici & absolutâ, Nego: necessitate, seu hypotheticâ, seu conditionatâ & ex suppositione, quod causa prima & secunda sese determinaverint ad ponendum talem effectum, Concedo. Necessitas autem illa conditionata libertati non officit, quippe cum liberam voluntatis determinationem presupponat.

Instatib: Quod est liberum, debet esse contingens, sed quod est necessarium, nequit esse contingens: necessarium enim illud est, quod non potest non fieri; & quod aliter fieri non potest, nequit esse liberum.

Distinguo min. Quod est necessarium necessitate absolutâ, non est contingens, Concedo: necessitate hypotheticâ, Nego. Unde talis effectus licet infallibiliter eveniat, non minus dicitur contingens & liber, quia producetur à causa, quæ potuit se determinare ad eum producendum vel non producendum. Et positâ hâc distinctione de duplice necessitate absoluta & hypothistica, solvi possunt innumeræ & graves difficultates contra præsentem veritatem objiciendæ.

Instatib: iterum: Causa libra nondum existit, ergo non potest se determinare ad ponendum talem effectum futurum.

Distinguo. Non existit existentiâ reali & in se, Concedo: non existit existentiâ ideali & in mente divinâ, cui ab æterno omnia sunt præsentia, Nego. Deus enim qui habet omnia nuda & aperta coram oculis infinitæ sive scientiæ, videt hanc creaturam, quam producturus est, sese determinatam in tali temporis differentia ad talem effectum producendum, vel non producendum. Unde cum apud Deum non sit temporum vicissitudinis obumbratio, nec præteritum, nec futurum, sed solum præsens ha-

Necessitas conditionata cum libertate con-cordat.

Quomo-do effec-tus ne-cessariò futurus sit liber.

Præ-scientia divina nullam volun-tati ne-cessita-tem im-mo-nis.

beat; omnia futura æquè ipsi præsentia sunt, ac si jam existent; & proinde tales effectus non dicuntur futuri respectu cognitionis divinæ, sed solum respectu causatum à quibus producentur.

Urgebis. Ergo cùm effectus sit determinatus antequam de facto illius causa existat, quando causa existet, non erit amplius libera ad illum producendum, vel non producendum.

Distinguo: Non erit libera absolute, *Nego:* Sicut enim quando actu loquor, v. g. licet non possim de facto non loqui, quia impossibile est idem esse & non esse simul; attamen dico liberè loqui, quia me determinavi ad loquendum: ita à simili, licet causa supponatur determinata secundum prævisionem Dei ad talem effectum producendum, non minus liberè producet, quia non producet nisi consequenter ad suppositam determinationem liberè faciendam. Cætera repete ex iis quæ diximus de futuro contingenti in Logica.

Oþjic. 5. Ubi est præceptum, ibi est necessitas vel coactio, & non libertas: præceptum enim obligat; sed plures nostræ actiones imò ferè omnes præcipiuntur à Deo, ergo illæ non sunt liberæ.

Disting. maj. Ubi est præceptum, ibi est necessitas, moralis, *Concedo:* physica, *Nego.* Physica autem necessitas est, quâ positâ, res omnino impeditur ab actu, vel ad eum impellitur; sic lapis, amoris omnibus impedimentis, quæ cum sursùm detinebant, non potest imminutus subsistere; sed necessariò necessitate physicâ deorsum labitur: Moralis verò necessitas est, quâ vir probus dicitur aliquid non posse fieri, quod rectæ rationi, bonisque moribus videt esse dissonum, sic Joseph castissimus dicebat Genes. 39. sc adulterium non

posse committere, his verbis: *Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi prater te, qua uxor ejus es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* Sic pariter Joan. 3. dicitur: *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Sic denique beatissimæ illæ mentes, quæ Deo per amorem & visionem fruuntur, dicuntur à Theologis ab illius amore non posse deficere, quia divinum hoc objectum beatificum, tam suaviter eas ad sui amorem allicit, ut nec aliò diverti, nec ab hoc amore deficere possint. Prior necessitas libertatem adimit, non autem posterior.

Ex his omnibus collige voluntatem nostram esse liberam tam libertate contradictionis, quæ consistit in potentia indifferenti ad agendum vel non agendum, quâ contrarietatis, quæ est indifferentia vel ad oppositos actus, vel ad opposita objeccta, vel ad oppositos effectus; ut latè proponit, subtiliter probat, & evidenter explicat Doctor noster, in I. d. 39. q. I. n.

II. & sequentibus. Libertas ad oppositos actus, ut ibidem annotat Doctor imperfectionem involvit, designat enim mutabilitatem & vicissitudinem; ac proinde nullatenus reperienda est in Deo, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obrumbratio. Libertas autem ad oppositos effectus, & ad opposita objeccta, nullam imperfectionem involvit, ideoque reperitur in Deo, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, & quæcumque voluit; quam fecit in celo & in terra,

*Præcep-
tum so-
lam ne-
cessita-
tem
mora-
tem im-
probat.*

*Volun-
tas li-
bera est,
tam
contra-
dictoriæ,
contrare-
ræ.*

QUÆSTIO TERTIA.

*Utrum &c. quomodo libertas consistat
in indifferentia Arbitrii.*

OTANDUM primo, indifferentiam in operatione cogitari posse duplēm, unam quidem ex parte intellectus, proponentis objectum sub diversa ratione amabili & odibili, seu prosequendi aut fugiendi; quamobrem hæc indifferentia dicitur *objectiva*, quia consistit in diversa objecti representatione, & sub variis motivis & circumstantiis. Alteram verò ex parte voluntatis; quæ ex se non solum est indifferentia ad exercendos actus amoris vel odii, prosecutionis aut fugæ; sed etiam ad exercitium vel non exercitium hujusmodi activum. Potest enim pro libito actus illos exercere, vel non exercere, etiam positis ad agendum omnibus circumstantiis, & hæc dicitur *indifferentia formalis*; quia videlicet spectat ad voluntatem, cuius vis & privilegium est, ut tam scipiam, quæ alias facultates ad agendum determininet. *R*ursus indifferentia est duplex; nimirum *activa* & *passiva*. Hæc est indeterminatio rei, quæ ab aliquo extrinseco determinari potest; talis est indifferentia certæ ad recipiendas varias figuræ: illa verò, id est, *activa*, est vis quedam; quæ agens ex se indeterminatum ad multa, ad unum potius quæ ad aliud sese determinare potest propter dominium in suos actus.

Certum est autem libertatem non consistere in *indifferentia objectiva* seu *judicii*, quia hæc potius spectat ad intellectum, quæ ad voluntatem

quam solam genuinam sedem & sacrarium libertatis inferius demonstrabimus. Neque etiam consistit in *indifferentia passiva*; nam ex Concil. Trident. sess. 6. Canone 4. *Si quis dixerit liberum hæminis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtainendam justificationis gratiam se disponat ac preparet; neque posse dissentire si velit, sed veluti in anime quoddam nihil omnino agere, merèque passivè se habere, Anathema sit.* Igitur restat determinandum, utrum essentia libertatis consistat in *indifferentia activa*, quæ voluntas potest sese determinare ad utrumlibet objectum propositum, & actum suum exerere vel suspendere, aut exercere.

*N*ot. 2. Et ex dictis revocandum duplēm generatim esse determinationem, nimirum vel ab extrinseco vel ab intrinseco. Unde duplex distinguitur necessitas, & subinde totidem libertas ipsis opposita, nimirum *necessitas coactionis*; quando agens per vim externam cogitur, & à causa extrinseca validiori necessitatibus ad agendum contra propriam inclinationem; sic lapis à projiciente movetur sursùm renitente pondere & gravitate naturali, & latro contra voluntatem rapitur in carcerem & ad patibulum. Hinc libertas his necessitatibus opposita, duplex distinguitur, nimirum *libertas à coactione* & *libertas à necessitate*.

*R*ursus necessitas naturalis inclinationis est iterum duplex, una *quoad exercitium*, quæ facultas seu *causa ex principiis extrinsecis* ita determinata est ad agendum, ut non sit in ejus potestate actionem suspendere, sic ignis necessariò comburit approximatam & appositam sibi paleam.

Altera verò *necessitas quoad specificationem*: quando causa necessitatibus ad hanc specie actionem vel effectum; sic ignis determinatur ad comburendum & producendum calorem, non autem frigus. *Insuper* alia est *necessitas simplex vel absoluta vel antecedens*: alia *hypothetica seu consequens*. Illa est dum nullà factà suppositione, causa aliqua ex suis principiis extrinsecis ita est determinata ad producendum effectum, ut nequeat non producere, ut Sol ad illuminandum. Ista verò est, quando causa est ex se indifferens ad producendum effectum: factà tamen suppositione quod effectus sit producendus, dicitur ipse necessariò futurus, alioquin simul esset & non esset futurus: ut factà suppositione, quod Petrus sit se determinatus ad peccandum, peccatum necessariò erit.

Notandum 3. eam fuisse quorumdam veterum Philosophorum sententiam, præsertim verò Stoïcorum, assertentium omnia fato regi, atque fatalem à stellis & sideribus necessitatem humanæ voluntati imprimi. Unde Seneca;

*Fatis agimus, cedite fatis
Non sollicita possunt cura
Mutare Vati stamina fusi.
Quidquid patitur mortale genus
Quidquid facimus, venit ex alto,
Servatque sua decreta colus
Lachesis; dura revoluta manu
Omnia certo tramite vadunt
Primusque dies dedit extreum.*

Cui simile, & illud Manilii, qui hocce præmisso,

*Fata regunt orbem, certa stant
omnia lege;
Longaque per certos signantur
tempora cursus.
Protritum illud subjicit.*

Nascentes morimur finisque ab origine pendet.

His accesserunt Mathematici iudicarii, quos alii Chaldeos, alii Plancarios, alii Benethliacos aut Astrologos appellant, quibus accensendi Priscillianista Hæretici, quorum error proscriptus est, capite 3. secundi Concilii Bracarenſis; ubi legitimus, *Si quis animas & corpora fatalibus stellis credit astringi*, sicut Pagani & Priscillianus dixerunt, anathema sit: Quo errore libertatem arbitrii evertebant, ut appositè observat Origenes apud Eusebium, lib. 6. de præparatione evangelica, cap. 9. *Non solum*, inquit, *Geniles stellarum ex coniunctione & aspectu, qua in terris sunt, necessario accidere credunt;* quam vim fatum appellant; verum multi ex fidelibus conturbantur, impossibile aliter fieri credentes, quam stellarum cursus efficeris: Unde sequitur nullam in nobis esse libertatem, nullam operationem nostram laudari aut vituperari posse.

Eodem errore, sed ex alio non minus perverio principio, inescati sunt Manichæi; de quibus placet audire sanctum Augustinum, libro 1. retrallationum, cap. 5. eorum deliria sic explicantem: Post hunc librum, inquit, scripti abhinc Præbiter contra Manichaos de duabus animabus, qui dicunt unam partem Dei esse, alteram de gente tenebrarum, quam non considerit Deus, & qua sit Deo coetera: & has ambas animas, unam bonam, alteram malam in uno homine esse delirant, istam scilicet malam, propriam carnis esse dicentes, quam carnem etiam dicunt gentis esse tenebrarum: illam verò bonam ex adventitia Dei parte, qui cum tenebrarum gente confluxerit atque utramque miscuerit: & omnia quidem bo-

*na hominis, illi bona anima: omnia
verò mala, illi mala anima tribuebant.
His verbis apertè significat S. Augustinus, Manichæos induxit non quidem coactionem, sed simplicem tantum necessitatem in actibus hominum: id enim unum pugnabant Manichæi, bonam animam cùdem necessitate virtutem amplecti, quā Deus ipse, cuius illam fragmentum esse delirabant, bonum amat: item malam animam cùdem necessitate in vitium ruere, quā malum principium, à quo decisam esse fingebant, in malum fertur: at necessitas illa quā Deus necessariò bonum amplectitur; & quā malum principium, si daretur, necessariò malum amaret, non est interna coactio, sed necessitas simplex & ad unam partem determinatio; igitur cùm Manichæis sentiunt qui homines liberos quidem esse à coactione, non verò à simplici necessitate affirmant.*

Hujus nefariorum & pestilentis doctrinæ restauratores hisce postremis sæculis, fuerunt *Lutherani, Calvinista, & alii Recentiores Heretici*. Lutherus namque in colloq. pag. 42. cùm liberum hominis arbitrium per primi parentis prævaricationem extinctum fuisse dixisset, adjicit nomen liberi arbitrii *odiosissimum fuisse omnibus Patribus; & hominem dicendum non arbitrio liberum, sed peccati servum*. Eamdem in instaniam ruit *Calvinus, libro 2. institutionum cap. 2. & sequentibus*, ubi plura in hujus erroris confirmationem profert; in antidoto autem Concilii Tridentini ad sessionem sextam: admittit quidem nomen liberi arbitrii, sed rem excludit. *De verbo*, inquit, *non moveamus rixam; sed quia per liberum arbitrium eligendi facultatem intelligunt, quo sit in utramque partem libera & soluta, titulum fini-*

*re esse qui affirmat, Christum habet Autorem. Et libro 2. de libero arbitrio: *Ego verò, inquit, quantum ad vocem pertinet adhuc profiteor, quod in mea institutione testatus sum, non adeò me supersticiosum esse in verbis, ut ejus causa velim contentionem aliquam movere, modo intelligentia sana maneat. Si coactioni opponitur libertas, liberum esse arbitrium & fateor, & constanter assevero, & pro Heretico habeo, quisquis secùs sentiat. Rursus, libro 3. Semper testatus sum me de nomine nolle pugnare, si hoc semel constitueretur libertatem non ad facultatem boni aque ac mali eligendi, sed ad spontaneum motum & consensum referri debere. Item semper me dixisse, testis est mea institutionis, per me non stare, quin liberum hominis arbitrium vocetur modo sana verbi definitio nobis constet. Et institutionis libro 2. Liberi arbitrii hoc modo dicitur homo, quod voluntate agat, non coactione. Ista paulò fusiū scribenda duxi, ut inde appareat eos Calvinistico errori subscribere, qui hominibus post lapsum nullam inesse libertatem, nisi à coactione contendunt: quorum erroneum dogma, ut resellamus, duo statuenda sunt, Primum, utrum essentia liberi arbitrii consistat in indifferencia activa; alterum an hæc indifferencia in hominibus post lapsum perseveret.**

CONCLUSIO I.

Essentia liberi arbitrii consistit in indifferencia activa, & excludit non solum coactionem, sed etiam necessitatem simplicem. Probatur: Essentia liberi arbitrii in eo consistit, quod est in eo primum conceptibile, & fons

& fons & origo omnium illius proprietatum & effectuum: sed indifferentia activa est quid primum conceputibile in libero arbitrio, siquidem nihil appetit in eo, à quo illa indifferentia cogitetur derivari tanquam à priori: illa vero fons est & origo omnium liberi arbitrii proprietatum; siquidem ipsæ proprietates & effectus sunt potissimum meritum & demeritum, præmium & supplicium; quarenti enim cur actio meritoria sit & demeritoria, laude aut virtutis, præmio aut suppicio digna, apostolice respondetur; quia illa procedit à principio, habente vim sese determinandi ad hanc vel illam actionem & ad agendum vel non agendum: igitur hæc indifferentia est quid primum conceputibile in libero arbitrio, & principium & origo, unde omnes illius effectus & proprietates derivantur.

Deinde: in eo consistit essentia liberi arbitrii, per quod agens liberum præmio & per se distinguitur ab agente necessario, coacto & naturali; sed ab illis distinguitur formaliter per indifferentiam activam. *Probatur*: Agens liberum idcirco ab agente naturali coacto, & necessario distinguitur; quia istud est ex se indeterminatum & habet dominium in suos actus; sed id habet ratione indifferentiarum, hæc enim nihil aliud est quam vis quam agens agere potest, vel non agere, politis omnibus ad agendum prærequisitis, atque hanc vel illam actionem exercere: igitur in indifferentia activa reponenda est liberi arbitrii essentia.

Objicies 1. Libertas arbitrii est perfectio quædam positiva: sed indifferentia non est perfectio positiva; quia indifferentia est tantum negatio determinationis: ergo libertas arbitrii,

Moralis.

non consistit in indifferentia.

Respondeo concessâ maj. disting. min. Indifferentia quoad vocem, est aliquid negativum, *Concedo*: quoad rem ipsam per vocem significatam, *Nego*. Sic enim est vis quam agens liberum potest agere vel non agere, & hunc actum vel alterum ipsi oppositum elicere, subindeque est aliquid positivum.

Instatib. Potentia non agendi est quid pure negativum, siquidem est negatio tendentia in actum: sed ex concessis illa indifferentia includit potentiam non agendi, ergo ex hac parte saltē est quid negativum.

Distinguo maj. Potentia non agendi, quæ non est conjuncta cum potentia agendi, est quid pure negativum, *Concedo*: quæ cum ipsa conjuncta est, *Nego*; & similiter distinctâ min. *nego consequent.* Siquidem agens liberum idcirco habet potentiam non agendi, quia similiter habet vim agendi, & sese determinandi ad eliciendum actum vel non eliciendum.

Urgebis. Non requiritur potentia ad non agendum, sicut nec desideratur vis aliqua ad non curandum; ergo liberum arbitrium non requirit vim & indifferentiam ad non agendum.

Distinguo anteced. Non requiritur virtus ad non agendum absque prævia determinatione activa & dominio in actu, *Concedo*; cum illa determinatione & ipso donum, *Nego*. Porro indifferentia liberi arbitrii ad non agendum, connotat vim præviam in agente, quam sese liberè determinare potest ad non exercendum actum, ideoque non est quid pure negativum.

Objicies 2. Dùm agens agit, remanet liber; actus enim potentiam non adimit, sed eam perficit: sed dùm

M

agit, non remanet amplius indifferens ad agendum; indifferentia namque ad actum significat indeterminationem ad illius exercitium. Dùm verò agens actum elicit, jam est absolutè determinatus ad actum; ergo libertatis essentia non est constituenda in indifferentia.

Respondeo, concessâ maj. disting. min. Dùm agens operatur, non est amplius indifferens ad actum: si indifferentia sumatur pro indeterminatione ad operationem, Concedo: si sumatur pro vi & facultate sese determinandi, Nego, & sic neganda est consequent. Qui autem agit liberè, tametsi non remaneat indeterminatus ad actum, servat tamen semper vim quâ sese determinavit ad agendum, & quâ poterat sese determinare ad illum actum non eliciendum; sicut enim visus actualis non admittit, sed perficit potentiam videntem: sic actualis determinatio non perimit, sed perficit vim sese determinandi.

Instabis Qui actu agit, necessariò agit: nam ex hypotheti quod agat, non potest non agere, quia impossibile est idem simul esse & non esse; igitur dùm agens liberum operatur, non remanet amplius indifferens ad agendum: ac proinde libertas remanet sine indifferentia.

Disting. antec. Qui agit, necessariò agit necessitate hypotheticâ, quam sibi liberè imposuit, Concedo: necessariò agit, necessitate absolutâ & contra liberam suam determinacionem, Nego. Porro necessitas hypotheticâ non aduersatur indifferentiaz activæ; tamen, quia cùm agens liberum sese determinavit ad eliciendum illum actum, poterat ita sese non determinare; tamen, quia quando actum elicit potest illum diutius protogare, vel ab illo deflere, quod utique signum

est indifferentiaz: igitur actio agentis liberi indifferentiam non excludit.

Objic. 3. Homo liber est circa finem ultimum seu beatitudinem in communi; sed non est indifferens circa beatitudinem, ut docet D. Augustinus in Enchiridio, cap. 105. Sic oportebat prius hominem fieri, ut & bene velle posset & male: postea verò sic erit, ut male velle non possit, nec ideo carebit libero arbitrio. Multò quippe liberius erit arbitrium; quod omnino non poterit servire peccato: neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est aut libera dicenda est, quâ beati esse sic voluntas, ut esse miseris non solum nolimus, sed nequam prorsus velle possimus. Igitur libertas consistere potest absque indifferencia.

Disting. min. Homo non habet indifferentiam circa beatitudinem in communi vi, cuius posset illam amare, vel odisse, Concedo: non habet indifferentiam vi, cuius posset illam amare, vel non amare, Nego. Reverà quidem homo non potest exercere actum amoris & odii circa beatitudinem in communi, quia in ea nihil deprehendit intellectus quod possit esse motivum odii: potest tamen actum amoris circa beatitudinem elicere vel eum suspendere, ac proinde indifferens est, & omnino liber circa beatitudinem; non quidem libertate specificationis & contrarieatis, sed contradictionis & exercitii. Accedit, quod etsi voluntas liberè feratur in beatitudinem consequendam, nihilominus dici potest illam non liberè, sed naturaliter appetere in communi, ita quod in eo appetitu nullum sit meritum vel demeritum, ut præclarè docet noster Richardus de Media-Villa, in 4. dist. 49. art. 1. q. 5. ubi querit, merum

voluntas in appetendo beatitudinem, mereatur. sicque concludit. *Hominem appetere beatitudinem contingit dupliciter: Unò modò in generali, in quantum appetit aliquid bonum sufficientissimum: aliò modò in speciali, in quantum determinatè appetit illud bonum in speciali, in quo est verè omnis sufficiencia plenissimo; sicut in clara Dei visione & perfectâ ejus fruitione. In appetendo beatitudinem primò modò non est meritum, quia sic naturaliter ab intellectu cognoscitur, & à voluntate appetitur: itaq; circa hoc nec intellectus potest errare in cognoscendo, nec voluntas in appetendo. In appetendo beatitudinem modò secundo, est meritum, quia sic nec naturaliter cognoscitur, nec naturaliter appetitur, sed respectu ejus contingit esse errorem in intellectu, & obliquitatem in affectu; quia & intellectus potest opinari non esse beatitudinem in illo bono, ubi verè est, & eam esse in illo bono, ubi verè non est; & ex consequenti voluntas potest appetere beatitudinem, ubi verè non est, & eam non appetere ubi verè est.*

Obj. 4. Christus D. fuit liberius in acceptanda & subeunda morte Crucis; siquidem Isaïx 53. Oblatus est, quia ipse voluit: sed non fuit indifferens in acceptanda & subeunda illa morte; ergo libertas consistere potest absque indifferentia. Probatur min. Ille non fuit indifferens, ut moreretur morte crucis, qui recepit à Patre præceptum moriendi, quod non potuit violare: sed Christus recepit à Patre præceptum moriendi, quod non potuit violare proper suam impeccabilitatem, ergo Christus non fuit indifferens, ut moreretur morte crucis.

Nego min. Ille enim fuit indifferens ut moreretur morte crucis, qui

ipsum elegit. Christus autem ad hominem redemtionem & salutem, elegit crucem mortis; nam ait Apostolus ad Hebreos 12. *Propositò sibi gaudie sustinuit crucem, confusione contempta: quæ verba sic explicat sanctus Chrysostomus, homiliâ 28. Id est, licebat illi nihil pati, si voluisse: erat ergo arbitrii ejus non venire ad crucem si voluisse. Probationis majorem disting. Ille non fuit indifferens, ut moreretur morte crucis; qui accepit præceptum moriendi absolutum, quod transgredi non potuit. Concedo: præceptum tantum conditionatum, Nego: Distinguo pariter min. Christus habuit à Patre præceptum moriendi conditionatum, Concedo: absolutum, Nego, & sic neganda est conseq. Duplex enim est præceptum, unum absolutum, quod nullo modo pendet à voluntate illius personæ cui præscribitur: conditionatum alterum, quod subordinatur arbitrio illius cui imponitur. Porro Christus D. recepit à Patre præceptum moriendi conditionatum tantum; siquidem ille non recepit præceptum absolutum, qui divina consilia in negotio mortis mandatorum loco dicitur exsecutus: at Christus ex sancto Cyrillo Alexandrino, libro 12. in Joannem, *In negotio mortis paterna consilia dicitur exsecutus: ergo non recepit à parte præceptum moriendi absolutum. Hinc Theophilactus super illa verba Joannis 15. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; Sicut & ego præcepta Patris mei servavi, & maneo in ejus dilectione. Propterea nomen mandati ibi non sumi in propria significacione: Hoc, inquit, temperans se audientium infirmitati, dicit non enim qui omnium est legislator, mands obnoxius, & sing paternis man-**

datis vivere non potest ; hoc enim cogitare fuit absurdissimum.

Tamecum verò mandatum hic accipiatur in propria significatione, nihilominus conditionatum fuit, & Christo D. liberrimè illud acceptanti & impleturo præscriptum : ut ipsemet significat verbis Joannis 10. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo iterum sumendi eam, hoc mandatum accepi à Patre meo.* Quæ verba singula indicant Christum nullâ impellente necessitate, sed suminè voluntariè & liberè mortem subiisse. Ne verò quis putaret illa esse dicta de Christo ratione solius voluntatis divinæ, signanter adjectit, *hoc mandatum accepi à Paire meo.* Hinc sanctus Gregorius Magnus in caput secundum Job. *Mortem nostram, inquit, omni necessitate calcata, cùm voluit Christus, sponte suscepit :* Neque enim addic sanctus Augustinus, libro 4. de Trinitate, capite 13. *Jure cuiusquam potestatis exatus est carne, sed ipse se exuit : nam qui posset non mori si nollet, procul dubio quia voluit mortuus est.* Et tractatu 119. in Evangelium Joannis circa finem: *Quis, inquit, ita dormit quando voluerit, sicut Iesus mortuus est quando voluit ; quis ita uestem deponit quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit ; quis ita cum voluerit, abit, quomodo cùm voluit, abiit.*

Urgebis. Ille recepit à Patre præceptum moriendi absolutum, qui dicitur in Scripturis, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ; sed Christus ita dicitur in Scripturis, &c. Ergo Christus re-

cepit à Patre præceptum moriendi absolutum. *Disting. maj.* Ille recepit à Patre præceptum moriendi absolutum, qui dicitur factus obediens obedientiâ severâ, supponente legem præscriptam & absolutè definitam, *Concedo :* qui dicitur factus obediens, obedientiâ nimis rigorosâ, quæ non est aliud, quam paterni beneplaciti voluntaria executio, *Nego :* sic distinctione minore, neganda est consequentia.

*Subsumes. Atqui Christus fuit obediens, obedientiâ strictâ & severâ, ergo nulla solutio. Probatur subsumpt. Ille fuit obediens obedientiâ strictâ, qui petit dispensationem ab obligatione moriendi, quam obtainere non potuit : sed Christus petuit dispensationem ab obligatione moriendi, quam obtainere non potuit, juxta Matthæum 26. *Pater, si fieri potest, transcat à me calix iste :* Ergo Christus fuit obediens obedientiâ strictâ & severâ.*

Distingu. maj. Ille fuit obediens obedientiâ strictâ & severâ, qui petit petitione absolutâ, efficaci & ortâ ab appetitu rationali, dispensationem ab obligatione moriendi, quam obtainere non potuit, *Concedo :* qui petit ratione conditionatâ, inefficaci, & ortâ ab appetitu naturali ultrò refugiente mortem, *Nego, distinguo similiter min.* Sed Christus petuit dispensationem ab obligatione moriendi conditionatâ petitione, inefficaci & ortâ ab appetitu naturali, *Concedo :* petitione absolutâ, efficaci & ortâ ab appetitu rationali, supplicante pro transitu calicis & mortis, *Nego.* Duplex itaque fuit petitio Christi, una absoluta, altera conditionata, una efficax, altera inefficax, una naturalis, altera rationalis : quando Christus petit transi-

tura calicis, non petuit petitione absolutâ, quia Christus exauditus est pro sua reverentia, inquit Apostolus; & si Christus voluisset absolute declinare jugum mortis, procul dubio declinavisset, juxta illud Matth. 26. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit plusquam duodecim legiones Angelorum, quibus tamen non egebat, ut periculum mortis declinaret, si voluisset. Quare Christus petuit transitum calicis petitione tantum conditionatâ, ut testantur ista verba: (Si possibile est). petitione inefficaci, ut signant verba sequentia (verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.) Denique petitione ortâ ab appetitu naturali, quem in fugam mortis trahebat natura, ut loquitur sanctus Chrysostomus.*

Subsumes iterum. Christus D. petuit transitum calicis petitione absolutâ, ortâ ab appetitu rationali: ergo nulla solutio. *Nego subsumptum.* Probabis: nisi Christus petuisset transitum calicis petitione ortâ ab appetitu rationali, fuisset in Christo contrarietas voluntatum, quia voluntate rationali voluisset bibere calicem, voluntate vero naturali & sensitivâ, voluisset bibere calicem; sed in Christo non fuit contrarietas voluntatum, ut docent Theologi: ergo Christus petuit transitum calicis petitione ortâ ab appetitu rationali.

Disting. min. Sed in Christo non fuit contrarietas sicut in nobis, *Concedo:* non fuit contrarietas voluntatum simpliciter, *Nego.* Non fuit in Christo contrarietas voluntatum sicut in nobis, quia nulla fuit in Christo pugna inter appetitum superiorum & inferiorem cuiusmodi est in nobis ex viciata origine, quâ sit, *auero concupiscent adversus spiritum,*

& spiritus adversus carnem, ut non quaecumque volumus, faciamus, Galatarum 5. Quâ item sit, ut homo sit sibi & Deo contrarius, juxta illud Job, *Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi met ipsi gravis.* Fuit tamen in Christo contrarietas voluntatum simpliciter, quia appetitus inferior non fuit semper conformis voluntati rationali: Ille enim movebatur suo proprio naturali motu, prosequens ea quæ sibi commoda, & refugiens ea quæ sibi molesta essent; cum rationalis voluntas sèpè numero renderet in alia & opposita.

Objicies 5. Christus D. fuit liber in observandis præceptis legis naturæ, siquidem per hanc observationem meritus est: sed non fuit indifferens in hac observantia. *Probatur.* Ille non fuit indifferens in observatione præcepti temperantie, v. g. qui non potuit implere illud & non implere, quando præceptum illud urgebat: at Christus non potuit implere aut non implere præceptum temperantie quando urgebat: ergo non fuit liber libertate indifferentie, subindeque hæc ad perfectam libertatem non requiritur.

Disting. min. Non fuit indifferens in observatione præcepti temperantie, quoad substantiam, *Concedo:* quoad motum & motivum, *Nego.* Tametsi enim Christus non potuerit non observare præceptum temperantie simpliciter quando urgebat: potuit tamen illud non observare ex hoc determinatè motivo; quia liberum fuit Christo abstinere ab omni voluptate corporea, vel ex inotivo charitatis vel temperantie vel alterius virtutis: indifferentia enim motivi sufficit ad meritum; quia motivum informat intrinsecè actionem

eumque specificat & distinguit, est que de substantia actus non physicè, sed moraliter spectati. Cùm ergo motivum Christi in observatione præcepti, temperantiaz fuerit liberum, debuit consequenter actus temperantiaz esse liber intrinsecè. Accedit quod Christus fuit liber circa actum temperantiaz ratione modi, siquidem potuit elicere actum inferiorem & remissiorem, diuturniorem, & minus diuturnum.

Instabis: Christus non potuit elicere actum temperantiaz minus perfectum omissò perfectiore, minus diuturnum & minus efficax, relictò diuturniore & efficaciore: ergo non fuit liber in implendo temperantiaz præcepto quantum ad modum. *Probatur antec.* Christus D. eliciebat actus virtutis, qui Æterno Patri suo erant acceptiores & gratiiores; ait enim Joannis 8. qua placita sunt ei, facio semper: sed elicere actum perfectiorem relictò minus perfecto, placebat Patri: ergo, &c.

Distin. antec. Non potuit elicere actum minus perfectum omissò perfectiore, physicè & absolute loquendo, *Nego*: sic enim potuit exercere actus inæqualis perfectionis & valoris, quia nihil Christum physicè impediens ab elicitione istorum actuum: non potuit moraliter, *Concedo*: Quia minus decorum fuisset, si Christus eliciisset actum minus perfectum omissò actu perfectiore; tum propter sanctitatem suam essentialiem & personalem, cùm propter intensissimum suum erga divinum suum Patrem amorem, quod movebatur ad eos eliciendos actus, qui magis ei erant accepti magisque in ejus gloriam redundabant.

Objicies 6. Deus est libertimus in operationibus tam ad intra sinum divi-

nitatis, quam ad extra & in ordine ad creaturas, sed non habet indifferentiam: igitur essentialiter libertas non consistit in indifference. *Probatur major*: Primo quidem auctoritate sancti Augustini, libro 1. operis imperfecti, cùm enim Julianus defenderet, liberum esse quod duo potest velle, id est, bonum & malum: sic eum Augustinus refellit: Liber ergo Deus non est qui malum non potest velle, de quo ipse dixisti: Deus esse nisi justus non potest. Siccine Deum laudas, tu ei auferas libertatem? Et libro de natura & gratia, cap. 46. cum Pelagius dixisset, voluntatis arbitrii ac deliberatione privari, quidquid naturali necessitate constringitur. Hac verba sic sanctus Augustinus castigat; *Hic non nulla questione est*: per quam enim absurdum est, ut Deo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram quod beati esse volumus, quia id omnino nolle possumus; nescio quâ & bona constrictione natura; nec dicere debemus, ideo Deum non voluntalem, sed necessitatem habere justitia, quia non potest velle peccare. Quæ verba recentiores Hæretici ita interpretantur; duobus, inquiunt, exemplis hic docet sanctus Augustinus, libertatem cum simplici necessitate consistere. Primo quidem ex voluntate beatitudinis, quæ in hac vita caret indifference contrarietas, in futura etiam contradictionis. Secundò, ex voluntate Justitiae quam habet Deus; certissimum enim est hanc voluntatem divinam esse ad justitiam omnino determinatam, & indifferentiam carere contradictionis: igitur, &c.

Secundo. Idem probant auctoritate Angelici & Subtilis Doctoris; nam S. Thomas, quest. 10. lib. de potentia, arti. 2. ad s. ait, Deus

suâ voluntate liberè amat seipsum, licet de necessitate amet seipsum. Scotus vero quodlibeto 16. ait, Voluntas divina necessariò vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera. Insuper idein subtilis Doctor & ejus discipuli docent Patrem & Filium divinum producere & spirare liberè Sp̄iritum-Sanctum. At illa spiratio & productio nullam habet indifferentiam adjunctam, est enim summe necessaria; igitur censent veram libertatem consistere absque indifferentia. His accedit Doctor Seraphicus in 2. dist. 25. ad textum & art. 2. quæst. 1. ubi docet libertatem essentialē liberi arbitrii esse libertatem à coactione. Insuper, eadem distinct. artic. 2. quæst. 1. Si, inquit, loquamur de libero arbitrio secundum quod liberum est, sic concedo quod potest esse non solum respectu contingens, sed etiam necessarii, sicut patet in Deo & in Christo & in Angelis & hominibus beatis. Cùm enim duplex sit necessitas, videlicet coactionis & immutabilitatis, necessitas coactionis repugnat libertati arbitrii, non autem necessitas immutabilitatis, &c. Et infra: Actus liberi arbitrii ut liberum est, non solum potest esse circa necessarium, sed etiam necessarius in se est. Hæc ibi & alia quædam in eamdem sententiam.

Resp. distinguendo maj. Deus est libertimus in omnibus operationibus & actibus voluntatis, tam ad intra, quam ad extra finum divinitatis libertate essentiali, voluntatis, & complacentiæ, quā videlicet voluntariè sese determinat ad eos actus eliciendos, & in eis liberimè complacet, Concedo: libertate arbitrii & indifferentiæ, subdistinguo: in actibus ad

intra, Nego. Si quidem illos necessariò exerit, putà amorem sui & spirationem Sp̄iritus-Sancti. In actibus ad extra, iterum subdistinguo: quoad specificationem actus semper est libertimus, nego; quia, v. g. non potest velle iniquitatem & justitiam odisse: quoad exercitium, concedo; potest enim justa quædam facere & non facere, imo etiam interdum sic est liber quoad specificationem, quia ex multis rebus justis unam alteri præferre potest, & illam eligere. Neque aliud certè voluerunt S. Augustinus & Theologiz Scholasticæ Principes.

Non quidem sanctus Augustinus. Nam in priori laudata sententia nihil aliud intendit quam refellere Pelagianos, qui docebant ad libertatem necessariò requiri indifferentiam contrarietatis; illudque omne libertate spoliabant, quod perinde bonum & malum velle non posset: cùm vero liberum arbitrium non constituamus in sola indifferentia contrarietatis, quam unicam statuebant Pelagiani, quod S. Augustinus impugnat: sed potissimum in altera parte indifferentiæ, quæ contradictionis appellatur; apparet hæc ratione Deum dici libertimum in operationibus ad extra, quantum vero ad operationes ad intra eum non esse sic liberym ut dictum est, sed tantum libertate essentiali & complacentiæ.

Ad secundam sancti Augustini auctoritatem dico, quod cùm Pelagius non distingueret inter voluntatem & liberum arbitrium, conteneretque voluntatis arbitrio ac deliberatione privari, quidquid naturali necessitate constringitur: ipsi occurrat S. Augustinus demonstrans in eisdum voluntate m esse etiam in eo quod necessariò habetur aut appetitor,

qualis est justitia respectu Dei & beatitudo respectu nostri. Unde sancti Augustini sensus est, non esse omnimode verum quod generatim à Pelagio affirmatum fuerat, sed non nullam discussionem méreret; quamobrem signanter dicit Augustinus, *hic non nulla questio est: quatenus enim Pelagius dicebat ad voluntatem non pertinere quidquid naturali necessitate constringitur, solum non dicebat: quatenus vero negabat illud ipsum esse liberi arbitrii recte negabat: hinc S. Augustinus ait illa verba Pelagii, non nullam mereret questionem sive distinctionem, quā voluntas à libertate secernatur.*

Quod spectat ad Principes Theologia Scholastica: Eorum dicta nullatenus etiam suffragantur Hæreticorum sententiaz: ipsi enim illis in locis non accipiunt nomen *liberi vel libertatis* secundum eam acceptiōnem, quā utimur modò istis nominibus; sed quatenus idem est liberum, quod voluntariè & complacenter sese determinans; sive illud sit voluntariè cum omnimoda indifferentia, sive non: utebantur vero istis loquendi modis, quia tunc nondū cendum erat à fermento novellorum Pharisaeorum pravæ suæ de libertate arbitrii sententiaz patrocinium, unde quaque queritantium.

Porrò quod illi Doctores distinguenter liberum à libero arbitrio, luculentē appetit ex innumeris eorum locis, quibus docent electionem necessariam esse in libero arbitrio: sic S. Thomas, primâ parte, quest. 83. art. 3. *Proprium liberi arbitrii; inquit, est elec̄tio: ex hoc enim liberi arbitrii esse dicimus, quod possumus unum recipere alterò recusatio, quod est eligere.* Et primâ parte quest. 19. eius de libero arbitrio Dei, Ange-

lorum & hominum disputat, & quærit utrum Deus habeat liberum arbitrium. Respondeat in corpore articuli, *Dicendum, quod liberum arbitrium habemus respectu eorum, que non necessariò volamus, vel naturali instinctu.* Non enim ad liberum arbitrium pertinet quod volamus esse felices, sed ad naturalem instinctum; unde & alia animalia qua naturali instinctu moventur ad aliquid, non dicuntur libero arbitriō meveri. Cum igitur Deus ex necessitate suam voluntatem velit, alia vero non ex necessitate, ut supra ostensum est, respectu illorum que non necessitate vult, liberum habet arbitrium. Igitur ex mente sancti Thomæ Deus non habet liberum arbitrium respectu illorum quæ necessitate vult, ac subinde censem indifferentiam esse necessariam ad liberi arbitrii essentiam.

Opponunt frequenter Hæretici id quod S. Doctor ait, q. 10. de potentia, art. 2. ad 5. *Naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem libertati voluntatis non repugnat,* (ut Augustinus docet, in 5. de civitate Dei capit. 10.) *Libertas enim voluntatis violentia, vel coactio opponit.* Non est autem violentia, aut coactio in hoc, quod aliquid in ordinem suę natura moverit. Unde voluntas libere appetit felicitatem, licet necessariò appetat illam. Sic autem & Deus suę voluntate libere amat seipsum: libere ergo Spiritus-Sanctus procedit à Patre, non tamen possibiliter, sed ex necessitate. Verum.

Respondeo sanctum Thomam hic & alibi sèpè libertatem distinguere à libero arbitrio: & libertatis nomine, libertatem, ut ita dicam, intelligere, seu id, quodlibet, id est, quod sponte sit,

fit, non coacte: atque ita libertati solam coactiōnem apponit, quia sola coactio voluntarium seu libentiam collit; hoc modo etiam quæ necessariō fūnt, possunt liberē fieri, id est, libenter. Sic Deus liberē amat seipsum, id est, liberiter, non coacte. At liberi arbitrii nomine, eam solam potentiā comprehendit quæ se habet ad opposita, & quæ potest velle & non velle. Hinc est quod negat liberō arbitriō fieri, quod necessariō fit. Dicendum, inquit, quod liberum arbitrium habemus respectu corum quæ non necessariō volumus, vel naturali instinetu. Vide cætera paulò supra quæ alibi millies inculcat, præsertim verò q. 6. de malo, art. unico, ubi scribit, quidam posuerunt quod Voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogereatur, &c. Hec opinio est heretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in actibus humanis, &c. non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophia Moralis.

Ad sanctum Bonaventuram dico, ipsum dupliciter liberum arbitrium considerare, nimirū velut liberum est, vel ut deliberans: & quidem quatenus liberum est, dicit esse posse respectu voluntarii; sicut patet in Deo & Beatis, quia licet in illis habeat necessitatem immutabilitatis, non tamen coactionis. Quatenus autem deliberans non est, inquit, nisi de contingentia; quia nemo deliberat de necessario & impossibili. Ex qua distinctione satis apparet, quo sensu dixerit liberum arbitrium, quatenus liberum est; respicere etiam necessaria & habere posse actum necessarium. Nam illud, quatenus liberum, non aliud est, quam quatenus voluntarium & non coactum. Itaque perinde est atque si dicatur,

Moralis.

voluntatem quatenus libera est à coactione, versari circa actiones etiam necessarias. Illud verò quatenus deliberans, id est, ut ipse exponit, quatenus consilians, utrum eligat hoc an illud, intelligitur de libertate, quæ propria est libero arbitrio ut tali. Hæc responso, quam ex ipsius S. Bouaventuræ verbis Guillēmus Estius contexuit, manifeste ostendit quām perperā & immetitò in tanti Doctoris auctoritate novum dogma latebram querat, ait appositi Stephanus Deschamps, libro de Hæres fanjeniana.

Porrò quod Seraphicus Doctor ad libertatem arbitrii, indifferentiā necessariam esse dixerit, apparet ex variis ipsius textibus: docet enim in primum, dist. 38. q. 1. opinionem illam quæ simplicem ex Dei præscientiā in voluntates nostras necessitatem derivat, liberum arbitrium interimere; ergo existimat libertatem illam, quæ liberi arbitrii propria est, simplici necessitate deleri quam ex Dei præscientiā in humanas voluntates non refundi, quod sic probat: *Divina præscientia est, & tamen non imponit rebus necessitatem.* Omnia enim sic præcognoscit eventura, sicut evenitura sunt: & ideo cum multa sint eventura contingenter; ut illa quæ sunt à libero arbitrio, & à casu & fortuna; sicut præcit hac esse futura ab ipsis, sic præcit modum contingentia, secundum quem sunt ab ipsis. Unde hoc argumentum petit Stephanus Deschamps. Necessest illa quam Seraphicus Doctor his verbis ex Dei præscientia fluere negat, libero arbitrio ex ejus opinione capitaliter est infensa: atqui illa necessitas quam Seraphicus Doctor his verbis ex Dei præscientia fluere negat, est necessitas simplex: cau-

N

rūm, quæ non minùs fortuitarum rerum contingentia, quām libertati repugnat; ergo necessitas simplex ex Seraphici Doctoris opinione libero arbitrio capitaliter est infensa. Similimata sunt quæ de prædistinatione tradit, dist. 40. ejusdem libri, quest. 1. ubi probat prædestinacionem idcirco liberum arbitrium non lacerere, quia nullam illi necessitatem imponit.

Docet insuper peccatum idcirco esse liberum, quia vitari potest, nec illud peccatum fore, si vitari non posset. *Nemo, inquit, etiam venialiter peccat in eo, quod nullo modo potest prohibere, nec etiam potuit praecavere.* Unde ad illud S. Augustini, quædam necessitate facta, sunt improbanda; respondit, dicendum quod *Augustinus loquitur de necessitate venialium, non quantum ad hoc veniale, vel illud determinati, sed generaliter, quantum ad peccata venialia. Quia nihil impedit quod sit venialitas quædam in universali, & voluntas quodammodo in particulari: ideo auctoritas illa non obviat his quæ dicta sunt.* Vides Seraphicum Doctorem, vel ad peccatum veniale requirere libertatem exercitii, quâ remota ullum fore peccatum negat: *In hoc patet, inquit, quod si venialia rationem culpa habeant: hoc est, quia à voluntate in particulari & divisim vitari & praecaveri possunt.*

Ad Subtilem Doctorem ejusque discipulorum sententiam quod attinet, certum est quod cum processio-nem Sancti-Spiritus liberam appellant, liberum non sumunt in propria significatione, & quatenus libertas necessaria est ad principium meriti vel demeriti, pœnæ aut præmii, nimis rūm libertas contradictionis seu exercitii, vel specificationis seu contrarie-tatis, sed quatenus liberum idem signifi-

cat ac facultatem voluntariam se deter-minantem, delectabiliter, eligibiliter & complacenter ad amandum vel eliciendum actum & producendum terminum amoris, esto non contingenter; dividunt enim potentiam activam adæquate in potentiam naturalem & liberam, tamquam in duos species; docentque potentiam naturalem eam dici, quæ positis omnibus ad agen-dum requisitis, ex se naturaliter deter-minatur ad operationem, ut ignis ad comburendam paleam sibi appositam. Potentiam vero liberam generatim dico, quæ ad præsentiam objecti se voluntariè determinat ad exeren-dum actum & tendendum in objectum sibi ab intellectu propositum.

Cum autem hæc determinatio fieri possit duobus modis, nimirūm vel necessariò vel contingenter, hinc duplē distingunt libertatem, alteram quam appellant *essentialē*, quia provenit ex ratione formalī voluntatis, cui proprium est seipsum deter-minare eligibiliter & complacenter, tametsi necessariò ad actum & objec-tum, unde hæc libertas necessitatem non excludit, sed cum ea subsistit: aliam vero quam nominant *liber-tatem contingentia & arbitrii*, quâ vol-untas potest exerceere oppositos actus, & tendere in diversa objecta, aut actum elicere vel suspendere, quam libertatem necessariam esse ad actiones moraliter bonas aut malas, quamque inesse voluntati humanae luculentissimè docet Subtilis Doctor pluribi, sed præsertim in primum dist. 39. n. 15. ubi docet triplicem in voluntate nostra esse libertatem, scilicet ad oppositos actus, objecta & effectus. *Voluntas, inquit, in quantum est actus primus libera est ad opposita.* Item: *Actus primus (nempe voluntas) considerans in illo instanti,*

in quo est prior naturaliter actus secundus (nempe volitione) ita ponit illum in esse tamquam effectum suum contingenter, quod ut prior naturaliter posset aquae ponere aliud oppositionis in esse. Deinde libertatem igitur voluntatis nostra inquantum est ad opposito actus, concomitatur potentia tam ad opposita successivè, quam ad opposita pro eodem instanti: hoc est, quod alteriusrum possit ponere in esse sine altero. Quæ ante ex eo probaverat; quod Voluntas in uno instanti, causat velle & non necessariò, ideo contingenter. Et, in 2. dist. 25. q. unicâ, plurimis validisque rationibus probat, voluntatem nostram ex se esse indifferentem ad opposita, ita ut ipsa ad unum oppositorum contingenter se determinet; adeoque eò ipso instanti, quod unum asciscit, repudiare illud possit, aliudque eligere. Vides igitur ex doctrina Subtilis Doctoris nihil patrocinii accedere Novatorum erroribus.

Objicies 7. Beatorum voluntas liberior est in patria & statu felicitatis, quam dum esset à via & statu misericordie: ut constat ex sancto Augustino in Enchiridio cap. 15. ubi ait: multò liberius erit arbitrii quod omnino non poterit servire peccato: & ex sancto Anselmo, cap. I. de libero arbitrio, ubi discipulo dicenti, cur non sit liberior illa voluntas, quæ ad utrumque se habet non video. Respondebat Sanctus: An non vides quoniam qui sic habet quod decet & expedit, ut hoc amittere nequeat, liberius est quam ille qui sic habet hoc ipsum, ut possit perdere: & paulò infra; Liberius itaque voluntas est qua à restringe peccandi declinare nequit, quam qua illam potest deferre: sed Beati necessariò determinantur ad amandum Deum, ergo summa li-

bertas consistere potest absque indifferentia.

Distinguuo maj. Liberior est à peccato, Concedo: à necessitate, subdistinguuo: circa objectum primarium, id est circa Deum amandum amore frumentivo, Nego: circa objecta secundaria, id est, circa creaturem, Concedo. Beati enim liberi sunt, ut intercedant pro nobis vel non intercedant, ut moveantur ab uno loco ad alterum locum, vel non moveantur: Et concessa min. distinguenda est conseq. Libertas complacentia & determinationis voluntariz ac delectabilis, potest subsistere sine indifferentia, Concedo: libertas arbitrii, Nego. Hanc distinctionem subministrat & confirmat noster Guillelmus de Rubione, in 2. distin. 25. q. I. art. 2. ubi ait, In Beatis, inquit, est usus liberi arbitrii, non respectu actus beatifici, qui non est in potestate ipsorum, sed respectu omnium aliorum in eorum potestate existentium, ut videlicet possint ab eis in esse ponni vel non ponni.

CONCLUSIO II.

A dmittenda est libertas indifferentia & arbitrii, etiam in statu natura lapsa, non solum in ordine ad actiones civiles & morales, sed etiam quoad actiones supernaturales & meritorias. Hæc conclusio duas habet partes, quorum prima est contra Philosophos illos, qui fatali necessitate homines addicatos esse censabant. Secunda vero contra Lutheranos, Calvinistas & alios cum veteres cum novellos Hæreticos, negantes id-hominibus post Adami prævaricationem, remanere liberum arbitrium, quod possit mereri vel demereri.

Probatur I. pars: Libertas arbitrii.

Nij

trii & indifferentiæ est facultas, quæ positis omnibus ad agendum præquisitis, potest agere vel non agere ex propria sua determinatione, sed in nobis perseverat hujusmodi facultas; igitur, &c. Major est evidens ex dictis; minor probatur ipsamet experientia, quæ constat homines habere facultatem sese movendi, vel non movendi propter honestum finem, suscipiendi oblatam præfecturam & dignitatem, vel illam respuendì, nubendi vel non nubendi, &c. igitur experientia constat remanere in hominibus honestatem quantum ad actiones civiles & morales. Insuper præcepta & consilia,hortationes & dehortationes, laudes & vituperia, præmia & supplicia non sunt inutilia: quia illis utuntur privati in familiis, legumlatores in civitatibus, & Deus in gubernatione hominis: atqui si homo careret libertate in ordine ad actiones civiles & morales, hæc omnia essent inutilia, quia in necessariis homo non utitur consultatione, deliberatione & hortatione. Quis enim hortatur hominem ne esuriat in summa inedia, quis punit hominem quod natus fit debilis? ergo homo non caret libertate in ordine ad actiones civiles & morales.

*E*hanc veritatem non inserviantur Heretici: quin etiam ultrò admittunt libertatem à coactione in ordine ad res supernaturales. Lutherus enim in libro de servo-arbitrio, aperte scribit: *Sed quicquid nos necessarium operari: necessarium vero dico, non coacte: hoc est, homo non vacat spiritu Dei, non quidem violenatia, velut rapta obtruso collo, nolens facit malum, sed sponte & libenti voluntate facit. Hoc vocamus modò necessitatem immutabilitatis, quod voluntas sese mutare, & vobis alio non possit. Rursus ex-*

altera parte, si Deus in nobis opera sua mutata, & blande assiliba per spiritum Dei voluntas, iterum merita libentia & pronitate ac sponte suâ vult, & facit non coacte pro natura voluntatis, quæ si cogeretur, voluntas non esset, nam coactio potius est, ut sic dicam, noluntas.

*E*idem errori subscriptibit Calvinus pluribi, præsertim libro 2. de libero arbitrio: *Si coactione opponitur libertas, inquit, liberum esse arbitrium & fateor & constanter asseveror ac pro Haresico habeo, quisquis secundum sentiat. Si hoc, inquam, sensu liberum vocetur, quia non cogatur, aut violenter trahatur ex externo motu, sed sponte agatur suâ, nihil moror. Praeceptoris errantis vestigia consecrantur exorbitantes discipuli, præseruit Hyeronimus Zanchius; libro 1. cap. 6. qui hanc Calvinisticam erroris doctrinam sic explicat. Liberatas, inquit, à coactione quæ sit, est uotum: qui enim cogi ad ullam, tem non potest, is vere dicitur liber ab omni coactione: est autem certum voluntatem sive bonam sive malam, hujus esse naturæ, ut cogniti non possit ad suas proprias actiones, hoc est, ad volendum & nolendum: quoniam sequeretur contradictionis implicatio, nempe quod aliquid vellet nolens vel non voluntas. Est itaque hæc nativa, propria, & inseparabilis humanæ voluntatis libertas, ut quidquid vult aut non vult sive bonum sive malum, illud liberè sine ullius externi principiū coactione, velit & nolit. Proinde non imiterit Bernardus libertatem hanc libertatem vocat naturæ. Est enim hoc voluntati rationali creaturæ à natura insitum, ut omnina velit liberè, sine ulla coactione; ac proinde est etiam illi exter-*

na hæc naturæ libertas. Proinde
 turpiter falluntur, qui ideo pu-
 tant hominem post lapsum non
 esse amplius liberum, quia ad pec-
 candum necessitate corruptæ na-
 turæ constringitur, & qui ideo
 nos liberum arbitrium homini adi-
 mere contendunt, quia dicimus
 homines impios necessariò pec-
 cate. Non enim voluntatis nostræ
 libertas in hoc consistit, quod
 nullà necessitate ad peccandum
 adigatur, sed in hoc quod ab
 omni coactione libera est. Liber
 enim bisariam dicitur, vel ut op-
 ponitur servo, vel ut opponitur
 coacto : Prior modo voluntas
 post lapsum non est libertas, est
 enim serva peccati, ut Christus
 docet, Joann. 8. Est igitur libe-
 ra modo posteriori ; quia ad pec-
 catum cogi non potest, sed quid-
 quid agit, sponte agit, neque li-
 berum opponitur necessario, sed
 violento. Tum paucis interpositis :
 hæc explicatione & his exemplis
 perspicua fit nostra thesis : nempe,
 licet homo post lapsū factus sit fer-
 vus peccati, eoque necessariò peccet,
 nec possit nos peccare ; non ideo,
 tamen omnem libertatem amississe
 cum ejus voluntas non amiserit eam
 libertatem quæ à coactione dici-
 tur : atque hanc libertatem esse
 nostræ voluntati ita naturalem, ut
 eam in sempiternum retineamus,
 tam post lapsum sub peccato,
 quam post regenerationem sub
 gratia, non minus quam eam
 habuit Adamus ante lapsum, ac
 proinde liberum arbitrium in ho-
 mine semper habere liberum,
 nempe à coactione, quamvis non
 à necessitate in quovis statu.

Ex his appetit Heræticos recen-
sores admittere quidem libertatem

à coactione etiam post lapsum in or-
 dine ad actus supernaturales : verū
 excludunt libertatem à necessitate ;
 aiuntque libertatem indifferentiæ &
 arbitrii prioribus Ecclesiæ Patribus
 esse ignotam, & recens Theologo-
 rum Scholasticorum commentum ;
 quod quām erroneè & mendaciter
 proferant, appareat ex omnibus Scrip-
 turæ sacræ textibus in secunda con-
 clusione præcedentis quæstionis lau-
 datis : quibus adjicere licet veterum
 Ecclesiæ Doctorum unanimem ea
 de re consensum, nimirum liberta-
 tem indifferentiæ ad actus superna-
 turales in hominibus etiam post lap-
 sum subsistere. Prodit in primis S.
 Irenæus libro 4. adversus Hæredes,
 capiteg. Homo verò rationalis, inquit,
 & secundum hoc similis Deo, liber
 in arbitrio factus & sua potestatis,
 ipse sibi causa est, ut aliquando qui-
 dem frumentum, aliquando palea-
 fæ ; quapropter & justè condem-
 nabatur, quoniam risibilis factus
 amisit veram rationem, & irratio-
 nabiliter vivens adversatus est jus-
 titia Dei, tradens se omni terreno
 spiritui & omnibus serviens volup-
 tatis. Potrò quod ea non solùm
 de homine in statu innocentia, sed
 etiam de ipsis posteris post lapsum
 dixerit, appareat ex cap. 29. ejusdem
 libri, ubi demonstrat perperam ex-
 cusari Judæos qui Deo non obtem-
 peraverint, quod infirmum habuerint
 legiflatorem ; quia, inquit, Id quod
 erat semper liberum & sua potesta-
 tis, in homine semper servavit Deus
 & suam exhortationem, ut justè dam-
 nentur qui non obediunt ei.

Succedit Tertullianus, qui libro de
 exhortatione ad castitatem, cap. 20.
 scribit aliquid esse in nobisipsis, no-
 bisque esse voluntatem eligendi, si-
 gue scriptum est : ecce posui ante te

bonum & malum; & quod in nostro positum est arbitrio, nos referre non debere in Dei voluntate: Et libro 20. contra Marcionem, cap. 6. Ut ergo bonum jam suum haberet homo emancipatum sibi à Deo, & fieret proprietas jam boni in homine, & quadammodo natura de institutione ascripta est illi, quasi libripens emancipati à Deo boni, libertas & potestas arbitrii: qua efficere bonum & proprium jam sponte præstari ab homine, quoniam & hoc ratio boni & ejus exigere voluntarii exercenda, ex libertate scilicet arbitrii non faciente, institutionis non serviente, ut ita demum bonus consideret homo, si secundum institutionem quidem, sed ex voluntate jam bonus inveniretur, quasi de proprietate nature: proinde ut & contra malum, nam & illud unique Deus providebat, fortior homo prætenderet, liber scilicet & sua potestatis. Unde concludit: Tota ergo libertas arbitrii in utramque partem concessa est illi, ut sui Dominus constanter occurreret, & bono sponte servando & malo sponte vitando; &c.

Illum præcessit *Justinus martyr*, scribens in *Dialogo Deum*, *Angelicis & homines quos obsequentes habere volebat, liberæ potestatis ad bene agendum condidisse, ut juxta ipsius leges judicarentur, si quid à recto deflecerent. Idem in priore Apologia. Nulla laude, scribit, quidquid esset dignum, nisi esset ad utrumlibet flexibile. In posteriore vero, *Nisi homines possent suo arbitratu turpia figere & honesta sceltri extra culpam fore quidquid agerent, rectè colligit.**

His accedit Clemens Alexandrinus, libro I. Stromatum: Nec laudes (ait) nec viruperationes, nec honores, nec supplicia justa sunt, si

anima non habeat liberam potestatem & appetendi & aggrediendi. Et iterum dicit Propheta. Si velitis & me audieritis, bona terra comedetis: in nobis fuisse esse arguens & eligere & declinare: voluntaria enim est electio & delectus voluntatis. Et libro 2. Incredulus fundamentum salutis non habet, fidem voluntariam: nos autem qui liberæ & absolutæ potestate & eligere & agere à Domino datum esse hominibus à Scripturis accepimus, iudicio quod transmoveri non potest, Fidei acquiescamus. Eadem habet, lib 3. & 4.

*Clementi accedit discipulus *Origenes*; qui, homiliâ 9. in numeros, ait, *Sensus noster potest bona eligere, ut fiat vas in honorem: aut mala aut terrena, ut fiat vas in contumeliam.* Et, homiliâ 12. in eosdem. *Israël quid Dominus Deus poscit à te, quam ut timeas eum. Erubescant illi hac verba, qui negant in homine liberum arbitrium. Quomodo posceret Deus, nisi haberet homo in sua potestate quod Deo poscenti deberet offerre?* Idem homiliâ 20. *Sui namque arbitrii esse animum, & in quam voluerit partem est ei liberum declinare, & idèo justum Dei iudicium est, quia sponte suâ sive bonis sive pessimis monitoribus paret.**

*Longum & tediosum esset ire per singulos Ecclesiaz Patres & Doctores eamdem veritatem attestantes, nobis pro ceteris adfint S. Hyerominus & Augustinus; ille namque pluribz præsertim in 30. dialogo contra Pelagianos docet: *In nostra positum esse potestate, vel peccare vel non peccare, & vel ad bonum, vel ad malum extendere manum ut liberum servetur arbitrium.* Hic vero idipsum frequentissime inculcat, præser-tim libro de gratia & libero arbitrio*

DE LIBERTATE.

103

trio, & libro 20. de actis cum Fœlice Manichæo habet unusquisque in voluntate, aut eligere qua bona sunt, & esse arbor bona; aut eligere qua mala sunt, & esse arbor mala. Plura non attixerūt quæ passim apud eum occurrunt. Nobis enim ad hujus veritatis confirmationem sufficit Concilii Tridentini definitio, sessione 6. Canone 4. ubi sic legimus: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, ac vocanti quoad obtainendam justificationis gratiam se disponat ac preparat; neque posse dissentire, si velit, sed veluti in anime quoddam nihil omnino agere, merèque passivè se habere, Anathema sit: Et Canone quinto: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium post Ada peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique à Satana inventum in Ecclesiam; anathema sit.*

Objiciunt 1. Hæretici sanctum Augustinum, qui variis in locis ait primum hominem habuisse quidem arbitrium, sed illud per peccatum amisisse, sic in Enchiridio: *Libero arbitrio, inquit, male utens homo, & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui se occidit, utique vivendo se occidit sed se occidendo non vivit, nec scipsum potest resuscitare cum occiderit, ita cum libero peccaretur arbitrio, viatore peccato amissum est & liberum arbitrium: à quo enim quis devictus est, huic & servus additus est. Similiter sermone 2. de verbis Apostoli, Magnas, inquit, liberi arbitrii vires homo cum conderetur accepit, sed peccando amisit: & epistola 107. ad Viralem, liberum arbitrium, inquit, ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.*

Respondeo 1. sanctum Augustinum his & similibus locis non usurpare liberum arbitrium pro libertate naturali, quæ opponitur coactioni & necessitatì, sed loquitur de libertate gratiæ seu de libertate à peccato & miseria, quam homines per primi parentis peccatum prediderunt, nec nisi per gratiam Salvatoris possunt recuperare. Quonobrem in Enchiridio subjicit: *Unde ad justè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse justitiae servus cooperit: ipsa est vera libertas proper recti faciendi licentiam; simul & pia servitius proper præceptis obedientiam. Sed ad bene faciendum ista libertas unde erit homini additio & vendito, nisi redimat ille cuius vox illa est; si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis; quod antequam fieri incipiat in homine, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono opere gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene: nisi se vanâ superbiâ inflatus extollat, quare omnibus Apostolus dixit, gratia salvi facti estis per Fidem. Et libro de natura & gratia, cap. 23. Nemo nascit, sic hominem factum, ut de justitia quidem posset in peccatum ire, & de peccato ad justitiam redire non posset; sed ut in peccatum iret, sufficit ei liberum arbitrium, quo scipse viliavit: ut autem redeat ad justitiam est opus medico, quoniam sanus non est, opus habet vivificatore, quia mortuus est. Longior fuit & infinitus, si alia sic similia scriberem.*

Si rurè libertatem à necessitate à et sancto Augustino intellegendam esse contenderis, Respondebo distinguendo illius verba: Homo peccando perdidit liberum arbitrium secundum quid, Concedo: simili-

citer, *nego*: Fateor quidem hominem peccando perdidisse liberum arbitrium secundum quid, quia hoc aliquā ratione per peccatum depravatum est. Homo namque in statu innocentiae, quod honestum erat, summā facilitate prosequebatur, jam verò in prosequendo bona reluctantes habet passiones; ideoque merito S. Augustinus, dicit per primi parentis lapsum deperditum fuisse liberum arbitrium, non secundum naturam, sed secundum facilitatem & pronitatem ad bonum, quæ jam omnino in nobis infirma est, imò & invalida & inutilis ad salutem, nisi gratia Redemptoris vegetetur & roboretur: scribit enim, libro 20. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 5. *Per peccatum Ada liberum arbitrium de hominum natura perisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis Diabolo. Ad bene autem pie que vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis, Dei gratia, fuerit liberata, & ad omne opus actionis, sermonis & cogitationis adjuta.*

*Objiciunt 2. Gratia efficax non tollit libertatem hominis, sed ipsa voluntatis indifferentiam perimit; illam enim ad actum bonum necessariò determinat, igitur, &c. Distinguuo minorem: Determinat necessariò, necessitate physicâ & absolutâ, *nego*: Hypoteticâ & morali, Concedo. Jam verò fateor gratiam efficacem voluntati creatæ necessitatem aliquam inferre, nam gratia efficax adeo suavis est, ut semper certò voluntatem hominis inducat in bonum: sed contendeo gratiam efficacem necessitatem physicam voluntati non impone, licet enim habita ratione suavitatis moraliter fieri non possit, ut voluntas suvgi consensum non*

præbeat; nihilominus voluntas potest illum absolutè negare, juxta illud Concilii Tridentini, *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium, gratiâ Dei motum & excitatum non posse dissentire si velit, anathema sit.* Unde S. Augustinus ait, tomio 3. libro de spiritu & littera, cap. 30. *Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? abfit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur: Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio, sed per legem cognitio peccati, per anima sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitia dilectio, per justitie dilectionem legis operatio. Ac per hoc sicut lex non evacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impletat gratiam, quâ lex impletur: ita liberum arbitrium non evacuatur per gratiam, sed statuitur; quia gratia sanat voluntatem, quâ justitia libere diligatur.*

Instabis: Si posset homo gratiæ efficaci resistere, & illa necessariò & absolutè illum non determinaret, sequeretur quod illa gratia simul esset efficax & non efficax: esset inquam efficax ut supponitur: non esset verò, quia posset suo effectu catere: sed repugnat gratiam esse simul efficacem & non efficacem; igitur pariter repugnat, quod isti gratus homo possit resistere.

Distinguuo sequelam majoris. Esset efficax simul & non efficax respectu ejusdem effectus, Nego: respectu diversi effectus, Concedo. Illa, inquam, gratia esset efficax ratione effectus primarii nimirum motionis, quâ voluntatem ad agendum allicit, suavitate & effectivè; non esset verò efficax respectu effectus secundarii, nimirum

nimirum per ordinem ad consensum voluntatis creatæ, quem non obtinet, dum voluntas ei reluctatur; quantumvis enim voluntas moveatur & excitatur per gratiam, illa tamen potest semper suum consensum præbere vel non præbere. Hinc est quod Deus toties hominum protterviam & perfidiam in Scripturis objurgat, eo quod ab ipso vocati, ad eum properare renuntiant. Sic Proverbiorum 1. *Convertimini ad correptionem meam; en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea;* hoc est, gratiam concessam, & internas monitiones, quia vocavi & renunstis: *extendi manus meam, & non fuit qui aspiceret: despexitis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis, &c.* Idem Isaïe 65. v. 11. & 66. v. 4. Et Jeremia 7. v. 23. sic Actuum Apostolorum. c. 7. Sanctus Stephanus Judæos gratia rebellantes his verbis objurgat: *Durâ cervice & incircisis cordibus, & auribus vos semper Spiritui-Sancto resistitis, sicut Patres vestri, ita & vos.* Sic denique Christus ipsemet, Martb. 23. ipso met Judæos, & in eorum persona quolibet peccatores redarguit his verbis: *Hiernalem, Hiernalem, que occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volvi congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluitis.*

Nec quidquam in contrarium evinit illa potentissima eximiarum gratiarum motio, quibus (ut loquitur D. Augustinus) *Deus sensu ista afficit, ut efficiat assensum:* Nam quantumvis eximia sit gratia, nostram voluntatem moraliter tantum allicit & non physicè necessitat: voluntas enim quæcumque positâ morali mo-

Moralis.

tione, physicè semper est ex se indifferens ad essentiendum vel dissentendum.

Quæstionem hanc dilucidè planè que dirimit S. Augustinus: cum, libro de spiritu & litera, cap. 33. catholicam de gratia & libero arbitrio sententiam explicans, ait: *Attendat & videat non ideo tantum istam voluntatem divino munere tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est: verum etiam quod visorum passionibus agit Deus, ut velimus & ut credamus: sive extensem per evangelicas exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt; si ad hoc admonent hominem infirmitatis sue, ut ad gratiam justificantem credendo configiat: sive intensem, ubi nemo habet in potestate quid evenerit in mentem; sed consentire vel dissentire proprie voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat; neque enim credere potest quilibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatione, cui credat; profecto & ipsum bonum velle Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia ejus prævenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, proprie voluntatis est. Quam auream planè ac verè divinam sententiam sic egregie ac luculenter expendit doctissimus Stephanus Deschamps, libro 3. de heresi Jansenii, disp. 3. cap. 1. Hoc, inquit, librorum omnium, quos S. Augustinus contra hostes gratia aut liberi arbitrii scriptit, compendium; hæc catholicæ veritatis de utraque quæstione summa: hic adversus Pelagianos, Manichæos, Lucheranos, Calvinianos, aliasque hujusmodi pestes murus aheneus; nam Pelagianam quidem*

O

Hæc hæc verba perimunt: In omnibus misericordia ejus nos prævenit; Manichæam vero, Luthernam atque Calvinianam sequentia elidunt: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire propriæ voluntatis est. Et sane ex hoc sancti Doctoris loco, quasi ex catholicae veritatis armamentario, posteriores Synodi tela illa depromperunt, quibus Lutheri Calvinique errores confixerunt: nam & Tridentinus Canon, qui statuit hominem prævenienti gratia posse dissentiri: & Sessione Decretum, cuius eadem est sententia, inde sumpta videntur & expressa.

QUESTIO QUARTA.

Quodnam sit subiectum libertatis.

OTANDUM I. Quod cum libertas sit voluntaria determinatio agentis ad operationem & objectum; certum est quod agentia quibus nulla inest voluntas, nullumque præviua intellectus judicium, nullâ etiam libertate donentur; ac subinde conveniunt omnes prorsus Philosophi nec plantis ac stirpibus, nec brutis animalibus aliquam inesse libertatem: brutæ siquidem animantes non donantur ipsâ libertate & indifferentiâ in suis elicendis operationibus; sed naturæ impetu, & sensuum impellebitibus effectibus ad objecta sibi convenientia rapiuntur, & disconvenientia effugunt; objecto namque per sensus externos & phantasiam appetitu sensitivo representato, tamquam delectabili auxiliabili nativo

suz inclinationis pondere, ad id complectendum vel fugiendum bruta rapiuntur.

Quod si bruta duobus propofitis objectis, unum potius eligant, quam aliud; id non sit per liberam electionem, sed per melioris & potentioris objecti illectum & attractum: sic canis panem dimittit, ut carnem deglutiatur; immo sepe abstinet à cibo capiendo propter minitala verbera, non quod libere eligat satius esse cavadendum voluptrate, quam affici dolore: sed quia verberum timor, ejus appetitum efficacius movet, quam moveare possit cibi capiendi delectatio; igitur concludendum est libertatem solis agentibus rationalibus inesse ac subinde nobis hominibus. Cum autem duas sint in anima rationali facultates, potissimum operativa, nimis intellectus & voluntas, qualiter in quantum earum facultatum libertas constituenda sit.

Notandum 2. omnes Philosophos consentire ad libertatem perfectam & completam necessariam esse præviam intellectus operationem, nihil enim volitum quin sit præcognitum. Hinc libertas communiter dicitur liberum arbitrium, quæ duæ voces tametsi communem loquendi modum Philosophorum pro uno eademque usurpari soleant, si conjunctim sumantur; aliquid tamen videtur habere discriminis, si accipiantur divisim. Libertas enim præcisè significat propensionem & tendentiam voluntatis sese determinantis ad actum exterendum aut non exterendum, & ad objectum prosequendum aut non prosequendum: arbitrium vero præcisè connorat actum intellectus; nam arbitrii propriæ ad mentem pertinet, siquidem intellectus est judicare & proponere voluntati objectum aliquod prosequendum

aut fugiendum. Hinc natura liberi arbitrii ex electione consideranda est; nam sicut ad electionem concurret aliquid ex parte intellectus & aliquid ex parte voluntatis; ex parte quidem cognoscitivæ facultatis requiritur consilium per quod judicatur quid sit alteri preferendum: ex parte autem appetitivæ quod propendat in id quod per consilium disjudicatum est esse preferendum: ita in libertate concurrent & simul intellectus & voluntas, ille demonstrando id quod judicat esse sedandum & declinandum; hæc amplectendo aut respundo quod ab intellectu bonum aut malum propositum est. Licet autem liberum arbitrium complectatur simul operationem intellectus & voluntatis: nihilominus magis spectat ad voluntatem; prout significat dominium & propensionem voluntariam facultatem in actum suum.

Notandum 3: Judicium intellectus esse duplex, speculatorium scilicet & practicum: *Judicium speculatorium* est illud, quod intellectus cognoscit tantum veritatem objecti, ut in illa conquiescat & ab ea illustretur & perficiatur. *Practicum* vero est illud, quod intellectus cognoscit aliquid ut fugerat voluntati illud esse prosequendum aut fugiendum; quod utique judicium est duplex, generale nimirum & particolare. *Judicium practicum generale* est illud, quo dicitur intellectus aliquid amandum esse vel fugiendum, non attendendo ad hanc circumstantias. *Judicium particolare* illud est, quo judicat intellectus agendum esse in his & ipsis circumstantiis ac in particulari. *Insuper hodo* judicium duplex & quibusdam distinguuntur, nempe conditionatum & absolutum: *Judicium particulare* & *absolutum* illud est, quod intellectus ju-

dicat absque conditione aliquid esse agendum aut fugiendum in particulari, prout Deum nunc esse amandum aut colendum, hocque appellant *practicè practicum*. *Judicium* vero *practicum* & *conditionatum* est illud, quo intellectus cum aliqua conditione judicat aliquid in particulari esse agendum vel fugiendum, quale est illud Christi D. *Sixtus ad vitam ingredi*, serva Dei mandata. *Præterea* *judicium absolutum* quod vocant *practicè practicum*, iterum distinguunt in illud quod voluntatis contentum antecedit, & in illud quod humi consensum sequitur. *Vetus* *probabilior* *apparet* *sententia* *eorum* *Philosophorum*, qui docent *judicium practicè practicum* illud esse quod ante voluntatis consensum, est tantum conditionatum implicitè & virtualiter; *hoc enim* *judicium*, v. g. mihi crastina die ex precepto regulæ & Ecclesiaz est jejunandum, est tantum conditionatum, quatenus præcedie omnem voluntatis consensum; supponit enim hanc conditionem, si velit esse liber à peccato & salvus fieri accedente autem voluntatis consensu, intellectus judicat absolute & practicè jejunium esse servandum. *Hinc* *apparet* *judicium practicè practicum* supponere consensum voluntatis, ac subinde ipsam nullatenus necessitari, quibus præmissis determinandum est, in qua animæ libertas residet, utrum in intellectu aut in voluntate.

CONCLUSIO I.

Liberas propriè & formaliter non possident in intellectu. Probatur: Libertas formaliter non in ea facultate que non a seipso, sed ab alio determinatur ad agendum: sed intellectus

determinatur ab alio, non vero à seipso. Probatur. Illa facultas determinatur ab alio quæ necessariò allicitur ab objecto ad exercendum actum, quo tendat in illud; sed intellectus ita determinatur ab objecto sive evidenti sive inevidenti. Ab evidenti quidem, ut potè cum non possit evidenti obiecto non assentiri, ut probatum est in 3. parte Logicæ. Determinatur etiam ab objecto inevidenti: objectum enim inevidens, vel est obscurum vel probabile ab utroque autem determinatur; ab obscuru quidem per voluntatem & lumen Fidei circa manifestia proposita, quibus asseritur ex pia ratione & imperio voluntatis. Determinatur quoque ab objecto probabili, illud enim est probabilius & sic ab eo determinatur intellectus, quia objectum probabile propinquius est voluntati; si vero sit minus vel æqualiter probabile dubius & acceptus hæret intellectus quousque novâ ratione affulgence ad unum potius determinatur, quam ad alterum. Igitur cum intellectus ab alio determinetur, nec vim habet seipsum determinandi, consequens est libertatem in ipso formaliter non residere.

Confirmatur. Intellectus vel versatur circa res supernaturales & objecta Fidei, vel circa naturales; si primum determinatur ad assensum praeter inclinationem suam naturalem, quâ moveret ad assentendum tanquam objectis evidentiibus; nam, inquit Apostolus ad Hebreos 11. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium operis extum expendens S. Christofomius, homilia 22.* Si Fides, inquit, est argumentum eorum que non videntur, quid est quod vultis, ea videre ut credatis à Fide: Et S. Gregorius homilia 26. in Evangelia, *Fides, inquit, ea-*

rum rerum argumentum est, que apparet non possunt, qua enim apparent, iam fidem non habent, sed agnoscunt: unde colligit, Fides non habet meritum, cui humana ratio prebet experimentum.

Si versetus intellectus circa res naturales, determinatur à voluntate & objecto suo; à voluntate quidem quantum hæc intellectum ad rerum naturalium considerationem applicat: ab objecto vero, quia ut mox dictum est, ab ipso naturaliter & necessariò allicitur & determinatur ad actum.

Objecies 1. Ea facultas est formaliter libera, quæ est virtutis sedes & sacramentum: sed intellectus est sacramenta plurium virtutum: igitur, &c. *Distinguo maiorem.* Quæ est sedes virtutis moralis, *Concedo:* intellectus, *Nego.* Fas est equidem in intellectu residere virtutes intellectuales, quales sunt intelligentia & sapientia sed virtutes morales in ipso non residentes.

Infrabis. Prudentia est virtus moralis: sed illa residet in intellectu, igitur virtus moralis residet in intellectu.

Distinguo maj. Prudentia secundum entitatem physicam est virtus moralis, *Nego;* secundum perfectionem suam morallem, *Concedo;* minorum similiter *distinguo.* Prudentia genitus physicè completa, seu prout inclinat intellectum ad recte judicandum de agendis fugiendisque, residet in intellectu, *Concedo;* quatenus vero est moraliter completa, seu prout inclinat intellectum, ut voluntati representet quod honestum est, dici potest specie ad voluntatem: non quidem proxime, sed remota; quatenus mediante intellectu dictamine, movet voluntatem ut eligat id quod honestum est: quar-

propter duci debet virtus moralis tantum mediate & remotè, non verò proximè & formaliter; quamobrem ministrum non est, si in voluntate immediate non resideat.

Objicies 2. Libertas est quoddam arbitrium: sed arbitrium pertinet ad intellectum, ergo libertas potius in intellectu quam in voluntate est constituenta.

Distinguo maj. Libertas est arbitrium electionis, id est, est vis eligendi unum præ alio, *Concedo*: est arbitrium iudicis, seu judicium statuens unum esse alteri præfereadum, *Nego*. Fator equidem judicium ad actum libertatis prærequiri, quia cognitio & repræsentatio objecti prosequendi aut aversandi necessaria est ad operationem voluntatis, quæ ferri non possit in incognitis; quamobrem ut voluntas ferre possit actu amoris, circa aliquod objectum, ei exhibere debet intellectus motiva illius amoris, quæ in ipso objecto deprehendit; debet etiam repræsentare motiva aversionis & odii, quæ in objecto fugiendo & aversando cognoscit. Quapropter libertas dici potest consistere in intellectu radicaliter & principiatur, non verò formaliter & perfecte.

Instabis. Potentia verè rationalis est formaliter libera; sed intellectus est potentia perfectè rationalis, immo principium rationis & iudicij; igitur est formaliter dicendus liber.

Distinguo majorum. Potentia rationalis appetitiva est formaliter libera, *Concedo*: cognoscitiva, *Nego*. Duplex enim est potentia rationalis, una quidem cognoscitiva, nimirum intellectus; altera appetitiva, scilicet voluntas. Fator autem potentiam rationalem appetitivam esse formaliter liberam, quia est domina sui actus, & est sui ipsius determinativa;

potestque suum suspendere actum, etiam positis omnibus ad agendum præquisitis: secùs autem est de intellectu qui determinatur ab objecto; & positis omnibus ad agendum præquisitis, non potest agere vel non agere; intellectus enim suum assensum cohibere non potest circa hæc principia evidenter & clare proposita. *Impossibile est idem simul esse & non esse*; orane totum est maior suâ parte, &c.

Urgebis. Intellectus se habet ad veritatem objecti, sicut voluntas ad illius bonitatem sed voluntas non determinatur necessariò à bonitate objecti: ergo nec intellectus ab illius veritate.

Respondes 1. negand. maj. Quantumvis enim voluntas afficiatur ab objecto, tamen potest circa illud suspendere suum actum: secùs autem est de intellectu unde:

Respondes 2. distinguend. minorum. Voluntas non determinatur necessariò à bonitate objecti, quantum ad elicionem actus amoris & prosecutionis, *Concedo*: quia repræsentatio objecti amabili, potest elicere actum amoris circa illud, vel non elicere: non determinatur quantum ad specificationem actus, ita quod posset objectum amabile amare vel odire, *Nego*: Intellectus verò determinatur quoad exercitum & specificationem, ut præbeat assensum suum veritati objecti clare & evidenter cogniti: nec potest illum suspenderet & cohibere.

Inhabebis scđrum: Tamen intellectus potest ex duabus propositionibus aparentibus æqualiter veris propriæ virtutē unum assentiri & alteri dissentiri, quam voluntas è duabus bonis æquilibus propriæ virtute unum eligere & alterum respuere; sed voluntas potest è duobus bonis æqualibus propriæ

virtute unum eligere & alterum res. puere: igitur intellectus tam liber est in suis operationibus ac voluntas.

Neg. maj. Et ratio disparitatis, petitur, primo ab experientia ipsa, quā constat intellectum cui offeruntur propositiones æquè probabiles indeterminatum & suspensum hærere, quo usque affulget nova ratio quā potius in unam propositionem, quam in alteram propendeat: scilicet autem est de voluntate, quæ cum sit domina suorum actuum & affectuum, propositis duobus bonis æqualibus, potest pro libito unum præ altero amplecti. Imò potest utrumque rejicere & prohibere suum affectum & antrem circa illa bona; igitur multò magis potest minus bonum præferre meliori, cùm melius sic minus bonum eligere, quam nullum amplecti. *Deinde:* Idcirco voluntas potest eligere alterum è duobus objectis habentibus æqualem bonitatem, quia illa objecta se habent ad invicem tantum disparata; & licet unum objectum sit bonum, propterè non repugnat alterum objectum similiter esse bonum: at verò propositiones probabiles sunt in vicem oppositæ, & probabilitas unius pugnat cum alterius probabilitate; proindeque intellectus de neutra probabilitate potest opinari, quia quantum utgetur à motivo unius partis, tantum retrahitur à motivo alterius, sive dubius hæret.

Objicies 3. Ea facultas est libera & libertatis potissima sedes, quæ alias ad operandum determinat, & ipsa à nulla determinatur: sed intellectus voluntatem, & per eam alias facultates determinat, ipse verò nullam aliam priorem habet per quam determinatur; igitur ipse potius dicendus est liber & libertatis sacrarium.

Disting. maj. Quæ alias determi-

nat ad agendum admodum servi aut ancillæ faciem præfarentis, & quod eundum est, demontrantis, *Nego:* per modum dominæ imperantis & actionem præcipientis, *Concedo.* Ad minorem dico intellectum quidem determinare voluntatem ad operationem, quatenus objectum sectandum aut fugiendum demonstrat; voluntas autem determinat per modum principis, & aliarum facultatum reginæ, quæ eas veluti famulas sibi subservientes applicat, & eorum ministerium pro libito recipit aut respuit; atque etiam ipius intellectus judicio plerumque refragatur; unde Ovidius,

*Aliudque libido
Mens aliud, video meliora pro-
boque*

Deteriora sequor.

Instabis. Voluntas ferri non potest in incognitum: igitur quando intellectus ipsi demonstrat aliquid esse faciendum, pura jejunandam esse hodie, nullum judicium aliud oppositum exercens, necessum est quod voluntas determinetur ad amplectandum jejuniū; alioqui tenderet in objectum ignotum & non præcognitum, subindeque in ea hypothesi voluntas ab intellectu necessariò determinatur. *Neg. conseq.* In ea enim hypothesi voluntas poterit huic iudicio suum consensum præbere vel non præbere.

Urgebis. Ut voluntas liberè agat, requiritur cognitio in intellectu, quæ repræsentet agendum esse: igitur ut voluntas liberè non agat, necessaria est quoque cognitio, quæ repræsentet non esse agendum.

Concedo. antec. & neg. conseq. Plura enim requiruntur ad agendum, quam ad non agendum: proindeque quanvis intellectus voluntati dicter esse agendum, ut liberè agat; non propterè dictere debet non esse agen-

dum, ut liberè non agat, & præser-
tim tñ illa cognitio, quæ repræsen-
tare esse agendum, sufficiat ut volun-
tas possit non agere.

Objicies 4. Ita facultas est liber-
tatis potissima sedes, cujus actus sunt
liberi, sed actus intellectus sunt li-
beri. Ergo, &c. *Disting.* maj. Cujus
actus sunt liberi tam intrinsecè, quam
extrinsecè, *Concedo*: sunt liberi dum
taxat extrinsecè, *Nego*. Porro actus
intellectus sunt tantum liberi extrin-
secè, quatenus videlicet imperantur à
voluntate; non verò intrinsecè, prout
eliciuntur ab intellectu.

Instabis. Elec̄tio est actus intrinsecè
liber; sed hæc reperitur in intellec-
tu: elec̄tio enim, inquit Aristoteles,
est conclusio syllogismi deliberativi;
conclusio verò ad intellectum spec-
tar; igitur actus intellectus sunt intrin-
secè liberi.

Distinguo majorem: Elec̄tio for-
maliter sumpta est actus intrinsecè li-
ber, *Concedo*; radicaliter sumpta,
Nego. Porro elec̄tio formaliter sumpta
& quatenus est acceptio unius præ
alio, est actus voluntatis appetentis &
volentis unum præ alio: elec̄tio verò
radicaliter sumpta, quatenus est cog-
nitio & demonstratio illius rei, quæ
eligenda est præ alio spectat ad intellectum,
cujus est cognoscere præcellen-
tiam obiecti.

CONCLUSIO II.

Libertas formaliter & immediatè
residet in voluntate. Probatur t.
In ea facultate libertas formaliter &
proximè residet, quam usurpat Scrip-
tura sacra ad declarandam hominis
libertatem: sed quories Scriptura sa-
cra libertatem hominum commemo-
rare, tories ad eam declarandam usur-

pat voluntatem, & illius actus, ut
constat ex plurimis textibus suprà lau-
datis: igitur, &c. Præterea in ea
facultate residet formaliter humana li-
bertas, quæ indifferens est, vel con-
trariè: sed talis est voluntas, ergo in
ea libertas formaliter residet: *Major*
constat ex dictis; Minor probatur.
Illa facultas est formaliter indifferens,
ex cuius actu talis indifferentia colli-
gitur: sed ex actu voluntatis indiffe-
rentia hominis ad agendum colligi-
tur: ratio enim cur sedeam cùm
possim deambulare, cur studeam cùm
possim feriari, &c: nulla alia con-
gruentior assignari potest, quam quia

*Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione
voluntas.*

Deinde libertas eam facultatem
formaliter afficit, quæ maximè alia-
rum est domina: sed voluntas om-
nium prorsus animarum facultatum est
domina; ipsis enim imperat vel des-
potice, vel politicè: ergo, &c. De-
nique illa facultas est formaliter libe-
ra, ex qua omnis ratio virtutis & vitii
repetenda est; sed utriusque ratio de-
sumitur à voluntate: nullus enim vir-
tute aut vicio præditus esse dicitur
propter intellectus sapientiam aut igno-
rantiam; atioquin sapientiores sem-
per essent meliores, quod assidua re-
darguit experientia, & cùm Demo-
nes maximè polleant intelligendi acie,
ultimusque eorum doctior sit & sa-
gacior omnibus illis præstantissimis
geniis, qui in omnium scientiarum
genere sunt versatissimi; inferendum
esset Demones esse libertimos, quod
nullus nisi Demone inspiratus, affir-
mabit.

QUÆSTIO QUINTA.

Quid & quoniam sit voluntarium.

NO T A N D U M 1. citra controversiam esse voluntarii nomen à voluntate derivari, ac subinde eum dumtaxat actum voluntarium censeri, qui à voluntate aut elicetur aut imperatur; nihilominus tamen per metaphoram voluntarii nomen interdum rebus aliis tribuitur: hinc variis usurpatur modis, nimirum latissimè pro eo omni quod sit ex-propensione naturali, & citra omnem violenciam, quod sensu lapis dicitur voluntariè moveri deorsum & ignis tendere fuesum sumitur: Secundo sumitur latè, pro motu & actu procedente à principio interno ex prævia cognitione sensitiva; sic bruta dicuntur agere voluntariè, & tendere in objecta sibi convenientia, putâ in cibum & potum. Tertio, magis propriè; pro eo omni quod ad voluntatem spectat, sive illud sit voluntatis objectum, sive illius effectus. Quartò tandem propriissimè usurpatur pro eo omni actu & motu elicto aut imperato à voluntate, qualiter acceptum voluntarium in præsentem controversiam venit.

Notandum 2. Quod etsi voluntarium primò modò consideratum propriè loquendo dicatur *naturale*; secundò autem modò spectatum præcisè, si idem ac *spontaneum*; quanto autem modò propriè voluntarium nuncupetur: nihilominus tamen, id quod dicitur voluntarium propriè, dici potest etiam *naturale*, & *spontaneum*. Actus enim justitez, v. g. dici potest voluntarius, sponta-

neus & naturalis; naturale enim includitur in spontaneo & spontaneum in voluntario: quia quod voluntarium est, non potest esse coactum & contra naturalem inclinationem, sub ea ratione præcisè quā voluntarium est. Potest enim contingere, ut eadem actio secundum diversas circumstantias simul sit voluntaria & involuntaria; sic qui occidit amicum, purans interficere ferat; emissio jaculi dicitur voluntaria, spontanea, & secundum voluntatis inclinationem: sed occisio amici non dicitur voluntaria, quia sub hoc respectu non est cognita, nec secundum voluntatis propensionem.

Notandum 3. Ad rationem voluntarii tres esse desiderandas conditio-nes. 1. quidem, ut fiat à principio intrinseco. 2. ut procedat ex cognitione finis. 3. ut habeat aliquam vel annexam, vel subsequentem delectationem.

Primò quidem à principio intrinseco, nomine *principiis*, intelligitur secundum principium activum: sed & passivum, nam cum animal pati possit aliquid contra suum appetitum & inclinationem elicitam, id quod patitur, erit ei violentum & involuntarium. Ergo istius violenti remoto, eo ipso voluntaria erit, quod fieri conformiter ejus inclinationi: Sic incarcерatio & detentio est animalibus violenta, ergo illius solutio erit voluntaria. Similiter per principium intrinsecum, intelligitur appetitiva facultas sive rationalis, sive sensitiva, illustrata cognitione mutuâ à potentia cognoscente sibi adjuncta. Unde ad voluntarium duplex intrinsecum principium requiritur, cognos- citivum scilicet ac appetitivum.

Scindum enim est quamlibet appetitivam facultatem habere sibi cognoscitivam

facultas
habet
sibi ad
juni.
iam
cognos.
cittivam

noscitivam adjunctam quā dirigitur,
ut sensitiva à phantasia , & naturalis
ab extrinseca , nimirū ab infallibili
primæ causæ intellectu & sapientiā ,
suum ad finem dirigitur , & ordinatur.

Hinc agens naturale magis unifor-
miter agit , minùsque suis in effe-
bis est variabile , nam semper Sol il-
luminat , ignis calefacit. Agens sen-
sitivum plus variat suas operationes :
agens autem liberum creatum om-
nium agentium creatorum est sum-
mè mutabile. Quæ enim Deus soli-
tariè producit , perfectiora sunt iis
quæ cum creaturarum consortio edit ;
earum enim activitati ejus concursus
proportionatur , attemperatur , &
quasi remittitur ; ac proinde cùm
Deus in operationibus sit immutabi-
lis , quæ minus à se , & magis à Deo
reguntur , ea minus in agendo varia
sunt & diversa : sed quæ ducuntur
appetitu naturali , nullatenus à se , sed
à solo Deo reguntur : quæ à sensitivo ,
aliquatenus à sua phantasia. Quæ ve-
rò ab appetitu rationali , ab intellec-
tu reguntur , penes quem Deus ho-
minis regimen repositus : quemque
suis irradiationibus & gratiis illustrat ,
ne in vero & falso deregendo hallu-
cinetur. His prælibatis , sit

enim aliquid appetere , est tendere
in illud ratione convenientiæ & com-
moditatis , aut voluptatis , quam in
eo deprehendit potentia cognoscens.

Secundæ
da con-
ditio
Volun-
taris.

Hinc agentia naturalia ab agentibus
cognoscitivis in hoc scernuntur , quia
illa nullâ præviâ in se cognitione :
sed solo naturæ impetu , & exterius
dirigente divinâ providentiâ , suos in
fines rapiuntur ; agentia autem cog-
noscitiva , non nisi præcognitâ finis
bonitate in eum tendunt.

3. Condicio est , ut habeat annexam
aut consequentem delectationem. Res
enim quælibet tunc maximâ delecta-
tione potitur , cùm propriæ suæ incli-
nationi deservit : sed operando volun-
tariè , suæ inclinationi maximè anima
indulget. Major constat. Nusquam
enim magis delectamus , quæm dùm
noster appetitus explete & satiatus :
at nusquam uberioris noster appetitus
satiatur , quæm dùm agit , & aliquid
consequitur sibi conveniens , & ejus
inclinationi congruens : ergo , &c.

Hinc patet , quod etsi damnati cru-
cientur per tristitiam à principio in-
trinseco elicitem ; hæc tamen tristitia
dici nequit voluntaria , quippè cùm
annexam aut subsequentem delecta-
tionem non involvat.

Nec dicas hanc tertiam condicio-
nem ab Aristotele non fuisse assignata :
id siquidem falsum est ; nam
lib. 3. Ethic. pluribi habet , eos qui
nolentes & involuntariè agunt , cùm
tristitia operari ; eos verò qui volun-
tariè in bonum propendunt , cùm de-
lectatione in illud tendere ,

Nec pariter objicias motus cordis
& arteriarum : Item cibi digestionem ,
& similes alias actiones , esse qui-
dem à principio intrinseco cum cog-
nitione finis , & sub sequente ali-
quâ delectatione , nec tamen esse
voluntarias.

CONCLUSIO L

Voluntarium propriè sumptum
definitur *id quod fit à principio*
intrinseco cum cognitione finis & cir-
cumstantiarum propter aliquam de-
lectationem. Primo quidem dicitur
quod fit à principio intrinseco , ut ex-
cludatur omnis motus , qui ab agente
extrinseco posset imprimi , etiam se-
cundum inclinationem & volunta-
tem agentis naturalis : secundò , ut
fit ex cognitione finis. Voluntarie

Moralis.

P.

Dico, namque eas non esse quidem voluntarias, quatenus proveniunt à principio impulsivo corporis; sed quatenus exercentur cum consensu voluntatis amantis tales actiones fieri. Nec refert quod voluntas eas non possit cohibere, quia Verbi Divini generatio, & beatatum mentium amor & visio dicuntur actiones voluntariae, nec tamen ab eis deficere possunt.

CONCLUSIO II.

Voluntarium generatim est duplex, directum nempe & indirectum. Directum est quod efficienter penderet à voluntate positivè volente, vel nolente. Indirectum, quod non penderet à voluntate concurrente positivè, benè vero permittente, aut saltem non impediente cum deberet. impedito: hoc modo navis jactura quæ nautæ negligentiâ contingit, est voluntaria. Ad hoc voluntarium referuntur omissiones eorum quæ debemus agere.

Aliò modò dividitur voluntarium in elictum & imperatum. Elicitum, ut sunt omnes actiones quæ à voluntate imperantur. Poteſt etiam dividi in verum & contingens: Ex divisione voluntarii in directum & indirectum, colligitur voluntarium posse esse sine actu voluntatis, quia cestatio actus voluntatis est libera, sicut & ejus actio; & ideo poccata omissionis, quæ contra præcepta affirmativa committuntur, sunt voluntaria, & à Deo puniuntur.

Quares 3. Quid sit involuntarium & quosplex.

Quid sit involuntarium in nolentibus: Est autem duplex; aliud per ignorantiam, aliud per violen-

tiam. Per violentiam illud est, cuius rium, & principium est extra, ita ut quod agit quotu- vel patitur, nullam vim conferat: in- voluntarium per ignorantiam est id, quod molestum est, & affert causas paenitentiae, ubi peractum est & cognoscitur ab agente.

*O*bservandum autem, quod ut ali- quid sit involuntarium propriè sumptum, requirit cognitionem intellec- tū; ut vero sit coactum sufficere cognitionem etiam imperfectam, qualis est cognitione sensitiva: ut autem sit violentum, non requiri ullam cognitionem. Quamobrem motus lapidis sursùm dicitur violentus respectu ipsius lapi- dis: percussio passivè sumpta, dicitur coacta respectu canis: deductio au- tem hominis in carcerem aut ad pati- bulum, dicitur propriè involuntaria respectu ipsius hominis, de quibus amplior fiet sermo in quæſtione se- quenti.

QUÆSTIO SEXTA.

*V*irum, & quomodo voluntas impe- diri, mutari, allici & retrahiri, facilitari & difficultari, cogi & necessitari possit.

Aec facilius, ut perci- pias: **A**dverte 1. volunta- tem impediri, dum pro- hibetur ne in actum pró- rumpat. **M**utari, dum de nolente fit volens & è contra. **A**llisci, dum ali- quid motivò ad actum eliciendum, aut objectum prosequendum suade- tur. **R**etrahiri, dum ab eisdem ali- quid motivò avertitur. **F**acilitari, dum causam aliquam habet coadju- vantem. **D**ifficultari, dum absit cau- sa adjuvans, & impediens ader-

Cogi, dum aliquid nolens impelli-
tur. *Necessitari*, dum vel aliquid
efficit vel recipit, à quo pro tunc de-
ficere nequit. *Violentari*, dum
contra naturalem suam inclinationem
aliquid aut recipit, aut eo privatur.

Duplex
violenta. *Adverte 2.* violentiam distingui
posse duplē, unam *positivam*,
quando res contra naturalem inclina-
tionem impellitur, v. g. dūm lapis
sursūm projicitur: aliam *negativam*,
dūm præpeditur aliquid ne ad ea ten-
dat, quæ naturaliter appetit, etsi
contra inclinationem non moveatur,
puta dūm lapis sursūm detinetur. Hinc
involuntarium sumi potest duobus
modis, scilicet negative & positivè: in-
voluntarium *negative* sumptum dici-
tur illud, quod non est voluntarium;
quales sunt *actus hominis dormien-*
tis, si secundūm se considerentur. In-
voluntarium *positivè* sumptum &
propriè dicitur illud, quod repugnat
appetitui nostro. Cùm autem sit tri-
plex appetitus, nimirūm rationalis,
sensitivus & naturalis. Si repugnet
appetitui naturali dicitur *violentum*;
sic Cassandra filia Priami violentiam
patiebatur, quandò per vim criniibus
fuit rapta ē Templo. Si repugnet ap-
petitui sensitivo dicitur *coactum*; sic
remigium eorum qui sunt ad tristemes,
dicitur *coactum*, quia sit cum repug-
nantia partis suæ, & metu pœnæ
impendentis. Si repugnet appetitui ra-
tionali, dicitur *involuntarium*, de quo
Philosophus agit, cap. 1. lib. 3. mora-
lium, ubi statuit illud esse duplex;
unum quod ex ignorantia proficietur,
ut occiso quā Oëdipus inscius
& ignorans suum patrem interfecit,
de qua occisione postea doluit vehe-
menter. Alterūm quod est invitum,
quod sit contra consensum voluntatis
& per vim illatam; quæ vis illata, vel
est omnia contra inclinationem vo-

luntatis, & facit involuntarium sim-
pliciter, v. g. si quis manibus pedi-
busque ligatis ageretur in carcerem;
ille carceris ingressus esset simplici-
ter involuntarius, quia fieret contra in-
clinationem voluntatis propter vim il-
latam ab extrinseco, vel est partim con-
tra partim juxta inclinationem volun-
tatis; & facit involuntarium mixtum
sive secundūm quid, v. g. exone-
ratio navis, & projectio mercium in
mare, ortā gravi tempestate, est se-
cundūm quid involuntaria, quia ha-
bet aliquid voluntarii & involuntarii:
habet aliquid voluntarii, quia merces
projiciuntur ad impediendum naufra-
gium & custodiani vitæ: habet etiam
aliquid involuntarii, quia merces
cum dolore projiciuntur, & Mercator
nollet eas projicere.

Notandum 3. *Actus voluntatis*
esse duplicitis generis, scilicet elicitos
& imperatos. *Actus eliciti* sunt ii qui
immediatè eliciuntur ab ipsa volunta-
te, quales sunt nolitio & volitio: *actus*
verò imperati sunt illi, qui ab aliis
facultatibus eliciuntur ex imperio &
applicatione voluntatis; qui quidem
actus bifariam possunt considerari,
nimirūm vel quatenus de facto im-
perantur à voluntate, vel quatenus
ab illa solent imperari. His ita præ-
missis, jani determinandum est quod
modis voluntas in suis operationibus
moveri possit, limitari, ac urgeti.

CONCLUSIO I.

Voluntas impediiri potest, ne
exerceat actus elicitos, quos
exercere decrevit.

Potest. Potest enim Deus non con-
currere cum voluntate ad actum suum:
sed voluntas nihil agere potest sine
divino concursu, ergo tunc è sub-

latò agere non poterit. Adde, quòd nihil agere potest sine prævia notitia intellectus, aut saltem sensus interni: at horum operatio potest impediiri per distractiones; sicque deficiente actu intellectus, aut sensus interni circa objectum suum, non poterit operari voluntas.

CONCLUSIO III.

Voluntas allici & retrahbi potest in suis actibus eliciendis.

Patet utraque pars. Allicitur enim, *allici* dùm per judicium intellectus, ob-
jecti bonitas & convenientia volun- & re-
tati exprimitur & proponitur. Re- trahbitur autem, dùm ejus odibilitas & malitia manifestatur & detegitur: nullus enim appetitus fertur in id quod apprehendit sibi esse disconve- niens: nec illud respuit & abjicit, quod conveniens & delectabile per- cipit; bonum enim sub ratione boni nullus appetitus odire potest: nec malum sub ratione mali prosequi, ut suprà declaravimus: ac proinde ubi bonum repræsentatur, voluntas ad illud consequendum allicitur, ubi vero malum apparet, ad illud fugiendum excitatur.

CONCLUSIO IV.

Voluntas facilitarem & difficultatem pati potest in suis actibus eliciendis,

Probatur. Voluntatem in actibus eliciendis facilitari, est habere causam adjuvantem, aut causam remo-
rantem & retardantem removere; sed voluntati utrumque contingere potest. Probatur. Quatuor sunt cau-
se creare quæ voluntati coagere pos-
sunt, videlicet judicium, habitus, tem pati
prævius actus voluntatis, & appetitus sensitus: sed ab ipsis quatuor voluntas facilitatem aut difficultatem patitur.

Quidem à Judicio: Nam di-

*Potest voluntiam mutari, & con-
verti: etiam mutationem voluntatis im-
pediri, potest.*

*Idque fine ultima coac-
tione.* Probatur 2. pars. Tunc nulla est coactio, quando habemus inclinationem ad id ad quod trahimur: sed tunc habemus inclinationem ad id ad quod Deus mutat nostram voluntatem; ergo tunc nulla est coactio. Declaratur minor: Tum, quia Deus non mutat nostram voluntatem, nisi ad bonum ad quod naturaliter inclinamus: Tum quia volitio omnis voluntatis est inclinatio actualis ad id quod est illi conveniens: Ergo quando voluntas mutatur ex una volitione ad aliam, nullam prorsus patitur

i. qui-
dem à
judicio. intellectus objectum exhibit sub ra-
tione boni utilis, jucundi, aut ho-
nesti, tunc voluntati facilitatem ali-
quam confert ad illud amandum, &
difficultatem ad illud odiendum: &
vice versa; dum objectum sub ratio-
ne mali appetit, voluntas facilita-
tem habet ad illud respendum, &
summarum difficultatem ad illud dili-
gendum; hinc tantus labor incum-
bit in sequendo illo Christi Domini
mandato, quod inimicorum dilectio
præcipitur.

2. Ab
habiti-
bus. 2. Habitus voluntati facilitatem
aut difficultatem inferunt: facilita-
tem quidem, dum illa ad elicien-
dos actus ipsis habitibus correspon-
dentes, sese determinat: habitus
enim coagit cum facultate, cui ineft,
ad facilius suos actus elicendos, ut
evidenter constabit in sequenti Dis-
putatione; unde voluntas affecta ha-
bitu justitiae, v. g. dupli ex capite
ad actum justitiae elicendum faci-
litatem obtinebit. 1. ex habitu justi-
tiae coagente. 2. ex judicio intellec-
tus, quod talis actus elicito bona &
honestia exhibetur. Difficultas simi-
liter haberi potest ex hoc dupli capite
ad actum injustitiae formandum;
habitus enim nèdum inclinat ad elicien-
dos actus similes eis à quibus
genitus est: sed etiam removet ab
actibus sibi contrariis, eo quod res
quælibet suæ conservationi studeat;
ac proinde fibi nocivum contrarium,
quantum potest, effugit.

3. Ab
actibus. 3. Unus actus voluntatis facilita-
tem aliquam tribuit ad alterum ac-
tum elicendum: amor enim, v. g.
suaviter impellit voluntatem ad op-
randum, & conferendum aliquod
bonum rei amatae, & ipsam remo-
vet ab incommodo ipso exceptando
& procreando: idem vice versa de
odio dicendum est.

4. Appetitus sensitivus nonnun-
quam difficultatem & facilitatem in-
gerit voluntati; non tamen coag-
do cum ipsa, nec aliquid in eam
influendo; cum enim materialis sit,
nec voluntati tanquam causa partici-
lis coagere, nec aliquid in eam in-
fluere potest immediatè; sed me-
diante tantum judicio intellectivo
proportionato & conformi apprehe-
sioni phantasie ac judicio sensus.
Cùm enim tanta sit inter utrasque fa-
cultates connexio, ut inferioris po-
tentia bonum, aliquatenus bonum
esse superioris facultatis videatur; id-
circò, inquit Apostolus 5. Ephes.
*Nemo unquam carnem suam odio
habuit, sed nutrit & foves eam. Un-
de fit ut voluntas facilitatem habeat
ad prosequenda illa objecta, quæ
sensibus attrident, & difficultatem
in ea amplexanda, quæ sensuali-
tati ingrata & amara sunt: hinc tot tan-
tasque difficultates patimus in su-
beundis, grato & lubenti animo,
poenis & mortificationibus præceptis
aut inflicitis.*

4. Ab
appeti-
tu sensi-
tivo.

CONCLUSIO V.

Voluntas cogi & violentari potest
negativè, quoad actus elicitos
& imperatos: Positivè autem cogi
non potest quoad actus elicitos, bene
vero quoad imperatos & habitus.
Hæc quatuor partes involvit, qua-
rum

Probatur 1. Cogi negativè, est Volun-
non posse aliquid vel per se, vel per *tas cogi*
aliud elicere, dum voluntas intendit *potest*
illud elicere: sed voluntas ita cogi *negati-*
ve.
ubi enim ipsa decernit ali-
quem actum elicere, Deus (ab-
solutè loquendo) suu ipsi po-

test concursum denegare, sine quo talem actum non elicet; ac proinde nolens non operatur, & conjectariè negativè cogetur quoad actus elicitos. Cogit similiter potest quoad imperatos; illa enim imperare potest deambulationem, v. g. & eam efficaciter velle: nec tamen posse exse qui, si nempè ab extrinseco potentia motrix detineatur & retardetur. *Adversendum* tamen est, Deum ita suò æternò immutabilique decretò statuisse concurrere liberè cum causis secundis liberis, & necessariò cum necessariis, ut raro contingat eum suum denegare concursum voluntati ad imperandum vel eliciendum actum sese accingenti. Unde si maximum aliquando miraculum fuerit ignis suspensa virtus, ne vel rubum quem Moyses flammis circumdatum inspexit, vel tres Innocentes Pueros in fornace Babilonica tyrannicè projectos aliquantulum laceret: stupendum magis esset prodigium, si Deus nostræ voluntati ad agendum paratæ suum concursum denegaret.

Hinc habes quibus abundè replices, & os impium ac sacrilegum obseres iis omnibus politicis & perditissimis hominibus, qui Deum, suorum criminum coöperatorem & instigatorem pronunciant, ed quod nèdum illa non impediat cùm possit: sed & ad eorum elicionem cum eis efficienter concurrat. Posset enim Deus tales actiones (si vell) impedire; sed non vult, nec velle debet, ne voluntati nostræ (quam liberam condidit) violentiam inferat.

CONCLUSIO VI.

Voluntas non potest cogi passivè quoad actus elicitos: tene

verò quoad actus imperatos & habi-
tus. Hæc conclusio tres habet par-
tes, quarum.

Probatur prima. Idem esto judi-
cium de cæteris actibus voluntatis ac
de amore: sed actus amoris reni-
tente voluntate produci non potest;
siquidem quod producitur renitente
voluntate, sit contra voluntatis In-
clinationem: sed actus amoris contra
voluntatis inclinationem actualē &
efficacem de qua hæc agitur fieri non
potest; quod enim est ipsa inclinatio
voluntatis actualis & efficax contra
voluntatis inclinationem actualē &
efficacem fieri non potest: sed actus
amoris est ipsa voluntatis inclinatio
actualis & efficax, quæ scilicet vo-
luntas fertur in id quod bonum est
aut bonum viderur; igitur actus amo-
ris non potest fieri renitente volun-
tate actualiter & efficaciter, ac pro-
inde actus amoris coactus simplici-
ter esse nequit.

Præsertim cogi positivè, est ad
aliquid nolens impelli: sed voluntas
taliter impelli nequit ad eliciendos
suos actus, alioquin simul vell &
nollet: vell quidem, quia volitio
est quædam actualis inclinatio ad ob-
jectum: nollet verò, quia cogere-
tur ad istud nolendum: sed im-
possibile est ut voluntas idem velit
& nolit: hoc enim contradictionem
est, ac proinde simul stare non pos-
sunt. *Deinde* cogi positivè, est ali-
quid invitè agere; ergo si voluntas
positivè cogeretur, vell nolens, &
nollet volens, quæ impossibilia sunt.
Hanc rationem urget Subtilis Doc-
tor, in 4. dist. 29. q. unicā, num. 6.
Contradiccio est, inquit, volunta-
tem simpliciter cogi ad actum ve-
lendi; quia violentum est, quod est
contra principiū extrinseco & quod
est contra inclinationem passi: &

Non tan-
men co-
gi potest
positivè
quoad
actus
elicitos.

velle non potest sic inesse voluntarii, quia tunc molens velles, vel volens nollet.

Dices : Violentum & voluntarium sunt contraria : sed conteria possunt divinitus existere in eodem subiecto : igitur etiam voluntarium & violentum possunt in eodem coepiri.

Nego min. Voluntarium enim & violentum sunt potius contradictionia, quam contraria ; siquidem violentum est negatio voluntarii ; & vicissim voluntarium est negatio violentiam sicut aliquid dicitur naturalis & quia est secundum inclinationem naturae : ita voluntarium dicitur, quia est secundum voluntatis inclinationem ; ergo sicut impossibile est aliquid esse simul violentum & naturale, ita impossibile est aliquid esse simpliciter violentum & voluntarium. Omnis autem actus à voluntate elicitus, est voluntarius, quia est secundum inclinationem voluntatis seu actualis ejus inclinatio ut dictum est : igitur ille actus non est coactus seu violentus.

In statibz. Plerumque evenit, ut voluntas aliquid agat etiam contra propriam inclinationem : igitur saltem hæc ratione poterit cogi. Pater antecedens in eo qui pecuniam suam, tametsi repugnans vult tradere latroni, ne ab illo interficiatur.

Disting. Ante. Ut velit bona contra inclinationem inefficace & conditionatam, Contra & contra efficacem & absolutam inclinationem.

Nego : Tametsi enim qui tradit pecuniam suam latroni, agat contra inclinationem, quam habet ad conservandam pecuniam, non tamen agit contra inclinationem quam habet ad vitam tuendam, & præferendam omnibus aliis bonis.

CONCLVXO

Subsumes : Sed voluntas potest etiam velle aliquid contra propriam inclinationem efficacem & absolutam : igitur, &c. Probatur antec. Aliquis habens habitum odii erga alterum, potest elicere actum amoris circa ipsum, ut obediatur Christo præcipienti : diligere inimicos vestros ; sed hoc in calu actus amoris erit contra inclinationem voluntatis ; quæ cum sit affectus habitu odii, per ipsum propendet ad eliciendum actum odii : igitur, &c.

Distingui maxorem probationis : Illeactus aportis erit contra inclinationem voluntatis habitualem, Concedo : actualem, Nego. Non autem repugnat inclinationem voluntatis, ut eliciat actum amoris simul cum habitu odii erga alterum, quia habens illud non efficit, ut voluntas exerceat actum odii circa illud objectum, in quod per actum amoris tendit.

Urgitibz. Ut voluntas cogi dicatur, facis est quod aliquid fiat contra ejus inclinationem habitualem ; igitur nulla solutio : Probatur antec. Ut motus lapidis sursum sit violentus, sufficit ut renitatur lapidis huic motui per gravitatem suam naturalem, velut habitualem : igitur ut ille actus sit violentus, sufficit quod sit contra inclinationem habitualem voluntatis, & tendens per habitum in actum odii.

Nego subsumptum : &c ad probationem nigra puritatem : Ratio disparitatis est, quia motus lapidis sursum non oritur à principio intrinseco, sed solùm à principio extrinseco, scilicet per proprieatem : nec est actus vitalis, sed actus amoris ; ut per viridjs principio interno profici debet, scilicet voluntate ; ac proinde simpliciter coactus esse non potest,

licet fiat repugnante voluntate habitualiter, in qua supponitur esse habitus odii.

Inflatib. Actus amoris poterit etiam produci à principio extrinseco, nimis à Deo in voluntate ad odium inclinatæ per habitum odii & igitur in hac saltē hypothēsi potest cogi voluntas.

Distinguo consequen. antecedente permisso. Poterit cogi impropriè & respectivè ad formam, quam reciperebat divinitus & à principio extrinseco, transcat: poterit cogi activè & in ordine ad actum quem eliceret, nego: sic enim esset repugnatio quod voluntas velit nobis.

Urgebis. Quæ ratio probat lapidem sursùm projectum cogi ad ascensum, eadem probat cogi voluntatem ad illum amorem: atqui lapis sursum projectus agit contra suam inclinationem: ergo, &c. *Probatur maj.* Ideò lapis cogitur ad illum ascensum, quia ille ascensus est à principio externo: atqui ille amor est à principio externo, ergo par utroque ratio.

Nego paritatem: Et ratio disparitatis est, quod motus lapidis sursum repugnat naturali ipsius gravitati, quæ ipsum actu & de facto deorsum traheret, nisi ab agente extrinseco sursùm impelleretur & retineretur: voluntas autem non sic inclinatur necessariò per habitum odii ad exterendum actum, huic habitui conformem; quia posito etiam hoc habitu, nihilominus remanet indifferens ad agendum vel non agendum.

Licet cogipos- *Secunda pars est evidens:* Sepd edim adigimus ad aliquid præstant dum contra voluntatis imperium & inclinationem, pùs dūm aliò brachium nostrum movente, percussus aliquem nobis summè charum

& dilectum; reluctatur namque voluntas huic percussione; & ne manus & brachium ad hanc percussiōnem moveantur, imperat, quod tamen nec obtineri, nec assequi potest: Ergo in actibus imperatus cogi potest.

Dices. Voluntas non imperat hanc percussiōnem: Ergo hæc percussio non est coacta quoad imperium.

Distinguo ansec. Non imperat, ut fiat, *Concedo:* ut non fiat, *Nego Conseq. pariter disting.* Non est coacta: quatenus voluntas non cogitur ad eam imperandam ut fiat, *Concedo:* quatenus hæc percussio fit contra imperium & renitentiam voluntatis, *Nego:* Cogitur namque voluntas in hac percussione, quatenus aliud potentia motrici imperat, & aliud illa exsequi cogitur.

Tertia pars etiam constat: Nam velit, nolit voluntas, ex ejus elicitis *Etiā ad suis habitus formanq. dos.*

actibus bonis aut malis, necessariò & quo generatur habitus bonus aut malus, & genitus in ea conservari, & contra ejus inclinationem & renitentiam permanere potest. Idem dicendum est de passionibus, quæ ex positis actibus generantur & continuantur, renuente etiam voluntate; plerique enim optarent & vellent non tanto affici gaudiò veltri stitiæ positis actibus, qui tamen illis passionibus afficiuntur, quia volunt ab illis actibus definire: immo & cogi potest quoad aliquam actum recipiendum; nam Deus ipse voluntati invitæ actum immittere, & immisum continuare potest, renuente etiam voluntate. Sic contingit in Demonibus & damnatis, qui suos actus tristitivos excutere nequeunt, alioquin suam miseriā citò abjecterent.

CONCLUSIO

CONCLUSIO VI.

Voluntas necessari potest.

Probatur: Cogi potest: ergo & necessitari. Conseq. patet. Quoties enim volugitas cogitur, necessitatur, non autem è contra: non enim cogitur, nisi invita, necessitatur autem aliquando volens. Deinde voluntatem necessitari, est ita ad actum aliquem determinati, ut ab eo desistere nequeat; sed voluntas ita determinari potest innumeris proptermodum, sed præsertim sex modis.

1. Quidem ex necessaria connexione finis & medii; si enim voluntas efficaciter finem velit cum iudicio intellectus de medio necessario ad illum finem consequendum, voluntas necessitatur ad volitionem hujus medii: et idem v.g. si voluntas efficaciter beatitudinem velit assequi, intellectusque jucatur. dicit ad eam consequendam, necessarium esse mortem pro Christi nomine tuendo obire, necessitatur voluntas ad volitionem talis mortis.

2. Est ex necessaria dependentia & illatione propositionis particularis ex universalis propositione efficaciter volita: sic Iudex qui vult efficaciter omnem homicidam patibulo affigi, necessum est, ut velit etiam efficaciter filium suum homicidam suspendi.

3. A voluntate ipsam actum proprium efficaciter imperante; voluntas enim efficaciter volens amare Petrum, ad hunc amorem necessitatur.

4. Voluntas aliquatenus necessitatur à maximo habitu contracto; in tantum enim aliquando excrevit habitus, ut facultatem ad actus protractat nullâ factâ deliberatione, de tali actu eliciendo: nam (inquit noster Oikot) homo raro deliberat quan-

Moralis.

tum ad ea quæ facere consuēvit, v.g. nulla requiritur deliberatio, ut quis vestes assuimat, similiaque præstet.

5. Voluntas necessitari dicitur ex maxima objecti propositi bonitate eum ad agendum allicitis; & hoc modò beatæ mentes ad Dei amorē & contemplationem necessitari dicuntur.

6. Denique: Voluntas necessitari potest à prima causa aliquos actus ipsi infundente, sive illa ad eos actus eliciendos coagat, sive merè passivè se habeat.

Rogabis. Qualiter liberum, voluntarium & spontaneum invicem differant.

Resp. Differre secundum magis & minùs; omne enim liberum est voluntarium, & omne voluntarium est spontaneum, sed non vice versa. Spontaneum rebus etiam inanimatis competit, lapis enim deorsum, & ignis sursum, sponte tendere dicuntur: voluntarium solis animalibus, sive ratione præditis, sive orbatis congruit; brutum enim voluntarie dicitur cibum appetere, & homo sibi convenientia inquirere; libertas autem solis agentibus ratione præditis, tam hominibus, quam Angeli propria est.

¶ s 3 s (s 3 s 3) s 3 s 3

QUESTIO SEPTIMA.

An, & quomodo merus & concupiscentia Voluntatis officiant.

Natum esse timorem præsentis vel futuri mali, ipsumque duplicum, gravem scilicet & levem: Prior est quod timemus grave aliquid malum, ut mortem, infamiam, carcerem, &c. quorum timore viri constantes commo-
*Quid
& quo-
duplex
fit me-
tus.*

Q

veri solent. Posterior est quò tinetur aliquod leve malum, & quò viri molles & effeminati perturbantur. Utique metus procedit vel ab extrinseco, scilicet ab externo agente, quò quis directè movetur ad aliquid præstandum, ut si latro minetur mortem, nisi pecuniam numeres; vel ab intrinseco, qualis est, quem homo apud se interius concipit, licet nullæ minæ ab intrinseco adhibeantur, ut dum ægroti metuunt mortem.

Notandum 2. Concupiscentiaz vocem quatuor modis interdùm usurpari: primò quidem pro appetitu sentiente qui fertur in bonum sensibile: secundò pro ipsâ illius appetitus rebellione habituali adversus rationem, orta ex peccato primi parentis, quæ à Theologis appellatur *sensualitas*, *peccati fomes*, *lex peccati*, & *lex membrorum*; de quâ sanctus Paulus ad Romanos 7. Video. autem atiam *legem in membris meis*, *legi mentis mea repugnantem & captivantem me in lege peccati*, que est in membris meis. Tertiò, significat quamlibet passionem appetitus sentientis in bonum sensibile, quæ dicitur libido & cupiditas: quartò denique sumitur pro quolibet motu ipsius appetitus, sive sit passio appetitus concupisibilis, sive sit passio appetitus irascibilis. Concupiscentia autem his modis accepta tametsi ex peccato originali derivata, etiam post baptismum ad pugnā atque coronam in justificatis etiam hominibus citra culpam perseverat; ut definit Concilium Tridentinum, *sess. 5. Canone 5.* his verbis. *Manere autem in baptisatis concupiscentiam vel fonsitem*, hec sancta Synodus facit, & sentit que cum ad agonem resoluta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu

gratiam repugnantibus non valet; quin immò qui legitimè certaverit, corobrabitur: hanc concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam, numquam intellectissime peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, *Anathema sit.*

Notandum 3. concupiscentiam de quâ hîc est sermo, generatim distinguì duplìcē, scilicet antecedētem & consequentem. *Concupiscentia antecedens* est motus appetitus sensitivi, prædens judicium rationis & consensum voluntatis. *Consequens* verò ea dicitur, quæ rationem & libertatem sequitur; ut cùm aliquis seipsum excitat voluntariè ad vindictam, revocando in memoriam considerationem acceptæ injuriæ; aut cùm aliquis in seipso libere excitat desiderium, & amorem voluptatis sensibilis illius illecebras attentius recogitando. Rursùs concupiscentia antecedens est duplex, scilicet *vehemens*, quæ rationis usum pervertit & adimit; & *minus vehemens* quæ rationis & libertatis usum non extinguit, sed minuit. His prælibatis advertendum est, quomodo metus & concupiscentia se habeant ad voluntarium & involuntarium.

CONCLUSIO I.

Qua sunt ex metu, etiam gratiæ, sunt simpliciter voluntaria, & involuntaria tantum secundum quid.

Probatur 1. pars. Illud est simplier voluntarium, quod examinatis *Quæ sunt ex omnibus*, circumstantiis volumus: metu

etiam
gravi
sunt
volun-
taria.

sed qui facit aliquid ex metu gravi , ut qui metu mortis pecuniam latroni promittunt ; vel qui metu naufragii projiciunt merces in mare , consideratis rebus , atque etiam ipsò mortis periculo , volunt efficaciter pecuniam promittere , & merces in mare projicere : ergo quæ sunt etiam ex metu gravi , simpliciter sunt voluntaria.

Dices 1. Metus gravis excusat à peccato , v. g. si quis inter Hæreticos degens , ubi grassatur in Catholicos dira persecutio , comederet carnes diebus Quadragesimæ , ut Religionem suam dissimularet , ut mortis periculum effugeret ; inde non censemetur peccare , aut levius peccaret , quām si talis metus non adesset : sed metus non excusat à peccato , si quod fit ex metu esset simpliciter voluntarium ; igitur quod fit ex metu non est simpliciter voluntarium.

Distinguo maj. Metus gravis excusat à peccato tanto , hoc est , minuit gravitatem & enormitatem peccati , *Concedo* : excusat à toto peccato , *sub distinguo* : quando illud quod fit ex metu gravi , nec est intrinsecè malum nec est contra legem naturalem , *Concedo* ; quando est intrinsecè malum & contra legem naturalem , *Nego*. *Primo* , metus gravis excusat à peccato tanto , quia peccatum factum ex metu , non est tantum , quantum esset sine metu ; eò quod peccatum factum ex metu sit minus voluntarium. *Secundo* , metus gravis excusat à peccato toto , aut saltem tanto , quando illud quod fit ex metu est contra legem positivam , sive divinam sive humanam : v. g. lex divina positiva est ut in Die Dominica nullum fieri opus servile ; si quis verò metu mortis aut extremæ paupertatis faceret opus servile , & labo-

raret manibus , excusaretur à peccato toto : non enim credibile est legem positivam sive divinam sive humanam , obligare cum tanto periculo & vice detrimento. *Tertio* , metus gravis non excusat à peccato toto , quando illud quod fit ex metu intrinsecè malum est & contra legem naturalem ; ut si quis metu mortis mentiretur , ille metus non excusat à toto peccato , quia mendacium est intrinsecè malum & repugnat legi naturali.

Dices 2. Contractus civilis matrimonii gravi metu extortus , habetus irritus ab Ecclesia ; sed non aliâ ratione , nisi quia non est voluntarius ; ergo quod fit ex metu gravi , non est voluntarium.

Nego min. Quia jure naturæ contractus ille est validus , secundum quod ad contractum validum sufficit interior consensus signis externis declaratus. Sic qui damnatus ad mortem , nisi matrimonium contrahat cum Metetrice publica id postulante , & metu gravi perculsus consensum præbet , talis contractus ex jure naturæ censetur validus : jure tamen positivo , tales contractus irritantur ; tamen , ut oppressorum infirmitati succurratur ; tamen , ut communi bono consulatur : cum quæ sunt ex metu gravi , infastum sepius habent exitum.

Secunda pars etiam ostenditur. Qui ubi reperitur aliqua repugnatio , vel resistentia voluntatis , ibi est aliqualis ratio involuntarii : sed quæ sunt ex metu , sunt ex aliqua resistentia voluntatis ; nam ea homo non datur quæ facit , nisi talis metus quid adesset ; Ergo quæ sunt ex metu gravi , sunt involuntaria secundum quid Quare Theologi docent metum gravem excusare peccatum , si non à toto , saltem à tanto , id est ,

Quid

si non à tota culpa , saltem à magnitudine ejus & gravitate.

Dices 3. Illa sunt simpliciter involuntaria , quæ sunt absolute invita ; sed ea quæ fiunt ex metu sunt absolute invita , ex Philosopho 32. Eth. c. i. ergo ea quæ fiunt ex metu sunt simpliciter involuntaria.

Distinguo min. Sed ea quæ fiunt ex metu , sunt absolute invita , secundum se , scorsim à circumstantiis & extra casum urgentis necessitatis , *Concedo* ; præsentibus circumstantiis & in casu urgentis necessitatis , *Nego*. Quia qui vult finem , vult quoque media necessaria ad finem : Sed Mercator qui in casu urgentis necessitatis projicit merces in mare ne perireat , vult suam vitam tueri , & sese ab illo periculo eripere. Ad hoc vero judicat projectionem mercium in mare esse medium necessarium , quare Mercator vult projicere ; adeoque non proicit invitus.

In statibus : Quod est tale simpliciter & secundum se , remanet semper tale etiam adjectis quibuscumque circumstantiis ; sed projectio mercium in mare est involuntaria secundum se : ergo positis quibuscumque circumstantiis est involuntaria.

Distinguo maj. Quod est tale simpliciter & secundum se in absolutis , quibuscumque circumstantiis adjectis remanet semper tale , v. g. quod est calidum secundum se quolibet adiecto remanet calidum , *Concedo* : quod est tale secundum se in relativis quilibet addito remanet tale , *Nego*. Quia relativa sunt per comparationem ad aliud , & secundum operationem ad diversa possunt variari ; si quidem quod magnum est respectu unius , comparatum alteri potest esse parvum : cum autem voluntarium dicatur relativa ad voluntatem & cir-

cumstantias , à quibus natura morali actionum completere sumpta defumitur ; ideo illud quod involuntarium est respectu sui , potest esse voluntarium respectu circumstantiarum. Sic projectio mercium in mare quæ est involuntaria secundum se , fit voluntaria urgente tempestate.

Dices 2. Metus auget voluntarium ; ergo non facit involuntarium secundum quid.

Probatur antec. 1. Quæ fiunt ex graviori metu , sunt magis voluntaria , quam quæ fiunt ex leviori. Ergo quæ fiunt ex metu simpliciter , sunt voluntaria 2. Quæ fiunt cum majori cognitione & inclinatione , sunt magis voluntaria ; sed quæ fiunt ex graviori metu , fiunt cum majori cognitione & inclinatione. Probatur exempli duorum Nautarum in mari periclitantium , quorum alter periculum magis cognoscet , & alter minus : qui periculum magis cognoscit , magis timet , & cum majori inclinazione merces projicit in mare , ut naufragium evadat. Ergo ex graviori metu , illa fiunt cum majori cognitione & inclinatione.

Nego 1. & 2. anteced. & disting. maj. probationis. Quæ fiunt cum majori cognitione , quæ non sit causa gravioris metus , & cum majori inclinatione , quæ non sit effectus ejusdem , *Concedo* : secūs , *Nego* : & similiter distinctā min. *Nego consēq.* Exemplum enim adductum , nihil probat contra prædictam distinctionem.

CONCLUSIO II.

Nec concupiscentia consequens , nec antecedens voluntarium minūtum , utraque ramen libertatis officia.

Hæc tres involvit partes, quæ satis per se constant.

Prima quidem: Quia quodd provent à voluntatis imperio, voluntariò non officit: sed talis concupiscentia consequens provenit à voluntatis imperio, Ergo, &c.

Secunda pars colligitur ex Aristotele, 3. Ethic. cap. 3. & probatur. Inclinatio augetur per concupiscentiam antecedentem, quæ est prima voluntarii conditio, ut dictum est; fortius enim & vehementius tendit voluntas in objectum, ubi per concupiscentiam excitatur. *Quoad alteram verò partem voluntarii, quæ est cognitio obiecti, non etiam tollitur, licet interdum minuatur: sed incrementum inclinationis compensat defectum tantæ cognitionis.* Ergo absolutè loquendo, concupiscentia voluntarium non minuit, imò potius auget; intellectus enim sequens judicium phantasiaz, majori quādam vi proponit voluntati amplectendum id quod appetitus amplectetur, ut docet Arist. 3. Eth. cap. 4. *Qualis inquit, quisque est, talis ei finis videtur:* Ergo voluntas intensius & majori cum impetu hac inclinazione in illud fertur: & ita per concupiscentiam augetur voluntatis inclinatio.

Dices 1. Concupiscentia minuit cognitionem intellectus, quia constat experientiâ eos qui concupiscentia excitantur, mindis attendere ad singula, quæ ad actum pertinent: ergo minuit voluntarium, ad quod pertinet obiecti cognitione.

Concedo anteced. sed nego conseq. Licit enim voluntarium minuatur per concupiscentiam ex parte cognitionis; quia tamen incrementum quod ei accedit per concupiscentiam ex parte inclinationis maior est, inde fit ut simpliciter loquendo dicendum sit

concupiscentiam non minuere, sed augere voluntarium.

Dices 2. Ideò metus minuit voluntarium, quia quæ sunt ex metu, eō sublati non fierent: Atqui multa sunt ex concupiscentia quæ sine illa non fierent: ergo concupiscentia minuit voluntarium.

Resp. ad maj. Non esse præcisè ^{Quare} hanc rationem, cùt metus minuat ^{metus} voluntarium: sed quia quæ sunt ex ^{minuas} metu, cùn aliqua resistentia sunt, ^{volun-} ^{tarijum,} ut patet ex projiciente greces in mare: at verò quī agit ex concupiscentia, non agit eum resistentia: sed potius cura minori contut & inclinatio- ne voluntatis, concupiscentia scilicet pertrahente ad se voluntatem, inter- ventu intellectus & phantasiaz; quare non dicerur propterea voluntarium minui, sed potius augeri.

Instab. Multa sunt ex concupis- centia, quæ voluntas facere nollet, ergo cum resistentia sunt. *Disting.* *antec.* Multa sunt ex contupiscentia, quæ voluntas facere nollet, in ratio- ne voluntatis simpliciter, *Nego:* in ratione liberi arbitrii, *Concedo.*

Tertia pars etiam constat: Quia libertas consistit in indifferentia ad amplectendum objectum ab intellectu propositum: sed indifferentia ista minuitur per concupiscentiam, ergo & libertas. *Probatur min.* Quia con- cupiscentia trahit quodammodo vo- luntatem ad amorem rei propositæ, & ita vekti quandam vim ei affert; itaut nonnisi cum magna difficultate resistere possit: Ergo minuit aliquo modo indifferentiam.

Ex hac conclusione sequitur, juxta doctrinam Theologorum, peccata contra factum ex vi concupiscentia; esse mindus gravia, quia peccatum debet esse liberum: Unde quoties tale li- berum minuatur, similiter & minuitur ex con-

concu-
piscen-
tia li-
bertatè
officiæ

gravitas peccati. Hinc concupiscentia quibusdam in locis Scripturæ sacræ, peccatum dicitur: non quod sit peccatum formaliter; sed quia sepius inclinat voluntatem ad aliquid bonum sensibile, quod cum rationi adversetur: ideo peccat voluntas quoties illi appetitu consentit, nec vult dissentire.

Dices. Ex hoc saltem sequi, minus voluntarium, quia minuitur liberum: sed prius est contra præcedentem partem: Ergo, &c.

Nego *banc* *sequelam*. Quia voluntarium dividitur in liberum & necessarium: non tanquam genus in species, sed tanquam subiectum in accidentia; quare sicut potest minus accidens, non diminutio subiecti; sic & liberum diminui poterit, non diminutio voluntarii.

QUESTIO OCTAVA.

Virum & que ignorantia voluntaria obicit.

O T A N D U M I. Ignorantiam considerari posse tripliciter, scilicet ratione subiecti, objecti & actus. *Ratione objecti:* alia est *negativa*, quæ est mera nescientia rei, sine ullo errore, qualis est in pueris: alia est *privativa*, quæ est nescientia rei, quam quis scire tenetur, ut est ignorantia juris in judice; tertia dicitur *prædispositionis*, quando quis versatur in errore circa rem aliquam, sive tenetur illam sive non; talis est ignorantia articulorum Fidei in Heretico, qui voluntate neglit inquirere ea quæ ad veram fidem spec-

tant: talis etiam opinio in rustico; quod Sol sit bipedalis.

Ratione actus: Ignorantia, alia est antecedens, alia concomitans, alia subsequens. *Ignorantia antecedens* dicitur ea, quæ præcedit omnem voluntatis consensem, & quæ sublatâ actio non fieret; ut cum quis occidit amicum putans occidere feram, inter vapores latenter. *Ignorantia concomitans* est ea, quæ actionem quidem comittatur, sed tamen non est causa ipsius; talis erat ignorantia illius adolescentis, qui auctore Plutarchô volens canem lapide percutere, cum novercam percussisset, *Euge*, inquit, *nec sic male accidit?* Talis pariter ignorantia ipsius, qui putans configere feram, occidit inimicum inter dumeta delitescentem, quod factum cognitò gaudet. *Ignorantia consequens* est ea, quæ sequitur consensem voluntatis sive directè, ut cum homo de industria vult aliquid ignorare; sive indirectè, ut cum homo aliquid scire negligit, quod scire tenetur; puta si quis non vult aut saltet negligit scire diem festum hebdomadæ, vel indicium jejunium: unde contingit ut die festo opus servile exerceat, & jejunium non observet. *Hæc* *triplex* *ignorantia* *recte* *exprimitur* *his* *verbis*. *Antecedens*,

nec scivi nec scire potui, si autem scivissim, non egisset. Concomitans, nec scivi nec scire potui, sed si scivissim, nihilominus egisset. Consequens, nec scivi, nec scire volui.

*Notandum 2. ignorantiam ratione sui subjecti rursus dividit in vincibilem & invincibilem. Ignorantia vincibilis dicitur ea, quae depelli potest habitâ morali diligentia; seu ea per quam homo aliquid ignorat, & scire potuisset, si eam quam debuisset diligentiam adhibere voluisset. Hæc iterum duplex est, scilicet affectata & crassa; ignoratio affectata est ea, per quam aliquis de industria & suâ sponte aliquid ignorat quod scire tenetur, ut liberitas peccet; juxta illud Scripturæ sacræ, *Noluit intelligere ut bene ageret; qui hæc ignorantia laborat, eam vult directè.* Ignorantia crassa est ea, quæ aliquis ex mera negligentia ignorat id quod scire tenetur, licet ignorare non affectet; qui autem laborat hæc ignorantia, non eam directè, sed indirectè vult, quia parum curat eam deponere. Ignorantia invincibilis est ea, quæ adhibitâ morali diligentia, superari non potest nisi vero hæc ignorantia laborat, nec eam vult directè nec indirectè.*

Notandum 3. Aliud esse agere ex ignorantia, aliud agere cum ignorantia. Ille enim dicitur agere ex ignorantia, quando hæc ratio & causa est cur agat; sic qui labotat ignorantia antecedente & invincibili, occidit amicum, putans interficere feram, agit ex ignorantia; illa enim est causa cur amicum interficiat, in quem telum non emisisset, si amicuus ibi larentem novisset. Ille dicitur agere cum ignorantia, quando hæc non est causa cur agat; sic qui occidit amicum putans occidere feram, non

dicitur agere ex ignorantia, sed cum ignorantia; quia etiamsi novisset ibi inimicum suum latere, non minus jactum in ipsum emisisset: ac proinde non potest dici causa cur ipsum occiderit. Restat jam resolvendum quænam ex illis ignorantias.

CONCLUSIO I.

Ignorantia antecedens facit involuntarium, & excusat à peccato. Probatur. Ut ignorantia sit causa cur aliqua actio sit involuntaria simpliciter, satis est quod illa sit contra inclinationem voluntatis: sed quod sit ex ignorantia antecedente, est contra inclinationem, ut patet ex homine, qui putans occidere feram, occidit amicum: nam hæc occisio est contra inclinationem voluntatis; quod satis constat, ex eo quod qui occidit amicum, tristet & doleat quod amicum occiderit: igitur ignorantia antecedens efficit, ut aliquid sit involuntarium simpliciter: Deinde, quod sit ex tali ignorantia tanquam ex causa nec in se volitum est, cum ex hypothesi non sit cognitum; neque etiam ex sua causa, cum ipsa ignorantia præcedat omnem consilium voluntatis: ergo est absolute involuntarium.

Hinc communiter docent Theologi ignorantiam antecedentem & invincibilem excusare à peccato quam sententiam ex sancti Augustini auctoritate, quasi certam & indubitatam summam conspiratione tradidierunt veteres Theologiz Scholasticæ proceres eum Magistro Sententiarum in 2. dist. 22. nisi potissimum hac auctoritate sancti Augustini libro 3. & libero arbitrio cap. 19. Et libro de natura & gratia, cap. 67. Nam si

deputatur ad culpam quod ignoras,
sed quod negligis querere, quod ignoras.

Dices I. Ipse met S. Augustinus plurimi docet ignorantiam invincibilem & antecedente non excusare à toto peccato, sed à tanto seu ab illius gravitate, sic lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 3. cum dixisset *Gravius peccare hominem scientem, quam nescientem: subjungit, Nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantia tenebras, ut in eis quisque acquirat excusationem. Alius est enim scire, aliud scire noluisse; voluntas quippe in eo arguietur de quo dicitur: nolunt intelligere ut bene ageret. Sed & illa ignorantia, que non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat ut sempererno igne non ardeat: si propriea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; sed fortassis ut minus ardeat. Non enim sine causa dictum est: Effunde iram tuam in gentes qua te non neverunt: Et illud quod ait Apostolus, Cum' venerit in flamma ignis dare vindictam in eos qui ignorant Deum. Et l. 2. de lib. Arb. c. 10 seribit etiam ignorantiam facta quedam à correptione non eximere: similiter S. Hyeronimus libro 1. & 2. contra Pelagianos, docet homines peccare etiam in iis, quæscire non possunt. Insuper in Synodo Palestina damnata est hæc propositio Celestii *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato; quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem. Quæ verba potissimum designant ignorantiam invincibilem juris naturalis: sicut cum ignorantia antecedens & invincibilis non excusat à peccato, conseqens est ut etiam involuntarium non efficiat.**

Nego antecqd. Siquidem S. Aug.

gustinus eis in locis & similibus non loquitur de ignorantia antecedente & invincibili, sed de ignorantia vincibili concomitante, ut cum Magistro Sententiarum suprà laudato applicant graviores Theologizæ Principes; est enim, inquit Sententiarum Magister, *Ignorantia triplex; & eorum scilicet qui scire nolunt cum possint, que non excusat, quia & ipsa peccatum est: & eorum qui volunt, sed non possunt, que excusat, & est pena peccati, non peccatum: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes vel proponentes scire, que neminem plenè excusat, sed si fortasse ut minus puniatur. Unde Augustinus ad Valentiniū, hoc est, libro de gratia & libero arbitrio, cap. 3. *Ignorantia, que non est eorum qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat, ut aeterno igne non ardeat, sed fortasse ut minus ardeat. Ubi vides sanctum Augustinum ibi non agere de ignorantia invincibili & antecedente, liquidem non ait illam ignorantiam esse eorum qui simpliciter nesciunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt. Vox enim illa tanquam satis indicat sermonem nouum esse de ignorantia prorsus invincibili, sed vincibili: quo sensu interpretanda est etiam altera sententia; neque enim ibi agit de ignorantia invincibili & antecedente prorsus, sed de ignorantia comitante, quamobrem in confirmationem ibi adducit Apostolum dicentem, *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans fesi; nam Apostolus cum Christum persequeretur, & in ejus Discipulos atrociter fureret, non peccabat ex ignorantia prorsus invincibili & antecedente, sed concomitante; veritatem enim Christianæ Religionis tot prodigiis & miraculis jam confirmassam nosce posuisset, si voluisset.***

Ad sanctum

Ad sanctum Hyeronimum dico, quod cum peccata quædam ex ignorantia statuerit, non loqui de ignorantia antecedente, sed concomitante, vel consequente: volebant enim Pelegiani quamcumque ignorantiam excusare à peccato; quod erroneum dogma, ut revinuet S. Hyeronimus plurimis Scripturæ sacræ textibus demonstrat, esse peccata quædam ex ignorantia pro quibus eluendis, determinata erant victimæ & ordinata certa quædam Sacrificia. Similiter explicanda venit sententia Patrum Synodi Palestinae; siquidem propositio Celestii erat generalis, & significabat omnem prorsus ignorantiam à peccato excusare, quod ut erroneum dogma, Pares damnant & proscribunt.

Instabis. Ignorantia invincibilis eorum qui in Christum non credunt, ex mente sancti Augustini, non excusat illos à peccato infidelitatis: sicut illa non facit involuntarium simpli- citer.

Nego antec. Neque enim S. Augustinus dicit illam ignorantiam esse peccatum, sed quod sit causa plurium peccatorum, quæ infideles non commisissent, si Evangelicâ Doctrinâ fuissent illustrati. Ita luculenter suam hanc de re sententiam aperit, *tractatus 89. in Joannem*; nam exponens hæc Christi D. verba: *Si non venissem & locutus eis fuisset, peccatum non haberent*: ait de illo tantum peccato hæc esse intelligenda, quo in Christum non crediderunt. Tum querit utrum gentes quæ de Christo nihil audierunt, habeant excusationem de peccato: Respondet, habere illis excusationem non de omni peccato suo, sed de hoc peccato quod in Christum non crediderunt. Querit amplius: *Utrum hæc quis priusquam Christus venires in Ecclesia ad Gentes, & priusquam*

Moralis.

Evangelium ejus audirent, vita hujus fine præventi sunt seu præveniuntur, possunt habere hanc excusationem: quæstionem ita solvit: Possunt plane, sed non ideo possunt effugere damnationem. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege persibunt. Quapropter damnabuntur illi, non quod in Christum non crediderint, sed quod aliis peccatis legem naturæ violaverint.

Dices 2. Si ignorantia antecedens efficaciter, ut aliquid esset involuntarium, maximè, quia hæc ignorantia est causa cur fiat actio: sed hæc ratio nulla est; siquidem metus qui actionis alicujus est causa, non impedit quominus actio illa sit voluntaria; ut constat ex traditione pecuniae latroni, quam viator eligit tanquam medium necessarium ad vitam suam tuendam: igitur ignorantia antecedens non efficit involuntarium simpli- citer.

Distinguo maj. Quia est causa actionis supponens aliquid oppositum illi actioni, Concedo: non supponens aliquid oppositum illi actioni, Nego. Ad minorem dico non esse omnino- dam paritatem admittendam inter metum & ignorantiam respectu actionis; licet enim metus & ignoran- tia antecedens in eo convenienter quod sint causæ actionis: differunt tamen ab invicem quod metus non supponit aliquid oppositum actioni, quæ fieri dicitur ex metu: sed ignorantia antecedens supponit aliquid opposi- tum actioni, nimirum negationem cognitionis quæ ad actionem est sum- mè necessaria; nihil enim voluntate, quin prius sit præcognitum.

Instabis. Metus etiam supponit aliquid oppositum actioni, quæ fieri dicitur ex metu: Mercator enim qui imminente naufragio merces suas

R.

projectit in mare , ut vita sua consulat , habet inclinationem ad eas merces conservandas ; quæ inclinatio opponitur projectioni , & ab illa quantum fieri potest revocat : igitur prædicta disparitas & solutio est nulla .

Distinguo ansec. Metus supponit etiam aliquid oppositum actioni ; si hæc actio formatur absolute , *Concedo* : si relativè , *Nego*. Projectio quidem mercium in mare considerari potest , vel absolute & in se , vel relativè & per ordinem ad vitam tuendam : priori quidem modo illa opponitur actioni , non verò posteri modo ; nam sic spectata illa projectio consideratur à periclitante , tanquam medium necessarium ad conservationem vite , quam præfert mercium conservationi. Unde in hoc casu voluntas patitur quidem aliquam repugnantiam , sed levem , inefficacem & conditionatam , non verò absolutam & efficacem ; quamobrem in hac projectione nihil est propriè & præcisè oppositum actioni .

Dices 3. Idecò asserimus id quod fit ex ignorantia antecedente esse simpliciter involuntarium , quia dolor & tristitia factum istud sequuntur : sed hæc ratio nulla est , siquidem quod factum est ex concupiscentia , habet etiam sequentem tristitiam & dolorem , nec tamen propter ea factum ex concupiscentia dicitur involuntarium simpliciter & igitur idem ferendum iudicium de eo quod fit ex ignorantia antecedente .

Respond. permisā maj. negand. min. Ratio disparitatis inter actionem factam ex concupiscentia , & ex ignorantia antecedente est ; quia licet priorem tristitia quedam sequatur , hæc tamen circa actum ipsum , qui fit ex concupiscentia non occupatur ; sed circa penas , quæ debitis sunt ac-

tui malo ex concupiscentia facta . At vel non ita se habet in actione , quæ fit ex ignorantia antecedente ; nam tristitia quæ illam sequitur , circa illam occupatur ; & hæc actio , quæ fit ex ignorantia antecedente , affectui habituali voluntatis est opposita : sed actio quæ fit ex concupiscentia voluntatis affectui non est opposita , imò hæc actio fit secundum inclinationem voluntatis ; igitur maximum discrimen reperitur inter actionem ex concupiscentia factam , & inter actionem ex ignorantia antecedente factam , licet dolor & tristitia utramque sequantur . Nam tristitia quæ sequitur concupiscentiam , oritur ex necessitate subeundi penas peccato debitas , aut ex affectu justitiae & poenitentiae : at tristitia & ignorantia oritur ex affectu habituali jam existente in voluntate , antequam actio fieret ex ignorantia ; subinde que magnum est inter utramque tristitiam discrimen .

CONCLUSIO II.

Quae sunt ex ignorantia concomitante , nec sunt voluntaria positiuè nec involuntaria , sed non voluntaria. Hæc conclusio tres habet partes ; prima est , quod illa non sit voluntaria , & patet ; nam quæ sunt voluntaria fieri debent à principio intrinseco cum perfecta singulorum cognitione ; sed quæ sunt ex ignorantia concomitante non ita sunt ; quia quod fit cum tali ignorantia , non habet cognitionem non solum actualem , neque etiam virtualem quæ possit esse causa operis : igitur non procedit illa actio ex perfecta cognitione , proinde que non est simpliciter voluntaria .

Neque etiam ea sunt involuntaria positiuè ; quia ut aliquid sit involun-

terium positivè, debet esse contra inclinationem voluntatis : at actio quæ fit ex ignorantia concomitante, non repugnat voluntati ; siquidem ubi jam ad est cognitio facta, gaudet & congratulatur voluntas, qui enim putans configere feram, adversarium interimit ; tantum abest ut tristetur dum videt interficium esse inimicum, quinimò afficitur gaudio & voluptate, quod ab hoste liberatum se vides. Sequitur ergo quod illa actio sit non voluntaria.

Dices. Quando subjectum aliquod aptum est ad formam & ejus privationem, necessarium est ut auctum illi insit, sicut necessarium est hominem esse vel videntem vel cæcum : sed actio quæ fit cum ignorantia concomitante, cum sit actus humanus, est apta ad rationem voluntarii, & ad ejus privationem ; igitur necessariè dicenda est voluntaria vel involuntaria : *Nego minorem* : Neque enim omnis actus humanus capax est rationis voluntarii & involuntarii ; quia si fiat absque cognitione & scientiâ necessariâ, cuius modi est actus cum ignorantia concomitante, deest illi aliquid necessarium, ut illi conveniat ratio voluntarii aut involuntarii : sed datur ratio quedam media inter utrumque, scilicet ratio non voluntarii ; sicut lapidi non convenit ratio videntis aut cæci, sed non videntis.

Dices 2. Qui occidit adversarium, putans configere feram, latet dum factum cognovit ; igitur actio illa est voluntaria. *Probatur conseq.* Sicut enim tristitia quæ consequatur actionem factam ex ignorantia antecedente, argumentum est illam esse involuntariam, ita latria quæ consequitur actionem factam cum ignorantia concomitante, signum est quod hæc actio sit voluntaria.

Nego conseq. Lætitia enim illa quæ afficitur ille, qui hostem interfecit, est quidem voluntaria, sed hoc non probat occasionem ipsam quæ latitudinem antecedit esse patiter voluntariam. *Ad probationem, nego consequent.* Et ratio disparitatis est, quod actio facta ex ignorantia antecedente, repugnat inclinationi voluntatis, unde dicitur simpliciter involuntaria : actio vero facta ex ignorantia concomitante, licet sit conformis affectui habituali voluntatis ; quia tamen non procedit ex cognitione singulorum est essentialiter requisita ad rationem voluntarii, idcirco non debet dici voluntaria.

CONCLUSIO III.

Quæ sunt cum ignorantia consequente, sunt simpliciter voluntaria, & involuntaria tantum secundum quid : Pater prima pars, siquidem illud est simpliciter voluntarium, quod fit à principio interno cognoscente singula quæ ad actionem spectant ; sed ita est de agente ex ignorantia consequente, siquidem ille vult & consentit ut fiat actio ; qui enim vult ignorare aliquid, consequenter vult etiam ea quæ cum ejusmodi ignorantia habent coniunctionem. Itaque ipse vult simpliciter actionem, quando quidem non tollit ignorantiam quæ est causa actionis ; si enim adquisisset opposita scientia, factum non ita contigisset. Habet etiam perfectam cognitionem singulorum, quæ spectant ad actionem, nimirum finis & circumstantiarum actionis, quæ fieret si talis ignorantia non adquisisset.

Dices. Quæ sunt ex ignorantia consequente, non sunt perfecte cog-

nita; ubi enim est ignorantia, ibi non est cognitio: igitur quæ sunt ex illa ignorantia non sunt simpliciter voluntaria.

Disting. antec. Non sunt cognitio actus, *Concedo*, potestate seu virtualiter, *Nego*: Illa enim potuerunt & debuerunt cognosci: unde carentia cognitionis actualis hoc in casu est culpabilis & viciosa, ac subinde est voluntaria,

Instabis. Quæ sunt ex ignorantia antecedente, idcirco sunt simpliciter involuntaria; quia talis ignorantia auferit scientiam, quæ si adesset, talia non fierent: ergo cum ignorantia consequens auferat quoque Scientiam; quæ si adesset, opus non fieret, debet simili modo causare involuntarium simpliciter.

Nego paritatem, & ratio disparitas est quod ignorantia antecedens non sit voluntaria neque formaliter neque virtualiter, nec supponat aliquid actu voluntatis in quo tantum in causa fuit volita. Secundus autem est de ignorantia consequente, quæ est voluntaria formaliter aut virtualiter, quatenus supponit actu voluntatis, in quo velut in causa consistetur.

Ea tandem quæ procedunt ex ignorantia consequente, dici possunt involuntaria secundum quid, quippe cum sint contra internam voluntatis inclinationem saltem virtualem aut habitualem, neque procedant ex perfecta & integra cognitione finis & circumstantiarum.

XXX:XXX:XXX:XXX:XXX:XXX:XXX

SECTIO TERTIA

De Actibus humanis.

XXX:XXX:XXX:XXX:XXX:XXX:XXX
Cognitionis humanae vocabulum, triplicem induit acceptationem & significationem. 1. nam-

que sumitur pro qualibet hominis actione ipsi & brutis communi; qualis est, v. g. deambulatio, visio, nutritio, &c. 2. Pro qualibet actione soli homini competenti, sive illa libera sit, sive non; qualis est discursus in somniis, vel per inadvertentiam. 3. Pro sola actione libera, sive illa immediate à voluntate elicatur, sive ab alia facultate.

Secundum hanc acceptationem, tripliciter etiam considerari potest. 1. quatenus est ens accidentarium. 2. quatenus est actus vitalis à potentia physice & realiter elicitus. 3. quatenus est actus liber & à facultate libera, id est, voluntate, cum plena rationis advertentia elicitus, aut impetratus, qualiter rectè describitur *Actione vitalis qua ex plena libertate, & deliberata voluntate procedit*. Vitalitas ejus physicam entitatem designat, cetera moralem ejus formalitatem indicant. Sic autem accepta;

Dividitur 1. in bonam ac honestam, qualis est, v. g. amor proximi: plex ea. & in virtuosam & malam, qualis est *rum* d. ejusdem odium. Utique iterum est *vicio*. vel *interna*, quæ ab intrinsecis solum principiis; vel *externa*, quæ à principiis intrinsecis imperata & directa, ab externa facultate procedit, qualis est *deambulatio*.

2. *Bona* & *mala* iterum dividitur in *virtutem*, quæ à voluntate immediate procedit, & in *imperatam*, quâ voluntas vel sibi ipsi, vel aliis facultatibus imperat.

3. Hæ iterum sunt in duplice differentiatione; nam aliae sunt circa finem, aliae circa media. Circa finem tres sunt, scilicet *Volitio*, *Intentio*, & *Frustratio*. Circa media 4. tempore, *Electio*, *Consensus*, *Imperium*, & *Usus*. Colligitur autem earum actionum numerus ex ordine quem iavi-

*Eorum
omnium
ordo.*

cem servant. 1. Intellectus bonum aliquod voluntati proponit, indeque excitatur in voluntate amor & *volitio* ad illud prosequendum. 2. Intellectus dicit bonum illud posse mediis quibusdam obtineri, & sic oriatur in voluntate *intentio*. 3. Subiicit intellectus media quibus possit comparari, quibus si consentiat voluntas, tunc est *consensus*. 4. Collatis mediis inter se, si placet hinc, voluntas alia alijs præferendo eligit, & est *elecio*. 5. Elecio medijs, imperat sibi & alijs potentiss ut eis utantur, & est *imperium*. 6. Dùm ipsa & alijs potentia elecio medio utuntur secundum imperium præmissum, est *usus*. 7. Tandem ubi in fine per tale medium comparato conquietus, est *fructus*. His præmissis, finis.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sit Voluntas & Intentio.

*Nomen
Volun-
tatis
usurpa-
tur tri-
fariam.*

O R A N D U M Nomen voluntatis tribus modis accipit. 1. Pro potentia volendi. 2. Pro quolibet actu, quo voluntas versatur circa bonum aliquod, sive sit medium, sive finis. 3. Pro actione voluntatis circa finem absolute spectatum, id est, pro actu, quo voluntas aliquid, non quatenus præsens aut absens appetit: sed simpliciter prout est bonum quoddam amabile, quo sensu sic usurpatur, & vocatur volitio: potest etiam vocari primus voluntatis actus, quia nullum priorem supponit.

CONCLUSIO UNICA.

Voluntas sive *volitio*, est actus voluntatis circa finem, ut bonum absolute & proper se amabile. Intentio vero est actus voluntatis, respiciens finem, ut bonum per media obtainendum:

Prima pars declaratur, sicut enim *quid sit* actus primus intellectus circa principia, nomine potentiaz, a quo procedit, dicitur intellectus; sic primus actus voluntatis, qui est circa finem simpliciter spectatum, nomine potentia voluntas nominatur.

Secunda pars etiam constat; nam intentio nihil aliud est, quam tendentia in finem: sed non sic talis tendentia, nisi per media. Ergo intentio est actus voluntatis respiciens finem, ut bonum per media obtainendum.

Dices. Intentio est actus intellectus: Ergo non voluntatis. *Anteced.* colligitur ex D. Matth. cap. 6. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus incidit eius, ubi oculus significat intentionem secundum. S. Aug. lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 21. sed oculus, cuic sit instrumentum visus, significat apprehensivam potentiam: Ergo intentio est actus apprehensivæ potentiaz, & consequenter non est actus voluntatis. *Præterea* ibidem Sanctus August. dicit intentionem vocari lumen a Domino, ubi ait: *Si lumen quod est in te, tenebra sunt, totum corpus tenebrosum erit*: sed lumen ad cognitionem pertinet: Ergo & intentio.

Nego anteced. Et ad probationem dico, intentionem nominari oculum metaphorice, non quia ad cognitionem pertinet; sed quia cognitio-

*Inten-
tio est
actus
volun-
tatis*

nem præsupponit, per quam propo-
nitur voluntati finis ad quem mo-
vet, sicut oculò prævidemus, quā
tendere corporaliter debemus.

Ad secundam probationem dico
intentionem dici lumen, quia inten-
tum manifestum est intendanti :
unde & opera tenebris dicuntur; quia
homo scit quod intendit, sed non
scit quid ex opere sequatur, ut ibi-
dem exponit D. August.

*Queres: Virum eodem actu veli-
mus finem, & media ad illum obtinен-
dum.*

R. esp. 1. Quando actu & expli-
cite appetimus finem afficaciter, appeti-
timus etiam media, saltem implicite,
quia non possumus consequi finem,
nisi per media, v. g. qui vult effica-
citer fieri Philosophus vult etiam
studere ut philosophus evadat.

R. esp. 2. Quando formaliter &
actu volumus media, implicite sal-
tem volumus finem; quia tota ga-
tio cur media appetamus; est finis;
nam in media ut medium est, nulla
est bonitas seu appetibilitas per se;
sed est tantum appetibile, quia con-
ducit ad finem, ut patet in pharapaco.
quod expicitur tantum propter san-
ctatem.

R. esp. 3. voluntatem non appetere
formaliter, & eodem actu finem &
media,

Probatur 1. Actus distinguuntur
per objecta: sed finis, & id quod
est ad finem, sunt diversa objecta.
Ergo sunt diversi actus, saltem for-
maliter circa finem, & id quod est
ad finem. 2. Actio voluntatis circa
finem, & intentio circa ea quae sunt
ad finem est electio vel consensus,
quaे diversae sunt actiones. Item po-
test esse volitio circa finem, & no-
litio circa media, in ordine ad eyn-
dem finem consequendum; ut si

quis velit conservare valetudinem,
& ad eam conservandam nolle no-
civos comedere cibos. 3. Volitio
efficax finis est causa volitionis me-
diorum; ergo non eodem actu appe-
tuntur formaliter & explicitè finis,
& media.

QUÆSTIO SECUNDÆ.

*Quid sit Consilium, Deliberatio,
& Consensus.*

Q. TANDEM 1. Quid ubi
voluntas sibi proposuit finem; *Quid*
consequendum, tum opus, *deinde*
est actio intellectus, quā varia,
inquirit media ad finem obtinendum,
& hæc actio vocatur *Consilium*. 2.
Propositis mediis, quæ sunt ad finem
propositum magis idonea judi-
cat, qui dicitur *conclusio*,
sententia, & judicium intellectus,
seu *Deliberatio*: si voluntas defen-
dat in intellectus sententiam, dicitur
Consensus.

Nostam 2. Consensum vulgo sig-
nificare judiciorum ac voluntatum
concordiam, quā sensu dicitur ali-
quam conclusionem esse ex communi
Philosophorum consensu; & inde
deductum est à Philosophis hoc no-
men, ad denotandum voluntatis cum
intellectu concordiam, quā scilicet
voluntas bonum sibi ab intellectu
propositum amplectitur, vel etiam
ipsi intellectui, tum media, tum
finem proponenti consenserit; hic ta-
men sumitur consensus pro solo vo-
luntatis actu, quo media sibi ab
intellectu proposita amplectitur, tan-
quam idonea ad finem consequen-
dum.

Quan-
do &
quomo-
de simul
velimus
finem
& me-
dia.

*Quid sit
consen-
sus.*

CONCLUSIO I.

*Quid sit
Consi-
lium.*

Consilium est inquisitio rationis. *C*ante judicium de eligendis. Declaratur. Elec^{tio} consequitur judicium rationis de rebus agendis; in rebus autem agendis multa incertitudo invenitur; quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatem incerta sunt: in rebus autem dubiis & incertis, ratio non profert judicium absque inquisitione præcedente, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante judicium de eligendis, & hæc inquisitio consilium vocatur; propter quod Philosophus dicit. 3. *Ethic. cap. 8.* Electionem esse appetitum præconsiliati.

Dices 1. Consilium est appetitus ex D. Damasco, lib. 2. de *Fide Orthodoxa*, cap. 22. sed ad appetitum non pertinet inquirere; ergo consilium non est inquisitio.

Dicit. maj. Consilium est appetitus denominative & extrinsecè, *Concedo*: formaliter & intrinsecè, *Nego*: Hoc est; dicitur appetitus ratione materiæ de qua est consilium, quia consilium est de his quæ homo vult facere; & etiam appetitus est sicut motivum, quia ex hoc quoddam horum velit finem, movetur ad consilium de his quæ sunt ad finem; ubi verò actus durarum potentiarum sibi invicem ordinantur, in utraque est aliquid quod est alterius potentiaz, & ideo uterque actus ab utraque potentia denominari potest.

Unde Philosophus dicit. 6. Ethic. cap. 2. Electionem esse intellectum appetitivum, ut intellectum, idque ut appetitum ad electionem concurrens ostendat: & ita D. Damasc-

dicit eodem libro, cap. 21. consilium esse appetitum inquisitivum, ut consilium aliquo modo pertinere ostendat, & ad voluntatem circa quam, seu ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

Dices 2. Inquisitio est actus discurrentis, qui non competit Deo; sed consilium tribuitur Deo; dicente Apostolo 1. ad *Ephes.* quod omnia operatur secundum consilium voluntatis sua: ergo consilium non est inquisitio. Præterea ex illa auctoritate habetur consilium esse actum voluntatis. Ergo non est inquisitio rationis quæ est actio intellectus.

Reff. ad primum confessā mag. *disting. min.* Consilium attribuitur Deo, quantum ad certitudinem scientiæ vel judicii, quæ in ipso non provenit ex inquisitione. *Concedo*: quæ proveniat ex inquisitione sicut in nobis, *Nego*: Et secundum hoc dicit D. Damasc. loco prius citato, Deum non consiliari; quia consiliari ignorantis est.

Reff. ad secundum. D. Paul. per consilium voluntatis divinæ, intelligere propositum ejusdem voluntatis vel inclinationem, ex qua non feciis quam ex consilio, sequitur propositum.

CONCLUSIO II.

*Et ac-
tus in-
tellec-
tus, non
autem
volun-
tatis.*

Deliberatio est consilium de eligendis post inquisitionem eorum quæ sunt ad finem. Vel est judicium determinatum consequens eligendorum inquisitionem de medio aptiori usurpando, ad finem obtinendum; hæc definitiones patent satis ex dictis, nec ulteriori probatione indigent.

*Quid sit
Delibe-
ratio.*

CONCLUSIO III.

Consensus est actus voluntatis acceptantis & approbanis medium ab intellectu sibi propositum, quatenus conveniens ad finem obtineret. Quam definitionem ut percipiatis,

*Quid sit
Consensus.*

*Duplex
est con-
sensus.*

Nota duplicem esse consensum, formalem scilicet & tacitum. Formalis dicitur explicitus & expressus, & est actus voluntatis expressus, quod formaliter consentit iudicio intellectus. Tacitus dicitur interpretatus & implicitus; & est quando intellectus sufficienter advertit aliquid boni vel mali, nec tamen contradicit voluntas; unde trito fertur axiomate: *Quia tacet, consentire videtur: v. g. si insurgat in nobis aliquis motus iræ vel vindictæ, quem tenemur reprimere; si non obtemperemus, & delegeremus in hujusmodi appetitu, consentire censemur.*

QUÆSTIO TERTIA.

Quid sit Electio, Imperium & Usus.

*Electio
sumitur
bisa-
riam.*

*Usus
duplici-
ter usu-
patur.*

O T A N D. 1. Electionem sumi, dupliciter. 1. impræcione propriæ pro acceptance unius, aliò relicto. 2. propriè, ut supponit consilium & deliberationem.

Notand. 2. Nomen usus dupliciter usurpari. 1. pro actione, quod voluntas bonum aliquod sibi vel alteri applicat, sive tale bonum sit medium, sive finis; unde (inquit D. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 10. qui te aliquâ fruitor, dicitur eadem uti,

quia per fruitionem eam sibi applicat. 2. Usurpatur propriè, pro ea tantum electione, quod voluntas medium à se electum actualiter ordinat ad finem, idèoque alias potentias ad suas actiones obeundas movet: v. g. si quis deambulationem eligat tanquam medium conservandæ sanitatis, actio quod voluntas vim mortificem applicat in pedibus, aliisque facultatibus residentem ad deambulandum, vocatur usus.

CONCLUSIO I.

Electio est actus voluntatis acceptationis unum medium ab intellectu propositum in ordine ad finem, comparatum cum aliis mediis & cum ipso fine.

*Quid sit
Electio.*

Dicitur 1. actus voluntatis; quia licet intellectus judicaverit aliquid medium esse conveniens, non tamen videtur elegisse: sed cum voluntas idem acceptat, est electio, hæc ratione dicitur actus voluntatis; nam plures ecclæ judicant, qui tamen præsimè eligunt propter depravationem voluntatis per habitus malos.

Dicitur 2. circa media; quia electione est tantum de mediis, ut amplius infra declaratur. *Dicitur* tandem ex multis mediis, quia nisi fuerint plura media, non est propriè electio, sed consensus unius & eiusdem, quia eligere, est unum præ altero acceptare.

Hinc collige consensum & electionem differre secundum magis & minus; omnis enim electio est consensus, non tamen consensus est electio. Unde differentia aliquando realiter, prout consensus est sine electione: aliquando formaliter, prout una & eadem actio diverso modo spectata,

*Et quo-
modò à
consen-
su dif-
ferat.*

ta , statim electio , statim consensus appellatur. Consensus quidem , quatenus voluntas , acceptat medium ab intellectu sibi propositum. Electio vero , quatenus unum , præ aliis amplectitur.

Dices. Aristoteles , 6. Ethic. cap. 2. docet electionem esse intellectum appetitivum : Ergo censet esse actionem intellectus , &c.

*R*espondeo eodem modo quod quæstione praecedenti , ad simile argumentum de consilio : nam loco nunc citato , dicit esse appetitum intellectivum , vel intellectum appetitivum , quia nempe supponit actum intellectus judicantis de medio convenientiiori ; unde paulò ante eodem capite dixit , electionem esse appetitionem consultatricem. Deinde 3. Ethic. cap. 3. dicit electionem esse desiderium eorum quæ sunt in nobis ; desiderium autem est actus voluntatis. Ergo , &c.

Quares 1. Utrum electio sit tantum eorum quæ sunt ad finem , an etiam quandoque ipsius finis.

*R*espondeo esse tantum de his quæ sunt ad finem : & si quandoque finem concernat , non concernit ut finem ultimum ; sed quatenus ad ulteriorem finem ordinari potest. Probatur responsum ex Aristotele , 3. Eth. cap. 2. ubi dicit & probat voluntatem esse finis . electionem vero eorum quæ sunt ad finem ; & amplius sic

*P*robatur ex Divo Thoma , 1. 2. q. 13. art. 3. Electio consequitur sententiam vel iudicium ; unde illud cadit sub electione , quod se habet ut conclusio in syllogismo operabilem ; finis autem in operabilibus se habet ut principium , & non ut conclusio , secundum Philosophum. 2. Physicorum , tex. 8y. & consequenter

Moralis.

finis inquantum est ejusmodi , non cadit sub electione : sed sicut in speculativis nihil prohibet id quod est unius demonstrationis , vel scientiæ principium esse conclusiōnem alterius demonstrationis ; ita etiam contingit id quod est in una operatione , ut finis , ordinari ad aliquid ut ad finem , & hoc modo sub electione cedit.

Quares 2. Utram supposita efficacis finis intentione , voluntas amplectatur necessariò medium sibi ab intellectu propositum.

*R*espondeo affirmativè. Cùm enim finis non possit obtineri sine mediis , voluntas intendens efficaciter finem , necessariò amplectitur medium sibi ab intellectu propositum , si unicum sit ; & unum aut aliqua præ aliis eliget , si plura sint ; ista tamen necessitas , cùm sit hypothetica , non tollit libertatem etiam indifferentiæ.

Respondeo 2. Supposita intentione efficaci finis , si proponantur plura media inaequalia voluntati ab intellectu , ipsa pro innata libertate potest eligere deteriora , quia omnia illa media sunt bona. Ergo possunt appeti & eligi à voluntate.

Quares 3. Utrum in bruis sit electio.

*N*egat Arist. 3. Ethic. cap. 2. colligiturque pariter ex D. Greg. Nycceno , lib. 5. cap. 4. dicente pueros & irrationalia voluntariè quidem agere , hoc est , spontaneè & non coactè , non tamen esse eligentia.

*P*roabant communiter Peripatetici sic ; electionem antecedit deliberatio , Arist. enim 3. Ethic. cap. 3. dicit eligibile esse id quod ex deliberatione antepositorum fuerit ; & ibidem , quod electio sit eorum quæ in nobis sunt consultatiya appetitio : sed in bruis neque est deliberatio , neque consul-

Proposita efficaci intentione voluntas amplectatur necessariò medium sibi ab intellectu propositum.

Electionem esse in bruis prebabile.

ratio. Ergo neque electio. Clara est minor ex definitionibus consultationis & deliberationis. Item ad electionem opus est collatione mediorum inter se & cum fine, in brutis autem non reperitur hujusmodi collatio. Ergo electio. Haec probabilia quidem sunt; sed pars opposita probabilitate non carer, ut patet ex iis quae diximus in Physica, agendo de iis quae agunt propter finem formaliter.

CONCLUSIO III.

Usus est voluntatis actus, alias potentias moventis ad finem *Quid propositum efficaciter obtinendum. sit usus.*

Quæ descriptio ut illustrior fiat:

Notandum. est, quod quemadmodum duplex est applicatio; activa una quæ est à voluntate, passiva altera, quæ est in facultate; ita duplex est unus, scilicet actius, qui nihil aliud est, quam actus voluntatis moventis cæteras potentias sibi subditas ad agendum: & passivus, qui est ipsa facultatis actio, prout à voluntate movetur, quod supposito, hic de activo solùm est sermo; nam agitur tantum de actibus elicitis voluntatis, qualis non est unus passivus, cum ex imperio voluntatis, ab alia facultate profiscatur.

Queres 1. Utrum sit imperium & unus in brutis.

Respondeo negativè. Ad imperium enim requiritur voluntas, quæ habeat dominium in cæteras facultates; & ad usum desideratus applicatio libera aliam facultatum ad suas actiones cum dominio, quæ non periuntur in brutis. *Deinde* imperium supponit electionem vel consensum; unus similiter eadem exigit, quia sequitur imperium.

Queres 2. Quem ordinem servens imperium & unus.

Respondeo imperium esse prius, quia secundum D. Damascenum, lib. a. Orthod. fidei cap. 32. impetus ad operationem præcedit unus: sed impetus ad operationem sit per imperium. Ergo imperium præcedit unus. *Præterea,* unus utentis conjunctus est cum actu rei, quæ utitur; non enim aliquis utitur baculo, antequam per baculum operetur; imperium vero

*Quid sit
impe-
rium.*

Imperium est actus voluntatis imperantis sibiipsi, & aliis potentiss in executione mediorum qd finem. Dicitur 1. actus voluntatis & non intellectus; quia sicut imperari pertinet ad id quod est subiectum, ita imperare pertinere videtur ad id quod est maximè liberum: sed radix libertatis est maximè in voluntate. Ergo voluntatis est imperare. Deinde voluntas est regina omnium potentiarum, ut alijs dictum est, unde & imperium ipsi attribui debet.

Dicitur 2. quod sibi imperat: Nam cum voluntas sit facultas libera, potest sibiipsi imperare, & sic actus voluntatis erit imperatus; hic tamen differt ab actibus imperatis aliarum potentiarum, eo quod illi sint imperati tantum, iste vero sit imperatus & elicitus. Quod nolim intelligas de omni actu; alioquin primus actus voluntatis esset imperatus, siveque supponeret semper alium antecedentem, & sic daretur processus in infinitum. Dicitur ultimò (*& aliis potentiss*) quæ sunt intellectus, appetitus sensitivus, sensus interni, &c. quibus voluntas imperat, ut dictum est.

*Est du-
plex.*

CONCLUSIO II.

Imperium est actus voluntatis imperantis sibiipsi, & aliis potentiss in executione mediorum qd finem. Dicitur 1. actus voluntatis & non intellectus; quia sicut imperari pertinet ad id quod est subiectum, ita imperare pertinere videtur ad id quod est maximè liberum: sed radix libertatis est maximè in voluntate. Ergo voluntatis est imperare. Deinde voluntas est regina omnium potentiarum, ut alijs dictum est, unde & imperium ipsi attribui debet.

*Nec im-
perium,
nec pro-
priè
usus in
brutis.*

Queres 2. Quem ordinem servens imperium & unus.

Respondeo imperium esse prius, quia secundum D. Damascenum, lib. a. Orthod. fidei cap. 32. impetus ad operationem præcedit unus: sed impetus ad operationem sit per imperium. Ergo imperium præcedit unus. *Præterea,* unus utentis conjunctus est cum actu rei, quæ utitur; non enim aliquis utitur baculo, antequam per baculum operetur; imperium vero

non est simul cum actu ejus cui imperatur : sed naturaliter prius est imperium , quām imperio obediatur , & aliquando etiam prius est tempore. Ergo manifestum est, imperium praecedere usum.

QUÆSTIO IV.

Quid sit Fruitione , & quodnam ejus objectum.

O T A N D . I. ex D. Tho.
I. 2. q. art. 1. Fruitionem & fructum ad idem pertinere , & unum ex altero derivari ; quod autem ex altero , nihil refert (inquit) nisi quod hoc probabile sit , videlicet quod id quod est magis manifestum , prius etiam fuerit nominatum : sunt autem in nobis plus manifesta , quæ sunt sensibilia magis ; unde à sensibilibus fructibus , nomen fruitionis derivatum videtur.

N o t a n d . 2. In fruitione tria consistuntur , 1. affectionem boni desiderati , 2. amorem ejus , 3. quietem seu distinctionem appetitus in eo : de quibus dubium est in quonam consistat formaliter fruitio.

CONCLUSIO I.

Quid sit fruitio. **F**ruitio est actus voluntatis circa bonum possessum formaliter , conservans in amore amicitia ; non autem in affectione objecti , nec in delectatione , qua percipitur ex ipso.

Est Doctoris in I. d. I. q. 3. Et prob. 1. ex D. Aug. I. de doctrina Christi. cap. 4. & 10. dicente, Fruitione est amore inharrere alicui proprii seipsum.

Item lib. 83. quæst. 30. Omnes sta-

que humana perversio est , quod etiam vitium vocatur , fruendis uti velle , atque intendis frui : sed perversio vel perversitas sita est formaliter in actu à voluntate elicito , non autem in delectatione : quia delectatio non est prava , nisi quia actus est pravus.

Probatur 2. ex Doct. Sub. in I. dist. I. q. 3. qui licet videatur ibi problematicus , an fruictio sit amor , vel delectatio , vel utrūque simul ; tamen , n. 5. resolvit ipsam fruitionem in actu (amore nimirū) consistere ; non autem in passione , qualis est delectatio.

Precisè
consistit
in amo-
re.

Amplius probari potest conclusio ex iis quibus supra ostendimus beatitudinem consistere in operatione , scilicet in eo amore qui propriè est fruictio. Ergo fruictio dicit actum amoris , non verò passionem delectationis.

Prob. 3. Non consistit in affectione objecti , nec in delectatione. Ergo in amore. Patet conseq. Quia hæc tria tantum in fruitione spectari possunt , de quibus dubium esse possit in quo consistat. Probatur antec. 1. Non consistit in affectione objecti , quia ipsam supponit. Deinde transit affec-tio objecti & ejus fruictio perseverat. 2. Non consistit etiam in delectatione ; quia delectatio ipsam fruitionem consequitur , nam delectatio oritur ex possessione boni.

Ex his itaque tota definitio praemissa patet , nam fruictio est actus voluntatis , cùm amor ad voluntatem pertineat. Est amor rei propter seipsum ; quia rei propter aliud amore inhaerere , est uti , non autem frui ; nam fructus est ultimum quod expectatur.

Objiciuntur variaz SS. Patrum autoritates , innuentes fruitionem esse delectationem.

*Respondet Doctor , n. 6. id verum
Sij*

esse communicanter & consequenter,
quia scilicet positâ fruitione , ex illa
oritur delectatio.

Objicitur 2. Ultimum quod ex-
pectatur ab arbore , est fructus. Ergo
à pari , fructus in spiritualibus est ul-
timum quod expectatur ab objecto :
Sed tale ultimum est delectatio , quæ
consequitur actum ex Arist. 10. Ethic.
Ergo fruitio est delectatio. *Præterea*
D. Paulus ad Galat. 3. *Fructus spiri-
tus est charitas , pax , gaudium , &c.*
Sed quæ ibi numerantur, sunt passio-
nes , ut patet de gaudio , aut saltem
non sunt actus ; sed consequentes ac-
tum , fructu autem fruimur per se.
Ergo frui videtur esse aliquid per se
consequens actum.

Resp. Doctor ibidem ad 1. ulti-
mum quod spectatur de arbore , esse
quidem fructum , non ut possiden-
dum , sed inquantum expectatur ut
gustandum , & quatenus per actum
gustus attingendum , quam gustatio-
nem sequitur delectatio; si igitur fruc-
tus est id quo fruendum est , delec-
tatio non est fructus ; sed illud ultи-
mum , expectatum ut expectatum sub
illa ratione quæ expectatur , ut à po-
tentia attingendum.

Ad secundum dicit , cætera quæ
enumerantur , præter gaudium , non
esse passiones; unde manifestè colligi-
tur fructum non esse passionem ; sed
aliud ex quo oritur illa passio , &
consequenter per gaudium significari
testimonium bonæ conscientiæ , ex
quo oritur proximè gaudium , quod
idem exprimit ad Roman. 8. dicens:
*Ipsæ enim Spiritus testimonium rediit spiritui nostro , quod sumus filii
Dei.*

CONCLUSIO II.

Fruitionis objectum in communî,
est finis ut communis est ad finem
verum , qui est Deus ; & ad finem ap-
parentem , ut sunt divitiae & voluptua-
tes ; & ad finem prefixum , ut ille
quem peccator sibi prafigit.

Prob. 1. & 2. pars simul , quia
fruitio est actus dilectionis : sed di-
lectio tendit in finem , quia habet ra-
tionem boni , sive veri , sive apparen-
tis. Ergo finis ut est communis ad fi-
nem verum & apparentem , est ob-
jectum fruitionis in communî.

Prob. de tertio fine ; quia cum vo-
luntas sit libera , habet in sua potesta-
te suum velle & modum volendi. Er-
go voluntas creata potest velle ali-
quod ens propter se , non referendo
illud ad aliud ; licet illud non sit dili-
gibile propter se.

Confirmatur conclusio. Ex D. Aug.
lib. 83. q. 3. ubi dicit magnam per-
veritatem esse , cum quis fruatur uten-
dis , & utitur fruendis : Tunc enim
fruicio & usus sunt inordinata. Frui-
tio autem est ordinata & usus ordina-
tus , cum quis utitur utendis , & frui-
tur fruendis.

*Objectum
fruitionis est
vel finis
ut
rurus aut
apparens.*

CONCLUSIO III.

Ultimus finis est objectum frui-
tionis , tam ordinata , quam
inordinata ; & hoc non sub ratione
finis , sed sub ratione boni.

Prob. 1. pars ex D. August. 10.
de Trinit. cap. 12. dicente eum non
frui , qui id quod in facultatem vo-
luntatis assumit , propter aliud appe-
rit: Sed solus finis ultimus propter
aliud non expicitur; Ergo in solo fine

Vtius ultimo verò est fruitio ordinata ; & *finis solus est objectū* inordinata in ultimo fine apparente & aberrante à ratione & proposito. Ap-
petitus ergo solius ultimi finis veri est fruitio ordinata , & ultimi finis appa-
rentis , seu qui ostenditur à ratione errante tanquam finis ultimus , est fruitio inordinata.

Prob. 2. ratione. Ad rationem fructus duo pertinent , nēmpe quod sit ultimum , & quod appetitum quietet quādam dulcedine & delectatione : sed solus finis ultimus hoc habet ; ergo solus finis ultimus est objectum fruitionis. *Probatur min.* ex D. Aug. 10. de Trinit. cap. 10. dicente *Nos frui cognitis , in quibus voluntas delectata conquiescit.* Ergo id quo fruimur , debet quietare voluntatem dulcedine & delectatione.

Quod debit idem esse ultimum , patet ; quia voluntas non conquiescit delectata , nisi in ultimo fine ; quādiu enim aliquid expectatur , voluntas semper movetur , ut videre est in motu locali , cuius finis est tantum ubi desinat. *Probatur min.* Solus finis ultimus is est , ultra quem non tenditur , aliás haberet rationem mediī & non finis ; & in eo voluntas delectatur , ipsi amore adhærendo propter se , quia est bonum propter se amatum : Ergo solus ultimus finis habet quod sit ultimum , & quod quietet voluntatem per dulcedinem & delectationem. Nota tamen ultimum finem esse duplicem , simpliciter nēmpe , & secundū quid , seu in certo genere , quo utroque frui possumus fruitione completā vel incompletā , idque , vel secundū actum , vel objectum completum.

Prob. 2. pars : Quia ratio finis est relatio , ideoque si ratio fruibilis esset ratio finis , objectum fruitionis nostrae non esset tale sub ratione ab-

soluta quod absurdum est: Deinde si per impossibile (inquit Doctor) esset aliud objectum summum bonum ad quod non ordinarentur creature , non minus voluntas eo frui posset.

Probatur 3. pars: Ratio fruibilis in objecto fruitionis , est ratio sub qua attingitur per fruitionem , ergo bonitas est ratio fruibilis in objecto fruitionis. *Probatur consecq.* Voluntas fruatur objecto ut amabili propter se , cū frui sit alicui rei propter seipsum amore inhærente : sed bonitas objecti est id quod objectum est amabile propter se. Ergo bonitas objecti est ratio sub qua attingitur per fruitionem.

Quæres : *Quenam frui dicantur.* *Res cor.*
Huic , ut respondeat Doctor in I. *pore*
d. 1. q. 5. n. 2. Supponit 1. quatuor *quatuor*
modos , quibus res corporeæ quiescere *modis in*
dicuntur in centro. 1. (inquit) Terra *centro*
adhæret centro per se & primō , quia *quiſſe-*
non participat gravitatem & illam adhesionem ab altero corpore. *cunis.*
2. Aliqua centro adhærent per se & *quiſſe-*
immobiliter : sed non primō , sic la- *cunis.*
pides adhærent centro ratione gravi-
tatis , quam à terra mutuantur. 3. Ali-
qua hærent centro mediante terrâ , in
tujs superficie locantur , sed non
immobiliter : talia sunt corpora gra-
via in *superficie terræ existentia* ; ta-
lis enim (inquit Doctor) licet quiſſe-
cant aliquantulum , non tamen immo-
biliter , quia deorsum iterum la-
berentur , si pateret aditus. 4. Aliquod
corpus adhærens alteri corpori respec-
tu illius quiescere dicitur , licet res-
pectu universi non quiescat ; Sic ho-
mo existens in navi , respectu illius
quiescere dicitur , non verò respectu
partium mundi , quia ad motum na-
vis moveri dicitur.

Supponit 2. cum Herme & Em-
pedocle , *Deum esse spheram , cuius*
centrum est ubique , circumferentia

S iii

Idque
non sub
ratione
finis.

nusquam. Insuper supponit amorem esse voluntatis pondus, quod ad centrum fertur; juxta illud D. Augustini II. de Civit. Dei cap. 28. Amor meus pondus meum, illò feror, quemque feror. His præsuppositis.

Respondet Doctor quod centrum ex natura sua est ultimè quietatum, atque finis ultimus secundum veritatem; & huic centro voluntas divina primò & per se, quia non participatione alicujus alterius à se, immobiliter & necessariò adhæret; quia ipsa voluntas non per habitum, nec per actum indifferentem à se, nec in virtute alicujus causæ superioris perfectissimè amat illud summum bonum, & necessariò.

Beatus in secundo. *In secundo gradu est voluntas creata beata quæ non primò, sed participando à Deo; per se tamen, quia per formam suam intrinsecam adhæret firmiter huic bono, & hoc quia facta est quasi intrinseca voluntati primò quiescenti: quia in ejus beneplacito semper manens.*

Iusti in tertio. *In tertio gradu est voluntas iusti viatoris, qui licet innaturus divinitati, & mediante illâ, summo bono, in quo quietat ipsa voluntas:*

tamen non firmiter adhæret illi bono, vel beneplacito istius voluntatis. Unde nunc adhæret illi, nunc avertitur ab illo. Sed hoc est quoddam dissimile in corporibus tertii membra, quia ibi manente formâ, quâ corpus quietat, potest ipsum non quiescere; hinc oportet formam quâ quietat, destrui, simul cum aversione voluntatis à centro suo.

In quarto gradu est peccans mortaliter, qui licet quantum est ex parte actus voluntatis, se quietantis, vehementer inhæreat alicui alii à Deo; ita quod nec mediante illò, nec immediate adhæret Deo; tamen ex parte objecti non potest simpliciter quietari: imò sicut quiescens respectu navis, & non respectu centri, non quietat simpliciter, quia non quietat respectu ultimi quietantis in universo. Ita voluntas quietans se quantum potest in aliquo objecto alio à Deo, non simpliciter est quietans: quia non respectu hujus, quod ultimè & perfectissimè est in universo, quietativum voluntatis: quod etiam patet, quia ibi voluntas nunquam satiatur, quantumcunque firmiter se immerget in illud, propter se amando illud. Hec Doctor.

DISPUTATIO TERTIA.

De Principiis directivis actionum humanarum.

TA est humana natura supra bellugas animantes dignitas & præcellentia, ut rationis compos suum ad finem ultimum asequendum, acquisque suo ritè promeudos dirigi possit, & per regulam ordinari. Hæc autem regula est vel innata & nobil-

cum genita; vel exteriùs proposita, vel interiùs acquisita. Innata est ipsa met nos tristis in cordibus judicans, & quid agendum aut fugiendum sit, indicans conscientia. Proposita est, tūm à Deo, tūm ab hominibus, lex præcripta. Acquisita: sunt omnes illi habitus per repetitos actus in nobis

*Triplex
est bu-
man-
rum ac-
tionum
Regula.*

geniti, quibus nedum dirigimur; sed & in nostris prompte & expedite eliciendis actibus juvamur & ordinamur. Trium autem harum regularum, u: habeatur perfecta ac exacta cognitio præsentem disputationem sicut & præcedentes, tres in Sectiones distribuemus, quarum sit,

congruè conscientia scientia hic est aperienda.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sit Conscientia.

NO T A N D U M 1. *Conscientia* vocabulum variis, ^{conf} sed præsertim tribus modis ^{scientia} sumitur ^{sumitur} usurpati. 1. *Communiter*, ^{trifia}

quatenus est complexio causarum riām.

concurrentium ad actum, qui specia-

liter conscientia dicitur; quales sunt

syndesis, lex naturalis rationi indi-

ta, habitus fidei infusa, intellectus

ratiocinans, judicium approbans bo-

nūm, & malum reprobans, &c. sic

que acceptâ conscientiâ, nominatur à

D. Damasceno, *Lex intellectus nos-*

tri: à D. Basilio, *Rationale judica-*

torium; ab aliquibus, *Habitus men-*

tis, boni & mali discretivus, &c.

2. Sumitur *strictius* pro illis specia-

libus causis, quæ præcisiùs ad con-

scientiæ actum formandum & elicien-

dum concurrunt; qualiter syndesis,

lex naturalis, intellectus ratiocinans,

&c. conscientia nonnumquam vocan-

tur, eō modō quô causa effectus sui

appellationem aliquando obtinet; si-

cuit Sol dicitur calidus, quia calorem

efficit.

3. *Strictissime* accipitur, pro illo

actu intellectus, quô bonum appro-

bat, & malum reprobat, volunta-

temque movet & moraliter impellit,

ad id prosequendum, hoc verò su-

giendum.

Notand. 2. Quod quemadmo-

dum in scientiis speculativis aliqua

sunt prima principia per ingenitum

rationis lumen singulis hominibus ra-

tione utentibus naturaliter cognita,

Con-
sci-
entia
Eti-
mos.

TIAMSISI, juxta verè au-
reum, lib. de imit. Chrif-
ti. c. 1. effatum, longè præ-
ter *Sentire conscientia compunctionem*, quam scire ejus definitionem:
quoniam tamen (mediis in suspiriis
inquietabat aliquando serap. P. noster
Franciscus) miserè factum est, ut
homines, quibus à primo suæ forma-
tionis exordio integræ conscientiæ sa-
lutare lumen affulgebat, edacium
temporum successu & naturâ, in de-
teriora semper abeunte, conscientiam
ita labefactarunt & obtruncarunt, ut
istius ablatâ primâ sillabâ, ipsis tan-
tum *scientia* remanserit, per quam
contigit, ut cum Deus ab initio fe-
cisset hominem rectum (Eccles. 7.)
*Ipse se infinitis miscuerit questionib-
us.* Cum verò cernerent in *scientia*
nihil aliud esse, nisi *laborem & afflic-
tionem spiritus*, resectâ tandem primâ
scientia sillabâ, homines remanserunt
pura entia (id est) *animales*, *spiritu-*
m non habentes, sine affectione,
seipso amantes *voluptatum amatores*,
magis quam Dei, ut describit S.
Paulus 2. ad Thimot. 3. Ideo pro
modulo nostro integrum in statum
conscientiam revocare tentemus,
singulasque ab ea demptas sillabas ut
restituamus, non inconcionè nec in-

*Genera-
lia prin-
cipia in
scientiis
practi-
cis.*

qualia sunt, v. g. *Impossibile est idem esse simul & non esse: Totum est ma- jus suā parte, &c.* Sic in scientiis practicis aliqua sunt generalia principia naturaliter omnibus nota, v. g. *Deus est colendus, bonum faciendum, ma- lum vitandum: Nemini faciendum quod nobis fieri nolumus, &c.* Insuper sicut potentia quæ versatur circa prima principia speculativa, dicitur *Intelligentia*, seu primorum principiorum speculativorum: ita similiter potentia illa, quâ generalia morum & agibilium principia apprehenduntur, dicitur habitus primorum agibilium, seu *Synderesis*, id est, *conser-
vatio*, eò quòd hic habitus innatus, suo dictamine animam à vitorum col- luvie servet, & ad virtutum exercitiū moveat, & instanter impellat.

Notand. 3. Quòd quemadmo- dūm intelligentia seu habitus principiorum in speculativis, non sufficit ad inferendam & concludendam aliquam veritatem particularem: sed ad id ultra requiritur aliquis actus & discursus alterius scientiæ speculativæ: ita similiter *Synderesis*, seu habitus primorum principiorum practicorum, non sufficit in moralibus ad inferendum judicium de aliquo bono in particuliari prosequendo, vel malo fu- giendo; sed ultra requiruntur 1. *Intel-
lectus ratiocinantis deliberatio*, seu consultatio; an videlicet, id de quo faciendo consultant, bonum sit aut malum. Ad hanc deliberationem concurrunt, *lex naturalis*, seu ingeniuum illud rationis lumen, quod naturaliter indicat, quid sit bonum vel malum, honestum vel indecorum. 3. *Concurrit habitus fidei supernatura-
lis*: plura namque sunt, quorum bo- nitas & malitia cognosci nequit, nisi ex Fidei nostræ principiis; qualia sunt omnia illa quæ Legis Evangelicæ exe-

*Sex con-
currunt
ad Syn-
deresim.*

cutionem & adimplitionem concer- nunt. 4. *Lex Dei positiva*, quæ dic- tat quid faciendum, quidve fugien- dum sit. 5. *Leyes humanae*, ad pec- catum obligantes. Denique, scien- tiæ particulates nostris studiis, expe- rienciis vel ratiocinationibus compa- ratæ: hæc namque omnia concurrunt ad formandum judicium conscientiæ per modum conclusionis, nimis rùm hoc faciendum esse vel fugiendum.

CONCLUSIO I.

Conscientia non est *Synderesis*, ne- que lex naturalis. Hæc conclusio duas involvit partes; quarum, *Probatur 1.* *Synderesis propriè sum-
pta*, est habitus primorum principio- rum practicorum, dictans in genere bonum esse faciendum, & malum fugiendum: atqui conscientia non tantum in genere, sed etiam in parti- culari, & in specie dictat & incitat ad hoc bonum faciendum, & hoc malum fugiendum, huic bono con- gaudens, & huic malo obmurmuru- rans (ut loquitur noster Marchantius in *Tribunali Pœnit. traſl. 5. qu. 1.*) Ergo *Synderesis* à conscientia distin- gitur.

*Discri-
men in-
ter syn-
deresim
& com-
scientiæ.*

2. *Synderesis* versatur circa bonum faciendum, & malum fugiendum, nullò alterius habitus adminiculò, eò modò quò intelligentia circa prima speculativa principia, nullò mediante alterò habitu tendit & occupatur; conscientiæ verò dictamen, non erui- tur ex iis universalioribus practicis principiis, nisi mediante aliquo dis- cursu.

Unde evidentioris explicationis gra- tiâ, Theologi Morales proponunt aliquem practicum syllogismum, cu- jus major est à *Synderesi*, minor à potentia

potentia ratiocinante & discursu: Conclusio verò à conscientia propriè sumpta; quod ut facilius percipias, hoc exemplum subjicio.

Synderesis
proponit.

Ratio naturalis
subdit.

Conscientia
infert.

*Omne bonum semper
amplexandum:*

*Sed Temperantia est
bona:*

*Ergo Temperantia sem-
per, ac proinde hic &
nunc est amplexanda.*

Major propositio est principium generale, naturali lumine cognitum, & à Synderesi perceptum: *Minor* innotescit tam lege naturali, quam lege fidei ac scriptā. *Conclusio* tandem in qua judicium particulare de amplexanda temperantia involvitur, à conscientia infertur & dictatur.

Hinc cum eodem Marchantio inferendum est conscientiam & Synderesim invicem discrepare. 1. *Quia* Synderesis est habitus principiorum

Triplex applicandorum, non autem alicui discrimē metetis jam applicatorum: *Conscientia* verò est ipsa actualis dictorum principiorum ad materias singulares conscientiam applicatio. 2. Synderesis versatur inter Synderesim & conscientiam, applicatio. 3. Synderesis versatur circa principia sine ullo discursu: *Conscientia* verò non nisi præviā rationis illatione, sua infert judicia practica. 3. In Synderesi nullus potest subesse error, nullaque dubitatio, opinio, oblivio, ignorantia & inadvertentia; nullus enim (inquit) potest, aut potuit unquam negare, dubitare, opinari, oblisisci vel ignorare in genere, malum esse fugendum, bonum amplexandum, Deum colendum, &c. In conscientia verò hæc omnia intervenire possunt, properea quod Synderesis nullò præviō discursu, conscientia verò eadem mediante sua principia percipit & apprehendit. *Sic*, v. g. nullus unquam

dubitavit de hoc principio à Synderesi proposito, *Deus est colendus*; multi etiam ex eodem principio oborti sunt errores, multaque in conscientia dubitationes; non quidem ex Synderesi cuius iudicium est incorruptibile, & cuius principia sunt in agendis, primò vera; ac proinde infallibilia: sed talis error in conscientia iudicia obrepit propter rationem vanam ac erroneam scientiæ delusam, sic inde contigit formari hunc syllogismum.

Synderesis. *Deus est colendus:*
proponit.

Ratio delusa *Sed Jupiter, &c. sunt
subjicit:* *Dii.*

Conscientia erro. *Ergo Jupiter, Mars
ne a* *sunt colendi.*
infert.

Ex quibus pater Synderesim esse omnino eandem apud omnes etiam effteratas nationes: Conscientiam vero diversam esse pro diversitate rationis inferentis, aliquid raro aut præve; firmiter, aut dubie, scientificè, vel scrupulose, ex primitis principiis à Synderesi propositis: unde provenit tam varia tamque multiplex conscientia diversitas & partitio in rectam & erro, neam, certam & dubiam, &c.

Probatur 2. pars, nempè quod conscientia à lumine naturali distinguatur. Illa diversa sunt, quorum unum semper idem est, aliud autem mutationi, & diversitatì est obnoxium: sed lex naturalis apud omnes protinus nationes eadem est, semperque sibi constans & uniformis, nisi aliunde præpediatur. Conscientia vero diversa est pro diversitate nedium hominum, sed & temporum; idem enim homo ex diversis noitiis & habitibus, & diversimodè potentia ratiocinante in diversa, oppositaque iudicia dissolvitur; hinc sàpè nobis difficit quod placuerat; sàpè attinet,

Synderesis
communi-
ca apud
omnes:
con-
scientia
vero di-
versas

libratis.

T

quod disPLICuerat ; plerumque Clodoveum primum Galliarum Regem Christianiss. imitari : *Incendimus quod adoravimus, & adoramus quod incenderam*.

Conscientia differe à ratione : *Quod optimè indigit D. Paulus ad Rom. 1. ubi de antiquis Philosophiæ Principibus loquens, hæc habet; Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverant, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Paucis interpositis: Communaverunt veritatem Dei in mendacium, & servierunt creatura potius quam Creadori, qui est benedictus in secula. Quibus aperte testatur Apostolus, legem naturalem aliud indicasse ipsis Philosophis, eos verò per erroneam conscientiam aliud judicasse; lex namque naturalis quinque Deo exhibenda debita demonstraverat: scilicet 1. illius divinitatis cognitionem semper habendam, 2. glorificationem ubique refundendam, 3. gratiarum actionem rependendam, 4. solius veræ divinitatis confessionem propalandam, 5. cultum & debitum servitium ab obsequium tribuendum ei, qui est benedictus in secula, id est, qui est ultima benedictio, & creaturæ rationalis per eternitatem futura beatitudo.*

CONCLUSIO II.

Conscientia strictè sumpta, est Actus intellectus practicè iudicantis aliquid in singulari faciendum vel fugiendum; laude vel pœna dignum; ita communiter Theologi & Philosophi; quam descriptionem, quibusdam superadditis egregie & fusæ expedit uoster marchantius laudatus.

Dicitur 1. actus, ut distinguitur à Synderefi, lege vel lumine naturali, & aliis principiis à quibus conscientia tanquam effectus à suis causis procedit.

2. Intellectus: Etsi enim conscientia ad movendam voluntatem ordinatur, eamque urgeat; ab intellectu tamen elicetur, & in eo subjectatur. Confirmatur. Conscientia juxta nominis ethimon, dicitur, cum alio scientia, vel concursus scientia, & conferentia ad judicium formandum, sive ad practicè concludendum, sit ne, vel fuerit ne hoc faciendum aut fugiendum. Certum est autem conferentiam scientiæ vel scientiarum, actumque judicii ad intellectum pertinere.

Confir. 2. etiam Eccl. cap. 7. Conscientia tua scit (inquit) te cerebra aliis maledixisse; id est, te instruit, tibique indicat maledictiones tuas, & malum à te perpetratum. Unde Origenes lib. 2. in cap. 2. ad Rom. Conscientia (ait) spiritus Corrector est, & Pedagogus anima, ut de melioribus eam admoneat, de culpis castiget atque arguat.

Ego pedagogus anima.

Practicè iudicantis aliquid faciendum vel fugiendum: quibus constat conscientiam non consistere in prima intellectus operatione, quæ est simplex rei cognitio & apprehensio; nec in secunda, quæ est deliberatio; sed in tertia, quæ est judicium. Additur practicè, quia judicium illud fertur in ordine ad operationem. Unde D. Bonaventura in compendio theolog. cap. 520. requirit, ut judicium hoc sit per modum definitivæ sententia.

4. Laude vel pœna dignum: quibus denotatur conscientiam extendendum ad facta & ad facienda: sed etiam ad laudem vel vicuperium rei factæ aut facienda debituca; idcirco

enim sèpè remordet conscientia, quia opus facieundum poénâ vel laude dignum non adverterat.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quotuplex sit Conscientia.

CONSIENTIAM solito dividunt Morales Theologi in quinque diversa membra, nimirum in *rectam*, *erroneam*, *probabilem*, *dubiam* & *scrupulosam*: quibus addit noster Marchantius *hypochondriacam* seu *fatuam*; de quibus omnibus, earumque affectionibus, breviter quidem, sed sufficenter in præsenti quæstione agendum est.

Conscientia
est via.

Conscientia.
recta
tribus
principiis
formatur.

CONCLUSIO I.

Consientia recta; seu infallibili clis est, que ex rectis & infallibilibus principiis recte dicitur: quid sit agendum vel fugiendum.

Tria sunt autem infallibilia principia, ex quibus hæc conscientia eritur. 1. *Syndesis*, & lex divina naturalis omnibus nota; vix enim contingere potest, ut quis inculpabiliter prima legis naturæ præcepta ignoret: Tum ex parte Legislatoris qui est Deus, cuius *invisibilia à creatura mundi per ea qua facta sunt, intellecta conspicuntur, sempiterna quoquo eis virtus & divinitas*, inquit S. Paulus ad Cor. 1. Tum ex parte objecti, quod infallibili veritate naturali innititur; tūm ex parte Operantis, cui vis illa à Dœo naturæ Conditore imditur, quod sit, ut Genter quod legem non habent, naturaliter ea qua-

legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, inquit D. Paulus ad Rom. 2. ubi notande sunt illæ particulæ, *Naturaliter faciente, & opus legis scriptum in cordibus suis*; quibus & lumen naturale, & actus conscientiarum ex illo prodeuentes significantur. Unde etiam hæc Conscientia naturalis dicitur, quæ ita communis est apud omnes profus nationes, ut nulla sit tam barbara, quæ hæc conscientia ad bene agendum non moveatur, ut infra dicemus agendo de lege naturali.

Secondus gradus infallibilitatis conscientia recta, provenit ex lege divina positiva, & per legitimam traditionem ac Scripturam sacram cognitæ; vel etiam ex Lege Ecclesiastica, per Cathedram S. Petri, aut per Concilium Oecumenicum promulgatæ; licet enim principia illa primæ veritati innitantur, ac proinde omnimodam infallibilitatem obtineant: quia tamen sèpè contingit illa ignorari, aut variis contentionibus ac disputationibus involvi; unde Hæreses, Sectæ, opiniones, & falsa dogmata oriuntur: hinc sit ut conscientia operans his ianixa principiis sèpè labatur in errorem, dubietatem, & opinionem, propter inellectus humani fragilitatem & inconstantiam.

Tertius gradus infallibilitatis, quem conscientia recta obtinet, provenit ex legibus humanis deducitis vel ex principiis naturalibus, vel ex jure Gentium; licet enim principia hæc certa sint & infallibilia, quia tamen Legislator omnimodè non est infallibilis in eis legibus deducendis, idcirco leges illæ omnimodam infallibilitatem non obtinent. Unde primus

T. ij.

gradus omnimodam infallibilitatem habet, ex parte objecti, subjecti, operantis & Legislatoris. Secundus & tertius ex parte quidem objecti seu principiorum deductorum, non tamen semper ex parte deducentis & operantis.

CONCLUSIO II.

Conscientia erronea est, que ex principiis erroribus apprehensis ut veris, practicè judicat malum bonum, aut bonum malum; verum falsum, aut falsum verum.

Dicitur 1. Ex principiis erroribus, ut excludatur conscientia malitiosa & depravata, quæ scienter fugit bona esse mala, & mala bona, juxta illud Isaïæ 5. *Ve qui dicitis malum bonum, & bonum malum, &c.*

2. Apprehensis ut veris. Hæc enim principia si non apprehendantur ut vera, conscientiam non generabunt erroneam, sed malitiosam, vel dubiam, vel opinativam; qualia enim principia esse apprehenduntur, tale est conscientia judicium quod ex eis oritur.

3. Practicè judicat, ad excludendos errores speculativos naturales, qui ad praxim nihil conferunt, quique magis scientiaz, quam conscientiaz nocent & adversantur. Dixi *naturales*, seu de rebus naturalibus; errores enim speculativi, qui circa res supernaturales & principia Fidei contingunt, putat circa Dei unitatem, Personatum Trinitatem, &c. ad voluntatem spectant, quippe cum actus fidei ut plurimum, ab ea imperentur, ac proinde conscientiam concernunt.

Conscientiaz erroribus causas & principia sex enumerat noster Marchantius supra laudatus, titul. 3. q. 9.

1. Est ignorantia eorum, quæ aut

potuit & debuit absque incommodo aliquis scire & addiscere; sive interim hæc orientur ex sola negligentia, sive ex malitia eorum, *Qui (Job. 21.) sex dixerunt Deo recede à nobis, & causæ scientiam viarum tuarum nolumus, babet.* quis est omnipotens ut serviamus ei? & quid nobis prodest, si oraverimus illum?

2. Est superbia, & propriæ sententiaz nimis pertinax adhesio, quâ quis se aliis doctiorem, & perspicaciore mentis acie prædictum existimans, aliorum sententiam parvi pendit, suamque cæteris pertinaciter præponit, quod sit ut superbi & elati quemque ignorant, blasphemant, quemque tanquam bruta animalia norunt, in his corruptiuntur, inquit D. Judas, cui consentit D. Paulus ad Rom. 2. Qui sunt ex contentione, non acquiescent veritati, credunt autem iniquitati.

3. Est præva affectio, & inveterata peccandi consuetudo, quâ impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit, Sapient. 14. Bibit iniquitatem sicut aquam. Job 15. & latetur cum maleficerit, ac exultat in rebus pessimis. Proverb. 2. Nam interveniente tempore, & convalescente iniquâ consuetudine, inquit Sap. 14. de errore Idololatratus) Hic error tanquam lex custodus est, & Tyrannorum imperio colebantur figmenta. Quod sit ut invidi, luxuriosi, &c. suarum passionum excusatrices rationes prætexant, nec Sanam doctrinam sustineant; sed ad sua desideria coaccerent sibi Magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum avertant, ad fabulas autem convertantur.

4. Causa erroribus conscientiaz est mentis inconstancia, quâ (dixit Apostolus ad Timoth. 4.) Fluctuan-

Consci-
entia.
erro-
nea.

res omni vento doctrina, circumferuntur in nequitia hominum ad circumventionem erroris.

5. Est pusillanimitas, quā quis firmiter non adhæret veris propositionibus: sed continuā timiditate jactatus, & proprio etiam judicio, licet rectum sit, terribus, in errorem facile impingit: similis homini, qui in nocte subobscura propriā imaginatio- ne jactatur, sibique videre videtur phantasma & spirituum occurſus, ex quorum formidine præceps ruit. Hæc autem tentatio dicitur timor nocturnus; & negotium perambulans in te- nebris.

6. Tandem est perplexitas, quā quis semper suspensus hæret, cum que quid agendum sit resolvere nesciat, ex sua infirmitate sèpè labitur in errorem.

Tribus præsertim modis hæc erro- nea conscientia excuti potest & de-poni.

*Tribus
modis
curari
potest.*

1. Discutiendo & seriò ponderan- do ea omnia quæ facienda, fugien- daque proponuntur, eaque cum lege naturali, scriptâ & humanâ, ecclæ- siasticâ aut civili conferendo.

2. Cùm sincero, humili, & benè affecto animo veritatem ab aliis, no- bis hac in re peritoribus, sciscitando, iuxta illud Deuteron. 32. *Interroga Patres & dicent tibi, Majores tuos & annuntiabunt tibi. Quod egregie David esquebatur, quippe cùm ip- se semper testetur, Psal. 118. Super omnes docentes me intellexi.*

3. Captivando intellectum suum in obsequium Fidei, ut loquitur Apol- tol. ad Corinth. 10. firmiter scilicet rebus nedum revelatis, sed & supe-riorum monitis, & Confessarii præ- scriptis adhærendo. Primo namque modò, obviatur ignorantia affecta- ta, quæ est erroris mater. Secundò,

noltri sensus pertinacia & singularitas abigitur. Tertiò verò nostra vanitas & superbia retunditur, inconstantia firmatur, & pusillanimitas roboratur.

CONCLUSIO III.

COnscientia dubia est; qua ex diverso dictamine pratico ita suspensa & fluctuans efficitur, ut in neu- tram partem sese determinare possit.

Dicitur 1. Ex diverso dictamine pratico, ut excludantur omnia illa dubia quæ ex sola rei speculatione, & circa res speculativas oriuntur. Cate- ra adduntur, ut conscientia dubia ab opiniosa secernatur; dubium enim in hoc ab opinione distinguitur, quod id non sit assensus; sed potius ejusdem suspensio, seu ratiocinatio in utramque partem absque ulla inclinatione in alterutram.

Conscientia dici potest dubia du- pliciter, primò formaliter & intrin- secè, quando dictamen & judicium ejus ita in se anceps est & fluctuans, ut in neutram partem praticè pro- pendat. 2. Objectivè & extrinsecè;

*Fit duo.
bus mo-
dis.*

quando res circa quam conscientia versatur, ita est dubia, ut in neutram partem definiri possit nec determi- nari. Conscientia tamen ad aliquam intrinsecè sese determinat: exempla res clara fiet, Filius hæreditate accep- pit possessiones aliquas, in quibus dubitat an aliquis ager suus sit, ar- verd alienus; quoniam argumenta- hinc & inde suum esse, & suum non- esse probabiliter suadent: ejus con- scientia objectivè suspensa manet & fluctuans medias inter has pro- positiones praticas conditionatas: Si suus non est ager, non potes, restringere: si suus est, non debes resti- tuere. Si vero se determinet ad non,

T iii

restituendum, eo quod secundum juris regulam in dubiis melior sit conditio possidentis, ejus conscientia obiectiva quidem & extrinsecè erit dubia, formaliter autem & extrinsecè determinata.

Duplex distinguuntur conscientia dubia, nimirum speculativa & practica. Tria namque sunt dubiorum genera: quadam omnimodo speculativa, quæ ad actionem nullatenus ordinantur, putat in continuum phisicum componatur ex divisibilibus, & de his non loquimur. Aliqua per se quidem non ordinantur ad actionem, ex iis tamen practicæ conclusiones deduci possunt, v. g. an Franciscani secundum indulta summorum Pontificum promoveri possint ad Sacros Ordines ante statim solito praescriptam; ex hoc enim dubio speculativo, oritur dubium practicum, an ego possim promoveri ad Subdiacatum ante vigesimum primum annum. Aliud est dubium practicum, quod immediate actionem respicit; qualia sunt, an mihi hodie sit jejunandum, Missa audienda, &c. ex hypothesi quod nesciam determinare esse vigiliam, vel festum.

Duo principia sunt conscientiarum signa 1. Si utrumque rationes sequentes probabiles dubitanti appareant; si enim illrationes faciles sint & appareant, conscientiam dubiam efformabunt. Dixi, Dubitanti, quædam omnia possunt alicui esse dubia quæ alteri sunt certissima: exempli gratiâ, muliercula, dubitat an peccatum sit mortale Diebus Dominicis, Vesperis interesse, vel sumptuosa culpe Missæ adesse, illa dubia est in iis propositionibus, quæ viro dicitur. Et his in rebus peritissim nullam dubitationem efformabunt. An autem qui taliter est dubius circa secun-

faciendam, mortaliter peccet eam non praestando, affirmant Theologi Morales, quos hac in re consule.

Alterum signum conscientiarum dubiarum est, quando quis apud se maturè deliberans in neutram partem resolutoriè propendet; si enim ad unam se fere determinet facta hanc deliberatione, et si non possit satisfacere argumentis contrariam partem suadentibus; non dicitur tamen agere ex conscientia dubia, sed ex probabili & opinativa.

Hinc dum in procinctu actionis, putat dum sumenda est sacrosancta Sinaxis, vehementi dubitatione concutitur aliquis, an reëstè paratus sit, nec ne; sese dirigere non debet secundum presentem anxiatem & dubitationem, à propria pusillanimitate oriundam, vel ab adversario nostræ salutis ingestam; sed regere sese debet secundum illam deliberationem, quam dum tranquillus erat, efformavit, vel juxta sui Confessarii aut Directoris praescripta.

C O N C L U S I O I V.

Conscientia opinativa est; quæ ex probabilitibus judicat in re moralis, hoc aut illud esse faciendum aut omitendum.

Dicitur 1. Ex principiis tantum natura probabilitibus: Si enim principia certa sunt, non orietur opinio, sed scientia; si vero improbabilia sunt, nasceretur error aut obstinatio: dum vero probabilitia sunt, ex eis prodit opinio, cuius proprium est ut semper annexam habeat formidinem de veritate oppositæ propositionis, cui non assentitur. Cætera adduntur, ut opinativa conscientia à dubia secerneatur: nam ut supra diximus, dubia conscientia non

*Quid
sit opin*

DE CONSCIENTIA.

ix

ponit assensum, sed suspendit; opinativa autem uni quidem propositioni assensum præbet, & per modum sententiae ac firmæ resolutionis, eis non infallibilis ac omnino certæ, iudicat aliquid esse faciendum aut omittendum.

Duplex est opinio, & totuplex conscientia opinativa; una probabilis, alia improbabilis. *Prior* est, quæ ex principiis probabilitibus opinanti, & secundum eam operanti nascitur: non enim sufficit ut principia illa alteri sint probabilia; quia cum opinio sit directiva operationis, operatioque debeat esse honesta & prudens, principia operanti debent esse probabilia, alioquin temerè, & inconsultè ageret. Principia autem probabilia cum sint in duplo differentia, nimis in intrinseca & extrinseca, duplex proinde distingui potest opinio; probabilis quidem probabilitate extrinsecâ, quæ vel auctoritate, vel probitate, vel doctrinâ dicentis nititur. Intrinseca est, quæ à propria ratiocinatione, & rerum discussione provenit.

Etiam probabilis. *Improbabilis* est, quæ nec sufficienti auctoritate, nec probabili ratione respectu opinantis vel operantis originem habet. *Dico respectu opinantis, &c.* Una siquidem propositione potest esse Joanni probabilis, & Petro improbabilis ac fallâ: unde non licebit Petro ex propositione operari, quandiu ipsi talis propositione improbabilis videbitur.

CONCLUSIO V.

*C*onscientia scrupulosa est; quæ animam torquet & turbat per quendam dubitationem & trepidationem in agendo, proper lores & incertas conjecturas.

Dicitur 1. que animam troquet & confundat. Per quod distinguitur ab opinativa & dubia; dubia enim assensum suspendit; opinativa ex rationabili alterius partis probabilitate formidat; scrupulosa autem torquet & anxiat.

2. Cum quadam animi dubitatione & trepidatione, in quamcumque enim parte se leste vertant scrupulosi, nullatenus quiescere possunt, sed trepidi semper & anxi permanent.

3. Ex levibus & incertis conjecturis scrupulosi enim conscientiae principia, conjecturæ suarum, non autem rationes.

Causa autem scrupulorum sunt 1. Ignorantia. 2. Cerebri & imaginacionis debilitas. 3. Complexio frigida & melancholica, quo fit ut scrupuli frequentiores sint apud mulieres, quam apud viros. 4. Immoderatus fervor, præsertim in exercitiis corporalibus. 5. Ninius timor servilis. 6. Societas & consuetudo cum scrupulosis. 7. Tentatio Demonis. 8. Dei permisso & ordinatio, ad nostram patientiam & felicitatem probandam.

Duplex distingui potest scrupulosa conscientia, recta scilicet & perversa. Prima dicitur *timorata*, quæ ex timore Dei provenit, quod quis res suas ita ritè disponit, ut omnes proslus animæ navorum minimasque imperfectiones, & venialia peccata quoad potest, vitare conatur, veluti jurans & statuens custodire omnia judicia justicie Dei: non aliò motivò, quam quia amore casto & fideli, Dei bonitatem ac maiestatem prosequitur.

Perversa autem scrupulosa conscientia, ortum habet ex aliquo supra assignato capite: sed principiè ex amore proprio & vano, vel ex timore servili; unde ipsi scrupulosi non tam ad Deum, quam ad seipso accedunt, nec in se divinitatis iusta-

Duplex
est scrupulo-
sa con-
scientia.

*Nimi-
rum
recta.*

*Et per-
versa.*

giuem efformant : sed vindicem illius iustitiam , terrores , poenas , ignes , semper meditantur. Hinc scrupulus non incongrue comparatur timori nocturno : sicut enim qui in nocte timet , sibi varias umbras , phantasmatum ; apparitiones , & pericula fingit ; sic scrupulosa conscientia variis frangitur imaginationibus , & tremula semper agitatur. Unde in ipsis scrupulosis potius regnat timor arquus amor proprius , quam divinus.

Insuper : Illæ scrupulosa conscientia invicem differunt penes effectus. Conscientiaz nainque timoratæ effectus sunt. Puritas & firmitas cordis. 2. Vigilantia & sollicitudo sine anxietate. 3. Apprehensio mali sine turbatione. 4. Pœnitentia cum spe & amore. 5. Austeritas & mortificatione ex amore conservandæ innocentiae , & vindicandi peccati , propterea quod Deo summe bono fuerit injurium. 6. Consolatio & gloria , ut patebit in sequenti questione.

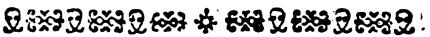
Conscientia autem scrupulosa perversa , omnino oppositos habet effectus. 1. Namque plena est impuritate affectionis , inconstantiâ cogitationis , & instabilitate operationis. 2. Anxia est , pusillanimis , tepida ; & omnis boni tædio affecta. 3. Malum apprehendit cum tanta perturbatione & cerebri immutatione , ut nonnunquam in delirium devolvatur. Ex anxietate enim oritur turbatio ; ex turbatione prodit tristitia , quæ etiam ad corpus suas impressiones imminet ; tristitia dolorem , nec non & morbos aliquando procreat ; dolor inquietudinem generat ; inquietudo autem tanta interdum nascitur , ut somnus pereat ; absentia somni cerebrum immutat . propter continuò infumptos animales spiritus , & per somnum non restituatos ac removatos ; immutatio-

nem denique cerebri , sensuum interiorum turbatio , ac proinde delirium sequitur.

4. Pœnitentia illius quamdam semper habet de bonitate Dei diffidentiam , & sibi fungit Deum nusquam condonaturum. 5. Illius austertates & mortifications sunt potius propter vitanda æterna supplicia , quam propter Dei honorem resarcendum ; hinc inconsideratae sunt imprudentes & indiscretæ tales mortifications.

CONCLUSIO VI.

Conscientia hypocondriaca , & factua , Est ipsa menis dejectio ex humore aliquo pravè cerebrum afficiente , & commovente , quo sit ut ad fatuas actiones , & ratiocinationes , pietatis stabiliende gratiâ homo prorumpat. Hæc per se patet & experientiâ sat superque constat ; qui enim hypochondriaco hoc humore afficiuntur , plures fatuas edunt operationes ; videntur enim orare , lachrymari , genuflectere , peccata promulgare , & alia pietatis & devotionis signa exhibere , quæ ubi à prudente viro examinantur , à læso cerebro originem habere probantur.

QUÆSTIO TERTIA

Quot & qui sint actus Conscientia.

NOTAN. est actus conscientiæ versari , vel circa bonum , vel circa malum , utrumque autem respicere vel quatenus futurum , vel ut praesens , vel ut praeteritum. Et secundum diversam hanc considerationem , illi actus diversificantur : hos autem omnes ut ordine

*Ex totis
dêm
perver-
ſis.*

*Dae
demen-
tia
perit.*

Conf-
ordine & perspicua methodo expenda-
mus, præsentem quæstionem duas in
conclusiones distribuemus, quarum sit

Con-
cientie
bonæ
dotes

CONCLUSIO I.

Con-
scientie
actus
circa
bonum
in se,
sunt
tres.

Consientia, quatenus circa bo-
num faciendum & futurum ver-
satur, i. approbat, consulit, suadet:
Ita noster Marchantius, tract. 5. qu.
3. *Quemadmodum* (ait) lex scripta
est regula morum, approbans, con-
sulens, excitans, & suadens bona
facienda; sic legem non habenes (in-
quit Apostolus Rom. 2.) ipse fibi
sunt lex: qui ostendens opus legis scrip-
tum in cordibus suis, testimonium red-
dente illis conscientia ipsorum.

Toti-
dem
circa
bonum
ut pre-
sens.

2. Conscientia respiciens bonum
ut præsens sit, inclinat, incitat, con-
fortat. Inclinat quidem per repræsen-
tationem boni, ad quod voluntas na-
tivâ suâ inclinatione, veluti pondere
tendit. Incitat per expressionem &
manifestationem voluptatis, laudis
aut honoris, ex actu eliciendo conse-
quendi. Confortat, stimulos veluti
per boni propositionem, voluntati
inferendo.

Tres
pariter
circa
bonum
præ-
ritum.

3. Dum respicit bonum præteri-
tum & factum, approbat, complaces-
& blanditur. Approbat quidem, eo
quod hic actus conformis fuerit Legi
divinae, rectæ rationis dictamini, &
regulis ad probè agendum institutis
ac præscriptis. Complacet, quia il-
lum actum taliter faciendum inten-
det; omne autem agens quiescit &
complacet in possessione & affectuione
ijus quod exoptaverat & quæsierat.
Blanditur tandem & voluntati quasi
congratulatur, propter editum vel im-
peratum tam actum, ostendendo ei
quæ exinde sequatur gloria, quæve in
eternu remaneat excipienda felicitas.

Moralis

Hinc D. Bernardus, lib. I. de in-
teriori domo, c. 22. conscientia rec-
tæ dotes referens, ait; *Nihil est ju-*
cundius, nihil turius, nihil diuersus ba-
nâ conscientiâ: premat corpus, erabat
mundus, terreat Diabolus, illa semper
erit secura. Bona conscientia secura
erit cum corpus morietur: secura cum
anima coram Deo presentabitur: se-
cura cum uirumque in die judicii ante
tribunal terrificum justi judicis sta-
tuetur. Futura beatitudinis non est
uileius remedium, nec certius testi-
monium bonâ conscientiâ.

CONCLUSIO II.

Consientia quatenus malum ref-
picit, diversos etiam habet actus.

1. Quatenus respicit in malum futu-
rum & faciendum, retrahit, terret,
dirigit. Retrahit (inquam) osten-
dendo actus mali faciendi turpidi-
tatem. Terret, exprimendo intentata &
parata omnibus actibus malis suplicia.
Dirigit, proferendo leges, regulas &
præcepta hunc actum prohibentia;
hinc à D. Bernardo supra laudato,
Conscientia est cordis scientia, qua
duplicitur intelligitur; videlicet, aut
illa est, qua se novit per se; vel illa
qua prater se, etiam alia novit ex se:
Cor enim & se novit suâ conscientiâ,
& multa alia: quando novit se,
appellatur conscientia: quando prater
se alia, nominatur scientia.

Toti-
dem ba-
bet ac-
tus cir-
ca ma-
lum in
se.

2. Dum respicit malum, ut sit in
præsenti, obmurmurat, redarguit,
refutat. Obmurmurat quidem, eo
quod voluntas ipsius recto dictamini
afflensum non præbeat, quod sit ut
dum peccamus, nonnunquam expe-
riamur ortum in nobis aliquod diffi-
cillum; percipimus enim nos ad pec-
catum propendere, quia voluntas id

Et ne
est pra-
sens.

decernit ; & simul ab eo dissuaderi, quia conscientia hoc non recte fieri dicitat. Redarguis voluntatem dementiā, eò quod neglectō verò bonō, ad apparens & futile sese convertat, fugacemque & corpoream voluptatem insequatur, abiciendo æternas illas & nudoquam finiendas delicias. *Resistit* per propositionem eorum omnium, quæ talis actus elicitionem aut imperium vetant, ac prohibent.

Et ut factum. 3. Dum versatur circa malum jam commissum, remordet, judicat, & cœrigat. Remordet quidem per repræsentationem turpitudinis actus commissi, ingratitudinis in Deum, transgressio-
nis in Legem, amissionis gratiæ sanctificantis, quam adorandus Salvator tot cruciatibus torque pœnis, ac crudelissimā morte promeritus fuerat : animæ inquisitionis, quam proprio sanguine Christus D. mundaverat ; suppliciorum ac tormentorum, quæ anima propter talē admissum accutum, in inferis per æternitatem est passura, si in hoc mundo non pœniterit : nam (inquit D. Bernardus in Medit. cap. 13.) *In domo propria, & à propria familia habeo accusatores, testes, judices & tortores ; accusat me conscientia, vestis est memoria; ratio judex, voluptas carcer, timor, torpor, oblectamentum tormentum.* Quotquot enim fuerint oblectamenta mala, eos erunt tormenta dira in paena ; nam inde punimur, unde delebamur. Castigat tandem per continuo ingestos aculeos, arguendo scilicet voluntatis imbecillitatem, ingratitudinem, &c.

Conscientia stimuli. *Unde conscientia* Isaiae 66. affinilatur vermi, his verbis, *Vermis eorum non morietur. Sicut enim vermes continuo rodunt carnes ex quibus oriuntur ; sic conscientia hominem pungit post peccatum, & dilaniat.* *Unde Jerem. 2. Arguet te malitia*

tua, & aversio tua increpabit te ; scito & vide, quia malum est reliquise te Dominum Deum tuum : Hinc non est pax impius, Isa. 57. Sed tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Rom. 2. Quod experti ipsimet, in infris nimium serm agentes pœnitentiam, & præ angustia spiritus gementes homines malitia dediti, aiunt, Sap. 5. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles.

*Horum omnium ratio est in promptu ; cum enim triplex sit ordo. 1. Toversi universi, cuius Deus est Rector. tripli-
c. Status Politici, cui præsunt Prin-
cipes & Magistratus. 2. Hominis pri-
vati, cuius ratio & conscientia est
directrix & moderatrix. Hinc fit quod
quemadmodum Deus inferos habet,
& supplicia pro puniendis iis qui ejus
legibus & præceptis non parebunt ;
coronas autem, voluptatesque æter-
nas pro remunerandis illius mandata
servantibus : sicut Principes & Magis-
tratus habent carceres, cruces, equu-
leos, &c. pro puniendis malefacto-
ribus ; coronas autem & præmia pro
remunerantibus præclarè quid gerenti-
bus : ita pariter conscientia voluntati
blanditur, collætatur & congratulatur,
ubi voluntas ejus recto dictamini fecit
satis : eam autem continuo vexat,
cruciat, & sternalis urget per conti-
nuas reprehensiones, quas Tertull.
lib. de Pœnitentia vocat delictorum
stigmata, ubi videt voluntatem irri-
tas fecisse illius leges, monitiones, &
regulas. Unde S. Bernardus serm. 4.
in Assumpt. B. Virginis, *Infernum
quidam & carcer anima rea conscientia est.* Hinc Juvenalis :*

*Pœna autem vebemens, ac mulie-
savier illis*

*Quas aut cedrus gravis invenit
aut Radamanthus,*

*Nocte dieque suum gestare in
pectore testem.*

Itemque illud :

*Invidia Siculi non invenere Tyranni
Tormentum majus, &c.*

Ac rursus illud :

*Magne Pater Divum, savos
punire Tyrannos*

*Haud alia ratione velis, cum dira
libido*

*Moverit ingenium, ferventi
rincta veneno;*

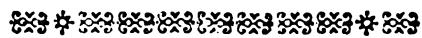
*Virtutem ut videant, intabescant-
que venena.*

SECTIO SECUNDA.

De Legibus.

Legis vocabulum, secundum nominis ethimon, oriatur vel à verbo *Lego*, quia leges præsertim positivæ, legi & promulgari debent, postquam institutæ sunt, ut obligent; vel à verbo *Elico*, quia lex omnis dictat quæ sint eligenda quæve responda: vel à verbo *Ligo*, quia lex obligat ad aliud efficiendum vel fugiendum. Quoquo modo usurpetur legis nomen, hic tantum à nobis suinitur quatenus significat regulam exterius aut interius propositam, cui conformari debent actiones humanæ, ut probæ fiant & honestæ.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid & quotuplex sit Lex.

SUPPONO, tanquam certissimum, leges esse regulas actionum humanarum, cui conformandæ sunt, ut bonæ di-

cantur & honestæ; non enim aliâ viâ cognoscimus bonitatem vel malitiam actionum humanarum, quam ex conformitate vel dissimilitate quam habent cum lege; ita ut actiones illæ bonæ dicantur, quæ conformes sunt Legi; illæ verò malæ, quæ legi difformes sunt & contrariae.

CONCLUSIO I.

LEx in genere rectè describitur, *Regula perseverans actionum humana-
narum, ingenita vel prescripta, obli-
gans ad aliquid faciendum aut omni-
tendum. Declaratur.*

Dicitur 1. *Regula*; quia lex for-
maliter & per se indicat agenda &
omittenda, in quo genericè veluti
convenit cum syndesis & conscientia,
hæ namque sunt etiam regulæ.

2. *Perseverans*; ut lex distingua-
tur à simplici mandato & præcepto,
quod pro arbitrio & voluntate præci-
pientis tollitur; lex enim cum à prima
rectitudine & veritate, quæ Deus
est, originem trahat, cumque pri-
ma veritas & rectitudo ex natura sua
sit immutabilis, lex pariter aliquam
immutabilitatem & perpetuitatem in-
volvere debet ratione sui, licet non
numquam mutationi sit obnoxia, vel
ratione materiæ cui applicatur; vel ra-
tione finis, ob quem conduntur; sic
Leges Cæremoniales & Judiciales
Veteris Legis, per advenientem no-
vam legem, cessarunt, & revocatae
sunt. Prioræ quidem, quia cum essent
umbrae & figuræ futurorum, advenien-
te veritate desierunt: Posterioræ verò
quia cum præscriptæ essent populo
adhuc servituti mancipato, cessare
debuerunt ad præsentiam Legis Evan-
gelicæ, quæ jugum suave est & onus
leve, quippe cum amore præscripta,

*Ljus
defini-
tio ex-
pendi-
tur.*

Legis
etbi-
mon.

& promulgata fuerit, amoreque adimplenda sit.

3. *Actionum humanarum*; et si enim lege & præcepto, Angeli ligari possint & ad aliquid faciendum aut omitendum astringi; de Angelicis tamen actionibus sermonem hīc non instituimus: sicut nec de actionibus hominis naturalibus & necessariis quippe cūm illis ad honestatem dirigi nequeant.

4. *Indīta vel præscriptio*; ut tam lex naturalis, quam positiva, divina, ecclesiastica, aut politica, sub hacdefinitione involvanteur.

5. *Obligans ad aliquid, &c.* Ut lex distinguatur à mōitionibus, exhortationibus, consiliis, instructionibus, &c. quā nullam obligationem inducent, sed tantum directionem. Lex autem nēdum dirigit; sed & ad aliquid faciendum, aut omittendum obligat.

licet & positiua. Prior est quā à Deo humanæ rationi est indīta, regulans judicium & actiones ejus, eumque obligans ad bonum faciendum & malum fugiendum, in ordine ad beatitudinem æternam. A Deo quidem est va-

indīta, ut lumen quoddam naturæ: non enim idcirco dicitur naturalis, quasi esset à natura indīta: sed quia Deus rationi naturali eam indidit, ut ipsa ratio ex natura sive primæ veritati subordinata, ad divinum rediret principium, & ad finem ad quem homo conditus est: unde eam non præscripsit alicui solūm individuo; sed omnibus, ut cum natura in illis propagaretur. Hinc Deus dicitur illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum, & signasse super nos lumen vultus sui; quō Gentes, qua legem non habent, naturaliter ea qua legis sunt, faciunt, &c. ut supra diximus ex D. Paulo.

Est pariter ad beatitudinem æternam ordinata, non enim aliā ratione nostris est cordibus inscripta, quam ut homini ad beatitudinem supernaturalem aspiranti regula esset, & ve-hic diretrix humanarum actionum ad finem divinum: nam, ut inquit Doctor in Prolog. quæst. 1. Cerrum est, Deum esse finem naturalem hominis; licet non naturaliter adipiscendum, sed supernaturaliter. Hinc S. Eucherius in Parænesi ad Valerium, Primum (ait) instituit, ac in lucem editi hominis officium est, proprium cognoscere Autorem, cognitumque inspicere, vitamque, id est, divinum donum, in divinum officium cultumque conferre; ut quod Dei munere sumpsit, Dei devorione consummetur, atque id quod ab eodem indignus cepit, eidem subiectus impendat.

Hac autem lex naturalis iterum triplex distinguitur: 1. Sacra, scilicet

*Varia
ejus di-
uisio.*

LEx varie dividitur.
1. In legem *Divinam & Humanam*: Lex enim omnis vel est à Deo, per divinam potestatem legem præscribente, vel ab homine potestate purè humanâ, leges ferente.

*T. Hu-
mana
& Di-
vina.*
2. *Di-
vina
est vel
æterna,
vel
tempo-
ralis.*
Lex divina æternum duplex: æterna scilicet & temporalis. Prior est ipsam Dei rectitudo & prima veritas, quatenus per eam omnia proksim ut recta sint dirigi, & regulari debent: hinc, Psah 118. mandata & judicia Dei dicuntur veritas & æquitas, Omnia mandata tua veritas; & rursus, Cognovi, quia æquitas judicia tua, quia procedunt à Deo, qui via, veritas-vita & æquitas nostra est. Posterior est, quam Deus in tempore creaturis præscripsit.

Hac iterum duplex, naturalis scilicet

*Lex
natu-
ralis est,
vel sa-
era vel
mora-
lis vel
politi-
ca.*

remonialis aut ecclesiastica, quam Deus homini à primordio indidit, in ordine ad cultum divinum: nam è ipso, quod homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, ad eumque tamquam ad finem ordinatus, indidit pariter ei Deus propensionem illam naturalem ad cultum tam internum, quam exterum Deo praestandum: unde factum est ut, nulla unquam tam barbara natio in orbe terrarum extiterit, quae Deum aliquod tenui non coluerit.

2. *Moralis*, quæ homini in opere præcepta præscribit, prout ad æternam beatitudinem est ordinatus, qualia sunt præcepta omnia moralia à principio naturæ homini indita ad peccatum vitandum, & Deum super omnia diligendum.

3. *Politica*, quæ hominem in societate dirigit ad ea quæ Dei & proximi amorem concernunt; qualia sunt uxoris & viri debita, familiarum cura, &c. Jure namque naturali vir & uxori mutuam fidem servare debent; proli imperandi & regendi potestatem habent, prolesque eis obtemperare tenentur. Huc etiam spectant familiarum adunationes, jura privatrum possessionum, hospitium peregrinis exhibendum & similia, quorum præclara habes exempla in Genesi ante præscriptam legem positivam.

Positiva est, quam Deus præscriptis hominibus ratione utentibus, idque vel per se immediate, vel per homines, mediante divinæ potestate in ordine ad finem supernaturalem: quæ potestate Leges Ecclesiastice, tum à Summo Pontifice, tum à Concilii Oecumenicis, in ordine ad finem supernaturalem conditæ sunt: licet enim omnis Legislatorum & Principum potestas & auctoritas à Deo proveniat, ut habeatur Rom. 13; Omnis

anima potestatis sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo; qua aniem sunt a Deo, ordinata sunt: itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Idem habetur 1. Petri 2. cap. 6. & Proverb. 8. his verbis, *Per me Reges reguant, & Legum Conditores iusta decernunt*, &c.

Omnis tamen à Deo hominibus concessa potestas, non dicitur divina, sed ea sola, quæ divinâ virtute, inspiratione & directione indigeret, ut præscribatur, ad eumque immediate referretur; hæc namque merito divina dicitur; quippe cum Deo adjuvante, inspirante & dirigente præscribatur, eumque tamquam finem intendat.

Hac autem lex positiva triplex, sed & naturalis distinguitur, nimirum facta, quæ dirigit ad ea quæ fidem & religionem concernunt. *Moralis*, quæ actus morales virtutum ad vitam æternam ordinat. Et *politica*, quæ concernit regimen spirituale animarum, quatenus in umani corpus Domini mysticum, & Rempublicam Christianam adunantur.

CONCLUSIO III.

I Ex humana est vel *naturalis*, vel *politica*.

Prior est, quæ ex principiis juris naturalis, dirigit ad finem purè humanaum, tales sunt illæ quæ ab universis nationibus communis consensu servantur: præ educatio puerorum, & eorumdem in bonis parentum successio, &c.

Posterior est, quæ ab hominibus potestatem habentibus in ordine ad Rempublicam conservandam est instituta.

Hoc iterum duplex, *Ecclesiastica* *Politica* *caef* & *Secularis seu Laica*. *Prior*

*Quid
sit lex
positi-
va*

*Lex hu-
mana
est vel
natura-
lis vel
politi-
ca.*

vel Ecclesiastica vel, secularis seu laica.

Aliqua sunt leges mixte.

est quæ per potestatem à Christo concessam fideles in rebus politicis & civilibus dirigit, quatenus ad supernaturale regimen aliquo modo spectant, illique deserviunt ac subordinantur. Laïca est quæ hominem dirigit in iis quæ temporale & humanum regimen spectant.

Hic autem advertendum est, quod cum plures leges ad eundem actum aliquando concurrant, & velut invicem formaliter adunentur, aut virtualliter commisceantur; idcirco usus obtinuit, ut quædam leges mixtae dicerentur, v. g. colere Deum aliquo die, legis est naturalis; quod autem id fieri debet Sabbatho, ad Legem Cærimoniam pertinet; unde in Diem Dominicam talis cultus in nova lege sicut translatus. Quod vero hic cultus exhibeatur cessando ab operibus servitibus, & Missam audiendo, positivi juris est tum divini, tum humani; sicutque cultus taliter Deo exhibendus, à mixta lege, seu à pluribus legibus invicem adunatis dirigitur.

Advertendum 2. Quod et si plures leges eundem actum sèpè præcipiant, hic tamen actus suam præcisè honestatem aut turpitudinem desuniat ab ea, quæ præcisiùs talem actum præcipit aut vetat.

QUÆSTIO SECUNDA.

An & quomodo Leges mutari possint.

NO T A N D U M 1. Legem aliquam mutari posse duabus modis, scilicet vel per abrogationem vel per detractionem. Priori modo mutatur, quando tota rescinditur, & obligare definit:

Lex aliqua dubius

Posteriori vero quando secundum aliquid vel aliquem cessat obligare; & secundum aliud, vel alias obligat.

Notandum 2. Legem aliquam aboliri duobus modis scilicet per irritationem & per abrogationem: Priori modo aboletur, quando irrita fit antequam obliget, id est, aut antequam promulgetur; aut priusquam approbetur, si approbari debeat, ut Leges Conciliorum à Summo Pontifice, aut Civiles à Principe. Posteriori modo abrogatur, dum abrogatur post sui promulgationem & approbationem; ac proinde dum perfectè obligat.

Notandum 3. Detractionem legis fieri posse duabus modis: scilicet vel per dispensationem, vel per cessionem. Dispensatio est juris relaxatio, facta cum certa & legitima causa, potestatem & jus dispensandi habente; si enim non adsit dispensationis causa legitima, non erit dispensatio, sed disfatio: Si autem adsit causa legitima, absit vero dispensandi auctoritas, nulla pariter erit dispensatio, sed invalida usurpatio: duo namque in dispensatione requiruntur, scilicet auctoritas in dispensante, & causa gravis utilitatis vel necessitatis in dispensato. Cessatio legis est illius totalis sublationis, quæ fit declarando ipsam ultrò non obligare.

CONCLUSIO I.

Lex naturalis strictè sumpta nullatenus mutari potest. Probatur: Lex mutatur vel per irritationem vel per abrogationem vel derogationem, vel non per dispensationem: sed nullis ex his modis Lex naturalis mutari potest. Ergo, &c. Major constat ex prænaturali. Minor quoad singula membra probatur.

Nec per irri- 1. *Irritare Legem*, est eam abolare prius quam obliget, seu ante illius promulgationem & approbationem: sed lex naturalis taliter mutari nequit, quippe cum semper homines obliget ab ipsomet eorum formationis exordio, nec promulgatione indiget, quia scripta est in cordibus nostris; Ergo, &c.

Nec per abroga- 2. *Abrogare legem*, est eam abolare dum obligat; sed lex naturalis aboleri nequit dum perfectè obligat, ergo nec abrogari. *Major* patet ex prænot. *Minor* ostenditur. Abrogate legem dum perfectè obligat, est reddere licitum quod tali lege prohibebatur; & illius omissionem permittere, quod in lege præcipiebatur: sed nullus potest reddere licitum id quod lege naturali prohibetur, nec licetè permettere omissionem illius, quod tali lege præcipitur: nam id quod lege naturali prohibetur, est per se malum & dishonestum; quod autem è præcipitur, est per se bonum & honestum: sed nullus potest reddere licitum id quod est per se dishonestum; nec permettere omissionem illius, quod per se honestum est; alias Idolatria, mendacium, &c perjurium fieri possent licita: & cultus divinus, misericordia opera, &c. licetè omitti possent, quod, ut arbitror, nullus affirmabit.

Nec per deroga- 3. *Derogare legi*, est tollere illius obligationem quoad aliquam sui partem, remanente obligatione quoad alias: sed nullus potest tollere obligationem legis naturalis quoad ullam sui partem; ergo nec potest ei derogare. *Major* constat ex prænot. *Minor* ostenditur: Nullus potest permettere id quod per se dishonestum est, aut prohibere id quod est per se honestum: sed qui tolleret obligationem legis naturalis, quoad aliquam sui partem,

permitteret id quod per se dishonestum est, aut prohiberet id quod per se honestum est; lex enim naturalis secundum quamlibet sui partem præcipit id quod per se honestum est, & prohibet id quod est per se dishonestum. Ergo, &c.

4. *Dispensare in lege*, est eximere aliquem hominem particularem à communi obligatione legis, ceteris ad eam servandam remanentibus obligatis: sed nullus id præstare potest in lege naturali; ergo nec in ea dispensare. *Major* constat ex prænotatis. *Min.* etiam constat: Qui enim hominem aliquem eximeret à communi obligatione legis naturalis, illi homini permitteret id quod per se est dishonestum, & prohiberet id quod per se est honestum, quod fieri non posse supra diximus. Ergo, &c.

Dices 1. Lex naturalis sèpè fuit immutata, ergo mutari potest. Patet conseq: A facto enim ad posse, valet illatio. Probatur antec. 1. De jure naturali est, ut omnia sint communia: sed hoc mutatum est jure Gentium, quod introductory fuit rerum divisio & proprietas. 2. Jus naturale est, ut nemo retineat alienum invitò dominò; sed id tollitur, ubi quis proscriptur. 3. Jus naturale est, ut omnes nascantur liberi; sed plures jure Gentium servituti mancipantur: Ergo plura sunt quæ aliquando fuerunt de jure naturali, & quæ nunc desierunt. Ergo lex naturalis mutari potest.

Nego conseq. & resp. ad 1. Omnia suisse communia jure naturali, non quidem positivè, quasi ius naturæ præceperit rerum omnium communitatem, & prohibuerit bonorum proprietatem: sed negativè, quia nihil ab initio de hac re statutum est, nec quicquam proprium alicui à natura fuit assignatum; omnes enim nudos natura procreat & revocat, ac præcepit modo jure na-
turalis omnia sine communi-
tate.

de nullum alio ditionem efficit : sed permittit omnia in communem usum; quæ tamen postea rationabili ac justa de causa jure gentium statutum est , ut unusquisque propria possideret : Unde cum antea nullum esset præceptum legis naturalis de rerum proprietate aut communitate , factum est præceptum juris Gentium , ut sublatâ communitate singuli propria haberent.

Ad 2. Dico proscriptionis legem non efficere , ut invito domino retineatur alienum , dum permanet alienum , quod esset juri naturali derogare : sed solum determinat id non debere censeri alienum , quod tempore proscriptionis ab alio possidetur.

Ad 3. Dico homines servituti mancipari , vel per propriam suam voluntatem & seclusâ quâcumque culpâ , vel per alienam coactionem , & propter aliquam culpam admissam aut injuriam irrogatam : sed neutrò modò servitus repugnat juri naturali ; non quidem primò modò , quia cum homo quilibet naturaliter sit sui juris , seipsumque pro libito ad quemlibet vitæ statum possit destinare ; nihil sibi injuriaz faciet , si propter proprium comodum sese subjiciat alterius dominio & servituti. Non etiam secundò modò , cum enim jure naturali liceat hostem interficere in justo bello , posteriori jure licebit eum servituti astrin gere ; servitus enim morte minus malum est.

Objec. 2. Deus plerumque in lege naturali dispensavit. *Prob.* Lex naturalis vetat innocentis homicidium , rei alienæ furtivam ablacionem ; fornicationem admittendam , alicui injuriam faciendam : sed in his oīnibus Deus dispensavit. In homicidio quidem innocentis , præcipiebat Abraham ut filium suum Isaac mactaret ; *Genes.* 21. In furto , cum Israëlitis , qui iussi

sunt optima quæque Aegyptiorum furtim asportare. *Exoa.* 12. In fornicatione cum Oseâ Propheta , qui ius-
su Dei accessit ad mulierem fornicariam , & fecit filios fornicationis , ut legitur , *Osea* 1. In injuria & dolo cum Jacob , qui fratrem suum Esau supplantavit , ejusque primogenituræ jura & indulta dolô abstulit. Ergo lex naturalis per dispensationem mutari potest.

Nego conseq. Quia (inquit D. August. 3. Confess. cap. 8.) Cum Deus aliquid contra pacatum quorumlibet juber fieri , esset ibi nusquam factum sit , faciendum est ; & si omissum , restarendum est ; & si instituum non erat , instituendum est : Deo enim regnatori universæ creature sue , ad ea que iusserrit , sine dubitatione serviendum est. Quibus præmissis : Ref. in nullo ex assignatis locis contineri prævaricationem , nec dispensationem alicujus præcepti naturalis.

Non in 1. Quia lex naturalis prohibet quidem homicidium privatâ propriè suæ autoritate faciendum , in quo Deus cum Abraham non dispensaverat ; quippè cum Abrahamus , non propriâ voluntatis sententiâ , sed iussu Dei , qui est Dominus mortis & vitæ hominum , ut filium mactaret , jam manum armaverat , & ut feriret , extenderat.

Non in 2. Quia lex naturalis prohibet non accipere rem alienam quādiu aliena est ; neque in illa dispensavit Deus cum Israëlitis ; non enim eis concessit , ut acciperent & asportarent vala Aegyptiorum tanquam aliena , sed tanquam propria , ratione donationis à Deo ; cùm enim ejus sit terra & plenitude ejus , orbis terrarum , & universi qui habebant in eo ; Meritò jure posuit dicitis bonis Aegyptios spoliare propter eorum peccata & abusum

Deus
propriè
non disq
penfa
vitis in
lege na
turali.

abusum illorum bonorum , eaque Israëlitis tanquam propria concedere , in mercedem impensi & non compensati laboris , quem Ægyptiorum gratia subierant tempore suæ captivitatis.

Non in 3. Quia Lex naturalis vetat accedere ad mulierem sine præviò contracitu matrimoniali : nec in hoc Deus cum Os̄am dispensavit ; sed ei concessit , ieu potius iussit ut eam quæ prius fuerat fornicaria , duceret in uxorem , ad eamque affectu maritali & conjugali accederet , ut commentatur D. Hieron. in cap. 1. Osea , & D. August. lib. 22. contra Faustum cap. 8. Nec refert quod filii ex eis geniti , dicantur filii fornicationis ; tales enim dicuntur , non quod ex legitimo matrimonio non fuerint geniti ; sed quia vel tales habebantur apud vulgus , qui nesciebant inter Os̄am & mulierem initum suisse contractum matrimonialecm : vel quia oriebantur à muliere , quæ prius fuerat publica fornicaria : filii namque parentum labe & infamia sèpè notantur.

Non denique in 4. Nam præterquam quod S. August. & alii SS. Patres contendant Jacob factum , non suisse mendacium , sed mysterium , & futuræ veritatis indicium & figura , quâ prædicabatur primogenituram Judæorum ad gentes fore transferendam : verè Jacob primogenitus reputari debebat , quia Esaü pro lenticulae pulimento sua primogenita vendidebat , & cesserat.

Dices 3. Pueri & amentes obligari non possunt ad observantiam legis naturalis , quippe cùm eam servare nequeant : ergo saltem cum eis dispensari poterit. *Transfāt antec.* *Negōcōseq.* Solum enim cum eis dispensatur , qui ad legis observantiam tenentur ; ac proinde cum pueri &

amentes legi non adstringantur , quia solum lex præscribitur ratione utentibus , idcirco cum eis non dispensatur.

CONCLUSIO II.

LEx qualibet positiva , sive divina , sive humana mutari potest.

Probatur 1. Leges illæ mutari possunt , quæ possunt vel irritari , vel abrogari : sed tūm leges positivæ divinae , tūm humanæ irritari possunt & abrogari : Ergo & mutari.

Major constat. *Min. prob. quoad 1. partem.* Irritare legem , est eam abolere antequam obliget : sed omnis lex positiva taliter potest aboleri : tūm quia constituta , potest non approbari aut non promulgari , ita ut qui illam tulit , vel revocet antequam promulgetur ; vel non approbet , si debeat approbari , ut plerumque constat in legibus humanis , sive Ecclesiasticis quæ ut plurimum pendent ab approbatione Summi Pontificis , sive civilibus quæ Principum approbationi subjiciuntur.

Probatur min. quoad 2. membrum , & quoad primum confirmatur. Abrogare legem , est eam abolere dum jam obligat : sed lex positiva , sive divina , sive humana , potest aboleri dum jam obligat ; ergo potest abrogari. *Probatur min.* Omnis Legislator potestatem habens legem pro libito condendi , habet pariter potestatem suam legem abrogandi & destruendi ; est enim dominus suæ legis : sed Deus habet potestatem condendi leges divinas positivas , easque pro libito condidit : ergo habet etiam potestatem destruendi aut abrogandi hujusmodi leges ; qui enim potestatem habet obligandi , habet etiam potestatem eximendi ab obligatione .

Idem dicendum de Summo Pontifice respectu Legum Ecclesiasticarum, & de Principe respectu legum civilium.

Lex divina positiva quinque modis mutari potest.

1. *Ratione statu*: Quando pro uno tantum statu lex fertur; sic mutata & abrogata est lex Circumcisionis, & alia Mosaicæ leges, quæ Christum Dominum venturum præsignabant, quia illæ pro solo statu legis Mosaicæ erant institutæ.

2. *Ratione materiae*; Dùm id naturatur quod in se vel in suis circumstantiis erat materia legis; sic præceptum de furto non faciendo cessavit apud Hebreos in spoliatione Ægyptiorum, quia illa Ægyptiorum bona Deo duciente facta sunt propria Hebreorum in mercedem laborum ab eis propter Ægyptios assumptorum.

3. *Ex mera Dei voluntate*: Quan- do Deus expressè præcipit & mandat contrarium ei, quod prius ordinaverat.

4. *Ratione regule Charitatis*, ubi præstantius aliquod præceptum servandum occurrit; nec servari potest, nisi prætermittendo præceptum minoris excellentiæ; sic, v. g. præceptum charitatis erga nos de conservanda vita propria, desinit, ubi occurrat occasio morti sese tradendi propter salutem proximi procurandam; *Majorem enim dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis*, inquit adorandus Salvator, *Ioan. 15*.

Cùm enim inquit D. Bonaventura in Breviologio, objectum charitatis sit vel *supra nos*, putà Deus; vel *intra nos*, ut anima nostra; vel *juxta nos*, id est, anima proximi; vel *infra nos*. Idque quatuor modis, nimirum,

rum, vel *infra proximè*, scilicet corpus nostrum; vel *mediate*, scilicet corpus proximi; vel *remotè*, qualia sunt bona nostra, vel *remotissimè*, quæ sunt bona proximi. *Regula docharitatis est*; ut Deum plus quam beatitudinem, animam nostram plus quam animam proximi; salutem animæ proximi, plus quam corpus nostrum; corpus nostrum, plus quam corpus proximi; corpus proximi, plus quam bona nostra; & bona nostra, plus quam aliena diligamus.

5. *Ratione preceptorum incompositibilium simul occurrentium*. Sic præceptum de reverentia & obedientia parentibus exhibenda, locum non habet, ubi incumbit aliquid præstandum ad animæ suæ salutem, aut Dei cultum & obsequium, ut diximus in q. proœmial. §. 2. circa finem.

Quares 1. Quidnam requiratur, ut Lex obliget.

Respondeo, ut lex aliqua obliget, potissimum requiri cognitionem legis talis, quæ cognitio quantum ad legem naturalem habetur ab ipso lumine naturali nobis indito: & quantum ad legem positivam, habetur per promulgationem, id est, solemnitatem publicationem legis in loco publico; idcirco ignorantia invincibilis cuiuscumque legis, excusat transgressores ejus: tunc autem ignorantia legis est invincibilis, quando impossibile est haberi cognitionem talis legis: Sic amentes & pueri habent ignorantiam invincibilem legis naturalis, adeoque excusat, quidquid agant contra legem, sive naturalem, sive positivam.

Sic etiam habemus ignorantiam invincibilem legis positivæ, quando non est promulgata, aut saltem intimata, id est, nobis in particulari significata; quapropter Deus ipse voluit suam legem solemniter

Objec- tum cari- tatis, quomo- dinari.

Vt Lex obliget, i. requi- tur èl- lius cog- nitio & promul- gatio.

promulgari in monte Synai.

Quares 2. Qualiter fieri debeat promulgatio legis humana.

Qualiter promulgatio fieri debeat. Respondeo, ad id duo requiri ex communi usu; 1. Ut Legislator externo quodam signo proponat & manifestet subditis suam voluntatem. 2. Ut solemni ritu id faciat. Primum requiritur propter notitiam & directionem; posterius propter obligationem: nam neque subditi possunt cognoscere voluntatem sui Principis, & secundum eam dirigere suas actiones, nisi sit ictus externo signo proposta & manifestata; neque Princeps censetur illam proponere & manifestare, ut Princeps, cum potestate obligandi, nisi solemni ritu id faciat.

Ex his infero non sufficiere ad vim legis, ut eam Pontifex aut Imperator in Senatu coram suis Conciliariis proponat: sed ultra requiri, ut eam populo notam faciat.

Quares 3. Utrum Legislator tenetur suis legibus.

Resp. 1. Deum non teneri; Deus enim nulli legi positiva astringitur. 2. Dico alios Legislatores teneri ad servandas suas leges quoad vim directivam, & peccare si eas non servent; ut definitum fuit in Jure Canonico, Canone: Cum omnes. De constitutio-

*Homi-
nes Le-
gisla-
tores te-
nentur
suas le-
ges ser-
vare
quoad
vim di-
recti-
vam.
Non ve-
ra quo-
ad vim
coacti-
vam.*

nibus. Et Jure Civili, lege 1. si Quod quisque juris in alterum statuerit. Hinc Christus Dominus objurgat Pontifices Iudeos, Matth. 23. qui Alligabant onera gravia & impotabilia, & imponebant in humeros hominum, cum digito suo nollent ea movere. Dicte 3: eos ad id non teneri quoad vim coactivam & punitivam, quia et si contra suam legem peccent, non tamen rei & consciit sunt poena imposita per legem; quia nemo potest legitimè cogi aut puniri, nisi à superiori: sed Legislatores non habent

superiorem in Repub. Ergo non possunt cogi aut puniri; proindeque neque suis subjacere legibus quoad vim punitivam & coactivam.

SECTIO TERTIA.

De Habitibus directivis actionum humanarum.

Habitus sumitur quatuor modis. Abitus nomen, variis quidem, sed prorsertim tribus modis usurpatur à Philosophis. 1. Quatenus significat possessionem alicujus rei, quo sensu dicimus habere domum vel agrum. 2. Quatenus designat vestem corpori circumpositam, qualiter usurpatur in ultimis Logicæ categoriis. 3. Prout denotat qualitatem perfectivam substantiaz in operando: quò sensu duplex distinguitur, *infusus* videlicet, & divino munere nobis sine nobis concessus; & *acquisitus* per repetitos ejusdem speciei actus, de quo solum sit.

QUESTIO PRIMA.

An, & cui potentia inesse possit habitus.

Otand. 1. Duplex esse subiectum, cui inesse possunt habitus, remotum scilicet & proximum; illud est ipsa res quæ habitum suscipere dicitur; hæc autem est facultas seu potentia, cui talis habitus inheret, quamque dirigit & juvat in suis actionibus eliciendis.

Notand. 2. Tres desiderari conditiones, ut facultas alicujus habitus capax dieatur. 1. Ut sit indifferens ad

recte vel male operandum. 2. Ut aliam quam patiatur difficultatem in operando, quæ per habitum possit amoveri. 3. Ut nedum faciliter & rectius facultas operetur per habitus, sed ut ipsi habitus determinativè concurrant cum potestate, cui insident ad suas promendas actiones. Triplex est enim habituum in nobis beneficium. 1. Facultates nostras rectificant. 2. Facilitatem conferunt. 3. Determinant.

Notandum 3. Apud recentiores Philosophos variam & multiplicem esse de habitibus controversiam; primò quidem convenient oīnes Catholici admittendos esse habitus supernaturales, eosque jugiter perseverantes in subjectis, quibus divinitus infunduntur; & quibus conferunt non solum facilitatem, sed præser-tum virtutem & efficaciam agendi & exerendi actus ipsis conformes. Consentient pariter ipsis habitus esse aliquid positivum realiter & actu distinctum à facultate cui inhæret: Fides enim spes & charitas in infantibus baptisatis divinitus infusa jugiter perseverant, proindeque sunt aliquid positivum realiter distinctum ab intellectu & potestate, quibus insident. Verum difficultas est de habitibus naturalibus seu de facilitate comparata per repetitionem actuum; quætitur enim utrum illa facilitas sit quædam qualitas positiva, an verò quidpiam aliud. Quia de re multiplex est sententia; sunt enim qui affirmant illam facilitatem non esse distinctam realiter à terminis actionum vitalium, quæ eliciuntur à facultatibus, habitu seu hac facilitate prædictis. Conveniunt enim potentias vitales aliquos producere terminos immediatè, sic, v. g. intellectus producit speciem expressam, quæ verbum mentis appellatur: Voluntas pariter producit terminum

qui pondus appellatur, metaphora ducta à corporum gravitate; sicut enim corpora per suam gravitatem ferruntur ad suum centrum, ita voluntas per suum amorem tendit ad bonum verum aut apparet, quod ab intellectu ipsi representatur: unde tritum illud sancti Augustini; *Pondus meus, amor meus, illo feror, quocumque feror.* Illi autem termini actionum vitalium, sunt in dupli differentia; alii enim non diu perseverant in facultatibus à quibus producuntur, sed actionibus peractis statim evanescunt; sic species visiva peracta visione evanescit, ut constare videtur ex eo quod in intellectu non sit peractæ visionis representatio & memoria: aliae verò sunt species aliisque termini diu perseverantes in facultatibus à quibus sunt producti.

Sunt etiam inter Philosophos qui existimant habitus nec esse terminos actionum vitalium seu species expressas; nec qualitates positivas inhærentes facultatibus, & eos facilitantes ad actum; sed trita quedam vestigia in nobiliore parte cerebri impressa, quibus præsertim & intellectus & phantasía dirigantur & facilitentur in suis actionibus. His ita præmissis determinandum est primò, utrum admittendi sint aliqui habitus naturales, quibus facultates juventur & facilitentur in suis operationibus: secundò, in quibus subjectis & facultatibus admittendi sint illi habitus.

CONCLUSIO I.

Admittendi sunt in nobis habitus. Probatur 1. Habitus est qualitas rectificans, facilitans & determinans potentiam in operando: sed talis qualitas in nobis est admittenda,

*Necesse
farii
sunt in
nobis
habitus.*

ergo & habitus. Major est evidens, nomine siquidem habitus, nihil aliud intelligimus. Minor probatur ipsam experientia, quā constat facultatem nostram motricem per repetitos actus scribendi, saltandi, pulsandi citharam, aliquid obtinere, quō rectius, facilius, & magis determinatē similes actus repeatat: sed illud est habitus. Similiter in intellectu existunt species quædam, quarum beneficio intellectus actuum præteriorum recordatur; sed hujusmodi species sunt habitus naturales, siquidem efficiunt ut intellectus facilius & promptius res naturales jam cognitas iterum cognoscat, igitur admittendi sunt habitus naturales.

Dices 1. Potentia sola sufficiens est ad eliciendas suas actiones: ergo frater potentiae additur habitus.

Distinguo antec. Sufficiens est absolutè & simpliciter, ita ut sine ullo prossus habitu operari possit, Concedo: sufficiens est ad melius esse, id est, ad recte, prompte & expedite operandum, Nego: Habitus enim non tribuunt facultatibus primam operandi virtutem, sed tantummodo rectitudinem, facilitatem, & determinationem.

In statibus: Si facultates naturales indigerent habitu ad operandum, sequeretur quod ex se & naturâ suâ non essent perfectæ: sed hoc est falsum atque injuriosum Deo, cuius perfecta sunt opera; Videlicet enim cuncta que fecerat, & erant valde bona.

Distinguo sequelam majoris. Essent imperfectæ simpliciter & secundum entitatem, Nego: secundum quid & penes modum operandi, Concedo: Fateor equidem facultates naturales esse perfectas secundum entitatem & viam agendi, quoniam

autem aliquæ sunt quæ ad unicum agendi modum non sūt determinatae, sed possunt benè & male suos producere effectus, hinc est quod illæ egeant habitu, ut promptius & rectius operentur.

Urgebis. Remotio impedimentorum sufficit ad comparandam illam facilitatem & promptitudinem, igitur ad id non sunt necessarii habitus.

Distinguo antec. Remotio impedimentorum sufficit ad explicandam facilitatem negativam & extrinsecam, Concedo: ad explicandam facilitatem positivam & intrinsecam, Nego: Tametsi enim intellectus, v.g. nulla habeat impedimenta ex parte objecti, vel organorum sensuum, objectorum species excipientium; nihilominus experientia constat quod multò facilius & melius rem aliquam cognoscit post repetitionem actionum seu cognitionum circa illam, quam ubi eam primò cognovit: igitur illa facilitas non est simplex impedimentorum remotio.

Dices 2. Quocumque habitu in voluntate proposito, semper remanet indifferens: ergo habitus ipsam non determinat.

Distinguo antec. Remanet indifferens indifferentiâ contradictionis, quā potest agere vel non agere, Concedo: indifferens est indifferentiâ contrarietatis secundum quid, Nego. Licet enim voluntas habitu justitiae prædicta, aliquem injustitiae actum præ innata sua libertate elicere possit, si id decernat absolutè & simpliciter; nihilominus tamen secundum quid determinatur ad actus justitiae eliciendos, ubi paratæ aderunt occasione & circumstantiæ.

CONCLUSIO II.

Habitus secundum entitatem non sunt species expressa, seu termini actionum vitalium; neque tri-ta vestigia in nobiliori parte cerebri remanentia: sed sunt qualitates positi-va per repetitionem actuorum in fa-cultatibus productae & perseverantes, ipsaque dirigentes & facilitantes in suis actibus eliciendis. Hæc con-clusio tres habet partes, quarum

Probatur prima. Idem esse deber judicium de ceteris habitibus facul-tatem, atque de iis qui sunt in intel-lectu: sed habitus qui sunt in intel-lectu non sunt species expressæ, ne-que termini vitales; igitur in eis non est constituenda ratio formalis habi-tus. *Major constat:* *minor probatur.* Tum, quia habitus est principium cum intellectu seu comprincipium ad producendos terminos intellectua-les seu species expressas: igitur ipse habitus non est ille species expressæ, alioqui esset causa sui ipsius, & seip-so prior. Tum, quia possunt esse spe-cies expressæ in intellectu absque eo quod habitus in ipso perseveret; pos-tet enim aliquis ad fidem conversus, conservare species suorum errorum præteritorum; nec tamen amplius ha-bere habitum erroris, non solum formaliter, sed etiam materialiter: si enim habitus erroris in ipso perseveraret materialiter seu secundum en-titatem, inclinaret ejus intellectum ad assentiendum prioribus erroribus, ea enim erat ratio & efficacitas istius habitus erroris ante illius hominis conversionem; cuius contrarium cùm ille experiat, concludendum est ha-bicuum non idem esse cum specie ex-pressa. Tum denique, quia in eo non

consistit habitus quod perit manen-te habitu; sed species expressa perit manente habitu: remanentem habi-tus in Philosopho dormiente, perit autem in eo species expressa: siquidem illa species est verbum formale, seu formalis intellectio. At in dor-miente non remanet formalis intel-lectio; alioqui dormiens esset for maliter intelligens quod est absur-dum; igitur habitus non est species expressa, neque terminus vitalis in tellectionis.

Dices. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed nulla est necessitas distinguendi habitus à spe-ciebus expressis: siquidem termini actionum vitalium superstites possunt præstare ea, quæ habitibus naturali-bus tribuuntur; possunt enim effi-cere, ut facultates facilius & prom-p-tius operentur; igitur, &c.

Nego min. Neque enim species expressæ id efficere possunt, quod præstant habitus, quippè cùm illæ species pereant, habitibus remanen-tibus in intellectu, ut dictum est.

Instatib. Species expressæ non pereunt remanente habitu, siquidem illius species beneficio recordatur intellectionus prioris intellectus; igitur illa perseverat.

Nego supsumptum. Illud enim pe rit transactâ actione, quod ab ea pen-det in fieri & conservari; sed species expressa pendet ab actione; tam in fieri quam in conservari, illa namque species est terminus vitalis actionis: hic autem perit transactâ actione, ut patet in specie expressa visionis: *Ad probationem* dico intellectum recor-dari beneficio habitus seu qualitatis productæ per intellectus; quam qualitatem perseverantem, si species expressam appellare volueris, per me licet, tunc enim erit tantum inter-

nos quæstio de nomine.

Probatur 2. pars: Nimirum quod habitus non sint formaliter trita vestigia in nobiliore parte cerebri impressa; tūm, quia eodem modō judicandum est de cæteris habitibus, quod modō judicatur de habitibus intellectus & facultatis motricis; sed habitus intellectus & facultatis motricis non sunt illa trita vestigia; non quidem habitus facultatis motricis, siquidem oppositæ sententiæ. Assertores dicunt facilitatem facultatis motricis consistere in certa dispositione nervorum & spirituum animalium, qui per nervos tanquam per meatus transcurrere possunt, & operationem facilitare. Ergo non consistit in tritis cerebri vestigiis.

Eadem etiam veritas constat de intellectu; siquidem habitus intellectus non solum denominative, sed etiam subiectivæ debent esse in intellectu; nam habitus in ea facultate debet residere, quam dirigit & facilitat ad operationem: igitur cum habitus intellectus ipsum ita dirigant & facilitent, necessum est quod in ipso tanquam in subjecto immediato residant; neque enim una potentia facilitatur ad actum per qualitatem in altera potentia residentem. Tūm, quia habitus intellectus sunt spirituales, non solum denominative, sed etiam entitative & formaliter: sed trita illa vestigia in cerebro impressa, non sunt quid spirituale, sed aliquid corporeum: igitur, &c. Tūm denique, quia habitus intellectus producuntur per actus intellectus: at actus intellectus cum sit omnino spirituales, non possunt producere trita illa vestigia in cerebro, quippè cūm illa debeant esse quid corporeum & materiale: igitur, &c.

Dices. In eo consistit habitus intel-

lectus, quod positō habet facilitatem in operationibus, & quod sublatō illum amplius non habet; atqui ita est de vestigiis impressis in cerebro; ut constat an ebriis phreneticis, in quibus cum illa-vestigia præteritæ intellectus dissipentur, non habent amplius facilitatem intelligendi.

Nego min. & ad ejus probationem, Duo difficultatem intelligendi in stultis & ebriis non provenire ex dissipatione vestigiorum illorum, sed ex via & perturbatione organorum inseruentium ad excipiendas species intentionales, & eas ad phantasiam & intellectum transmittendas.

Tertia pars constat ex præcedentium refutatione, atque veteruæ omnium Philosophorum auctoritate & sententiâ: Conveniunt enim illi & docent habitus esse qualitates in nobis jugiter permanentes, quamobrem habitum inter species qualitatis categoricæ recenserent.

Iadque probabilius esse suadet hæc ratio, quod habitus debeant esse aliquid perseverans in facultatibus, eas intrinsecè afficiens, illasque inclinans & facilitans ad operandum, quod augeri possit ex repetitione actionum ejusdem rationis. Porro ista omnia facilius in qualitatem quām in aliquid aliud refunduntur: igitur, &c.

CONCLUSIO III.

Nihil insunt habitus rebus inanimatis, nec facultatibus non cognoscitivis, nec sensibus externis.

Prima pars est evidens: nam (inquit Arist. 2. Ethic.) nisi millies lapis moveatur sursum, ad hunc tamen motum majorem non habebit facilitatem in ultima projectione, quām habuit in prima, eò quod sit poten-

*Non
sunt ha-
bitus in
inan-
atis.*

tia naturaliter determinata ad suum actum eodem modō producendum.

Secunda & tertia pars etiam consistunt: Illæ enim facultates ad unum actum eodem modo producendum per se sunt determinatae, ut ipsam testatur experientia. Dixi (*per se*) Per accidens enim contingere potest, ut digestiva & visiva facultas aliquam difficultatem patiantur, illa quidem vel propter alimenti cruditatem, aut redundantiam, vel propter corporis intemperiem, vel propter excessum aut defectum caloris naturalis, vel alia de causa: hæc verò propter vitium visorum organum, medium vi- tiatum, objectum improportionatum, spirituum visualium penuriam aut redundantiam, &c. Hæc autem difficultates, non per generandum in eis facultatibus habitum, sed per medica- menta debent amoveri.

Nec in
sensibus
exter-
nis.

externis ad actiones artificiosas, debet produci per motum localem: sed motus localis nihil producit; ex Aristot. Ergo habitus non producitur illo motu, & consequenter nullus erit.

Resp. concessā maj. distin. min. Nihil producitur per motum localem, quod sit extra potentiam, Concedo; quod sit in ipsa potentia, Nego.

Dices 3. Habitus ille vel est in potentia motrice, vel in alia potentia: in potentia motrice, quia non est passiva, sed activa; si in alia potentia non erit habitus potentiae motricis. Ergo in tali potentia non est habitus.

Resp. Habitum recipi in potentia motrice; ipsa enim est activa primariò, & receptiva secundariò; neque hoc est absurdum, quia intellectus agit intelligendo, & patitur recipiendo suam intellecionem; sic potentia motrix agit producendo actionem, & patitur recipiendo qualitatem.

CONCLUSIO IV.

Admitit posse possunt habitus in potentia motrice, respectu actionum artificiosarum. Ita Doctor in 3. d. 33. q. unic. Tum quia potentia motrix sentit difficultatem & indifferenciam in suis operationibus, quæ potest amoveri, ut patet in Pictore, in tangente citharam, &c. Tum, quia experimur eos facilius ea opera exsequi, cum multo usu confirmati fuerint.

Dices illam facilitatem esse refundendam in artem, quæ est in intellectu, & consequenter nullum esse admittendum habitum in potentia motrice.

Nego antea. Videntur enim multi artium regulas optimè callentes, qui defecū exercitii patiuntur difficultatem.

Dices 2. Si sit habitus in membris.

CONCLUSIO V.

In appetitu sensitivo & phantasia Et in hominis, sunt aliqui habitus.

appeti-
tu sen-
sitive.

Probatur de utraque potentia. Omnis potentia quæ ex se est indifferens ad hoc vel illud agendum, sentitque in suis operationibus obendis difficultatem, eget habitu: Ergo ut determinetur & expedita reddatur, debet in illa esse habitus: sed appetitus & phantasia hominis sunt hujusmodi. Ergo indigent habitu.

Probatur min. Quia hæc utraque potentia licet habeat naturalem inclinationem ad sua objecta sensibilia, sive appetendo, sive de his cogitando; habet præterea aliam inclinationem ex coniunctione cum ratione & voluntate ad obedendum rationi & voluntati: sed cum impetu voluntatis applican-

mag.

tur ad hoc , vel illud cogitandum , aut appetendum , sensim assuefuerat cognoscere aut apprehendere sub ratione convenientis , aut disconvenientis rectæ rationi ; quod tamen nunquam ex instinctu naturali fecissent , si à seipsi determinarentur naturaliter . Ergo id habent beneficium alicujus habitus acquisiti .

Confirmatur. Experienciam enim constat viros aliquos in jejuniis , & aliis afflictionibus corporis , nullam sensum interioris pugnam sentire , quod aliunde oriri non potest , quoniam quia longo usu sensus interior contraxit habitum conformandi se judicio rationis .

CONCLUSIO ULTIMA.

In intellectu & voluntate hominis insunt habitus .

Probatur auctoritate Arist. 1. Eth. cap. ultimo , & alibi plures , & ex Necone communi Philosophorum consensu , in Vocatione qui virtutes dividunt in intellectuales & morales .

Deinde. Experienciam , quia ex affida exercitatione tam in intellectu , quoniam in voluntate , unusquisque experitur novam in dies facilitatem ad eadem opera exercenda , ad quae prius sentiebat difficultatem : sed hæc major facilitas restendi non potest , nisi in aliquam habilitatem acquisitam , quæ potentia juvet ad facilius operandum : hæc autem habilitas vocatur habitus . Ergo in intellectu & voluntate sunt habitus .

Denique. In his potentiis sunt habitus , quæ sunt naturâ suâ indifferentes ad varios actus exercendos , & carent ex se perfectissimô modò operandi , quem acquirere possunt , qui est promptè facilèque operari : sed intellectus & voluntas sunt huiusmodi . Et

Moralis.

go sunt capaces habitus . *Probatur min.* Nam voluntas , cum intrinsecè & formaliter libera sit , sàpè patitur magnam difficultatem , in quibusdam virutum actibus exercendis , quæ difficultas per repetitionem actuum paulatim minuitur , & in ejus locum succedit operandi facilitas , ut constat experientia .

*I*dem quoque patet de intellectu , qui licet intrinsecè & formaliter non sit liber , extrinsecè tamen liber est , quatenus subjecet in multis actibus arbitrio & libertati voluntatis , à qua applicatur ad hoc , vel illud agendum , hoc vel illud judicium faciendum , in quo sàpè difficultatem patitur ; ut cum ex imperio voluntatis fert judicium de his rebus , quarum non habet evidentiam , quales sunt res quæ sub fidem & opinionem cadunt , quæ difficultas per frequentes actus circa res illas minuitur , majorque facilitas paulatim comparatur . Ergo tamen in intellectu , quoniam in voluntate admittendus est habitus .

Dices 1. Superfluous est habitus in ea facultate quæ est determinata ad unum : atqui intellectus est facultas quæ est determinata ad unum ; determinatur enim ad assentiendum principiis primis , nec non demonstratiōni & conclusiōni evidenter deducens : igitur non est admittendus habitus in intellectu .

Dicitur maj. Non est admittendus habitus in ea facultate quæ determinatur ad unum , tam quoad substantiam , quoniam quoad modum Concedo : quoad substantiam tantum , Nego ; similiter distinctâ minore neganda est conseq. Fatoe equidem intellectum determinatum esse ad assentiendum veritati evidenter cogitare ; ita ut ipsi non possit dissentiri at non ita determinatus est quoad

X

modum ; neque enim tantà facilitate primà vice assentitur veritati propositæ , quanta post pluries repetitos actus.

Dices 2. Facultas cuius actus fieri non potest majori aut minori cum difficultate aut facilitate uno tempore quam alio , non eget habitu : sed talis est actus voluntatis , cum enim hic fiat in instanti , non potest fieri faciliter aut velocius uno tempore quam alio.

Respond. ad majorem habitum , non tantum desiderari in facultate , ut illa promptius & velocius operetur ; sed etiam ut operetur cum minori contentione : porrò voluntas agit cum minori contentione quando habet habitum , quam dum eo privatur , ac subinde habitus etiam in ea desideratur.

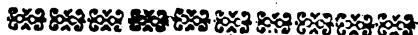
Instabis. Ubi minor est contentio facultatis in operatione , ibi minus est meritum ; igitur si habitus efficiat minorem contentionem in facultate ; in ipsa minus erit meritum : porrò quod meritum minuit , non debet admitti , igitur nec habitus.

Disting. maj. Si minor sit difficultas tam ex parte operis quam operantis , Concedo : si sit tantum ex parte operantis . Nego , Porrò habitus minuit quidem difficultatem ex parte operantis , quia juvat & facilitat potentiam in exercitio suarum operationum : at non minuit ex parte operis , quia opus non immutat , ac proinde meritum non minuit , quin immo meritum auger. Opus enim eò magis meritorium est , quô promptius & majori cum affectu sit.

Urgebis : Ubi plus est pœnae in electendo actu propter Deum , ibi magis est meritum ; sed facultas quæ caret habitu , magis laborat in elicienda sua actione : igitur amplius meritum habet.

Respon. negari posse majorem : Dignitas enim alicujus actus non attenditur præcisè secundum majorem vel miorem pœnam ; siquidem nulla major pœna , quam in inferno , ubi nullum est meritum ; sed considerari debet per ordinem ad effectum operantis.

Respon. 2. distinguen. min. Facultas quæ caret habitu , majorem habet difficultatem , ex parte operantis , Concedo : ex parte operis , Nego. Porrò meritum non attenditur penes difficultatem operantis , sed penes difficultatem operis , quid quô nobilis & laboriosius est ex se , eo meritum est maior ; tamen enim Martyres aliqui mortem & cruciatus summa cum lætitia passi sint ; nihilominus , quia martyrium est præstantissimus actus charitatis ; hinc est quod etiam uberiorum habeat repositam mercedem.

QUÆSTIO SECUNDARIA.

A quo , & quando producatur habitus.

 I R C A hanc quæstionem , triplex est resolvenda difficultas . 1. An habitus producuntur per actus nostros , an per solam potentiam . - 2. An producuntur per actus internos , an per externos . - 3. An per primum actum , an per omnes actus .

Status quæstionis.

Notandum 1. nullum habitum , sive intellectus , sive voluntatis , aut alterius facultatis , esse nobis à natura inditum ; sed aequi studiō , labore , & industriā .

Notandum 2. duplē esse actum , internum scilicet & externum ; v.g. velle reddere unicuique quod

suum est, est actus internus Justitiae: redditio vero externa est actus externus.

Notand. 3. habitum duobus modis considerari, 1. Quoad naturam. 2. quoad modum: Secundum naturam, est qualitas aliqualiter inclinans potentiam ad agendum; secundum modum, est qualitas firmiter inhærens subiecto, & reddens potentiam expeditam & promptam ad operandum.

CONCLUSIO I.

Actus effectivè concurrens ad productionem habitus; non vero solum dispositivè.

Probatur prima pars ex 2. Eth. ubi Philosophus abundè probat virtutem, quæ est habitus, non esse à natura insitam, sed actibus comparati. *Deinde;* Habitus non est à natura, ut supponitur ex Philosopho. Ergo à potentia, vel actu; sed non est à potentia, saltem immediate. Ergo ab actu. *Prob. min.* Quia potentia est indifferens ad multos habitus producendos: Ergo opus est actibus, qui eam determinent, ut ad habitum, v. g. temperantiae, fortitudinis, aut similem producendum, verè & effectivè concurrat. *Denique:* Habitus nihil aliud est, quam facilitas, quam potentia suos actus promptius exsequitur; sed talis facilitas efficienter acquiritur per actus. Ergo & actus concurrens effectivè ad productionem habitus.

Probatur 2. pars. Ut dispositio simpliciter est necessaria ad productionem formæ in subiecto, est etiam necessaria ad ejusdem formæ conservationem; v. g. siccitas respectu caloris, & calor respectu formæ ignis: sed habitus conservatur sine actu in nobis dormientibus nihilque agenti-

bus: Ergo actus non concurrunt dispositivè solum ad productionem habitus.

Objicitur ex 1. Physic. textu 17. Ad habitum non datur motus: Ergo habitus nequit per actus produci.

Resp. Philos. per motum intelligente mutationem solam sensibilem & rei sensibilis, v. g. caloris, qualis non reperitur in habitu, cum sit qualitas insensibilis.

CONCLUSIO II.

Habitus producuntur per actus internos & immanentes, non autem per externos, nisi forte per accidentem.

Probatur prima pars. i. Exemplò justitiae, quæ acquiritur per multos actus volendi reddere unicuique quod suum est: sed tales actus sunt interni, ergo habitus producuntur per actus internos. *Probatur min.* Nam per illos actus debet comparari justitia, qui in eadem facultate recipiuntur, in qua est ipsa justitia: sed solum ipsi actus volendi reddere unicuique quod suum est, sunt in voluntate respectu justitiae comparandæ: Ergo per actus internos justitia comparatur. *Deinde fieri potest*, ut quis externas virtutum actiones exercet, nec tamen studiosus extet; ut si quis invitè reddat alicui quod suum est, vel pecuniam pauperibus eroget, ut videatur liberalis; & è contra fieri potest, ut quis habitum justitiae acquirat, etiam si nullas actiones externas exercet, dummodo efficaciter exerceat internas.

Probatur 2. pars. Licet enim actus externus non producat per se habitum, tamen per accidentem aliquid conserue potest ad ejus productionem,

Non verò quantum exter.

Yij

quia efficit ut actus studiosi non sint ita difficiles ; si enim ob charitatem eleemosina sit largienda , id ab eo fiet facilius , qui sàpè ob inanem gloriam eleemosinam largitus est.

Objicies Aristotelem 9. Metaph. docentem per actiones immanentes nihil fieri : sed actus intellectus & voluntatis sunt actus immanentes : Ergo non possunt generare habitum.

R esp. Arist. comparate actus immanentes cum transeuntibus , & vel se transeuntes aliquid externum producere ; non sic immanentes : non negat ramen hos , aliquid producere , in potentiss , à quibus exercentes .

CONCLUSIO III.

Habitus secundum substantiam , produci potest per unicum actum : Secundum vero modum , minime . Hujus conclusionis duæ sunt partes , quarum prima tribuitur Doctori subtili in 1. *Dif. 17. q. 3.*

Habitus per unicū actū prodaci potest quoad substantiam. Probatur 1. Nam per primum actum temperantiaz , v. g. aliquid producitur , vel nihil ; non potest autem dici quod nihil producatur , alias potentia post ipsum actum esset æquæ indisposita ac antea , quod est contra experientiam . Deinde , non esset major ratio , cur aliquid produceretur per secundum , vel per tertium , & alios sequentes actus , cùm omnes isti actus sint eiusdem naturæ . Dicendum est ergo produci aliquid ; sed nihil aliud , quàm habitus : Ergo , faltem quoad naturam , habitus producitur per unicū actum .

Non verù quo ad modum. Probatur 2. pars . Nam modus habitus est ; quòd sit qualitas , ita firmiter potentiaz inhærens , ut ea difficile moveatur : sed habitus per unicū actum comparatus , non est difficile

mobilis , nec tantam facilitatem in agendo potentiaz tribuit : sed eam tammodò inclinat quomodolibet : Ergo habitus quoad modum producitur per plures actus .

QUÆSTIO TERTIA.

Quomodo augeri , & minui , ac desinere possit Habitus.

 OTAND. 1. Duplex esse augmentum , extensivum scilicet & intensivum . *Duplex est augmen-*
N *tum ,* *intensivum est ,* *extensivum ,* *quòd potentia per similes actus , magis ac magis circa suum objectum , & secundum eamdem ejus partem perficitur . Extensivum est ,* *objecti comparatō , ad aliam fit progressio ; sic qui hominis notitiam est assequutus , se confert ad cognoscendas ejus proprietates : Quæstio autem de priori augmentatione procedit , non de posteriori .*

*N*otand: 2. Actus esse in triplici differentia , si cum habitu conferantur ; sunt enim quidam æquales , alii intensiores , alii denique remissiores , v. g. supponatur habitus temperantiaz comparatus per tres actus ; status quæstionis est , utrum augeri possit per remissiores , utpote per unum aut duos ; an per æquales , ut per tres ; an denique per intensiores , ut per quatuor , aut sex . D. Thomas & ejus . Sequaces volunt intendi solum per intensiores actus : Doctor noster problematicè etiam sustinet habitum posse intendi per remissiores & æquales .

*N*otand. 3. Habitum posse spectari duobus modis ex Doctore in 2. d. 7. q. unica . Primo quatenus nondum habitu-

Affir-
trifas-
riūm

compa-

cum-
habitu-

pervenit ad terminum suz perfectio-
nis. Secundò quatenus suum termi-
num attigit; omnis enim qualitas na-
turalis certum habet terminum, quò
ubi pervenit, non potest amplius in-
tendi, ut diximus in Physica.

Notand. 4. Formam aliquam duobus modis corrumpi posse. 1. *Priva-*
tivè, per subtractionem influxùs cau-
sa talem formam conservantis, sic
lumen in aëre deperditur per absen-
tiā Solis. 2. *Positivè*, idque duobus
modis, formaliter scilicet vel effi-
cienter. *Formaliter*, quando una for-
ma destruit ab alia ei formaliter in-
compossibili. *Efficienter* autem quan-
do agens formam producit in subjec-
to, quā mediante destruit aliam in
eodem subiecto existentem: sic ignis
in aqua producens calorem, dicitur
efficienter destruere frigus, calor au-
tem formaliter. Certum autem est
habitūs corrumpi ex corruptione sub-
iecti, saltem concomitanter vel con-
sequenter; nam abscissis poplitibus,
perit habitus in potentia motrice ad
saltandum.

CONCLUSIO I.

Habitus, qui non est adeptus
omnes sua perfectionis gradus,
potest intendi aut augeri per quoslibet
actus.

Probatur. Habitum augeri, nihil
aliud est, quām ejus prioribus gradi-
bus novum superaddi: sed per quemlibet
actum novus semper additur
gradus, cùm per eum aliquid produ-
catur: Ergo per quemlibet actum in-
tenditur habitus. Exemplò illustratur
min. addatur in aliquo cubiculo mi-
nus lumen majori, illud augebit;
Item minor gravitas addita majori,
sed et ceterum pondus gravius. Ergo à

simili, gradus & actus remissiores *Habitus*
augebunt habitum.

Probatur 2. experientiā: Qui
enim plures actus remissios virtutis
exercuit, experitur postea maiorem
in agendo facilitatem: sed illa major
facilitas provenit ex intensione habi-
tūs seu virtutis. Ergo habitus intendi-
tur per remissiores actus.

Dices 1. Talis gradus productus
per actum remissum est jam in habi-
tu: Ergo non potest in eo recipi, sicut
v. g. manus calida non potest calefa-
cere ferrum candens, quia ferrum
continet gradus caloris remissi, qui
est in manu.

Resp. ad antec. Illos gradus, qui
de novo producuntur, esse ejusdem
speciei, non autem ejusdem nūmeri
cum præcedentibus, proindeque in
idem subiectum introduci posse: Ad
exemplum dico, si quis induceret ca-
lorem manū in ferrum candens, ca-
lorem ipsius ferri augeret; ideo au-
tem non auget, quia in eo non reci-
pitur.

Dices 2. ex 2. de generatione cap.
7. Actio non est nisi à proportione
majoris inæqualitatis, id est, nil po-
test in aliud agere, quin sit illo fortius.
Ergo actus remissiores, vel æquales
non possunt augere habitum.

Resp. triplicem esse potentias,
scilicet activam, passivam & resisti-
tivam, itaut si inter se conferantur,
activa & passiva, virtus activa non
debeat esse fortior passivā, immò quò
virtus potentia passivæ major erit, eò
magis recipere poterit: unde axioma
prædictum non est de illa duplice po-
tentia intelligendum, sed de resistiti-
va tantum; itaut si potentia activa
agentis sit æqualis potentia resistitivæ
passi, vel minor, nulla protus inde
sequetur actio. *Confirmatur* exemplo
ignis, qui cùm habeat summam ac-
tus.

tivitatem, minimam habet resistentiam: unde agens minori activitate praeditum posset in ipsum ignem age-re, quia scilicet non comparatur potentia activa illius agentis cum potentia activa ignis: sed cum resistitiva, quæ longè minor est ob nimiam densitatem.

Nota Doctorem subtilem multis in locis videri problematicum circa questionem propositam, quoad actus remissos & æquales; ideoque liberum manet unicuique amplecti quam voluerit sententiam.

CONCLUSIO II.

Habitus corrumpitur per actus contrarios efficienter, formaliter vero per habitum contrarium; sic habitus temperantia, v.g. destruitur formaliter per habitum intemperantia; efficienter vero per actum à quo intemperantia habitus efficitur.

Habitus efficien-
ter cor-
rumpi-
tur per
actus con-
trarios, for-
maliter
vero per
habi-
tum con-
trarium.

Probatur simili utraque pars: Omnis forma destruitur à forma contraria formaliter; effectivè vero à causa introducente in subiecto formam contrariam & incompossibilem cum priori: sed forma contraria formaliter habitui temperantia, est habitus intemperantia. Causa autem efficiens in subiecto habitum intemperantia, est actus ejusdem intemperantia: Ergo habitus temperantia formaliter expellitur per habitum intemperantia advenientem, & efficienter per actus ejus. Ex quo sequitur habitum incensum minui posse per actus remissos contrarios; itaut si Petrus, v.g. habeat habitum temperantia ut octo, & exerceat actus intemperantia, ut 4. producetur ab eo habitus intemperantia, ut quatuor, & propter mutuam utriusque repugnantiam auferentur

4. gradus ex habitu temperantia; Cum enim per eos actus intemperantia, aliquis producatur habitus, cumque hic habitus cum habitu intemperantia in eodem subiecto subsistere nequeat absque pugna, necesse est ut alteruter expellatur; eò modò, quod frigus locum cedit advenienti calori.

CONCLUSIO III.

Habitus minui & corrupti posse sunt per diurnam desitionem ab actibus. Hæc est Aristot. 2. Ethic. cap. 2. & libro de Brevitate & Longitudine vita, ubi asserta scientiam destrui per desuetudinem ab actibus,

Perire
posse
habitus
per so-
lam de-
sitionem.

Probatur, ipsamer experientia, quæ constat Philosophos & alios, aliquæ arte vel scientiâ prædictos, post diurnam cessationem ab actibus philosophicis, vix meminisse eorum, quæ prius apprimè noverant, eis nullos scientiæ vel artu contrarios actus elicuerint.

Dices. Si habitus naturales per cessationem actuum desinere, sequeretur eos desinere posse per quamlibet cessationem: sed id aperte falsum est; dum enim somno incumbimus, ab actibus cessamus; nec tamen prius comparatos habitus deperdimus.

Disting. sequelam majoris. Sequeretur eos taliter desinere, si essent de genere earum qualitatum quæ pendent à continuo influxu cause sive producdivæ, Concedo: Si à tali influxu ita non dependeant, ut possint eò cesante aliquandiu subsistere, Nego.

Acci-
dentia
corrump-
puntur
tribus
modis.

Accidentia enim quæ corrumpuntur, distingui possunt in triplici differentia: Quædam ita sunt tenuæ entitatis, ut à continuo cause sive pro-

ductivæ influxu dependeant , quale est lumen : Quædam robustiora , quæ cessante influxu activo causa suæ , diu vigere possunt , qualis est calor . Quædam media , quæ non quidem statim pereunt cessante influxu : sed diu subsistere nequeunt ; quia naturâ ita debilia sunt , ut paulatim mi- nuantur & evanescant , qualis est so- nus . Secundi autem generis sunt ha- bitus acquisiti , quia aliquandiu qui- dem integri subsistunt , ut calor in aqua inductus : sed postea sensim sine sensu minuantur ; & nisi per repeti- tos actus restaurentur , tandem eva- nescunt .

SECUNDA PARS PHILOSOPHIÆ MORALIS.

De Speciebus actionum humanarum.

Huius
partis
divisio.

A m præmonuimus in præ-
ludiis nostræ Moralis , ac-
tiones humanas tres in spe-
cies distribui , quarum , 1.
Bonas. 2. Malas. 3. Indifferentes am-
plectitur , ut itaque servatam in aliis

Philosophiaæ partibus methodum ,
hic pariter obseruemus , præsentem
partem tres in Disputationes distri-
buemus , quarum 1. erit de Vir-
tutibus , 2. de Vitiis. 3. autem de
Passionibus.

DISPUTATIO PRIMA.

De Virtutibus.

VIRTUTIS nomen plu-
res significationes obtinet.
1. Namque usurpatur pro
quacumque facultate , seu potentia
activa , quo sensu calor dicitur virtus
ignis , siveque virtus usurpatur Psal.
32. Verbô Domini cœli firmati sunt ,
& spiritu oris ejus omnis virtus eo-
rum. Sic pariter Medici dicuntur nos-
se & discurrere de virtutibus planta-
rum , seminum , &c. 2. Pro actu sa-
lis potentia , sic Ioëlis 2. Ficus & vi-
nes dederunt virtutem suam , id est ,
fructum producerunt , quem antea in
sua virtute & potentia continebant.
3. Sumitur pro rei cuiuslibet perfec-

tione ; Sic Arist. 6. Ethic. ait , Vir-
tus est quadam perfectio : unumquod-
sumitur que enim maxime cum est perfectum , pluribus
cum propriam virtutem est consequen-
tum. 4. Sumitur pro umbra virtutis ,
quo sensu Arist. 8. de Historia Ani-
malium cap. 1. dixit in jumentis &
belluis inveniri morales virtutes , qua-
tenus eis insunt vestigia morum ho-
minis ; ita Leonis dicuntur fortes ,
Formicæ & Serpentes prudentes no-
minantur , & sic de cæteris. 5. Tan-
dem propriæ nomen virtutis accipi-
tur , pro habitu inclinante ad actus
moraliter bonos , quô sensu hic so-
lùm de virtute agimus ; cuius , ut per-
fecta

fecta habeatur notitia, hanc disputationem (solitâ nostrâ methodo) tres in sectiones distribuemus, quarum. 1. erit de virtutibus in genere. 2. de virtutibus moralibus perfectis in specie. 3. denique de quibusdam virtutibus Christianis sermo erit faciens.

SECTIO PRIMA.

De Virtutibus in genere.

VT assumptam à nobis Methodum exactè servaremus hinc tantum agendum esset de virtutum actibus, quippe qui soli per se boni sint, actionumque humanarum legitimæ species: sed quia perfecta actuorum notitia haberi nequit, nisi ex habitibus à quibus oriuntur; idcirco promiscue de actibus & habitibus virtutis differemus in sequentibus.

QUESTIO PRIMA.

Quid, quotplex, & à quo sit Virtus.

VIRUTIS existentiam solus negabit, qui apud feras educatus, belluinis tantum passionibus urgetur, nullumque cum hominibus probis commercium usquam habuit. *Nam* (inquit Sebecca lib. de officiis) maximum hoc habemus natura meritum, quod virtus in omnium animos lumen suum permittit, etiam qui illam non inquirunt, eam vident; omnes quidem confusè virtutem intuentur & cognoscunt, exaltè autem paucissimi. Idcirco in probanda virtutis existentia, super-

Moralis.

Virtutis existentia.

fluum esset immorari, satiusque est illius naturam investigare.

Sciendum autem est virtutem varie à variis explicari, ut recte annotavit Piccolom.

1. Ab Epicuro & Eudoxo dicitur *Virtutis definitionis dispositio eliciendi ex uno-quoque congruentem voluptatem; non quidem voluptatem corporis, alias virtus esset brutale quid & bellum, sed voluptatem honestam & spiritualem.* Falluntur tamen, quia voluptas spiritualis est quidem virtutis individua comes, ut infra patet, non autem ipsam virtutis natura.

2. Stoïci (referente Arist. 2. l. ad 2. *S. Nichom. cap. 3.*) afferebant virtutes esse vacuitates quasdam perturbatorum, animique tranquillitates.

3. Aristoteles 2. *Ethic. cap. 6.* *Vir-* 3. *S. sus est qua facit bonum habentem,* (id cundum est, cum bonum reddit cui inest (& *Aristo-* *eius opus bonum efficit.* *telem.*

4. D. August. 1.2. de lib. *Arbit. cap. 18.* *Virtus est bona qualitas mentis* 4. *Se-* *quà rectè vivitur quà nemo male uti- cundum Augus-* *tatur, & quam Deus in nobis sine nobis tinum.* *operator.* Dicit autem quà nemo male operatur, scilicet tanquam principiò effectivò: virtute enim tanquam objectò abutuntur, qui de ea male sentiunt. Cetera indicant eum solas virtutes supernaturales hinc definitissime.

Ab aliis tandem virtus dicitur *Supplementum natura, ornamentum mentis, facilitas boni operis, quà bene, & sanctèque vivimus, quà veris malis, id est peccatis, resistimus; quà meritis cumulamur, quà vitam eternam promeremur, quà perfectam Dei imaginem, in nobis per peccatum vitiatam reparamus; quà tandem veri homines, perfecti Christiani, & eterne felicitatis heredes efficiuntur.*

Hæ autem omnes descriptiones,

Z

5. *Sci-* *cundum alios Philo-* *sophos.*

periphrasticae sunt, non vero essentiales, ut itaque germana appareat virtutis definitio, sit

CONCLUSIO I.

Virtus Moralis ab Arist. 2. Ethic. cap. 6. rectè describitur Habitus tuis electivus in medietate consistens quoad nos, prout vir prudens defini-

tio ex-

pendi-

tur.

1. Dicitur *habitus*, per quod cum aliis habitibus generice convenit, & secernitur à facultatibus & animi perturbationibus. 1. Quia facultates singularis hominibus insunt à natura; perturbationes autem seu passiones iumentis etiam & feris competunt: virtus autem non inest à natura, & solos homines decet; non quidein omnes, sed eos tantum qui iteratis bonis actibus virtutem sibi conciliant.

2. Quia per virtutem, inquit Arist. boni dicimur & laudamur: sed secundum perturbationes animi aut passiones, nec mali sumus moraliter, nec laudamur, nec vituperamur. 3. Quia passiones sunt ex, quibus moveantur: virtutes vero sunt, non quibus movemur, sed quibus bene disponimur ad hoc, ut moveamur. Idem dicendum de naturali potentia; cum quia per naturalem potentiam irascendi, amandi, timendi, &c. non semper laude, nec vituperio digni sumus, sed plurimumque indifferentes; per vitium autem vituperamur, & per virtutem laudamur: cum, quia potentiae à natura nobis sunt ingenitae tanquam animae facultates; virtutes autem à natura nobis non insunt (ut infra probabimus) sed per assuetudinem conparantur.

2. Dicitur *Electivus*: per quod virtus moralis à virtutibus intellectuali-

bus secernitur, ut sunt scientia, sapientia, &c. Quia non inclinant intellectum ad eligendum unum objectum bonum præ alio, sed tantum ad cognoscendum objectum verum.

3. In medietate consistens. Ut à ratione virtutis arceantur omnes illi habitus, qui in vitiosum aliquod extre-
mum, per excessum aut defectum deviant.

4. *Quoad nos*. Ut innotescat virtutis medietatem non esse spectandam penes rem ipsam, sed penes nos; quatenus scilicet vir prudens judicat rem aliquam nec peccare per defectum, nec per excessum: sed veluti medium inter utrumque tenere usum talis rei. Unde res ipsa passim se habet & quasi indifferenter ad rationem virtutis aut vitii, solusque illius usus laudandus est, si praescriptam medietatem servet; aut vituperandus, si ab ea recedat.

5. Denique, *prout vir prudens definierit*: Ut innotescat prudentiam omnium virtutum esse maximè necessariam; nullaque planè virtutem moralem existere, quæ prudentia regulis non debeat esse conformis, ut fusius infra patet.

CONCLUSIO II.

Virtus in genere dividitur,

1. *In infusam & acquisitam:* Infusa est, quam propriis viribus non affequimur, sed quam Deus nobis sive nobis largitur. Hæc iterum duplex, scilicet *infusa per se*, & *infusa per accidens*. Prior est quæ nullis naturæ viribus comparari potest, sed à sola Dei liberalitate & misericordia nobis inditur, quales sunt Virtutes Theologicae, Fides, Spes, &c. Posterior est quæ per solas naturæ vires potest obrineri, sed non cum tanta

*Varia
ejus di-
viso.*

facilitate ac promptitudine , nec cum ea perfectione quā fulget cum infunditur ; tales sunt virtutes morales , quæ una cum gratia sanctificante nobis tribuuntur.

Acquisita pariter est duplex , *intellectualis scilicet & Moralis* : Illa intellectum , hæc voluntatem perficit : illa ad verum , hæc ad bonum inclinat . Intellectualis est quintuplex , nimurum intelligentia , sapientia , prudentia , scientia & ars , quæ omnes idcirco intellectus virtutes dicuntur , quia eum verè perficiunt ; intellectus enim perfectio est illius perfecta operatio ; perfecta intellectus operatio ; est recta unius cognitio ; certa autem cognitio est veritatis apprehensio ; unde cùm habitus illi intellectum dirigant ad verum cognoscendum , idcirco illius virtutes merito nuncupantur .

Moralis est triplex , scilicet *Justitia* , *Fortitudo* & *Temperantia* , quibus adjungitur *Prudentia* : non quod ipsa voluntatem concernat & dirigit ; sed quia ad alias moderandas & regulandas ita est necessaria ; ut illæ virtutes esse desinerent , si prudentia regulas non essent .

Queres 1. Quanam sit hujuscæ divisionis ratio.

Resp. eam potissimum esse duplēcēm ; quarum *prima* petitur ex ordine , quem virtus dicit ad suum objectum .

Omnis enim virtus moralis , vel pertinet ad rationem formandam , vel ad appetitum regulandum : si ad rationem , est Prudentia ; si ad appetitum , vel eum inclinat ad alienum bonum , & sic est *Justicia* : vel ad proprium , idque dupliciter ; nam vel illi bono adversatur appetitus concupisibilis , & circa illud occupatur Temperantia ; vel eidem bono adversatur appetitus irascibilis , & circa hoc

versatur Fortitudo , sive recte colligitur quatenarius earum virtutum numerus .

Secunda colligitur ex eorum virtutum munere ; omnes enim virtutes ordinantur ad hominem rectificandum . Homo namque in prima sui formatione rectus & ad similitudinem Dei conditus , justitiæque originali dotatus & ditatus fuerat , ut pars superior in Deum liberè tenderet , & inferior portio superiori penitus esset subiecta ; eamque nullatenus à divinorum contemplatione removeret . Ab hac autem rectitudine per peccatum cùm cecidet , & divinam similitudinem parvi pendens , ad inferiora curvatus ; comparatus fuerit iumentis insipientibus , & similis illis factus fuerit : ei necessaria fuere quædam media , quibus primam dignitatem & rectitudinem recuperaret , & portio superior ad Deum tenderet , inferiorque superiori subjeceretur . Septem autem sunt præcipuæ virtutes , quibus totus homo ; tam inferior , quam superior ad præsternam rectitudinem & dignitatem reducitur .

Per Virtutes enim Theologicas rectificatur animæ pars superior , & in Deum tanquam in finem ultimum debite dirigitur , illiusque primæa dignitas restauratur , & divina imago in ea repingitur ; sicut enim imago Creatoris consistit in Trinitate Personarum & unitate essentiaz , sic imago recreationis consistit in trinitate habituum cùm unitate gratiaz : & per hos tres habitus virtutum , anima fertur in suam Trinitatem , secundum tria appropriata tribus personis . Fides enim dirigit in summè verum , credendo & assentiendo . Spes in summè arduum , expectando & invitando : Charitas in summè bonum , desiderando & armando .

Sicut autem Virtutes Theologicæ animam directè movent & ordinant in finem ipsum, qui Deus est, dicando & dotando superiorē animæ portionem: Sic etiam quatuor prædictæ virtutes morales movent ad ea quæ sunt ad finem, ordinando facultates & vires inferiores ipsius animæ, ut parti superiori debitè subjiciantur. Prudentia namque rectificat vim rationalem in eligendis & præcavendis. Fortitudo irascibilem in tolerandis & preferendis molestiis: Temperantia concupisibilem in utendis, coercendo à delectationibus pravis; Justitia verò, si sumatur ut virtus communis, rectificat omnes vires in malis declinandis, & bonis faciendis; si verò prout est specialis virtus usurpetur, ordinat ad reddendum unicuique quod suum est.

Queres 2. Quenam sint nomina & munera his Virtutibus communia?

*R*espondeo virtutes illas posse con-

Varia siderari bifariam. 1. Secundum seipsum, & quatenus seorsim à gratia & charitate existunt; vel prout sibi annexam habent charitatem & gratiam; secundum autem hanc utramque usurpationem, diversa obtinent nomina.

1. Mores, priori modò dicuntur. 1. Morales, quia actus humanos hominumque

2. Generales, quia cæteras virtutes naturæ viribus comparatas includunt; ad eas enim quotquot in hominibus virtutes inveniuntur, vel tanquam species, vel tanquam partes integrales, vel quatenus comites & sociæ revocantur. 3. Dicuntur humana, Nedium, quia solos homines decent: sed etiam quia humano studiò quæruntur & comparantur. 4. Dicuntur Cardinales, comparisone sumptu à cardinibus januz; quemadmodum enim januz cardine vertitur, sic universa virtus nostra moralis con-

3. Humanæ.

4. Cardinales.

versatio his virtutibus, quasi cardini- bus ad honestatem volvit. 5. Denique dicuntur Politica seu civiles, quia hominem ad societatem natum, & mundi civem poliunt & exornant iis quæ civilis virtus perfectionem concernunt.

*H*arum autem virtutum sic accep-
tarum munera præcipua. 1. *Prudentia* ra vir-
politicæ est, ad rationis normam qua-
cumque homo cogitat, intendit &
operator, dirigere, humanisque acti-
bus, ac necessariis providere. *For-
titudinis politica* est, omnem periculi
metum ab animo excutere, prospera
& adversa firmò pectore tolerare, ni-
hilque nisi turpia fugere & metuere.
Temperantia politica est, rationis le-
gem & modum in nullo deserere, cor-
poreis cupiditatibus frænum adhibere,
nihilque peccatum admittere. *Jus-
titiae tandem politica* est, unicuique
quod suum est servare & tribuere. 2.
Commune eatarum est, animam secun-
dum partem inferiorem regere, & in-
suis viribus rectificare: Prudentia
enim est in intellectu, Justitia in affec-
tu, Fortitudo in effectu, & Temperantia
in usu. Per Prudentiam homo insti-
tuitur quoad seipsum; per Justitiam,
quoad proximum; per Fortitudinem
quoad bonum acquirendum aut malum
patiendum; & per Temperantiam
quoad bonum sensuale ample-
xandum aut respuendum.

*S*i autem quatuor prædictæ virtutes considerentur, quatenus sibi annexam, habent Charitatem & gratiam. 1. Dicuntur Christianæ, quia Christianos decent & perficiunt. 2. *Munus Animata*, quia Charitas est aliarum virtutum anima, quemadmodum *christiana* enī corpus sine anima, omni motu, fensu, & pulchritudine caret: sic om-
nes virtutes à charitate se juncunt, ni-
hil potius sunt spud. Dicuntur; nec quid-

quam proficiunt ad æternam beatitudinem consequendam , ut aperitè D. Paulus, i.ad Corinth. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas , & si tradidero corpus meum , ita ut ardeam . Charitatem autem non habuero , nihil mihi prodest .* His itaque solis virtutibus , moraliter quidem agit animus ; dum autem adeat charitas & gratia , benè & incertoriè operamur : hinc virtutes omnes à gratia se jundatæ , à SS. patribus dicuntur carbones extindi , rami aridi , membra mortua , aurum obscuratum , stellæ lumine orbatae .

Cùm autem homo Christianus ad Christianam perfectionem anhælans , triplici in statu , juxta triplicem Christianæ virtutæ considerationem possit attendi , quarum 1. est purgativa . 2. illuminativa , & 3. Unitiva . 1. Removet à vitiis . 2. Virtutes inserit , earumque officia pandit & exsequitur . 3. Firmam mentis cum Deo adhæsionem per contemplationem & amorem indicat .

Triplex pariter nomen & munus virtutes sortiuntur , Namque prous sunt in homine , qui animam à vitiis revocat . Prudentia mundum , & quæ in eo sunt , non utilia , sed futilia , non proficia , sed nociva , non ut præstiosa supellestilia , sed quasi ferentia stercora demonstrat , & ab eorum amore & tenaciori inquisitione hominem revocat , ut abjectis illius curis & corporis illecebris ad spiritualia dirigat & ascendet . Temperantia coeret prurientes corporis voluptates , & quæ ad eas conferunt restringit , ut inferior animæ portio superiori subjiciatur , non autem dominetur ; Ancillæ enim dominari , & dominū ancillari magna abusio est , inquit D. Bernardus . Fortitudo autem generose fert , quæ sensibus gravia sunt , ab assuetis obv

lectamentis animò constantis honinem retrahit , & ad arduam virtutis semitam reluctantem animum impellit . Justitia verò irrogata legi tûm divinæ , tûm humanæ , tûm rationis damna reparat per voluntarias poenas , & firmum eas imposterum melius ob servandi propositum .

2. *Quatenus sunt in homine qui virtutes secesserunt .* Prudentia edocet .

1. Quæ sunt potissimum comparandæ virtutes ; licet enim virtutes omnes bonæ sint , non tamen bonæ sunt omnibus : alias enim religiosos , alias conjugatos decent ; & secundam variis hominum status , variae sunt & diversæ virtutes acquirendæ . 2. Indicat quænam status nostri præcipue virtutes sint comparandæ , cùm enim statum quemlibet plures virtutes deceant , quarum alias aliis sunt præstantiores , prudentia dicat præstantioribus esse præsertim incumbendum . 3. Cùm virtus quælibet diversos habeat actus & gradus , prudentia edocet nusquam esse sistendum in gradibus minimis : sed ad altiorem virtutis statum semper esse progrediendum , & *De virtute in virtutem eundum , donec videatur Deus Deorum in Syon .*

*Illumi-
nativa .*

Fortitudo ; 1. incitat ad evincendas omnes difficultates quæ virtuti comparandæ obviant ; nam inquit Seneca , Initium eundem ad virtutes arduum est , quia hoc primum imbecilla mentis & agra est , formidare inexperta . 2. Vires acuit ad præstantiores virtutes insequendas . 3. Animum firmat in perférendis omnibus incommodis , quæ in virtute investiganda , comparanda , & conservanda sese offerunt .

Temperantia 1. removet ab omnibus corporeis illecebris , solique virtutum voluptati insistit . 2. Hanc virtutis voluptatem regulat & modera-

*Triplex
status
virtutis*

*Et tri-
plex
munus
in via
purgati-
va .*

tur , ne aliquem in excessum aut defectum prouat , quô aut esset ingrata virtus , aut superba ; qui enim solum virtuti student , ut ejus oblectamenta percipient , suam potius voluptatem , quâm virtutis honestatem exoptant . 3. Modum limitesque ponit in virtute comparanda , ne scilicet (ut aiunt) absque pedibus currere , & nubis aërem captantibus alis , volare intendat virtutis Señator . Primo namque vestigiò sumimum virtutis fastigium assequi velle , temeritas est , & manifestum periculi indicium . Virtutes enim gradatim sunt assequendæ : hinc Regius Vates virtutis progressum indicans ; non (ait) statim current aut volabunt : sed ibunt de virtute in virtutem . Et ipsemet aperiens qualiter supremum virtutis culmen pertingere possumus , tres proficiendi modos . 1. Gressum . 2. Cursum . 3. Volatum designat . Primum declarat his verbis , Ps. 142. Notam fac mibi viam in qua ambulem , quia ad te levavi animam meam . Secundum indicat , Ps. 118. Viam mandatorum tuorum curri , cum dilatasti cor meum . Tertium exprimit , Ps. 54. Quis dabit mihi pennas sicut columba , volabo , &c. Quibus quartum , nempè volatum velocissimum , addit ejus filius Salomon . Proverb. 23. Facent sibi pennas quasi aquila , & volabunt in cœlum .

Justitia , 1. inclinat ad comparandas omnes illas virtutes , quibus Deo debitum obsequium impendamus , quales sunt omnes Religionis species & actus . 2. Suadet affectionem eorum virtutum quæ nos decent , vel quatenus homines tantum , ut sunt omnes virtutes civiles , naturales & politicæ ; vel quatenus homines Christianos , ut sunt omnes virtutes Evangelicæ ; vel quatenus homines Chris-

tianos ad æternam felicitatem anhelantes , ut sunt omnes illæ virtutes eximæ , quibus præsettum æterna beatitudo re promittitur ; tales sunt eleemosyna , constantissima persecutionum tolerantia , & actus omnes charitatis erga Deum & proximum . 3. Edocet virtutes illas quibus proximo succurrere , eique tam corporalia , quâm spiritualia beneficia impendere possumus & debemus .

Si denique 4. illæ virtutes attendantur quatenus concernunt hominem virtutis purgatum & virtutibus instrucsum : Prudentia est , non amplius divina pluris facere quâm terrena : sed ipsis solum jugiter speculazione & contemplatione inhærente . Temperantia est , terrenas cupiditates non reprimere , sed earum penitus obliisci ; itaut anima sic elevata nonnunquam etiam cupiditatum nomina & significationes prorsus ignorat , ut compertum habemus in vita S. Theresia , quæ sociæ tentationes aliquas referenti , respondit , Nescio quid loqueris , nec verborum quæ profers sensum novi . Fortitudinis est vincendis passionibus ibi non incumbe re , sed eas penitus ignorare , nihilque ultra Deum appetere . Justitia tandem est , cum supernâ & divinâ mente sociari per amorem & contemplationem ; itaut quæ Deo placent , etiam animæ placent , quæ vero illi displacent , hæc execratur & respuit .

Et vobis tertia.

CONCLUSIO III.

Virtutes nobis non insunt à natura , nec à temperamento , sed per voluntariam affuetudinem comparantur . Hæc conclusio tres involvit partes , quarum

Probatur 1. Quæ naturalia sunt ,

Virtus. nusquam immutantur quolibet positō actu contrariō : quantumvis enim lapis sursum projiciatur , nusquam ad hunc motum assuetus est ; sed naturā introrsum impellente , inferius semper labetur : virtus autem per assuetudinem comparatur , tenitente etiam sēpius naturali sensum propensione. 2. Eorum quae per naturam nobis insunt , facultatem prius habemus , quam operationem , prius enim nobis inest videndi facultas , quam visio ; virtutum autem facultates prius non habemus , quam operationes : virtutes enim operando comparamus. 3. Sequeretur omnes homines ab ipsomet ipsorum formationis exordio esse virtute præditos , sive vanas esse institutiones , educationes , leges , & præcepta , omnes enim secundum virtutis præscripta viverent.

Objicies 1. Homo à natura suam perfectionem habet : sed virtus est ejus perfectio , ergo ipsam à natura obtinet. *Disting. maj.* Habet perfectionem essentialē & entitativam , *Concedo* : Accidentalem & moralem , *Nego*. Virtus autem perfectio est , non essentialis , sed moralis.

Objicies 2. Aliquæ virtutes intellectus insunt à natura , scilicet intelligentia & synderesis : Ergo virtutes voluntatis à natura pariter inesse debent. *Disting. conseq.* Virtutes voluntatis quae prædictis intellectus virtutibus correspondent , putat inclinatio ad malum fugiendum & bonum prosequendum , ipsi inesse debent à natura , *Concedo* : aliae , *Nego*. Sicut enim omnes intellectus virtutes ei non insunt à natura , sed tantum illæ , quæ circa generalia principia speculativa , vel practica versantur ; sic omnes voluntatis virtutes ipsi non inesse debent à natura , sed ex solùm quæ circa bonum & malum in communi occupan-

tur : hæ autem rectius dicuntur voluntatis propensiones , quam illius virtutes.

Probatur secunda pars. Si virtutes & mores ex temperamento tamquam ex causa adæquata orientur ; omnia Nec à bruta virtutibus etiam essent prædita , Tempe- quippe cùm temperamentum ipsis insit æquè ac hominibus ; imò sēpius , ramen- firmius ac perfectius in eis temperamen- to invenitur , quam in homini- bus. 2. Virtutes non essent in nostra potestate & libertate , ac proinde nos laude aut præmio dignos non efficerent ; quæ enim naturalia sunt , nec es- saria sunt ; quæ autem necessaria sunt , nec laudem , nec vituperium prome- tentur : nullus enim de eo laudatur , quod nec vitare , nec aliter facere pos- tuit. 3. Quantumvis perversum sit & vitiatum hominis temperamentum , per assiduam exercitationem reprimi poterit & emendari. Testis hac in par- te erit omnis , qui suis inclinationibus . vim fecerit , ut ad virtutis & divinæ legis præscripta vivat. Testis pri- mè Socrates , qui cum à Phisiognomo ex signis quibusdam externis stu- pidus , muliebris , & sensuum volup- tati deditus judicaretur ; audientibus hæc illius Discipulis , & aduersis Phisiognomi imperitiam & decep- tionem insurgentibus , respondit ; Ta- lis futurus eram , nisi studio & exer- citatione naturam emendassem. Mi- nus ergo tutum est ex solo tempera- menti aspectu hominis mores conjice- re ; sèpè enim in eburnea vagina plumbeus est gladius ; & non raro in lutea & deformi domo , optimus ha- bitat.

Fateor itaque temperamentum non esse causam adæquatam virtutum moralium , non tamen denego esse causam inadæquatam ; mores enim variantur ratione varietatis tempe-

menti & constitutionis naturalis: hinc quidam ad vitia, alii ad virtutes, magis vel minus sunt proclives & faciles, unde Arist. 6. Moral. cap. 13. ait, *Singuli mores in omnibus hominibus quodammodo videntur inesse à natura: namque ad justitiam, Temperantiam, Fortitudinem, ceteraque virtutes aperte atque habiles sumus, cùm primum nascimur.* Hæc autem dispositiones si ad naturales mentis facultates referantur, constituunt *ingenium*, si vero morales virtutes respiciant, *semi-virtutes*, aut perfectarum virtutum semina nuncupantur, quod sensu Seneca 4. de Benef. cap. 6. aiebat, *In sua sunt nobis omnium virtutum, omniumque artium semina.* In aliquibus quidem plura, in aliis pauciora: hæc autem semina nihil aliud sunt, quam recta indoles, probaque temperamenti constitutio, quam cum asssecutus fuisse Salomon aiebat, Sap. 8. *Puer eram ingeniosus, & fortitus sum animam bonam.* Ipsius namque natura instar soli optimi, virtutis semina probè concipiebat, concepta fovebat, fota explicabat, & increfcentia in dies promovebat. Hinc Seneca Epist. 96. Ut Dii immortales (inquit) nullam didicere virtutem, cum omni editi; & pars natura eorum est, esse bonos: ita quidem ex hominibus egregiam fortiti indolem, in ea que tradi solent, pervenient sine longuo magisterio, & honesta complectuntur, cùm primum audierint.

Probatur 3. pars. Quod ex repetitis liberis actibus dignitur, per libetur permanentia teste, virtutes in nobis gerantur, ex repetitis actibus liberè elicitis; ergo per assuetudinem liberam generantur.

Vt autem virtus per operationem generetur, quatuor sunt necessaria. 1.

ut operetur *sciens*, non autem ex igit^o norantia aut casu: 2. ut operetur *eligens*; non ex passione, necessitate, coactione, &c. 3. ut operetur *honestus*, id est, propter virtutis honestatem, non autem propter lucrum, vanam gloriam, &c. 4. ut operetur *conformiter recta rationi*; nam non quælibet operatio, sed quæ rectæ rationi conformis est, virtutem parit: cùm enim virtus sit *dispositio perfecta ad optimum*, hominem disponere debet secundum id quod in homine perfectum est; perfectum autem in homine, est ipsius forma: hominis autem forma est anima rationalis; ergo virtus disponere debet hominem secundum id quod in ratione perfectissimum est: optimum autem rationis est illius rectitudo. Ergo virtus debet disponere ad rectam rationem, ac proinde operatio generans virtutem, debet esse rectæ rationi conformis.

Queres, An homo ex natura magis ad virtutem quam ad vitia pendeat?

Huic ut evidenter faciam satis; natura humana considerari debet in duplice statu posita, nimirum in statu primæ innocentie, & presentis corruptionis. In priori statu, tota hominis propensio ad virtutem erat, nulla ad vitium ipsi inerat inclinatio, nam ut habetur Sap. 8. Deus fecit hominem rectum, quia in ipso creationis momento, Adamo gratiam sanctificantem infudit, eumque justitiam originali vestivit, quæ gratiam siebat, ut Adam tunc esset memoriam tranquillissimus, intellectu perspicacissimus, voluntate rectissimus, sensibus obedientissimus, & appetitu rationi subiectissimus: Hoc enim rectitudo (inquit D. Thomas I. p. q. 95.) Penes hoc erat, quod ratio subdebat Deo, rationi vero inferiores vires animæ

*anima & corporis. Prima autem sub-
iectio erat causa secunde & tercia;
quandiu enim ratiō manebat Deo sub-
iecta, inferiora ei subdebantur. Nul-
lum planè hoc in statu corporis aut
animæ malum erat timendum: nam,
inquit S. Prosper. lib. 2. de vita con-
templ. Non inquietabat molesta solli-
citudo quietum, non fatigabat labor
anxius otiosum, non somnus opprime-
bat invitum, non amittēda vita timor
angebat de immortalitate securum.
Habebat facilem vitum, corpus ex
omni parte sanum, tranquillum mo-
rum, cor mundum, ignarus paenitatis
mali, habitator Paradisi, expers peccati,
capax Dei. Postremo quid eō
felicius fuit, cui erat orbis subjec-
tus, nullus infestus, liber animus,
& visibilis Deus. Hoc itaque in sta-
tu nulla erat ad vitium propensio.*

*Status
bominis
lapsi.*
*In præsenti autem statu, ita per pec-
catum vitiata est humana propago,
ut sensus & cogitatio humani cordis
ad malum prona sint ab adolescentia
sua, ut habetur Genes. 8. Ex illa
enim aetate crescit malitia: nam di-
gencia, & studium peccandi incipit
a juventute, ut puer quasi infirmus
peccet: juvenis tanquam improbus,
qui studiosè cupiat peccata committe-
re, & in criminibus glorieatur. Ip si
non incongruè concinit D. Bernard.
in Medit. cap. 2. Secundum extero-
rem hominem de parentibus illis ve-
nio, qui me ante fecerunt damnatum,
quam natum, Peccatores peccatorem
in peccato suo genuerunt, & de pec-
cato nutriverunt. Misericordia, misericordum,
in hanc lucis miseriā induxerunt.*

*Si tamen hominis appetitus natu-
ralis consideretur, certum est cum
quovis in statu positum, omnitudinem
habere propensionem ad virtutem,
nullam autem ad vitium; ens enim
quodlibet naturalis appetitus pondere*

Moralis.

fertur in id quod sui perfectivum est;
fugit autem id omne quod ejus per-
fectioni adversatur; sed luce merita
dianā clarissima est, virtutem esse homi-
nis perfectivam, vitiumque ejusdem
detur pativum, ac proinde si naturalis
attendantur propensio, homines ad
virtutem quam ad vitia naturā docen-
te erunt propensiōres.

Q U Ä S T I O S E C U N D A.

*An, & quomodo Virtutes Morales
in medietate consistant.*

*S*UPRA diximus in defi-
nitione virtutis, ipsam in
medietate esse positam,
qua particula non nihil negotii faci-
sunt, quā scilicet ratione usurpari &
intelligi debeat ipsa virtutis medietas:
quod ut percipiatur)

*Notandum 1. Virtutes morales
dici posse in medietate consistere du-
pliciter. 1. Causaliter & quoad ac-
tum, si nimirū talis actus nec ex-
cedat, nec deficiat. 2. Quoad habi-
tum & formaliter, si nempē talis ha-
bitus sit inter duos habitus extremos,
quorum unus excedat, alter deficiat.*

*Notandum 2. Medium in genere
esse duplex. 1. Per participationem
extremorum, quod scilicet mixtum
est ex utroque extremo, sic tepor
participat aliquid de frigore & calore.
2. Per abnegationem extremorum, per par-
tum scilicet aliquid est omnitō dis-
tingue ab extremis, & in suo con-
ceptu utrumque negat, sic ens ratio-
nis medium jacet inter ens reale &
nihil simpliciter. 3. Per similitudinem vel per
extremorum, quando alterutri oppo-
sititur per modum extremi; sic libera-
tatis respectu avaritiae, videtur esse*

*Homo
secun-
dum se
magis
ad vir.*

prodigalitas ; respectu verò prodigalitatis , apparet quasi avaritia. Certum autem est nullam virtutem consistere in medio per participationem extre- morum ; quia nulla virtus participat aliquid vitii quod est unum extremorum , aliàs defineret esse virtus. Du- bium itaque solùm est , an virtus con- sistat in medio per similitudinem , aut per abnegationem.

Notandum 3. Dupliciter distingui medium , unum *Rei* seu Arith- meticum , alterum *Rationis* seu Geo- metricum ; 1. Est quòd àquè & cum eadem omnino proportione distat ab utroque extremo , ita ut quanto supe- rat unum extreum , quod tale est per defectum , tanto superetur ab ex- tremo per excessum , scilicet , v. g. in- ter numerum decenarium & bina- rium mediat numerus senarius , quia sicut excedit binarium .4. unitatibus , totidem à decenario exceditur. 2. Est quod unicuique nostrum convenit secundum rationem & præscriptum viri prudentis : sic vir prudens judi- cabit libram panis esse necessariam calidiori stomacho , medietatem au- tem illius sufficere stomacho minus calido ; sique homo calidioris sto- machi , non peccabit contra tempe- rantiam edendo libram panis ; pecca- ret verò qui minus calidi stomachi eandem panis quantitatem ederet. Certum autem est virtutem non con- sistere in medio arithmeticō ; non enim àqualiter distat ab extremis , sed magis ad unam extremitatem ac- cedit quam ad aliam ; Fortitudo , v. g. audacia propinquior est , quam timi- ditati.

Notandum 4. Virtutem considera- p̄t̄ns. ri posse , vel respectu agendorum , potest consi- terat vel respectu utendorum , vel respectu sustinendorum : & secundum tripli- cem hunc respectum , triplices medium

assignatur. 1. In agendis , medium est respectu inter citra & supra modum , Aposto- lō dicente , Rom. 12. *Rationabile sit vel obsequium vestrum* : in habendis au- tem vel utendis , consistit inter super- fluum & diminutum , unde Sapiens , prov. 30. *Divitias & paupertatem ne dederis mihi : sed tantum tribue virtui meo necessaria*. In sustinendis denique , consistit inter elationem in prosperis , & dejectionem in adver- sis ; his prænotatis sic

C O N C L U S I O I.

Q uilibet virtus moralis , etiam iustitia vindicativa , consistit in medio , tam causaliter , quam for- maliter. Hæc duas involvit partes , quarum

Probatur 1. Illi habitus consistunt in medio causaliter & effectivè , qui inclinant ad actus nec excedentes , nec deficienes à recto viri prudentis dictamine : sed omnis virtutis habitus in me- talis est , alioquin virtus non esset , nam

Omnis virtus moralis consistit in me-
Est modus in rebus , sunt certi de-
nique fines ,
Quos ultra citrave negavit , consi-
tere restum.

Dices. Si virtus jaceret in medio causaliter , importaret excessum & de- fectum : falsum conseq. ergo & an- tec. *Disting. maj.* Si consistenter in medio per participationem extre- morum , *Concedo* : Si per exclusionem extremitatum , *Nego*. Virtus autem solùm mediat per exclusionem , non au- tem per participationem extremitatum.

Dices 2. Amor Dei est virtus : sed amor Dei non est in medio , quippe cùm nullus excessus in amore Dei contingat ; nam (inquit D. Bernar- dus) modus amandi Deum est sine modo diligere .

Distinguo maj. Amor Dei est virtus, quæ nusquam potest asequi sui objecti dignitatem, nec ejus excellentiæ potest commensurari, *Concedo*: est virtus quæ sui objecti dignitatem adæquare possit, *Nego*. Virtutes autem morales idcirco dicuntur in medio positæ, quia homo excedere potest in eorum officio præstanto; potest enim deficere vel excedere in aggrediendo, v. g. non potest autem excedere in officio charitatis quod est amare Deum; cùm enim Deus infinitè sit perfectus, infinitè pariter est amabilis, ac proinde nullus circa eum amandum contingere potest excessus: *Tum*, quia cum creatura in entitate sua & operatione sit finita, infinitum amorem elicere nequit: *tum*, quia infinito nihil datur majus, & consecutariè circa infinitum objectum nullus contingere potest excessus.

Probatur 2. pars: tum auctoritate Arist. 2. Ethic. cap. 30. tum inductione ex singulis virtutibus desumenda. Prudentia enim est inter duo virtutia, nempe imprudentiam & calliditatem. Fortitudo inter ignaviam & temeritatem. Temperantia inter intemperantiam & insensibilitatem. Liberalitas inter avaritiam & prodigalitatem. Magnificentia inter luxum & sordiditatem. Affabilitas inter austritatem & scurrilitatem, &c. Id autem idcirco factum est, ut virtus veluti Sol mediis inter duas nubes caliginosas, clarior ac præstantior appetret: hinc Hesiodus dixit *Deum inter duo virtus collocasse virtutem; ita namque magis fulget, potentiorem se patefacit, ac homini magis salutarem.*

Objicies 1. Virtus opponitur vitio tanquam extremum extremo, ergo inter virtutia non mediat. *Distinguo an-*

sec. Virtus opponitur vitio tanquam extremum, si cum alterutro vitiorum

seorsim conferatur, *Concedo*: si cum utroque simul non conferatur *Nego*. Tunc enim non consideratur ut extreum: sed ut medium inter defectum & excessum.

Dices 2. Omne medium æqualiter distare debet ab extremis: sed virtus non distat æqualiter à vitiis, quia fortitudo propinquior est audaciæ, quam timideitatæ; & liberalitas prodigalitati, quam avaritiae vicinior est. Ergo virtus in medio formaliter non est posita.

Distinguo maj. Omne medium mathematicum & rei, ut centrum in circumferentia, & numerus senarius inter binarium & decenarium, *Concedo*: Omne medium rationis & morale, quod pendet ex præscripto rectæ rationis, & judicio viri prudentis, *Nego*. Hinc virtutes quarum proprium munus est passiones moderari, propinquiores sunt defectui quam excessui; sic temperantia quæ ordinatur ad refrenandas voluptates, vicinior est stupiditati, quam intemperantiae, illæ vero quarum munus est hominem impellere ad aliquius boni prosécutionem, propinquiores sunt excessui, quam defectui: sic fortitudo cuius munus est hominem impellere ad aggredienda pericula, quando & quomodo oportet, vicinior est audaciæ quam timideitatæ.

Dices 3. Quædam sunt virtutes quæ in mediocritate non consistunt; nam humilitas consistit in fugiendis omnibus honoribus; magnanimitas è contra circa summos honores; christiana paupertas in abdicatione bonorum temporalium; virginitas in abstinentia ab omnibus puritatem labefactantibus; virtus heroica omnem virtutem transcendent; magnificentia non versatur circa medios, sed circa maximos sump-

A ij.

tus ; ergo non consistunt in medio.

Resp. Virtutes prædictas & omnes alias , quæ circa maxima aut minima versantur , posse considerari dupliciter. 1. Ratione objeci , seu materialiæ , circa quam occupantur. 2. Ratione modi & circumstantiarum : Priori modò versantur quidem in extremo materialiter , quatenus ad minimum , vel ad maximum tendunt ; posteriori verò , jacent in medio formaliter , quatenus ad minimum vel maximum tendunt debitò modò , id est , secundùm rectam rationem , & observando omnes requisitas circumstantias , nec deficiendo , nec excedendo.

Dices 4. Illud non est in medio , quod est in summo : atqui virtutes sunt in summo ex Aristotele ; ergo virtutes non sunt in medio..

Difst. min. Ut mox distinctum est virtutes sunt in summo , ratione objecti formalis , *Concedo* : actione objecti materialis , *Nego min. & conseq.* Itaque objectum virtutis duplex est , materiale nimirūm & formale : materiale objectum est vel circa quas virtus versatur : objectum verò formale est honestas. Reverà virtus est in summo ratiōe objecti formalis , sed est in medio rationi objecti materialis..

In statibus : Atqui virtus est in summo ratione objecti materialis : idem sit judicium de aliis ac de virginitate , paupertate evangelicā , &c. atqui illæ virtutes sunt in summo ratione objecti materialis. *Probatur min.* Illæ virtutes sunt in summo , ratione objecti materialis , in cuius materia non potest peccari per excessum ; atqui in materia virginitatis , paupertatis , &c. non potest peccari per excessum ; nemo enim potest dici nimium virgo , vel nimium servare paupertatem : ergo virtus est in summo.

Nego subsumptum , & ad probatiō nem , Nego min. primi syllogismi : Difsting. min. secundi : In matēriā virginitatis & paupertatis non potest peccari per excessum , quantum ad substantiam , Concedo : quantum ad modum , Nego min. & conseq. Reverà non potest peccari per excessum in materia virginitatis vel paupertatis quantum ad substantiam , sed quantum ad modum : nam peccasset Adamus , si virginitatem servasset contra præceptum Dei ; & peccaret monialis virgo , si virginitatem servaret propter inanem gloriam..

CONCLUSIO II.

Justitia vindicativa etiam consistit in medio.

Probatur : Illa virtus est inter duo vitia , in quam diversis actibus peccari potest per excessum & defectum : sed contra iustitiam vindicativam , diversis actibus sic peccari potest ; si enim reus secundūm leges laqued vitam finire beat , Judexque eum verberibus plectendum aut igne vivum commandum judicaret ; si primum prescribat , peccabit per defectum ; si secundum , per excessum : Ergo contra iustitiam vindicativam , aliquis peccare potest excedendo aut defiendo.

Quod autem hæc iustitia sit etiam inter duo vitia patet. Crudelitas & nimia indulgentia sunt duo vitia realiter distincta ; non enim sunt in eodem homine saltem in gradu intenso : sed utrumque vitium pugnat in iustitiam vindicativam , utrumque enim ius violat ; ergo iustitia vindicativa est inter duo vitia.

Dices 1. Crudelitas non peccat contra iustitiam vindicativam per excessum , ergo illa non mediat in-

*Etiam
& iusfa
tia vin
dicati
va.*

ter excessum & defectum.

Pater antec. Ibi enim tantum est excessus in justitia, ubi est aliquod maximum emolumentum ejus in quem justitia exercetur: sed reus nullum habet emolumentum ex crudelitate judicis. Ergo, &c.

Nego antec. & probacionis ejus majorem: Nemo enim per excessum in bonis quæ alteri tribuit, peccat contra justitiam, ut infra dicetur, sed peccare potest per excessum poenarum inflictarum.

Dices 2. Omnis qui peccat contra justitiam vindicativam, injustus est: Ergo justitiae vindicativa unicum opponitur vitium.

Disting. antec. Injustus est eodem modò, *Nego*: diversò modò, vel per excessum, vel per defectum, seu per crudelitatem, aut per nimiam indulgentiam, *Concedo*. Sic omnis qui peccat contra libertatem, illiberalis est: sed diversimodè; unde ut perfecta præsentis partis, & cæterarum habeatur ratio, exactè distinguendum est inter materiale & formale justitiae vindicativa; si enim ratio formalis ipsius, nimis honestas attendatur, nullum vitium contra ipsum, sicut nec contra cæteras virtutes per excessum pugnare poterit; nemo enim potest esse nimis justus, nimis temperans, nimis castus, unde verbò, nimis honestus: si verò attendatur ratio formalis justitiae vindicativa, certò certius est contra ipsam peccari posse per excessum & per defectum.

CONCLUSIO III.

A *Lia species justitia non sunt in media.* Probatur. Illæ virtutes non sunt inter duo vitia contra quas

neinō peccare potest per excessum: *Non autem alia species in justitia.* sed contra cæteras justitiae species nemo peccare potest per excessum: si quis enim peccet plus reddendo pecunia, quam par sit, non peccat contra justitiam per excessum: nam vel plus reddit de suo, vel de alieno: si de suo, injustus non est, sed prodigus; si de alieno, reverè injustus est; non quia plus tribuit, sed quia aliquid eripit à proprio possessore; ac proinde peccat contra justitiam, non per excessum, sed per defectum.

Dices. Justitia distributiva & commutativa, sunt species justitiae à vindicativa distinctæ; sed adversus utramque peccari potest per excessum; si enim Dux aliquis prædam haberet militibus qui æquè generosè pugnascent distribuendam, & plus æquo quibusdam largiretur, peccaret per excessum: similiter si Judex Petro adversus Paulum litiganti adjudicaret quinquaginta nummos cum tantum decem deberentur, peccaret per excessum; Ergo contra cæteras justitiae species peccari potest per excessum & defectum.

Nego antec. Non enim ideo Dux esset injustus, quia quibusdam militibus faveret, sed quia aliis noceret: neque idem foret injustus Judex, quia adjudicaret 50. nummos Petro, sed quia 40 Paulo eriperet: si enim de suo, Dux & Judex largirentur, neuter foret injustus.

QUESTIO TERTIA.

Quales sunt Virtutes.

TRA sunt hac in questione discussienda. 1. An virtutis habitus sint intrinsecè & essentialiter boni. 2. An omnes virtutes sint Aa iii)

invicem ita connexæ, ut una' haberi nequeat absque alia. 3. An quælibet si-
bi annexam prudentiam habeat, quæ
evidentiùs ut pateant.

rantia potest considerari secundum *trinse-
ca*, vel
perfectionem intrinsecam temperan-
tia, potest etiam considerari quatenus *intrin-
seca*.
conuncta est cum fortitudine in eo-
dem homine : Virtus itaque primò
modò sumpta, potest esse perfecta,
sine coniunctione aliarum virtutum
(ex Doctore S.) quia virtus, cum
omnibus quæ sunt per se de ratione
virtutis, generatur ex actibus consen-
taneis rectâ rationi, itaut ultra enti-
tatem actus vel habitus, ratio actus,
vel habitus virtuosi, non requirat
aliud, quam conformitatem ad rectâ
rationem.

*Vnde sit
desu-
menda
virtus
moralis.*

Notandum 1. Vel potius repeten-
dum bonitatem moralem desumi ex
proportione actus, seu habitus ad ob-
jectum, ad tempus, ad locum, ad
finem, & specialiter secundum rec-
tam rationem, actus debet habere
proportionem ad ista omnia : illa ve-
rò proportio est conformitas, seu res-
pectus conformitatis qui sequitur,
positis illis omnibus, & ultimâ con-
ditione adhibita.

*Confide.
rari po-
test in
triplici
statu.*

Notandum 2. Virtutes morales
spectari tripliciter, vel in statu impér-
fecto, vel in statu perfecto ; vel in
heroico & superexcellenti. *In statu
imperfecto*, non est propriè virtus,
sed dispositio quædam, quam nata est
sequi virtus perfecta ; vel est virtus in-
choata seu remissa. *In statu perfecto*,
est virtus intensa quidem & firma : sed
quæ versatur tantum circa propriam
materiam, ut temperantia circa fren-
andas voluptates. *In statu verò su-
perexcellentis & heroico*, dum extra
proprium objectum sese extendit, ut
temperantia moderans voluptates, e-
tiam proposito mortis periculô, vi-
detur extendi ad fortitudinem ; cer-
tem autem est virtutes in hoc tertio
gradu esse invicem connexas : de duobus aliis est controversia. D. Thom.
concedit non esse quidem connexas
in statu imperfecto, sed asserit easdem
esse connexas *in statu perfecto*. Doc-
tor verò Subtilis negat eas etiam in
statu perfecto esse necessariò connexas.

*Perfec-
tio vir-
tutis est
2.* Juxta perfectionem extrinsecam,
vel ex-
quæ aliundè provenit, v. g. tempe-

Conclusio I.

*Virtus Moralis non est habitus
intrinsecè & in entitate sua bo-
nis moraliter, sed indifferens.*

*Probatur. Quod ex natura sua est
tale, respectu cuiuscumque remanet
tale : sed virtus moralis respectu cu-
juscumque, non semper remanet bo-
na. Ergo illa non est intrinsecè bona.*

*Maj. est certa. Probatur min. Si
quis abstineat à cibo in honorem Ido-
lorum, & postea conversus ad fidem,
ob veri Dei cultum abstinere incipiat,
semper à priori habitu inclinatur ad
honestos temperantiaz actus : Ergo ha-
bitus ille prior qui erat malus, ex eo
quod ordinaretur ad malum finem, &
non esset conformis prudentiæ, idem
secundum suam substantiam fit bo-
nus, & ex non virtute fit virtus. Ergo
moralis ex se & entitatè non habet
quod sit habitus intrinsecè bonus.*

*Replicant Moderni, negando ta-
lem ab eodem habitu inclinati ad ho-
nestos temperantiaz actus à quo antea
ad vitiosos inclinabatur.*

*Contra. Dentur duo homines, quo-
rum unus Bacho servierit, & alias*

*Virtus
moralis
secun-
dum en-
titatem
non est
bona
morali-
ter nec
mala
sed in-
diffe-
rens.*

confueveris in honorem alicujus Idoli jejunare; & postmodum convertatur uterque ad Christianam Religionem: ille qui solebat jejunare in honorem idolorum, erit magis dispositus ad jejunandam quadragesimam, quam alius. Ergo clarum est facilitatem illam oriri ex priori habitu jam contracto qui erat malus, & postea fit bonus, ex eo quod debitas habeat circumstantias. Igitur habitus seu virtus moralis in sua entitate includit tantum facilitatem illam operandi circa objectum propositum, v. g. temperantiae; cui entitati ut subjecto indifferenti accidit quod sit bona, vel mala; ita ut virtus nihil includat praeter conformitatem illam regulis prudentiae & rectae rationi, siveque est indifferens entitativè ad bonitatem vel malitiam: sicut superficies ad nigredinem vel albedinem. Nec valet, quod virtus moralis, ut sic versetur circa objectum bonum, & per consequens ex natura sua sit bona; nam bonitas illa quam ab objecto sortitur, est tantum bonitas formalis, ad quam ex natura sua est indifferens, sicut genus ad diversas differentias.

Adds quod bonitas illa objecti est potius bonitas entitativa, quam moralis, quæ redditur moralis quando habitus est conformis regulis prudentiae.

Confirmatur amplius conclusio ex definitione virtutis; quâ constat ad virtutem moralem requiri conformitatem cum recta ratione & præscripto viri prudentis: sed conformitas illa sicut & præscriptum viri prudentis, est extrinseca respectu habitus moralis entitativè sumpti, ut patet. Ergo moralitas virtutis eidem habitui est extrinseca.

Hinc colligit Doctor divisionem habitus in virtutem & vitium, non

esse generis in species: sed subjecti in accidentia, sicut si divideretur superficies in albam & nigram. Nec urget ratio Modernorum, quâ dicunt virtute in moralem reddere hominem bonum ex natura sua: nam hoc verum est de virtute moralis, non entitativè considerata, sed prout est cum recta ratione & prudentia conjuncta.

Divisio habbitus in virtutem & vitium, est generis in species.

CONCLUSIO II.

Virtutes morales non sunt necessariò inter se connexa etiam in statu perfecto. Hæc conclusio est Doctoris.

Probatur 1. Sicut homo physicè est quoddam totum perfectibile multis perfectionibus, quarum qualibet est tantum partialis respectu totius hominis, ut patet de auditu, visu, &c. Sic homo inoraliter est perfectibilis multis perfectionibus virtutum, quarum qualibet non est tota perfectio ejusdem, sed partialis; & sicut visus, v. g. potest esse perfectus, etiam si deficiat alter sensus; sic una virtus, temperantia, v. g. poterit esse sine fortitudine, & talis homo erit perfectè temperans, sed non simpliciter perfectus seu moralis, sicut aliquis potest esse Philosophus, et si non sit Theologus; sic potest esse perfectè videns, etiamsi careat auditu, non tamen perfectè sentiens.

Probatur 2. Virtus est habitus in mediocritate consistens quoad nos secundum rationem, & ut vir prudens præscriperit: sed sine concordia aliarum virtutum concurrentium in eodem operante, potest esse talis conformitas habitus ad rectam rationem circa illud quod eligit. Ergo una virtus potest esse sine alia. *Paret min.* Quia non rectè eliget circa materiam

Virtutes morales non sunt necessariò inter se connexas.

temperantiae dictante de tali eligibili : sed potest procedere dictamen circa materiam unius virtutis absque dictamine actionis circa aliam virtutem. Ergo potest esse conformitas ad rectam rationem in electione circa materiam temperantiae , sine concordia aliarum virtutum , & consequenter una virtus non est alteri connexa.

3. Si essent necessariò connexæ virtutes , qui virtutem unam acquireret, simul omnes eodem actu acquireret : sed id falso experientia testatur ; nam Religiosus , v. g. potest esse perfectè temperans , qui nullò modo erit fortis ad aggredienda belli pericula.

Nota virtutes connexas perfectiores esse extrinsecè & per accidens , quia aliæ virtutes disponunt subiectum unius virtutis ad firmius agendum in materia proposita ; qui , v. g. erit fortis & temperans , melius ab illecebribus voluptatum abstinebit ; si proponatur mors , quam si esset solum temperans ; sed hoc est perfectio habentis virtutem illam potius quam perfectio virtutis ; unde dicitur perfectio ejusdem virtutis per accidens.

Dices 1. Una virtus non est perfecta , quæ circa finem errare potest ; nam inquit D. August. *Charitas quæ deseri potest , nunquam vera fuit* : sed una virtus sine aliis poterit errare circa alios fines. Ergo non est perfecta sine aliis. Præterea ex D. Greg. lib. 2. Moralium cap. 3. *Una virtus sine alia , vel non est omnino virtus , vel minima est.*

Resp. Virtutem perfectam non errare , neque deficere circa proprium finem , licet homo habens illam virtutem possit errare circa fines aliarum virtutum ; & si quæ sit difficultas , eam patitur defectu aliarum virtutum circa propria earum objecta , non vero respectu perfectæ virtutis , quæ

bene afficit possessorem suum circa propriam materiam.

Ad confirmationem ex D. August. desumptam dico quod illa vera charitas non fuit , quia frustrata fuit suo fine , quia non conjunxit fini ultimo , nempe Deo. Ad Greg. dico illum loqui de virtutibus , prout sunt principia meriti , quod sensu sunt necessariò inter se connexæ , aut saltem una virtus alteri oppositum excludit.

Dices 2. ex 6. Eth. Virtutes sunt sorores. Ergo una non potest esse sine alia.

Resp. esse sorores , quia se mutuo juvant ad salutem : non tamen inde sequitur eas esse necessariò connexas , quinimò potius auctoritas est ad oppositum , potest enim una sororum esse sine altera. Ergo à pari una virtus sine altera bene esse poterit.

Rogabis 1. Utrum virtutes morales sint connexæ cum Theologicis.

Resp. quod non ; quia Pagani & alii Infideles , benè viventes moraliter possunt habere virtutes morales , nec tamen habebunt Theologicas , ut patet. Ergo illæ non sunt his connexæ.

Rogabis 2. An virtutes Theologicae sunt connexæ moralibus , easque presupponant.

Resp. quod non ; nam nisi vitiosus adulterus baptisaretur , virtutes Theologicas recipere , nec tamen haberet Morales , saltem acquisitas.

Rogabis 3. Sint ne Virtutes Theologicae ad invicem connexæ ?

Resp. quod non , nec in facto esse , nec in fieri : Non quidem in facto esse ; nam charitas persistat in patria , non autem fides & spes ; non etiam in fici ex eorum natura , cum fides & spes possint esse perfectæ in ratione virtutis sine charitate , licet non in ratione ordinandi ad ultimum finem , unde sunt tantum connexæ in ratione meriti

Nec
cum
Theolo-
gicis.

Nec
Theolo-
gicae
cum
Morali-
bus.

meriti, vel prout sunt meritoriax exter-
nae salutis.

SECTIO SECUNDA.

De Virtutibus in specie.

UFFICIENTER constat ex dictis virtutes morales in Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem & Temperantiam, adaequatè distribui; ad eas namque tamquam radii ad suum Solem, rivuli ad suum fontem, & ramusculi ad truncum, cæteræ Virtutes Morales reducuntur; vel tamquam partes subiectivæ, vel ut fidissimæ comites; vel tamquam auxiliares copiæ, subsidiariaque adminicula: idcirco exactam virtutum moralium discussiōnem, ut auspicemur, de 4. prædictis Virtutibus. 4. in subjiciendis articulis differendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

De Prudentia.

RUDENTIA secundum nominis etymon dicitur à S. Isidoro, quasi porrò videntia, vel procul viden-

Prudentia Elymon.

Tribus autem modis usurpatur.
1. Pro quadam naturali *versatilitate* & *calliditate*, quæ etiam in quibusdam animalibus reperitur, ut in Vulpibus, quæ mira pollent inventione in mediis exquirendis ad finem obtinendum: hâc ratione Christus D. monet suos laquaces, ut *sint prudentes*,

Moralis.

Tribus modis usurpatur.

sicut serpentes. 2. Pro *dexteritate*, quam habent pravi homines in exigitandis mediis ad finem malum sibi propositum acquirendum; hoc sensu dicitur latro prudens, qui opportunè uitetur loco & tempore aliisque occasionibus ad furandum: quomodo etiam dicit Christus D. *Filios hujus faculi prudentiores esse filii lucis*. 3. Prudentia sumitur pro *sagacitate*, quam habet vir bonus ad obtinendum finem bonum per media convenientia, quô sensu solus vir bonus, dicitur prudens; & de prudentia sic sumptà, agemus in sequentibus paragaphis.

§. I.

Quid sit Prudentia.

REsp. 1. Prudentiam rectè describi actum, quô intellectus conformiter legi judicat quid sit agendum, vel omittendum in particulari.

Dicitur 1. *Aetus* quô intellectus judicat, quibus particulis prudentia distinguitur à cæteris virtutibus moralibus, quæ non sunt actus intellectus, sed voluntatis, vel aliarum potentiarum.

2. *Legi conformiter*, & per hoc virtus prudentiæ differt; tum à naturali calliditate quorumdam animantium, quæ nullis legibus tenentur, nec reguntur: tum à dexteritate hominum perversorum in suis pravis actionibus; illorum siquidem dexteritas, sicut & quorumdam brutorum calliditas impropriissimè ac solùm æquivocè prudentia nuncupatur.

3. *Quid sit agendum aut omittendum*; & per hæc verba indicatur obiectum prudentiæ, scilicet omne faciendum, vel omittendum, idque

*Defini-
tio Pru-
dentie
actua-
lis.*

*Et quæ
tuor
condi-
tiones
eam in-
tegrare
tes.*

B b

pro duplice munere prudentia, cuius est voluntatem impellere ad bonum, & à malo averttere.

4. Tandem *in particulari*, per quas particulas distinguitur à Morali Philosophia; hanc enim instructus intellectus, judicat quid sit agendum, vel omittendum in genere; non autem descendit ad particulares circumstantias, nec ad occasiones singulares: id enim praestat prudentia, cuius est generalia Philosophiae Moralis præcepta ad proximū redigere statutis occasionibus & debitīs circumstantiis. Quō sit ut peritiores etiam Morales Philosophi nonnumquam sint imprudentissimi, eò quod calleant quidem generalia rerū agendarū aut omittendarū præcepta, hanc autem in particulari ad proximū redigere nequeant, ubi id exigit occasio.

Ex his evidenter colligi potest prudentiam habitualem recte describi posse *Habitu inclinante intellectum ad judicandum conformiter legi, quid sit faciendum aut omittendum in particulari*. Cujus descriptionis notitia sufficenter colligitur ex prædictis; hincque solum superest advertendum nomine (*Legis.*) intelligi quamlibet legem, scilicet naturalem vel positivam.

§. II.

Quot sint species Prudentie.

Varie. Primo namque dividitur in Monasticam, Oeconomicam & Politicam. Tot enim statui possunt prudentia species, quo Moralis: nam sicut se habet Moralis Philosophia circa actiones humanas, ad honestatem in genere dirigendas; ita se habet prudentia ad easdem ac-

tones ad honestatem in particulari ordinandas. Ergo cum tres assignatae fuerint moralis species, quarum Monastica versatur circa directionem hominis privati. Oeconomica circa directionem familie, & Politica circa directionem Reipublicae; tot pariter admittenda sunt moralis prudentia species, quae insuper varie subdividi possunt juxta varia objecta particularia circa quae versantur.

Secundo, Prudentia distribuitur in Eubuliam, Synesim & Gnomē. *Eubulia* est actus intellectus, quod judicat de mediis honesto fini assequendo congruis; putā diligenter ei studendum esse, qui scientias assequi contendit, ac consecutariē tandiū non esse dormiendum, jocandum, ludendum, sed legendum, &c. Christiano vitam æternam ingredi cupienti servanda esse omnia Dei mandata, ac proinde hic & nunc esse jejunandum, orandum, &c.

Synesis est actus intellectus, quod quis judicat de iis quae lege aliquā præscripta sunt & decreta; putā non esse furandum, quia futuum lege naturali & positivā vetitum est. Differt autem ab Eubulia, quia illa inclinat ad recte consultandum de mediis; hanc autem inclinat ad recte judicandum aliquid non esse faciendum, vel esse faciendum secundū regulas; bonitas autem judicii, & bonitas consilii ad eandem causam non referuntur; plures namque recte consiliativi sunt, qui tamen non recte secundū regulas judicant.

Gnomē est actus intellectus, quod quis judicat aliquid esse faciendum, vel contra tenorem verborum legis, interpretando mentem Legislatoris; vel propter consuetudinem, vel propter aliquod rationabile motivum. Sic l. lib. Machabiorum legitimus quod

Defini-
tio pru-
dentiae
habi-
tatis.

Varie
Pru-
dentiae
species,
& divi-
siones.

cum Judæi, qui persecutionis, & idolatriæ vitandæ causâ in desertum fugerant, animadverterent fratres suos ad idololatriæ misere interfertos, propterea quod Sabbatho ab hostibus impediti, arma capere noluisserent, ne lege de colendo Sabbatho cessando ab omni opere, violenter; tandem *Cogitaverunt in die illa dicentes, omnis homo quicunque venerit ad nos in bello die Sabbathorum. pugnemus adversus eum, & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri.* Sic plures Christianæ Virgines, ut incorruptam suam virginitatem servarent, medios in ardentes rogos profilierunt: Sic qui peregrinatur, judicat;

Cum fueris Roma, Romano vi-
vito more,

Cum fueris alibi, vivito sicut ibi.

Hic autem adverte prædictas species esse tantum impropriæ, & non ad Logicæ rigorem assignatas. Prudentia namque non potest esse totum aliquod potentiale, quippe cum non sit una simplex qualitas; qui enim bene judicat in materia fortitudinis, v. g. bene judicare fortè non poterit in materia temperantiarum: totum autem per aggregationem sortiri nequit rationem perfecti generis respectu eorum de quibus enuntiatur, ut diximus in 1. quest. nostra Philos.

Præ-
dictæ
species
non
sunt
proprietà.
dicitæ.

va, & applicativa cognitionis ad opus: juxta autem hanc duplicem considerationem, ad perfectam prudentiam plura desiderantur; nam quatenus cognoscitiva, requiritur

1. *Memoria & recordatio præteritorum*, ut ex præteritis consiliari possit de futuris, conjiciendo ex iis quæ fuerunt, ea quæ ventura sunt. Prudentia enim nititur experientiâ & observatione eventuum præteritorum, sive *Prudenter* prosperorum, sive adversorum; prosperorum quidem, ut similibus servatis circumstantiis, & actionibus eliciti, similes effectus eveniant: ad *ad sub* versorum verò, ut similes eventus *indefectionem.* dissimilibus actionibus & circumstan-
tiis vitentur.

2. *Intelligentia* sive cognitionis ac rerum faciendarum; quia intellectus ignorans leges quibus tenetur, judicare non potest conformiter legi, quid sit faciendum, aut omitendum in particulari. Quare unusquisque maximè studere debet, ut leges quibus astringitur, cognoscat; defectu cuius cognitionis patet quâna sint imprudentes Religiosi plerique qui legum suarum, sive regulæ suæ præceptorum penitus sunt ignari; nec proinde possunt advertere utrum vivant conformiter legibus, de qua ratione observatione vel infractione pendet æternitas beata, aut misera.

3. *Frequens recordatio* casuum præteriorum, quia prudentia nititur experientiâ & observatione eventuum præteritorum, sive prosperorum, sive adversorum. Prosperorum quidem, ut similes eventus similibus actionibus consequamur: *Adversorum* autem, ut similes dissimilibus actionibus vitemus; sic juvat plurimum, ut qui morti justorum interfuerit, recordetur frequenter quanto gaudio ex hac vita discesserint: & qui morti

B b ij

impiorum adfuerit, recordetur quantum illos paenituerit de vita praeterita, quam revocare non est possibile.

4. *Ratiocinationem*, quam ex predictis actibus inferamus quid sit agendum in casu occurrente; nam prorsus inutile est cognoscere legem, atque etiam recordari praeteritorum eventuum, nisi hanc deducamus consequentiam: ergo conformiter legi vivendum est, ut eventum tam adversum scilicet mortem pessimam vitemus; & eventum tam prosperum scilicet vitam beatam consequamur.

5. *Consultatio prudentium*; quia initium prudentiae est diffidere proprio sensui, & aliorum sensum inquirere; qui enim sibi sapiens videtur, stultus est, & ut ait Seneca, *Muli sapientes esse possent, nisi se sapientes esse putarent*. Unde monebat Sapiens, Proverb. 3. v. 5. *Ne innitaris prudentia tua*. Et v. 7. *Ne sis sapiens apud remetipsum*: idem habet D. Paulus Roman. 12. *Nolite esse prudentes apud vosmetipos*. Dixi consultandos esse prudentes, quia insipiens insipienti consulere non valet; *Si enim*, inquit Christus D. *cucus eum ducas, ambo in foveam cadent*; illos autem existimat prudentes, qui publico consensu tales putantur.

6. *Exco-gitationem mediorum*; quia prudens ille censetur qui finem intentum assequitur; finem autem assequi non potest ille qui de mediis non cogitat: unde Religiosus qui sibi proponit salutem tanquam finem, media debet excogitare quibus in religione talis finis acquiritur, qualia sunt suae regulae observatio, passionum suarum moderatio, mundi contemptus, &c.

Quatenus autem prudentia præceptiva est & applicativa cognitionis ad opus, requirit

Quatenus autem

Discretionem, quam vera à falsis, bona à malis, majora à minoribus bonis discernimus; & his repudiatis, illa quæ magis conferunt acceptamus. Hanc à prudentia distinguit Albertus Magnus, lib. de virtutibus cap. 8. &

34. tanquam partem à parte; prudentia enim, inquit, necessaria videtur ad moderandas externas virtutum moralium actiones; discretionis vero ad intima cordis & voluntatis compонenda requiritur: sed verius dicendum esse arbitror discretionem versari, tam circa externa, quam circa interna regulanda, feliganda & discernenda, specialiter rei cuiuslibet circumstantias & modum ponderando.

Discretionis triplex gradus à N. D. Bonaventura lib. de gradibus virtutum c. 26. distinguitur. Discretionis altus gradus est, inquit, secundum ordinem Dei uti donis temporalibus: altior, secundum ordinem Dei uti donis naturalibus in corpore & in anima: altissimus, uti secundum ordinem Dei donis gratuitis in anima. Item, altus gradus est, servare præcepta Scripturæ: altior, servare consilia Scripturæ: altissimus, servare doctrinam Jesu Christi. Item, altus gradus est, regere se secundum exempla Sanctorum: altior, secundum exempla Christi: altissimus, secundum mores Dei. Item, altus gradus est cogitare varia beneficia Dei: altior, de beneficiis collatis gratias age-re: altissimus, laudare divinam naturam & bonitatem, quæ coegerit dantibus. Item, altus gradus est, in omnibus cautum esse coram secularibus, ne scandalisentur: altior, cautum esse coram religiosis, ut redificantur: altissimus, coram Deo Judice cautum esse, ne offendatur.

Discretionis necessitas in tribus præsertim erit secundum devotissi-

1. Discretio-nem.

Cuius est tri-plex gradus.

mum ac doctissimum nostrum Harphium, lib. 1. Theolog. myst. p. 1. c. 31.

Discretio summa est in virtutibus exercendis, ut idem refert ex Ricardo à S. mè ne Viatore; *Tunc virtutes veraciter cessaria creduntur esse bona*, quando sunt non in tribus. *solum ordinata, sed etiam moderata: quia dum virtute discretionis moderamen excedunt, virtutis nomen amittunt.*

I. In Virtutibus. Ex quibus patet, quòd vera bona animæ nec acquiri possunt, nec conservari sine discretione; quia fervens zelus amoris vertitur in arma furoris, nisi temperetur virtute discretionis. Tene ergo in omnibus discretionem, si non vis perdere religionem: nam si verè discretus fueris, etiam perfectè religiosus eris. Hinc merito dicit Bernardus, quod *Discretio omni virtus ordinem ponit: modum tribuit, decorem & perpetuatatem confert.* Est ergo discretio non tam virtus, quam moderatrix virtutum, ordinatrix affectuum & doctrix morum. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem in agis convertetur, exterminiaque naturæ, ut dicit Petrus Ravennensis. Nam si ad similitudinem & non discretio, transire in desperationem: si dolor, in amaritudinem; si amor, in adulationem; si spes, in præsumptionem; si lætitia, in dissolutionem; si ira, in furorem. Cunctam ergo disciplinam regularis ordinis moderet æqualitas discretionis, ne vel nimia remissio nutritiva sit criminaria, vel nimia indiscretio patricida virtutum. Hæc noster Harphius.

2. Discretio necessaria est in exercendis bonis operibus. Hæc enim est quæ virtutibus modum prescribit, ne à debita rectitudine devient; nam (inquit D. Gregor.) Plerumque virtus cum indiscretè tenetur, amittitur: cum discretè intermititur,

plus tenetur: sicut arcus ex studio distenditur, ut in suo tempore cum utilitate tendatur, alioqui audiat Dominum dicentem, Isaïæ 51. *Ego Dominus odiens rapinam holocaustorum.* Holocaustum enim offert de rapina, qui nimia ciborum ægestate, vel somni paenitentiæ immoderatè corpus suum affigit. Quando igitur hujusmodi exercitia corporalia ex indiscretionis vicio sic aguntur, ut vel deficiente spiritu, vel languescente corpore, spiritualia impedianter: qui sic agit, suo corpori auffert boni operis effectum, spiritui effectum, proximo bonum exemplum, Deo honorem: & ideo sacrilegus est, & in Deum omnium bonorum reus.

3. Discretio necessaria est in discernendis etiam alienis: nam (inquit D. Greg. 2. parte Pastoralium cap. 9.) Rector scire debet quod plerumque virtus virtutes se esse mentiuntur; nam sèpè sub parsimoniaz nomine, se tenacia palliat, contraque le prodiga effusio sub appellatione largitatis occultat; sèpè inordinata remissio, pietas creditur; & effrenata ira, spiritalis zeli virtus estimatur: sèpè præcipitata actio, velocitatis efficacia; atque agendi tarditas, gravitatis consilium putatur. Unde necesse est, ut Rector animarum virtutes ac virtus vigilanti curâ discernat; ne aut cor tenacia occupet, & parcum se videri in dispensationibus exultet, aut cum effusæ quid impenditur, largum se quasi miserando gloriatur; aut remittendo quod ferire debuit, ad æterna supplicia subditos pertrahat, aut immanter feriendo quod delinquitur, ipse gravius delinquat: aut hoc quod agi rectè ac graviter potuit, immaturè præveniens leviget; aut bonæ actionis meritum differendo, ad deteriora permuteat. Hæc D. Gregorius.

2. In bonis operibus.

3. In discernendis virtutibus à virtutibus.

*Ad perfectam autem discretionem
duo præsertim requiruntur.
discretionem
duo re-
quirun-
tur.*

1. *Circumspæctio*, quæ est exacta & sedula consideratio omnium circumstantiarum, quæ concernunt bonum opus quod aggredimur, ut rectè & secundum præscriptum virtutis fiat, de qua Spiritus-Sanctus hæc habet, Eccl. 14. n. 22. *Beatus vir qui in sapientia morabitur, & qui in justitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspæctionem Dei, &c.* Ad perfectam autem discretionem requiritur circumstantiarum attentio; *suum quia* (ut patebit in 3. p.) defectus unius circumstantiæ debitæ actionis simpliciter malum efficit: *suum quia* quid considerat eventum, finem, & circumstantias suarum actionum, maximè movetur ad bene semper operandum. Hinc Psalmes Regius tantò affectu Deum exorabat his verbis, Psal. 140. *Pone, Domine, custodi amori meo, & ostium circumstantia laici mess, &c.*
2. *Cautele*. 2. *Cautele*, quæ est prævenientia impedimentorum removendorum, seu quæ mentem præmunit adversus insurgentia, & imminentia mala, de qua agebat D. Paulus ad Ephes. 5. n. 15. *Videte itaque, fratres, quomodo cautele ambuletis, non quasi insipientes: sed ut sapientes, redimentes tempus quoniam dies mali sunt.*
- Vique.* Hac autem cautione omnia sua opera præmunire debent omnes prorsus viri Christiani, præsertim Religiosi, ne scilicet rectè agendo in aliiquid offendant; utque omnes vitiorum tam internas, quam externas propagines rescindant exemplo Jobi, qui de seipso loquens, aiebat, cap. 31. *Pepigi fædus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de Virgine: id est ne de minima quidem voluptate, & carnis illecebrâ ex virginis aspectu de-*

*mulceret, sicque miserè ad peccatum propenderem, apud me statui oculos meos in nullius mulieris faciem dirigere: & rectè quidem ac prudenter id statuerat, nam ut loquitur Hugo Victorinus in lib. de Claustr. anim. *Vismus sequitur cogitatio, cogitationem delectatio, delectionem illeitus, illellum consensus, consensum appetitio, appetitionem opus, opus habitudo, habitudinem necessitas, necessitatem desperatio, & desperationem damnatio.* Attendat hic pius & prudens lector, quām infaustum, quāmque lugendum calamitatis & miseriae batherum ex levissima peccati occasione prodeat & oriatur.*

*Mons-
tum sa-
lutare.*

Inferendum itaque cautionem circumspæctui, circumspectionem discretioni, & discretionem prudentiæ ita esse necessariam; ut prudentia sine discretione, discretio sine circumspectione, & circumspæctio sine præcautione ruat & collabatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

• De Justitia.

IUSTITIA nomen variis, sed præsertim quatuor modis usurpatur. 1. Pro qualibet rectitudine & proportione, qualiter res alteri justa, id est, proportionata dicitur. 2. Pro cumulo & aggregatione omnium virtutum, qualiter homo virtutibus præditus solitò justus dicitur, juxta illud Ezechielis 18. *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid vivet?* Omnes justitia ejus, quas fecerat non recordabuntur. 2. Sumitur specialius pro gratia sive charitate supernaturali, quō sensu ille dicitur justus, qui

*Injustitia
nomen
quatuor
modis
usurpa-
tur.*

Eius
duplex
defini-
tio.

est in gratia , sive Deo gratus . 3. Justitiae nomen accipitur , pro virtute cardinali inclinante voluntatem ad reddendum unicuique quod suum est , qualiter à Jurisperitis definitur , *confitans & perpetua voluntas jus suum unicuique redditum* . Et ab Arist. 5. Ethic. c. 1. *Habitus secundum quem aliquis dicitur operatus secundum electionem justi* . Ut autem accuratior habeatur justitiae definitio , sit

§ I.

Quid sit Justitia.

Est actio bona , seu virtus moralis , quā voluntas tribuit alteri quod suum est.

Dicitur 1. *Actio bona , seu virtus moralis* , per quas particulas Justitia distinguitur ab omni peccato & actio- ne indifferenti . 2. *Quā voluntas tribuit* , per quod justitia à prudentia distinguitur ; prudentia namque intellegitum , justitia autem voluntatem ad rectum opus inclinat . 3. *Tribuit alteri quod suum est* . Per quod differt à temperantia & fortitudine quae alterum non respiciunt . Ut autem exacta finitio præsentis definitionis habeatur notitia :

Adverte 1. Quid quando dicimus justitiam tribuere alteri jus suum , seu quod suum est , nos intelligere nomine juris & sui , illud quod ita pertinet ad alterum , ut jus habeat illud exigendi , nec hoc possit ab eo auferri aut detineri absque injustitia.

Aliquid autem potest pertinere ad pertinet alterum tribus modis 1. Ex ordine naturali , sic vita pertinet ad unum- bus mo- quemque , ita ut quilibet ex ordine naturæ jus habeat vitam suam conser- vandi , & impediendi quomodo ab

alio auferatur . 2. Aliquid pertinere potest ad alterum ex ordinatione legum positivarum ; sic domus aliqua ita pertinet ad suum dominum , ut ille possit pro libito de ipsa disponere , & impedire quomodo ab altero usurpetur : vel si ab alio usurpetur , juxta legum ordinationem , cogere potest usurpatorem , ut restituat . 3. Aliquid pertinere potest ad alterum ex consuetudine , quæ vim legis obtinet , & quæ varia est pro varietate Nationum & Provinciarum .

Adverte 2. Duplicem esse proportionem , unam Arithmeticam , se- cundum quam redditur æquale pro æquali , ut cum quis solvit duos nummos argenteos , pro duobus nummis argenteis acceptis : & hæc proportio maximè spectat ad Justitiam commu- tativam . Alia est proportio Geometri- ca , secundum quam aliquid tribuitur alteri , juxta illius dignitatem & meritum ; ut cum alicui tribuitur officium , vel beneficium propriæ suam virtutem aut dignitatem ; & hæc ma- xime spectat ad justitiam distributi- vam .

*Adverte 3. Justitiae objectum esse triplex , nimirum , 1. Objectum quo , seu formale , & est *Jus* , à quo Justitia nomen suum accipit & mutuatur . 2. *Quod* , seu materiale , estque res in quam habetur jus . 3. *Cui* , quod est persona habens jus : hæc autem omnia , ut evidentius pateant , sit*

Duplex
propor-
tio
Arith-
metica ,
& Geo-
metri-
ca .

Obiec-
tum inf-
titia est
triplex .

§ II.

Quid , & quousque sit jus.

Resp. 1. *Jus esse dominium ali- cuius in aliquid , quod dum ori- tur ex actione honesta vocatur meri- tum : dum autem est correspondentia*

*Quid
sit ini-*

unius ad aliud, *debitum* nominatur.

Oriuntur autem jus ex lege & facto;
major enim propositio Syllogismi
prudentiaz justitiam dirigentis , est
Lex : minor est factum; conclusio ve-
*rò est *Jus*, quod patet hoc exemplo.*

En Lex. Patria libertatis assertor &
vindex premiò est donandus:

En Factum. Sed hic Francia Mares-
challus est patria libertatis
assertor & vindex ;

En Jus. Ergo hic Francia Mares-
challus est premiò donandus.

Resp. 2. Jus 1. dividi in naturale
& positiuum. Primum est quod natu-
rae lumen immediatè dicitat : & ad
istud pertinent ea omnia , quæ homi-
nes solo naturæ lumine instruti ju-
dicant esse agenda , vel fugienda ,
putà pueros esse à parentibus educan-
dos , parentes à filiis honorandos. Se-
cundum est quod naturâ docente
non accipimus : sed instituitur per li-
beram ejus voluntatem , qui potesta-
tem habet ipsum condendi. Utrumque
divideatur in divinum & huma-
nnum , eo modo quo supra diximus
legem esse dividendam.

Mul-
tiplex
Iuris
divisio.
*2. Jus dividi potest in *jus simplici-**
*ter , & *jus secundum quid*. Prior est*
cum æqualitate , reperiturque inter
personas omnino distinctas , ut inter
Principes & subditos , Legislatores
& cives. Posterior est inæquale ,
quippè cum sit inter personas non
omnino distinctas : sed tantum se-
cundum quid , quale est inter patrem
& filium , maritum & uxorem , do-
minum & servum.

Jus secundum quid dividitur in
paternum , economicum & herile.
Primum est inter patrem & filium ;
cum enim filius sit pars paternæ substanciæ , non sunt personæ omnino mo-

raliter distinctæ ; nec potest inter ipsos perfecta constitui æqualitas ; siquidem filius patri æquivalens reddere non potest : quamvis tamen jus istud dicatur secundum quid , adhuc vocatur jus , prout jus significat debitum , plus enim filius patri debet , quam aliae personæ ; idem est judicium de jure inter Deum & homines. *Jus cœconomicum* est inter uxorem & vi-
rū , qui censemur etiam moraliter una persona. Herile denique est inter dominum & servum , hic est illius possessio & instrumentum quoddam animatum , ut ait Arist. unde inter illos non est jus , nisi secundum quid.

3. *Jus dividitur in scriptum & non*
scriptum ; prius est quod lege , vel
Senatusconsulto , vel propriò placito ,
vel Magistratum edicto statutum est.
Posterior est quod ex longa & diuturna
consuetudine invaluit. *Hoc iterum*
duplex. 1. Consultum , quod ex lon-
go & continuo usu ortum est. 2. *Jus*
gentium , quod communī veluti gen-
tium omnium tacito consensu appro-
batum est , & apud omnes prorsus
nationes constituitur : hoc autem
jus in eo differt à naturali , quod
naturale videatur commune omnibus
animantibus ; *Jus autem gentium* so-
lis hominibus congruat.

§. III.

Quotuplex sit iustitia.

Duplex in genere ; *Generalis Institutio*
scilicet seu legalis , & *Privata duplex*
seu particularis. Prior est virtus per-
sonæ publicæ seu judicis decernentis
unicuique quod suum est : posterior
est , quâ unusquisque tribuit alteri
quod suum est. Prior dicitur *genera-*
lis , quia bonum publicum intendit;
legalis

legalis verò , vel quia leges statuit in Legislatoribus , vel quia secundùm leges decernit in Judicibus. Posterior autem dicitur *privata* seu particularis ; quia primò & per se , bonum publicum non respicit , sed tantùm bonum particulare.

Huius autem divisionis ratio est hæc. Tot assignari debent justitiæ species , quot sunt diversa bonorum genera , quæ justitiæ virtus respicere potest : sed duo tantùm sunt bonorum genera , nempè publicum & privatum , circa quæ justitia versari debet ; ergo & tot sunt justitiæ partes.

2. *Divi-
detur in
com-
mutati-
vam &
distribu-
tivam.*

2. Utraque prædicta justitiæ species subdividitur in *commutativam* & *distributivam*. *Commutativa* est virtus , quæ persona publica , pùrà *Judex* , decernit alteri reddendum esse æquale pro æquali ; ut quando *Judex* obligat debitorem ad tantùm reddendum creditori , quantum ab eo receperat. *Commutativa* autem particularis est virtus , quæ unusquisque reddit æquale pro æquali debito , secundùm proportionem Arithmeticam.

*Multi-
plex ma-
nus con-
trac-
sum.*

Hæc præsertim requiritur in contractibus humanis quales sunt : 1. *Ven-
ditio* , quæ est traditio pro æquivalente. 2. *Empcio* , quæ est acceptio alicujus pro æquivalente. 3. *Locatio* , quæ est acceptio rerum mobilium utendarum vel fruendarum , mediante aliquò pretiò , de quo convenit. 4. *Conductio* , quæ est acceptio rerum mobilium utendarum vel fruendarum ad tempus , quò explerò restituere tenetur ille qui sub pretio conduxit. 5. *Pignoratio* , quæ est traditio rei alicujus datæ , sine permissione illà utendi , & cum obligatione illam restituendi , solità re cujus gratia traditur. 6. *Fideiijusso* , quæ est promissio solvendi pro altero , si qui accepit , de-

Moralis.

bitum non solvat : sed cùm hæc omnia seculataria negotia concernant , id circò sat sit ea indicasse.

Injustitia distributiva legalis est , quæ persona publica , sive *Judex* decernit reddendum esse unicuique quod suum est , idque vel *remanerando* , & præmia secundùm dignitatem & merita largiendo : vel *vindicando* , dum *Judex* decernit alteri supplicia , vel penas suis meritis debitas.

Distributiva particularis est virtus , quæ unusquisque reddit alteri bonum ipsi debitum secundùm proportionem Geometricam.

Hæc est vel *vindicativa* , vel *remunerativa*. Prior est quæ unusquisque infert alteri poenam sibi debitam ; ut dum aliquis injuriam sibi latam repellit adversus inferentem insurgen- do , non intentione nocendi , sed repellendi injuriam. Posterior est , quæ unicuique debitum honorem & officium reddimus.

Hæc autem vel respicit solum *Distributiva prima species* Deum , vel solos homines , vel Deum & homines simul.

1. *Religio* , quæ est virtus moralis , quæ unusquisque reddit Deo cultum supremum ei debitum. *Hæc* autem est duplex *interna* scilicet & *externa*. *Interna* est *animi devotio* , quæ est virtus moralis , quæ homo est vel *in-
paratus ad illa præstanta* , quæ Dei *terna* , cultum & gloriam concernunt.

Externa , quæ non solà mente , sed etiam externo corporis gestu , Deo reverentiam exhibemus. Est multiplex , alia *Adoratio* , quæ exteriō corporis compositione devotionem internam & nostram erga Deum venerationem significamus : alia *Sacrificium* , quod est oblatio rei alicujus , quæ nos ipsis ad Deum pertine- re , ejusque imperio subditos esse profitemur. Alia *votum* , quod est

C c

deliberata promissio Deo facta de meliori bono. Alia *adjuratio*, quæ est advocatio divini nominis, quâ quempiam inducere volumus ad aliquid faciendum, vel non faciendum, ut cùm pauperes petunt eleemosinam pro amore Christi. Alia *juramentum*, quod est assumptio divini nominis ad confirmandum id quod asserimus. Alia est *laudatio*, sive laus, quæ est usurpatio divini nominis, sive publicatio perfectionum ejus voce & canitu.

Particularis remunerativa, quæ respicit homines solum, est triplex; alia quæ respicit superiores, alia inferiores, alia æquales. Illa quæ respicit superiores est potissimum triplex, 1. *Pietas* scilicet quæ est virtus, quâ patribus & parentibus, unusquisque debitum officium reddit; officium autem debitum patri & parentibus est maximè honor, amor & auxilium in necessitate.

2. *Observantia*, quæ est virtus: unusquisque reddit honorem debitum hominibus in dignitate constitutis, sive Ecclesiasticis, ut Episcopis, Presbyteris; sive Secularibus, ut

3. *Obedientia*. 3. *Obedientia humana*, quæ est virtus, quâ unusquisque suorum superiorum mandatis obtemperat.

Virtus, quæ respicit inferiores nobis commissos, 1. est *Providentia*, quâ curam habemus de profectu spirituali & temporali eorum qui nostræ curæ demandantur.

Quæ omnes finit. Quæ autem omnes homines respiciunt, sive superiores, sive æquales, sive inferiores sunt. 1. *Affabilitas*, quæ est virtus moralis, quâ aliquis facilem & gratum se præbet aliis in conversatione, juxta tamen uniuscujusque dignitatem: non enim expedit plerumque ut superior ita facilem

se præbeat inferiori atque æquali. 2. *Liberalitas*, quæ est virtus moralis, quâ aliquis libenter sua bona communicat aliis, aliquam indigentiam habentibus. 3. *Gratitudo*, quæ est virtus moralis, quâ pro beneficiis acceptis vicem rependimus. 4. *Clemensia*, quæ est virtus moralis, quâ pro injuriis acceptis beneficia reddimus, aut saltē malum inferre nolumus; & hæc est virtus planè regia & planè divina, de qua legatur orationem Cicer. pro Marco Marcello.

Justitia, quæ respicit Deum & homines simul, duplex est; alia *fidelitas*, quæ est virtus moralis, quâ promissis à nobis factis semper statuimus. Alia est *veritas*, quæ est virtus moralis, quâ aliquis loquitur alteri conformiter menti suæ: prior est maximè necessaria ad servandam societatem; tunc inter homines, quâ sublatâ nulla stare potest amplius fiducia; posterior est etiam multum requisita ad eamdem societatem, quæ præsterit fundatur in communicatione sincera conceptuum aut affectuum.

Aliter: *Justitiae* debitum potest attendi, vel circa Deum, vel circa *Quid Deo,* seipsum, vel circa proximum. Deo *quid* tria debemus, honorem Creatori, *proximam quid nobis ex cordi*, custodiā ori, disciplinam *iustitiae corpori*. Proximo tria, obedientiam *debetur* superiori, concordiam pari, beneficium inferiori.

Aliter colligi potest *justitiae* debitum ex illo Michæl. 6. *Indicabo tibi, ò homo, quid sit bonum, & quid Deus requirat a te, utique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitè ambulare cum Deo suo.* Quem contextum sic expendit noster Harphius, lib. 1. cap. 18. *Primo*, requirit iudicium quantum ad seipsum, juxta ill-

Iud Psalmista, Psal. 10. Beati qui custodiunt judicium, & faciunt iustitiam; id est, judicii executionem, in omni tempore. Nam si nos ipsos judicaverimus, non judicabimur, sicut Sancti fecerunt in solitudine dementes. Secundò, requirit misericordiam & veritatem quantum ad proximum juxta illud Psalmista, Psal. 83. Misericordiam & veritatem diligit Deus. Misericordiam (inquam) triplicem: bona propria communicando, aliena mala participando, illata mala remittendo. Veritatem similiter triplicem scilicet virtutem, Doctrinam, iustitiam. Tertiò, requirit Deus, ut quis sollicitè studeat ambulare coram eo. Non enim tantum revocat à malo timor supplicii, nec tantum allicit ad bonum consideratio premii, quantum provocat amor dilectionis ad ambulandum sollicitè cum Deo suo, corde, ore & opere.

§. IV.

Verum Judex contra propriam scientiam & conscientiam, judicare debet secundum allegata & probata.

Cum duplex sit causa, nimirum civilis & capitalis, in quarum priori lis movetur de bonis fortunæ; in posteriori vero agitur de ipsa vita hominis ad judicium traducti: *Ceterum est primò, quod si Judex licet possit ferre sententiam secundum allegata & probata reclamante propriâ conscientiâ in causâ capitali, multò magis licebit ei ita judicare in causa civili; siquidem bona fortunæ minoris sunt momenti quam naturalia, inter quæ vita potissimum est. Quapropter tota difficultas in eo vertitur, utrum Judex in causa capitali re-*

clamante propriâ seu privavâ scientiâ judicare possit secundum allegata & probata: Thesis est, Titius accusatur homicidii à Socrate, proferuntur duo tressè testes jurati; homicidum istud à Titio perpetratum esse assertentes, ita quod nulla à Titio proferri possit in forma juris salvatio & excusatio legitima: nihilominus tamen Judex qui totâ die cum Titio versatus est, sed solus cum solo, certissime novit ipsum immunem esse à crimine de quo accusatur: queritur itaque utrum hoc in casu Judex secundum allegata & probata licet damnare possit ad mortem Titium, quem aliunde novit innocentem.

Certum est 2. quod eo in casu omnibus modis agere debet Judex, ut innocentem accusato consulat per se vel per alios, nimirum suggerendo ei, vel ut imminens periculum effugiat, vel ut ad superiorem judicem appetat; atque convenientia opponat media, quibus testimoniis falsitatem & accusatoris injustitiam demonstret; quin etiam poterit ipsemet judex hac in causa judicis personam & officium exuere, ut verum testimoniis pro assertanda accusati innocentia adversus falsos testes agat. At si omnia ista fiant irrita, & frustrâ tentata, suamque sententiam necessariò proferre debeat judex; queritur utrum reclamante conscientiâ, possit judicare secundum allegata & probata.

Resp. Judicem hac in hypothesi non posse accusatum morti adjudicare. Probatur ex illo Exodi 23. versu secundo. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero derives. Et versu 7. Maledictum fugies, insontem & iustum non occides: Sed si judex hae in hypothesi accusatum morti adjudicaret,

Cej

plurimorum injustæ sententiaz acquiesceret , à recto deviaret , mendacii vocem audiret & insolentem ac justum damnaret : igitur ageret contra legem divinam.

Reponent forsan oppositæ sententiaz assertores ea quidem esse in proxim reducenda , quando mendacium est manifestum , & innocentia accusati constat testimonio publico : secus autem dum utrumque privatum est , & uiai judicis personæ cognitum , tenetur enim sententiam suam conformare notitiaz publicæ .

Contra. Posset judex eo in casu damnare innocentem vel jure naturali vel jure civili : at neutro hoc ipsi licitum est ; non quidem jure naturali , quia præceptum est naturale , non occides : cum videlicet qui accusatur nihil admisit , quod morte fieret dignus : neque etiam jure civili , quia ius civile pendet à naturali : ergo quod illo prohibitum est , hoc non potest esse permisum ; ius enim civile institutum est ad procurandam executionem juris naturalis , non autem ad abrogandam aut evertendam ejus obligationem .

Respondent id quidem verum esse , quandò non muratur materia propter nonnullas circumstantias extrinfecas : falsum vero quandò ipsa materia sic mutatur . Hinc licet absolute loquendo , furari non licet , positiō tamen mortis periculō propter summam esuriem vel inediām , panem surripe-re licet : unde colligunt istum esse damnandum innocentem , quandò ipsius innocentia privatim duntaxat est manifesta , crimen vero sit publicum .

Contra. Tunc res quæ esset illicita , si licita , quando maius sequeretur detrimentum ex observatione aliqui-juris , maximè juris naturalis ,

quam ex illius transgressione , sic v. g. majus esset malum mors hominis fame pereuntis , quam furtum unius aut alterius panis : sed si judex non damnaret innocentem publicè reum , non sequeretur maius malum , quam ex illius damnatione ; detrimentum enim quod sequeretur , si ipsum innocentem publicè reum non damnaret , esset vel transgressio formulæ judicariaz , vel timenda impunitas plurium reorum ; sed neutrum incommodum maius est morte innocentis : ergo si judex damnaret innocentem publicè reum , non sequetur maius malum , quam si ipsum damnaret . *Minor constat* : Nam quod assumitur tamquam medium ad finem obtinendum , tunc non debet observari , seu ejus observatio minus est bonum quandò ex eâ sequitur jactura finis intenti : sed formula judicaria & punitio reorum instituta sunt ad confirmationem innocentium : igitur satius est aliquando non observari formulam judicariam , & reos aliquos impunitos diuiniti , quam vel unum innocentem damnari .

Confirmatur : Quia nemo ut ferret legem , debet facere contra finem legis ; v. g. si obsecrata urbe ediceret Magistratus sub poenâ capitis , ne quis peregrinus ad muros noctu accederet ; aliquis tamen hospes conspicatus hostes mœnia concidentes accurreret ut hostes repelleret , non supplicio , sed laude dignus esset , quia finis legis attenditur ; ergo idem dicendum est in nostro casu .

Dices. Judex non agit personam privatam , sed publicam : igitur in judicando debet uti scientiâ publicâ ex depositione testimoniū , non autem privatâ ex sensibus suis acceptâ .

Dicitur antea. Si sententiam seruat & reverè judicet , Concedo ; si absti-

neat à judicando , *Nego* : Dicimus autem in hac hypothesi Judicem abstinere debere potius à sententia ferenda , quād damnare innocentem.

Instabis. Officium judicis solum est inquirere, utrum probationes sint sufficiētes, deinde sententiam ferre juxta præscriptum legis : igitur ubi duo tressē testes exceptione majores factum deponunt, judex tenetur proferre sententiam conformiter ad eorum depositionem.

Nego antec. Judex enim non solum scire debet an res sit, sed insuper inquirere & rescire utrum sit vera : tūm, quia aliud est officium scribæ recitantis, quod à superiore statutum est ; aliud officium judicis non tantum in probatione examinantis & dicentis quid leges statuant, sed etiam cum plena potestate decernentis, quod æquitati & rationi consenteantur esse judicat : hoc autem præstare non potest contra propriam scientiam.

Dices 2. In causa civili licet judicare secundūm allegata & probata contra propriam scientiam, ergo & in capitali.

Resp. permisō anteced. de quō dubitari potest, negando consequēt. Ratio disparitatis est, quod communitas quæ potest de bonis privatorum disponere, justa de causa potuit hanc potestatem judici concedere; at Respublica non habet potestatem interficiendi innocentem : Insuper bona temporalia reparari possunt, at vita non potest reparari.

Dices 3. Si ita judici esset licitum, magnum Reipublicæ detrimentum posset accidere ; Judex enim munēribus corruptus, diceret se non posse ferre sententiam in accusatum, quantumvis sufficiētes viderentur testimoniūm depositiones, propterquæ quōd

scientiā privatā cognosceret illum non esse reum illius criminis quōd diffamatur; & sic perversa essent omnia judicia, & leges nullam haberent firmitatem.

Respondes 1. Satius esse plures nocentes impunitos relinquere, quod legi naturali non repugnat, quād unūt̄ innocentem contra naturā leges morti adjudicare. *Dico 2.* Posse hoc præjudicium declinari vel ab aliis judicibus, vel à civib⁹, qui judicis fraudem & animus perversum facili negotiō detegent, & ad Principem aut superiorēm judicem possent referre.

Instabis. Idcirco teneretur judex eo in casu abstinere à ferenda sententia, quia nūquam licet occidere insontem : sed hoc falsum est ; alioqui non liceret iis qui urbes obsident, explodere tormenta bellica versūs illam urbis partem in quam obfessi omnes urbis parvulos & infantes collocarent ; sed falsum consequens, ergo & antecedens.

Nego min. Et ratio disparitatis est quod urbis obfessor directè non intendit occidere insontes, sed tantum indirectè ; primarius enim ejus finis est dejicere muros, ut fiat possessio urbis, non autem homines occidere ; quamobrem ejus non est, sed civium curare, ne hæc aut illa præjudicia & damna ex obfessione sequantur. Secūs autem est de judge, cuius finis primarius lege naturali præscriptus, est conservare in'ontes, secundarius autem reos damnare.

ARTICULUS TERTIUS.

De Fortitudine.

Triplex
fortitu-
dinis
accep-
tio.

FORTITUDINIS vocabulum, vel Latinis à Ferendo nomen accepit, propter quod fortis ardua ac difficilia perficere ac sustinere potest: Vel Græcis ἀνάρτης αρπή à viro dicitur, propter quoniam hæc una omnia virtutum maximè viro digna inveniatur. Tripliciter usurpatur: 1. Latissimè, pro qualibet robore & firmitate, sive corporis, sive animi, qualiter leones fortes dicuntur; & qui tenacioris sunt mentis, nec aliorum iudicio facile acquiescunt, apud Gallos solitò vocantur *des esprits forts.* 2. Accipitur strictius, pro quadam firmitate & constantia ad omnes actiones honestas obeundas, sisque omnibus virtutibus fortitudinis vocabulum congruit, & hoc modo fortitudo plerumque à SS. Patribus usurpatur. Sic D. Ambr. lib. I. de Officiis. Non mediocris animi est fortitudo, qua sola defendit ornamenta virtutum, & iudicia custodit, & qua unexpiabili prelio adversus omnia vires decertat, invicta ad labores, fortis ad prælia, rigidior adversus voluptates, & avarissimam fugit, tamquam labem quamdam qua virtutem effeminat. 3. Fortitudo strictissimè usurpatur pro virtute, quæ in perferendis laboribus, & justis periculis aggrediendis firmamur & roboramur: de fortitudine autem sic accepta, sit

§. I.

Quid sit Fortitudo.

Est habitus electivus, præbens animis firmitatem & robur in perferendis, & justis periculis aggrediendis, ita communiter omnes Philosophi.

1. Dicitur *Habitus*, in quo cum eius aliis virtutibus tamen intellectus, quam definitio voluntatis convenit. 2. *Electivus*, per quod à virtutibus intellectualibus discrepat, & suum subiectum, nempe voluntatem (cuius solùm est eligere) indicat. 3. *Præbens animis firmitatem*, ut designetur præcipuum fortitudinis, & cuiuslibet alterius virtutis munus repeti ex actu interno, scilicet velle aggredi ardua; non autem externo, qui consistit in ipsam periculorum agressione, & laborum perpessione: nam, ut docet Arist. 3. Ethic. cap. 8. Plures aggrediuntur pericula; qui tamen fortes dicendi non sunt, quia vel gravi tristitia, vel aliquâ urgente invidiâ, vel alia de causa id præstant. 4. *In perferendis*, &c. Quibus duo præcipua virtutis munera indicantur: fortitudo enim cum media jaceat inter timiditatem & audaciam, duplicita habet actum, unum quod audaciam coercet & reprimit; alium quod metum excutit, & trepidantem animum firmat & robusat. Prior est recta periculorum agressio, quam audacia prætergreditur: Posterior est perpessio laborum, quam timiditas refugit.

S. I I.

*Quodnam sit fortitudinis
objēctum.*

Obiec-
tum for-
titudi-
nis.

Respōnd. Eam versari, 1. circa moderandos internos motus timoris & audaciarū. 2. verò circa objēcta terribilia. Hæc autem sunt diversi generis; nam (inquit Seneca Epist. 13.) *Plura sunt quæ nos terrent, quām
qua premunt; & opinione magis,
quām re laboramus.* Paucis interpolatis. *Quædam nos magis terrent,
quām debeant; quædam torquent, cùm
omnino non debeant; quædam ter-
rent, anæquam debeant.* Vel planiūs & pleniūs. Terribilia sunt in quadruplici differentia. 1. Quædam non sunt terribilia, sed terrent, ut sunt ea omnia quæ conscientiæ fauiciantur aut laze menti objiciuntur, ut suprà diximus agendo de actibus conscientiæ. 2. Quædam sunt terribilia, sed non terrent; cujusmodi est hostium aggressio ab homine, qui unguentis & medicamentis corporis membra ita consolidasset, aut armis obtegisset, ut vulnerari non posset. 3. Quædam sunt terribilia, quæ terrent omnes ratione utentes, qualia sunt iræ Dei, portenta, terræ motus, maris inundatio, fulmen decidens, &c. 4. Quædam sunt terribilia, quæ non omnes, sed aliquos terrent; sic canis latrans terret puerum, & gladius evaginatus mulierculis pavorem ingerit: hæc tamen militi nullum terrorum incutunt.

Hic autem quartus terribilium modus multiplex est, secundum di- versitatem statuum & affectuum ho- minum: homo namque justus timeret ea omnia, quæ virtutibus & rectis operationibus adversantur, quib[us] su[us] ut

ad virtutem conservandam, paratus sit ad ea omnia subeunda & aggredienda, quæ ipsi possunt adverteri. Vitiosus tantum timeret, eique solūa terribilia sunt, quæ fure cupidinis sa- tietati adversantur: sic avaro, abjec- tio & desperditio pecuniae est terribilis & maximè contristativa; libidinoso, terribilia sunt omnia quæ voluptates impediunt, & præsentem vitam amanti, mors est terribilissima.

His premissis, dico duplex esse extēnum fortitudinis objēctum, comīnū scilicet & spēiale: prius est id omne quod homini terrent honestum incutere potest; posterius autem est mors, & quæ eam circumstant.

S. I II.

Quotuplex sit Fortitudo.

Duplex, vera scilicet & appa-
rens. Vera est virtus moralis forti-
tudinis, circa metum & fiduciam in periculis do.
& laboribus solius honestatis, & pu-
blicæ utilitatij gratia abundans & per-
ferendis, mediocritatem servans.

*Apparens fortitudo est, quæ nollam honestatis, quām aliquo specio-
fo nomine, aliasve ob causas exerce-
tur. Dividiturque ab Arist. vulgo in
quinque species; in civilem, milita-
rem, iracundam, fiduciariam, & ins-
ciam. Civiles est, quam leges à singulis
civibus in defendenda patria,
propositis præmiis & poenis, exigunt.
Militaris est, quæ milites ob rei
militaris experientiam, & spoliis ca-
piendi causam ad pericula adeunda
instigat. Iracunda est, per quam ex
odio, irâ aut vindictæ cupiditate, sine
certo consilio magna pericula adeun-
tus, & ad tempus sustinentur. Fado-*

*2. Appa-
rens,
qua est
quintu-
plex.*

ciaria, quæ externa præsidia in periculis prævisis, propter spem de victoria obtainenda conceptam, excitat. *Inscia* tandem est animositas in adeundis periculis ex periculorum ignorantia orta.

Hac autem idcirco ementitæ sunt fortitudinis imagines, quia fortitudo virtus est habitus electivus propter honestatem. 1. Autem ex assignatis, est propter honores adipiscendos, & vitandum damnum, poenam & vituperium. 2. Est propter stipendia consequenda. 3. Nullatenus eligit; sed tantummodo per furorem & iram impetuofissimam incitat ad aggredienda pericula; hicque modus aggrediendi homini nedum, sed & belluis communis est; feræ namque sese invicem haud tardè furore & irâ concitare aggrediuntur. 4. autem & 5. Inclinant ad pericula propter victoriae bonum consequendum, non autem propter honestatem.

§. I V.

¶ A quibus integratur Fortitudo.

Veram fortitudinem quatuor integrant; nimirum *Fiducia*, *Magnificentia*, *Patientia*, & *Perseverantia*. Duo namque præcipui sunt fortitudinis actus, scilicet *aggredi* & *sustinere*. Ad aggrediendum autem duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi præparationem, ad quod inservit *fiducia*; secundum concernit operis executionem, ne scilicet deficiat quis in executione eorum quæ curia fiducia inchoavit, & ad hoc inservit *magnificentia*.

I. *Agredi.* **ad quem** requiriuntur *fiducia* & *magnificentia*. *Ad sustinendum* autem, duo etiam desiderantur, quorum primum est impedire ne animus difficultate,

imminentium periculorum frangatur, & ad hoc confert patientia: secundum est efficere ut ex continuâ mali perseptione, homo patiens non deficiat nec animo cadat, & ad id juvat perseverantia. *Hæc* autem 4. si coactentur ad propriam materiam fortitudinis, scilicet pericula mortis, erunt ipsius partes integrales, quia sine his integra & perfecta fortitudo esse nequit: si verò referantur ad alias alias materias minoris difficultatis, erunt diversæ virtutes ad fortitudinem reducendæ: horum autem ut sufficiens habeatur notitia, hæc subjicio.

Fiducia est virtus, quâ quis paratō promptiōne animo est ad imminētia mortis pericula intrepidè subeunda, propter honestatem, aut bonum publicum tuendum. Tria sunt præcipua motiva fiduciae comparanda, respectu præsentim operum meritiorum, & salutem concernentium.

1. Est concursus & auxilium Dei, qui omnibus creaturis in suis operationibus manus auxiliatrices non denegat; hâc nixus erat David, ubi dixit Psal. 26. n. 2. *Dominus protector vita mea, à quo trepidabo?* Subdit n. 3. *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, si exsurget adversum me prælium, in hoc ego sperabo.* Secundum motivum fiduciae, rectus innocensque viræ & conscientiae status, qui enim nihil interius habet quod timeat, securior est ad externa aggredienda & patientia; hinc Proverb. 28. *Justus quasi leo confidens, absque timore erit:*

Et D. Bernardus, lib. de Consolatione prope finem, *Nihil in hac vita securius, nihil jucundius possideretur bona conscientia; premat corpus, trahat mundus, terreat Diabolus, illa tanquam semper erit secura. E contra* *verò*

2. *Ergo* Susti-
nere, ad
quod
patien-
tia &
perseve-
rantia
deside-
rantur.

Oppidit
fidu-
cia.

Triplex
babet
moti.
vnum.

verò qui criminibus refertam habent animam , semper (quidquid incassum jaclitent) formidolosi sunt , nec quidquam ardui audent aggredi , Deo ita disponente , ut habetur Levit. 26. *Dabo pavorem in cordibus eorum , in regionibus hostium ; terrebit eos sonitus folii volantis , & ita fugient quasi gladium : cadent nullo persequente , & corruent singuli super fratres suos.* Tertium fiducia motivum est sollicitudo & cura rectè præstandi ea omnia , quæ nos , nostrumque munus decent & concernunt ; tunc enim felicem illius exitum (Deo nobis bene propitiò) speramus , cùm nihil ultra debitum aggredimur.

Quid sit magnificencia. secundum D. Augustinum , lib. 83. quæst. 31. est rerum magnarum & excelsarum , cum ampla quadam & splendida propositione , cogitatio atque administratio. Sed brevius & ad sensum philosophicum accommodatiūs , magnificencia est virtus , quâ quis constans est in executione operum semel susceptorum , cum honestæ mortis periculo conjunctum.

Triplex motivum. Christiana magnificencia motiva sunt præsertim tria. 1. Ipsummet exemplum Dei in nos magnificenter simi ; qui ut nos sanctificaret , proprio etiam Filio suo non pepercit : sed pro nobis omnibus tradidit illum ; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit , inquit D. Paulus , Rom. 8. Et ut subdit D. Petrus 1. Epist. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paterna traditionis : sed pretiosò sanguine quasi Agni immaculati Christi & incontaminati. Tantæ magnificencia quis , ut regratetur , vitam suam pro Christi vita , sanguinem pro sanguine profundere renueret ? Id mirum in modum inculcat Tertullianus , lib. de

Moralis.

Resurrexit carnis , dùm carnis præcelentias referens , & aperiens hæc habet Enisa reddere Christo vicem , moriendo pro ipso , & quidem per eandem crucem sepe , nedum per atrociora quoque ingenia pœnarum. Ne illa beatissima & gloriissima , qua potest apud Christum D. parere debito tanto , ut hoc solum debeat ei , quod ei debere desirerit ; hoc magis vincit , quod absoluta.

Secundum motivum est præsentis vita imbecillitas & futura per mortem impræsentiarum obeundam consequenda felicitas & beatitudo ; taliter D. Paulus fideles Romanos hortabatur : Existimo quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam , que revelabitur in nobis.

Tertium motivum magnificencia est vita ipsa quam à Deo accepimus , & quam Deo servante possidemus , haud dubiè juxta Dei voluntatem tenemur profundere ; sic Regius Psaltes P̄sal. 118. aiebat , Anima mea in manibus meis semper ; ut scilicet dum eam requisiweris , tibi libenter offeram.

Patientia est virtus , quâ fit ut in sustinendis mortis periculis difficultate imminentium malorum animus non frangatur. Ejus motiva tria sunt : Primum est Dei nostri exemplum , *Qui (inquit Tertull. lib. de Patientia) rorem lucis hujus super justos & injurios equaliter spargit : qui temporum officia , elementorum servitia , totius genitura (id est naturæ) tributa , dignis simul & indignis patitur occurrere , sustinens ingratissimas Nationes , ludibria artium & opera manum svarum adorantes , nomen cum familia ipsius persequentes , luxuriam , avaritiam , iniquitatem , malignitatem quotidie inolecentem , ut sua sibi patientia detrahat : plures enim Dominum idcirco non credunt , quia sæculo iratum tandem nesciunt.* Deus in nos

Quid sit patientia.

Triplex patientie motivum.

D d

DE FORTITUDINE.

patiens est, & homo pulvis & cinis in fratrem suum, immo & in Deum ienap-tiens erit?

Secundum patientie motivum est Christus D. qui (inquit S. Petrus, 1, 2.) passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus; qui peccatum non fecit, nec invenitus est dolus in ore ejus; qui cum maledicetur, non maledicebat; cum patetur, non comminabatur, tradebat autem judicanti se injuste. His mirè subjungit Tertull. laudatus. Non peccatores, non Publicanos aspernatus est. Non illi saltem civitati, qua cum recipere noluerat, iratus est, cum etiam Discipuli tam contumelioso oppido cœlestes ignes representari voluissent. Integratos curavit, infidulatoribus cessit. Parum hoc, si non etiam proditorem suum secum habuit nec constanter denotavit. Cum vero traditur, cum adducitur, ut pecus ad victimam; sic enim non magis aperit os suum, quam agnus sub condentis potestate. Ille cui legiones Angelorum, si voluisset, uno dicto de carnis adfuisserat, nec unius quidem discentis (id est Discipuli Petri scilicet) gladium ultorem probavit. Patientia Domini in Malcho vulnerata est: itaque & gladii opera maledixit imposterum; & sanitatis restitutio-ne ei, quem non vexaverat, satisfecit per patientiam misericordia matrem. Taceo quod singitur, in hoc enim venerat! Numquid tamen subeunde mortis contumelias etiam opus fuerat? Sed saginari voluptate patientie discessurus (à mundo) volebat; (quæ propter) despiciuntur, verberantur, deridentur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur? Quid ad hæc impatiens homuncios.

Tertium patientie motivum est ipsam æternæ felicitatis consecutio, ad quam nullus patet aditus, nisi per

tribulationes, mortificationes & miles-rias patienter exceptas: Unde beatu-do æterna in Scripturis sacris nobis promittitur, vel ut merces, vel ut corona, vel ut hereditas: nulla autem speranda est merces absque labore, qui enim non laborat, non manducet: nulla expectanda corona absque victoria; victoria autem pugnam consequitur, hinc non coronabitur nisi qui legitime certaverit, 2. ad Timoth. 2. c. Hereditas solis debetur filii; Dei autem filii adoptivi esse non possumus, nisi humanitati filii ejus naturalis conformes fuerimus: nam inquit D. Paulus ad Rom. 8. Filii & heredes: heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Et numero 29. Quos prescivit & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui: Non dicit Filiu suo; sed imaginis, id est, humanitatis Filii sui. Ergo sicut oportuit patri Christum, & ita intrare in gloriam suam, Lucæ 24. sic per multas tribulações oportet nos intrare in regnum Dei, Acto. 14.

Perseverantia est virtus, per quam in periculis honestis terribibus, constanter persistimus, & molestiam ex rei laboriosa diuturnitate provenientem superamus. Motiva ad perseverantiam sunt tria.

1. Sine perseverantia omnis labor assumptus, omnisque virtus mercede vacuatur, unde non perseverantes, stulti dicuntur; sic Eccl. 27. Stultus ut luna mutatur: Et Galat. 3. Sic stulti estis, ait D. Paulus, ut cum spiritu ceperitis, nunc carne consummemini. Inde etiam Christus D. Matth. instabiles, & non perseverantes nominat arundines vento agitatas, quia ex motu continuo, suorum operum nullum fructum solidum accipiunt.

2. Est sola perseverantiam coro-

Perse-veran-tia.

nam prometeri ; hinc Christus D. Matth. 10. *Qui perseveraveris usque in finem, hic salvus eris.* Et Apocal. 2. *Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vita.*

*Ter-
tium
perseveran-
tia
moti-
vum.*

3. Est timendus semper lapsus, & cavenda oranum meritorum desperatio, nullibi namque, nec quovis in statu est securitas : sed nos undique circumstant pericula. Hæc omnia mirum in modum elucidat D. Bernardus. Epist. 229. his verbis : *Perseverantia est, qua salam meretur virtus gloriam, coronam virtutibus. Proclus absque perseverantia, nec qui pugnat vittoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium virtutum consummatio est, nutrix ad moritum, mediatrix ad primum. Soror est patientie, constantie filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudino.*

§. IV.

An præstantius sit sustinere, quam aggredi.

Affirmo. 1. Quia ex Arist. 3. Et hic. cap. 9. facilius est reprimere audaciam, quod est munus aggressio- nis, quam cohibere metum, & malum infra & animo sustinere; et quod periculum, quod est audacie & timoris objectum, magis conferat ad repri mendam audaciam, quod est munus aggressionis, quam ad cohibendum metum, quippe cum periculum non repræsentetur timori, ut fugiendum, sed ut patiendum; aggressioni vero, cuius munus est malum repellere, ut repellendum appetat.

2. Ille actus fortitudinis est nobilior, *Quare præstantius sit sustinere, quam aggredi*, qui est difficilior : sed difficultius est sustinere, quam aggredi ; tamen, quia sustinere est aliquid pati ab aliquo aggrediente; qui autem aggreditur invadit per modum fortioris, difficultius autem est pugnare cum fortiori, quam cum debiliori : tamen, quia qui sustinet, jam sentit pericula imminentia; qui vero aggreditur ea conspicit, ut futura; difficultius autem est non moveri a presentibus, quam a futuris.

3. Ille fortitudinis actus est præstantior, quia circa difficultiora versatur; fortitudo enim cum sit circa difficultia, quod major erit difficultas, et major fortitudo desiderabitur : ea autem difficultiora sunt, a quibus natura & sensus revocant, quam sint ea ad quæ inclinant & impellunt : sed natura & sensuum appetitio revocant a tolerancia molesti, impellant autem ad ejus repulsum, quod est munus aggressio nis; cum enim natura suæ conservationis sit avida, cumque sensus in ob jecta delectabilia rapiantur, con sequens est, ut revocent a molesti per pessione, & impellant ad ejus repulsionem; ac proinde difficultius erit, & consecutæ præstantius, molestum pati, quam aggredi.

§. V.

An sit actus fortitudinis seipsum directè occidere ad vitandam aliquam miseriam.

Affirmabant Stoici, contendentes hominem sibi potius debere mortem conciscere, quam gravè aliquod malum pati. Hinc Diogenes Cynicus homini morbo putrido labo ranti, qui ei salve dixerat, respon dit : *Tu vero non salve, qui talis cum sis, vivere suffices.* Ex Plinius lib. 2.

Dij

cap. 63. *Natura* (inquit) *nostri misera nobis venena concessit*, quo fine, nisi ut mortem in extremis malis acceramus ! Et certè Seneca præ reli. quis Stoicis huic esteræ & barbaræ sententiæ classicum canit plurimis in locis, præsertim verò, epist. 70. ubi audacissimè pronunciat : *Sapiens vivit quantum debet, non quantum potest* *Si multa occurrunt molesta & tranquillitatem turbantia, emitit se; nec hoc tantum in necessitate ultima facit, sed cum primum illi cœperit suspecta esse fortuna, diligenter circumspicit nunquid illo die destinendum sit. Nihil existimat suâ referre, faciat finem, an accipiat, tardius fiat aut citius* Itaque effeminatissimam vocem illius Rhodii existimo, qui cum in caveam conjectus esset à Tyranno, & tanquam ferum aliquod animal aleretur, suadentि cuidam ut abstineret cibo; *Omnia, inquit, homini dum vivit speranda sunt*: Et cum ibidem objecisset sibi; *Invenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vita sua negent, & nefas judicent, ipsum interemptorem sui invenies: Nihil aliud est quod respondeat, hoc qui dicit non videt se libertatis viam claudere*. Qapropter ibidein mirum in modum laudat constantiam eujusdam Germani, qui damnatus ad bestias nihilque inveniens, quo vitam sibi eripiens mortem præoccuparet, arripiens occurrentem baculum, sibi in guttæ intrusit, & vñ præclusis faucibus, spiritum elisit; hoc factum commendans exclamat : *O virum fortem! o dignum onus dare tur fari et cito! quam fortiter illa gladio usus esset! Quam animosè an profundam sa altitudinem maris, aut absisse rupis immisisset!* Undique desertus invenit, quemadmodum &

mortem sibi deberet & telum: ut si quis ad moriendum nihil aliud in mora esse, quam velle.

Pergit alibi similiter debacchari, præsertim verò, lib. de provid. cap. 6. ubi cum inter cætera Deum bonos viros sibi pares & in quibusdam superiores fatentem induxisset, tandem etiam sic perorantem facit; *An te omnia cavis, ne quis vos teneret invitos, si pugnare non vultis, licet fugere: ideoque ex omnibus rebus quas esse necessarias vobis volui, nibil feci facilius quam mori* Non certum ad hos iten destinarū locum; quacumque pervium est sive fauces nodus elisit, sive spiramen sum aqua præclusit, sive in caput lapsos subjacenti soli duritia comminuit, sive haustus ignis cursum anima remantis interficit, quidquid est properat. Ecquid erubescitis ! quod iam citò fit, timeatis tamdiu ! Iterum iterumque in solitos hos suos furores abit, & militem aut verius latronem inter cædes & sanguinem exultante; non Philosophum de re seria disputantem audire te dicas.

Hanc truculentam sententiam, verbis nedum, sed & factis plures è veteribus comprobârunt. Sic Lucretia violentiâ Tarquinii junioris stuprata, pugione in pectus desixò miscram animam exhalavit. Sic Cato leipsum interfecit, ne in manus Julii Cæsaris vivus incideret; & hac de causa tot encomiis celebratus est à veteribus, præsertim Valerio Maximo, lib. 2. cap. 3. qui asserit ex Catonis vulneribus, plus gloria, quam sanguinis effuxisse. Et Seneca laudatus, Catonem pluresque alios fortissimos predicat, eò quod mortem sibi intulerint.

Sed eum sic egregiè redarguit D. August. lib. 1. de Civit. Dei cap. 13.

De hujus facto quid potissimum dicam, nisi quod amici ejus, etiam docti quidam viri qui hoc fieri prudentius dissuadebant, imbecilloris, quam fortioris animi facinus esse censuerunt? quo demonstraretur non honestas turpia pracavens: sed infirmitas, adversa non sustinens. Hoc & ipse Cato in suo clarissimo filio indicavit: Nam si turpe erat sub victoria Caesaris vivere, cur auctor hujus turpidinis Pater filio fuit, quem de Caesaris benignitate omnia sperare praecepit? cur non & illum coegerit ad mortem? Et ibidem, cap. 19. factum Lucretiaz expendens, sic redarguit eos qui illam encomiis celebrant: Si adultera, cur laudata? si pudica, cur occisa?

Negativam partem tuentur omnes Peripatetici cum Aristot. 3. Eth. cap. 7. Primò, hujusmodi homines pulilani mes sunt, non autem fortes, si quidem in formidando modum excedunt, & in confidendo deficiunt. Secundo, viri fortis est adversa & molesta constanti & æquò animo ferre: sed qui manus sibi inferrunt, adversis rebus franguntur, desperant, & ex impatientia succumbunt, ergo imbellies sunt, non autem fortes. Unde Martialis,

Rebus in adversis facile est contemnere vitam,

Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Cui concinit Curtius lib. 50. *Fortium*, inquit, *virorum est magis mortem contemnere, quam odisse vitam: sapè radio laboris ad vitalitatem sui compelluntur ignavi. Terro, in Deum quidem, qui cum aliis prohibuerit necare, multò magis nos ipsos trucidare; idcirco enim proximo mala inferrere prohibemur, quia*

ipsum sicut nos ipsos diligere tenemur. Deinde Deus est qui habet claves virtutis & mortis; dominiumque supremum in nostram vitam; in ipso enim vivimus, movemur & sumus: Ergo illam absque ejus licentia profundere non possumus: Non licet militi, ait Socrates apud Platonem, *in iussu sui ducis è statione discedere: At anima nostra in corpore velut in statione posita est à Deo, summo duce, exploratura Demoni carnis & mundi insidias, easque expugnatura: igitur non licet ei sine iussu Dei è corpore migrare, atque ad eam nefas est sibi meti ipsi violentas inferre manus.*

Peccant similiter contra naturam, quia naturæ lex est & inclinatio, ut res quælibet suæ conservationi studeat, & sui corruptiva effugiat.

*Peccant denique in proximum, cum enim homo quilibet membrum sit communis, in communis peccat, qui sibi ipsi directè mortem accersit. Si enim, inquit D. Augustinus, lib. de patientia, cap. 13. *parricida è scelerior est, quam quilibet homicida, quia non tantum hominem, verum etiam propinquum necat in ipsis parricidis, quanto propinquiorum quisque peremerit, tanto judicatur immanior: sine dubio peior est qui se occidit, quia nemo est homini seipso propinquior. Dico propriâ auctoritate: qui enim propter bonum publicum, evidens & certum aliquod mortis periculum tentaret, hic non temerariè, sed fortiter ageret. Dixi directè, qui enim gravissimis se se suppliciis protuenda Religione vel servanda patriâ exponeret, actuū fortitudinis haud dubiè elicet.**

Nec dicas Rasiam. 2. Machab. cap. 14. laudari, qui tamen scipsum

interfecerat , & lib. *Judicium* 16. Samson seipsum interfecit , qui tamen Hebræorum 10. inter sanctos numeratur.

Resp. enim Rasiam non ibi laudari , sed tantum factum ejus referri : vel dico eum & Sansonem aliquo Spiritus-Sancti instinctu sibi mortem intulisse , ne gentibus essent in ludibrium , & Mosaïcæ legis detinuerintur.

Nec dicas 2. quod volenti in proprio bono non sit injuria , id enim tantum verum est in iis rebus , quas quis ritè potest velle : sed qui seipsum interficit , id nec velle potest , nec debet : ergo , &c.

Nec dicas denique : licet minus periculum subire , ut majus vitetur ; licet enim membrum puerum amputare , ne totum corpus pereat : sed mors minus est malum , quam vita misera ; ergo ad vitam miseram vietandam licet seipsum interficere. *Nego min.* Privatio enim entis simpliciter pejor est privatione entis secundum quid ; mors autem est privatio entis simpliciter , saltem quoad compositum , cuius est dissolutio : miseria autem est tantum privatio felicitatis , vel satietatis desideriorum : Ergo mors pejor est quilibet miseriā.

ARTICULUS TERTIUS.

De Temperantia.

TEMPERANTIA voculum à temperando nomen habet , eò quod voluptates præsertim gustus & tactus reprimat , & freno quasi coërceat ac temperet , ne in experten- dis , & fugiendis voluptatibus homo

modum excedat . Tribus præsertim *tempora-*
modis sicut aliarum virtutum voca- *tribus*
bula , usurpatur . 1. Pro moderatio- *modis*
ne quadam à voluptatibus aliquali *usurpa-*
repressione , qualiter temperantia *sur.*
nonnullis ex brutis animantibus com-
petit . 2. Pro quadam in operando
moderatione , non excedendo nec de-
ficiendo , & sic commune est omnibus
virtutibus . 3. Strictè sumitur pro illa virtute moralis quæ circa volupta-
tes moderandas occupatur , de qua
temperantia acceptione quærimus .

s. I.

Quid sit Temperantia.

Est virtus moralis , qua appetitum *Quid sit*
moderatur circa voluptates & do- *Tempe-*
lores , præsertim gustus & tactus . *rancia.*
1. Dicitur *virtus* , in quo cum omnibus virtutibus tam intellectus , quam voluntatis convenit . 2. *Moralis* , per quod ab intellectualibus discrepat ; cætera verba eam à tribus aliis moralibus virtutibus secernunt , illiusque munus & objectum ap-
piuntur .

Objectum enim temperantia sunt *Quid nam ob-*
voluptates , præsertim gustus & tactus . Licet enim omnes prorsus vo- *jectum* ; *impingant* : homo tamen anima aut aliorum sensuum delectationibus in- *sunt*
ordinatè fruens , non dicitur intempe- *præser-*
rans , nisi quatenus delectationes illas *tim vo-*
per se , aut per accidens mediatè ad *luptates* *gustus*
delectationes gustus & tactus ali- *& tactus mo-*
quid conferunt : Sic , v. g. formosæ *deran-*
alicujus mulieris aspectus , aut suavis *de.*
alicujus odoris olfactus , hominem intantum intemperantem efficiunt ,

inquantum aspectus mulieris incensivus est libidinis; & olfactus ac visus ciborum aut fructuum, ad eosum eorum appetitum irritant & provocant.

*I*dcircò autem temperantia circa delectationem ex gustu & tactu versatur, quia hæ delectationes omnium sunt moderata & regulata difficultissimæ; has enim ideo naturæ conditor & provisor omnium delectationum maximas constituit, ut earum illectu animal quodlibet, & præsertim homines sui, suæque speciei conservationi studerent: siquidem per gustus delectationem homo provocatur ad sumenda alimenta, quæ ipsius individuo conservando deserviunt: tactus autem voluptates ad generationem, proindeque ad speciei conservacionem accidunt. Ex quibus inferendum est tactus & gustus voluptates meritò omnium esse maximas, quia maximè hominibus deserviunt; ceteræ namque delectationes præsentis vitæ sunt in solatium; duæ vero prædictæ ad hominum propagationem & conservationem conceduntur.

*L*icet autem circa utriusque sensus voluptatem moderandam versetur; occupatur tamen potius circa tactum, quam circa gustum; tamen, quia longè difficilius est resistere voluptatibus tactus, quam gustus, ut quilibet suâ probare potest experientiâ; tamen quia rariùs contingit peccati circa gustum, quam circa tactum; tamen denique quia tactus per omnes corporis partes diffunditur, etsi in quibusdam præcipuam sedem obtineat; gustus vero in exigua corporis parte, putâ in lingua & potissimum in lingua cuspide sedem habet.

Circa alias etiam voluptates ordinatum:

§. II.

Quos sint temperantia species.

Resp. 1. cas esse varias: sed præsercim quatuor, nempe abstinentiam, sobrietatem, castitatem, & pudicitiam: Tot enim esse debent virtutis cuiuslibet species, quot modis illius virtutis objectum, & materia regulari potest: sed delectatio gustus & tactus, quæ est objectum temperantia, quatuor præsertim modis regulari potest; gustus enim delectatio, vel oriatur ex esculentis, & sic per abstinentiam regulatur; vel ex potu, & eam moderatur sobrietas; castitas voluntatem moderatur, ut ordinatè appetat tactus voluptates licitas: pudicitia autem eam moderatur circa externa, ex quibus oriri possunt delectationes venereo, qualia sunt oscula, amplexus, &c.

Castitas, juxta tripticem hominum statum, triplex assignari potest. 1. *Virginalis*, quâ homo omni profusa rei veneræ se se abdicat. 2. *Conjugalis*, quâ homo matrimonio junctus ordinatè appetit voluptates sibi licitas, & illicitas fugit. 3. Est *Viduatis*, quâ homo conjugi orbatus voluptates aliâs sibi licitas fugit, quando manet in statu viduitatis.

Septem aliae assignantur potentiales temperantia partes; nempe continentia, humilitas, mansuetudo, studiofitas, entropelia & parcitas: Hæ namque omnes virtutes licet direcione aliquid non conferant ad moderandas voluptates ex gusto & tactu oriundas, conferunt tamen ad refrenandos, vel interiores animi motus, vel exteriores corporis gestus, vel rerum externarum appetitus;

quatuor autem sunt interni motus moderandi. 1. Motus voluntatis, à quadam turpi passione agitata qui superantur per continentiam. 2. Est motus nimis confidentia in seipso, & hic per humilitatem reprimitur.

* 3. Est motus iræ, qui per mansuetudinem refrenatur. 4. Motus est nimis appetentia cognitionis qui per studiositatem regulatur. Externi corporis gestus diriguntur per modestiam; colloquia & ludi per eutrapeliam ordinantur; cultum ac corporis vestitum moderatur parcitas.

Continentia est virtus, quâ quis reprimit concupiscentiæ motus, quibus ad voluptates sollicitatur. Hujus triplex est gradus: 1. Quo voluptates futuras non appetimus. 2. Quo oblatis & præsentibus generoso animo resistimus. 3. Quo firmo proposito abjicimus ea omnia, quæ ad voluptates pertrahere; & requirimus ea, quæ à voluptatibus coercere possunt.

Humilitas est virtus inclinans ad nostram vilitatem, diabolis aut factis ingenuè profitendam: Hæc est triplex *Cognitionis, Exhibitionis & Affectionis*. 1. Est virtus, quâ quis verissimâ sui cognitione sibi ipsi vilescit, ita quod ex proprietatum defectuum cognitione nihil altè de se sapiat, sed omnibus viliori se se reputet. 2. Est quâ quis se vilem & abjectum exhibit, quoad hominem exteriorem, scilicet in vestibus, gestibus, moribus, &c. 3. Est quâ intimo mentis affectu, ima elatis, humilia magnis, vilia preciosis & abjecta celsis præfert & anteponit.

Ruyfus duplex est humilitas: 1. *Philosophica*, quâ quis se deprimit in ordine ad statum civilem, politicum & humanam societatem, & de hac humilitate solum egerunt veteres

Philosophi, exceptio Platone, qui cum animarum medicus, Dei optimi cultor esset eximius de humilitate in ordine ad Deum differuit. 2. *Theologica*, quâ quis sese Deo ex affectu subjicit & proximo propter Deum. Unde D. Petr. I. Epist. cap. 5. *Humilitati sub potenti manu Dei*: Et quoad proximum, cap. 2. *Subiecti estote omni creature propter Deum*.

Quod autem sit virtus patet, quia omne moderativum motus inordinati in appetitu est virtus: sed humilitas est moderativa inordinati motus speci, quâ quis sperat, & præsumit ad altiora, quâm sit dignus. *Deinde*, id quod moderatur excessum & defectum est virtus: sed humilitas moderatur excessum & defectum; inclinat enim voluntatem ad honorem ordinatè appetendum & contemptum fugiendum; ita ut non plus æquo voluntas honores appetat, nec contemptum fugiat. Ergo est virtus.

Mansuetudo est virtus, quâ quis iræ impetum, secundum reæ ratio nis dictamen moderatur. 1. *Est virtus*, quia est moderativa passionis appetitus inordinati, nempe iræ. 2. *Ira impetum moderatur*, per quod difficit à lenitate, seu mititate. *Mitis* enim est, qui ex naturæ sua lenitate & humanitate, etiam provocatus non irascitur. *Mansuetus* autem est, qui provocatus irascitur: sed per rationis imperium, ita moderatur iram, ut in vindictam provocantis non erumpat.

Per hoc etiam à clementia discrepat, quia licet utraque versetur circa iram, mansuetudo tamen præcisè versatur, circa moderandam iræ passionem; clementia verò circa regalandam punitionem. Prior cohibet à punitione, posterior verò punitionem

Mansuetudo quid sit.

Quomodo à clementia discrepat.

nem moderatur & ordinat. Prior omni homini congruit, decens enim est omnem hominem iram moderari: posterior autem soli vindicandi & pœnam infligendi potestatem habenti convenit. Ad eum enim solum spectat justè punire, qui est justitiae Minister; unde *Clementia nullum magis decet quam Principem*, inquit Seneca, lib. de Clem. Et Proverb. c. 16. Reges propter clementiam laudantur, his verbis: *In hilaritate vulnus Regis vita, & clementia ejus imber serotinus*. Et cap. 2. *Misericordia & veritas Domini custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus*.

Quid sit studiositas. Studioſitas est virtus, quæ immoderatum sciendi desiderium comprimit, & in scientiis ordinatè compārandis negligentem animum ad moderatum ſtudium accedit: in studio namque dupliciter peccare possumus, vel per excellum curiosè nimis inquirendo, quæ noſtræ mentis captum superant, contra illud Eccl. 3. n. 22. *Altiora te ne quaſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed qua pracepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus ejus, ne fueris curiosus*. Et Proverb. 25. *Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum; ſic qui ſcrutator eſt majestatis, opprimetur à gloria*. Hinc fideles Romanos moñebat D. Paulus, cap. 12. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere; ſed ſapere ad ſobrietatem*.

Quid sit moſtia. Modestia eſt virtus, quæ circa gemitus corporis decenter componendos occupatur. Parcitas eſt virtus, quæ veltum cultumque corporis honeste moderatur.

Quid extra-pelia. Eurapelias eſt virtus quæ ludis & jocis modum imponit, ne quis interludendum & jocandum excedat, nevè agrestis & ſolidus inter homines vivat.

Moralis.

Circa ludos autem contingere potest virtus & vitium, quippe cum ludus vitæ & humanæ ſocietati ſit utilis; per eum enim fit anxietatis & ſollicitudinis relaxatio & remiſſio; quæ relaxatio hominibus ſumimè prodeſt in facilius obeundis ſuis inuerib⁹, & corporis ac animæ operationibus eliciendis: ſicut enim corpus noſtrum continuo labori intendere nequit, ſed neceſſum eſt inſumpto per laborem animales ſpiritus reparari & refici per quietem & ſomnum; ita nec anima noſtra continua contemplationi vacare potest, ſed indiget aliquali quiete & ſuæ operationis jucundâ intermiſſione: hæc autem fit per luſum.

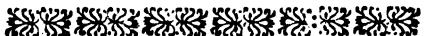
Unde legimus etiam viros sanctissimos moderatis ludis animum relaxasse; ſic Cassianus, lib. 7. collat. Patrum, refert S. Joannem Evangelistam, aviculâ manibus & digitis exceptâ luſiſſe: ſic S. Antonius Abbas audiens hominem obmurmurantem, propterea quod Monachi ludo intenderent, respondit hoc elle rationi consentaneum; ſicut enim (inquit) arcus ſemper extensus rumpitur, ſic caro infirma non potest in eodem fervore conſiſtere. Unde Seneca, lib. de tranqullitate animi: ſicut agros fertiles citò exhauiaret nunquam intermisſa fecunditas; ſic hominem exhauiaret & nimis fatigaret labor aſſiduus: hinc natum eſt illud proverbium,

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Conſtat ergo luſum eſſe humanæ vitæ utilem, ac proinde circa iſpum poſſe contingere defectum; ſi nempe quis in agrestis eſſet, ut continuo laborei incumberet, & animæ relaxandæ nuſquam intenderet: potest etiam in eo excessus inveniri, tum

E e

ratione nimis in lusum propensionis, tūm ratione insumpti temporis, tūm ratione neglectæ rerum domesticarum legitimæ curæ & sollicitudinis; ergo ut recte ordinatæque fiant lusus, necessum est ut per aliquam virtutem regulentur; hæc autem virtus dicitur europelia: ergo illa est virtus.

SECTIO TERTIA.

De Virtutum prærogativis.

Summa
Virtutis
utilias
cōmen-
datur.

VI R T U T I S prærogativas sufficienter (arbitror) apriemus, si eam omnem proflus boni rationem complecti probaverimus; quod evidenter faciliusque ut exsequamur, revocanda sunt ea omnia quæ de boni divisione & membris suprà diximus: sed ne æquo fusijs præsens sectio diffundatur, de triplici potissimum bono, utili, honesto & jucundo, tribus in sequentibus paragaphis paucis quidem, sed sufficientibus differemus; quibus nonnulla de donis Spiritus-Sancti, & Evangelicis beatitudinibus ex S. Bonaventura deprompta, subjiciemus.

Satis
Sectio-
nis.

§. I:

Quanta sit Virtutis utilitas.

OMNIA prorsus utilium maxima, idque triplici ratione.

1. Bonum utile illud dicitur, quod ad finem bonum obtinendum conductit, ex quo sequitur bonum istud esse præstantius, quod ad finem præstantiorem, & præstantiori modo consequendum inducit: sed virtus nobis

manus auxiliatrices, viresque suppeditat ad finem nostrum præstantissimum (Deum nempe) consequendum; cætera autem quæ boni utilis rationem sortiuntur, ad hujus consecutionem per se non conferunt. Deus enim nec honoribus, nec sanitatem, nec divitiis; sed solâ virtute comparatur, et si divitiarum elargitio ad Dei consecutionem conferat quantum per misericordiam & eleemosinam impenduntur; hæc tamen Dei consecutio, non divitiis effusis, sed misericordia aut eleemosinæ est tribuenda.

Hinc Regius Psaltes, postquam quæsivit, Psal. 23. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius: Non responde qui abundans fuerit opibus, honoribus & sanitatem; sed qui fuerit innocens manibus, & mundo corde. Quibus patet Dei possessionem non divitiibus, non honore fulgentibus, nec robustis corpore, nec nobilitate gloriosis, sed solis justis & virtute præditis reponit.

2. Illud bonum omnium est utilissimum, quod nos maximè decet, nobis maximè proprium est, & à nobis nolentibus nequaquam separabile; sed virtutes veræ divitiae sunt, & nostræ propriæ divitiae, quæ nunquam nos deserunt, nec à nobis fugiunt, sed in vita & post vitam comitantur; & ubi cætera bona nos deserunt, nempe in hora mortis, illæ nobis fidissimæ comites adsunt, & animas hinc emigrantes in vitam æternam deducunt. Temporalia autem bona nostra non sunt, sed eorum potius administratores & custodes, quæ domini dieimur; dum ea retinere volumus, fugiunt; dum ea cupimus custodiare, perduntur, & nobis invitis eripiuntur, nec nos ex hac vita

migrantes comitantur: unde Regius P̄lat̄es, Psal. 48. *Cum inscriberit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus.* Revolve ea quæ diximus agendo de objecto beatitudinis.

3. Illud bonum est omnium utilissimum, quod est ratio, cur cætera bona sint, & sine quo nullam boni ratione in obtinent: sed virtus est ratio cum alia bona sint; intantum enim sanitas, opes, honores, &c. boni nomine gloriantur, inquantum proximè aut mediata ad virtutem parandam & servandam conferunt: sic sanitas utilis est, ne à virtutibus in actione consistentibus assequendis præpediamur: opes utiles sunt, ut temporalia nobis necessaria habentes, à virtutis consecutione non distrahamur, sed juvemur: honor utilis est, ut munere nostro, tum in nobis, tum in aliis virtute proficiamus. Ubi autem hæc non virtuti comparandæ aut assevandæ, sed vitiis favent ac deserviunt, eò ipso inutilia censentur, & à nobis tanquam venena mortifera sunt abjicienda.

Hinc prædicta bona à Scriptura sacra inutilia prædicantur; sic Psal. 52. David ait, *Omnes declinaverunt, id est, à Deo per malitiam desciverunt;* & statim subjungit, *simul inutilies facit sunt.* Et sap. 3. n. 11. *Sapientiam & disciplinam qui abjicit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu & inutilia opera eorum.* Et quidem merito; quis enim opes utiles censem, si ad vitiorum barathrum nos pertrahant? quis affirmabit horæ utiles, si nos abducant à bonorum omnium fonte, Deo nempè, qui humilia è vicino respicit, & alta à longè cognoscit? An voluptates utiliæ prædicabis; si cor tuum brutorum instar ad terram inclinet? an sanitas,

si te ad peccata procliviorēm faciat? an propinqui, si te rebus terrenis accumulandis applicent? an amici, si ex frequenti corum contubernio perversari? an famuli, si tibi in foyendis iniquitatibus tuis ad nutum deserviant? Nemo sanè arbitror rationis compositionem apertè despiciet, ut quæ corpori prosunt, & animæ obsunt, utilia dicat & profiteatur. Constat itaque sine virtute, alia bona non esse utilia.

§. I I.

Quanta sit virtutis honestas.

OMNIA prorsus rerum creaturæ maxima, quod patet tribus rationibus.

1. *Ratio.* Illud maximè honestum *Summa ejusdem honestatis probatur.* est, quod hominem maximè secundum naturam & rationem perficit: sed sola virtus id efficit; homo namque tunc maximè rationalis est censendus, cum agit juxta leges, tum à natura, tum à Deo, tum à Principiis sibi præscriptis: sed hæc non exsequitur, nisi virtutis beneficio; ergo hæc maximè hominem perficit. *Insuper cætera bona externa sunt, & nos non tam afficiunt, quam circumsepiunt,* à nobisque facile mobilia sunt: illa enim aut aliis rapientibus amitteremus, aut ipsi senescentes deseremus, aut intereunte corpore cum eo deponeamus, & carne corruptâ effluerent: virtus autem in immortali domicilio, nimirum in uiente reconditur, & per assuetudinem quasi in naturam conversa nullis rapientibus diripietur, nullò tempore veterascet, nullus carcer, nulla pœna, nullumve sepulchrum à mente divellat, ita ut de ipsis cancre possimus, quod de scientiis cecinit Boëtius initio consolationis philosophicæ:

E ij

*Has saltem nullus potuit pervincere
terror;*
Nec nostrum comites prosequerentur iter.

Denique virtus est, quæ nostram naturam per peccatum collapsam & viciatam, pristinam in dignitatem restituit, vitiorum sentes nostris ex præcordiis evellit, furentes passionum motus reprimit, humanos affectus ordinat, inferiorem animæ portionem superiori, & superiorem Deo perfectè subjicit, in quibus tota jacet hominis honestas & perfectio.

2. Ratio. Illud omnium bonorum honestissimum est, quò posítò, cæteris etiam absentibus, honesti dicimur; & quò sublatò, cæteris etiam positis, tales non sumus; sed posítà virtute, honesti dicimur, & cù sublatà, sumus vituperandi: nemo namque bonum & honestum virum eum dixerit, qui optimà fruens sanitatem, opibus abundans, dignitate resulgens, accutissimam mentis acie pollens, corpore robustò præstans, &c. vitiis tamen sese implicat, & infandâ colluvie deturpatur. Bona sit vestis tua, bonus cibus, & bonus potus tuus, plura dicam, bonus sit intellectus tuus, acutum ingenium, præmaturum iudicium, robustum corpus, expeditus sensus; hæc tamen omnia sine virtute bonum te non facient: sed si eis male utaris, majori damnationi subjiceris: at si virtutem possideas, licet omnibus aliis careas, reverà bonus eris, ab omnibusque, etiam iniquis, bonus appellaberis. Videmus enim sanctissimos viros, sine honoribus, dignitatibus, opibus, ac deliciis vitam duxisse; imò inglorios, infamia notatos, mendicitate & molestiis oppressos, ulceribus ac morbis exesos, in aliam vitam emigrasse, quos tamen propterea nullus infelices aut malos prædicat: imò

ipsius perditissimi homines, qui eos despiciunt habuerant, eorum post obitum gloria intuentes, in hæc verba erumpunt, *Sap. 3.* *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum & in similitudinem improprietatis, nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est.*

3. Ratio. Bonum illud honestissimum est, quò Deo grati & similes efficiuntur: sed id præstat unica virtus; cætera namque bona Deus parvi pendit, nec præcipit ut siamus ei similes in divitiarum copia, dignitatum splendore, honorum gloriâ, potestatis auctoritate, &c. Sed solùm præcipit Matth. 5. n. 48. *Estate ergo vos perfecti, sicut Pater vester Cœlestis perfectus est:* Non quidem quoad æquitatem, nec quantum ad earundem asecurionem, sed quantum ad imitationem.

Ex quibus inferendum est, quòd si tanto appetitu bonitatem querimus in rebus omnibus quas possidemus, ita ut detritam vestem, vocem insuavem, sermonem inconcinnum; &c. habere erubescamus; quantò magis bonam animam obtinere satagendum est. *Bona vis habere* (inquit D. Augustinus, serm. de verbis Domini) & *bonus non vis esse?* Nam dic mihi, ô homo, quid est quòd velis tu habere malum, non uxorem, non filium, non servum, non domum, non equum, non tunicam, postremò non caligam? Rogo te, prepone animam tuam caliga tuę? Nam quid est quòd tantum peccasti in teipsum, ut omnia velis habere bona, & teipsum non velis habere bonum.

§. III.

Quanta sint Virtutis delicia.

Divine virtutis delicia appetiuntur.

OMNIUM bonorum maximæ, quod ut paret, duplex bonorum status est distinguendus, alter quô acquirimus, alter quô adeptis & comparatis lætamur; aliud enim est divitias acquirere, aliud quæstas possidere: aliud est dignitatem ambire, aliud post eam obtentam subjectis imperare, &c. Sive autem virtus acquirenda cum bonis acquirendis, sive acquisita cum acquisitis compareatur, procul dubiò voluptate & deliciis eminebit.

1. Quantum ad comparisonem, certum est aliorum bonorum adeptiōnē esse amarissimam. Quis enim labores & angores enumeret illorum, qui congerendis auro & argento, & aliis divitiis incumbunt? Quis vel mente concipiāt ambitiosorum molestias, sollicitudines, abjectiones, ignobilioribus exhibitas reverentias, ingeminatas preces, oblata sapè incalsum munera, &c. Quis tandem verbis enumeret amaritudines illorum, qui in fœdissimo carnalium voluptatum cœno, quasi sues voluntantur, quos metus supplicij angit, dens malæ conscientiæ rodit, & rabies zelotipæ discepit? Quas omnes molestias spes boni desiderati non minuit, vel saltem ad modicum, eò quod bonum istud parvum sit & exile, breve & citò fugiendum, desideria non satiat, sed irritat; suâ presentiâ nouâ lætitiam, sed tristitiam procreat. Quapropter meritò dixit D. August. lib. 4. de Symbolo, cap. 1. *Ecce (inquit) ruinosus est mundus, ecce tantis calamitatibus replevit Dominus mun-*

dum, ecce totus amarus est mundus, & sic amatur! Quid faceremus, si dulcis esset? ò mundo immunde, teneri vis persens? quid faceres, si maneres? quem non deciperes dulcis, si amarus blandimenta mentiris?

Adeptio verò virtutis est jucundissima pluribus de causis, 1. Est occupationis nobilitas, quæ homini ad Dei visionem & fruitionem creato, digna censemur. 2. Rationalis natura, quæ studiosis operibus deliciatur, sicut natura sensualis sensualibus delectatur. 3. Conscientiæ serenitas, quam solidū virtutis opus laxificat. 4. Dei grata operis acceptio & approbatio, Angelorum applausus & congratulatio, & hominum laus ac veneratio. 5. Denique incomprehensibilis, & nusquam finiendi præmii expectatio; quâ ratione Christus D. Mat. 11. dixit *Jugum meum suave est, et onus meum leve.* Virtus namque, ut in adeptione, jugum est & onus, sic enim premit & onerat: sed premit leviter, & onerat suaviter, imò & dulciter proper spem mercedis æternoꝝ, in qua oculos mentis ditigit.

Virtus adepta omnium pariter bonorum est jucundissima: cætera namque bona præsentia suâ vix tantillum delectant, & nullo modo sientem animam satiant, imò semper infelicem conscientiæ morsibus cruentant. Voluptas enim ex aliorum bonorum fruitione oriunda, nunquam pura est, sed continuis afflictionibus & doloribus permixta, cuius etiam extrema semper luctus occupat, ut colligere est ex iis quæ diximus agendo, tūm de objecto beatitudinis, cūm de actibus conscientiæ. Virtus verò pura & perpetua delectatione possitores suos perfundit, ut experiri facilius quis poterit, quam doceri.

Hac de virtutibus sufficienter dic,

ta sunt quoad nostrum institutum, qui plura desiderat ad praxim legat nostrum opusculum de directione spirituali, Lingua Gallicâ exaratum.

Ut autem aliquam de donis Spiritus-Sancti, & Christianis beatitudinis notitiam habeat studiosus Lector, quæ sequuntur ex Seraphico nostro Bonaventura deproposita, & mira fecunditate & perspicuitate expressa, predictis compaginari voluimus.

APPENDIX.

De donis Spiritus-Sancti.

SIC ET plurima sunt dona gratiæ gratis daræ, & generaliter omnes habitus divinitutis dati, dona Dei non absurdè dici possint: specialiter tamen & appropriatè septem sunt dona Spiritus-Sancti, quæ enumerat & nominat Isaías loquens de flore, qui profectus de radice Jesse, id est, Christo: de quo dicit Isa. ii. quod *Requiesceret super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia & intellectus; Spiritus consilii, & fortitudinis; Spiritus scientia, & pietatis: & replebit eum Spiritus timoris Domini.* In hac autem enumeratione descendendo procedit à summo & combinando, ut simul ostendatur donorum distinctio, conexio, origo & ordo.

Eorum necessitas & ordo probatur. Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; quia cum principiū reparativum per summam liberalitatem, non tantum det gratiam ad rectificandum contra obliquitates viatorum per habitus virtutum: verum etiam ad expediendum contra impedimenta syntomatū per habitus donorum: idè plurificari debent dona

gratuita, secundum quod necessarium est ad expeditionis sufficientiam.

Quoniam igitur anima nostra indiget leptiformiter expediri: hinc est, quod ex leptiformi causa necesse est Spiritus-Sancti dona esse leptiformia. Indiget namque expediri contra viatorum obliquitates, quantum ad vires naturales, & quoad superadditas virtutes, in patiendo, in agendo & contemplando, & utroque modo. 1. Ex

Primo igitur propter vitiorum oblique septem-
plici in-
digen-
tia an-quitates expeditissime repellendas,

septem sunt dona Spiritus-Sancti, ut

potè timor contra superbiam, pietas contra invidiam, scientia contra iram (quæ quasi est quædam insania) (quæ quasi est quædam insania)

fortitudo contra acediam (quæ men-

tem reddit ad bona invalidam) conser-

rium contra avaritiam, intellectus con-

tra gulam, & sapientia contra luxuri-

riam.

2. Ex

Secundo, propter expediendas vires

naturales debent septem dona Spiritus-Sancti esse. Nam irascibilis in-septem-
plici
animæ
opera-
tione,

indiget expediti ad bona tam in pros-

peris, quam in adversis: in prosperis

expeditur per timorem, in adversis per

fortitudinem. Concupisibilis autem

indiget expediti quantum ad affectio-

nem respectu proximi, & hoc fit per

pietatem, & quantum ad affectum

respectu Dei, & hoc fit per gustum

sapientie. Rationalis verò indiget ex-

pediri in veritatis speculatione, elec-

tione & executione: per donum au-

tem intellectus expeditur, ad verum

speculandum; per donum consilii, ad

verum eligendum; per donum scientie, ad electum exsequendum: per do-

nun enī scientie recte conversa-

mur in medio nationis pravae & per-

versae.

3. Ex

Tertio, propter expedienda sep-

tem virtutum officia, septem debent

esse Spiritus-Sancti dona. Nam ti-

spēplici
ci virtu-
tū appli-
catione,

DE DONIS SPIRITUS-SANCTI. 223

mor expedit ad temperantiam: timor enim carnales motus configit; unde Ps. 118. Confige timore carnes meas. *Pietas ad veram justitiam, scientia ad prudentiam, fortitudo ad patientiam, consilium ad spem, intellectus ad fidem, sapientia ad charitatem.* Unde sicut charitas est mater, & consummatio omnium virtutum, sic sapientia omnium donorum: ita ut vere dicat sapiens, Sap. 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.*

4. Ex- *septem- pli- ci- mo- nis pa- tientie.* *Quarto*, propter expeditionem in patiendo conformiter ad Christum, septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiendum movit paterna voluntas, humana necessitas, & virtutis strenuitas. Paterna quidem voluntas movit, ut cognita per intellectum, ut amata per sapientiam, ut in reverentia habita per timorem. Movit etiam nostra necessitas, ad quam cognoscendam necessaria est scientia, ad quam miserandam superadditur pietas. Movit nihilominus virtutis strenuitas, ut provida in eligendo per consilium, ut vigorosa in perferendo per fortitudinem. Et sic dona debent esse septem.

5. Ex- *septem- pli- ci- sa- cili- tate ad agen- dum.* *Quinto*, propter expeditionem in agendo, septem dona dantur à Spiritu-Sancto. Nam ad actionem expediendam, necesse habemus expidiri ad declinandum à malo, quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expidiri ad proficiendum in bono duplice, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expidimur per scientiam, & pietatem; ita ut unum sit dirigens, & aliud exsequens. Circa secundum expidimur per consilium dirigens, & per fortitudinem exsequentem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo, & hoc

quantum ad intellectum veri, & quantum ad affectum boni: primum fit per donum intellectus; secundum per donum sapientia, in quo est quietus.

Sexto, ad expeditionem in contemplando, dona Spiritus-Sancti in septem- pli- ci- modo: *contem- platio- nis.* *Sexto*, ad expeditionem in contemplando, dona Spiritus-Sancti in septem- pli- ci- modo: *contem- platio- nis.* Nam ad vitam hierarchicam & contemplativam, necessarium est animam purgari, illuminari & perfici. Purgari autem oportet à concupiscentia, à malitia, ab ignorantia, ab infirmitate, seu impotentiâ. Primum facit timor, secundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparationis, & primariæ conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per accessum ad sumimum, quod consistit in uno, & hoc per donum sapientia: & sic arcanum contemplationis à lato consummatur, quasi in cubito.

Septimo, ad expeditionem in actione & contemplatione, septem debent esse dona Spiritus-Sancti. Nam contemplativa propter conversionem, ad Trinitatem tria debet habere dona expedientia, scilicet quantum ad reverentiam maiestatis, timorem; quantum ad intelligentiam veritatis, intellectum; quantum ad gustum bonitatis, sapientiam. Activa vero, quæ versatur in agendis & sustinendis, debet habere quatuor: scilicet pietatem ad agendum, & fortitudinem ad sustinendum: & directiva horum duorum, scilicet scientiam & consilium. Unde qui ad expeditionem necessaria est directio, ideo fit donorum combinatio. Et plurima sunt dona ad intellectum spectantia: quia lux cognitionis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam, & pacis,

De Beatitudinibus Christianis.

Hec tenenda sunt : scilicet quod septem sunt beatitudines (quas Salvator enumerat in Sermonne in monte, Mat. 5.) scilicet, *Pau-pertas spiritus, mititas, lucus, es-
ries justitiae, misericordia, mundi-
tia cordis & pax*. Ad has verò beatitudines propter sui perfectionem & plenitudinem, duodecim fructus spiritus, & quinque spirituales sensus consequuntur, qui non dicunt novos habitus, sed status delectationum, & usus spiritualium speculationum, quibus replentur, & consolantur spiritus virorum justorum.

*R*atio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est : quia cum reparativum principium sit perfectissimum, & perfectissimè reparativum & reformativum per donum gratuitum : ideo gratiæ donum ab ipso manans, liberaliter & abundè ramificari debet usque ad habituum perfectionem, qui cum fini approximent, recto vocabulo nuncupantur ex nomine *beatitudinum* : quarum sufficiencia, numerus, & ordo colligitur ex integritate perfectionis, & ex modis perfectionum, & ex dispositionibus ad perfectionem.

Ex in-tegritate per-fec-tionis. *P*rimò igitur ad integratem perfectionem, requiritur necessariò perfectus recessus à malo, perfectus processus in bono, & perfectus status in optimo. Quoniam autem malum aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex langore concupiscentiæ : ideo ad perfec-tè elongandum ab hoc triplici genere mali, tres sunt necessariaæ beatitudines : scilicet *pau-pertas spiritus, elongans à malo tumoris; mititas,*

elongans à malo rancoris; & lucus; elongans à malo libidinis, & languoris concupiscentialis. Quia verò perfectus processus in bono attenditur secundum divinam imitationem (& Psal. 24. *Universa via Domini misericordia & veritas* :) hinc est, quod duplex est beatitudo secundum has duas vias, scilicet esuries, sive zelus justitiae, & affectus misericordie. Quoniam autem status in postimo est, vel per limpidam cognitionem, vel per tranquillam affectionem ; hinc est, quod sunt duæ ultimæ beatitudines, scilicet *munditia cordis*, ad Deum videndum & *pax mentis*, ad perfectè fruendum.

I. Ex modo perfec-tionis.

*S*ecundò, etiamsi modi perfectionis attendantur, debent esse septem habitus beatitudinum. Nam est perfectionis Religionis, prælationis, & internæ sanctitudinis. Ad perfectionem autem Religionis necessariò requiritur abdicatio boni privati, acceptatio boni fraterni, & appetitio boni æterni. Primum fit per *pau-pertatem spiritus*; secundum per *mititatem affectus*; tertium per *amaritudinem lucis*. Ad perfectionem verò prælationis duo necessariò requiriuntur, scilicet *zelus justitiae, & affectus misericordie*: Prov. 20. *Misericordia enim & veritas custodiunt Regem*. Secundum hæc duo disponi debet regimen prælationis in Ecclesia militante. Ad perfectionem autem internæ sanctitudinis, requiritur *puritas conscientie, & tranquillitas totius anima per pacem Dei*, omnem humanum sensum exuperantem.

*T*ertiò, si attendantur dispositiones præambulæ, septem debent esse beatitudines. Timor enim facit recedere à malo, & à mali occasione : & quia radix malorum omnium est cupiditas, ideo timor disponit ad *spiritus pau-pertatem, dispo-sitionibus ad per-fectio-nem.*

paupertatem, in qua simul jungitur *humilitas* cum paupertate: ut sic elongetur vir perfectus à fonte omnis culpx, scilicet à superbia & cupiditate. Et hinc est, quod paupertas spiritus est fundamentum totius perfectionis Evangelice. Unde primò oportet hoc fundamentum sternere, qui vult ad culmen perfectionis pervenire, secundùm illud Match. 19. *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes.* Ecce perfecta paupertas, quæ sibi nihil prorsus retinet, & sequeretur: ecce humilitas, quæ facit quod homo abnegando seipsum collat cruxem suam & sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentum.

Disponit ergo timor ad spiritus *paupertatem*, pietas autem ad *miseritatem*: nam qui piè ad aliquem afficitur, nec illum irritat, nec ab illo irritatur. Scientia verò disponit ad *luctum*, quoniam per scientiam cognoscimus nos à statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriae & lacrymarum. Fortitudo autem disponit ad *esuriem justitiae*, qui enim fortis est, ram avidè se tenet cum justitia, ut malit à vita corporali, quam à justitia separari. Consilium disponit ad *misericordiam*, nihil enim Deus magis consulit in Scriptura, quam facere misericordiam, quod super omnia reputat holocaustum. Intellectus autem disponit ad *cordis munditiam*: nam speculatio veritatis mundat cor nostrum ab omnibus phantasias. Sapientia verò disponit ad *pacem*: nam sapientia jungit nos summo vero & bono, in quo est tranquillitas, & finis totius nostri rationalis appetitus.

Quà pace adeptā, necessariò sequitur superabundans *delectatio spiritualis*, quæ in duodenario fructuum

Moralis.

spiritus continetur, ad insinuandam superabundantiam delectationum.

Et tunc est homo ad contemplationem idoneus, & ad aspectus & amplexus sponsi & sponsæ, qui fieri habent secundūm sensus spirituales, quibus videtur sponsi Christi summa pulchritudo sub ratione splendoris; auditur summa harmonia sub ratione Verbi; gustatur summa dulcedo sub ratione sapientiae comprehendentis utrumque, Verbum scilicet & splendorem; odoratur summa fragrantia sub ratione Verbi inspirati in corde; astringitur summa suavitatis, sub ratione Verbi incarnati inter nos habitantis corporaliter, & redditis se nobis palpabile, osculabile, amplexabile, per ardentissimam charitatem, quæ mentem nostram per exstasim & raptum, transire facit ex hoc mundo ad Patrem.

Ex dictis igitur manifestè colligitur, quod habitus virtutum ad exercitium principaliter disponunt acti-
vè; habitus verò donorum ad actum contemplati-
vè; habitus autem beatitudinum ad perfectionem utriusque. Fructus verò spiritus, qui sunt Gal. 5. *Charitas, gaudium, pax, pa-
tientia, longanimitas, bonitas, be-
nignitas, mansuetudo, fides, mode-
stia, continentia, castitas*: dicunt de-
lectationes consequentes opera per-
fecta. Sensus verò spirituales dicunt perceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem com-
templatio fuit in Prophetis per re-
velationem, quantum ad triplicem vi-
sionem, scilicet corporalem, imagi-
nativam & intellectualem; in aliis
verò justis reperitur per speculatio-
nem, quæ incipit à sensu, & perve-
nit usque ad imaginationem, & de contem-
platione imaginatione ad rationem, de ratio-
ne ad intellectum, de intellectu ad in-
sis.

Ff

telligentiam, de intelligentia verò ad sapientiam, sive notitiam excessivam, quæ incipit h̄c in via, sed consummatur in gloria sempiterna.

Ex his gradibus consistit scala Jacob, cuius cacumen attingit cœlum, Genes. 28. Et thronus Salomonis, Reg. c. 10. in quo residet Rex sapientissimus & verè pacificus & amorus, ut sponsus speciosissimus, & torus desiderabilis, in quem desiderant Angeli prospicere, & ad quem suspirat desiderium sanctorum animarum: Sicut Cervus desiderat ad fontes aquarum. Quo quidem desiderio

ferventissimo ad modum ignis spiritus noster non solum efficitur agilis ad ascensum, verū etiam quādam ignorantiā doct̄a, supra sciplum raptur in caliginem & excessum, ut non solum cum Sponsa dicat, Cant. 1. In odorem unguentorum curremus; sed etiam cum Propheta psallat, Psal. 138. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quā nocturnam & deliciosa illuminationem neino novit, nisi qui probat; nemo autem probat, nisi per gratiam divinitū datum; quæ nemini datur, nisi ei, qui se exercet ad illam.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Vitiis & Peccatis.

RESENTEM Disputationem Theologos potius, quam Philosophos decere nullus inficiabitur, qui in hujus materiæ caliginibus oculos mentis admoverit: Quapropter ne hoc in terendo calle impingemus, sequentes Paragraphos ex Seraphico nostro Bonaventura de promptos, h̄c inscribendos ratione consentaneum esse duximus.

De Peccato Originali.

ORiginale peccatum illud est quod vitiā propagine contrahimus, quōque inquietabat suprà D. peccatū Bernardus, priùs sumus damnati, origina- quām nati: de hoc autem in *Suo Breviloquio*, tria præsertim inquit, & resolvit Seraph. Bonaventura.

§. I.

Quomodo naturam viciat.

Modus, quō genus humanum per originale peccatum corruptur, h̄c est. Quilibet per concubitum generatus, nascitur naturā filius iræ, quia privatur reſtitutio originalis iustitiae, propter cuius absentiam incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet *infirmitatem, ignorantiam, malitiam & concupiscentiam*; quæ quatuor inflicta sunt propter originale peccatum: quas sane pœnas spirituales comitantur in corpore multiplex drapicili pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, & multiplex dolor. Ad has quoque pœ-

*Quæ
pane
nos fa-
cit ob-
noxios.*

nas subsequitur poena mortis , & incinerationis ; poena carentiae visionis Dei , & amissionis gloriae celestis : non solum in adultis , verum etiam in parvulis non baptizatis : qui quidem parvuli poenam mitissimam inter ceteros puniuntur ; quia solam poenam danni habent sine poena sensus .

Ratio autem ad intelligentiam predicatorum hæc est : quia cum primum principium omnia agat à se , & secundum se , & propter se : necesse est esse optimum & rectissimum , ac per hoc piissimum & justissimum : & inde est , quod universæ viæ ejus misericordia & veritas , sive judicium . Si enim Deus à principio hominem in tantis miseriis condidisset , nec pietas esset , nec justitia , quod tantum opus suum opprimeret miseriæ , nullam præcedente culpam .

Similiter , si tantis miseriis nos repleret , vel repleri permitteret sine culpa ; nec pie , nec justè gubernaret nos divina providentia : Si ergo certissimum est , primum principium , & in producendo , & in providendo rectissimum , & clementissimum esse ; necesse est ut genus humanum taliter fecerit , ut à principio nulla esset in eo culpa , nec miseria . Necesse est etiam ut taliter administret , ut non permitrat in nobis esse miseriæ , nisi propter aliquam culpam præambalam .

Quoniam igitur certissimum est , quod à nostra origine multiplicem contrahimus miseriæ poenæ , certum est quod omnes nascimur naturâ filij iræ : ac per hoc privati restitutio originalis justitiae , quam privationem vocamus originalem culpam . Et quia omnis culpa dicit recessum à bono incommutabili , & accessum ad bonum commutabile ; & recedere à bono incommutabili , est recedere à

summa virtute , veritate & bonitate : *Quare pecca-tum ori-ginale quatuor predi-cis ma-lis nos inficiat.* accedere autem ad bonum commutabile , est plus debito in illud per amorem tendere . Hinc est quod perdens originalem justitiam , incurrit infirmitatem , ignorantiam , malitiam & concupiscentiam .

Rursus , quia deserens bonum immutabile propter bonum commutabile , efficitur indignus utroque : hinc est , quod ratione carentia originalis justitiae , perdit anima quietem temporalem in corpore , per multipli-cem corruptionem & mortem , & tandem separatur à visione lucis æternæ ; amittendo felicitatem gloriae , tam in anima , quam in corpore .

Postremò , quia carentia hujus justitiae in nascentibus non est per motum voluntatis propriæ , nec per actualem detestationem : hinc est quod originali peccato post hanc vitam non debetur poena sensus in gehenna , pro eo quod non supra condignum ; sed circa punit divina Justitia , quam semper comitatur superabundans misericordia . Hoc credendum est sensisse beatum Augustinum , licet verba ipsius exterius propter detestationem erroris Pelagianorum qui aliqualem felicitatem eis concedebant , aliud sentire videantur : ut enim eos rediceret ad medium , abundantius declinavit ad extremum .

S. II.

Quomodo transfundatur:

Modus autem traductionis cuiuspx originalis videtur esse talis : quia licet anima non sit ex traduce , originalis tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posteriorum , mediante carne per concupiscentiam .

Efij

generata : ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ , & prona effecta ad libidinem ; sic caro per libidinem seminata , & secum trahens infectionem vitiosam , inficit , & vitiat animam , quæ quidecim infectione vitiosa in anima , non tantum est poena , sed etiam culpa : & sic persona corrupta corruptum personam , salvâ in omnibus divinâ Justitiâ , cui nullò modò potest imputari infectione animæ : licet eam treando infundat , & infundendo uniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est : quia cùm pri-
mum principium fecerit hominem ad
imaginem suam propter sui ipsius ex-
pressionem : sic eum condidit ex par-
te corporis , ut omnes homines pro-
pagarentur à primo homine , tanquam
ab uno radicali principio sic ex par-
te animæ , ut propter expressam simi-
litudinem , tam in essendo & duran-
do , quam intelligendo & amando ,
immediatè emanarent omnes ; spiri-
tus rationales ab ipso Deo , tanquam
à primo principio & immediato.

Et quoniam spiritus tanquam ex-
cellentior magis accedit ad priuimum
principium : sic condidit Deus homi-
nem , ut spiritus præcesset corpori , &
corpus subesset spiritui creato , quamdiu
ille subesset spiritui increato : &
è contra , si spiritus non obediret Deo ,
justo Dei iudicio corpus suum incipe-
ret sibi rebellare , quod & factum est ,
cùm Adam peccavit . Sicut igitur si
Adam stetisset in obedientia Dei ,
corpus suum spiritui obediens esset ,
& tale ad posteros transmitteret , &
Déus illi animam infunderet , ita ut ,
unita corpori immortali , & sibi obe-
dienti , haberet ordinem justitæ , &
immunitatem omnis penæ : sic ex
quo Adam peccavit , & caro facta est .

rebellis spiritui , oportet ut tales ad posteros transmitteat , & ut Deus secundum institutionem primariam , animam infundat.

Anima verò cùm unitur carni re-
belli , incurrit defectum ordinis natu-
ralis justitiae , quo debebat omnibus
inferioribus imperare . Et quia anima
carni unita est , oportet ut ipsam tra-
hat , & trahatur ab ipsa : & quia ip-
sam non potest trahere , tanquam re-
bellem ; necesse est ut ab ipsa trahatur ,
& incurrit morbum debitæ justitiae ,
& morbum concupiscentiae : ex qui-
bus duobus , tanquam ex aversione &
conversione dicitur integrari (secun-
dum Augustinum & Anselmum)
peccatum originale .

Quoniam igitur ordinatissimum
fuit quod natura humana ita conde-
retur , & quod condita sic propaga-
retur , & quod peccans ita puniretur
(sicut dictum est prius) ita quod in
conditione servatur ordo sapientiae ,
in propagatione ordo naturæ , in pu-
nitione o:do justitiae ; patet quod non
est contra divinam justitiam , si ad
posteros transmittitur culpa .

Rursus , quia culpa originalis pec-
cati in animam transfundi non posset ,
nisi poena rebellionis in carne præce-
deret , & poena non esset , nisi culpa
præcessisset ; nec culpa præcessit à vo-
luntate ordinata , sed inordinata , ac
per hoc à voluntate humana : patet
quod originalis culpa transfusio est à
peccato primi hominis , non à Deo ,
non à natura condita , sed à vitio per-
petrato ; & sic verum est quod dicit
Augustinus , lib. de fide ad Pet. cap.
2. quod peccatum originale non
transmittit ad posteros propagatio ,
sed libido .

s. III.

Quomodo curetur.

Postremò diligenter attende, quòd modus curationis culpæ originalis est iste; scilicet, quòd sic curatur culpa originalis, ut tamen remaneat pena temporalis, sicut patet in parvulis baptisatis: sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, ut remaneat quantum ad actum, & motum concupiscentiæ: sic curatur in parente, ut nihilominus ab eo, qui curatus est per Baptismum, transmitatur in prolem originale peccatum: sic tollitur originalis peccati macula, ut remaneat sequela, cum qua oportet pugnare, quamdiu vivimus in hac vita, quia in nullo prorsus extinguitur concupiscentia per gratiam communem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut infusio derivatur in omnes à principio creato à quo fit propagatio corporum: & hoc à parte inferiori, scilicet carnis; sic curatio fieri debet à principio increato, à quo fit infusio animarum, extinc. & hoc à parte superiori, scilicet mentis est tis. Quoniam igitur ex parte mentis origina distinctio est in hominibus, ita quòd secundùm illam unus non propagatur ab altero: sed immediate exit à trans. Deo, gratia curativa, menti nostræ fundant à Deo infusa, respicit unumquemque, inquantùm tenet rationem personæ singularis & individuæ; non inquantùm tenet rationem productivi secundùm virtutem naturæ. Quoniam igitur originale peccatum est morbus inficiens personam pariter & naturam; personam in voluntate, naturam in carne: idèò sic curatur ma-

cula originalis in mente, ut remaneat infectio, & sequela in carne.

Et quia homo generat non secundùm quod curatus est in mente, sed secundùm quod corruptus est in carne: non secundùm quod spiritualis, sed secundùm quod carnalis: hinc est quòd quamvis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se, transmittit tamen in prolem originale.

*R*ursus, quia reatus pœnæ æternæ respicit deformitatem mentis & personæ: actus autem, sive motus respicit inclinationem carnis & naturæ: ideo transit originale per Baptismum quantum ad reatum, & remanet quantum ad actum. Postremò, quia afflictio temporalis conditionem respicit ex parte carnis: cùm caro remaneat semper subiecta cuidam infusione, remanere debet semper subiecta pœnalitati. Et ideo sicut pœnalitas & corruptio per gratiam non afferuntur à carne: sic sequela illa, sive concupiscentia & languor membrorum, simul stare potest cum gratia curativa. Et ideo quamvis paulatim minuatur, quia tamen radix non tollitur, nunquam omnino auferitur inviatore, nisi in B. Virgine, per gratiam singularem. *Q*ui enim Virgo concepit eum, qui erat expiatio omnis culpæ: ideo data fuit ei gratia singularis, quâ extincta fuit in ea radicis omnis concupiscentia, ad concipiendum Dei Filium absque omnis peccati labe & corruptelâ. Nempè ut ait Ansel. de Conc. Virg. cap. 18. *D*ecens erat, ut è puritate, quâ major sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus Pater unicum Filium (quem de corde suo genitus sibi aqualem, tanquam seipsum dilegebat) ita dare disponebat, ut naturaliter esset unus, idemque communis Dei Patris, & Virginis Filius: &

Quare parentes in quibus extinc. transfundant in posteros.

quam ipse Filius substantia iter facere sibi matrem eligebat : & de qua Spiritus-Sanctus volebat, & operatus erat, ut conciperetur, & nascere ille, de quo ipse procedebat.

S. V.

De origine, & distinctione capitalium peccatorum.

Pecatorum actualium unum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, sive capitale peccatum. Unum, inquam, est capitale initium, scilicet superbia, juxta quod dicit Scriptura, Eccl. 10. *Initium omnis peccati superbia.* Duplex radix, scilicet timor male humilians, & amor male ascendens. Triplex fomentum, secundum tria quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme vero caput, scilicet superbia, invidia, ira, acedia, avaritia, gula & luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritualia, duo vero ultima sunt carnalia.

Ratio autem ad intelligentiam hominum hæc est: quia cum peccatum mortale sit actualis à primo principio recessus: recessus autem à primo principio non potest esse, nisi per contemptum ipsius, vel in seipso, vel in suo præcepto: contemptus autem primi principii cum sit superbia, necesse est ut omnis mortalis culpa, sive offensa, initium sumat à superbia. Quia vero nullus contemnit priimum & summum principium, vel ejus præceptum per se, nisi per hoc quod aliquid aliud ab ipso vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quod necesse est omne peccatum actuale

originem trahere à duplice radice: scilicet timore & amore, qui radices sunt malorum, licet non æquè primæ. Nam omnis timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: & ideo per ea habet soveri timor, per quæ sovetur & amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius excellentia, exterius pecunia, inferius carnalis lascivia: hinc est quod necesse est esse tria peccatorum actualium radicalia fomenta, quæ superiori sunt prætacta, ad quæ dum anima inordinatè fertur, omnia peccata actualia oriuntur.

Et quia hoc fit secundum septiformem modum, ideo septem sunt peccata capitalia, ex quibus generatur universitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit quod non est appetendum; aut quia refugit, quod non est refugiendum. Sic quia appetit quod non est appetendum, utpotè bonum ut nunc, sive commutabile, sive apparet bonum; aut est interius, & sic est privata excellentia quam amat superbia; aut exterius, & sic est sufficientia, quam amat avaritia; aut inferius & sic est delectabile, quod inservit; vel ad conservationem individui, & sic est alimentum, quod est delectabile secundum gustum, & appetitur à gula; aut quia ad conservationem speciei, & sic est coitus, qui est delectabilis secundum tactum, & appetitur à luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit quod non est refugiendum, hoc potest esse tripliciter, secundum triplicem modum refugendi: aut enim refugit secundum perversum instinctum ipsius rationalis, & sic est invidia; aut secundum instinctum irascibilis, & sic est ira: aut

*Vnde colliga-
tur sep-
ten-
trius
peccato-
rum
mortu-
lium
nume-
rus.*

secundum instinctum concupisibilis , & sic est acedia. Vnde quia quatuor sunt principalia appetibilia , & tres vires , secundum quatuor instinctum est fuga ; ideo tantum sunt septem capitalia peccata.

*R*ursus , quia sensus appetibilis est cum delectatione , sensus autem rei fugiendae est cum dolore , hinc est , quod quatuor habent conjunctionem latitudinem : tria vero alia habent adjunctionem tristitiam & poenam. Omnia tamen dicuntur capitalia , quia deordinationes sunt principales , & multatum aliarum deordinationum sunt principia , suo modo influentia. Unde licet quedam ex his principaliter fugam respiciant , habent tamen ex ipsa delectabilia sua. Nam invidia vult privatum bonum possidere sine socio , & ita integraliter. Ita sine contrario , & ita imperturbabiliter. Acedia sine labore aliquo , & ita infatigabiliter : & quia haec non defacili obtinentur , ideo magnum exercitium vitorum secum trahunt ad hujusmodi , quae appetunt exsequenda ; vel ad ea , quae respiciunt declinanda : respectu quorum dicuntur capitalia peccata , quasi capita , ex quibus manant alia quamplurima.

§. VI.

De origine peccatorum finalium , que sunt in Spiritum-Sanctum.

DE peccatis autem finalibus , si-
ve irremissibilibus , cuiusmodi sunt peccata in Spiritum - Sanctum , hoc est tenendum , quod licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum . & unum : appropriare tamen dicitur peccatum aliquod esse in Patrem , aliquod in Filium , aliquod in

Spirituem Sanctum. Hoc autem peccatum in Spiritum-Sanctum irremissibile dicitur in hoc saeculo & in futuro : non quia in hoc saeculo non possit dimitti , sed quia raro dimittitur , aut vix in hoc saeculo , quantum ad culpam : modicum autem & quasi nihil fiet remissio sibi in futuro , quantum ad poenam. Hujus autem peccati sex sunt differentiae ; scilicet invidia fraternalis gratiae , impugnatio veritatis agnitionis , desperatio , presumptio , obstinatio mentis , & impudentia finalis.

*R*atio autem ad intelligentiam praedictorum haec est : quia cum peccatum dicatur recessum a primo principio trino & uno , omne peccatum imaginem Trinitatis deformat , & ipsam animam foedat , quantum ad triniplicem potentiam ; scilicet irascibilem , rationalem & concupisibilem ; & a libero arbitrio procedit , quod gerit in se insigne Trinitatis : scilicet Patis , ratione facultatis ; Filij , ratione rationis ; Spiritus-Sancti , ratione voluntatis.

*L*icet autem haec tria concurrant simul ad omnem culpam , quilibet tamen harum per suum defectum potest esse ratio deordinandi alias. Defectus autem circa facultatem est im- potentia ; circa rationem est ignoran- tia ; circa voluntatem est malitia.

*E*t hinc est , (quod cum quedam sint peccata ex imponencia , quedam ex ignorantia , quedam ex malitia ; & cum potentia attribuatur Patri , sapientia Filio , & voluntas Spiritui- Sancto) hinc est quod quedam dicuntur esse in Patrem , quedam in Filium , quedam in Spiritum-Sanctum. Et quoniam nihil magis est in voluntate quam ipsa voluntas : & voluntas ipsa est origo peccati , nullum peccatum est adeo voluntarium &

*Peccata
in Spi-
ritum-
Sanctu
que sint.*

*Et inde
colligantur.*

merè , sicut est illud , quod provenit ex corruptione existente in voluntate.

Cum enim dupliciter dicatur involuntarium ; scilicet per violentiam , & per ignoranciam : primum per defectum potentiarum ; secundum per defectum scientiarum , quando voluntas sola corruptione suâ (licet possit resilere , & sciat hoc malum esse) aliquid eligit : tunc dicitur peccare ex certa malitia ; & tale peccatum merè procedit ex improbitate voluntatis liberis arbitrij : & directè impugnat gratiam Spiritus-Sancti , per quam sit remissio peccati. Et quia merè procedit ex libertate arbitrij : ideo non habet colorem excusationis ; & propterea modicum & quasi nihil debet ei , qui punitur , de poena relaxari.

Quare dicatur peccata ex malitia.

Quare sunt irremissibilita.

Quia verò directè impugnat gratiam Spiritus-Sancti , per quam sit remissio peccati , ideo dicitur irremissibile : non quia nullò modò possit remitti , sed quia quantum est de se , directè est impugnativum medicamenti & remedii , per quod fieri habet remissio peccati. Et quoniam peccati remissio fit à Deo per gratiam poenitentialem intra Ecclesiasticam unitatem ; ideo differentiae hujus peccati accipiuntur secundum quod directè impugnant illa tria. Aut enim impugnant ipsam gratiam poenitentialem in se ; aut in comparatione ad Deum , à quo datur ; aut in comparatione ad Ecclesiam , in qua suscipiuntur.

Si in comparatione ad unitatem Ecclesiarum , quia unitas Ecclesiarum con-

sistit in fide & charitate , sive in gratia & veritate : sic est duplex peccatum ; scilicet invidia fraternalis gratiarum , & impugnatio veritatis agnitorum.

Si in comparatione ad Deum dantem (cum universæ viæ ejus , quantum ad justificationem , maximè sint misericordia & veritas) sic est duplex peccatum : unum , quod impugnat misericordiam , & hoc est desperatio : aliud quod impugnat justitiam , & hoc est impunitatis presumptio.

Si verò impugnat ipsam gratiam poenitentialem in se , vel secundum se , sic est duplex : quia gratia poenitentialis facit resilire à peccatis commissis , & praecavere à committendis. Contra primum , est obstinatio mentis , contra secundum , est impoenitentia finalis , secundum quod finalis impoenitentia dicitur propositum non poenitendi : sic enim est species peccati in Spiritum-Sanctum. Secundum autem quod finalis impoenitentia dicit continuationem peccati usque in finem ; sic est sequela omnium mortalium , quae in hac vita non remittuntur : & maximè omnium specierum peccati in Spiritum-Sanctum.

Et omne peccatum initium sumit à superbia , & consummationem sive finem habet in finali impoenitentia : in quam qui pervenerit , corruit in gehennam ; à qua quidem impoenitentia finali nullus peccans mortaliter potest liberari , nisi interveniat gratia mediatoris Christi : & ideo incarnationem ipsius desiderabat universitas salvandorum , cui est honor & gloria in saecula saeculorum. Amen.

DISPUTATIO TERTIA.

Quæ est de Passionibus.

VA RIA sunt nomina, quibus illæ appetitus nostri in bonum propensiones, & à malo aversiones indigitantur: siquidem à Stoicis *Morbi* appellantur. *Affectus* à Quintilliano. *Affectiones* à Lactantio. *Perturbations & animi motus* à Tullio. *Passiones* autem à Peripateticis solito nuncupantur: Hæ autem omnibus profus animalibus & præsertim humano generi, ita sunt familiares, ut in omni ætate appareant, in omni actione sentiantur, & in omni profus hominum statu ac conditione inventiantur. Quoniam autem passionum naturam & proprietates integris voluminibus facundè & fœundè, tum gallico cum latino idiomate expreſſerunt plures moderni Philosophi, idcirco in his aperiendis & revolvendis diu immorandum non esse judicavimus. Quapropter, quidquid de passionibus censemus, compendiosè quidem, sed ad juniorum captum sufficienter in sequentibus Paragraphis aperiemus.

namque triplex motus est iaveniens, quorum 1. est facultatis cognoscens, quæ movetur ab objecto. 2. Facultatis appetentis, quæ movetur à judicio cognoscitivæ. 3. Est totius animalis, quod à facultate appetente, & motivis instrumentis movetur circa bonum vel circa malum. Primus est causa secundi, & secundus causa tertii. Primus (inquit Piccolomineus) magis est spiritualis, & melius diceretur illeetus quam motus. Secundus corporeus est, si fiat à facultate sensitiva; vel spiritualis, si à spirituali. Tertius propriè motus est. Hæc tria ita se habent, ut objectum solum moveat, facultas cognoscitiva & appetitiva moveatur ab objecto, & moveat cor & corpus; corpus autem & cor tantum moveantur: passio non consistit in prima motione ab objecto, neque etiam in tertia. Per quam sequimur aut vitamus objectum, quæ objecti consecutio vel fuga non est passio: sed passionem sequitur. Restat ergo ut passio sit media illa commotio considerata in facultate appetente objectum cum quadam spirituum agitacione: sicque passio referri potest, 1. Ad objectum quatenus cognitum. 2. Ad facultatem appetitivam in qua jacet. 3. Ad corpus vivens, seu ad aliquam illius partem, quam aliquâ qualitate sensibiliter afficit, & ad objecti prosecutionem aut fugam impellit; unde passio ex parte objecti, est tantum actio, ex parte appetitivæ facultatis est primò perpassio, quia facultas pa-

S. I.

Quid sit Passio.

Est motus appetitus, ex bono vel malo apprehenso productus, cum aliqua cordis & corporis mutatione non naturali.

Dicitur 1. Motus in passione;
Moralis.

Gg

tur ab objecto ; deinde est *actio* , quia agit in corpus ; ex parte autem corporis tantum est *percessio* , si sola passio ratiō attendatur.

Dices 1. Tolerantia est passio : sed haec non est actio nec motus ; igitur passio non recte definitur motus.

Disting. maj. Tolerantia passiva sumpta est passio seu mali percessio , *Concedo* ; negativè sumpta , *Nego*. Itaque toleramus duobus modis ; positivè , quandò victi mali magnitudine amplius non repugnamus , sed ipsi succubimus ; & negativè , quando jam nullo urgemur motu , quo animal commoveri solet ad malum refugendum & avertendum. Haec quidem posterior tolerantia non est actio , sed actionis & motus negatio , ut constat : at prior dici potest actio quā homo voluntariè non repugnat malo occurrenti nec ei repugnare potest ; quicquidem motus revocari potest ad tristitiam , & verè dici potest passio. Quamquam tolerantia dicatur interdum virtus moralis , quā quis fert constanter malum , quæ virtus ad fortitudinem revocatur.

Dicitur 2. *Appetitus* , tam concupisibilis , quam irascibilis , in utroque enim passiones refidere jam indicavimus in nostra Physica , agendo de appetitu sensitivo. Omnes igitur passiones ab appetitu sensitivo proveniunt ; sunt enim motus circa bonum aut malum sensibile : bonum quidem , ut prosequendum ; malum vero , ut fugiendum.

Dices 2. Quid excitatur in homine etiam invito , dici nequit actus appetitus , alioqui idem homo simul appeteret & non appeteret : appeteret quidem quatenus passione urgeretur ; & non appeteret , quatenus ille motus ei repugnaret : at passio plerumque in homine invito excitatur , ut

patet in ira & tristitia , igitur passio non est motus appetitus.

Nego maj. & illius probationem disting. Appeteret & non appeteret ratione ejusdem facultatis & appetitus , *Nego* : appeteret ratione appetitus sentientis , tendentis in bonum sensibile ; & non appeteret ratione appetitus rationalis , revocantis à prosecutione illius boni , ut pote contraria legi Dei & rationis dictamini , *Concedo*. Fatemur enim eundem hominem ratione diversarum facultatum idem posse velle & nole , appetere & refugere. Unde Apostolus Romanorum . Condelector legi Dei secundum interiorem hominem : video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mea , &c.

Dices 3. Quædam passiones excitantur in homine ex sola apprehensione & notitia intellectus , ut tristitia ex peccati gravitate cognita , quā tamen homo pœnitens sensibiliter afficitur : igitur passio non est motus sicut appetitus sensitivi.

Disting. antec. Ita ut cum actione intellectus conjuncta sit imaginatio boni aut mali sensibilis , *Concedo* : scilicet , *Nego*. Potò tristitia illa ob gravitatem peccati , non solum provenit ex notitia intellectus eam gravitatem apprehendentis , sed etiam ex appetitu sensitivo pœnam peccato debitam refugientis ; statim enim atque intellectus voluntati exhibuit peccati gravitatem , illa appetui & imaginationi representans pœnas peccato debitas , ob eas ille commovetur & corpus agitat.

Dicitur 3. Ex bono vel malo apprehenso productus , quibus designantur earum passionum objecta ; quidquid enim appetimus , bonum esse debet aut verum , aut apparent ; & quidquid fugimus malum est.

Quare siquidem malum est odibile, & solum bonum est appetibile, ut constat ex iis quæ de bono diximus. Unde *passio* à nonnullis haud impetratis Philosophis definitur: *Motus appetitus sentientis, ad voluptatem consequendam, molestiamque fugiendam, ortus ex imaginatione seu apprehensione boni aut mali sensibili, cum aliqua corporis mutatione.* Nam passiones excitantur in appetitu sensuivo; dum objecta sensibilia per externos sensus ad interiores traducunt impressiones boni aut mali, commodi aut incommodi; tunc enim anima quæ erat antea omnis affectus expers, & instar aquæ stagnantis & quiescentis, ex agitatione sanguinis & spirituum temerè discurrentium commovetur, & corpus agitat eique pro diversitate motuum quibus conflictatur, varias qualitates imprimit. Quapropter ex illa animæ commotione, quæ per vim imaginativam ex boni aut mali sensibili apprehensione oritur, quamque sanguinis & spirituum agitatio comitatur, *passione* natura potissimum consistit.

*Dicitur 4. Cum aliqua corporis mutatione: Passionibus namque sensitivis proprium, est corpus nostrum commovere per excitationem spirituum vitalium & animalium: in quo passiones hic descriptæ discrepant à motibus amoris odij, &c. facultatem spiritualium quæ corpus directè non immutant. Hæc autem animæ commotio aut appetitus sentientis motus, ubi minus vehemens est, seu conjunctus cum minori sanguinis & spirituum agitatione dicitur tantum *affectio*: dum autem hæc commotio est vehementior, dicitur *passio*: dum vero est vehementissima, appellari possit *perturbatio*.*

Additur denique, Aut cordis commotione non naturali. Hic enim advertendum est cor animalis perenni dilationis & contractionis motu ciéri; itaque motus ille dicatur naturalis, quando cor nec nimis restringitur, nec nimis dilatur, sed solita ratione movetur. Est autem non naturalis, quando ab ea proportione deflectitur. Passiones autem cor à motu sibi naturali dejiciunt, lætitia nempè cor maximè dilatatur; tristitia nimis constringitur; sicut ira, cum maxima accidit ebullitio sanguinis circa cor; timor cum sanguis existens in extremis corporis partibus ad cor effluit, ut illud firmet ac roboret.

S. II.

Quos sint passiones.

Respondeo universaliter eas esse duplicitis generis, quarum aliquæ sunt mixtae, aliae simplices. *Mixta* Quomodo dicuntur, quæ ex utroque appetitu concupiscibili scilicet & irascibili proveniunt. *Simplices* autem dicuntur illæ quæ ex uno tantum appetitu oriuntur. Cùm autem duplex sit appetitus, unus concupiscibilis & aliis irascibilis; passiones simplices sunt iterum duplicitis generis, earum enim aliquæ ex appetitu concupiscibili, aliae ex irascibili ortum habent, quarum opinam, ut sufficiens & evidens habeatur potitia, præsentem Paragraphum tres in titulos distribuemus, quorum primus sic

TITULUS PRIMUS.

De Passionibus appetitus concupis-
cibilis.

Quot, & qua sint.

Sunt sex, scilicet *amor*, *deside-*
rium, & *gaudium*, quæ versantur
circa bonum: *Odium*, *fuga* & *tristi-*
tia, quæ circa malum occupantur.

Quot
& que
sint
passio-
nies ap-
petitus
concu-
piscibi-
lis.

Ratio est evidens: Tot enim sunt passiones simplices appetitus concupisibilis, quot sunt modi quibus talis appetitus versari potest circa bonum & malum, primò & ratione suicideratum: sed illi sunt sex, ergo & illæ. *Major* constat ex definitione appetitus concupisibilis jam à nobis pluries expressa. *Minor* declaratur: Appetitus concupisibilis versatur, vel circa bonum absolute & secundum se spectatum, id est, nec ut praesens, nec ut absens consideratum, & ex bono taliter apprehenso nascitur. *Amor*: vel versatur circa bonum, ut absens apprehensum, & ex hoc oritur *Desiderium*: vel circa bonum, ut praesens, & sic procedit *Gaudium*: similiter hic appetitus versatur circa malum absolute spectatum, id est, nec ut praesens, nec ut absens consideratum, & ex hoc formatur *odium*: vel circa malum absens, & hinc producitur *fuga*: vel circa malum, ut praesens, & sic nascitur *tristitia*.

De Amore.

EA fuit quorumdam veterum Philosophorum sententia amorum unicam esse passionem, aut saltem passionum omnium fontem & scaturiginem, quæ in aliis animæ

motus, vel ut in rivulos exundaret. Nullus enim desiderat aliquid, nisi prius amore in illud feratur; neque gaydet, nisi de possessione boni quod amat; neque odit quidquam, nisi quod rei amatæ opponitur; nec tributatur de malo præsente, nisi quia officit rei quam diligit. Idem dicendum de ceteris passionibus: non enim est spes & desperatio, nisi de bono prius amato & desiderato; neque timor, audacia & ira, nisi circa malum impediens consecutionem boni præsumti. Hinc S. Dionysius, cap. 4. de divinis nominibus. *Omnia quacumque faciunt & volunt, pulchri & boni desiderio & faciunt & volunt.*

Quid autem præsest sit amor, facile non est definire, nam ait B. Raymundus. *Amor est nescio quid, proveniens nescio unde; efficiens nescio quod, afficiens nescio qualiter, & abiens nescio quoniam.*

Attamen, ut ejus naturam & effectus pro modulo delibemus: primò duplex est distinguendus amor; primus qui sequitur naturæ ductum, alter, qui ex notitia boni gignitur. *Amor naturalis* est, quod res quilibet appetit & rapitur in id quod sibi conveniens est, sic lapis dicitur amare suum centrum. *Amor ex notitia iterum duplex*; alius enim est *sensitivus* erga bonum sensibile per sensuum operationem cognitum: alius *rationalis* ex appetitu rationali seu voluntate proveniens. De amore sensitivo tantum hic est sermo.

Hic autem est *passio* appetitus concupisibilis ex bono vel pulchro, absolute spectato proveniens.

Dico ex bono vel pulchro apprehenso, licet enim res plerumque mala & difformes amentur: non tamen amantur, nec ut mala, nec ut dif-

formes; sed ut bonæ & pulchræ apprehenduntur, vel ex læsa nostra imaginatione, vel ex vitiatis sensuum organis; vel ut mihi verius videtur, ex sympathia & mirando isto interno rerum illectu, quod sit, ut ad approximationem rei amatæ, amans sentiat in se aliquam commotionem, ut videre est in ipsis rebus in animatis, magnete scilicet & ferro,

*An autem hic illectus fiat per emissos aliquos spiritus vitales ex corde amantis in cor amati, mihi omnino improbabile non videtur, quidquid in contrarium reclament quidam Moderni; enim verò cum oculus pravo aliquo humore affectus, possit vitiare alterum oculum per vitiatos spiritus emissos, aut noxiā, ut volunt, qualitatem in oculum sanum directam, quidam cor pluribus illaque calidioribus, ac proinde emissu facilibus spiritibus refertum, non posset aliquos eorum spirituum per amorem accensos & excitatos, in cor amati dirigere, qui istius amati cordis spiritus excitant, & amorem in eo generent; hōc enim modō facilius insinuantur vulgare illud, & continuâ experientiâ comprobatum proverbium, *Si vis amari, ama.**

Amor universim duplex distinguitur, nimirūm affectionis & effectionis. Prior est affectus ille quod quis propendet in objectum bonum: posterior est motus amantis & aliquid molestientis in gratiam amati: tametsi verò prior propriè sit passio, & solus à vulgo censeatur amor, nihilominus posterior amoris titulum posteriori jure sibi vendicat; non enim magnopere nos intelligimus amari ab illo, quem scimus quidem benè erga nos affici; sed cùm res postulat, non fert opem, nec opere amorem testatur. Unde Christus D. suis discipulis aiebat, Si

diligitis me, mandata mea servate. Et S. Gregorius, probatio dilectionis exhibito est operis. Hinc amor affectionis ut verus sit, pavere debet amorem effectionis, tametsi interdùm ab illo nascatur; nimirū enim agrestis est, qui beneficiis deviōsus, amore non afficitur erga suum benefactorem.

Amor effectionis rursūm duplex est, nempe amor benevolentia & concupiscentia. Prior est propositum firmum objecto amato beneficiendi: posterior est propositum firmum aliquid consequendi, qualis est amor hominum erga opes, honores, & voluptates quas ambient. Unde hic amor non est aliud quam amor sui, seu philautia.

*Proprietates amoris sunt potissimum quatuor: 1. Est unio cum re amata, sive realis, qualis est unio beatorum cum Deo; sive per affectionem, qualis est unio hominis amantis cum eo quem diligit: ad quod spectat etiam transmutatio amantis in amatum: sic Cantic. 2. dicitur *Dilectus meus mihi & ego illi.* Et 1. Reg. 18. *Anima Jonatha conglutinata est anima David, & dilexit eum Jonathas, quasi animam suam.* Unde S. Aug. lib. 4. confess. cap. 6. loquens de amico suo morte sublato.*

Ego, inquit, sensi animam meam & animam illius fuisse unam animam in duobus corporibus, & ideo mihi horrori erat vita, quia nollebam dividins vivere: & ideo furie mora metuebam, ne totus ille moreretur quem mulierem amaveram. Hinc, lib. 13. de Trinit. amorem sic definit. Amor est quadam vita, duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatnr. Inde initio nascentis Ecclesiaz, multi studinis credentium erat cor unum;

*Quae
sunt
amoris
proprie-
tates.*

*Quomo-
do for-
metur.*

anima una, flagrantissimæ videlicet charitatis igniculis. 2. *Est extasis sive secessus*, quô amans, quasi extra se transiens, fertur in rem amatam, in eamque ita cogitationes & affectus dirigit, ut eam semper ob oculos positam velut inspiciat, de quo præ cæteris audiendus S. Dionysius, lib. de divinis nominibus, cap. 4. *Extasis*, inquit, facit amor: *amatores suos fratu dimovet*, sui juris esse non finit, sed in ea qua amant penitus transfert. Talis erat S. Pauli cordis & animæ emotio cum scriberet 1. Cor. 15. *Mente excedimus Deo*. Et ad Galat. 2. *Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus*. Quæ verba expendens Theophil. *Insaniebat*, inquit, *Paulus amatoriâ quâdam insanî*; & amatoris instar, illi vivens extra seipsum raptus, ac rotus in Deum translatus, &c. Hinc vulgare istud; *Anima magis est ubi amat, quam ubi animat*. 3. *Est imbecillitas seu languor, & infirmitas corporis, proveniens ex vehementis amoris sensitivi, spiritus animales & vitales consumentis, nimiò calore, & cerebrum ascendentे, & partes insigriores deserte*re, quô fit ut amantis vultus rubicundus primò appareat propter convocatos & coacervatos in eo spiritus, deinde palefacat propter eosdem spiritus insumptos: postremò flavescent propter ascensum flavæ bilis sursum ascendentis, & per vultum ac cæteras partes diffusæ. Hinc pariter nascuntur suspiria & gemitus, &c. Habet tamen amor suas delicias; imò tota est, & una sola mentis humana, quatenus humana est & corpori alligata summa suavitas. Etiamsi enim anima rationalis ex se capax sit sublimioris alicuius delectationis, quæ in nuda suarum operationum cum divina lege consentione consistit; tamen

quatenus corpori juncta est, atque in illud agere, & vicissim ab eo accipere: & quasi pati nata est, non aliam dulcedinem quam ab amore promanantem degustat; adeò ut lætitia, gaudium, jucunditas, & alia his similia, sint amoris fetus & germina atq; etiâ diversa hujus amoris nomina. Hinc quod in desiderio, in spe, in fiducia cæterisque id genus suave est, & mentem benè afficit ac delinit, amor est, aut ab amore derivatur. Quin etiam tanta est hujus passionis dulcedo: ue omnes laboris ob amatum assumpti asperitates & rigores emolliat; nam inquit S. Augustinus; Nullò modō sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venarium & piscarium. Interest ergo quid ametur; nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Cui concinit S. Bernard. serm. 85. in Cant. scribens, *Vbi amor est, labor non est; sed sapor*: Hinc Apostoli Christi amore ferventes, *Iabant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu consumeliam pati*. Hinc apparet quâm miseri sint illi, qui aliis invidere & illos odisse quoquo modo assuecant; nam eliminant à se quod in vita jucundissimum est, videlicet *amare*. Nec est quod illi prætexent antipathias seu repugnantias naturales, qualis erat ille qui dicebat;

Non amo te, Volusi, nec possum dicere quare:

Hoc tantum possum dicere non amo te.

Nam eam cordis & animæ depravationem eliminare & regere debet ratio, maximè divinæ gratiæ auxiliò & beneficiò roborata.

4. Amor gignit zelum, quô quis indignatur & contristatur, eà quôd alius potiatur bono quod ipse con-

*Amoris
remedia*

Cupierat ; de quo pleniùs infrà.

Quatuor præsertim sunt amoris inordinati remedia. 1. Est principiis resistere, ubi scilicet advertimus nos in amorem aliquem inordinatum incitari; hic amor statim est resecandus & revocandus juxta illud Ovidii.

Principiis obsta : serò medicina paratur,

Cum mala per longuas invaluere moras.

2. Est exacta consideratio malorum omnium, quæ ex amore pèrverso proveniunt, qualia sunt præser-tim peccatum mortale, scandalum, infamia, &c.

3. Est suam cogitationem, & dilectionem in objectum sèmmè amabile, Deum nempè, convertere & quæ Dei possessionem æternam spectant: nam ait præclarè Auctor lib. de confliktu vitiorum & virtutum apud S. Aug. tom. 9. Si te ista delectant quæ sub cælo sunt, cur non magis ea delectant quæ super cælos sunt? Si carere ita pulcher est; patria, civitas & domus qualis est? Si tertia sunt, quæ hic incolunt peregrini, qualia sunt quæ hic possident filii? Si mortales & universaliter in hac vita sunt remunerati; immortales & beatæ quâliter sunt illâ vita dñi? Quapropter recedat amor præsentis seculi, in quo nullus ita nascitur, ut non moriatur; & succedat amor futuri seculi, in quo omnes sic vivificantur, ut non deinceps moriantur; ubi nulla necessitas turbat, nulla molestia inquietat, sed perennis latitia regnat. Tametsi verò Deus à creatura ex æquo amari non valeat: unde Modus amandi Deum est sine modo diligere, ait S. Bernard. nihilominus tamen eò magis homo deber fœtum in Dei amorem effundere, quod ait Auctor lib. de spiritu & ani-

ma, cap. 36. apud eumdem S. August. Solus est amor ex anime affectibus atque sensibus, in quo potest anima, et si non ex aquo respondere suo Auctori, vel de simili mutuam rependere vicem; & si minus amat, quoniam minor est; tamen si ex se rora diligit, nihil deest ubi totum est. Accedit quod ait ipsemet S. Aug. lib. de catechisandis rudibus, cap. 4. Diligamus Deum quoniam ipse prior dilexit nos, & Filio suo unigenito non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: unde si amare pigeat, saltem redamare non pigeat; nulla enim major est ad amorem invitatio, quam prævenire amando, & nimis durus est animus, qui si nolebat amorem impendere, nolit rependere.

Odium est passio appetitus concupisibilis ex malo absolute spectato Quid sit proveniens.

Moderari potest tribus modis. 1. Avertendo memoriam rei odio habitz. 2. Distinguendo in homine quem odimus, id quod odio haberi potest & quod amari debet; sic vita personæ quæ offendit, non est odiosa quippè cum viva sit Dei effigies: sed illius offensa, ac proinde curandum est, ut offensa, non autem offendens vita, aut persona percitat. 3. Mente revolvendo mala quæ ex odiis solito nascuntur, nimium iuria, calumniæ, homicidia, & sep̄tis ipsius odio habentis ruina.

Desiderium est passio appetitus concupisibilis ex bono absolute spectato proveniens.

Moderari debet. 1. Considerando quām futile sit & inconstans id quod desideramus. 2. Quot & quātus sint pœnæ, ut illud obtineamus. 3. Quām citò à nobis effugiet, dum istud assecuti fuerimus.

Fuga est passio appetitus concupis-

*Quomo-
do possit
modera-
ri.*

*Quid sit
deside-
rium.*

cibilis ex malo, ut absente apprehenso, absolutè proveniens.

*Quid & quomo-
do fuga
sit mo-
deran-
da.*

Moderanda est, 1. Considerando quām brevis erit poena, & leve malum quod fugimus. 2. Quantum sit dedecus in levitate & inconstancia. 3. Quanta sit gloria in animi firmitate, & consistentia.

Gaudium seu letitia, est passio appetitus concupisibilis ex bono, ut praesente apprehenso, proveniens.

Moderandum est, 1. Considerando levitatem illius boni de quō gaudeamus. 2. Attendendo magnitudinem bonorum eorum, quibus alii nobis feliciores gaudent. 3. Quām instabile & citò labile sit gaudium nostrum.

Tristitia est passio appetitus concupisibilis ex malo apprehenso, ut praesente proveniens.

Moderanda est, 1. Per amicorum consolationem & compassionem. 2. Avocationem mentis à malo proposito, ad aliud longè gravius, quod nobis contingere poterat in vindictam peccatorum, licet ex Dei misericordia non contigerit. 3. Per contemplationem paenarum quas Christus D. pro nobis passus est, & considerando malum hoc justè nobis esse inflatum in peccatorum vindictam & remedium.

*Quid sit
tristi-
tia &
quomo-
do alle-
vianda.*

2. Inquirendo media quibus bona ordinatè acquiri possunt.

Desperatio est passio appetitus irascibilis, proveniens ex malo apprehenso, ut vitatu impossibili.

Moderanda est, 1. Cognoscendo mala de quibus desperare licet, quæ nimirū nec nos decent, nec viribus nostris convenient, nec Deus se ea nobis daturum repromisit. 2. Considerando ea de quibus nusquam licet desperare, qualia sunt bona spiritualia, quæ Deus non denegat facient quod in se est.

Audacia est passio appetitus irascibilis ex bono apprehenso; ut acquisiri difficile.

Moderanda est, 1. Cognoscendo bona, propter quæ difficultates vincendas aggredimur, an scilicet boni affectio promereatur tot penas afflimenti. 2. Considerando qualiam difficultates aggredi debemus.

Timor est passio appetitus irascibilis ex malo imminentis apprehenso, ut difficulter vitabili.

Moderandus est, 1. Cognoscendo mala quæ justè timenda sunt, 2. Ponendando difficultates subeundas; sèpè namque tantæ non sunt, quæ nobis videntur.

Ira & enique est passio appetitus irascibilis ex malo apprehenso, ut vindicando.

Moderanda est, 1. Avertendo cogitationem mali & personæ nos offendentis. 2. Perpendendo mala, quæ ex ira & vindicta proveniunt.

Omnes prædictæ passiones quamvis sèpius nullum servent ordinem, hòc tamen modò ordinari debent. 1. Bonum apprehensum absolutè spectatum, amamus. 2. Cognitum, ut absens desideramus; tum si aliquæ obstant difficultates superandæ, nascitur audacia; vicit illis difficultibus viderimus.

*Eorum
defini-
tio &
reme-
diu.*

TITULUS II.

De Passionibus appetitus irascibilis.

Quinque sunt appetitus irascibilis species, quarum prima: Spes est passio appetitus irascibilis ex bono apprehenso, ut acquisitu posseibile proveniens.

Moderanda est, 1. Cognoscendo bona quæ ordinatè sperare possumus,

*Quæ
sunt pas-
siones
appeti-
tus iras-
cibilis.*

dēmus bonum desideratum acquireti posse , & illud speramus ; dēmū acquisitō tali bono , gaudemus . Quòd si occurrat aliquod malum impediens quietam possessionem boni nos lētificantis , statim irascimur , & vindicatam de tali malo querimus . Similiter de passionibus circa malum occurrentibus . 1. Proponitur malum absolute spectatum , & illud odimus ; deinde apprehenditur , ut absens , & fugimus : tum videmus difficultates quas insuperabiles opinamur , & tunc timemus : posteà videmus hoc malum nullatenus vitari posse , & desperamus : adveniente tandem tali malo tristamur .

TITULUS III.

De Passionibus mixtis.

*Passio-
nes
mixtae
que sunt*

Mixtae passiones eæ sunt , ut suprà diximus , quæ ex simplicibus coalescunt : hæc autem præsertim sunt .

Zelotipia , quæ est passio mixta , proveniens ex vehementi amore alijcujus , & odio alterius idem nobiscum amantis , ex cujus amore timemus ne rem à nobis amatam solus ipse possideat .

Emulatio est passio mixta , proveniens ex dolore carendi perfectiōnibus alterius , unā cum spe eas acquirendi .

Admiratio est passio mixta ex amore alijcujus operis , & desperatione idem præstandi .

Indignatio est passio mixta , proveniens ex dolore de bono vel malo indignis collato , & ex ira concitata adversus inferentem .

Invidia est passio mixta , proveniens ex dolore de bono alieno , & *Moralis* .

desperatione idem acquirendi .

Compassio est passio mixta , proveniens ex dolore de malo alieno & timore illud incurrendi .

Pudor est passio , mixta ex dolore alijcujus mali præsentis , & timore decoris ab eo provenientis .

Impudentia est passio mixta , proveniens ex voluptate rerum in honestarum , & audaciâ illas perpetrandi .

Pænitentia denique est passio mixta , oriens ex dolore de malo à nobis perpetrato , & spe veniam impetrandi : quæ licet ex iisdem principiis oritur , ex quibus procedit emulatio , ab ea tamen penes objectum distinguitur ; illa enim circa malum à nobis perpetratum , hæc circa alterius perfectiones versatur .

Moderandæ sunt passiones mixtæ , moderando passiones simplices ex quibus coalescunt ; passionis enim mixtæ excessus & deliberatio tantum provenit ex excessu & immoderatione passionum simplicium ex quibus componuntur ac proinde utraque eodem modo sunt moderanda .

Omnium passionum effectus hic recensere supervacaneum esse judicavimus ; propterea quòd hæc fusior & amplior sit materies , quam quæ paucioribus his nostris codicibus constriangi queat ; hique effectus quotidianâ satis experientiâ innotescant , & non minus foecundè quam facundè à pluribus modernis Idiomate Gallico expressi fuerint , quos hac in re consuere non pœnitentebit .

§. III.

An passiones ex se sunt indifferentes.

Vetus fuit error Stoïcorum omnes prorsus passiones à viro

H h

probo & sapiente esse rescindendas; propterea quod arbitrarentur eas esse malas, & vitiorum scaturigines ac somites: hinc contendebant habendam esse *Apathyam*, id est, insensibilitatem quamdam, ratione cuius vir sapiens, & bonus nec de prosperis eventibus luctari, nec adversa fortuna tristari deberet, nec boni absensis cupidus, nec imminentis mali terrore perculsus existeret. Peripatetici è contra contendebant moderandas quidem esse passiones, ne in vitiolum aliquem excessum deflecent, non autem omnino extinguedendas esse affirmabant: quibus ut subscriptamus, tria huc probanda sunt & resolvenda.

Passiones non sunt ex se male.

1. Prima ratio.

2. Ratio.

christi passio-
num à nosris
discri-
men tri-
plex.

Dico 1. Passiones ex se non esse malas. 1. Quod imperatur à Scriptura sacra non est malum: sed passiones plerumque à Scriptura sacra imperantur: habetur enim, *Irascamini & nolite peccare. Iniquos odio habui. Timet eum qui potest animam & corpus mittere in gehennam ignis*, &c.

2. Nihil in alium moraliter repertum fuit in Christo D. Sed passiones in eo fuerunt; iustus enim ejicit vendentes & ementes è templo: ipsius sacrosancta anima tristis fuit usque ad mortem, &c.

Hic tamen te monitum cupio Christi D. passiones, à nostris longè fuisse diversas: nam (inquit D. Thomas 3. part. q. 15. artic. 4.) sciendum est passiones aliter in Christo D. aliter esse in nobis. *Primò*, quantum ad *objecrum*, quia nempè hujusmodi passiones feruntur plerumque ad illicita, quod in Christo non fuit. *Secundò*, quantum ad *subjectum & principium*, quia hujusmodi passiones frequenter in nobis præveniunt judicium rationis: sed in Christo omnes motus sensutivi appetitus oriebantur secun-

dum dispositionem rationis. *Tertiò*, quantum ad *affectum*, quia tales motus aliquando in nobis non quietant in appetitu sensitivo, sed ad rationem usque pertingunt, eamque perturbant, idque tribus modis; vel præter imperium rationis, ut motus subiti; vel contra judicium rationis deflectentis à sua reætudine, ut in malis, aut à sua tranquillitate, ut in bonis; vel secundum judicium rationis, ut motus amaritudinis imperatus, qualis reperitur in penitentibus.

Primo modò (inquit Landulphus in *Pass.* passiones sunt in omnibus hominibus, etiam perfectis: *Secundo* modò in imperfectis solum. *Tertiò* modo fuerunt in Christo, quia sensualitas rationi, portio inferior superiori, & superior Deo perfectè erat subdita.

3. Si passiones essent malæ & peccato caminose, neverca nobis foret natura, quæ irascendi & concupiscendi facultates indidit, quarum affectio-nes essent peccata.

4. Malum virtuti nusquam inservit: sed experientiâ constat passiones multum prodesse, dum eis bene utilimur, tunc in virtute comparanda, tunc in bono consequendo; ira namque fortitudinem adjuvat, quatenus vires auget nosque promptiores efficit in aggrediendis rebus arduis, & vincendis omnibus obstaculis, quæ virtuti consequendæ adversantur. Timor utilis est ad vitanda pericula, eaque declinanda; dum vires nostras excedunt & superant: amor & odium civili vita aded necessaria sunt, adeoque naturæ hominis accommodata, ut sine eis nec rectè vivere, nec feliciter servari, nec rectè homines judicari valeamus; quis enim non est in jure stipitem potius, quam hominem judicaret, qui non amaret amandos, nec sceleratissi-

mos homines odio haberet?

Hinc D. Augustinus 14. de Civit. cap. 12. hæc habet: Cum rectam rationem sequuntur affectiones, quando, & ubi oportet adhibentur, nullus eas sive morbos aut vitiosas passiones audeat appellare; quamobrem ipse Dominus adhibuit eas, ubi adhibendas esse judicavit. Et iterum hæc ibidem habet: Cives sancta civitatis Dei in hujus vita peregrinatione sub Christi lege viventes, metuere, cupere, dolere, gaudere neverunt, & nisi hoc facerent, adversarentur mandatis Dei: id namque facere debent pro quibus, quando, quantumque oportet.

Hæc ratione in sacris litteris passiones nonnunquam Deo per metaphoram tribuuntur, sic Exodi 32. n. 10. Deus Moysen alloquens ait, *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos*: Sic Genesis 6. *Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, paenituit eum, quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus, delebo (inquit), hominem, &c.* Hæc autem Deo etiam per metaphoram non tribuerentur, si minimum vitii indicium haberent. Constat itaque passiones illas ex se non esse malas.

Dices 2. Si passiones mala non essent, in primis Parentibus in statu innocentia fuissent: sed non fuerunt; quia suam nuditatem non erubescabant; ergo, &c.

Disting. min. Primi parentes non habuerunt passiones, quæ oriuntur ex objecto turpi, Concedo; non habuerunt eas, quæ oriuntur ex objecto naturali, Nego. Pudor autem oritur ex objecto turpi & verecundo, nihil autem turpe inerat primis Parentibus; quia portio inferior superiori non ad-

versabatur, sed obtemperabat; ac proinde non habebant concupiscentiam illam vitiorum fomitem & incentivam, sed tantum propensionem naturalem ad objecta sensuum.

Dices 3. Passiones sunt morbi animi: ergo malæ sunt.

Disting. antec. Passiones immoderatae sunt morbi animi, Concedo: moderatae, Nego.

Instabis. Morbus etiam modicus & parvus modicum & parvum malum est; ergo etiam passiones quamvis modicæ, semper malæ sunt.

Neg. paritatem. Passiones enim non dicuntur morbi quatenus passiones sunt, sed quatenus sunt immoderatae. Unde ut justa sit comparatio, passiones non debent conferri cum morbis corporis, sed cum 4. primis qualitatibus; itaut sicut istæ quatuor qualitates inordinatae sunt morbi corporis, ita passiones immoderatae sunt morbi animi: & sicut qualitates illæ concordes, & justæ lance librate, non sunt morbi, sed potius sanitas corporis; ita passiones ad justam mediocritatem redactæ, non sunt morbi animi, sed ejusdem sanitas.

Dices 4. Occasio mali mala est: sed passio est occasio mali, ergo mala est.

Disting. maj. Si sit occasio per se & proxima, Concedo: Si sit occasio per accidens & remota, Nego; alias scientiaz, dignitates, &c. quibus abuti possumus, mala essent dicenda.

Instabis. Passiones nos multis peccatorum committendorum periculis exponunt; ergo per se mala sunt. Disting. antec. Exponunt nos periculis proficuis & liberis, id est, ex quibus possumus aliquid gratiaz promitteri, si eis benè utamur, libereque ac generosè eis frenum admoveamus, Concedo; exponunt nos periculis per

*Quare
dicun-
tur mor-
bi ante
mī.*

*Sunt occa-
siones
mali tā-
tum per
accidens*

*Quomo-
do qua-
passio-
nes fue-
rint in
statu in-
nocen-
tia.*

se malis , & quibus resistere non possumus , Nego .

Ex his itaque patet passiones secundum se prorsus esse indifferentes : non enim malæ sunt , ut probavimus ; nec per se bonæ moraliter , quia electionem , & judicium rationis præveniunt , & tam vitiosæ quam bonæ fieri possunt ; si nempe nou regulentur , aut si secundum rationis dictamen componantur . Restat itaque ut passiones secundum se sint indifferentes ; nec malæ nec bonæ dicendæ sunt , nisi ubi eas moderatur voluntas , aut earum immoderationem & excessum sequitur .

Queres . Quodnam sit discriminatio inter complexionem , temperamentum , humorum , inclinationem , & comple- passionem .

Respon . hæc omnia vocabula ad unum idemque significandum sèpiùs usurpari , nihilominus tamen in hoc (ut mihi videtur) differunt , quòd complexio sit quatuor primarum qualitatum in quolibet corpore mixto combinatio & comprehensio . Complector enim & comprehendō à quibus oriuntur complexio & comprehensio , idem significant . Cùm autem in quolibet elemento una reperiatur qualitas prædominans : ignis enim alius est calidior , terra siccior , aqua frigidior , & aës humidior ; ita inter combinatas in nobis qualitates , una prædominat , & secundum hanc qualitatem variè prædominantem variū statuitur temperamentum , quod nihil aliud significat , quam qualitatem in quolibet mixto prædominantem .

Humor & inclinatio , pro uno eodemque sèpiùs usurpantur ; differunt tamen in hoc , quòd humor sit inclinationis sedes , & inclinatio sit humoris velut effigies . Quatuor enim

sunt in nobis humores , nimirum atra bilis , flava bilis , seu cholera , unde phlegma seu pituita , & sanguis ; qua colligatum atra bilis cum terra , cholera cum turpem- igne , phlegma cum aqua , & sanguis ramenti cum aëre , suumnam habet affinitatem & convenientiam . Unde fit , & hu- ut secundum eorum humorum diversam prædominationem , diversæ fiant moris hominum inclinationes .

Cholerici igni in hoc assimilantur ; quòd sicut ignis semper tendit sursum , ita & illi querunt honorum & dignitatum fastigia : sicut ignis est in continuo motu , sic & ipsi continuiscuris & sollicitudinibus agitantur : ignis facile extinguitur , ita & cholerici facilè sententiam revocant , nec in rebus assumptis generosè firmantur . Tandem hi sunt propter suam siccitatem impetuosi , voraces & gulosi ; propter autem calorem , sunt magnanimes , superbi , ambitiosi , subtiles , deceptores , ad iram proni , ingeniosi , profundiori contemplationi , & longiori negotio minus apti .

Sanguinei aëris instar sunt fluctuantes , lœti ad risum , cachinnos , cibos delicatos , carnis delectationes , lusus , jocos , cantilenas , & amorem (quem aliorum erga se facilè conciliant) proclives : hilarem habent vultum , vivo colore perfusum interiori lætitia , ut plurimum , perfruuntur , &c .

Phlegmatici , ob excessum humidi , & calidi defectum , sunt desides , torpidi , stupidæ , & habent ingeniæ , somno & otio dediti eò quòd crassior cerebri substantia per meatus effluens eos obturet , & spiritus animales veluti sopitos detineat .

Melancholici , seu in quibus atra bilis prædominium obtinet , terræ instar stolidi sunt , pertinaces in conceptibus , tristes , silentes , offensi vi-

placabiles , vix quidquam alienum probantes , scrupulis dire agitati , & ubi huic humor sensum externum afficit , sibi ipsis graves sunt , eosque vivere rædet , ex quo fit , ut nonnumquam sibi cruentam mortem accersant , in hypocondriacum humorem devolvantur , & horrendas sèpè in Deum blasphemias evomant .

Ex quibus omnibus patet quantum sit assignandum & statuendum discrimen inter omnia prædicta vocabula : quæ singula idcirco hic ex pendere voluiimus , quia eorum notitia rara est , et si ad passionum perfectam cognitionem maximè deser viat .

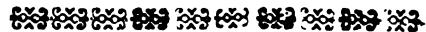

TERTIA PARS PHILOSOPHIÆ MORALIS.

De Bonitate, Malitia & Indifferentia actionum humanarum

BNUCLEATIS hactenùs actionum humanarum principiis & speciebus, solum in nobis superest, ut earum bonitatem, malitiam & indifferentiam, hac in tertia nostræ Moralis parte expendamus; quod ut facilius sceliciusque exsequamur, præsentem partem propter materię exiguitatem tres tantum in sectiones distribuemus, quarum prima erit de Objecto. 2. De fine. 3. De Circumstantiis à quibus bonitas, malitia & indifferentia desumenda est.

malitiam, ac indifferentiam actuum humanorum indagantes, hanc inquisitionem auspicantur ab objecto: quale autem objectum bonitatis, malitia ac indifferentia sit indigitativum, ut evidenter pateat, sit.

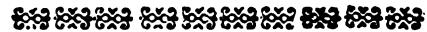
QUESTIO UNICA.

An, et quomodo bonitas et malitia actuum humanorum ab objecto sit reperenda.

NO TAND. I. vel potius revocandum ex dictis, triplicem esse rerum bonitatem, utillem scilicet,

*Triplex
est re-
rum be-
nitas.*

jucundam & honestam. *Vitis* est, quâ res aliqua dicitur conducere ad aliquod bonum delectabile aut honestum consequendum. *Delectabilis* est, quâ res dicitur voluptatem afferre. *Honesta* tandem est, quâ rel alicujus possessio hominem laude dignum efficit. *Triplex* similiter est rerum malitia, scilicet noxia, molestia & inhonestia. *Noxia* est, quâ ad

SECTIO PRIMA.

De Objecto actionum humanarum.

TRITUM est apud Philosophos, facultates ab actibus, & actus ab objectis specificari; ita ut secundum obiecti diversitatem, dignitatem ac præstantiam, actus diversam habeant entitatem & dignitatem. Hinc est quod Morales Philosophi bonitatem,

DE BONITATE

ET MALITIA. 247

aliquid malum molestum aut in honestum conductit. *Molesta* est, quæ tristitiam parit. *In honesta* tandem, quæ reddit hominem vituperio dignum.

Notand. 2. *Objectum & finem sepius*, pro uno eodemque usurpari, et si tamen hac in materia distinguendi debeat; quod ut fiat, duplex finis est distinguendus. 1. Est ipsius operis secundum se; sic, v.g. temperantè agere, est finis temperantizæ. 2. Est finis operantis, ut si quis temperans fieret propter sanitatem, vel ex avaritia. Prior finis semper est objectum actus: posterior est actui extraneus, eique novam moralem speciem adjungit; qui enim temperans est propter avaritiam, non temperans, sed avarus est dicendus.

Notand. 3. *Objectum actuum humanorum & moralium considerari debere* non prout est in se, sed quatenus est rectæ rationi conforme est difforme. Hoc enim discriminem est inter virtutes morales & intellectuales, quod intellectuales intendant objectum quatenus in se est; morales autem objectum intendant, quatenus ad rationem ordinantur. Moralitas namque actus consistit in ordine illius ad morum regulas & principia; unde *bonitas moralis* dicitur ordinatio conformitatis ad sua principia: *Malitia autem moralis* est ordo disformitatis ad eadem principia.

Notand. 4. *Hæc principia esse duplicitis generis*: quædam enim sunt *immediata*, circa quæ actus immediate versantur: & hoc sensu actus externi sepius sunt objecta actuum internorum, quamvis aliquando actus interni circa res ipsas immediate versantur. Alia sunt *mediata*, circa quæ actus humani mediæ tantum versantur, plectumque enim contin-

git, ut actus interni voluntatis, immediate versentur circa actus exter nos, quos imperant, & mediæ tantum circa objecta actuum externorum: sic, v.g. actus charitatis, quô voluntas statuit pauperi eleemosinam erogare, habet pro objecto determinato & immediato, largitionem eleemosinæ quæ est actus externus; habet autem pro objecto media to pecuniam, aut rem ipsam pauperi erogandam.

CONCLUSIO. I.

Bonitas cujuscumque actus externi non semper desumenda est à bonitate honesta objecti: multò minus à bonitate ejusdem delectabili & nislī.

Probatur prima pars. 1. *Actus malus* potest habere objectum bonum; omnis enim actus aversionis tendens in objectum bonum, quale est, v.g. odium Dei, proximi, &c. malus est; ergo *bonitas actus semper non provenit à bonitate objecti*. 2. *Actus bonus* habet aliquando objectum malum; ergo *bonitas actus humani non est desumenda à bonitate honesta objecti*. *Conseq. est evidens: Antecepatur ex omnibus actibus aversionis in objectum malum seu in honestum tendentibus, quale est odium peccati; peccatum enim mortale est objectum pessimum, circa quod versantur actus optimi; tam interni, ut sunt tristitia, detestatio, &c. quam externi, ut sunt confessio, satisfactio, &c.* 3. *Actus moraliter bonus* ex fine & aliis circumstantiis, potest habere objectum indifferens; ergo *bonitas actus non semper à bonitate objecti repetenda est*.

Paret etiam secunda pars. Enim vero si ab honesta objecti bonitate,

quæ omnium bonitatum moralium est maxima, non semper desumenda sit actuum bonitas, multò minus desumi poterit à bonitate utili & jucundâ, quæ in bontate morali ultimum gradum obtinent.

Hinc apparet universaliter falsum esse tritum hoc apud Philosophos es-
fatum, bonitas actus ex objecti boni-
tate repetitur: quapropter, ut verum
apparet, sic est restringendum.

CONCLUSIO II.

Bonitas actus prosecutionis prin-
cipaliter repetenda est à bonitate
honestæ objecti: bonitas autem actus
aversionis desumenda est à malitia
objecti.

*Bonitas actus prosecutionis & aver-
sionis à quo re-
petenda.*

Probatur prima pars: Ab eo prin-
cipaliter actus suam desumit bonita-
tem, à quo habet quodd sit confor-
mis suis regulis & principiis: sed id
obtinet à bonitate objecti; ab eo
enim actus. habet suam bonitatem,
à quo suam sumit specificationem
moralem; sed suam specificationem
assumit ab objecto, ergo & boni-
tatem.

Secunda pars est manifesta. Actus
siquidem aversionis idcirco bonus
est, quia conformis est regulis &
principiis dictantibus, quid sit aver-
tendum & fugiendum: sed tales regu-
læ, taliaque moralia principia dic-
tant omne malum esse fugiendum, &
respuendum, ergo actus mali aver-
sivus erit moraliter bonus.

QUÆSTIO SECUNDA.

*An & quomodo bonitas & malitia
actuum humanorum à fine
desumenda sit.*

 MNES humanos actus in
finem aliquem tendere de-
bere, ut humani sint, id
est, cum advertentia ra-
tionis & determinatione voluntatis
eliciti; satis superque constat ex
1. parte nostra Physice, ubi quælibet
agentia ratione prædicta, agere
propter finem formaliter demonstra-
vimus. Patet etiam ex prima parte
nostra Moralis, unicum tantum el-
se finem ultimum (Deum nempè)
actionum humanarum: hic itaque
duo potissimum tantum sunt resol-
venda; 1. An bonus aut malus finis
per se sufficiat ad statuendam boni-
tatem aut malitiam actus. 2. Utrum
bonitas aut malitia objecti & finis,
duplicem in actu bonitatem aut ma-
litiam inferant. Quæ omnia, ut
evidenter & faciliter percipiuntur;

*Status
questio-
nis.*

Notandum 1. Finem hic non ac-
cipi secundum rei entitatem, quæ
pro actionum humanarum fine sta-
tuitur: sed secundum suam morali-
tatem, id est, quatenus rectæ rationi *Finis
moralis* conformis est aut difformis: entitas *quis*.
namque physica aut metaphysica,
per se indifferens est ad moralem bo-
nitatem aut malitiam, & idcirco hæc
finis moralitas tantum repeti po-
test ex conformitate, quam res ha-
bent cum regulis & principiis mo-
rum.

Notandum 2. Omnem finem effi-
caciter intendi non posse sine mediis;
unde fit ut ad cujuslibet finis conse-
cutionem

Media sunt in triplici differentia. cutionem media necessariò desiderantur. Hæc autem sunt in triplici differentia; quædam enim sunt conducentia ad finem, quædam impertinentia, quædam repugnantia. Primum exemplum priorum sit sanitas recuperanda per potionem à perito Medico ritè præscriptam. Exemplum secundum sit, v. g. levatio vel gestatio festucæ in modum crucis. Exemplum tertium sit potio venenosa adhibita ad recuperandam sanitatem, quam penitus cum vita extingueret deberet.

Triplices est nudus quo aliquid ordinari potest in finem. Notand. 3. cum D. Bonaventura, in 2. d. 41. aliquid in finem ordinari posse tribus modis, scilicet actualiter, virtualiter & habitualiter. Primo modo, quando quis de fine cogitans illum amat. Secundus modulus (inquit) non est quod quis in generali refert ad Deum omnia opera dei, vel anni: sed quod quis refert aliquod opus in Deum, ita quod opus sequens directam habeat ad opus primum ordinationem & consequentiam: prout si quis intendat dare pro Deo centum nummos; & incipiat dare, & cogitat de Deo in primo nummo; & in aliis non cogitat, nihilominus tamen omnes dationes illæ sunt ei meritoriae & fructuosæ. Si autem opus alterius generis inciperet, oporteret ut intentio alia haberetur ad hoc quod opus esset meritorium. Per hunc, inquit, modum intelligitur esse in viris Religiosis, qui principiō ex charitate devoverunt portare Religionis pondus: quidquid enim faciunt, quod ad suæ Religionis observantiam spectat, ex prima intentione est eis meritorium ad salutem: nisi forte (quod absit) contraria intentio superveniat. In aliis autem quæ ad religionem non spectant, secùs est; quædà intentio non se extendit ad

Moralis.

alia. Tertius modus est, inquit, quando non præcogitatō fine ultimō, sive Deo, ex sola boni operis consideratione ipsa caritas prompta, vel aliqua alia virtus charitate informata, ad ipsum bonum opus inclinat, sicut vir obediens meretur obediendo Praelato sibi præcipienti, etiamsi nihil de Deo cogitet: sed solum consideret quod bonum est obedire.

CONCLUSIO I.

Bonitas actuum humanorum non semper desumitur à bono fine: Malitia autem à malo fine semper est reperienda. Prima pars probatur. Actus potest esse malus circa bonum finem: Ergo à bono fine desumenda non est illius bonitas. Patet antec. Finis enim aliquis bonus statui potest per inordinata & perversa media acquirendus; sic, v. g. sanitas comparaanda propter actus charitatis facilius exercendos, & gloriam Dei per conciones procurandam, habet finem bonum; nihilominus tamen hæc sanitatis restitutio potest esse mala, si nempè fieret per media, vetita & illicitæ, putâ per sortilegia & Demonum opem. Similiter si quis furaretur propter dandam eleemosinam, aut tempora extruenda ac decoranda, haberet bonum finem, furtum tamen illius esset actus malus.

Constat itaque finis bonitatem simpliciter non sufficere ad actus bonos constituendos: sed præterea requiritur, ut media quibus ille obtinere debet, morum regulis & preceptis etiam sint conformia; bonum enim ex integra causa, malum autem ex minimo etiam defectu provenit.

Patet etiam secunda pars. Bonitas namque moralis nedum finis, sed

& circumstantiarum & mediorum bonitatem exigit ; itaut si eorum aliquod à rectitudine deficiat , imperfectus erit actus & malus. Ergo ubi finis malus erit , ausquam actus poterit esse bonus.

ex illo Arist. 5. Ethic. cap. 2. *Qui furatur propter adulterium , magis adulter est quam fur.* Furto itaque illi duplex inest malitia ; prima ex parte objecti scilicet ex rei alienæ in-justâ usurpatione ; & alia ex parte finis, nempe ex intentione fornicationis.

CONCLUSIO II.

Bonitas finis aliam bonitatem moralem addit actus physico, qui ex objecto moraliter jam bonus est. Ut patet evidenter hujuscem conclusio veritas , præmitto exemplum. Aliquis , v. g. jejunat propter honestatem jejunii , & propter facilius eleemosinam erogandam ; huic jejunio duplex inerit bonitas , quarum una desumetur ab objecto , quod est jejunii honestas : & alia à fine , qui est eleemosina eroganda.

Bonitas Probatur 1. Bonum bono nusquam finis est adversatur. Ergo bonitas quæ actui distincti inest ratione objecti , non adversatur à bona bonitati ex fine repetendæ , ac propter objecti de utraque simul esse poterit. 2. Circumstantia bonitatem addit actui jam ex se bono; ergo & finis bonitatem addere poterit. Consequentia patet. Actus enim magis à fine , quam à circumstantiis specificatur , & intrinsecè dependet. Probatur antec. Si huic actui in interno moraliter bono , volo dare eleemosinam , hæc addatur circumstantia , volo dare majorem eleemosinam ; hic actus erit melior in eadem specie virtutis , quia melius est magnam eleemosinam dare , quam modicam. 3. Actus jam ex malo objecto malus , novam à malo fine malitiam excipit ; ergo actus ex bono objecto bonus , novam à bono fine bonitatem excipiet. Conseq. est evidens ; contrariorum enim contraria sunt consequentia. Antec. probatur,

QUESTIO TERTIA.

An & quomodo Bonitas actionum humanarum desumatur à circumstantiis.

O T A N D U M 1. Quod quemadmodum res naturales aliqua habent accidentia , quæ licet non sint de eorum entitate nec de essentia , ita tamen eas perficiunt , ut sine ipsis deformes & imperfæctæ viderentur : sic actus humani suam speciem & essentiam mutuantur quidem ab objectis , circa quæ versantur; suam tamen bonitatem ab objecto non solum accipiunt sed & eam excipiunt dependenter à quibusdam circumstantiis , qua rura si quæ desit , bonitas aberit. Circumstantia autem secundum nominis etymon sic dicitur , quod actum circumstiter; definitur autem conditio extra substantiam actus , quem tamen attingit & necessario perficit in genere moris.

Notand. 2. Conditiones illas actum Septem circumstantes solito septem numerari , videlicet personæ , objecti , temporis , loci , modi , auxilii & finis , quæ omnes hoc versiculo comprehenduntur;

Quis , quid , ubi , quibus auxiliis , cur , quomodoque quando.

Particula *Quis* significat circumstan- *Quis* tiam personæ agentis ; scilicet utrum expi- qui percussit peregrinus sit an civis , canatur.

*Quid
sit cir-
cum-
stantia
actus.*

DE BONITATE ET MALITIA. 251

Clericus an Laicus. *Quid* designat conditionem objecti; putà an res quæ fuit oablata est, sacra sit vel prophana. *Ubi* significat accidentia loci, an in loco sacro vel prophano crimen patratum fuerit. *Quibus auxiliis*, nimirùm an qui occidit, ab alio adiutus vel solus fuerit, an gladiò, venenò, an fortilegiò. *Cur*, indicate conditionem finis; ut an aliquis sese periculo mortis objecerit privati aut publici commodi causa. *Quomodo* significat actionis modum; utrum scilicet tardè aut repente, vultu hilari aut tristi, dolo aut bona fide, aliquid actu fuerit. *Quando* exprimit conditionem temporis; an scilicet aliquis omiserit Sacrum audire die festo, aut feriali.

Notan. 3. Circumstantias actuum humanorum esse quoque duplicis generis; alias *mutantes speciem actus*, alias *augentes ejus bonitatem vel malitiam*; intra eandem speciem actus. *Priores* sunt illæ, quæ spectant ad speciem virtutem, *v.g.* circumstantia personæ sacræ, vel loci sacri, vel diei sanctificaz mutant speciem uitatem actus boni vel mali, quia spectant ad virtutem Religionis: similiter qui occideret Sacerdotem, vel Secularem in loco sacro, committeret peccatum speciei diversum ab illo qui occidet hominem secularem in loco prophano, ex eo quod præter homicidium, perpetraret sacrilegium, quæ sunt peccata opposita diversis virtutibus homicidium quidem charitati, sacrilegium verò Religioni, &c. *Circumstantie augentes bonitatem vel malitiam actus intra eandem speciem*, sunt illæ, quæ non spectant ad diversam virtutem; sic qui furatur decem nummos, pejorem actum elicit, quām qui tantum quinque furatur; non tamen elicit actum specie-

diversum: & è contra, qui tribuit pauperi decem nummos, meliorem elicit actum, quām qui solum quinque, non tamen specie diversum; quia tribuere quinque vel decem nummos, pertinet ad eandem virtutem charitatis scilicet vel liberalitatis.

Notand. 4. Circumstantias iteram distingui posse triplices respectu actus. *Quedam enim sunt assistentes*, quæ actum circumstant dum elicuntur: *Quedam incitantes* seu moventes, à quibus actus tanquam à causa provenit, tales sunt consilium, mantes metus, &c. *Quedam informantes*, quæ habent aliquam rationem objecti respectu actus.

Ex tripli autem hac circumstantiarum acceptione, triplex formatur proposito ex his vocabulis *cum*, *ex*, *propter*. 1. Dicit habitudinem coassistentis. 2. Ordinem efficientis. 3. Ordinem finis. Unde differunt hæ propositiones: Petrus hoc fecit cum ignorantia, ex ignorantia, & propter ignorantiam: fecit cum vanâ gloria, ex vanâ gloria, & propter vanam gloriam: fecit cum contemptu, ex contemptu, & propter contemptum. 1. Significat eum id fecisse cum circumstantia assistente. 2. Indicat eum id fecisse ex circumstantia ita movente, ut si illa non movisset, Petrus non fecisset. 3. Indigit eum fecisse propter illum finem, scilicet *ut ignoraret*, aut *ut gloriam haberet*, aut *ut contemneret*.

CONCLUSIO I.

A Crus humanus suam bonitatem aut malitiam desumit à circumstantiis.

Probarur. Actus humanus ab eo suam bonitatem accipit, sine quod nequit esse bonus; sed nequit esse bonus;

nus sine debitis circumstantiis ; & ubi illæ deficiunt , talis actus malus est ; ergo ab earum præsentia aut absentia , suam bonitatem aut malitiam sortitur. *Major constat , minor probatur inductione.*

Quomodo actus desumat suam bonitatem & mali- tiam à circum- stantiis . *Quidem à statu & conditione persona :* Aliquis enim actus habens bonus ex fine & objecto ; malus tamen foret & illicitus , si fieret ab homine matrimonio juncto absque uxoris licentia ; hinc plura licita sunt Laicis conjugatis , quæ solutos dedecent ; plura solutis licent , quæ Clericis non convenient : plura Clerici absque crimine patent , quæ Religiosi sine scelere præstare nequeunt. Hinc D. Bernardus , lib. 2. de Consil. *In ore secularium nuga nuga sunt , in ore vero Sacerdotum sacrilegia.* Et S. Salvinius , lib. 4. de Provid. versus mediam : *Ex hoc , inquit , deteriores sumus , si meliores non sumus , qui meliores esse debemus. Criminosior enim culpa est , ubi honestior status : si honoratior est persona peccantis , peccati quoque major malitia. Furum in omni quidem homine malum facinus ; sed damnabilius absque dubio , si Senator furetur aliquando. Cunctis fornicatio interdictitur : sed gravius mul. sò est , si de Clero aliquis , quād si de populo fornicetur. Ita & nos qui Christiani Catholici esse dicimur , si simile aliquid Barbarorum impuritatibus facimus , gravius erramus ; atrocius enim sub sancti nominis progressionē peccamus. Ubi sublimior est prærogativa , major est culpa. Ipsa enim errores nostros Religio quam profitemur , accusat. Criminosior est*

ejus impudicitia , qui promiserit castitatem. Fœdius inebriatur , sobrietate fronte protendens.

2. *Ex conditione objecti :* Gravius enim peccaret , qui rem sacram furatur , quād qui prophanam ; gravius qui quinque nummos , quād qui duos ariperet ; gravius tandem quī nummum à pauperculo homine , quād qui decem à ditissimo extorqueret ; eò quod hic non tantum egeret decem nummis , quantum ipse unico.

3. *Ex conditione loci.* Quædam enim certò locò fieri prohibentur , quæ alibi licite fierent ; sic , v. g. licet sacram facere in locis Deo dicatis , non autem in prophanis ; commercium licite sit in foro , sacrilegè fieret in Ecclesia ; hinc D. Paulus Corinthios reprehendit , 1. Corinth. 11. quod in Ecclesia usuali mensa tanquam in privata domo accumberent , Numquid (ait) non habetis domos ad manducandum aut bibendum ? aut Ecclesiam Dei contemnitis , &c. Unde Christus D. tanto zelō in eos qui in templo vendebant & emebant ea quæ ad sacrificia erant necessaria ejecit , & arguit his verbis , Lucæ 19. *Domus mea domus orationis vocabitur , vos autem fecistis illam speluncam latronum.*

4. *Conditiones instrumenti :* Et medii quod quis utitur in opere suo faciendo ; putè si quis sacram facret sine vestibus sacerdotalibus ; aut consecraret cum pane fermentato ; vel sacro calice , aut aliis ad Dei cultum destinatis in prophanum usum uteretur ; ut fecit aliquando impius Baltasar , qui idcirco divinâ instanti justitiâ damnatus , & cruentò suppliatio ipsamet nocte cœnam suam consequente , trucidatus est.

5. *Ratione finis. Circumstantie*

enim finis actus bonitatem aliquando minuant aut aggravant; sic qui furatur propter magnam necessitatem sublevandam, minus peccat, quam qui furaretur minori necessitate compulsus.

6. *Ratione modi.* Dum scilicet opus sit, aut non sit debito modo; ut si quis, v. g. suum recitat officium cum distractione voluntaria, intellectus evagatione, variâ incorruptione, lingue præcipitatione, &c.

7. *Ratione temporis.* Plura namque licita sunt aliquando, quæ alijs forent illicita & vicia; sic usus carnium interdicitur quadragesimali tempore, opus servile prohibetur diebus festiis, &c. Ex quibus omnibus constat actuvm bonitatem non à solo fine & objecto, sed etiam à circumstantiis esse desumendam.

CONCLUSIO II.

ALiqua circumstantia augent bonitatem aut malitiam; aliqua autem aliam specie distinctam bonitatem & malitiam adiiciunt.

Probatur 1. pars. Actus moraliter bonus solum maiorem bonitatem ab illis circumstantiis accipit, quæ non efficiunt, ut actus pertineat ad virtutem specie distinctam: sed aliquæ circumstantiæ id non efficiunt; qui enim intensiorem amorem Dei elicit, meliorem actum elicit, quam si minorem eliceret: illi autem actus non differunt secundum sp̄ciem: ergo solum discrepant secundum intensiorem aut remissiorem bonitatem.

Quomo-
do cir-
cum-
stantie
augeant
bonita-
tem.

Idem dicendum de eo qui Deum adorat & orat in templo & in domo, melior enim est (ceteris paribus) Deoque acceptabilior cultus exhibitus in locis ad Deum cotidium defi-

tinatis, quam in prophanis. Dixi ceteris paribus, melior namque esset oratio ferventissima in cubiculo quam vaga & cepida in templo.

Probatur 2. pars. Ab eis actus moraliter bonus novam bonitatem tentat accipit, à quibus habet quod pertinet ad virtutem specie distinctam: sed id obtinet à quibusdam circumstantiis; certum enim est circumstantias personæ & loci sacri efficere, ut actus spectet ad virtutem religionis, qui alias tantum spectaret ad virtutem libertatis, misericordiæ, aut alterius: v. g. si quis vindicaret injuriam Sacerdoti irrogaram, non solum ex motivo justiæ, & quia homo est, sed & ex motivo Religionis & quia Sacerdos est: hic actus duplē bonitatem involveret, quia ad duplē virtutem, iustitiam scilicet & religionem pertineret.

Confirmatur. Aliquæ circumstantiæ addunt actu malo malitiam distinctam: ergo aliquæ addere debent actu bono diversam bonitatem. *Conseq.* patet à paritate rationis. Ante evidentissimum est; qui enim furaretur in loco sacro, nedum furtum, sed & sacrilegium admitteret.

Ex his collige. 1. Bonitatem moralem consistere in integritate & aggregatione eorum omnium, quæ convenient actu secundum rectam rationem, hoc est, in adunatione optimi finis cum optimo objecto, & debitissimis circumstantiis, prout recta ratio judicat, & morum regulæ ac principia prescribunt. Malitiam vero moralem esse defectum eorum omnium, aut aliquorum: nam (inquit D. Dionysius de divin. nom. cap. 4. *Bonum ex integrâ causa, malum autem ex quodlibet defectu.*)

2. Collige. 2. Bonitatem non esse aliquam simplicem qualitatem, sed simplex

In quo
confi-
cat mo-
rati
bonitas
actus.

254 DE BONITATE ET MALITIA.

una
quali-
ties.

plurium simul coâcervationem ; nam (inquit Doctor Subt. in 1. d. 5. q. 13.) sicut pulchritudo corporis non est qualitas aliqua simplex in corpore pulchro ; sed est aggregatio omnium convenientium tali corpori , putâ magnitudinis , figuræ , coloris , proportionis , & concinnitatis ; ita bonitas moralis actus est velut aliquis illius decor , resultans ex aggregatione , & debitâ proportione eorum omnium , quibus actus ille proportionari debet , qualia sunt finis , objectum , locus , tempus , &c.

Quares 1. An admittendus sit actus indifferentes in specie seu ex parte objecti.

Priusquam tibi faciam scitis : ad-
vertendum est cum Doctore Subt.
in 2. d. 7. q. un. Præter bonitatem na-
turalem & enigmativam , quæ com-
petit actu quatenus est ens , tripli-
cem adhuc posse distingui : quarum
triplex *bonitas* *actus.* prima dicitur genericæ vel specifica , quæ repetitur ex objecto vel fine. Se-
unda virtuosa seu moralis , quæ ori-
tur ex circumstantiis. Tertia merito-
ria sive gratuita , quæ provenit à gra-
cia , & hominem Deo gratum efficit.
Huic triplici rursus bonitati , triplex
malitia correspondet , quarum 1. est
ex genere , quale est odium Dei. 2.
Ex circumstantiis , ut eleemosina da-
ta ob vanam gloriam. 3. Est demerita-
ria , quæ scilicet gratiam à nobis re-
mover , & nos Deo ingratos efficit.
His præmissis ;

Respon. 1. cum Doctore pluribi,
sed præserim in 2. d. 7. q. un. admit-
tendos esse actus humanos indiffe-
rentes secundum speciem.

Probatur 1. Illi actus humani sunt
indifferentes , qui à voluntate elicien-
te vel imperante procedentes euna-
perfecta liberatione & advertentia
rationis , referuntur in objectum , ne-

que bonum , neque malum : sed ac-
tus scribendi , ambulandi , &c. sun-
tales , ergo sunt indifferentes. *Major*
est evidens ; *minor probatur* quoad
duplicem partem ; nempe quod actus
illi sunt humani , & quod nec bo-
ni sunt nec mali. Sunt (inquam) hu-
mani , quia de ipsis deliberate possumus ,
eoisque cum plena advertentia
rationis elicere. Non sunt autem boni ,
quia actus ille non est bonus , qui
non fit honestatis gratiâ : sed tales esse
possunt predicti actus , possunt enim
elicere ex solo motivo commoditatis &
delectationis naturalis. Non sunt
etiam mali , quia non semper illici-
tum est ea velle , quæ naturæ commo-
da sunt , nec omnino prohibita est
delectatio tanquam turpis aut mala.

Deinde ; si omnis actus bonus aut
malus esset ex suo objecto , & suâ
specie , licet nobis judicare de quo-
libet proximi opere , & illud tale asse-
rere , quale habet objectum ; actus
enim ex objecto determinatè bonos
aut malos , determinatè pronuncia-
mus eos bonos aut malos : sed de sine
gulis ita judicare non licet , ut constat
Matth. 7. Unde D. Aug. lib. 1. de
fermone D. in monte , cap. 18. Sunt
quadam facta media , qua possunt bo-
ni vel malo animo fieri , de quibus te-
merarium est judicare.

Denique plures actus sunt tantum
mali ratione prohibitionis , v. g. noctu
arma gerere in civitate : Ergo illi
sunt ex objecto & specie suâ indiffe-
rentes.

Dices n. *Actus* *specificatur* ab ob-
jecto : sed objectum voluntatis prose-
quentis bonum est , ergo illius actus
bonus est. *Disting.* *min.* Objectum
voluntatis bonum est bonitate morali
& honestâ tantum , *Nego* : bonitate
utili aut jucundâ , *Concedo*. Omne
autem voluntatis objectum non de-

Ex ma-
nua.

bet esse bonum bonitate honestà ;
alioquin nullus actus voluntatis posset
esse malus.

Dices 2. Quæ privatè opponuntur , non admittunt medium , sed bonum & malum privativè opponuntur ; ergo inter illa non datur medium quod sit indifferens. *Disting maj.* Non datur medium ratione formæ , *Concedo* ; ratione subjecti , *Neg.* Id est ; aliqua forma non mediat inter privationem & formam , sicut griseus color , v. g. mediat inter nigredinem & albedinem : sed datur aliquod subiectum medium , quod nec privatum nec aliquà formam affectum dicitur ; sic , v. g. inter visum & cæcitatem non mediat aliqua forma : sed inter esse videns & cæcum mediat aliquod subiectum , pùa lapis qui nec videns , nec cæcus est : omnis autem actus humanaus non est subiectum suscepturn bonitatis & malitiae , ac proinde aliquis mediis esse poterit inter actus bonos & malos.

Dices 3. Vel objectum congruit actu secundum rectam rationem , vel non congruit ; si congruat , erit bonus ex objecto ; si non congruat , erit malus : ergo nullus est actus indifferens ex objecto.

Concedo maj. & ad min. Dico quod si objectum congruat rationi , actus erit bonus ex objecto ; si non congruat , non propterè erit malus , nisi disconveniat seu repugnet ; non enim sufficit ad malitiam actus , quod non congruat rectæ rationi , sed requiritur ut repugnet ; si enim habeat solum negationem convenientiarum habebit etiam negationem bonitatis non vero malitiam. Sicut enim bonitas moralis est convenientia cum ratione , ita malitia moralis est disconvenientia cum ratione , non autem sola negatio convenientiarum ; unde

licet omnis actus sit rationi conveniens aut disconveniens negativè ; non tamen est talis positivè , quia potest nullum habere ordinem ad rationem ; nec privativè , quia talis convenientia potest ei non deberi , sicut visio non debetur lapidi.

Queres 2. Virum admittendi sint actus indifferentes in individuo.

Affirmant S. Bonaventura in 2^a distinc. 41. art. 1. q. 3. Doctor Subtilis ibidem , aliquæ plures cum veteres & recentiores nobilioris nominis Theologi. *Probatur* 1. quidem ex sanctis Patribus præfertim sancto Hyeronimo , epistola sua 89. ad sanctum Augustinum , ubi inter cætera scribit ; *Bonum est continentia , malum luxuria* ; inter utrumque indifferentes ambulare , apudis naribus purgamenta præficere , sputis rheumata jacere , hoc nec bonum nec malum est : *sive enim feceris , sive non feceris , nec iustitiam habebis , nec iniustitiam.* Ex quibus sic argumentari licet : actus illi sunt indifferentes in individuo , qui spectatis objecto , siue , & circumstantiis nec boni nec mali sunt moraliter : sed plures actus ex mente sancti Hyeronimi tales sunt ; ergo , &c.

Confirmatur : Si ille actus & similes necessariò deberent esse boni vel mali moraliter , maximè quia homo teneretur eos actus aliquà honestate imbuere ex præscripto legis naturalis vel positivæ : sed nullâ lege ad id constringitur , non quidem positivæ , divinæ seu humanæ , ut apparebit ex objectorum solutione : non etiam naturali , nam lex naturalis omnibus est comparata ; at hæc de quâ agitur ignota est viris , sapientiâ simul ac virtute conspicuis , pùa Seraphico & Subtili , Doctoribus , & aliis benè multis nostram sententiam propugnantibus : igitur , &c.

Deinde actus indifferens in individuo est actus humanus, neque bonus, neque malus moraliter, nec meritorius, sed dantur ejusmodi actus; idem enim dicendum de multis actibus humanis ac de isto, nolo recitare singulis horis Orationem Dominicam, quia ad eum actum nullam lege constingor; sed actus ille neque bonus est, neque malus, neque meritorius, neque demeritorius. Non quidem bonus nec meritorius, nemmo enim est laude dignus praeceps, quia non vult recitare Orationem Dominicam. Nec etiam malus est nec demeritorius, quia actus malus debet esse contra praeceptum & obligationem: sed actus de quo agimus non est contra praeceptum & obligationem; quia ille actus non est contra praeceptum & obligationem, cuius oppositum consultatur tantum, sed oppositum illius actus constitutur tantum, scilicet recitare aut velle recitare Orationem Dominicam; ergo ille actus non est contra praeceptum, proindeque noui est malus, atque adeo est indifferens.

Confirmabuntur amplius hanc veritas ex objectionum solutione:

Objicies 1. varios Scripturar sacra textus; psum quidem illud. *Matthaei 12.* ubi Christus D: ait: *Dico enim vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii: ex quibus sic confici potest argumētum.* Actus otiosi non minus damnandi sunt, quam verba otiosa, in modo magis: sed in Evangelio damnantur verba otiosa, ergo à fortiori damnantur actus otiosi.

Subsumo: Sed actus qui dicuntur indifferentes, sunt otiosi, quia carent utilitate rectitudinis, & ratione justae necessitatis: ergo damnandi sunt ac-

tus indifferentes.

*Hinc Origines homiliā primā in Psalmum 38. Otiosus est qui neque boni neque mali aliquid agit: si ergo in die iudicij rationem redemus non solum pro verbis malis, sed etiam pro otiosis, quis gloriabitur castum se habere potest? Et divus Hyeronimus in capitulo 12. Matthaei: *Otiosum verbum est, quod sine utilitate & loquacitate dicuntur ad audiēs; si omisisti sermonem de rebus frivolis loquamur, & fabulac narramus antiquas.* Et in fine capituli 4. Epistolæ ad Ephesios: *Quoties loquimur que non in tempore aut importuno loco, aut non ut conuenient audientibus, roties sermo matres procedis de ore nostro ad defensionem eorum qui audiantur.**

Gregorius item in fine homilia sextæ in Evangelio sic ait: *Mecum vos admoneo, ut ab otioso sermone parcamus, inutiliter loqui declinemus: iniquitatem remitti lingue pravalemus in ventum verba non defluant; clam Jūdex dicat, omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Otiosum quippe verbum est quod aut utilitate rectitudinis aut ratione justæ necessitatis caret.*

Réspōs. 1. Per verbum otiosum intelligi posse verbum perniciosum seu cui deformitas & malitia aliquatenus annexa; quamobrem signanter Christus D: statim adjecit: *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* *Dico 2.* revera quidem in iudicio reddendam esse rationem, non solum de actibus bonis & malis, sed etiam de indifferētibus; de malis quidem ut puniantur; de bonis ut præmitto doneciantur; de indifferētibus vero ut nec laude nec vituperio digni censētur, ac proinde nec paenam mercede.

mercede. Tertiò , distingui potest minor : Verba otiosa privativè , quæ abeunt in ventum , in quibus profertendis consumitur plus temporis , quæm recta ratio postulat , judicanda sunt & damnanda , Concedo : sicut vituperatur homo otiosus , vel quia nihil agit cum laborare debeat , vel quia aliud agit , quæm quod agere debeat. Verba otiosa negative damnanda sunt , id est , quæ nec conducent ad justitiam & honestatem , nec ab ea revocant , Nego : idem dicendum de operibus otiosis. Porro actus indifferentes sunt tantum otiosi negative , non verò privativè : sunt otiosi negative , quia non conferunt ad consequendum finem ultimum , licet non impedian à consequendo fine ultimo : non sunt verò otiosi privativè , quia non privantur fine ad quem debeant ex aliquo præcepto conserre , atque ideo de actibus indifferentibus in morte & generali resurrectione non habebitur judicium condemnationis , sed tantum discussionis.

Alteram responsonem his affinem subjicit Seraphicus Doctor in responso ad secundum. Dicendum quod otiosum non dicitur verbum , quia non sit ordinatum ad finem solum , sed quia omni caret utilitate , dum tamen aliquam deberet habere : & inter tale otiosum & meritorium sive bonum cadit medium , quando aliquis facit aliquid quod non est omnimodâ utilitate privatum , nec tamen est ordinatum in Deum tamquam in finem ultimum. Unde non dicitur homo esse otiosus semper , quando non laborat , sed quando non laborat & deberet laborare. Frequenter tamen illa verba que videntur esse inutilia , utilia fiunt , dum ordinantur ad recreationem aliquam

Moralis.

spiritus & exclusionem accedit , secundum quod referitur Sarthus Bernardus dixisse , cum quemdam fecit cespitare : otiosum , inquit , factum fuit , sed non otiose factum. Fecerat enim hoc ad letificandum illum quem viserat mastum. Quibus Reverendus Pater Vincentius , lib. 3. moralium , quast. 4. num. 80. appositiè adjicit : Otiosum ergo , de quo reddenda est ratio , & indifferens de quo hic est quæstio , non sunt idem ex Seraphico Doctore : quia indifferens non caret omnimodâ utilitate , licet caret fine strictè honesto , hoc est , habente rationem objecti , aut finis virtutis propriè dictæ , ut excutere pulverem è veste , ire in campum recreationis gratiâ , facea proscire , viridaria amcena conspicere , odores suaves odorari , concentus vocum & harmoniam musicæ audire , aliaque ad quietem aut indigentiam naturæ pertinentia facere. Hoc enim non est contra rationem , neque repugnat prudentiæ : quia cum homo constet rationali & animali , potest inservire necessitatibus & inclinationibus animalis absque elevatione talium operationum ad finem virtutis , modò nihil agat ipsi contrarium.

Quia tamen satis difficile est , hæc præstare sine pravis circumstantiis ; valdeque periculosum excedere in ipsis rectæ rationis limites ; ideo sancti Patres citati severè nos admonent , ut cauti sumus , & ne otiosa secessemur. Et hic sensus facile colligitur ex verbis eorum citatis ut consideranti constabit , sive otiosum & indifferens pro eodem sumant , sive non.

Quod autem ita res se habeat , evidenter ex sequentibus constabit. Nam S. Hyeronimus paulò ante verba citata primò loco sic ait. Et est sensus : si otiosum verbum , quod ne-

K k

quaquam edificat audientes, non est absque periculo ejus qui loquitur, & in die judicii redditurus est unusquisque rationem sermonum suorum, quanto magis vos, qui opera Spiritus - Sancti calumniamini, &c.

Sanctus Ambrosius in psalmum 38. fatis à principio: *Si pro otioso verbo periculum est, quanto magis pro crimino? Non omne quod otiosum & criminosum; sed omne quod non fructuose, periculose atque erradicabile?*

Idem habet S. Basilius in regulis brevioribus, interrogatione 23. *Omnis verbum, quod ad propositionem in Domino non facit usum, otiosum est: & adeo magnum est hujusmodi verbi periculum, ut licet genere ipso de numero bonorum sit quod dicatur; ramen nisi ad affectionem fidei dirigatur, nequaquam proptereà quod bonum sit, liber sit à periculo qui illud locutus sit.*

Si autem in ea essent opinione illi sancti Patres, quod omne hujusmodi otiosum esset malum, illud simpliciter assererent, & non ute-rentur nomine *periculoso*, ut constat. *Hac ille.* Qibus appetet sanctos Patres idcirco factus interdùm indif-ferentes proscribere, quod difficultum sit in hac miseriaram valle homines primordiali & originali peccato vitiatos in solâ actuum indifferen-tia diù consistere, & non defletere ad dexteram boni aut sinistram mali, quia voluptates & tentationes vos plerūnque in abrupta & devia præcipiant. Hinc S. Augustinus, libro 20. confessionum, cap. 31. *Cum inquit, salus sit causa edendi & bibendi, adjungit se tamquam pedissequa periculosa jucunditas, & plerumque praetere conatur ut ejus causa fiat, quod salutis causa me facere vel dico vel volo: his cogitationibus quotidie co-*

nor resistere.

Objicies 2. Christus Dominus Lucae 12. disertè pronunciat; *Qui non est tecum, contra me est, & qui non colligit tecum, dispergit.* Sed qui elicit actus indifferentes in individuo, non colligit cum Christo; actus enim illi apud Deum nullius sunt meriti; igitur qui hos elicit actus Christo D. adversatur, & opera sua dispergit, & ad vitam æternam inutilia reddit, ac subinde efficit mala.

Respon. Christum D. per ea verba significare sibi perpetuum esse bellum cum Demone pro hominum salute & libertate, proindeque nullum à suis partibus stare posse in negotio salutis quin demoni repugnet, ejusque temptationibus & illusionibus animosè aduersetur: agit enim ibi de infestatione demonum, quorum unum ejecerat ab homine arreptitio. *Quamobrem* distinguenda est major. *Qui non colligit tecum, dispergit;* *Quando tenetur, Concedo:* quando non tenetur, & obligatur ex lege & ordinatione Dei colligere cum Christo, seu actus suos in ejus gloriam referre, *Nego:* Porro qui elicit actus indifferentes, non tenetur ulia legе eos ad Christum referre, subindeque cum in eis actibus non teneatur colligere cum Christo: consequens est quod in illis non dispergit, neque Christo D. sit contrarius.

In statibus: Lege divina præscribitur, ut omnia opera nostra in Dei gloriam eliciamus, & ad eum referamus: ait enim Apostolus, Epistola 1. ad Corint. cap. 10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid aliud faciatis, omnia in gloriam Dei facite.* Et ad Colossenses 3. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo, &*

Patri per ipsum. Quibus verbis Apostolus ait, ut omnia faciamus in Dei gloriam : igitur præcipit ut omnia opera nostra ad Deum dirigamus. *Distinguiss anteced.* Saraphicus Doctor. Jubet Apostolus ut omnia faciamus in Dei gloriam negativè, id est, ut nihil faciamus contra gloriam Dei, Concedit ; ut omnia faciamus positivè in gloriam Dei, id est, in omnibus actibus nostris intendamus gloriam Dei, negat : tunc enim Apostolus suadet, non præcipit, hortatur, non imperat. Seraphici Doctoris verba sunt in response ad primum argumentum ab ipso propositum.

,, Possunt, inquit, auctoritates illæ accipi affirmativè vel negativè & affirmativè dupliciter ; quia hoc signum, *omnia*, potest ibi teneri collectivè vel distributivè : si accipiatur negativè, sic est præcepit, tum, & tunc est sensus : ita facias opera vestra, ut nihil faciatis contra gloriam Dei. Si autem intelligatur affirmativè, & hoc significum, *omnia*, teneatur distributivè & divisim, tunc est consilium & admonitio. Admonet enim Apostolus secundum hunc sensum quod quodlibet opus nostrum referimus in Deum, & de quolibet divisim possimus facere ; & utile est nobis & expediens si faciamus. Nullum enim est opus deliberativum quod à nobis fiat, quodquidem non possimus facere propter Deum ; & si hoc faceremus, me lius faceremus, quam quando non referimus. Si autem prædictus sermo teneatur affirmativè : & hoc signum, *omnia*, teneatur collectivè, tunc nec est præceptum nec consilium, sed finis præcepti & consilii. Ad hoc enim debemus tendere & hoc desiderare quod ad

,, talem statum perveniamus, quod omnes cogitationes nostras & affectus in Deum referamus : hoc autem tunc obtinebitus, quando Deum ex toto corde nostro diligimus. Et sic patet quod ex auctoritatibus illis non concluditur, quod aliquis peccet cum non refert opus suum in Deum actualiter. Ita Seraphicus Doctor.

Subsumes. Sed Apostolus revera præcipit ut omnes actus nostri in Dei gloriam referantur ; igitur solutio nulla. *Probatur antecedens.* Non aliatione Apostolus dicit omnes actus nostros in Dei gloriam esse faciendo, quam quia homo omnium quæ possidet Deo debitor est, debet enim ei substantiam, facultates & operaciones, titulo tam justitiae quam gratitudinis. *Titulò quidem justitia*, quia cuius est fundus & arbor, ejusdem est fructus ; fundus enim seu natura hominis est Dei, quia Deus est Dominus omnium rerum, proindeque fructus seu operatio creaturarum à Deo debetur, & qui actum aliquem exercit & non in gloriam Dei, ille sur est & latro, siquidem gloriam Deo debitam furtive surripit. *Titulo verò gratitudinis*, quia cum creatura omnia accepit à Deo, debet pariter omnia in Deum refundere.

Nego ant. & adejus prob. disco maj. esse distinguendam. Creatura debet omnia sua Deo repetenti & præcipienti, Concedo : non præcienti nec repetenti, Nego, & sic distinctâ minore, neganda est consequentia; Nimirum omnes omnino actus nostros ex præscripto justitiae & gratitudinis in Dei gloriam esse referendos.

Tamen si enim Deus sit omnium actuum nostrorum, sicut & facultatum nostrorum Dominus, nihilominus tamen non est ita eorum exactor, ut

omnes nostros motus & actus absolu-
tè præcipiat ad sui gloriam esse re-
ferendos ; si enim non exigat ut ho-
norem sibi debitum & peccatò vio-
latum statim atque homo potest, re-
farciat per condignam satisfactionem,
ut communiter docent Theologi,
quis inducit in mentem eum postu-
lare ut quoties agimus , ejus hono-
rem & gloriam indefectibiliter in-
tendamus : hinc enim gravissimum
efficeretur jugum Domini , quod
Matthæi 11. suave dicitur & omus
leve ; scrupulis & stimulis innumeris
angeretur , & urgeretur hominum
conscientia , peccata venialia multi-
plicarentur in immensum , nec ulla
foret hominis cuiusvis etiam justissi-
mi animæ quies ; si nimirum manus
urgente frigore confricando , florem
subodorando , musicæ & concentui
aures commodando peccaverit , si
ista ad Dei gloriam non retulisse
peccatum sit.

Urgebis. Tam Deus postulat ut
actiones humanæ pendeant ab ipso
tamquam fine ultimo , quæm postu-
lat ut pendeant ab ipso tamquam pri-
mo efficiente , quia Deus non minùs
est finis ultimus , quæm primum effi-
ciens cujuscumque creaturæ , & ma-
xime hominis , quæ est nobilissima
creatura : sed Deus postulat ut actio-
nes humanæ pendeant ab ipso tam-
quam primo efficiente : ergo postu-
lat Deus , ut actiones humanæ pen-
deant ab ipso tamquam fine ultimo ,
& sic postular , ut omnes actiones
humanæ in ipsum referantur.

Disting. maj. Tam Deus postulat
ut actiones humanæ pendeant ab ip-
so tamquam ultimo fine physico ,
Concedo : ipse est enim *alpha & omega* , *principium & finis* : tamquam
ultimo fine morali , *Nego & concilia*
minori sic distinguenda est consequen-

tia. Deus enim habet rationem finis
ultimi duplice ratione ; physicè nimi-
rūm & moraliter ; habet , inquam ,
rationem finis ultimi physici , quan-
do actio ex intentione operis relati-
tur in Deum , ut finem totius natu-
ræ ; habet vero rationem finis ultimi
moralis , quando actio ex intentione
operantis ordinatur in Deum ut fon-
tem totius honestatis. Fateor equi-
dem Deum postulare ut actiones hu-
manæ pendeant ab ipso tamquam
ultimo fine physico , sed nego eum
exigere ut ab ipso pendeant tamquam
ab ultimo fine morali : unde apparet
negandam esse paritatem majoris :
quia ordinatio actionis ad Deum ut
ad principium , respicit ipsum tam-
quam principium essendi naturaliter ,
seu quoad esse naturæ ; ordinatio ve-
ro quantum ad finem , respicit esse
moris & bene esse. Hinc licet non sit
medium inter esse & non esse , seu ens
& non ens naturale ; est tamen me-
dium inter bene esse & male esse mo-
ris ; ed quodd bonitas moralis non se
extendit ad omnes actiones , sicut
bonitas naturalis , ut observat sanctus
Bonaventura , respondendo ad ter-
tium argumentum hac in quæstione
ab ipso propositum.

Instabis iterum. Agens rationale
qualis est homo , tenetur intendere
finem ultimum honestum in omnibus
suis actionibus deliberatis , quoniam
tenetur agere secundum rectam ra-
tionem : igitur debet omnes suos ac-
tus referre in finem ultimum , non so-
lum physicum , sed etiam moralem.

Disting. antec. Tenetur agere
propter finem honestum & secundum
rectam rationem negativè ; id est ,
tenetur nihil agere quod sit contra-
rium rectæ rationi , *Concedo :* tene-
tur agere secundum rectam rationem
positivè , *Nego.* Siquidem ratio da-

ta est homini, ut nunquam operetur disformiter, non verò ut semper agat conformiter dictamini rationis circa finem utilē & jucundum.

Instabis tandem. Tam homo tenetur agere conformiter dictamini rationis circa finem honestum, ut potè maximè convenientem naturæ rationali ex determinatione morali, quām belluz tenentur agere conformiter naturæ sensitivæ ex determinatione naturali: sed belluz tenentur semper agere conformiter naturæ sensitivæ ex determinatione naturali, igitur & homo tenetur ex determinatione morali agere conformiter dictamini rationis finem honestum præscribentis.

Nego maj. Et disparitas est quod belluz operantur uno tantum modō, eoque necessariō & determinatō; habent enim duntaxat unum bonum sibi propositum, scilicet id quod convenit naturæ sensitivæ: at homo cum sit agens liberum, nec habeat duntaxat bonum honestum sibi propositum, sed etiam jucundum & utile, idcirco potest intendere bonum honestum, quando bene operatur moraliter; jucundum verò quando operatur indifferenter.

Objicies 3. varias rationes petitas ex dictis sanctorum Patrum. *Primo* quidem voluntas, quæ non potest in medio consistere, ut neque bona sit neque mala, ea non potest exercere actus in individuo indifferentes: sed ex sancto Augustino pluribi voluntas hominis non potest ita in medio consistere, ut nec bona sit nec mala: ergo voluntas hominis non potest exercere actus indifferentes in individuo. *Deinde* ex sancto Bernardo, lib. de vita solitaria ad Fratres de Monte Dei: *Servo Dei*, inquit, aut semper proficiendum aut deficiendum est, aut sursum missur aut in inferiora urge-

tur. Et epistolâ 253. ad Abbatcm Guarinum in medio. *Si studere perfectioni, esse perfectum est, profectio nolle proficere, deficere est.* Sic, inquis, vivere volo & manere in quo perveni, nec pejor fieri patior, nec melior cupio: *hoc ergo vis quod esse non potest.* Et paulo intrâ. *Vidit scalam Jacob, & in scala Angelos, ubi nullus residens nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere vel descendere videbantur universi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vita nihil medium inveniri.* Igitur ex mente sancti Bernardi homo viator aut proficit in via salutis per actus bonos, aut deficit per malos, ac subinde censet non dari actus indifferentes.

Respondeo ad primum distinguendo maj. Voluntas quæ non potest in medio consistere tam ratione statûs, quām ratione actûs, necessariō debet esse bona vel mala, *Concedo*; ratione tantum statûs. *Nego*; *ad minorem* Dico voluntatem hominis non posse in medio consistere ratione statûs, quia semper est vel in statu peccati vel in statu gratiæ: at consistere potest in medio ratione actûs, quia omnis operatio voluntatis non debet esse necessariō bona vel mala, quippe cùm admittendi sint actus indifferentes.

Ad secundum pariter distinguendo maj. Qui in via Dei non progreditur quando progrediendum est, aut qui notabili tempore hæret sine progressu, ille regreditur, *Concedo*; qui in via Dei non progreditur, quando nulla est obligatio progrediendi, aut qui parvō tempore hæret sine progressu, ille regreditur, *Nego*. Porro qui elicit actus indifferentes in individuo, cùm nullam habeat obligationem per eos progrediendi,

censeri non debet regredi in via salutis. Quiam responsonem approbat Seraphicus Doctor respondendo ad tertium: Dicendum, *inquis*, quod hoc „ verum est quando homo stat, cum „ deberet ambulare: & quantum ad „ illud tempus dicit Bernardus quod „ non peribit momentum de tempo- „ re de quo rationem reddemus; & „ Anselmus quod exigeret a nobis „ ratio, qualiter tempus fuerit ex- „ pensum. Si autem queratur quan- „ do, hoc est difficile, imo im- „ possibile determinare: quia diver- „ sis personis diversimode se offert „ opportunitas exequendi in bonas ope- „ rationes & in bonas affectiones & „ intentiones, & ideo Sancti ut red- „ dunt nos sollicitos, terrent nos, & „ Dominus ipse cum dicit: *Quod uni- „ dico, omnibus dico: vigilate, &c.*

Objicies 4. Omnis hominum actus necessariò referri debet ad aliquem finem, ita quem tendat, in quo quiescat: sed si referatur in Deum bonus est moraliter: si in creaturam, malus est & perversus; igitur nullus actus potest actus indifferens.

Major confusat. Omne enim agens agit propter finem; itaque vel ho-
mo agendo tendit in Deum tan-
quam in suam ultimum, vel quiescit
in creatura, nimirum in seipso, pro-
priam videlicet utilitatem aut volup-
tatem intendens. *Probatur minor,*
maxime quoad secundam partem. Ho-
mo non potest creature tamquam ul-
timi fini inhærente, nec sibi compla-
cere, salvis legibus charitatis, justi-
tiae & gratitudinis: *Primo*, namque ille violat legem charitatis, qui non amat Deum ex toto corde suo, ex to-
ta anima & ex totis viribus: sed qui Deo tamquam fini ultimo non inhæ-
ret, non amat Deum ex toto corde suo, ex tota anima sua, & ex totis vi-
ribus suis: ille enim non amat Deum

ex tote corde suo, ex tota anima sua;
ex totis viribus suis, qui suum actum
ad Deum non refert, quem tamen ad ipsum facile referre potest: sed qui creature tamquam fini ultimo inhæ-
ret, suum actum ad Deum non refert,
quamvis ad Deum suum actum refer-
re possit: ergo qui creature tamquam fini ultimo inhæret, violat legem cha-
ritatis: proindeque salvâ lege charita-
tis homo inhætere non potest creature tamquam fini ultimo.

Deinde vero qui creature tam-
quam fini ultimo inhæret, violat le-
gem justitiae: ille enim violat legem ,
justitiae, qui alteri quod suum est, non reddit; sed qui creature tamquam fi-
ni ultimo inhæret, alteri quod suum est non reddit; etenim suum actum qui est Dei, ut potè rerum omnium crea-
tarum Domini ad Deum non refert:
igitur quæ creature tamquam fini ulti-
mo inhæret, violat legem justitiae;
proindeque salvâ lege justitiae, homo iuhætere non potest creature tam-
quam fini ultimo. *Denique* qui in-
hæret creature tamquam fini ultimo,
violat legem gratitudinis: ille enim
violat legem gratitudinis, qui benefi-
ciū accepti memorem se non præbet,
aut qui beneficium acceptum auctori non refert; sed qui creature tamquam fini ultimo inhæret, benefici recepti memorem se non præbet, & benefi-
cium acceptū auctori non refert; nam suum actum qui Dei beneficium est,
acceptum Deo non refert; igitur qui creature tamquam fini ultimo inhæret,
violat legem gratitudinis proindeque,
salvâ lege, non potest homo non refer-
re suos omnes actus in Deum.

Disting.maj. Omnis actus humanus
referri debet in Deum positivè vel ne-
gativè, *Concedo*: positivè tantum;
Nego: Porro actus indifferentes re-
feruntur ad Deum negativè, quia vi-
delicet non adversantur legi divinæ.

nec divino cultui & honori ; quamobrem qui per eos actus creaturem inhaeret , seu propriæ suæ utilitati & jucunditati studet , non derogat legi charitatis & gratitudinis : ista luculententer explicat Seraphicus Doctor , loco supra laudatō circa finem conclusionis , ubi inter cætera hæc habet .
 „ Non omnis actio non ordinata ad „ Deum tanquam ad finem , est mala ; „ quia quædam non ordinatur propter „ inordinatam conversionem ad crea- „ turam ; quædam verò non ordinatur „ propter operantis negligentiam ; „ quæda verò non ordinatur propter „ operantis infirmitatem & miseriam .
 „ Prima differentia actionis non ordi- „ natæ est malitia malæ commissionis .
 „ Secunda est malæ malitia omissionis .
 „ Tertia verò neutro modo est „ mala , sed indifferens est . Talis autem „ actio est , quandò quis facit aliquam „ operationem , ita quod circa crea- „ turam non afficitur inordinate : „ nec tamen illam operationem conti- „ parat ad Deum , sed facit propter „ aliquam finem , qui respicit indi- „ gentiam naturæ , ut cùm aliquis „ ambulat ut recreetur , vel comedit „ ut reficiatur : talis actio indifferens „ judicatur , quia Deus nec illam re- „ munera , nec imputat in culpam , „ & hoc quia in tali actione non est „ malitia commissionis , quia non est „ inordinata dilectio : Nec etiam „ omissionis ; non enim semper „ omittit homo quādo actiones suas „ non referit in Deum : indulgetur „ enim naturæ fragili & infirmæ , ut „ multa possit talia facere . Nee „ Deus requirit ab homine in tali „ statu distractionis & miseræ quod „ omnia quæ facit , referat ad se , re- „ quirit tamen aliquando quandò est „ locus & tempus , & tunc si homo „ non referat ; omitendo peccat . Hæc „ Seraphicus Doctor .

Instabis : Inter quiescere in Deo aut in creatura non datur medium : igitur dum quis operatur , aut agit ut quiescat in Deo tanquam in fine ultimio , aut ut quiescat in creatura . Si primum , illius actus bonus est ; si secundum est deordinatus & malus : igitur nullus est actus indifferens .

Respondet Seraphicus Doctor ad sextum argumentum à se propositum , „ quod *Quiescere in aliquo* , putà in „ creatura , potest accipi dupliciter ; „ aut quia , inquit , agens ibi silit tan- „ quam in ultimo fine , & tunc est ac- „ tio mala malitiæ mortalis peccati , „ quandò scilicet voluntas ponit crea- „ turam sibi pro fine ultimo aut „ principali : aut quia sic ibi silit , „ non quia ibi ponit ultimum fi- „ nem , sed quia non ulterius tendit , „ & hoc potest esse tripliciter , sicut „ suprà dictum est : aut ex aliqua „ inordinata affectione , quâ illi rei „ alligatur , aut ex negligentia & „ torpore , quo negligit referre „ cum possit , & deberet ; aut „ quia ex quadam imbecillitate & „ infirmitate aggravatur , ut diffi- „ cile sit ibi omnes actiones suas „ in Deum convertere : & primis „ duobus modis est peccatum , tertio „ modo non . *Hæc ille* . Ut autem hæc & similes objections faciliter ser- ventur , observandum est ex Seraphi- co Doctore actus nostros posse referri ad Deum tripliciter , scilicet rela- tione actuali , aut habituali , aut virtua- li : Ad hoc , inquit , circa finem „ questionis , quod aliqua actio „ sit meritoria , non oportet quod „ semper quis eam referat actualiter „ in Deum , sed sufficit relatio ha- „ bitualis . Habitualem autem rela- „ tionem voco ; non quia habeat „ charitatem , per quam fit habilis „ ad referendum , sed quia in prin- „ cípio operationis illius vel alterius

„ ad quam illa consequenter se habet , intentionem habet ad Deum „ directam.

„ Per hunc etiam modum intelligitur esse in virtutis Religiosis , qui in principio ex charitate devoverunt portare Religionis pondus ; quidquid enim faciunt , quod ad suæ Religionis observantiam spectat , ex prima intentione est eis meritorium ad salutem , nisi forte (quod absit) contraria intentio superveniat . In aliis autem quæ ad Religionem non spectant , secundus est , quia illa intentione non se extendit ad alia habitualiter : & ideo non est parvæ securitatis & utilitatis Religionem intrare .

„ Habitualis etiam intentionem sive relationem voco , quandò non præcogitato in actu fine ultimo , sive Deo ex sola actionis conservatione ipsa charitas prompta , vel aliqua alia virtus charitate informata ad ipsum bonum opus inclinata : sicut vir obediens obediendo Prælato sibi præcipienti meretur , etiam si de Deo nihil cogitet , sed solùm consideret quod bonum est obedere . *Hac Seraphicus Doctor* , qui intentionem habitualis vocat , quam alii virtualem appellant , relicito nomine habitualis , pro ea quæ in prima acceptione Seraphici Doctoris dicitur habitualis .

Dices. Cum per actus generetur habitus , si daretur actus indifferentes , generari etiam posset habitus indifferentes : sed nullus admitti potest talis habitus . *Probatur*. Quia omnis habitus determinatus est ad certos actus , & potentiam etiam determinat ad eosdem actus eliciendos .

Concedo maj. sed nego min. & ad probationem illius dico ipsam esse spiritualis , sic enim transitus ab una significatione ad aliam ; indifferentia

enim sumi potest dupliciter , vel quantum ad speciem entitativam actus elicendi , vel quantum ad illius bonitatem aut malitiam moralem . Priori modo fateor habitum esse determinatum & determinativum : sed de hac acceptione non est difficultas , posteriori autem modò nihil vetat habitum sicut & actum esse indifferentem .

*Hec tamen solùm dicta sint juxta philosophicum sensum ; si Christianum statum , & æternam gloriam promerendam , nobisque concessum tempus inspereris , procul dubio manus dabis D. Paulo consilianti : Sive manducaris , sive bibisis , sive quid aliud faciris , omnia in gloriam Dei facite . Quem locum expendens D. Basilius homil. in Julitam Martyrem , sic nos adhortatur : Accumbens mensa , ora ; Edens panem , largiori gratiam rependito : Bibis vinum , memento illius , qui illud tibi dedit ad letitiam & infirmitatem solamen : Tunicam indueris , gratias agito benigno datori : Suspicis in cœlum , & superum pulchritudinem , procide coram Deo & cole eum , qui cuncta hac in sapientia condidit . Pari modo , oriente sole & occidente ; in somno & vigilia , Deo gratias age , qui hec omnia ad tuum commodum creavit , & ordinavit , ut Creatorem agnoscas , ames & laudes . Mortalem ergo vitam agentes , amemus Deum ex toto corde , ex tota anima , ex totis viribus & ex tota mente nostra ; ut depositis corporeis exuvias , hancque miseræ vallem abjicientes , illuc pertingere mereamur : *Ubi* (ut cum D. August. cloquar) *est certa securitas & secura tranquillitas & tranquilla iucunditas , & iucunda felicitas , & felix aeternitas , & eterna beatitudo , & beata Dei sine fine visio , laudatio , dilectio , & fructus .**

A M E N .

INDEX

*RERVM ET SENTENTIARVM, QVÆ
continentur in hac Morali Philosophia.*

A.

Accidentia.

ACCIDENTIA corrupuntur tribus modis. pagina 174

Action.

Discrimen inter actiones hominis, & actiones humanas. 7

In actione humana duo sunt distinguenda, honestas & entitas. ibidem.

Quid honestas actionis. 7

Quomodo actiones humanæ dici possint necessariae & immutabiles. 10

Actiones humanæ, aliae sunt elicitz, aliæ imperatiz. 64

Intellectus est principium humanarum actionum. ibid.

Action humana sumitur tribus modis. 132

Multiplex actionum humanarum divisio. 132

Earum omnium ordo. 133

Triplex actionum humanarum regulæ. 142

Actus.

Actus trifariam comparatur cum habitu. 172

Dantur actus indifferentes in specie, & in individuo. 254 & 255

Actus concurrunt effectivè ad productiōnem habitū. 171

Unicus actus potest habitum producere quoad substantiam, non verò quoad modum. 172

Omnis actus humanus referri debet in Deum positivè, vel negative. 262

Amor.

Quid sit amor, & quomodo formetur. 236

& 237

Moralis.

Quæ sunt amoris proprietates & remedia.
237 & 239

Angeli.

Angeli tam boni, quam mali, nostram voluntatem movere possunt indirectè. 72

Appetitus.

Appetitus, alijs naturalis, alijs sensitivus, & alijs rationalis. 33

In quibus hi tres appetitus reperiantur. ibid.

Aristocratis.

Aristocratis quid. 15

Augmentum.

Duplex est augmentum, unum intensivum, extensivum alterum. 172

B

Beatus.

BEATITUDINEM omnes omnino appetunt. 39

Duplex beatitudo, naturalis & supernaturalis. ibid.

Beatitudo variè accipitur. 39

Propriè accepta duplex distinguitur, ibid.

Nullus potest-hac in vita perfectè beari, quia nec miseriis vacare, nec planè satiari, nec perfectè quiescere, nec Deum perfectè cognoscere & amare potest. 40. & 41

Potest aliquis saltus imperfectè beari in hac vita. 41

Quid beatitudo objectiva & formalis. 42

Variz Phylosphorum de beatitudine sententiaz, ibid.

Ad veram beatitudinem objectivam quatuor conditiones requiruntur. 143

L.

- In quibus non consistat beatitudo objectiva,
 à pagina 43 usque ad 54
Solus Deus est hominis objectiva beatitudine.
 55
Definitio beatitudinis in genere.
 56
Definitio beatitudinis objectivæ, *ibid.*
In quibus consistat formalis beatitudo naturalis.
 57 & 58
Beatitudo formalis magis principaliter in amore, quam in visione consistit.
 59
Septem sunt christianæ beatitudines.
 214
Ratio earum & ordo colligitur, 1. ex integritate perfectionis: 2. Ex modo perfectionis: 3. Ex dispositionibus ad perfectionem.
 284

Bonitas.

- Triplex est rerum bonitas.
 245
Bonitas actus externi à quo sit desumenda.
 347
Bonitas actus persecutionis & aversionis à quo repetenda.
 248
Quomodo bonitas & malitia actus à fine proventat.
 249
Bonitas finis est distincta à bonitate objecti.
 250
In quo consistat moralis bonitas actus.
 253
Bonitas non est simplex una qualitas.
 253
Triplex bonitas & malitia actus.
 254

Bonum.

- Bonum privatum & bonum familiæ involvuntur in bono publico materialiter, non formaliter.
 15
Bonum publicum privato sibi quisque præfert.
 16
Boni existentia suadetur.
 25
Quid & quotuplex sit bonum, *ibid.*
Vera boni moralis definitio traditur & explicatur.
 26
Bonum & pulchrum sè concordant, *ibid.*
Boni divisiones varia.
 26
Bona corporis & fortunæ habent veram rationem boni, non quidem honesti, sed utilis aut jucundi.
 27. 28
Stoici & Peripatetici circa veri boni statum concilianter.
 28
Quomodo omne bonum sit appetibile.
 33
Unde possunt fieri bona honesta propriæ usum aut abusum.
 28
Nullum est ens quod illud, quod sibi bonum est, non appetat appetitu clicito aut naturali.
 33

C

Castitas.

- C *Abitas est triplex.*

Charitas.

- Objectum charitatis quomodo debeat ordinari.

215

163

Circumstantia.

- Quid sit circumstantia actus.
 250
Septem sunt actus circumstantiae, quæ explicantur.
 250
Circumstantiae, alia mutant speciem, alia augent bonitatem aut malitiam actus.
 251
Alia sunt assistentes, alia informantæ & alia incitantes,
 ibid.
Quomodo actus humanus desumat suam bonitatem & malitiam à circumstantiis.
 252
Quomodo circumstantiae augent bonitatem, & mutent speciem actus.
 253

Concupiscentia.

- Quid & quo duplex concupiscentia.
 122
Concupiscentia tam antecedens quam subsequens minuit voluntarium.
 125
Concupiscentia libertati officit.
 ibid.

Conscientia.

- Conscientiaz etymon.
 143
Sumitur trifariam,
 ibid.
Conscientia non est synderesis.
 144
Differt à lumine rationis.
 146
Quæ sit conscientia definitio,
 ibid.
Est pedagogus animæ.
 ibid.
Conscientia est varia.
 147
Conscientia recta tribus principiis formatur.
 ibid.
Conscientia erronea quid sit.
 148
Conscientia erronea sex causas habet.
 148
Tribus modis curari potest.
 149
Quid sit conscientia dubia,
 ibid
sit duobus modis,
 ibid
Est duplex, speculativa & practica.
 150
Duo signa conscientiaz dubiaz,
 ibid
Quid sit opinativa conscientia.
 151
Duplex opinio, & totuplex conscientia.
 151

Conscientia scrupulosa quid sit.	151
Duplex est, alia recta, alia perversa,	<i>ibidem.</i>
Conscientia recta effectus sunt sex; & toti- dem perversa quæ dementiam parit.	152
Conscientia hypochondriaca quid sit.	152
Conscientia actus circa bonum in se sunt tres, totidem circa bonum, ut præsens;	
tres pariter circa bonum præteritum.	153
Conscientia bona doles,	<i>ibid.</i>
Conscientia tres habet actus circa malum in se, & ut est præsens, & ut factum.	153
Conscientia stimuli,	paginæ 154

Consensus.

Quid sit consensus.	134
Est actus voluntatis, &c.	136
Duplex est consensus,	<i>ibid.</i>

Confilium.

Quid confilium.	135
Est actus intellectus, non autem voluntatis.	
Quid desiderant confilium & deliberatio.	135
	134

Contemplatio.

Quomodo anima in contemplatione profi- ciat.	225
Gradus contemplationis,	<i>ibid.</i>

Continentia.

Continentia est triplices.	216
----------------------------	-----

Contractus.

Multiplex modus contractuum.	201
------------------------------	-----

Corpus.

Corpora coelestia movere possunt nostram voluntatem indirectè.	72
---	----

Corruptio.

Corruptio duplex, privativa & positiva.	173
---	-----

Culpa.

Quare Deus neminem puniat sine prævia culpa.	227
---	-----

D

Damones.

Damones peccatum appetunt specie bo- ni.	31
Damones non oderunt Deum in se, sed in vindicta & pena.	
Damones & damnati appetunt beatitudi- nem appetitu naturali & elicito; non effici, sed ineffici.	30
	33 & 34

Deliberatio.

Quid sit deliberatio.	135
-----------------------	-----

Democratia.

Democratia quid.	19
------------------	----

Desiderium.

Desiderium quid.	239
------------------	-----

Dens.

Plures Dii omnipotentes non possunt fingi.	
--	--

Quomodo cognitio & amor Dei super om- nia naturaliter fieri possit.	37
--	----

Vere christiana Trismegisti sententia,	<i>ibid.</i>
--	--------------

Qualiter cognitio & amor Dei sit bonum stabile & per everans, etiam dum actus non continuat.	59
--	----

Deus est causa efficiens, quatuor modis.	70
--	----

Dicit potest causa actionum humanarum duobus modis,	<i>ibid.</i>
--	--------------

Effectivè movet voluntatem ad actus super- naturalès, quæ tamen semper remanet libera.	71
--	----

Deus voluntatem allicit, non cogit.	82
-------------------------------------	----

Discretio.

Discretio quid.	196
-----------------	-----

Triplex est gradus discretionis,	<i>ibid.</i>
----------------------------------	--------------

Discretio summè necessaria in tribus, in vir- tutibus, in bonis operibus, in discernen- dis vitiis à virtutibus.	197
--	-----

Ad perfectam discretionem duo requiri- tur, circumspectio & cautio.	198
--	-----

Dorum.

Septem sunt dona Spiritus-Sancti.	222
-----------------------------------	-----

Eorum necessitas & ordo probatur, ex sepe-	
--	--

templici indigentia animæ : 2. Ex septempli animæ operatione : 3. Ex septempli virtutum applicatione : 4. Ex septempli motivo patientiæ : 5. Ex septempli facilitate ad agendum : 6. Ex septempli modo contemplationis : 7. Ex septempli medio.

222 & 223

Dubium.

Tria dubiorum genera.

150

E**Effectus.**

Quomodo effectus necessariò futurus sit liber.

84

Electio.

Electio sumitur bifariam,
Quid sit, & quomodo à consensu differat,

ibid.

Electio est tantum de mediis, & non de fini-
nc.

ibid.

Propositâ efficaci intentione voluntas am-
plicetur necessariò medium, ab intellec-
tu propositum.

136

Est in bruis est probabile,

ibid.

Epicurus.

Quæ vera fuerit Epicuri de felicitate sen-
tentia.

ibid.

In quibus Epicurei cum Stoicis conser-
viantur.

149

Eutrapelia.

Quid sit Eutrapelia.

217

F**Facultas.**

Quilibet appetitiva facultas habet sibi
adjunctam cognoscitivam.

112

Fiducia.

Fiducia quid.

208

Triplex habet motivum,

ibid.

Finis.

Finis moralis, aliis medius, aliis ultimus.

34

Ultimus quomodo subdividatur.

35

Duo fines partiales possunt simul intendi,

sicut & duo totales successivæ.

35

Admitendus est his simpliciter ultimus,

ibid.

Verus finis simpliciter ultimus est solus
Deus, ad quem omnes actiones nostræ
debent ordinari, etiam peccaminosæ sal-
tem indirecte.

36

Finis ultimus obiectivus est quid increatum,
formalis verò quid creatum,

ibid.

Plures possunt esse fines apparentes ultimi.

36

Non potest quis plures fines totales simul in-
tendere.

37

Quomodo & sub qua ratione ultimus finis
sit objectum fruitionis.

140

Triplex est modus quo aliquid ordinari po-
test in finem.

249

Fortitudo.

Triplex fortitudinis acceptio.

206

Finis definitio.

ibid.

Objectum fortitudinis.

207

Duplex fortitudo, vera & apparentis,

ibid.

Fortitudo apparentis est quintuplex,

ibid.

Duo præcipui fortitudinis actus.

208

An sit actus fortitudinis scipsum directè oc-
cidere, ad vitandam aliquam miseriæ.

211

Frustratio.

Tria in fruizione distinguenda.

139

Frustratio quid sit,

ibid.

Præcisè consistit in amore.

139

Objectum fruitionis est vel finis verus, aut
apparentis, vel præfixus.

140

Quatuor gradus fruitionis; Deus est in pri-
mo, beati in secundo, justi in tertio, pec-
catores in quarto.

142

Fuga.

Quid, & quomodo fuga sit moderanda.

240

G**Gaudium.**

Quid sit gaudium, & quomodo temp-
randum.

249

Gladius.

Quando gladius proprius sit reddendus fu-
sioso.

10

H.

Habitus.

- H**abitus sumitur quatuor modis. 163
Ut facultas sic capax alicujus habitus
tria requiruntur, *ibid.*
Necessarii sunt in nobis habitus. 164
Quid sint habitus. 165
Non sunt habitus in inanimatis, nec in sen-
sibus externis. 167
Habitus admitti possunt in potentia motri-
ce, & in appetitu sensitivo. 168
Intellectui & voluntati hominis insunt ha-
bitus. 169
Habitus producuntur per actus internos &
immanentes, non per externos, nisi per
accidens, *ibid.*
Habitus per unicum actum produci potest
quoad substantiam, non quoad modum. 172
Habitus potest augeri per quolibet actus
etiam remissos. 173
Habitus efficienter corruptitur per actus
contrarios, formaliter vero per habitum
contrarium. 174
Perire potest habitus per solam desitatem, *ibid.*
Divisio habitus in virtutem & vitium est ge-
neris in species. 191

Homo.

- Homo medius inter Angelos & bruta. 68
Duplex in eo appetitus, *ibid.*
Homo trifariam spectari potest. 73
Distinguenda sunt in hominē tria motuum
genera. 75
Status primi hominis innocentis. 184
Status hominis lapsi. 185
Homo secundū se magis ad virtutem,
quam ad vicia propendet, *ibid.*

Humilitas.

- Humilitas est triplices. 216

I

Ignoransia.

- Ignoransia considerari potest multipliciter.
226
Alia est facti & alia juris: alia antecedens,
alia concomitans, *ibid.*
Alia est invincibilis, alia crassa, alia affec-
tata. 227

- Aliud est agere ex ignorantia; aliud agere
cum ignorantia, *ibid.*
Ignorantia antecedens facit involuntarium,
& excusat à peccato. 127
Quæ sunt ex ignorantia concomitante, nec
sunt voluntaria positivæ aut involuntaria,
sed non voluntaria. 130
Quæ sunt cum ignorantia consequente sunt
simpliciter voluntaria, & involuntaria
tantum secundum quid. 131

Imperium.

- Quid sit imperium despoticum & politi-
cum. 74
Quid sit imperium. 138
Non est propriæ in brutis, *ibid.*

Indifferentia.

- Indifferentia duplex. 86
Quomodo indifferentia possit dici aliquid
negativum & positivum. 89
Quomodo homo habeat indifferentiam cir-
ca beatitudinem. 90

Intellectus.

- Intellectus judicare potest speculatoriæ ma-
lum esse amabile, non vero practicè. 32.
Intellectus omnium moralium principio-
rum primas habet. 63
Duplex est intellectus judicium, speculatori-
vum & practicum, *ibid.*
Intellectus movere voluntatem ad agendum. 62
Quomodo intellectus & voluntas sese mo-
veant ad operandum. 65
Intellectus notitia multiplex. 76
Quomodo intellectus voluntati obediatur. 76
Aliquando rebus assensum præbet ea solo
voluntatis imperio. 77
Quandonam objecto non possit dissentire,
etiam si discessum voluntas imperet, *ibid.*

Involuntarium.

- Quid sit involuntarium & quotuplex. 214

Intentio.

- Quid sit intentio. 133
Intentio est actus voluntatis, *ibid.*

Index.

- Utrum judex contra propriam scientiam, &

conscientiam judicare debet secundum
allegata & probata, pagina. 203

Judicium.

Judicium practicum est vel universale. vel
particulare. 163

Particulare est vel absolutum. vel condicio-
natum, ibidem.

Justitia.

Justitiae nomen quatuor modis usurpatur.

198

Eius duplex definitio. 199

Vera & exacta justitiae definitio, ibid.

Objectum justitiae est triplex, ibid.

Justitia duplex, alia generalis, alia priva-
ta. 200

Alia est commutativa, alia distributiva. 201

Justitia distributiva legalis, seu generalis
quid. 201

Particularis, quid & quotuplex, ibid.

Quid Deo, quid proximo, quid nobis ex
justitia debemus. 202

Ius.

Quid sit jus. 199

Quomodo formetur. 200

Multiplex iuris divisio, ibid.

*L**Lex.*

Legis etymon. 195

Eius definitio expendit, ibid.

Lex, alia divina, alia humana. 196

Divina est eterna, vel temporalis, ibid.

Temporalis est vel naturalis, vel positiva,
ibid.

Lex naturalis est vel sacra, vel moralis, vel
politica, 197

Quid sit lex positiva, ibid.

Lex humana est vel naturalis, vel politica,
ibid.

Politica est vel ecclesiastica, vel secularis
seu laïca. 198

Aliquæ sunt leges mixtæ, ibid.

Lex aliqua duobus modis mutari potest, per
abolitionem & per detractiōnem. 198

Abolitiō legis sit, vel per irritationem, vel
per abrogationem, ibid.

Detractiō legis sit, vel per dispensationem,
vel per cessationem, ibid.

Lex naturalis non potest mutari, ibid.

Quomodo lege naturali omnia sine commu-
nia. 159

Deus propriè non dispensavit in lege natu-
rali, 160

Omnis lex humana mutari potest. 161

Lex divina positiva quinque modis mutari
potest. 162

Quid requiritur, ut lex obliget. 162

Qualiter promulgatio legis fieri debeat,
ibid.

Quomodo Legislatorēs teneantur obedire
suis legibus, ibid.

Libertas.

Libertatis nomen variè usurpatur. 77

Totuplex distinguenda est libertas, quo-
plex necessitas in operatione distingui-
tur. 79

Libertas non est actus, nec aliquis habitus,
sed est realiter eadem facultas cum vo-
luntate, à qua tamen formaliter distin-
guitur. 79. & 80

Definitio libertatis. 82

Admittenda est in homine libertas. 80. & 81

Utrum, & quomodo libertas consistat in
indifferentiā arbitrii. 86

Quoam fuerint libertatis impugnatores.
87 & 88

Essentia libertati arbitrii consistit in indiffe-
rentia activa, & excludit, non solum co-
actionem, sed etiam necessitatem simpli-
cem. 88

Admittenda est libertas indifferenziæ, etiam
in statu naturæ lapsæ, non solum in ordi-
ne ad actiones civiles & morales, sed
etiam quoad actiones supernaturales &
meritorias. 99

Libertas non inest plantis, nec brutis. 106

Ad libertatem perfectam & completam ne-
cessaria est prævia intellectus operatio,
ibid.

Libertas propriè & formaliter non residet
in intellectu. 107

Immediatè & formaliter in voluntate resi-
det. 118

Ludere & Ludus.

In ludis quomodo virtus & vicium reperi-
antur. 217

Licet interdūm lūdere, ibid.

quaे continentur in hac Morali Philosophia.

271

M

Magnificensia.

Quid sit magnificensia pagind. 209
Triplex ejus motivum, ibidem.

Malum.

Malum non appetitur nisi ratione boni. 26
Qui desperatione acti sibi mortem inferunt, non irruunt in malum, quatenus malum.

Mansuetudo.

Quid sit mansuetudo. 216
Quomodo à clementia discrepat. ibid.

Medium.

Medium est; vel per participatiouem, vel per abnegationem, vel per similitudinem. 185
Medium aliud est rei, aliud rationis. 186
Media sunt in triplici differentia. 247

Metus.

Quid & quotuplex sit metus. 122
Quæ sunt ex metu etiam gravi, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria tanquam secundum quid. 123
Quare metus minuat voluntarium. 125

Modestia.

Quid sit modestia. 217

Monarchia.

Monarchia quid. 15
Quis ordo temporis inter Monarchiam & democratiam. 16
Monarchia dignitate ceteris regiminiibꝫ anteponenda, & quare. 17

Moralis.

Moralis varia nomina soritur. 7
Moralis duplex, ingenita & acquisita. 7
Probatur admittendam esse moralem. 8
Moralis est verè scientia. 9
Quomodo dicenda sit cognitio certa. ibid.
Moralis est scientia practica. 10
Objectum moralis est modus bene recteque vivendi. 11

Moralis doctrina triaspectar. 12

Discrimen inter moralem & medicinam. 13

Quid moralis ingenita. 14

Quid acquisita, & quomodo dividatur. 14

Moralis monastica ordine temporis & durationis est prior œconomicâ & politicâ. 15

Moralis politica ordine dignitatis est omnium prima. 16

Moralis politica hominis publici viram internam & queac externam moderatur. 16

Moralis omnibus est necessaria ad vitam probè instituendam etiam juvenibus. 19

In quibus Moralis & Theologia convenient & discrepent. 22

Moralis ceteris scientiis est utilior. 23

Motus.

Quomodo hæc motus localis ad voluntatis imperium. 75

N.

Natura.

Natura concipi potest in statu, vel. innocentia, vel corruptionis. 184

Necessitas.

Necessitas conditionata cum libertate concordar. 84

O

Objectum.

Quomodo objectum, & finis in moralibus debeant distingui. 247
Quomodo objectum morale considerari debet, ibid.

Odium.

Quid sit odium. 232
Quomodo possit moderari, ibid.

Operatio.

In quibus differant hominum & brutorum operationes. 7

Opinio.

Opinio duplex. 152

P

Passio.

- P**assiones variis nominibus afficiuntur. 233
Quid sit passio, & quomodo dividuntur passiones. 233 & 235
Quot, & quæ sunt passiones appetitus concupisibilis. 236
Quot sunt passiones appetitus irascibilis carum definitio & remedium. 240
Passiones mixte quæ sunt. 241
An passiones ex se sunt indifferentes; ibid.
Passiones non sunt ex se malæ. 242
Triplex discrimen passionum Christi à nostris, ibid.
Quomodo & quæ passiones fuerint in statu innocentia. 243
Quate dicuntur morbi animi, ibid.
Sunt occasions mali tantum per accidētib.
Quomodo differant complexio, temperamentum, humor, inclinatio & passio. 244

Parcitas.

- Q**uid parcitas. 217

Parentes.

- P**arentes descendendi causâ salutis. 10

Patientia.

- Q**uid sit patientia. 269
Triplex patientia motivum, ibid.

Peccatum..

- D**iscrimen inter peccatum mortale & veniale. 38
Peccata ex concupiscentia sunt minus gravia. 125
Quid sit peccatum originale. 216
Quadruplici pœnæ nos facit obnoxios, ibid.
Quare peccatum originale quatuor prædictis malis nos inficit. 217
Quare & quomodo peccatum originale transfundatur. 218
Quare parentes in quibus extinguitur originale peccatum, illud transfundant in posteros. 229
Quomodo curetur peccatum originale, ibid.
De origine & distinctione capitalium peccatorum. 230

P

- U**nde colligatur septemnarius peccatorum mortalium numerus, ibid.
De origine peccatorum finalium quæ sunt in Spiritum-Sanctum. 238
Peccata in Spiritum-Sanctum, quæ sunt? unde colligantur? quare dicantur peccata ex malitia & quare sunt irremissibilia. 238

Perseverantia.

- P**erseverantia quid & quæ habeat motiva. 210

Portio.

- D**uæ sunt ip̄ hominē distinguenda portiones, inferior & superior. 61
Quomodo quælibet earum distribuantur, ibid.
Per quam homo censendus est beator, ibid.
Utriusque portionis hominis duplex inest facultas, cognoscitiva & appetitiva. 62

Potentia.

- P**otentia moveretur ad agendum physicè, vel moraliter; idque vel quoad exercitium, vel quoad specificationem. 64
Potentia moventur à voluntate bifariam. 74

Præceptum.

- P**räcepta moralia sunt in dupli differentia, alia innata, alia edocta. 9
Präcepta moralia ordinantur ad ultimum finem, remotè, non proximè. 11
Präceptum solam necessitatem moralem infert. 85
Präceptum duplex, absolutum & conditio- natum. 91
Präceptum Christi de morte subcunda erat conditionatum. 74

Præscientia.

- P**räscientia divina nullam voluntati necessitatem imponit. 84

Principium.

- P**rinципia moralia sunt in dupli differentia: 247
Quæ sunt generalia principia in scientiis practicis. 144

Proprietas.

Proportio.

Duplex proportio , arithmeticā & geometricā, paginā 199

Prudentia.

Prudentia ethymon. 193

Tribus modis usurpatur prudentia , ibid.

Definitio prudentiae actualis , & quatuor conditiones eam integrantes , ibidem.

Definitio prudentiae habitualis. 194

Variae prudentiae species & divisiones , ibid.

quot & quasnam partes integrantes habeat prudentia. 195

quid requirat prudentia quatenus cognoscitiva. 195

quid requirat quatenus applicativa. 196

R

Rector.

C Uilibet moderando præficitur rector aliquis. 15

Res.

Res corporeæ quatuor modis in centro quiescunt. 41

Rex.

Rex erga subditos majori curâ & amore , quam alii præfetti afficitur. 17

Rex publicum bonum , ut suum privatum curat. 18

quare magis exoptandus sit Rex hereditarius , quam electivus. 18

S

Scientia.

V Era scientia est seipsum nosse. 23
Scrupulium.

Cause scrupulorum præcipue sunt octo. 151

Status.

Triplex hominum status. 24

Studioſitas.

quid sit studioſitas. 217

Suſtineſe.

quare præstantius sit sustinere , quam aggredi. 221

Syndereſis.

Sex concurrunt ad synderesim. 144

Discrimen inter synderesim & conscientiam , ibid.

Triplex discrimen inter synderesim & conscientiam. 145

Syndesis communis apud omnes , conf.

Moralis.

T

Temperamentum.

U Nde colligatur temperamenti & humoris diversitas. 244

Temperantia.

Temperantia tribus modis usurpatur. 244
quid sit temperantia , & quodnam ejus objectum , ibid.

Circa varias voluptates ordinatur. 244
et 215.

quatuor sunt temperantiae species præcipue , septem vero minus præcipue. 215

Terribilita.

Terribilia sunt quatuor præsertim. 207
Tristitia.

Quid tristitia , & quomodo allevianda. 240

V

Velle.

Q Uando & quomodo velimus simus finem & media. 134
Violentia.

Duplex violentia. 219
Virtus.

Quomodo virtus per studium possit obtineri. 8

Virtus sumitur pluribus modis. 176

Virtutis existentia. 177

Virtutis definitio secundum Epicurum , Stoicos , Aristotelem , Augustinum , & alios Philosophos. 177

Propria virtutis definitio expenditur. 178

Varia ejus divisio , ibid.

Varia singularium virtutum nomina & numeri , 180

Triplex status virtutis , & triplex mutus in via purgativa , illuminativa & uniuersitativa. 181 et 182

Virtutes non insunt nobis à natura , nec à temperamento. 183

Acquiruntur per repetitos actus. 184

Virtus dupliciter dicitur in medio consistere. 185

Virtus potest considerari , vel respectu agendorum vel utendorum. 186

Omnis virtus moralis consistit in medium formaliter , quam causaliter ; etiam justitia vindicativa , non autem alias

Mm.

species justitiae, à pagina 186. usque ad 189		38
Unde sit desumenda virtus moralis. 190		62
Virtus moralis considerari potest in tripli statu, <i>ibidem</i> .		65
Perfectio virtutis est vel extrinseca, vel intrinseca, <i>ibid.</i>		67
Virtus moralis secundum entitatem non est bona moraliter, nec mala, sed indifferentes. 190		68
Virtutes morales non sunt necessariò inter se connexæ. 191		69
Nec etiam sunt connexæ cum Theologicas Virtutibus, nec Theologicæ cum moralibus. 192		70
Ordinatio virtutum. 193		71
De virtutum prærogativis. 218		72
Summa virtutis utilitas commendatur. 218.		73
Summa ejusdem honestas probatur. 219		74
Divina virtutis deliciae aperiuntur. 221		75
<i>Pitium.</i>		
Vitia plerumque virtutes simulante & mentiuntur. 8		
<i>Vivere.</i>		
Quod sit probè & honestè vivere. 13		
<i>Volissim.</i>		
Quid sit volitio. 333		
<i>Voluntarium.</i>		
Voluntarii definitio. 113		
Tres requirit conditiones, <i>ibid.</i>		
Voluntarium est duplex. 114		
Qualiter voluntarium, liberum, & spontaneum differant. 121		
<i>Voluntas.</i>		
Duplex voluntatis actus. 28		
Duplex pariter illius objectum, <i>ibid.</i>		
Voluntas non potest odire bonum sub ratione boni; non enim circa illud libera est libertate contrarietas, sed contradictionis. 28. & 29		
qualiter voluntas circa bonum peccare potest. 29		
Voluntatem non posse amare malum, quatenus malum probatus. 30		
Voluntas non potest versari circa oppo-		
		136
		138
		ibid.
		ibid.
		138

F I N I S:

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, à nos ames & fœux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlemens, Grand Conseil, Requêtes de notre Hôtel & de nos Palais, Baillijs, Senéchaux, Prévosts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra ; Salut : Notre ame le P. Claude Frassen Docteur en Théologie de la Faculté de Paris, & Professeur general au grand Couvent des Pères Cordeliers, nous a fait remontrer qu'il a composé un Livre intitulé *Disquisitio Biblica*, &c. qu'il desireroit faire imprimer & reimprimer trois autres petits Livres, qui ont cy-devant été imprimiez en conséquence de nos Lettres de permission, intitulez le premier *Philosophia Academica*; le deuxième, *Conduite Spirituelle*; & le troisième, *La Règle du Tiers-Ordre de la penitence*, ce qu'il ne peut faire sans nos Lettres de permission sur ce nécessaires, qu'il nous a tres-humblement fait supplier lui vouloir accorder : A ces causes, desirant favorablement traiter ledit Exposant, Nous lui avons permis & permettons par ces presentes de faire imprimer & reimprimer ledits Livres par tel Libraire & Imprimeur qu'il voudra choisir, vendre & debiter iceux par tout notre Royaume, Païs, Terres, & Seigacurie de notre obéissance durant le temps de six années, à compter du jour que ledit Livres serontachevez d'imprimer & reimprimer; pendant lequel temps nous faisons défenses à tous Libraires, Imprimeurs, & autres personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'imprimer ou faire imprimer ledits Livres, sous prétexte de changement, augmentation, ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, vendre ni debiter iceux sans le consentement dud. exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de trois mil livres d'amende, applicable un tiers à nous, un tiers à l'Hôpital général, & l'autre tiers à l'Exposant, confiscation des exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & interêts au profit dudit Exposant, à condition de mettre deux exemplaires de chacun desdits Livres en notre Bibliothèque publique, un en celle du cabinet de nos Livres en notre Château du Louvre, & un en celle de notre tres-cher & fœal le Sieur le Tellier Chevalier, Chancelier de France avant que de les exposer en vente, à peine de nullité des presentes, du contenu desquelles vous mandons faire jouir & user ledit Exposant, & ceux qui auront droit de lui pleinement & paisiblement, cesser & faisant cesser tous troubles & empêchemens : au contraire voulons que mettant au commencement ou à la fin de chacun desdits Livres extrait des presentes, elles soient tenuës pour bien & duëment signifiées à tous ceux qu'il appartiendra, commandons au premier notre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'exécution des presentes tous Exploits requis & nécessaires, sans pour ce demander autre permission ; CAR tel est notre plaisir. DONNE à Saint

Germain en Laye le deuxième jour d'Aoust, l'an de Grâce mil six cens soixante dix-neuf, & de notre Règne le trente-huitième.

Par le Roy en son Conseil.

C A D E T.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 20. Novembre 1681. suivant l'Arrêt du Parlement du 8. Avril 1653. & celui du Conseil privé du Roy du 27. Fevrier 1665.

ANGOT, Syndic.

Ledit P. Frassen a cédé son présent Privilege pour la nouvelle impression de sa Philosophie, à GUILLAUME LOUIS COLOMBEZ, Imprimeur & Marchand Libraire à Toulouse, pour en jouir seulement dans le temps de six ans, & aux conditions dont ils sont convenus.

Achevé d'imprimer pour la première fois, le 4. May 1686.

Les exemplaires ont été fournis.

